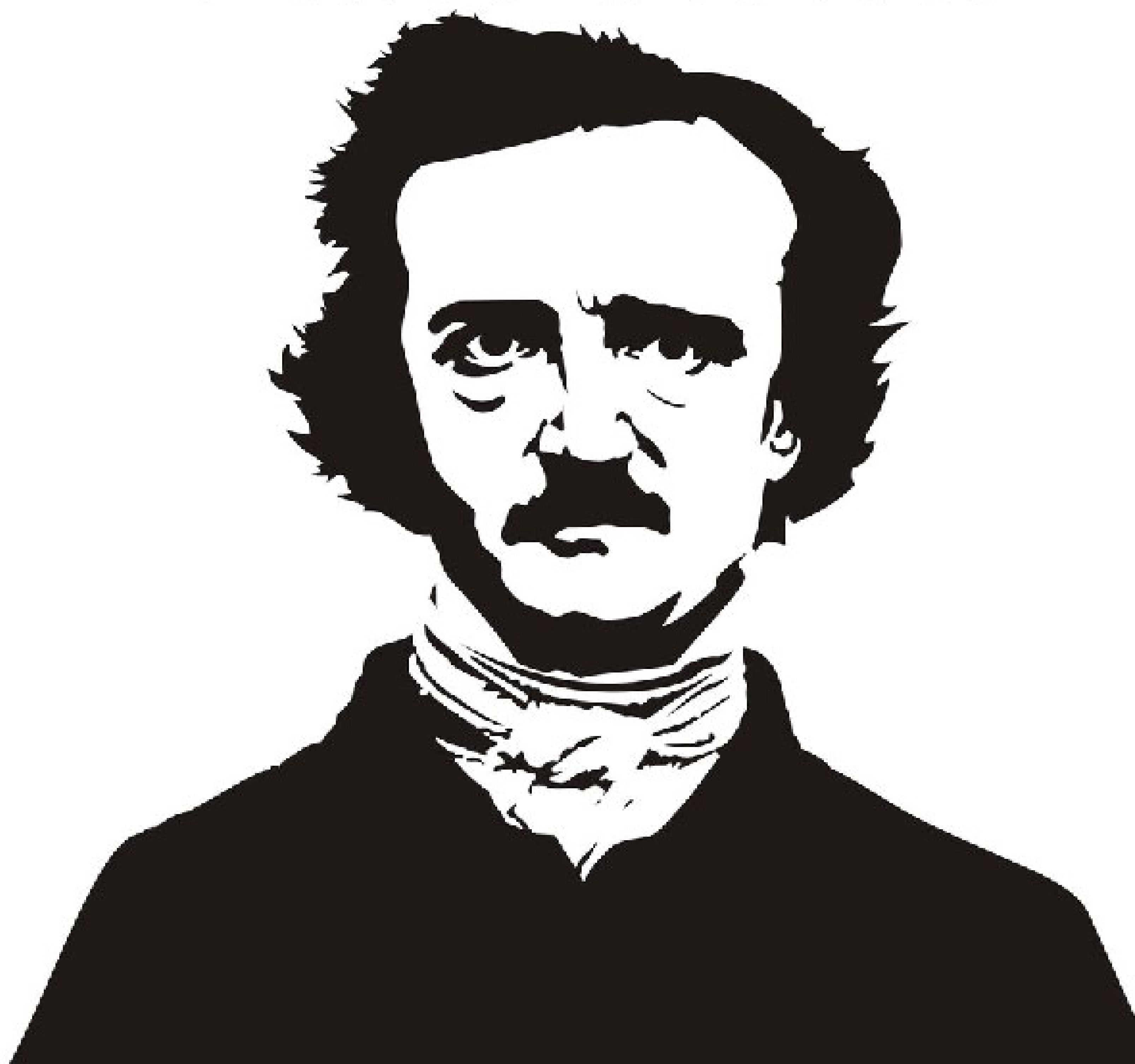
Edgar Allan Poe

TÜM HİKAYELER

EDGAR ALLAN POE

TÜM HİKAYELER

Edgar Allan Poe

Edgar Allan Poe, 19 Ocak 1809'da Boston, Massachusetts'de, her ikisi de profesyonel oyuncu olan, üç çocuklu David ve Elizabeth (Arnold) Poe'nun ikinci çocuğu olarak dünyaya geldi. Londra ve Richmond'daki özel okullarda okudu. Öğrenciliği sırasında tanıştığı alkol ve kumar, yaşamını altüst etti. Kendisinden daha ünlü olan eşinin gölgesinde kaldı.

Önceleri başarısız fanzin denemeleriyle başladığı edebiyat yaşamı, 1832'de Saturday Courrier'da basılan beş öyküyle ve 1833'te Baltimore Saturday Visiter tarafından düzenlenen yarışmada "MS. Found in a Bottle" (Şişede Bulunan Not) adlı öyküsüyle birinciliği kazanmasıyla devam etti. 1834'te, Godey's Lady's Book'ta yayımlanan "The Visionary" (Vizyoner) adlı öyküsüyle adı ülke genelinde duyulmaya başlamıştı.

Düzyazılarından başka, ustaca kurgulanmış ve yazılmış "The Raven" (Kuzgun) başta olmak üzere, "Annabel Lee" ve "To Helen" (Helen'e) adlı şiirleriyle de tanınan Poe 7 Ekim 1849'da öldü.

Charles Baudelaire'in "Çağımızın en güçlü yazarı..." dediği Poe, yazdığı özgün metinlerle birçok yazarı derinden etkiledi. Gerçekten de, ondan başka hiç kimse yaşamın ve doğanın istisnalarını daha büyülü anlatamadı.

Bon-Bon

Quand un bon vin meuble mon estomac, Je suis plus savant que Balzac- Plus sage que Pibrac; Mon bras seul faisant l'attaque De la nation Cossaque, La mettroit au sac; De Charon je passerois le lac En dormant dans son bac; J'irois au fier Eac, Sans que mon coeur fit tic ni tac, Presenter du tabac.
FRANSIZ VODVİLİ

Pierre Bon-Bon'un sıradışı niteliklere sahip bir restaurateur olduğuna —'nin saltanatı sırasında Rouen'deki Le Febvre çıkmaz sokağında bulunan küçük kafeye sık sık giden kimsenin itiraz edeceğini sanmıyorum. Pierre Bon-Bon'un dönemin felsefesinde aynı derecede yetenekli olduguysa bence daha da tartışılmaz bir meseledir. Pâtes â la foie'sı kuşkusuz mükemmeldi: Ama hangi kalem sur la Nature makalelerinin, - sur l'Ame düşüncelerinin, - sur l'Esprit gözlemlerinin hakkını verebilir ki? Omletleri - fricandeaux'ları paha biçilmez idiyse, zamanının hangi litterateur'ü geri kalan bütün o savant'ların saçma sapan "Ideé"lerine karşı bir "Ideé de Bon-Bon'a iki mislini vermezdi? Bon-Bon başka kimsenin altını üstüne getirmediği kütüphanelerin altını üstüne getirmişti - kimsenin hayal bile edemeyeceği kadar çok kitap okumuştu - başka kimsenin anlamanın mümkün olabileceğini bile kavrayamayacağı kadar çok şeyi anlamıştı.

Yine de, ünü yayılırken, Rouen'de "vecizelerinin ne Akademi'nin saflığı- tu, ne de Edebiyat Derneği'nin derinliğini taşıdığını söyleyen yazarlar yok değildi - ama bence doktrinleri kesinlikle yaygın bir şekilde anlaşılmış değildi, ancak bu anlaşılmalarının güç olması anlamına da gelmiyordu. Bence pek çok insanın onları anlaşılması güç bulmasının sebebi kendi kendilerini kanıtlarcasına açık olmalarıydı. Kant temelde metafiziğini Bon-Bon'a -fakat bu işi daha ileriye götürmeyelim- Bon-Bon'a borçludur. Bon-Bon Platoncu değildi, Aristocu da sayılmazdı - ne de çağdaş Leibnitz gibi, bir fricassée'nin veya facili gradu'nun icadına, bir duyum

analizine ayırılabilecek o değerli saatleri, etik tartışmanın inatçı yağlarıyla sularını uzlaştırmaya yönelik boş çabalarla harcamıştır.

Bon-Bon İyonik'ti - Bon-Bon aynı ölçüde ltalik'ti de. A priori akıl yürütürdü.

Aposteriori de akıl yürütürdü. Fikirleri doğuştandı -veya tam tersi. Trabzonlu George'a inanıyordu - Bossarion'a inanıyordu. Bon-Bon aynı zamanda kesin olarak bir - Bon-Boncuydu.

Filozofun bir restaurateur olarak kapasitesinden bahsettim. Ancak hiçbir dostumun, kahramanımızın bu ailevi görevini yerine getirirken onların saygınlığından ya da öneminden habersiz olduğunu düşünmesini istemem. Tam tersine. Mesleğinin hangi dalından daha fazla gurur duyduğunu anlamak olanaksızdı.

Zihin güçlerinin midenin yapabildikleriyle yakından ilişkisi olduğuna inanıyordu. Ruhun karında bulunduğuna inanan Çinliler'e bu konuda fazla karşı çıktığını sanmıyorum. Her halükarda zihin ve diyafram için aynı sözcüğü kullanan Yunanlıların haklı olduğunu düşünüyordu. Bununla metafizikçiye bir oburluk suçlaması ya da daha ciddi bir başka suçlama atfetmek istemem.

Pierre Bon-Bon'un kusurları vardıysa - hangi büyük adamın bin kusuru yoktur ki? - Diyorum ki, Pierre Bon-Bon'un kusurları vardıysa bile, bunlar çok önemsiz kusurlardı - hattâ başka mizaçlarda çoğunlukla erdem olarak görülen hatalardı. Bu zaaflardan birinden, yalnızca genel karakterinde ön plana çıkan - alto rilievosundan - kayda değer dikkat çekiciliği yüzünden bahsetmek isterim. Pazarlık yapma fırsatını asla kaçırmazdı.

Para canlısı olduğundan değil - hayır. Pazarlığın kendi lehine sonuçlanması filozofun tatmin olması için kesinlikle şart değildi. Bir ticaret yapılabilmişse - herhangi bir türden, herhangi koşullarda ve herhangi bir durumda- yüzünün daha sonra günlerce zafer dolu bir gülümsemeyle ışıl ışıl aydınlandığı ve zekasının kanıtı olarak bilgiççe göz kırptığı görülürdü.

Bahsettiğim türden bir mizaç hangi çağda dikkat çekse ve yorumlara yol açsa, şaşırtıcı olmazdı. Anlatımızın çağında ise bu özelliği dikkat çekmese asıl buna şaşmak gerekirdi. Kısa sürede bu türden tüm olaylarda Bon-Bon'un gülümsemesinin kendi şakalarına gülerken ya da bir arkadaşını selamlarkenki sırıtışından çok daha farklı olduğu duyumu yayıldı. Heyecan verici bir kişiliğin ipuçları bırakılmıştı; aceleyle yapılan ve sonra uzun uzun

pişmanlığı duyulan çok tehlikeli pazarlıkların öyküleri anlatıldı; ve şeytanın, o her kötülüğün yazarının kendi akıllıca amaçları için açıklanamaz yetenekler, belirsiz özlemler ve doğal olmayan eğilimler aşıladığına dair örnekler verildi.

Filozofun başka zayıflıkları da vardı - ama bunlar ciddi bir şekilde incelenmeye değmez. Örneğin içkiye eğilim göstermeyen derin insanların sayısı pek azdır. Bu eğilimin böyle bir derinliğin heyecan verici nedeni mi, yoksa açık kanıtı mı olduğu tartışma konusudur. Bon-Bon, öğrenebildiğim kadarıyla, bu konuyu hassas bir incelemeye uygun görmemişti; - ben de görmüyorum. Yine de böylesine gerçekten klasik bir eğilime zaafı olan restaurateurün hem makalelerini, hem de omletlerini aynı anda karakterize etmiş olan o sezgisel ayırt etme yetisini yitirdiği düşünülmesin. İnzivalarında Vin de Bourgogne'nin ayrı bir zamanı, Cotes du Rhone'un ayrı uygun anları vardı. Ona göre Catullus Homer için neyse Sauterne de Medoc için oydu. St. Peray yudumlarken bir tasımla eğlenir, ama Clos de Vougeot içerken tartışma çıkarır ve Chambertin'i fazla kaçırınca bir teoriyi çürütüverirdi. Bu çabuk uygunluk anlayışı kendisine daha önce bahsettiğim ticaret eğiliminde de eşlik etse çok iyi olacaktı - ama durum kesinlikle böyle değildi. Aslında, gerçeği söylemek gerekirse, felsefeci Bon- Bon'un zihninin bu özelliği sonunda tuhaf bir yoğunluk ve mistisizm kişiliği kazandı ve kendisinin en gözde Alman incelemelerinin diableriesi ona derinden işlemiş göründü.

Öykümüzün geçtiği çağda Le Febvre çıkmazındaki küçük Cafe'ye girmek bir dahinin özel odasına girmek demekti. Bon-Bon bir dahiydi. Rouen'de Bon-Bon'un bir dahi olmadığını söyleyecek tek bir sous-cuisinier bile bulamazdınız. Bunu kedisi bile biliyor ve dahinin huzurunda kuyruğunu sallamaktan kendisini alıkoyuyordu, iri köpeği bu gerçeği biliyor ve sahibine yaklaşırken hissettiği aşağılık duygusunu saygılı tavırlar sergileyerek, kulaklarını indirerek ve bir köpek için uygunsuz denemeyecek bir şekilde alt çenesini sarkıtarak ele veriyordu.

Ancak şu da bir gerçek ki, bu mutat saygının çoğu metafizikçinin fiziksel görünüşüne yorulabilirdi. Şunu söylemeliyim ki, belirgin bir dışsal irade bir hayvan üstünde bile etkisini gösterir; ve restaurateur’ûn dış görünüşündeki pek çok şeyin dörtayaklıların imgelemini etkileyecek şekilde hesaplanmış olduğunu kabul etmeye hazırım. Ufak tefek olan büyük adamların - böyle iki anlamlı bir ifade kullanmama izin verilirse - tuhaf,

görkemli bir havası vardır ki bunu salt cüsse tek başına kesinlikle başaramaz. Ancak Bon-Bon yalnızca bir metre boyunda ve minicik bir başa sahip idiyse de, göbeğinin şişkinliğim neredeyse yüceliğe yaklaşan bir ihtişam duygusuyla izlememek olanaksızdı. Boyutlarından hem insanlar, hem de köpekler kazanımlarının bir örneğini görüyor olmalıydı - göbeği büyüklüğüyle ölümsüz ruhu için uygun bir yuvaydı.

Burada -istesem- metafizikçinin giysileri ve dış görünüşüne ilişkin diğer önemsiz ayrıntılar üzerinde durabilirdim. Kahramanımızın saçının kısa olduğuna, taranıp alnının üstüne yapıştırıldığına ve üstünde koni şeklindeki beyaz, püsküllü bir kepin bulunduğuna değinebilirdim - dar ve kısa, bezelye yeşili ceketinin o zamanki sıradan restaurateurler arasında moda olmadığını - yenlerin zamanın modasına göre fazla büyük olduğunu - kıvırdığı manşetlerinin o barbar çağda alışıldığı gibi giysiyle aynı kalite ve renkteki kumaştan değil, daha süslü bir şekilde Cenova'nın alaca kadifesinden yapıldığını - terliklerinin parlak mor renkte ve tuhaf biçimde olduğunu ve zarif uçları ve kenarlarıyla nakışlarının açık parlak renkleri olmasa Japon yapımı sanılabileceğini - pantolonunun aimable adı verilen, satene benzeyen sarı bir kumaştan yapıldığını - bir sabahlığı andıran ve kızıl armalarla bezeli gök mavisi pelerininin omuzlarının üstünde sabah sisi gibi kibirle dalgalandığını - ve genel görünüşünün Benevenutay'ı, Floransalı kadın doğaçlamacıyı, "Pierre Bon-Bon'un bir cennet kuşu mu, yoksa kusursuz bir cennet mi olduğunu anlamanın güç olduğu"nu söylemeye ittiğini - dediğim gibi, istesem bütün bu noktaları uzun uzadıya açabilirdim; - ama bunu yapmayacağım: - Salt kişisel ayrıntılar tarihsel romancılara bırakılabilir; - onlar gerçeğin ahlaki boyutunun altındalar.

"Le Febvre sokağındaki Café'ye girmek bir dahinin özel odasına girmek demekti," demiştim - ama o sıralar bir özel odanın değerini ancak bir dahi bilebilirdi. Girişe levha niyetine büyük bir kitap asılmıştı ve sallanmaktaydı. Cildin bir yüzüne bir şişe resmi çizilmişti; diğerinde bir pâte vardı. Sırtında seçilebilir iri harflerle Oeuvres de Bon-Bon yazılıydı. Böylece dükkan sahibinin iki uğraşı zarifçe sergilenmiş oluyordu.

Eşikten geçince binanın içi tamamen gözler önüne seriliyordu. Aslında Café'nin sunabildiği tüm mekan uzun, basık tavanlı, antika tarzda döşenmiş bir odadan ibaretti. Odanın bir köşesinde metafizikçinin yatağı durmaktaydı. Perdeler ve bir Yunan sayvanı ona hem klasik, hem de rahat bir hava veriyordu.

Karşı köşede mutfak gereçleri ve bibliothéque durmaktaydı. Rafta bir tabak polemik sakince duruyordu. Son etiklerle dolu bir fırın - on iki yaprak formalı mélangelarla dolu bir tencere vardı. Izgara, üstündeki Alman etiğine dair kitaplarla içli dışlıydı - Eusebius'un yanında bir çatal görülebilirdi - Platon rahatça tavanın içine kurulmuştu - ve şişlere çağdaş elyazmaları geçirilmişti.

Cafe de Bon-Bon'un diğer açılardan çağın sıradan restoranlarından pek farklı olmadığı söylenebilir. Kapının karşısında büyük bir ocak vardı. Ocağın sağındaki açık bir dolap sıra sıra dizilmiş çok sayıda etiketli şişeyi sergilemekteydi.

Pierre Bon-Bon işte burada,-------'in sert kışında, bir gece yaklaşık on ikici varında, komşularının kendisinin tuhaf eğilimleri üstüne söylediklerini bir sü re dinledikten - onları kapı dışarı ettikten, küfrederek kapıyı üzerlerine kilit ledikten sonra sakinlikten uzak bir ruh haliyle deri kaplı bir koltuğa, harıl harıl yanan bir çalı çırpı ateşinin karşısına oturmuştu.

Yüzyılda bir ya da iki kez yaşanan o korkunç gecelerden biriydi. Yoğun bir kar yağışı vardı ve ev, duvarlardaki yarıklardan ve bacadan hızla girip filozofun yatağının perdelerini berbat bir şekilde sallayan ve pate tencereleriyle kağıtların düzenini bozan şiddetli rüzgar akınlarıyla temellerinden sarsılmaktaydı.

Dışarıda asılı duran büyük kitap tabelası fırtınanın şiddetine maruz kaldığından korkunç bir şekilde gıcırdıyor, ağır meşe payandaları inildiyordu.

Dediğim gibi, metafizikçi koltuğunu ocağın yanındaki alışılmış yerine çekerken sakin değildi. Gün boyunca meydana gelmiş pek çok kafa karıştırıcı olay düşüncelerinin dinginliğini bozmuştu. Des oeufs â la Princesse yapmaya çalışırken ne yazık ki bir omelette â la Reine yapmıştı; bir etik ilkesinin keşfi bir yahni tenceresinin devrilmesiyle engellenmişti; ve son olarak, başarıyla sonuçlandırmaktan öylesine haz duyduğu o takdir edilesi pazarlıklardan birinde kazıklanmıştı. Ama zihni bu açıklamasız, beklenmedik olaylar karşısında sinirlenirken, fırtınalı bir gecenin yol açacağı sinirli kaygı da işin içine girmese olmazdı.

Islık çalarak önceden bahsettiğimiz en yakını olan iri siyah köpeği çağırırken ve huzursuzluk içinde koltuğuna otururken elinde olmadan odanın, amansız gölgelerini kızıl ocak ışığının bile ancak kısmen

yenebildiği uzak kısımlarına bezgin ve rahatsız gözlerle baktı. Amacını herhalde kendisinin de bilmediği bir incelemeyi tamamladıktan sonra, koltuğunun yanına kitaplar ve kağıtlarla dolu bir sehpayı çekti ve kısa süre sonra ertesi gün basılacak olan kalın bir elyazması taslağın son okumasını yapmaya koyuldu.

Birkaç dakika böyle uğraşırken odada ansızın "Acelem yok, Mösyö Bon-Bon," diye fısıldayan tiz bir ses duyuldu.

"Kör şeytan!" dedi kahramanımız, ayağa fırlayıp yanındaki sehpayı devirirken ve etrafına şaşkın şaşkın bakarken.

"Çok doğru," diye sakince yanıtladı ses.

"Çok doğru! - Çok doğru olan ne? - Buraya nasıl girdin?" diye haykırdı metafizikçi, yatağına boylu boyunca uzanmış şeyi fark ederken.

"Diyordum ki," dedi davetsiz konuk, sorulara cevap vermeden, "diyordum ki bol bol vaktim var - acelem yok - kısacası Açımlama'nı bitirmeni bekleyebilirim." "Açımlamam! - Ama! - Nereden biliyorsun? - Bir açımlama yazdığımı nereden anladın? - Ulu Tanrım!" "Şştt!" diye yanıtladı karaltı tiz bir fısıltıyla; ve yataktan hızla kalkarak kahramanımıza doğru tek bir adım attı. Tavandan sarkan demir bir lamba o yaklaşırken sarsılarak geriye doğru sallandı.

Filozofun şaşkınlığı yabancının giysilerini ve görünüşünü dikkatle incelemesini engellemedi. Son derece zayıf, ama ortalamadan çok daha uzun bir figürün ana hatları, üstüne sımsıkı oturan, ama bir önceki yüzyılın modasına göre kesilmiş, siyah bir kumaştan yapılma, solmuş bir takım tarafından iyice belirginleştirilmişti.

Bu giysilerin şimdiki sahiplerinden çok daha kısa birine göre dikilmiş olduğu açıktı. El ve ayak bileklerinin üç beş santimi açıktaydı. Ancak ayakkabılarının çok parlak tokaları kıyafetinin diğer kısımlarının uyandırdığı aşırı yoksulluk izleniminin bir yalan olduğunu ele veriyordu. Başı açık ve tamamen keldi, uzunca bir kuyruk çıkan arka tarafı dışında. Yan camları olan yeşil bir gözlük gözlerini hem ışıktan koruyor, hem de kahramanımızı gözlerin renklerini ya da şekillerini seçmekten alıkoyuyordu. Üstünde bir gömlekten eser yoktu; ama kirli görünüşlü bir kravat boynuna büyük bir özenle bağlanmıştı ve resmi bir şekilde yan yana sarkan uçları (her ne kadar "mantıksız biçimde" diyebilecek olsam da) insanda karşısında bir rahip olduğu izlenimini uyandırıyordu. Gerçekten de

hem görünüşündeki, hem de tavırlarındaki pek çok diğer nokta bu izlenimi uyandırabilirdi. Sol kulağının üstünde, modern bir katibin havasıyla eskilerin kağıt delme iğnesini andıran bir alet taşıyordu. Ceketinin göğüs ceplerinden birinde, çelik kopçalarla tutturulmuş küçük, siyah bir kitap göze çarpıyordu.

Bu kitap, bilinçli ya da bilinçsiz olarak öyle diklemesine konulmuştu ki, sırtındaki beyaz "Rituel Catholique" yazısı okunuyordu. Fizyolojisinin tamamı tuhaf bir şekilde, somurtkan biri olduğu izlenimini veriyordu - hattâ bir kadavra kadar beyaz olduğu söylenebilirdi. Alnı genişti ve derin düşünmekten ileri gelen kırışıklıklarla kaplıydı. Ağzının kenarları son derece teslimiyetçi bir alçakgönüllülük ifadesiyle aşağı inikti. Kahramanımıza doğru yürürken ellerini de birleştirmişti - derin bir iç geçirme - ve öyle kutsal bir havaya bürünmüştü ki, kesinlikle etkileyiciydi. Metafizikçinin yüzündeki tüm öfke belirtileri kayboldu ve, ziyaretçisini incelemeyi tamamlayıp tatmin olduktan sonra, cana yakın bir havayla elini sıktı ve bir koltuğa oturttu.

Ancak filozoftaki bu ani his değişimini doğal olarak etkili olabileceği düşünülen nedenlerde aramak kökten yanlış olur. Aslında Pierre Bon-Bon, karakterinden anlayabildiğim kadarıyla, dışsal tavırların yapmacıklığından etkilenecek en son insandı. İnsanları ve nesneleri böylesine iyi gözlemleyen birinin konukseverliğini kötüye kullanmış olan kişinin gerçek karakterini hemen görememiş olması olanaksızdı. Hiç yoksa, ziyaretçisinin ayaklarının şekli tuhaftı - başında hafifçe, çok uzun bir şapka taşıyordu - pantolonunun arkasında titrek bir kabarıklık vardı - ve ceket kuyruğunun da oynayıp durduğu bir gerçekti. O halde kahramanımızın kendisini o ana kadar en az saygı duyduğu şahsın karşısında bulunca hissettiği tatmin duygusunu hayal edin. Ancak neler olup bittiğine ilişkin şüphelerinin bir belirtisini dışa vurmayacak kadar diplomattı. Beklenmedik bir şekilde yaşadığı bu büyük onurun bilincinde olduğunu belli etmek onun yapacağı iş değildi. Konuğunu konuşturmak, ondan kitabında yer alırsa hem insanlığı aydınlatabilecek, hem de kendisini ölümsüzlüğe kavuşturacak önemli etik bilgiler almak daha uygundu - ziyaretçisinin ileri yaşının ve etik bilimindeki meşhur yetkinliğinin onun bu fikirlere sahip bulunduğunu açıkça kanıtladığını da eklemeliyim.

Kahramanımız bu aydınlanmış bakışla karşısındaki centilmeni oturttu, sonra ateşe çabucak biraz çalı çırpı atıp sehpayı tekrar doğrulttuktan sonra

üstüne birkaç şişe Mousseux koydu. Bu işleri çabucak hallettikten sonra koltuğunu yabancının karşısına çekti ve diğerinin sohbete başlamasını beklemeye koyuldu.

Ama en becerikli ve olgun kişilerin planları bile çoğunlukla uygulanmalarının başlangıcında ters gider ve restaurateur de ziyaretçisinin konuşmasının başlangıcının kendisini şaşırttığını gördü.

"Beni tanıdığını görüyorum, Bon-Bon," dedi: "HA! HA! HA! - HE! HE! HE! - HI! HI! HI! - HO! HO! HO! - HU! HU! HU!" - Ve şeytan, bir anda tavırlarının kutsallığını bir kenara bırakarak ağzını kulaklarına kadar açtı ve sivri, keskin dişlerini gösterdi. Sonra da uzun, yüksek, kötülük dolu bir kahkaha attı.

Bu arada arka ayakları üstünde çömelen siyah köpek de gür sesiyle koroya katıldı ve tekir kedi kaçıp odanın en uzak köşesine giderek sırtını kabarttı ve çığlık attı.

Felsefeci ikisini de yapmadı. Bir köpek gibi gülmeyecek ya da bir kedi gibi çığlık atıp münasebetsiz korkusunu ele vermeyecek kadar görmüş geçirmiş biriydi.

Ziyaretçisinin cebindeki kitabın sırtındaki "Rituel Cathotique" yazısını oluşturan beyaz harflerin renk ve mana değişikliğine uğradığını ve birkaç saniye sonra ilk başlığın yerini parlak kırmızı harflerle yazılmış Regître des Condamnés yazısının aldığını görünce biraz şaşırdığını itiraf etmeliyim. Bu hayret verici değişim, Bon-Bon'un ziyaretçisine yanıt verirken farklı bir durumda muhtemelen hissedilmeyecek olan bir çekingenlik havası sergilemesine yol açtı.

"Bayım," dedi filozof, "bayım, açık konuşmak gerekirse - sanırım siz - inanın ki - en - yani demek istediğim bence - inanıyorum ki - bu büyük onura dair - çok - çok küçük bir fikir sahibiyim -" "Oh! - Ah! - Evet! - Çok güzel!" diye sözünü kesti Majesteleri; "Yeter, daha fazla konuşma - her şeyi görüyorum." Ve sonra yeşil gözlüğünü çıkarttı ve camlarını ceketinin koluyla özenle sildikten sonra cebine koydu.

Bon-Bon kitap olayından hayrete düşmüşse, şimdi karşısındaki görüntü iyice şaşırmasına yol açmıştı. Ziyaretçisinin gözlerinin rengini belirlemek için büyük bir merak duygusuyla bakışlarını kaldırınca onların beklediği gibi siyah olmadığını gördü - sanılabilecegi gibi gri de değillerdi - ela ya da mavi de değillerdi - sarı ya da kırmızı da değillerdi - mor da değillerdi -

beyaz da değillerdi - yeşil de değillerdi - yukarıdaki gökte, aşağıdaki yeryüzünde ya da denizlerde bulunan herhangi bir renge de sahip değillerdi. Kısacası Pierre Bon- Bon yalnızca Majesteleri'nin gözsüz olduğunu apaçık görmekle kalmadı, bir zamanlar gözlere sahip bulunduğuna ilişkin bir belirtiye de rastlayamadı; çünkü normalde gözlerin olması gereken yerde yalnızca cansız bir et tabakası var- Böylesine tuhaf bir fenomenin kökenlerini araştırmamak metafizikçinin doğasına aykırıydı. Majestelerinin yanıtı hızlı, vakurca ve tatmin ediciydi.

"Gözler! Sevgili Bon-Bon! Gözler mi dedin! - Oh! Ah! - Algılıyorum! Ortalıkta gezen gülünç kitaplar, ha? Sana kişisel görünüşüm hakkında yanlış fikir vermişler. Gözler!!! - Doğru. Gözler, Pierre Bon-Bon, kendilerine uygun yerdeler - burası baş mı diyorsun? - Evet - bir solucanın başı. Senin için de bu görseller vazgeçilmez - yine de benim görüşümün seninkinden keskin olduğuna seni ikna edeceğim. Köşede duran bir kedi görüyorum - güzel bir kedi - bak ona! - Onu iyice incele! Şimdi Bon-Bon, beynindeki düşünceleri - düşünceleri, diyorum sana - fikirleri - algılayabiliyor musun? İşte! - Algılayamıyorsun. Kuyruğunun uzunluğuna ve zihninin derinliğine hayran kaldığımızı düşünüyor.

Şimdi benim rahiplerin en seçkini, senin de metafizikçilerin en gereksizi olduğuna karar verdi. Böylece görüyorsun ki, tamamen kör değilim: Ama benim mesleğimden biri için, sözünü ettiğin gözler, yalnızca her an bir şiş ya da yaba tarafından oyulabilecek engeller olurdu. Bu görselliğin senin için vazgeçilmez olduğunu kabul ediyorum. Onları iyi kullanmaya çalış Bon-Bon; -benim görme gücüm ruhtur." Ziyaretçi daha sonra masadaki şaraptan bardağına koydu ve Bon-Bon'unkini de ağzına kadar doldurduktan sonra onu gönül rahatlığıyla içip kendisini evinde gibi hissetmesini söyledi.

"Zekice bir kitap yazmışsın, Bon-Bon," diye devam etti Majesteleri, dostumuzun omzuna, o verilen emri tam anlamıyla yerine getirdikten sonra bardağını bırakırken hafifçe, bilgiç bir tavırla vurarak. "Kesinlikle zekice bir kitap.

Tam benim sevdiğim türden bir eser. Ancak özdeğe ilişkin tasarımın geliştirilebilir ve fikirlerinin pek çoğu bana Aristoteles'i anımsatıyor. O filozof en yakın tanıdıklarımdan biriydi. Onu hem korkunç huysuzluğundan, hem de pot kırmak gibi eğlenceli bir yönünden dolayı severdim. Bütün o yazdıkları arasında tek bir somut gerçek var ki, onun ipucunu da kendisinin absürdlüğünü sevdiğim için ben verdim. Pierre Bon-

Bon, hangi yüce ahlaki gerçekten bahsettiğimi biliyorsun sanırım, değil mi?" "Bildiğimi söyleyemem-" "Evet! -Aristoteles'e insanların hapşırırken gereksiz fikirleri burunlarından dışarı attığını söyleyen bendim." "Bu -hık!- gerçekten de doğru," dedi metafizikçi, kendisine bir bardak daha Mousseux koyarken ve ziyaretçisinin parmaklarına enfiye kutusunu sunarken.

"Platon'a da," diye devam etti Majesteleri, enfiye kutusunu ve içerdiği iltifatı alçakgönüllükle geri çevirerek, "Platon'a da bir zamanlar arkadaşça hisler beslemiştim. Platonla tanıştın mı Bon-Bon? -Ah! Hayır, binlerce kez özür dilerim.

Benimle bir gün Atina'da, Parthenon'da karşılaştı ve bana bir fikirden bunaldığını söyledi. Ona O NOUS ESTİN ANGOS'yu" yazmasını önerdim.

Bunu yapacağını söyleyip eve gitti, ben de piramitlere çıktım. Ama vicdanım beni bir arkadaşa bile olsa birine gerçeği söylediğim için kınadı ve apar topar Atina'ya geri dönüp Aglos'yu yazarken filozofun sandalyesinin arkasında durdum. Kağıda parmağımla dokunarak ters çevirdim. Böylece cümle şimdi Ό nus estin aglos olarak okunuyor ve gördüğün gibi, metafiziğinin temel doktrini.

"Hiç Roma'da bulundunuz mu?" diye sordu restaurateur, ikinci Mousseux şişesini bitirdikten sonra dolaptan büyük bir şişe Chambertin alırken.

"Sadece bir kez, sevgili Bon-Bon, sadece bir kez. Bir ara" -dedi Şeytan, sanki bir kitaptan okurcasına- "bir ara beş yıllık bir anarşi dönemi olmuştu ve o sırada bütün memurlarından yoksun kalan cumhuriyetin halkın seçtiklerinden başka yargıcı yoktu. Bunlar da yasal idari yetkiye sahip değildi - o zaman, Mösyö Bon-Bon - yalnızca o zaman Roma'daydım ve bu yüzden onun felsefesine ilişkin dünyevi bir tanıdığım yok.” "Epicurus hakkında ne -hık!- ne düşünüyorsunuz?" "Kimin hakkında?" dedi şeytan şaşkınlıkla, "Epicurus'ta kusur bulmak istiyor olamazsın! Epicurus hakkında ne düşünüyormuşum! Beni mi kastediyorsunuz bayım? - Epicurus benim. Diogenes Laertes tarafından adı anılan üç yüz bilimsel incelemenin her birini yazan filozof benim." "Bu bir yalan!" dedi metafizikçi, çünkü şarap biraz başına vurmuştu.

"Çok güzel! - Gerçekten çok güzel bayım! - Gerçekten çok çok güzel bayım!" dedi, epey koltukları kabarmış görünen Majesteleri.

"Bu bir yalan!" diye tekrarladı restaurateur dogmatik bir şekilde, "bu -hık!- bir yalan!" "Peki, peki! İstediğin gibi olsun," dedi şeytan uzlaşmacı bir şekilde; ve Majestelerini bir tartışmada yenmiş olan Bon-Bon ikinci bir Chambertin şişesini bitirmenin görevi olduğunu düşündü.

"Dediğim gibi," diye devam etti ziyaretçi, "az önce belirttiğim gibi, kitabında bir takım çok outre fikirler var, Mösyö Bon-Bon. Mesela ruh hakkında bütün o palavraları sıkarken ne demek istiyorsun? Lütfen söyle bana, ruh nedir?" "Ruh -hık!-," diye yanıtladı metafizikçi, "hiç şüphesiz"- "Hayır efendim!" "Hiç kuşkusuz"- "Hayır efendim!" "Hiç tartışmasız"- "Hiç tereddütsüz"- "Hayır efendim!" "Hık!" "Hayır efendim!" "Ve şüphe yok ki bir"- "Hayır efendim! Ruh böyle bir şey değildir." (Bu noktada filozof bir kaşık suda boğacakmış gibi bakarak üçüncü Chambertin şişesini bitirme fırsatını anında değerlendirdi.) "Öyleyse -hık!- lütfen söyleyin bayım - nedir - nedir ruh?" "Ruh ne buradadır, ne orada, Mösyö Bon-Bon," diye yanıtladı Majesteleri düşünceli düşünceli. "Bazı çok kötü ruhları tattım - yani tanıdım - çok iyilerini de." Burada dudaklarını şapırdattı ve, elini bilinçsizce cebindeki kitabın üstüne koyduktan sonra, şiddetli bir hapşırık krizine tutuldu.

Devam etti: "Cratinus'un ruhu - fena değildi: Aristophanes'inki - canlıydı: Platon'unki - enfesti - senin Platon değil, komik şair Platon; senin Platon Cerberus'un midesini kaldırırdı - öğğ! Sonra, bir bakalım! Naeivus vardı, Andronicus, Plautus ve Terentius.

Sonra Lucilius vardı, Catullus, Naso ve Quintus Flaccus - sevgili Quinty! Beni eğlendirmek için şarkı söylerken ona böyle hitap ederdim, bir yandan da, sırf keyfim yerinde olduğundan, onu bir çatalın ucunda kızartırdım. Ama bu Romalılar tatsız. Tek bir tombul Yunanlı onların bir düzinesine bedel. Hem besleyiciler de. Bir Quirite içinse aynı şey söylenemez. Senin Sauterne'ni bir tadalım bakalım." Bon-Bon artık nil admiraride karar kılmıştı ve söz konusu şişeleri uzatmaya girişti. Ancak odada kuyruk sallamasına benzeyen tuhaf bir ses vardı. Bu Majestelerine hiç yakışmasa da filozof duymazdan geldi: - Köpeği tekmeleyip susmasını söylemekle yetindi. Ziyaretçi devam etti: "Horace'nin tadının Aristoteles'inkine çok benzediğini gördüm; - çeşitlilikten hoşlanırım bilirsin. Terentius'un tadını Menander'inkinden ayırt edemiyordum. Naso'nun gizlenmiş Nicander olması şaşırmama yol açtı. Virgilius'ta güçlü bir Theocritus tadı vardı. Martial bana Archilochus'u anımsattı - ve Titus

Livius kesinlikle Polybius'tu." "Hık!" diye yanıtladı Bon-Bon, Majesteleri devam etti: "Ama bir düşkünlüğüm varsa. Mösyö Bon-Bon -bir düşkünlüğüm varsa, bu filozoflaradır. Evet bayım, kesinlikle her şeytan- yani her centilmen bir filozof seçmeyi bilmez. Uzun boyluları iyi değildir; en iyileriyse, kabukları iyi soyulmazsa, safra yüzünden biraz kokulu olur." "Kabukları soyulmazsa!!" "Cesetten çıkarılmayı kastediyorum." "Doktorlar -hık!- hakkında ne düşünüyorsunuz?" "Onlardan bahsetme! - Öğğ! Öğğ!" (Burada Majesteleri şiddetle öğürdü.) "Sadece bir tanesini tattım - o Hippocrates denen keratayı! - şeytantersi kokuyordu - Ögg! Öğğ! Ögg! - Onu Styx'te yıkarken soğuk aldım - bir de bana kolera bulaştırdı." "Vay - hık!- alçak!" diye bağırdı Bon-Bon. "Bir hap kutusunun -hık!- düşüğü!" - Ve filozofun gözünden bir damla yaş süzüldü.

"Ne de olsa," diye devam etti ziyaretçi, "ne de olsa, eğer bir şeytan- bir centilmen yaşamak istiyorsa bir ikiden fazla kabiliyete sahip olmalıdır; ve bizim için şişman bir surat diplomasinin kanıtıdır." "Nasıl yani?" "Bazen karnımızı doyurmakta çok zorlanırız. Benimki gibi sıcak bir iklimde bir ruhu iki üç saatten fazla hayatta tutmak genellikle olanaksızdır; ve ölümden sonra, hemen turşuları kurulmazsa (ki turşusu kurulmuş ruh güzel değildir) - kokarlar - anlıyorsun ya? Ruhlar bize normal yoldan teslim edildiğinde kokuşmalarından her zaman korkulur." "Hık! - Hık! - Ulu Tanrım! - Nasıl katlanıyorsunuz!" Bu noktada demir lamba iki misli şiddetle sallanmaya başladı ve şeytan koltuğundan kalkar gibi oldu; - ancak hafif bir iç çekişle sükunetini geri kazandı ve sadece kahramanımıza alçak bir sesle, "Bak ne diyeceğim, Pierre Bon-Bon, artık bu küfürlere bir son vermeliyiz," dedi.

Ev sahibi ağzına kadar dolu bir kadehi daha boşaltarak anladığını ve boyun eğdiğini belirtti. Ziyaretçi devam etti: "Aslında katlanmanın pek çok yolu var. Çoğumuz açlık çekiyor: Bazılarımız turşuyla idare ediyor: Ben ise ruhlarımı vivente corpore satın alıyorum. O zaman tatları çok güzel oluyor." "Ama beden! -Hık!- Beden!!!" "Beden, beden - ne olmuş bedene? - Oh! Ah! anlıyorum. Beden bu işlemden hiç etkilenmiyor bayım. Zamanımda sayısız alışveriş yaptım ve bu kişiler kesinlikle bir rahatsızlık hissetmedi. Kabil ve Nemrut, Neron ve Caligula, Dionysius ve Pisistratus ve - ve başka binlercesi vardı ki, yaşamlarının son kısımlarında ruh sahibi olmanın nasıl bir şey olduğunu bilmediler. Yine de, bayım, bu adamlar toplumu süslediler. En az benim kadar iyi tanıdığın A-------yok mu? O zihinsel ve fiziksel yetilerine hakim değil mi? Kim daha keskin nükteli cümleler yazabilir ki?

Kim daha zekice mantık yürütebilir? Kim - ama dur! Cep defterimde onun sözleşmesi var." Bunu söyledikten sonra kırmızı bir deri cüzdan çıkardı ve içinden birkaç sayfa aldı. Bon-Bon bunlardan bazılarının üstünde Machi - Maza - Robesp - Caligula, George, Elizabeth sözcüklerini anlık olarak gördü. Majesteleri dar, uzunca bir kağıt parçasını seçip okumaya başladı: "Belirtilmesi gereksiz bir takım zihinsel yetilerin karşılığında, ayrıca bin lo uis d'or karşılığı olarak, yaşı bir yıl ve bir ay olan ben bu sözleşmeyi elinde bulunduran kişiye ruhum adı verilen gölgenin tüm haklarını, tapusunu ve eklen tilerini devrediyorum." (imza) A ..... (Burada Majesteleri daha açık söyleme hakkını kendimde görmediğim bir adı tekrarladı.) "Akıllı biriydi," diye devam etti; "ama senin gibi, Mösyö Bon-Bon, o da ruh konusunda yanılmıştı. Ruh bir gölgeymiş ha! Ruh bir gölgeymiş! HA! HA! HA! - HE! HE! HE! - HU! HU! HU! Ama yahni yapılmış bir gölgeyi düşün!" "Yahni yapılmış bir gölgeyi -hık!- bir düşün!" diye haykırdı, yetileri Majestelerinin diskurunun derinliği karşısında epey keskinleşmiş olan kahramanımız.

"Yahni yapılmış bir gölgeyi bir -hık!- düşün!! Şimdi, kahretsin! -hık!- hıh! Eğer ben böyle bir -hık!- avanak olsaydım. Benim ruhum, Bay - hıh!" "Senin ruhun mu, Mösyö Bon-Bon?" "Evet, efendim -hık!- benim ruhum"- "Ne dedin?" "Gölge değil, kahretsin!" "Yani demek istediğin"- "Evet efendim, benim ruhum -hık!- Hıh! - Evet, efendim." "Öyle bir iddiam yoktu"- "Benim ruhum -hık!- kesinlikle uygundur -hık!- bir"- "Ne?" "Yahniye." "Ha!" "Sufleye." "Ha?" E. A. Poe "Salçalı yahniye." "Gerçekten!" "Ragout ve fricandeauya - bak sevgili dostum! Onu almana izin vereceğim - hık!- kelepir." Burada filozof Majestelerinin sırtına bir şaplak indirdi.

"Böyle bir şeyi aklımdan bile geçirmem," dedi diğeri istifini bozmadan, koltuğundan kalkarken. Metafizikçi bakakaldı.

"Şu anda yeterince tedarikliyim," dedi Majesteleri.

"Hık! - H-a?" dedi filozof.

"Elimde hazır fon yok." "Ne?" "Hem bana hiç yakışmaz"- "Bayım!" "Şu andaki iğrenç ve centilmenlikten uzak durumundan"- "Hık!" "İstifade etmek." Burada ziyaretçi eğilip selam vererek çekildi -bunu nasıl yaptığı belli değildi ama metafizikçi o "hain herifin" kafasına bir şişe fırlatmaya çalışırken, tavandan sarkan ince zincir kopup lamba kafasına düşünce yere kapaklandı.

Usher Evi'nin Çöküşü

Son coeur est un suspendu; Sitöt qu'on le touche il resonne.[1].
---DE BERANGER.

Kasvetli, karanlık, sessiz bir sonbahar gününü, iç karartıcı bir arazide at sırtında geçirmiştim. Gökteki bulutların alçaklığı boğucuydu. Sonunda, akşamın gölgeleri uzarken, karşımda hüzünlü görünüşlü Usher Evi belirdi. Nedendir bilmiyorum -ama binayı görür görmez ruhuma dayanılmaz bir keder çöktü. Dayanılmaz diyorum, çünkü bu his can sıkıcı ya da korkunç görüntülerin en amansızına bile genellikle eşlik eden, şiirsel olduğu için yarı-zevkli olan o duygu tarafından hafifletilmemişti. Önümde uzanan manzaraya - eve ve arazinin sade ayrıntılarına - çıplak duvarlara - gözleri andıran boş pencerelere - yer yer bitmiş bataklık otlarına - beyaz gövdeli, çürümüş birkaç ağaca bakarken ruhumda öyle bir sıkıntı vardı ki bunu sadece afyon kullananların düşlerinden uyandıktan sonra - gündelik yaşama acı bir şekilde döndüklerinde - maske korkunç bir şekilde indiğinde hissettikleriyle kıyaslayabilirim. İnsan burada yüreğinde öyle bir soğuk, öylesine bir çöküş, bir hastalık - düşüncelerinde öyle telafisiz bir kasvet hissediyordu ki, hiçbir hayal gücü buna yüce bir nitelik kazandıramazdı. Neydi -durup düşündüm- Usher Evi'ne bakarken beni böylesine huzursuz eden neydi? Çözülemez bir gizemdi bu. Düşünürken üstüme çöken belirsiz kuruntularla da boğuşamıyordum. Hiç de tatmin edici olmayan şu sonuca varmak zorunda kaldım: Bizi böyle etkileyebilecek basit ve doğal nesne kombinasyonları hiç şüphesiz var olsa da, derinliğimizin ötesinde olan bu gücü analiz edemeyiz.

Sahnenin parçalarını, resmin ayrıntılarını farklı şekilde bir araya getirmenin belki de o kederli izlenimi değiştirmeye yeteceğini düşündüm. Bu fikirden hareket ederek atımı evin yanındaki gölün kıyısına; yüzeyi cam gibi dümdüz, ışıltılı ve simsiyah küçük dağ gölünün dik kıyısına sürdüm. Ama aşağıya, tuhaf biçimli o gri otlara, korkunç görünüşlü ağaçlara ve

gözleri andıran o boş pencerelere bakarken içimde daha öncekinden de sarsıcı bir ürperti gezindi.

Yine de bu hüzünlü konakta birkaç hafta kalmaya karar verdim. Sahibi Roderick Usher çocukluk arkadaşımdı. Görüşmeyeli yıllar oluyordu. Uzaklarda, ülkenin ücra bir bölgesindeyken ondan bir mektup almıştım geçenlerde. Mektubun son derece acil havası kişisel bir yanıt vermemi zorunlu kılıyordu. Mektup öylesine ısrarcı bir ifadeyle yazılmıştı ki oraya gitmekten başka yol bırakmıyordu. Mektubu yazan arkadaşımın sinirlerinin bozulmuş olduğu belliydi. Ağır bir bedensel hastalıktan -büyük baskı yaratan bir zihinsel rahatsızlıktan- en iyi ve hattâ tek arkadaşı olan beni içtenlikle görme isteğinden bahsediyordu. Arkadaşlığımın onu biraz neşelendireceğini, bunun da hastalığına iyi geleceğini umuyordu. Bütün bunların ve çok daha fazlasının söyleniş tarzı -isteğinde gerçekten samimi olduğu belliydi- kararımı duraksamadan vermeme yol açmıştı. Böylece o oldukça tuhaf karşıladığım çağrıya uydum.

Çocukken yakın arkadaş olsak da arkadaşım hakkında pek bir şey bilmiyordum. Bildiğim kadarıyla son derece çekingen biriydi ve gayet köklü bir aileden geliyordu. Ailesinin tuhaf, duyarlı bir mizacı oldukça etkileyici sanat eserleriyle ifade ettiğini, son zamanlarda da cömert hayır işleri yaptığını işitmiştim. Bu mizaç ayrıca müzik ilmine tutkuyla bağlanmalarına yol açmıştı; genel bir kabul gören ve kolayca tanınabilecek güzelliklerinden çok, sanatın anlaşılmayan yönlerine ilgi duyuyorlardı.

Usher soyunun köklü olsa da pek dallanıp budaklanmadığını öğrenmiştim. Yani aile hep tek bir koldan ilerliyordu ve geçmişte de pek uzun sürmeyen değişiklikleri saymazsak durum böyle olmuştu. Evin görünüşüyle sahiplerinin birbirine ne kadar kusursuzca uyduğu üstüne düşünür ve uzun asırlar boyunca birbirlerini ne kadar etkilemiş olabileceklerine kafa yorarken bu çarpıklık zihnimi meşgul etti. Belki de aileyle evi aynı ilginç ve çift anlamlı isimde, “Usher”[2] de birleştiren şey bu çarpıklık ve bunun sonucunda sürekli babadan oğula geçen mirastı. Köylüler bu ismi hem aileyi, hem de aile konağım kastetmek üzere kullanıyordu.

Yaptığım o çocukça deneyin -küçük dağ gölünün kıyısından aşağı bakmamın- tek sonucunun ilk baştaki o nahoş izlenimi güçlendirmek olduğunu söylemiştim. Batıl inancımın -niye böyle adlandırmayacaktım ki? - giderek daha fazla bilincine varmakla onu yoğunlaştırdığım kesindi. Uzun

süredir bildiğim gibi, kökeni dehşete dayanan tüm duyguların böyle paradoksal bir doğası vardır. Belki de gözlerimi sudaki yansımasından kaldırıp tekrar eve baktığımda zihnimde tuhaf bir hayalin belirmesinin tek sebebi buydu. Öyle gülünç bir hayaldi ki, ondan sadece içimi karartmış olan hislerin gücünün şiddetini göstermek için bahsediyorum. Hayal gücümü çalıştırarak bütün konağın ve beylik arazinin sadece onlara ve yakın çevrelerine özgü bir atmosfere sahip olduğuna gerçekten inanmaya başlamıştım. Bunun göğün atmosferiyle ilgisi yoktu; çürük ağaçlardan, gri duvardan ve sessiz gölden pis bir şekilde yayılıyordu bu atmosfer. Ölümcül ve mistik, donuk, ağır, belli belirsiz, kurşun rengi bir buğuydu.

Silkelenip bir düş olması gereken bu şeyi ruhumdan attıktan sonra binayı daha dikkatle incelemeye başladım. En göze çarpıcı özelliği müthiş eski oluşuydu. Asırlar rengini soldurmuştu. Bütün dış yüzeyi yosun kaplıydı; karmaşık ağlar halinde dolanmış, dam saçaklarından sarkıyorlardı. Yine de bina aşırı bir şekilde köhne değildi. Hiçbir yeri yıkılmamıştı. Kısımları arasında hâlâ var olan kusursuz uyumla, teker teker ele alınınca ufalanmakta oldukları görülen taşları büyük bir tezat teşkil ediyordu. Bütün bunlar bana yıllarca unutulmuş bir yeraltı mezarında kalan ve havasızlıktan çürüyen eski ahşap tabutları anımsatıyordu. Ancak binanın dış cephesinde yoğun bir çürümenin izlerinin dışında bir dengesizlik görülmüyordu. Belki dikkatli bir gözlemci binanın ön yüzeyinde çatıdan aşağı zikzaklarla inip gölün karanlık sularında kaybolan ince bir yarığı fark edebilirdi. Bunları fark ettikten sonra kısa bir geçit yolundan eve gittim.

Beklemekte olan bir uşak atımı aldı ve holün kemerli, Gotik yolunda ilerledim. Sinsi adımlarla yürüyen bir oda hizmetçisi beni pek çok karanlık ve karmaşık koridordan geçirerek efendisinin çalışma odasına götürdü. Yolda gözüme çarpan pek çok şey her nasılsa daha önce bahsettiğim o belirsiz hisleri yoğunlaştırdı. Çevremdeki nesnelere -tavanlardaki oymalara, duvarlardaki iç karartıcı halılara, abanoz döşemelerin siyahlığına ve ben yürürken takırdayan o tuhaf zırhlara- çocukluğumdan alışkın olmama rağmen, bütün bunlar bir tanıdıklığı onaylamıyordu; aksine, bu sıradan görüntülerin içimde uyandırdığı hayallerin ne kadar yabancı olduklarını fark ederek şaşırıyordum. Merdivenlerden birinde aile doktoruyla karşılaştım. Yüzünde kurnazlık ve şaşkınlık karışımı bir ifade olduğunu düşündüm. Bana telaşla bir şeyler söyledikten sonra geçip gitti. Oda hizmetçisi bir kapıyı açtı ve beni efendisinin huzuruna çıkardı.

Kendimi içinde bulduğum oda oldukça geniş ve yüksek tavanlıydı. Pencereler öylesine ince uzun ve etkileyiciydiler, siyah meşe döşemeden öyle yüksekteydiler ki erişilemez görünüyorlardı. Parmaklıklı camlardan kızıl bir ışık giriyor ve odadaki belli başlı nesneleri ancak aydınlatıyor, odanın ya da kubbeli, oymalı tavanın uzak köşelerini karanlıkta bırakıyordu. Duvarlar koyu renk kumaşlarla kaplıydı. Sayıları epey fazla olan mobilyalar rahatlık verici olmaktan uzak, antika ve eskiydi. Ortalığa çok sayıda kitap ve müzik aleti saçılmıştı, ama bunlar da odayı canlandırmaya yetmiyordu. Kederli bir ortamda bulunduğumu hissettim. Her şeyin üstüne amansız, derin ve kaçınılmaz bir kasvet çökmüştü.

İçeri girince Usher üstünde boylu boyunca uzanmakta olduğu kanepeden kalktı ve beni son derece canlı bir sıcaklıkla karşıladı. İlk başta bu ilgiyi abartılı buldum; hayattan bezmiş bir adamın doğallıktan uzak çabası gibi geldi. Ancak yüzüne bakınca içtenliğinden kesinlikle emin oldum. Oturduk. Birkaç dakika hiç konuşmadı. Onu yarı acıyarak, yarı hayretle inceledim. Roderick Usher’den başka bu kadar kısa sürede böylesine korkunç bir değişim geçirmiş bir adam görülmemiştir herhalde! Önümdeki solgun benizli adamın çocukluk arkadaşım olduğunu kabul etmekte zorlanıyordum. Yüzü hep dikkat çekici olmuştu. Kadavra rengi bir ten; iri, sulu ve inanılmayacak kadar parlak gözler; ince ve çok soluk, ama son derece güzel dudaklar; Yahudilerinkini andıran, ama delikleri daha geniş, zarif bir burun; çıkık olmadığı için tinsel enerjiden yoksun hoş bir çene; örümcek ağlarından daha yumuşak ve ince saçlar; bütün bu yüz hatları, geniş şakaklarla da birleşince, ortaya kolay kolay unutulmayacak bir yüz çıkıyordu.

Şimdi bu hatların, belirgin özellikleri iyice göze batar hale gelmişti; ve bu hatlardan yayılan ifade öyle büyük bir değişim meydana getirmişti ki kiminle konuştuğumdan şüphe duyuyordum. Beni en çok teninin şimdiki solgunluğu ve gözlerinin mucizevi ışıltısı hayrete düşürmüştü, hattâ irkiltmişti. O ipeksi saçlar bakımsızca uzayıp karmakarışık olmuş, incecik teller yüzüne düşmekten çok üstünde salınmaktaydı. Ne kadar çaba göstersem de o tuhaf yüz ifadesini herhangi bir basit insanlık kavramıyla özdeşleştiremiyordum.

Arkadaşımın tavırlarındaki bir tutarsızlık, bir çelişki hemen dikkatimi çekti. Az sonra bunun kesintisiz bir kaygı, bir sinirsel huzursuzluk halinin üstesinden gelmek için verilen bir dizi zayıf ve boş çabanın ürünü olduğunu

anladım. Böyle bir şeye hazırlıklıydım; sadece mektubundan değil, çocukken sahip olduğu bir takım karakter özelliklerinden, tuhaf fiziksel görüntüsünden ve ruh halinden çıkardığım sonuçlardan da. Bir canlanıyor, bir durgunlaşıyordu. Sesi titrek ve kararsızken (canlılığı tamamen kaybolmuş gibiyken) birden büyük bir heyecana kapılıyor ve kesik kesik konuşmaya başlıyordu -sarhoşların ya da afyon bağımlılarının o kederli, dengeli ve son derece kontrollü, gırtlaksı ses tonuyla.

Gelmemi niçin istediğinden, beni görmeyi ne denli samimiyetle arzuladığından ve kendisine getirmemi beklediği huzurdan işte bu konuşma biçimiyle bahsetti. Hastalığının doğasına kendince biraz değindi. Söylediğine göre ailesinden gelen kalıtımsal bir hastalıktı ve şifa bulmaktan ümidi kesmişti. Sonra hemen bunun basit bir sinirsel rahatsızlık olduğunu ve şüphesiz kısa sürede geçeceğini ekledi. Rahatsızlık kendisini bir dizi doğal olmayan duyumla belli ediyordu. Tarif ettiği bu duyumlardan bazıları ilgimi çekti ve beni epey şaşırttı. Bu şaşkınlıkta belki onun konuşma tarzının ve içinde bulunduğumuz ortamın da etkisi vardı. Tuhaf bir duyu yoğunluğundan muzdaripti. Sadece en tatsız yiyeceklere katlanabiliyordu. Sadece belli kumaşlardan yapılma giysiler giyebiliyordu. En hafif ışık bile gözlerini rahatsız ediyordu. Onu dehşete düşürmeyen sesler sadece yaylı çalgılardan çıkanlardı.

Onun anormal bir korkunun esiri haline gelmiş olduğunu gördüm. “Bu berbat durum beni öldürecek,” dedi. “Bu yüzden öleceğim, başka sebepten değil. Olacaklardan korkuyorum; olacak olanlardan değil, sonuçlarından. Ruhuma bu dayanılmaz huzursuzluğu verebilecek en küçük olaydan bile korkuyorum. Nefret ettiğim şey tehlike değil, onun mutlak sonucu olan -dehşet. Bu sinir bozukluğuyla -bu acınası halde- o amansız hayaletle, KORKU’yla boğuşurken er geç hayatımı ya da aklımı kaybedeceğim.” Belirsiz ve kaçamaklı imalarından zihinsel durumunun bir başka tuhaf yönünü daha öğrendim. İçinde oturduğu ve yıllardır dışına çıkmadığı bu mekâna ve gücünden burada tekrarlayamayacağım kadar üstü kapalı bir şekilde bahsettiği bir etkiye ilişkin bir takım batıl inançları vardı. Bu etkiyi, aile konağının biçim ve yapısındaki bazı tuhaflıkların yarattığını, uzun süren acılar sonucunda bu etkiyi ruhunda hissettiğini söyledi. O gri duvarların ve kulelerin ve hepsinin içine baktıkları o karanlık gölün fiziksel varlığının, kendi varoluşunun tinsel yönünde yarattığı bir etkiydi bu.

Ancak biraz duraksayarak da olsa hissettiği bu hüznün daha doğal ve somut bir kaynağa dayandığını itiraf etti -dünyadaki son ve tek akrabası olan, çok sevdiği kız kardeşinin uzun süredir devam eden ağır hastalığına. Kız kardeşi ölmek üzereydi.

“O ölünce,” dedi asla unutamayacağım acı bir sesle, “geride kalan kişi (o umutsuz ve zayıf kişi) köklü Usher ailesinin son ferdi olacak.” O konuşurken Lady Madeline (kız kardeşi) odanın uzak bir köşesinden içeri girdi ve sonra varlığımı fark etmeden dışarı çıktı. Ona korkuyla karışık büyük bir şaşkınlıkla baktım -ama bu hislerime bir açıklama getiremedim. Onun geri çekilişini izlerken üstüme bir sersemlik çöktü. En sonunda, kapı üstüne kapandığında bakışım içgüdüsel olarak ve hevesle erkek kardeşine çevrildi; ama o yüzünü elleriyle kapamıştı ve tek fark edebildiğim aralarından gözyaşları süzülen zayıf parmaklarının iyice solgunlaşmış olduğuydu.

Lady Madeline’in hastalığı uzun süredir doktorları şaşırtmaktaydı. Sıradışı belirtileri daimi bir ilgisizlik hali, fiziksel bir çöküş ve sık, ama kısa süreli olarak gelen kısmi katalepsilerdi. Şimdiye kadar hastalığının baskısına direnmiş, yatak istirahatini reddetmişti. Ama eve geldiğim günün akşamının bitiminde (erkek kardeşi bunu bana tarifsiz bir huzursuzlukla söyledi) kendisini mahveden şeyin tüketici gücüne boyun eğdi. Onu ilk görüşümün aynı zamanda son görüşüm olacağını, o kadını, en azından sağken, bir daha asla görmeyeceğimi öğrendim.

Sonraki birkaç gün boyunca ismini ne Usher, ne de ben ağzımıza aldık. Bu süre içinde arkadaşımın melankolisini hafifletmek için elimden geleni yapmaya çalıştım. Birlikte resim yapıp kitap okuduk; ya da gitarını çılgınca doğaçlamalarla konuşturmasını bir düşteymişçesine dinledim. Aramızdaki yakınlık arttıkça, onun ruhunun derinliklerine daha fazla indikçe, tek ve bitimsiz bir hüzün yayılımıyla tinsel ve fiziksel evrenin tüm nesnelerine karanlık saçan bir zihni neşelendirmeye çalışmanın boşunalığını giderek daha acı bir şekilde anladım.

Usher Evi’nin efendisiyle bu şekilde yalnız geçirdiğim saatleri hep anımsayacağım, ama onunla olduğum zamanlarda üstünde birlikte uğraştığımız ya da beni yönelttiği çalışmaların, uğraşların doğası hakkında bir fikir verebileceğimi sanmıyorum. Heyecanlı ve son derece huzursuzluk verici bir idealizm, kükürtsü ışıltısıyla her şeyi aydınlatıyordu. Uzun doğaçlama ağıtları sonsuza dek kulaklarımda çınlayacak; özellikle Von

Weber’in Son Valsi’nin o vahşi havasının tuhaf ve yoğunlaştırılmış bir versiyonunu acı bir şekilde anımsıyorum.

Karmaşık hayal gücünün üstünde yoğunlaştığı ve her Usher Evi’nin Çöküşü MI dokunuşuyla daha derin belirsizliklere gömülen tabloları da bu şekilde bana giderek daha fazla haz veriyordu; nedenini bilmeden ürperiyordum. Yazılı sözcüklerle bu tabloların (şimdi gözümün önünde olsalar da) sadece küçük bir kısmını tasvir edebilirim. Basitlikleri ve çıplaklıkları dikkat çekmelerini sağlıyordu. Eğer bir ölümlü bir fikrin resmini yapmışsa, bu kişi Roderick Usher’di. Bu hipokondriğin tuvaline aktarmaya çalıştığı saf soyutlamalar en azından bende (içinde bulunduğum koşullar altında) dayanılmaz yoğunlukta bir huşu uyandırıyordu; Fuseli’nin kesinlikle parıltılı ama fazla somut hayallerinde asla bulamadığım bir huşu.

Arkadaşımın eserlerinden birini; çok tuhaf olmayan, onun soyutlama ruhundan fazla nasibini almamış birini yetersizce de olsa sözcüklerle tasvir edebilirim. Bu küçük tabloda duvarları kaygan, beyaz ve pek yüksek olmayan, çok uzun bir tünelin ya da tonoz örtülü bir koridorun içi vardı. Tasarımdaki çeşitli ikincil noktalar bu kazılmış yerin yeryüzünden epey derinlerde olduğu izlenimini son derece güçlü bir şekilde uyandırıyordu. Engin yüzeyinde herhangi bir delik yoktu ve herhangi bir meşale ya da yapay ışık kaynağı da görülmüyordu. Yine de içeride yoğun bir ışık seli vardı ve bütünü korkunç ve uygunsuz bir ihtişamla aydınlatıyordu.

Biraz önce işitme duyusunun bazı yaylı çalgılar dışındaki bütün müzik aletlerinin seslerini kendisi için katlanılmaz kılan o tuhaf halinden bahsetmiştim. Belki de gitar çalışma o büyüyü katan şey büyük ölçüde kendisini içinde kısılı kıldığı dar sınırlardı. Ama o ateşli doğaçlamalarındaki ustalık bununla açıklanamazdı. Vahşi fantezilerinin hem notalara, hem de sözlere (çalışma sık sık ritimli sözel doğaçlamalarla eşlik ettiği de oluyordu) dökülmüş hali, daha önce bahsederken sadece en yüksek yapay heyecan durumlarında sahip olunduğunu söylediğim o yoğun zihinsel berraklık ve konsantrasyonun sonucuydu. Bu rapsodilerden birinin sözlerini anımsamakta hiç zorlanmadım. Onu anımsamamı kolaylaştıran şey belki de söylediklerinin taşıdığı mistik anlamın etkisi altındayken ilk kez Usher’in yüce mantığının sarsıldığının tam anlamıyla bilincine varmış olmamdı. “Hayaletli Saray” adını taşıyan dizeler aşağı yukarı şöyleydi:

I.

Hayırsever meleklerin oturduğu
En yeşil vadimizde
Bir zamanlar güzel ve görkemli
Bir saray vardı -Işıltılı bir saray.
Mutlak hükümdarı
Düşünce’nin egemenliğinde
Orada dimdik yükselirdi!
Melekler daha önce hiç kanat çırpmamıştı
Bu kadar güzel bir binanın üstünde.
II.
Sarı, parlak, altın rengi bayraklar
Çatısında, havada yüzüp uçuşurdu;
(Bunlar -bütün bunlar çok uzun zaman önce olmuştu)
Ve o tatlı günde
Soluk, mor renkli surlarda esen
Her tatlı rüzgâr
Taşırdı kanatlı bir kokuyu.
III.
O mutlu vadide gezinenler
İki ışıltılı pencerenin ardında
Ruhların iyi akortlu bir lavtanın yasasına
Uyduğunu görürdü müzikal hareketlerle,
Bir tacın etrafında, ki üstünde
(İmparator!)
Şanına yakışır bir ihtişamla
Diyarın hükümdarı otururdu.
IV.
İnci ve yakut kaplı

O hoş saray kapısı pırıl pırıl parlardı.
Arkasından akarak, akarak, akarak gelen
Ve sonsuzca parıldayan
Yankıların tatlı görevi
Sadece şarkı söylemekti,
Eşsiz güzellikte seslerle
Krallarının zekâsını ve bilgeliğini övmekti.

V.

Ama keder cüppeleri giymiş, kötü şeyler
Bu hükümdarın sarayına saldırdı;
(Ah, yas tutalım, çünkü o yapayalnız
Ve bir daha asla göremeyecek şafağı!)
Ve hükümdarın yuvasının etrafında
Bir çiçek gibi açan ihtişam
Artık geçmişe gömülmüş
Pek anımsanmayan bir masal.

VI.

Ve şimdi o vadide gezinenler
Görüyor kırmızı ışıklı pencerelerin ardında
Devasa formların tuhaf bir şekilde
Hareket ettiğini, ahenksiz bir melodi eşliğinde.
Bu arada, akıntısı hızlı, korkunç bir nehir gibi
O solgun kapıdan içeri iğrenç bir kalabalık sonsuzca akıyor
Ve kahkaha atıyor -ama artık gülmüyor.

Bu baladdaki imaların ikimizde bir düşünce zinciri uyandırdığını ve bu sayede Usher'in fikirlerinden birini öğrendiğimi anımsıyorum. Usher'in bu fikrinden bahsetmemin sebebi fikrin orijinal olmasından çok (çünkü başkalarının[3] da düşündüğü bir fikir) onu büyük bir kararlılıkla savunmuş olmasıdır.

Bu fikir genelde tüm bitkilerin duygularının olduğuydu. Ama hastalıklı hayal gücü bu fikri cüretkârca geliştirmiş ve belirli koşullarda cansız varlıkları da kapsar hale getirmişti. Bu fikre beslediği inancı tüm boyutlarıyla aktaracak kelime bulamıyorum. Ancak bu inanç (daha önce de ima ettiğim gibi) atalarının evinin gri taşlarıyla ilintiliydi. Evin taşlarının diziliş tarzı, bu taşları kaplayan yosunlar, etraftaki çürük ağaçlar ve hepsinden öte bu dizilişin uzun süredir bozulmamış olması ve gölün dingin sularında yansıması evin hissedebildiğini gösteriyordu ona göre. Kanıt -hissedebilirliğinin kanıtı- söylediğine göre (o bunu söylerken irkildim) suların ve duvarların üstündeki atmosfer yoğunluğuydu. Bunun sonuçlarının ailesinin kaderini yüzyıllardır şekillendirmekte olan ve kendisini şimdi gördüğüm hale getiren o sürekli ve korkunç etkide görülebildiğini ekledi. Böyle fikirlere yorum getirmek anlamsızdır ve ben de bunu yapmayacağım.

Kitaplarımız -yıllardır hastanın zihinsel yaşamının önemli bir parçasını teşkil etmiş olan kitaplar- tahmin edilebileceği gibi bu hayallerin niteliğine uygundu. Birlikte çeşitli eserleri okumaya dalıyorduk: Örneğin Gresset'nin Ververt et Charteuse'unu; Machiavelli'nin Belphegor'unu; Swendenborg'un Cennet ve Cehennem'ini; Holberg'in Nicholas Klimm'in Yeraltı Yolculuğu'nu; Jean D'Indagine'le De la Chambre'in kitaplarını; Robert Fludin El Falı'nı; Tieck'in Mavi Uzaklığa Yolculuk'unu ve Campanella'nın Güneş Şehri'ni. Sevdiğimiz kitaplardan biri Dominikalı Eymeric de Gironne'nin Directorium lnquisitorum'unun küçük bir sekizlik baskısıydı. Pomponius Mela'nın eski Afrika satirlerinden ve Aegipahlardan bahsettiği bölümler de Usher'in saatlerce oturup hülyalara dalmasına yol açıyordu. Ancak en büyük hazzı çeyrek boy formalı, gotik harfli, son derece nadide ve tuhaf bir kitap -unutulmuş bir kilisenin el kitabı- olan Mainz Kilisesinin Korosuna Göre Ölülerin Saati'nden alıyordu.

Bir akşam ansızın bana Lady Madeline'in öldüğünü söyledi. Cesedi iki hafta boyunca (gömülmeden önce) binanın ana duvarlarının içindeki çok sayıdaki tonozdan birinde saklama niyetinden bahsedince aklımdan Usher'in eserindeki o tuhaf ritüel ve bu hipokondriyak üstündeki muhtemel etkisi geçti. Ancak bu garip kararını dayandırdığı dünyevi sebep üstünde tartışma özgürlüğümün olmadığını hissettim. Roderick Usher bu karara (bana söylediğine göre) müteveffanın hastalığının sıradışılığı, doktorlarının sorduğu bir takım ısrarcı sorular ve aile mezarlığının uzak ve açık bir yerde

bulunması yüzünden varmıştı. Eve geldiğim gün merdivende rastlamış olduğum o sinsi adamı anımsayınca sonuçta zararsız ve kesinlikle anormal olmayan bir arzuya karşı çıkmak istemediğimi inkâr etmeyeceğim.

Usher'in isteğiyle o geçici mezarın hazırlanmasında ona bizzat yardım ettim. Cesedi tabuta koyarken sadece ikimiz vardık. Onu içine yerleştirdiğimiz yeraltı mezarı (öyle uzun süredir açılmamıştı ki boğucu atmosferinde neredeyse sönen meşalelerimiz bize ortalığı incelemek için fazla fırsat tanımadı) küçük, nemli ve tamamen ışıksızdı. Kaldığım odanın tam altındaydı. Eski feodal zamanlarda bir iç kule olarak en kötü amaçlar için kullanıldığı belliydi. Daha sonra da bir barut ya da başka bir patlayıcı madde deposu olarak iş görmüştü, çünkü döşemesinin bir kısmı ve buraya açılan uzun bir üst kemerli geçidin tamamı özenle bakır kaplanmıştı. Kaim demir kapı da aynı şekilde korunmuştu. Hareket ederken ağırlığı yüzünden sıradışı keskinlikte gıcırtılar çıkarıyordu.

Keder verici yükümüzü bu dehşet uyandıran yerde bıraktıktan sonra tabutun henüz çivilenmemiş kapağını biraz kaldırıp içinde yatan kişinin yüzüne baktık. Şimdi ilk kez iki kardeş arasındaki çarpıcı benzerliği fark ediyordum. Usher belki de düşüncelerimi okuyarak kendisiyle müteveffanın ikiz olduklarını ve aralarında hep pek anlaşılmaz bir bağın bulunmuş olduğunu mırıldandı. Ancak ölüye uzun süre bakmadık, çünkü bunu yapmak içimizi merakla karışık bir korkuyla dolduruyordu. Onu genç yaşta mezara sokmuş olan hastalık tıpkı bütün kataleptik hastalıklar gibi göğsünde ve yüzünde hafif, alaycı bir kızartı; yüzünde ise ölülerde çok korkunç görünen, şüphe uyandırıcı bir gülümseme bırakmıştı.

Kapağı kapayıp çiviledikten ve demir kapıyı kapadıktan sonra evin üst kısımlarındaki daha az iç karartıcı odalara güçlükle gittik. Acı bir yasla dolu birkaç günden sonra arkadaşımın zihinsel hastalığının nitelikleri fark edilir şekilde değişti. Artık her zamanki gibi davranmıyordu. Olağan uğraşlarını ihmal ediyor ya da unutuyordu. Aceleci, düzensiz ve amaçsız adımlarla odadan odaya gidiyordu. Artık ses tonunda arada sırada beliren o boğukluk kaybolmuştu. Bunun yerini, sanki uç noktada bir korku duyuyormuşçasına bir titreklik almıştı.

Bazen sürekli huzursuz olan zihninin bunaltıcı bir sırla boğuştuğunu ve bunu paylaşmak için cesaretini toplamaya çabaladığını düşündüğüm oluyordu. Yine bazen hiçbir şeye açıklama getiremeyip bütün bunları deliliğin açıklanamaz tuhaflıklarına yormak zorunda kalıyordum; çünkü

onun saatlerce, sanki hayali bir sesi dinlercesine pür dikkat kesilmiş halde boşluğa baktığım görüyordum. Durumunun beni dehşete düşürmesi - bana bulaşması şaşırtıcı değildi. Onun inanılmaz, ama etkileyici batıl inançlarının vahşi etkilerinin yavaşça, ama belirgin bir şekilde beni de ele geçirdiğini hissediyordum.

Bu duyguları özellikle müteveffa Madeline'i yeraltı mezarına bıraktığımız günün yedinci ya da sekizinci gecesinde, geç saatte yattıktan sonra tüm şiddetiyle hissettim. Saatler geçip giderken bir türlü uyuyamıyordum. Beni ele geçirmiş olan huzursuzluktan mantığımla kurtulmayı denedim. Hissettiklerimin tamamının değilse bile büyük kısmının odadaki iç karartıcı mobilyaların, şiddetlenen bir kasırganın nefesiyle zorla harekete geçirilerek duvarların üstünde çılgınca sağa sola uçuşan ve yatağın süsleri etrafında huzursuzca hışırdayan siyah ve yıpranmış perdelerin sersemletici etkisinden kaynaklandığına inanmaya çabaladım. Ama çabalarım boşunaydı. Sonunda üstüme bastırılmaz bir titreme, yüreğime tamamen sebepsiz bir kaygı kâbusu çöktü. Güçlükle soluyarak ve çabalayarak bundan kurtulduktan sonra yatakta doğrulup odanın yoğun karanlığına büyük bir dikkatle bakarak kulak kabarttım. Bunu niye yaptım bilmiyorum; içgüdüsel bir hareketti.

Fırtınanın dinginleştiği anlarda kaynağım bilmediğim, uzun aralarla gelen hafif ve belirsiz sesler işittim. Açıklamasız, ama katlanılmaz, yoğun bir dehşet duygusuyla çabucak giyindim (çünkü o gece uyuyamayacağıma karar vermiştim) ve odada hızla ileri geri yürüyerek içine düştüğüm o acınası durumdan kurtulmaya çalıştım. Bu şekilde birkaç kez gidip gelmiştim ki yandaki bir merdivenden gelen hafif ayak sesleri dikkatimi çekti. Bunların Usher'e ait olduğunu fark ettim. Bir an sonra kapımı hafifçe çaldı ve elinde bir lambayla içeri girdi. Yüzü her zamanki gibi kadavra beyazıydı, ama gözlerinde ayrıca delice bir neşe vardı. Bir isteriyi bastırdığı tüm görünüşünden belliydi. Görünüşü beni afallattı - ama herhangi bir şey öylesine uzun süredir katlanmış olduğum o yalnızlıktan daha iyiydi ve varlığı beni rahatlatmıştı.

"Sen onu görmedin mi yani?" dedi birden, etrafına birkaç dakika sessizce baktıktan sonra, "Onu görmedin mi? Ama bekle! Göreceksin." Böyle dedikten ve lambasını dikkatle kararttıktan sonra koşarak pencerelerden birine gitti ve fırtınalı havada ardına kadar açtı. İçeri dalan rüzgârın coşkun hiddeti neredeyse ayaklarımızı yerden kesti. Gerçekten de

fırtınalı, ama çok güzel bir geceydi. Dehşeti ve güzelliğiyle benzersizdi. Civarımızda bir kasırga olsa gerekti, çünkü rüzgâr sürekli ve şiddetle yön değiştiriyordu.

Kulelere değecek kadar alçalmış olan bulutların yoğunluğu, birbirlerine doğru büyük bir hızla yaklaştıklarını, canlıymışçasına uçtuklarını görmemizi engellemiyordu. Bulutların yoğunluğu hareketlerini görmemizi engellemiyordu ama ayı ya da yıldızları görmüyorduk - şimşek de yoktu; buna rağmen, devasa, hareketli bulut kümelerinin alt yüzeyleri ve hemen etrafımızdaki tüm karasal nesneler konağın etrafını sarmış olan hafif parlak ve açıkça seçilebilen gazsı bir havayla aydınlanıyordu.

“Yapma bunu- buna bakmaman gerek!” dedim Usher’e titreyerek, onu nazikçe ama kararlılıkla pencerenin yanından bir sandalyeye götürürken. “Seni serseme çeviren bu görüntüler sıradan elektriksel fenomenlerden başka bir şey değil - veya belki de gölden kaynaklanan iğrenç gazlardır. Şu pencereyi kapatalım. Hava buz gibi ve sağlığına zararlı. İşte en sevdiğin romanlardan biri. Ben okuyayım, sen de dinle. Böylece bu korkunç geceyi birlikte atlatalım.” Elime aldığım eski cilt Sir Launcelot Canning’in Deli Trist’iydi. Ama Usher’in en sevdiği kitaplardan biri olduğunu söylerken hazin bir şaka yapmıştım. Çünkü kitabın kaba ve hayal gücünden nasibini almamış sıkıcı uzunluğunda arkadaşımın yüce ve ruhani idealizmine hitap edecek pek az şey vardı. Ancak elime ilk geçen, en yakındaki kitap buydu ve şimdi bu hipokondriyağı huzursuzlaştıran heyecanın belki okuyacağım aşırı saçmalıklarla (çünkü zihinsel hastalıklar tarihi benzer anormalliklerle doludur) biraz hafifletilebileceğini ummaktaydım. Okuduklarımı pür dikkat kesilerek ya da öyle görünerek dinlemesine bakacak olursam planımın kesinlikle başarıya ulaştığını söyleyebilirdim.

Romanın kahramanı Ethelred’in, o münzevinin evine barışçıl yollarla girmeyi boşuna denedikten sonra zorla girmeye karar verdiği o meşhur kısmındaydım. Burada anlatının şu cümlelerle devam ettiği anımsanacaktır: “Ve yiğit biri olan Etherald içtiği şarabın da tesiriyle, bu dik kafalı ve kötü niyetli münzeviyle uzlaşmaya çalışmaktan artık vazgeçti ve omuzlarında yağmuru hissederek, fırtınanın şiddetlenmesinden de korkarak gürzünü havaya kaldırdı ve bunu hızlı vuruşlarla kapı tahtalarına indirip kapıda uzun eldivenli ellerini kullanabileceği bir delik açtı. Sonra ellerini buraya sokarak tahtaları öyle bir güçle çekip çatlattı ve kırdı, paramparça etti ki o kuru tahtaların çatırtıları ormanda yankılandı.” Bu cümleyi bitirince irkilip bir an

sustum. Çünkü bana sanki (hemen sonra harekete geçmiş hayal gücümün beni yanıltmış olduğuna karar versem de) konağın çok uzak bir yerinden kulağıma Sir Launcelot'un ayrıntılı bir şekilde tasvir etmiş olduğu o çatlama ve parçalanma sesinin çok benzerinin (ama daha boğuk ve hafifti tabii) yankısını işitmişim gibi gelmişti.

Dikkatimi çeken sadece bir tesadüftü şüphesiz; çünkü cam çerçeve takırtılarının ve hâlâ şiddetini sürdürmekte olan fırtınanın olağan gürültüsü arasında o ses tek başına kesinlikle ilgimi çekmez ya da beni rahatsız etmezdi. Okumayı sürdürdüm: "Ama becerikli şampiyon Ethereld şimdi kapıdan girmişti ve o habis münzevinden eser göremeyince büyük bir hiddete ve şaşkınlığa kapıldı. Münzevinin yerinde alev dilli, gövdesi pul pul, müthiş bir ejderha durmaktaydı. Ejderha gümüş döşemeli, altın bir sarayın önünde nöbet tutuyordu. Duvardaki parlak pirinçten bir kalkanın üstünde şu söz yazılıydı- Buraya giren kişi bir fatihtir; Ejderhayı öldüren kalkanı elde edecektir. Ve Etherald gürzünü kaldırıp ejderhanın kafasına indirdi. Ejderha düşüp son pis nefesini verirken öyle korkunç, sert ve tiz bir çığlık attı ki böylesi korkunç bir sesi hiç işitmemiş olan Etherald kulaklarım tıkadı." Burada birden tekrar, bu kez büyük bir şaşkınlıkla durdum. Çünkü uzaklardan gelen (nereden geldiğini anlayamamıştım) hafif ama sert, uzun ve son derece garip bir çığlığı ya da sürtünme sesini açık seçik duymuştum - romancının tarif ettiği ve hayal gücümün kafamda oluşturduğu o tuhaf ejderha çığlığının aynısıydı.

Bu ikinci ve son derece sıradışı tesadüf sinirimi bozmuş olsa da, bin bir zıt duyguya (ki bunların içinde en baskın olanları hayret ve aşırı korkuydu) kapılsam da yine de arkadaşımın hassas sinirlerini etkileyecek bir laf etmekten kaçınacak kadar kendime hâkim oldum. Onun bu sesleri işitip işitmediğinden emin değildim; gerçi son birkaç dakikadır tuhaf hareketler yapmaktaydı. Karşımda otururken sandalyesini yavaşça oda kapısının karşısına çekmişti. Bu yüzden yüz hatlarının sadece bir kısmını görebiliyordum. Ama sanki hafifçe bir şeyler mırıldanıyormuşçasına dudaklarının titrediğini görmekteydim. Başı göğsüne düşmüştü -ama profilden gördüğüm gözünün ardına kadar açık olmasından uyumadığını anlıyordum. Gövdesinin hareketleri de bunu kanıtlıyordu -çünkü hafif, ama düzenli bir şekilde iki yana sallanmaktaydı. Bütün bunları bir çırpıda fark ettikten sonra Sir Launcelot'un anlatısını okumayı sürdürdüm: "Ve şimdi, ejderhanın korkunç öfkesinden kurtulmuş olan şampiyon o pirinç kalkanı ve

üstündeki büyüyü bozmayı düşünerek leşi yolundan çekti ve şatonun döşemesi gümüş kaplı bölümünde duvarda asılı duran kalkana doğru yiğitçe yürüdü.

Kalkan gelmesini bekleyemedi ve ayaklarının dibine, gümüş döşemeye büyük, korkunç bir çınlama sesiyle düştü." Bu heceler ağzımdan çıkar çıkmaz yankılı, metalik, boğuklaşmış bir çınlamayı açık seçik işittim - sanki tam o anda gerçekten de gümüş bir döşemeye ağır bir pirinç kalkan düşmüştü.

Sinirlerim tamamen bozulmuş halde ayağa fırladım; ama Usher iki yana hafifçe sallanmayı sürdürdü. Üstünde oturduğu sandalyeye doğru koştum. Gözleri önüne bakar vaziyette sabitlenmiş öyle duruyordu; yüzü taş gibi hareketsizdi. Ama elimi omzuna koyarken tüm bedenine güçlü bir titreme yayıldı. Dudaklarında hastalıklı bir gülümseme titreşti ve sanki varlığımdan habersizmişçesine hızlı hızlı bir şeyler mırıldanmaya başladı: "Duymak mı? - Evet, duyuyorum. Daha önce de duymuştum. Uzun - uzun - uzun dakikalar, saatler, günler boyunca duydum - ama cesaret edemedim - ah, acı bana, zavallının tekiyim ben! - Cesaret edemedim - konuşmaya cesaret edemedim! Onu mezara diri diri koyduk! Duyularımın keskin olduğunu söylememiş miydim? O tabuttan gelen ilk zayıf hareketlerini işittim onun. Günlerce, günlerce önce işittim - ama cesaret edemedim - konuşmaya cesaret edemedim! Ve şimdi - bu gece - Ethelred - Ha! Ha! - Münzevinin kapısının kırılışı ve ejderhanın ölüm çığlığı ve kalkanın tangırtısı! - Bunlar aslında onun tabutunun kapağını zorla açışı, hapishanesinin kapısının demir menteşelerinin gıcırdaması ve onun yeraltı mezarının kurşun kaplı kemerli geçidindeki çabaları! Ah, nereye kaçayım? Biraz sonra burada olmayacak mı? Beni azarlamak için koşarak buraya gelmiyor mu? Merdivende ayak seslerini duymadım mı? Kalbinin o ağır ve korkunç atışını işitmiyor muyum? DELİ!" Birden ayağa fırladı ve haykırmaya başladı, sanki harcadığı çaba içinde ruhunu teslim ediyormuşçasına - "DELİ! SANA ONUN ŞİMDİ KAPININ ARKASINDA DURDUĞUNU SÖYLÜYORUM!" Sözünün insanüstü enerjisi bir büyünün gücünü taşımıştı sanki; arkadaşımın parmağıyla işaret ettiği dev antika kapı ağır abanoz çenesini yavaşça açtı. Esen sert rüzgârın işi olmalıydı bu - ama o kapının ardında GERÇEKTEN DE Lady Maddine Usher kefene sarılmış halde, upuzun duruyordu. Beyaz kumaşta kan vardı. Sıska bedeninin her tarafında acı bir mücadelenin izlerini taşımaktaydı. Bir an eşikte titreyerek

ve öne arkaya sallanarak durdu. Sonra hafif, iniltili bir çığlıkla, tüm ağırlığıyla erkek kardeşinin üstüne yığıldı. Kadın can çekişirken beklediği korkuların kurbanı olan erkek kardeşi de cansız yere düştü.

Dehşet içinde o odadan ve konaktan dışarı fırladım. Eski geçitten geçerken fırtına hâlâ tüm şiddetiyle hüküm sürüyordu. Birden yol parlak bir ışıkla aydınlandı ve böylesine tuhaf bir ışığın nereden geldiğini görmek için dönüp baktım; çünkü arkamda sadece o dev binayla gölgeleri vardı. Işık daha önce bahsettiğim, binanın çatısı boyunca zikzaklarla aşağı inen ve şimdi genişlemiş olan yarığın arasından gelen ve batmakta olan dolunayın kan kırmızısı ışığıydı. Ben bakarken yarık iyice genişledi - kasırga vahşice esti - birden ayın tamamı önümde belirdi - o güçlü duvarların çöktüğünü görürken beynim döndü - sanki binlerce denizden gelen uzun, gürlemeli bir haykırış duyuldu - ve ayaklarımın dibindeki derin ve karanlık gölün suları “USHER EVİ’nin kalıntılarının üstünde kasvetle ve sessizce kapandı.

NOTLAR

[1] Yüreği askılı bir ut Dokunulduğu anda çınlayan.

[2] Usher sözcüğünün, kilise ve tiyatroda yer gösteren kimse, teşrifatçı ve belletmen, yardımcı öğretmen anlamlarına gönderme yapılıyor.

[3] Watson, Dr. Percival, Spallanzani ve özellikle de Landaff piskoposu - Bkz. “Kimya Denemeleri”, 5. cilt - POE.

Şişede Bulunan Not

Qui n'a plus qu'un moment a vivre N'a plus rien a dissimuler.[1]
—Quinault—Atys

Vatanım ve ailem hakkında söyleyecek pek bir şeyim yok. Kötü davranışlar ve uzun yıllar, beni birinden uzaklaştırdı, diğerineyse yabancılaştırdı. Bana miras kalan servet iyi bir eğitim almamı sağladı ve düşünmeye yatkın zihnim sayesinde gençliğimde yaptığım sıkı çalışmaların birikimini yöntemsel bir temele oturtmayı başardım. -Bana en çok Alman törecilerinin eserleri haz verdi; onların o zarif deliliğine sakıncalı bir hayranlık duyduğumdan değil, katı düşünce alışkanlıklarım sayesinde onların hatalarını rahatlıkla saptayabildiğim için. Mizacımın kuruluğu yüzünden çok eleştiriye uğradım; hayal gücümün noksanlığı bana bir suçmuş gibi yansıtıldı; ve fikirlerimin pyyrhonist doğası bana sürekli kötü bir ün getirdi. Aslında fiziksel felsefeden aldığım yoğun haz bu çağın çok sık rastlanan bir hatasına düşmeme yol açtı -olayları bu bilimin ilkelerine, en dolaylı yollardan bile olsa, bağlama alışkanlığından bahsediyorum. Bütüne bakıldığında, kimse batıl inançların ignes fatuisi[2] tarafından gerçeğin sınırları keskin bölgesinden uzaklaştırılmaya benim kadar az yatkın olamaz. Bunları baştan söylemeyi uygun buldum ki, anlatmam gereken inanılmaz öykü hayal gücünün ölü bir mektup ve bir hiçlikten ibaret olduğu bir zihnin kesin deyişi yerine çok kaba bir hayal gücünün hezeyanları olarak algılanmasın.

Yurtdışında yıllarca yolculuk ettikten sonra 18-- yılında zengin ve yoğun nüfuslu Cava Adası'ndaki Batavia limanından Sunda Takımadalarına[3] doğru yola çıktım. Tam anlamıyla bir yolcuydum -bir şeytan gibi peşimi bırakmayan sinirli bir huzursuzluktan başka bir yolculuk sebebim yoktu.

Gemimiz dört yüz tonluk, tahtadan bakırla tutturulmuş ve Bombay'da, Hint meşesiyle inşa edilmiş güzel bir gemiydi. Lachadive Adaları'ndan[4] yüklenen hidrofil pamuk ve yağı taşıyordu. Gemide bunların yanı sıra Hindistancevizi lifi, hurma suyundan yapılma şeker, kaymaksız sığır sütü, Hindistancevizi ve birkaç sandık da haşhaş vardı. Yükleme işi beceriksizce yapılmıştı ve gemiden sürekli tangırtılar geliyordu.

Çok hafif bir rüzgarla yola çıktık ve Cava'nın doğu kıyısında günlerce bekledik. Rotamızın monotonluğunu hafifleten tek olay gittiğimiz takımadalardan küçük parçalar görmekti.

Bir akşam, kıç vardavelasına yaslanmış bakarken, kuzeybatıdaki çok tuhaf, tek bir bulutu fark ettim. Hem rengi yüzünden, hem de Batavia'dan ayrıldığımızdan beri görülen ilk bulut olduğu için ilgi çekiciydi. Onu dikkatle günbatımına dek izledim. Bu vakitte bir anda doğu ve batıya yayıldı, ufku ince bir buhar tabakası halinde kapladı ve alçak bir kumsalın uzun şeridi gibi görünmeye başladı. Az sonra bulanık kırmızı bir renkle doğan ay ve denizin tuhaf görünüşü de dikkatimi çekti. Deniz hızla değişiyordu ve su her zamankinden saydamdı. Denizin dibini açık seçik görebilmeme karşın, iskandili çektiğimde derinliğin on beş kulaç olduğunu gördüm. Hava şimdi dayanılmayacak kadar ısınmıştı ve ısıtılan demirden çıkanlara benzeyen sarmal dumanlarla yüklüydü. Gece çöktükçe rüzgar dindi ve ortalığı hayal edilemeyecek kadar yoğun bir dinginlik kapladı. Pupada yanan mumun alevi hiç titremiyordu ve başla işaret parmaklar arasında tutulan bir saç teli en küçük bir hareket belirtisi sergilemiyordu. Kaptan, herhangi bir tehlike belirtisi görmediğinden ve kıyıya doğru sürüklenmekte olduğumuz için, yelkenlerin indirilmesini ve çapanın atılmasını emretti. Nöbetçi konulmadı ve esas olarak Malayalılardan oluşan tayfa güverteye uzandı. Aşağı inerken içimde kötü bir his vardı. Aslında bütün belirtiler beni bir sam yelinin[5] gelişinden endişelenmeye yöneltiyordu. Kaptana korkularımdan bahsettim; ama söylediklerimi dikkate almadı ve yanıt vermeye tenezzül etmeden yanımdan ayrıldı. Ancak huzursuzluğum uyumama engel oldu ve gece yarısı civarında güverteye çıktım. Ayağımı merdivenin en üst basamağına koyarken hızla dönen bir değirmen çarkınınkini andıran yüksek bir uğultuyla irkildim ve bunun ne anlama geldiğini kavrayamadan geminin her tarafının sarsılmaya başladığını fark ettim. Bir an sonra dev, köpüklü bir dalga bizi alabora etti,

baştan kıça doğru hızla ilerleyerek bütün güverteleri pruvadan pupaya yıkadı.

O patlamanın aşırı şiddeti geminin kurtulmasını sağladı, iyice suyla dolmuş olmasına karşın, direkleri yıkılıp yan tarafına düşmüş olduğundan, bir dakika sonra denizden ağır ağır kalktı ve fırtınanın yoğun baskısı altında bir süre yalpaladıktan sonra nihayet doğruldu.

Beni ölmekten hangi mucizenin kurtardığını bilmek olanaksız. Suyun şokuyla sersemledikten sonra, kendime geldiğimde kıç direğiyle dümenin arasına sıkışmış olduğumu fark ettim. Büyük bir çaba harcayarak ayağa kalktım ve gözüm kararmış bir halde etrafa bakınınca önce büyük dalgaların arasında olduğumuzu düşündüm. Bizi yutmuş olan dağ gibi ve köpüklü okyanusun girdabı hayal edilemeyecek kadar müthişti. Bir süre sonra, tam limandan ayrılırken gemiye binmiş olan yaşlı bir lsveçli'nin sesini işittim. Ona tüm gücümle seslendim ve en sonunda sendeleyerek kıç tarafına geldi. Az sonra bizden başka kurtulan olmadığını fark ettik. Güvertede bulunan bizim dışımızdaki herkes denize düşmüştü. Kaptan ve yardımcıları uykularında ölmüş olmalıydı, çünkü kamaralar suyla dolmuştu. Yardım almadan geminin güvenliğine ilişkin pek az şey yapabilirdik ve çabalarımız ilk başlarda anlık batma korkularının yol açtığı donup kalmalarla kesintiye uğradı. Palamarımız kasırganın ilk soluğuyla paket ipi gibi kopmuştu tabii, yoksa hemen ters dönerdik. Denizin önünde korkutucu bir hızla gidiyorduk ve gemideki birçok yarıktan içeri sular akıyordu. Geminin kıçının iskeleti epey çatlamıştı ve her açıdan büyük darbeler almıştık; ama pompaların tıkanmamış ve safraların fazla yer değiştirmemiş olduğunu görünce büyük bir sevince kapıldık. Fırtınanın ilk şiddeti azalmıştı ve rüzgardan fazla bir tehlike beklemiyorduk; ama yılgınlık içinde tamamen durmasını ümit ediyorduk. Denizin birazdan devasa bir şekilde kabaracağından, geminin şu haliyle buna dayanamayacağından, kaçınılmaz olarak öleceğimizden emindik. Ama bu oldukça yerinde kaygı kısa zamanda gerçeğe dönüşmeyecekmiş gibi görünüyordu. Hantal gemi beş gün beş gece boyunca -bu süre içinde tek yiyeceğimiz baş kasarasından büyük güçlüklerle temin ettiğimiz az bir miktardaki hurma şekeriydi-, o samyelinin ilk şiddetiyle boy ölçüşemese de o zamana dek gördüğüm fırtınaların en şiddetlisini teşkil eden hızlı, peş peşe esen rüzgarların önünde hesaplamalara meydan okuyan bir hızla uçtu. ilk dört gün boyunca rotamız, küçük değişikliklerle, G.D. ve G. yönündeydi; Yeni Hollanda'nın[6] kıyı

şeridi boyunca ilerlemiş olmalıyız. - Beşinci gün hava iyice soğudu, rüzgarın daha kuzeyden esmeye başlamış olmasına karşın. - Güneş hastalıklı, sarı bir parıltıyla doğuyor ve ağır ağır ufkun birkaç derece üstüne çıkıyordu - net bir ışık yaymadan. - Görünürde bulut yoktu, ama şiddetini giderek artıran rüzgar kesik kesik ve düzensiz aralıklarla esiyordu. Tahminimize göre öğle vakti yine güneş dikkatimizi çekti. Adına yaraşır bir ışık saçmıyordu. Donuk ve kurşuni parıltısının yansıması yoktu, sanki tüm ışınları kutuplanmışçasına. Kabarmış denizde batmadan önce ortasındaki ateş birden söndü, sanki açıklanamayacak bir güç tarafından aceleyle söndürülmüşçesine.

Dipsiz okyanusa gömülürken sönük, gümüşi bir halkadan ibaretti.

Altıncı günün gelmesini boşuna bekledik - o gün benim için hâlâ gelmiş değil - İsveçli için de hiç gelmedi. O vakitten sonra zifiri karanlığa gömüldük, öyle ki geminin yirmi adım ötesini göremiyorduk. Sonsuz gece bizi kuşatmayı sürdürdü, denizin tropikal kuşakta alışkın olduğumuz fosforlu parıltısının da faydası dokunmuyordu. Fırtınanın şiddetinin azalmamış olmasına karşın, daha önceki köpüklerden eser kalmadığını da fark ettik. Etrafımız dehşetle, yoğun bir loşlukla ve kara, terletici, mat bir çölle çevriliydi. -Yaşlı İsveçli'nin ruhuna yavaşça batıl bir korku sızdı, benim ruhumaysa sessiz bir hayret duygusu hakimdi. Gemiyle ilgilenmeyi, bunun faydasız olmasının ötesinde zararlı olduğunu düşünerek, bıraktık ve kendimizi olabildiğince sıkı şekilde mizana direğine bağlayıp, o okyanus dünyasına acı acı bakmaya başladık. Zamanın geçişini hesaplamamızın yolu yoktu, bulunduğumuz yer hakkında tahmin de yürütemiyorduk.

Ama hiçbir denizcinin gitmediği kadar güneyde bulunduğumuzun da farkındaydık ve karşımıza genelde rastlanılan buzdan engeller çıkmadığı için hayretler içindeydik. Bu arada, her an son anımız olma tehdidini savuruyordu -her devasa dalga bizi yutmak için acele ediyordu. Denizin böylesine kabarabileceğini hayal bile etmemiştim ve sular altında kalmamamız bir mucizeydi. Arkadaşım yükümüzün hafifliğinden bahsetti ve bana gemimizin mükemmel niteliklerini anımsattı. Ama umudun bile ne kadar umutsuzca olduğunu hissetmemek elde değildi ve, simsiyah azametli geminin kat ettiği her kilometreyle birlikte denizin kabarışı büsbütün korkutucu oldukça, kendimi, gelişini hiçbir şeyin bir saatten fazla geciktiremeyeceğine inandığım ölüme karamsarlık içinde hazırlamaya başladım. Bazen albatrosların çıkamayacağı yüksekliklerde havasız

kalıyorduk -bazense havanın durgunlaştığı ve deniz canavarlarının uykularını hiçbir sesin bozmadığı sulu bir cehennemin içine iniş hızımız başımızı döndürüyordu.

Bu uçurumlardan birinin dibindeyken arkadaşımın attığı kısa, korkulu bir çığlık gecenin içinde yankılandı. "Bak! Bak!" diye haykırdı kulaklarımın dibinde, "Ulu Tanrım! Bak! Bak!" O konuşurken, içinde bulunduğumuz engin kanyonun kenarlarından akan ve güvertemizi kesintili olarak aydınlatan donuk, kurşuni-kırmızı bir ışığın farkına vardım. Gözlerimi yukarı kaldırınca gördüğüm sahne kanımı dondurdu. Tam tepemizde, korkunç bir yükseklikte ve dik uçurumun tam kenarında, belki dört bin tonluk dev bir gemi duruyordu.[7] Yüksekliğinin belki yüz katı bir dalganın zirvesinde durmasına karşın, görünüşteki boyutu yine de var olan herhangi Doğu Hint gemisininkini aşıyordu.

Dev gövdesinin rengi koyu, kirli bir siyahtı. Üstünde gemilerde genelde rastlanan oymalardan yoktu. Açık lombarlarından tek bir pirinç top dizisi çıkıyordu ve bunların cilalı yüzeylerinden sarkan sayısız savaş fenerinin alevi armasının etrafında bir ileriye bir geriye sallanıyordu. Ama özellikle dehşete ve hayrete kapılmamıza sebep olan şey, geminin o doğaüstü denizin ve o kontrolsüz kasırganın ortasında yelken açmış olmasıydı. Onu ilk fark ettiğimizde yalnızca loş, derin ve korkunç kanyonun kenarında inip kalkan pruvası görünüyordu.

Yoğun bir dehşet anından sonra baş döndürücü zirvenin tepesinde durakladı, sanki kendi yüceliği üstüne düşüncelere dalmışçasına, sonra da sallanıp yalpalamaya başladı ve -düştü. O anda ruhumu nasıl bir soğukkanlılığın birdenbire ele geçirdiğini bilmiyorum. Olabildiğince uzağa sendeleyerek gittikten sonra, yaklaşan felaketi korkusuzca bekledim. Sonunda çabalamaktan vazgeçmiş olan gemimizin burnu batıyordu. Üstüne düşen kitlenin şoku, bunun sonucunda geminin sualtında olan kısmına indi ve ben kaçınılmaz olarak, karşı konulmaz bir güçle yukarı, o yabancı geminin armasına fırladım.

Ben düşerken gemi yan yatıp doğruldu; ve tayfalar tarafından fark edilmememi de bunun yarattığı kargaşaya bağlıyorum. Fazla zorlanmadan, yarı açık olan ana ambar ağzına vardım ve kısa sürede geminin içinde saklanma fırsatını buldum. Niye bunu yaptığımı ben de bilmiyorum. Belki de gizlenmemin temel sebebi gemideki denizcileri görünce hissettiğim tarifsiz, korkuyla karışık bir şaşkınlık duygusuydu. Kendimi üstünkörü bir

bakışın sonucunda belirsizce yenilikleri, şüpheleri ve endişeleri böylesine çok açıdan uyandıran bir insan ırkına teslim etmek istemiyordum. Bu yüzden geminin içinde gizlenecek bir yer aramayı uygun buldum. Bunu yük sandıklarının bir kısmının yerini geminin dev kalasları arasında kendime uygun bir saklanma yeri açacak kadar değiştirerek yaptım.

İşimi yeni bitirmiştim ki, ambardaki ayak sesleri saklanmamı gerektirdi. Bir adam saklanma yerimin yanından zayıf, kararsız adımlarla geçti. Yüzünü göremiyordum, ama genel görünüşünü inceleme fırsatı buldum. Oldukça yaşlı ve hasta olduğu belliydi. Yılların ağırlığı dizlerini büküyor ve tüm bedenini titretiyordu. Kendi kendine, anlamadığım bir dilde, alçak bir sesle, kesik kesik mırıldanıyordu. Tuhaf aletlerden ve çürümüş deniz haritalarından oluşan bir yığının üstüne oturdu. Tavırları ikinci çocukluğun huysuzluğunun ve bir Tanrı'nın ağırbaşlı vakarının tuhaf bir karışımıydı. Sonunda güverteye çıktı ve onu bir daha görmedim.

Tarifsiz bir duygu ruhumu ele geçirdi -analize geçit vermeyen, geçmişin derslerinin karşısında yetersiz kaldığı ve geleceğin de bana anahtarını sunmayacağından korktuğum bir his. Benimki gibi bir zihin için bu sonuncusu kötü bir düşünce. Düşüncelerimin doğasına ilişkin olarak asla —biliyorum asla— tatmin olmayacağım. Yine de bu düşüncelerin belirsiz olması şaşırtıcı değil, çünkü yepyeni kaynaklardan doğuyorlar. Ruhuma yeni bir duyum -yeni bir varlık ekleniyor.

Bu korkunç geminin güvertesinde yürümeyeli epey zaman oldu ve sanırım kaderimin ışınları bir yerde odaklanmaya başlıyor. Anlaşılmaz insanlar! Sezemediğim konulara ilişkin derin düşüncelere dalmış olarak yanımdan, beni fark etmeden geçiyorlar. Saklanmam tam bir budalalıktı, çünkü bu insanlar görmüyor.

Daha şimdi ikinci kaptanın gözlerinin önünden geçtim -kısa süre önce de kaptanın özel kamarasına girmeye cesaret ettim ve bunları oradan aldıklarımla yazıyorum. Daha öncekileri de bu sayede yazmıştım. Arada sırada bu günceye devam edeceğim. Evet, bunu dünyaya ulaştırmanın bir yolunu bulamayabilirim, ama en azından bu çabayı göstereceğim. En sonunda bu yazdıklarımı bir şişeye koyup denize atacağım.

Bana üzerinde düşünecek yeni bir konu veren bir olay oldu. Böyle şeyler kontrolsüz talihin işi mi? Güverteye çıkmış ve hiç dikkat çekmeden filikanın dibindeki bir ıskalarya ve eski yelken yığınının üstüne atlamıştım.

Yazgımın tuhaflığı üstüne düşüncelere dalmışken bir katran fırçasını farkında olmadan, yanımdaki bir fıçının üstünde özenle katlanmış halde duran bir cunda yelkeninin kenarlarına sürttüm. Cunda yelkeni şimdi geminin üstüne eğilmiş durumdaydı ve fırçanın rasgele dokunuşları KEŞİF sözcüğünü ortaya çıkardı.

Son zamanlarda geminin yapısı üstüne epey gözlemde bulundum, iyi silahlanmış olsa da bir savaş gemisi olduğunu sanmıyorum. Arması, yapısı ve genel donanımı bir savaş gemisi olmadığını gösterir nitelikte. Ne olmadığını kolayca anlayabiliyorum - ne olduğunu söylemekse korkarım olanaksız. Nasıl olduğunu bilmiyorum ama, o tuhaf modelini ve benzersiz direklerini, devasa boyutunu ve aşırı geniş yelkenlerini, son derece sade pruvasını ve köhne kıçını incelerken bazen zihnimde tanıdık şeylerin parıltısı beliriyor ve bu belirsiz anı gölgelerine hep eski tarihlerin ve asırlar öncesinin dile getirilemez anılan eşlik ediyor.

Geminin gövdesine bakıyorum. Bilmediğim bir malzemeden yapılmış. Tahtanın tuhaf bir niteliği bana bu tür işlerde kullanılmaya uygun olmadığını düşündürüyor. Aşırı derecede gözenekli oluşundan bahsediyorum, ki bunun bu denizlerde yelken açmanın doğal bir sonucu olarak kurtlar tarafından yenmekle ya da eskimekten gelen çürümüşlükle ilgisi yok. Belki aşırı meraklı birinin gözlemi gibi gelebilir, ama bu tahta, İspanyol meşesinin her özelliğini taşırdı, şayet İspanyol meşesi doğa dışı bir yöntemle şişirilebilmiş olsaydı.

Yukarıdaki cümleyi okurken, her türlü kötü hava şartına maruz kalmış yaşlı bir Hollandalı denizcinin tuhaf bir vecizesini anımsıyorum. "Bu," derdi, söylediklerinin doğruluğundan şüphe edildiğinde, "geminin gövdesini bir denizcinin canlı gövdesi gibi büyüten bir denizin varlığı kadar gerçek." Bir saat kadar önce cesaretimi toplayıp kendimi tayfadan bir grup adamın önüne attım. Bana hiç ilgi göstermediler ve, tam ortalarında durmama karşın, varlığımın farkında değilmiş gibi göründüler. Ambardaki ilk gördüğüm adam gibi bunlar da yaşlılığın izlerini taşıyordu. Saçları kırdı, güçsüzlükten dizleri titriyordu; dermansızlıktan omuzları çökmüştü; büzüşmüş derileri rüzgarda ürperiyordu; sesleri alçak, titrek ve kesik kesikti; gözleri yılların salgılarıyla parıl diyordu; ve kır saçları fırtınada korkunç bir şekilde dalgalanıyordu. Çevrelerinde, güvertenin her yanına, son derece tuhaf ve artık kullanılmayan matematiksel aletler saçılıydı.

Bir süre önce cunda yelkeninin eğik olduğundan bahsetmiştim. O zamandan beri rüzgarın içinde savrulan gemi, güneye doğru korkunç bir hızla ilerlemeyi sürdürdü. İçindeki her branda parçası direk şapkasından alt cunda yelkeni serenlerine dek katlanmış durumda ve direklerinin tepelerini durmadan bir insanın hayal edebileceği en dehşet verici su cehennemine sokuyor. Güvertede ayakta durmanın olanaksız olduğunu fark edince oradan az önce ayrıldım.

Gerçi tayfalar pek sıkıntı çekiyormuş gibi görünmüyor. Devasa gemimizin bir anda ve sonsuza dek deniz tarafından yutulmaması mucizelerin mucizesi gibi görünüyor bana. Sonsuzluğun kenarında, uçuruma doğru son adımı atmadan sürekli hareket etmeye mahkum edildiğimiz açıkça anlaşılıyor. Gördüklerimden bin kat büyük olan dalgaların önünde ok gibi uçan bir martının rahatlığıyla süzülüyoruz; ve devasa dalgalar tepemizde derinlerden gelen, ama sadece basit tehditler savurabilen ve yok etmeleri yasaklanan iblisler gibi yükseliyor.

Bu sık tekrarlanan kurtuluşları böyle bir etkiyi yaratabilecek tek bir doğal sebebe bağlıyorum. -Geminin güçlü bir dalganın ya da şiddetli bir ters dip akıntısının etkisinde olduğunu farz etmek zorundayım.

Kaptan'ın karşısına çıktım, hem de kendi kamarasında -ama, beklediğim gibi, bana hiç ilgi göstermedi. Görünüşünde dikkatsiz bir gözlemciye onun bir insandan fazlası ya da eksiği olduğunu gösterecek bir şey olmasa da -yine de ona karşı bir hayranlık duygusuyla karışık bastırılmaz bir huşu ve şaşkınlık duyuyorum. Boyu neredeyse benimki kadar; yani 170 cm. Biçimli bir gövdesi var, ama ne gürbüz, ne de çelimsiz. Fakat yüzüne hakim olan şey, ifadesinde - ki tuhaflık - yaşlılığın yoğun, muhteşem, heyecan verici kanıtı bu. Öyle mutlak, öyle uç noktada ki, içimde bir şeyleri kımıldatıyor -tarifsiz bir duygu. Alnı, pek kırışık olmasa da, sanki uzun yılların damgasını taşıyor. -Kır saçları geçmişin tutanakları ve daha da gri olan gözleri geleceğin kehanetleri. Kamaranın döşemesi tuhaf, kalın, demir kopçalı folyolarla, paslanıp çürüyen bilim aletleriyle ve artık kullanılmayan, unutulmuş haritalarla kaplıydı. Başını eğip ellerinin arasına almış, ateşli huzursuz gözlerle, anladığım kadarıyla bir görev mektubu olan ve her halükarda bir hükümdarın damgasını taşıyan bir mektubu okuyordu. Ambarda gördüğüm o ilk denizci gibi, yabancı bir dilin alçak sesle söylenen hırçın heceleriyle kendi kendine bir şeyler mırıldanıyordu ve yanı başımda olmasına karşın sesi sanki bana bir kilometre öteden geliyordu.

Gemi ve içindeki her şeyi yaşlılığın ruhu bürümüş. Tayfa geçmişe gömülü yüzyılların hayaletleri gibi öne arkaya süzülüyor. Gözlerinde hevesli ve rahatsız bir ifade var; ve parmakları savaş fenerlerinin vahşi ışığında bana dokununca içimi benzersiz bir his kaplıyor, her ne kadar yaşamım boyunca antikacılık yapmış ve Balbec, Tadmore ve Persepolis'teki[8] yıkılmış sütunların gölgelerini, ruhum bir harabeye dönüşene dek içmiş olsam da.

Etrafıma bakınca ilk korkularımdan utanıyorum. Daha önceki fırtına beni tepeden tırnağa titrettiyse, rüzgarla okyanusun savaşı karşısında, ki kasırga ve samyeli gibi kelimeler hakkında bir fikir vermekte yetersiz kalır, dehşetle donakalmaz mıyım? Geminin civarı sonsuz gecenin karanlığıyla ve bir köpüksüz sular keşmekeşiyle çevrili; ama her iki tarafımızda yaklaşık birer fersahlık mesafede ara sıra hayal meyal, boş göğe evrenin surları gibi yükselen devasa buz duvarlar görüyorum.

Düşündüğüm gibi, geminin bir akıntıya kapıldığı ortaya çıktı; beyaz buzların arasında uluyarak ve çığlık atarak güneye doğru bir şelalenin olanca hızıyla gürleyerek ilerleyen bir dalgaya bu isim verilebilirse tabii.

Duyduğum dehşeti tasavvur etmek olanaksız olsa gerek. Yine de bu korkunç bölgenin gizemlerini çözme merakı umutsuzluğuma dahi baskın çıkıyor ve beni ölümün en iğrenç şekline bile razı ediyor. Heyecan verici bir bilgiye doğru hızla ilerlediğimiz açık - asla paylaşılamayacak, ulaşılması yok olmak demek olan bir gizeme. Belki de bu akıntı bizi güney kutbuna götürmektedir. Böylesine çılgınca görünen bir varsayımın son derece muhtemel olduğunu itiraf etmeliyim.

Tayfa güverteyi huzursuz ve titrek adımlarla arşınlıyor; ama yüzlerinde umutsuzluğun verdiği kayıtsızlıktan çok, umudun canlılığı var. Bu arada rüzgar hâlâ kıç tarafımızdan esiyor ve brandalarla yüklü olan gemi bazen denizin üstüne fırlıyor. - Ah, dehşetlerin en fecisi! Buzlar birden sağa ve sola doğru açılıyor ve baş döndürücü bir hızla dev, eşmerkezli çemberler çizerek duvarları karanlıkta ve uzaklıklardan kaybolan dev bir amfiteatrın çevresinde dönüyoruz. Ama kaderim üstüne düşünecek pek zamanım yok - çemberler hızla küçülüyor - girdabın içine delice atılıyoruz - ve gemi okyanusla fırtınanın kükremeleri, böğürtüleri ve gürlemeleri arasında titriyor, ah Tanrım! Ve - aşağı iniyor.

NOT: "Şişede Bulunan Not" ilk olarak 1831'de [1833] basıldı ve Mercator'un haritalarını ancak yıllar sonra inceleyebildim. Bu haritalarda okyanus (kuzey) Kutup Girdabı'na doğru dört aylık bir sürede akan ve oradan yeryüzünün derinliklerine inen hızlı bir akıntı olarak betimleniyor.

Kutbun kendisiyse muazzam bir yüksekliğe sahip siyah bir kaya olarak gösterilmiş.

Notlar

[1] Bir anlık yaşamı kalmış kişinin artık gizleyecek bir şeyi yoktur.

[2] İstenileni verecekmiş gibi yapıp vermeyen, yanıltıcı, cezbedici şey.

[3] Bomeo, Celebes, Java, Sumata, Molucca adaları ve Nusa Tenggara'nın eski adı.

[4] Şimdiki adıyla, "Laccadive" Adaları Hint Okyanusu'nda, Hindistan'ın güneybatı sahili açıklarında bulunur.

[5] Poe burada büyük bir fırtınayı kastetmektedir.

[6] Avustralya'nın eski adı.

[7] Uçan Hollandalı efsanesindeki hayalet gemi, tam bir gemi batarken belirir.

[8] Yakın Doğu'daki yıkılmış şehirler.

Randevu (Vizyoner)

Orada beni bekle! O yankılı vadide Mutlaka buluşacağım seninle.
(Chichester Piskoposu Henry King'in karısının ölümü üstüne yazdığı ağıt.)

Talihsiz ve gizemli adam! - Sen ki kendi hayal gücünün parlaklığıyla afalladın, gençliğinin alevleri arasına düştün! Hayalimde seni tekrar görüyorum! Bir kez daha önümde duruyor siluetin! - Olduğun - ah olduğun gibi değil - soğuk vadide ve gölgelerin arasında değil - olman gerektiği gibi - o bulanık hayaller şehrinde, kendi Venedik'inde (o ki yıldızların sevgili cennetidir denizdeki, ve Rönesans tarzı saraylarının pencereleri aşağı, denizin sessiz sularına derin ve acı bir ifadeyle bakar) muhteşem, derin düşüncelerle bir ömrü harcarken.

Evet! Tekrarlıyorum - olman gerektiği gibi. Bu dünyadan başka dünyalar da var şüphesiz - çoğunluğun düşüncelerinden başka düşünceler - sofistin spekülasyonlarından başka spekülasyonlar. Senin davranışlarını kim sorgulayacak peki? Kim vizyonlar içinde geçen saatlerinden dolayı suçlayacak seni, ya da aslında senin sonsuz enerjinin taşkınları olan o uğraşları kim yaşamın harcanması olarak kötüleyecek? Bahsettiğim kişiyle üçüncü ya da dördüncü kez Venedik'te, Ponte di Sospiri adlı kapalı, kemerli geçitte buluştum. O buluşmanın ayrıntılarını iyi anımsayamıyorum.

Yine de -ah! Nasıl unutabilirim ki!- derin gece yarısını, iç Çekişler Köprüsü'nü, kadın güzelliğini ve dar kanal boyunca gidip gelen Aşk Ruhu'nu anımsıyorum.

Son derece kasvetli bir geceydi. Piazza'daki büyük saat İtalyan akşamının beşinci saatini ilan ediyordu. Çan Kulesi Meydanı sessiz ve

boştu. Eski Dük Sarayı'ndaki ışıklar hızla sönüyordu. Piazetta'dan Büyük Kanal yoluyla evime dönüyordum.

Ama gondolüm San Marco kanalının ağzının önüne yaklaşırken iç taraflarından gelen yabanıl, isterik, uzun bir kadın çığlığı gecenin sessizliğini bozdu. Sesten irkilerek ayağa fırladım: Gondolcununsa tek küreği elinden kaydı ve kürek zifiri karanlıkta gözden kayboldu. Bu yüzden kendimizi büyük kanaldan küçüğe doğru giden akıntıya bırakmak zorunda kaldık. İç Çekişler Köprüsü'ne doğru yavaşça, dev ve sivri tüylü bir kondor gibi sürüklenirken, Dük Sarayı'nın pencerelerinde ve merdivenlerinde bir anda yanan bin meşale bütün o koyu karanlığı morumsu ve doğaüstü bir güne dönüştürdü. Annesinin kolları arasından kayan bir çocuk görkemli binanın üst kat penceresinden derin ve loş bir kanala düşmüştü. Sakin sular kurbanını usulca yutuvermişti; ve her ne kadar görünürdeki tek gondol benimki olsa da, birçok gürbüz yüzücü şimdiden suya dalmış yüzeyde boşu boşuna o hazineyi aramaktaydı.

Ama heyhat! O şimdi ancak dipsizliğin içinde bulunabilirdi. Sarayın girişindeki siyah mermerden geniş kaldırım taşlarının üstünde, suyun birkaç basamak yukarısında, o sırada gören kimsenin asla unutamayacağı bir figür durmaktaydı. Marchesa Aphrodite'ti bu - Venedik'teki herkesin hayran olduğu - neşelinin neşelisi - herkesin güzel olduğu bir yerdeki en hoş kadın - ama yine de yaşlı ve garip Mentoni'nin karısı ve şimdi çamurlu suların derinliklerinde, onun tatlı okşamalarını acı acı düşünen ve minik yaşamını ona seslenme çabalarıyla tüketen o güzel çocuğun, ilk ve tek çocuğunun annesi.

Tek başına duruyordu. Küçük, çıplak ve gümüş gibi beyaz ayakları altındaki mermerin kara aynasında parlıyordu. Balo için yaptırılmış ve henüz tamamen çözülmemiş olan saçları klasik bir güzelliğe sahip başının etrafında terü-taze bir sümbülünkine benzeyen buklelerle, bir elmas sağanağının arasında kıvrım kıvrım toplanmıştı. Zarif bedenini neredeyse yalnızca kar beyazı, tülbent gibi bir elbise örtüyordu. Ama yaz ortası ve gece yarısı havası sıcak, ağır, durgundu ve o heykel gibi formun hareketleri üstünden Niobe'nin üstündeki ağır mermer gibi sarkan, o adeta buğudan elbisenin kıvrımlarını bile kıpırdatmıyordu.

Ancak -ne tuhaf!- iri, ışıltılı gözleri aşağı, en parlak umudunun gömülü yattığı o mezara değil - çok daha farklı bir tarafa dönüktü! Eski Cumhuriyet'in hapishanesinin tüm Venedik'teki en görkemli bina olduğunu

düşünürüm - ama bu bayan tek çocuğu aşağıda boğulurken ona nasıl böylesine sabit gözlerle bakabiliyordu? O karanlık, kasvetli yer yatak odasının penceresinin tam karşısında yer alıyordu - gölgelerinde - mimarisinde - sarmaşık kaplı ve muhteşem pervazlarında - Marchesa di Montini'nin daha önce bin kez görmemiş olduğu ne olabilirdi? Saçma! - Böyle bir zamanda gözün, çatlak bir ayna gibi, kederinin görüntülerini büyültüp onu yanı başında olduğu halde sayısız uzak yerde aradığını kim anımsamaz ki? Marchesa'nın birkaç basamak üstünde ve su kapısının kemerinin altında, tamamen giyinmiş halde, bir satiri andıran Mentoni durmaktaydı. Bazen gitarını tıngırdatıyor, arada sırada çocuğunun bulunması için talimatlar verirken ölüme karşı kayıtsız gibi görünüyordu. Ben şahsen sersemlemiş ve dehşetten donakalmış haldeydim ve çığlığı ilk duyduğumda geçtiğim dik duruşu koruyor, kımıldayamıyordum. Bembeyaz kesilmiş yüzüm ve kaskatı uzuvlarımla, aralarından o cenaze gondoluyla geçerken heyecan içindeki bu insanlar için hayaletsi ve meşum bir görüntü teşkil etmiş olmalıyım.

Bütün çabalar boşa çıktı. Aramaya katılanların en enerjiklerinden pek çoğu çabalarını azaltıyor, kasvetli bir kedere yenik düşüyordu. Çocuk için pek az umut varmış gibi görünüyordu; (çocuğun durumu anneninkinden ne kadar çok ümitsizdi!) ama şimdi, daha önce Eski Cumhuriyet hapishanesinin bir bölümünü oluşturan ve Marchesa'nın kafesli penceresinin önündeki o karanlık yerin içinden, pelerine sarınmış biri ışığın altına çıktı, baş döndürücü yüksekliğin kenarında bir an durduktan sonra kanala daldı. Bir an sonraysa kollarında hâlâ yaşayan, nefes alan çocukla mermer kaldırım taşlarının üstünde, Marchesa'nın yanında duruyordu. Su çekip ağırlaşmış olan pelerini çözülüp ayaklarının dibine düşünce, hayretler içinde bakan seyirciler ortaya o zamanlar Avrupa'nın büyük kısmında meşhur olan bir delikanlının zarif figürünün çıktığını gördüler.

Kurtarıcı tek kelime etmedi. Ama Marchesa! Şimdi çocuğunu alacak - bağrına basacak - minik gövdesine tutunup okşamalara boğacak. Heyhat! Onu yabancıdan bir başkasının kolları alıyor - onu bir başkasının kolları usulca uzaklara, saraya götürüyor! Ve Marchesa! Dudağı - güzel dudağı titriyor: Gözlerinde yaşlar birikiyor - Pliny'nin kenger otu gibi "yumuşak ve neredeyse sıvı" olan gözlerinde. Evet! O gözlerde yaşlar birikiyor - ve bakın! Kadın ruhuyla birlikte tepeden tırnağa titriyor ve heykel canlanmaya başlıyor! O mermer çehrenin solukluğuna, mermer göğüslerin

dolgunluğuna, mermer ayakların kusursuzluğuna birden kontrol edilemez, kızıl bir dalganın yayıldığını görüyoruz. Zarif bedeni hafifçe titriyor, Napoli'de hafif bir esintinin salladığı, çimenlerin arasındaki parlak, beyaz zambaklar gibi.

O kadın neden kızarsın! Bunun yanıtı yok - bir anne kalbinin telaşı ve dehşetiyle yatak odasından çıkarken minik ayaklarına terliklerini giymeyi ihmal etmiş, o elbiseyi de Venedikli sırtına, ait olduğu yere geçirmeyi tamamen unutmuş olması dışında. Böyle kızarmasının başka ne sebebi olabilirdi? - O vahşi, çekici bakışlarının? O hızla inip kalkan göğüsteki sıradışı telaşın? - O titreyen elin ihtilaçlı baskısı mı? - O el ki, Mentoni saraya girerken kazayla yabancının eline dokundu. Bayanın ona aceleyle veda ederken söylediği o anlamsız sözlerin alçak - tuhaf bir şekilde alçak tonunun sebebi ne olabilirdi? "Sen kazandın-" dedi, veya suların mini tısı beni yanılttı - "sen kazandın - gündoğumundan bir saat sonra - buluşacağız - öyle olsun!" Kargaşa dindi, sarayın içindeki ışıklar söndü ve şimdi tanıdığım yabancı, kaldırım taşlarının üstünde tek başına durdu. Anlaşılmaz bir heyecanla titriyor ve etrafına bakıp bir gondol arıyordu. Ona en azından benimkini sunmalıydım.

Bu nezaketimi kabul etti. Su kapısından bir kürek temin ettikten sonra birlikte evine gittik. Yolda kendisini hızla toparladı ve daha önceki tanışıklığımızdan büyük bir sıcaklıkla bahsetti. Bazı konularda ayrıntıcı olmayı severim. Yabancının vücudu -ondan böyle bahsedeyim, çünkü dünya için hâlâ bir yabancıydı- yabancının vücudu bu konulardan biri. Boy olarak uzundan çok kısa sayılırdı: Ancak bazı yoğun tutku anlarında bedeni irileşiyor, bu iddiayı yalanlıyordu. Gövdesinin hafif, neredeyse ince simetrisi, daha tehlikeli durumlarda çabasızca sergilediği bilinen o Herkül gücünden çok iç Çekişler Köprüsü'nde sergilediği ani eyleme hazırlığı vaat ediyordu. Bir tanrının ağzı ve çenesiyle - benzersiz, vahşi, iri, berrak, gölgeleri saf eladan yoğun ve parlak bir siyaha kadar değişen gözlerle - ve gür, kıvırcık siyah saçlarla, altlarında ara sıra ışıl ışıl, fildişi gibi parıldayan çok geniş alnıyla - yüz hatları, belki de İmparator Commodus'un mermerden olanları dışında gördüklerimin en klasik anlamda muntazam olanıydı. Yine de çehresi bütün insanların yaşamlarının bir döneminde gördüğü ve bir daha da görmediği simalardandı. Hafızaya yerleşecek özel - yerleşik bir ifadesi yoktu. Görülüp hemen ardından unutulan bir çehreydi - ama belirsiz ve hiç bitmeyen bir anımsama hissini uyandıran bir unutuştu

bu. Her ani tutkunun ruhunun herhangi bir vakitte belirgin imgesini o yüzün aynasına düşürmemesinden de değildi bu - o aynada, ayna benzerinde tutku kaybolunca hiçbir izin kalmamasındandı.

Maceralı gecemizin sonunda ayrılırken benden, ısrarcı olduğunu düşündüğüm bir tavırla, onu ertesi sabahın çok erken bir saatinde ziyaret etmemi istedi. Bu yüzden gündoğumundan hemen sonra, Rialto civarında, Büyük Kanal'ın suları üstünde yükselen o kasvetli ama fantastik görkeme sahip yapılardan biri olan Palazzo'suna gittim. Geniş, yılankavi, mozaikli bir merdivenden çıkarılıp benzersiz ihtişamı açık kapıdan gerçek bir parıltıyla taşan, beni hazdan körelten, başımı döndüren bir daireye götürüldüm.

Tanışımın zengin olduğunu biliyordum. Servetinin öyle çok olduğu söyleniyordu ki, bunun gülünç bir abartı olduğunu iddia ettiğim zamanlar bile olmuştu. Ama çevreme bakarken Avrupa'daki herhangi birinin servetinin gücünün etrafımda yanan ve parıldayan, şahane görkemi karşılamaya yetebileceğini sanmıyordum. Dediğim gibi, güneş yükselmişti, ama oda hâlâ ışıl ışıl aydınlatılıyordu. Bundan ve arkadaşımın yüzündeki bitkin ifadeden bir önceki gece hiç uyumamış olduğu sonucuna varıyorum. Dairenin mimarisindeki ve süslemelerindeki açık hedefin göz kamaştırmak ve şoke etmek olduğu açıktı. Teknik açıdan uyum olarak adlandırılan şeye ya da ulusal niteliklere dekorasyonda çok az önem verilmişti. Nesneden nesneye bakarken insanın gözü hiçbirine takılmıyordu - ne Yunan ressamların grotesklerine, ne İtalya'nın en iyi döneminden heykellere, ne de eğitimsiz Mısırlıların dev oymalarına. Odanın her yerindeki şatafatlı perdeler kaynağı belirsiz, hafif, melankolik bir müziğin titreşimleriyle sallanıyordu. Tuhaf, kıvrımlı tütsülerden yükselen karmaşık ve birbirine zıt, hoş kokular zümrüt yeşili ve menekşe rengi, titreşen, oynayan sayısız alevle birleşip duyulara akın ediyordu. Yeni doğan güneşin ışınları her biri açık kırmızı tek bir cam tabakasından oluşan pencerelerden girip her şeyi aydınlatıyordu.

Doğal görkemin ışıkları kornişlerinden erimiş gümüş şelaleleri gibi akan perdelerden sağa sola bin bir akisle yansıyarak, en sonunda yer yer yapay ışıkla karıştı ve parlak, duru görünümlü, kızıl altın rengi bir halının üstünde donuk yığınlar halinde ağnayarak uzandı.

"HA! HA! HA! - HA! HA! HA!" - diye güldü ev sahibi, ben odaya girince bir koltuğu gösterip oturmamı işaret ederek ve bir kanepeye

uzanarak. "Görüyorum ki," dedi, böylesine tuhaf bir karşılamanın faienseance'ına hemen alışamadığımı görerek - "Görüyorum ki dairem sizi şaşkına çevirdi - heykellerim - tablolarım - mimari ve döşemecilikteki orijinal tasarımım - sarhoş oldunuz, değil mi? Görkemimden? Ama lütfen beni bağışlayın, (burada alçalan sesini sıcaklık bürüdü) zalim kahkahamı bağışlayın. Öyle şaşkın görünüyordunuz ki. Hem bazı şeyler öyle komiktir ki insan ya gülmeli, ya da ölmelidir. Ölerek gülmek görkemli ölümlerin en görkemlisi olsa gerek! Sor Thomas More -mükemmel bir adamdı Sor Thomas More- Sör Thomas More gülerek öldü, anımsarsınız.

Ravisius Textor'un Absürdlükhr'inde de hayatları aynı muhteşem şekilde son bulan karakterlerin uzun bir listesi vardır. Ama biliyor musunuz," dedi kendisini düşüncelere kaptırarak, "Sparta'da (şimdiki Palaeochori'de), Sparta'da, hisarın batısında, ayırt etmesi güç bir yıkıntılar kaosunun ortasında bir tür socle vardır ve üstündeki ΔΑΣΜ yazısı hâlâ okunabilmektedir.

ΓΕΔΑΣΜΑ'nın parçası oldukları şüphesizdir. Sparta'da binlerce farklı tanrıya adanmış binlerce tapınak ve mabet vardı. Diğerleri yıkılmışken Kahkaha sunağının ayakta kalmış olması ne tuhaf! Ama şu andaki durumda," diye devam etti, sesini ve tavrını tuhaf bir şekilde değiştirerek, "sizinle eğlenmeye hakkım yok. Şaşırmakta haklısınız. Avrupa bunun kadar; küçük, muhteşem, özel odam kadar güzel bir şey üretemez. Diğer odalarım kesinlikle buna benzemez; yavan modanın abartılmış halleridirler o kadar. Bu modadan daha iyi, değil mi? Ama bunun görülmesi bile öfkelendirmeye yeter - buna ancak babalarından kalma tüm mirası harcayarak sahip olabilecek kişileri. Ancak böyle bir küstahlığa karşı tedbirimi aldım. Benimle uşağımın dışında, tek bir istisna haricinde, gördüğünüz şekilde döşendiğinden beri bu görkemli dairenin gizemlerinin içine ayak basmasına izin verilen tek insan sizsiniz!" Başımı eğip anladığımı belirttim; çünkü görkemin, hoş kokuların ve müziğin yoğunluğu, beklenmedik hitap tarzı ve tavrıyla da birleşince, takdirimi bir iltifata dönüşebilecek bir şekilde ifade etmekten alıkoyuyordu beni.

"Burada," diye devam etti, kalkıp koluma girerek ve dairenin içinde gezinerek, "burada Yunanlılardan Cimabuelilere ve Cimabuelilerden günümüze dek ressamların tabloları var. Gördüğünüz gibi çoğu sanatsal bir zevk anlayışına bağlı kalınmadan seçildi. Ancak hepsi de böyle bir odaya uygun resimler. Burada adı bilinmeyen dahilerin bazı başyapıtları da var -

burada zamanlarında ünlenmiş, akademisyenlerin keskin zekasının sessizliğe ve bana terk ettiği insanların bitmemiş taslakları var.

Ne düşünüyorsunuz," dedi, konuşurken ansızın bana dönerek -"Bu Madonna della Pietâ hakkında ne düşünüyorsunuz?" "Bu Guido'nun!" dedim mizacımın tüm heyecanıyla, çünkü üstün güzelliğini dikkatle incelemekteydim. "Bu Guido'nun! - Bunu nasıl ele geçirebildiniz? - Venüs heykel için neyse bu da hiç tartışmasız resim için odur." "Ha!" dedi düşünceli bir sesle, "Venüs mü - güzel Venüs mü? - Medicili Venüs mü? Minik kafalı ve saçı yaldızlı Venüs mü? Sol kolun bir kısmı ve sag kolun tamamı (burada sesi öyle alçaldı ki, güç duyulur oldu) restorasyon. Bence o sağ kolun işvesinde tüm yapmacıklıkların özü yatıyor. Bana Canova'yı verin! Apollo'yu da! - Bu bir kopya - buna şüphe yok - Apollo'nun övüngen ilhamını göremeyen, kör bir aptalım ben! Antonius'u yeğlemekten - yardım edin bana, Antonius'u yeğlemekten kendimi alamıyorum. Heykeltıraşın heykelini mermer bloğunun içinde bulduğunu söyleyen Socrates değil miydi? O halde Michelangelo'nun şu beyti kesinlikle orijinal değil-Non ha l'ottimo artista alcun concetto Che un marmo solo in se non circonscriva.

Gerçek centilmenlerin tavrında, bu farkın nerede olduğunu bir çırpıda tam olarak belirleyemesek de, bayağılık taşıyandan farklı bir yön olduğunun her zaman ayırdında olduğumuz söylenegelmiştir veya söylenmelidir. Bu sözün içeriğini tanışımın tavırlarına tüm gücüyle uygularken, o olaylı sabahta ahlaki mizacına ve karakterine daha da uygun olduğunu hissettim. Onu temelde diğer bütün insanlardan ayırır görünen o ruh tuhaflığını da en iyi şekilde - Persepolis'in tapınaklarının kornişlerindeki maskelerin gözlerinden kıvrılarak dışarı çıkan engerekleri andıran - en küçük eylemine bile etki eden - boş vakitlerini elinden alan - onun mutluluk patlamalarıyla iyice karmaşıklaşan yoğun ve sürekli bir düşünce alışkanlığı olarak tanımlayabilirim.

Ancak önemsiz konuları çabuk çabuk, uzun uzadıya açıklarken kullandığı iç içe geçmiş şakacı ve ağırbaşlı tondaki belli bir telaş havasını - eylemlerindeki ve konuşmasındaki sinirli bir aşırı tatlı dillilik halini - bana hep anlaşılmaz gelen ve bazen de endişelendiren huzursuz, heyecanlı tavırlarını ister istemez fark ediyordum. Ayrıca sık sık belli ki başını unuttuğu bir cümlenin ortasında durup büyük bir dikkatle, ya bir ziyaretçinin geldiği beklentisiyle ya da hayali seslere kulak kabartıyordu.

Bu hayallerin ya da zahiri dalgınlık duraksamalarının birinde, yanımdaki bir kanepenin üstünde duran, şair ve bilgin Politian'ın güzel trajedisi "Orfeo"nun (ilk yerli İtalyan trajedisi) bir sayfasını çevirirken kurşunkalemle altı çizili bir pasaja rastladım. Üçüncü perdenin sonlarında yer alan bir pasajdı bu - son derece heyecanlandırın bir pasajdı - saf değil lekeli bile olsa, hiçbir erkeğin yepyeni bir hissin heyecanını hissetmeden - hiçbir kadının iç geçirmeden okuyamayacağı bir pasajdı. Bütün sayfa taze gözyaşı lekeleriyle doluydu ve karşı sayfada aşağıdaki İngilizce dizeler vardı. Bunlar tanışımın karakterine öyle ters düşen bir yazıyla yazılmıştı ki, onun tarafından yazıldığını anlamakta zorlandım.

Sen benim için her şeydin, aşkım, Ruhum yanardı özleminle-Sen denizde yeşil bir adaydın, aşkım, Bir mabet ve bir çeşme, Peri meyveleri ve çiçeklerle bezeli; Ve tüm çiçekler benimdi.

Ah, uzun sürmeyecek kadar güzel rüya; Ah, yıldızlı Umut Kararmak için doğmuşsa! Gelecekten bir ses haykırsa da "İleri!" diye - geçmişin (o loş, derin kanyonun!) üstünde Ruhum tereddütle uzanıyor, Dilsiz, hareketsiz, donakalmış halde! Çünkü heyhat! Heyhat! tükendi.

Benim için yaşamın ışığı.

"Bitti - bitti - bitti," (Böyle diyor yaslı denizin sesi Kıyıdaki kumlara,) Yıldırımı yiyen ağaç gonca vermez bir daha, Vurulan kartal süzülmez gökyüzünde asla! Şimdi bütün saatlerim translarla geçiyor; Bütün gece düşlerimde Kara gözlerin bakıyor, Ve adımların parlıyor, Semavi danslarla, İtalyan deresinin yanında.

Yazıklar olsun! O lanetli zamana Seni büyük dalganın üstüne koydukları, Aşktan çekip aldıkları ünvanlı yaşa ve suça, Ve uğursuz bir yastıga- Benden aldılar seni, benden ve sisli diyarımızdan, Gümüşi söğüt ağlıyor orada! Bu dizelerin İngilizce yazılmış olması -yazarın bildiğini sanmadığım bir dildi bu- beni pek şaşırtmadı. Başarılarının ve onları gözlerden gizlemekten aldığı tuhaf hazzın çok iyi bilincinde olduğumdan böyle bir keşif beni hayrete düşüremezdi.

Ama şiirin yazıldığı yer, itiraf etmeliyim ki, beni epey şaşırttı. Orijinal olarak Londra'da yazıldığı belirtilmiş, sonra bunun üstü karalanmıştı - ancak dikkatli bir gözün okumasını engelleyecek kadar değil. Söylediğim gibi, bu beni epey şaşırttı; çünkü arkadaşımla yaptığım daha önceki bir konuşmada Londra'da herhangi bir zamanda Marchesa di Mentoni'yle

(kendisi evliliğinden birkaç sene önce bu şehirde oturmuştu) tanışıp tanışmadığını özellikle sorduğumu çok iyi anımsıyorum; ve yanılmıyorsam bana verdiği cevaptan Büyük Britanya'nın başkentine hiç ayak basmadığını anlamıştım. Burada bahsettiğim kişinin İngiltere'de yalnızca doğmakla kalmayıp, eğitimini de orada gördüğünü birden fazla kişiden işittiğimi de belirteyim (ihtimal dışı bu kadar yön içeren bir habere inanmadım elbette).

"Bir tablo var ki," dedi, benim trajediyi fark etmiş olduğumu anlamadan - "bir tablo var ki onu henüz görmediniz." Ve bir örtüyü çekerek Marchesa Aphrodite'in tam boy bir portresini gözler önüne serdi.

İnsan sanatı onun insanüstü güzelliğini ancak bu kadar betimleyebilirdi. Bir önceki gece Dük Sarayı'nın merdivenlerinde, önümde durmuş olan o göksel figür tekrar karşımdaydı. Ama gülümsemeyle ışıl ışıl aydınlanmış yüzünde yine de güzellerin kusursuzluğunun ayrılmaz bir parçası olan (anlaşılmaz bir anormallik!) bir melankoli gizliydi yer yer. Sağ kolu göğsünün üstünde kıvrılmıştı.

Sol koluyla aşağıya, tuhaf şekilli bir vazoya işaret ediyordu. Tek bir küçük peri ayağı yere ancak dokunuyordu. Güzelliğini çevreler ve yüceltir gibi görünen parlak bir atmosferde hayal edilebilecek en narininden bir çift kanat havada belli belirsiz seçilmekteydi. Bakışımı tablodan arkadaşıma çevirdim ve Chapman'in Bussy D'Ambois'inin enerjik sözleri içgüdüsel olarak dudaklarımda titreşti: "Ayakta duruyor Orada bir Latin heykeli gibi! Ayakta duracak Mermere dönüştürene dek ölüm kendisini!" "Gelin!" dedi en sonunda, üstünde fantastik lekeli kadehler ve portrenin önündekinin aynısı, Johannisbergerle dolu olduğunu düşündüğüm iki sıradışı büyük Etrüsk vazosunun durduğu bol emayeli, som gümüşten bir masaya dönerek.

"Gelin!" dedi birden, "içelim! Vakit erken - ama içelim. Gerçekten de erken," diye devam etti düşünceli bir şekilde, ağır altın çekiçli bir melaike daireyi gündoğumundan sonraki ilk saatle çınlatırken. - "Gerçekten de erken, ama ne önemi var ki? İçelim! Bu çiğ ışıklı lambaların ve tütsülüklerin bastırmaya can attığı şu vakur güneşi selamlayalım!" Ve, benimle kadeh kaldırdıktan sonra, birkaç kadeh şarabı arka arkaya çabucak içti.

"Düşlemek," diye devam etti, tütsülüklerden birini kaldırıp yoğun ışığıyla o muhteşem vazolardan birini aydınlatırken — bağlantısız konuşmasının tonunu tekrar benimseyerek - "düşlemek hayatımın uğraşı

oldu. Bu yüzden gördüğünüz gibi kendime bir düşler çardağı yaptım. Venedik'in göbeğinde daha iyisini yapabilir miydim? Evet, etrafınızda karmakarışık mimari süslemeler görüyorsunuz.

Tufan öncesi motifleri lonya'nın iffetine ters düşüyor ve Mısır'ın sfenksleri altın halıların üstünde uzanıyor. Ama bu etki yalnızca ürkekler için bağdaşmazlık içeriyor. Yerlere ve özellikle de mekanlara uygunluk insanlığın görkem üstüne düşünmekten ödünün kopmasına sebep olan umacılardır. Ben bir zamanlar bir dekoratördüm: Ama o delilik yüceltisi ruhumu kara bir tabut örtüsüyle örttü. Şimdi bütün bunlar hedefime daha uygun. Bu arabesk tütsüler gibi, ruhum da alevler içinde kıvranıyor ve bu sahnenin deliryumu beni şimdi hızla gitmekte olduğum o gerçek düşler diyarının daha çılgınca vizyonlarına hazırlıyor." Burada birden duraksadı, başını göğsüne eğdi ve duyamadığım bir sesi dinler göründü. En sonunda doğrularak yukarı baktı ve ağzından Chichester Piskoposu'nun dizeleri döküldü:- "Orada beni bekle! O yankılı vadide Mutlaka buluşacağım seninle." Ardından şarabın üstündeki etkisini itiraf ederek bir kanepeye boylu boyunca uzandı.

Şimdi merdivenden gelen hızlı ayak sesleri duyuluyordu ve bunu kapının gürültüyle çalınması izledi. Tam ikinci bir kargaşa beklerken Mentoni'nin evinden bir uşak odaya daldı ve, duygu yoğunluğundan dolayı boğuk çıkan titrek bir sesle, şu tutarsız sözleri söyledi: "Hanımım! - Hanımım! - Zehirlendi! - Zehirlendi! Ah güzel - ah güzel Aphrodite!" Şaşkınlıkla kanepeye koşup uyuyan adamı uyandırmaya çalıştım. Ama - uzuvları kaskatıydı - dudakları mosmordu - az önce ışıltılar saçan gözleri ölüme mıhlanmıştı. Sendeleyerek masaya doğru geriledim - elim çatlak ve kararmış bir kadehe değdi - ve korkunç gerçek ruhumda bir anda, bir şimşek gibi çaktı.

Hans Pfaall Diye Birinin Benzeri Görülmemiş Öyküsü

Ateşli hayallerle dolu bir yürekle, Ki kumandası bende.
Yanan bir mızrakla ve rüzgardan bir atla, Gezinmeye gidiyorum, ıssızlığa.
-Tom O'Bedlam'ın Şarkısı[1].

Rotterdam'dan gelen son haberlerden anlaşıldığı kadarıyla şehir büyük bir felsefi heyecan içinde. Gerçekten de orada olan olay o kadar beklenmedik - o kadar benzersiz - yerleşik kanılara öylesine ters ki - çok yakında tüm Avrupa'nın ayağa kalkacağından, fizikte, mantıkta ve astronomide kargaşalar yaşanacağından eminim.

Anlaşıldığı kadarıyla ------- ‘ın ------- gününde (tarihten emin değilim) büyük bir insan kalabalığı, belirtilmeyen amaçlar uğruna, güzel Rotterdam şehrinin büyük Ticaret Meydanı'nda toplandı. Sıcak bir gündü - mevsim için fazlasıyla sıcaktı - yaprak bile kımıldamıyordu; ve kalabalık, mavi gökkubbeye bolca saçılmış geniş, beyaz bulut kümelerinin arada sırada yağdırdığı ahmak ıslatanlara aldırmaz görünüyordu. Yine de öğle civarında kalabalığa hafif, ama dikkat çekici bir heyecan dalgası yayıldı; on bin ağız hep birden konuşmaya başladı; ve hemen ardından da on bin yüz yukarı, göğe çevrildi, on bin pipo aynı anda on bin ağzın kenarından düştü[2] ve ancak Niagara şelalesinin gürlemesiyle karşılaştırılabilecek bir haykırış Rotterdam'da ve civarında uzun uzun, gürültüyle, şiddetle yankılandı.

Bu velvelenin sebebi az sonra yeterince anlaşıldı. Az önce bahsedilen o keskin hatlı bulut kümelerinden birinin arkasından yavaşça tuhaf, heterojen, ama görünüşe göre katı bir nesne çıktı. Şekli öyle tuhaftı ki, aşağıdaki ağızları açık, gürbüz kasabalılar tarafından herhangi bir şekilde anlaşılması ya da yeterince takdir edilmesi olanaksızdı. Ne olabilirdi? Rotterdam'daki tüm şeytanlar adına, hangi kötü haberin taşıyıcısıydı acaba? Kimse

bilmiyordu; kimse hayal edemiyordu; kimse —belediye reisi Mynheer Superbus Von Underduk[3] bile— bu gizemi çözecek en ufak bir ipucuna sahip değildi. Böylece, yapılabilecek daha mantıklı bir şey olmadığından, herkes piposunu dikkatle ağzının kenarına geri yerleştirdi ve yukarıdaki fenomene gözünü diktikten sonra piposundan birer nefes çekti, durdu, paytak paytak yürüdü ve dikkat çekici bir şekilde homurdandı. -sonra paytak paytak geri döndü, homurdandı, durdu ve son olarak - piposundan birer nefes çekti.

Bu arada bu büyük merakın hedefi ve bunca dumanın sebebi olan nesne o güzel şehrin üstünde alçalmaya başladı. Birkaç dakika sonra net görülebilecek kadar alçalmıştı. Görünüşe bakılırsa -evet! Kesinlikle bir tür balondu; ama Rotterdam'da daha önce hiç böyle bir balon görülmemişti. Sorarım size, şimdiye kadar kim sırf kirli gazete kağıtlarından bir balon yapıldığını işitmiştir ki?[4] Hollanda'da kimsenin işitmediği kesindi; buna karşın burada, insanların burunlarının dibinde, daha doğrusu biraz üstünde, en güvenilir kaynaklardan öğrendiğim kadarıyla daha önce kimsenin benzer bir amaçta kullanmadığı bir materyalden yapılma, bahsettiğimiz şey durmaktaydı. -Bu, Rotterdamlıların sağduyularına yapılmış korkunç bir hakaretti. Fenomenin şekline gelince, o daha da ayıp bir şeydi. Ters dönmüş, dev bir deli külahından[5] başka bir şey değildi. Ve kalabalık daha yakından bakıp tepesinden dev bir püskülün sarktığını ve üst kenarın ya da koninin dibinin çevresinde koyun çanlarını andıran, sürekli Berty Martin[6] şarkısına uygun ritim tutan bir küçük aletler çemberini görünce, bu benzerliği daha da güçlü bir şekilde fark etmeye başladı. Ama daha kötüsü de vardı. -Bu fantastik makinenin ucundan, mavi kurdelelere bağlı dev, rengi soluk bir kunduz şapkası sarkıyordu; kenarının genişliği mükemmeldi ve yarımküre şeklinde tepesinde siyah bir kurdeleyle gümüş bir toka vardı. Ancak Rotterdamlılar'dan birçoğunun aynı şapkayı daha önce defalarca görmüş olduklarına yemin etmesi ilginçti; hattâ bütün kalabalık ona tanıyan gözlerle bakıyor gibiydi. Grettel Pfaall[7] ise onu görür görmez sevinçli bir şaşkınlık nidası attı ve onun kocasının şapkasının aynısı olduğunu ilan etti. Pfaall beş yıl önce üç arkadaşıyla birlikte aniden ve anlaşılmaz bir şekilde ortadan kaybolmuş olduğundan ve bu anlatıda olanlara kadar onlardan tüm uğraşılara karşın haber alınamadığından, bu olay daha da ilginçlik kazanıyordu. Yakın bir zamanda şehrin güneyindeki ıssız bir yerde, tuhaf görünüşlü süprüntülerin arasına karışmış, insan kemiği olduğu düşünülen

bir takım kemikler bulunmuştu; ve bazıları burada hunharca bir cinayetin işlendiğini ve kurbanların da büyük olasılıkla Hans Pfaall'la arkadaşları olduğunu öne sürecek kadar ileri gitmişlerdi. - Ama biz devam edelim.

Balon (çünkü balon olduğu şüphesizdi) şimdi yerin otuz metre kadar yukarısına inmişti ve kalabalık içindeki kişinin kim olduğunu rahatça görebiliyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse bu oldukça acayip biriydi. Boyu altmış santimden fazla olamazdı, ama bu yükseklik bile, göğsüne kadar çıkan ve balonun iplerine bağlı olan yuvarlak bir kasnak tarafından tutuluyor olmasa dengesini kaybetmesine ve düşmesine yol açacaktı. Küçük adamın gövdesi orantısız biçimde enliydi ve genel görünüşüne son derece abes bir yuvarlaklık veriyordu. Ayakları görünmüyordu tabii. Elleri kocamandı. Kır saçı arkadan kuyruk[8] yapılmıştı. Kanca burnu şaşılacak kadar uzun ve kışkırtıcıydı; gözleri iri ve parlak, bakışları keskindi; çenesi ve yanakları, yaşlılıktan kırış kırış olsa da, geniş, tombul ve kat kattı; ama başın herhangi bir yerinde kulağı andıran bir şeye rastlanmıyordu. Bu ufak tefek tuhaf centilmen gök mavisi satenden, bol bir takım giymişti. Dar pantolonu dizlerden gümüş tokalarla sıkıştırılmıştı. Yeleği parlak sarı bir kumaştandı. Başının bir kenarına beyaz, tafta bir şapka çapkınca kondurulmuştu. Kıyafetini tamamlamak üzere, boynunu kan kırmızısı ipek bir mendil sarıyor ve göğsüne zarif şekilde düşerken düğümlenip inanılmaz boyutlardaki garip bir kravata dönüşüyordu. Az önce söylediğim gibi, yerin otuz metre kadar üstüne alçaldıktan sonra ufak tefek, yaşlı centilmen birden telaşa kapıldı ve toprağa[9] daha fazla yaklaşmaya isteksiz göründü. Böylece güçlükle kaldırdığı branda bezinden bir torbadan bir miktar kum boşaltarak bir anda havada asılı kaldı. Sonra telaşlı ve sinirli hareketlerle ceketinin cebinden büyük, maroken kaplı bir defter çıkardı.

Bunu elinde şüpheyle tuttu; sonra büyük bir şaşkınlıkla inceledi ve defterin ağırlığından hayrete düşmüş göründü.[10] Sonunda defteri açtı ve içinden kırmızı balmumuyla mühürlenmiş ve kırmızı şeritle özenle bağlanmış dev bir mektup çıkarıp belediye reisi Superbus Von Underduk'un tam ayaklarının dibine attı.

Ekselansları mektubu almak için eğildi. Ama hâlâ epey rahatsız görünen ve anlaşıldığı kadarıyla kendisini Rotterdam'da tutacak başka işi olmayan baloncu tam bu anda gitme hazırlıklarına başladı; ve tekrar yükselmesi için biraz daha safra atması gerektiğinden, aşağı arka arkaya, içindekileri boşaltma zahmetine girmeden yarım düzine torba attı ve bunların hepsi de,

büyük bir talihsizlik eseri, belediye reisinin sırtına düştü ve onun bütün Rotterdamlıların gözleri önünde en az yarım düzine kez yerde yuvarlanmasına yol açtı. Ancak yüce Underduk'un ufak tefek yaşlı adamın bu münasebetsizliğini cezasız bıraktığı düşünülmesin.

Tam tersine, söylenenlere göre, yerde yarım düzine kez yuvarlanışı sırasında piposundan en az yarım düzine belirgin ve öfkeli nefes çekti; bu arada pipoyu da sımsıkı tutmaktaydı ve öleceği güne dek de sımsıkı tutmayı sürdürmeyi düşünmektedir (Tanrı'nın izniyle).

Bu arada balon bir tarlakuşu gibi yükseldi ve kentin tepesinde süzülerek, sonunda içinden tuhaf bir şekilde çıktığı bulutun benzeri bir başka bulutun içinde gözden kayboldu; böylece Rotterdam'ın saygıdeğer vatandaşlarının meraklı gözlerine bir daha görünmedi. Şimdi bütün dikkatler, inişi ve daha sonraki sonuçları Ekselans Von Underduk'un hem vücuduna, hem de kişisel itibarına son derece ağır darbeler indiren mektuba yönelmişti. Ancak bu üstdüzey devlet görevlisi yerde yuvarlanırken mektubu korumak gibi önemli bir hususu düşünmeyi, inceleyince mektubun en uygun ellere düştüğünü ve Rotterdam Astronomi Yüksekokulu'nun Dekanı ile Dekan Yardımcısı olarak kendisi ile Profesör Rubadub'a[11] gönderildiğini anlamayı ihmal etmemişti. Böylece bu iki önemli adam mektubu oracıkta açtılar ve içinde aşağıdaki sıradışı ve gerçekten de çok ciddi yazıyı buldular:- Rotterdam şehri Astronomi Yüksekokulu Dekanı ve Dekan Yardımcısı Ekselansları Von Underduk ve Rubadub'a.

Ekselansları, beş yıl önce açıklanamaz olduğu düşünülen bir şekilde Rotterdam'da ortadan kaybolan, Hans Pfaall adlı körük tamircisi, mütevazı zanaatkarı ve üç arkadaşını belki anımsarsınız. Eğer sizi memnun edecekse Ekselansları, bu mektubun yazarı olan ben, Hans Pfaall'ın ta kendisiyim. Rotterdamlıların çoğu kırk yıl boyunca Sauerkraut adlı dar sokağın girişindeki küçük bir tuğla evde oturduğumu ve kaybolduğum sırada da orada oturmakta olduğumu bilirler. Atalarım da anımsanamayacak kadar uzun bir süre orada oturmuştur - onlar da benim gibi saygın ve gerçekten kazançlı körük tamiri mesleğiyle uğraşmıştır: Çünkü, gerçeği söylemek gerekirse, son yıllara dek herkesin kafası politikayla meşgul olduğundan dürüst bir Rotterdamlı benimkinden iyi bir mesleği ne arzulayabilir ne de hak edebilir. İtibarı iyiydi, iş bulma derdi hiç yoktu, para ya da hayır duası almakta hiç sıkıntı çekmiyordum. Ama söylediğim gibi özgürlüğün, uzun söylevlerin, radikalizmin etkilerini kısa sürede his setmeye başladık. Bir

zamanlar dünyanın en iyi müşterileri olan kişiler şimdi bizi bir an durup düşünmüyorlardı. Devrimler hakkında yazılanları okumak, aklın ilerleyişine ve çağın ruhuna ayak uydurmak tüm vakitlerini alıyordu. Eğer bir ateşin canlandırılması gerekiyorsa bunu bir gazeteyle yapabiliyorlardı; hükümet zayıfladıkça sanki deri ve demir, aynı oranda dayanıklılık kazandı. Bundan eminim -çünkü kısa sürede Rotterdam'da yamanmaya ya da çekiçlenmeye ihtiyaç duyan tek bir körük kalmadı. Bu katlanılmaz bir durumdu. Kısa sürede meteliksiz kaldım; ve bakmak zorunda olduğum bir karımla çocuklarım olduğundan sırtımdaki yük giderek dayanılmayacak biçimde ağırlaştı ve oturup saatlerce yaşamımı en uygun şekilde sona erdirme yöntemi üstüne düşünmeye başladım. Bu arada alacaklılar bana düşünmek için pek zaman tanımıyordu. Evim sabahtan akşama dek kelimenin tam anlamıyla kuşatma altındaydı. Beni özellikle endişelendiren üç kişi vardı ki, bunlar sürekli kapımın önünde bekleyip bana dava açma tehdidinde bulunuyordu. Bu üçünü bir elime geçirirsem onlardan en acı şekilde intikam almaya yemin ettim; ve inanıyorum ki, beni intihar planlarımı hemen eyleme geçirmekten, beynimi bir alaybozanla uçurmaktan alıkoyan da bu beklentinin verdiği hazdı. Ancak öfkemi gizlemeyi ve onları vaatler ve tatlı sözlerle oyalamayı uygun buldum, ta ki elime bir intikam fırsatı geçene dek.

Bir gün, onları atlatmışken ve her zamankinden de keyifsizken, en ara sokaklarda uzun süre aylak aylak gezindikten sonra bir kitap standının köşesinin önüne geldim. Yanı başımda bir sandalye görünce hemen ona oturdum ve sebebini bilmeden elime geçen ilk kitabı okumaya başladım. Bu ya Berlinli Profesör Encke[12], ya da benzer bir adı olan bir Fransız tarafından Spekülatif Astronomi üstüne yazılmış küçük bir bilimsel inceleme risalesiydi. Bu konuda biraz bilgim vardı ve kısa sürede kendimi kitaba iyice kaptırmaya başladım -aslında çevremde olup bitenlerin tekrar farkına ancak onu iki kere okuduktan sonra varmaya başladım. Hava kararmaya başlamıştı. Evin yolunu tuttum. Ama inceleme (yakın zamanda Nantzlı[13] bir kuzenim tarafından bana önemli bir sır olarak anlatılan, pnömatikteki[14] son keşiflerle birlikte) zihnimde silinmez bir iz bırakmıştı ve alacakaranlıkta sokaklarda aylak aylak yürürken, yazarın çılgınca, yer yer de anlaşılmaz mantığının sergilendiği cümlelerini kafamda evirip çeviriyordum. Hayal gücümü özellikle etkileyen bazı pasajlar vardı. Bunlar üstünde düşündükçe hissettiğim heyecan artıyordu. Genel eğitimimin yetersizliği, özellikle de doğa felsefesi konusundaki cehaletim, beni

okuduklarımı anlama yetim konusunda çekingen ya da kafamdaki yeni oluşan pek çok belirsiz düşünceye güvensiz kılmak şöyle dursun, tam tersine hayal gücümü daha da körüklüyordu; ve kötü yönetilen zihinlerin ortaya koyduğu bütün o ham fikirlerin çoğunlukla içgüdüyle sezginin tüm gücüne, gerçekliğine ve diğer ayrılmaz özelliklerine sahip olmadığından şüphelenecek kadar kibirli ya da belki de mantıklıydım.[15]

Evime vardığımda vakit geç olmuştu ve hemen yattım. Ancak zihnim uyuyamayacağım kadar meşguldü ve bütün gece uzanıp düşündüm. Sabah erkenden kalkıp kitapçının standına hevesle tekrar gittim ve sahip olduğum birkaç kuruşu Mekanik ve Pratik Astronomi üstüne kitaplara yatırdım. Eve bunlarla sağ salim vardıktan sonra her saniyemi bunları dikkatle okumaya adadım ve kısa sürede bu konudaki çalışmalarda öyle bir yetkinliğe ulaştım ki, ya şeytanın, ya da ona taş çıkaracak kendi dehamın bulduğu bir tasarımı gerçekleştirecek hale geldim. Bu arada bana o kadar rahatsızlık vermiş olan alacaklılarımı yatıştırmak için her şeyi yaptım. Bunu en sonunda başardım - kısmen evimdeki eşyalardan bir kısmını satıp borçlarımın bir bölümünü ödeyerek, kısmen de onlara kalanını vermek için üstünde çalıştığım küçük bir projenin tamamlanmasını beklediğimi ve bu proje için yardımlarına ihtiyaç duyduğumu söyleyerek. Böylece onları hedefim için kullanmakta güçlük çekmedim (çünkü cahil insanlardı).

İşleri böyle ayarladıktan sonra karımın yardımına başvurdum ve büyük bir gizlilik ve dikkatle, geriye kalan malımı mülkümü de sattım ve farklı isimler kullanarak ve (bunu söylemekten utanıyorum) gelecekte ödemelerini nasıl yapacağımı hiç düşünmeden küçük miktarlarda paralar alıp epey büyük bir meblağ topladım. Daha sonra onar metrelik ince beyaz muslin; sicim; bol miktarda lateks verniği; geniş ve derin, ince dallardan örülü, ısmarlama bir sepet ve sıradışı boyutlardaki bir balonun inşası ve donanımı için gerekli olan çok sayıda çeşitli diğer şeyi satın aldım. Bunları olabildiğince çabuk işe koyulması için karıma verdim ve onu izlemesi gereken yöntem konusunda da bilgilendirdim. Bu arada ben de sicim üstünde çalıştım, onu gerekli boyutlardaki bir ağ haline getirdim; bir çemberin içinden geçirip gerekli iplerle bağladım; ve üst atmosferin yukarı katmanlarında deney yapmak üzere çok sayıda araç gereç satın aldım. Sonra bir gece vakti Rotterdam'ın doğusundaki ıssız bir yere her biri ellişer galonluk beş demir çemberli fıçı, bir tane de daha büyük fıçı; çapı onar santimlik, üçer metre boyunda, düzgün şekilli altı kalay tüp; ismini

vermeyeceğim bir tür metal ya da yarı-metal ve bir düzine damacana dolusu çok sıradan türden asit getirttim. Bu son malzemelerden elde ettiğim gazı benim dışımda üreten - ya da en azından benzer bir amaçta kullanan kimse yok. Bu konuda en fazla, şimdiye dek indirgenemez kabul edilen azotun bileşenlerinden biri olduğunu ve yoğunluğunun hidrojeninkinden yaklaşık 37.4 kat daha az olduğunu söyleyebilirim. Tatsız, ama kokusuz değil. Saf haldeyken yeşil bir alevle yanıyor ve insanı hemen öldürüyor. Bana kalsa sırrının tamamını açıklamaktan çekinmezdim, ama patenti (daha önce de ima ettiğim gibi) Nantz'da yaşayan bir Fransıza ait ve bana bu bilgiyi koşullu olarak verdi. Aynı kişi bana, benim niyetimin farkında olmadan, bir hayvanın zarından, gazın kaçmasını olanaksız kılacak balonlar yapmanın yöntemini de gösterdi. Ancak bunu çok pahalı buldum ve sonuçta reçine verniğiyle kaplı ince muslinin de aynı işi görebileceğini düşündüm. Bundan bahsetmemin sebebi şu ki, söz ettiğim kişinin daha sonra bahsettiğim o gazla ve malzemeyle bir balon yapmaya girişebileceğini düşünüyorum ve onu son derece fevkalade bir icat yapmanın onurundan mahrum bırakmak istemem.

Balonun şişirilmesi sırasında küçük fıçıların durmasını istediğim yerlere ufak çukurlar kazdım; bu çukurlar çapı sekiz metrelik bir çember teşkil ediyordu. Bu çemberin merkezine büyük fıçı için daha derin bir çukur kazdım. Daha ufak beş çukurdan her birine yemek ve çay, kahve vb. içeren birer teneke kutu, büyük fıçıya da yetmiş beş kiloluk barut içeren bir varil yerleştirdim. Bunların -varille teneke kutularının- arasına özenle barut hatları döşedim; ve kutulardan birine yaklaşık bir buçuk metrelik bir barut fitilinin bir ucunu soktuktan sonra, çukuru örttüm ve üstüne varili yerleştirdim. Böylece toprağın üstüne fitilin ucunun üç santim kadarı çıkıyor ve varilin yanında pek fark edilmiyordu. Sonra kalan çukurları da doldurup üstlerine fıçıları koydum.

Saydığım gereçlerin dışında bir ardiyeye başvurup oradan atmosferik havanın yoğunlaşması için gerekli, M. Grimm'in[16] geliştirdiği bir makineyi temin ettim. Ancak bu makineyi kullanabilmem için üzerinde epey değişiklik yapmam gerektiğini fark ettim. Ama çok çalışarak ve hiç ara vermeden sebat göstererek sonunda tüm hazırlıklarımı başarıyla tamamladım. Balonum kısa sürede tamamlanmıştı.

Yaklaşık bin iki yüz metreküplük[17] gaz içerecekti; hesaplanma göre beni, aletlerimi ve, doğru yönetebilirsem, doksan kiloluk safrayı rahatça

kaldırmaya yetecekti bu. Üç kat verniklenmişti ve ince muslinin ipek kadar kullanışlı, oldukça dayanıklı ve çok daha ucuz olduğunu gördüm.

Böylece her şeyi hazırladıktan sonra, karıma kitapçıya ilk gittiğim günden itibaren yaptıklarımı sır olarak saklayacağına yemin ettirdim; ve koşullar elverdiğince çabuk döneceğime söz verdikten sonra ona elimde avcumda kalan son parayı da verip veda ettim. Onun için endişelenmiyordum. İnsanların dikkate değer dedikleri kadınlardan biriydi ve dünya işlerinin üstesinden benim yardımım olmadan da gelebilirdi. Doğrusunu isterseniz sanırım beni hep miskinin teki - sırf bir yük, hayal kurmaktan başka işe yaramayan biri olarak görüyordu - ve benden kurtulduğuna epey memnundu. Ona karanlık bir gecede veda ettim ve bana öylesine sıkıntı vermiş olan üç alacaklıyla[18] balonu ve teçhizatları bir arabaya yükleyip dolambaçlı bir yoldan, diğer eşyaların bulunduğu istasyona götürdük.

Nisan'ın biriydi[19]. Gece, daha önce de söylediğim gibi, karanlıktı; gökyüzünde tek bir yıldız bile yoktu; ve aralıklarla yağan bir ahmak ıslatan bizi çok rahatsız ediyordu. Ama ben esas balon için endişe ediyordum; vernikle korunmasına karşın nemden epey ağırlaşmaya başlamıştı; barut da hasar görebilirdi. Bu yüzden alacaklılarımı büyük bir gayretle çalıştırdım. Ortadaki varilin üstündeki buzları temizlediler ve diğerlerindeki asidi karıştırdılar. Ancak bütün bu araç gereçle ne yapmayı düşündüğüm konusunda ısrarla sorular sormaktan geri durmadılar ve onları böylesine ağır çalıştırdığım için çok rahatsız olduklarını dile getirdiler. Sırf böyle korkunç büyülerin yapılmasına iştirak etmek için sırılsıklam olmanın ne işe yarayacağını anlamadıklarını söylediler. Huzursuz olmaya başladım ve tüm gücümle çalışmaya koyuldum; çünkü sanırım o salaklar benim şeytanla bir anlaşma yaptığımı ve kısacası yaptığım işin hiç de iyi bir şey olmadığını düşünüyorlardı. Bu yüzden bırakıp gitmelerinden ödüm kopuyordu. Ancak onları, üstünde uğraştığım işi halleder halletmez onlara olan tüm borçlarımı ödeyeceğimi söyleyerek yatıştırdım. Bu konuşmaları kendilerine göre yorumladılar tabii; her halükarda elime büyük miktarda nakit para geçeceğini sanmış olmalılar; ve onlara tüm borçlarımın yanı sıra hizmetleri için de biraz para ödeyeceğimi. Ruhuma ya da leşime ne olacağınınsa umurlarında bile olmadığını söyleyebilirim.

Dört buçuk saat kadar sonra balonun yeterince şişmiş olduğunu gördüm. Bu yüzden balonun sepetini takıp bütün aletlerimi içine koydum - bir

teleskop; bir takım önemli değişikliklerden geçmiş bir barometre; bir termometre; bir elektrometre[20]; bir pusula; manyetik bir iğne; bir kronometre; bir çan; bir megafon, vs. vs. vs. - Ayrıca havası boşaltılmış ve ağzı bir tıkaçla özenle kapatılmış cam bir küre - gaz yoğunlaştırma teçhizatı, biraz tozlanmış halde kireç, bir mühürlük balmumu çubuğu, bol bol su ve epey miktarda pastırma[21] gibi çok yer kaplamayıp besleyici olan yiyecekler. Sepete bir çift güvercinle bir kedi de koydum.

Artık şafak.sökmek üzereydi. Gitme zamanımın geldiğine karar verdim. Yanmış bir puroyu kazayla yere düşürmüş gibi yaparak bu fırsatı değerlendirip, eğilirken bir ucu daha önce de söylediğim gibi daha küçük fıçılardan birinin altından çıkan fitili gizlice ateşledim. Bu manevra üç alacaklı tarafından hiç fark edilmedi; ve sepete atlayıp beni yere bağlayan tek sicimi hemen kestim; inanılmaz bir hızla yükselirken balonun doksan kiloluk kurşun safrayı rahatlıkla taşımakla kalmayıp bir o kadarını daha taşıyabileceğini görmekten memnunluk duydum. Yeryüzünü altımda bırakırken barometre seksen beş santimde[22], santigrat termometresiyse 19 derecede durdu.[23]

Ancak daha elli metrelik yüksekliğe yeni çıkmıştım ki, altımdan bir alev, çakıl, yanan tahta, parlayan metal ve parçalanmış uzuvlar kasırgası öyle büyük ve korkunç bir gürlemeyle yükseldi ki, yüreğim ağzıma geldi ve korkudan titreyerek sepetin dibine yığıldım. Şimdi bu işi biraz fazla abartmış olduğumu görüyordum ve şokun temel etkilerini daha sonra yaşayacaktım. Bir saniye sonra vücudumdaki bütün kanın şakaklarıma hücum ettiğini hissettim ve o anda, asla unutamayacağım şiddetli bir sarsıntıyla sanki gök yarıldı. Sonraları, düşünmeye zamanım olunca, patlamanın benim açımdan uç noktadaki şiddetinin nedenini bulmakta gecikmedim - onun tam üstünde ve şiddetinin en yoğun olduğu hattaydım. Ama o sırada tek düşüncem canımı kurtarabilmekti. Balon önce yan yattı, sonra şiddetli sarsıntılarla doğruldu, mide bulandırıcı bir hızla dönmeye başladı ve en sonunda da, sarhoş bir adam gibi döne döne ve sarsılarak beni sepetin kenarından attı ve müthiş bir yükseklikten, rastlantı eseri sepetin kenarına yakın bir yerdeki bir yarığa takılmış ve ben düşerken büyük bir talih sonucunda ayağıma dolanan yaklaşık bir metrelik bir ipin ucundan baş aşağı ve yüzüm dışarı dönük sarkmaya başladım.[24] Durumumun korkunçluğunu hayal edebilmek olanaksız - kesinlikle olanaksız. Nefes almaya çalışıyordum - sıtmayı andıran bir nöbet gövdemdeki her siniri ve

kası titretiyordu - gözlerimin yuvalarından dışarı fırladığını hissettim - korkunç bir şekilde midem bulanmaya başladı - ve en sonunda bayılarak bilincimi kaybettim.

Bu durumda ne kadar kaldım bilemiyorum. Ancak pek kısa bir süre olmasa gerek, çünkü kısmen kendime geldiğimde şafağın sökmekte olduğunu, balonun okyanusun üstünde müthiş bir yükseklikte süzüldüğünü ve engin ufkun sınırları içinde karadan eser olmadığını gördüm. Ancak bu şekilde kendime gelmem hiç de farz edilebileceği kadar ızdırap verici değildi. Aslında durumumu soğukkanlılıkla gözden geçirişimde epey delice bir şeyler vardı. Ellerimi tek tek gözlerimin önüne getirdim ve damarlarımın şişmesine, tırnaklarımın korkunç siyahlığına neyin yol açmış olabileceğini düşündüm. Daha sonra başımı inceledim, onu defalarca salladım ve parmaklarımla dikkatle yokladım, ta ki ilk başta sandığım gibi balonumdan daha büyük olmadığına kanaat getirmeyi başarana dek.[25] Sonra işbilir bir şekilde pantolon ceplerimin ikisini de kontrol ettim ve bir dizi çizelgeyle bir kutu kürdanın kaybolmuş olduğunu fark edince ve kaybolmalarının sebebini açıklayamayınca anlatılmaz bir iç sıkıntısı yaşadım. Sol ayak bileğimin ekleminin epey acıdığını fark etmeye başlıyordum ve durumumu hayal meyal hatırlamaya başladım. Ama ne kadar tuhaf! Ne şaşırdım, ne de dehşete kapıldım. Eğer bir şey hissettiysem, bu yalnızca kendimi bu güç durumdan[26] kurtarmak için sergilemek üzere olduğum dahiyane zekamdan duyduğum kıkır kıkır, neşeli bir tatmin hissiydi; ve bir an bile güvenliğimden şüphe duymadım. Birkaç dakika boyunca derin derin düşündüm. Dudaklarımı büzdüğümü, işaret parmağımı burnumun yanına koyduğumu ve rahat koltuklarında oturup karmaşık ve önemli meseleler üstünde düşünen adamlarda sık görülen diğer jestleri ve yüz ifadelerini sergilediğimi hayal meyal anımsıyorum. Yeterince fikir bulduğuma karar verdikten sonra, büyük bir dikkat ve kararlılıkla ellerimi arkama götürüp kemerimin iri demir tokasını açtım. Bu tokanın üç dili vardı ve biraz paslı olduklarından eksenlerinin üstünde güç dönüyorlardı. Ancak biraz uğraştıktan sonra onları kemerle doksan derecelik açı yapacak pozisyona getirdim ve bu konumda sağlam bir şekilde durduklarını görünce sevindim. Böylece elde ettiğim aleti dişlerimin arasında tutarken kravatımın düğümünü çözmeye giriştim. Bu manevrayı tamamlamadan önce defalarca dinlenmem gerekti; ama en sonunda başardım. Sonra kravatın ucunu tokaya, diğer ucunu da, güvenliğimi artırmak için, sıkıca bileğime bağladım. Müthiş bir kas gücüyle kendimi yukarı kaldırdıktan sonra ilk

denemede kemeri sepete fırlatıp tokasını kenarındaki çembere takmayı başardım.

Şimdi gövdem sepete dönüktü ve onunla yaklaşık kırk beş derecelik bir açı yapıyordu; ama bundan dikey bir hatla kırk beş derecelik açı yaptığım anlaşılmamalı. Hâlâ neredeyse ufka paralel bir şekilde yatıyordum; çünkü elde ettiğim konum değişikliği şimdi sepeti benim tarafıma doğru tehlikeli bir şekilde eğmişti ve bu yüzden en yakın tehlikeyi teşkil etmekteydi. Ancak şu da unutulmamalı ki, eğer düşerken yüzüm balona dönük olsaydı veya ucundan asılı durduğum ip sepetin alt değil üst kenarına yakın bir yere takılsaydı - şunu kesinlikle söyleyebilirim ki, bu her iki durumda da şimdi başardığım şeyi dahi yapamazdım ve gelecek nesiller bu anlattıklarımı okuyamazlardı. Bu yüzden halime şükretmek için her sebebe sahiptim. Gerçi belki on beş dakika boyunca daha fazla en küçük bir çaba göstermeden, son derece dingin, budalaca bir neşe içinde asılı dururken sersemlemiş halde olduğumdan başka hiçbir şey hissedecek durumda değildim. Ama bu his bir anda kayboldu ve arkasından dehşet, yılgınlık, mutlak bir çaresizlik ve mahvolmuşluk hissi geldi. Aslında beyin ve boğaz damarlarımda çok uzun süredir toplanmış ve daha önce beni bir çılgınlık haline sokmuş olan kan, şimdi uygun kanallara geri akmaya başlamıştı ve böylece tehlikeyi daha açık seçik görmeye başlamam onunla yüzleşmemi sağlayacak kendime hakimiyetimi ve cesaretimi yitirmeme yol açtı yalnızca. Ama şansım varmış ki, bu zayıflık uzun sürmedi. Kısa sürede umutsuzluk ruhu yardımıma yetişti; delice çığlıklar ve çabalarla vücudumu yukarı çekip en sonunda o can attığım kenara sımsıkı tütündüm, kenarın üstüne çıktım ve sepetin içine titreyerek düştüm.

Balonun genel bakımını yapacak kadar kendime gelmem biraz zaman aldı. Ama sonra onu dikkatle inceledim ve hasar görmemiş olduğunu anlayarak epey rahatladım. Aletlerimin hepsi sağlamdı ve şans eseri saframı ya da yiyeceklerimi kaybetmemiştim. Aslında onları öyle sıkıca yerleştirmiştim ki, böyle bir kazanın olması söz konusu bile değildi. Saatime bakınca altı olduğunu gördüm. Hâlâ hızla yükseliyordum ve barometre o anki yüksekliğimi 3.75 mil olarak gösteriyordu. Okyanusta tam altımda boyu eninden biraz fazla, dikdörtgen, bir domino taşı boyutlarında görülen ve her açıdan bir oyuncağı andıran küçük, siyah bir nesne vardı. Teleskobumla bakınca onun B.G.B. yönünde baş kıç vurarak orsa giden doksan dört toplu bir İngiliz gemisi olduğunu gördüm. Gemi dışında

okyanustan, gökyüzünden ve uzun süre önce yükselmiş güneşten başka bir şey göremiyordum.

Artık siz Ekselanslarına yolculuğumun hedefini açıklamamın vakti geldi. Ekselansları Rotterdam'daki üzücü koşulların beni en sonunda intihar kararını vermeye ittiğini anımsayacaklardır. Aslında hayata karşı büyük bir tiksintim yoktu, ama başıma gelen rastlantısal belalar beni dayanma gücümün ötesinde yıpratmıştı. Bu ruh hali içindeyken, yaşamak isterken, ama yaşamdan da bezmişken, kitapçının tezgahındaki risale, Nantz'taki kuzenimi keşfetmemle de desteklenince, hayal gücüm için yeni bir kaynak olmuştu. En sonunda kararımı vermiştim. Gitmeye, ama yaşamaya - dünyayı terk etmeye, ama var olmayı sürdürmeye - kısacası, muammaları bir kenara bırakırsak, ne olursa olsun, elimden gelirse aya gitmeye karar vermiştim. Şimdi, beni olduğumdan daha deli biri gibi görmeyeseniz diye, hiç şüphesiz zor ve tehlikelerle dolu, ama cesur bir ruh için ulaşılması olanaksız olmayan böyle bir başarının mümkünlüğüne beni inanmaya iten sebepleri size ayrıntılarıyla anlatacağım.

İlk ele alınması gereken mesele ayın dünyadan uzaklığıydı. Şimdi, iki gezegenin merkezleri arasındaki uzaklık kabaca ya da ortalama olarak dünyanın ekvatoral yarıçapının 59.9643 katı, yani sadece 237 000 mildir. Kabaca ya da ortalama olarak diyorum; -ama ayın yörüngesinin şeklinin, boyutu kendi ana yan-ekseninin 0.05484 katından daha küçük olmayan tuhaf bir elips olduğu unutulmamalı ve dünyanın merkezi de onun odağında yer aldığından, eğer bir şekilde ayın yerberisine ulaşmanın yolunu bulursam az önce bahsettiğim mesafe epey azalacaktı. Ama bu olasılığı hiç ele almasak bile, her halükarda 237 000 milden dünyanın yarıçapını, diyelim 4000'i, ve ayınkini, diyelim 1080'i, yani toplam 5080'i, çıkarmak zorunda olduğum açıktı ve geriye vasati koşullarda kat edilecek 231 920 millik bir mesafe kalıyordu. Şimdi, bunun pek uzun bir mesafe olduğunu düşünmüyordum. Karada seyahat ederken saatte altmış millik hıza defalarca ulaşılmıştır; aslında çok daha büyük hızlara ulaşmak da beklenebilir. Ama bu hızla bile ayın yüzeyine varmam 161 günden fazla sürmeyecekti. Öte yandan beni vasati yolculuk hızımın saatte altmış milin çok üstüne çıkabileceğine inanmaya yönelten birçok ayrıntı vardı ve, bu ayrıntılar zihnimde derin bir etki bıraktığından, ileride onlardan uzun uzadıya bahsedeceğim.

Daha sonra ele alınması gereken mesele çok daha önemliydi. Barometre sayesinde, 300 metrelik bir irtifadayken altımızda atmosferik havanın tamamımın otuzda birini bırakmış olduğumuzu anlıyoruz; 3200 metreyken neredeyse üçte birini; 5400 metreyken de, ki bu Cotopaxi'nin yüksekliğinden çok fazla değil, yerküremize ait havanın, en azından algılanabilir havanın yarısını altımızda bırakmış oluyoruz. Hesaplara göre dünyanın çapının yüzde birini -yani seksen mili- geçmeyen bir mesafede seyreklik öyle artıyor ki, bedensel yaşamı kesinlikle olanaksız kılıyor ve dahası, atmosferin varlığını saptamakta kullandığımız en hassas yöntemler bile burada onun varlığını kanıtlamamıza yetmiyor. Ama bu son hesaplamaların tamamıyla havanın niteliklerine ilişkin deneysel bilgilerimize ve onun, göreceli olarak konuşursak, dünyanın hemen etrafında genleşip sıkışmasını düzenleyen mekanik kurallara dayandırıldığını gözardı etmedim; ve aynı zamanda bedensel yaşamda yüzeyden erişilemeyecek bir mesafede, temelde bir değişiklik yapılamayacağı ve yapılamıyor olması gerektiği kabul ediliyor. Şimdi, bütün bu çıkarımların ve verilerin elbette ki analojik olması gerek. İnsanoğlunun ulaştığı en büyük yükseklik 7500 metreydi ve bu Bay Gay-Lussac'la Bay Biot'un hava keşif seferi sırasında başarılmıştı. Bu çok fazla olmayan bir yükseklik, söz konusu seksen mille kıyaslandığında bile. Bu meselenin şüpheye ve spekülasyona epey açık olduğunu düşünmeden edemiyordum.

Ama aslına bakılırsa çıkılan herhangi bir yükseklikte, daha da büyük bir yükseklikteyken aşağıda bırakılan ölçülebilir hava kesinlikle çıkılan ek yükseklik miktarıyla doğru değil, ters orantılıdır (daha önce ifade ettiklerimden açıkça görülebileceği gibi). Bu yüzden istediğimiz kadar yukarı çıkalım, tam olarak söylüyorum, atmosferin sona erdiği bir sınıra varamayacağımız açıktır. Atmosfer var olmalıydı, savım buydu; sonsuz bir seyrelme halinde olsa bile.

Diğer yandan, ötesinde hiç hava bulunmayan gerçek ve belirgin bir atmosfer sınırının varlığına ilişkin savların da bulunduğunun farkındaydım. Ama bence böyle bir sınırın varlığını savunanların gözardı ettiği bir nokta, savlarını tamamen çürütmese de, çok ciddi bir şekilde incelenmeye değerdi. Encke kuyrukluyıldızının günberisine ardışık varışları arasındaki aralıkların karşılaştırılması üzerine, gezegenlerin çekimlerinin yarattığı sonuçlar tamamen göz önüne alındıktan sonra, periyodların giderek kısaldığı

anlaşılıyor; yani kuyrukluyıldızın elipsinin ana eksenleri yavaş, ama kusursuzca düzenli bir şekilde kısalıyor. Şimdi, eğer kuyrukluyıldız yörüngesine giren son derece seyrek bir hava ortamının direnciyle karşılaşsa, olması gereken kesinlikle budur. Çünkü böyle bir ortamın kuyrukluyıldızın hızını yavaşlatmakla merkezkaç kuvvetini azaltarak merkezcil kuvvetini artırdığı açıktır. Bir başka deyişle, güneşin çekimi sürekli güçlenecek ve kuyrukluyıldız her turda biraz daha çekilecekti. Gerçekten de söz konusu durumu açıklamanın başka yolu yoktur. Ama öte yandan: - aynı kuyrukluyıldızın boyutunun güneşe yaklaştıkça hızla daraldığı ve gün ötesine doğru uzaklaştıkça aynı hızla tekrar genişlediği gözlenmiştir. Bay Vaiz gibi, bu gözle görülür hacim daralmasının kaynağının daha önce bahsettiğim, yoğunluğu güneşe olan yakınlığıyla orantılı olan hava ortamı olduğunu varsaymakta haklı değil miydim? Zodyak ışığı adı verilen merceksi fenomen dikkate değer bir konuydu. Tropikal kuşakta büyük bir netlikle görülen ve herhangi bir meteorik parıltıyla karıştırılamayacak olan bu parlaklık ufuktan eğimli bir şekilde yukarı çıkar ve genelde güneşin ekvatorunun yönünü takip eder. Bu bana güneşten dışarı doğru, en azından Venüs'ün yörüngesinin ötesine dek, hattâ bence daha da uzağa ulaşan seyrek bir atmosferin açık kanıtı gibi geldi." Bu ortamın sadece kuyrukluyıldızın yörüngesinin üstünde ya da güneşin yakın çevresinde bulunduğunu varsayamazdım. Tam tersine, güneş sistemimizin her tarafında bulunduğunu, yoğunlaşıp gezegenlerin kendilerinde atmosfer adını verdiğimiz şeye, belki bazılarında tamamen coğrafi koşullardan dolayı dönüştüğünü düşünmek daha kolaydı; yani bulundukları gezegenlerdeki istikrarsız maddeler tarafından değiştirildiklerini ya da orantılarının (veya mutlak doğalarının) değiştiğini düşünmek.

Bu konuda bu görüşü benimsedikten sonra kararsızlığım pek kalmamıştı. Yolculuğum sırasında yeryüzündekiyle özde aynı olan bir atmosferle karşılacağımı varsayarak, Bay Grimm'in dahice aygıtı sayesinde onu soluyacak kadar yoğunlaştırabileceğimi düşündüm. Bu aya yapılacak bir yolculuğun önündeki ana engeli kaldırırdı. Bu niyetle aldığım aygıt için epey para ve emek harcamıştım. Yolculuğu makul bir sürede tamamlayabilirsem onu başarıyla kullanacağıma kesin gözüyle bakıyordum. - Söz açılmışken, hangi hızda seyahat etmenin mümkün olduğu konusuna geri döneyim.

Balonların, yerden yükselişlerinin ilk safhasında göreceli olarak vasat bir hızla yükseldikleri doğrudur. Şimdi, yükselme hızı tamamen atmosferik havayla balonun içindeki gazın ağırlıklarına bağlıdır; ve ilk bakışta, balon yükseldikçe, bunun sonucunda yoğunluğu hızla azalan atmosferik katmanlardan geçtikçe - bu yükseliş sırasında ilk hızın artması mantıklı değilmiş gibi görünür. Öte yandan, kayıtlı bütün yükselişlerde, yükselişin mutlak hızında bir azalma olduğunun kanıtlandığını bilmiyordum; oysa başka hiçbir şeyden olmasa bile, kötü yapılmış ve sıradan vernikle verniklenmiş balonlardan kaçan gaz yüzünden bu durumun böyle olması gerekirdi. Bu yüzden böyle bir sızıntının sonucu, balonun yerçekimi merkezinden uzaklaşmasıyla kazanılan hız artışını dengelemeye ancak yetiyor gibi görünüyordu. Şimdi, eğer yolculuğum sırasında varsaydığım ortamı bulursam ve bu ortamın atmosferik hava olarak adlandırdığımız şeyle özce aynı olduğu ortaya çıkarsa, onu hangi seyreklik halinde bulacağım önemsiz gibi görünüyordu - yani yükselme hızıma kıyasla - çünkü balondaki gaz benzer bir seyrelme geçirmekle kalmayacak (bir patlamayı önlemek için bununla doğru orantılı olarak gaz salabilirdim), zaten her halükârda salt nitrojen ve oksijenden oluşma her bileşimden hafif olacaktı. Böylece yükselişimin hiçbir kısmında devasa balonumun, onun içindeki kavranamayacak kadar seyrek gazın, sepetin ve taşıdıklarının ağırlıklarının bileşiminin herhangi bir yerdeki atmosferin ağırlığına eşit olmayacak olması gibi bir olasılık -hem de güçlü bir olasılık- vardı; zaten uçuşumu yarıda kesebilecek tek durumun bu olduğu da açıkça görülecektir. Ama böyle bir noktaya varılsa bile, safraları ve başka şeyleri atarak yaklaşık 136 kiloluk ağırlıktan kurtulabilirdim. Bu arada yerçekimi kuvveti uzaklığın karesiyle doğru orantılı olarak azalacağından, hızla artan bir süratle, dünyanın çekiminin ayın çekiminden daha az olduğu o uzak bölgelere eninde sonunda varacaktım.

Ancak başka bir güçlük beni epey endişelendirdi. Balonların büyük bir yüksekliğe çıkışlarında, solumanın acı vermesinin yanı sıra başta ve gövdede büyük rahatsızlıklar yaşandığı, bunlara genellikle burun kanamasının ve diğer endişe verici belirtilerin eşlik ettiği, verdikleri rahatsızlığın çıkılan yükseklikle doğru orantılı olarak arttığı gözlenmiştir. Bu şaşırtıcı bir durumdu. Bu belirtilerin ölümle son bulana dek artması olası değil miydi? En sonunda olası olmadığına karar verdim. Kaynaklarını vücudun yüzeyindeki alışılmış atmosferik yoğunluğun azalmasında ve bunun sonucunda yüzeysel kan damarlarının şişmesinde aramak

gerekiyordu - atmosfer basıncının kanın kalbin bir karıncığında gerekli şekilde tazelenmesi için kimyasal olarak yetersiz olduğu durumlarda çekilen soluma güçlüğünde olduğu gibi, vücut sistemindeki herhangi bir düzensizlikte değil. Bu yüzden bu tazelenme aksaklığı dışında bir boşluğun içinde bile niçin yaşamın sürdürülemeyeceğini anlayamıyordum; ne de olsa göğsün genişleyip daralması, ki genelde soluma olarak bilinir, tamamen kassal bir eylemdir ve solumanın sonucu değil sebebidir. Kısacası, beden atmosfer basıncının eksikliğine alıştıkça bu acı duyumları giderek azalacaktı - ve bu süre içinde onlara dayanmak konusunda da sarsılmaz irademe güvenim tamdı.

Böylece beni bir aya yolculuk projesi yapmaya iten sebeplerin ayrıntılarının tamamını olmasa da, bir kısmını açıklamış oldum. Umarım Ekselansları memnun kalmışlardır. Şimdi size böylesine cüretli ve insanlık tarihinde eşi benzeri olmayan bir girişimin sonucunu anlatmaya başlayacağım.

Daha önce bahsettiğim yüksekliğe -yani 3.75 mile- eriştikten sonra sepetten biraz tüy attım ve hâlâ yeterince hızla yükselmekte olduğumu gördüm; bu yüzden safra atmama gerek yoktu. Buna sevindim, çünkü yanımda taşıyabildiğim kadar ağırlık bulundurmak istiyordum, bunun açık sebebiyse ayın çekimi ya da atmosferik yoğunluğu hakkında kesin bir fikrimin olmayışıydı. Henüz fiziksel bir rahatsızlık hissetmiyordum. Büyük bir rahatlıkla nefes alıyordum ve başım hiç ağrımıyordu. Kedi, çıkarmış olduğum ceketimin üstünde büyük bir ağırbaşlılıkla yatıyor ve güvercinlere kayıtsız bir havayla bakıyordu. Kaçmasınlar diye ayaklarından bağlanmış olan güvercinler sepetin içine kendileri için atılmış pirinç tanelerini yemekle meşguldüler.

Altıyı yirmi geçe barometre 7900 metrelik, yani yaklaşık beş millik bir yükseklik gösteriyordu. Başaracağa benziyordum. Aslında dünyanın yüzeyinin ne kadarlık bir kısmına baktığımı küresel geometriyle hesaplamak çok kolaydı. Bir kürenin herhangi bir kesitinin dışbükey yüzeyinin kürenin tüm yüzeyine oranı, kesitin sinüsünün kürenin çapına oranına eşittir. Şimdi, benim durumumda sinüs -yani akımdaki kesitin kalınlığı- yükseltime, ya da yüzeyin üstündeki bakış noktasının yükseltisine aşağı yukarı eşitti. Gördüğüm dünya yüzeyinin oranını "beş mile sekiz bin mil" olarak ifade etmek mümkündü. Bir başka deyişle, yeryüzünün tüm yüzeyinin bin altı yüzde birine bakıyordum. Deniz bir ayna gibi dümdüzdü,

gerçi teleskopla bakınca şiddetle köpürdüğünü görebiliyordum. Gemi artık görünürde yoktu. Güney yönünde uzaklaşmış olmalıydı. Şimdi ara ara şiddetli baş ağrıları hissetmeye başlamıştım, özellikle de kulaklarımda - ama yine de nefes almakta fazla güçlük çekmiyordum. Kedi ve güvercinler de kesinlikle bir rahatsızlık yaşamıyor gibi görünüyorlardı.

Yediye yirmi kala balon uzun ve yoğun bir dizi bulut kümesinin içine daldı ve epey sıkıntılı anlar yaşadım, çünkü yoğunlaştırma aletim hasar görmüştü ve sırılsıklam olmuştum. Bu kesinlikle tuhaf bir durumdu, çünkü böylesine büyük bir yükseklikte bu türden bulutların bulunabileceğini düşünmemiştim. Ancak iki tane iki buçukar kiloluk safrayı atmayı uygun buldum; geride hâlâ yetmiş beş kiloluk safra kalıyordu. Böylece hemen yükselip bulutlardan kurtuldum ve yükseliş hızımın epey artmış olduğunu fark ettim. Bulutları altımda bırakışımdan birkaç saniye sonra bir uçlarından diğerine bir şimşeğin çaktığını ve devasa boyutlarını aydınlatıp onları yanan bir kömür parçasına benzettiğini gördüm. Bunun gün ışığında olduğu unutulmamalı. Benzer bir fenomenin gecenin karanlığında nasıl yüce bir görüntü sergileyeceğini kimse tasavvur edemez. Cehennem o zaman kendisine uygun bir görüntü bulmuş olabilirdi. Gün ışığında bile uzaktan o ağzını açmış uçuruma bakarken hayal gücümün oraya inip tuhaf, kubbeli koridorlarda, derin kanyonlarda, iğrenç ve sonsuz ateşin kızıl, korkunç, dar boğazlarında gezinmesine izin verirken tüylerim diken diken oldu. Gerçekten kılpayı kurtulmuştum. Balonum bulutun içinde biraz daha kalmış olsa -yani ıslanmam yüzünden safra atmasam- ölebilirdim, büyük olasılıkla ölecektim. Bu tür tehlikeler, pek göz önüne alınmasalar da, belki de balonları bekleyen en büyük tehlikeleri teşkil ediyor. Ancak artık bu konuda endişelenmeme gerek kalmayacak kadar yükselmiştim.

Şimdi hızla yükseliyordum ve saat yedi olduğunda barometre on beş buçuk kilometrelik bir yüksekliğe işaret ediyordu. Soluk almakta büyük güçlük çekmeye başladım. Başıma da müthiş bir ağrı saplanmıştı; ve, yanaklarımda bir süre ıslaklık hissettikten sonra, bunun kulaklarımdan hızla boşalan kan olduğunu fark ettim. Gözlerim de bana büyük rahatsızlık veriyordu. Elimi üstlerinde gezdirince neredeyse yuvalarından fırlayacak hale gelmiş olduklarını keşfettim; ve sepetteki tüm nesneler, hattâ balonun kendisi bile, bana çarpık görünüyordu. Bu belirtiler beklediğimden fazlaydı ve biraz endişelenmeme yol açtı. Bu noktada, son derece tedbirsizce, düşünmeden sepetten üç tane iki buçukar kiloluk safra attım. Bunun yol

açtığı hız artışı beni atmosferin son derece seyrek bir katmanına fazla hızlı bir şekilde, gerekli aşamalardan geçirmeden çıkardı ve bunun sonucu az kalsın hem keşif seferimin, hem de hayatımın sona ermesi oluyordu. Beş dakikadan fazla süren bir spazm geçirdim ve bu biraz hafiflediğinde bile, ancak uzun aralıklarla ve kesik kesik soluyabiliyordum — bu arada burnumdan ve kulaklarımdan sürekli kan boşanıyordu, hattâ gözlerimden bile sızıyordu. Güvenciler büyük bir kargaşa içinde kaçmak için çırpınıyor, kedi perişan halde miyavlıyor ve sepetin içinde dili dışarıda, sanki zehirlenmişçesine oradan oraya koşturuyordu. Safrayı ne kadar erken atmış olduğumun şimdi farkına varmıştım ve büyük bir endişe içindeydim. Birkaç dakika içinde ölmekten başka bir şey beklemiyordum. Hissettiğim fiziksel acı da beni neredeyse canımı kurtarmak için çaba harcayamayacak hale getirmişti. Aslında doğru dürüst düşünemiyordum bile ve başımdaki ağrı hızla şiddetleniyor gibiydi. Böylece kısa sürede kendimden geçeceğimi fark ettim ve bir alçalma girişiminde bulunmak için supap iplerinden birini tutmuştum ki, üç alacaklıya oynadığım oyunu ve geri dönersem başıma gelecekleri düşünmem o an için bundan vazgeçmeme yol açtı. Sepetin dibine uzanıp toparlanmaya çalıştım. Bunda öyle başarılı oldum ki, kan kaybı deneyini yapmaya karar verdim. Ancak neşterim olmadığından bu operasyonu elimdeki olanakları kullanarak yapmaya giriştim ve en sonunda çakımla sol kolumdaki bir damarı açmayı başardım. Daha neredeyse kan akmaya başlamadan büyük bir rahatlık hissettim ve, yaklaşık yarım leğen dolusu kan kaybettiğimde en kötü belirliler tamamen kaybolmuştu. Yine de hemen ayağa kalkmayı uygun bulmadım. Kolumu elimden geldiğince bağladıktan sonra, on beş dakika kadar kıpırdamadan yattım. Bu sürenin sonunda ayağa kalktığımda son bir saat on beş dakika boyunca hissettiğim tüm acıların kaybolmuş olduğunu gördüm. Ancak soluma zorluğum çok az azalmıştı ve kısa süre sonra hava yogunlaştırıcımı çalıştırmak zorunda kalacağımı anladım. Bu arada tekrar ceketimin üstüne uzanmış olan kedime bakınca rahatsızlığımı fırsat bularak üç minik yavru dünyaya getirmiş olduğunu gördüm ve büyük bir şaşkınlık geçirdim. Bu olay sepetimdeki yolcuların sayısında beklenmedik bir artışa yol açmıştı; ama olmasına sevinmiştim. Bu bana bu yükselişi yapmama her şeyden çok etken olan bir tahminin doğruluğunu sınama fırsatı verecekti. Fiziksel varlığın yeryüzünden uzak bir mesafede hissettiği acının dünya yüzeyindeki atmosferik basınca alışmış olmasından, en azından büyük ölçüde, kaynaklandığını düşünmüştüm. Yavruları anneleriyle aynı derecede acı

çekerse teorimin yanlış olduğunu kabul etmek zorundaydım, ama durum böyle olmazsa bunu teorimin doğruluğunun güçlü bir kanıtı olarak görmeliydim.

Sekizde yeryüzünün on yedi mil üstüne çıkmıştım. Böylece yalnızca hızımın arttığını değil, aynı zamanda o safraları atmamış olsam bile hız artışının hafifçe fark edileceğini açıkça gördüm. Başımdaki ve kulaklarımdaki şiddetli ağrılar ara ara geri geliyor ve burnumun da kanadığı oluyordu: Ama genelde beklenenden çok daha az acı çekiyordum. Ancak solumam giderek zorlaşıyordu ve aldığım her soluğa göğsümdeki oldukça rahatsız edici bir spazm eşlik ediyordu. Yoğunlaştırıcıyı çıkarıp kullanıma hazırladım.

Bulunduğum yükseklikte dünyanın görüntüsü gerçekten çok güzeldi. Batıda, kuzeyde ve güneyde göz alabildiğine, sakin görünen ve maviliği giderek koyulaşan bir okyanus uzanıyordu. Doğuda, çok uzakta Büyük Britanya adaları, Fransa ve İspanya'nın tüm Atlantik sahilleri ve Afrika kıtasının kuzeyinin ufak bir kısmı netlikle görülebiliyordu. İnsana ait hiçbir şeyden eser yoktu ve insanoğlunun en gururlu şehirleri dünya yüzeyinden tamamen silinmişti.

Akımdaki görüntüde beni en çok şaşırtan şey yerkürenin yüzeyinin içbükey görüntüsü oldu. Düşüncesizlik ederek yükseldikçe gerçek dışbükeyliğinin açıkça görülmesini beklemiştim; ama kısacık bir düşünme bu tutarsızlığı açıklamaya yetti. Bulunduğum noktadan aşağı çizilen, yeryüzüne dik açılı bir çizgi dik açılı bir üçgenin dikeyini teşkil edecekti ve bu üçgenin tabanı ufukla dikeyin yer ile birleştiği nokta arasındaki, hipotenüsüyse ufukla benim konumum arasındaki çizgi olacaktı. Ama yüksekliğimin akımdaki manzaraya oranı çok küçüktü. Bir başka deyişle, varsayılan üçgenin tabanı ve hipotenüsü benim durumumda dikeyine kıyasla öyle uzun olacaktı ki, bu ilk ikisi paralel gibi görünebilirdi. Bu yüzden ufuk bir baloncuya hep sepetiyle aynı düzlemdeymiş gibi görünür. Ama hemen altındaki nokta ona çok uzakta göründüğü ve gerçekten de çok uzakta olduğu için, elbette ufuğun da çok altındaymış gibi görünür. Böylece içbükeylik izlenimi yaşanır; ve bu izlenim tabanla hipotenüs arasındaki görünüşsel parallelliğin ortadan kalkacağı bir yüksekliğe çıkılana dek sürecektir.

Güvercinler bu kez epey acı çekiyormuş gibi görünüyordu. Onları serbest bırakmaya karar verdim. Önce birini, gri benekli güzel güvercini

çözdüm ve sepetin kenarına bıraktım. Son derece huzursuz görünüyor, kaygıyla etrafına bakmıyor, kanatlarını çırpıyor, yüksek sesle kuğuruyor, ama sepetten atlamaya bir türlü yanaşmıyordu. En sonunda onu alıp balondan yarım düzine metre kadar öteye fırlattım. Ancak beklediğimin tersine, aşağı inmek yolunda hiç çaba sarf etmedi ve telaşla, son derece tiz çığlıklar atarak geri dönmeye çalıştı. En sonunda kenardaki eski yerine konmayı başardı, ama bunu yapar yapmaz da boynu göğsünün üstüne, kendisi de ölü bir halde sepetin içine düştü. Diğeri o kadar talihsiz değildi. Arkadaşı gibi geri dönmesini önlemek için onu bütün gücümle aşağı fırlattım ve hızla, kanatlarını rahatça ve büyük bir doğallıkla kullanarak inmeyi sürdürdüğünü görünce sevindim. Kısa sürede gözden kayboldu ve yuvasına sağ salim geri döndüğünden eminim. Şimdi epey kendine gelmiş gibi görünen kedi ölü kuşu afiyetle yedikten sonra büyük bir keyifle uykuya daldı. Yavruları kıpır kıpırdı; şimdilik herhangi bir rahatsızlık belirtisi sergilemiyorlardı.

Sekizi çeyrek geçe, artık dayanılmaz acılar çekmeden soluk alamaz olduğumdan, sepete hemen yoğunlaştırıcıya ait teçhizatı kurmaya giriştim. Bu aleti biraz açıklamam gerekiyor. Ekselansları hedefimin kendimi ve sepeti son derece seyrelmiş atmosfere karşı bir bariyerle korumak olduğunu akılda tutmalılar. Bunu yoğunlaştırıcıyı kullanarak bu atmosferin bir kısmını solunacak hale gelene kadar sıkıştırararak ve bariyerin içini bu havayla doldurarak yapmayı planlıyordum. Bu amaçla çok dayanıklı, hava geçirmeyen, esnek bir torba hazırlamıştım. Boyutları yeterince büyük olan bu torbayı sepete tamamen geçirdim. Yani torba sepetin altını, yan taraflarını vs. tamamen kaplıyordu ve iplerin yanından üst kenara ya da ağın bulunduğu kasnağa kadar çıkıyordu. Torbayı bu şekilde geçirdikten sonra tepesini ya da ağzını, materyalini ağın kasnağının üstünden -bir başka deyişle ağla kasnağın arasından- geçirmek suretiyle kapamam gerekiyordu. Ama eğer ağ bu geçişe izin vermek için kasnaktan ayrılırsa, bu arada sepeti ne taşıyacaktı? Şimdi, ağ kasnağa bir dizi ilmikle bağlıydı. Bu yüzden bir seferinde bu ilmiklerin yalnızca birkaç tanesini çözdüm, bu esnada sepeti geri kalanlar taşıyordu. Böylece torbanın üst kısmını teşkil eden kumaşın bir kısmını geçirdikten sonra, ilmikleri tekrar bağladım — kasnağa değil, şimdi arada kumaş olduğundan bu olanaksız olurdu — kumaşa takılı, torbanın ağzının yaklaşık bir metre altındaki bir dizi iri düğmeye; düğmeler arasındaki aralıklar ilmikler arasındaki aralıklara uygundu. Bunu yaptıktan sonra ilmeklerin bir kısmını daha çözdüm, kumaşın bir kısmını daha

geçirdim ve sonra çözülmüş ilmikleri uygun düğmelere bağladım. Böylece torbanın tüm üst kısmını ağ ile kasnak arasına geçirmek mümkün oldu. Şimdi kasnağın sepetin içine ineceği ve sepetin, içindekilerle birlikte tüm ağırlığınınsa yalnızca düğmeler tarafından taşınacağı açıktı. Bu ilk başta yetersiz gibi görünüyordu; ama kesinlikle öyle değildi, çünkü düğmeler yalnızca çok sağlam değildi, aynı zamanda birbirlerine öyle yakındılar ki, her biri tüm ağırlığın yalnızca çok küçük bir kısmını taşıyordu. Aslında sepetle içindekiler üç misli daha ağır olsalar, yine de sorun yaşamazdım. Kasnağı torbanın içinde tekrar kaldırdım ve bu durum için hazır bulundurduğum üç hafif sırıkla destekleyip neredeyse eski konumuna getirdim. Bunu elbette torbanın üst kısmının şişmesini engellemek ve ağın alt kısmını uygun yerde tutmak için yapmıştım. Şimdi geriye kalan tek şey torbanın ağzını kapamaktı; bunu da kumaşın kenarlarını bir araya getirip bir tür sabit turnike vasıtasıyla içten sıkıca bağlayarak gerçekleştirdim.

Sepetin etrafına böylece geçirilen bu örtünün yanlarında üç tane yuvarlak, kalın, ama berrak pencere camı vardı ve bunlardan bakınca etrafımı yatay her doğrultuda kolayca görebiliyordum. Kumaşın altını teşkil eden kısmında da dördüncü bir pencere vardı ve sepetin tabanındaki küçük bir açıklığa denk geliyordu. Bu dikey olarak aşağıyı görmemi sağlıyordu, ama yukarıdaki açıklığı tuhaf bir şekilde kapamış olduğumdan ve kumaşta kırışıklıklar meydana geldiğinden benzer bir çareyi torbanın üst kısmına da uygulamayı olanaksız bulmuştum ve bu yüzden tepemdeki nesneleri görmeyi bekleyemezdim. Bu önemsizdi tabii; çünkü yukarıya bir pencere yerleştirmeyi başarmış olsam bile balonun kendisi onu kullanmamı engelleyecekti.

Yan pencerelerden birinin yaklaşık otuz santim altında çapı yedi buçuk santim olan ve iç kenarına vidalı, pirinç bir çerçeve takılmış yuvarlak bir açıklık vardı. Bu çerçeveye yogunlaştırıcının geniş tübü bağlanmıştı, makinenin kendisiyse torbanın içindeydi elbette. Makinenin yarattığı bir vakumla bu tüpten seyrek atmosferin bir miktarı çekiliyordu ve daha sonra bu hava sıkıştırılmış bir halde torbanın içindeki ince havaya karışıyordu. Bu işlem defalarca tekrarlandıktan sonra en sonunda içeriyi her türden solumaya uygun havayla doldurdu. Ama böyle kapalı bir ortamda havanın kısa sürede kirlenmesi ve ciğerler tarafından solunmaya uygunsuz bir hal alması kaçınılmazdı. O zaman sepetin altındaki küçük bir supap aracılığıyla dışarı atılıyordu; -yoğun hava hemen aşağıdaki daha seyrek atmosfere

gömülüyordu. Torbanın içinde herhangi bir anda mutlak bir vakum yaratma rahatsızlığını önlemek için bu temizleme işlemini bir anda değil, tedrici olarak yapıyordum, -supabı birkaç saniyeliğine açıp kapıyor, sonra yogunlaştırıcının pompası dışarı atılmış havayı yenileyene kadar bekliyordum. Bir deney yapmak için kediyle yavrularını küçük bir sepete koymuş ve alttaki, supaba yakın düğmelerden birinden sarkıtmıştım ve bu supabın içinden onları gerektiğinde besleyebiliyordum. Bunu biraz riske girerek ve torbanın ağzını kapamadan önce, daha önce bahsettiğim sırıklardan birinin ucuna kanca takıp onunla sepetin altına uzanarak yaptım. Torbanın içine yoğun hava girer girmez kasnağa ve sırıklara gerek kalmadı. Kapalı ortamda genleşen atmosfer torbayı güçlü bir şekilde şişiriyordu.

Bu düzenlemeyi tamamladığımda ve içeriyi açıkladığım şekilde doldurduğumda saat dokuza on vardı. Bu işleri yaparken solumakta büyük güçlük çekmiştim; ve böyle önemli bir meseleyi son ana bıraktığım için ihmalkarlığımdan, ya da daha doğrusu boş yere tehlikeye atılışımdan dolayı kendime kızmıştım. Ama işimi en sonunda tamamlayınca icadımdan kısa sürede istifade etmeye başladım. Tekrar rahatça soluk alabiliyordum -hem niye alamayacaktım ki? Ayrıca daha önce çektiğim acıların da kaybolduğunu görünce hoş bir şaşkınlık yaşadım. Şimdi yalnızca hafif bir baş ağrısından ve elle ayak bileklerimdeki, boğazımdaki şişkinlik hissinden şikayet edebilirdim. Böylece atmosfer basıncının azalmasına eşlik eden rahatsızlığın büyük kısmının beklediğim gibi geçtiği ve son iki saatte katlanmış olduğum acıların çoğunun kusurlu bir solunumdan kaynaklandığı açık gibi görünüyordu.

Dokuza yirmi kala -yani torbanın ağzını kapamamdan biraz önce, daha önce bahsettiğim gibi özel yapım olan barometredeki cıva limitine ulaştı. 40250 metrelik, yani yirmi beş millik bir yükseklikte bulunduğumu gösteriyordu ve o anda dünya yüzeyinin tamamının üç yüz yirmide birini görüyordum. Dokuzda doğudaki kara parçalarını tekrar gözden kaybetmiştim, ama balonun hızla K.K.B.'ya doğru sürüklendiğini fark etmeden önce değil. Akımdaki okyanus hâlâ görünüşteki içbükeyliğini koruyordu, her ne kadar görüşüm ileri geri gidip gelen bulutlar tarafından arada sırada engellense de.

Dokuz buçukta supaptan dışarı bir avuç kuştüyü atıp deney yapmayı denedim. Beklediğim gibi havada süzülmediler, kurşun gibi, bir arada, büyük bir hızla aşağı düştüler, -birkaç saniyede gözden kayboldular. Önce

bu sıradışı fenomeni nasıl değerlendireceğimi bilemedim; hızımın birden böylesine artmış olduğuna inanamadım. Ama atmosferin artık kuş tüylerini bile taşıyamayacak kadar seyrelmiş olduğunu anlamam uzun sürmedi. Gerçekten de göründükleri kadar hızlı düşmüşlerdi. Onların inişiyle benim yükselişimin birleşen hızları şaşırmama yol açmıştı.

Saat onda dikkatimi verecek pek bir işimin kalmadığını fark ettim. Her şey yolunda gidiyordu ve balonun giderek artan bir hızla yükselmekte olduğuna inanıyordum, artık bu hız artışını kanıtlama şansım olmasa da. Hiç acı ya da rahatsızlık duymuyor ve Rotterdam'dan ayrıldığımdan beri kendimi ilk kez bu kadar iyi hissediyordum. Aletleri inceleyerek ve torbanın içindeki havayı yenileyerek oyalanıyordum. Bu son meseleyle kırkar dakikalık aralarla ilgilenmeye karar vermiştim, bu kadar sık aralar mutlaka gerekli olduğundan değil, sağlığımı koruma kaygımdan dolayı. Bu arada beklentilerde bulunmaktan kendimi alamıyordum. İmgelemim ayın yaban ve düşsel bölgelerinin tadını çıkarıyordu. Bir kez daha zincirlerinden kurtulan hayal gücüm loş ve istikrarsız bir diyarın sürekli değişen harikalarının arasında cirit atıyordu. Kırçıl, yaşlı ormanlar ve sarp kayalıklar, dipsiz uçurumlara gürleyerek akan çağlayanlar görüyordum. Sonra birden öğle güneşinin altında haşhaş ve ince, zambağa benzer çiçek tarlalarının göz alabildiğine, sonsuz bir sessizlik ve hareketsizlik içinde uzandığı rüzgarsız çayırlar gördüm. Sonra her şeyin loş ve bulanık bir gölden ve bunun sınırını çizen bulutlardan ibaret olduğu bir başka diyara indim. Ama beynimde yalnızca bunlara benzer hayaller canlanmıyordu. Son derece iğrenç, dehşetli sahneler sık sık zihnime girip olabilirlikleriyle ruhumun en gizli derinliklerini sarsıyordu. Ancak düşüncelerimin bu sonuncular üstünde fazla meşgul olmasına izin vermiyor, yolculuğumun gerçek ve aşikar tehlikelerinin kesintisiz dikkatim için yeterli olduğunu düşünüyordum haklı olarak.

Akşam beşte, torbanın içindeki havayı tazelerken fırsatı değerlendirip supaptan kediye ve yavrularına baktım. Kedi yine epey acı çekiyor gibi görünüyordu ve bu rahatsızlığını hemen temelde soluk alma güçlüğü çekiyor olmasına yordum; ama yavruları üstünde yaptığım deney oldukça tuhaf sonuçlanmıştı. Onların da, anneleri kadar olmasa da, acı belirtileri sergilemelerini beklemiştim tabii; ve bu atmosferik basınca alışkanlıktan doğan dayanıklılığa ilişkin savımı doğrulamaya yeterli olacaktı. Ama yakından bakıp da oldukça sağlıklı olduklarını, rahatça ve kusursuz bir

düzenlilikle soluduklarını ve en küçük bir rahatsızlık belirtisi sergilemediklerini görünce şaşırdım. Bunu ancak teorimi genişleterek ve etrafımdaki seyrek atmosferin belki de farz etmiş olduğum gibi kimyasal açıdan yaşama elversiz olmadığını ve böyle bir ortamda doğmuş bir insanın muhtemelen solumakta zorluk çekmeyeceğini, yeryüzüne yakın, daha yoğun katmanlara götürüldüğündeyse benim kısa süre önce deneyimlediğim işkenceleri çekebileceğini varsaymak zorundaydım. O vakitten beri talihsiz bir kazanın küçük kedi ailemi kaybetmeme yol açmasından ve beni deneyi devam ettirerek bu meseleyi daha derinlemesine incelemekten alıkoymasından derin bir esef duyuyorum. Elimi supabın içinden, yaşlı kedi için bir fincan suyla geçirirken gömleğim yeni kedi sepetini taşıyan ilmiğe takıldı ve onu bir anda düğmeden çıkardı. Kedi sepeti bir anda yok olsa gözümün önünden daha hızlı ve ani bir şekilde kaybolamazdı. Kedi sepetinin ipinin serbest kalmasıyla sepetin içindeki her şeyle birlikte ortadan kaybolması arasında saniyenin onda birinden uzun bir zaman geçmiş olamaz, iyi dileklerim onu yeryüzüne dek izledi, ama elbette ki kedinin ya da yavrularının başlarına gelen talihsizliği anlatacak kadar uzun yaşayacaklarını sanmıyordum.

Saat altıda dünyanın doğu tarafındaki büyük bir kesiminin koyu bir gölgeyle kaplanmış olduğunu ve bu gölgenin hızla ilerlemeyi sürdürdüğünü, yediye beş kala akımdaki tüm manzaranın gecenin karanlığına gömülmüş olduğunu gördüm. Ancak batan güneşin ışınları balonu aydınlatmayı bundan çok sonra kesti; ve bu durum, elbette tamamen beklenir olmasına karşın, bana sonsuz bir haz verdi. Sabahleyin yükselen güneşi en azından Rotterdamlılardan saatler önce göreceğim açıktı, çok daha doğuda bulunmalarına karşın; ve böylece, yükseldikçe güneşin ışığından giderek daha uzun süre faydalanacaktım. Artık yolculuğumun seyir defterini tutmaya, günleri, karanlık süreleri dikkate almadan, sürekli yirmi dört saatlik periyodlara göre hesaplamaya karar vermiştim.

Saat onda uykum geldi ve uzanıp gecenin geri kalanında uyumaya karar verdim. Ama burada, aşikar görünmesine karşın o ana dek aklıma gelmemiş olan bir sorun çıktı karşıma. Eğer uyursam, aradaki zamanda içerideki hava nasıl tazelenecekti? Onu bir saatten fazla solumak olanaksızdı; veya bu süre bir saat on beş dakikaya dek çıkarılabilse bile, bu çok kötü sonuçlar doğuracaktı.

Bu açmaz beni epey uğraştırdı. Yaşadığım bütün tehlikelerden sonra bu meseleyi hedefime ulaşmaktan umudu kesecek ve sonunda yeryüzüne inmeye karar verecek kadar ciddiye almam tuhaf gelecektir. Ama bu duraksama yalnızca bir anlıktı. İnsanın alışkanlıkların kölesi olduğunu ve varoluşunun rutininde özsel önem taşıdığını düşündüğü pek çok noktanın aslında sırf onları alışkanlık haline getirmesi yüzünden böyle göründüğünü düşündüm. Uykusuz yaşayamayacağım açıktı; ama dinlenme sürem içinde birer saatlik aralarla uyanmayı rahatça başarabilirdim. Havayı tamamen yenilemek en fazla beş dakika sürerdi —ve tek gerçek güçlük kendimi bunu yapmak için uygun vakitte uyandırabilmekti. Ama bu, itiraf etmeliyim ki, çözmekte epey zorlandığım bir problem oldu. Ders çalışırken uykuya dalmasını engellemek için bir elinde bakır bir küre tutan ve uykuya daldığı zamanlarda bu küre sandalyesinin yanında, yerde duran aynı maddeden yapılma leğene düşünce uyanan öğrencinin öyküsünü işitmiştim elbette. Ancak benim durumum oldukça farklıydı ve benzer bir fikri uygulamam olanaksızdı; çünkü uyanık kalmak değil, düzenli aralıklarla uyanmak istiyordum. En sonunda basit görünse de, o sırada bana teleskobun, buhar makinesinin ya da matbaanın icadı kadar dahice gelen bir çareyi uygulamaya koyuldum.

Balonun şimdi eriştiği yükseklikte düzenli bir hızla yükseldiğini ve sepette en küçük bir sarsıntı bile hissedilmediğini kabul etmek gerek. Bu durum uygulamaya karar verdiğim projem konusunda beni epey cesaretlendirdi. Beşer galonluk küçük fıçıların içinde bulunan su stoğumu sepetin içine oldukça sağlam bir şekilde yerleştirmiştim. Bunlardan birinin iplerini çözdüm ve sepetin iki karşılıklı kenarına iki halatı gergince bağladım. Birbirlerine paraleldiler ve aralarında otuz santimlik bir mesafe vardı, böylece bir tür raf teşkil ediyorlardı. Bunun üstüne fıçıyı yatay bir pozisyonda yerleştirdim. Bu halatların yirmi santim kadar altına ve sepetin zemininden bir metre yirmi santim yukarıya bir raf daha yerleştirdim -ama bu ince ve enli tahtadan yapılmıştı, elimde yalnızca bu türden tahta olduğundan. Bu sonuncu rafın üstüne ve fıçının kenarlarından birinin hemen altına küçük bir toprak sürahi koydum. Sonra fıçının sürahinin üstüne gelen kısmında bir delik açtım ve koni şeklinde, yumuşak tahtadan bir tıpayla tıkadım. Bu tıpayı, delikten sızan ve alttaki sürahiye akan suyun miktarını sürahiyi tam altmış dakikada dolduracak şekilde ayarlayana dek birkaç kez sokup çıkardım. Sürahinin herhangi bir zaman diliminde ne kadarının dolduğunu gözleyerek bu miktarı ayarlamak çok kolay oldu tabii.

Bütün bunlardan sonra, planın ne olduğu artık açıkça görülüyor. Sepetin tabanındaki yatağımı öyle bir şekilde ayarladım ki, uzandığımda başım sürahinin hemen altına geliyordu. Bir saat sonra sürahinin dolup taşacağı ve kenarından daha aşağıda olan ağız kısmından suyun dışarı akacağı açıktı. Yüz yirmi santimden fazla bir yükseklikten akacak olan suyun kesinlikle yüzüme düşeceği ve bunun, beni dünyanın en derin uykusuna dalmış olsam bile, uyandıracağı açıkt.

Bu ayarlamaları tamamladığımda saat on bir olmuştu ve icadımın işe yarayacağından hiç şüphe duymadan hemen yattım. Bu konuda hayal kırıklığına da uğramadım. Güvenilir kronometrem tarafından tam altmış dakikada bir uyandırılıyor ve sürahinin içindeki suyu fıçıya boşalttıktan ve yoğunlaştırıcıyı kullandıktan sonra tekrar yatıyordum. Uykumun böyle düzenli aralıklarla bölünmesi beni beklediğimden de az rahatsız etti; ve en sonunda güne başlamak için kalktığımda saat yediydi. Güneş ufukta epey yükselmişti.

3 Nisan. Balonun büyük bir yüksekliğe erişmiş olduğunu gördüm ve dünyanın dışbükeyliği şimdi açıkça belli oluyordu. Altımda, okyanusta bir siyah noktalar kümesi vardı; bunlar adalardı kuşkusuz. Yukarıdaki gökyüzü kapkaraydı ve yıldızlar çok net görülebiliyordu; aslında yolculuğa çıktığım ilk günden beri öyleydiler. Kuzeyde, uzaklarda, ufukta ince, beyaz ve son derece parlak bir hat ya da çizgi gördüm ve hiç duraksamadan bunun kutup denizinin buzullarının güney diski olduğunu düşündüm. İyice meraklanmıştım, çünkü çok daha kuzeye gitmeyi umuyordum ve belki tam kutbun üstünden geçebilirdim. Bulunduğum yüksekliğin istediğim kadar ayrıntılı bir inceleme yapmamı engelleyecek olmasından üzüntü duydum. Ancak pek çok şeyi tespit edebilirdim. Yine de çok şey gözlemlenebilirdi.

Gün boyunca olağan dışı bir olay olmadı. Aletlerim aksamadan çalıştı ve balon hâlâ hissedilebilir bir sarsıntı olmadan yükseliyordu. Hava çok soğuk olduğundan bir paltoya sarınmak zorunda kaldım. Yeryüzüne karanlık çökünce, etrafım saatler boyunca aydınlık kalmayı sürdürdüyse de yattım. Su saati işini mükemmel görüyordu ve ertesi sabaha dek, periyodik kesintilerin dışında deliksizce uyudum.

4 Nisan. Kendimi fiziksel ve ruhsal açıdan zinde hissederek uyandığımda denizin görünüşündeki tuhaf değişiklik karşısında hayrete kapıldım. Daha önceki koyu mavi rengini büyük ölçüde kaybetmişti ve şimdi rengi gri-beyazdı. Göz kamaştırıcı bir şekilde parlıyordu. Okyanusun

dışbükeyliği öyle belirgin leşmişti ki, uzaktaki tüm su kütlesi sanki ufkun hemen ötesindeki uçuruma dökülüyormuş gibi görünüyordu. Öyle ki parmak uçlarımda yükselip o şelalenin yankılarını duymaya çalıştığımı fark ettim. Adalar artık görünmüyordu. Güneydoğuda, ufkun ardında mı kalmışlardı, yoksa çok yükseldiğim için mi onları göremez olmuştum, anlamak olanaksızdı. Ancak ikinci görüşü benimseme ye daha meyilliydim. Kuzeydeki buz kütlesinin kıyısı giderek belirginleşiyordu. Soğuk çok şiddetli değildi. Önemli bir şey olmadı ve günü yanıma almış oldu ğum kitapları okuyarak geçirdim.

5 Nisan. Dünyanın görünen tüm yüzeyi karanlıkta kalmayı sürdürürken güneşin yükselişini izlemek çok tuhaftı. Ancak zamanla ışık her tarafa yayıldı ve kuzeydeki buz hattını tekrar gördüm. Şimdi açık seçik görülebiliyordu ve rengi okyanusun dalgalarınınkinden daha koyu gibiydi. Ona büyük bir hızla yaklaşıyordum. Doğuda ve batıda birer kara hattı görür gibi oldum, ama emin olamadım. Hava ılıman. Gün boyunca önemli bir şey olmadı. Erkenden yattım.

6 Nisan. Buz kütlesinin kıyısının çok daha yakınlaşmış olduğunu ve aynı materyalden oluşma uçsuz bucaksız bir alanın kuzey ufkuna doğru göz alabildiğine uzandığını görünce şaşırdım. Balonun şimdiki rotasını takip ederse kısa sürede Buz Denizi'ne varacağı açıktı ve artık kutbu göreceğimden pek şüphem kalmamıştı. Bütün gün buz kütlesine yaklaştım. Geceye doğru ufkumun sınırları birden, somut bir şekilde genişledi ki, bunun sebebi hiç şüphesiz dünyanın şeklinin yassı kutuplu bir küremsi olması ve Arktik dairesinin yakınındaki yassı bölgelerin üstüne varmış olmamdı. Sonunda karanlık çökünce büyük bir huzursuzluk içinde, böylesine ilginç bir şeyi görme fırsatını bir daha yakalamamacasına kaçırmaktan korkarak yattım.

7 Nisan. Erken kalktım ve Kuzey Kutbu'nu görünce, ki bu konuda yanılmaya imkan yoktu, büyük bir sevince kapıldım. Kuşku götürmez bir şekilde oradaydı, ayaklarımın tam altındaydı; ama ne yazık! Şimdi öyle büyük bir yükseklikteydim ki, doğru dürüst bir şey göremiyordum. Aslında iki Nisan'da, sabah saat altı ile sekiz kırk (barometre tam bu saatte bozuldu) arasında farklı periyodlardaki yükseltilerimi sırasıyla gösteren rakamlara bakıldığında, balonun şimdi, yedi Nisan sabahı saat dörtte, deniz yüzeyinin, hiç şüphesiz, en az 7254 mil üstüne çıkmış olduğu söylenebilirdi. Bu yükselti çok büyük gibi görünebilir, ama muhtemelen gerçek rakamın çok

altındaydı. Her halükarda dünyanın büyük çapının tamamım görmekte olduğum kesindi. Bütün kuzey yarımküre ortografik olarak çizilmiş bir harita gibi uzanıyordu altımda; ve ekvatorun büyük çemberi ufuk çizgimi teşkil ediyordu. Ancak Ekselansları Arktik dairesinin içindeki, şimdiye dek keşfedilmemiş bölgelerin, tam altımda bulunmalarına ve bu yüzden de hiçbir görsel kısalma etkisine maruz kalmamalarına karşın, yine de tatminkar bir incelemeye olanak vermeyecek kadar küçük ve uzakta olduklarını akılda tutacaklardır. Yine de, görülebilenler tuhaf ve heyecan vericiydi. Daha önce bahsettiğim ve insanın bu bölgelerdeki keşif sahasının sınırını teşkil ettiği az çok söylenebilecek devasa kıyının kuzeyinde tek bir buz tabakası kırılmadan ya da çok az kırılmış bir halde uzanıyordu. İlerleyişinin ilk birkaç derecesinde yüzeyi son derece anlaşılır bir şekilde yassılaşıyor, bir düzleme daha da benziyor ve en sonunda epey içbükeyleşerek Kutup'ta, hatları keskin, çapı balonla altmış beş saniyelik bir açı yapan ve koyu renk tonuyla, görülebilen yarımküredeki diğer bütün noktalardan daha karanlık olan ve yer yer mutlak bir siyahlığa bürünen dairesel bir merkez halinde son buluyordu. Bunun dışında görülebilecek pek bir şey yoktu. Saat on ikide dairesel merkezin çapı ufalmıştı, akşam yedide ise onu tamamen gözden kaybettim. Balon buz kütlesinin batı kolunun üstünden geçiyor, hızla ekvatora doğru sürükleniyordu.

8 Nisan. Dünyanın görünen çapının ufaldığını ve ayrıca genel rengiyle görünüşünün hatırı sayılır ölçüde değiştiğini fark ettim. Görünen bütün alan açık, soluk sarının tonlarına bürünmüş ve bazı yerlerde gözleri bile ağrıtacak bir parlaklığa ulaşmıştı. Görüşüm yeryüzünün yakınındaki yoğun atmosferin bulutlarla kaplı olması yüzünden epey engelleniyordu ve yerküreyi ancak arada sırada onların arasından, anlık şekilde görebiliyordum. Bu doğrudan görme güçlüğü bana aşağı yukarı son kırk sekiz saattir sıkıntı vermekteydi; ama şimdiki müthiş yüksekliğimde bulut kümelerini birbirlerine daha çok yaklaştırmıştı ve güçlüğüm elbette ki yükseltimle doğru orantılı bir şekilde artıyordu. Yine de balonun şimdi Kuzey Amerika kıtasındaki büyük göllerin üstünde bulunduğunu ve güneye doğru ilerlediğini, bunun da beni kısa süre sonra dönencelere ulaştıracağını rahatça görebiliyordum. Bu bana sıcak bir tatmin duygusu verdi ve nihai başarının sevindirici bir alameti olarak göründü. Gerçekten de daha önce gittiğim yön bana huzursuzluk vermişti; çünkü o yönde ilerlemeyi sürdürsem, yörüngesi tutulumla sadece 5° 8' 48''lik küçük bir açı yapan aya asla varamayacağım açıktı. Tuhaf gelebilir ama, yolculuğuma dünyanın ay

elipsi düzlemindeki bir noktasından başlamamakla yaptığım büyük hatanın farkına ancak bu vakitte varmaya başlıyordum.

9 Nisan. Bugün dünyanın çapı epey küçüldü ve yüzeyin şansı her geçen saat koyulaşmaya başladı. Balon güneye doğru ilerlemeyi sürdürdü ve akşam dokuzda Meksika Körfezi'nin kuzey kıyısına vardı.

10 Nisan. Bu sabah beş civarında yüksek, korkunç bir çatırtıyla, ne olduğunu anlayamadan, sıçrayarak uyandım. Çok az sürdü, ama sürdüğü süre zarfınca dünyada daha önce deneyimlediğim hiçbir şeye benzemiyordu. İlk anda balonun patladığını sanarak büyük bir paniğe kapıldığımı söylememe gerek yok. Ancak bütün aletlerimi dikkatle inceledim ve hiçbirinde bir terslik olmadığını gördüm. Günün büyük bölümünü bu tuhaf olay üstüne düşünmekle geçirdim, ama ona kesinlikle bir açıklama getiremedim. Yatağa tatminsiz bir şekilde, büyük bir endişe ve huzursuzlukla girdim.

11 Nisan. Dünyanın görünür çapında şaşırtıcı bir küçülme, ayınkindeyse, ki dolunaya yalnızca birkaç gün kalmıştı, ilk kez oldukça dikkat çekici bir büyüme olduğunu gördüm. Şimdi torbanın içinde yaşamak için gerekli olan havayı yoğunlaştırmakta bayağı zorlanıyor, epey çaba harcamak zorunda kalıyordum.

12 Nisan. Balonun seyir yönündeki tuhaf bir değişme, tamamen beklenir olmasına karşın, bana benzersiz bir haz yaşattı. Daha önceki rotasındayken, güney enleminin yirminci paraleline varınca, birden doğuya doğru keskin bir dönüş yaptı ve bütün gün bu yönde, ay elipsi düzleminin tamamen olmasa bile neredeyse paralelinde ilerledi. Bu rota değişikliğinin bahsetmeye değer bir sonucu da sepetin rahatça algılanabilir bir şiddetle sallanmasıydı - bu sarsıntı saatler boyunca hafifleyip şiddetlenerek devam etti.

13 Nisan. Beni ayın onunda dehşete düşürmüş olan o yüksek çatırtı sesi yinelenince tekrar büyük bir paniğe kapıldım. Bu konuda uzun uzadıya düşünmeme karşın tatminkar bir sonuca varamadım. Dünyanın görünen çapı iyice ufalmış, şimdi balonla yirmi beş dereceden biraz daha fazla bir açı yapıyordu. Ay neredeyse tam tepede olduğundan hiç görülmüyordu. Hâlâ elips düzlemin de ilerliyordum, ama doğu yönünde fazla yol almadım.

14 Nisan. Dünyanın çapı büyük bir hızla ufalıyor. Bugün balonun yerberi hattından çıkmaya başladığı - yani onu doğrudan ayın

yörüngesindeki dünyaya en yakın noktaya götürecek yolu izlediği fikrine güçlü bir şekilde kapıldım. Ayın kendisi tam tepedeydi ve bu yüzden görüş alanımın dışındaydı. Havanın yoğunlaştırılması için uzun süreli büyük çabalar harcamam gerekti.

15 Nisan. Artık yeryüzünde kıtaların ve denizlerin ana hatları bile doğru dürüst seçilemiyordu. On iki civarında beni daha önce öylesine şaşırtmış olan o korkutucu sesi üçüncü kez işittim. Ancak bu kez birkaç saniye devam etti ve şiddeti giderek arttı. En sonunda, ben nasıl iğrenç bir şekilde öleceğimi bilemeden, sersemlemiş ve donakalmış halde ayakta dururken sepet büyük bir şiddetle sarsılmaya başladı ve ne olduğunu seçemedigim devasa, alevler saçan bir kütle bin gök gürlemesinin sesiyle, kükreyerek ve gümbürdeyerek balonun yanından geçti. Korkum ve şaşkınlığım biraz geçince, bunun hızla yaklaştığım o dünyadan gelen ve muhtemelen bazen yeryüzünde keşfedilip daha uygun bir terim bulunamadığından meteor taşları olarak adlandırılan o tuhaf madde sı nıfına ait volkanik bir fragman olduğunu farzetmekte zorlanmadım.

16 Nisan. Bugün, sırayla yan pencerelerin her birinden elimden geldiği kadar yukarı bakınca, ayın diskinin küçük bir kısmının balonun muazzam çevresinin her tarafından çıktığını görerek büyük bir sevince kapıldım. Heyecanım had safhadaydı; çünkü artık tehlikeli yolculuğumun bitmesine çok az kaldığından şüphem yoktu. Gerçekten de artık yoğunlaştırıcımı çalıştırmak bir eziyet halini almıştı ve dinlenmeme neredeyse hiç fırsat tanımıyordu. Uyku ne redeyse söz konusu olmaktan çıkmıştı. Hastalandım ve bitkinlikten titremeye başladım, insan doğasının böylesine yoğun acılara fazla uzun süre katlanması mümkün değildi. Şimdi kısalmış olan karanlık periyodda yakınımdan bir meteor taşı daha geçti ve bu olayın sıklığı beni epey kaygılandırmaya başladı.

17 Nisan. Bu sabah yolculuğum için bir dönüm noktası oldu. Ayın on üçünde dünyanın yirmi beş derecelik bir açı yaptığını anımsayacaksınız. Ayın on dördünde bu iyice azalmıştı; on beşinde azalma hızı daha da artmıştı; ve on altının gecesinde yatmak üzereyken açının yedi derece on beş dakika olduğunu görmüştüm. Bu yüzden bugünün, ayın on yedisinin sabahında kalkıp akımdaki yüzeyin ansızın, inanılmaz bir şekilde hacimce büyümüş olduğunu, görünürdeki açısal çapının otuz dokuz dereceden az olmadığını fark edince büyük bir şaşkınlığa kapıldım! Beni ele geçiren uç noktadaki mutlak dehşeti ve hayreti kelimelere sığdırmak mümkün değil.

Dizlerim titriyordu - dişlerim takırdıyordu - tüylerim diken diken olmuştu. "Demek balon patlamış!" Zihnimden hızla geçen ilk fırtınalı düşünceler bunlardı: "Balon kesinlikle patlamış! - Düşüyorum - müthiş, benzersiz bir hızla düşüyorum! Şimdiden çabucak aşılmış olan büyük mesafeden anlaşılıyor ki dünya yüzeyine düşüp ölmem en fazla on dakika alacak!" Ama en sonunda doğru dürüst düşünmeye başladım. Durdum; düşündüm; ve şüphe ettim. Bu olanaksızdı. Bu kadar hızlı inmiş olamazdım. Ayrıca, her ne kadar akımdaki yüzeye açıkça yaklaşıyor olsam da, hızım ilk başta tahmin ettiğimden çok daha azdı. Bu düşünce zihnimdeki kargaşayı dindirdi ve en sonunda fenomeni doğru şekilde değerlendirmeyi başardım. Aslında, akımdaki yüzeyle yerkürenin yüzeyi arasındaki büyük farklılığı göremediğime göre şaşkınlığım duyularımı köreltmiş olmalıydı. Yeryüzü tepemdeydi ve balon tarafından tamamen gizlenmişti. Ay ise -tüm muhteşemliğiyle- altımda, ayaklarımın altında uzanmaktaydı.

Durumumdaki bu değişikliğin bende yarattığı sersemlik ve şaşkınlık belki de maceranın en az açıklama gerektiren kısmını teşkil ediyordu. Çünkü bu bouleversement yalnızca doğal ve kaçınılmaz değildi, aynı zamanda uzun süredir beklenmekteydi de; uydunun çekiminin gezegenin çekimine baskın çıktığı noktaya geldiğimde veya, daha kesin konuşmak gerekirse, dünyanın balon üstünde etki eden çekiminin ayınkinden daha zayıf olduğunda yaşanacak bir durum olarak. Derin bir uykudan, tüm duyularım karmakarışık halde uyandığımda son derece kafa karıştırıcı ve bekleniyor olsa bile o anda olması beklenmeyen bir fenomenle karşı karşıya kalmıştım. Dönüş kolay ve tedrici bir şekilde gerçekleşmiş olmalıydı ve olay sırasında uyanık olsam da bir ters dönüşe ilişkin herhangi bir içsel kanıt görmeyebilirdim - yani ne kendime, ne de aletlerime ilişkin olarak rahatsız edici bir durum ya da yer değiştirme yaşanmazdı.

Durumumun farkına vardıktan ve ruhumu tamamen ele geçirmiş olan o dehşetten kurtulduktan sonra, tüm dikkatimin ayın genel fiziksel görünüşüne çevrildiğini söylememe herhalde gerek yoktur. Altımda bir harita gibi uzanıyordu ve ayın hâlâ çok uzakta olduğunu düşünmeme karşın, yüzeyindeki çukurları son derece çarpıcı ve açıklamasız bir netlikle seçebiliyordum. Yüzeyin hiçbir yerinde okyanus ya da deniz, hattâ göl ya da ırmakların, hiç su kütlesinin olmayışı bana ilk bakışta jeolojik durumunun en dikkat çekici özelliği gibi geldi. Ama tuhaf bir şekilde, engin düzlüklerin kesinlikle lığlı olduğunu gördüm. Gerçi görünen yarımkürenin

büyük kısmı koni şeklindeki, doğal değil yapay sebeplerden ortaya çıkmış gibi görünen sayısız volkanik dağla kaplıydı. En yüksekleri dikey yükselti olarak 3.75 mili geçmiyor; ama Campi Phlegraei'deki volkanik bölgeleri gösteren bir harita Ekselanslarına benim herhangi bir değersiz tanımımdan çok daha iyi bir fikir verecektir. Çoğu püskürüyordu ve öfkeleriyle güçlerini, yanlış bir şekilde meteor taşları olarak adlandırılan ve şimdi balonun yanından giderek artan, dehşet verici bir sıklıkla geçen volkanik taşların gürlemelerinden anlayarak korkuya kapılıyordum.

18 Nisan. Bugün ayın görünüşünün iyice büyümüş olduğunu gördüm ve inişimin hızındaki apaçık artış beni endişelendirmeye başladı. Aya yapılacak bir yolculuğun muhtemelliği üstüne yaptığım spekülasyonların ilk safhasında etrafındaki, gezegenin hacmiyle orantılı yoğunlukta bir atmosferin varlığını hesaplamalarıma büyük ölçüde dahil ettiğim anımsanacaktır. Bunu aksi yöndeki pek çok teoriye, hattâ ayda herhangi bir atmosfer bulunmadığı yolundaki genel kanıya rağmen yapmıştım. Ama Encke kuyrukluyıldızı ve Zodyak ışığı üstüne söylediklerimin yanı sıra, Lilienthalli Bay Schroeter'in bazı gözlemleri de kanımı güçlendirmişti. Ayı iki buçuk günlükken, günbatımından hemen sonra akşamüstü, karanlık kısmı görünmeden önce incelemeye başladı ve görünene kadar da incelemeyi sürdürdü. Karanlık yarıkürenin herhangi bir kısmı görünmeye başlamadan önce, iki zirve çok hafif ve keskin bir uzatmayla giderek inceliyor gibi görünüyordu. Her birinin en uzak ucu hafifçe güneş ışınları tarafından aydınlatılıyordu. Kısa süre sonra bütün karanlık kısım aydınlanmıştı.

Yarım dairenin ardındaki zirvelerin böyle uzamasının sebebinin güneş ışınlarının ayın atmosferinde kırılması olabileceğini düşünmüştüm (ki bu atmosfer ayın karanlık yarımküresine, ay hilalin yaklaşık 32°'sindeyken dünyadan yansıyan ışıktan daha aydınlık bir alacakaranlık yaratacak kadar ışık çekebilirdi), ki bu 1356 Paris kademi olmalıydı. Bu açıdan bakınca, güneş ışınlarını kırabilecek en büyük olası yüksekliği 5376 kadem olarak düşündüm. Bu konudaki fikirlerim Felsefi Tutanaklar'ın seksen ikinci cildindeki bir pasaj tarafından da güçlendirildi. Burada Jüpiter'in uydularının gölgelenmesi sırasında üçüncüsünün 1" ya da 2"lik süre boyunca bulanık kaldıktan sonra kaybolduğundan ve dördüncünün de gezegenin yakınında ayırt edilemez hale geldiğinden bahsediliyor.

Cassini Satürn, Jüpiter ve sabit yıldızların, aya gölgelenim yapmak üzere yaklaşırken, dairesel görüntülerinin oval bir şekle büründüğünü sık sık gözlemlemiştir; ve diğer gölgelenimlerde bir şekil değişikliğine rastlamamıştır. Böylece bazen, ayın çevresini yıldızların ışıklarını kıran yoğun bir maddenin sardığı, diğer zamanlardaysa sarmadığı öne sürülebilir. İnişimin güvenliği için tamamen tahmin ettiğim yoğunlukta bulunan bir atmosferin direnişine, veya daha doğrusu desteğine güvenmiştim. Yanılmışsam serüvenimin benim uydunun kayalık yüzeyine çarpıp atomlarıma ayrılmamla biteceğini düşünmekten başka yapabileceğim bir şey yoktu. Ve şimdi gerçekten de dehşete kapılmak için her sebebim vardı. Ayla aramdaki mesafe giderek azalırken yoğunlaştırıcımın gerektirdiği çaba azalmamıştı ve havanın yoğunluğunun arttığına ilişkin bir belirti göremiyordum.

19 Nisan. Bu sabah saat dokuz civarında, ayın yüzeyi korkutucu bir şekilde yakınken ve huzursuzluğum doruğa çıkmışken yoğunlaştırıcımın pompasının en sonunda atmosferdeki bir değişimin belirtilerini vermesi büyük bir sevince kapılmama yol açtı. Saat onda, havanın yoğunluğunun oldukça artmış olduğuna inanmak için sebeplere sahiptim. On birde, aleti çalıştırmak için çok az çaba yetmeye başlamıştı. On ikideyse, biraz duraksadıktan sonra, turnikenin vidalarını çözdüm ve, bu herhangi bir rahatsızlığa yol açmayınca, torbayı sepetin üstünden çıkardım ve içine koydum. Böylesine aceleyle girişilmiş ve tehlikeli bir deneyin ilk sonuçları, bekleneceği gibi spazmlar ve şiddetli bir baş ağrısıydı. Ama bunlar ve solumaya ilişkin diğer güçlükler yaşamımı tehlikeye atacak kadar büyük olmadığından elimden geldiğince dayanmaya karar verdim, çünkü ayın yakınındaki daha yoğun katmanlara ulaştıkça kaybolacaklarını umuyordum. Ancak bu yaklaşım yine de son derece tedbirsizceydi; ve kısa sürede, atmosferin yoğunluğunun uydunun kütlesiyle orantılı olmasını beklemekle muhtemelen yanılmamış olsam da, yine de bu yoğunluğun, yüzeyde bile balonumun sepetinin büyük ağırlığını taşıyabileceğini düşünmekle yanılmış olduğum endişelendirici bir şekilde ortaya çıkmaya başladı. Yine de durum böyle olmalıydı, cisimler üstünde etki eden yerçekimi her iki gezegende de dünyanın yüzeyindeymişçesine eşit bir derecede, atmosferik yoğunluk oranına bağlı olmalıydı. Ancak düpedüz düşüyor olmam durumun böyle olmadığının kanıtıydı. Niye böyle olmadığıysa ancak yüzeydeki daha önce bahsettiğim coğrafi farklılıklarla açıklanabilir. Her halükarda şimdi gezegene çok yakındım ve büyük bir hızla inmekteydim. Bu yüzden hiç

vakit kaybetmeden, önce safraları, sonra su fıçılarımı, sonra yoğunlaştırıcımı ve torbamı, en sonunda da sepetteki her şeyi attım. Ama işe yaramadı. Hâlâ korkunç bir hızla düşüyordum ve şimdi yüzeyin yarım mil üstündeydim. Son bir çare olarak, ceketimi, şapkamı ve çizmelerimi de attıktan sonra, sepeti balondan ayırdım, ki ağırlığı epey fazlaydı, ve böylece iki elimle iplere tutunduktan sonra, arazinin göz alabildiğine ufak yerleşim merkezleriyle kaplı olduğunu göz ucuyla görecek fırsatı ancak bularak fantastik bir şehrin tam ortasına, küçük çirkin insanlardan oluşma büyük bir kalabalığın arasına düştüm. Hiçbiri tek kelime etmedi ya da bana yardım etmek için en küçük bir çabada bulunmadı. Sadece elleri kalçalarına dayalı, bir grup budala gibi komik bir şekilde sırıtarak durup bana ve balonuma yan yan baktılar. Başımı horgörüyle onlardan çevirip geride, belki de sonsuza dek geride bıraktığım dünyaya baktım ve onu çapı yaklaşık iki derece olan büyük, donuk, bakır bir kalkan olarak gördüm. Gökyüzünde sabit bir halde duruyordu ve kenarlarından birinde çok parlak bir altın renginin hilal şeklindeki hattı uzanıyordu. Kara ya da su görülmüyordu ve bütünü çeşitli beneklerle bulutlanmış, tropik ve ekvatoral kuşaklarla çevrelenmişti.

Böylece Ekselanstarı, sonunda, Rotterdam'dan ayrılışımın on dokuzuncu gününde, büyük heyecanlar, duyulmamış tehlikeler, benzersiz kurtuluşlardan sonra insanoğlunun tamamladığı, giriştiği, hattâ hayal ettiği en sıradışı ve önemli yolculuğun sonuna sağ salim varmış oldum. Ama anlatacak maceralarım daha bitmedi. Ve gerçekten de siz Ekselansları yalnızca kendi özgün doğası yüzünden değil, insanoğlunun yaşadığı dünyanın uydusu olması bakımından da bizim için bir o kadar ilgi çekici olan bir gezegende beş yıl kaldıktan sonra Devlet Astronomi Yüksekokulu'ndakilere, sadece mutlu sonuçlanan yolculuğun ayrıntılarından çok daha önemli (gerçi onlar da muhteşemdiler ama) bilgiler verebileceğimin mutlaka bilincindedirler. Durum gerçekten de böyle. Anlatacak - anlatmaktan haz duyacağım pek çok şeyim var. Gezegenin iklimine; soğukla sıcak arasındaki harika geçişlerine; güneşin iki hafta boyunca ortalığı kavurmasına, sonraki iki haftanınsa kutuplarımızdan daha soğuk geçmesine; nemin bir vakumun içindeki damıtım gibi güneşe en yakın noktadan ona en uzak noktaya doğru sürekli yer değiştirişine; akarsuyu bol, değişken bir kuşağa; insanlarına; gelenek göreneklerine ve politik kurumlarına; tuhaf fiziksel yapılarına; çirkinliklerine; kulaklardan, böylesine tuhaf, seyrek bir atmosferde işe yaramayan o eklentilerden yoksun oluşlarına; bu yüzden de konuşamamalarına, konuşmanın neye

yaradığını bilmemelerine; konuşmanın yerine benzersiz bir interkomünikasyon yöntemi geliştirmiş olmalarına; aydaki herkesle dünyadaki bazı kişiler arasındaki anlaşılmaz bağa - gezegenle uydusu arasındakine benzeyen ve ona bağlı olan, birinin sakinlerinin yaşamlarını ve yazgılarını diğerinin sakinlerinin yaşamları ve yazgılarıyla iç içe geçiren bağa; ve hepsinden çok da, Ekselansları - hepsinden çok da ayın dış bölgelerinde, uydunun kendi ekseni etrafında dönüşünün dünyanın çevresindeki dönüşüyle neredeyse mucizevi bir uyum içinde olması sonucunda henüz insanoğlunun teleskopları tarafından görülebilecek şekilde dönmemiş ve Tanrı'nın inayetiyle asla da dönmeyecek olan o bölgelerde yatan bütün o karanlık ve korkunç gizemlere ilişkin pek çok şey söyleyebilirim. Bütün bunları ve fazlasını -çok daha fazlasını- ayrıntılarıyla anlatmaya hazırım. Ama, sadede gelmem gerekirse, karşılığını almalıyım. Aileme ve evime geri dönmek istiyorum: Ve bundan sonra gireceğim iletişimlerin bedeli olarak -fiziksel ve metafizik bilimlerin pek çok son derece önemli dalındaki meseleleri aydınlığa kavuşturma gücüne sahip olduğum göz önüne alındığında- nüfuzunuz sayesinde Rotterdam'dan ayrılışım sırasında alacaklılarımı öldürerek işlediğim suçun affedilmesini istiyorum. Elinizdeki mektubun yazılma amacı da budur. Onu getiren, dünyadaki ulağım olmaya ikna ettiğim bir ay sakinidir ve Ekselanslarının karar vermesini bekledikten sonra bana söz konusu affın haberiyle, eğer affedilmem mümkün olursa, dönecektir.

Ekselanslarının aciz kulu olma vs. şerefini taşıyan, HANS PFAALL.

Söylendiğine göre Profesör Rubadub bu son derece sıradışı dokümanı okumayı bitirdikten sonra şaşkınlıktan piposunu yere düşürmüş ve Mynheer Superbus Von Underduk da gözlüklerini çıkarıp sildikten ve cebine koyduktan sonra kendisini kaybedip vakarını unutarak hayret ve takdir duygularıyla üç kez topuğunun üstünde dönmüş. Tartışmaya gerek yoktu - af çıkarılmalıydı. En azından Profesör Rubadub buna yemin etti ve şanlı Von Underduk da en sonunda aynı kararı verip bilim kardeşinin koluna girerek tek kelime etmeden onu yapılması gerekenler üstüne konuşmak üzere evine götürmeye koyuldu. Ancak belediye reisinin kapısının önüne vardıklarında ulak ortadan kaybolduğuna göre -Rotterdamlıların vahşi görünüşünden ödü patlamış olmalıydı- affın pek işe yaramayacağını, çünkü böyle uzak bir mesafeyi ancak bir aylının kat edebileceğini belirtti profesör. Belediye reisi de buna katıldı ve böylece bu mesele orada kapandı. Ancak

dedikodular ve ileri geri edilen sözler son bulmadı. Hattâ bazı sivrizekalılar bütün bu meselenin düzmece olduğunu söyleyerek kendilerini rezil etti. Ama sanırım bu tip insanlar kavrayışlarının ötesinde olan her şeyi düzmece olarak tanımlıyor. Ben şahsen bu suçlamayı hangi verilere dayanarak yaptıklarını anlayamıyorum. Ne söylüyorlar bir bakalım:

Özellikle.Rotterdam'daki bazı şakacıların bazı belediye başkanlarına ve astronomlara karşı antipatilerinin olduğunu.

İkinci olarak. Civardaki Bruges şehrinden tuhaf görünüşlü, iki kulağı da kesik cüce bir hokkabazın günlerdir kayıp olduğunu.

Üçüncü olarak. Küçük balonun her tarafına yapıştırılmış olan gazetelerin, Hollanda gazeteleri olduklarından, balonun ayda yapılmış olamayacağını. Kağıtları kirliymiş - çok kirliymiş- ve matbaacı Gluck Rotterdam'da basıldıklarına yemin ediyor.

Dördüncü olarak. Ayyaş Hans Pfaall ile alacaklıları olarak adlandırılan üç boşta gezenin iki üç gün önce şehrin kenar mahallelerindeki bir meyhanede, deniz aşırı bir yolculuktan yeni gelmiş olarak, cepleri para dolu halde görüldüklerini.

Son olarak. Rotterdam'daki Astronomi Yüksekokulu'nun üyelerinin, dünyanın bütün diğer bölgelerindeki yüksekokullardakiler -ve genelde bütün üniversitelerdekiler ve astronomlar- gibi, oldukça hafif bir dille söylersek, olmaları gerekenden biraz bile daha iyi, daha yüce, ya da daha akıllı olmadıklarını.

NOT: Aslında yukarıdaki önemsiz taslakla Bay Locke'un ünlü "Ay Öyküsü" arasında fazla benzerlik yok. Ama ikisi de düzmece niteliğini taşıdığından (biri şakacı, diğeri tamamen içten bir tonda olsa da) ve iki düzmece de tema olarak aynı şeyi, ayı aldığından - dahası, ikisi de bilimsel ayrıntılarla inanılırlık kazanmaya çalıştığından - "Hans Pfaall"ın yazarı kendisini savunmak için kendi jeu d'esprit'sinin "Southern Literary Messenger"da, Bay L.'unkinin "New York Sun"da yayımlanmaya başlamasından üç hafta önce yayımlandığını belirtmeyi gerekli görüyor. Belki de var olmayan bir benzerliği kurgulayan bazı New York gazeteleri "Hans Pfaall"ı alıntıladılar ve onunla "Ay Düzmecesi'ni karşılaştırarak okuyup birinin yazarını diğerinde bulmaya çalıştılar.

"Ay Düzmecesi" sayıları bunu itiraf edebileceklerden daha fazla kişiyi kandırdığından, belki burada niye kimsenin kanmaması gerektiğini

açıklamak - öykünün içindeki, gerçek karakterin ele vermeye yetmiş olması gereken ayrıntılara işaret etmek- eğlenceli olabilir. Aslında her ne kadar bu ustaca kurguda büyük bir hayal gücü sergilenmiş olsa da, olgulara ve genel benzeşime daha dikkat edilmesi ona çok daha büyük bir güç katabilirdi. Kamuoyunun bir an için bile olsa kandırılmış olması yalnızca astronomik konulardaki genel cehaleti sergilemektedir.

Ayın dünyadan uzaklığı 240.000 mil kadardır. Bir merceğin o uyduyu (ya da uzaktaki herhangi bir nesneyi) ne kadar yakın göstereceğim anlamak için elbette uzaklığı camın büyütme, daha doğrusu mekana işleme gücüne bölmemiz gerekir. Bay L. lensine 42.000 katlık bir güç vermiş. 240.000'i (ayın gerçek uzaklığını) buna bölersek görünen uzaklığı buluruz: Beş mil artı beş bolü yedi mil. Bu uzaklıktan hiçbir hayvan görülemez; bırakın öyküdeki ayrıntıları verilen çok daha küçük nesneleri. Bay L. Sor John Herschel'in çiçekleri (Papaver rhoeaslan, vs.) algılamasından ve hattâ küçük kuşların gözlerinin rengini ve şeklini seçebilmesinden bahseder. Bundan kısa süre önce ise kendisi de merceğin çapı kırk beş santimden küçük nesneleri göstermeyeceğini görmüştür; ama bu bile, söylediğim gibi, merceğe çok fazla güç atfetmektir. Bu arada bu büyük camın Dumbarton'daki Bay Hartley ve Bay Grant'ın cam fabrikasında üretildiği söylenmiştir; ama Bay H. ve Bay G.'nin müessesesi düzmecenin basılmasından yıllar önce kapanmıştı.

Risale baskısının 13. sayfasında, yazar bir bizon türünün gözlerinin üstündeki "kıllı bir peçeden" bahsederken "Zeki Dr. Herschel hemen bunun hayvanların gözlerini ayın bizim bulunduğumuz tarafındaki periyodik ve aşırı uçtaki aydınlık-karanlık dönüşümünden korumak için Tanrı'nın bulduğu bir çare olduğunu anladı," demektedir. Ama buna doktorun "zekice" bir gözlemi olarak bakılamaz. Ayın bizim tarafımızdaki sakinlerinin karanlığı hiç yaşamadığı anlaşılıyor; böylece bahsedilen "aşırı uçlar" söz konusu edilemez. Güneşin yokluğunda dünyada bulutsuz bir havada dolunaydan geleninkinden on üç kat güçlü bir ışık alıyorlar.

Topografya baştan sona, Blunt'ın Ay Haritası'na uygun olduğu iddiasında bulunurken bile, onunla, diğer bütün ay haritalarıyla, hattâ büyük ölçüde kendisiyle çelişiyor. Pusula yönleri konusunda da içinden çıkılmaz bir karışıklık var. Yazarın bir ay haritasındaki yönlerin yeryüzündeki yönlerle uyum içinde olmadığından, doğunun solda olduğundan vs. habersiz olduğu anlaşılıyor.

Belki de eski astronomların kara noktalara verdiği Mare Nubium, Mare Tranquillitatis, Mare Foecunditatis vs. gibi belirsiz adlara kanan Bay L. aydaki okyanusların ve diğer geniş su kütlelerinin ayrıntılarını veriyor; oysa ayda böyle kütlelerin bulunmadığı astronomideki en su götürmez şekilde kanıtlanmış gerçektir. Aydınlıkla karanlık arasındaki sınırın karanlık noktaların herhangi birinden geçişi gözlenirken (ayın hilal ya da yandan fazlası parlak zamanında), bu hattın tırtıklı olduğu görülüyor; oysa, bu karanlık yerler sıvı olsa, düz olmaları gerekirdi.

21. sayfadaki yarasa adamın kanatlarının tarifi Peter Wilkins'in uçan adalılarının kanatlarını tarif edişinin kopyası. En azından bu basit gerçeğin şüphe uyandırması gerekirdi.

23. sayfada şunlar yazılı: "Bu uydu zamanın rahminde bir embriyo, kimyasal akrabalığın pasif öznesiyken bizim on üç kat büyük gezegenimizden ne çok etkilenmiş olmalı!" Pek güzel, ama hiçbir gökbilimcinin, özellikle de bilimsel bir dergide böyle bir cümle sarf etmeyeceğine dikkat edilmeli; çünkü dünya orada bahsedilen anlamda aydan on üç değil, kırk dokuz kat büyüktür. Benzer bir itiraz son sayfaların tümüne yapılabilir. Orada, filozof muhabir Satürn'deki bazı keşiflerden bahsetmeye başlarken o gezegen hakkında bir talebeye yakışan bilgiler verir - hem de Edinburgh Bilim Dergisi'ne! Ama kurmacayı özellikle ele vermesi gereken bir nokta var. Diyelim ki ayın yüzeyindeki hayvanlar görülebiliyordu; - dünyadan bakan bir gözlemcinin dikkatini ilk ne çekerdi? Elbette ki şekillerinden, boyutlarından ya da başka tuhaflıklardan çok, şaşırtıcı durumları. Tavandaki sinekler gibi baş aşağı yürüyor halde görünmeleri gerekirdi. Gerçek gözlemci durumlarının tuhaflığı karşısında (bunu önceden biliyor olsa da) anlık bir şaşkınlık çığlığı atardı. Kurgusal gözlemci buna değinmez bile, ama bu yaratıkların tüm gövdelerini gördüğünden bahseder. Oysa onların yalnızca başlarının çapını görmüş olabileceği açıktır! Sonuçta yarasa adamların boyutlarının ve özellikle de güçlerinin (örneğin öylesine seyrek bir atmosferde uçabilmelerinin - ayın atmosferi varsa tabii) ve hayvani ya da bitkisel varoluşa ilişkin diğer kurguların hemen hepsinin genel olarak bu konulara ilişkin tüm analojik uslamlamalara ters düştükleri; ve analojinin burada çoğu zaman nihai kanıtlamalara yol açacağı. Yazının başında Brewster ve Herscher'e atfedilen, "görüşün odaksal nesnesinden geçen yapay bir ışığın

transfüzyonu’na vs. vs. ilişkin tüm fikirlerin en uygun tanımlaması "abuk sabuk" olan o mecazi yazım tarzına ait olduklarını belirtmeye gerek yok.

Yıldızlar arasındaki optik keşiflerin gerçek ve son derece belirgin bir limiti vardır - bu limitin doğasının belirtilmesi anlaşılması için yeterlidir. Eğer gerçekten tek gereken büyük merceklerin imal edilmesi olsa insan dehası bunun üstesinden gelirdi ve istediğimiz boyutta mercek elde ederdik. Ama ne yazık ki, merceğin boyutundaki ve bunun sonucunda mekana işleme gücündeki artışla orantılı olarak, nesnenin ışınlarının difüzyonu ondan gelen ışığı azaltır. Ve insan yetileri bu kötü durumun üstesinden gelmeye yetmemektedir; çünkü bir nesne, yalnızca ondan direkt olarak ya da yansıyarak gelen ışık aracılığıyla görülebilir.

Böylece Bay Locke'un işine yarayabilecek tek "yapay" ışık onun yönlendirebileceği yapay bir ışık olurdu. Bunu "görüşün odaksal nesnesine değil, görülecek gerçek nesneye - yani aya yöneltebilmesi gerekirdi. Bir yıldızdan gelen ışık açık ve aysız bir gecede yıldızların tamamından gelen doğal ışık kadar zayıflayacak ölçüde difüzyona uğradığında, yıldızın artık pratik açıdan görünmez olduğu kolayca hesaplanmıştır.

Yakın zamanda İngiltere'de imal edilen Earl of Ross teleskobunun spekulumunun 4071 inçkarelik yansıma yüzeyi vardır; Herschel teleskobununki yalnızca 1811'dir. Earl of Ross'un metalinin çapı 2 metredir; kalınlığı kenarlarda 5.5 inç, merkezde 5 inçtir. Ağırlığı 3 tondur. Odaksal uzaklığı 15 metredir.

Geçenlerde ustaca yazılmış, benzersiz bir küçük kitap okudum. Başlığı şöyleydi: - "L'Homme dans la lvne, ou le Voyage Chimerique fait au Monde de la Lvne, nouuellement decouuert par Dominique Gonzales, Aduanturier Espanol, autremet dit le Courier volant. Mis en nötre langve par J. B. D. A. Paris, chez Francois Piot, pres la Fontaine de Saint Benoist. Et chez J. Goignard, au premier pilier de la grand' salle du Palais, proche les Consultations, MDCXLVIII." S. 176.

Yazar eserini Bay D'Avisson adlı bir şahsın İngilizce eserinden çevirdiğini söylemektedir. Oysa bu ifadede korkunç bir belirsizlik var. Ten ai eu, demektedir, "l'original de Monsieur D'Avisson, medecin des mieux versez qui soient aujourd'huy dans la cönoissance des Belles Lettres, et sur tout de la Philosophie Naturelle. Je lui ai cette obligation entre les autres, de m'auoir non seulement mis en main ce Livre en anglois, mais encore le

Manuscrit du Sieur Thomas D'Anan, gentilhomme Eccossois, recommandable pour sa vertu, sur la version duquel j'advoue que j'ay tire le plan de la mienne." Bir takım konuyla ilgisiz ve Gil Bias tarzında ilk otuz sayfayı kaplayan maceralardan sonra yazar bir deniz yolculuğu sırasında hastalandığından ve tayfasının onu zenci bir uşakla birlikte St. Helena adasına bıraktığından bahseder.

İkisi yiyecek bulma şanslarını artırmak için ayrılıp birbirlerinden olabildiğince uzakta yaşar. Bu yüzden haberleşmek için muhabere güvercinleri yetiştirirler.

Bunlara zamanla hafif paketler taşımayı da öğretirler - ve paketlerin ağırlığı giderek artırılır. Sonunda çok sayıda güvercin yetiştirip yazarın kendisini taşıtmak akıllarına gelir. Bu hedef için ayrıntılarıyla tasvir edilen çelik oymalarla desteklenmiş bir makine yapılır. Burada Senyör Gonzales'in sivri fırfırlar ve koca bir perukayla, bir süpürgeye çok benzeyen ve kuyruklarından iplerle makineye bağlanmış olan bir yabani kuğu (ganza) sürüsü tarafından havada taşındığını görürüz.

Senyör'ün anlatısındaki ayrıntılarıyla verilen ana olay çok önemli bir gerçeğe dayanır ki, bu okurdan kitabın sonunun yakınlarına dek gizlenir. Öylesine alışmış olduğu ganzalar aslında St. Helena'nın değil, ayın sakinleridir. Çok eski bir geleneğe göre her sene dünyanın bir bölgesine göç etmektedirler. Mevsimi gelince yurtlarına geri döneceklerdir tabii; ve yazar bir gün onları kısa bir yolculuk yapmakta kullanırken beklenmedik bir şekilde yukarı çıkarılıp kısa sürede uyduya götürülür. Burada pek çok tuhaflığın yanı sıra insanların son derece mutlu olduklarını; kanunlarının olmadığını; acı çekmeden öldüklerini; boylarının üç metreyle dokuz metre arasında değiştiğini; beş bin sene yaşadıklarını; İrdonozur adlı bir imparatorlarının olduğunu; on sekiz metre yükseğe sıçrayıp yerçekiminin etkisinden kurtulduktan sonra yelpazeler kullanarak uçabildiklerini görür.

Kendimi size kitabın genel felsefesinden bir örnek vermekten alıkoyamıyorum.

"Şimdi size," der Senyör Gonzales, "kendimi içinde bulduğum yerin doğasını anlatmalıyım. Bütün bulutlar ayaklarımın altındaydı, daha doğrusu benimle dünyanın arasında uzanıyordu. Yıldızlara gelince, bulunduğum yerde hiç gece olmadığından görünüşleri hep aynıydı; her zamanki gibi parlak değil soluklardı ve ayın sabahları sahip olduğu görünüşü çok

andırıyorlardı. Ama sadece birkaç tanesi görülebiliyordu ve bunlar da (tahmin edebildiğim kadarıyla) dünyalıların gördüğünden on kat büyük görünüyordu. Dolunaya yalnızca iki gün kalmıştı ve ayın büyüklüğü korkunçtu.

"Yıldızların yalnızca yerkürenin aya dönük tarafında belirdiklerini ve ona yaklaştıkça daha büyük göründüklerini belirtmeyi unutmamalıyım. Ayrıca hava dingin de fırtınalı da olsa kendimi hep ayla dünyanın tam arasında bulduğumu da söylemeliyim. Bundan emin olmam için iki sebep vardı - kuşlarım hem düz bir çizgide uçuyordu; ve ne zaman dinlenmeye kalksak, belirsizce yerkürenin üstünde sürükleniyorduk. Çünkü dünyanın doğudan batıya doğru, hiç durmadan genelde dünyanın kutupları denilen gündönümü noktalarının değil, zodyak noktalarının üstünde döndüğünü söyleyen Copernicus'a katılıyorum ve bu meseleden daha sonra, Salamanca'da gençliğimde öğrenmiş olduğum ve sonra unuttuğum astrolojiye ilişkin bilgilerimi tazeleyecek zamanı bulunca uzun uzadıya bahsetmeyi düşünüyorum." İtaliklerle belirtilmiş gafları bir kenara bırakırsak, kitabın zamanının güncel astrolojik fikirlerine ilişkin naif bir örnek olması açısından dikkat çekici olduğu söylenebilir. Bunlardan birine göre "yerçekimi kuvveti" ancak dünyanın yüzeyinin ötesindeki kısa bir mesafeye dek etkide bulunuyordu ve bu yüzden de yolcumuz "belirsizce yerkürenin üstünde sürüklenmektedir" vs.

Başka "aya yolculuklar" da olmuştur, ama hiçbiri yukarıda bahsedilenden daha değerli değildir. Bergerac'ınki tamamen anlamsızdır. "American Quarterly Review"ün üçüncü cildinde söz konusu "Yolculuk"a ilişkin oldukça ayrıntılı bir eleştirel yazı bulunmaktadır; - bu eleştiride eleştirmenin yalnızca kitabın aptallığını mı, yoksa astronomi konusundaki kendi absürd cehaletini mi sergilediğini anlamak güçtür. Eserin adını unuttum; ama yolculuğun vasıtası dostumuz Senyör Gonzales'in ganzalarından bile daha saçmadır. Maceracı yeri kazarken ayın güçlü bir şekilde çektiği tuhaf bir metali keşfeder ve hemen ondan bir sandık inşa edip, yere bağlayan ipleri kestikten sonra sandıkla birlikte uyduya uçuverir. "Thomas O'Rourke'nin Uçuşu" büsbütün horgörülemeyecek bir jeu d'esprit'dir ve Almancaya çevrilmiştir. Kahramanı Thomas aslında irlandalı bir soylunun avlak bekçisidir ve tuhaflıklarıyla bu öyküye esin kaynaklığı yapmıştır. "Uçuşa" bir kartalın sırtında, Bantry Koyu'nun ucundaki yüksek bir dağ olan Hungry Tepesi'nden başlanır.

Bu kitapçıklarda hedef hep hicivdir; tema Aylıların âdetleriyle bizimkilerin karşılaştırılmasıdır. Hiçbirinde yolculuğun ayrıntılarının akla yakın bir şekilde verilmesi yönünde bir çaba yoktur. Her birinde yazarlar astronomi konusunda tamamen cahil görünmektedir. "Hans Pfaall"da tasarım, gerçeğe benzerlik, bilimsel ilkeleri (konunun tuhaf doğasının el verdiği ölçüde) dünyayla ay arasındaki yolculuğa uygulama girişimi açısından orijinaldir.

Notlar

[1] "Tom O'Bedlam" delilik bahanesiyle sadaka toplayan bir dilencidir. "Bedlam", başlangıçta dört hasta kabul etmek üzere kurulmuş, ama 1644'te kırk dört hastasından bir kısmını "yarı iyileştirilmiş" olarak taburcu eden Londra'daki akıl hastanesi Betlehem'in kısaltılmış şeklidir (St. Mary's of Betlehem). "Tahliye-izinli" bu adamlar, insanlarda acıma hissi uyandırmak için tuhaf kıyafetler içerisinde şarkılar söyleyerek sağda solda serserilik ederlerdi. Sokaklarda dolaşan bu serserilerden bir grup çok geçmeden, yoldan gelip geçen uyanık olmayan insanlardan para koparmak için Tam O'Bedlam kişiliğine büründüler.

[2] Hollandalıların pipolarına olan düşkünlüğü Poe zamanında Amerika'da çok tutulan bir şaka konusuydu. Aynı konuya Poe'nun "The Devil in the Belfry'ında ve Washington Irving'in "Diedrich Knickerbocker's History of New York'unda da rastlanır. Hollandalılar, Poe'nun kent atmosferi anlatırken kullandığı büyük duman bulutundan tanımını haklı çıkaracak kadar çok pipo içerlerdi.

[3] Superbus Von Underduk adının anlamı, dalkavukların en iyisidir.

[4] Gazetelerin uyduruk haberleri gerçek olaylar gibi sunmalarına, halkın deyimiyle "balon uçurmaları"da dolaylı bir gönderme.

[5] Soytarı külahı (fool's cap), zillerle süslenmiş, genellikle kağıttan konik bir şapkadır. Foolscap ayrıca yaklaşık 33x40 cm boyutlarında bir kağıttır. Kelimenin birinci anlamıyla kullanılmış olması yalnızca bir şaka olarak görülebilir ama ikinci anlamıyla kullanılmış olması bazı araştırmacılara ikinci sınıf yazarların uçuş fantazilerinin alaya alındığını düşündürmektedir.

[6] Halk dansları yapılırken okunan "High, Betty Martin" adlı geleneksel bir şarkı.

[7] Washington Irving'in, karısının dırdırından bıkarak yirmi yıl ortalarda gözükmeyen Rip Van Winkle'ının bir başka yansıması. Hans ve Grettel adları, öykünün bir peri masalı (Hansel ve Grettel) olduğuna işaret ediyor. Pfaal soyadı, Pfaal, Phaal şeklinde de geçiyor ki, bu bazılarına (sözgelimi, Marie Bonapart'a phallus sözcüğüne gönderme yapıldığını düşündürüyor. Yine Almancadaki pfahl(kazık) sözcüğü de aynı Freudcu çağrışımlara sahip. Sözcüğün fall(düşüş, düşmek) sözcüğünden geldiğini düşünenler de var ki, bir baloncu için oldukça şanssız bir ad olsa gerek.

[8] Queue (Fr.): Kuyruk, at kuyruğu.

[9] Terra Firma

[10] Yerçekiminin olmadığı uzaydan gelmiş olduğunun ilk işareti.

[11] Ağlayan çocukları susturmak için söylenen "dandini dandini dastana. ." türünden bir tekerlemeden: "Rub-a-dub-dub, Three Man in a Tub.. "

[12] John Franz Encke (1791-1865). Seeberg, sonra da Berlin gözlemevlerinin yöneticisi olan Alman astronom. 1680'deki bir kuyrukluyıldızın yörüngesine ilişkin hesaplarıyla ünlüdür. Fransız, Encke'den sonra kuyrukluyıldızı adlandıran Marsilyalı J. L. Pons olabilir.

[13] Batı Fransa'da Loire'daki Nantes kenti.

[14] Mekaniğin, gazların mekanik özellikleriye uğraşan dalı.

[15] 1835'te yayımlanan metin aşağıdaki sözlerle devam ediyordu: "Bir başka deyişle, özü gereği gerçeğin genellikle yüzeysel olduğuna ve birçok durumda bizim onu aradığımız derinliğin çok altında bir derinlikte yattığına inanıyordum ve hâlâ da inanıyorum,"

[16] Joseph Priestly (1733-1804) tarafından geliştirilen hava pompası o günlerde birçok fizik kitabında yer alıyordu. Bu pompa bir kap içerisindeki havayı dışarı atarak vakum oluşturmada ya da mekanizmayı ters çevirerek kap içindeki basıncın artırılmasında kullanılıyordu. Burada sözü edilen Grimm'in kim olduğu bilinemiyor, ancak Hansel ve Grettel'den söz eden Poe'nun Jakob (1785-1863) ve Wilhelm Grimm (1786-1859) kardeşlerden söz etmiş olması büsbütün olanaksız olmasa gerek.

[17] Kırk bin ayak küp

[18] Aide-de-camp (fr.): Yaver, emir subayı.

[19] Tarih 1 Nisan. "Mellonta Tauta" öyküsündeki 3. nota bakınız.

[20] Elektrometre: Elektriklenmiş bir cisimdeki elektriğin niteliğini ve niceliğini ölçmede kullanılan bir aygıt. Genellikle bir metala tutturulmuş iki altın yapraktan oluşur, elektriğin miktarına göre bu yapraklar açılır.

[21] Pemmican: Kuzey Amerika yerlilerinin kurutulmuş ve dövülmüş ete eritilmiş yağ ve kurutulmuş meyve katarak yaptıkları bir çeşit pastırma. Bir Hollandalının bu sözcüğü kullanması biraz tuhaf.

[22] 30 inç, yani 760 mm civa basıncı, 1 atmosfer basınç.

[23] Balonla uçmanın tarihi Montgolfier Kardeşlerin dönüştürülmüş kağıt torbalara sıcak hava doldurarak deneyler yaptığı 1773'e kadar gider. 1783'te yaklaşık 100 fit (33 m) çapında keten bir balonla havalanmayı başardılar. Aynı yıl Pilatre de Rozier insanlı bir uçuşla 84 fit yüksekliğe çıkmayı başardı. Hidrojen gazı balonda ilk olarak 1783'te J.A.C. Charles tarafından kullanıldı ve 75 mil uzağa uçuldu, ilk deniz yolculuğunu Dr. John Jeffries 1785'te yaptı ve Manş Denizi'ni aştı.

[24] W.W. Sadler, 1824'te balonun yükselmesi sırasında sepetten dışarı düşmüş ve kısa bir süre ayağından asılı olarak kalmıştır.

[25] "Kuyu ve Sarkaç"ın ve "Maelströme Düşüş"ün anlatıcıları gibi Hans Pfaal da kendini içinde bulduğu yeni durumu kavramaya çalışan soğukkanlı ve düşünen biridir. Ama bu öyküde ton biraz daha farklıdır. Pfaal çok aklıbaşında, çok soğukkanlı, çok mantıklıdır ve bu ton dehşetten çok burleskin tonudur.

[26] Poe, dilemma (ikilem) sözcüğünü kullanıyor ki, bir ikilemden kurtulmak mümkün değildir, hangi yöntem uygulanırsa uygulansın sonuç aynıdır. Zaten ikilemi ikilem yapan da budur.

Berenice

Dicebant mihi sodales, si sepulchrum amicae visitarem, curas meas aliquanr tulum fore levatas. --- Ebn Zaiat.

Izdırap türlü türlüdür. Yeryüzü zilleti çeşit çeşittir. Engin ufka gökkuşağı gibi uzanırken, renkleri o kemerinki kadar çeşitlidir, -onun kadar uzak, ama onun kadar da iç içedir. Engin ufka gökkuşağı gibi uzanırken! Güzellikten bir tür sevimsizlik türetmeyi nasıl başardım -barış anlaşmasından bir keder benzetmesi çıkarmayı? Ama nasıl etikte kötü iyinin bir sonucuysa, yine aynı şekilde sevinçten keder doğar. Ya geçmişte kalmış mutlulukların anısı bugünün acısıdır, ya da var olan ızdıraplar kökenlerini var olmuş olabilecek esrikliklerden alırlar.

Vaftiz adım Egaeus; aileminkini söylemeyeceğim. Yine de bu topraklarda bana atalarımdan kalan kasvetli, gri malikanelerden daha eski ve görkemli kuleler yoktur. Soyumuza önseziliHer soyu denmiştir; ve pek çok dikkat çekici ayrıntıda - aile konağının yapısında - ana salonun fresklerinde - yatak odalarının goblenlerinde - silah deposundaki bazı payandaların oymalarında - ama özellikle de antika tablolarda - kütüphanenin inşa tarzında - ve son olarak da, kütüphanedeki tuhaf kitaplarda bu inancı haklı kılacak gereğinden fazla kanıt var. İlk yıllarıma ilişkin anılarım hep o kütüphaneye ve içindeki kitaplara ilişkin.

Bu kitaplardan daha fazla bahsedeceğim. Annem burada öldü. Ben burada doğdum. Ama daha önce yaşamadığımı, ruhun daha önce var olmadığını söylemek boş konuşmaktan başka bir şey olmaz. Bunu red mi ediyorsunuz? Bu meseleyi tartışmayalım. Ben ikna olduğumdan, ikna etmek gibi bir arzum yok.

Ancak semavi formları anımsıyorum - ruhani ve anlamlı gözleri - ahenkli, ama hüzünlü sesleri. Gözardı edilemeyecek bir anımsama bu; gölgeyi andıran bir anı, bulanık, değişken, belirsiz, sabitlikten uzak; ve

aklımın güneşi var oldukça ondan kurtulmamın mümkün olmayışıyla da bir gölgeyi andırıyor.

O odada doğdum. Böylece yokluk gibi görünen, ama yokluk olmayan o uzun geceden uyanıp kendimi bir anda bir periler ülkesinde - bir imgelem sarayında - keşişçe düşüncelerin ve alimliğin vahşi topraklarında bulduğumda - etrafıma şaşkın ve hevesli gözlerle bakmam - çocukluğumu kitaplarla geçirmem, gençliğimi hayallerle çarçur etmem tuhaf değil; ama yıllar geçtikçe ve erkekliğin öğle vakti beni atalarımın konağında durağan halde bulduğunda yaşamımın pınarlarına çöken durgunluk tuhaftır -şaşırtıcıdır-, en sıradan düşüncemin bile tamamen tersine dönüvermesi şaşırtıcıdır. Dünyanın gerçekleri bana hayaller, sadece hayaller gibi geliyordu. Düşler ülkesinin çılgınca fikirleriyse gündelik varoluşumun malzemesine değil, tamamen ve yalnızca o varoluşun kendisine dönüşmüştü.

Berenice'le ben kuzendik ve atalarımın malikanesinde birlikte büyüdük. Ama yetişme tarzımız farklıydı - ben sağlıksız, kederliydim - o çevik, zarif ve enerji doluydu; o tepelerde gezinirdi - ben revaklı avluda kitaplarıma gömülürdüm - ben kendi kalbimin içinde yaşardım ve bedensel - ruhsal açıdan en yoğun, acı verici, derin düşüncelerin bağımlısıydım - o yaşamda yolundaki gölgeleri ya da kuzgun kanatlı saatlerin sessiz uçuşunu hiç düşünmeden gezinirdi.

Berenice! - Adını çağırıyorum - Berenice! Ve hafızamın kasvetli harabelerindeki binbir fırtınalı anı bu ses karşısında irkiliyor! Ah! Görüntüsü önümde capcanlı duruyor, tıpkı gamsızlığının ve neşeliliğinin ilk günlerindeki gibi! Ah! Parıltılı, akıl almaz güzellik! Ah! Arnheim'ın çalılıkları arasındaki hava perisi! - Ah! Onun pınarlarındaki ırmak perisi! - Ve sonra - sonra her şey gizeme ve dehşete dönüşüyor, ve de anlatılmaması gereken bir öyküye. Hastalık - ölümcül bir hastalık- bedeni üstüne samyeli gibi çöktü ve değişim ruhu gözlerimin önünde onu pençesine aldı, zihnine, alışkanlıklarına nüfuz etti, son derece girift ve korkunç bir şekilde, bedeninin şeklini bile çarpıttı! Ne yazık! Yok edici gelip gitti. Ya kurban - neredeydi? Onu tanımıyordum - ya da en azından Berenice olarak tanımıyordum.

O ölümcül ve şiddetli hastalığın getirdiği - kuzenimin ahlaki ve fiziksel varlığını öylesine korkunç ve temel bir şekilde değiştiren yan hastalıkların en rahatsız edici ve inatçı olanı sık sık bir transla son bulan bir tür saraydı -

tam çözünmeyi çok andıran ve çoğunlukla iyileşme biçimi ürkütücü şekilde ani olan bir transla. Bu arada benim kendi hastalığım -çünkü ona başka bir ad vermemem gerektiği söylendi- benim hastalığım hızla kötüleşti ve sonunda oldukça yeni ve sıradışı, monomanik bir niteliğe büründü. - Her an, her dakika şiddetleniyordu - ve sonunda üstümde anlaşılmaz bir hakimiyet kurdu. Bu monomani, eğer onu böyle adlandırmam gerekirse, zihnin metafizik biliminde ilgili diye adlandırılan niteliklerinin tuhaf bir huzursuzluğundan ibaretti. Anlaşılmıyor olmam büyük bir olasılık; ama korkarım ki genel okurun zihninde benim durumumda düşünce güçlerimi (teknik açıdan konuşmuyorum) evrendeki en sıradan nesneler üzerine bile kendilerini yorup gömüldükleri odaklanmaya teşvik eden o sinirli ilgi yoğunluğu hakkında yeterli bir fikir oluşturmam olanaksız.

Sayfa kenarındaki önemsiz bir desen ya da bir kitabın tipografisi üstünde saatlerce, yorulmadan yoğunlaşmak; bir yaz gününün çoğunu goblenin ya da kapının üstüne yan düşen tuhaf bir gölgeye odaklanarak geçirmek; bütün gece bir lambanın düzgün alevini ya da bir ateşin korlarını seyretmek; günlerin tamamını bir çiçeğin tatlı kokusu üstüne hülyalara dalarak geçirmek; sıradan bir sözcüğü, o ses nihayet sürekli yinelenme sonucunda zihne hiçbir anlam ifade etmez hale gelene dek tekrarlamak; bedeni uzun süre ve ısrarla hareketsiz bırakarak her türlü hareket ve fiziksel varoluş duyumunu kaybetmek; -zihinsel yetilerimin durumunun yol açtığı en sık rastlanan ve en az tehlikeli garip davranışlardan birkaçı bunlardı işte. Benzeri görülmemiş olmasa da analiz ya da açıklama gibi şeylere meydan okuyorlardı.

Yine de yanlış anlaşılmamalıyım. -Doğası gereği önemsiz nesnelerin uyandırdığı bu aşırı, yoğun ve hastalıklı dikkat, insanlarda, özellikle de çok faal bir hayal gücüne sahip olanlarda - çok sık rastlanan o derin düşüncelere dalma haliyle karıştırılmamalı. Hattâ ilk başta sanılabileceği gibi, bu yoğunluğun uç bir noktası ya da aşın bir hali bile değildi; özde ve temelde apayrı ve farklıydı. Birincisinde genelde önemsiz olmayan bir nesneye ilgi duyan düşçü ya da hevesli kişi, bu nesneyi giderek, belli belirsiz bir çıkarımlar ve çağrışımlar bozkırında yitirir, ta ki en sonunda genellikle zevk dolu bir gündüz düşünün bitiminde derin düşüncelerine ilk yol açan şeyin tamamen ortadan kaybolup unutulduğunu fark edene dek. Benim durumumda o ilk nesne her zaman önemsizdi, huzursuz görüşüm aracılığıyla çarpık ve gerçekdışı bir önem kazansa da. Çok az çıkarım

yapıyor, çoğunlukla hiç yapmıyordum; ve o az sayıdaki çıkarım da orijinal nesneye ısrarla, bir merkez olarak geri dönüyordu. Bu derin düşünceler asla haz vermiyordu; ve hayaller bittiğinde, o ilk neden, gözden kaybolmak şöyle dursun, hastalığın başlıca özelliği olan, doğaüstü denebilecek kadar yoğunlaşmış o ilgiyi üzerine çekmiş oluyordu. Tek kelimeyle, zihnin bende faaliyet gösteren güçleri ilgili sınıfındandı, gündüz düşçülerininkiyse spekülatif sınıfındandır.

Bu dönemde kitaplarım, hastalığı şiddetlendirmediyseler bile, görülecektir ki, büyük ölçüde hayal gücüne seslenen ve mantıkdışı doğaları yüzünden, hastalığın karakteristik niteliklerine büründüler. Pek çok kitap arasında soylu italyan Coelius Secundus Curio'nun bilimsel incelemesi "de Amplitudine Beati Regni Dei”yi; Aziz Augustinus'un yüce eseri "Tanrı'nın Şehri'ni; ve Tertullian'ın, içinde haftalarca zahmetli ve verimsiz araştırmalarla aralıksız vaktimi alan şu paradoksal cümlenin, "Mortus est Dei filius; credibile est quia ineptum est: Et sepultus resurrexit; certum est quia impossible est"in yer aldığı "de Carne Christisini oldukça iyi anımsıyorum.

Böylece görünüşe göre dengesi yalnızca ufak tefek şeyler tarafından sarsılan aklım Ptolemy Hephestion'un bahsettiği, insanların saldırılarına ve denizle rüzgarın daha da şiddetli öfkesine ısrarla karşı koyan ve yalnızca Asphodel adlı çiçeğin dokunuşuyla titreyen o sarp okyanus kayalığına benziyordu. Ve dikkatsiz bir düşünüre, Berenice'in talihsiz hastalığının kişilik yapısında yol açtığı değişiklik mutlaka bana doğasını açıklamakta güçlük çektiğim o yoğun, anormal, derin düşüncelerin odağı olabilecek birçok konu teşkil etmiş gibi gelebilse de, durum hiçbir surette böyle değildi. Dermansızlığının verdiği akıl sağlığıyla dolu aralarda gerçekten de onun başına gelen felaket bana acı veriyordu ve onun o güzel, zarif yaşamının tamamen mahvolması karşısında büyük bir üzüntü duyarak sık sık ve acı acı, böyle tuhaf ve köklü bir değişikliğin nasıl ansızın meydana gelmiş olabileceği üstüne düşünüyordum. Ama bu düşünceler hastalığımın mizacından pay almıyordu ve benzer durumlarda insanlığın sıradan çoğunluğunun genelde aklına gelecek şeylerdi. Hastalığım kendi karakterine sadık kalarak Berenice'in fiziğindeki, daha az önemli, ama daha irkiltici değişimlerden zevk alıyordu - kişisel kimliğinin en iğrenç ve afallatıcı bir şekilde çarpıtılmış olmasından.

Eşsiz güzelliğinin en parlak günlerinde onu sevmemiş olduğum kesindi. Varoluşumun tuhaf anomalisi içinde hisler benim için asla kalpten olmamıştı ve tutkularım hep zihne aitti. Sabahın erken saatlerinin loşluğunda - öğle vaktinde ormanın bitki kafesli gölgelerinin arasında - ve geceleyin kütüphanemin sessizliğinde gözlerimin önünden hızla geçiverirdi ve onu yaşayan, soluk alıp veren Berenice olarak değil, bir düşün Berenice'i olarak görürdüm - dünyaya ait, dünyevi bir varlık değil, bu varlığın soyut hali olarak - hayran kalınacak değil, analiz edilecek bir şey olarak - bir sevgi odağı olarak değil, en kavranması güç, ama amaçsız spekülasyonların konusu olarak. Şimdiyse - şimdiyse onun yaranda titriyordum, o yaklaşınca betim benzim atıyordu; yine de o düşkün ve çökmüş halinden acı acı esef duyarak onun beni uzun süre sevmiş olduğunu aklıma getiriyordum ve, bir şeytanlık anında, ona evlilikten bahsettim.

Ve sonunda, düğün günümüz yaklaşırken, bir kış öğle sonrasında -güzel Halcyon'un10 dadısı olan o mevsimsiz sıcak, dingin ve sisli günlerden birinde— kütüphanemin iç odasında oturuyordum (tek başıma olduğumu düşünerek). Ama gözlerimi kaldırınca Berenice'in önümde durmakta olduğunu gördüm. Görünüşüne böylesine bir belirsizliğin hakim olmasının sebebi benim kendi heyecanlanmış hayal gücüm müydü - atmosferin sisli etkisi mi - odanın belirsiz alacakaranlığı mı - yoksa arkasındaki perdeler mi? Bilemiyordum. Hiç konuşmuyordu, - ben de - dünyaları verseler tek kelime edemezdim. Buz gibi bir ürperti bütün bedenimde gezindi; dayanılmaz bir kaygıyla bunaldım; mahvedici bir merak ruhuma hakim oldu; ve koltuğumda geriye yaslanarak bir süre nefessiz ve hareketsiz kalıp gözlerim ona mıhlanmışçasına baktım. Yazık! Bir deri bir kemik kalmıştı ve vücut hatlarının tek bir çizgisinde bile önceki varlığından eser kalmamıştı. Yakıcı bakışlarım en sonunda yüzüne çevrildi.

Alnı açık ve çok solgundu - hiç kırışmamıştı; ve eskiden simsiyah olan saçları kısmen alnını örtüyor ve çökmüş yanaklarını şimdi parlak sarı olan çok sayıda lüleyle kapatıyordu. Fantastik nitelikleri, dış görünüşüne hakim olan melankoliyle tezat teşkil ediyordu. Gözleri cansız ve sönüktü, gözbebekleri görünmüyordu ve o camsı bakışları karşısında elimde olmadan koltuğumda büzülüp, incecik olmuş dudaklarını incelemeye başladım. Ayrıldılar; ve tuhaf bir anlam taşıyan bir gülümsemeyle, değişmiş Berenice'in dişleri kendilerini yavaşça bana sergiledi. Tanrım, keşke onları hiç görmeseydim, ya da gördükten sonra ölseydim! Bir kapının kapanması

benim dikkatimi dağıttı ve başımı kaldırıp baktığımda kuzenimin odadan ayrılmış olduğunu gördüm. Ama ne yazık ki beynimin dağınık odasından ayrılmamıştı ve o beyaz, korkunç diş tayfı bir türlü aklımdan çıkmıyordu. Üzerlerindeki tek bir leke - minelerindeki tek bir karaltı - kenarlarındaki tek bir kırık bile, gülümsemesi sırasında hafızama kazınmaktan geri durmamıştı. Onları şimdi, o zamankinden bile daha net bir şekilde görüyordum.

Dişler! - Dişler! - Orada, burada, her yerdeydiler, gözle görülür, elle tutulur şekilde önümde duruyorlardı; uzun, dar ve aşırı beyazdılar. Solgun dudaklar etraflarında kıvranıyordu, sanki onların çıktığı o korkunç an tekrar yaşanıyordu.

Sonra monomanim gücünün doruğuna ulaştı ve ben onun tuhaf ve karşı konulmaz etkisine karşı direnmek için boşuna çabaladım. Dış dünyanın çoğaltılmış nesneleri arasındayken dişlerden başka şey düşünemiyordum. Onları delice arzuluyordum. İlgim diğer bütün meseleleri ve- ilgi alanlarımı gözardı edip dişler üstünde yoğunlaştı. Zihnimde sadece, sadece onları görüyordum ve özgün bireysellikleri içinde zihinsel yaşamımın özüne dönüştüler. Onlara her açıdan bakıyordum. Onlara her şekilde yaklaşıyordum. Özelliklerini inceliyordum. Tuhaflıkları üstünde duruyordum. Bakışımlı biçimlenişlerine kafa yoruyordum. Doğalarındaki değişiklik üzerine uzun uzun düşünüyordum. Onlara hayal gücümde duyarlı ve canlı bir güç ve, dudakların yardımı olmadan bile, törel bir ifade yetisi atfederken ürperiyordum. Mad'selle Salle hakkında ne güzel söylemişler "que tous ses pas etaient des sentiments" diye. Ben de Berenice hakkında daha ciddi bir şekilde que toutes ses dents etaient des idees'e inanıyordum.

Des idees! - Ah, işte beni mahveden budalaca düşünce! Des idees! - Ah, onları işte bu yüzden öylesine çılgınca arzuluyordum! Huzuru, aklı ancak onlara sahip olmakla geri kazanabileceğimi hissediyordum.

Akşam böyle çöktü üzerime - sonra da karanlık geldi, oyalanıp gitti - sonra gün yeniden doğdu - ve şimdi ikinci bir gecenin sisleri toplanıyordu - ve ben hâlâ o tenha odada tek başıma oturuyordum; ve hâlâ oturmuş düşünüyordum ve dişlerin hayali odanın değişen ışıkları ve gölgeleri arasında en canlı ve iğrenç şekilde yüzerken hâlâ korkunç nüfuzunu koruyordu. Sonunda düşlerimde korku ve dehşetle atılmışa benzeyen bir çığlık yankılandı; ve bir duraksamadan sonra tedirgin insan sesleri ve bunlara kansan alçak sesli keder ya da acı iniltileri geldi. Koltuğumdan

kalktım ve kütüphanenin kapılarından birini açınca karşıma çıkan bir hizmetçi kadın bana gözyaşları içinde Berenice'in - öldüğünü söyledi. Sabahın erken saatlerinde sara nöbetine tutulmuştu ve şimdi, gece çökerken, mezarı kiracısı için hazırdı ve bütün defin hazırlıkları tamamlanmıştı.

Kendimi kütüphanede yine tek başıma oturur halde buldum. Sanki karmaşık ve heyecan verici bir düşten yeni uyanmıştım. Vaktin şimdi gece yarısı olduğunu biliyordum ve Berenice'in güneşin batışından beri toprağın altında olduğunun pekala farkındaydım. Ama aradaki o kasvetli süre hakkında kesin - en azından belirgin -bir fikrim yoktu. Yine de anısı korkuyla doluydu - belirsizliği yüzünden daha da korkunç olan korkuyla ve bulanıklığı yüzünden daha da dehşetli olan dehşetle. Bu varoluşumun kayıt defterinde korkunç bir sayfaydı.

Baştan sona bulanık, iğrenç ve anlaşılmaz hatıralarla doluydu. Onları çözmeye boşuna çabaladım. Bu arada ölmüş birinin ruhu tarafından atılıyormuşa benzeyen tiz ve keskin bir çığlık sık sık kulaklarımda çınlıyordu. Bir şey yapmıştım -neydi bu? Soruyu kendime yüksek sesle sordum ve odadaki fısıltılı yankılar bana karşılık verdi, "neydi bu?" Yanımdaki masada bir lamba yanıyordu ve onun yanında küçük bir kutu duruyordu. Dikkat çekici bir özelliği yoktu ve onu daha önce defalarca görmüştüm, çünkü aile doktorumuza aitti; ama oraya, masamın üstüne nasıl gelmişti ve ona bakınca neden titriyordum? Bunların açıklaması yoktu ve en sonunda gözlerim bir kitabın açık bir sayfasına indi ve oradaki altı çizili bir cümleyi okudu. Şair Ibni Zeyyat'ın muhteşem, ama basit bir cümlesiydi bu, "Dicebant mihi sodales si sepulchrum amicae visitarem, curas meas aliquantulum fore levatas." Peki niye onu dikkatle okurken ensemdeki tüyler diken diken oluyor ve damarlarımdaki kan çekiliyordu? Kütüphanenin kapısına hafifçe vuruldu ve bir mezar sakini kadar soluk yüzlü bir uşak parmak uçlarına basarak girdi. Adamın dehşete kapılmış olduğu belliydi ve benimle titrek, boğuk, çok alçak bir sesle konuştu. Ne dedi? - Kopuk kopuk cümleler duydum. Gecenin sessizliğim bozan vahşi bir çığlıktan bahsediyordu - ev halkının bir araya toplanmasından - sesin geldiği yönde yapılan bir aramadan; - ve sonra bana açılmış bir mezardan fısıltıyla bahsederken ses tonu ürkütücü bir netlik kazandı - bir kefene sarılı, kanlar içindeki, ama hâlâ nefes alan, kalbi hâlâ atan, hâlâ yaşayan birinden bahsederken! Giysilerime işaret etti — çamur ve pıhtılaşmış kanla kaplıydılar. Konuşmadım ve usulcacık elimden tuttu; - elim tırnak izleriyle

kaplıydı. Dikkatimi duvara dayalı bir nesneye yöneltti; - dakikalarca onu aradım; - bir kürekti bu. Bir çığlıkla masaya atılıp üstündeki kutuyu kaptım. Ama onu açamıyordum bir türlü; titreyen ellerimin arasından kayıp yere düşerek büyük bir gürültüyle paramparça oldu ve içinden çıkan bazı dişçilik aletleri takırdayarak yerde yuvarlandı.

Bunların arasında döşemeye saçılan otuz iki küçük, beyaz ve kemiğe benzeyen nesne de vardı.

Morella

(Αντο καθ αυτό μεθ αυτού, μονοειδεSαει ον)Kendisi, yalnızca kendisi, sonsuza dek BİR ve tek.
PLATON: Şölen, [211, XXIX.]

Dostum Morella'ya karşı derin, ama son derece tuhaf bir sevgi duyuyordum. Yıllar önce onun arkadaş topluluğuna rastlantı eseri girmiştim ve ilk tanışmamızdan itibaren ruhum daha önce hiç bilmediği alevlerle yanmaya başlamıştı; ama bunlar Eros'un alevleri değildi ve onların sıradışı anlamlarını hiçbir şekilde tanımlayamadığımı ya da belirsiz yoğunluklarını ayarlayamadığımı giderek kabullenmek ruhuma acı veren bir işkence olmuştu. Yine de görüştük; ve kader bizi kilisede birleştirdi. Ne şehvetten bahsettim, ne de aşkı düşündüm. O ise kendini toplumdan soyutlayarak yalnızca bana bağlandı ve beni mutlu etti. Hayret etmek bir mutluluktur; -düş görmek bir mutluluktur.

Morella'nın bilgisi derindi. Benim de olmayı ümit ettiğim üzere, yetenekleri oldukça sıradışıydı -zihinsel güçleri muazzamdı. Bunu hissettim ve pek çok konuda öğrencisi oldum. Ancak kısa süre sonra, belki de aldığım Presburg eğitimi yüzünden, önüme genelde erken dönem Alman edebiyatının değersiz ürünleri olarak görülen o mistik yazılardan koymaya başladığını gördüm. Bunların üstünde anlayamadığım bir sebepten dolayı sürekli çalışıyordu -ve zamanla benim de aynı şeyi yapmaya başlamam, alışkanlıkların ve taklit etmenin basit ama etkili tesirine bağlanmalıdır.

Bütün bunların, eğer yanılmıyorsam, zihnimle pek ilgisi yoktu. İnançlarım, eğer kendimi unutmadıysam, kesinlikle idealler üstüne kurulu değildi ve eylemlerimde ya da düşüncelerimde, büyük bir yanılgı içinde değilsem, okuduğum mistik yazıların en küçük bir izine bile rastlanmıyordu. Bundan emin oldugumdan eşimin kılavuzluğuna teslim oldum ve onun çalışmalarının ince ayrıntılarına sarsılmaz bir inançla girdim. Ve sonra - sonra, yasaklanmış sayfaları dikkatle okurken

yasaklanmış bir ruhun içimde tutuştuğunu hissettiğimde - Morella soğuk elini benimkinin üstüne koyup alçak sesle, ölü bir felsefenin küllerinden, garip anlamları hafızama dağlanmış olan tuhaf sözcükler çıkarırdı. Sonra saatlerce yanında oyalanır, kendimi sesinin musikisine kaptırırdım - ta ki ezgisi dehşet dolu bir tonla alacalanana dek, - o zaman ruhumun üzerine bir gölge düştü - betim benzim sarardı ve o dünyadışı tonlar içimi ürpertti. Ve böylece neşe birden solup korkuya dönüştü ve en güzel olan en iğrenç oldu, tıpkı Hinnon'un Ge-Henna'ya dönüşmesi gibi.

Çok uzun bir süre boyunca Morella'yla aramdaki neredeyse tek konu olan, bahsettiğim o kitaplardan gelişen sohbetlerin içeriklerini tam olarak anlatmam gereksiz. Teolojik etik diye adlandırılabilecek şey konusunda bilgili olanlar onları hemen anlayacak, bilgisizler tarafındansa zaten hiçbir şekilde anlaşılmayacaklar.

Fichte'nin vahşi Panteizmi; Pisagorcuların biraz değiştirilmiş Παλιγ-yevema'sı; ve hepsinden öte Schelling'in ısrarla üstünde durduğu kimlik doktrinleri hayal gücü kuvvetli Morella'nın en sevdiği tartışma konularıydı. Bence Bay Locke kişisel olarak nitelendirilen kimliğin mantıklı bir varlığın aklı başındalığında var olduğunu söylerken haklı. Ve kişiden mantık sahibi zeki bir özü anladığımıza göre ve düşünceye eşlik eden bir bilinç hep var olduğuna göre, hepimizi biz dediğimiz şey yapan da bu - bizi düşünen diğer varlıklardan ayıran ve bize kişisel kimliğimizi veren de. Ama principium individuationis - kimliğin ölümle birlikte yok olup olmadığı fikri, benim için - her zaman daha ilgi çekiciydi; kafa karıştırıcı ve heyecanlandırıcı sonuçlarından çok Morella'nın onlardan bahsederkenki belirgin ve huzursuz tavrı yüzünden.

Ama sonunda eşimin tavrındaki gizemin beni sanki büyülenmişçesine sıktığı zaman gelip çatmıştı. Artık solgun parmaklarının dokunuşuna, ahenkli dilinin alçak tonlarına ya da melankolik gözlerinin parıltısına dayanamıyordum. Ve bütün bunları bildiği halde beni azarlamıyordu. Zayıflığımın ya da budalalığımın farkında gibiydi ve gülümseyerek bunu kader olarak adlandırıyordu. İlgimin giderek azalışının bile sebebinin, ben bilmezken, farkında gibiydi; ama bana bu konu hakkında hiçbir ipucu vermiyordu. Yine de bir kadındı ve günden güne sararıp soluyordu. Zamanla kırmızı benek yanağına tamamen yerleşti ve soluk alnındaki mavi damarlar göze çarpmaya başladı. Bazen yumuşayıp ona acıyordum, ama

sonra, anlamlı gözlerine bakınca ruhum bulanıyor ve korkunç, dipsiz bir uçuruma bakan bir adam gibi başım dönüyordu.

Öyleyse Morella'nın ölüm anını içten ve büyük bir arzuyla beklediğimi söylememe gerek var mı? Evet, bekliyordum; ama narin ruhu kilden evine günlerce tutundu - haftalarca ve usandırıcı aylar boyunca - ta ki acı duyan çeken sinirlerim zihnimi ele geçirene ve gecikme içimi öfkeyle doldurana ve narin yaşamı giderek solarken sanki uzayan, günün ölümü sırasında gölgelerin uzaması gibi uzayan günlere ve saatlere ve acı anlara bir şeytanın kalbiyle lanet okuyana dek.

Ama bir sonbahar akşamı, rüzgarlar hâlâ gökyüzündeyken, Morella beni yatağına, yanı başına çağırdı. Toprağı donuk bir sis, suları sıcak bir parıltı kaplamıştı ve ormandaki gür Ekim yapraklarının üstüne gökkubbeden bir ebemkuşağının düştüğü kesindi.

"Bugün en önemli gün," dedi, ben yaklaşırken; "yaşamak ya da ölmek için en önemli gün. Toprağın ve yaşamın oğulları için güzel bir gün -ah, göğün ve ölümün kızları için daha da güzel!" Alnını öptüm ve devam etti: "Ölüyorum, ama yaşayacağım." "Morella!" "Beni asla sevemedin, ama yaşamda tiksindiğin kişiye ölünce tapacaksın." "Morella!" "Yeniden söyleyeyim, ölüyorum. Ama içimde bana, Morella'ya karşı hissetmiş olduğun şefkatin -ah, ne kadar da azdı!- Bir işareti var. Ve ruhum ayrılınca çocuk yaşayacak - senin ve benim çocuğumuz. Ama günler kederli olacak - keder ki, izlenimlerin en kalıcı olanıdır, nasıl ki servi en dayanıklı ağaçsa. Çünkü mutlu günlerin sona erdi; ve mutluluk hayatta iki kez elde edilmez, nasıl ki Paestum'un15 gülleri yılda iki kez toplanmazsa. Yani artık zamanla Teian'ı oynamayacak, mersinden ve asmadan habersiz olduğundan yeryüzünde kefenini sırtında taşıyacaksın, tıpkı Mekke'deki Müslümanlar gibi." "Morella!" diye haykırdım, "Morella! Bunu nereden biliyorsun?" - Ama yastıkta başını öte tarafa çevirdi ve hafifçe titredikten sonra öldü ve sesini artık duymaz oldum.

Yine de kehaneti gerçekleşti ve çocuğu -onu ölürken doğurmuştu ve çocuk annesinin soluması kesilmeden nefes almaya başlamamıştı-, bir kız çocuğu hayata gözlerini açtı. Fiziksel ve zihinsel açıdan tuhaf bir şekilde büyüdü ve ölmüş annesinin tıpatıp aynısıydı. Onu mümkün olabileceğine inanmamış olduğum kadar büyük bir sevgiyle, herkesten fazla seviyordum.

Ama kısa süre sonra bu saf sevginin göğü karardı ve kasvet, dehşet ve keder bulutları kapladı. Çocuğun fiziksel ve zihinsel olarak tuhaf bir şekilde büyüdüğünü söylemiştim. Bedeninin hızla büyümesi gerçekten tuhaftı - ama zihinsel gelişimini izlerken kafama üşüşen fırtınalı düşünceler korkunçtu. Ah! Korkunçtu. Çocuğun fikirlerinde her gün bir yetişkinin güçlerini ve bir kadının yeteneklerini keşfederken başka türlüsü olabilir miydi zaten - deneyimin dersleri bir çocuğun dudaklarından dökülürken? İri ve araştıran, parlak gözleri olgunluğun bilgeliği ya da tutkularıyla parlarken? Bunları fark ederek afalladığımda - gerçeği artık ruhumdan gizleyemez ya da onu almak için titreyen algılarımdan uzak tutamaz olunca - korkutucu ve heyecan verici şüphelerin ruhuma süzülmesi ya da düşüncelerimin mezardaki Morella'nın çılgınca öykülerine ve heyecanlandırıcı teorilerine dehşetle geri dönmesi şaşırtıcı mı? Kaderin beni tapmaya ve evimdeki katı münzevi yaşamında yaptığı her şeyi acı verici bir huzursuzlukla izlemeye yönlendirdiği bir varlığı dünyanın gözlerinden sakladım. Ve yıllar geçtikçe, ben her gün onun kutsal, uysal ve zarif yüzüne bakıp olgunlaşan fiziği üstüne düşünürken, sürekli annesine, melankolik ve müteveffa annesine benzeyen yeni yönlerini keşfediyordum. Ve bu benzerlik gölgeleri her geçen saat daha da koyulaştı, yoğunlaştı, belirginleşti, daha şaşırtıcı ve iğrenç, korkutucu oldu. Annesinin gülümseyişine sahip olmasına katlanabilirdim; ama tıpatıp aynı olması beni ürpertiyordu - gözlerinin Morella'nınkilere benzemesine dayanabilirdim; ama ruhumun derinliklerine sık sık Morella'nın yoğun ve şaşırtıcı ifadesiyle bakıyorlardı. Ve o yüksek alnın biçiminde, ipeksi saçların lülelerinde, onların arasına gömülen solgun parmaklarda, konuşmasındaki kederli müzikal tonda ve, hepsinden öte -ah, hepsinden öte- sevilen ve yaşayan kişinin dudaklarından çıkan, bir ölüye ait sözler ve anlatımlarda saplantılı düşüncelerin ve dehşetin - ölmeyecek bir kurtçuğun besinini buluyordum.

Böylece ömrünün on yılı geçti ve kızım hâlâ isimsizdi. "Çocuğum" ve "hayatım" genellikle bir baba sevgisinin kullanmaya yöneltti̇ği sözcüklerdi ve günlerinin katı inzivası diğer konuşmalara engel oluyordu. Morella'nın adı kendisiyle birlikte ölmüştü. Kıza hiç annesinden bahsetmemiştim - bahsetmek olanaksızdı.

Aslında kız kısa varoluş süresi içinde dış dünyadan, mahremiyetinin dar sınırlan içinde alabilecekleri dışında hiçbir izlenim edinmemişti. Ama sonunda, sinirli ve huzursuzken, bir vaftiz töreninin beni kaderimin

dehşetlerinden kurtarabileceği aklıma geldi. Ve vaftiz kurnasının önündeyken bir ad bulmakta duraksadım. Ve bekleyen dudaklarıma eski ve modern zamanların, kendiminkinden ya da yabancı ülkelerden, bilge ve güzel insanlarına ait, zarif, mutlu ve iyi kalplilere ait pek çok ad geldi. Beni yer altında yatan bir ölünün anısını rahatsız etmeye iten ne oldu peki? Sadece anımsanışı bile mor kanı şakaklardan kalbe çekmeye yeten o sesi fısıltıyla söylemeye beni hangi şeytan teşvik etti? Hangi iblis ruhumun gizli köşelerinden konuştu, ben o loş seçeneklerin arasında, gecenin sessizliğinde, rahibin duyabileceği şekilde o heceleri fısıldarken - Morella derken? Çocuğumun yüz hatlarını allak bullak eden, onları ölümün renklerine bürüyen, o neredeyse duyulmaz sesi işitince donuk gözlerini yerden göğe kaldırıp, atalarımızdan kalma kilisenin kara taşları arasında yere kapanarak karşılık vermesine sebep olan, iblislerden de güçlü şey neydi? O birkaç basit ses kulaklarımdan soğuk ve sakin bir belirginlikle girdi ve erimiş sıcak kurşun gibi tıslayarak beynime aktı. Yıllar - yıllar geçebilir, ama o dönemin anısı - asla yitmeyecek! Çiçeklerden ve asmadan habersiz değildim - ama baldıran ve servi beni gece gündüz gölgeler içinde yaşatıyordu. Ve ne zamanın, ne de mekanın farkındaydım. Kaderimin yıldızları gökyüzünden silindi ve bu yüzden yeryüzü karanlığa gömüldü ve figürleri titreşen gölgeler gibi yanımdan geçip gitti ve onların arasından ben bir tekini gördüm - Morella'yı.

Gökkubbenin rüzgarları kulağıma tek bir ses fısıldıyordu ve denizin üstündeki dalgacıklar ilelebet mırıldanıyordu - Morella. Fakat o öldü; ve onu kendi ellerimle mezara götürdüm; ve ikinci Morella'yı gömdüğüm mahzende birincisinden hiçbir iz göremeyince uzun ve acı bir kahkaha attım.

Bir Aslanın Hayatından Pasajlar (Aslanlaşma)

Herkes dikildi, On ayak parmağının ucunda, çılgınca bir hayretle.
PİSKOPOS HALL, HİCİVLER

Ben büyük bir adamım -daha doğrusu öyleydim- ancak ne Junius'un yazarıyım, ne de maskeli adamım; çünkü benim adım, öyle inanıyorum ki, Robert Jones'tur ve Fum-Fudge şehrinde bir yerlerde doğdum.

Yaşamımın ilk eylemi iki elimle birden burnumu kavrayışımdı. Annem bunu gördü ve bir dahi olduğumu söyledi; -babam sevinç gözyaşları döktü ve bana Burunoloji üzerine bir risale armağan etti. Kitabı daha pantolon giymeye başlamadan yalayıp yuttum.

Şimdi, bu bilimde ilerlemeye başlamıştım; ve kısa süre sonra burnu yeterince göze batan bir adamın, yalnızca burnunun dikine giderek bir aslan olmaya hak kazanabileceğini anladım. Ancak ilgim yalnızca teorilerle sınırlı değildi. Her sabah burnumu birkaç kez çekiştiriyor ve yarım düzine kadar yutkunuyordum.

Ergenliğe ulaştığımda babam, günün birinde çalışma odasına gelmemi rica etti. "Oğlum," dedi, ikimiz de oturduktan sonra, "varoluşunun temel amacı nedir?" "Baba," diye yanıtladım, "Burunoloji üzerine çalışmaktır." "Peki öyleyse Robert," diye sordu, "nedir Burunoloji?" "Efendim," dedim, "burunların bilimidir." "Peki bir burnun anlamının ne olduğunu," diye devam etti, "söyleyebilir misin bana?" "Burun, babacığım," diye yanıtladım, epey yumuşamış olarak, "bin farklı yazar tarafından çeşitli biçimlerde tanımlanmıştır." (Burada saatimi çıkardım.) "Şimdi öğle vakti ya da o sıralar - gece yarısından önce hepsini tek tek ele almış oluruz. Başlayalım o halde: - Burun, Bartholinus'a göre o çıkıntıdır - o yumrudur - o fazlalıktır - o -" - "Yeterli, Robert," diye sözümü kesti iyi yürekli yaşlı centilmen.

"Bilgilerinin fazlalığı karşısında yıldırım çarpmışa döndüm - gerçekten - ruhum üstüne yemin ederim." (Bu esnada gözlerini kapadı ve elini kalbinin üstüne koydu.) "Buraya gel!" (Bu esnada beni kolumdan tuttu.) "Artık eğitiminin sonuna gelmiş olduğun söylenebilir - başının çaresine bakmanın vakti geldi de geçiyor - ve yalnızca burnunun dikine gitmekten daha iyi bir şey yapamazsın - yani - yani - yani -" (burada beni tekmeleyerek merdivenlerden indirdi ve kapı dışarı etti.) - "yani evimden defol git, Tanrı seni korusun!" İçimde tanrısal ilhamın o fısıltısını hissedince bu beklenmedik bahtsızlığın aslında epey hayrıma olduğuna karar verdim. Babamın öğüdünü tutmayı aklıma koymuştum. Burnumun dikine gitmekte kararlıydım. Burnumu hemen oracıkta bir iki kez çekiştirdim ve ardından Burunoloji üzerine bir kitapçık yazdım.

Tüm Fum-Fudge ayaklanmıştı.

"Şaşırtıcı deha," dedi Quarterly.

"Kusursuz fizyolog!" dedi Westminster.

"Zeki adam!" dedi Foreign.

"İyi yazar!" dedi Edinburgh.

"Derin düşünür!" dedi Dublin.

"Büyük adam!" dedi Bentley.

"Yüce ruh," dedi Fraser.

"Bizden biri!" dedi Blackwood.

"Kim olabilir?" dedi Mrs. Bas-Bleu.

"Ne olabilir?" dedi büyük Miss Bas-Bleu.

"Nerede olabilir?" dedi küçük Miss Bas-Bleu. - Ama bu insanları hiç önemsemedim - tek yaptığım bir ressamın dükkanına girmekti.

Tanrı-Beni-Korusun Düşesi oturmuş portresi için poz veriyordu. Falan-Filan Markisi Düşes'in kanişini tutuyordu; Şu-Bu Kontu kadını nüktelerle eğlendiriyordu; ve Ekselansları Dokunma-Bana sandalyenin arkasına eğilmişti.

Ressama yaklaştım ve burnumu kaldırdım.

"Ah, ne güzel," diye iç geçirdi Soylu Bayan.

"Olur şey değil!" diye peltek peltek konuştu Marki.

"Ah, şok edici!" diye inledi Kont.

"Ah, tiksinç!" diye hırladı Ekselans.

"Onun için ne kadar istiyorsunuz?" diye sordu ressam.

"Burnu için!" diye haykırdı Soylu Bayan.

"Bin paund," dedim oturarak.

"Bin paund mu?" diye sordu ressam düşünceli düşünceli.

"Bin paund," dedim.

"Güzel!" dedi kendinden geçmişçesine.

"Bin paund," dedim.

"Garantisi var mı?" diye sordu, burnu ışığa doğru çevirerek.

"Var," dedim, şiddetle sümkürerek.

"Epey orijinal bir şey mi?" diye sordu, burnuma derin bir saygıyla dokunarak.

"Pöh!" dedim, burnumu bir yana kıvırarak.

"Hiç kopyası alınmadı mı?" diye sordu, bir mikroskopla incelerken.

"Hiç alınmadı," dedim, burnumu yukarı kaldırarak.

"Takdire şayan!” deyiverdi, hareketin güzelliği karşısında kendini tutamayarak.

"Bin paund," dedim.

"Bin paund mu?!" dedi.

"Kesinlikle," dedim.

"Bin paund mu" dedi.

"Tam olarak," dedim.

"İstediğini alacaksın," dedi. "Ne virtû bir parça!" - Böylece bana hemen oracıkta bir çek yazdı ve burnumun bir eskizim çizdi. Jermyn Sokağı'nda bir yer tuttum ve Kraliçe Hazretlerine "Burunoloji"nin doksan dokuzuncu basımını, burnumun bir portresiyle birlikte gönderdim. Galler Prensi, o zavallı küçük hovarda, beni akşam yemeğine davet etti.

Hepimiz aslanlardık ve recherches idik.

Modern bir Platoncu vardı. Porphyry'den, lamblicus'tan, Plotinus'tan, Proclus'tan, Hierocles'ten, Maximus Tyrius'tan ve Syrianus'tan alıntılar yaptı.

Bir insani-yetkinlikçi vardı. Turgot'dan, Price'tan, Priestley'den, Condorcet'ten, De Stael'den ve "Sağlığı Bozuk Hırslı Öğrenci"den alıntılar yaptı.

Sör Pozitif Paradoks vardı. Tüm budalaların felsefeci olduğunu ve tüm felsefecilerin budala olduğunu gözlemlemişti.

Sonra Aestheticus Ethix vardı. Ateşten, birlikten ve atomlardan; ikiye bölünmüş ve önce-var olan ruhtan; benzeşme ve uyumsuzluktan; ilkel zekadan ve homoömeria'dan söz etti.

Theologos Theology vardı. Eusebius'tan ve Arianus'tan; sapkınlıktan ve Nice Dini Meclisi'nden; puseyicilikten ve birözcülükten; Homoousios'tan ve Homoouiosios'tan bahsetti.

Rocher de Cancale'dan Fricassee vardı. Kızıl dilli Muriton; veioute sauce'lu karnabahar; Aziz Menehoult tarzı dana eti; salamura d la Aziz Florentin; ve en mosaiques portakal jöleleri üstüne konuştu.

Bibilus O'Bumper vardı. Latour'a ve Markbrünen'e; Mousseuax ve Chambertin'e; Richebourg ve Aziz George'a; Haubrion, Leonville ve Medoc'a; Barac ve Preignac'a; Grave ve Aziz Peray'a değindi. Clos de Vougeot'ya kafasını salladı ve Seri ile Amontilado arasındaki farkı gözü kapalı anlattı.

Floransalı Senyör Tintontintino vardı. Cimabue'den, Arpino'dan, Carpaccio'dan ve Argostino'dan - Caravaggio'nun kasvetinden, Albano'nun hoşluğundan, Titian'ın renklerinden, Rubens'in kadınlarından ve Jan Steen'in nüktelerinden dem vurdu.

Fum-Fudge Üniversitesi Rektörü vardı. Ayın Trakya'da Bendis, Mısır'da Bubastis, Roma'da Dian ve Yunanistan'da Artemis olarak adlandırıldığı görüşündeydi.

İstanbul'dan gelen bir padişah vardı. Meleklerin atlar, horozlar ve boğalar olduklarını; göğün altıncı katındaki birinin yetmiş bin kafası olduğunu; ve dünyanın sayısız yeşil boynuzu olan, gök mavisi bir inek tarafından taşındığını düşünmeden edemiyordu.

Delphinus Polyglott vardı. Bizimle Aeschylus'un yitik seksen üç tragedyasına; Isaeus'un elli dört söylevine; Lysias'ın üç yüz doksan bir konuşmasına; Theophrastus'un yüz seksen risalesine; Apollonius'un Konik Arakesitleri'nin sekizinci kitabına; Pindar'ın ilahilerine ve ditiramplarına; ve Homer Junior'ın kırk beş tragedyasına ne olduğu üstüne konuştu.

Ferdinand Fitz-Fossillus Feltspar vardı. Bize dünyanın içindeki ateşler ve üçüncü zamana ait oluşumlar; gaz, sıvı ve katı haldeki maddeler; kuvars ve marn; şist ve siyah turmalin; jips ve trep; talk ve kalk; blent ve hornblent; mika arduvazı ve konglomera; siyanür ve lepidolit; hematit ve tremolit; antimon ve kalseduan; manganez ve daha bir sürü şey üstüne her şeyi anlattı.

Ben vardım. Ben kendimden bahsettim - kendimden, kendimden, kendimden - Burunoloji'den, kitapçığımdan ve kendimden. Burnumu havaya kaldırdım ve kendimden bahsettim.

"Olağanüstü akıllı adam!" dedi Prens.

"Kusursuz!" dedi konukları ve ertesi sabah Soylu Bayan Tanrı-Beni-Korusun beni ziyarete geldi.

"Almack'ın yerine gelecek misin, tatlı şey?" dedi çenemin altına hafifçe dokunarak.

"Şerefim üstüne," dedim.

"Burnunla birlikte mi?" diye sordu.

"Yaşadıkça," diye yanıtladım.

"Öyleyse işte sana bir davetiye, şekerim, orada olacağını söyleyeyim mi?" "Sevgili Düşes, tüm kalbimle geleceğim." "Pöh, hayır! -Tüm burnunla gelecek misin?" "Her zerresiyle aşkım," dedim; böylece burnumu bir iki kez çekiştirdim ve kendimi Almack'ın yerinde buldum.

İçerisi nefes alınmayacak kadar kalabalıktı.

"Geliyor!" dedi biri merdivenden.

"Geliyor!" dedi biri daha yukarıdan.

"Geliyor!" dedi biri daha da yukarıdan.

"Geldi!" diye haykırdı Düşes. "Minik aşkım geldi!" -Ve beni iki eliyle sıkıca kavrayarak burnumdan üç kez öptü.

Belirgin bir heyecan dalgası bir anda ortalığa yayıldı.

"Diavolo! diye bağırdı Kont Capricornutti.

"Dios gitarda! diye mırıldandı Don Stiletto.

"Mille tonnerres! dedi Grenouille Prensi.

"Tausend teufel! diye homurdandı Bluddennuff Seçmenler Kurulu Üyesi.

Bu yenir yutulur şey değildi. Kızdım. Bluddennuffun üstüne yürüdüm.

"Bayım!" dedim ona, "siz bir Habeş maymunusunuz." "Bayım!" diye karşılık verdi, bir duraksamadan sonra, "Donner und Blitzen! Ben de bunu istiyordum zaten. Birbirimize kartvizitlerimizi verdik. Ertesi sabah Kireçtaşı Çiftliği'nde tabancayla burnunu uçurdum - sonra da arkadaşlarımı buldum.

“Béte!” dedi birincisi.

"Salak!" dedi ikincisi.

"Ahmak!" dedi üçüncüsü.

"Eşek!" dedi dördüncüsü.

"Avanak!" dedi beşincisi.

"Sersem!" dedi altıncısı.

"Defol!" dedi yedincisi.

Bütün bu olanlar karşısında yerin dibine geçmiştim, bu yüzden babama gittim.

"Baba," diye sordum, "varoluşumun temel amacı nedir?" "Oğlum," diye yanıtladı, "hâlâ Burunoloji üstüne çalışmaktır; ama Seçmenler Kurulu Üyesi'ni burnundan vurmakla hedefini şaşırdın. Zarif bir burnun var, orası öyle; ama ona bakarsan Bluddennuffın hiç burnu yok. Sen kınandın, o ise günün kahramanı oldu. Kabul ediyorum, Fum-Fudge'da bir aslanın büyüklüğü burnunun boyutlarıyla doğru orantılıdır - ama, Tanrı aşkına! Burnu olmayan bir aslanla kimse boy ölçüşemez."

Gölge: Bir Mesel Evet!

Gölgeler vadisinde yürüsem de: -DAVUTUN MEZMURU (XXIII).

Bunu okuyan sizler hâlâ yaşayanların arasındasınız, ama yazan ben uzun süre önce gölgeler diyarına gittim. Çünkü gerçekten tuhaf şeyler olacak, gizemler açığa vurulacak ve pek çok yüzyıl geçecek, bu anıtlar insanlar tarafından görülmeden önce. Ve görülünce de bazıları inanacak, bazıları şüphe edecek, ama birkaç kişi buraya demirden bir iğneyle kazılan yazılarda düşünmeye değer epey şey bulacak.

Korkunç bir yıl geçmişti, yeryüzünde ismi olmayan, dehşetten daha yoğun duyguların yaşandığı bir yıl. Pek çok olağanüstü olay ve işaret gerçekleşmişti; Veba'nın kara kanatları uzaklara, denizin ve karanın üstüne yayılmıştı. Yine de yıldızlardan anlayanlar gökyüzünde uğursuz bir açı bulunduğunu biliyordu; ve ben, Yunan Oinos, ve diğer bazıları, Koç'un gelişiyle birlikte Jüpiter gezegeninin korkunç Satürn'ün kızıl halkasıyla birleştiği o yedi yüz doksan dördüncü senenin değişikliklerini açıkça görebiliyorduk. Gökyüzünün tuhaf ruhu, büyük bir yanılgı içinde değilsem, kendini yalnızca dünyanın fiziksel küresinde değil, insanlığın ruhlarında, hayal güçlerinde ve derin düşüncelerinde belli ediyordu.

Ptolemais adlı donuk bir şehirdeki malikanenin duvarları arasında, kırmızı Chian şarabıyla dolu fıçıların yanında yedi kişi oturmuştuk. Odamızın yüksek, pirinç bir kapıdan başka girişi yoktu: Zanaatçı Corinnos tarafından yapılmış nadide bir parça olan kapı içeriden sürgülenmişti. Kasvetli odadaki siyah perdeler de aynı şekilde ayı, parlak yıldızları ve boş sokakları bizden gizliyordu - ama Kötülük'ün işaretleri ve anıları o kadar kolay dışarıda bırakılamıyordu.

Çevremizde hakkında belirgin sözler söyleyemeyeceğim şeyler vardı - cismani ve ruhani şeyler - havada bir ağırlık - bir boğuculuk - kaygı - hepsinden de öte, sinirli insanların duyuları son derece keskin ve canlı,

zihinsel güçleriyse uyuşukken yaşadığı o korkunç varoluş hali. Üstümüze ölü bir ağırlık çökmüştü.

Uzuvlarımızın - mobilyaların - içtiğimiz kadehlerin üstüne çökmüştü. Her şey kasvetli ve sıkıntı vericiydi - alemimizi aydınlatan yedi demir lambanın alevleri dışında her şey. Uzun, ince ışık çizgilerinin üstünde dimdik durarak, soluk ve hareketsiz bir şekilde yanıyorlardı; ve aydınlıklarının etrafında oturduğumuz abanoz masanın üstünde teşkil ettiği aynada her birimiz kendi solgun benzimizi ve arkadaşlarımızın aşağı çevrilmiş gözlerindeki huzursuz parıltıyı görüyorduk. Yine de kendi usulümüzde gülüyor, eğleniyorduk - yani isterik bir tarzda; Anacreon'un şarkılarını söylüyorduk - delice şarkıları; durmadan içiyorduk - mor şarap bize kanı anımsattığı halde. Çünkü odamızda bir kiracı daha vardı; genç Zoilus. Ölüydü ve kefene sarılı halde boylu boyunca uzanmıştı; - sahnenin hem iyi hem de kötü ruhuydu. Ne yazık! Neşemizi paylaşmıyordu, vebayla çarpılmış çehresinde ve ölümün hastalığın ateşinin yalnızca yarısını söndürebildiği gözlerinde, eğlencemize ölülerin ölmek üzere olanların eğlencesine karşı talihsizce yöneltebileceği bir ilginin barınması dışında. Ama ben, Oinos, ölünün gözlerini üstümde hissetsem de, kendimi ifadelerindeki acılığı algılamamaya zorlayarak abanoz aynanın derinliklerine bakmayı, Teios'un oğlunun şarkılarını yüksek ve gür bir sesle söylemeyi sürdürdüm.

Ama şarkılarım gitgide tükendi ve odanın siyah perdeleri arasındaki yankıları zayıflayıp anlaşılmaz oldu, yok oldu. Ve birden! şarkının seslerinin kaybolduğu o siyah perdelerin arasından kara ve şekilsiz bir gölge çıktı - ayın gökyüzünde alçaktayken bir insan figüründen oluşturabileceği bir gölge: Ama bu ne bir insanın, ne Tanrı'nın, ne de bildik bir şeyin gölgesiydi. Ve odanın perdeleri arasında bir süre titreştikten sonra, en sonunda pirinç kapıyı tamamen kapladı.

Gölge belirsiz, şekilsiz ve bulanıktı. Ne bir insana, ne de Tanrı'ya aitti - ne Yunan Tanrısı'na, ne Chaldae Tanrısı'na, ne de herhangi bir Mısır Tanrısı'na. Ve gölge pirinç kapının üstünde ve kapının saçaklığının altında durdu ve kımıldamadı, bir söz söylemedi, orada durdu ve öylece kaldı. Ve üstünde durduğu kapı, yanlış hatırlamıyorsam kefene sarılı genç Zoilus'un ayaklarının ucunda yükseliyordu. Ama biz, orada toplanmış olan yedi kişi, gölgenin perdelerin arasından çıktığını görünce, ona doğrudan bakmaya cesaret edemedik ve gözlerimizi indirip abanoz aynanın derinliklerine

bakmayı sürdürdük. Ve en sonunda ben, Oinos, usulca ona nereden geldiğini ve ismini sordum. Ve gölge yanıtladı: "Ben GÖLGE'yim ve Ptolemais'in katakomblarının yakınından, iğrenç Charon kanalının sınırındaki o loş Helusion vadilerinden geldim." Ve o zaman yedimiz de ayağa fırladık ve titreyerek, dehşet içinde donakaldık: Çünkü gölgenin sesinin tonları tek değil, birçok varlığa aitti ve her hecede perde değiştirirken kulaklarımıza binlerce ölü arkadaşımızın çok iyi anımsadığımız, tanıdık şiveleriyle ulaşıyordu.

Nefesini Yitirmek

"Blackwood"a Ne Uygun Olan, Ne de Olmayan Bir Öykü
Ah nefes alma, vs. - MOORE'UN MELODİLERİ.

Adı en çok kötüye çıkmış talihsizlik bile eninde sonunda felsefenin yorulmak nedir bilmez cesaretine boyun eğer - tıpkı en inatçı şehrin bir düşmanın ardı arkası kesilmez saldırılarına boyun eğmesi gibi. Kutsal kitapta yazdığına göre, Salmanezer, Samaria'nın önünde üç sene beklemiştir; ama sonunda şehir düşmüştür. Sardanapalus ise -bkz. Diodorus- Ninova'nın önünde yedi sene beklemiştir; ama boşuna. Truva'nın fethi yaklaşık on sene almıştır; ve Azoth, Aristaeus'un şerefi üstüne yemin ederek söylediğine göre, kapılarını Psammitticus'a ancak yirmi sene sonra açmıştır.

"Seni serseri seni! - Seni şirret seni! - Seni cadaloz seni!" dedim karıma, düğünümüzün ertesi sabahında, "Seni cadı seni! - Seni kocakarı seni! - Kendini bir halt zannediyorsun! - Seni edepsiz seni! - Sen iğrenç olan her şeyin alev yüzlü özüsün! - Seni - seni -" ve bu noktada ayak parmaklarımın ucunda yükselip boğazını kavradım ve ağzımı kulağına yaklaştırarak onu önemsizliği konusunda ikna edecek daha sert hakaretlerde bulunmaya hazırlanıyordum ki büyük bir dehşet ve hayretle nefesimi yitirdiğimi fark ettim.

"Nefesim kesildi" ya da "nefesimi yitirdim" sözleri vb. gündelik konuşmalarda sık sık kullanılır ama başıma gelen o korkunç kazanın sahiden gerçekleşebileceğini hiç düşünmemiştim! Şaşkınlığımı — korkumu — umutsuzluğumu hayal edin - hayal gücü kuvvetli biriyseniz tabii! Ama neyse ki beni asla terk etmeyen bir iyi huyum var. En zaptedilmez ruh hallerimdeyken bile görgü kurallarına en azından biraz uymayı sürdürürüm, et le chemin des passions me conduit -Lord Edouard'ın "Julie"de söylediği gibi- ά lα philosophie veritable.

İlk başta bu durumun beni hangi ölçüde etkilediğini anlayamasam da, bu benzersiz felaketin boyutlarını deneyimle öğrenene dek onu her halükarda karımdan gizlemeye karar verdim. Bu yüzden çarpık yüz ifademi bir anda çapkınca, cilveli, yumuşak huylu bir ifadeye dönüştürüp zevcemin bir yanağına hafifçe, muhabbetle vurup diğerini öptüm ve tek kelime etmeden (zaten edemezdim) topuğumun üstünde döndüm ve onu bu tuhaf davranışlarımla hayretler içinde bırakarak bir Pas de Zéphyre'le odadan çıkıp gittim.

Beni sinirliliğin kötü sonuçlarının bir örneğiyle özel boudoir'ıma kapanmış halde hayal edin - yaşıyordum, ama bir ölünün nitelikleriyle - ölüydüm, bir canlının eğilimleriyle - yeryüzündeki anormal bir yaratıktım - son derece sakin, ama nefessizdim. Evet! Nefessizdim. Nefesimi tamamen yitirmiş olduğumu söylerken ciddiyim. Yaşamım söz konusu olsa bile onunla bir tüyü kıpırdatamazdım, bir aynayı bile buğulandıramazdım. Kahpe felek! - yine de kederimin ilk ani ve şiddetli nöbetini hafifleten bir etken vardı. Karımla konuşamaz olunca tamamen yitirdiğimi sandığım konuşma yetimi aslında yalnızca kısmen yitirmiş olduğumu ve o kriz anında sesimi tuhaf, derin bir şekilde gırtlaktan çıkarsam, ona duygularımı ifade etmeyi sürdürebileceğimi fark ettim. Bu ses tonunun (gırtlaksı) nefes akımına değil, boğaz kaslarının kasılımsal bir hareketine bağlı olduğunu keşfettim.

Kendimi bir koltuğa atarak bir süre derin düşüncelere daldım. Düşüncelerim kesinlikle rahatlatıcı değildi. Ruhumu bin bir türlü belirsiz ve ağlatıcı hayal ele geçirmişti - ve intihar etmek bile geçti aklımdan; ama apaçık ve hazır olanı reddedip uzaktaki ve belirsiz olanı yeğlemek insan doğasının sapkınlığının bir özelliğidir. Böylece, siyah çizgili tekir kedi halının üstünde şevkle mırlarken ve köpek masanın altında şiddetle hırıldarken, ciğerlerinin gücünden gurur duyar ve akciğer yetersizliğimle açıkça alay ederlerken, intihar bana cinayetlerin en korkuncu gibi göründü.

Bir belirsiz umutlar ve korkular karmaşasıyla bunalmış haldeyken merdiveni inen karımın ayak seslerini işittim. Şimdi onun gittiğinden emin olduğum için, küt küt atan bir yürekle felaketimin yaşandığı yere koştum. Kapıyı dikkatle içeriden kilitledikten sonra gayretle her tarafı aramaya giriştim. Belki de bir köşede ya da bir çekmecenin veya dolabın içinde aradığım şeyi bulabileceğimi düşünüyordum. Buhar halinde olabilirdi - elle tutulur halde bile olabilirdi. Filozofların çoğu, felsefeye ilişkin pek çok

noktada, hâlâ felsefi yaklaşımlardan oldukça uzaklar. William Godwin ise, "Mandeville"inde "görünmeyen şeylerin tek gerçeklikler olduğundan" bahseder ve bunun yaşadığım durum için geçerli olduğu açıktı. Sağduyulu okurlar haksız ve absürd suçlamalarda bulunmadan, önce durup bir düşünsünler lütfen. Anaxagoras'in karın siyah olduğunu söylediğini anımsayın, ki ben de bunun doğru olduğunu gördüm.

Araştırmamı uzun süre gayretle sürdürdüm: Ama çabalarımın ve sebatımın acınası ödülü yalnızca bir takma diş seti, dört adet gültohumu, bir göz ve Bay Windenough'in karıma gönderdiği bir tomar aşk mektubu oldu. Burada eşimin Bay Windenough'a karşı beslediği muhabbetin bu kanıtının beni pek rahatsız etmediğini belirtmeliyim. Bayan Lacko'breath'in benden bu kadar farklı bir şeyi beğenmesi doğal ve gerekli bir kötülüktü. Gürbüz ve şişman, aynı zamanda da biraz ufak tefek görünüşlü biri olarak tanınırım. Bu yüzden arkadaşımın tığ gibi inceliğinin ve dillere destan boyunun. Bayan Lacko'breath'in beklentilerini karşılamasına şaşmamalı. Ama konumuza dönelim.

Söylediğim gibi, çabalarım boşa çıkmıştı. Dolapları - çekmeceleri - köşeleri bir bir amaçsızca taramıştım. Ancak bir ara, bir makyaj kutusunun altını üstüne getirirken kazayla bir Grandjean's Archangels parfümü şişesini kırdığımda ödülümü bulduğumu düşündüm - bu arada bu parfümü tavsiye ederim.

Kasvetle boudoir'ıma döndüm - orada ülkeyi terk etmeden önce karımın sırrımı öğrenmesine engel olmanın yolu üstüne düşündüm, çünkü bunu yapmaya çoktan karar vermiştim. Tanınmadığım, yabancı bir ülkede başıma gelen felaketi gizlemeyi deneyebilirdim - dilencilikten bile daha çok çoğunluğun sevgisini uzaklaştıracak, biçareye erdemli ve mutlulukların hak edilmiş öfkesini çekecek bir felaketi. Fazla duraksamadım. Tezcanlı bir yapım olduğundan, hemen "Metamora" tragedyasının tamamını aklıma getirmeye koyuldum.

Talihim, bu dramın vurgulamalarında, ya da en azından kahramana ait olan kısmında, çıkaramadığımı fark ettiğim ses tonlarının tamamen gereksiz olduğunu ve gırtlaktan gelen, boğuk bir sesin drama başından sonuna dek monoton bir şekilde hakim olduğunu anımsayacak kadar yaver gitmişti.

İşlek bir bataklığın sınırlarında bir süre pratik yaptım - ancak Demosthenes'inkine benzemeyen, titizce ve dikkatle, bizzat tasarladığım bir

yöntemi uyguluyordum. Böylece her açıdan silahlandıktan sonra, eşimin birden içimde bir tiyatro aşkının uyandığını sanmasını sağlamaya karar verdim. Bunda mucizevi bir şekilde başarılı oldum; ve her soruya ya da öneriye kurbağalarınki gibi, mezardan geliyormuşcasına bir sesle trajediden bir pasaj okuyarak karşılık vermekte hiç zorlanmadım - metnin herhangi bir kısmının herhangi bir konuya eşit ölçüde uyacağını görmek beni fazlasıyla sevindirmişti. Ancak böyle pasajları okurken şaşı bakmayı - dişlerimi göstermeyi - dizlerimi oynatmayı - ayaklarımı sürtmeyi - ya da günümüzde haklı olarak popüler bir oyuncunun mutlaka sahip olması gerektiği düşünülen o daha başka, ağıza alınmaz incelikleri sergilemeyi ihmal ettiğimi sanmayın. Bunda öyle başarılı oldum ki, bana deli gömleği giydirmekten bahsetmeye başladılar - ama, ulu Tanrım! Nefesimi kaybettiğimden kesinlikle şüphelenmediler.

Nihayet işlerimi düzene soktuktan sonra, bir sabah erkenden ------- 'ye giden posta arabasına bindim - arkadaşlarıma son derece önemli bir iş meselesi yüzünden hemen o şehre gitmek zorunda olduğumu söylemiştim. Arabanın içi tamamen doluydu, ancak loşlukta yol arkadaşlarımın yüzlerini seçemiyordum. Etkili bir direniş göstermeden, iki devasa centilmenin arasında oturmak zorunda kaldım; daha iri yapılı bir üçüncüsüyse yapacağı şey için özür diledikten sonra, boylu boyunca üstüme uzandı ve bir anda uykuya dalıp Phalaris boğasının gürlemelerini bile aratacak horultularıyla, rahatsızlığımı ifade eden tüm gırtlaksı seslerimi bastırdı. Neyse ki, solunum organlarımın durumu, boğulma tehlikesini tamamen ortadan kaldırıyordu.

Ancak, şehrin eteklerine vardığımızda, güneş iyice yükselmeye başlarken, işkencecim kalkıp gömleğinin yakasını düzelttikten sonra, bana son derece sıcak bir tavırla nezaketim için teşekkür etti. Hareketsiz kalmayı sürdürdüğümü görünce (bütün uzuvlarım yerinden çıkmıştı ve başım yana çevriliydi) kaygılanmaya başladı; ve geri kalan yolcuları da uyandırdıktan sonra kendinden emin bir sesle yanlarına canlı ve sorumluluk sahibi bir yol arkadaşı yerine bir ölünün verilmiş olduğuna ilişkin kesin kanısını dile getirdi. Bunu söylerken iddiasının doğruluğunu kanıtlamak için baş parmağını sağ gözüme soktu.

Bunun üzerine hepsi teker teker (dokuz kişiydiler) kulağımı çekmeyi görev bildi. Genç bir pratisyen doktor da, cebinden bir ayna çıkarıp ağzıma tuttuktan ve nefes almadığımı anladıktan sonra, işkencecimin iddiasının doğruluğuna kanaat getirdi; ve hep birden, gelecekte böyle hilelere kuzu

kuzu katlanmamaya ve yola devam etmeden önce cesetten kurtulmaya karar verdiler. Böylece beni "Crow" tabelasının önüne attılar (o sırada arabanın önünden geçmekte olduğu meyhanenin adıydı bu) ve bu iki kolumun arabanın arka tekerleğinin altında kırılmasından başka kötü bir sonuç doğurmadı. Sürücüye de arkamdan en büyük valizlerimden birini attığı için teşekkür etmeliyim; bu valiz ne yazık ki kafamın üstüne düşüp hem ilginç, hem de sıradışı bir şekilde çatlamasına yol açtı.

Misafirperver bir adam olan "Crow"un sahibi valizimin içindekilerin benim için biraz zahmete girilmesini haklı çıkardığını gördükten sonra tanıdığı bir cerrahı çağırttı ve beni on dolarlık bir fatura ve makbuzla onun eline teslim etti. Cerrah beni dairesine götürür götürmez ameliyatlara başladı. Ancak kulaklarımı kestikten sonra hayat belirtileri keşfetti. Bunun üzerine çan çalıp, bu acil durum hususunda danışmak üzere komşusu bir eczacıyı çağırttı. Varoluşuma ilişkin şüphelerinin doğrulanması ihtimalini hesaba katarak, eczacıyı beklerken karnımı yardı ve iç organlarımdan birçoğunu kişisel incelemelerinde kullanmak üzere çıkardı. Eczacı ölü olduğuma karar verdi. Var gücümle tekmeler atarak ve çırpınarak, kıvranarak bu fikrin yanlışlığını elimden geldiğince kanıtlamaya çalıştım - ne de olsa cerrahın ameliyatları beni bir nebze kendime getirmişti. Ama bütün bunları yeni bir galvanik pilin etkisi olarak yorumladılar ve bunun üzerine, gerçekten bilgili bir adam olan eczacı bir sürü tuhaf deneye girişti ki, ben şahsen çok etkilendim. Ancak defalarca konuşmaya çalışmama karşın, başka koşullarda Hippocrates patolojisi konusundaki derin bilgimle rahatça çürütebileceğim boş teorilere yanıt vermeyi bırakın, ağzımı bile açamamam beni çileden çıkardı.

Pratisyenler bir sonuca varamayınca beni, daha sonra ayrıntılı bir şekilde incelemek üzere saklamaya karar verdi. Bir tavanarasına çıkarıldım; cerrahın karısı bana don ve çorap giydirdi, cerrah ise ellerimi bağladıktan sonra çenemi de bir cep mendiliyle bağladı - sonra kapıyı üstüme kilitleyip akşam yemeğine doğru koşturarak beni sessizlikte, derin düşüncelerle baş başa bıraktı.

Şimdi ağzım mendille bağlı olmasa konuşabileceğimi görerek büyük bir sevinç yaşadım. Kendimi bu düşünceyle rahatlattıktan sonra uyumadan önce hep yaptığım gibi zihnimden "Tanrı'nın Gücü Her Şeye Yeter"den bazı pasajlar geçiriyordum ki, açgözlü ve saldırgan görünüşlü iki kedi gösterişli hareketlerle duvardaki bir delikten içeri atladıktan sonra yüzüme çıktılar ve

burnum gibi basit bir sebepten dolayı birbirleriyle saygısızca kavga etmeye başladılar.

Ama nasıl İran Mecusi'si ya da Mige-Gush'u kulaklarını kaybetmesi sayesinde Cyrus tahtına çıktıysa ve nasıl Zopyrus burnunu kaybederek Babil'i ele geçirdiyse, böylece yüzümden birkaç gram kaybetmiş olmam da kurtulmamı sağladı. Acıyla uyarılmış ve öfkeden çılgına dönmüş halde tek bir hareketle iplerden ve sargıdan kurtuldum. -Odayı kavgacılara hor görüyle bakarak geçtim ve pencereyi açarak büyük bir korku ve hayal kırıklığına kapılmalarına sebep olduktan sonra, kendimi büyük bir çeviklikle pencereden dışarı fırlattım.

Posta arabası soyguncusu W ------, ki ona tuhaf bir şekilde benzemekteydim, tam o anda şehir cezaevinden çıkmış, kenar mahallelerde kendisi için hazırlanmış olan darağacına doğru ilerlemekteydi. Uzun süren bir hastalık sayesinde kelepçesiz yürüme ayrıcalığını elde etmişti; ve üstünde darağacı giysisiyle -ki tuhaf bir şekilde benimkine benziyordu- celladın at arabasının arkasın da boylu boyunca uzanmış yatmaktaydı (ki bu araba tam kendimi dışarı attığım sırada cerrahın pencerelerinin altından geçiyordu). Arabanın muhafızları uyumuş olan sürücüyle altıncı piyade alayından iki sarhoş acemi erdi.

Talihsizlik eseri, arabanın içine, ayaklarımın üstüne düştüm. Kurnaz bir herif olan W ------eline geçen fırsatı gördü. Hemen ayağa fırlayıp arabadan atladı ve göz açıp kapayıncaya kadar dar bir sokağa dalarak gözden kayboldu. Gürültüden uyanan erler durumu tam olarak kavrayamadı. Ancak suçlunun aynısı olan bir adamın arabada gözlerinin önünde ayakta dimdik durduğunu görünce o serserinin (yani W ------ 'nin) kaçmaya çalıştığını sandılar (bu şekildeki görüşlerini bildirdiler) ve bu konuda karşılıklı fikir alışverişinde bulunduktan sonra içkilerinden birer yudum alıp dipçikleriyle beni yere serdiler.

Gittiğimiz yere varmamız uzun sürmedi. Lehime hiçbir şey söylenemezdi elbette. Asılmak kaçınılmaz yazgımdı. Bu yüzden bunu yarı aptallık, yarı hırçınlıkla kabullendim. Biraz kinik bir yapım olduğundan bir köpeğin tüm duygularına sahiptim. Cellat ise ipi boynuma geçirdi. Üstünde durduğum platform aşağı doğru açıldı.

Darağacında yaşadığım hisleri anlatmak istemiyorum; istesem bunu çok ayrıntılı bir şekilde yapabilecek olmama ve bu konuda doğru dürüst hiçbir

şeyin söylenmemiş olmasına karşın. Aslında böyle bir konuda yazmak için asılmak şarttır. Her yazar kendisini deneyimlerle sınırlamalıdır. Mark Anthony bu şekilde sarhoşluk üzerine bir bilimsel inceleme yazmıştı. Ama ölmediğimi söyleyebilirim. Bedenimin kesilecek nefesi yoktu; ve sol kulağımın altındaki düğümü saymazsak (bir asker düğümü olduğu belliydi) pek bir rahatsızlık hissetmiyordum. Düşmenin boynumdaki etkisine gelince, arabadaki şişman bayın yüzünden tutulmuş boynumun düzelmesini sağlamaktan başka bir etkisi olmadı. Ancak oldukça geçerli sebeplerden dolayı, kalabalığa girdikleri zahmetin karşılığını vermek için elimden geleni yaptım. Kıvranmalarımın sıradışı olduğu söylendi. Spazmlarımı geçmek zor olurdu. Halk "Bir daha!" diye tempo tuttu. Birçok beyefendi bayıldı; ve isteri krizine kapılan pek çok hanım evlerine götürüldü. Pinxit fırsattan istifade edip oracıkta çiziktirdiği taslağa dayanarak o takdire şayan "Diri Diri Derisi Yüzülen Marsyas" tablosunu çizdi.

Halkı yeterince eğlendirdikten sonra, darağacından indirilmemin vaktinin geldiğine karar verildi; -bunun sebeplerinden biri de gerçek suçlunun bu arada tekrar yakalanmış ve tanınmış olmasıydı; ama benim ne yazık ki bundan haberim yoktu. Bu bana epey sempati duyulmasını sağladı elbette ve, kimse cesedime sahip çıkmadığından, bir kamu mezarına gömülmem emredildi. Bir süre sonra buraya gömüldüm. Zangoç gitti ve yalnız kaldım. Marston'un "Tatminsiz"inden bir dize: Ölüm iyi biridir ve evinin kapısı hep açıktır bana--- o anda bariz bir yalan gibi göründü.

Tabutumun kapağını darbelerle açıp dışarı çıktım. Ortalık korkunç bir şekilde kasvetli ve rutubetliydi. Can sıkıntısına kapıldım. Kendimi eğlendirmek için sırayla dizilmiş çok sayıdaki tabutun arasında el yordamıyla ilerledim. Kapaklarını teker teker, kırarak açtıktan sonra içlerindeki fanilik üstüne düşüncelere dalarak oyalandım.

"Bu" dedim kendi kendime, şişkin, yuvarlak ve yumuşak bir cesede takılıp üstüne düşerken - "bu hiç şüphesiz kelimenin tam anlamıyla mutsuz - talihsiz biriydi. Korkunç yazgısı titreşerek yürümekti - hayatı bir insan gibi değil, bir fil gibi yaşamaktı - bir gergedan gibi.

"Kilo verme yönündeki çabaları boşa çıkmıştı, dolaşım sistemi de felaket haldeydi, ileri doğru bir adım atarken ne yazık ki iki adım sağa, üç adım sola gidiyordu. Çalışmaları Crabbe'ın şiirleriyle sınırlıydı. Topuk üstünde dönmenin harikaları hakkında bir fikri yoktu, olamazdı.-Onun için iki kişilik dans soyut bir kavramdı. Asla bir tepenin üstüne çıkmadı. Sivri

uçlu bir kilise kulesinden asla bir metropolün görkemlerini seyretmedi. Sıcaklık can düşmanıydı.

Yazın en sıcak günlerinde bir köpek gibi yaşadı. Bu yüzden alevlerin ve boğulmanın düşlerini gördü - yükselen dağların - Ossa'nın üstündeki Pelion'un. Solumakta zorlanıyordu - kısacası solumakta zorlanıyordu. Nefesli çalgılar çalmayı gereksiz buluyordu. Kendi kendine hareket eden yelpazelerin ve vantilatörlerin mucidiydi. Körükçü Du Pont'u azarlayıp dururdu ve puro içme girişiminde bulunurken, berbat bir şekilde öldü. Onunki çok ilgimi çeken bir durumdu - içtenlikle anladığım pek çok şey vardı.

"Ama işte," - dedim - "işte" - ve sıska, uzun, tuhaf görünüşlü, nahoş bir şekilde tanıdık gelen birini nefretle tabutundan çekip çıkardım - "işte merhameti kesinlikle hak etmeyen rezil bir herif." Bunu söyledikten sonra, onu daha iyi görebilmek için baş ve işaret parmağımla burnundan tutup çekerek, doğrultup oturma pozisyonuna getirdim ve monoloğumu sürdürürken ona kolumla destek verdim.

-"Merhameti," diye tekrar ettim, "hak etmeyen biri. Bir gölgeye kim merhamet duyabilir ki? Hem ölümlülüğün nimetlerinden sonuna dek faydalanmadı mı? O büyük anıtların - kısa kulelerin - paratonerlerin - karakavakların mucidi.

'Tonlar ve Gölgeler' üstüne yazdığı incelemeyle ölümsüzleşti. 'Güneyde, Kemiklerin Üstünde'nin son baskısını büyük bir beceriyle yayına hazırladı.

Genç yaşta üniversiteye gidip pnömatik üstüne çalıştı. Sonra evine döndü, durmadan çalıştı ve Fransız kornosu çaldı. Gaydada ustalaştı. Zamana meydan okuyan Kaptan Barclay ona meydan okuyamazdı. Windham ve Allbreath en sevdiği yazarlardı, - en sevdiği ressam Phiz'di. içine gaz çekerken görkemli bir şekilde öldü - levique flatu corrumpitur, tıpkı Hieronymus'taki fama pudicitioe gibi. O kesinlikle bir"- "Nasıl yapabilirsiniz? - Nasıl - yapabilirsiniz?" - diye sözümü kesti eleştirilerimin hedefi, soluk almaya çalışıp gözü dönmüşçesine çenesindeki sargıyı çekip çıkarırken - "Bay Lacko'breath, nasıl burnumu öyle sıkacak kadar zalim olabilirsiniz? Ağzımı nasıl kapadıklarını görmediniz mi - ve biraz bilginiz varsa - içimde kurtulmam gereken ne kadar çok miktarda nefes olduğunu bilmeniz gerekirdi! Bilmiyorsanız da oturun ve görün. - Benim durumumda ağzını açabilmek büyük bir rahatlık - etraflıca konuşabilmek - sizin gibi, bir

centilmenin sözünü kesmeyecek biriyle iletişime geçebilmek. - Araya girmeler rahatsız edici oluyor ve kesinlikle yasaklanmalılar - siz de öyle düşünmüyor musunuz? - Yalvarırım cevap vermeyin, - teker teker konuşalım. - Biraz sonra benim sözlerim bitecek, o zaman siz başlayabilirsiniz. - Bayım, buraya nasıl geldiniz? - N'olur tek kelime etmeyin - ben de bir süredir buradayım - korkunç bir kaza! - Duymuşsunuzdur herhalde - büyük bir felaket! - Pencerenizin altından geçerken - bir süre önce - sizin aktörlük hevesine kapıldığınız sıralarda - korkunç bir şey oldu! - İnsanın "nefesini toplaması" deyimini duymuşsunuzdur herhalde - dilinizi tutun diyorum size! - Ben bir başkasının nefesini topladım! - Kendiminki hep aşırı miktardaydı zaten - Blab'la sokağın köşesin de karşılaştım - tek kelime ettirmedi - araya bir hece bile sokuşturamadım - bu yüzden sara nöbetine tutuldum - Blab kaçıp gitti - o budalalara lanet olsun! - Beni ölü sanıp buraya getirdiler - iyi iş becerdiler! - Hakkımda söylediğiniz her şeyi duydum - hepsi yalandı - korkunç! - Şaşırtıcı! - Rezilce! - İğrenç! - Anlaşılmaz! - vesaire - vesaire - vesaire - vesaire -" ------ Böylesine beklenmedik bir konuşmanın bende uyandırdığı hayret tahayyül edilemez. Bu bayın (kısa sürede tanıdım; komşum Windenough'ti) büyük bir talih eseri yakaladığı nefesin benim karımla konuşurken kaybettiğim nefesin aynısı olduğuna giderek ikna olunca hissettiğim sevinç de. Zaman, mekan ve koşullar bunu tartışmasız doğruluyordu. Ancak Bay W.'nin uzun burnunu hemen bırakmadım -en azından karakavakların mucidinin beni açıklamalara boğmayı sürdürdüğü o uzun zaman zarfında.

Bunu yapmamın sebebi başlıca özelliğim olan ihtiyatlılığımdı. Önümde hâlâ, sağ kalmak istiyorsam aşmam gereken ve ancak aşırı gayretle üstesinden gelebileceğim pek çok güçlüğün bulunabileceğini düşünüyordum. Pek çok insanın sahip olduklarının değerini - kendileri için ne kadar değersiz olursa olsun - ne kadar sıkıntı ya da huzursuzluk verici olursa olsun - başkalarının onu elde etmekle ya da kendilerinin onu bırakmakla kazanacaklarıyla ölçtüğünü biliyordum.

Bu durum Bay Windenough için de geçerli olamaz mıydı? Şu anda kurtulmak ister göründüğü o nefesi istediğimi belli edersem, onun para hırsının kurbanı olmaz mıydım? Bu dünyada komşularını bile kazıklamakta tereddüt etmeyecek hergeleler olduğunu ve (bu Epictetus'un sözüdür) insanların kendi dertlerinden kurtulmayı en çok istediği zamanların

başkalarını kurtarmaya en az gönüllü oldukları zamanlar olduğunu bir iç çekişiyle anımsadım.

Bunlara benzer düşüncelerden sonra, ki bu arada Bay W.'nin burnunu tutmayı sürdürüyordum, bir yanıt vermemin vakti geldiğine karar verdim.

"Canavar!" dedim haksızlığa uğramış birinin derin öfkesiyle, "canavar; çift nefesli budala! - Günahların yüzünden Tanrı tarafından iki nefese sahip olmakla cezalandırılmış sen - sen, benimle eski bir dost gibi sohbet etmeye mi kalkıyorsun? 'Yatıyorum,' sahiden! Ve 'dilimi tutuyorum,' kesinlikle! - Tek nefesli bir centilmen için aslında hoş olan bir sohbet - seni hak etmiş olduğun bu felaketten kurtarabilecekken - senden sıkıntı veren solunumunun fazlalıklarını alabilecekken." Brutus gibi durup cevap bekledim - Bay Windenough da bir kasırga gibi bu cevabı vermeye girişti. İtirazlar ve özürler peş peşe geldi. Razı olmayacağı ve benim sonuna dek istifade etmeyeceğim hiçbir koşul yoktu.

Ön hazırlıkları tamamladıktan sonra tanışım bana nefesimi verdi; ben de (iyice inceledikten sonra) ona bir makbuz verdim. Böylesine soyut bir işleme bu kadar üstünkörü değinmem yüzünden pek çok kişi tarafından suçlanacağımı biliyorum. Fiziksel felsefenin son derece ilginç bir dalına yeni bilgiler katabilecek bir olayı -ki bu gerçekten de doğru daha ayrıntılarıyla anlatmam gerektiği düşünülebilir.

Ne yazık ki, bütün bunlara yanıt veremeyeceğim. Sadece bir ipucu vermeme iznim var. Bazı son derece nazik -ama bu meseleden olabildiğince az bahsetmem daha iyi- tekrar ediyorum, son derece nazik koşullar şeytanca öfkesini üstüme çekmeyi şu anda hiç mi hiç istemediğim üçüncü bir şahsın çıkarlarıyla yakından ilgiliydi.

Bu gerekli işlemi tamamladıktan sonra o mezarlığın zindanından kurtulduk. Canlanmış seslerimizin birleşik gücü kısa sürede yeterince duyulur olmuştu. Scissor, Whig'in editörü, "yeraltından gelen seslerin doğası ve kökeni" üstüne bir incelemeyi tekrar yayımladı. Bir demokrat gazetenin sütunlarından bir yanıt - cevap - yalanlama - ve gerekçelendirme geldi. Bay Windenough'la benim ortaya çıkışımız iki tarafın da açıkça haksız olduğunu ancak mezar odası açıldıktan sonra kanıtladı.

Her zaman olaylı geçen bir hayatın bazı çok tuhaf kesitlerine ilişkin bu ayrıntıları aktarmayı, okurun dikkatini görülemeyen, hissedilemeyen ve tamamen anlaşılamayan o felaketlere karşı kişiyi her zaman, mutlak bir

şekilde koruyan o karışık felsefenin meziyetlerine tekrar çekmeden sona erdiremem. Eski İbraniler bu bilgeliğin ışığında, cennetin kapılarının "Amin!" sözcüğünü, sağlam ciğerler ve mutlak bir kendine güvenle haykıran günahkar veya ermişe mutlaka açılacağına inanırdı. Atina'yı büyük bir veba salgını kasıp kavurduğunda ve hiçbir şekilde önüne geçilemediğinde Epimenides, Laertius'un bu filozofa ilişkin ikinci kitabında anlattığı gibi, "uygun Tanrı'ya" bir tapınak ve mabet inşa edilmesini bu bilgeliğin ışığında tavsiye etmişti.

LYTTLETON BARRY

Veba Kralı

Tanrılar, serserilerde nefret ettikleri şeyleri Kralların yapmasına izin verir, aldırmazlar.
---BUCKHURST'IN FERREX VE PORREX TRAGEDYASI (II.I.).

Bir Kasım gecesi, on iki civarında, Üçüncü Edward'in yiğit krallığı döneminde, Sluys ile Thames arasında işleyen ve sonra o nehirde demirleyen bir ticaret ıskunası olan "Free and Easy"nin tayfasından iki gemici kendilerini Londra'da, St. Andrews'de bir birahanenin içki odasında oturur halde bulunca epey şaşırdılar -bu birahanenin tabelasında bir "Jolly Tar" portresi vardı.

Oda, kötü döşenmiş, sigara dumanıyla kararmış, basık tavanlı ve diğer her açıdan o dönemdeki böyle bir yerin genel özelliklerine sahip olmasına karşın - yine de, içinde bulunan tuhaf gruplara göre, varoluş sebebine yeterince uygundu. Bu gruplar içinde iki denizcimizinki, sanırım, en dikkat çekici olmasa bile - en ilginç olanıydı. Daha yaşlı olan ve arkadaşının o tipik "Legs" takma adıyla hitap ettiği kişi, diğerinden çok daha uzundu. Boyu belki bir doksan beş vardı ve böylesi bir uzunluğun gerekli sonucu sürekli kambur durmakmış gibi görünüyordu. -Ancak boy fazlalığı diğer pek çok açıdaki eksiklikleriyle dengeleniyordu. Son derece zayıftı; ve, arkadaşlarının da doğrulayacağı gibi sarhoşken, gemi direğinde flama, ayıkken de flok yelkeni direği vazifesini görebilirdi. Ancak bu ve buna benzer şakaların denizcinin gülme kasları üzerinde bir etki yapmadığı söylenebilirdi.

Çıkık elmacık kemikli, iri kanca burunlu, geriye çekik çeneli, sarkık gerdanlı ve iri, pörtlek gözlü suratının ifadesi, her ne kadar her şeye karşı genel bir kayıtsızlık içerse de, ne taklit, ne de tasvir edilebilecek ölçüde ağırbaşlı ve ciddiydi. Daha genç olan diğer denizci ise dış görünüş itibarıyla arkadaşının tam tersiydi. Boyu bir yirmiden fazla olamazdı. Bodur, hantal gövdesini bir çift kısa ve çarpık bacak taşıyordu. Yine sıradışı bir kısalık ve

kalınlıkta olan, uçlarında oldukça tuhaf eller taşıyan kolları iki yanında bir deniz kaplumbağasının yüzgeçleri gibi sallanıyordu. Belirgin bir rengi olmayan parlak küçük gözleri başının içine gömülüydü. Burnu da yuvarlak, dolgun ve mor yüzünü kaplayan et yığınının arasında gömülü kalmıştı; ve kalın üst dudağı daha da kalın olan alt dudağının üstünde büyük bir kendinden hoşnutluk havasıyla duruyordu, ki bu izlenim sahiplerinin onları ara ara yalamasıyla daha da güçlenmekteydi. Uzun boylu gemicinin arkadaşına yarı hayret, yarı alayla baktığı belliydi; ve arada sırada başını kaldırıp yüzüne, Ben Nevis'in sarp kayalıklarına bakan akşamın kızıl güneşi gibi bakıyordu.

Bu değerli ikili gecenin erken saatleri boyunca semtteki pek çok birahaneye gitmiş ve epey olaylı, maceralı saatler geçirmişti, insanın parası ne kadar çok olursa olsun sonunda tükenir: Dostlarımız da bu hana boş ceplerle gelmişlerdi.

Bu öykünün tam olarak başladığı sırada, tam o anda Legs ve arkadaşı Hugh Tarpaulin dirseklerini ortadaki geniş meşe masaya, birer ellerini de yanaklarına dayamış oturmaktaydılar. Parası ödenmemiş büyük bir içki şişesinin arkasından, kapının üstünde asılı duran uğursuz "Tebeşir Yok" yazısına bakmaktaydılar; bu kelimelerin varlığını inkar ettikleri mineralle yazılmış olmaları onları hem öfkelendirmiş, hem de hayrete düşürmüştü. O deniz çömezleri yazılı harfleri okuyabildiklerinden de değil -o zamanın sıradan insanları arasında bu neredeyse yazı yazma sanatı kadar zor ve gizemli bir yetenekti-; ama doğruyu söylemek gerekirse harflerin kıvrımlarındaki bir şeyler -tanımlanamaz, genel bir akıcılık havası- iki denizciye göre de hava koşullarının uzun süre iyi olacağını gösteriyordu; bu yüzden birden, Legs'in alegorik deyişiyle, "gemiyi pompalayıp, yelkenleri hisa edip, rüzgarın önünde ayak sürüme"ye karar verdiler.

Bu yüzden, biranın geri kalanını da bitirdikten sonra, kısa ve dar ceketlerini ilikleyip sokağa doğru hamle ettiler. Tarpaulin ocağı kapı sanıp iki kez içine yuvarlandıysa da, kaçma girişimleri mutlu sonla noktalandı - ve saat yarımda kahramanlarımız haylazlığa hazır halde ve canlarını kurtarmak için, "Jolly Tar"ın sahibesinin yakın takibinde St. Andrew's Stair yönünde, karanlık bir ara sokakta koşmaktaydılar.

Bu maceralı öykünün geçtiği çağda ve ondan önceki ve sonraki çağlarda bütün İngiltere'de, ama özellikle de metropolde periyodik olarak korkulu "Veba!" çığlıkları yankılanıyordu. Şehir nüfusu büyük ölçüde azalmıştı - ve

Thames civarındaki, karanlık, dar ve pis ara sokaklarında Hastalık Şeytanı'nın doğduğu söylenen o korkunç mahallelerde, yalnızca Korku, Dehşet ve Batıl İnanç kol geziyordu.

Kralın emriyle böyle mahallelere giriş çıkış yasaklanmıştı ve onların kasvetli ıssızlığını bozanlar ölüm cezasına çarptırılıyordu. Ama eşyasız ve insansız evleri gece vakti hırsızlar tarafından soyulmaktan, satılabilecek demir, pirinç, kurşun gibi materyallerden yapılma ne var ne yok her şeylerinin çalınmasından ne hükümdarın fermanı, ne sokakların girişlerine konan dev bariyerler, ne de hiçbir tehlikenin maceradan alıkoyamayacağı zavallıyı mutlak bir kesinlikle bekleyen o korkunç ölümün olasılığı alıkoyuyordu.

Her şeyden öte de, her kış bir kereliğine bariyerler açıldığında, genellikle bu mahallelerde dükkanları olan tacirlerin çoğunun sürgün dönemi sırasında, riskleri ve taşıma güçlüğünü göz önüne alarak, zengin şarap ve likör stoklarını korumak için güvendikleri kilitlerin, sürgülerin ve gizli mahzenlerin pek bir koruma sağlamadığı ortaya çıkıyordu. Ama bu hırsızlıkları insanların yaptığını düşünen dehşete kapılmışların sayısı pek azdı. Taun ruhları, veba cinleri ve humma iblisleri popüler küçük şeytanlardı. Durmadan öyle tüyler ürpertici öyküler anlatılıyordu ki, sonunda bütün yasaklanmış binaların üstüne korku bir kefen gibi çökmüştü ve hırsızın kendisi kendi yağmalarının yarattığı dehşetlerden korkup kaçıyor, bütün o yasaklanmış bölgeyi kasvete, sessizliğe, vebaya ve ölüme terk ediyordu.

Legs ve saygıdeğer Hugh Tarpaulin dar bir sokaktan kaçarlarken karşılarına ilerideki bölgenin veba yasağı altında bulunduğunu belirten o bariyerlerden biri çıkıverdi. Geri dönmek söz konusu olamazdı ve takipçileri de hemen arkalarında olduğundan kaybedecek zamanları yoktu. Safkan denizciler için üstünkörü yerleştirilmiş kalaslara tırmanmak çocuk oyuncağıydı; ve idmanla içkinin verdiği heyecan ile hiç duraksamadan diğer tarafa atlayıp, sarhoş halde, bağıra çağıra yürümeye başladılar ve bölgenin gürültülü ve karmaşık iç tarafları karşısında kısa sürede şaşkına döndüler.

Gerçekten kendilerinden geçecek ölçüde içmemiş olsalar durumlarının korkunçluğu karşısında, sendeleyerek yürümeyi keser ve dururlardı. Hava soğuk ve sisliydi. Yerlerinden çıkmış olan kaldırım taşları, ayak bileklerine kadar çıkan yabani otların arasında tam anlamıyla rasgele duruyordu.

Yıkılan evler sokağı tıkamıştı. Her yerde son derece pis ve zehirli kokular vardı; ve gece yarısı bile buharlı ve hastalıklı bir atmosferden eksik olmayan o soluk ışık, soygun eylemleri vebanın eli tarafından durdurulmuş pek çok gece yağmacısının ara sokaklarda yatan ya da penceresiz evlerde çürüyen cesetlerini sergiliyordu.

-Ama böyle görüntüler, duyumlar ya da engeller, doğuştan cesur olan ve o sırada özellikle de midelerini epey cesaretle ve "şarkı söyleten sıvılarla!" doldurmuş olan adamları, durumlarının el verdiğince düz adımlarla Ölüm'e doğru gitmekten alıkoyamazdı. Asık suratlı Legs ilerliyor -ilerliyordu, ıssızlığın ağırbaşlılığında Kızılderililerin savaş çığlıklarını andıran haykırışları defalarca yankılandırarak: Ve tıknaz Tarpaulin de daha aktif olan arkadaşının dar ceketine tutunarak onun vokal müziği konusundaki en yoğun çabalarını bastıracak bir şekilde, güçlü ciğerleriyle bas bir tonda, bir boğa gibi kükrüyordu.

Şimdi vebanın kalesine varmış oldukları anlaşılıyordu. Bulundukları yer her adımlarında ya da öne atılışlarında daha yankılı ve korkunç bir hal alıyordu - sokaklar daralıyor ve karmaşıklaşıyordu. Tepelerindeki çürüyen çatılardan ansızın düşüveren iri taşlar ve kirişler, ağır ve sert inişleriyle etraftaki evlerin ne kadar yüksek olduğunu kanıtlıyordu; ve sık sık karşılarına çıkan çöp yığınlarının arasından geçmek için ellerini kullandıklarında bir iskelete ya da daha etli bir cesede dokundukları ender değildi.

Birden, denizciler yüksek ve korkunç görünüşlü bir binanın önünden geçerken, heyecana kapılmış Legs'in attığı her zamankinden tiz bir çığlığa karşılık olarak içeriden bir dizi vahşi, kahkahayı andıran ve şeytansı haykırış geldi. Böyle bir yerde ve zamanda duyulan, yüreklerinin alevi daha zayıf ruhların kanını dondurabilecek bu seslerden hiç mi hiç gözleri korkmayan sarhoş çift, kapıya saldırıp kırdı ve sendeleyerek, küfürler ederek içeri daldı. Girdikleri yerin bir cenaze levazımatçısının dükkanı olduğunu gördüler. Ama giriş kapısının yakınında, yerdeki açık bir kapaktan uzun bir şarap mahzeni görülüyor ve buradan arada sırada gelen patlayan şişe sesleri de gerekli maddeyle bihakkın doldurulmuş olduklarını gösteriyordu. Odanın ortasında bir masa duruyordu -masanın tam ortasında da koca bir fıçı, anlaşılan o ki, punç. Çeşitli şekil ve kalitede sürahiler, maşrapalar ve içki şişeleriyle birlikte, türlü şaraplar ve likörler bolca

saçılmıştı masanın üzerine. Etrafında, tabut oturakları üzerine altı kişi oturmuştu. Bu altı kişiyi tek tek tasvir edeceğim.

Yüzü kapıya dönük halde arkadaşlarından biraz yüksekte oturan kişi masadakilerin başkanı gibi görünüyordu. Sıska ve uzun boyluydu ve Legs kendisinden daha zayıf birini görünce epey şaşırdı. Yüzü safran gibi sarıydı - ama sadece tek bir kısmı özellikle bahsetmeye değerdi. Alnı öyle iğrenç bir şekilde genişti ki, sanki doğal kafanın üstüne oturtulmuş etten bir bere ya da taçtı. Büzülmüş ve gamzeli ağzı tiksinç bir dostluk ifadesi taşıyordu ve gözlerine bakılınca, tıpkı masadaki diğer herkesin gözlerinden anlaşıldığı gibi, sarhoş olduğu görülüyordu. Bu bayın üstünde bir İspanyol pelerini tarzı, tepeden tırnağa rasgele sarındığı, zengin işlemeli siyah bir ipek-kadife tabut örtüsü vardı. - Neşeli ve çok bilmiş bir havayla öne arkaya sallayıp durduğu başına çok sayıda cenaze çiçeği iliştirilmişti; ve sağ elinde tuttuğu, bir insana ait iri bir uyluk kemiğiyle masadakilerden birine, anlaşıldığı kadarıyla şarkı söylemesi için, vurup durmaktaydı.

Karşısında, sırtı kapıya dönük halde, ilginçlikte kesinlikle ondan aşağı kalmayan bir bayan oturuyordu. Az önce bahsedilen kişi kadar uzun boylu olmasa da, anormal zayıflığından şikayet etmeye hakkı yoktu. Ödemin son safhasında olduğu açıktı; ve görüntüsü kafası içeri çekilirse, neredeyse yakınında, odanın bir köşesinde duran büyük Kasım birası fıçısını andırıyordu. Suratı son derece yuvarlak, kırmızı ve dolgundu; ve yüzünde tıpkı başkanınki gibi bir tuhaflık, daha doğrusu bir tuhaflık eksikliği hissediliyordu - yani yüzünün sadece bir kısmı belirgin bir özelliğe sahipti: Gözünden bir şey kaçmayan Tarpaulin hemen aynı şeyin masadaki herkes için söylenebileceğini fark etti; her biri fizyonominin belli bir parçasını tekeline almış gibiydi. Söz konusu bayanın tuhaflığı ağzındaydı. Sağ kulaktan başlayarak sol kulağa doğru korkunç ve derin bir yarık şeklinde gidiyordu - kulaklarından sarkan küpelerin kısa süsleri o açıklığa çarpıp duruyordu. Ancak ağzını kapalı tutmak ve ağırbaşlı görünmek için, çenesinin altına gelen, patiskadan muslinleri buruşmuş, yeni kolalanmış ve ütülenmiş bir kefenden ibaret elbisesinin içinde elinden gelen çabayı sarf ediyordu.

Sağında himayesi altında gibi görünen ufak tefek bir bayan oturmaktaydı. Bu zarif minik yaratığın, erimiş parmaklarının titreyişinden, dudaklarının morluğundan ve kurşuni renkli tenindeki hafif kızarık noktadan, veremin ilerlemiş bir safhasında bulunduğu anlaşılıyordu. Ancak

genel görünüşüne mutlak bir haut ton havası hakimdi. Üstündeki büyük ve güzel kefen en iyi Hint patiskasından yapılmıştı. Saçlarının bukleleri boynuna düşüyordu. Dudaklarında hafif bir gülümseme oynaşıyordu. Ama son derece uzun, ince, kıvrımlı, esnek ve sivilceli olan burnu alt dudağının çok aşağısına dek sarkıyor ve her ne kadar bayan onu arada sırada diliyle zarifçe sağa sola itse de görünüşüne biraz çift anlamlı bir ifade veriyordu.

Karşısında ve ödemli bayanın solunda, yanakları Orpoto şarabıyla dolu iki torbaymışçasına sarkmış, omuzlarının üstünde duran şişman, hırıltılı sesli, gutlu bir ihtiyar adam oturmaktaydı. Kollarını kavuşturmuş ve sargılı bir bacağını masanın üstüne atmıştı. Dikkate değer biri olduğunu düşünüyor gibi bir havası vardı. Kişisel görüntüsünün her zerresinden gurur duyduğu belliydi, ama özellikle de çiğ renkli paltosuna dikkat çekmekten haz alıyordu. Bu palto ona gerçekten de epey pahalıya mal olmuş olmalıydı ve üstüne tam oturacak şekilde dikilmişti -İngiltere'de ve başka yerlerde genellikle ölen aristokratların mezarlarında göze çarpacak bir yere asılan o muhteşem armalı kalkanların bir parçası olan işlemeli ipek kumaştan yapılmıştı.

Yanında ve başkanın sağında uzun beyaz çoraplar ve pamuklu don giymiş bir bay oturmaktaydı. Tarpaulin'in "korkunç" olarak nitelendirdiği gülünç bir tavırla titreyip duruyordu. Yeni tıraş edilmiş çenesi bir muslin sargısıyla bağlıydı. Kolları da benzer şekilde bileklerinden bağlı olduğundan, masadaki içkileri tüketmekte aşırıya kaçamıyordu; Legs adamın bir ayyaşı ya da şarapçıyı andıran görünüşünden bu önlemin gerekli olduğuna karar verdi. Ama hiç şüphesiz zaptedilmesi olanaksız bulunmuş olan bir çift devasa kulak dairenin tavanına doğru iki kule gibi yükseliyor ve bazen, bir şişe mantarının çıkarılma sesiyle beraber bir kasılmayla dikeliyordu.

Önünde, altıncı ve sonuncu olarak, kaskatı duran biri oturmaktaydı. Felçli olan bu kişinin, ciddi konuşmak gerekirse, kıyafeti içinde son derece rahatsız olduğu belliydi. Emsalsiz bir şekilde, yeni ve göz alıcı bir maun tabutun içinde uzanmaktaydı. Üst ya da baş kısmı içindekinin kafasına baskı yapmakta ve üstünde bir kukuleta gibi uzanıp yüze tarifsiz bir ilginçlik katmaktaydı. İki yanında, zerafetten çok rahatlık kaygılarıyla kol delikleri açılmıştı; ama kıyafet yine de sahibinin arkadaşları gibi dik oturmasına engel oluyordu. Kırk beş derecelik bir açıyla yatarken bir çift

iri, patlak göz korkunç aklarını sergileyecek biçimde tavana dönmüş, kendi devasalıklarına afallamış halde bakıyordu.

Her birinin önünde kadeh olarak kullandıkları birer kafatası vardı. Tepede bacaklarının birinden bir iple Tavandaki bir halkaya bağlanmış bir iskelet sarkmaktaydı. Diğer bacak gevşek ve takırdayan gövdeyle dik bir açı yaparak sarkıyor, onun içeri giren en küçük bir esintiyle sallanmasına ve dönmesine yol açıyordu. Bu tiksindirici şeyin kafatasının içinde bir miktar yanan kömür vardı ve tüm sahneyi titrek, ama güçlü bir ışıkla aydınlatıyordu. Tabutlar ve bir cenaze Ievazımatçısının dükkanına ait diğer eşyalar da odanın içinde ve pencerelerin önünde üst üste yığılmış, dışarı ışık gitmesini engelliyordu.

Bu sıradışı topluluğu ve daha da sıradışı eşyaları gören iki denizcimiz hiç de beklenilebileceği kadar terbiyeli davranmadı. Legs, yanında durduğu bir duvara yaslandıktan sonra alt çenesini her zamankinden de aşağı sarkıttı ve gözlerini dört açtı: Hugh Tarpaulin ise, eğilip burnunu masayla aynı seviyeye getirdikten ve ellerini dizlerine dayadıktan sonra uzun, yüksek sesli, yaygaracı, zamanlaması son derece kötü ve ölçüsüz bir kahkaha attı. Ancak, uzun boylu başkan böylesine kaba bir davranıştan alınmadan, davetsiz misafirlere büyük bir kibarlıkla gülümsedi - samur kürklü başıyla onlara, ağırbaşlı bir havayla hafifçe selam verdi - ve ayağa kalkıp her birinin koluna girerek onları topluluktan başka birilerinin bu arada getirmiş olduğu sandalyelere oturttu. Legs buna kesinlikle karşı koymadı, gösterildiği üzere oturdu; yiğit Hugh ise, masanın başına yakın yerdeki sandalyesini küçük, veremli, kefenli bayanın yanına büyük bir neşeyle çektikten sonra, bir kafatasına kırmızı şarap doldurdu ve birbirlerini daha yakından tanımaları dileğiyle içti. Ama bu cüretkarlık tabutun içindeki kaskatı beyefendiyi epey sinirlendirmiş gibiydi; ve başkan masanın üstüne kısa, kalın sopasıyla vurup, herkesin dikkatini aşağıdaki konuşmaya çekmese, ciddi sonuçlar doğabilirdi: "Bu mutluluk verici durumda görevimiz"- "Dur bakalım!" diye söze karıştı Legs, son derece ciddi bir ifadeyle. "Orada dur biraz. Hepiniz bize kim olduğunuzu, burada ne yaptığınızı, niye böyle zebaniler gibi giyindiğinizi ve gemiden arkadaşım olan dürüst cenaze levazımatçısı Will Wimble'in kış için stokladığı içkileri neden mideye indirdiğinizi anlatın bakalım!" Bu bağışlanamaz görgüsüzlük üzerine masadaki herkes yarı ayağa fırladı ve daha önce denizcilerin dikkatini çekmiş olan o vahşice, şeytani çığlıkları atmaya başladı. Ancak ilk

kendini toparlayan başkan oldu ve en sonunda büyük bir vakarla Legs'e dönerek konuşmayı sürdürdü: "Böylesine ünlü kişiler olan konuklarımızın sorularını, davetsiz gelmiş de olsalar seve seve yanıtlarız. Şunu bilin ki, bu bölgenin hükümdarı benim ve imparatorluğu 'Birinci Veba Kralı' unvanıyla yönetiyorum.

"Cenaze levazımatçısı Will Wimble'a ait olduğunu sanmakla kutsallığına saygısızlık ettiğiniz bu yer -o adamın ismini hiç duymadık ve avam tabakasından olduğunu belli eden ismi de soylu kulaklarımızı bu geceye dek hiç rahatsız etmemişti- bu yer, dediğim gibi, Sarayımızın Taht Odası'dır ve krallığımıza ilişkin toplantılar ve diğer kutsal, yüce amaçlar için kullanılmaktadır.

"Karşıda oturan soylu bayan Yüce Zevcemiz Veba Kraliçesi'dir. Gördüğünüz diğer saygıdeğer kişilerin tamamı da ailemizdendir ve soylu kanın nişanlarını sırayla şu unvanlarla taşımaktadırlar: 'Arşidük Vebalı' - 'Dük Vebacı' - 'Dük Veba Fırtınası' - ve 'Yüce Arşidüşes Tekrar Veba.' "Burada toplanıp," diye devam etti, "ne yaptığımız konusundaki sorunuza gelince, bunun yalnızca ve yalnızca bizi ilgilendiren kişisel ve krallığa ilişkin bir mesele olduğunu ve bizim dışımızda kimse için kesinlikle önem taşımadığını söyleyebiliriz. Ama konuklar ve yabancılar olarak sahip olduğunuzu düşünebileceğiniz hakları göz önüne alarak bu gece bu güzel metropolün şaraplardan, içkilerden ve likörlerden oluşan o paha biçilmez damak hazinelerini - akıl almaz niteliklerini ve kokularını- derinlemesine ve dikkatle incelemeye hazırlandığımızı söyleyebilirim: Böylece kendi hedeflerimizden çok, hepimizi yöneten, ülkesi uçsuz bucaksız olan ve 'Ölüm' ismini taşıyan o doğaüstü hükümdarınkilerin gerçekleşmesini kolaylaştırmayı umuyoruz." "Onun adı Davy Jones'tur!" diye haykırdı Tarpaulin, yanındaki bayana bir kafatası dolusu likör uzattıktan sonra kendisine de koyarken.

"Adi kafir!" dedi başkan, şimdi tüm dikkatini saygıdeğer Hugh'a çevirerek.

"Pis, alçak kafir! - Kaba ve mantıksız sorularına senin gibi aşağılık birinin bile sahip olduğu haklara saygı duyarak yanıt vermeye tenezzül ettiğimizi söylemiştik. Yine de meclisimize böylesine saygısızca dalmanın bedeli olarak sana ve arkadaşına birer galon Black Strap içirmeyi - bir yudumda - krallığımızın refahı şerefine - dizlerinizin üstünde - uygun buluyoruz. Ondan sonra isterseniz yolunuza gitmekte, isterseniz kalıp

masamızın ayrıcalıklarım paylaşmaya kabul edilmekte serbest olacaksınız." "Bu kesinlikle imkansız," diye yanıtladı, Birinci Veba Kralı'nın sözleri ve vakarı karşısında içinde biraz saygı uyanmış olduğu belli olan ve ayağa kalkıp konuşurken masaya tutunan Legs -"majesteleri, bahsetmiş olduğunuz miktarın dörtte birini bile içmeme imkan yok. Gövdeme daha önce safra niyetine yüklenmiş olan yemekleri ve bu akşam değişik limanlarda yüklenmiş çeşitli içkileri ve likörleri bir kenara bırakalım, 'Jolly Tar'da ambarımı kuruşu kuruşuna parasını ödediğim bir 'şarkı söyleten sıvı' kargosuyla tamamen doldurmuş durumdayım. Bu yüzden majesteleri, lütfen eylemin kendisi yerine iyi niyetimi kabul edin - çünkü istesem de daha fazla bir damla bile içemem - hele 'Black Strap' adı verilen o ambar suyundan hiç içemem." "Kapa çeneni!" diye araya girdi, arkadaşının konuşmasının uzunluğu kadar reddedişine de şaşırmış olan Tarpaulin - "Kapa çeneni, beceriksiz herif! - Legs, palavra sıkma! Benim teknem hâlâ hafif, ama seninkinin biraz ağır göründüğünü kabul ediyorum; ve kargonun senin payına düşen kısmına gelince, bir yaygara çıkmasındansa, seninkine de kendi ambarımda bir yer bulabilirim"- "Bu, cezanın ya da hükmün," diye araya girdi Başkan, "değiştirilemez ya da geri alınamaz doğasına kesinlikle uymuyor. Buyurduğumuz koşullar hemen, harfiyen yerine getirilmeli - bunda başarısız olursanız ayaklarınız boyunlarınıza bağlanıp asilere uygun şekilde, şu Kasım birası fıçısının içinde boğulacaksınız!" "Bir hüküm! - Bir hüküm! - Adil ve doğru bir hüküm! Muhteşem bir karar! - Son derece değerli, dürüstçe ve kutsal!" diye haykırdı Veba ailesi hep bir ağızdan. Kral alnını kırıştırınca sayısız kırışıklık belirdi; gutlu ufak tefek ihtiyar körük gibi nefes alıp vermeye başladı; kefenli bayan burnunu bir aşağı bir yukarı salladı; pamuklu donlu beyefendi kulaklarını dikti; kefenli diğer bayan ölen bir balık gibi soludu; ve tabutun içindeki bay kaskatı durup gözlerini yukarı kaldırdı.

"Öf! Öf! Öf!" diye kıkırdadı Tarpaulin, genel heyecana aldırmadan, "Öf! Öf! Öf! - Öf! Öf! Öf! Öf! - Öf! Öf! Öf! - Bay Veba Kralı," dedi, "Bay Veba Kralı kavilyasıyla masaya vurduğunda benim gibi ambarı tam dolmamış sağlam bir gemi için iki üç galon Black Strap azmış fazlaymış fark etmez diyordum - ama iş Şeytan'ın sağlığına içmeye (Tanrı günahlarını bağışlasın) ve şu huysuz majestelerinin keyfi için, ki bir günahkar olduğumdan nasıl eminsem onun da aktör Tim Hurlygurly'den başkası olmadığına eminim, iliklerime kadar ıslanmaya gelince - vallahi! Bu epey farklı bir mesele ve kavrayışımın tamamen ötesinde." Bu konuşmayı

sakinlik içinde bitirmesine izin verilmedi. Tim Hurlygurly'nin adı duyulur duyulmaz bütün topluluk ayaklandı.

"İhanet!" diye bağırdı Majesteleri Birinci Veba Kralı.

"İhanet!" dedi gutlu ufak tefek adam.

"İhanet!" diye haykırdı Arşidüşes Tekrar Veba.

"İhanet!" diye mırıldandı çenesi bağlı beyefendi.

"İhanet!" diye hırladı tabuttaki bay.

"İhanet! İhanet!" diye çığlık attı büyük ağızlı majesteleri; ve tam o sırada kendisine bir kafatası dolusu içki koymakta olan talihsiz Tarpaulin'i pantolonunun arkasından kavradıktan sonra, havaya kaldırdı ve çok sevdiği birayla dolu açık dev fıçının içine bir çırpıda atıverdi. Tarpaulin bir kase dolusu viski - konyağın içindeki bir elma gibi birkaç kez batıp çıktıktan sonra en sonunda, çırpınmalarıyla zaten köpüklü olan içkide yaratmış olduğu köpük girdabının içinde gözden kayboldu. Ama uzun boylu denizci arkadaşının çektiği sıkıntıları, kuzu gibi seyretmedi.

Yiğit Legs Veba Kralı'nı yerdeki açık mahzen girişinden aşağı ittikten ve kapağı bir küfürle üstüne kapadıktan sonra, uzun adımlarla odanın ortasına doğru ilerledi. Buraya varınca, masanın üstünden sarkan iskeleti çekip indirdikten sonra, onu öyle büyük bir enerji ve şevkle savurdu ki, içerideki son ışıklar sönerken gutlu ufak tefek beyefendinin kafasını patlatmayı başardı. Sonra Kasım birasıyla ve Hugh Tarpaulin'le dolu o ölümcül fıçıya doğru bütün gücüyle koşup onu bir anda devirdi. Dışarı öyle şiddetli - öyle hızlı - öyle ezici bir içki tufanı boşaldı ki, odanın içini duvardan duvara sel götürdü - üstü dolu masa devrildi - oturaklar geriye - punç teknesi ocağın içine düştü - bayanlar isteriye kapıldı. Ortalıkta levazımcı gereçleri, bata çıka salınmaya başladı. Testiler, sürahiler ve damacanalar meydan kavgasına gelişigüzel katıldı ve hasır şarap testileri içki şişeleriyle umutsuzca kavgaya girişti. Korkunç kulaklı adam hemen oracıkta boğuldu - küçük kaskatı beyefendi tabutun içinde ortalıkta yüzmeye başladı - ve muzaffer Legs, kefenli şişko bayanı belinden kaptığı gibi onunla birlikte sokağa fırlayıp "Free and Easy"ye doğru koşarken peşinden de yaman Hugh Tarpaulin, üç dört kez hapşırdıktan sonra, güç bela Arşidüşes Tekrar Veba'yı sürükleyerek, ağır ağır yelken açmış geliyordu.

Bir Kudüs Öyküsü

Intonsos rigidam in frontem ascendere canos Passus erat ----- LUCAN.
-----kıllı bir yük.

Çeviri

"Hemen surlara gidelim," dedi Abel-Phittim, Buzi-Ben-Levi'yle Ferisi Simeon'a, Temmuz ayının onuncu gününde, dünyanın üç bin dokuz yüz kırk bir senesinde.

-"Hemen Benyamin kapısının yanındaki, Davud şehrindeki, sünnetsizlerin kampının karşısındaki surlara gidelim. Çünkü şimdi gün doğduğundan, bu dördüncü nöbetçinin son saati; ve putperestler Pompey'in vaadini yerine getirmek üzere bizi kurbanlık kuzularla bekliyorlardır." Simeon, Abel-Phittim ve Buzi-Ben-Levi kutsal Kudüs şehrindeki, ayinler sırasında cemaatten bağış toplayan adamlar, Gizbarimlerdi.

"Evet," diye yanıtladı Ferisi, "çabuk olalım; kafirlerin bu cömertliği alışıldık bir şey değil; ve Baal'a tapanlar hep dönek olmuştur." "Dönek ve hain oldukları Tevrat'ın ilk beş kitabı kadar doğru," dedi Buzi-Ben-Levi, "ama yalnız Adonaililere karşı böyleler. Ammonitlerin kendi çıkarlarını gözetmediği nerede görülmüş? Bence bize Tanrı'nın sunağı için kuzu vermeleri büyük bir cömertlik değil. Ne de olsa kuzu başına otuz gümüş şekel alıyorlar!" "Ama Ben-Levi, unutuyorsun," diye karşılık verdi Abel-Phittim, "şimdi En Yüce'nin şehrini kafirce kuşatmakta olan Roma Pompeyi sunak için satın aldığımız kuzuları ruhu değil bedeni beslemekte kullanmayacağımızdan emin olamaz." "Şimdi, sakalımın beş köşesi adına," diye haykırdı, Vuranlar mezhebinden olan (ayaklarını kaldırıma vurmak suretiyle yaralayarak yürümeleri daha az ateşli zahitler için bir rahatsızlık kaynağı, bir kınama nedeni -yeteneksiz yürüyücüler için tökezleten bir engel- olan küçük bir mezhep) Ferisi - "bir rahip olarak tıraş etmemin yasaklandığı sakalımın beş köşesi adına! - demek Romalı kafir ve putperest

zıpçıktının birinin bizi en kutsal, adanmış şeyleri bedenin arzularına tahsis etmekle suçlayacağı günleri de görecektik! O günler"- "O barbarın güdülerini sorgulamayalım," diye araya girdi Abel-Phittim, "çünkü bugün onun para hırsından ya da cömertliğinden ilk kez faydalanıyoruz.

En iyisi bir an önce surlara gidelim ki, ateşini cennetin yağmurlarının söndüremeyecegi ve dumandan sütunlarını hiçbir tapınağın geri çeviremeyeceği o sunak adaksız kalmasın." Şehrin, saygıdeğer Gizbarimlerin aceleyle gittiği ve mimarı Kral Davut'un adını taşıyan kesimi, Kudüs'ün en sağlam surlarla çevrili kısmı olarak kabul ediliyordu. Dik ve yüksek Siyon tepesi üstüne inşa edilmişti. Burada, kayalardan yontulmuş geniş, derin bir hendek, iç kenarına dikilmiş son derece sağlam bir sur tarafından korunuyordu. Bu sur düzenli aralıklara yayılmış beyaz mermerden dörtgen kalelerle bezenmişti. En alçağının boyu altmış, en yükseğinin -ki yüz yirmi kol boyuydu. Ama Benyamin kapısının etrafında sur kesinlikle hendeğin kenarından yükselmiyordu. Tam tersine, hendekle kale duvarının dibi arasında iki yüz elli kol boyunda dik bir uçurum vardı. Bu, sarp Moriah Dağı'nın bir parçasıydı. Böylece Simeon ve arkadaşları Adoni-Bezek adlı kuleye çıktıklarında -Kudüs'teki en yüksek kule ve kuşatan orduyla konuşmaların genelde yapıldığı yer- düşman kampına Cheops Piramidi'ninkinden ve Belus tapınağınınkinden pek çok ayak daha fazla bir yükseklikten baktılar.

"Doğrusu," diye iç geçirdi Ferisi, uçurumun ötesine başı dönerek bakarken, "sünnetsizlerin sayısı kumsaldaki kumlar kadar çok - kırlardaki çekirgeler kadar! Kral'ın vadisi Adommin'in vadisi olmuş." "Ama yine de," diye ekledi Ben-Levi, "Aleften Tau'ya dek - kırdan surlara dek - bana Yod harfinden daha büyük görünen tek bir cahil - bir tane bile - gösteremezsin!" "Gümüş şekelleri bir sepete koyup sarkıtın!" diye seslendi Romalı bir asker boğuk, sert, Pluto'nun diyarından geliyormuş gibi çıkan bir sesle. "Soylu bir Romalının çenesinin kırılmasına sebep olan o lanet olası paraların bulunduğu sepeti indirin! Sizin o putperestçe ısrarlarınızı dinlemeye tenezzül eden efendimiz Pompeius'a olan minnettarlığınızı böyle mi gösteriyorsunuz? Tanrı Phoesus, ki gerçek bir tanrıdır, bir saattir arabasının üstünde - ve siz güneş doğarken surlarda olmayacak mıydınız? Aedepol! Dünya fatihi olan bizlerin her köpek kulübesinin duvarları önünde durup köpeklerle konuşmaktan başka işi yok mu sanıyorsunuz? İndirin şunu! - Yalnız değersiz paranız renkçe parlak ve ağırlıkça tam olsun!" "El Elohim!"

dedi Ferisi, Romalı yüzbaşının ahenksiz sesi uçurumun sarp kayalıklarında yankılanıp tapınak yönünde yok olurken - "El Elohim! - Tanrı Phoebus da kim? - Bu kafir kimi çağırıyor? Sen, Buzi-Ben-Levi! Sen Musevi olmayanların kanunlarını bilirsin ve Teraphim'le ilgilenenlerin arasında yaşadın! - Bu kafir Nergal'den mi bahsediyor? - Yoksa Ashimah'tan mı? - Nibhaz'dan mı? - Tartak'tan mı? - Adramalech'ten mi? - Anamalech'ten mi? - Succoth-Benith'ten mi? - Dagon'dan mı? - Belial'dan mı? - Baal-Perith'den mi? - Baal-Peor'dan mı? - Baal-Zebub'dan mı?" "Doğrusu hiçbirinden bahsetmiyor - ama dikkat et de ip ellerinin arasından fazla hızlı kaymasın - çünkü sepet şuradaki kaya çıkıntısına takılırsa tapınağın kutsal eşyaları feci bir şekilde dökülür." Ağır, yüklü sepet kabaca yapılmış bir mekanizmanın yardımıyla dikkatle kalabalığın arasına indirildi. Baş döndürücü yükseklikten, Romalıların etrafına doluştuğu görülebiliyordu. Ama büyük yükseklikten ve havanın sisli olmasından dolayı ne yaptıkları net olarak seçilemiyordu.

Yarım saat geçmişti bile.

"Geç kalacağız," diye iç geçirdi Ferisi, bu sürenin bitiminde uçuruma bakarken -"geç kalacağız! Katholin bizi görevden alacak." "Artık," diye karşılık verdi Abel-Phittim, "artık bir elimiz yağda, bir elimiz balda yaşayamayacağız - artık sakallarımız buhur kokmayacak - belimize Tapınağın keten kumaşlarını saramayacağız." "Raca!" diye küfretti Ben—Levi. "Raca! Bizi dolandırıp paramızın üstüne mi yatmak istiyorlar? Yoksa, Musa adına! Şekellerini mi tartıyorlar?" "Sonunda işaret verdiler!" diye haykırdı Ferisi. "Sonunda işaret verdiler! - Çek, Abel-Phittim! Ve sen, Buzi-Ben-Levi, çek! Çünkü ya barbarlar hâlâ sepeti tutuyor, ya da Tanrı içine semiz bir hayvan koymaları için kalplerini yumuşattı!" Ve Gizbarimler çektiler, yükleri hâlâ koyulaşan sisin içinde sallanarak olanca ağırlığıyla yukarı çıkarken.

"Booshoh he!" -Bir saat kadar sonra, ipin ucunda bir şey belli belirsiz görününce Ben-Levi'nin dudaklarının arasından çıkan nida buydu - "Booshoh he!" "Booshoh he! - Ne ayıp! - Engedi'nin sık çalılıklarından gelme, Jehosaphat vadisi kadar dayanıklı bir koç bu!" "Sürünün ilk doğan hayvanı bu," dedi Abel-Phittim, "onu melemesinden ve bacaklarını masumca kıvırmasından tanıdım. Gözleri Pectoral'ın mücevherlerinden daha güzel ve eti Hebron'un balı gibi." "Bashan meralarından semiz bir buzağı bu," dedi Ferisi, "putperestler bize çok iyi davrandı! Haydi bir

mezmur okuyalım! Teşekkürlerimizi kaval, santur ve arpla iletelim!" Hafif bir homurtu iri bir domuzun varlıgını ancak sepet Gizbarimlerin birkaç kadem kadar yakınına geldiğinde ele verdi.

"Şimdi El Emanu!" dedi üçlü yavaşça ve yukarı çevrilmiş gözlerle, ipi bırakırlarken ve domuz barbarların arasına düşerken, "El Emanu! - Tanrı bizimle olsun! - Adı ağza alınmaz et bu!"

Dört Hayvan Bir Arada; İnsan-Zürafa

Chacun a ses vertus.---CREBİLLON'UN XERXES'İ.

Antiochus Epiphanes genellikle Peygamber Ezekiel'in Tanrı'sı olarak görülür. Ancak bu onur Cyrus'ın oğlu Cambyses'e daha uygundur. Hem Suriye hükümdarının karakteri ek süslemelere de gerek duymaz. Tahta çıkışı, daha doğrusu hükümdarlığı zorla ele geçirişi İsa'nın gelişinden yüz yetmiş bir sene önce gerçekleşmiştir; Efes'teki Diana tapınağını yağmalama girişimi; Yahudilere karşı beslediği amansız düşmanlık; Kudsülakdas'ı kirletmesi; ve on bir senelik çalkantılı bir hükümranlıktan sonra Taba'da feci bir şekilde ölmesi göze çarpan olaylardır ve bu yüzden çağının tarihçileri tarafından, kişisel yaşamının ve ününün toplamını teşkil eden kafirce, alçakça, zalimce, aptalca ve tuhaf basarılarından daha çok kaydedilmişlerdir.

Sevgili okur, şimdi üç bin sekiz yüz otuz senesinde olduğumuzu düşünelim ve birkaç dakikalığına, insanların yaşadığı en tuhaf şehir olan Antakya'da bulunduğumuzu hayal edelim. Aslında Suriye'de ve başka ülkelerde bu ismi taşıyan, benim bahsettiğimin dışında on altı şehir daha vardı. Ama bizimki Antakya Epidefne ismiyle tanınıyordu, çünkü Defne adlı tanrıyla aynı ismi taşıyan ve ona adanmış bir tapınağın bulunduğu o küçük köyün yakınındaydı. Ülkenin Büyük İskender'den sonraki ilk kralı olan Seleucus Nicanor tarafından (gerçi bu konu üzerinde tartışılmaktadır) babası Antiochus'un anısına inşa edilmiş ve hemen Suriye hükümdarlarının oturduğu yer olmuştu. Roma İmparatorluğu'nun gelişme döneminde doğu eyaletlerinin va lisinin genelde yaşadığı yer de burasıydı; ve pek çok imparator (aralarında özellikle Verus ve Valens'ten bahsedilebilir) vakitlerinin çoğunu burada geçirirlerdi. Ama gördüğüm kadarıyla artık şehre vardık. Kalesine inelim ve şehirle civarına bir bakalım.

"Dağlık yabanın içinden ve sonunda da binalar yabanının arasında sayısız çağlayanla yolunu açan bu geniş ve hızlı ırmağın adı ne?" Bu Orontes, güney yönünde geniş bir ayna gibi on iki mil kadar uzanıyor ve Akdeniz'in dışında görünürdeki tek su kütlesi. Akdeniz'i herkes görmüştür; ama Antakya'yı görenlerin pek az olduğunu izninizle söyleyeyim. Pek azdır derken, sizin ve benim gibi, modern bir eğitimin avantajlarına sahip olanları kastediyorum. Bu yüzden o denize bakmayı bırakın ve tüm dikkatinizi altımızda uzanan evlere verin. Şimdi üç bin sekiz yüz otuz senesinde olduğumuzu unutmayın. Daha sonrasında -mesela Efendimizin doğumundan sonraki bin sekiz yüz kırk beş yılında olsaydık bu sıradışı görüntüyle karşılaşmayacaktık.

Antakya on dokuzuncu yüzyılda acınası, sefil bir hale geldi -yani gelecek. Üç deprem tarafından üç farklı dönemde tamamen yıkılmış olacak. Aslında ilk halinden geriye kalanlar öyle harap ve yıkık bir halde olacak ki patrik Şam'a taşınacak.

Bu çok iyi. Tavsiyemden faydalandığınızı ve binaları incelediğinizi görüyorum- --------gözlerinizi tatmin ettiğinizi Bu şehre en çok şöhret kazandıran O anıtlar ve ünlü yapılarla.

Afedersiniz; Shakespeare'in bin yedi yüz elli sene sonra yaşayacağını unutmuşum.

Ama Epidefne'nin görüntüsü ona tuhaf dememi haklı kılmıyor mu? "Yapıca sağlam; ve bu açıdan sanata olduğu kadar doğaya da çok şey borçlu." Çok doğru.

"Pek çok görkemli sarayı var." Evet.

"Ve o sayısız muazzam, muhteşem tapınak antik çağın en çok övülen tapınaklarla boy ölçüşebilir." Bütün bunları kabul etmeliyim. Yine de çamurdan yapılma, iğrenç ve harap kulübeler göz alabildiğine uzanıyor. Köpek kulübelerindeki pisliklerin bolluğunu fark etmemek elde değil ve putperestlerin tütsülerinin güçlü kokuları olmasa dayanılmaz, tiksinç bir kokuyu algılayacağımızdan eminim. Hiç bu kadar boğucu bir şekilde dar sokaklar ve bu kadar mucizevi bir şekilde yüksek binalar görmüş müydünüz? Gölgeleri nasıl da kasvetli! O sonsuz revaklardaki sallanan lambaların gün boyunca yanması çok iyi; yoksa Mısır'ın terk edildiği zamandaki karanlığı çökerdi üstümüze.

"Burası gerçekten acayip bir yer! Şuradaki tuhaf binanın anlamı ne! Bak! Diğerlerinden çok daha yüksek ve hükümdarlık sarayı olduğunu tahmin ettiğim yapının doğusunda kalıyor." Orası Suriye'de Elah Gabalah adı verilen Güneş Tanrısı'nın yeni tapınağı.

Daha sonra son derece kötü şöhretli bir Roma İmparatoru bu inancı Roma'ya taşıyacak ve orada ismi Heliogabalus olacak. Tapınağın tanrısını bir görmek hoşunuza gider sanırım. Göğe bakmanıza gerek yok; Güneş Tanrısı orada değil; en azından Suriyelilerin taptığı Güneş Tanrısı. Bu tanrı o binanın içinde bulunuyor. Ona üstünde Ateş yazan koni ya da piramit şeklindeki büyük bir taş sütunun figürü aracılığıyla tapılıyor.

"Dinle! - Bak! - Karşılarındaki güruha bağıran, el kol hareketleri yapan, yarı çıplak, yüzleri boyalı şu gülünç yaratıklar kim olabilir?" Bazıları şarlatan. Diğerleri filozoflar soyuna dahil. Ancak çoğu -özellikle de sopalarla halka saldıranlar- sarayın temel mensupları ve kralın övgüye değer, komik emirlerinden birini uyguluyorlar.

"Ama o da nesi? Tanrım! Şehir vahşi hayvanlarla dolup taşıyor! Ne korkunç bir görüntü -ne tehlikeli bir tuhaflık!" Evet, korkunç; ama kesinlikle tehlikeli değil. Bir zahmet dikkat ederseniz, her hayvan usulca sahibinin peşinden gidiyor. Evet, bazıları boyunlarından iplerle bağlı, ama bunlar genelde daha küçük ve ürkek türler. -Aslanlar, kaplanlar ve leoparlar serbestçe geziniyor. Şu andaki işlerini yapmak üzere kolayca eğitilmişler ve sahiplerine valets-de- chambrelık yapıyorlar. Doğa'nın hükümdarlığının sınırlarının ihmal edildiğini belli ettiği zamanlar da oluyor; - ama silahlı bir adamın yenmesi ya da kutsal bir boğanın boğularak öldürülmesi Epidefne'de pek fazla bahsedilmeyecek kadar önemsiz bir olay.

"Ama bu duyduğum acayip gürültü de neyin nesi? Bu Antakya için bile fazla yüksek sesli olsa gerek! Çok acayip bir kargaşaya işaret ediyor." Evet - şüphesiz. Kral yeni bir gösteri emretti - Hipodrom'da bir gladyatör gösterisini - veya belki de İstik tutsakların katledilmesini - veya yeni sarayının yakılmasını - veya güzel bir tapınağın yıkılmasını - ya da birkaç Yahudi'nin bir şenlik ateşinde kızartılmasını. Gürültü artıyor. Kahkaha sesleri göğe yükseliyor.

Havada rüzgar çalgılarının sesleri ve bir milyon boğazdan çıkan haykırışların korkunç gürültüsü yankılanıyor. Eğlence aşkına inelim ve neler oluyormuş bir bakalım! Buradan -dikkat edin! işte şimdi Timarchus

caddesi denen anacaddedeyiz. İnsan denizi buraya doğru geliyor ve akışını durdurmakta zorlanacağız.

Doğrudan saraydan gelen Heraclides sokağından akıyorlar: -Bu yüzden kral da büyük olasılıkla eğlenenlerin arasında. Evet; -habercinin hükümdarın gelişini Doğu'nun süslü söyleyişiyle haber veren bağırmalarını işitiyorum.

Ashimah tapınağının yanından geçerken onu görebileceğiz. Tapınağın girişine yerleşelim; birazdan burada olur. Bu arada bu görüntüyü inceleyelim. Bu nedir? Ah, bizzat tanrı Ashimah. Ama gördüğünüz gibi ne kuzu, ne keçi, ne de satir; Arcadialıların Pan'ıyla da pek benzerliği yok. Yine de bütün bu görünüşler gelecek çağların bilgilileri tarafından Suriyeli Ashimah'a verildi -Pardon verilecek.

Gözlüğünüzü takıp bana ne olduğunu söyleyin. Nedir o? "Üstüme iyilik sağlık! Bu bir maymun!" Doğru - bir Habeş maymunu; ama yine de bir tanrı. - İsmi Yunancadaki Simia'dan geliyor - antikacılar ne aptal! Ama bakın! - Bakın! Şurada küçük, paçavralar içindeki bir afacan koşturuyor. Nereye gidiyor? Niye avazı çıktığı kadar bağırıyor? Ne diyor? Ah! Kralın zaferle geldiğini söylüyor; muhteşem giysiler giydiğini; zincire vurulmuş bin İsrailli tutsağı kendi elleriyle öldürme işini yeni bitirdiğini! Üstü başı perişan çocuk bu kahramanlığı için onu göklere çıkarıyor! -Dinleyin! İşte benzer kıyafetler giymiş askerler geliyor. Kralın cesaretini anlatan Latince bir marş bestelemişler ve yürürken onu söylüyorlar.

Mille, mille, mille, Mille, mille, mille, Decollavimus, unus homo! Mille, mille, mille, mille, decollavimus! Mille, mille, mille! Vivat qui mille mille occidit! Tantum vini haber nemo Quantum sanguinis effudit! Şu şekilde çevrilebilir: Bin, bin, bin, Bin, bin, bin, Kişi öldürdük, tek bir savaşçıyla! Bin, bin, bin, bin.

Tekrar söyleyelim bin diye! Haydi! - şarkı söyleyelim Yaşasın bin kişiyi, Böyle güzelce haklayan kralımız! Haydi! - Kükreyelim, O bize Suriye'deki Tüm şaraplardan Daha kırmızı kanlar verdi! "Borazanların ötüşünü duyuyor musun?" Evet; kral geliyor! Bakın! İnsanlar gözlerini hayranlık ve huşuyla göğe kaldırıyor.

Geliyor; - yaklaşıyor; - işte orada! "Kim? - Nerede? Kral mı? Onu göremiyorum; - göremiyorum." O halde kör olmalısınız.

"Pekala mümkün. Yine de dev bir zürafanın önünde yere kapaklanmış, toynaklarını öpmeye çalışan coşkun bir budalalar ve deliler güruhundan başka bir şey görmüyorum. Bak! Hayvan haklı olarak güruhtan birini tekmeledi bile - birini daha - birini daha - birini daha - ve birini daha. Aslında hayvanın ayaklarını kullanma tarzına hayran kalmamak elde değil." Güruhmuş! - Bunlar Epidefne'nin soylu ve özgür vatandaşları! Hayvan mı dediniz? - Aman sizi kimse duymasın. Bir insan yüzüne sahip olduğunu görmüyor musunuz? Bayım, o zürafa Suriye Kralı Meşhur Antiochus'tan, Doğu'nun en güçlü despotu Antiochus Epiphanes'ten başkası değil! Evet, ona bazen Antiochus Epimanes dendiği de oluyor - Yani deli Antiochus- ama bunun sebebi insanların onun yeteneklerini takdir edecek yetkinlikte olmayışı. Şu anda bir hayvan derisinin içine girmiş olduğu ve bir zürafa taklidi yapmak için elinden geleni yaptığı da kesin; ama bir kral olarak itibarını korumak için yapıyor bunu. Hem hükümdar dev yapılı olduğundan üstündeki elbise ona bol ya da büyük gelmiyor. Ama önemli bir durum olmasa bunu giymeyeceğini söyleyebiliriz. Bin Yahudiyi böyle katlettiklerini siz de takdir edersiniz. Hükümdar ne üstün bir vakarla dört ayak üstünde geziniyor. Gördüğünüz gibi kuyruğunu iki en gözde cariyesi, Elline ve Argelais taşıyor; ve yerinden uğramış olan gözlerinin şişliğiyle yüzünün şaraptan dolayı büründüğü tuhaf renk olmasa, görüntüsü son derece çekici olacaktı. Hipodroma gidiyor. Biz de onu takip edelim ve söylemeye başladığı zafer şarkısını dinleyelim: Epiphanes'ten başka kral var mı Biliyor musunuz? Epiphanes'ten başka kral var mı Bravo! - Bravo! Epiphanes'ten başkası yok, Hayır - Yok: Yıkın tapınakları öyleyse, Ve güneşi söndürün! Ne güzel ve içten söylüyor! Halk ona "Doğu'nun Medarı İftiharı", "Evrenin Gözbebeği" ve "Zürafaların En Güzeli"nin yanı sıra "Şairlerin Prensi" de diyor. Coşkusuna katılıyorlar ve -duyuyor musunuz- tekrar söylüyor.

Hipodroma vardığında başına şairlerin tacı takılacak, yaklaşan Olimpiyatlardaki zaferinin beklentisiyle.

"Ama, Jüpiter aşkına! Arkamızdaki kalabalığa ne oluyor?" Arkamızdaki mı dediniz? - Oh! Ah! - Görüyorum. Dostum, vaktinde konuştuğunuz iyi oldu. Hemen güvenli bir yere gidelim. İşte! - Bu su kemerinin altına saklanalım da size karışıklığın sebebini açıklayayım. Tam beklediğim gibi oldu.

İnsan kafalı bir zürafanın tuhaf görüntüsü şehirdeki ehlileştirilmiş vahşi hayvanların adap kurallarına ters düştü anlaşılan. Sonuçta isyan çıktı; ve böyle durumlarda genellikle olduğu gibi, insan çabaları isyancıları bastıramayacak. Birçok Suriyeli şimdiden hayvanlara yem oldu bile; ama dörtayaklı yurtseverlerin asıl isteği zürafayı yemek gibi görünüyor. Bu yüzden "Şairlerin Prensi" arka ayaklarının üzerinde canını kurtarmak için kaçıyor. Hizmetçileri ve cariyeleri onu terk etti.

"Evrenin Gözbebeği", başın belada! "Doğu'nun Medarı İftiharı", yenilip yutulma tehlikesiyle karşı karşıyasın! Bu yüzden kuyruğuna öyle üzgün gözlerle bakma; hiç şüphesiz çamurda sürünerek kirlenecek ve bundan sakınmanın yolu yok. Arkana bakıp da onun kaçınılmaz kirlenişini görme; cesaretini topla ve hipodroma doğru tabanları yağla! Unutma, sen Antiochus Epiphanes'sin, Meşhur Antiochus'sun! - Ayrıca "'Şairler Prensi'", "'Doğu'nun Medarı İftiharı'", "'Evrenin Gözbebeği'" ve "'Zürafaların En Olağanüstüsüsün!'" Vay canına! nasıl da hızlı koşuyorsun! Kaçma kapasiteni nasıl da arttırıyorsun! Koş, Prens! - Bravo, Epiphanes! - Çok iyi, Zürafa! - Yüce Antiochus! Koşuyor! - Sıçrıyor! - Uçuyor! Bir mancınıktan fırlamış bir ok gibi hipodroma yaklaşıyor! Sıçrıyor! - Çığlık atıyor! - Oraya vardı! Bu çok iyi; çünkü Amfiteatr'ın kapılarına varmakta bir saniye gecikseydin, sen "Doğu'nun Medarı İftiharı", Epidefne'de leşini kemirmeyen ayı yavrusu kalmayacaktı.

Gidelim - uzaklaşalım buradan! - Çünkü hassas modern kulaklarımız kralın kurtuluşu şerefine yapılmaya başlanmak üzere olan kutlamanın gürültülerini kaldıramaz! Dinleyin! Başladı bile. Bakın! - Bütün şehir karmaşa içinde! "Burası Doğu'nun en kalabalık şehri olsa gerek! Nasıl bir insan yığını bu böyle! Her mevkiden ve yaştan insanların karmaşası! Farklı birçok mezhep ve ulusların bir aradalığı! Giysilerin çeşitliliği! Bir dil Babil'i! Hayvan çığlıkları! Çınlayan müzik aletleri! Filozoflar kalabalığı!" Haydi gidelim! "Bir saniye! Hipodromdan gürültüler geliyor; bunun anlamı ne, yalvarırım söyle bana!" O mu? -Ah, hiçbir şey. Epidefne'nin, söyledikleri gibi krallarının inancı, cesareti, bilgeliği ve kutsallığı konusunda tatmin olmuş ve az önceki insanüstü çevikliğine tanıklık etmiş soylu ve özgür vatandaşları, kralın alnını koşu yarışının galibine (şairlere verilecek olanın yanı sıra) verilecek çelenkle şimdiden süslemeyi görev biliyorlar -gelecek Olimpiyatların kutlamasında alması gerektiği açık olan ve bu yüzden şimdi, önceden verdikleri bir çelenkle.

Duk De L'Omelette

Ve hemen daha serin bir diyara adım attı - COWPER.

Keats bir eleştiri yüzünden can verdi. "The Andromache" yüzünden ölen kimdi? Aşağılık ruhlar! - De LOmelette bir ortolan yüzünden öldü. L'historie en est bréve. Yardım et bana, Apicius'un ruhu! Küçük kanatlı gezgin Peru'daki evinden Chausée D'Antin'e âşık, gevşemiş, üşengeç bir halde, altın bir kafesle taşındı. Sahibi Kraliçe La Bellissima tarafından gönderilen o talihli kuşu Dük De L'Omelette'e imparatorluğun altı baronu götürdü.

Dük o gece yemeğini tek başına yiyecekti. Dairesinin mahremiyeti içinde, uğrunda açık artırmada kralından fazla para vererek sadakatini feda ettiği o kanepenin -o kötü şöhretli Cadét kanepenin- üstüne yavaşça uzandı. Yüzünü yastığına gömüyor. Saat çalıyor! Duygularına hakim olmayan Dük bir zeytin tanesi yutuyor. Tam bu anda hafif bir müzik sesiyle birlikte kapı usulca açılıyor ve birden! Kuşların en güzeli erkeklerin en âşığının önünde duruyor! Ama Dük'ün yüzü şimdi hangi tarifsiz dehşetle allak bullak oldu? - "Horreur! - Chien! - Baptiste! - L'oiseau! Ah, bon Dieu! Cet oiseau modeste que tu as déshabillé de ses plumes, et que tu as servi sans papier!" Daha fazlasını söylemek gereksiz: - Dük ani ve şiddetli bir tiksinti kriziyle son nefesini verdi.

"Ha! Ha! Ha!" dedi Dük, ölümünden sonraki üçüncü günde.

"He! He! He!" diye yanıtladı Şeytan hafifçe, bir hauteur havasıyla doğrularak.

"Ama ciddi olamazsınız," diye karşılık verdi De LOmelette. "Günah işledim - c'est vrai - ama, saygıdeğer bayım, lütfen bir düşünün! - Böylesine - böylesine - barbarca tehditleri eyleme geçirmek gibi bir niyetiniz yok herhalde." "Böylesine neyi?" dedi Majesteleri - "Haydi bayım, soyunun!" "Soyunun ha! - Aman ne güzel! - hayır efendim, soyunmayacağım. Söyler

misiniz, siz kim oluyorsunuz da ben, Dük De L'Omelette, Foie-Gras'ın yeni reşit olmuş prensi, 'Mazurkiad'ın yazan ve Akademi Üyesi, Bourdon tarafından yapılmış en güzel pantolonu, Rombert'in diktiği en zarif robe-de-chambre'ı emriniz üzerine çıkaracağım - saçlarımı bozacağım - eldivenlerimi çıkarmak için gireceğim zahmet de cabası?" "Ben kim mi oluyorum? - Ah, evet! Ben Baal-Zebub'um, Sineklerin Prensi. Seni şimdi içi fildişi kaplı, gülağacından bir tabuttan çıkardım. Tuhaf bir kokun vardı ve irsaliye üstüne iliştirilmişti. Seni Belial gönderdi - Mezarlıklar Müfettişiyim. Bourdon tarafından yapıldığını söylediğin pantolonun mükemmel bir keten don, robe-de- chambre'ın ise geniş bir kefen." "Bayım!" diye yanıtladı Dük. "Hakaretinizi karşılıksız bırakamam! - Bayım! bu hakaretin intikamını sizden ilk fırsatta alacağım! - Bayım! Yine görüşeceğiz! Şimdilik au revoir!" - ve Dük eğilerek Şeytan'ın huzurundan çekiliyordu ki, beklemekte olan bir beyefendi tarafından durdurulup geri getirildi. Bunun üzerine Dük Hazretleri gözlerini ovuşturdu, esnedi, omuz silkti, düşündü. Kimliği konusunda tatmin olduktan sonra etrafını kuşbakışı bir incelemeye tabi tuttu. Daire muhteşemdi. De L'Omelette bile oranın bien comme il faut ilan etti. Şaşırtıcı olan uzunluğu ya da genişliği değil - ah, yüksekliğiydi! - Tavan yoktu - onun yerinde - yoğun bir ateş renkli bulutlar girdabı vardı. Yukarı bakınca Dük'ün başı döndü. Tepeden kan renginde, bilinmeyen bir metalden yapılma bir zincir sarkıyordu - üst ucu görünmüyordu, tıpkı Boston şehri gibi, parmi les nues idi. Alt ucunda büyük bir fener sallanmaktaydı. Dük bunun yakuttan yapılma olduğunu biliyordu; ama öyle yoğun, öyle dingin, öyle korkunç bir ışık yayıyordu ki, İran böylesine asla tapmamıştı - Gheber böylesini asla hayal etmemişti - Mussulman afyonun etkisi altındayken, sırtı çiçeklere, yüzü Tanrı Apollo'ya dönük halde bir haşhaş tarlasında sendeleyerek yürürken böylesini asla düşlememişti. Dük hafif, kesin olarak tasvipkar bir küfür mırıldandı.

Odanın köşelerinde yuvarlak oyuklar vardı. - Bunların üçünde dev heykeller duruyordu. Güzellikleri Yunan, biçimsizlikleri Mısır, tout ensembleleri Fransız tarzındaydı. Dördüncü oyuktaki heykelin üstü örtülüydü; devasa da değildi. Ama ince bir ayak bileği, sandaletli bir ayak görünüyordu. De L'Omelette elini kalbine bastırdı, gözlerini kapadı, yukarı kaldırdı ve Majesteleri Şeytanı görerek - kızardı.

Ama tablolar! - Kupris! Astarte! Astoreth! - Bin bir tane! Ve Rafaelle onları görmüş! Evet, Rafaelle buraya gelmiş; ne de olsa o-----------'yi

çizmedi mi? Ve bu yüzden de lanetlenmedi mi? Tablolar! - Tablolar! Ah lüks! Ah aşk! - Bu yasak güzellikleri gören kim, sümbül rengi ve somaki duvarlarda yıldızlar gibi parıldayan altın çerçevelerin zerafetine bakar ki? Ama Dük kendini kaybediyor. Ancak sandığınız gibi görkemden başı dönmüş ya da o sayısız tütsünün muhteşem kokularıyla sarhoş olmuş değil. C'est vrai que de toutes ces choses il a pensé beaucoup – mais! Dük De L'Omelette dehşete kapılmış durumda; çünkü tek bir perdesiz pencerenin sergilediği kurşuni manzarada ateşlerin en korkuncu parıldıyor! Le pauvre Duc O salonu dolduran yüce, haz verici, bitimsiz melodilerin büyülü pencere camlarının simyasından geçerken süzülen ve dönüşüme uğratılan, umutsuzların ve lanetlilerin inlemeleri ve ulumaları olduğunu düşünmeden edemiyor! Ve oradaki! - Oradaki! - O kanepenin üstündeki! - Kim olabilir? Petit-mâitre - hayır, Tanrı - olabilir mi, soluk çehresiyle, si amérement, et qui sourit, mermerden yapılmışçasına oturan? Mais il faut agir,- yani, bir Fransız asla ulu orta bayılmaz. Hem Dük Hazretleri olay çıkarmaktan nefret ederdi. De L'Omelette kendine geldi. Masada kartlar vardı - puan fişleri de. Dük B ------- 'nin öğrencisiydi; il avait tué ses six hommes. Öyleyse il peut s'echapper. İki fişi eline alıyor ve taklit edilemez bir zerafetle Majestelerine seçimi sunuyor. Horreur! Majesteleri hamle yapmıyor! Mais il joue! - ne mutluluk verici bir düşünce! Ama Dük'ün hep kusursuz bir hafızası olmuştu. Abbé Gualtier'in "Diable"ını gözden geçirmişti. Orada "que le Diable n'ose pas refuser un jeu d'écarté" deniyordu.

Ama ihtimaller - ihtimaller! Evet - umutsuzdu; ama Dük'ün kendisinden daha umutsuz olamazlardı. Hem o işin sırrını bilmiyor muydu? Pere Le Brun'ü üstünkörü okumamış mıydı? - Vingtun Kulübü'nün bir üyesi değil miydi? "Si je perds," dedi, "je serai deux fois perdu - iki kez lanetleneceğim - voila tout!" (Burada Dük Hazretleri omuz silkti.) "Si je gagne, je reviendrai â mes ortolans - que les cartes soient préparées!" Dük dikkat kesilmişti -Majesteleri özgüvenle doluydu. Bir izleyicinin aklına Francis ve Charles gelirdi. Dük Hazretleri oyununu düşündü. Majesteleri düşünmedi; kartları karıştırdı. Dük kesti.

Kartlar dağıtıldı. Koz belli oldu - koz - koz - papaz! Hayır - kızdı. Majesteleri kızın üstündeki erkeksi giysilere küfretti. De L'Omelette elini kalbinin üstüne koydu.

Oynuyorlar. Dük sayıyor. El dağıtılıyor. Majesteleri de ağır ağır sayıyor, gülümsüyor, şarap içjyor. Dük bir kart veriyor.

"C'est â vous âfeire," dedi Majesteleri keserken. Dük Hazretleri başını eğerek selam verdi, dağıttı ve masadan kalktı, en présentant le Roi Majesteleri hayal kırıklığına uğramış gibi görünüyordu.

İskender İskender olmasa Diyojen olurdu; ve Dük çıkıp giderken hasmını şu konuda temin etti, "que s'il n'eüt pas été De L'Omeletie il n'aurait point d'objection d'étre le Diable."

Metzengerstein

Pestis eram vivus - moriens tua mors ero.
-MARTIN LUTHER.

Dehşet ve ölüm asırlardır ortalıkta kol geziyor. Öyleyse anlatmam gereken öyküye niye bir tarih vereyim ki? Bahsettiğim dönemde, Macaristan'ın iç kısımlarında ruh göçü doktrinlerine ilişkin bir inancın gizli, ama yerleşik bir şekilde var olduğunu söylemem yeterli olacaktır. Doktrinlerin kendisi hakkında -yani yanlışlıkları ya da doğrulukları hakkında- hiçbir şey söylemiyorum.

Ama kuşkularımızın çoğunun "vient de ne pouvoir étre seuls"dan [Mercier, "L'an deux mille quatre cent quarante"sinde ruh göçünün doktrinlerini ciddiyetle savunur ve İ. D'lsraeli "mantığa bu kadar basit ve az tiksinç gelen başka bir sistem yoktur," der. Albay Ethan Allen'ın, "Yeşil Dağ Çocuğu"nun da ciddi bir tenasühçü olduğu söylenir.] (ki La Bruyere bunun bütün mutsuzluklarımızın sebebi olduğunu söyler) kaynaklandığına eminim. Ama Macar batıl itikatlarında absürdlüğün eşiğinde gezinen bazı noktalar vardı. Onlar -Macarlar- temelde Doğulu otoritelerden epey farklıydılar. Örneğin Macarlara göre "Ruh," -zeki ve kavrayışı keskin bir Parislinin sözlerini aktarıyorum- "ne demeure qu'un seule fois dans un corps sensible: Au reste - un cheval, un chien, un homme méme, n'est que la ressemblance peu tangible de ces animaux." Berlifitzing ve Metzengerstein aileleri yüzyıllardır ihtilaf içindeydi. İki ailenin birbirlerine karşı böylesine meşhur ve karşılıklı nefretle perçinlenmiş bir düşmanlık beslemesi duyulmuş şey değildi. Bu düşmanlığın kaynağı eski bir kehanette yatıyordu galiba -"Yüce bir isim korkulu bir düşüş yaşayacak, Metzengerstein'in ölümlülüğü Berlifitzing'in ölümsüzlüğünü yendiğinde." Aslında bu sözün kendi içinde pek bir anlamı yoktu. Ama daha önemsiz sebeplerin -çok eskiden de değil- aynı derecede ölümcül sonuçlara yol açtığı görülmüştür.

Ayrıca yayılmacı bir politika izleyen iki hanedan uzun süredir çalkantılı bir hükümette rakip konumdaydılar. Dahası, yakın komşuların dost olduğu pek enderdir. Berlifitzing Şatosu sakinleri yüksek payandalarından, Metzengerstein Sarayı'nın pencerelerinin içine bakabiliyorlardı. Böylesine feodal bir görkem, kökleri daha yakın zamanlara dayanan ve daha az varlıklı, sinirli mizaçlı Berlifiızingleri tahrik etmişti. Öyleyse o kehanetin, ne kadar saçma da olsa, zaten kalıtsal kıskançlık tarafından kışkırtılan, bozuşmaya hazır iki aileyi birbirine düşürmesinde şaşılacak bir şey var mı? Kehanet daha güçlü olan ailenin kazanacağını ima ediyordu -eğer bir şey ima ediyorduysa- ve bu elbette daha zayıf ve nüfuzsuz olan tarafın kinini artırıyordu.

Berlifitzing Kontu Wilhelm, gençliğinde azametli biri olmasına karşın bu anlatıdaki olayların geçtiği döneminde tek özelliği rakibinin ailesine karşı duyduğu aşırı ve kökleşmiş bir kin ve atlara ve avcılığa karşı duyduğu büyük bir tutku olan (her gün ava çıkmasını ne fiziksel ve zihinsel yetersizlikleri, ne de ilerlemiş yaşı engelleyebiliyordu) zayıf ve bunak bir ihtiyardı. Metzengerstein Baronu Frederick ise henüz reşit değildi. Babası Bakan G----- genç yaşta ölmüştü. Annesi Leydi Mary de kısa süre sonra onun peşinden gitmişti. Frederick o sırada on sekizindeydi. Bir şehirde geçirilen on sekiz sene uzun bir dönem değildir: Ama kırlarda -o prensliğin bulunduğu görkemli kırlar gibi yerlerde sarkaç daha derin bir anlamla sallanır.

Genç Baron, babasının idaresine ilişkin bazı tuhaf koşullar sonucunda onun ölümünden hemen sonra o büyük servetini ele geçirdi. Bir Macar soylusunun bu kadar çok mülke sahip olması pek rastlanır şey değildi. Şatoları sayılamayacak kadar çoktu. En görkemli ve büyük olanıysa "Metzengerstein Sarayı" ydı. Arazilerinin sınırı asla kesin olarak belirlenmemişti; ama ana parkı seksen kilometre boyunca uzanıyordu.

Böylesine genç, karakteri bilindik bir mal sahibinin böylesine benzersiz bir serveti ele geçirmesi şimdiden sonra ne yapacağı konusunda pek spekülasyona yol açmadı. Gerçekten de varis üç gün içinde zulümde babasına taş çıkarttı. Utanç verici ahlaksızlıklar -pervasızca hainlikler- duyulmamış canavarlıklar - titreyen kölelerinin uysalca boyun eğmenin - fazla titiz bir vicdanın - artık kendilerini adi bir Caligula'ya karşı koruyamayacağını çabucak anlamalarına yol açtı. Dördüncü günün gecesinde Berlifitzing ahırları yanmaya başladı; ve civardaki herkes

Baron'un kabahatlerinin ve kötülüklerinin zaten tiksinç olan listesine kundakçılığa da ekledi.

Ama bu olayın yol açtığı kargaşa esnasında, genç soylu Metzengerstein aile sarayının geniş ve boş bir üst kat dairesinde oturup derin düşüncelere dalmıştı. Duvarlarda kasvetle asılı duran zengin, ama solmuş goblenler bin bir ünlü atanın gölgeli ve görkemli formlarını temsil ediyordu. Burada otokratlarla ve hükümdarlarla yan yana, arkadaşça oturan, zengin kakımlı rahipler ve kodaman din adamları geçici bir kralın isteklerini veto ediyor ya da papanın emriyle şeytanın asi kralını dizginliyordu. Şurada Metzengerstein prenslerinin esmer, uzun figürleri -düşmüş düşmanların cesetlerini çiğneyen kaslı atları- enerjik ifadeleriyle en sağlam sinirleri bile sarsıyordu: Ve yine burada, eski günlerin kadınlarının cinsellik yayan, kuğu gibi figürleri hayali melodiler eşliğinde gerçekdışı bir dansın labirentlerinde süzülüyordu.

Ama Baron Berlifitzing'in ahırlarından gelen, giderek yükselen sesleri dinlerken ya da dinler gibi yaparken -veya belki de daha yeni ya da etkili bir cüretkarlık gösterisi üstüne düşünürken- gözleri rakip ailenin Müslüman bir atasına ait bir goblendeki devasa ve rengi doğal olmayan bir ata çevrildi. At ön planda heykel gibi, hareketsiz duruyordu. Arka planda yenilmiş binicisi bir Metzengerstein'ın hançeriyle can vermekteydi.

Bakışlarının farkında olmadan nereye çevrildiğini görünce Frederick'in dudaklarında şeytani bir gülümseme belirdi. Ama bakmayı sürdürdü. Duyularının üstüne bir tabut örtüsü gibi çöken aşırı huzursuzluğa anlam veremiyordu. Düşsü ve tutarsız duygularını uyanıklıkla bağdaştırmakta zorlanıyordu. Baktıkça daha fazla büyüleniyordu sanki -bakışlarını o goblenin ilginçliğinden ayırmak giderek daha zor geliyordu. Ama içindeki kargaşa iyice büyümeden dikkatini zorla dairenin camlarına vuran kızıl ışıklara çevirdi. Ancak bu eylem anlıktı. Bakışları mekanik bir şekilde tekrar duvara döndü.

Bu arada dev atın başının pozisyon değiştirmiş olduğunu görünce büyük bir dehşete ve hayrete kapıldı. Hayvanın daha önce sanki sevgiyle, yüzükoyun yatan lorduna eğilmiş olan başı şimdi dimdik Baron'a doğru çevrilmişti. Daha önce seçilemeyen gözlerinde şimdi enerjik ve insanca bir ifade vardı ve sıradışı bir kızıllıkla parlıyordu. Öfkeye kapıldığı belli olan atın gerilmiş dudakları mezarsı ve iğrenç dişlerini sergiliyordu.

Dehşete kapılan genç soylu sendeleyerek kapıya doğru gitti. Onu açarken içeri dolan ve odayı aydınlatan kızıl, parlak bir ışık bir gölgeyi titreşen goblenin üstüne büyük bir netlikle düşürdü; ve o gölgenin Müslüman Berlifitzing'in amansız ve muzaffer katilinin hatlarını tamamen doldurduğunu ve tam onun pozisyonuna büründüğünü görünce -eşikte bir süre hayretler içinde dururken- tepeden tırnağa ürperdi.

Baron biraz neşelenmek için hemen açık havaya çıktı. Sarayın ana kapısında üç seyisle karşılaştı. Dev ve alev rengi bir atı büyük güçlüklerle, canları pahasına dizginlemeye çalışıyorlardı.

"Kimin atı bu? Nereden buldunuz?" diye sordu delikanlı, huysuz ve boğuk bir sesle, o goblenli odadaki o gizemli atın, önündeki bu öfkeli hayvanın tıpatıp aynısı olduğunu fark edince.

"Bu at size ait efendim," diye yanıtladı seyislerden biri, "en azından sahibi olduğunu iddia eden başka kimse yok. Onu Berlifitzinglerin yanan ahırından dumanlar içinde ve öfkeden köpürerek kaçarken yakaladık. Eski Kont'un yabancı aygırlarından biri olduğunu düşünerek geri götürdük. Ama oradaki kimse ata sahip çıkmadı. Bu çok tuhaf, çünkü taşıdığı izlerden alevlerden kılpayı kurtulduğu belli oluyor." "Alnına dağlanmış W. V. B. harfleri de açık seçik görülüyor," diye araya girdi ikinci bir seyis. "Tabii ki bunların Wilhelm Von Berlifitzing'in baş harfleri olduğunu düşündüm - ama şatodaki herkes at hakkında herhangi bir şey bildiğini inkar ediyor." "Çok garip!" dedi genç Baron düşünceli bir havayla ve sözlerinin anlamından açıkça habersiz olarak. "Söylediğin gibi, bu oldukça güzel bir at -müthiş bir at! Gerçi senin de çok haklı olarak söylediğin gibi, nereden geldiği şüpheli; ama benim olsun." diye ekledi, bir duraksamadan sonra. "Belki Frederick Metzengerstein gibi bir binici Berlifitzing'in ahırlarından gelen bir şeytanı bile ehlileştirebilir." "Yanılıyorsunuz lordum. Söylediğimiz gibi, at Kont'un ahırlarından gelmedi. Durum böyle olsaydı, onu ailenizden bir soylunun karşısına asla çıkarmazdık." "Doğru!" dedi Baron kuru bir sesle; ve o anda yatak odası uşaklarından biri kıpkırmızı bir yüzle ve hızlı adımlarla çıkageldi. Efendisinin kulağına tasarımını kendisinin yapmış olduğu bir dairedeki goblenin küçük bir parçasının ansızın ortadan kaybolduğunu fısıldadı. Aynı zamanda ayrıntılara da girdi; ama bunlar çok alçak sesle söylendiğinden seyisler meraklarını gideremediler.

Genç Frederick bu esnada oldukça huzursuzlanmış göründü. Ancak kısa sürede kendini toparladı ve yüzünde kararlı bir fesatlık ifadesiyle söz

konusu dairenin kapısının hemen kilitlenmesini ve anahtarının kendisine verilmesini emretti. Uşağın gitmesinden sonra, Baron'un artık kendisine ait olarak kabul ettiği at iki misli öfkeyle ileri atılıp şaha kalkarak sarayla Metzengerstein ahırları arasındaki uzun yoldan götürülürken kölelerinden biri Baron'a "Yaşlı avcı Berlifitzing'in talihsiz ölümünü işittiniz mi?" diye sordu.

"Hayır!" dedi Baron, birden konuşan kişiye dönerek. "Öldü mü dedin?" "Evet lordum; ve bu haberin sizi üzmeyeceğinden eminim." Dinleyicinin yüzünde bir gülümseme belirip kayboldu. "Nasıl ölmüş peki?" diye sordu.

"Av aygırlarından en sevdiklerini kurtarmaya çalışırken alevlerin ortasında kalmış ve korkunç bir şekilde ölmüş." "D-e-m-e-k ö-y-l-e-!" dedi Baron, sanki heyecan verici bir düşüncenin gerçekliğinin yavaşça ve kararlılıkla bilincine varıyormuşçasına.

"Evet," dedi köle.

"Şok edici!" dedi delikanlı istifini bozmadan ve sessizce saraya girdi.

Bu tarihten sonra sefih genç Baron Frederick Von Metzengerstein'ın dışsal tavırlarında belirgin bir değişiklik gözlenmeye başlandı. Davranışları her beklentiyi hayal kırıklığına uğratıyor ve pek çok hileci annenin görüşleriyle pek az ortak yön sergiliyordu. Alışkanlıktan ve tavırları komşu aristokratlara karşı eskisinden de soğuktu. Kendi bölgesinin dışına asla çıkmıyor ve bu engin ve sosyal dünyada tamamen tek başına yaşıyordu - sahiplendikten sonra sürekli bindiği o sıradışı, atılgan ve alev rengi atla gizemli bir şekilde arkadaşlık etmiyor idiyse tabii. Ancak komşuları uzun süre periyoduk olarak davetlerde bulunmayı sürdürdü.

"Baron varlığıyla festivallerimizi onurlandım mı acaba?" "Baron yabandomuzu avımıza katılır mı?" -"Metzengerstein avlanmaz;" "Metzengerstein gelmeyecek," kibirli, kısa ve öz yanıtlardı.

Buyurgan soylular bu sürekli yinelenen hakaretlere katlanamazlardı. Davetler resmileşti - seyrekleşti - zamanla tamamen kesildi. Talihsiz Kont Berlifitzing'in dul eşinin "Umarım Baron evde olmak istemediği zaman evde olur, çünkü eşitlerinin varlığını horgörüyor; ve ata binmek istemediği zaman ata biner, çünkü bir atın arkadaşlığını tercih ediyor," dediği bile işitildi. Bu kalıtsal gücenikliğin son derece aptalca bir şekilde ifadesiydi elbette; ve sadece her zamankinden fazla enerjik olmaya karar verdiğimizde sözlerimizin ne kadar tuhaf bir şekilde anlamsızlaştığını göstermeye yaradı.

Ancak iyi niyetliler genç soylunun davranışlarındaki değişimi ebeveynlerini vakitsizce kaybetmiş olmasına bağladılar. Ama onları kaybettikten hemen sonraki, canavarca ve pervasızca yaşadığı kısa dönemi unutuyorlardı. Bazıları onun kendisini fazla önemsediğini ve aşırı kibirli olduğunu söyledi. Yine bazıları (mesela aile doktoru bunlardan biriydi) tuhaf bir melankoliden ve kalıtımsal bir sağlıksızlıktan bahsetmekte duraksamadı. Bu arada halk arasında daha karanlık ve üstü kapalı imalar ediliyordu.

Sonunda Baron'un yeni cenk atına karşı gösterdiği sapkınca bağlılık - hayvanın vahşi ve şeytani niteliklerini her sergileyişiyle güçleniyor gibi görünen bir bağlılık- aklı başında herkes tarafından iğrenç ve anormal bir tutku olarak görülmeye başlandı. Genç Metzengerstein öğle güneşinin altında - gecenin karanlığında - hastalıkta ya da sağlıkta - iyi ya da kötü havada - inatçı küstahlığıyla kendi doğasına son derece benzerlik gösteren o devasa atın sırtında görülüyordu sürekli.

Son olaylarla birleşince binicinin aşırı tutkusuna ve atın yeteneklerine doğaüstü ve mucizevi bir nitelik katan başka olaylar da vardı. Atın bir sıçrayışta kat ettiği mesafe özenle ölçülmüş ve sonuç hayal gücü en kuvvetlilerin bile beklentilerinden çok daha fazla çıkmıştı. Ayrıca Baron hayvana belirli bir isim vermemişti, oysa koleksiyonundaki geri kalan tüm atların ismi vardı. Bu atın ahırı da diğerlerinkinden uzaktaydı; ve tımar etme işini ve diğer gerekli işleri sadece atın sahibi görüyor, hattâ o atın ahırına ondan başka kimse giremiyordu.

Ayrıca, atı Berlifitzing'teki büyük yangından kaçarken yakalayan üç seyis her ne kadar atı bir başlık ve ip halkasıyla durdurmayı başarmış olsa da - üçünden hiçbiri o tehlikeli mücadele sırasında elini atın gövdesinin üzerine koyduğundan emin değildi. Soylu ve atılgan bir atın davranışlarında sergilenen tuhaf zeka genellikle fazla heyecan uyandırmaz, ama öyle durumlar vardı ki en kuşkucu ve soğukkanlı kişileri bile etkiliyordu; ve bazen atın ayaklarını korkunç ve derin anlamlar gizler şekilde, hızla yere vurarak, toplanmış kendisini izleyen kalabalığın korkuyla geri çekilmesine yol açtığı oluyordu. Böyle zamanlarda genç Metzengerstein'ın beti benzi atıyor, atın bir insan gibi ciddiyetle bakan, hızlı ve arayıcı gözlerinden kaçıyordu.

Ancak Baron'un tüm maiyeti içinde kimse o genç soylunun vahşi atına karşı duyduğu o sıradışı tutkuyu paylaşmıyordu; en azından çirkinliğiyle herkesin sinirini bozan ve görüşlerine kesinlikle kimsenin aldırmadığı

önemsiz ve biçimsiz, ufak tefek bir uşak dışında kimse. O (eğer fikirleri bahsedilmeye değerse) efendisinin ata binerken hep açıklanamaz ve neredeyse fark edilmeyecek bir şekilde titrediğini öne sürme küstahlığında bulunuyordu; ve her gün uzun gezintisinden geri döndüğünde muzaffer bir kötülük ifadesinin yüzünün tüm hatlarını çarpıttığını.

Fırtınalı bir gecede derin bir uykudan uyanan Metzengerstein odasından çıkıp deli gibi aşağı indi ve atın sırtına atladığı gibi ormana dalıp gözden kayboldu. Böylesine sık yaşanan bir olay ilgi çekmedi, ama birkaç saat sonra, Metzengerstein Sarayı'nın muazzam ve görkemli kale burçları güçlü ve dizginsiz bir yangının etkisiyle temellerinden çatırdayıp sarsılmaya başlayınca saraydakiler geri dönüşünü büyük bir endişeyle beklemeye başladı.

Alevler ilk fark edildiğinde öyle ilerlemişti ki binanın herhangi bir kısmını kurtarma çabalarının boşuna olduğu açıktı. Şaşkınlık içindeki komşular kayıtsız olmasa bile sessiz bir hayretle durup yangını izlemeye başladı. Ama kalabalığın dikkati yeni ve korkutucu bir objeye yöneldi ve bu insan acısının bir kalabalığın hislerindeki heyecanı nasıl cansız maddenin en afallatıcı görüntülerinden bile çok uyandırdığını kanıtladı.

Ormanla Metzengerstein Sarayı arasındaki, yaşlı meşelerin oluşturduğu uzun yolda bonesiz ve panik içindeki bir biniciyi taşıyan bir atın Fırtına Şeytanı'nınkini bile aşan bir süratle sıçrayarak ilerlediği görüldü.

Binicinin atın kontrolünü tamamen yitirdiği açıktı. Yüzündeki ızdırap, bedeninin kasılmaları insanüstü bir çaba harcadığını gösteriyordu; ama duyduğu dehşetin yoğunluğuyla defalarca ısırdığı, kanayan dudaklarının arasından tek bir çığlık dışında hiç ses çıkmadı. Toynakların takırtısı alevlerin gürlemesini ve rüzgarın çığlıklarını tiz ve keskin bir şekilde bastırdı. Bir an sonraysa at bir sıçrayışta kapıyı ve kale hendeğini aştıktan sonra sarayın sarsılan merdivenlerini çıkıp binicisiyle birlikte o kaotik alev girdabının içinde gözden kaybolmuştu.

Fırtına bir anda dindi ve ortalığa ölü, sessiz bir dinginlik çöktü. Beyaz bir alev hâlâ binayı bir kefen gibi sarmalıyor ve sessiz göğe doğru yükselirken doğaüstü parıltılar saçıyordu. Bir duman bulutu mazgallı siperlerin üstüne belirgin ve devasa bir şekil oluşturarak çöküyordu -bir atın şeklini.

Maelzel'in Satranç Oyuncusu

Maelzel’in Satranç Oyuncusu, halka sergilenen şeyler arasında belki de en fazla ilgi göreni olmuştur. Onu gören herkeste büyük bir merak uyandırdığına inanıyorum. Ama nasıl çalıştığı hâlâ anlaşılamamıştır. Bu konuda aydınlatıcı bir yazı yazılmadı henüz -bu yüzden son derece zeki, işinin uzmanı makine mühendisleri bu Otomatı saf bir makine olarak tanımlıyor; hareketlerinin insana bağımlı olmadığını, bu yüzden de insanoğlunun icatlarının hiç şüphesiz en büyüğü, en şaşırtıcısı olduğunu söylüyorlar. Haklı olsalar, yani Otomat’ın hareketleri gerçekten de insana bağımlı olmasa, bu söyledikleri doğru olacaktı şüphesiz. Bu durumda, Satranç Oyuncusu’nu gelmiş geçmiş herhangi bir benzer icatla kıyaslamak saçma olurdu. Oysa şimdiye kadar pek çok harika otomat yapılmıştır. Brewster’ın "Doğal Büyü Üzerine Yazılar" adlı kitabında, son derece ilginç otomatlardan bahsedilir. Bunlardan bir kısmının gerçekten yapılmış olduğuna şüphe yoktur. Örneğin Bay Camus'nün 14. Louis’nin çocukluğunda, onu eğlendirmek için icat ettiği arabası bunlardan biridir. Bu oyuncağı sergilemek için, içinde bulunduğu odaya bir buçuk metrekarelik bir masa getirtmişti. Bu masanın üstüne on beş santim uzunluğunda, tahtadan yapılmış ve yine iki tahta at tarafından çekilen bir araba koymuştu. Arabanın pencerelerinden biri açıktı. Buradan bakınca, arka koltukta bir bayanın oturduğu görülebiliyordu. Arabanın ön kısmında bir sürücü oturmuş, dizginleri tutuyordu. Onun arkasında biri genç, diğeri yaşlı iki uşak oturmaktaydı. Bay Camus bir zembereğe dokununca, sürücü kırbacını şaklatmış ve atlar harekete geçerek arabayı masanın üstünde çekmeye başlamıştı. Araba aynı doğrultuda olabildiğince ilerledikten sonra, masanın kenarından sola dönmüş ve koltuğunda oturan genç önüne gelene dek ilerlemeyi sürdürmüştü. Durunca, genç uşak inip kapıyı açmış ve içerideki bayan dışarı çıkıp kralını selamlamıştı. Sonra tekrar içeri girmişti. Uşak

kapıyı kapamış ve eski yerine geri dönüp oturmuştu. Sürücü kırbacını şaklatmış, araba harekete geçmiş ve o da eski yerine geri dönmüştü.

Bay Maillardet’nin Büyücü’sü de dikkate değerdir. Aşağıdaki anlatıyı Dr. B.'nin yukarıda bahsedilen “Yazılar”ından alıntılıyoruz, kendisi de bilgilerinin çoğunu “Edinburgh Ansiklopedisi"nden almıştır:

"Gördüğümüz en meşhur mekanizmalardan biri. Bay Maillardet tarafından bazı belirli soruları yanıtlaması için yapılmış olan Büyücü'dür. Büyücü kılığındaki bir adam, bir duvar dibinde oturmaktadır. Bir elinde bir sihirbaz değneği, diğerinde bir kitap vardır. Oval şeklindeki madalyonların üstüne, önceden hazırlanmış sorular kazınmıştır. Kişi bunlar arasından istediğini seçebilir. Hangisine yanıt almak istiyorsa, bu sorunun yazılı olduğu madalyonu belirli bir çekmece gözüne koyar. Yaylı çekmece hemen kapanır ve yanıt verilene kadar açılmaz. Büyücü ayağa kalkar, başını eğer, değneğiyle havada daireler çizer ve kitabı yüzünün hizasına kaldırıp derin düşüncelere dalmışçasına inceler. Böylece söz konusu soru üstünde düşünmüş gibi göründükten sonra, değneğini kaldırıp tavana vurunca, odanın kapısının iki kanadı ardına dek açılır ve soruya uygun bir yanıt belirir. Kapılar tekrar kapanınca, büyücü eski yerine geri döner ve çekmece gözü de açılıp madalyonu geri verir. Bu madalyonlardan yirmi tane vardır. Her birinin üstünde farklı bir soru yazılıdır. Büyücü bunlara en uygun ve çarpıcı yanıtları verir. İnce pirinç tabakalardan yapılmış, elips şeklindeki bu madalyonlar birbirinin tıpatıp aynısıdır . Bazılarının iki yüzünde de sorular vardır. Büyücü bunlara peş peşe yanıt verir. Eğer çekmece gözü, içine bir madalyon konmadan kapanmışsa; büyücü ayağa kalkar ve kitabına bakıp başını salladıktan sonra tekrar oturur. Kanatlı kapı kapalı kalır. Boş çekmece gözü açılır. Eğer çekmece gözüne iki madalyon birden konulursa, sadece alttakine yanıt verilir. Makine kurulduğunda, bir saat boyunca işler. Bu süre içinde elli kişiye yanıt verebilir. Mucit, üstünde farklı farklı sorular yazılı olan madalyonların makineyi çok basit bir şekilde harekete geçirdiğini söylemiştir.“

Vaucanson Ördeği ise daha da ilginçti. Canlı bir ördeğe her açıdan, o kadar benziyordu ki, gören herkesi yanıltıyordu. Brewster bu makinenin bir ördeğin bütün doğal hareketlerini yaptığını; iştahla yiyip içtiğini, ördeklere özgü bir şekilde başını ve boynunu hızla hareket ettirdiğini ve tıpkı onlar gibi su içerken gagasıyla suyu bulandırdığını söylüyor. Ayrıca son derece doğal bir şekilde vaklıyordu. Onu yapanlar, anatomik açıdan muhteşem bir

başarı sergilemişlerdi. Gerçek bir ördekte bulunan bütün kemikler, otomatta da vardı. Kanatları da ördek kanadının tıpatıp aynısıydı. Sekil itibarıyla da bir ördekten hiç farkı yoktu. Bütün kemikleri uygun hareketleri yapıyordu. Ördek, önüne bir mısır koçanı atıldığında, boynunu uzatıp bunu yutuyor ve ardından sindiriyordu.[1]

Peki ama, bu makineleri dahice buluyorsak. Bay Babbage'ın hesap makinesine ne demeli? Tahtadan ve metalden yapılma bir makinenin; astronomi ve navigasyon cetvellerinde herhangi bir hesabı yapabilmekle kalmayıp olası yanlışlıkları da göz önüne alarak matematiksel açıdan tamamen doğru yanıtlar verebilmesine ne buyurulur? Bütün bunları başarmakla da kalmayıp karmaşık hesaplardan sonra ulaştığı sonuçları insan müdahalesine kesinlikle gerek duymadan, kağıtlara basabilmesine ne diyeceğiz? Böyle bir makinenin Maelzel'in Satranç Makinesi'nden çok daha üstün olduğunu söyleyenler çıkabilir. Ama kesinlikle hayır. Satranç Makinesi daha üstündür - onun saf bir makine olduğunu, herhangi bir insan müdahalesine gerek duymadan işlediğini farz edersek tabii (ki bunu bir anlığına bile olsun farzetmemeliyiz). Aritmetiksel ya da cebirsel hesaplamalar, doğaları gereği sabit ve belirlidir. Belirli veriler, kaçınılmaz olarak belirli sonuçları doğurur. Bu sonuçlar ilk başta verilmiş olan o veriler dışında hiçbir şeye bağımlı değildir ve onların dışında hiçbir şeyden etkilenmez. Soruları sorunun yanıtına ulaşmak için de, belirli bir takım adımlar peş peşe, en ufak bir değişiklik yapılmadan atılmalıdır. Böyle bir durumda; yanıtlanacak olan sorunun verilerini alınca harekete geçen ve bunu düzenli olarak sürdürerek, kaçınılmaz bir şekilde gerekli sonuca ulaşan bir makine yapmanın mümkün olduğunu görmek zor değildir. Ne de olsa bu hareketler, ne kadar karmaşık olurlarsa olsunlar; sonuçta sonlu ve belirgindirler. Ama Satranç Oyuncusu meselesinde, durum çok farklıdır. Onda önceden belirlenmiş bir süreç yoktur. Satrançta hiçbir hamlenin ardından zorunlu olarak bir başka belirli hamlenin gelmesi gerekmez. Satranç oynayan bir insanın ileriki bir hamlesini, o sırada yaptığı bir hamleden yola çıkarak belirleyemeyiz. Bir satranç oyunundaki ilk hamle ile bir cebir sorusundaki veriyi karşılaştıralım; aradaki büyük fark hemen görülecektir.

İkincisinde -veride-, ikinci adım bellidir ve soruyu kaçınılmaz olarak takip eder Bu, veri tarafından belirlenmiştir. Bu yüzden ancak tek bir şey olabilir; başka bir şey olamaz. Ama bir satranç oyununun ilk hamlesinden

sonra, ikinci hamlenin ne olacağı kesin değildir. Cebir sorusunda, yanıta gidildikçe, sürecin kesinliğinde hiçbir aksama olmaz. Nasıl ikinci adım veri tarafından belirlenirse, üçüncü adım da ikinci, dördüncü adım da üçüncü adım vs. tarafından belirlenir ve bu sonuna dek böyle devam eder. Başka türlüsü mümkün değildir. Ama satranç oyununda adımlar ilerledikçe, her hamlenin belirsizliği de artar. Birkaç hamle sonrasının ne olacağını belirlemek imkansızdır. Oyunu izleyenler farklı farklı tavsiyelerde bulunacaktır. Bu durumda her şey oyuncuların seçimine bağlıdır. Şimdi, Satranç Oyuncusu’nun hamlelerinin belirli olduğunu kabul etsek bile (ki bunu kabul etmemeliyiz); rakibinin belirsiz olan hamleleri bunları mutlaka sekteye uğratacak, anlamsızlaştıracaktır. Şu halde, Satranç Oyuncusu ile Bay Babbage’ın hesap makinesinin işleyiş tarzı arasında hiçbir benzerlik yoktur. Satranç Oyuncusu’nu saf bir makine olarak tanımlamayı seçiyorsak, insanoğlunun en muhteşem icadı olduğunu da kabul etmemiz gerekir. Fakat mucidi Baron Kempelen ondan bahsederken, "Son derece sıradan bir mekanizma -mucizevi görünmesinin sebebi ise, hem farklı bir bakış açısından tasarlanmış, hem de yapılmasında kullanılan yöntemlerin iyi seçilmiş olmasıdır,” demiştir. Ama bu konu üstünde fazla durmak gereksiz.

Otomat’ın hareketlerinin sadece akıl tarafından belirlendiği şüphesizdir. Aslında bunu matematiksel olarak, a priori şekilde kanıtlamak da mümkündür. Şu halde bütün mesele, burada insan aklının nasıl kullanılabildiğidir. Bu konuya girmeden önce, Bay Maelzel’in sergisini hiç görmemiş olan okuyucular için, Satranç Oyuncusu’nun kısa bir geçmişini ve tarifini vermekte yarar var.

Satranç Oyuncusu Otomat 1769'da, Presburg'da yaşayan bir Macar soylusu olan Baron Kempelen tarafından icat edilmiştir. Kendisi sonradan icadını, sırrıyla birlikte şimdiki sahibine satmıştır.[2] Otomat yapıldıktan kısa süre sonra Presburg’ta, Paris’te, Viyana'da ve diğer Avrupa şehirlerinde sergilenmeye başlanmıştı. 1783 ile 1784'te, Bay Maelzel tarafından Londra'ya götürülmüştü. Son yıllarda Birleşik Devletler’in belli başlı şehirlerine de götürüldü. Her yerde görenleri hayrete düşürüyordu. Her tabakadan sayısız insan, onun sırrını çözmeye çalıştı. Bu sayfadaki resim, Otomat'ın birkaç hafta önce Richmondlular tarafından görülmüş halini kabaca tasvir etmektedir. Aslında sağ kolu masanın üstünde biraz daha önde olmalı; önünde bir satranç tahtası durmalı ve çubuğu tutarken minder görülmemelidir. Maelzel, Otomat’ın sahibi olduktan sonra kıyafetinde bazı

ufak tefek değişiklikler yapmıştı - örneğin başındaki sorguç sonradan eklenmiştir.

Otomat'ın sergilenme vakti gelince, bir perde yukarı kalkar ya da kanatlı kapaklar iki yana açılır. Tekerlekli makine itilerek en yakındaki seyircilerin üç buçuk metre kadar yakınına getirilir. Bunlarla onun (makinenin) arasında bir halat gerilir. Akçaağaçtan yapılmışa benzeyen ve masa niyetine kullanılan büyük bir kutunun başında, Türk gibi giyinmiş biri bağdaş kurmuş oturmaktadır. Sergiyi düzenleyen kişi, talep olursa makineyi odanın herhangi bir yerine götürüp orada bırakabilir. Hattâ bir oyun sırasında yerini defalarca değiştirebilir. Kutunun altında pirinç tekerlekler vardır, bu yüzden tabanı yerden epey yüksektir. İzleyiciler kutunun üst yüzeyini rahatlıkla görebilir. Figürün oturduğu sandalye kutuya tutturulmuştur. Kutunun üstünde yine tutturulmuş bir satranç tahtası vardır. Satranç Oyuncusu sağ kolunu kutunun üstüne, vücuduyla doksan derecelik açı yapacak şekilde, gelişigüzel görünen bir edayla uzatmıştır. Elinin tersi yukarı dönüktür. Satranç tahtası kırk beş santimetre karedir. Figürün sol kolu dirsekten kıvrılmıştır ve sol elinde bir çubuk vardır. Yeşil, uzun bir örtü Türk'ün sırtını ve omuzlarının kısmen ön tarafını örter. Kutu, dıştan göründüğü kadarıyla beş bölüme ayrılmıştır -eşit boyutlardaki üç dolaba ve dolapların altındaki iki çekmeceye. Otomat izleyicilere ilk gösterildiğinde yukarıda anlattığımız şekilde görünür.

Sonra Maelzel odadakilere, makinenin mekanizmasını göstereceğini söyler. Cebinden bir deste anahtar çıkardıktan sonra, bunlardan biriyle Şekil 1’de “1” rakamıyla belirtilen bir kapağı, seyirciler içeriyi iyice görebilsin diye ardına dek açar. İçerisi çarklarla, pinyonlarla, kollarla, çeşitli mekanik parçalarla doludur. Bunlar öyle iç içedir ki, bu sıkışık kütlenin ancak yüzeyi görünmektedir. Maelzel bu kapağı ardına dek açık bırakıp, kutunun arkasına gider. Figürün örtüsünü kaldırıp, birinci kapağın tam arka hizasındaki, bir başka kapağı açar. Buraya bir mum yaklaştırır. Bir yandan da makineyi sağa sola hareket ettirmeye başlar. Böylece içerisi parlak bir ışıkla aydınlanınca, mekanik parçalarla tamamen dolu olduğu görülür. İzleyiciler bu konuda tatmin olunca, Maelzel arka kapağı kapar, kilitler, anahtarı kilitten çıkarır, figürün örtüsünü eski yerine düşürür ve ardından ön tarafa geri döner. Hatırlarsanız, 1 numaralı kapak hâlâ açıktır. Sergici sonra kutunun en alt kısmında, dolapların altında bulunan çekmeceyi açar - aslında iki çekmece var gibi görünse de, sadece bir tane vardır, iki tutamaç ve iki anahtar deliği sadece süs niyetine konmuştur. Bu çekmeceyi ardına kadar açınca; içinde küçük bir minder ve tahta bir rafta dizili duran bir satranç taşları takımı

olduğu görülür. Maelzel 1 numaralı dolabın kapağı gibi bu çekmeceyi de açık bırakıp, 2 ve 3 numaralı kapakları açar. Bunların aslında tek bir kanatlı kapağın iki kanadı olduğu, aynı bölmeye açıldıkları anlaşılır. Ama bu bölmenin sağında (yani izleyicilerin sağında); on beş santim genişliğinde ve içi mekanik parçalarla dolu ayrı, küçük bir bölme vardır. Ana bölme ise (kutunun içindeki, 2. ve 3. kapakları açınca görülen kısma şimdiden sonra ana bölme diyeceğiz) siyah bir kumaşla kaplıdır. Burada; bölmenin üst arka köşelerinde bulunan, çeyrek daire şeklindeki iki parça çelik dışında hiç mekanik parça yoktur. Bölmenin zemininde, seyircilerin sol tarafındaki arka köşeye yakın bir yerde; yaklaşık yirmi santimetrekarelik bir çıkıntı bulunur. Bunun da üstü o siyah kumaşla kaplıdır. Sergici 2 ve 3 numaralı kapaklarla çekmeceyi ve 1 numaralı kapağı açık bırakarak; ana bölmenin arkasına gider ve oradaki bir başka kapağı açar. İçeri bir mum sokarak, ana bölmenin içini tamamen aydınlatır. Böylece kutunun tamamı izleyicilere gösterilmiş olur. Maelzel, kapaklarla çekmeceyi hâlâ açık bırakarak, Otomat'ı tamamen ters döndürür ve örtüyü kaldırarak seyircilere Türk'ün sırtını gösterir. Figürün bel altında yirmi beş santimetre karelik sol kalçasında ise daha küçük birer kapak vardır. Bunları açar. Açık duran bu kapaklardan bakıldığında, figürün içinin mekanik parçalarla dolu olduğu görülür. Artık bütün seyirciler Otomat'ın her yerini iyice görüp incelemiş ve tatmin olmuştur. Böylece, içeride bir insanın saklanmış olabileceği fikri artık saçma gelir.

Bay Maelzel makineyi iterek eski konumuna getirdikten sonra, Otomat'ın isteyen herkesle satranç oynayabileceğini söyler. Bu meydan okuma seyircilerden biri tarafından kabul edilince; bu kişi için küçük bir masa hazırlanır. Bu masa halatın yanına, seyircilerin bulunduğu tarafa, onların Otomat'ı rahatça görmelerini engellemeyecek bir şekilde konulur. Bu masadaki bir çekmeceden bir satranç taşları takımı çıkarılır. Maelzel genellikle (ama her zaman değil) bunları kendi elleriyle satranç tahtasına dizer. Satranç tahtası, masanın üstüne çizilmiş altmış dört kareden ibarettir. Oyuncu oturduktan sonra, sergici kutunun çekmecesine yaklaşır ve oradan minderi alır. Otomat'ın elinden çubuğu aldıktan sonra, bu minderi sol kolunun altına, destek niyetine koyar. Sonra çekmeceden Otomat'ın satranç taşları takımını alarak, bunları figürün önündeki satranç tahtasına dizer. Ardından, kapakları kapatıp kilitler. Anahtar destesini 1 numaralı kapağın üstünde bırakır. Çekmeceyi de kapatır. Son olarak da, kutunun sol ucundaki (izleyicilerin solundaki) bir deliğe soktuğu bir anahtarı çevirmek suretiyle,

makineyi kurar. Sonra oyun başlar. İlk hamleyi Otomat yapar. Oyun süresi genellikle yarım saatle sınırlıdır. Ama oyun bu sürenin sonunda bitmemişse ve rakip oyuncu hala Otomat'ı yenebileceğini iddia ediyorsa, Bay Maelzel genellikle oyunun sürdürülmesine itiraz etmez. Bu süre kısıtlamasını koymasının sebebi izleyicileri sıkmamaktır şüphesiz. Oyun sırasında, rakip oyuncu kendi masasında bir hamle yaptığında, Bay Maelzel Otomat'ın kutusunda aynı hamleyi tekrarlar; sonra da Otomat'ın hamlesini rakip oyuncunun tahtasında tekrarlar. Sergicinin bu şekilde iki masa arasında mekik dokuması gereklidir. Ayrıca sık sık figürün arkasına gidip, Otomat'ın almış ve tahtasının sol tarafına (ona göre sol) dizmiş olduğu taşları toplar. Otomat hamle yapmakta kararsız kalınca; sergicinin genellikle onun sağ tarafına gidip elini gelişigüzel bir edayla kutunun üstüne koyduğu görülür. Ayrıca ayaklarını sürüyerek yürür; böylece zeki değil de kurnaz olan kişilerde, bir dalavere çevirdiği şüphesini uyandırır. Bu tuhaf hareketler Bay Maelzel'in her zamanki tavırlarıdır kuşkusuz; veya bunların farkındaysa bile, amacı izleyenleri Otomat'ın sadece bir makine olduğu gibi yanlış bir kanıya sevk etmektir.

Türk sol eliyle oynar. Kolu sadece doksan derecelik açılarla hareket eder. Yani eli (eldivenlidir ve doğal bir açıyla kıvrılmış halde durmaktadır) oynanacak taşın üstüne geldiğinde, aşağı iner ve parmakları taşı, genellikle kolayca kavrar. Ama bazen, taş karenin tam ortasında değilse, Otomat bunu tutmayı başaramaz. Bu durumda, Otomat ikinci bir girişimde bulunmaz. Kolu, sanki taşa tutmuş gibi, onu götüreceği yere gider. Bu kol hamle yapması gereken yere gittikten sonra, minderin üstüne geri döner. Bu durumda Maelzel Otomat'ın belirlediği hamleyi kendisi yapar. Figürün her hareketi sırasında makine sesleri duyulur. Oyun esnasında figür bazen, tahtayı incelercesine gözlerini devirir, başını oynatır ve gerekiyorsa echec (şah) der.[3] Eğer rakip oyuncu kurallara aykırı bir hamle yapmışsa, figür sağ elinin parmaklarıyla masaya vurur, başını sertçe sallar ve ardından yanlış oynanmış taşı eski yerine koyup, bir sonraki hamleyi kendisi yapar. Oyunu kazanırsa başını muzaffer bir edayla sallar, izleyicilere kendini beğenmişçe bakar ve sol kolunu her zamankinden geriye atarak parmaklarını örtüye değdirir. Türk genellikle kazanır -bir iki kez yenildiği olmuştur. Oyun bittikten sonra Maelzel, eğer istenirse kutunun içindeki mekanizmayı önceki gibi tekrar gösterir. Sonra makine sahneden çıkarılır ve perde kapanır.

Otomat'ın sırrını çözmek için pek çok girişim yapıldı. Otomat hakkındaki genel kanı, işleyişinde insan müdahalesinin olmadığıdır — yani, Otomat'ın sadece ve sadece bir makine olduğudur. Ama sergicinin, kutunun ayaklarındaki mekanizmalar sayesinde hareketlerini idare ettiğini öne süren pek çok kişi de çıkmıştır. Bazıları ise bu işin bir mıknatıs sayesinde yapıldığını iddia etmektedir. Bu savlardan ilki konusundaki görüşümüzü zaten belirtmiştik - bu konuda şimdilik daha fazlasını söylemeyeceğiz. İkincisi konusunda ise yine daha önce söylediğimiz bir şeyi yineleyeceğiz: Makine tekerlekler üstünde hareket eder ve odada izleyicilerin istediği herhangi bir yere götürülür, bir oyun sırasında bile. Mıknatıs kullanıldığını düşünmek de saçmadır -çünkü bu durumda, herhangi bir izleyicinin cebindeki bir mıknatıs, makinenin işleyişini etkilerdi. Oysa sergici, serginin tamamı boyunca en güçlü mıknatısların bile kutunun üstüne konmasına izin vermektedir.

Otomat'ın sırrı konusundaki ilk yazılı açıklama girişimi (bildiğimiz kadarıyla) Paris'te 1785'de yayımlanan büyük boy bir kitapçıkta yapıldı. Yazar, makineyi bir cücenin idare ettiğini öne sürüyordu. Bu cücenin, kutu açılırken gizlendiğini; bunu ayaklarını 1 numaralı bölmenin içindeki iki boş boruya sokmak (oysa orada böyle borular yoktur), gövdesini ise kutunun tamamen dışında bırakıp, Türk'ün üstündeki örtünün altına gizlemek suretiyle yaptığını iddia ediyordu. Bu kitapçığın yazarının iddiasına göre; kapaklar kapanınca cüce gövdesini kutunun içine sokabilmektedir -bunu yaparken ve içeri girmekte kullandığı kapağı kaparken çıkan sesler, makinenin gürültüsü tarafından bastırılır. Daha sonra Otomat'ın içi gösterilip orada kimse olmadığı görülünce, izleyiciler makinenin hiçbir yerinde hiç kimsenin olmadığını sanır. Bu sav üstünde durulmayacak, çürütülmeye değmeyecek kadar saçmadır. Zaten pek ilgi çekmemiştir.

1789'da, Dresden'da M. I. F. Freyhere tarafından yayımlanan bir kitapta da, bu sır çözülmeye çalışılmıştır. Bay Freyhere'ın kitabı oldukça kalındır. İçinde renkli gravürler bulunmaktadır. Bay Freyhere, "çok zayıf (satranç tahtasının hemen altındaki bir çekmeceye gizlenecek kadar zayıf) ve uzun boylu bir çocuğun satranç oyununu oynayıp Otomat'ın tüm hareketlerini idare ettiğini" öne sürmüştü. Bu fikir, her ne kadar Parisli yazarınkinden bile aptalca olsa da, ondan daha çok benimsenmiştir. Hattâ sırrın gerçek çözümü olduğuna genelde inanıldığı bile oldu; ta ki Otomat'ın mucidi kutunun üst kısmının yakından incelenmesine izin verene dek.

Bu tuhaf çözüm bulma girişimlerini, onlar kadar tuhaf başkaları izledi. Ancak geçtiğimiz yıllarda, adını gizleyen bir yazar; olası bir çözüme ulaştığını öne sürdü. Mantığa hiç uymayan bir yol takip ederek ulaşılan bu çözümün tamamen doğru olduğunu kabul edemeyiz. Makalesi ilk kez haftalık bir Baltimore gazetesinde, resimli olarak yayımlandı. Başlığı “Bay Maelzel’in Satranç Otomatı’nı Analiz Etme Yolunda Bir Deneme” idi. Bu makalenin, Sör David Brewster’ın “Doğal Büyü Üzerine Yazılar” adlı kitabında bahsettiği kitapçık olduğunu sanıyoruz. Brewster söz konusu kitapçıktaki açıklamanın her açıdan tatminkar olduğunu söyler. Analizin sonuçları temelde mantıklıdır, şüphesiz; ama Brewster’ın Makale’yi her açıdan tatminkar bulduğunu söylemesinden, ona yalnızca üstünkörü göz gezdirmiş, dikkatli okumamış olduğu anlaşılmaktadır. “Doğal Büyü Üzerine Yazılar" adlı kitapta, Makale’nin bir özetine başvurulmuştur. Bu özetten yola çıkarak analizin yeterli ya da yetersiz olduğunu söylemek mümkün değildir, çünkü iddiaları desteklemekte kullanılan göndermeler hem birbirinden kopuk, hem de yetersizdir. Aynı kusur, Makale'nin bizim okuduğumuz versiyonunda da bulunmaktadır. Ayrıntılı bir açıklamayla verilen çözümde (buna sayfalar dolusu çizimler eşlik etmektedir) amaç; mekanizmanın sergilenmesi sırasında kutunun içinde gizlenen bir insanın, içerideki bölmelerin duvarlarını hareket ettirmek suretiyle kutunun bir bölümünden diğerine geçebileceğini -böylece kendini izleyicilerden gizleyebileceğini göstermektir. Söylediğimiz gibi, bu çözümün en azından temelde ya da daha doğrusu sonucu itibarıyla doğru olduğuna şüphemiz yok. Bunu şimdi kanıtlamaya çalışacağız. Kutunun içi gösterilirken, orada gerçekten de biri gizlenmektedir. Ama bölme duvarlarının nasıl hareket ettirildiği konusunda yapılan uzun açıklamaya itiraz ediyoruz. Buna doğruluğu önceden varsayılmış; kanıtları sonradan, çarpıtma yoluyla bulunmaya çalışılmış bir teori olduğu için itiraz ediyoruz. Bu teoriye tümevarımla ulaşılmış olması imkansızdır. Bölme duvarlarının hareket ettirilme işi nasıl yapılırsa yapılsın, dışarıdan hiçbir şekilde görülmemektedir elbette. Bazı hareketlerin bazı şekillerde yapılabileceğini söylemek de, onların gerçekten o şekilde yapıldığını kanıtlamaktan çok uzaktır. Aynı sonuçlara sonsuz sayıda farklı yöntemlerle de ulaşılabilir. Şu halde doğru olduğu varsayılan açıklamanın gerçekten doğru olma olasılığı sonsuzda birdir. Ama aslında bu nokta, yani bölmelerin nasıl yer değiştirdiği, hiç önemli değildir. Aklı başında hiç kimsenin reddetmeyeceği bir gerçeği kanıtlamaya çalışmak için yedi sekiz sayfa yazı yazmanın

anlamı yoktur. Mekanik alanında bir dahi olan Baron Kempelen gibi biri için, izleyicilerden gizli olarak bir kapağı kapatmak ya da bir paneli açmak ve bunun gibi şeyleri yapmak için gerekli tertibatı icat etmek (hele kutunun içinde ona yardımcı olabilecek bir insan varsa) hiç de zor olmasa gerek. Bunu Makale'nin yazarı da söylemiştir ve biz de daha ayrıntılı olarak açıklamaya çalışacağız.

Otomat'ın sırrını açıklamaya çalışırken, her şeyden önce nasıl hareket ettirildiğini, ardından da vardığımız sonucu hangi gözlemlere dayandırdığımızı olabildiğince kısaca anlatmayı deneyeceğiz.

Bu meseleyi iyi anlatabilmek için, sergicinin kutunun içini gösterirken her defasında, mutlaka yaptığı hareketleri kısaca tekrarlayacağız. Önce 1 numaralı kapağı açar. Bu kapağı açık bırakıp kutunun arkasına gider ve 1 numaralı kapağın tam arkasındaki bir başka kapağı açar. Bu arka kapağa yanan bir mum tutar. Sonra arka kapağı kapatır, kilitler ve ön tarafa gelerek çekmeceyi ardına kadar açar. Bunu yaptıktan sonra 2 ve 3 numaralı kapıları (kanatları) açar ve ana bölmenin içini gösterir, Ana bölmeyi, çekmeceyi ve 1 numaralı bölmenin kapısını açık bırakarak; tekrar arkaya gider ve ana bölmenin arka kapağını açar. Kapakları ve çekmeceyi kapatırken belirli bir düzene uymaz, sadece kanatlı kapakları çekmeceden önce kapamaya özen gösterir, o kadar.

Şimdi, diyelim ki, makine izleyicilerin karşısına getirildiğinde içinde bir adam var. 1 numaralı bölmede, karmaşık mekanik parçaların arkasında saklanıyor (makinenin arka kısmı, gerekliğinde ana bölmeden 1 numaralı bölmeye gizlice geçilebilecek şekilde tasarlanmış). Bacaklarını ana bölmeye uzatmış. Maelzel 1 numaralı kapağı açtığında, içerideki adamın fark edilmesi imkansızdır; çünkü en keskin göz bile o karanlıkta beş santimden ötesini göremez. Ama 1 numaralı bölmenin arka kapağı açıldığında durum değişir. O zaman bölmenin içi parlak bir ışıkla dolar. Bu durumda, adam orada olsa mutlaka fark edilirdi. Ama orada değildir. Arka kapının kilidine sokulan anahtarın sesi, bu adamın olabildiğince öne eğilmesi için bir işarettir Böylece bedeninin neredeyse tamamı ana bölmeye girer. Ama bu acı verici bir pozisyon olduğundan fazla sürdürülemez. Zaten Maelzel arka kapağı kapatır. Bunu yapınca, içerideki adamın tekrar eski pozisyonuna dönmemesi için bir sebep kalmaz -çünkü bölmenin içi tekrar görülmeyecek kadar kararmıştır. Sonra çekmece açılınca; içerideki kişi ana bölmedeki bacaklarını aşağı, çekmecenin önceden bulunduğu yere indirir.[4]

Yani artık adamın vücudunun hiçbir kısmı ana bölmede değildir -gövdesi 1 numaralı bölmenin içindeki mekanik parçaların ardında; bacakları ise havada, çekmecenin eskiden bulunduğu yerdedir. Bu yüzden sergici ana bölmenin içini gönül rahatlığıyla gösterebilir. Bunu yapar- ana bölmenin ön ve arka kapaklarını açar, içeride hiç kimse olmadığını herkese gösterir. İzleyiciler artık kutunun tamamını, hem de aynı anda gördüklerini sanmaktadır. Ama bu doğru değildir tabii. Çekmecenin arkasındaki boşlukla 1 numaralı bölmenin içini görememektedirler (sergici bu bölmenin arka kapağını kapatmakla, ön kapağını da kapatmış gibi olur). Maelzel sonra makineyi ters döndürüp Türk'ün üstündeki örtüyü kaldırır. Bel altındaki ve kalçasındaki kapakları açar, içinin mekanik parçalarla dolu olduğunu gösterir. Kutuyu tekrar eski pozisyonuna getirir ve kapakları kapar. Artık içerideki adam hareket etmekte serbesttir. Türk'ün gövdesinin içine, gözleri satranç tahtasının hizasına gelecek kadar girer. Muhtemelen ana bölmedeki, kapakları açıkken görülen, bir köşedeki o küçük dörtgen bloğa ya da çıkıntıya oturur. Türk'ün göğsü tel örgüsü kumaştan yapıldığından, adam bu pozisyonda otururken satranç tahtasını oradan görebilir. Sağ kolunu kendi göğsüne kaldırarak, figürün sol koluyla parmaklarını hareket ettiren küçük mekanizmaya ulaşır. Bu mekanizma Türk'ün sol omzunun hemen altında bulunmaktadır. Bü yüzden içeride gizlenen adamın sağ eli, sağ kolunu göğsüne yatırdığını farzedersek, oraya kolayca ulaşabilir. Figürün kafası ile gözleri sağ kolunun hareketleri ve çıkardığı echec sesi, Türk'ün içindeki başka mekanizmalarla sağlanır. İçeride gizlenen adam bu mekanizmaları istediği zaman çalıştırır. Mekanizmaların tamamı -yani makine için gerekli olan tüm mekanizmalar- muhtemelen ana bölmenin sağındaki (izleyicilere göre sağ), on beş santim genişliğindeki o küçük bölmede bulunmaktadır.

Otomat'ın işleyiş şeklini analiz ederken, bölme duvarlarının nasıl hareket ettirildiğinden bahsetmekten özellikle kaçındık. Bu meselenin niye önemsiz olduğu artık anlaşılmıştır, herhalde. Sonuçta herhangi bir sıradan marangoz bu işi sonsuz sayıda yöntemle mümkün kılabilir. Zaten bu işin izleyicilerin alanının dışında yapıldığını da gösterdik. Bizim vardığımız sonuç ise, Maelzel'i sergisine defalarca yaptığımız ziyaretler sırasındaki, aşağıda sıraladığımız gözlemlerimize dayanmaktadır.[5]

1. Türk'ün hareketleri düzenli aralarla değil, rakibin hamlelerine göre yapılmaktadır -gerçi her türlü mekanik tertibatlarda son derece önemli olan bu mesele (düzenli aralıklar), rakibin hamle süresine kısıtlama getirmekle

çözülebilirdi. Örneğin bu kısıtlama üç dakika ise, Otomat üç dakikadan daha fazla herhangi bir sürede harekete geçecek şekilde tasarlanabilirdi. Yani düzenli aralıklar meselesinin halledilmesi çok kolay olurdu. Bu yüzden Otomat'ın hareketlerinde düzenli aralıkların önemsiz olduğu -bir başka deyişle Otomat'ın saf bir makine olmadığı anlaşılmaktadır.

2. Otomat bir taşı hareket ettirmek üzereyken, sol omzunun hemen altında belirgin bir kıpırtı görülür. Bu kıpırtı, örtünün sol omuzdaki kısmını biraz hareket ettirir. Bu hareket her seferinde kolun hareketinden iki saniye kadar önce gerçekleşir. Kol asla omuzdaki bu hareket olmadan harekete geçmez. Şimdi, diyelim ki, rakip oyuncu bir hamle yapmış olsun ve Maelzel de her zamanki gibi bu hamlenin aynısını Otomat'ın satranç tahtasının üstünde yapsın. Sonra rakip oyuncu Otomat'ı dikkatle izlemeye başlasın; omzundaki öncül hareketi görene dek. Bu hareketi görür görmez ve kol hareket etmeye başlamadan önce; rakip oyuncu sanki bir hata yapmış gibi hamlesini geri alsın. O zaman kolun, diğer tüm durumlarda omuzdaki hareketten hemen sonra yaptığı gibi harekete geçmeyeceği, duracağı - hamle yapmayacağı görülecektir. Oysa Maelzel henüz Otomat'ın tahtasında rakip oyuncunun hamlesini geri almamıştır. Bu durumda, Otomat'ın harekete geçmek üzere olduğu ortadadır; harekete geçmemesi ise açıkça rakip oyuncunun hamlesini geri almasına bağlıdır ve Maelzel ile hiçbir ilgisi yoktur.

Bu gerçek şunları açıkça kanıtlar: 1) Maelzel'in Otomat'ın tahtasında rakip oyuncunun hamlelerini tekrarlaması, Otomat'ın hareket etmesi için gerekli değildir; 2) Otomat'ın hareketleri bir akıl - rakip oyuncunun tahtasını görebilen bir insan tarafından belirlenir; 3) rakip oyuncu hamlesini geri alırken Maelzel'in sırtı ona dönük olduğundan; demek ki, Otomat'ın hareketleri Maelzel tarafından idare edilmemektir.

3. Otomat her oyunu mutlaka kazanmaz. Oysa saf bir makine olsa durum farklı olurdu - her oyunu kazanırdı. Bir makinenin satranç oynayabilmesini sağlayan ilke, onun oynadığı bütün oyunları da kazanmasını - yani bütün rakiplerini yenmesini sağlayabilirdi, şüphesiz. Bu konuda biraz düşünen herkes, bir makinenin tek bir oyun kazanmasını sağlamanın, fonksiyonel açıdan, tüm oyunları kazanmasını sağlamaktan biraz olsun daha zor olmadığını hemen anlayacaktır. Öyleyse, eğer Satranç Oyuncusu'nu bir makine olarak görüyorsak, mücidinin onu kusursuz kılmamayı, eksik bırakmayı yeğlediğini farzetmek zorundayız (oysa bu pek

olası görünmemektedir). Ayrıca eksik bırakılmışsa, Satranç Oyuncusu'nun kusursuz bir makine olduğu savı geçersiz demektir.

4. Türk zor ya da karmaşık bir oyun oynarken asla kafasını sallamaz ya da gözlerini devirmez. Bunları ancak yapacağı hamle açıkça belli olduğunda ya da artık düşünmeye gerek kalmadığında yapar. Oysa bu hareketler genellikle derin düşüncelere dalmış insanlar tarafından yapılır. Bir dahi olan Baron Kempelen bu hareketleri kendisi tasarlamış olsa (yani makine, saf bir makine olsa) -Satranç Oyuncusu'nun bu hareketleri uygun zamanlarda, yani oyunun karmaşık safhalarında yapması gerekirdi. Oysa durum tam tersidir. Bu da makinenin içinde bir insan olduğu savımızı güçlendirmektedir. Bu kişi oyuna dalmışken Otomat'ın içindeki, kafa ile gözleri hareket ettiren mekanizmaları kullanmayı aklına getirmez. Ama yapılacak hamle belliyse, adam etrafına bakınacak zamanı bulur. Böylece biz de Otomat'ın kafasını salladığını ve gözlerini devirdiğini görürüz.

5. Makine, izleyiciler Türk'ün sırtını görebilsin diye ters döndürüldüğünde ve üstündeki önü kaldırılıp, gövdesindeki ve kalçasındaki kapaklar açıldığında; gövdenin içinin mekanik parçalarla dolu olduğu görülür. Otomat hareket halindeyken (yani tekerleklerinin üstünde hareket ederken) -bize sanki bu mekanik parçalarından bazılarının şekilleri, basit perspektif kanunlarıyla açıklanamayacak kadar büyük ölçüde değişiyormuş gibi geldi. Daha dikkatli incelediğimizde, bu değişimlerin gövdenin içindeki aynalardan kaynaklandığını anladık. Makinenin içine konmuş olan bu aynalar, makinenin işleyişini herhangi bir şekilde etkiliyor olamaz. Oraya konmalarının sebebi -her ne ise- izleyicilerle ilgili olmalıdır. Bu yüzden, o aynaların içeri konmuş olma sebebinin, gövdenin içindeki mekanik parçaların sayısını olduğundan daha fazla gibi göstermek olduğu sonucuna vardık. Şimdi, bundan çıkarılacak sonuç makinenin saf bir makine olmadığıdır. Çünkü gerçekten öyle olsa, mucidi makineyi olduğundan karmaşık göstermek istemez; tam tersine, böylesine dahice bir icadı olabildiğince basit göstermeye çalışırdı.

6. Türk'ün dış görünüşü ve özellikle de hareketleri (gerçek bir insanın taklidi olduğunu düşünürsek) oldukça kötü taklitlerdir. Yüzü insan yüzüne pek benzememektedir; en sıradan balmumu heykellerin yüzleri bile daha canlı görünür. Gözlerinin hareketleri hiç doğal görünmez. Kaşları ya da gözkapakları oynamaz. Özellikle de kollarının hareketleri oldukça sert ve tuhaftır. Şimdi, Maelzel bunu ya beceriksizlikten ya da bilerek böyle

yapmıştır. İhmalkarlık söz konusu olamaz; ne de olsa Maelzel’in tüm vaktini icatlarını geliştirmeye ayırdığı bilinmektedir. Otomat’ın insana benzememesini, Maelzel’in beceriksizliğine de yoramayız -çünkü diğer tüm otomatları gerek görünüş, gerek hareketler açısından insana şaşılacak kadar benzemektedir. Örneğin ip cambazları kusursuzdur. Palyaçosu güldüğünde; dudakları, gözleri, kaşları ve gözkapakları -aslında yüzünün tüm hatları- hep birden, uyum içinde hareket eder. Hem palyaço, hem de diğer ip cambazı tüm harekeden öyle kolayca, öyle gerçekçi bir şekilde yaparlar ki; boyları çok kısa olmasa ve ip üstündeki gösterilerinden önce seyirciler tarafından iyice incelenmelerine izin verilmemiş olsa, izleyicileri bu tahta otomatların insan olmadığına inandırmak çok güç olurdu. Bu yüzden, Bay Maelzel’in yeteneğinden şüphe duyamayız.

Bu durumda onun, Satranç Oyuncusu'nun insana pek benzemeyen bir halde kalmasını, tıpkı Baron Kempelen gibi (onun da amacı aynıydı şüphesiz), istediğini düşünmek zorundayız. Bu amacın ne olduğunu bulmak zor değildir. Otomat gerçek bir insan gibi hareket etse, izleyicilerin onun aslında nasıl hareket ettiğini (yani içinde bir insanın bulunduğunu) anlamaları kolaylaşacaktı. Oysa şimdiki sert ve sakarca hareketleri, onun saf bir makine olduğu izlenimini güçlendirmektedir.

7. Oyunun başlamasından hemen önce, Otomat her zamanki gibi kurulurken; mekanik sistemlerin hareketleri sırasında çıkan seslere alışkın bir kulak, Satranç Oyuncusu’nun kilidine sokulan anahtarın ne bir ağırlığı, ne bir zembereği, ne de herhangi bir mekanik sistemi kesinlikle hareket ettirmediğini hemen anlar. Bu da bizi en son vardığımız sonuca götürür. Otomatın kurulmasının, onun hareketleriyle bir ilgisi yoktur. İzleyicileri yanıltmak, onları makinenin sadece içindeki bir mekanizma sayesinde hareket ettiğine inandırmak için kullanılır.

8. Maelzel’e Satranç Oyuncusu’nun “saf bir makine olup olmadığı” sorulduğunda, verdiği yanıt hep aynıdır: “Yorum yok.” Otomat’ın şöhretinin sebebi, temelde saf bir makine olduğuna inanılmasıdır. Buna inanılması, sahibinin işine gelir elbette. Ama izleyicileri buna inandırmak için; öyle olduğunu açıkça iddia etmesi daha etkili olmaz mıydı? Öte yandan, bu konuda yorum yapmaması Otomat’ın saf bir makine olmadığı şüphesini kaçınılmaz olarak doğurmaz mı? Ne de olsa insanlar doğal olarak şöyle düşünecektir: Eğer Otomat’ın saf bir makine olduğunu iddia etmek Maelzel’in işine gelecekse, ama bunu doğrudan söylemek yerine dolaylı

yoldan, hareketlerle göstermeyi yeğliyorsa; demek ki böyle yapmak zorunda kalmıştır. Yoksa açıkça söylemeyi yeğlerdi. Bu durumda, suskunluğunun sebebi makinenin saf bir makine olmamasıdır, elbette. Maelzel eylemleri yüzünden yalancılıkla suçlanamaz; ama sözleri yüzünden suçlanabilir.

9. Maelzel kutunun içini gösterirken, 1 numaralı kapak ile bunun tam arkasındaki kapağı açtıktan sonra, arka kapağa yanan bir mum tutar (daha önce de söylediğimiz gibi) ve izleyicileri 1 numaralı bölmenin tamamen mekanik parçalarla dolu olduğuna inandırmak için, tüm aleti sağa sola hareket ettirir. Bu sırada dikkatli izleyiciler; 1 numaralı kapağa yakın olan makine parçaları sabit kalırken, daha içerilerdeki parçaların hafifçe titreştiğini görebilir.

Bu bizde makinenin iç kısımlarının, gerekliğinde yerleri gizlice, kolayca değiştirilebilecek bir şekilde yerleştirilmiş olduğu şüphesini uyandırmıştır. Söylediğimiz gibi, içeride gizlenmiş olan adamın, arka kapağın kapanmasıyla birlikle doğrulurken yaptığı da budur.

10. Sör David Brewster Türk'ün gerçek insan boyunda olduğunu söyler -oysa aslında çok daha iridir. Boyutlar konusunda yanılmak çok kolaydır. Otomat’ın gövdesinin yakınında genellikle pek insan olmadığından, onu karşılaştırma olanağını pek bulamayız. Bu yüzden de sıradan bir insanın boyunda olduğuna karar veririz. Ama Bay Maelzel'in bazen Satranç Oyuncusunun yanına gittiği olur. Bu zamanlarda dikkatli bakarsak, yanıldığımızı anlayabiliriz. Evet, Bay Maelzel çok uzun boylu değildir. Ama yine de, makinenin yanına gittiğinde kafasının Türk'ün kafasından yarım metre aşağıda kaldığı görülür; hem de Türk oturmakla olduğu halde.

11. Otomat'ın önünde duran kutu; tam bir metre on beş santim uzunluğunda, yetmiş santim genişliğinde ve yetmiş beş santim yüksekliğindedir. Bu boyutlar, ortalamadan çok daha iri bir adamın bile içeri sığmasına yeter. Normal boyutlarda bir adam, daha önce bahsettiğimiz gizlenme pozisyonunda oturuyorsa, ana bölmeye sığabilir. Buna inanmayanlar hesabını yapabilirler, bu yüzden üstünde fazla durmayacağız. Sadece şunu söyleyeceğiz: Her ne kadar kutunun üstü yedi sekiz santim kalınlığındaki bir tahtadan yapılma gibi görünse de; ana bölmenin kapağı açıkken eğilip bakanlar, aslında bu tahtanın son derece ince olduğunu görebilir. Çekmecenin yüksekliği de, üstünkörü bakanlar tarafından yanlış algılanır. Yani ana bölmenin içi aslında dışarıdan göründüğünden sekiz

santim daha yüksektir. Mucit kutunun içini olduğundan daha küçük göstermek istemiştir; çünkü amacı içeriye bir insanın sığamayacağı izlenimini uyandırmaktır.

12. Ana bölmenin içi kumaşla kaplıdır. Bu kumaşın iki işe yaradığına inanıyoruz. Bunun bir kısmı, iyice gerildiğinde, ana bölme ile 1 numaralı bölmenin arka kısımları arasında duvar niyetine kullanılabilir. Böylece içeride gizlenen bir kişi, bir bölmeden diğerine kolayca geçebilir. Kumaş ayrıca içerideki kişinin çıkardığı tüm sesleri boğmaya yarar.

13. Rakip oyuncu (daha önce de söylediğimiz gibi) Otomat'ın tahtasında oynamaz. Makineden biraz uzağa oturtulur. Bunun sebebi sorulsa; izleyicilerle makine arasına girmesin, izleyicilerin oyunu izlemesi engellenmesin diye böyle yapıldığı söylenir. Oysa bu sorun, izleyicilerin oturacağı platformu yükseltmek ya da oyun sırasında makineyi yan çevirmek suretiyle pekala çözülebilirdi. Bu kısıtlamanın gerçek sebebi belki de bambaşkadır. Rakip kutuya yakın bir yerde otursa, özellikle de iyi işiten biriyse, içeride gizlenen adamın soluklarını duyabilirdi.

14. Bay Maelzel, her ne kadar makinenin içini gösterirken, anlatmış olduğumuz rutinden bazen sapsa da; yine de asla bizim bulduğumuz çözümü çürütecek kadar sapmaz. Örneğin, önce çekmeceyi açtığı olmuştur - ama 1 numaralı bölmenin arka kapağını kapamadan, asla ana bölmeyi açmaz - ana bölmeyi asla önce çekmeceyi açmadan açmaz - çekmeceyi asla önce ana bölmeyi kapamadan kapamaz - ana bölmenin kapağı açıkken, asla bir numaralı bölmenin arka kapağını açmaz - ve bütün kapaklar kapanmadan, asla oyunu başlatmaz. Şimdi, eğer Bay Maelzel, bulduğumuz çözüm için gerekli olan bu rutinden asla, hiç bir şekilde sapmasaydı; bu, çözümümüzün doğruluğuna ilişkin en güçlü kanıtlardan biri olurdu. Ama Bay Maelzel’in bazen bu rutinden sapması, ama asla çözümü çürütecek şekilde sapmaması; çözümün doğruluğunu daha da kesinleştirmektedir.

15. Sergi sırasında, kutunun üstünde altı mum yanar.İnsanın aklına şu soru gelir haliyle: “Sergi odası zaten çok iyi aydınlatılmışken - izleyiciler satranç tahtasını bir, en çok iki mumla rahatça görebilecekken - hem zaten makinenin (eğer saf bir makineyse tabii) hamle yapmak için ışığa ihtiyacı yokken — üstelik rakip oyuncunun masasına sadece tek bir mum konmuşken - bu kadar çok mum kullanmaya ne gerek var?" İlk akla gelen yanıt; Türk'ün içinde gizlenmiş olan adamın, göğüs kısmındaki saydam (muhtemelen ince tel örgüsü) kumaştan dışarıyı görebilmek için bol ışığa

ihtiyaç duymasıdır. Ama mumların diziliş tarzına dikkat ettiğimizde, akla hemen bir başka yanıt gelir. Söylediğimiz gibi, toplam altı mum yanmaktadır. Bunlar figürün iki yanına, üçer üçer dizilmiştir. İzleyicilerden en uzakta olan mumlar, en uzun olanlarıdır. Ortadakiler bunlardan beş santim kadar kısadır, izleyicilere en yakın olanlarsa, beş santim daha kısadır. Bir taraftaki mumlar, diğer taraftakilere göre sekizer santim daha kısadır. Yani bir taraftaki en uzun mum, diğer taraftaki en uzun mumdan sekiz santim daha kısadır vs. Yani bütün mumların uzunlukları farklıdır. Bu yüzden Türk'ün göğsünün hangi tür kumaştan yapılmış olduğunu görmek iyice güçleşir (zaten mumlar, ışıkları özellikle buraya vuracak şekilde konulmuştur). Farklı açılardan vuran, farklı yerlerden gelen ışıklar; bu göğüs kısmının kumaşının seçilmesini güçleştirir.

16. Satranç Oyuncusu, Baron Kempelen'in elindeyken; iki şey insanların dikkatini çekmişti: Birincisi, Baron'un adamlarından olan bir İtalyan, Türk'ün satranç oynadığı sıralarda hep ortadan kayboluyordu. İkincisi, İtalyan bir keresinde hastalandığında, sergiye o iyileşene dek ara verilmişti. Bu İtalyan satranç oyunundan hiç anlamadığını iddia ediyordu. Oysa Baron'un diğer tüm adamları oldukça iyi satranç oyuncularıydı. Otomat Bay Maelzel tarafından satın alındıktan sonra da benzer bir durum gözlenmiştir. Schlumberger adlı bir adam, Baron'a her gittiği yerde eşlik etmektedir. Ama görünürde Otomat'ın taşınmasına yardım etmekten başka bir işi yoktur. Bu adam orta boylu ve düşük omuzludur. Satranç oynamayı bilip bilmediği konusunda ne söylüyor, bilmiyoruz. Ama bildiğimiz bir şey var: Satranç Oyuncusu'nun sergilenmesi sırasında, oyunlardan hemen önce ve sonra ortalıkta sık sık görünmesine karşın, oyunlar sırasında hep ortadan kaybolmaktadır. Dahası, birkaç yıl önce, Bay Maelzel Richmond'a gittiğinde Otomatı'nı şimdi Bay Bossieux'un dans okuluna dönüştürdüğü bir binada sergilemişti. Schlumberger o sırada birden hastalanınca, Satranç Oyuncusu'nun sergilenmesine ara verilmişti. Yurttaşlarımızın pek çoğu bu gerçekleri bilmektedir. Satranç Oyuncusu'nun sergilenmesine ara verilmesinin sebebinin Schlumberger'in hastalığı olmadığı söylenmemişti. Bu konuda yorumu okuyuculara bırakıyoruz.

17. Türk sol koluyla satranç oynamaktadır. Böylesine ilginç bir durum rastlantısal olamaz, Brewster bu noktayı belirtir, ama üstünde yorum yapmaz. Otomat hakkındaki ilk yazıları kaleme almış yazarlar ise, buna dikkat etmemiş ve yazılarında hiç bahsetmemişlerdir. Brewster'ın

gönderme yaptığı kitapçığın yazarı bundan bahseder, ama sebebini bulamadığını söyler. Oysa bizi gerçeğe götürecek olan; işte bu gibi belirgin tutarsızlıklar ya da tuhaflıklardır.

Otomat'ın sol eliyle oynamasının sebebi, makinenin işleyiş tarzıyla ilgili olamaz. Sol kolunu hareket ettirmesini sağlayan herhangi bir mekanizma, sağ kolunu da hareket ettirebilirdi. Ama insanlar söz konusu olduğunda durum değişir. Sonuçta bazı insanlar solak, bazılarıysa sağlaktır. Bu yüzden, Satranç Oyuncusu'ndaki bu tuhaflığın sebebinin bir insandan kaynaklandığına inanıyoruz. Eğer durum böyleyse, ortaya bir zıtlık çıkmaktadır -çünkü Satranç Oyuncusu'nun hareketleri bir insanınkine benzememektedir. Bütün bunlar, içeride bir insanın gizli olduğuna inanmak için yeterlidir. Birkaç küçük adım daha atarsak, gerçeğe ulaşırız. Otomat sol koluyla oynamaktadır, çünkü içerideki adam başka hiçbir şekilde sağ koluyla oynayamaz -bu bir zorunluluktur, elbette. Diyelim ki Otomat sağ koluyla oynuyor. Kolu hareket ettiren mekanizmanın omzun hemen altında bulunduğunu daha önce açıklamıştık. Şimdi, içerideki adamın bu mekanizmaya ulaşmak için ya sağ kolunu son derece acı verici ve güç bir pozisyonda kullanması (yani kendi gövdesiyle Otomat'ınki arasında sıkışık halde yukarı kaldırması) ya da sol kolunu göğsünden çaprazlamasına geçirmesi gerekir. Her iki durumda da, mekanizmayı doğru dürüst kullanamaz. Oysa Otomat sol koluyla oynarsa bütün bu güçlükler ortadan kaybolur, içerideki adam sağ kolunu göğsünün üstünden geçirip, sağ elinin parmaklarıyla figürün omzundaki mekanizmayı rahatça kullanabilir.

Satranç Oyuncusu Otomat'ın sırrına getirdiğimiz bu çözüme, mantıklı hiçbir insanın itiraz edeceğini sanmıyoruz.

Notlar

[←1] "Edinburgh Ansiklopedisinde, Androidler maddesinde geçmişteki ve günümüzdeki belli başlı otomatların tam listesi bulunmakladır. - POE.

[←2] Bu yazı 1835'te yazılmıştı. Geçenlerde ölen Bay Maelzel o sıralar Satranç Oyuncusu'nu Birleşik Devletler'de sergiliyordu. Otomat'ın şimdiki (1855) sahibinin Philadelphialı Profesör J. K. Mitchell olduğunu sanıyoruz. -Editör. - POE.

[←3] Türk'ün echec demesi, Bay Maelzel'in yaptığı bir eklemedir. Figür, Baron Kempelen'in dindeyken, echec demek yerine sağ eliyle kutuya vuruyordu. - POE.

[←4] Sör David Brewster bu çekmecenin arkasında hep, kapalıyken bile geniş bir boşluk bulunduğunu -yani o çekmecenin aslında "sahle bir çekmece" olduğunu, kapatılınca kutunun altını tamamen kaplamadığını varsayar. Ama bu fikir inandırıcı değildir. Böylesine bayat bir numara mutlaka hemen fark edilirdi —çünkü çekmece sonuna kadar açılmakta, böylece uzunluğunu kutunun eniyle kıyaslama olanağı bulunmaktadır - POE.

[←5] Bu gözlemlerin bazıları, sadece makinenin bir akıl tarafından idare edildiğini kanıtlamak amacıyla verilmiştir. Bununla yetinmeyip daha başka savlar öne sürmek, aşırıya kaçmak olabilir. Ama bizim amacımız özellikle; son derece net bir a ptiori kanıya inanmaktansa, yönlendirici bir mantık zincirini değerlendirmeyi yeğleyen bazı dostlarımın ikna etmektir. - POE.

Aldatma

Slid, eğer "passado"ların ve "montante"lerin bunlarsa, istemiyorum, eksik olsunlar.
--NED KNOWLES.

Baron Ritzner Von Jung soylu bir Macar ailesinden gelmeydi ve bu ailenin her üyesinin (en azından belirli kayıtların uzandığı kadar eski bir çağa dek) az çok yetenekli olduğu bir saha vardı. Ailenin çocuklarından biri olan Tieck çoğu tuhaf olan bu yeteneklerin en parlak olmasa bile çarpıcı örneklerinden birine sahipti. Ritzner'le olan tanışıklığım kamuya anlatamayacağım bir dizi tuhaf maceranın beni 18- yazında o muhteşem Chateau Jung'a sürüklemesiyle başladı. Burada bana saygı duymaya başladı ve yine burada biraz daha güç de olsa onun kafa yapısını kısmen tanıdım. Günler geçtikçe ve birbirimize yakın laştıkça hakkındaki bilgim derinleşti; ve üç yıllık bir ayrılıktan sonra G -----n'de buluştuğumuzda artık Baron Ritzner Von Jung'un karakterine ilişkin bilinmesi gereken her şeyi biliyordum.

Yirmi beş Haziran gecesi gelişinin üniversite çevrelerinde uyandırdığı merakın heyecanını anımsıyorum. Herkesin daha ilk görüşte onun hakkında "dünyanın en kayda değer insanı" olduğunu söylemesine karşın kimsenin bu konuda ayrıntılara girmediğini daha da iyi anımsıyorum. Eşsiz olduğu öyle bariz bir gerçek gibi görünüyordu ki, bu eşsizliğin nereden kaynaklandığını sorgulamak saygısızlık gibi geliyordu. Ama şimdilik bu konuyu kapatıyor ve üniversite sınırlarından içeri adımını atmasından itibaren çevresini saran topluluktakilerin alışkanlıkları, tavırları, kişilikleri, cüzdanları ve eğilimleri üstünde son derece yoğun ve despotça, ama bir yandan da son derece belirsiz ve tamamen açıklanamaz bir etki uyandırdığını söylemekle yetiniyorum. Böylece üniversitede kaldığı kısa süre, üniversitenin tarihine, o dönemi ya da bağlılıklarını yaşayan insanların

tanımıyla "Baron Ritzner Von Jung'un egemenliğindeki o tuhaf dönem" olarak geçmiştir.

G --- n'e geldikten sonra beni dairemde buldu. O zamanlar belirgin bir yaşı yoktu; -yani demek istediğim, verdiği kişisel bilgilerden yaşı konusunda bir tahminde bulunmak olanaksızdı. On altı ya da altmış yaşında olabilirdi. Aslın da yirmi ikinci yaşından yedi ay almıştı. Kesinlikle yakışıklı bir erkek değildi -belki tam tersiydi. Yüzü köşeli ve sertti. Alnı geniş ve çok açık tenliydi. Burnu kısaydı, ucu kalkıktı. Gözleri iri, hüzünlü, berrak ve anlamsızdı. Ağzında gözlemlenecek daha çok şey vardı. Dudakları hafifçe öne çıkıktı ve biri öyle bir tarzda diğerinin üstünde duruyordu ki, en karmaşık insan yüz hatları kombinasyonuyla bile böylesine yoğun bir ağırbaşlılık, vakar ve sükun duygusunu hayal etmek olanaksızdı.

Şimdiye kadar anlattıklarımdan Baron'un aldatma bilimini hayatlarının amacı haline getirmiş o eşine ender rastlanır anormal insanlardan biri olduğu anlaşılmıştır şüphesiz. Tuhaf zihni ona bu bilim için gerekli olan ipuçlarını içgüdüsel olarak verirken, fiziksel görüntüsü ona projelerini hayata geçirmek için gerekli sıradışı nitelikleri sağlıyordu. Son derece tuhaf bir şekilde Baron Ritzner Von Jung'ın egemenliği olarak adlandırılan o ünlü dönem içinde G ----n'deki hiçbir öğrencinin onun kişiliğini gölgeleyen gizemin içine girebildiğini sanmıyorum.

Üniversitede, benim dışımda kimsenin onun sözlü ya da pratik bir şaka yapabileceğine inandığını sanmıyorum: - Bahçe kapısındaki yaşlı buldoğu, - Heraclitus'un hayaletini, - ya da Emekli Teoloji Profesörü'nün peruğunu suçlamayı yeğlerlerdi. Düşünülebilecek en korkunç ve bağışlanmaz oyunların, tuhaflıkların ve soytarılıkların hep, doğrudan kendisi tarafından değilse bile, en azından açıkça onun aracılığıyla ya da suç ortaklığıyla yapıldığının apaçık olmasına karşın durum böyleydi. Aldatma sanatının, eğer ona bu ismi verebilirsem, güzelliği gerçekleştirmekle meşgul olduğu tuhaflıkları kısmen garazdan, kısmen de onları engellemek ve Alma Mater'in düzenini ve itibarını korumak için sarf ettiği övgüye değer çabalarla yapıyormuş gibi görünmesini her zaman sağlayan mükemmel bir yetenekten kaynaklanıyordu (ki bu da insan doğasını neredeyse sezgisel olarak tanımasının ve kendi üstündeki olağanüstü bir hakimiyetin sonucuydu). Takdire değer çabalarının sonucunda yüzünün her hattına yayılan o derin, keskin, sarsıcı mahcubiyet ifadesi en kuşkucu

arkadaşlarının bile onun samimiyetine ilişkin tüm şüphelerini ortadan kaldırıyordu.

Tuhaflık hissini yaratıcıdan yaratana —kendi şahsından yol açtığı absürdlüklere- geçirmekteki ustalığı da aynı ölçüde görülmeye değerdi. Daha önce hiçbir hilecinin çevirdiği dolapların doğal sonuçlarından kurtulduğunu görmemiştim — yani kendi karakterinin ve şahsının komik bir havaya bürünmesinden. Sürekli kaprisli bir havada olan dostum sanki yalnızca toplumun katılıkları için yaşıyordu; ve kendi evindekiler bile Baron Ritzner Von Jung'ı sadece katı, yüce ve saygın biri olarak anımsarlar.

G --- n'de kaldığı süre içinde dolce far niente şeytanının üniversitenin üstüne bir karabasan gibi çöktüğü belli olmuştu. En azından yiyip içmek ve eğlenmek dışında hiçbir şey yapılmıyordu. Öğrencilerin daireleri meyhanelere dönüşmüştü ve bunların en meşhur ve işlek olanı Baron'unkiydi. Buradaki iç ki alemlerimiz çok sayıda, gürültülü, uzun ve mutlaka olaylıydı.

Bir keresinde neredeyse tan vaktine dek oturmuştuk ve her zamankinden fazla şarap içilmişti. Dairede Baronla benden başka yedi sekiz kişi daha vardı.

Bunların çoğu zengin, yüksek mevkilerdekilerle bağlantıları olan, soylu ailelerden gelme ve aşırı gururlu gençlerdi. Düello konusunda en aşırı Alman fikirlerini benimsemişlerdi. Bu Don Kişot-vari fikirler o vakitler Paris'de yayımlanan bir takım kitaplar ve G ---- n'de yapılan üç dört çılgınca ve ölümcül düelloyla yeni bir canlılık kazanmıştı. Ve böylece gecenin çoğunda o zamanların en çok bahsedilen konusu konuşulmuştu. Akşamın erken saatlerinde alışılmadık biçimde sessiz ve dalgın olan Baron en sonunda kayıtsızlığından sıyrılır gibi göründü ve konuşmanın dizginlerini eline alıp sert sözler teatisindeki yerleşik adap kurallarının faydalarından, özellikle de güzelliklerinden, dinleyicilerinde son derece sıcak bir yakınlık duygusu uyandıran ve onun ileri sürdüğü savlarla aslında dalga geçen ve özellikle de düellodaki adap kurallarının tamamına karşı, hak ettikleri mutlak küçümsemeyi sergileyen biri olduğunu bilmeme karşın beni bile sarsan bir coşku, zerafet ve etkileyicilikle bahsetti.

Baron'un konuşmasındaki bir duraksama esnasında etrafıma bakınırken (Coleridge'in ateşli, melodili, monoton, ama müziksel, vaiz tarzını andırdığını söylersem okurlarım bu konuşma hakkında bir fikir sahibi

olabilir) odadakilerden birinin yüzünde genelinkinden daha yoğun bir ilginin belirtilerini fark ettim. Hermann olarak adlandıracağım bu bay her açıdan orijinal biriydi - belki çok büyük bir aptal olması dışında. Ancak üniversitenin belli bir çevresin de derin bir metafizik düşünür ve sanırım, mantıksal yeteneğe sahip biri olarak tanınıyordu. Bir düellocu olarak büyük ün yapmıştı, G -----n'de bile. Öldürdüğü kurbanların sayısını unuttum; ama epey fazlaydı. Yürekli bir adamdı şüphesiz. Ama özellikle düello adabını ayrıntılarıyla bilmekle ve şeref konusundaki hassasiyetiyle övünürdü. Bunlar, uğrunda ölümü göze aldığı birer hobiydi.

Tuhaflıkları, hep acayipliklerin peşinde olan Ritzner'in aldatmacaları için uzun süredir materyal teşkil etmekteydi. Ancak ben bunun farkında değildim.Yine de bu olayda, arkadaşımın davranışlarındaki tuhaflığı ve bunun hedefinin Hermann olduğunu açıkça görüyordum.

Ritzner konuşmasına, daha doğrusu monologuna devam ederken diğerinin heyecanının giderek arttığını fark ettim. En sonunda konuştu. R.'nin ısrar ettiği bir konuya karşı çıktı ve sebeplerini ayrıntılarıyla belirtti. Baron buna (hâlâ o abartılı duygusallığını koruyarak) uzun bir karşılık verdi ve yanıtını oldukça zevksizce olduğunu düşündüğüm bir alay ve küçümseyici dudak büküşüyle bitirdi. Hermann hemen zokayı yuttu. Bunu verdiği hesaplı, karmakarışık, saçma cevaptan anlayabiliyordum. Son sözlerini net olarak anımsıyorum, "Baron Von Jung, fikirlerinizin, temelde doğru olsalar da, pek çok ince noktada kendiniz ve üyesi olduğunuz üniversite için utanç verici olduğunu söylememe izin verin. Hattâ bazı açılardan ciddiye alınmaya bile değmezler. Daha fazlasını da söylerdim, bayım, size hakaret etmiş olmaktan korkmasam (burada konuşmacı hafifçe gülümsedi), fikirlerinizin bir centilmenden beklenecek fikirler olmadığını söylerdim." Hermann bu çift anlamlı cümleyi bitirirken bütün gözler Baron'a çevrildi.

Önce beti benzi attı, sonra kıpkırmızı oldu, sonra mendilini düşürdü ve almak için eğilirken yüzünde masadaki diğer hiç kimsenin görmediği bir ifade yakaladım. Yüzü doğal karakteri olan alaycı ve keyifli ifadeyle ışıl ısıldı, ama bu ifadeyi ancak baş başa olduğumuz ve kendini rahat bıraktığı zamanlarda görmüştüm.

Ardından dimdik durup Hermann'la yüz yüze geldi. Daha önce hiçbir yüz ifadesinin bu kadar çabuk değiştiğine tanık olmamıştım. Bir an onu yanlış anladığımı, aslında çok ciddi olduğunu bile düşündüm. İçi alev alev

yanıyor gibiydi ve suratı bir cesedinki gibi bembeyazdı. Kısa bir süre konuşmadan, güya duygularını kontrol altına almaya çalışarak sustu. En sonunda başarılı olmuş gibi görününce, yanında duran bir sürahiye uzandı ve onu sımsıkı elinde tutarken konuştu -"Benimle konuşurken kullanmayı uygun gördüğünüz dil, Mynheer Hermann, öyle çok açıdan münasebetsiz ki, ayrıntılara girecek ne sabrım, ne de zamanım var. Ancak fikirlerimin bir centilmenden beklenecek fikirler olmadığı konusundaki gözleminiz, siz de kabul edersiniz ki, bana tek bir davranış yolu bırakacak kadar düpedüz aşağılayıcı türden. Yine de bu topluluğun huzurunda bulunmamız ve konuğum olmanız biraz nezaketi gerektiriyor.

Bu yüzden centilmenler arasındaki benzer kişisel hakaretlerde genelde izlenen yoldan biraz saparsam beni bağışlayın. Hayal gücünüzü biraz zorlamanızı ve şuradaki, aynada görülen yansımanızı bir an için canlı Mynheer Hermann olarak hayal etmenizi istememi bağışlayın. Siz bunu yaptıktan sonra bütün güçlükler ortadan kalkacak. Elimdeki şarap dolu sürahiyi aynadaki görüntünüze fırlatacağım ve böylece hakaretinize karşı duyduğum içerlemenin gereğini harfiyen olmasa da sembolik olarak yerine getireceğim ve gerçek şahsınıza karşı fiziksel şiddet uygulama gerekliliği de ortadan kalkacak." Bu sözlerden sonra şarap dolu sürahiyi Hermann'ın tam karşısında asılı duran aynaya fırlattı. Sürahi Hermann'ın yansımasına çarptı ve elbette aynayı tuzla buz etti. Herkes ayağa fırladı ve, benimle Ritzner'ın dışındakiler, çıkıp gitti.

Hermann giderken Baron kulağıma onu takip etmemi ve hizmetlerimi sunmayı teklif etmemi fısıldadı. Bunu kabul ettim. Böylesine gülünç bir meseleyi nasıl değerlendireceğimi tam olarak bilemiyorum.

Düellocu yardımımı soğuk ve ultra recherché bir havayla kabul etti ve koluma girip beni dairesine götürdü. O, kendisine yapılan hakaretin "tuhaf ve hassas doğasından" büyük bir ciddiyetle bahsederken, ben yüzüne karşı gülmemek için kendimi zor tutuyordum. Alışıldık tarzıyla uzun ve tumturaklı bir konuşma yaptıktan sonra, kütüphanesinin raflarından düello üstüne yazılmış küf kokulu kitaplar indirdi ve beni içerikleri hakkında uzun uzun bilgilendirdi.

Yüksek sesle okuyor ve bir yandan da samimi fikirlerini belirtiyordu. Eserlerden sadece bazılarının isimlerini anımsayabiliyorum. Philip le Bel'in "Teke Tek Savaş Kuralları" vardı: Favyn'in "Onur Tiyatrosu" ve D'Audiguier'in risalesi "Düello İzni Üstüne". Büyük bir kurumla,

Cologne'de, 1666'da, Elzevir tarafından basılmış olan Brantöme'nin "Düello Anıları"nı da gösterdi - Deröme tarafından ciltlenmiş, tirşe kağıtlı, değerli ve eşsiz bir kitaptı bu. Ama Hedelin adlı bir Fransız tarafından barbar Latincesiyle yazılmış olan ve "Duelli Lex scripta, et non; aliterque" gibi tuhaf bir başlık taşıyan kalın bir cilde özellikle ilgi göstermemi, gizemli bir bilgelik havasıyla rica etti. Bana dünyadaki en tuhaf bölümlerden birini, "Injuriae per applicationem, per constructionem, et per se"ye ilişkin bir kısmı okudu ve her ne kadar bunun yarısının kesinlikle kendi "çok özel" durumuna uyduğunu iddia ettiyse de, ben okuduklarından tek kelime bile anlamamıştım.

Bölümü bitirdikten sonra kitabı kapadı ve bana ne yapılması gerektiğini düşündüğümü sordu. Ben onun üstün hassasiyetine güvenimin tam olduğu ve önerdiği her şeyi yapacağım karşılığını verdim. Bu yanıttan koltukları kabarmış gibiydi. Oturup Baron'a bir not yazmaya başladı. Not şöyleydi: Bayım, -Arkadaşım M. P—, size bu notu iletecektir. Bana bu gece dairenizde olanların açıklamasını mümkün olan en kısa zamanda yapmanızı talep etmeyi görev biliyorum. Bu talebimi geri çevirmeniz halinde, Bay P., sizin seçeceğiniz bir arkadaşınızla beraber, bir buluşmanın ön hazırlıklarını yapmaktan memnunluk duyacaktır.

En derin saygılarımla, En aciz kulunuz, JOHAN HERMANN.

Baron Ritzner Von Jung'a, 18 Ağustos, 18—.

Aklıma yapacak daha iyi bir şey gelmediğinden Ritzner'e gidip bu mektubu gösterdim. Mektubu alırken eğilip selam verdi; sonra da, ağırbaşlı bir ifadeyle oturmamı işaret etti. Teklifi dikkatli okuduktan sonra, bana aşağıdaki yanıtı verdi ve ben de onu Hermann'a götürdüm.

Bayım, Ortak arkadaşımız Bay P. aracılığıyla bu akşamki notunuzu aldım. Biraz düşününce gerçekten de yapılmasını önerdiğiniz açıklamanın gerekli olduğunu gördüm. Bunu kabul etmeme karşın, yine de özürlerimi nasıl durumun gerektirdiği şekilde, ayrıntılı olarak dile getireceğimi bulmakta büyük zorluk çekiyorum (anlaşmazlığımızın çok özel doğasından ve yapmış olduğum hakaretten dolayı). Ancak yerleşik adap kuralları konusunda uzun süredir seçkin bir uzman olduğunuz bilindiğinden, bu konuya ilişkin tüm meselelerde sizin üstün hassasiyetinize güveniyorum. Bu yüzden, anlaşıldığımdan kesinlikle emin olarak sizden duygularımı ifade etmek yerine Sieur Hédelin'in "Duelli Lex scripta, et non; aliterque" adlı

eserinin "Injuriae per applicationem, per constructionem, et per se" adını taşıyan bölümünün dokuzuncu paragrafındaki fikirlere bir bakmanızı rica etmek için izninizi istiyorum. Orada bahsedilen tüm konulara hakim oluşunuz sebebiyle, sizden yalnızca o takdire değer paragrafı okumanızı istemiş olmamın bile, onurlu bir adam olarak benden talep ettiğiniz açıklamayı almış olduğunuz konusunda sizi tatmin edeceğinden eminim.

En derin saygılarımla, Sadık hizmetçiniz, VON JUNG.

Herr Johan Hermann'a.

18 Ağustos 18— Hermann bu mektubu dikkatle okurken kaşlarını çattı, ama sonra Injuriae per applicationem, per constructionem, et per se'den bahsedilen saçma sapan kısma gelince yüzünde en gülünç cinsten, kendini beğenmişçe bir gülümseme yayıldı.

Okumayı bitirdikten sonra, benden olabilecek en uysal gülümsemeyle, kendisi bahsedilen kitabı getirirken oturmamı istedi. Bahsedilen kısmı açtıktan sonra kendi kendine dikkatle okudu. Sonra kitabı kapatıp benden güvenilir bir arkadaşı olarak Baron Von Jung'a üstün nezaketi için teşekkür etmemi ve açıklamasının son derece tatminkar, onurlu ve kesinlikle net olduğu konusunda onu temin etmemi istedi.

Bütün bu olanlara biraz şaşırmış halde Baron'un yanına gittim. Hermann'ın dostça mektubunu bekler gibiydi ve biraz havadan sudan konuştuktan sonra, içteki odalardan birine geçip bana "Duelli Lex scripta, et non; aliterque" adlı ölümsüz eseri getirdi. Kitabı bana verdi ve biraz karıştırmamı istedi. Bunu yaptım, ama okuduklarımdan hiçbir şey anlamadım. Sonra kitabı elimden alıp bir bölümünü yüksek sesle okudu. Büyük bir şaşkınlıkla, okuduğunun iki habeş maymunu arasındaki bir düelloyu anlatan son derece absürd bir yazı olduğunu anladım. Sonra bana durumu açıkladı. Kitabın, prima facie'de göründüğü üzere, Du Bartas'ın saçma dizelerinin tarzında yazılmış olduğunu söyledi; yani dil öyle bir şekilde yapılandırılmıştı ki, kulağa son derece mantıklı, hattâ derin gelirken aslında hiçbir anlam taşımıyordu, işin sırrı sırayla her ikinci, üçüncü sözcüğü atmaktaydı ve o zaman ortaya modern zamanlarda yapılmış bir düello üstüne komik sorular çıkıyordu.

Baron daha sonra bana kitabı maceradan iki üç hafta önce bilerek Hermann'ın önüne çıkarmış ve konuşmalarının genel havasından onu son derece derin bir ilgiyle okuyup çok değerli bir eser olduğuna karar vermiş

olduğunu anladığını söyledi. Bu ipucu üstünde hareket etmişti. Hermann düello üzerine yazılmış evrendeki herhangi bir şeyi ve hiçbir şeyi anlayamadığını itiraf etmektense bin kez ölmeyi yeğlerdi.

Bir Blackwood Makalesi Nasıl Yazılır?

"Peygamber aşkına -incir!"
--Türk seyyar satıcının bağırışı.

Sanırım herkes ismimi duymuştur. Adım Senyora Psyche Zenobia. Bunun doğru olduğunu biliyorum. Bana sadece düşmanlarım Suky Snobbs der. Bana Suky'nin saygın Yunancada "ruh" (ben buyum işte, tepeden tırnağa ruhum), bazen de "kelebek" anlamına gelen, ki kelebek derken gök mavisi Arap harmaniyeli, yeşil agraffas süslemeli ve portakal rengi yedi auriculanlı fırfırlı yeni kızıl saten elbiseme göndermede bulunuyorlar şüphesiz, Psyche'nin bozulmuş, kaba bir şekli olduğu söylendi. Snobbs'a gelince -bana bakan herkes ismimin Snobbs olmadığını hemen anlar. Bayan Tabitha Turnip bu söylentiyi sırf kıskançlığından yaydı. Tabitha Turnip'miş, pöh! Ah zavallıcık! Bir şalgamdan ne beklenir ki zaten! "Şalgamı sıkıp suyunu çıkarmak, vs." ile ilgili o atasözünü anımsıyor mu acaba? [Not: Bunu ona ilk fırsatta hatırlat.] [Yine not - burnundan tutup çek.] Nerede kalmıştım? Ah! Bana Snobbs'un Zenobia'dan bozma olduğu söylendi, ki Zenobia bir kraliçeydi -(Ben de öyleyim. Dr. Moneypenny beni hep iskambil kağıtlarındaki kupa kızına benzetir- ve Zenobiada, Psyche gibi saygın Yunancadır, babam da "bir Yunanlı" olduğuna göre benim Snobbsu değil, soyadımız olan Zenobiayı kullanmaya kesinlikle hakkım var. Tabitha Turnip'den başkası Suky Snobbs demez bana. Ben Senyora Psyche Zenobia'yım.

Dediğim gibi, herkes ismimi duymuştur. İnsanlığı Medenileştirecek Philadelphialı Genç Edebiyatçı Dilberlerin Çay Partileri Düzenlediği Evrensel Deneysel Bibliyografya Derneği'nde muhabir-aza sekreter olarak haklı bir üne kavuştum. Derneğimizin ismini Dr. Moneypenny buldu ve kulağa boş bir rom fıçısı kadar büyük geldiği için bu ismi seçtiğini söyledi.

(Bazen kaba bir adam olabiliyor - ama derin biri.) Hepimiz imza atarken isimlerimizden sonra derneğimizin baş harflerini yazıyoruz, tıpkı K.S.D., Kraliyet Sanat Derneği - F.B.Y.D., Faydalı Bilgileri Yayma Derneği, vs. vs. gibi. Dr. Moneypenny derneğin İsminin Bayat Ördek'in kısaltılması olduğunu ve aslında Lord Broughman'ın derneğini tanımlamadığını söylüyor - ama Dr. Moneypenny öyle tuhaf bir adam ki, bana ne zaman doğruyu söylediğinden emin olamıyorum. Her neyse, isimlerimizin başına hep H.O.Ş.Ü.Z.G.Ü.N.G.R.U.P. baş harflerini koyuyoruz - ve bu İnsanlığı Medenileştirecek Philadelphialı Genç Edebiyatçı Dilberlerin Çay Partileri Düzenlediği Evrensel Deneysel Bibliyografya Derneği anlamına geliyor - her sözcüğe bir harf düşüyor, ki bu konuda Lord Brougham'ın derneğinden üstün olduğumuz bir gerçek. Dr. Moneypenny baş harflerimizin bizim gerçek karakterimizi sergilediğini söylüyor, ama ne demek istediğini anlıyorsam Arap olayım.

Dernek fark edilme yolundaki tüm çabalarına ve doktorun elinden geleni yapmasına karşın, ben katılana dek pek başarılı olamadı. Aslında üyeler tartışırken fazla küstahça bir dil kullanıyordu. Her cumartesi akşamı okunan yazılar derinlikten çok maskaralık içeriyordu. Hepsi de tırışkadan nağmelerdi. İlk nedenleri, ilk ilkeleri araştırmıyorlardı. Aslında hiçbir şeyi araştırmıyorlardı. O yüce "uygunluk" hususuna hiç dikkat edilmiyordu. Kısacası hiçbiri bu yazı gibi iyi değildi. Hepsi değersizdi - tamamen! Derinlik yoktu, birikim yoktu, metafizik yoktu - kültürlülerin maneviyat dediği, kültürsüzlerinse riyakarlık [Dr M. "riyakarlık"ın baş harfinin büyük K olması gerektiğini söylüyor -ama böyle olmaması gerektiğine eminim] olarak adlandırdığı şeyden eser yoktu.

Derneğe katıldığımda daha iyi bir düşünme ve yazma tarzını benimsetmeye çabaladım ve bütün dünya bunda ne kadar başarılı olduğumu biliyor. Şimdi H.O.Ş.Ü.Z.G.Ü.N.G.R.U.P.ta Blackwood'da yayımlananlar kadar iyi yazılar yazılıyor. Blackwood diyorum çünkü bana her konudaki en iyi yazıların o haklı üne sahip derginin sayfalarında bulunabildiği söylendi. Şimdi her konuda onu örnek alıyor ve bu yüzden hızla tanınıyoruz. Hem sonuçta hakiki Blackwood damgasını taşıyan bir makale yazmak o kadar da zor değil, eğer insan bu işe doğru şekilde yaklaşırsa. Siyasi yazılardan bahsetmiyorum elbette. Onların nasıl kotarıldığını herkes biliyor, ne de olsa Dr. Moneypenny bunu açıkladı.

Bay Blackwood'un bir terzi makası ve yanında durup emirlerini bekleyen üç çömezi var. Biri ona "Times"ı, diğeri "Examiner"ı, üçüncüsü de "Gulley'nin Yeni Argo-Küfür Derlemesi"ni uzatıyor. Bay. B. sadece kesip bir araya getiriyor, o kadar. Yazısı kısa sürede bitmiş oluyor - sadece Examiner, Argo-Küfür ve Times - sonra Times, Argo-Küfür ve Examiner - ve sonra Times, Examiner ve Argo- Küfür.

Ama derginin en iyi tarafı çok yönlü makaleleri; ve bunların en iyileri Dr. Moneypenny'nin tuhaflıklar (ne demek istiyorsa), başka herkesin ise yoğunluklar olarak adlandırdığı yazılar. Bu yazı türünün nasıl okunacağını uzun süredir biliyorum, her ne kadar onları yazma yöntemini ancak Bay Blackwood'u son ziyaretimde (derneği temsilen) öğrendiysem de. Siyasi makaleleri yazma yöntemi kadar basit olmasa da bu yöntem çok basit. Bay B.'yi ziyaret edip kendisine derneğin dileklerini iletmek istediğimi söylediğimde son derece kibar davranıp beni çalışma odasına aldı ve bana bütün süreci açıkça anlattı.

"Sevgili bayan," dedi, görkemli görünüşümden açıkça etkilenmiş bir şekilde, çünkü üstümde gök mavisi Arap harmaniyeli, yeşil agraffas süslemeli ve portakal rengi auriculas fırfırlı kızıl saten elbisem vardı, "Sevgili bayan," dedi, "oturun. Olay şu. Her şeyden önce, yoğunluklar yazarı olarak simsiyah mürekkebe ve ucu epey körelmiş kocaman bir kaleme sahip olmanız gerekiyor. Ve beni dinleyin, Bayan Psyche Zenobia!" diye devam etti, bir duraklamadan sonra, son derece etkileyici bir enerji ve vakarla. "Beni dinleyin! - O kalem - asla - onarılmamalı Bayan, yoğunluğun sırrı, ruhu burada yatar. İnanın bana, hiç kimse, ne kadar büyük bir dahi olursa olsun, güzel bir kalemle -anlıyor musunuz beni- iyi bir makale yazmamıştır. Elyazısı bir taslak okunabiliyorsa kesinlikle okunmaya değmez. Bu bizim inandığımız önde gelen ilkelerden biridir ve eğer bunu hemen benimsemiyorsanız görüşmemiz sona ermiştir." Durdu. Ama görüşmemizin sona ermesini elbette ki istemediğimden böylesine aşikar ve zaten başından beri yeterince farkında olduğum gerçeği onayladım.

Memnun olmuş göründü ve talimatlarına devam etti.

"Bayan Psyche Zenobia, örnek almanız ya da incelemeniz için bir ya da bir dizi makale önermem size kırıcı gelebilir; yine de dikkatinizi birkaçına çekebilirim.

Bir bakalım. 'Yaşayan Ölü' mükemmeldi! - Canı bedeninden çıkmadan mezara gömülen bir adamın hislerinin anlatımıydı - zevk, dehşet, duygu, metafizik ve bilgi doluydu. Yazarın bir mezarda doğup büyüdüğüne inanası geliyordu insanın. Sonra 'Bir Afyonkeşin İtirafları' vardı, güzeldi, çok güzeldi! - Görkemli bir hayal gücü - derin felsefe - zekice spekülasyonlar - ateşli ve öfkeliydi, üstüne tadımlık bir anlaşılmazlık da serpiştirilmişti. Palavralarla dolu iyi bir çalışmaydı ve millet zevkle yalayıp yuttu. Coleridge'in yazdığını sanıyorlar - ama aslında bu doğru değil. Onu evcil Habeş maymunum Juniper, koca bir bardak dolusu Hollanda ciniyle 'sıcak, şekersiz suyu' mideye indirdikten sonra yazdı." [Bunu söyleyen, beni temin eden Bay Blackwood'dan başkası olsa inanmazdım.] "Sonra 'Gönülsüz Deneyci' vardı, bir fırında pişirildikten sonra dışarı sapasağlam, gerçi biraz yanmış bir halde, çıkan bir adamın öyküsüydü.

Ve sonra Ölmuş Bir Doktorun Günlüğü' vardı, ki bunun değeri yazarın uygun şekilde yüksekten atıp tutmasından ve önemsiz, anlaşılmaz laflar etmesinden geliyordu - halk bu ikisine de bayılır. Ve sonra 'Çanın içindeki Adam' vardı, ki bunu, Bayan Zenobia, size ne kadar tavsiye etsem azdır. Bir kilise çanının tokmağının altında uykuya dalan ve sonra çanın bir cenaze için çalmasıyla uyanan bir gencin öyküsü. Ses onu delirtir ve böylece hislerini kaydeder. Sonuçta hisler yüce şeylerdir. Günün birinde boğulacak ya da asılacak olursanız hislerinizi kaydetmeyi unutmayın -sayfasına on ingiliz altını alırsınız. Eğer kaleminizin kuvvetli olmasını istiyorsanız Bayan Zenobia, hisleri büyük bir dikkatle gözlemleyin." "Bunu kesinlikle yapacağım, Bay Blackwood," dedim.

"Güzel!" diye yanıtladı. "Sizin tam aradığım öğrenci olduğunuzu görüyorum.

Ama au fait hakiki Blackwood duygu damgası taşıyan bir makale yazmak için gerekli ayrıntılara geçmeliyim -her açıdan en iyi olduğunu düşündüğüm türden bir makale. Ne demek istediğimi anlıyorsunuzdur.

"İlk yapmanız gereken eşine benzerine rastlanmamış bir belaya çatmak. Mesela fırın -iyi bir fikirdi. Ama hazırda bir fırınınız yoksa ya da bir balondan düşmekte, ya da bir deprem yarığının içine yuvarlanmakta, ya da bir bacada sıkışıp kalmakta zorlanıyorsanız, benzer bir talihsizliği hayal etmekle yetinmek zorunda kalacaksınız. Gerçi yazınızın yaşanmış olaylara dayanmasını tercih ederim. Hiçbir şey hayal gücünü konuyla ilgili deneysel bilgi kadar destekleyemez.

'Gerçek tuhaftır,' bilirsiniz, 'kurgudan daha tuhaftır' - hem amacımıza da daha uygundur." Burada onu mükemmel bir jartiyerimin olduğu ve gidip onunla kendimi asacağım konusunda temin ettim.

"Güzel," diye karşılık verdi. "Bunu yapın; -gerçi asılmak da biraz bayatladı.

Belki daha iyisini yapabilirsiniz. Brandreth'in haplarından birkaçını yutun, sonra da bize hislerinizi anlatın. Ama verdiğim talimatlar herhangi bir türden talihsizliğe uygulanabildiğinden, evinize giderken rahatça kafanıza bir darbe yiyebilir, bir omnibüsün altında kalabilir, kuduz bir köpek tarafından ısırılabilir ya da su dolu, bir çukurda boğulabilirsiniz. Ama devam edelim.

"Konunuzu belirledikten sonra anlatınızın tonuna ya da tarzına karar vermelisiniz.

Didaktik ton var, hararetli ton var, doğal ton var -hepsi de oldukça yaygın. Ama veciz veya kısa ton da son zamanlarda epey gözde oldu. Kısa cümlelerden oluşuyor. Yani böyle. Kısalıkta aşırıya kaçamazsınız. Terslemekte aşırıya kaçamazsınız. Ve hep bir nokta. Asla bir paragraf değil.

"Sonra konu dışına çıkılarak meselenin uzun uzadıya anlatıldığı coşkulu ton var. En iyi romancılarımızdan bazıları bu tonu benimsemiştir. Sözcükler vınlayan topaç gibi dönmeli ve anlamın yerine oldukça iyi biçimde yanıt veren, benzer bir ses çıkarmalıdır. Bu yazarın durup düşünecek vaktinin olmadığı zamanlarda benimsenebilecek en iyi tondur.

"Metafizik ton da iyidir. Eğer şatafatlı sözler biliyorsanız burada kullanabilirsiniz, lonik ve Eleatik ekollerden bahsedin -Archytas'tan, Gorgias'tan ve Alcmaeon'dan.

Öznellik ve nesnellik üzerine bir şeyler söyleyin. Kendinize güvenin ve Locke diye birine saldırmayı unutmayın. Genelde her şeye burun kıvırın ve: fazla absürd bir şey söyleyecek olursanız hiç kafanızı yormayın, bir dipnot ekleyip yukarıdaki derin gözlemi 'Kritik der reinen Vernunft'a ya da 'Metaphysische Anfangsgrûnde der Naturwissenschaft’a borçlu olduğunuzu söyleyin.

Bu sizi çok bilgili ve - ve - açık sözlü gösterecektir.

"Aynı ölçüde tanınmış daha pek çok ton var, ama ben sadece iki tanesinden daha bahsedeceğim -aşkın ve heterojen tondan. İlkinde bütün

mesele olguların doğasını herkesten çok daha derin bir şekilde görmektir. Bu ikinci bakış doğru şekilde kullanılırsa çok etkili olur. 'Kadran'ı biraz okumak size çok şey kazandıracaktır. Bunda şatafatlı sözlerden kaçının; olabildiğince basit olsunlar ve onları ters yazın. Channing'in şiirlerine bakıp 'hela taşıyla aldatıcı bir gösteri yapan küçük şişman bir adam' hakkında yazdıklarından alıntı yapın. Yüce Birliğe Dair bir şeyler ekleyin. Kesinlikle Cehennemsi İkilik'ten bahsetmeyin.

En önemlisi de, kinayeler üstüne çalışın. Her şeyi ima edin -hiçbir şey öne sürmeyin.

Eğer içinizden 'yağlı ekmek' demek geliyorsa sakın bunu doğrudan söylemeyin.

'Yağlı ekmeği' çağrıştıran her şeyden bahsedebilirsiniz. 'Karabuğdaylı kek'i ima edebilirsiniz mesela, hattâ üstü kapalı şekilde yulaf ezmesi lapasından bahsedecek kadar ileri gidebilirsiniz, ama gerçekten söylemek istediğiniz şey yağlı ekmekse, dikkatli sevgili Bayan Psyche, kesinlikle 'yağlı ekmek!' demeyin." Ona bunu bir daha ömrüm boyunca asla söylemeyeceğim konusunda teminat verdim. Beni öpüp devam etti: "Heterojen tona gelince, dünyadaki diğer tüm tonların eşit ölçülerde, zekice yapılmış bir karışımıdır o kadar; bu yüzden de içinde her şey vardır: Derinlik, şatafat, tuhaflık, heyecanlandırıcılık, yerindelik ve sevimlilik.

"Diyelim ki olaylarınızda ve tonunuzda karar kıldınız. En önemli kısma - aslında meselenin ruhuna daha gelmedik - dolgu kısmından bahsediyorum. Bir kadının ya da erkeğin yaşamını bir kitap kurdu gibi geçirmesi beklenemez. Ama yine de makalenizde çok okumuş, en azından genel bir okuma yapmış olduğunuzun kanıtlarının bulunması her şeyden önemlidir. Şimdi sizi bunu başarma konusunda eğiteceğim. Buraya bakın!" (raflardan üç dört sıradan görünüşlü kitap indirip rasgele açtı). "Dünyadaki herhangi bir kitabın herhangi bir sayfasına bakmakla bir anda ya küçük bilgi parçacıkları ya da bel-esprit-ism-ler görebileceksiniz, ki bunlar bir Blackwood makalesinin tuzu biberidir. Ben size okurken birkaçını not da edebilirsiniz. İki bölüme ayıracağım: Bir, Teşbihlerin Üretimi için İlginç Gerçekler, ve iki, Gereken Durumlarda Kullanılacak İlginç İfadeler. Şimdi yazın!-" ve o okudukça ben yazdım.

"TEŞBİHLERDE KULLANILACAK İLGİNÇ GERÇEKLER. 'Üç ilham perisi vardı - Melete, Mneme, Aoede - düşünce, hafıza ve şarkı.' Bu

küçük gerçeği uygun şekilde kullanırsanız büyük şeyler elde edebilirsiniz. Anlıyorsunuz ya, genelde bilinmez ve recherche görünüyor. Dikkatli olmalı ve buna doğaçlama havası vermelisiniz.

"Bir tane daha. 'Alpheus Nehri denizin altından geçip sularının saflığına halel gelmeden yüzeye çıkardı.' Bunun oldukça bayat bir bilgi olduğu bir gerçek, ama allayıp pullarsanız taptaze görünecektir.

"İşte daha iyisi. 'İran Süseni kimilerine göre çok hoş ve güçlü bir koku yayarken, kimilerine göreyse kesinlikle kokusuzdur.' Çok hoş, çok zarif! Biraz evirip çevirin, harikalar yaratacaktır. Botanik konusunda bir örneğimiz daha var. Hiçbir şey botanik kadar iyi duramaz, özellikle de biraz Latincenin yardımıyla.

Yazın! "'Cava'daki Epidendrum Flos Aeris'in çok güzel bir çiçeği vardır ve kökleriyle sökülürse yaşamayı sürdürür. Yerliler onu tavandan bir iple asıp hoş kokusundan senelerce faydalanır.' işte bu harika! Teşbihler için bu kadarı yeter.

Şimdi ilginç İfadeler'e geçelim.

"İLGİNÇ İFADELER. 'Büyük Çin romanı Ji-Kiao-Li.' Güzel! Bu birkaç sözcüğü hünerle ortaya atıvererek Çin dilini ve edebiyatını iyi bildiğinizi göstermiş olacaksınız. Bunun yardımıyla Arapça, Sanskritçe ya da Chickasawca bilmeden durumu idare edebilirsiniz. Ama ispanyolca, italyanca, Almanca, Latince ve Yunanca olmazsa olmaz. Size her birinden küçük birer örnek vermeliyim.

Küçük herhangi bir parça yeterli olur, çünkü onu makalenizde uygun bir yere yerleştirmek için kendi yaratıcılığınıza güvenmelisiniz. Şimdi yazın! 'Aussi tendre que Zaire' - Zaire kadar şefkatli - Fransızca. Aynı ismi taşıyan Fransız tragedyasındaki la tendre Zaire ibaresinin sık sık tekrarlanmasına gönderme yapıyor. Uygun şekilde kullanırsanız sadece o dili ne kadar iyi bildiğinizi değil, genel kültürünüzü ve nüktedanlığınızı da sergiler. Mesela yediğiniz tavuğun (bir tavuk kemiği tarafından boğulup ölmek üzerine bir makale yazın) tamamen aussi tendre que Zaire olmadığını söyleyebilirsiniz. Yazın! 'Ven muerte tan escondida, Que no te sienta venir, Porque el plazer del morir No me tome â dar la vida.' "Bu İspanyolca -Miguel Cervantes'ten. 'Çabuk gel, ey ölüm! Ama gelişini görmeyeyim ki, seni görmekten alacağım haz beni tekrar hayata döndürmesin.' Bunu tavuk kemiğiyle boğuşurken, son nefeslerinizi verirken araya sıkıştırabilirsiniz.

Yazın! ‘Il pover' huomo che non sen'era accorto, Andava combattendo, ed era morto.' "Bu İtalyanca, anlayacağınız gibi, -Ariosto'dan. Büyük bir kahramanın kendini savaşa kaptırmışken öldürüldüğünün farkına varmadan ölü bir halde yiğitçe çarpışmaya devam ettiğini anlatıyor. Bunun sizin durumunuza nasıl uygulanacağı açık -çünkü Bayan Psyche, o tavuk kemiği boğazınızda kaldıktan sonra en az bir buçuk saat tekmeler savurmayı ihmal etmeyeceğinize güveniyorum.

Lütfen yazalım! 'Und sterb'ich doch, so sterb'ich denn Durch sie -durch sie!' "Bu Almanca -Schiller'den. 'Ve ölürsem, en azından ölürüm - senin için -senin için!' Burada yaşadığınız felaketin sebebine seslendiğiniz açık. Ne de olsa hangi erkek (ya da kadın) gebreotu ve mantarla doldurulmuş ve bir salata tabağı içinde portakal jölesiyle birlikte en mosaique servis edilmiş semiz, hadım bir Molucca horozu için ölmez ki? Yazın! (Bunları Tortoni'nin dükkanından temin edebilirsiniz) -Yazın lütfen! "İşte hoş bir Latince tabir, nadir de (Latincede insan artık çok rednerché veya özlü olamıyor, öyle yaygınlaşıyor ki,) - ignoratio elenchi. O bir ignoratio elenchi yaptı - yani, önermenizdeki fikirleri değil, sözcükleri anladı. Adam salaktı yani. O tavuk kemiği yüzünden boğazınız tıkandığında konuştuğunuz ve bu yüzden neden bahsettiğinizi tam olarak anlamayan zavallının tekiydi. Üstüne ignoratio elenchi’yi atıverin ve onu bir anda yok edin. Eğer karşılık vermeye cüret ederse ona Lucan'dan bir alıntıyla, konuşmaların sadece anemonae verborum, numan çiçeği sözcükler olduğunu söyleyebilirsiniz. Numan çiçeği çok gösterişlidir, ama kokusu yoktur. Veya, böbürlenmeye başlarsa insomnia jovis'i, Jüpiter'in hayallerini, beynine indirebilirsiniz - Silius Italicus'un (bakın, işte burada!) kurumlu ve şişirme cümleler için kullandığı bir tabirdir bu. Bu kesinlikle işini bitirir. Tek yapabileceği düşüp ölmektir. Lütfen yazar mısınız? "Yunancadan hoş bir şeylerimiz de olmalı - Demosthenesden mesela. (Ανηρ ο φευγων και πάλιν μαχησεται) [Aner o pheugon kai palin makesetai] Hudibras'ın oldukça iyi bir çevirisi vardır. Çünkü kaçan tekrar dövüşebilir, Öldürülense bunu asla yapamaz.

"Bir Blackwood makalesinde hiçbir şey Yunancanızla hava atmanız kadar iyi duramaz. Harflerin kendilerinin bile derinlik katan bir havası vardır. Şu Epsilon'un akıllıca görünüşüne bir bakın bayan! Şu Phi kesinlikle bir piskopos olmalıydı! Şu Omicron'dan daha zekisi olabilir mi? Şu Tau'ya bir bakın hele! Kısacası, gerçek bir duygu yazısı için Yunanca gibisi yoktur. Yapacağınız şey dünyanın en açık gerçeği. Tavuk kemiğine ilişkin, sade

İngilizceyle yaptığınız göndermeyi anlayamayan o işe yaramaz, kalın kafalı, hain herife o cümleyi okkalı bir küfür eşliğinde bir ültimatom gibi söyleyin. İmayı anlayıp ortadan kaybolacaktır, bundan emin olabilirsiniz." Bay B.'nin bu konuda bana verdiği tüm talimatlar bu kadardı, ama yeterli olduklarını sezdim. Sonunda gerçek bir Blackwood makalesi yazabilecek durumdaydım ve bunu hemen yapmakta kararlıydım. Ben ayrılırken Bay B. yazdığım zaman makalemi satın alma teklifinde bulundu: Ama sayfasına sadece elli ingiliz altını ödeyebileceğinden, onu bu kadar cüzi bir meblağa feda etmektense derneğimize vermeyi tercih ettim. Ama bu cimriliğini bir kenara bırakırsak, bana her açıdan çok iyi, gerçekten büyük bir nezaketle davrandı. Ayrılırken söylediği sözler bana çok dokundu ve onları hep minnettarlıkla anımsayacağım.

"Sevgili Bayan Zenobia," dedi yaşlı gözlerle, "övülesi girişiminizin başarıya ulaşması için yapabileceğim başka bir şey var mı? Bir düşüneyim! Belki - belki boğulmak - sizin için o kadar uygun olmayabilir - ya da boğazınıza bir tavuk kemiği takılmasını sağlamak - ya da - ya da asılmak - ya da ısırılmak - ama bekleyin! Şimdi düşünüyorum da, bahçede bir çift mükemmel buldog var - çok iyi çocuklardır, sizi temin ederim - acayip vahşiler - aslında tam size göre - sizi auriculalarınızla birlikte beş dakikada mideye indiriverirler (işte saatim!) - ve yaşayacağınız hisleri bir düşünün! işte! Çağırıyorum - Tom! - Peter! - Dick, seni hain şey! - Salıverin şu" - ama gerçekten çok acelem olduğundan ve kaybedecek bir saniyem bile bulunmadığından ayrılışımı gönülsüzce hızlandırmak zorunda kaldım ve hemen çıkıp gittim - bunun biraz nezaketsizlik olduğunu itiraf ediyorum.

Bay Blackwood'dan ayrıldıktan sonra temel hedefim tavsiyesine uyarak hemen başımı belaya sokmaktı ve bu amaçla günün çoğunu Edinburgh'ta gezinip çılgınca maceralar arayarak geçirdim - hislerimin yoğunluğuna ve yazmaya niyetlendiğim makalenin derinliğine uygun maceralar. Bu gezintide zenci uşağım Pompey ve Philadelphia'dan yanımda getirmiş olduğum - hep kucağımda taşıdığım minik köpeğim Diana bana eşlik etti. Ama üstesinden gelmeye kalkıştığım bu güç girişimi ancak akşama doğru başarabildim. Başıma önemli bir olay geldi ve aşağıdaki heterojen tonla yazılmış Blackwood makalesi bu olayı anlatmaktadır ve onun ürünüdür.

Ligeia

Ve o irade ki ölmez, içte kalır. İradenin, güçlü iradenin gizlerini kim bilebilir ki? Çünkü Tanrı da yönelimliliğinin doğası sayesinde her şeyin içinde bulunan büyük bir iradedir. İnsan kendisini meleklere ya da ölüme tam anlamıyla ancak güçsüz iradesinin zayıflığından teslim eder. - JOSEPH GLANVILL.

Leydi Ligeia ile nasıl, hattâ tam olarak nerede tanıştığımı kesinlikle hatırlayamıyorum. Aradan çok yıllar geçti ve çektiğim acılar hafızamı köreltti. Veya belki de şimdi bunları anımsayamamamın sebebi sevgilimin kişiliğinin, engin bilgisinin, eşsiz ama sakin güzelliğinin, kısık sesli, ahenkli konuşmasındaki heyecan verici ve büyüleyici fesahatin kalbime son derece düzenli ve gizli adımlarla, fark edilmeyecek ve bilinmeyecek şekilde girmiş olması. Yine de onunla ilk tanıştığım ve en sık görüştüğüm yerin Ren Nehri yakınındaki büyük, eski, çürüyen bir şehir olduğunu sanıyorum. Ailesinden bahsettiğini kesinlikle işittim.

Son derece köklü bir aileden geldiği şüphesiz. Ligeia! Ligeia! Her şeyden çok dış dünyanın izlenimlerini zayıflatmayı gerektiren çalışmalara gömülmüşken, sadece o tatlı sözcük -Ligeia- gözlerimin önüne onun artık yaşamayan görüntüsünü getirmeye yetiyor. Ve şimdi yazarken, birden dostum ve nişanlım, çalışmalarımın ortağı, en sonunda da koynumda karım olmuş kişinin soyadını hiç öğrenmemiş olduğumu anımsıyorum. Bu Ligeia'mın bana yöneltiği şaka yollu bir suçlama mıydı? Yoksa bu konuda hiç soru sormamakla sevgimin gücünü mü kanıtlamış olacaktım? Veya bu benim bir kuruntum muydu - en tutkulu bağlılığın mabedinde çılgınca romantik bir adak mıydı? Gerçeğin kendisini hayal meyal hatırlıyorum zaten -ona yol açan ya da ondan kaynaklanan koşulları unutmam şaşırtıcı mı? Ve gerçekten de, eğer Aşk denilen o ruh -put- perest Mısır'ın soluk ve sis kanatlı Ashtophet'i- söylendiği gibi, sonu kötü bitecek evlilikleri yönetiyorsa, benimkini yönettiği kesindi. Ancak hafızamın beni yüz üstü bırakmadığı tek bir aziz konu var. Ligeia'nın kendisi. Uzun boylu, biraz

zayıf, hattâ son günlerinde bir deri bir kemik kalmış biriydi. Tavırlarındaki görkemi, sessiz rahatlığı, ya da adımlarının anlaşılmaz hafifliğini ve esnekliğini tasvire kalkışmam boşuna olur. Bir gölge gibi gelip giderdi.

Kapısı kapalı çalışma odama girdiğini mermersi elini omzuma koyduğunda tatlı, kısık sesinin sevgili müziği olmasa hiç fark etmezdim. Yüz güzelliği konusunda hiçbir kadın onunla yarışamazdı. Bir afyon rüyasında görülecek bir aydınlıktı -Delos'un kızlarının uyuklayan ruhlarının üstünde dolanıp duran fantezilerden daha çılgınca tanrısal, şen ve canlandırıcı bir görüntüydü.

Ama yüz hatları putperestlerin eserlerine bakarak tapmayı sehven öğrendiğimiz o klasik tarzdan değildi. "Orantısında bir tuhaflık taşımayan," der Bacon, Lord Verulam, güzelliğin tüm genel biçimlerinden ve türlerinden bahsederken haklı olarak, "mükemmel bir güzellik yoktur." Yine de, Ligeia'nın yüz hatlarının klasik bir biçimliliğe sahip olmadığını görsem de -güzelliğinin gerçekten "mükemmel" olduğunu, ona egemen olan bir "tuhaflık"ın bulunduğunu algılasam da, yine de bu sıradışılığın, kendi algılayışıma göre "tuhaf olan yönlerin kaynağını bulmaya boşuna çabaladım. O uzun ve soluk alnını - kusursuzdu - öylesine tanrısal bir görkemi tasvirde kullanılınca bu sözcük ne kadar soğuk geliyor! - en saf fildişiyle yarışan tenini, otoriter genişliği ve dinginliği, şakakların üzerindeki bölgelerin hafif çıkıntısını inceledim; Ve sonra Homeros'un deyimiyle "sümbülsü" olan, kuzgun karası, parlak, gür ve kendiliğinden kıvırcık o bukleleri. Burnunun zarif hatlarına bakıyordum -ve benzer bir kusursuzluğu sadece İbranilerin latif madalyonlarında görmüştüm. Aynı şekilde teni aynı göz kamaştırıcı düzgünlükteydi, aynı şekilde hafifçe kıvrıktı, burun delikleri aynı şekilde uyumla kıvrılarak özgür bir ruha işaret ediyordu. O tatlı ağza bakıyordum. O, gerçekten de tanrısal olan her şeyin bir zaferiydi - kısa üst dudağın muhteşem kıvrılışı - alttakinin hafif, şehvetli uykusu - oyun oynayan o gamzeler ve çok şey anlatan renk - onun sakin ve durgun, ama en yoğun coşkuyu uyandıran gülümsemesi sırasında üzerlerine düşen kutsal ışığın her hüzmesini neredeyse irkiltici bir parlaklıkla yansıtan o dişler. Çenenin yapısını inceliyordum - ve burada da Yunanlıların zarif genişliğini, yumuşaklığını ve görkemini, dolgunluğunu ve ruhaniliğini buluyordum - tanrı Apollo'nun Cleomenes'e, Atinalının oğluna bir rüyada gösterdiği yüz hattıydı bu. Ve sonra Ligeia'nın iri gözlerine bakıyordum. O gözlerin eski çağlardan günümüze kalan bir benzeri yok. Sevgilimin

gözlerinde Lord Verulam'ın gönderme yaptığı sırrın barındığı da söylenebilir. Bizim ırkımızınkilerden çok daha büyük olduklarını düşünüyorum. Hattâ Nourjahad vadisinde yaşayan kabilenin ceylan gözlü mensuplarınınkinden bile iriydiler.

Ama Ligeia'nın bu özelliği yalnızca arada sırada -yoğun heyecan anlarında- belirginleşiyordu. Ve böyle anlarda güzelliği -belki de kızışmış hayal gücüm onu böyle görmeme yol açıyordu- ya cennette, ya da bu dünyanın dışında yaşayan varlıkların güzelliğiydi - Türklerin efsanevi Hurilerinin güzelliği.

Kürelerinin rengi ışıl ışıl bir siyahtı ve epey üstlerinde uzun, kapkara kirpikler uzanıyordu. Hatları hafifçe çarpık olan kaşları da aynı renkteydi. Ancak gözlerinde fark ettiğim "tuhaflık" şekillerden, renklerden ya da parlaklıktan tamamen bağımsızdı ve sonuçta ifadede aranmalıydı. Ah, ne anlamsız söz! Bu sözün basit sesinin engin rahatlığının ardında biz ruhani şeylere dair cehaletimizi koruruz.

Ligeia'nın gözlerindeki ifade! Nasıl da saatlerce bunu düşündüm! Nasıl da, bir yaz ortası gecesinin tamamı boyunca, derinliklerine inmeye çabaladım! Neydi - Democritus'un kuyusundan daha derin olan neydi - sevgilimin gözbebeklerinin içlerinde yatan? Neydi? Bunu keşfetme tutkusuyla yanıp tutuşuyordum. O gözler! O iri, o parlak, o ilahi küreler! Benim için Leda'nın ikiz yıldızları oldular ve ben de onlar için müneccimlerin en sadığı oldum.

Zihin biliminin pek çok anlaşılmaz tuhaflığı arasında en heyecan verici olanı şudur ki -sanırım okullarda hiç fark edilmemiştir-, uzun süre önce unuttuğumuz bir şeyi hatırlamaya çalışırken, çoğunlukla hatırlamanın eşiğine gelir, ama bir türlü hatırlayamayız. Ben de aynı şekilde, Ligeia'nın gözlerini büyük bir dikkatle incelerken, ifadelerinin anlamına yaklaştığımı - yaklaştığımı sezdim - ama bir türlü tamamen ele geçiremediğimi - ve sonra tamamen ettiğimi! Ve (ah, tuhaf gizemlerin en tuhafı!) evrendeki en sıradan nesnede bu ifadenin bir dizi benzerini buldum. Demek istediğim, Ligeia'nın güzelliğinin ruhuma geçtiği ve orada bir mabetteymişçesine yaşadığı dönemden önce, özdeksel dünyada yaşadığım pek çok anda onun iri ve parlak gözlerinin bende uyandırdığı hissin aynısını yaşadım. Ancak bu hissi ne tanımlayabiliyor, ne analiz edebiliyor, hattâ ne de doğru dürüst inceleyebiliyordum. Tekrarlayayım, onu bazen hızlı büyüyen bir asmayı incelerken - bir pervaneyi, bir kelebeği, bir krizaliti, bir dereyi seyrederken

buluyordum. Onu okyanusta hissettim; bir meteorun düşüşünde hissettim. Çok yaşlı insanların bakışlarında hissettim. Ve gök yüzünde bir iki yıldız var ki - (biri özellikle Lyra'daki büyük yıldızın yakınında bulunan, altıncı boyuttan çift ve değişken bir yıldız) teleskopla baktığımda içimde o duyguyu uyandırdılar. Telli çalgılardan gelen bazı sesler ve kitaplardan okuduğum pasajlar da sık sık aynı etkiyi uyandırdı. Sayısız örnek arasında bir tanesini iyi anımsıyorum. Joseph Glanvill'in bir kitabındaki bir pasaj (belki de sırf tuhaflığı yüzünden - kim bilir?) içimi her seferinde o hisle doldururdu; - "Ve o irade ki ölmez, içte kalır, iradenin, güçlü iradenin gizlerini kim bilmektedir ki? Çünkü Tanrı da istençliliğinin doğası sayesinde her şeyin içinde bulunan büyük bir iradedir, insan kendisini meleklere ya da ölüme tam anlamıyla ancak güçsüz iradesinin zayıflığından teslim eder." Uzun yıllar düşündükten sonra İngiliz ahlakçısının bu pasajıyla Ligeia'nın karakterinin bir yönü arasında bağlantı kurmayı başardım. Bir düşünce, eylem ya da konuşma yoğunluğu, ondaki o müthiş iradenin muhtemelen sonucu ya da en azından göstergesiydi, ki uzun tanışıklığımız süresince buna ilişkin daha açık başka bir belirtiye rastlayamadım. Tanıdığım kadınlar içinde o, dıştan sakin ve uysal görünen Ligeia, şiddetli tutkuların coşkun akbabalarına yem olmaya en uygun olanıydı. Ve bu tutkuların şiddeti hakkında sadece beni aynı anda hem büyüleyip hem korkutan o gözlerin mucizevi bir şekilde irileşmesi sayesinde - kısık sesinin neredeyse büyülü melodisi, tonlu geçişleri, açık seçikliği ve sakinliği sayesinde ve -sık sık söylediği çılgınca sözlerin vahşi enerjisi (ki söyleyiş tarzıyla aralarındaki tezat iyice etkili olmalarını sağlıyordu) sayesinde bir tahminde bulunabiliyordum.

Ligeia'nın bilgisinden bahsettim: Engindi -hiç bu kadar bilgili bir kadın tanımamıştım. Klasik diller konusunda büyük bir uzmandı ve Avrupa'nın modern diyalektleri üstündeki bilgime dayanarak onun bu konuda hiç hata yaptığını görmediğimi söyleyebilirim. Aslında, en çok hayranlık duyulan, çünkü akademinin böbürlendikleri içinde kavranması en güç olan konular hakkında Ligeia'nın yanıldığını hiç gördüm mü? Karımın doğasındaki bu noktanın ancak böyle geç dikkatimi çekmesi ne tuhaf- ne heyecan verici! Onun kadar bilgili başka bir kadın tanımadığımı söylemiştim - ama etik, fizik ve matematik bilimlerinin tüm sahalarını başarıyla kat etmiş bir erkek tanıdım mı ki şimdiye kadar? Ligeia'nın başarılarının devasa, şaşırtıcı olduğunu ancak şimdi açıkça görebiliyorum. Yine de bana karşı olan üstünlüğünün, evliliğimizin ilk yıllarında ilgilendiğim metafizik

araştırmaların kaotik dünyasında kendimi çocuksu bir güvenle onun rehberliğine teslim edecek kadar bilincindeydim. Beni az ilgilenilen - az bilinen - konularda eğitirken nasıl büyük bir zafer hissi - nasıl yoğun bir haz - nasıl cennetsi bir umut hissederdim - o nefis manzara yavaşça önüme serilirken ve ben onun uzun, muhteşem, kimsenin geçmediği yollarında, yasaklanamayacak kadar değerli olan tanrısal bir bilgeliğin hedefine doğru ilerlerken! O halde birkaç sene sonra, böylesine sağlam temelli beklentilerimin kanatlanarak uçup gidiverdiğini görünce nasıl yakıcı bir keder hissine kapıldığımı bir düşünün! Ligeia'sız karanlıkta el yordamıyla ilerleyen bir çocuktan farksızdım.

Aşkıncılığın kendimizi kaptırdığımız pek çok gizemini aydınlatan yalnızca onun varlığı, okumalarıydı. Onun gözlerinin ışıltısı olmayınca alev gibi parlayan, altın renkli harfler Satürn kurşunundan daha donuk bir hal aldı. Ve şimdi o gözler üstünde düşünüp taşındığım sayfalar üzerinde giderek daha ender parıldıyordu. Ligeia hastalandı. Vahşi gözleri fazla - fazla görkemli bir ışıkla parıldamaya başladı. Soluk parmakları mezarın saydam, balmumsu rengini aldı ve azametli alnındaki mavi damarlar en ince duygularla hızla şişip sönmeye başladı. Öleceğini anladım - ve amansız Azrail'le ruhsal bir mücadeleye giriştim.

Ve tutkulu karımın mücadelesinin benimkinden bile daha enerjik olduğunu görünce hayrete kapıldım. Katı doğası yüzünden ölümün ona dehşetlerini bir kenara bırakıp geleceğine inanmıştım; - ama böyle olmadı. Gölge'ye karşı sergilediği direnişin ateşliliğini anlatmakta kelimeler aciz kalır. Bu acıklı görüntü karşısında inim inim inliyordum. Onu teselli edebilirdim - onunla mantıklı bir şekilde konuşabilirdim; ama onun yaşama - yaşama - sadece yaşama - karşı duyduğu tutkunun yoğunluğu karşısında - hem teselliler, hem de mantık budalalığın son noktası gibi görünürdü. Yine de son ana dek, vahşi ruhunun en şiddetli kıvranışları arasında bile, dıştaki sakinliğini korudu. Sesi iyice inceldi - alçaldı - kısıklaştı - yine de o usulca söylenen sözlerin çılgınca anlamı hakkında düşünmek istemiyordum. Büyülenmiş bir şekilde ölümlülükten daha fazlasını içeren bir melodinin anlattıklarını -ölümlülerin hiç bilmediği kabullenişleri ve hevesleri- dinlerken beynim dönüyordu.

Beni sevdiğinden şüphem yoktu; ve onunki gibi bir yürekte aşkın sıradan bir tutkudan çok daha fazlası olacağını tahmin etmem zor değildi. Ama sevgisinin gücünü ancak ölürken anladım. Uzun saatler boyunca elimi

tutarak tutkulu bağlılığı putperestliğe varan, dolup taşan yüreğini döküyordu bana. Böyle itirafları dinlemek gibi kutsal bir ayrıcalığı nasıl edinmiştim? -Sevgilimin bu itirafları ettiği saat içinde ölmesi gibi bir durumla lanetlenmeyi nasıl hak etmiştim? Ama bu konuda uzun uzadıya konuşamayacağım. Şu kadarını söyleyeyim ki, Ligeia'nın bir kadının gücünü aşan ve ne yazık ki hak etmeyen, değersiz birine ihsan edilmiş sevgisinde, en sonunda, artık hızla uçup gitmekte olan yaşama karşı öylesine çılgın bir içtenlikle duyduğu tutkulu özlemin ilkesini tanıdım. Yaşama - sadece yaşama - karşı duyduğu bu vahşice özlemi - bu ateşli arzuyu betimleyecek gücüm, anlatabilecek sözlerim yok.

Vefat ettiği gecenin yarısında beni otoriter bir el işaretiyle yanına çağırdı ve birkaç gün önce yazmış olduğu dizeleri tekrarlamamı istedi. Ona uydum. -Dizeler şunlardı:

İşte! Bu bir gala gecesi

Yalnız geçen bu son yıllardaki!

Peçelerle donanmış, gözyaşlarına boğulmuş

Bir kanatlı melekler topluluğu

Bir tiyatroda oturmuş, izlemek için

Umutlar ve korkular üstüne kurulu bir oyunu,

Ve ara ara çalıyor orkestra

Müziğini gezegenlerin

Yüce Tanrı'nın kılığındaki mimler,

Mırıldanıp fısıldıyor alçak sesle,

Ve sağa sola uçuşuyor,

Kukladan başka bir şey değiller, gelip giden,

Sahneyi değiştirip duran

Engin şekilsiz şeylerin emriyle,

Kondor kanatlarını çırparken

Görünmez kederler yayan!

O rengarenk drama!

Ah, kesinlikle Unutulmayacak!
Hayaleti kovalanacak
Onu tutamayan bir kalabalık tarafından.
Hep aynı noktaya dönen
Bir çember boyu,
Konunun özüyse Çılgınlık,
Günah ve Korku.
Ama bakın, taklitçiler güruhunun arasına,
Sürünen bir şekil giriyor davetsizce!
Sahnedeki tenhalıktan
Kıvranarak çıkan kan kırmızısı bir yaratık!
Kıvranıyor! - Kıvranıyor! -
Ölümcül sancıları
Mimler ona yem oluyor,
Ve melekler sivri haşarat dişlerinin
İnsan kanına bulandığını görünce, hıçkırıyor.
Sönüyor - sönüyor ışıklar - hepsi sönüyor!
Ve her titreşen formun üstüne
Perde denen tabut örtüsü,
Bir fırtınanın hızıyla iniyor,
Ve beti benzi atmış melekler,
Ayağa kalkıp peçelerini atıyor ve doğruluyor
Bu tragedyanın adı "insan",
Kahramanıysa Fatih solucan.

"Ey Tanrım!" diye haykırırcasına konuştu Ligeia, ben son dizeleri okurken ayağa kalkıp kollarını kasılımlı bir hareketle yukarı kaldırarak - "Ey Tanrım! Ey Yüce Baba! - Bu durum değiştirilemez mi? - Bu Fatih bir kez olsun yenilemez mi? Biz Senin parçan ve Sana dahil değil miyiz? İradenin, güçlü iradenin gizlerini kim - kim bilebilir ki? insan kendisini

meleklere ya da ölüme tam anlamıyla güçsüz iradesinin zayıflığından teslim eder." Ve sonra, sanki bu duygu patlamasıyla tükenmişçesine, beyaz kollarını iki yana bıraktı ve ciddiyet içinde ölüm yatağına döndü. Ve son nefeslerini verirken dudaklarından alçak bir mırıltı çıktı. Eğilip ona kulağımı verdim ve tekrar Glanvill'in kitabındaki pasajın son sözlerini işittim -"İnsan kendisini meleklere ya da ölüme tam anlamıyla ancak güçsüz iradesinin zayıflığından teslim eder." Ligeia öldü; -ve ben, kederden yıkılmış bir halde artık Ren Nehri'nin yanındaki kasvetli ve çürüyen şehirdeki meskenimin yapayalnız terk edilmişliğine katlanamaz oldum. Dünyanın servet dediği şeyden yana sıkıntım yoktu. Ligeia bana genelde ölümlülerin payına düşenden çok, çok daha fazlasını vermişti. Bu yüzden birkaç ay bezgin ve hedefsizce gezindikten sonra güzel İngiltere'nin en yaban ve ıssız bölgelerinden birinde adını vermemem gereken bir manastırı satın alıp onarımını yaptırdım. Binanın kasvetli ve iç karartıcı görkemi, bölgenin neredeyse vahşi doğası, her ikisiyle bağlantılı, melankolik ve eski anılar beni ülkenin o ücra, ıssız köşesine yönelten mutlak bir kendini salıverme hissiyle epey örtüşüyordu. Buna karşın, yeşillikler arasında çürüyen manastır dıştan pek değişikliğe uğramasa da, iç kısmını çocuksu bir sapkınlıkla ve belki de acılarımı biraz hafifletmeyi umarak, muhteşem bir şekilde döşedim. -Böyle çılgınlıklardan çocukken bile hoşlanırdım ve sanki şimdi, kederimin bunaklığıyla birlikte geri geliyorlardı. Heyhat, Mısır'ın debdebeli ve olağanüstü drapelerinde, görkemli oymalarında, harika kornişlerinde ve eşyalarında, altın püsküllü halılarının çılgınca desenlerinde nasıl da yeni bir deliliğin keşfedilebileceğini öyle iyi hissediyorum ki! Afyonun kölesi olmuştum ve yaptıklarımda, emirlerimde düşlerimden esinleniyordum. Ama bu absürdlüklerden bahsetmekle vakit kaybetmemeliyim.

Yalnızca zihinsel bir yabancılaşma anında - sarışın ve mavi gözlü, Tremaine'li Leydi Rowena Trevonion'u eşim olarak - unutulmaz Ligeia'nın halefi olarak - kabul edip sunaktan alarak götürdüğüm odadan bahsedeyim.

O düğün odasının mimarisinin ve dekorasyonunun her ayrıntısını şu anda anımsıyorum. Gelinin mağrur ailesinin ruhları, o çok sevdikleri sevdikleri kızlarının öylesine süslü bir dairenin eşiğinden adımını atmasına altın hırsı yüzünden izin verirlerken neredeydi? O odanın bütün ayrıntılarını anımsadığımı söyledim - yine de büyük önem taşıyan konuları ne yazık ki

unuturum - ve oradaki fantastik görüntüde hafızada yer edecek bir sistem, bir düzen yoktu.

Mazgallı manastırın yüksek kulelerinden birinde yer alan oda beşgen ve oldukça genişti. Beşgenin güney yüzü tamamen pencereydi - Venedik'ten gelmiş devasa bir camdı - kurşuni bir rengi olan tek bir pencere camıydı, bu yüzden güneş ya da ay ışınları içerideki nesnelere korkutucu bir loşluk veriyordu. Bu dev pencerenin üst kısmında kulenin duvarına tırmanan yaşlı bir asma uzanıyordu.

Kasvet verici bir meşeden yapılmış olan tavan son derece yüksek ve tonozluydu; üstü yarı-Gotik, yan-Druidik, en çılgınca ve tuhaf, karmaşık desenlerin örnekleriyle kaplıydı. Bu melankolik tavanın tam ortasından iri halkalı tek bir altın zincirin ucunda, yine aynı metalden yapılma bir tütsülük sarkmaktaydı. Desenleri Arap tarzındaydı ve deliklerinin bazıları öyle bir şekilde açılmıştı ki, içlerinden rengarenk alevler adeta yılanlara özgü bir canlılıkla donanmışlarcasına sürekli girip çıkıyordu. Doğu tarzı birkaç kanepe ve altın şamdan odanın çeşitli yerlerinde durmaktaydı - yatak da vardı - zifaf yatağı - Hint modeliydi, alçaktı ve abanozdan oyulmuştu, üstünde tabut örtüsünü andıran bir gölgelik vardı. Odanın her köşesinde Luxor'daki kralların mezarlarından alınmış, siyah granitten yapılma dev birer lahit durmaktaydı ve asırlık kapaklarında çok eski bir heykeltıraşlık stilinin izleri vardı. Ama asıl fantezi (heyhat!) dairenin perdelerindeydi. Devasa - hattâ orantısızca - bir yükseklikteki duvarlara - boydan boya ağır ve dev bir goblen asılıydı - kumaşının aynısı yerdeki halıda, kanepelerin ve abanoz yatağın örtüsünde, yatağın sayvanında ve pencereyi kısmen örten, göz alıcı kıvrımlı perdelerde de bulunan bir goblen. Bu kumaş altın bakımından en zengin olan türdü. Üstü düzensiz aralıklarla, yaklaşık otuz santim çapındaki ve simsiyah arabesk figürlerle kaplıydı. Ama bu figürler ancak tek bir açıdan bakıldığında gerçekten arabesk bir nitelik kazanıyordu. Şimdi yaygın bir şekilde bilinen ve aslında kökleri çok eskiye dayanan bir yöntemle, farklı şekillerde görünecek bir biçimde yapılmışlardı. Odaya giren birine basit canavarlıklar gibi görünüyorlardı; ama biraz daha ilerlediklerinde bu izlenim giderek değişiyordu; ve ziyaretçi odada durduğu yeri değiştirdikçe kendini Norman batıl inançlarına ait ya da keşişin suçlu uykularında gördüğü türden korkunç şekillerle bitmemecesine sarılmış halde buluyordu. Bunların uyandırdığı fantazmagorik etki perdelerin

arkasındaki kesintisiz, güçlü bir hava akımı tarafından daha da pekiştiriliyor - hepsine iğrenç ve rahatsız edici bir canlılık katıyordu.

Tremaine Leydisiyle evliliğimizin ilk uğursuz ayını böyle salonlarda - böyle bir gerdek odasında - pek huzursuzlanmadan geçirdik. Karımın ruh halimdeki şiddetli dalgalanmalardan ödünün patladığını - benden uzak durduğunu ve beni pek sevmediğini - fark etmemek elde değildi; ama bundan rahatsızlık değil, tersine haz duyuyordum. Ondan, insandan çok şeytana yakışır bir tiksintiyle nefret ediyordum. Hafızam geriye, (ah, nasıl da yoğun bir pişmanlıkla!) Ligeia'ya, yüce, güzel, mezardaki sevgilime uçuyordu. Onun saflığını, bilgeliğini azametli ve ruhani yapısını, tutkulu, putperestçe aşkını anımsamaktan zevk alıyordum. Bazen ruhumda onunkinden de güçlü ateşlerin serbestçe yandığı oluyordu. Afyon düşlerimin heyecanı içinde (çünkü bu uyuşturucunun zincirlerini boynuma geçirmiştim) gecenin sessizliğinde, ya da gündüz vakti küçük vadilerin gözlerden uzak köşelerinde ismini sesleniyordum, sanki vahşice arzum, kutsal tutkum, ona karşı duyduğum özlemin şevkiyle onu ayrıldığı yola -ah, sonsuza dek olabilir mi?- dünyaya geri döndürebilirmişim gibi.

Evliliğin ikinci ayının neredeyse başında Leydi Rowena ani bir hastalığa yakalandı ve iyileşmesi uzun sürdü. Yüksek ateşi gecelerini rahatsız geçirmesine yol açıyordu; ve yarı uykulu, aklı karmakarışık bir haldeyken kulenin içindeki ve etrafındaki sesler, hareketlerden bahsediyordu ki, bunların sadece vehminden ya da odanın fantazmagorik etkisinden kaynaklandığına karar vermiştim. Sonunda kendini toparlamaya başladı - ve nihayet tamamen iyileşti. Ama kısa bir aradan sonra tekrar, bu kez daha hasta bir halde yatağa düştü; ve zaten zayıf olan bedeni bu saldırıdan sonra toparlanamadı. Hastalığı bu noktadan sonra endişe verici bir nitelik kazandı ve sık sık tekrarlanmaya, doktorlarının hem bilgisine, hem de büyük çabalarına meydan okumaya başladı. Görünüşe bakılırsa onu insani yollarla terk etmeyecek biçimde kronikleşen hastalık ağırlaştıkça, sinirlerinin de giderek bozulduğunu ve önemsiz şeylerden korktuğunu fark etmemem mümkün değildi. Şimdi daha önce sadece değindiği seslerden - hafif seslerden- ve goblenlerdeki tuhaf hareketlerden git gide artan bir azim ve sıklıkla bahsediyordu.

Eylülün sonlarına doğru bir gece bu rahatsız edici konuya her zamankinden yoğun bir ısrarla dikkatimi çekti. Huzursuz bir uykudan yeni uyanmıştı ve ben yarı endişeli, yarı belirsiz korkulu, iyice zayıflamış

yüzünü izlemiştim. Abanoz yatağının yanına, Hint kanepelerinden birine oturdum. Biraz doğruldu ve ciddi, kısık bir fısıltıyla bana duymakta olduğu, ama benim duyamadığım seslerden bahsetti - o anda görmekte olduğu, ama benim algılayamadığım hareketlerden. Rüzgar goblenlerin arkasında hızla esiyordu. Ona o kesik kesik soluk sesleriyle duvardaki figürlerin hareketlerinin rüzgarın doğal sonucu olduğunu göstermek istedim (ama, itiraf edeyim ki, buna ben de tamamen inanmıyordum).

Ama benzi ölü gibi sararınca, şüphelerini giderme çabalarımın boşuna olacağını anladım. Bayılıyor gibiydi ve ortalıkta yardım edecek hizmetçi yoktu. Doktorlarının tavsiyesi olan bir sürahi dolusu beyaz şarabın nerede olduğunu anımsadım ve onu almak üzere koşarak odayı geçtim. Ama tütsülüğün ışığının altından geçerken iki tuhaf şey dikkatimi çekti. Görünmez, ama dokunulabilir bir cismin hafifçe içimden geçtiğini hissettim; ve altın halının üstünde, tütsülüğün yaydığı parlak ışığın tam ortasında bir gölgenin -hafif, belirsiz, meleksi bir gölgenin- sanki bir gölgenin gölgesinin durmakta olduğunu gördüm. Ama aşırı miktarda afyon almış olduğumdan bunlara pek dikkat etmedim. Rowena'ya da bahsetmedim. Şarabı bulduktan sonra geri dönüp bir kadehi doldurdum ve kendinden geçen leydinin dudaklarına uzattım. Ancak şimdi biraz kendine gelmişti ve kadehi kendisi aldı, ben de gözlerimi ondan ayırmadan yanımdaki bir kanepeye çöktüm, işte o zaman halının üzerindeki, yatağın yanındaki hafif ayak sesini açık seçik işittim; ve bir saniye sonra, Rowena şarabı dudaklarına götürürken, kadehin içine sanki odanın atmosferindeki görünmez bir pınardan, parıltılı ve yakut rengi bir sıvının üç dört iri damlasının düştüğünü gördüm ya da gördüğümü hayal ettim. Bunu ben gördüysem bile -Rowena görmedi. Şarabı duraksamadan içti ve ben ona sonuçta korkusunun, afyonun ve saatin geçliğinin harekete geçirdiği bir hayal gücünün ürünü olarak ele alınması gereken bu olaydan bahsetmedim.

Yine de o yakut rengi damlaların düşmesinden hemen sonra karımın durumunun birden kötüleştiğini gözardı edemiyorum; öyle ki, bundan sonraki üçüncü gecede hizmetçileri onu mezara hazırlamaya başladı ve dördüncü gece kefene sarılmış bedeniyle birlikte, onu karım olarak kabul ettiğim olağandışı odada tek başıma oturuyordum. -Afyonun yol açtığı çılgınca görüntüler önümde gölgeler gibi hızla uçuşuyordu. Odanın köşelerindeki lahitlere, goblenin üstündeki değişken figürlere ve tepedeki tütsülüğün renk renk alevlerine huzursuz gözlerle bakıyordum. Derken,

başka bir gece olanları hatırlayınca, gözlerim o gölgenin belli belirsiz izini görmüş olduğum noktaya takıldı. Ama artık orada yoktu; ve rahatlamış bir halde yataktaki solgun ve kaskatı bedene döndüm. O zaman Ligeia'ya ilişkin binlerce anı üstüme akın etti -ve yüreğimi, onu böyle kefenli gördüğümde hissettiğim o tarif edilmez keder bir sel gibi, tüm şiddetiyle doldurdu. Gece yerini sabaha bıraktı; ve ben hâlâ tek aşkıma ilişkin acı düşüncelerle dolu halde, Rowena'nın bedenine bakmayı sürdürüyordum.

Hafif, yumuşak, ama oldukça belirgin bir hıçkırık beni uykumdan uyandırdığında vakit gece yarısı, biraz daha erken ya da daha geç olabilirdi, çünkü saate bakmamıştım. - Abanoz yataktan geldiğini hissettim - ölüm döşeğinden. Batıl bir dehşetin ızdırabıyla dinledim - ama tekrarlanmadı. Cesette bir hareket görmek için gözlerimi zorladım - ama en küçük bir hareket bile fark edilmiyordu. Yine de yanılmış olamazdım. Sesi, ne kadar hafif olursa olsun, duymuştum ve içimde ruhum uyanmıştı. Dikkatimi kararlılıkla ve sebatla cesedin üstünde yoğunlaştırmayı sürdürdüm. Sonunda yanaklarına ve gözkapaklarının küçük damarlarına hafif, zayıf ve neredeyse fark edilmez bir kızarıklığın yayılmış olduğunu fark ettim. Ölümlülerin dilinin yeterince ifade edemeyeceği, anlatılmaz bir dehşet ve hayretle kalbimin durduğunu, oturduğum yerde uzuvlarımın kaskatı kesildiğini hissettim. Yine de bir görev duygusu kendimi toparlamamı sağladı. Artık hazırlıklarımızda aceleci davranmış olduğumuzdan şüphem yoktu - Rowena hâlâ yaşıyordu. Hemen bir şeyler yapılmalıydı: Ama kule manastırın hizmetçilerin kaldığı bölümünden epey uzaktaydı - seslenebileceğim kadar yakında değillerdi - ve onları ancak odadan beş on dakikalığına çıkarak yardıma çağırabilirdim - ve bunu yapamazdım. Bu yüzden hâlâ ortalarda gezinen ruhu geri çağırmaya tek başıma çabaladım. Ancak kısa süre sonra durumu tekrar kötüleşti; renk hem yanaklarından, hem de gözkapaklarından gitti ve geride mermerden daha solgun bir beyazlık bıraktı. Dudaklar ölümün o korkunç ifadesiyle iki kat buruşup büzüldü. Bedenin yüzeyine iğrenç, yapışkan bir ıslaklıkla soğukluk hızla yayıldı; ve o her zamanki katılık hemen geri geldi. Ansızın uyanınca yerimden fırlamıştım ve sonra tekrar, ürpererek kendimi kanepeye attım ve yine Ligeia'ya ilişkin tutkulu düşler kurmaya başladım.

Bir saat kadar sonra (mümkün müydü bu?) yatağın bulunduğu taraftan gelen belirsiz bir sesin ikinci kez farkına vardım. Dinledim - yoğun bir dehşetle. Ses tekrar geldi - bir iç çekişti bu. Cesedin yanına koşunca

dudakların titrediğini gördüm - açıkça gördüm. Bir dakika sonra gevşeyip bir dizi parlak, inci gibi dişin üzerine kapandılar. Şimdi yüreğimde şaşkınlık daha önce orada tek başına hüküm sürmüş olan derin dehşetle mücadele ediyordu. Görüşümün bulanıklaştığını, mantığımın dizginlerinden boşandığını hissettim; ve yapmam gereken şey için gerekli gücü ancak büyük bir çabayla toplayabildim. Şimdi alında, yanakta ve boğazda kısmi kızarıklıklar vardı. Bütün gövdeye hissedilir bir sıcaklık yayılmıştı. Kalp atışları bile hafifçe hissediliyordu. Leydi yaşıyordu; ve onu hayata döndürme çabalarıma iki misli şevkle devam ettim. Şakakları ve elleri ovarak ısıttım ve ıslattım, epey derin tıbbi bilgimle tecrübelerimin aklıma getirdiği her şeyi yaptım. Ama hepsi boşunaydı. Birden renk kayboldu, nabız durdu, dudaklar tekrar ölü bir ifadeye büründü ve anında bütün gövdeye o buz gibi soğukluk, o kurşuni renk, o kaskatılık, o çökmüşlük ve günlerdir ölü birinde görülen bütün o iğrenç tuhaflıklar yayıldı.

Ve ben tekrar Ligeia'yı düşlemeye başladım —ve tekrar, (bunu yazarken titremem şaşırtıcı mı?) tekrar abanoz yatağın bulunduğu taraftan gelen hafif bir hıçkırık işittim. Ama o gecenin ağza alınmaz dehşetlerini niye ayrıntılarıyla anlatayım ki? Niye bu iğrenç yeniden canlanma dramının şafak sökene dek ara ara tekrarlandığını; her birinin giderek daha geri dönüşsüz gibi görünen ölümlerle son bulduğunu; her ızdırabının sanki görünmez bir düşmanla boğuşuyormuş izlenimini verdiğini; ve her mücadelenin sonunda cesedin görünüşünde anlayamadığım vahşice bir değişikliğin olduğunu anlatmak için duraksayayım ki? Hemen sonuca geleyim.

O korku dolu gecenin büyük kısmı bitmişti ve bir ara ölmüş olan o tekrar kımıldıyordu — şimdi daha öncekinden de şiddetli bir şekilde, her ne kadar mutlak umutsuzluğuyla her şeyden daha tiksinti verici olan bir ölüm uykusundan uyanıyor olsa da. Uzun süredir çabalamayı ya da hareket etmeyi kesmiş, bir vahşi duygular girdabının pençesinde, ki yoğun bir dehşet bunların belki en az korkuncu ya da tüketicisiydi, çaresizce kanepede kaskatı oturmaya devam ediyordum. Ceset, söylediğim gibi, şimdi her zamankinden şiddetli kıpırtılarla hareket ediyordu. Yaşamın renkleri çehresine alışılmadık bir enerjiyle doluyor - uzuvlar gevşiyordu - ve gözkapakları hâlâ sımsıkı kapalı olmasa ve o kefen bedene hâlâ mezarsı bir hava vermese, Rowena'nın Ölüm'ün zincirlerinden tamamen kurtulmuş olduğuna inanabilirdim. Ama bu fikri o zaman tam olarak

benimsemememişsem bile, kefenli yaratık yataktan kalkıp zayıf adımlar ve kapalı gözlerle, bir rüyanın içinde şaşkınlıkla ilerlercesine, cesaretle ve kararlılıkla odanın ortasına doğru yürürken artık şüphe etmeyi sürdüremezdim.

Titremedim - kımıldamadım - çünkü karşımdaki figürün genel havasına, görünüşüne, davranışlarına ilişkin bir ağza alınamaz hayaller ordusu beynimin içinde hızla hareket ederek beni felç etmiş - dondurup taşa çevirmişti. Kımıldamadım - o hayalete bakmayı sürdürdüm. Düşüncelerimde delice bir karmaşa vardı - yatıştırılamaz bir kargaşa. Karşımdaki gerçekten yaşayan Rowena mıydı? O gerçekten Rowena olabilir miydi - sarışın, mavi gözlü, Tremaineli Leydi Rowena Trevanion? Ama bundan niye, niye şüphe duyuyordum ki? Ağzı sargılıydı - ama bu soluk alıp veren Tremaine'li Leydi'nin ağzı olamaz mıydı? Ve yanaklar - tıpkı en sağlıklı zamanlarındaki gibi gül pembesiydiler -evet, bunlar gerçekten de yaşayan Tremaine'li Leydi'nin güzel yanakları olabilirdi. Ve tıpkı sağlıklı zamanlarındaki gibi gamzeli olan bu çene ona ait olamaz mıydı? -Ama o halde hastalığı süresince boy mu atmıştı?Hangi anlatılmaz delilik bu düşünceyi sokmuştu kafama? Bir hamleyle ayaklarına doğru atıldım! Dokunuşumdan kaçarken başını örten o korkunç kefeni düşürdü ve odanın atmosferine uzun ve dağınık saç yığınları yayıldı; gece yarısının kuzgun kanatlarından daha karaydılar! Ve şimdi önümde duran figürün gözleri yavaşça açılıyordu.

"İşte, en sonunda," diye haykırdım yüksek sesle, "asla - asla yanılmış olamam - bu iri, kara ve vahşi gözler - kaybettiğim aşkımın - Leydi - LEYDİ LIGEIA'nın gözleri."

Kötü Bir Durum

Zamanın Tırpanı Sevgili bayan, sizi hallere düşüren hangi talihtir? - COMUS.

Sessiz ve dingin bir öğle sonrasında güzel Edina şehrinde geziniyordum. Sokaktaki kargaşa ve telaş korkunçtu. Erkekler konuşuyordu. Kadınlar cıyaklıyordu. Çocuklar boğazlarına bir şey tıkanmış, boğuluyordu. Domuzlar ıslık çalıyordu. At arabaları takırdıyordu. Boğalarla inekler böğürüyordu. Atlar kişniyordu. Kediler miyavlıyordu. Köpekler dans ediyordu. Dans ediyordu! Bu mümkün olabilir miydi? Dans ediyordu! Heyhat, diye düşündüm, benim dans ettiğim günler geride kaldı! Hep böyledir zaten. Ne kadar çok kasvetli anılar uyanır sık sık dahi ve imgelemsel düşünceli zihinde, özellikle de haklı olarak en kıskanılası, gerçekten en kıskanılası - hayır! En iyi kalpli güzellikteki, en nefis ruhanilikteki ve adeta dünyadaki en güzel (bu cüretkar ifade için beni bağışlayın) şeyin (bağışla beni, seçkin okur!) yüce ve tanrısal ve ilahi ve yüceltici ve ululanmış ve arındıncı etkisinin bitimsiz ve sonsuz ve süregelen ve, birilerinin diyebileceği üzere, süregelmiş, evet, süregelmiş ve süregelen, acı, hırpalayıcı, rahatsız edici ve, eğer bu ifadeyi kullanmama izin verilirse, son derece rahatsız edici tesirine mahkum olan bir dahinin zihninde - ama kendimi hislerime kaptırıyorum. Böyle bir zihinde, tekrarlıyorum, önemsiz bir olay ne çok anı uyandırır! Köpekler dans ediyordu! Ben - ben edemiyordum! Onlar mutlulukla sıçrayıp oynadı - ben ağladım. Onlar hoplayıp zıpladı - ben hıçkıra hıçkıra ağladım. Ne dokunaklı bir sahne! Tabii ki klasik okurun aklına hemen o takdire şayan, büyük Çin romanı Jo—Go—Siow'un üçüncü cildindeki, olguların uygunluğuna ilişkin o nefis pasaj gelecektir.

Şehirdeki yalnız yürüyüşlerim sırasında yanımda iki mütevazı, ama sadık refakatçim yardı. Kanişim Diana! Yaratıkların en sevimlisi! Tek gözünün üstüne tüyleri düşüyordu ve boynunda oldukça şık bir mavi

kurdele vardı Diana'nın boyu on beş santimden fazla değildi, ama kafası gövdesinden büyüktü ve kuyruğu, gereğinden fazla kesilmiş olduğundan, o ilginç hayvana yaralı bir masumiyet havası katıp herkesin gözdesi olmasını sağlıyordu.

Ve Pompey, benim zencim! -Tatlı Pompey! Seni nasıl unuturum? Pompey'in koluna girmiştim. Bir metre boyunda (ayrıntıcı olmayı severim) ve yetmiş seksen yaşlarındaydı. Çarpık bacaklı ve şişmandı. Ağzı küçük değildi, kulakları da kısa sayılmazdı. Ama dişleri inci gibiydi ve iri dolgun gözleri nefis bir şekilde beyazdı. Doğa ona boyun vermemiş ve ayak bileklerini (bu ırkta sık görüldüğü gibi) ayaklarının üst kısmının ortasına yerleştirmişti. Çarpıcı bir sadelikle giyinmişti. Üstünde yalnızca yirmi santimlik bir boyunbağı ve eskiden uzun boylu, haşmetli ve meşhur Dr. Moneypenny'ye hizmet vermiş olan neredeyse yeni, çamur sarısı bir pardösü vardı. Güzel bir pardösüydü. Kesimi iyiydi, iyi yapılmıştı. Neredeyse yeniydi. Pompey onu çamurların arasından iki eliyle çıkarıp almıştı.

Grubumuzda üç kişi vardı ve ikisinden bahsettim. Üçüncü biri daha vardı ki -bu kişi bendim. Ben Senyora Psyche Zenobiayım. Ben Suky Snobbs değilim. Etkileyici bir görünüşüm var. Bahsettiğim o anılmaya değer olayın olduğu gün gök mavisi Arap harmaniyeli, kızıl, saten bir elbise giymiştim. Elbisenin yeşil agraffas süslemeleri ve portakal rengi yedi zarif auricula fırfırı vardı. Böylece gruptaki üçüncü kişi bendim.

Kaniş vardı. Pombey vardı. Ben vardım. Üçtük. Eskiden üç ceza tanrıçası ruh varmış ya - Melty, Nimmy ve Hetty - Düşünce, Hafıza ve Aylaklık. Yiğit Pompey'in kolunda ve peşimde saygılı bir mesafeden izleyen Diana'yla artık tenhalaşmış olan Edina'nın en kalabalık ve hoş sokaklarından birinde yürümeye başladım. Birden karşıma bir kilise çıktı - Gotik bir katedral - devasa ve etkileyiciydi, göğe uzanan sivri uçlu bir kulesi vardı. Nasıl bir çılgınlıktı, beni şimdi ele geçiren? Niye kaderime doğru koştum? O baş döndürücü kuleye çıkıp oradan şehrin muazzam büyüklüğüne bakmak için karşı konulmaz bir arzu duymaya başlamıştım. Katedralin kapısı davetkar bir şekilde açıktı. Yazgım galip geldi. O uğursuz kemerli yola girdim. Koruyucu meleğim o zaman neredeydi? - Gerçekten böyle melekler varsa tabii. Varsa! Ne acıklı bir sözcük! İki hecende ne büyük bir sırlar ve anlamlar ve kararsızlıklar ve belirsizlikler dünyası gizli! O uğursuz kemerli yola girdim. Girdim; ve portakal rengi auriculalarıma bir

zarar gelmeden geçitten geçip girişe adım attım! O engin nehir Alfred'in de sağ salim ve ıslanmadan denizin altından geçtiği söylenir.

Merdivenler hiç bitmeyecek sandım. Dönüyorlardı! Evet, döne, döne, döne, döne yukarı çıkıyorlardı, öyle ki akıllı Pompey'in koluna eski sevgilerin verdiği tüm güvenle yaslanırken düşünmeden edemedim - o bitmek tükenmek bilmeyen sarmal merdivenin üst ucunun kazayla ya da tasarımsal olarak kaldırılmış olduğunu düşünmeden edemedim. Soluklanmak için durdum; ve bu arada ahlaki ve metafiziksel açıdan gözardı edilemeyecek kadar önemli bir olay gerçekleşti.

Diana'nın - ki bu konuda yanılmış olamazdım - kesinlikle emindim - hayır! Çünkü bir süredir Diana'mın hareketlerini dikkatle ve endişeyle izlemekteydim - yani kesinlikle yanılmış olamazdım - Diana fare kokusu almıştı! Hemen Pompey'in dikkatini buna çektim ve o - o da bana katıldı. Artık bundan şüphe etmenin olanağı kalmamıştı. Farenin kokusu alınmıştı - ve de. Diana tarafından. Tanrım! O dakikanın yoğun heyecanını unutmam mümkün mü? Heyhat! İnsanoğlunun o göklere çıkarılan aklı nedir ki? Fare! - Oradaydı - yani, bir yerlerdeydi. Diana farenin kokusunu almıştı. Ben - ben alamamıştım! Prusya süseninin de kimilerine göre çok hoş ve güçlü bir koku yayarken kimilerine göre kesinlikle kokusuz olduğu söylenir.

Merdiven çıkılmış ve zirveyle aramızda sadece birkaç basamak kalmıştı. Hâlâ çıkıyorduk ve şimdi sadece bir basamak kalmıştı. Bir basamak! Küçük, küçücük bir basamak! İnsan yaşamının merdivenindeki böyle küçük bir basamak ne kadar da büyük bir mutluluğun ya da acının belirleyicisi olur sık sık! Kendimi, sonra Pompey'i, sonra da etrafımızı saran o gizemli ve anlaşılmaz yazgıyı düşündüm. Pompey'i düşündüm! -Heyhat, aşkı düşündüm! Çıkılmış olan ve tekrar çıkılabilecek pek çok yanlış basamağı düşündüm. Daha tedbirli, daha ağzı sıkı olmaya karar verdim. Pompey'in kolunu bıraktım ve onun yardımı olmaksızın kalan tek basamağı çıkıp çan kulesine girdim. Hemen arkamdan kanişim geliyordu. Pompey tek başına arkada kalmıştı. Merdivenin başında durup onu çıkması için teşvik ettim. Bana elini uzattı ve bunu yaparken maalesef pardösüsünü tutmayı bırakmak zorunda kaldı. Tanrılar eziyetlerinden hiç vazgeçmeyecek mi? Pardösü düştü ve Pompey yerlerde sürünen uzun eteğine bastı. Sendeleyerek yere yıkıldı -bu kaçınılmazdı. Öne doğru yıkıldı ve kahrolası kafasıyla bana - göğsüme şiddetli bir darbe indirdi ve ikimizin de çan kulesinin sert, kirli ve iğrenç zeminine boylu boyunca uzanmamıza yol açtı.

Ama intikamım kesin, çabuk ve tamdı. İki elimle o siyah ve gevrek ve kıvırcık saçma yapışıp epey bir kısmını kopardım ve onu aşağıladığımı her halimle belli ederek fırlatıp attım. Saçlar çan kulesindeki halatların arasına düşüp öylece kaldı. Pompey ayağa kalktı ve tek kelime etmedi. Ama bana iri gözleriyle içler acısı bir bakış fırlattı - ve iç çekti. Ah tanrılar - o iç çekiş yok mu! Yüreğime çöktü. Ve saç - o yumak! Ulaşabilsem pişmanlığımın kanıtı olarak gözyaşlarımla yıkardım. Fakat heyhat! Artık ulaşamayacağım bir yerdeydi. Çanın ipleri arasında sallanırken hâlâ canlı olduğunu düşündüm. Öfkeyle dimdik durduğunu düşündüm.

Cava'daki happy-dandy Flos Aeris'in de güzel bir çiçeğinin olduğu ve bu çiçeğin kökleriyle sökülürse yaşamayı sürdürdüğü söylenir. Yerliler onu tavandan bir iple asıp hoş kokusundan senelerce faydalanır. Tartışmamız artık sona ermişti ve odada Edina şehrini seyretmemize olanak tanıyacak bir açıklık bulmak için etrafımıza bakmıyorduk. Pencere yoktu. Tek ışık loş odaya yalnızca zeminden yaklaşık iki metre yükseklikteki, otuz santim çapındaki dörtgen bir açıklıktan giriyordu. Ama gerçek bir dehanın enerjisinin yapamayacağı ne vardır ki? Bu deliğe tırmanmaya karar verdim. Deliğin karşısında ve yakınında bir sürü çark, telek ve gizemli görünüşlü diğer düzenek vardı; ve deliğin içinden düzenekten çıkan demir bir çubuk geçiyordu. Çarklarla deliğin bulunduğu duvar arasında benim sığabileceğim kadar bir açıklık ancak vardı - yine de gözüm dönmüştü ve sebat etmekte kararlıydım. Pompey'i yanıma çağırdım.

"Şu deliği görüyorsun, Pompey. Onun içinden bakmak istiyorum. Burada, tam deliğin altında dur - işte böyle. Şimdi bir elini uzat, Pompey, ki üstüne basayım - işte böyle. Şimdi diğer elini de uzat, Pompey, onun yardımıyla omuzlarına çıkacağım." İstediğim her şeyi yaptı ve yukarı çıkınca başımı ve boynumu delikten rahatça geçirebildiğimi fark ettim. Manzara muhteşemdi. Hiçbir şey daha görkemli olamazdı. Sadece bir an, Diana'ya uslu durmasını söylemek ve Pompey'i omuzlarına elimden geldiğince hafif basacağım konusunda temin etmek üzere durdum. Onun duygularını incitmeyeceğimi söyledim - ossi tender que beefsteak.

Sadık dostuma böylece hakkını teslim ettikten sonra gözlerimin önünde öylesine yardımseverce uzanan o manzarayı büyük bir haz ve ilgiyle seyretmeye başladım. Ama bu konudan uzun uzadıya bahsedecek değilim. Edinburgh şehrini tasvir etmeyeceğim. Edinburgh'u herkes görmüştür - klasik Edina'yı. Bu yüzden kendi üzücü maceramın önemli ayrıntılarını

anlatmakla yetineceğim. Şehrin boyutlarına, durumuna ve genel görünümüne ilişkin merakımı bir ölçüde giderdikten sonra içinde bulunduğum kiliseyi ve kulenin zarif mimarisini inceleyerek vaktim oldu. Başımı içinden geçirdiğim deliğin dev bir saatin kadranında bulunduğunu ve sokaktan bakılınca muhtemelen Fransız saatlerindeki gibi büyük bir anahtar deliği olarak göründüğünü fark ettim. Bir görevlinin gerektiğinde saatin akrebiyle yelkovanını içeriden ayarlamasına yaradığı belliydi.

Akreple yelkovanın büyüklükleri beni şaşırttı; yelkovan en az üç metre uzunluğunda ve en geniş kısmında yirmi yirmi beş santim enindeydi. Görünüşe bakılırsa çelikten yapılmışlardı ve kenarları keskin görünüyordu. Bu ayrıntıları ve başkalarını fark ettikten sonra gözlerimi tekrar aşağıdaki muhteşem manzaraya çevirdim ve kısa sürede düşüncelere daldım.

Birkaç dakika sonra Pompey'in sesi beni kendime getirdi; buna daha fazla dayanamayacağını ve lütfen aşağı inmemi söylüyordu. Bu mantıksızdı ve ona bunu uzun uzadıya anlattım. Bana bu konudaki fikirlerimi kesinlikle anlamadığını ortaya koyan bir karşılık verdi. Ben de kızdım tabii ve ona açık açık bir aptal olduğunu, bir ignoramus e-clench-eye yaptığını, fikirlerinin sadece insommary Bovis olduğunu ve sözlerinin bir ennemywerrybor'em den çok da iyi olmadığını söyledim. Bunun üzerine tatmin olmuş göründü ve ben de tekrar düşüncelerine devam ettim.

Bu atışmadan belki yarım saat sonra, akımdaki ilahi manzaraya dalıp gitmişken, enseme hafifçe bastıran soğuk bir şeyi hissederek irkildim. Büyük bir korkuya kapıldığımı söylememe gerek yok elbette. Pompey'in ayaklarımın altında olduğunu ve Diana'nın kesin talimatıma uyarak odanın en uzak köşesinde arka ayakları üstünde oturduğunu biliyordum. Bu ne olabilirdi öyleyse? Heyhat! Anlamam uzun sürmedi. Başımı yavaşça yana çevirince saatin dev, ışıldayan, palaya benzeyen yelkovanının attığı tur sırasında enseme gelip dayanmış olduğunu görerek büyük bir dehşete kapıldım. Kaybedecek bir saniyem bile olmadığını biliyordum. Hemen kendimi geri çektim -ama çok geçti. Tam anlamıyla kısılmış olan başımı hayal edilemeyecek kadar dehşet verici bir hızla daralan o korkunç kapanın ağzından kurtarmanın bir yolu yoktu. O anın ıstırabı tahayyül edilemez. Ellerimle o ağır demir çubuğu var gücümle kaldırmaya çalıştım. Katedralin kendisini kaldırmaya çalışsam aynı sonucu alırdım. İniyor, iniyor, iniyordu; yaklaşıyor, gitgide yaklaşıyordu. Haykırarak Pompey'den yardım istedim; ama onu "cahil, şaşı bir moruk" olarak adlandırmakla duygularını incitmiş

olduğumu söyledi. Diana'ya seslendim; ama sadece "havhav-hav," dedi ve "ona ne olursa olsun oradan ayrılmamasını tembih etmiş olduğumu" söyledi. Böylece arkadaşlarımdan yardım alamıyordum.

Bu arada o hantal ve korkunç Zaman Tırpanı (şimdi bu klasik terimin gerçek anlamını kavrıyordum) ilerleyişini durdurmamıştı ve durduracağa da benzemiyordu. Hâlâ inmeyi sürdürüyordu. Şimdiden enseme bir iki santim batmıştı bile ve duyumlarım belirsizleşmeye, bulanmaya başlıyordu. Bir ara kendimi haşmetli Dr. Moneypenny ile birlikte Philadelphia'da sandım, bir ara da Bay Blackwood'la birlikte arka odasında oturup onun paha biçilmez derslerini alıyormuşum gibi geldi. Ve sonra eski ve güzel zamanların tatlı anıları tekrar hatırıma geldi ve dünyanın bir çöl olmadığı ve Pompey'in bu kadar zalimce davranmadığı o mutlu dönemi düşündüm.

Düzeneğin tıklamaları beni eğlendiriyordu. Eğlendiriyordu, diyorum, çünkü duyumlarım artık kusursuz mutluluğa yaklaşmıştı ve en önemsiz olaylar bile bana haz veriyordu. Saatin o bitimsiz tik-tak, tik-tak, tik-takları bana en melodik müzik gibi geliyor ve bazen Dr. Ollapod'un o uzun, hoş, vaazsı tiradlarını anımsatıyordu. Sonra kadrandaki o büyük şekiller vardı - hepsi de ne kadar zekice ve entelektüelce görünüyordu! Ve bir mazurka yapmaya başladılar ve sanırım en çok V'in dansı hoşuma gitti. İyi yetiştirilmiş bir hanımefendi olduğu belliydi. Kesinlikle kasıntılı değildi ve hareketlerinde kaba hiçbir şey yoktu. Tek ayak üzerinde mükemmel dönüşler yaptı - tepesi üzerinde dönüp durdu. Ona bir sandalye uzatmaya çalıştım, çünkü yorulduğunu görmüştüm - ve acınası durumumu ancak o zaman gerçekten fark ettim. Acınasıydı gerçekten! Çubuk enseme beş santim kadar gömülmüştü. Nefis bir acı duyuyordum.

Ölmek için dua ediyor ve anın ıstırabı içinde şair Miguel De Cervantes'in o mükemmel dizelerini yinelemekten kendimi alamıyordum: Vanny Buren, tan escondida Query no te senty venny Pork and pleasure, delly morry Nommy, torny, darry widdy! Ama şimdi gerçekten sinirleri en sağlam kişileri bile irkiltecek yeni bir dehşetle karşı karşıyaydım. Makinenin zalim baskısı gözlerimi yerlerinden uğratmıştı. Onlarsız nasıl idare edeceğimi düşünürken biri dışarı fırlayıverdi ve dik kuleden aşağı, ana binanın saçakları boyunca uzanan su oluğunun içine düştü. Asıl üzücü olan gözümü kaybetmem değil, onun dışarı çıktıktan sonra küstahça bir bağımsızlık ve horgörü havasıyla beni süzmesiydi. Su oluğunda, hemen burnumun dibinde duruyordu ve takındığı hava şayet tiksinç olmasa komik

denilebilirdi. Böylesine göz kırpmalar daha önce hiç görülmemiştir. Su oluğundaki gözümün bu tavrı sadece apaçık küstahlığı ve utanç verici nankörlüğü yüzünden sinir bozucu değildi, aynı baştaki iki göz arasında, birbirlerinden ne kadar uzak olsalar da var olan o duygudaşlık yüzünden son derece rahatsızlık vericiydi. Yani burnumun dibindeki o serseriyle aynı anda göz kırpmaya zorlanıyordum. Ama diğer gözün de çıkmasıyla rahatladım. Düşerken hempasıyla aynı yönde gitti (herhalde bunu planlamışlardı). İkisi birlikte oluktan dışarı yuvarlandılar ve doğruyu söylemek gerekirse onlardan kurtulduğuma çok memnundum.

Şimdi çubuk boynuma on iki santim kadar gömülmüştü ve geride keseceği sadece bir parça deri kalmıştı. Büyük bir mutluluk hissi içindeydim, çünkü en fazla birkaç dakika içinde bu rahatsızlık verici durumdan kurtulacaktım. Ve bu beklentim kesinlikle boşa çıkmadı. Akşamüstü saat tam beşi yirmi beş geçe dev yelkovan korkunç turu esnasında başımla gövdemi birbirine bağlayan o deriyi de kesti. Beni o kadar utandırmış olan o başın sonunda bedenimden ayrılmasından üzüntü duymadım. Kuleden su oluğuna düşüp birkaç saniye orada kaldıktan sonra sokağın ortasına indi.

İçtenlikle itiraf edeyim ki, şimdi çok tuhaf-hayır, çok gizemli, kafa karıştırıcı ve anlaşılmaz- duygular hissetmeye başlamıştım. Hislerim almış başını gidiyordu. Bir ara başımın gerçek Senyora Psyche Zenobia olduğundan emin oldum -bir ara da bedenimin gerçek ben olduğuna karar verdim. Bu meseleyi açıklığa kavuşturmak için cebimde enfiye kutumu arandım, ama onu bulup da içindekinden her zamanki şekilde bir çekmeye kalkınca tuhaf noksanlığımın hemen farkına vardım ve kutuyu başıma doğru fırlattım. Başım enfiyeyi büyük bir hazla içine çektikten sonra bana gülümsedi. Sonra bir konuşma yaptı, ama kulaklarım olmadığından bunu çok net işitemedim. Ancak bu koşullar altında yaşamayı sürdürmek isteyişime şaşırmış olduğunu anlayacak kadarını duydum. Sözlerini Ariosto'nun o soylu sözleriyle noktaladı- Il pover hommy che non sera corty And have a combat tenty erry morty, w böylece beni kendim savaşa kaptırmışken öldürüldüğünün farkına varmadan ölü bir halde bitmek tükenmek bilmez bir yiğitlikle çarpışmaya devam eden o kahramana benzetti. Artık aşağı inmeme bir engel kalmadığından bunu yaptım. Pompey'in görünüşümü niye o kadar şaşırtıcı bulduğunu kesinlikle anlayabilmiş değilim. Adam ağzını kulaklarına kadar açıp sanki ceviz

kırıyormuşçasına gözlerini kapadı. Sonunda pardösüsünü üstünden atıp bir sıçrayışta merdivene ulaştı ve gözden kayboldu. Serserinin ardından Demosthenes'in o öfkeli sözlerini savurdum- Andrew O'Phlegethon, kaçmakta hiç duraksamıyorsun, ve sonra tek gözlü, kaba tüylü biricik Diana'ma döndüm. Bir de ne göreyim! Deliğine sıvışan bir fare mi vardı baktığım yerde? Şunlar o canavar tarafından zalimce yenmiş minik meleğin kemikleri miydi?. Ey tanrılar! Ne görüyorum? - Köşede melankolik bir zerafetle oturan sevgili yavru köpeğimin bedeninden ayrılmış ruhu, gölgesi, hayaleti mi? Dinleyin! Çünkü konuşuyor ve, ulu Tanrım! Hem de Schiller'in Almancasıyla- "Unt stubby duk, so stubby dun Duk she! Duk she!" Heyhat! Söyledikleri doğru değil mi? Ve öldüysem, en azından öldüm Senin için - senin için.

Tatlı yaratık! O da kendini benim için feda etmişti. Köpeksiz, zencisiz, başsız! Talihsiz Senyora Psyche Zenobia'dan geriye artık ne kaldı? Heyhat - hiçbir şey! Bitirdim.

Nantucketli Arthur Gordon Pym'in Öyküsü

Burada; 1827 senesinin Haziran ayında, Güney denizlerine giden Amerikan briği Grampus'un güvertesinde çıkan isyanın ve yapılan korkunç katliamın ayrıntıları yer almaktadır. Sağ kurtulanların gemiyi tekrar ele geçirmeleri; geminin batması ve bundan sonra korkunç bir açlık çekmeleri; İngiliz uskunası Jane Guy tarafından kurtarılmaları; bu gemiyle Atlantik Okyanusu'nda kısa bir süre seyahat etmeleri; geminin seksendördüncü güney enlemindeki bir takımadada saldırıya uğrayıp ele geçirilmesi ve tayfasının öldürülmesi; o korkunç felaketin ardından sağ kalanların daha da güneye gitmeleri ve inanılmaz maceralar yaşayıp keşiflerde bulunmaları anlatılmaktadır.

ÖNSÖZ

Güney denizlerinde ve başka yerlerde yaşadığım bir dizi sıradışı maceradan sonra (bunları ileriki sayfalarda okuyabilirsiniz) , bir kaç ay önce Birleşik Devletler'e geri döndüğümde; Richmond, Virginia'da tesadüfen bazı adamlarla tanıştım. Gittiğim yerlere karşı büyük bir merak besleyen bu insanlar, başımdan geçenleri kamuya anlatmamda ısrar ettiler. Ama bunu reddetmek için çeşitli sebeplerim vardı. Bunlardan bazıları tamamen özel, sadece beni ilgilendiren sebeplerdi; bazıları ise değildi. Böyle bir işe kalkışmamı engelleyen şeylerdne biri; maceralarımın çoğu sırasında günlük tutmamış olduğumdan, onları inandırıcı kılacak küçük ayrıntıları hatırlamayacağımdan ve hayal gücümüzü harekete geçiren

olayları anlatırken hepimizin doğal ve kaçınılmaz olarak yaptığı abartılardan soyutlayamayacağımdan kaygılanmamdı. Bir başka sebep de, anlatacağım şeylerin inanılmaz oluşu ve elimde kanıt bulunmayışıydı (bunları destekleyebilecek tek bir kişi var; o da yarı kızılderilidir). Bana sadece ailemin ve bana güvenen arkadaşlarımın inanacağını ümit edebilirdim. Geri kalanlarsa muhtemelen yazdıklarımı kurnazca ve ustaca yazılmış bir kurgu olarak görecelerdi. Ama bana verilen tavsiyeye uymamı engelleyen asıl sebeplerden biri, yazarlık yeteneğime güvenmeyişimdi.

Anlattıklarımla, özellikle de Antartik Okyanusu'nda geçen kısımlarıyla en çok ilgilenenlerden biri de Bay Poe idi.Kendisi yakın zamanda, Richmond şehrinde Bay Thomas ve W. White tarafından çıkartılan aylık bir dergi olan Southern Literary Messenger'ın editörlüğünü yapmıştır. Tıpkı başkaları gibi, o da bana tüm gördüklerimi ve yaşadıklarımı hemen yazıya dökmemi ve kamunun zekasına ve sağduyusuna güvenmemi tavsiye etti. Yazarlığım pek iyi olmasa bile, bunun kitabın inandırıcılığını arttıracağını ısrarla öne sürerek; beni sonunda ikna etti.

Yine de tavsiyesine uymaya niyetli değildim. Bunun üzerine (kararımın kesin olduğunu görünce) ilk maceralarımı, kendisine anlattığım gerçeklere dayanarak kaleme almayı ve kurgu kisvesi altında Southern Messenger'da yayımlatmayı teklif etti. Bunu bir şartla kabul ettim: Gerçek ismim gizli tutulacaktı. Böylece o sözüm ona kurgu yazının iki bölümü Messenger'ın Ocak ve Şubat (1837) sayılarında yayımlandı. Kurgu olarak görülsün diye de, bu bölümlere Bay Poe'nun imzası atıldı.

Bu oyunun nasıl karşılandığını gördükten sonra, sonunda söz konusu maceraların tamamını yazıp yayımlatma işine girişmeye karar verdim. Çünkü anlattıklarımın Messenger'da (gerçeklerden bir teki bile değiştirilmeden ya da çarpıtılmadan) çıkan kısımlarına bir öykü havası ustaca verilmiş olsa da, Bay Poe'ya yazan pek çok kişi okuduklarının gerçek olduğuna inandıklarını söylüyordu.Bu yüzden bunları anlatırsam, başımdan geçenlerin zaten yeterince inandırıcı olacağına ve kamunun bana inanmayacağından korkmama gerek olmadığına karar verdim.

Bu açıklamayı okuyanlar, yazının geri kalanındakilerin ne kadarını benim yazdığımı anlayacaktır. Bay Poe'nun yazdığı ilk bir kaç sayfada da hiç bir gerçek saptırılmamıştır. Messenger'ı okumamış olan okuyuculara bile, Bay Poe'nun yazdığı kısmın nerede bitip benimkinin nerede başladığını söylemeye gerek yok. Aradaki üslup farkı hemen görülecektir.

A.G.Pym

New York, Temmuz 1838.

Bölüm 1

Adım Arthur Gordon Pym. Babam doğduğum yer olan Nantucket'taki liman mahallesinde çalışan saygın bir tüccardı. Annemin babası yine saygın bir avukattı. Her konuda şansı yaver giderdi. Eski adıyla Edgarton New Bankası'nın hisselerini satın almış ve bunlardan epey para kazanmıştı. Bu hisseler ve başka gelirler sayesinde hatırı sayılır bir servet edinmişti. Beni dünyada herkesten çok sevdiğine inanıyor ve ölünce mirasının çoğunun bana kalmasını bekliyordum. Altı yaşımdayken beni yaşlı Bay Ricketts'ın okuluna gönderdi. Bay Ricketts tek kollu ve tuhaf mizaçlı bir adamdır -New Bedford'a gitmiş olan hemen herkes onu tanır. Onun okulunda on altı yaşıma kadar kaldım. Sonra Bay E. Ronald'ın tepenin üstündeki akademisine geçtim. Burada bir deniz kaptanı olan Bay Barnard'ın oğluyla yakın arkadaş oldum. Bay Barnard genellikle Lloyd ile Vredenburgh için çalışırdı. Kendisi ayrıca 'New Bedford'da da çok iyi tanınır. Edgarton'da da epey tanıdığı olduğuna eminim. Oğlunun adı Augustus idi. Benden aşağı yukarı iki yaş büyüktü. Babasıyla birlikte, John Donaldson gemisiyle balina avına çıkmıştı ve bana Güney Pasifik Okyanusu'ndaki maceralarını anlatıp dururdu. Sık sık onun evine gider ve bütün gün, bazen de bütün gece kalırdım. Aynı yatakta yatardık ve neredeyse sabaha kadar öyküler anlatarak beni uyutmazdı. Tinian Adası'nın yerlilerinden ve yolculukları sırasında gördüğü diğer yerlerden bahsederdi. Sonunda ister istemez anlattıklarıyla ilgilenmeye ve denize açılmak için büyük bir arzu duymaya başladım. Ariel adlı, yetmiş beş dolarlık bir yelkenli kayığım vardı. Bu kayıkta, yarısı güvertenin üstüne çıkan küçük bir kamara bulunmaktaydı. Bir şalupa gibi, tek yelkenliydi. Tonajı neydi unuttum, ama içine on kişi rahatça sığabilirdi. Bu tekneyle çok tehlikeli yerlere giderdik. Şimdi onları hatırladığımda, bugün hâlâ sağ oluşum mucize gibi geliyor.

Yaşadığımız maceralardan birini, bu yazının konusu olan o daha uzun ve önemli asıl maceraya giriş niteliğinde anlatacağım. Bir gece Bay

Barnard'ın evinde bir parti vardı. Augustus'la ben partinin sonuna doğru zil zurna sarhoş olmuştuk. Böyle zamanlarda genellikle yaptığım gibi, eve gitmek yerine onun yatağında yatmayı tercih ettim. Augustus tahmin ettiğim gibi, bu kez o en sevdiği konu hakkında tek kelime etmeden usulca uykuya daldı (parti gece birde dağılmıştı). Yatağa gireli yarım saat kadar olmuşken (artık ben de uyuklamaya başlamıştım) Augustus birden sıçrayarak ve sunturlu bir küfür savurarak doğruldu. Güneybatıdan mükemmel bir rüzgar eserken, Hristiyan alemindeki hiçbir Arthur Gordon Pym için uykuya dalamayacağını söyledi. Hayatımda hiç o kadar şaşırmamıştım. Ne demek istediğini anlamamıştım, içtiği şarapların ve sert içkilerin etkisinde olduğunu düşünüyordum. Ama çok sakin bir sesle konuşmaya başladı. Bana kendisini sarhoş sandığımı bildiğini, ama aslında hayatında hiç o kadar ayık olmadığını söyledi. Böyle güzel bir gecede yatağa köpek gibi serilip yatmaktan bıkmıştı o kadar. Kalkıp giyinmekte ve tekneyle gezintiye çıkmakta kararlıydı. Bana ne oldu bilmiyorum, ama bu sözleri duyar duymaz müthiş bir heyecana ve neşeye kapıldım. O çılgınca fikir bana dünyanın en harika ve mantıklı şeyi gibi geldi. Hava buz gibiydi. Şiddetli bir rüzgar esiyordu. Ne de olsa Kasım sonuydu. Yine de zevkten neredeyse kendimden geçmiş halde yataktan fırladım. Augustus'a onun kadar cesur olduğumu ve yatağa köpek gibi serilip yatmaktan onun kadar bıktığımı, gezip eğlenmeye Nantucketlı herhangi bir Augustus Barnard kadar hazır olduğumu söyledim.

Hemen giyinip aşağı indik ve tekneye gittik. Tekne Pankey & Ort. Şirketi'nin kereste deposunun yanındaki eski çürük iskelede duruyordu. Bir yanı sert kütüklere çarpmaktan çizilmişti. Augustus tekneye binip suyunu boşalttı, çünkü neredeyse yarısı suyla dolmuştu. Bu işi hallettikten sonra flok ve mayistra yelkenlerini çektik ve cesurca denize açıldık.

Rüzgar söylediğim gibi güneybatıdan, sert esiyordu. Gece göğü bulutsuz, hava soğuktu. Augustus dümene geçmişti; ben de küçük kamaranın üstündeki direğin yanında duruyordum. Büyük bir hızla yol alıyorduk. İskeleden ayrıldığımızdan beri tek kelime etmemiştik. Bir süre sonra arkadaşıma ne tarafa gitmek istediğini ve ne zaman geri dönmeyi planladığını sordum. Birkaç dakika ıslık çaldıktan sonra huysuzca, "Ben denize açılıyorum -sen istersen geri dön," dedi. Ona bakınca, kaygısız görünmeye çalışmasına karşın aslında epey huzursuz olduğunu anladım. Ay ışığında onu açık seçik görebiliyordum —yüzü mermerden bile daha beyaz

olmuştu ve elleri öyle titriyordu ki, dümeni tutmakta zorlanıyordu. Bir şeylerin ters gittiğini anladım. Ciddi olarak kaygılandım. O zamanlar tekne kullanmayı pek bilmediğimden, arkadaşımın denizcilik bilgisine tamamen bağımlıydım. Rüzgar da birden hızını artırmıştı. Kara hızla gözden kaybolmaya başlamıştı. Yine de endişelendiğimi belli etmeye utandığımdan, yarım saat kadar hiç konuşmadım. Ama sonunda dayanamadım ve Augustus'a belki de geri dönmemizin daha iyi olacağını söyledim. Yine önceki gibi, yanıt vermesi neredeyse bir dakika sürdü. "Döneriz," dedi sonunda - "hele biraz zaman geçsin - eninde sonunda eve döneriz." Buna benzer bir yanıt bekliyordum, ama sesinin tonu anlatılmaz bir dehşete kapılmama yol açtı. Ona tekrar dikkatle baktım. Dudakları mosmor kesilmişti. Dizleri öyle titriyordu ki, ayakta zor duruyor gibiydi. Artık gerçekten korkmuştum. "Tanrı aşkına Augustus," diye haykırdım, "neyin var? Ne oldu? Ne yapacaksın?" "Ne mi oldu!" diye kekeledi. Aynı anda dümeni bıraktı ve yüz üstü güverteye kapaklandı. "Ne mi - oldu - ne - olacak ki - eve - gidiyoruz işte - g - g görmüyor musun?" Birden gerçeği anladım. Yanına koşup onu ayağa kaldırdım. Sarhoştu zil zurna sarhoştu - artık ayakta duramaz, konuşamaz, göremez haldeydi. Gözleri bulanmıştı. Umutsuzluğa kapılıp onu bırakınca, bir kütük gibi gerisingeri, sintine suyunun içine yuvarlandı. O gece tahmin ettiğimden çok daha fazla içmişti anlaşılan. Yataktaki tavrı da aşırı sarhoşluktan ileri gelmişti besbelli -insan çok sarhoş olunca bazen, tıpkı deliler gibi, tamamen aklı başında görünür. Ama serin gece havası onu kendine getirmeye başlayınca durumun ne kadar tehlikeli olduğunu anlamış, kafası karışmış, bu da felaketi çabuklaştırmıştı. Artık tamamen baygın yatıyordu ve kendine gelmesi saatler alacaktı.

Ne kadar korktuğumu anlatamam. Artık şarabın etkisi tamamen geçmişti. Şimdi iki misli ürkek ve kararsızdım. Tekneyi idare edemeyeceğimi biliyordum. Sert rüzgar ve gelgitle çekilen denizin dalgaları bizi hızla felakete sürüklüyordu. Arkamızda bir fırtınanın kopmak üzere olduğu belliydi. Yanımızda ne pusula, ne de yiyecek ve su vardı. Aynı yönde gitmeyi sürdürürsek, karanın şafaktan önce gözden kaybolacağı belliydi. Bunlar ve benzeri korkunç düşünceler inanılmaz bir hızla aklımdan geçince, birkaç saniye felç olmuş gibi donakaldım. Kımıldayamıyordum. Tekne denizde müthiş bir hızla ilerliyordu —rüzgarın önüne katılmış, suları köpürte köpürte yüzüyordu. Flok mayistra yelkenlerine camadan vurulmamıştı. Teknenin batmaması bir mucizeydi. Söylediğim gibi, Augustus dümeni bırakmıştı, ben de tekneyi idare edemeyecek kadar paniğe

kapılmıştım. Ama neyse ki, tekne batmadı; ben de giderek kendime hakim olmaya başladım. Yine de rüzgar hâlâ korkunç bir şekilde hızlanmayı sürdürüyordu. Her havalanıp inişimizde geminin kıç çıkıntısına dolan sular bizi sırılsıklam ediyordu. Elim ayağım tutmaz olmuştu. Gövdemi neredeyse hiç hissetmiyordum. Sonunda umutsuzluğun verdiği güçle mayistra yelkenine koştum ve yelkeni iyice açtım. Direk devrildi ve yelken pruvanın üstünden denize düştü elbette. Suda ıslanınca direği de peşinden sürükledi. Ölmemi sadece bu son kaza engellemişti. Şimdi teknede sadece flok yelkeni vardı. Rüzgarın önüne katılmış, hızla gidiyorduk. Tekne bazen epey sallansa da, artık ölüm korkum hafiflemişti. Dümeni elime alınca daha da rahatladım, çünkü son kertede kurtulma şansımızın olduğunu anlamıştım. Augustus hâlâ teknenin dibinde sızmış halde yatıyordu. Orada boğuabilirdi, çünkü yattığı yerdeki su neredeyse ayak bileği seviyesindeydi. Bu yüzden onu doğrultup oturttum ve beline bir halat dolayıp bunu kamaranın üstündeki bir demir halkaya bağladım. Artık o korkmuş ve üşümüş halimle elimden geleni yapmıştım. Kendimi Tanrı’ya emanet edip, alnımda ne yazılıysa ona metanetle katlanmaya karar verdim.

Daha bu kararı yeni vermiştim ki, birden teknenin etrafından ve tepesinden yüksek ve uzun bir çığlık ya da haykırış geldi. Sanki binlerce iblis bağırıyordu. O anda hissettiğim dehşeti ömrüm boyunca unutamam. Ensemdeki tüyler diken diken olmuştu -damarlarımdaki kanın donduğunu hissediyordum. Kalbim hepten durmuştu ve gözlerimi kaldırıp beni korkutan o sesin kaynağının ne olduğunu göremeden bayılıp arkadaşımın yanma yığıldım.

Kendime gelince, Nantucket’a giden büyük bir balina gemisinin (Penguin’in) kamarasında olduğumu gördüm. Başımda pek çok insan duruyordu. Suratı bembeyaz kesilmiş olan Augustus da harıl harıl ellerimi ovuşturuyordu. Gözlerimi açtığımı görünce öyle sevinçli çığlıklar atmaya başladı ki, etrafımızdaki kaba saba görünüşlü adamları hem güldürdü, hem de ağlattı. O gemide ne aradığımızı kısa sürede öğrendim. Denizde bize o balina gemisi çarpmıştı. Kullanabilecekleri bütün yelkenleri açmış, bir an önce Nantucket’a varmaya çalışıyorlardı. Bize yandan bindirmişlerdi. Gemide pek çok gözcü olmasına karşın, tekneyi ancak artık çarpışmayı önlemenin imkansız olduğu bir anda görebilmişlerdi -beni korkutan o sesler de adamların uyarı çığlıklarından başka bir şey değildi. Söylediklerine göre o dev gemi küçük teknemizin üstünden bir kuştüyüymüş gibi geçmişti.

Sarsılmamıştı bile. Teknenin güvertesinden hiç çığlık gelmemişti -teknemizin ince tahtası onu batıran geminin karinasına sürtününce, rüzgarla dalgaların gürlemesi arasında hafif bir gıcırtı duyulmuştu, ama hepsi buydu. Kaptan (New Londonlı Kaptan E. T. V. Block) teknenin işe yaramaz diye denize salınmış olduğuna (unutmayın ki, direği yıkılmıştı) ve artık bu meseleye daha fazla kafa yormadan yoluna devam etmeye karar vermişti. Neyse ki, gözcülerden ikisi güvertede bir insan gördüklerine yemin etmiş ve onları kurtarmanın hâlâ mümkün olduğunu söylemişti. Bir tartışma çıkmış ve Block sinirlenmişti. "İşinin yumurta kabuklarının peşine düşmek olmadığını; o teknenin böyle bir havada denize açılmaması gerektiğini ve içinde sahiden bir insan varsa, bunun o kişiden başka kimsenin kabahati olmadığını, o kahrolası herif boğulsa da umurunda olmadığını," söylemişti. Bunun üzerine ikinci kaptan devreye girmiş, bu acımasızca laflar karşısında haklı olarak içinde uyanan öfkeyi dile getirmiş, tayfalar da onu desteklemişti. Tayfalardan destek aldığını görünce, kaptana tam asılmaya layık bir adam olduğunu, emirlerine uymayacağını ve bu yüzden karaya çıkınca darağacına yollanacak olsa da umurunda olmadığını söylemişti. Block'u yana itip (Kaptan sapsarı kesilmiş, hiç karşılık vermemişti) dümene geçmiş ve sert bir sesle, "Boca alabanda!" diye haykırmıştı. Herkes görev yerine koşmuş ve gemi kolayca geriye dönmüştü. Bütün bunların olması neredeyse beş dakika sürmüştü. Teknede birileri var idiyse bile, hâlâ sağ olabileceklerine artık pek ihtimal verilmiyordu. Ama sizin de gördüğünüz gibi kurtarılmıştık. Bizi kurtaran, bilge sofuların dediği gibi, Tanrı'nın eli olmuştu. Hayatımızı neredeyse inanılmaz iki rastlantıya borçluyduk.

Gemi daha dönmeye başlamadan önce, ikinci kaptan küçük bir filikayı denize indirip, galiba beni güvertede gördüğünü iddia eden iki adamla birlikte içine atlamıştı. Geminin rüzgaraltı tarafından yeni ayrılmışlardı ki (ay hâlâ ortalığı aydınlatıyordu), gemi birden rüzgarla birlikte ağır ağır dönmeye başlamıştı, güvertedeki herkesin yelkenleri indirme çabalarına karşın. Aynı anda Henderson ayağa fırlayıp tayfasına seslenmiş, kürekleri siya etmelerini söylemişti. Başka hiçbir şey söylemiyor -telaşla "Siya edin! Siya edin!' deyip duruyordu. Adamlar bu işe olabildiğince çabuk koyulmuşlardı, ama artık gemi tamamen dönmüş, rüzgarla birlikte ilerlemeye başlamıştı bile. İkinci kaptan gemi yanlarından geçerken güverteden sarkan zincirleri büyük bir cesaretle yakalamıştı. Gemi sallanınca sancak tarafı yükselmiş ve böylece ikinci kaptanı heyecanlandıran şey ortaya çıkmıştı. Geminin kaygan ve parlak alt

yüzeyinde (Penguin bakırlanmıştı) bir insan, son derece tuhaf bir şekilde asılı duruyor; gemi sallandıkça da bu alt yüzeye çarpıyordu. Geminin yalpalamaları sırasında defalarca çabaladıktan sonra (kayığın devrilmesi riskini göze alarak) kurtarılıp güverteye alınmıştım -çünkü o bulunan kişi bendim. Anlaşılan teknenin kaburgasının parçalarından biri geminin bakır yüzeyine saplanmış, beni de geminin dibine çok tuhaf bir şekilde çivilemişti. Parçanın bir ucu üstümdeki yeşil yün cekedin yakasını ve ensemi sağ kulağımın hemen altından delerek, iki kas kirişinin arasından geçmişti. Ölü gibi görünsem de hemen yatağa yatırılmıştım. Gemide doktor yoktu. Ama kaptan benim için elinden geleni yapmıştı -herhalde tayfalarına daha önceki korkunç tavrını bağışlatmak istiyordu.

Bu arada Henderson tekrar denize inmişti, artık rüzgarın neredeyse bir kasırgaya dönüşmüş olmasına karşın. Birkaç dakika sonra teknemizin kalıntılarıyla karşılaşmıştı. Sonra adamlardan biri fırtınanın gürültüsü içinde imdat çığlıkları duyduğunu söylemişti. Bunun üzerine o gözüpek denizciler aramayı yarım saatten fazla sürdürmüşlerdi; kendilerini defalarca geri çağıran Kaptan Block'a kulak asmadan. Oysa altlarındaki kayık son derece dayanaksızdı. Aslında o kayığın fırtınada bir saniye bile devrilmeden durabilmiş olması bir mucizeydi. Ama balina avı için yapılmış olduğundan, sanırım içine hava yastıkları yerleştirilmişti; tıpkı Galler Körfezi'nde bazı cankurtaran sandallarında olduğu gibi.

Yarım saat kadar arayıp hiçbir şey bulamadıktan sonra, artık geri dönmeye karar vermişlerdi. Ama bu kararı verir vermez, yanlarından hızla yüzerek geçen kara bir cisimden hafif bir çığlık yükselmişti. Bunun peşine düşmüş ve kısa sürede yetişmişlerdi. Sonunda gördükleri cismin, Ariel'in kamara üstü güvertesinin tüm zemini olduğu anlaşılmıştı. Augustus burada çırpınıyordu, ama can çekişmekte olduğu belliydi. Ona erişince, denizde yüzen o tahta parçasına bir halatla bağlı olduğunu görmüşlerdi. Hatırlarsanız, o haladı dik dursun diye beline ben dolayıp bir demir halkaya bağlamış ve görünüşe bakılırsa, bu sayede Augustus'un hayatını kurtarmıştım. Ariel'in parçaları iyi tutturulmadığından, doğal olarak, batınca dağılıvermişti. Kamaraya dolan sular kamara üstü güvertesini yukarı, su üstüne itmiş; böylece güverte (şüphesiz başka parçalarla birlikte) yüzeye çıkmıştı. Augustus ona bağlı olduğundan, korkunç bir ölümden kurtulmuştu.

Augustus, kendisinden bahsetmeyi veya başımıza gelen kazanın ne menem bir şey olduğunu idrak etmeyi Penguin'in güvertesine alındıktan ancak bir saat kadar sonra başarabilmişti. Sonunda, kendini iyice toparlayınca, su altındayken neler hissettiğini anlatmaya başlamıştı. Kendine gelmeye başlayınca, sualtında inanılmaz bir hızla, fırıl fırıl döndüğünü görmüştü. Boynunda üç dört kez sıkıca dolanmış bir halat vardı. Bir an sonra hızla yükseldiğini hissetmiş, başını sert bir şeye çarpınca da tekrar bayılmıştı. Tekrar kendine geldiğinde, bu kez bilinci daha fazla açılmıştı -ama hâlâ epey sersemlemiş haldeydi. Artık bir kaza geçirdiğini ve denizde olduğunu biliyordu; her ne kadar ağzı suyun üstünde olduğundan soluk alıp verebilse de. Herhalde o sırada güverte rüzgarda hızla yüzüyor, onu da sırt üstü yatar halde sürüklüyordu. Böyle kalmayı sürdürdüğü sürece boğulması söz konusu değildi, elbette. Sonra bir dalga onu güvertenin üstüne atmıştı. Orada kalmaya çalışırken zaman zaman imdat çığlıkları atmıştı. Bay Henderson tarafından bulunmadan hemen önce, artık bitkin düştüğünden, güverteyi bırakmış ve denize düşmüştü. Öleceğinden şüphesi kalmamıştı. Bütün o mücadelesi sırasında ne Ariel'i, ne de başına bu felaketi neyin getirdiğini hatırlayabilmişti. Tamamen dehşete ve umutsuzluğa kapılmış haldeydi. Nihayet denizden çıkarıldığıda baygındı ve daha önce söylediğim gibi Penguin'e çıkarıldıktan ancak bir saat sonra kendine gelebilmişti. Ben ise ölü gibiydim ve kelimenin tam anlamıyla diriltilmiştim. Üç buçuk saat boyunca beni canlandırmak için her yolu denedikten sonra, en sonunda Augustus'un tavsiyesiyle gövdemi sıcak yağa batırılmış bezlerle ovmuşlardı. Boynumdaki yaranın, çirkin görünse de, tehlikeli olmadığı anlaşılmıştı. Kısa sürede de iyileşti zaten.

Penguin limana sabah dokuz civarında girdi. Nantucket'ta görülmüş en Şiddetli fırtınalardan biriyle mücadele etmişti. Augustus'la ben Bay Barnard'ın evine gidip kahvaltıya yetişmeyi başardık. Neyse ki, kahvaltı önceki gece düzenlenen parti yüzünden biraz geç yapılmıştı.Masadaki herkes yorgun olduğundan, bizim perişan hâlimize pek dikkat etmediler. Doğru dürüst baksalar hemen fark ederlerdi elbette. Ama okul çöcukları insanları aldatmakta çok ustadır. Bazı denizciler kasabada korkunç bir Öykü anlatınca, denizde bir tekneye çarptıklarını ve otuz kırk zavallının boğulduğunu söyleyince, Nantucket'taki arkadaşlanmızdan hiçbirinin aslında Ariel'den, arkadaşımdan ve benden bahsedildiğinden şüphelendiklerini sanmıyorum. Augustus'la bu konu üstüne defalarca konuştuk -ama her seferinde dehşetle ürpererek. Konuşmalarımızdan

birinde Augustus içtenlikle bir itirafta bulundu: Küçük teknemizdeyken, ne kadar sarhoş olduğunu ve kontrolünü yitirmeye başladığını ilk anladığında, hayatının en umutsuz anını yaşamıştı.

Bölüm 2

Herhangi bir konuda olumlu ya da olumsuz önyargılarımız varsa, en basit gerçeklerden yaptığımız çıkarımlara bile tamamen güvenemeyiz. Anlattığım o felaketten sonra, denize olan tutkumun köreldiğini sanabilirsiniz. Oysa tam tersine, o mucizevi kurtuluşumuzdan henüz bir hafta sonra, denizde çılgınca maceralar yaşamak için hayatımda hiç hissetmediğim kadar güçlü bir arzu duymaya başlamıştım. Bu kısa süre, yaşadığım o tehlikeli kaza sırasında başıma gelen kötü şeyleri belleğimden silmeye ve sadece yaşadığım hoş şeyleri hatırlamama yetmişti. Augustus'la her gün daha fazla ve hevesle konuşmaya başladım. Okyanustaki maceralarını (şimdi bunların yarısından fazlasının uydurma olduğundan şüpheleniyorum) tam benim gibi maceraya düşkün ve hayal gücü kuvvetli, ama karanlık birini etkileyecek şekilde anlatıyordu.İşin tuhafı, denizcilerin yaşamını dinlerken en çok ilgimi çeken şeyler korkunç ve umutsuz anlardı. Madalyonun parlak yüzü pek ilgimi çekmiyordu. Asıl hayalini kurduğum şeyler batan gemiler ve açlık; ölüm ya da barbar ordularının eline tutsak düşmek; bütün bir ömrü ulaşılamaz ve bilinmeyen bir okyanustaki gri ve ıssız bir kaya parçasının üstünde keder ve gözyaşları içinde geçirmekti. Böyle hayallerin ya da arzuların -ne de olsa sonuçta gerçekten arzuydular- melankolik insanlarda yaygın olduğunu sonradan öğrenecektim. O sıralarda, bunların gelecekte gerçekleşecek kaderimin kehanet kabilinden sezgileri olarak görüyordum. Augustus da bu ruh halimi paylaşıyordu. Yakın arkadaşlığımız yoluyla birbirimizi etkilemiş olmalıydık.

Ariel faciasından on sekiz ay sonra, Lyold ile Vredenburgh Şirketi (bu firmanın Liverpoollu Enderby’lerle bir şekilde ilişkisi olduğunu sanıyorum) Grampus briğini onarıp bir balina avı için hazırlamaya başlamıştı. Grampus oldukça eski bir gemiydi ve tamamen onarıldığında bile pek denize açılacak bir hali yoktu. Şirket, elinde çok daha iyi gemiler varken neden onu

seçmişti, bilmiyorum -ama seçmişti işte. Geminin idaresi Bay Barnard'a verildi. Augustus da onunla gidecekti. Brik hazırlanırken Augustus bana bunun seyahat hayallerimi gerçekleştirmek için mükemmel bir fırsat olduğunu sık sık, ısrarla yineliyordu. Söyledikleri gerçekten de ilgimi çekiyordu -ama bu o kadar kolay halledilebilecek bir mesele değildi. Babam buna karşı çıkmıyordu, ama annem niyetimi öğrenince adeta delirdi. Dahası, çok şeyler beklediğim dedem ona bu konuyu bir daha açarsam bana artık tek kuruş vermeyeceğine yemin etti. Ancak bu zorluklar beni yıldırmak şöyle dursun, içimdeki arzuyu daha da körükledi. Ne pahasına olursa olsun gitmeye karar verdim. Niyetimi Augustus'a açtıktan sonra, birlikte bir plan hazırlamaya başladık. Bu arada ben akrabalarımdan hiçbirine yolculuktan bahsetmiyordum. Kendimi derslere vermiş olduğum için de, niyetimden vazgeçtiğime karar vermişlerdi. O zamanki davranışlarımı sonradan sık sık gözden geçirdiğimde hem şaşırdım, hem de kendimi kötü hissettim. Planımı gerçekleştirmek için öyle ikiyüzlü bir şekilde davranmışım ki -çok uzun bir süre boyunca her sözümü ve davranışımı etkileyen bir ikiyüzlülüktü bu- bu konuda bulabildiğim tek bahane uzun süre seyahat hayalleri kurmuş ve bunu gerçekten çok istemiş olmamdı.

Çevremdekileri kandırmakla meşgul olduğumdan, hazırlıkların çoğunu Augustus'a bırakmak zorunda kalmıştım. O, her günün büyük bir kısmını Grampus'ta geçiriyor, babasının kamarasının ve ambarın hazırlanmasına yardım ediyordu. Ama geceleri mutlaka buluşup umutlarımızdan bahsediyorduk. Neredeyse bir ay bu şekilde geçti. Hâlâ başarılı olabileceğine inandığımız bir plan yapamamıştık. Sonunda Augustus bana gereken her şeyi düşündüğünü söyledi. New Bedford'ta yaşayan, Bay Ross adında bir akrabam vardı. Bazen onun evinde iki üç hafta kalırdım. Brik Haziranın (1827 Haziranının) ortasında yola çıkacaktı. Planımıza göre, gemi yola çıkmadan bir iki gün önce, babam Bay Ross'tan her zamanki mektuplarından birini alacaktı. Bay Ross bu mektupla benden, gelip oğulları Robert ve Emmet ile iki hafta geçirmemi isteyecekti. Augustus bu mektubu yazıp babama ulaştırma işini üstlendi. Güya New Bedford'a doğru yola çıkacak, ama sonra hemen arkadaşımla buluşacaktım. Augustus bana Grampus'ta saklanacak bir yer ayarlayacaktı. Saklanacağım yerde, dışarı çıkmak zorunda kalmadan günlerce yaşayabilmem için gerekli her şeyi sağlayacağını söyledi. Bak artık geri dönemeyecek kadar yol aldığında, ortaya çıkacak ve bir kamaraya yerleştirilecektim. Babasına gelince, bu

olanlara kahkahalarla gülecekti mutlaka. Aileme atıldığım macerayı anlatan bir mektup yazıp, yolda karşılaşacağımız gemilerden biriyle gönderebilirdim.

Sonunda Haziran ortası gelip çattı. Her şeyi ayarlamıştık Mektup yazılıp gönderilmişti. Bir Pazar sabahı güya New Bedford’a gitmek üzere yola çıktım.

Ama aslında doğruca beni bir sokak köşesinde bekleyen Augustus'un yanına gittim. Aslında planımıza göre hava kararana kadar ortalıkta görünmemem, sonra da gizlice briğe binmem gerekiyordu. Ama ortalıkta yoğun bir sis olduğundan, boşuna vakit kaybetmemeye karar verdik. Augustus limana gitti. Ben de onu biraz geriden takip ediyordum. Tanınmamak için Augustus'un getirdiği kalın bir denizci pelerinine sarınmıştım. Tam Bay Edmunds'un koyusunun yanından geçip ikinci köşeyi dönmüştük ki, karşıma kim çıktı dersiniz? Dedem Bay Peterson. Dik dik suratıma bakıyordu ‘Söylesene, Gordon,” dedi uzun bir sessizlikten sonra, “şu üstündeki pis pelerin kimin? Şaşırmış ve alınmış gibi yaparak, son derece kalın bir sesle. ‘Beni biriyle karıştırdın, herhalde!” dedim. “Bir kere adım Goddin filan değil Ayrıca pardösüme de pis diyemezsin, serseri.” ihtiyarın bu karşılığa verdiği tepkiyi görünce az kalsın kahkahayı basacaktım. İki üç adım gen çekildi. Suratı önce bembeyaz, sonra kıpkırmızı kesildi. Gözlüğünü taktı. Sonra çıkardı Şemsiyesini kaldırıp üstüme koşmaya başladı. Ama birden, aklına bir şey gelmiş gibi durdu. Sonra dönüp sokakta topallaya topallaya uzaklaştı. Bir yandan da öfkeyle, “Böyle olmaz - yeni gözlük lazım - Gordon sandımdı - kahrolası Long Tom, hiçbir işe yaramaz,” diye mırıldanıyordu.

Böylece kılpayı kurtulduktan sonra, daha dikkatli ilerlemeye başladık. Sonunda hedefimize sağ salim vardık. Güvertede sadece bir iki kişi vardı. Bunlar da çok meşgûldü. Baş kasarasıyla uğraşıyorlardı. Kaptan Barnard'ın Lloyd ile Vredenburgh Şirketi'nde olduğunu ve akşam geç saate kadar orada kalacağını bildiğimizden, bu konuda kaygılanmamıza gerek yoktu. Gemiye önce Augustus bindi. Kısa süre sonra da ben bindim. Çalışan adamlar bizi fark edemedi. Hemen kamaraya indik. Orada kimse yoktu. Son derece konforlu döşenmişti -bir balina gemisinde pek alışıldık bir şey değildir bu. Dört tane mükemmel özel lüks kabini vardı. Bunlarda geniş ve rahat kuşetler bulunuyordu. Ayrıca büyük bir ocak bulunduğunu ve hem kamaranın, hem de özel kabinlerin döşemelerinin oldukça kalın ve değerli

bir halıyla kaplı olduğunu fark ettim. Tavan iki metre yükseklikteydi. Kısacası, burası beklediğimden daha geniş ve konforluydu. Ama Augustus bana ortalığı incelemem için fazla fırsat tanımadı ve olabildiğince çabuk saklanmamda ısrar etti. Beni kendi kabinine götürdü. Burası briğin sancak tarafında, bölmelerin yanındaydı. İçeri girince kapıyı kapayıp sürgüledi Hayatımda o küçük oda kadar güzel bir oda görmemiştim. Yaklaşık üç metre uzunluğundaydı. Tek bir kuşeti vardı. Bu da diğerleri gibi geniş ve rahattı. Kabinin bölmelere yakın tarafındaki bir buçuk metrekarelik kısmında; bir masa, bir sandalye ve kitaplarla dolu asma raflar bulunuyordu. Bu kitapların çoğu deniz seyahatleri ve yolculuklarla ilgiliydi. Odayı konforlu kılan daha pek çok ufak tefek şey vardı; örnegin Augustus'un bana gösterdiği küçük bir kasanın ya da buzdolabının içi, hem yiyecek hem de içecek kabilinden nefis şeylerle doluydu.

Sonra o bahsettiğim kısmın bir köşesindeki, halıdaki belirli bir noktaya yumruğuyla bastırdı. Bu arada bana döşemenin otuz santimetrekarelik bir kısmının düzgünce kesilip tekrar yerine oturtulmuş olduğunu söyledi. O bastırınca, döşemenin bu kısmının bir ucu, aradan parmaklarını geçirebileceği kadar havaya kalktı. Böylece o kapağı kaldırınca (üstündeki halı parçası iri başlı çivilerle tutturulduğundan düşmemişti), altında gemi ambarının bulunduğunu gördüm. Augustus fosforlu bir kibritle küçük bir mum yaktı ve bunu kara bir fenerin içine koyduktan sonra, fenerle birlikte delikten içeri girdi. Bana peşinden gelmemi söyledi. Bunu yaptıktan sonra, kapağı altındaki bir çividen tutarak çekip kapadı. Böylece halı eski yerine gelmiş ve kapak tekrar fark edilmez olmuştu.

Mum öyle zayıf bir ışık veriyordu ki, ambardaki o karmakarışık kereste yığınları arasında güçlükle, el yordamıyla ilerleyebiliyordum. Ama gözlerim giderek karanlığa alışınca, arkadaşımın ceketinin ucuna tutunarak da olsa, daha rahat yürümeye başladım. Sayısız dar geçitten sürenerek geçtikten ve defalarca sağa sola saptıktan sonra, karşımıza demir kaplı bir sandık çıktı. Bazen kolay kırılır çanak çömlekleri nakletmekte kullanılan türden bir sandıktı bu. Bir metre yirmi santim yüksekliğinde ve tam bir metre seksen santim uzunluğunda, ancak çok dardı. Üstünde iki büyük boş yağ fıçısı duruyordu. Bunların da üstüne hasır kilimler yığılmış, tavana kadar yükseliyordu. Etrafımızda yine tavana kadar yükselen her türden gemi eşyası, karmakarışık halde duruyordu. Ayrıca büyük ambalaj sandıkları, kapaklı sepetler, variller ve balyalar vardı. Yani sizin

anlayacağınız, o sandığa ulaşabilmemiz mucize gibi bir şeydi. Augustus'un ambarın bu kısmını bilerek öyle düzenlediğini öğrendim. Bunu iyice gizlenebilmem için yapmıştı. Bu konuda ona sadece bir adam yardım etmişti ve o da yolculuğa katılmayacaktı.

Arkadaşım sonra bana sandığın iki ucundan birinin açılıp kapanabildiğini gösterdi. Sandığa girdi. Sandığın içine bakınca, gördüklerim çok hoşuma gitti. Kabin kuşetlerinden birinden alınmış bir şilte, zeminin tamamını kaplıyordu. Ayrıca içerisi o daracık yerde mümkün olabilecek en konforlu şekilde döşenmişti. Otururken de, yatarken de kendimi rahat hissebileceğim kadar yer vardı, içerideki çeşitli şeyler arasında kitaplar, mürekkep, kalem kağıt, üç battaniye, su dolu büyük bir sürahi, küçük bir fıçı dolusu deniz bisküvisi, üç dört iri Bologna sosisi, dev bir salam, soğuk bir haşlanmış koyun budu ve beş altı şişe kadar meyve suyu ve likör bulunuyordu. Küçük daireme hemen yerleştim. Eminim hiçbir kral yeni bir sarayına girerken benim o sırada aldığım kadar zevk almamıştır. Augustus sonra bana sandığın o ucunun nasıl açılıp kapandığını gösterdi. Ayrıca mumu yere indirerek yerde uzanan siyah bir sicimi de gösterdi. Bunun gizlenme yerimden çıkıp kerestelerin arasındaki yolu kıvrıla kıvrıla dolandıktan sonra, onun kabinindeki kapağın hemen altındaki duvardaki bir çivide son bulduğunu söyledi. Bu sicim sayesinde, gerekirse onun yardımı olmadan yolumu bulup dışarı çıkabilirdim. Sonra bana feneri, ayrıca bol bol mum ve kibrit bırakarak ve beni fark edilmeden olabildiğince sık ziyaret edeceğine söz vererek gitti. Haziran'ın on yedisiydi.

Gizlenme yerimde sanırım üç gün üç gece geçirdim. Bu süre içinde sadece iki kez, sandığın açılan ucunun hemen karşısındaki, iki büyük ambalaj sandığının arasındaki boşlukta ayakta durup gerinmek için dışarı çıktım. Augustus'u hiç görmedim, ama bu beni huzursuz etmedi, çünkü briğin her an denize açılabileceğini ve Augustus'un o hengamede aşağı inip beni ziyaret etmeye pek fırsat bulamayacağını biliyordum. Sonunda kabinindeki kapağın açılıp kapandığını duydum. Sonra Augustus fısıltıyla her şeyin yolunda olup olmadığını ve bir şey isteyip istemediğimi sordu. "Hiçbir şey istemiyorum," dedim. "Çok rahatım. Brik ne zaman yola çıkacak?" "Yarım saatten az kaldı," diye yanıtladı. "Sana haber vermeye geldim. Bir de, beni üç dört gün göremezsen merak etme. Gelmeye fırsat bulamayabilirim. Yukarıda her şey yolunda gidiyor. Ben yukarı çıkıp kapağı kapadıktan sonra, sicimi takip ederek çiviye kadar git. Orada kol saatimi

bulacaksın. Gün ışığını göremediğinden günleri saymakta işine yarayabilir. Herhalde kaç gündür burada olduğunu bilmiyorsundur. Sadece üç gün geçti. Ayın yirmisindeyiz. Saati kendim getirirdim, ama yokluğumu fark etmelerinden korkuyorum." Sözünü bitirdikten sonra yukarı çıktı.

O gittikten yarım saat sonra briğin hareket ettiğini fark ettim. Nihayet bir yolculuğa çıkmayı başardığım için kendi kendimi kutladım. Ortaya çıkıp yukarıdaki, daha rahat olmasa da daha geniş kamaraya geçmeden önce işimi şansa bırakmamaya, gerektiği kadar beklemeye karar verdim. İlk yapmam gereken şey saati almaktı. Mumu yanar halde bırakıp, karanlıkta el yordamıyla ilerleyerek sicimi takip ettim. Sağa sola saparak ilerlerken, bazen başladığım yerin yarım ya da bir metre kadar yakınına döndüğümü fark ettim Sonunda çiviye ulaştım ve saati aldıktan sonra sağ salim gen dondum Sonra arkadaşımın büyük bir düşüncelilikle bırakmış olduğu kitaplara göz gezdirdim Aralarından Lewis ile Clark'ın Columbia Nehri'nin ağzında yapmış oldukları keşif seferini anlatan bir kitabı seçtim. Bunu bir süre okuduktan sonra uykum geldi. Mumu dikkatle söndürüp, deliksiz bir uykuya daldım.

Uyandığımda üstümde tuhaf bir sersemlik vardı. Nerede olduğumu ancak beş dakika sonra anımsayabildim. Ama yavaş yavaş her şeyi hatırladım Bit kibrit çakarak saate baktım. Ama durmuştu. Bu yüzden ne kadar uyumuş olduğumu anlayamadım. Her tarafım uyuşmuştu, bu yüzden çıkıp sandıkların arasında ayakta durarak gerindim. Sonra kurt gibi acıktığımı hissettim Aklıma soğuk koyun eti geldi. Birazını uyumadan önce yemiştim. Tadı nefisti Ama etin tamamen çürümüş olduğunu görünce çok şaşırdım! Bu beni epey kaygılandırdı, çünkü uyanınca hissettiğim sersemliği de düşününce, belki de epey uzun bir süre uyumuş olduğumu düşünmeye başladım. Bunun ambarın boğucu atmosferiyle ilgisi olabilirdi. Belki de ciddi sonuçlar doğuracaktı. Başım çatlayacak gibi ağrıyordu. Zor nefes alıyor gibiydim. Kısacası aklıma türlü turlu iç karartıcı düşünce geliyordu. Yine de kapağı kaldırıp yukarı çıkmaya cesaret edemiyordum. Saati kurduktan sonra, olabildiğince sakinleşmeye çalıştım.

Sonraki yirmi dört saat çok yavaş geçti. Ne gelen vardı, ne giden. Augustus'u büyük ihmalkarlıkla suçlamadan edemiyordum. Beni en çok endişelendiren şey, sınaindeki suyun çeyrek litreye inmiş olmasıydı. Koyun eti bozulduğu için bol bol Bologna sosisi yemiştim. Bu da beni susatmıştı. Çok kaygılı olduğumdan kitap okuyamıyordum. Ayrıca çok uykum

gelmişti, ama uyumaya korkuyordum. Ambarın boğucu havasındaki kömür dumanından zehirlenmekten korkuyordum. Bu arada briğin sallanmasından, okyanusa epey açılmış olduğumuzu anlamıştım. Ayrıca çok uzaktan gelen boğuk bir uğultu da duyuyordum. Çok şiddetli bir rüzgar esiyor olmalıydı. Augustus'un niye gelmediğini anlayamıyordum. Herhalde artık denize yeterince açılmıştık; ortaya çıkabilirdim. Ama belki de başına bir şey gelmişti. Benim bu kadar uzun süre hapis kalmama göz yumamazdı. Belki de ansızın ölüvermiş ya da güverteden düşmüştü, Bunları düşününce artık yerimde duramaz oldum. Belki de ters yönde esen rüzgarlar yüzünden hâlâ Nantucket'ten fazla uzaklaşamamıştık. Ama buna inanmam mümkün değildi, çünkü öyle olsa briğin sık sık dönmesi gerekirdi. Oysa sürekli iskele tarafına yatıp duruyordu. Bundan da sancak tarafından sürekli rüzgar estiğini ve geminin düz bir rotada ilerlediğini anlıyordum. Ayrıca hâla o adanın civarında olsak, Augustus gelip bana bunu bildirmez miydi? Bütün bunları o iç karartıcı koşullar altında, yapayalnız halde düşündükten sonra; yirmi dört saat daha beklemeye karar verdim. Eğer arkadaşım bu süre içinde hâlâ gelmezse, Augustus'un odasına açılan kapağı bulacak veya onunla konuşacak, ya da en azından biraz temiz hava almaya ve odasından su temin etmeye çalışacaktım. Bunları düşünürken uykum geldi. Uyanık kalmaya çalışmama karşın derin bir uykuya daldım. Daha doğrusu kendimden geçmiştim. Korkunç kabuslar gördüm. Başıma her türlü felaket geliyordu. Vahşi ve korkunç iblisler beni dev yastıklarla boğuyordu. Dev yılanlar gövdemi sarıp korkunç, parlak gözlerini yüzüme dikiyordu. Sonra ıssız ve dehşet verici, uçsuz bucaksız çöller görmeye başladım. Karşımda gri ve yapraksız, dev ağaçlar göz alabildiğine uzanıyordu. Kökleri engin bataklıkların kara, durgun ve korkunç sularının altındaydı. O tuhaf ağaçlar sanki insan gibi bilinçliydi, iskelete benzeyen kollarını sallıyor, müthiş bir acı ve çaresizlikle tiz, yürek paralayıcı çığlıklar atıyor, o sessiz sulara yalvarıyor, merhamet dileniyorlardı. Sonra karşımdaki manzara değişti. Bu kez Sahra Çölü'nün yakıcı kumlarında tek başıma, çırılçıplak duruyordum. Ayaklarımın dibine vahşi bir aslan uzanmıştı. Birden korkunç gözlerini açıp bana baktı. Sonra ayağa fırlayıp korkunç dişlerini gösterdi. Derken kızıl boğazından gök gürültüsü gibi bir gürleme yükseldi. Korkudan yere düştüm. Felç olmuş gibiydim. Sonra uyandım. En azından kısmen kendime geldim, işte o zaman gördüğüm şeyin sadece bir rüya olmadığını anladım. Son derece gerçek, dev, ağır bir canavar göğsüme yatmıştı. Göğsümdeki

pençelerini ve kulağımdaki sıcak nefesini hissediyordum. Karanlıkta beyaz ve korkunç, sivri dişleri parlıyordu.

O anda dünyaları verseler ne kımıldayabilir, ne de konuşabilirdim. Hayvan (her ne idiyse) biraz kıpırdanıp tekrar üstüme yerleşti, ama saldırmaya kalkmadı. Altında çaresizce yatıyordum. Ölmek üzere olduğumu düşünüyordum. Hem bedenimin, hem de aklımın hızla güçsüzleştiğini hissediyordum. Kısacası korkudan ölmek üzereydim. Zihnim bulanmıştı - midem bulanıyordu - gözlerim kararmıştı - tepemdeki o parlak gözleri bile doğru dürüst seçemez olmuştum. Son bir çabayla Tanrı'nın adını andım ve kendimi ölüme hazırladım. Sesim hayvanı kızdırmış gibiydi. Üstüme iyice tırmandı. Ama sonra uzun ve alçak bir inilti çıkararak, büyük bir hevesle, sevgi ve neşeyle yüzümü ve ellerimi yalamaya başladı! Hayretler içinde kalmıştım. Ama New-founland cinsi köpeğim Tiger'ın sesini tanımamam olanaksızdı. Ayrıca okşayışlarını da çok iyi bilirdim. Birden beynime kan hücum etti. Kurtulduğumu, tekrar canlandığımı hissediyordum. Başım dönüyordu. Hemen şiltenin üstünde doğrulup sadık dostumun boynuna sarıldım ve hıçkıra hıçkıra ağladım.

Yine daha önceki gibi, şilteden kalktığımda tamamen sersemlemiş haldeydim. Uzun bir süre doğru dürüst düşünemedim. Ama sonra, düşünme yetim yavaş yavaş geri dönünce, nasıl bir durumda bulunduğumu hatırladım. Tiger'ın oraya nasıl gelebildiğini anlayamıyordum. Bu konuda çeşitli varsayımlar yürüttükten sonra, en sonunda yanımda olduğu, korkunç yalnızlığımı paylaştığı ve beni okşayışlarıyla rahatlattığı için şükretmekle yetinmek zorunda kaldım. Köpeğini seven çok insan vardır. Ama Tiger'la ben birbirimize sıradışı bir sevgiyle bağlıydık. Sevilmeyi ondan fazla hak eden bir yaratık olamazdı. Yedi yıldır yanımdan ayrılmayan bir dosttu. Bir köpeğin sahip olabileceği tüm meziyetlere sahipti. Onu daha yavruyken, Nantucket'taki fesat bir çocuğun elinden kurtarmıştım. Boynuna bir ip bağlamış, onu deniz kenarına götürüyordu. Köpek borcunu büyüyünce, üç sene kadar sonra, beni bir eli sopalı bir gaspçıdan kurtararak ödemişti.

Saati bulup kulağıma götürünce, tekrar durmuş olduğunu anladım. Ama buna şaşırmamışım, çünkü sersemlemiş halime bakarak, yine çok uzun bir sure uyumuş olduğum sonucuna varmıştım. Ne kadar uyuduğumu bilemiyordum tabii. Ateşim vardı ve neredeyse dayanılmaz bir susuzluk çekiyordum. Sandığın içinde el yordamıyla geriye kalan az miktardaki suyu aradım, fenerin içindeki mum bittiğinden ve kibritleri de bulamadığımdan,

ışık yakamıyordum. Ama sürahiyi bulunca bomboş olduğunu gördüm. Tiger kalan suyu içmiş olmalıydı. Ayrıca koyun etinin kalan kısmını da yemişti. Hayvanın budundan geriye kalan kemik sandığın önünde duruyordu. Koyun eti zaten bozulmuş olduğundan işime yaramazdı, ama suyun bitmesi çok kötü olmuştu. Çok halsizdim -en küçük bir harekette ya da çabada sıtmalı gibi tir tir titriyordum. Bütün bunlar yetmezmiş gibi, brik şiddetle sallanıyordu. Sandığın üstündeki yağ fıçıları her an devrilebilirdi. O zaman dışarı çıkamazdım. Ayrıca deniz tutmuştu. İçim korkunç bir şekilde bulanıyordu. Bütün bu koşullar bir araya gelince, ne olursa olsun ambar kapağına gitmeye ve biraz temiz hava almaya karar verdim. Yoksa çok geç olacaktı. Bu karan verdikten sonra, tekrar el yordamıyla mumları ve kibritleri aramaya başladım. Kibritleri hemen buldum, ama mumları bulamayınca (oysa onları nereye koyduğumu çok iyi hatırlıyordum), aramaktan şimdilik vazgeçmeye karar verdim ve Tiger'a sessizce uzanmasını söyledikten sonra, ambar kapağına doğru yola çıktım.

Ne kadar halsiz olduğumu yolda daha iyi anladım. Emekleyerek ilerlerken çok zorlanıyordum. Sık sık kollarımın takati kesiliyordu ve yere kapaklanıyordum. Yerde dakikalarca, neredeyse kendimden geçmiş halde yatıyordum. Yine de ağır ağır ilerlemeyi sürdürdüm. Kerestelerin arasındaki o dar ve dolambaçlı geçitlerde bayılıp kalmaktan korkuyordum. Böyle bir durumda öleceğim kesindi. Sonunda, son gücümü toplayıp ileri atılınca, kafamı demir bir sandığın kenarına şiddetle çarptım. Bu kaza beni sadece birkaç saniye sersemletti. Ama o sandığın geminin sarsıntıları yüzünden düşüp yolumu tamamen tıkamış olduğunu anlayınca mahvolduğumu hissettim. Sandık çevredeki sandıklarla gemi eşyalarının arasına sıkışmış olduğundan, var gücümle uğraşmama karşın onu bir milim bile kımıldatamıyordum. Bu yüzden, dermansız olmama karşın, iki seçenekten birini seçmek zorundaydım: Ya sicimin rehberliğinden vazgeçip yeni bir yol bulmaya çalışacaktım, ya da sandığın üstüne tırmanıp diğer tarafa geçecektim. Birinci seçenek insanı düşününce ürpertecek kadar büyük güçlükler ve tehlikeler içeriyordu. Hem zihinsel, hem de fiziksel açıdan güçsüzdüm. O dermansız halimle ambarın o korkunç, ıssız labirentlerinde yeni bir yol bulmaya çatışırsam, mutlaka kaybolur ve feci şekilde can verirdim. Bu yüzden hiç vakit kaybetmeden, sandığın üstüne tırmanmak üzere tüm gücümü ve cesaretimi topladım.

Ama ayağa kalktığında işimin korktuğumdan da zor olduğunu gördüm.

O dar geçidin her iki tarafında ağır keresteden duvarlar yükseliyordu. En küçük bir dikkatsizliğim bunların tepeme inmesine yol açabilirdi. Veya beni ezmeseler bile, en azından yolu okuyabilirlerdi. Orada kısılı kalabilirdim. Sandık uzundu ve yüzeyi dümdüzdü. Üstünde tutunacak yer yoktu. Bu yüzden üst kenarına tutunmaya çalıştım. Bunu başaramadım, ama zaten başarsam da kendimi yukarı çekecek gücü bulamadım herhalde. Bu yüzden başaramamam her açıdan iyi oldu Sonra sandığı kaldırmayı denedim, ama umudum yoktu. Bununla uğraşırken birden ellerimde güçlü bir titreşim hissettim. Elimi sandığın yan yüzeyinde gezdirince, tahtalarının en büyüklerinden birinin gevşemiş olduğunu anladım. Neyse ki, çakım yanımdaydı. Bunu hemen çıkarıp tahtayı sökmeye giriştim. Epey uğraştıktan sonra başardım. Delikten geçip diğer tarafın açık olduğunu görünce müthiş bir sevince kapıldım. Yani sandığın üstü açıktı, çünkü içinden geçtiğim taraf alaydı; sandık yan yatmış halde duruyordu. Bundan sonra, çiviye ulaşana dek başka bir güçlükle karşılaşmadım. Doğrulup Augustus'un kamarasına açılan kapağa usulca dokunurken kalbim küt küt atıyordu. Kapak açılmayınca biraz daha güçlü ittim. Biraz kaygılıydım, çünkü yukarıda Augustus’tan başka birinin olmasından korkuyordum. Ama kapak yine kalkmayınca hem şaşırdım, hem de farklı bir şekilde endişelendim. Çünkü daha önce kolayca açıldığını biliyordum. Kapağı daha güçlü ittim - yine de kımıldamadı; bütün gücümle ittim - faydası olmadı. Sonra öfkeyle, hiddetle, umutsuzca itmeye başladım -elimden geleni yaptım. Ama kapak kımıldamıyordu. Demek ki, ya keşfedilip çivilenmişti, ya da üstüne çok ağır bir şey konulmuştu.

Müthiş bir dehşete ve umutsuzluğa kapılmıştım Kapağın niye açılmadığını düşünmeye çalıştım, ama başaramadım Doğru dürüst düşünemiyordum.

Yere çöktüm ve başıma gelebilecek korkunç şeyleri aklımdan geçirmeye başladım. Susuzluktan, açlıktan ya da havasızlıktan ölebilirdim. Diri diri mezara gömülmüş gibiydim. Bir süre sonra kendimi topladım. Ayağa kalktım ve parmak uçlarımla kapağın kenarlarını arayıp buldum. Bunlara bakıp yukarıdan ışık gelip gelmediğini anlamaya çalıştım Görebildiğim kadarıyla gelmiyordu. Bunun üzerine çakımı içeri soktum. Biraz itince çakının ucu sen bir cisme dayandı. Çakının ucunu buna sürtünce, üstündeki kıvrımlardan, kalın bir demir zincir olduğunu anladım. Artık sandığıma geri dönmekten ve orada ya kötü kaderime razı olmaktan ya da sakinleşip bir

kurtulma planı yapmaktan başka çarem kalmamıştı. Hemen yola çıktım ve sayısız güçlüklerden sonra geri dönmeyi başardım. Şiltenin üstüne bitkin halde uzanırken Tiger boylu boyunca yanıma yattı ve beni yalamaya başladı. Sanki beni rahatlatmaya, cesaretlendirmeye çalışıyordu.

Bir süre sonra, hareketlerinin tuhaflığı dikkatimi çekti. Ellerimle yüzümü birkaç dakika yaladıktan sonra birden duruyor ve usulca inliyordu. Her elimi uzattığımda sırt üstü yatıyor, ayaklarını havaya kaldırıyordu. Bunu sık sık tekrarlaması garibime gitti. Sebebini anlayamıyordum. Hayvan rahatsız gibiydi, bu yüzden herhalde yaralı olsa gerek, diye düşündüm. Ayaklarını teker teker inceledim, ama bir yara bulamadım. Belki karnı acıkmıştır, diye düşünüp ona iri bir salam parçası verdim. Bunu afiyetle yedi, ama sonra o tuhaf hareketlere tekrar başladı. Bunun üzerine, onun da tıpkı benim gibi susuzluk çektiğine karar verdim. Tam bunun doğru olduğuna inanacakken, birden aklıma sadece ayaklarını incelemiş olduğum geldi. Oysa belki de gövdesinin herhangi bir yerinden ya da başından yaralanmıştı. Başını dikkatle incelememe karşın bir şey bulamadım. Ama elimi sırtında gezdirince, bir yerde tüylerin kabarık olduğunu fark ettim. Parmağımla yoklayınca, hayvanın gövdesine bir ip dolanmış olduğunu anladım. Bu ipe bir kağıt parçası bağlanmıştı. Hayvanın sol omzunun hemen altında duruyordu.

Bölüm 3

Aklıma gelen ilk düşünce, bunun Augustus’un gönderdiği bir not olduğuydu. Herhalde bazı aksilikler yüzünden beni bu zindandan kurtaramayınca, neler olduğunu anlatmak için bu yolu seçmişti. Heyecandan titreyen parmaklarla, kibritle mumları tekrar aramaya başladım. Onları uyumadan önce özenle bir yere koyduğumu hayal meyal hatırlıyordum. Aslında kapağa yaptığım son yolculuktan önce, onları tam olarak nereye koyduğumu hatırlayabilmiştim. Ama şimdi hatırlayamıyordum. Onları tam bir saat boşuna aradım. Müthiş bir kaygı ve gerilim içindeydim. Sonunda ellerimle etrafı yoklaya yoklaya sandığın dışına çıkınca, dümen tarafında titreşen, hafif bir ışık gördüm. Çok

şaşırmıştım. Sadece birkaç metre öteden geldiğinden, ona doğru ilerlemeye başladım. Ama harekete geçer geçmez ışık kayboldu. Onu ancak el yordamıyla geri döndükten sonra tekrar görebildim. Sonra başımı sağa sola uzatıp bakınca anladım ki, onu gözden kaybetmemek için ilk baştakinin tam aksi yönde ve çok yavaş hareket etmem gerekiyordu. Sonunda (sayısız dar geçitlerden sıkışarak geçtikten sonra) ona ulaşmayı başardım. Işık yan dönmüş boş bir fıçının üstünde duran fosforlu kibrit parçalarından çıkıyordu. Kibritlerimin buraya nasıl geldiğini merak ederken, elim iki üç parça muma rastgeldi. Bunların köpek tarafından kemirilmiş olduğu belliydi. Demek köpek bütün mumlarımı yemişti. Augustus'un mesajını okuyabilme umudumu yitirmiştim. Mumlardan geriye kalan küçük parçalar ezilip fıçının üstündeki tozların arasına karışmıştı. Onları kullanamazdım, bu yüzden orada bıraktım. Fosforlu kibrit parçalarını (sadece birkaç tane vardı) elimden geldiğince toplayıp sandığa, büyük güçlüklerden sonra, geri döndüm. Tiger orada beni bekliyordu.

Şimdi ne yapacağımı bilemiyordum. Ambar öyle karanlıktı ki, elimi bile, yüzüme ne kadar yakın tutarsam tutayım göremiyordum. O beyaz kağıt parçasını ancak gözucuyla baktığımda, hayal meyal seçebiliyordum. Gözümün ağtabakasının kenarını o tarafa çevirince, yani yan bakınca belli belirsiz görebiliyordum, İçerisi işte böylesine karanlıktı. Arkadaşımın mesajı işime yaramadığı gibi, zaten bitkin ve kaygılı olan zihnimi daha da huzursuzlandırıyordu. Işık bulmak için kafamdan türlü türlü olmayacak fikirler -afyon almış birinin aynı durumda düşüneceği türdendiler- geçiyordu. Mantığım ve hayal gücüm zayıfladıkça, bunlar son derece akla yakın ve olası geliyordu. Sonunda aklıma mantıklı görünen bir fikir geldi. Bunu niye daha önce akıl etmediğime şaştım. Kağıt parçasını bir kitabın üstüne koydum. Fıçının üstünde bulduğum fosforlu kibrit parçalarını da kağıdın üzerine döktüm. Sonra avcumu bunlara hızla, ama düzenli hareketlerle sürtmeye başladım. Kağıdın bütün yüzeyi bir anda aydınlandı. Orada bir yazı olsa eminim ki, rahatça görürdüm. Ama tek bir kelime dahi yoktu. İçimi karartan ve beni tatminsiz bırakan bir boşluktan başka hiçbir şey yoktu. Işık birkaç saniye sonra sönerken, sanki içimde ruhumun ışığı da söndü.

Daha önce de birden fazla kez söylediğim gibi, kafam bir süredir doğru dürüst işlemiyordu. Arada bir zihnimin açıldığı, hattâ kendimi iyi hissettiğim zamanlar oluyordu, ama bunlar çok enderdi. Ne de olsa bir

balina gemisinin ambarının boğucu, neredeyse zehirli havasında pek çok gün geçirmiş ve bu sürenin çoğunda susuzluk çekmiştim. Son on dört on beş saattir hiç su içmemiştim -ayrıca uyumamıştım da. Koyun etini kaybettiğimden beri, elimde deniz bisküvisinden ve tuzlu, susatıcı etlerden başka yiyecek yoktu. Bisküvileri yiyemezdim, çünkü bunlar çok kuru ve sert olduğundan, susuzluktan şişmiş boğazımdan geçmezlerdi. Yüksek ateşim vardı. Kendimi her açıdan hasta hissediyordum. Bu yüzden, kağıdın sadece bir yüzüne bakmış olduğumu ancak saatlerce, korkunç bir umutsuzluğa kapıldıktan sonra fark edebilmem normaldi. Bu birden kafama dank edince anlatamayacağım kadar öfkelendim (sanırım hissettiğim şey, her şeyden çok öfkeydi). O dalgınlık o kadar önemli olmayabilirdi -hayal kırıklığım yüzünden kağıdı aptalca, çocukça bir sinirle yırtıp kim bilir nereye atmış olmasaydım tabii.

Neyse ki, Tiger beni bu umutsuz durumdan büyük ölçüde kurtardı. Uzun bir aramadan sonra kağıdın küçük bir parçasını bulunca, bunu köpeğe koklattım ve gerisini aradığımı göstermeye çalıştım. Tiger ne istediğimi hemen anlayarak beni çok şaşırttı (çünkü ona aynı cinsten köpeklerin kolayca yapabildiği numaralardan hiçbirini öğretmemiştim). Etrafı birkaç saniye kokladıktan sonra kağıdın çok daha büyük bir parçasını buldu. Bunu bana getirdikten sonra durup burnunu elime sürttü. Yaptığı şeyi onayladığımı göstermemi bekler gibiydi. Başını okşayınca, hemen tekrar aramaya koyuldu. Bu kez geri dönmesi birkaç dakika sürdü -ama döndüğünde, ağzında büyük bir kağıt parçası vardı. Kağıdı yırtarken sadece üç parçaya bölmüş olmalıydım. Neyse ki, geri kalan az miktarda fosforlu kibrit parçasını bulmakta güçlük çekmedim -çünkü aralarında bir iki parça hâlâ parlıyordu. Yaşadığım zorluklar bana tedbirli olmayı öğretmişti. Bu kez durup ne yapmam gerektiğini düşündüm. Kağıdın diğer yüzünde, bakmadığım yüzünde büyük ihtimalle bir şeyler yazılıydı. Ama bu hangi yüzdü acaba? Parçaları bir araya getirmek bana bu konuda bir fikir vermedi, ama kağıdın üstünde yazılar varsa, bunların hepsinin mutlaka aynı yüzde bulunduğunu ve birbiriyle bağlantılı cümleler halinde yazılmış olduğunu düşünmemi sağladı. Bu konuyu açıklığa kavuşturmam şarttı, çünkü bir kez daha başarısız olursam geri kalan fosfor üçüncü bir denemeye yetmezdi. Kağıt parçalarını tekrar kitabın üstüne koyup bu meseleyi dakikalarca düşündüm. Sonunda parmağımı kağıdın iki yüzünde de tüm dikkatimi toplayarak gezdirirsem, belki harflerin çok hafif kabartısını hissedebileceğime karar verdim. Parmağımı kağıdın yukarı bakan yüzünde

dikkatle gezdirmeye başladım. O sırada çok hafif, ama yine de belirgin bir parıltının parmağımı takip ettiğini fark ettim. Bu bir önceki denemem sırasında kağıdın üstüne döktüğüm fosforlu parçacıklardan geriye kalanlar olmalıydı. O halde bakmadığım taraf kağıdın diğer yüzüydü. Kağıdın diğer yüzünü çevirip tekrar işe koyuldum. Parmağıma fosfor tozu bulaştırınca, yine önceki gibi bir parıltı belirdi. Ama bu kez iri harflerle yazılmış bir el yazısından oluşma pek çok satırı seçebildim. Parıltı ne yazık ki, hemen söndü. Ama orada üç cümle olduğunu fark edebilmiştim. Üstelik hepsini okuyacak kadar vaktim de vardı. Ama çok heyecanlandığımdan, sadece son beş cümleyi okuyabildim: “kan -hayatın gizlenmeyi sürdürmene bağlı."

Mesajın tamamını okuyabilsem, arkadaşımın nasıl bir tehlikeden bahsettiğini anlayabilsem; eminim ki, korkunç bir felaketten bile bahsediyor olsa o andaki kadar korkmazdım. Hem de "kan” demişti -her zaman gizem, acı ve dehşet içeren bir sözcüğü kullanmıştı. Simdi ne kadar önemli görünüyordu bana - o muğlak hece, hapishanemin karanlığında ruhumun en derin yerlerini nasıl da donduruyor ve kararlıyordu!

Augustus’un bana gizlenmeyi sürdürmemi öğütlemesinin haklı sebepleri vardı mutlaka -ama bu konuda binlerce tahminde bulunmama karşın, hiçbiri mümkün gelmedi. Kapağa yaptığım son yolculuktan döndükten hemen sonra, Tiger’ın tuhaf tavrı dikkatimi çekmeden önce, sesimi ne olursa olsun güvertedekilere duyurmaya, bu işe yaramazsa da çakımla duvar tahtalarını kazarak alt güverteye ulaşmaya çalışmaya karar vermiştim. Bu iki seçeneği son çare olarak görüyor, bundan cesaret alıyordum. İçinde bulunduğum durumun korkunçluğuna bu sayede katlanabilmişim. Ama okuyabildiğim o birkaç sözcük bu son çareyi de elimden almıştı. Böylece ilk gez gerçekten umutsuzluğa kapıldım. Kendimi şiltenin üstüne attım ve bir gün bir gece boyunca kendimden geçmiş halde yattım. Ara ara bilincimin ve hafızamın yerine geldiği oluyordu, ama sadece anlık olarak.

Sonunda uyandığımda, içinde bulunduğum durumun korkunç yanlarım düşünmeye başladım. Susuz yirmi dört saatten fazla yaşayabileceğimi sanmıyordum. Buraya hapsolduğumda, ilk başlarda Augustus’un bıraktığı meyve sularından bol bol içmiştim, ama bunlar susuzluğumu gidermek şöyle dursun, ateşimi yükseltmişti. Geride sadece çok az miktarda sert şeftali likörü kalmıştı, ama buna bakınca bile midem bulanıyordu. Sosisler bitmişti. Salamdan geriye ufak bir parça kalmıştı. Bisküvilerinse çoğunu

Tiger yemiş, geride sadece birkaç küçük parça kalmıştı. Üstelik başımın ağrısı giderek artıyordu. Bu da ilk uyuyuşumdan beri üstümden atamadığım sersemliği iyice kötüleştiriyordu. Son birkaç saattir solumakta zorlanıyordum. Şimdi ise aldığım her solukta göğsüm kasılıyor, müthiş acıyordu. Ama daha da korkuncu köpeğin tavırlarıydı. Aslında kendime gelip yattığım yerden kalkmama yol açan şey en çok da buydu.

Davranışlarında bir değişiklik olduğunu ilk kez fosforu son defa kağıda sürterken fark etmiştim. Ben bu işle meşgulken Tiger burnunu elime sürtüp hafifçe hırlamıştı. Ama o sırada çok heyecanlı olduğumdan bunu pek önemsememiştim. Hatırlarsanız, kısa süre sonra kendimi şiltenin üstüne atarak kendimden geçmiştim. Sonra kulaklarımda tuhaf bir tıslama sesi duydum. Bu ses Tiger'dan geliyordu. Çok heyecanlanmış gibi hızlı hızlı soluyor ve inliyordu. Gözleri karanlıkta vahşice parlıyordu. Onunla konuşunca hafif bir hırıltıyla karşılık verdikten sonra sustu. Ben de tekrar uykuya daldım ve yine aynı şekilde uyandırıldım. Bu üç dört kez tekrarlandı. Sonunda Tiger'ın davranışları beni öyle korkuttu ki, tamamen uyandım. Şimdi sandığın girişinin yanına uzanmış, usulca da olsa korkutucu bir şekilde hırlıyor ve acı çekiyormuş gibi dişlerini gıcırdatıyordu. İşte o zaman ya susuzluktan ya da ambarın boğucu havasından delirdiğine şüphem kalmadı. Ne yapacağımı bilemiyordum. Onu öldürmeyi düşünmek bile istemiyordum, ama bu güvenliğim için kesinlikle şart gibi görünüyordu. Gözlerini korkunç bir vahşilikle üstüme dikmişti; bunu açıkça görebiliyordum. Her an üstüme saldırmasını bekliyordum. Sonunda bu tüyler ürpertici duruma daha fazla dayanamadım. Sandıktan ne olursa olsun çıkmaya ve bana saldırırsa Tiger'ı öldürmeye karar verdim. Dışarı çıkmak için üstünden geçmem gerekiyordu. Ama niyetimi sezmiş gibiydi - çünkü ön ayakları üstünde doğrulup (bunu gözlerinin havada yükselmesinden anladım) beyaz, sivri dişlerinin tamamını gösterdi. Karanlıkta dişlerini açıkça görebiliyordum. Kalan salamı, likör şişesini ve Augustus'un bıraktığı uzun bir et bıçağını alarak; pelerinime olabildiğince sarındıktan sonra sandığın girişine doğru bir adım attım. Bunu yapar yapmaz köpek yüksek bir hırıltıyla boğazıma atıldı. Gövdesi tüm ağırlığıyla sağ omzuma çarptı. Ben sola düşerken, delirmiş hayvan üstümden geçip gitti. Diz üstü düşmüştüm. Kafam battaniyelerin arasına gömülmüştü. Bunlar beni gözü dönmüş hayvanın ikinci saldırısından korudu. Keskin dişlerinin boynumdaki yün kumaşa battığını hissediyordum. Neyse ki, bütün o kıvrımları delip geçemiyorlardı. Şimdi köpeğin altındaydım ve birkaç

saniye sonra çaresiz kalacaktım. Çaresizliğin verdiği güçle ayağa kalktım ve onu üstümden fırlatıp attım. Sonra şiltedeki battaniyeleri kaparak Tiger'ın üstüne fırlattım. Hayvan onlardan kurtulmaya çalışırken; dışarı çıkıp sandığın kapısını kapamayı başardım. Ama boğuşurken salamı düşürmüştüm. Yanımda besin olarak sadece tek bir likör şişesi kalmıştı. Bunu düşününce, şımarık bir çocuk gibi davranıp şişeyi bir dikişte boşalttıktan sonra öfkeyle yere atıp parçaladım.

Parçalanan şişenin yankıları henüz dinmemişti ki, alt güverte tarafından birinin bana heyecanlı, ama kısık bir sesle seslendiğini işittim. Bu öyle beklenmedik bir şeydi ki ve o ses içimde öyle yoğun duygular uyandırmıştı ki, karşılık vermeye çalışsam da sesim çıkmadı. Arkadaşım beni öldü sanıp gider diye müthiş bir dehşete kapılmıştım. Sandığın girişinin önündeki iki ambalaj sandığının arasında durmuş titriyor, konuşmaya çabalıyordum Ama o an dünyaları verseler tek kelime edemezdim. Sonra ileride bir yerlerden, kerestelerin arasından hafif bir hışmı geldi. Sonra bu ses giderek hafiflemeye başladı. O an hissettiklerimi asla unutamam Gidiyordu - arkadaşım - dostum -kendisinden çok şey beklemeye hakkım olan o insan gidiyordu - beni terk ediyordu — gitmişti! Beni dünyanın en korkunç ve iğrenç zindanında dehşetli bir ölüme terk ederek gidiyordu. Tek bir sözcük, tek bir hece beni kurtarabilirdi - ama o tek heceyi söyleyemiyordum! Eminim o anki ızdırabım can çekişmenin acısından on bin kat beterdi. Başım dönüyordu. Sandığın kenarına yığıldım.

Düşerken pantolonumun belindeki et bıçağı da yere düştü ve takırdadı. Hayatımda duyduğum en güzel ezgiydi bu! Augustus'un bu sese karşılık verip vermeyeceğini anlamak için kulak kabarttım -bana seslenen kişinin ondan başkası olamayacağını biliyordum. Birkaç saniye boyunca sadece sessizlik vardı. Sonunda kısık ve tereddütlü bir sesle, “Arthur!" dediğini işittim. Umudum tekrar yeşerince sesim geri gelmişti. Avazım çıktığı kadar bağırdım: “Augustus! Ah, Augustus!" diye. “Sus -Tanrı aşkına sus!" dedi, korkudan titreyen bir sesle. “Hemen yanına geliyorum -bekle biraz.’’ Uzun bir süre boyunca kerestelerin arasından geçtiğini işittim. Her an bana bir asır gibi geldi. Sonunda elini omzumda hissettim. Aynı anda da dudaklarıma su dolu bir şişe dayadı. Tek bir yudum suyun ne büyük fiziksel hazlar verebildiğini ancak ölümden son anda kurtulmuş ya da benim gibi dayanılmaz bir susuzluk çekmiş olanlar bilebilir.

Susuzluğumu biraz giderdikten sonra, Augustus cebinden üç dört soğuk haşlanmış patates çıkardı. Bunları iştahla yedim. Yanında kara bir fener de getirmişti. Bunun içinde yanan mumun ışığı da bana su ve yiyecek kadar haz verdi. Ama Augustus’un niye bu kadar gecikmiş olduğunu öğrenmek için sabırsızlanıyordum ve hapislik günlerim sırasında gemide olup bitenleri anlatmaya koyuldu.

Bölüm 4

Brik denize Augustus'un bana saati bırakmasından bir saat kadar sonra açılmıştı -tam tahmin ettiğim gibi. O gün Haziran’ın yirmisiydi. Hatırlarsanız sonraki üç gün boyunca güvertede öyle bir hareketlilik ve koşturma olmuştu ki -özellikle de kamaralarda ve özel kabinlerde- Augustus kamarasındaki kapağın keşfedilmesi riskine girmemek için beni ziyaret edememişti. Sonunda geldiğinde, ona halimden memnun olduğumu söylemiştim. Bu yüzden sonraki iki gün boyunca benim için pek endişelenmemişti. Yine de aşağı inmek için fırsat kollamıştı. Ama bu fırsatı ancak dördüncü gün bulabilmişti. Bu süre içinde defalarca babasına her şeyi anlatmayı ve beni hemen yukarı çıkarmayı düşünmüştü. Ama Nantucket'a hâlâ çok yakındık ve Kaptan Barnard’ın arada sırada söylediği şeylerden, gemide olduğumu anlarsa beni hemen geri götürebileceğini anlamıştı. Ayrıca içinde bulunduğum koşullar altında acil bir ihtiyacım olmayacağını, olsa da hemen kapağa vurup onu çağıracağımı düşünmüştü. Bu yüzden, bütün bunları uzun uzadıya düşündükten sonra, beni aşağıda bırakmaya ve ilk fırsatta ziyaret etmeye karar vermişti. Söylediğim gibi, bu fırsatı ancak bana saati getirdikten dört gün, yani ambara ilk girişimden yedi gün sonra bulabilmişti. Bu kez yanma su ya da yiyecek almadan inmişti. İlk hedefi bana seslenmek, böylece kapağın altına gitmemi sağlamaktı. Daha sonra erzak deposuna gidip bana su ve yiyecek getirecekti. Bu amaçla aşağı indiğinde uyuduğumu anlamıştı, çünkü çok yüksek sesle horladığımı işitmişti. Yaptığım hesaplara göre bu, kapaktan saati alıp döndükten hemen sonra daldığım uyku olmalıydı. Yani en az üç gün üç gece deliksiz uyumuştum. Dar mekanlardaki eski balık yağı kokusunun uyku getirdiğini sonraları hem kendi tecrübelerimden, hem de başka insanlardan öğrendim.

Ambarda hangi koşullar altında hapis kaldığımı ve o briğin ne kadar uzun süre balina gemisi olarak kullanıldığım düşününce, üç gün üç gece deliksiz uyumuş olmama değil, sonunda uyanabilmeme şaşıyorum.

Augustus önce bana kısık sesle, kapağı kapamadan seslenmişti, ama yanıt vermemiştim. Bunun üzerine kapağı kapatıp bana daha yüksek sesle, ardından da bağırarak seslenmişti. Ama ben horlamayı sürdürmüştüm. Kerestelerin arasından geçip sandığıma ulaşması epey zaman alacaktı. Bu arada yolculukla ilgili belgelerin düzenlenmesi ve kopya edilmesi konusunda ona sürekli ihtiyaç duyan Kaptan Barnard yokluğunu mutlaka fark ederdi. Bu yüzden tekrar yukarı çıkmaya ve aşağı inmek için başka bir fırsat kollamaya karar vermişti. Bu karara varması kolay olmuştu, çünkü deliksiz uyuduğuma göre herhalde halimden memnun olduğumu düşünmüştü. Tam o sırada kamaradan tuhaf gürültüler geldiğini işitmişti. Hemen yukarı çıkıp kapağı kapamış ve kamarasının kapısını açmıştı. Eşikten adımını atar atmaz burnuna bir tabanca dayanmış; aynı anda başına aldığı bir manivela darbesiyle yere yığılmıştı.

İrikıyım bir adam üstüne çullanıp boğazını sıkmaya başlamıştı. Yine de etrafında olup bitenleri görebiliyordu. Babasının elleri ayakları bağlanmıştı. Kamara merdiveninde baş aşağı yatıyordu. Alnındaki derin bir yaradan oluk gibi kan akıyordu. Tek kelime etmiyordu ve can çekiştiği belliydi, ikinci kaptan tepesinde durmuş, ona şeytani bir alayla bakarken bir yandan da kaptanın ceplerini karıştırıyordu. Sonunda büyük bir cüzdan ve bir kronometre bulup çıkarmıştı. Tayfalardan yedisi (aralarında zenci aşçı da vardı) iskele tarafındaki özel lüks kamaralarda silah arıyordu. Kısa süre sonra tüfek ve cephane bulmuşlardı. Kamarada Augustus ile Kaptan Barnard'ın dışında toplam dokuz kişi vardı. Haydutlar arkadaşımın kollarını arkadan bağladıktan sonra onu güverteye çıkarmışlardı. Hemen tayfa kamaralarına gitmişlerdi. Kapı sürgülenmişti. Başında iki bakalı isyancı duruyordu. İki tanesi de kapaklı ana girişin başındaydı. İkinci kaptan seslenmişti: "Aşağıdakiler, duyuyor musunuz? Teker teker yukarı çıkın. Homurdanmak yok ha!" Birkaç dakika boyunca hiç kimse çıkmamıştı. Sonunda İngiliz bir miço ağlayarak dışarı çıkmış ve ikinci kaptana canını bağışlaması için yalvarmıştı. Aldığı tek yanıt alnının ortasına inen bir balta olmuştu. Zavallı adam sessizce güverteye yığılmıştı. Zenci aşçı onu bir çocukmuş gibi kucağına alıp denize atmıştı. Aşağıdaki adamlar o darbenin ve denize düşen cesedin sesini duyunca dışarı çıkmaya yanaşmamış, ne

tehditlere ne de vaatlere kulak asmışlardı. Sonunda ikinci kaptan onları dumanla dışarı çıkarmaya karar vermişti. Aşağıdakiler bunu duyunca hep birden dışarı hücum etmişlerdi. Bir an için isyan bastırılacak, brik geri alınacak gibi olmuştu. Ama isyancılar altı tayfa dışarı çıktıktan sonra kapağı kapatmayı başarmışlardı. Bu altısı isyancıların çok kalabalık olduğunu görünce silahları da olmadığından, kısa bir mücadeleden sonra teslim olmuşlardı. İkinci kaptan onlara tatlı vaatlerde bulunmuştu -bunun sebebi aşağıdakileri kandırmaktı şüphesiz, çünkü güvertede söylenen her şeyi rahatça duyabiliyorlardı Sonuçta ikinci kaptanın şeytani zekası galip gelmişti. Aşağıdakilerin hepsi de teslim olmaya karar verdiklerini bildirmişti. Bunlar teker teker yukarı çıkınca bağlanmış ve yere atılmışlardı. İlk çıkan altı tayfayla birlikte, isyana katılmayanların sayısı yirmi yediydi.

Bundan sonra korkunç bir katliam yapılmıştı. Elleri kolları bağlı denizciler sürüklenerek borda iskelesine götürülmüştü. Aşçı burada elinde baltayla durmuş, sırayla kellelerini uçuruyordu. Tayfalardan yirmi ikisi bu şekilde can vermişti. Augustus artık canından umudu kesmiş, her an sıranın kendisine gelmesini bekliyordu. Ama o alçaklar ya yorulmuş ya da onca kandan tiksinmiş olmalıydılar. Çünkü arkadaşımla geri kalan dört tutsağın idamını ertelemişlerdi. İkinci kaptan rom getirtmişti. O katiller günbatımına kadar içip eğlenmişlerdi. Sonra geri kalan tutsaklara ne yapacakları konusunda tartışmaya başlamışlardı. Tutsaklar dört adım ötelerinde yattığından, konuştukları her şeyi duyabiliyorlardı. İçki isyancılardan bazılarının yüreğini yufkalaştırmış gibiydi; çünkü pek çoğu tutsakların, isyana katılmayı ve ganimeti paylaşmayı kabul ederlerse, serbest bırakılmaları gerektiğini savunmuştu. Ama zenci aşçı (her açıdan tam bir iblisti ve en az ikinci kaptan kadar sözü geçen biriydi) böyle önerileri duymak istemiyordu. Borda iskelesindeki işine devam etmek için defalarca ayağa kalkmıştı. Neyse ki çok sarhoş olduğundan, adamların gözünü daha az kan bürümüş olanları tarafından engellenmişti. Bunların arasında Dirk Peters adlı bir halatçı da vardı. Bu adam Missouri’nin kaynağının yakınındaki Kara Tepeler’de yaşayan Upsarokas kabilesinden bir Kızılderili kadının oğluydu. Babası sanırım bir kürk taciriydi ya da en azından Lewis Nehri'ndeki Kızılderili ticaret merkezleriyle bir şekilde ilişkisi vardı. Peters hayatımda gördüğüm en korkutucu görünüşlü insanlardan biriydi. Kısa boyluydu -boyu bir buçuk metre bile değildi- ama Herkül gibiydi. Özellikle elleri öyle iriydi ki, insan eline benzemiyorlardı. Kaslı kolları ve bacakları çarpık ve kaskatı duruyorlardı. Kafası da tuhaftı. Kocaman ve keldi.

Kafasının tepesi (çoğu zencide olduğu gibi) sivriydi. Kelliğini (yaşlılıktan ileri gelmiyordu) gizlemek için eline geçen her türlü tüylü kumaşı peruk niyetine kullanırdı -bazen de bir İspanyol köpeğinin ya da Amerikan ayısının postunu. O bahsettiğim sırada kafasını bir parça ayı postuyla örtüyordu. Bu post, Upsarokalı olmasından kaynaklanan ürkütücü görünüşünü daha da korkunçlaştırıyordu. Ağzı çok genişti; neredeyse bir kulağından diğerine kadar uzanıyordu. Dudakları incecik ve vücudunun diğer çoğu kısmı gibi kaskatıydı. Bu yüzden, hisleri ne olursa olsun yüzündeki ifade asla değişmiyordu. Bu ifadenin nasıl bir şey olduğunu anlamanız için, dişlerinin çok uzun olduğunu ve dudakları tarafından asla, kısmen bile olsa örtülmediğini; hep meydanda olduğunu ekleyeyim, İlk bakışta gülüyor gibi görünebilirdi -ama insan ikinci bakışta, gerçekten gülüyorsa bile, bunun bir iblisin gülüşü olduğunu anlayıp ürperirdi. Nantucketlı denizciler arasında bu tuhaf adam hakkında türlü türlü öyküler anlatılırdı. Heyecanlanınca müthiş bir kuvvet sergilediği söylenirdi. Deli olduğunu söyleyenler de vardı. Ama Grampus'taki isyancılar arasında daha çok alay konusuydu. Dirk Peters'tan böyle ayrıntılı bahsetmemin sebebi, ürkütücü görünüşüne karşın Augustus'un hayatını kurtarmış olmasıdır. Ayrıca ileride ondan sık sık bahsedeceğim. Bu arada anlatacaklarım normal insan deneyimlerinin öyle dışında, bu yüzünden de öyle inanılmaz şeyler ki; bunlara kimsenin inanacağını sanmıyorum. Ama yine de bilimin zamanla; anlatacağım şeylerin en önemlilerini ve en inanılır olanlarını doğrulayacağına eminim.

İsyancılar birkaç kez öfkeyle tartıştıktan ve epey kararsızlık yaşadıktan sonra, sonunda Augustus dışındaki (Peters onu yanına yardımcı olarak almakta şakacı bir tavırla ısrar etmişti) bütün tutsakların en küçük balina sandallarından biriyle denize bırakılmasına karar vermişlerdi, ikinci kaptan. Kaptan Barnard'ın hâlâ hayatta olup olmadığına bakmak için aşağıya, kamaraya inmişti -hatırlayacağınız gibi, isyan çıktıktan sonra kaptan aşağıda bırakılmıştı. Çok geçmeden birlikte yukarı çıkmışlardı. Kaptanın yüzü bembeyazdı, ama biraz kendine gelmiş gibiydi. Adamlarla güç anlaşılır bir sesle konuşmuş, onu sandala bindirmemelerini, işlerinin başına dönmelerini rica etmiş; onların nerede isterlerse karaya inmelerine izin vereceğine ve haklarında yasal işlem başlatmak için hiçbir girişimde bulunmayacağına söz vermişti. Ama kimse ona kulak asmamıştı. Haydutlardan ikisi onu kollarından tutup, ikinci kaptan aşağıdayken denize indirilmiş olan sandala götürmüşlerdi. Sonra güvertede bağlı yatan dört

adamın da kolları çözülmüştü. Onlara kaptanı takip etmeleri söylenmişti. Adamlar buna hiç direnmeden itaat etmişlerdi. Augustus hâlâ bağlı yatıyordu. Babasına veda etmesine izin vermeleri için yalvarmış, ama ona kulak asan olmamıştı. Kayıktakilere bir avuç deniz bisküvisi ile bir sürahi dolusu su verilmişti. Ama direk, yelken, kürek ya da pusula verilmemişti. Sandalı birkaç dakika boyunca gemiyle çekmişlerdi. İsyancılar bu sırada kendi aralarında konuşmuşlardı. Sonra ipini kesip sandalı serbest bırakmışlardı. Bu arada artık gece olmuştu. Gökyüzünde ne ay, ne de yıldızlar vardı. Hava pek rüzgarlı olmasa da deniz dalgalıydı. Kayık hemen gözden kaybolmuştu, içindeki zavallıların pek kurtulma şansı yoktu. Ancak bu olay 35° 30’ kuzey enlemi, 61° 20’ batı boylamında Bermuda Adaları’nın yakınında gerçekleştiğinden; Augustus kayığın bir kara parçasına rastgeleceğini ya da karaya gemilerle karşılaşabilecek kadar yaklaşacağını ümit ederek teselli bulmaya çalışmıştı.

Brikteki bütün yelkenler açılmıştı. Güneybatı yönündeki rotasında tekrar ilerlemeye başlamıştı. İsyancıların niyeti korsanlık yapmaktı. Verd Burnu Adaları’ndan Porto Riko’ya giden bir geminin yolunu kesmek istiyorlardı. Kimse Augustus’la ilgilenmiyordu. Bağlarını çözmüşlerdi. Kamara merdivenine kadarki her yere gitmesine izin verilmişti. Dick Peters ona iyi davranıyordu. Bir keresinde de aşçının elinden kurtarmıştı. Yine de Augustus’un hayatı hâlâ tehlikedeydi, çünkü adamlar sık sık sarhoş oluyordu. O haldeyken ne yapacakları belli olmazdı. Ama en çok benim için kaygılandığını söyledi. Augustus’un arkadaşlığından şüphe etmek için asla bir sebebim olmamıştır. İsyancılara benim gemide olduğumu söylemeyi birden fazla kez düşünmüş, ama her seferinde vazgeçmişti. Bunun sebebi kısmen tanık olduğu o vahşeti hatırlaması, kısmen de bana kısa süre içinde yardım edebileceğini ümit etmesiydi. Yanıma gelmek için sürekli fırsat kolluyordu. Ama tüm dikkatliliğine karşın, sandalın denize bırakılmasından sonraki üç gün boyunca eline hiç fırsat geçmemişti. Sonunda, üçüncü günün gecesinde doğudan sert bir rüzgar esmeye başlamıştı. Bu yüzden herkes yelkenleri indirmeye koşmuştu. O hengame sırasında Augustus gizlice aşağı, kabine inebilmişti. Ama kabinin çeşitli mallar ve gemi eşyaları için bir depoya çevrildiğini ve eskiden kamara merdiveninin altında duran kilolarca zincirin, bir sandığa yer açmak için oradan alınıp kapağın üstüne konulmuş olduğunu görünce dehşete kapılmıştı! Zincirin yerini fark edilmeden değiştirmesi imkansızdı, bu yüzden hemen güverteye geri dönmüştü. Yukarı çıkınca ikinci kaptan onu boğazından tutup kabinde ne

haklar karıştırdığını sormuştu. Adam tam Augustus'u denize atacakken Dirk Peters araya girip yine hayatını kurtarmıştı. Augustus bu kez kelepçelenmişti (gemide çok sayıda kelepçe vardı). Ayakları da sıkıca bağlanmıştı, Sonra alt güverteye indirilip tayfa kamaralarının yanındaki basık tavanlı bir kuşetli kabine konulmuştu. Aşçı onu kuşetin üstüne atarken, "brik artık brik olmaktan çıkana dek" güverteye ayak basamayacağını söylemişti. Kim bilir ne demek istemişti. Ama şimdi göreceğiniz gibi, bütün bu olanlar; sonunda kurtulmamı sağlamıştı.

Bölüm 5

Augustus, aşçının çıkıp gitmesinden sonraki birkaç dakika boyunca umutsuzluğa kapılmıştı. O odadan sağ çıkabileceğini sanmıyordu. Sonunda odaya girecek ilk adama benden bahsetmeye karar vermişti. Ambarda susuzluktan ölmemdense, isyancılarla şansımı denememin daha iyi olacağını düşünmüştü -çünkü ne de olsa on gündür ambardaydım; oysa bana bıraktığı bir sürahi dolusu su en fazla dört gün yeterdi. Bunları düşünürken, birden aklına bir fikir gelmişti. Bana sintine ambarından geçerek ulaşabilirdi. Koşullar farklı olsa, bunu fazlasıyla güç ve tehlikeli bulup vazgeçerdi. Ama o sırada zaten sağ kalma umudu pek olmadığından, kaybedecek fazla bir şeyi de yoktu —bu yüzden zihnini bu meselede odaklamıştı.

Her şeyden önce kelepçelerden kurtulmalıydı. İlk başta bunu yapmamın yolunu bulamamış; daha başlangıçta başarısız olmanın korkusunu yaşamıştı, ama kelepçeleri yakından inceleyince, ellerinden kolayca çıkarılabileceklerini görmüştü. Yetişkinler için yapılmış olduklarından, kemikleri daha esnek olan gençlerde işe yaramayan türden kelepçelerdi bunlar. Onlardan kurtulduktan sonra ayaklarını çözmüştü. Halatı, aşağı biri inerse hemen ayaklarına dolayabileceği kadar yakın bir yere koyduktan sonra; kuşetin dayalı olduğu ahşap duvarı incelemeye başlamıştı. Yumuşak çam tahtasından yapılmış bu duvara kalınlığı iki buçuk santim kadardı. Duvarı delip diğer tarafa geçmekte zorlanmayacaktı. Ama o sırada birinin kamara merdiveninden indiğini duymuştu. Kelepçeyi sağ elinden geçirecek

(sol bileğinden zaten çıkarmamıştı) ve halatı ayaklarına dolayıp bağlayacak zamanı ancak bulmuştu ki; içeri Dirk Peters, peşinde Tiger'la girmişti. Tiğer hemen kuşetin üstüne sıçrayıp uzanmıştı. Köpeği gemiye getiren Augustus idi. O hayvana ne kadar düşkün olduğumu biliyordu. Yolculuk sırasında yanımda olmasından hoşlanacağımı düşünmüştü.

Beni ambara indirdikten sonra hemen evimize gidip köpeği almış, ama saati getirirken bana bundan bahsetmeyi unutmuştu. Augustus isyanın çıkmasından beri Tiger'ı ilk kez görüyordu. Ondan çoktan umudu kesmişti. O habis isyancılardan biri tarafından denize atıldığını düşünmüştü. Oysa Tiger bir balina sandalının altına girmiş, sonra da burada sıkışıp kalmıştı. Onu en sonunda Peters kurtarmıştı. Şimdi de Augustus'un yanına, ona arkadaşlık etsin diye getirmişti. Augustus bunun için ona minnet duymuştu. Peters aynı zamanda tuzlu sığır etiyle patates ve bir maşrapa su bıraktıktan sonra, ertesi gün de yiyecek getireceğine söz vererek güverteye geri dönmüştü.

O gidince Augustus bileklerindeki kelepçeleri çıkarıp ayaklarını çözmüştü. Sonra çakısını çıkarmış (haydutlar üstünü aramaya gerek görmemişti) ve yastığı çekip duvarın o kısmındaki iki tahtanın arasını canla başla kesmeye başlamıştı. Burayı kesmesinin sebebi, ansızın biri gelecek olursa yastığı eski yerine koymak suretiyle duvardaki deliği gizleyebilecek olmasıydı. Oysa günün geri kalanı boyunca kimse gelmemişti. Gece olduğunda, Augustus'un duvarda açtığı delik artık epey genişlemişti. Bu arada, isyandan beri tayfalardan hiçbiri üst güvertede uyumuyordu. Hep birlikte kamarada kalıyor, şarap içiyor ve Kaptan Barnard'ın yiyecek stoğunu yağmalıyorlardı. Brikle mümkün olduğunca az ilgileniyorlardı. Bütün bunlar Augustus ile benim açımdan çok talihliydi; yoksa bana ulaşma imkanını asla bulamazdı. Augustus şafağa doğru ikinci bir duvar tahtasını da delmeyi başarmıştı. Artık duvardaki delik sığabileceği kadar genişti. Oradan ana alt güverteye geçip ana alt ambarın ağzına gitmekte zorlanmamıştı. Gerçi yolda neredeyse tavana kadar yükselen yağ fıçılarına tırmanmak zorunda kalmıştı, çünkü aralarında geçebileceği kadar boşluk yoktu. Ambar ağzına vardığında Tiger'ın peşinden gelmiş olduğunu fark etmişti, iki fıçı sırasının arasından sıkışarak geçmişti. Ama artık bana şafaktan önce ulaşması olanaksızdı, çünkü asıl güçlük alt ambardaki bütün o sandıkların arasından geçmekteydi. Bu yüzden geri dönüp ertesi geceyi beklemeye karar vermişti. Bu arada, geri dönmeden önce alt ambar

kapağını açmaya karar vermişti; çünkü buraya geri döndüğünde olabildiğince az güçlükle karşılaşmak istiyordu. Ama kapağı açar açmaz Tiger o aralığa doğru atılmış ve bir an içeriyi kokladıktan sonra uzun uzun inlemeye başlamıştı. Bir yandan da döşemeyi eşeliyordu. Aşağı inmek ister gibiydi. Ambarda olduğumu anlamıştı, şüphesiz. Augustus onu aşağı bırakırsa, hayvanın beni bulabileceğini düşünmüştü. Birden aklına bana bir mesaj göndermek gelmişti. Ne de olsa o koşullar altında kendi başıma yukarıya çıkmaya kalkmam hiç iyi olmazdı. Oysa Augustus bana ancak ertesi akşam ulaşabilecekti. Gerçekten de mükemmel bir karar vermişti. Çünkü o mesaj olmasa, mutlaka tayfaları bir şekilde varlığımdan haberdar edecek, böylece ikimizin de hayatını ciddi olarak tehlikeye atacaktım.

Ama mesajı neyle yazacaktı? Eski bir kürdanı kalem niyetine kullanmıştı. Bulunduğu yer zifiri karanlık olduğundan, görmeden yazmak zorunda kalmıştı. Kağıt niyetine, bir mektubun arkasını kullanmıştı -Bay Ross’un ağzından yazdığı mektubun ilk taslağıydı bu. El yazısını yeterince benzetemeyince başka bir tane yazmış, neyse ki bunu da ceketinin cebine atmış ve şimdi bulmuştu. Şimdi sadece mürekkebe ihtiyacı vardı. Çakısıyla bir parmağının ucunu hafifçe kesmişti. Parmak uçlarında açılan yaralardan genellikle bol kan akar. Kanım mürekkep niyetine kullanmıştı. Mesajı karanlıkta ve o koşullar altında olabildiğince iyi yazmıştı. Mesajda kısaca gemide bir isyan olduğunu; Kaptan Barnard’ın bir sandalla denize bırakıldığını; bana en yakın zamanda yiyecek ve içecek getireceğini, ama gizlenmeyi sürdürmem gerektiğini yazmıştı. Son cümlesi şuydu: “Bunu yazarken kullandığım şey mürekkep değil kan -hayatın gizlenmeyi sürdürmene bağlı."

O kağıt parçasını köpeğin üstüne bağladıktan sonra onu aşağı, ambara salmıştı. Sonra tayfa kamaralarının olduğu kısma geri dönmüştü. Yokluğunun fark edilmediği anlaşılıyordu. Duvardaki deliği gizlemek için hemen çakısını oraya, deliğin üstüne saplamış ve buna kuşetin üstünde bulduğu kısa bir gemici paltosunu asmıştı. Sonra kelepçeleri bileklerine geçirmiş, ayaklarını da bağlamıştı.

Bu işleri yeni bitirmişti ki, içeri Dirk Peters girmişti. Çok sarhoş, ama keyifliydi. Arkadaşıma günlük yemeğini getirmişti -bir düzine iri, haşlanmış İrlanda patatesi ile bir sürahi su. Kuşetin yanındaki bir sandığın üstünde biraz oturmuş, ikinci kaptandan ve briğin durumundan bahsetmişti. Tavırları son derece tuhaftı. Hattâ bir ara Augustus’u bayağı ürkütmüştü.

Neyse ki, sonunda tekrar yukarı dönmüş, çıkarken de ona ertesi gün güzel bir yemek getirmeye söz vermişti. Daha sonra içeri iki tayfayla (zıpkıncıydılar) aşçı girmişti Üçü de zil zuma sarhoştu. Tıpkı Peters gibi onlar da planlarından açıkça bahsetmişti. Ne yapacaktarı konusunda aralarında ciddi görüş ayrılıkları olduğu belliydi. Hemfikir oldukları tek nokta Verd Burnu Adalarından gelen gemiye saldırmaktı. Geminin her an görünmesini bekliyorlardı. Arılaşılan isyanın asıl sebebi sadece yağmacılık değildi; ikinci kaptan ile Kaptan Barnard arasındaki şahsi bir anlaşmazlıktı. Şimdi gemidekiler iki gruba ayrılmış gibiydi -birinin başında ikinci kaptan, diğerininkinde aşçı vardı. İkinci kaptanın grubu karşılarına çıkan ilk gemiyi ele geçirdikten sonra Batı Hint Adaları'na gidip gerekli donanımı sağlamaları ve ardından korsanlık yapmaları gerektiğim savunuyordu. Ama ikinci grup (ki bu daha güçlüydü ve içinde Dirk Peters da vardı) ilk planı uygulamak, briği Güney Pasifik’e götürmek niyetindeydi. Orada balina avlayabilir ya da koşullara göre hareket edebilirlerdi. Kâr ve haz güdüleri arasında bocalayan isyancılar, anlaşılan o taraflara defalarca gitmiş olan Peters’ın sözlerine büyük değer veriyordu. Peters Pasifik’teki sayısız adalarda bulunabilecek yepyeni hazlardan bahsediyor, orada tamamen özgür ve güvenlikte olacaklarını söylüyordu. Özellikle de oraların ikliminin çok güzel olduğunu, rahat yaşamak için her türlü imkanın bulunduğunu ve kadınlarının çok güzel olduğunu anlatıyordu. Henüz ortak bir karara varılamamıştı, ama melez halatçının anlattıkları denizcilerin ateşli hayal gücüne hitap ediyordu. Sonunda onun sözünü dinleyebilirlerdi.

Üç adam bir saat kadar kaldıktan sonra gitmişlerdi. Günün geri kalanı boyunca odaya kimse girmemişti. Augustus akşama kadar yatakta yatmıştı. Sonra halatla kelepçelerden kurtulup, bana ulaşmak için gerekli hazırlıkları yapmıştı. Kuşetlerden birinde bulduğu bir şişeye, Peters'ın bıraktığı sürahideki suyu doldurmuştu. Ceplerine de soğuk patatesler koymuştu. İçinde kısa bir mum bulunan bir fener bulunca çok sevinmişti. Bunu istediği zaman yakabilirdi, çünkü yanında bir kutu fosforlu kibrit vardı. Ortalık iyice kararınca yatağındaki çarşafları sanki içinde biri uyuyormuş gibi tümsek yapmış, sonra da delikten geçmişti. Ardından denizci paltosunu önceki gibi çakıya asmayı ihmal etmemişti. Böylece deliği gizlemekte zorlanmamıştı. Sonra çakısıyla oya oya çıkarmış olduğu tahta parçasını da deliğe yerleştirmiş ve ardından, daha önce yaptığı gibi, fıçıların üstünden geçerek ana ambar kapağına ulaşmıştı Buraya varınca mumu yakıp aşağı inmişti. Sıkışık ambarda el yordamıyla, güçlükle ilerleyebiliyordu.

Böylesine havasız bir ortamda hâlâ sağ kalmış olabileceğimi sanmıyordu. Bana defalarca seslenmiş, ama yanıt alamayınca sahiden de korktuğunun başına geldiğine karar vermişti. Brik şiddetle sallandığından, soluma ya da horlama gibi hafif sesleri duyamazdı. Feneri fırsat buldukça, olabildiğince havaya kaldırmıştı Böylece hala hayattaysam ışığı görebilir ve yardım geldiğini anlayabilirdim. Ama hâlâ benden bir ses duyamayınca, öldüğümden emin olmaya başlamıştı, Yine de mümkünse sandığa kadar gidip bu şüphesini doğrulamaya karar vermişti. Müthiş bir kaygıyla ilerledikten sonra, yolun bir yerde tamamen tıkandığını ve daha fazla ilerleyemeyeceğini görmüştü. Bunun üzerine umutsuzlukla kerestelerin üstüne kapaklanmış ve bir çocuk gibi hüngür hüngür ağlamıştı. İşte tam o sırada kırdığım şişenin sesini duymuştu. O şişeyi yere atmam çok iyi olmuştu -çünkü bu önemsiz gibi görünen olay hayatımı kurtarmıştı. Ama bunu ancak yıllar sonra anladım. Augustus o zamanki zayıflığından ve kararsızlığından utandığından, bana gerçek niyetini o sırada söyleyememişti. Aslında yolun tıkalı olduğunu görünce bana ulaşmaya çalışmaktan vazgeçip hemen kamarasına geri dönmeye karar vermişti. Onu bu konuda suçlamadan önce, içinde bulunduğu güç koşulları göz önünde bulundurmak gerekir. Zaman hızla ilerliyordu. Odasında olmadığı fark edilebilirdi. Aslında kuşetine şafaktan önce geri dönmezse, kesinlikle fark edilecekti. Mumu bitmek üzereydi Karanlıkta ambar kapağına ulaşması çok zor olacaktı. Ayrıca öldüğüme inanmak için de son derece geçerli sebepleri vardı. Ölmüşsem, sandığa ulaşmasının bana bir faydası olmayacağı gibi, başına gereksiz yere bir sürü dert açılacaktı. Defalarca seslenmiş ama benden bir karşılık alamamıştı. On bir gün ve gecedir ambardaydım -yanımda sadece bir sürahi su vardı. Bunu da ilk günlerde, yakında oradan kurtulacağımı sanarak bitirmiş olabilirdim. Ayrıca ambarın havası da, yukarıda soluduğu hava temiz olduğundan, ona iyice zehirli gelmiş olmalıydı. Ben ambara ilk girdiğimde o kadar korkunç gelmemişti, çünkü daha önceki birkaç ay boyunca kapakları açık tutulup havalandırılmıştı. Bütün bunlara dostumun son günlerde tanık olduğu vahşeti ve hissettiği dehşeti de ekleyin. Hapsedildiği, pek çok şeyden mahrum bırakıldığı ve ölümden kılpayı kurtulduğu; ayrıca hayatının hâlâ pamuk ipliğine bağlı olduğu da düşünülürse -bu koşullarda altında kimin olsa sinirleri bozulurdu-, okuyucular da onun bu sadakatsizliğini tıpkı benim gibi öfke yerine üzümüyle karşılayacaktır Augustus kırılan şişenin sesini açıkça duymuştu, ama ambardan gelip gelmediğinden emin değildi. Ancak içine

düşen şüphe bile sebat etmesi için yeterli olmuştu. Kerestelerin üstüne, neredeyse tavana kadar tırmandıktan sonra, geminin gıcırtılarının biraz hafiflemesini beklemiş ve ilk fırsatta bana olabildiğince yüksek sesle -yukarıdaki tayfalar tarafından duyulabileceğine al dırmadan- seslenmişti. Hatırlarsanız, bu kez sesini işitmiş, ama fazlasıyla heyecanlandığımdan karşılık verememiştim. Augustus bu kez gerçekten ölü olduğuma kanaat getirmiş ve aşağı inmeye başlamıştı. Hiç vakit kaybetmeden kamarasına dönmek istiyordu. O telaş içinde bazı küçük kutulara çarpıp düşürmüştü. Hatırlarsanız, bunların sesini duymuştum. Augustus geri dönüşle epey yol almışken, düşen bıçağın sesini duyunca durmuştu. Hemen geri dönüp kerestelerin üstüne tekrar tırmanmış ve yine önceki gibi, gıcırtıların biraz hafiflemesini bekledikten sonra bana seslenmişti. Bu kez karşılık verebilmiştim. Hâlâ sağ olduğumu anlayınca sevinçten deliye dönmüştü. Bana ulaşmak için her türlü riske girmeye karar vermişti. İçinde bulunduğu o keresle labirentinden hemen çıkıp, daha açık gibi görünen bir yola dalmış ve bir takım güçlüklerle karşılaştıktan sonra, en sonunda bana, bitkin bir halde ulaşmayı başarmıştı.

Bölüm 6

Augustus sandığın yanındayken bana bunları sadece özetleyerek anlattı. Ayrıntıları sonradan öğrendim. Yokluğunun fark edilmesinden korkuyordu. Ben de içinde hapsolduğum o korkunç yerden bir an önce kurtulmak istiyordum. Hemen kamara duvarındaki deliğe gitmeye karar verdik. Ben şimdilik kamaranın yanındaki bölmede kalacaktım. Augustus ise kamarada kalmayı sürdürecekti. Tiger'ı sandıkta bırakmayı ikimiz de istemiyorduk. Ama bütün mesele bu konuda ne yapabileceğimizdi. Şimdi sessizce yatıyor gibiydi. Kulaklarımızı sandığa dayayınca soluklarını bile işitemedik. Öldüğünden emindim. Sandığın kapağını açmaya karar verdim. Tiger yerde yatıyordu. Bayılmıştı, ama hâlâ sağdı. Kaybedecek vaktimiz yoktu, ama iki kez hayatımı kurtarmış olan o hayvanı hiç çaba göstermeden bırakmaya da içim elvermiyordu. Bu yüzden onu yanımıza alıp taşıdık. Bu çok yorucu bir işti. Augustus zaman zaman karşımıza çıkan engellere kucağında köpekle tırmanmak zorunda kaldı. Ben çok dermansız olduğumdan bunu

başaramazdım. Sonunda deliğe ulaşmayı başardık. Önce Augustus geçti. Sonra köpeği geçirdik. Her şey yolunda görünüyordu. Kurtulduğumuz için Tanrı'ya şükrettik. Benim deliğin yanında kalmama karar verdik. Böylece arkadaşım günlük yiyeceğini benimle rahatça paylaşabilirdi; ayrıca temiz hava da soluyabilirdim.

Bu anlattıklarım sırasında, briğin ambarından bahsederken söylediklerim doğru düzgün düzenlenmiş gemi ambarlan görmüş kişilere tuhaf gelebilir. Ama ne yazık ki, Kaptan Barnard bu son derece önemli mesele konusunda yüz kızartıcı bir şekilde ihmalci davranmıştı. Kendisi işverenleri tarafından verilen büyük sorumluluğu taşıyabilecek kadar titiz ya da deneyimli bir denizci değildi, kesinlikle. Gemi ambarlan gelişigüzel doldurulmamalıdır. Tecrübelerime dayanarak şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki, pek çok büyük deniz felaketi bu konudaki ihmalcilikten ya da cehaletten kaynaklanmıştır. Yüklerin ambarlarda doğru dürüst istiflenmemelerinin en büyük sebebi, limanlarda indirme ya da bindirme yapılırken acele edilmesidir. Oysa gemi ne kadar sallanırsa sallansın, yüklerin yer değiştirmemesi, kaymaması gerekir. Bu yüzden gemiye yüklenen malların sadece miktarına değil; cinsine ve ambarı tamamen doldurup doldurmadığına da dikkat edilmelidir. Yükler genellikle sıkışık halde istiflenir. Bu yüzden örneğin bir tütün ya da un yükünde, variller ya da fıçılar öyle sıkışık halde durur ki, şekilleri değişir ve birbirlerinden ayrıldıklarında eski şekillerine dönmeleri biraz zaman alır. Ama bu sıkıştırma işi genellikle ambarda yer açmak için yapılır. Çünkü mesela un ya da tütün cinsinden yükler ambarı tamamen dolduruyorsa, zaten malların yer değiştirmesi gibi bir sorun çıkmaz; en azından bu, sorun çıkaracak düzeyde olmaz. Bu sıkıştırma yönteminin çok kötü sonuçlara yol açtığı olmuştur, ama bunların yüklerin yer değiştirmesiyle ilgisi yoktur. Örneğin çok sıkıştırılmış bir yün yükünün genişleyip gemiyi denizde parçaladığı görülmüştür. Tütün de yuvarlak fıçılara konmazsa ve böylece arada boşluklar kalmazsa, normal fermentasyon süreci içinde aynı felakete yol açar.

Malların yer değiştirmesi tehlikesi ancak ambar tamamen doldurulmadığında vardır ve böylesi bir talihsizlikle karşılaşmamak için önlemler alınmalıdır. Sert bir rüzgar eserken, daha doğrusu bu rüzgarın ansızın kesilmesinden sonra bir geminin nasıl sallandığını ve içindeki, bir yere tutturulmamış cisimlerin nasıl savrulduğunu ancak yaşayanlar bilebilir.

İşte bu yüzden, ambar tamamen doldurulmayacaksa, yüklerin istiflenme şekline büyük özen gösterilmelidir. Orsa alabanda giden bir gemi, pruvasının şekli uygun değilse (özellikle de ön yelkeni yükü iyi istiflenmişse) bu durum on beş yirmi dakikada bir tekrarlansa bile, ciddi bir soruna yol açmaz. Ama yükü iyi istiflenmemişse, gemi ilk yan yattığında ambarındaki yük de o tarafa yığılır. Bu durumda gemi doğrulamaz ve birkaç saniye içinde suyla dolup batar. Fırtınalı havalarda batan gemilerin en yarısının, yüklerinin ya da safrasının yer değiştirmesi yüzünden battığını üflemek abartı olmaz.

Geminin ambarı kısmen doluysa, yükler önce bir araya toplanıp olabildiğince sıkıştırıldıktan sonra, üstleri sağlam tahtalardan oluşma ve ambarın tamamı boyunca uzanan bir tabakayla kaplanmalıdır. Bu tahtalarla tavanın arasına sağlam, geçici payandalar sıkıştırılmalıdır. Bunlar yükün kaymasını engelleyecektir. Eğer ambara arpa ya da benzeri bir yük konulacaksa, ek tedbirler almak gerekir. Limandan ayrılırken tamamen arpayla dolu olan bir ambarın, gemi hedefine vardığında sadece dörte üçünün dolu olduğu görülür; oysa tartıldığında, ağırlığının epey artmış olduğu görülecektir (arpaların şişmesi yüzünden). Bunun sebebi arpanın yolculuk sırasındaki sarsıntılardan bükmesidir. Hava ne kadar sertse bu çökme de o kadar fazla olacaktır. Eğer arpa yükü gevşek yerleştirilmişse, tahtalar ve payandalarla sıkıştırılsa bile, uzun bir yolculuk sırasında büyük felaketlere yol açacak kadar fazla yer değiştirebilir. Bunu önlemek için, limandan ayrılmadan önce yükü istiflemek için her çareye başvurulmalıdır. Bu konuda kullanılabilecek pek çok yöntem vardır, Örneğin arpaların içine takozlar konulabilir. Ama bütün bunlar yapıldıktan ve yük özenle tahtalarla kaplandıktan sonra bile, hiçbir tecrübeli denizci ambarda arpa yükü varken, hele ambar kısmen doluyken; sert bir rüzgarda kendini emniyette hissetmez. Oysa her gün limanlarımızdan yüzlerce gemi kısmi yüklerle, hem de bazen en tehlikeli türden yüklerle, hiçbir önlem almadan yola çıkmaktadır. Muhtemelen Avrupa limanlarından yola çıkan böyle gemilerin sayısı daha da fazladır. Hal böyleyken, asıl şaşılacak şey deniz kazalarının sayısının bu kadar az oluşudur. Bildiğim kadarıyla böyle bir tedbirsizlik Kaptan Joel Rice'ın idaresindeki Firefly uskunasının batmasına yol açmıştı. Bu gemi 1825 senesinde Richmond, Virginia'dan Madeira'ya mısır yüküyle yola çıkmıştı. Kaptan pek çok seyahat yapmış, ama hiçbirinde ciddi bir kaza yaşamamıştı. Oysa ambar istiflemesine kesinlikle özel bir dikkat göstermezdi. Yolculuğun ilk yarısında rüzgar hafifti. Ama Madeira'ya bir

günlük mesafede K.K.D.'dan esen sen bir rüzgar yüzünden, geminin başını rüzgara çevirmek zorunda kalmıştı. Uskuna rüzgara karşı sadece çift camadanlı bir ön yelkenle gitmişti. Gemi hiç su almamış, rahatça ilerlemişti. Akşamüstü rüzgar hafifleyince gemi iyice sallanmaya başlamıştı, ama hâlâ durumu iyi gibi görünüyordu. Ancak ani bir dalga onu küpeştesine kadar yan yatırınca, mısırların yer değiştirdiği duyulmuştu. Mısırların baskısı ana ambar kapağının açılmasına yol açmıştı. Gemi göz açıp kapayıncaya kadar denizin dibini boyladı. Madeira’dan yola çıkmış olan küçük bir gambot, tayfalardan birini denizden kurtarmıştı (tek kurtulan oydu). Bu gambot fırtınayı kolayca atlatmıştı. Zaten doğru dürüst idare edilen küçük bir filika bile atlatabilirdi.

Grampus’un ambar yükü son derece beceriksizce istiflenmişti. Hattâ buna istiflenmek bile denemezdi. Yağ fıçılarıyla (balina gemilerinde genellikle demir yağ tankları kullanılır -Grampus’ta niye kullanılmadığını asla öğrenemedim) gemi eşyaları gelişigüzel konulmuştu, o kadar. Ambardaki yüklerin durumundan zaten bahsettim. Alt güvertede yağ fıçıları arasında sığabileceğim kadar bir boşluk vardı (söylediğim gibi). Ana ambar kapağının etrafı da boş bırakılmıştı. Yüklerin arasında yine yer yer geniş boşluklar vardı. Kabin duvarının diğer tarafındaki bölmede, Augustus’un açtığı deliğin yanında bir fıçının sığabileceği kadar bir boşluk vardı. Geçici olarak o boşluğa yerleştim.

Arkadaşım kuşetine geri dönüp kelepçelerini taktığında ve ayaklarını bağladığında, güneş çoktan doğmuştu. Hakikaten kılpayı kurtulmuştuk. Çünkü o daha her şeyi halleder halletmez ikinci kaptan, Dirk Peters ile aşçı aşağı indi. Bir süre Verd Bumu’ndan gelecek olan gemiden bahsettiler. Geminin görünmesini sabırsızlıkla bekledikleri anlaşılıyordu. Sonunda aşçı Augustus’un odasına girip kuşete, baş tarafının yakınına oturdu. Gizlendiğim yerden her şeyi görebiliyordum, çünkü kesilip çıkarılmış tahta parçasını geri koymamıştık. Delik, üstünde asılı duran denizci paltosuyla örtülüydü. Her an aşçının bu paltoya dayanmasını ve arkasındaki deliği keşfetmesini bekliyordum. Böyle bir durumda her şey ortaya çıkacaktı ve şüphesiz hemen öldürülecektik. Neyse ki, talihimiz yaver gitti. Çünkü geminin sarsıntıları sırasında aşçı paltoya sık sık dokunsa da, üstüne elini koymadı. Ceketin alt tarafını, sallanıp deliği ortaya çıkarmasın diye, özenle duvara tutturmuştuk. Bu arada Tiger yerde, kuşetin yanında yatıyordu.

Biraz kendine gelmiş gibiydi, çünkü arada sırada gözlerini açıp derin soluklar aldığını görebiliyordum.

İkinci kaptan ile aşçı birkaç dakika sonra yukarı çıktılar. Dirk Peters hemen içeri girip az önce ikinci kaptanın oturduğu yere oturdu. Augustus'la oldukça candan bir tavırla konuşmaya başladı. İşte o zaman aslında çok sarhoş olmadığını, diğerlerini kandırmak için numara yapmış olduğunu anladık. Arkadaşımın bütün sorularını son derece rahat bir şekilde yanıtladı. Ona babasının kurtarıldığından şüphesi olmadığını söyledi; çünkü denize bırakıldığı gün, akşamdan önce Grampus'un yoluna en az beş gemi çıkmıştı. Augustus'u teselli etmek için başka şeyler de söyledi. Bu beni hem şaşırtmış, hem de sevindirmişti. Peters sayesinde briği geri alabileceğimizi düşünmeye başlamıştım. Bu umudumu Augustus'a ilk fırsatta açtım. O da bunu mümkün buluyordu. Ama son derece tedbirli olmamız gerekliğini söyledi; çünkü görünüşe bakılırsa, o melez kafasına estiği gibi hareket eden biriydi. Hattâ akıl sağlığının yerinde olup olmadığı bile şüpheliydi. Peters içeride bir saat kaldıktan sonra yukarı çıktı. Öğleyin geri dönüp Augustus'a bol miktarda tuzlu sığır eti ve puding gelirdi. Yalnız kaldığımızda odaya girip bunları zevkle paylaştım. O günün geri kalanı boyunca kimse gelmedi. Geceleyin Augustus'un kuşetinde deliksiz bir uyku çektim. Augustus sabaha karşı güverteden gelen bir ses duyunca beni uyandırdı. Hemen deliğin diğer tarafındaki gizlenme yerime geçtim. Gün iyice ağarınca, Tiger'ın eski gücünü neredeyse tamamen toplamış olduğunu gördük. Kuduz belirtileri sergilemiyordu. Ona biraz su verince kana kana içti. Günün ilerleyen saatlerinde de eski canlılığına ve iştahına kavuştu. Önceki tuhaf davranışlarının sebebi ambar havasının delirtici niteliği olmalıydı. Kuduzla ilgisi yoktu. Onu sandıkta bırakmadığım için çok sevinçliydim. O gün Haziran'ın otuzuydu. Grampus'un Nantucket'tan ayrılmasından beri geçen on üçüncü gündü.

İki Temmuz'da ikinci kaptan aşağı indi. Her zamanki gibi sarhoştu. Ayrıca çok keyifliydi. Kuşete, Augustus'un yanına gelip sırtına bir şaplak vurdu ve davranışlarına dikkat edeceğine, bir daha kabine girmeyeceğine söz verirse onu serbest bırakacağını söyledi. Arkadaşım hemen söz verdi tabii. Bunun üzerine o haydut arkadaşıma ceket cebinden çıkardığı yassı bir şişeden rom içirdikten sonra, kelepçelerini çıkarıp ayaklarını çözdü. Sonra birlikle yukarı çıktılar. Augustus'u üç saat boyunca görmedim. Nihayet geri döndüğünde iyi haberler getirmişti. Gemide mayistranın ilerisindeki her

yere gitmekte serbestti. Ona yine o odada uyuması emredilmişti. Bana güzel bir akşam yemeği ve bol miktarda su getirmişti. Brik hâlâ Verd Burnu'ndan gelmesi beklenen gemiyi arıyordu. Şimdi ise bir gemi görülmüştü. Adamlar bunun aradıkları gemi olduğuna inanıyordu. Sonraki sekiz gün içinde olanlar pek önemli olmadığından ve anlattığım bu öyküyle pek ilgisi bulunmadığından, onları aşağıda, bir günlük şeklinde vereceğim; çünkü tamamen atlamak da istemiyorum.

3 Temmuz. Augustus bana üç battaniye verdi. Bunlarla saklanma yerimde rahat bir yatak yaptım. Gün boyunca arkadaşım dışında aşağı inen olmadı. Tiger kuşete, deliğin hemen yanına yattı ve sanki tamamen iyileşmemiş gibi bütün gün uyudu. Akşamüstü aniden esen şiddetli bir rüzgar, yelkenlerin indirilmesine fırsat kalmadan az kalsın gemiyi batırıyordu. Ama neyse ki, pruva gabya yelkenini yırtmak dışında bir zarar vermeden, çabucak dindi. Dirk Peters bütün gün Augustus'a çok iyi davranmış ve ona Pasifik Okyanusu'ndan ve orada gittiği adalardan uzun uzadıya bahsetmiş. Augustus'a isyancıların giderek ikinci kaptanla hemfikir olduğunu söylemiş. Ona, Pasifik Okyanusu'nda yapacakları bir keşif ve eğlence seferine katılıp katılmayacağını sormuş. Augustus elinden başka bir şey gelmediğinden ve her şey bu korsan hayatından evla olduğundan böyle bir maceraya seve seve katılacağını söylemeyi uygun bulmuş.

4 Temmuz. Görülen geminin Liverpool'dan gelen küçük bir brik olduğu anlaşılmış ve geçip gitmesine izin vermişler. Augustus günün çoğunu güvertede geçirdi. Amacı isyancıların niyetini olabildiğince anlamaktı. Aralarında sık sık kavga çıkıyormuş. Bunlardan birinde, Jim Bonner adlı bir zıpkıncı denize atılmış. İkinci kaptanın grubu giderek güçleniyormuş. Jim Bonner, aralarında Peters'ın da bulunduğu, aşçının grubuna dahilmiş.

5 Temmuz. Şafakta batıdan esen hafif bir rüzgar öğleye doğru sertleşince, brikte sadece fırtına yelkeniyle ön yelken açılabilmiş. Tayfalardan biri olan Simms ön yelkeni indirirken çok sarhoş olduğundan denize düşüp boğulmuş. O da aşçının grubundanmış. Kimse onu kurtarmaya çalışmamış. Böylece gemidekilerin sayısı on üçe inmiş oldu: Aşçının grubu; yani Dirk Peters, zenci aşçı Seymour, - Jones,-Greeley, Hartman Rogers ve William Allen - ve ikinci kaptanın grubu; yani ikinci kaptan (adını asla öğrenemedim), Absalom Hicks, -Wilson, John Hunt ve Richard Parker - bir de Augustus ile ben.

6 Temmuz. Fırtına gün boyunca tüm şiddetiyle sürdü. Sağanak yağmur ve sert rüzgarlar dinmek bilmedi. Brik epey su aldığından, tulumbalardan biri tayfalar tarafından sırayla, sürekli çalıştırılmış. Sırası gelince Augustus da çalışmak zorunda kalmış. Akşamüstü yakınımızdan geçen büyük bir gemiyi, ancak işaret menziline girince fark etmişler. Bu gemi isyancıların aradığı gemiymiş, ikinci kaptan gemidekilere seslenmiş, ama rüzgarın uğultusundan sesini duyuramamış. Saat on birde, geminin ortasına inen bir dalga iskele küpeştesinin büyük bir kısmını parçalamış ve başka küçük zararlar da vermiş. Hava sabaha karşı sakinleşmeye başladı. Şafakta ise çok az rüzgar vardı.

7 Temmuz. Deniz bütün gün dalgalıydı. Brik hafif olduğundan durmadan sallanıyordu. Ambardaki pek çok eşya ve sandığın düşüp kırıldığını gizlenme yerimden açıkça duyabiliyordum. Beni fena halde deniz tuttu. Bugün Peters Augustus'la uzun bir konuşma yapmış ve ona grubundan iki kişinin, Greely ile Allen'ın ikinci kaptanın tarafına geçtiğini söylemiş. Korsan olmaya karar vermişler. Augustus'a pek çok soru sormuş, ama Augustus o sırada bunları pek anlayamamış. Akşama doğru gemi daha fazla su almaya başlamış, ama bu konuda yapılabilecek bir şey yokmuş, çünkü gemi zorlandıkça tahtalarının arasından su giriyormuş. Yelkenlerden biri indirilip pruvaya serilmiş. Bu, suların girmesini biraz engellemiş.

8 Temmuz. Şafaktan doğudan hafif bir rüzgar esmeye başlayınca ikinci kaptan gemiyi güneybatıya çevirmiş. Niyeti Batı Hint Adaları’na gidip korsanlık etmekmiş. Buna ne Peters, ne de aşçı karşı çıkmamış; en azından Augustus'un önünde. Verd Burnundan gelen gemiyi ele geçirme planından tamamen vazgeçilmiş. Gemiye dolan sular artık kontrol altına alınmış. Tulumbalardan biri her saatin kırk beş dakikası boyunca çalıştırılıyormuş. Pruvaya serilen yelken kaldırılmış. Gün boyunca karşımıza iki uskuna çıkmış.

9 Temmuz. Bugün hava güzeldi. Herkes küpeşteleri onarmakla uğraşmış. Peters Augustus’la yine uzun uzun konuşmuş. Bu kez dünkünden bile daha açık konuşmuş. İkinci kaptanın planlarına ne olursa olsun iştirak etmeyeceğini söylemiş, hattâ briği onun elinden almaya niyetli olduğunu bile ima etmiş. Arkadaşıma böyle bir durumda ona güvenip güvenemeyeceğini sormuş. Augustus hiç duraksamadan, “Evet, güvenebilirsin," demiş. Bunun üzerine Peters grubundaki diğer adamlarla

konuşacağını söyleyip gitmiş. Augustus günün geri kalanı boyunca onunla yalnız konuşmaya fırsat bulamamış

Bölüm 7

10 Temmuz. Bugün karşımıza Norfolk'tan Rio'ya giden bir brik çıkmış. Hava sisliydi. Doğudan hafif bir rüzgar esiyordu. Bugün Hartman Rogers öldü. Ayın sekizinde bir bardak içki içtikten sonra spazm geçirmiş. Rogers aşçının grubundandı. Peters'ın en güvendiği adammış. Peters Augustus'a, ikinci kaptanın Rogers'ı zehirlediğine inandığını ve eğer gözünü dört açmazsa sıranın yakında kendisine geleceğini söylemiş. Şimdi onun grubundan geriye sadece Peters, Jones ve aşçı kaldı -diğer grupta ise beş kişi var. Peters, Jones'a gemiyi ele geçirme planından bahsetmiş, ama bunu pek sıcak karşılamadığını görünce üstelememiş. Ayrıca bu konuyu aşçıya açmaktan da vazgeçmiş. Vazgeçtiği de iyi olmuş, çünkü öğleden sonra aşçı herkesin ortasında ikinci kaptanın tarafına geçmeye karar verdiğini açıklamış. Jones ise Peters'la arasında hır çıkarıp, onu planını ikinci kaptana anlatmakla tehdit etmiş. Artık kaybedecek vakit olmadığından, Peters Augustus'a, kendisine yardım ederse gemiyi ne olursa olsun ele geçirmeye çalışacağını söylemiş. Arkadaşım ona hemen kendisine seve seve yardım edeceğini söylemiş. Bu arada benim gemideki varlığımdan da bahsetmiş. Melez bunu duyunca hem şaşırmış, hem de sevinmiş; çünkü artık Jones'u ikinci kaptanın grubundan biri olarak görüyormuş. Hemen aşağı inmişler. Augustus seslenince dışarı çıkıp Peters'la tanıştım. Gemiyi ilk fırsatta ele geçirmeye çalışmaya karar verdik. Jones'a planlanmalar bahsetmeyecektik. Gemiyi ele geçirmeyi başarırsak, en yakın limana gidecektik. Grubundakilerin diğer tarafa geçmesi Peters'ın sinirini bozmuştu; bu yüzden Pasifik'e gitmekten vazgeçmişti. Böyle bir maceraya tayfasız çıkamazdı Bu yüzden teslim olup mahkemeye çıkacaktı. Duruşmada ya deli olduğum kanıtlamaya çalışacak (isyana katılmasını gerçekten delilik olarak görüyordu) ya da suçlu bulunursa Augustus ile benim sayemde bağışlanmayı ümit edecekti. Konuşmalarımız, “Herkes yelkenleri indirsin!" haykırışıyla kesildi Peters ile Augustus koşarak güverteye çıktı. Her zamanki gibi, tayfanın neredeyse tamamı sarhoşmuş.

Yelkenler tamamen indirilemeden, şiddetli bir rüzgar gemiyi yarı yatırdı. Ama neyse ki, içine epey su dolmuş olduğundan doğruldu Sonra bir rüzgar, ardından bir rüzgar daha geldi. Gemi hasar almamıştı. Fırtına çıkacak gibiydi. Gerçekten de az sonra çıktı. Kuzeyden ve batıdan son derece sert rüzgarlar esiyordu. Her şey bağlanıp mahfuz kılınmış. Gemi yoluna sadece camadan vurulmuş ön yelkenle devam etmiş. Akşamleyin rüzgar iyice hızlandı. Deniz de oldukça dalgalıydı. Peters Augustus'la aşağı inince plan kurmaya kaldığımız yerden devam ettik. Hepimiz elimize bundan iyi fırsat geçmeyeceği konusunda hemfikirdik. Çünkü herkesi gafil avlayacaktık. Brikteki her şey bağlanmış olduğundan, onu hava iyileşene kadar idare etmeye gerek yoktu. Hem zaten eğer gemiyi ele geçirmekte başarılı olursak, tutsaklardan bir iki tanesini, gemiyi limana götürmemize yardım etsin diye serbest bırakabilirdik. En büyük sorun bizden çok daha kalabalık olmalarıydı. Sadece üç kişiydik, oysa kabinde dokuz kışı kalıyordu. Ayrıca gemideki bütün silahlar da ellerindeydi; Peters'ın üstünde gizlemiş olduğu iki küçük tabanca ile hep pantolonunun belinde taşıdığı büyük denizci bıçağı dışında. Ayrıca bir takım belirtiler ikinci kaptanın en azından Peters'dan şüphelendiğinden kaygılanmamıza yol açıyordu -mestta ya da demir uçlu manivelalar her zamanki yerlerinde yoktu- Demek ki, bir şeyler döndüğünün farkındaydı ve Peters'ı ilk fırsatta haklamak niyetindeydi. Gerçekten de kaybedecek vakamız olmadığı açıktı. Yine de durum derece aleyhimize olduğundan, çok dikkatli hareket etmek zorundaydık.

Peters güverteye çıkıp nöbetçi (Allen) ile konuşmayı önerdi. Onu ilk fırsatta kimsenin dikkatini çekmeden denize atıverecekti. Sonra Augustus ile ben yukarı çıkacak ve güvertede silah arayacaktık. Sonra hep birlikte saldırıya geçip kimse direnmeye fırsat bulamadan kamara merdivenini ele geçirecektik. Buna karşı çıktım, çünkü ikinci kaptanın bu kadar kolay tuzağa düşeceğine inanmıyordum (batıl inançları dışındaki konularda cin gibiydi) güvertede bir nöbetçi olması bile adamın tetikte olduğunun kanıtıydı. Çünkü fırtınalı havada nöbetçi konulması, ancak çok katı bir disiplinle yönetilen gemilerde rastlanan bir şeydir. Okuyucularımdan çoğunun hiç denize açılmamış olduğunu farz ederek, bir geminin bu koşullar altındaki durumundan bahsedeceğim. “Geminin başını rüzgara çevirip durmak” ya da denizci ağzıyla “orsa alabanda eğlendirmek”, çeşitli sebeplerle ve çeşitli şekillerde başvurulan bir çaredir. Sakin havada, genellikle gemiyi bir başka gemiyi beklemek gibi bir sebepten dolayı durdurmak için kullanılır. Eğer orsa alabanda eğlendirilen geminin tüm

yelkenleri açıksa, yelkenlerden bazıları faça edilir ve böylece rüzgar tarafından döndürülen gemi hareketsiz kalır. Ama fırtınalı havada, orsa alabanda eğlendirmek ancak rüzgar karşıdan geliyorsa ve yelken açmayı gemiyi devirip batıracak kadar tehlikeli hale getirmişse, hattâ bazen de havanın sakin olmasına karşın deniz fazla dalgalıysa yapılır. Eğer bir gemi çok dalgalı denizde rüzgar önünde hızla ilerliyorsa, pupasına çarpan dalgalar, bazen de geminin havalanıp inmesi büyük zararlar verir. Bu yüzden bu koşullar altında ancak çok gerekliyse başvurulan bir çaredir. Ama gemi su alıyorsa, en dalgalı denizde bile rüzgarın önüne katılır; çünkü orsa alabanda eğlendirilirse, büyük baskı altına gireceğinden tahtalarının arası iyice açılır. Oysa hızla ilerlediğinde içeri giren sular azalır. Ayrıca rüzgar geminin başını döndürmekte kullanılan yelkeni parçalayacak kadar sert esiyorsa veya geminin biçimi uygun değilse de bu çareye başvurulamaz.

Fırtınalı havalarda gemiler yapılarına göre farklı şekillerde orsa alabanda eğlendirilir. Sanırım bu amaçla en çok kullanılan yelken ön yelkendir. Dört-köşe yelkenli büyük gemilerde sadece bu amaçla kullanılan, fırtına flok yelkeni denilen yelkenler vardır. Ama çoğunlukla flok yelkeni - bazen de flok yelkeniyle ön yelken ya da çifte camadan vurulmuş ön yelken veya çoğunlukla arka yelkenler kullanılır. Genellikle bu işe en çok pruva gabya yelkenleri uygundur. Grampus genellikle camadan vurulmuş ön yelkeniyle orsa alabanda evlendirilirdi.

Bir gemi orsa alabanda eğlendirildiğinde, burnu yelkeni iyice şişene kadar rüzgara çevrilir. Böylece pruva aşağı yukarı rüzgarın estiği yöne baktığından, dalgalar elbette ona çarpar. Sağlam bir gemi bu şekilde, şiddetli bir fırtınadan tek damla su almadan ve tayfaların daha fazla uğraşmasına gerek kalmadan kurtulabilir. Dümen genellikle bağlanır, ama buna hiç gerek yoktur (tabii serbestken çıkardığı gıcırtılar rahatsızlık veriyorsa, o başka), çünkü orsa alabanda eğlendirilen bir gemiye dümenin etkisi olmaz. Aslında dümenin sıkıca bağlanmasındansa serbest bırakılması daha iyidir, çünkü dönecek yeri yoksa dalgalı denizde kırılabilir. Bir gemi, biçimi uygunsa ve yelkeni de dayanırsa denizde herhangi bir havaya sanki kendi aklı varmışçasına dayanabilir. Ama eğer rüzgar yelkeni parçalayacak kadar şiddetliyse (normal koşullarda bu ancak bir kasırgada mümkündür) o zaman tehlike büyüktür. Gemi rüzgarın etkisinden kurtulup döner ve yandan vuran dalgaların karşısında çaresiz kalır. Bu durumda yapılabilecek

tek şey, onu rüzgarın önüne katıp hızla ilerlemek ve ilk fırsatta yırtılan yelkenin yerine yenisini takmaktır. Bazı gemiler yelkensiz de olsa alabanda eğlendirilebilir, ama bunlara güvenilemez

Ama konumuza geri dönelim, ikinci kaptan eskiden fırtınalı havada asla nöbetçi koymazdı. Şimdi koymuş olması, baltaların ve demir uçlu manivelaların ortadan kaybolmasıyla da birleşince, tayfaların tamamen tetikte olduğunun ve Peters'ın önerdiği planla gafil avlanamayacaklarının göstergesiydi Ama bir şeyler yapmak zorundaydık, hem de hiç vakit kaybetmeden. Çünkü Peters'dan şüphelenmeye başlamışlarsa, onu fırtına dindikten sonra ilk fırsatta, bir bahaneyle öldürecekleri kesindi.

Augustus'un bir fikri vardı. Eğer Peters özel lüks kamaradaki kapağın üstünde duran zinciri bir bahaneyle kaldırabilirse, ambardan çıkarak km yapabilirdik. Ama biraz durup düşününce, geminin çok fazla sallandığına ve bu yüzden bu planı uygulayamayacağımıza karar verdik. Neyse ki, aklıma parlak bir fikir geldi. İkinci kaptanın batıl inançlarından korkularından ve vicdan azabından faydalanacaktık. Hatırlarsanız, tayfalardan biri olan Hartman Rogers iki gün önce içki içtikten sonra spazmlar geçirmiş ve o sabah ölmüştü. Peters bize adamı ikinci kaptanın zehirlediğine inandığını, elinde kanıt olduğunu, ama bunu açıklayamayacağını söylemişti -zaten tuhaf biri olduğundan bu keyfi ketumluğu şaşırtıcı değildi. Ama elinde kanıt olsa da olmasa da, biz de ikinci kaptanın suçlu olduğuna inanmaya hazırdık ve buna göre hareket etmeye karar verdik.

Rogers sabah on bir civarında, şiddetli spazmlar geçirerek ölmüştü. ölümünden birkaç dakika sonra görmüştüm. Hayatımda gördüğüm en korkunç ve iğrenç şeylerden biriydi. Karnı boğulup haftalarca denizde kalmış gibi şişmişti. Elleri de şişmişti. Yüzü ise tam tersine büzülmüştü ve kağıt gibi bembeyazdı. Üstünde sadece iki üç tane kırmızı leke vardı o kadar; sanki adam yılancık olmuştu. Bu lekelerden bir tanesi yüzünde boylamasına, kızıl kadifeden bir şerit gibi duruyor, bir gözünü tamamen kaplıyordu. Bu korkunç görünüşlü ceset öğle vakti denize atılmak üzere güverteye çıkarılmıştı.

İkinci kaptan onu görünce (ilk kez görüyordu), ya işlediği suçtan dolayı vicdan azabı duyduğundan ya da o korkunç görüntü karşısında dehşete kapıldığından olacak; adamlara cesedi bir branda bezine sarmalarını ve denizci âdetlerine uygun bir cenaze töreniyle denize atmalarını emretmişti.

Sonra sanki cesedi daha fazla görmek istemezmiş gibi aşağı inmişti. Verdiği emirler doğrultusunda hazırlıklar yapılırken, birden fırtına çıkmıştı. Bu yüzden o işi şimdilik bir kenara bırakmışlardı. Ceset, kimse ilgilenmeyince sularla iskele tarafındaki frengi deliğine sürüklenmişti. Hâlâ da orada duruyor, gemi yalpaladıkça sallanıyordu.

Planımızı yaptıktan sonra, hemen uygulamaya giriştik. Peters güverteye çıktı. Karşısında beklediği gibi Allen'ı buldu. Adam sahiden de ön üst güverteye nöbetçi olarak dikilmiş gibiydi. Ama Peters o haydutu çabucak, sessizce hakladı. Sanki sohbet edecekmiş gibi yanına gittikten sonra onu boğazından tuttuğu gibi, çığlık atmasına fırsat vermeden denize fırlattı. Sonra bize seslendi, yukarı çıktık. İlk işimiz silah aramak oldu. Bu arada çok dikkatli olmak zorundaydık, çünkü gemi dalgaların etkisiyle şiddetle sallandığından, güvertede bir yere sıkıca tutunmadan bir saniye bile ayakta durabilmek imkansızdı. Ayrıca ikinci kaptan her an tulumbaları çalıştırmak için yukarı çıkabilirdi, çünkü gemi hızla su alıyordu. Etrafı biraz aradıktan sonra, ancak iki tulumba kolu bulabildik. Bunlardan birini ben aldım, diğerini de Augustus. Sonra cesedi, gömleğini çıkardıktan sonra denize attık. Peters'la ben Augustus'u güvertede gözcü bırakıp aşağı indik. Augustus Allen'ın eski yerine geçerek sırtını kamara merdivenine döndü. Böylece ikinci kaptanın çetesinden yukarı çıkan olursa, onu Allen sanabilirdi.

Ben aşağı iner inmez Rogers'ın cesedinin kılığına girdim. Cesetten aldığımız gömlek çok işe yaradı, çünkü farklı görünüşünden hemen tanınabilirdi -müteveffanın sağlığında diğer giysilerinin üstüne giydiği bir tür kırmalı gömlekti, ince örgülü, mavi bir kumaştan yapılmıştı. Üstünde beyaz, geniş, enine çizgiler vardı. Bunu giydikten sonra sıra karnımı şişirmeye gelmişti. Cesedinkine benzemeliydi. Bu iş için yalak çarşaflarını kullandım. Ellerimi de şişkin göstermek istediğimden, beyaz yün eldivenler giyip içlerini bezlerle doldurdum. Sonra Peters yüzümle ilgilendi. Önce beyaz tebeşirle güzelce boyadıktan sonra parmağını kesip yüzüme kan lekeleri koydu. Cesedin gözünden geçen şeridi taklit etmeyi de ihmal etmedik. Gerçekten çok korkunç görünüyordum.

Bölüm 8

Kahin duvarındaki aynada, fenerin hafif ışığında kendimi inceleyince, görünüşüme öyle şaşırdım ve taklit ettiğim cesedi öyle ürpertici bir şekilde anımsadım ki, tir tir titremeye başladım. Neredeyse rolümden vazgeçecektim. Ama kararlı davranmamız şarttı ve Peters ile birlikte yukarı çıktım.

Orada her şey yolundaydı. Küpeşteden uzaklaşmamaya özen gösterip, gizleme gizlene kamara merdivenine gittik. Kapısı aralıktı. Dışarıdan kapatılmasın diye arasına kütük parçaları konulmuştu. Kapının menteşe aralığından bakarak kamaranın içini rahatça görebildik. İşte o zaman içeridekilere baskın yapmamakla ne kadar iyi etmiş olduğumuzu anladık. Çünkü tetikteydiler. Sadece biri uyuyordu. O da kamara merdiveninin hemen dibinde, yanında bir tüfekle yatıyordu. Diğerleri kuşetlerden alıp yere serdikleri şiltelerin üstüne yatmışlardı. Sohbet ediyorlardı. Odadaki iki boş testiye ve teneke bardaklara bakılırsa içki içmişlerdi, ama her zamanki kadar sarhoş görünmüyorlardı. Hepsinin bıçakları, bir iki tanesinin de tabancası vardı. Yanlarındaki bir kuşetin üstüne de çok sayıda tüfek yığmışlardı.

Durup biraz konuşmalarını dinledik. Ne yapacağımızı bilemiyorduk. Tek bildiğimiz, onlara saldırmadan önce, Rogers'ın hayaletini göstererek donup kalmalarını sağlamaya çalışacağımızdı. Korsanlık planlarından bahsediyorlardı, ama açıkça duyabildiğimiz tek şey Homet adlı bir uskunanın tayfasıyla birleşecekleri ve mümkünse uskunaya da el koyup bunu büyük planlarını gerçekleştirmekte kullanacaklarıydı Bu planın ne olduğunu anlayamadık.

Adamlardan biri Peters'dan söz açınca ikinci kaptan kıs kıs güldü. Sonra bir kahkaha attı ve, “kaptanın piçiyle o kadar sıkı fıkı olmasına anlam veremediğini, ikisinden de bir an önce kurtulmak istediğini," söyledi. Buna kimse yanıt vermedi, ama gruptaki herkesin, özellikle de Jones'un bu fikre katıldığını anlamıştık. Artık iyice kaygılanmaya başlamıştım. Ne Augustus, ne de Peter ne yapacağımıza bir türlü karar veremiyordu. Ama korkumu yenmeye ve postumu pahalıya salmaya karar verdim.

Rüzgarın müthiş uğultusu ve gemiye vuran dalgaların sesi konuşulanları duymamızı engelliyordu. Söylenenleri ancak gürültü zaman zaman, bir an için azalınca anlıyorduk. Bunlardan birinde ikinci kaptanın adamlardan birine emir verdiğini, “gidip o kahrolası sersemleri kamaraya getirmesini, onları gözünün önünden ayırmak istemediğini, gemide gizli kapaklı işler

çevrilmesine izin vermeyeceğini," söylediğini açıkça işittik. Neyse ki, tam o sırada gemi şiddetle sallanmaya başladığından, bu emre hemen uyulamadı. Aşçı bizi getirmek için ayağa kalkarken gemi öyle bir sallandı ki (direklerin yıkılacağını sandım), savrulan adam özel lüks kamaralardan birinin kapısını kırarak içeri daldı ve büyük bir hengameye yol açtı. Neyse ki biz ayakla kalmayı başarmıştık. Hemen güverteye çıktık ve telaşla, kimse bizi getirmek için yukarı çıkmadan önce hemen bir plan yaptık. Sonra adamlardan biri kamara merdiveni kapısının aralığından başını uzattı. Bulunduğu yerden Allen'ın yokluğunu fark edemezdi, bu yüzden ona seslenip ikinci kaptanın emrini tekrarladı. Peters huysuz bir sesle, "Tamam, tamam," dedi. Bunun üzerine aşçı her şeyin yolunda olduğunu sanıp hemen aşağı geri döndü.

Bundan sonra iki arkadaşım yiğitçe peşinden gidip kamaraya indiler. Peters kapıyı arkasından kapanırken, onu bulduğu şekilde bırakmaya dikkat etti. İkinci kaptan onları sahte bir sevecenlikle karşıladı. Augustus'a son günlerde çok uslu durduğu için artık kamarada onlarla birlikte kalabileceğini, gelecekte de aralarına katılabileceğini söyledi. Sonra bir bardağa yarım şişe rom koyup ona içirdi. Bütün bunları hem görüyor, hem işitiyordum, çünkü arkadaşlarımın peşinden giderek eski gözetleme yerime geçmiştim. Yanıma o iki tulumba kolunu almış ve birini gerektiğinde kullanılmak üzere merdivenin üstüne koymuştum.

İçeride olanları pür dikkat izlerken, bir yandan da Peters'ın kararlaştırdığımız sinyali vermesiyle birlikle içeri dalmak için cesaret toplamaya çalışıyordum. Peters sohbetin konusunu giderek isyan sırasında dökülen kanlara çevirdi. Adamları denizciler arasında çok yaygın olan batıl inançlardan bahsetmeye yöneltti. Söylenenlerin hepsini duyamıyordum, ama odadakilerin yüzlerindeki ifadelere bakarak bunlardan ne kadar etkilendiklerini anlıyordum.

İkinci kaplanın epey huzursuzlandığı belliydi. Hele adamlardan biri Rogers'ın cesedinin ne kadar korkunç göründüğünden bahsedince, bayılacak sandım. Sonra Peters ona cesedi bir an önce denize atmanın daha iyi olup olmayacağını sordu. Ne de olsa frengi deliğinde sallanıp durması hoş bir manzara değildi. Bunun üzerine ikinci kaptan denen caninin nefesi kesildi. Soluk almakta güçlük çekti. Basını yavaşça arkadaşlarına çevirdi. Sanki aralarından birinin gidip o işi halletmesi için yalvarıyordu. Ama kimse kılını kıpırdatmadı. İçerideki herkesin epey ürkmüş olduğu belliydi.

O sırada Peters bana işareti verdi. Hemen kamara kapısını ardına kadar açtım ve içeri dalıp adamların karşısına dikildim.

Adamların ansızın karşılarına dikiliveren o hayaleti görünce verdikleri tepkiyi, bir takım koşulları göz önüne alınca doğal karşılamak gerek. Bu gibi durumlarda genellikle insan hayal gördüğüne inanmak ister. Aldatıldığına, karşısında gerçekten gölgeler diyarından çıkıp gelmiş bir hayaletin durmadığına inanmaya çalışır. Bence böyle bir durumu yaşayan hemen herkes bu şüpheyi duymuştur ve onları asıl korkutan şey karşılarında bir hayalet durduğuna inanmalarından çok, karşılarında duran şeyin bir hayalet olabileceğinden kaygılanmalarıdır. Ama Grampus’taki adamların, Rogers'ın hortlamış bedeni ya da hayaleti olmadığımdan şüphelenmeleri için en ufak bir sebep bile yoktu. Brik fırtınanın ortasında tecrit edilmiş haldeydi. Kimse içine girip çıkamazdı. Yirmi dört gündür denizdeydiler ve karşılarına çıkan gemilerdeki insanlarla ancak uzaktan konuşmuşlardı. Ayrıca tayfanın tümü, en azından gemide olduğunu bildikleri kişiler, kamaradaydı; nöbetçi Allen’ın dışında. Ama Ailen dev gibi bir adamdı (bir doksan beş boyundaydı); bu yüzden karşılarındakinin o olduğuna da inanamazlardı. Bütün bunlara fırtınanın ürkütücü atmosferini ve Peters’ın sohbeti getirdiği noktayı da ekleyin. Gerçek cesedin korkunç görüntüsü adamların zihnine kazınmıştı; ve ben bu görüntüye tıpa tıp benziyordum. Ayrıca kamara feneri sallanıp durduğundan, bir aydınlanıp bir karanlıkta kalıyordum. Bu yüzden beni doğru dürüst göremiyorlardı. Yani adamların beklediğimizden de çok dehşete kapılmasında şaşılacak bir şey yoktu. İkinci kaptan önce ayağa fırladı, sonra da tek kelime edemeden can verip yere yığıldı. Tam o sırada brik şiddetle sallanınca, cesedi rüzgarın estiği yönde bir kütük gibi yuvarlandı. Geri kalan yedisinden dördü donup kalmıştı. Yere kök salmış gibi oturuyorlardı. Hayatımda hiç o kadar korkmuş ve çaresiz insanlar görmedim. Bite sadece aşçı, John Hunt ve Richard Parker karşı koymaya çalıştı. Ama başarılı olamadılar. Peters ilk ikisini hemen vurdu. Parker'ı da ben, yanıma almış olduğum tulumba kolunu kafasına indirerek yere serdim. Bu arada Augustus yerdeki tüfeklerden birini kapıp isyancılardan birini (—— Wilson'ı) göğsünden vurdu. Artık geriye sadece üç tanesi kalmıştı. Ama bunlar kendilerine gelmeye başlamışlardı. Belki de kandırıldıkları kafalarına dank etmişti. Çünkü öyle bir kararlılık ve öfkeyle mücadele ettiler ki, Peters'ın acı kuvveti olmasa bizi yenebilirlerdi. Bu üç adam —— Jones, —— Greely ve Absalom Hicks idi. Jones Augustus'u yere fırlatıp sağ kolunu defalarca

bıçakladı. Eski bir dostumuz hiç beklemediğimiz bir şekilde yardımına koşmasa, sonunda onu öldürecekti de (çünkü Peters da ben de hasımlarımızdan kurtulamıyorduk). Bu eski dost Tiger'dı. Usulca hırlayarak kamaraya daldı ve Augustus için çok kritik bir anda Janes'un üstüne atlayıp onu bir anda yere serdi. Ama arkadayım artık bize yardım edemeyecek kadar yaralıydı. Ben ise üstümdeki giysiler yüzünden hareket etmekte zorlanıyordum. Ama köpek Jones'un boğazını bırakmıyordu -Peters ise geri kalan iki adamı rahatça haklayabilecek kadar güçlüydü. Aslında bu iyi çok daha kısa sürede halledebilirdi, ama kamaranın darlığı ve geminin sürekli sallanması bunu geciktirmişti. Sonunda yerdeki taburelerden birini kaptı ve bununla, bana bir tüfek doğrultmuş ve tetiğe basmak üzere olan Greeley'nin beynini patlattı. Hemen ardından gemi şiddetle sallanınca, kendini Hicks'in yanında buldu. Adamı boğazından tuttuğu gibi, acı kuvvetiyle göz açıp kapayıncaya kadar boğuverdi. Böylece, bunları anlatmamdan daha kısa bir süre içinde, briği ele geçirmiş olduk.

Kasımlarımızdan geride sadece Richard Parker sağ kalmıştı. Hatırlarsanız, saldırımızın başında bu adamı tulumba koluyla yere sermiştim. Şimdi o darmadağınık kamaranın döşemesinde hareketsiz yatıyordu. Ama Peters ona ayağıyla dokununca konuştu ve merhamet diledi. Kafasındaki yara derin değildi ve başka bir yara almamıştı. Aldığı darbe yüzünden sersemlemişti, o kadar. Ayağa kalktı. Geçici olarak ellerini bağladık. Köpek hala Jones'un üstündeydi. Hırlıyordu. Ama yakından bakınca adamın ölmüş olduğunu gördük. Şüphesiz hayvanın sivri dişleri tarafından parçalanmış olan boğazından oluk oluk kan akıyordu.

Saat gecenin biriydi. Rüzgar hâlâ çok şiddetli esiyordu, briğin artık iyice suyla dolmaya başladığı belliydi. Bu konuda bir şeyler yapmalıydık. Neredeyse her yan yatışında güverteye sular doluyordu. Dövüşürken bu suların bir kısmı kamaraya girmişti, çünkü kapıyı arkamdan kapatmamıştım. İskele tarafındaki küpeştelerin tamamı, güvertedeki küçük mutfak ve kıç çıkıntısındaki küçük filika, dalgalara kapılıp gitmişti. Ana direkten gelen gıcırtılara bakılırsa, o da fazla dayanmayacaktı. Arka ambarda daha fazla mala yer açmak için, bu direk güvertelerin arasına dikilmişti (genellikle cahil gemi inşaatçıları tarafından yapılan çok büyük bir hatadır bu). Bu yüzden her an yerinden çıkıp devrilebilirdi. Ama daha da kötüsü, sintineye çekül sarkıttığımızda su seviyesinin iki metre on santim olduğunu gördük.

Tayfaların cesetlerini kamarada bırakarak hemen tulumbaları çalıştırmaya koyulduk. Parker'ı bize yardım etmesi için çözdük, elbette. Augustus'un kolunu olabildiğince sarmıştık. Elinden geleni yapmasına karşın, pek faydalı olamadı. Yine de, tulumbalardan birini sürekli çalıştırırsak su seviyesinin yükselmesini engelleyebileceğimizi gördük. Sadece dört kişi olduğumuzdan bu bizim için epey zor bir işti. Ama moralimizi bozmamaya çalıştık. Şafağı dört gözle bekliyorduk. Güneş doğunca ana direği keserek gemiyi hafifletecektik.

Bu şekilde korkulu ve yorucu bir gece geçirdik. Sonunda şafak söktüğünde fırtınanın şiddeti azalmadı. Azalacak gibi de görünmüyordu. Cesetleri güverteye taşıyıp denize attık. Peters ana direği keserken (kamarada baltalar bulmuştuk) biz geri kalanlar payandalarla halatların yanında durup seyrettik. Bir ara brik yan yatınca, Peters direğin halatlarını kesmemizi söyledi. Bunu yapınca direk halatlarıyla birlikte, gemiye önemli bir hasar vermeden devrilip denize düştü. Geminin durumu biraz düzelmiş gibiydi, ama tehlike hâlâ büyüktü. Bütün çabalarımıza karşın, tek pompa su seviyesinin yükselişini durdurmaya yetmiyordu. İki pompayı da kullanmak zorundaydık. Augustus'un bize pek faydası dokunmuyordu. Üstüne üstlük, dev bir dalga gemiyi yan yatırdı. Gemi daha doğrulamadan, bir dalga daha gelince küpeştesine kadar yan yattı. Gemideki yükler o tarafa devrildi (bir süredir savrulup durmaktaydılar zaten). Birkaç saniye boyunca işimizin bittiğini, geminin mutlaka batacağını düşündük. Neyse ki, kısmen de olsa doğruldu. Ama yükler hâlâ düştükleri yerde kaldığından, gemi yan yan gidiyordu. Bu yüzden tulumbaları çalıştırmak artık anlamsız hale gelmişti. Zaten bu işe daha fazla devam edemezdik, çünkü ellerimiz yara bere, kan içinde kalmıştı.

Parker'ın tavsiyesine kulak asmayıp bu kez pruva direğini kesmeye giriştik. Geminin yan yatmış olmasından dolayı bunu yapmakta epey zorlandıysak da, sonunda başardık. Direk denize düşerken yanında cıvadrayı da götürdü. Böylece gemi direksiz kaldı.

O zamana kadar en azından şalupaya sahip olduğumuz için seviniyorduk. Güverteye vuran dev dalgalardan hiçbirinden zarar görmemişti. Ama pruva direği gidince ve elbette yanında ön yelkeni de götürünce, dalgalar güvertenin her yerine inmeye başladı. Beş dakika içinde şalupa ve sancak küpeştesi dalgalara kapılıp gitmiş, hattâ ırgat bile parçalanmıştı. Halimiz bundan kötü olamazdı.

Öğleye doğru fırtına biraz diner gibi oldu, ama sonrası ne yazık ki, bizim için acı bir hayal kırıklığıydı, zira birkaç dakika sonra rüzgar iki misli şiddetle esmeye başladı. Öğleden sonra dört civarında öyle hızlı esiyordu ki, güvertede ayakta durmak imkansızdı. Gece olurken, geminin ertesi sabaha kadar dayanabileceğini hiç sanmıyordum.

Gece yarısı sular alt güverteye kadar yükseldi. Kısa süre sonra dümen kopup gitti. Geminin arka kısmı bir dalgayla havalandıktan sonra birden düşünce sanki karaya çarpmış gibi oldu. Oysa biz dümenin sonuna kadar dayanacağını sanmıştık, çünkü çok sağlamdı. Hayatımda gördüğüm en iyi dümendi. Dümenin tahtadan yapılma ana gövdesine ve geminin alt yüzeyine, sağlam demir kancalar saplıydı. Bu kancaların içinden çok kalın bir demir çubuk geçiyordu. Böylece dümen geminin kıç alt yüzeyine tutturulmuş halde, çubuğun üstünde sallanıyordu. Dalgaların ne kadar güçlü olduğunu anlatmak için, geminin tüm alt kıç yüzeyi boyunca uzanan halkaların hepsinin o sert tahtadan sökülmüş olduğunu söylemem yeterli olur sanırım.

Yaşadığımız bu şoktan sonra, daha yeni kendimize gelirken hayatımda gördüğüm en büyük dalgalardan biri güverteye, tepemize indi ve kamara merdivenini söküp götürerek, ambar ağızlarından girerek tüm gemiyi suyla doldurdu.

Bölüm 9

Neyse ki, o akşam dördümüz de kendimizi ırgatın kalıntılarına sıkıca bağlamıştık. Güverteye kapaklanmış, dümdüz yatıyorduk. Hayalimizi kurtaran bu tedbir oldu. Üstümüze inen dev dalga hepimizi sersemletmişti. Üstelik az kalsın boğulacaktık. Tekrar soluk alabilmeye başlar başlamaz arkadaşlarıma seslendim. Sadece Augustus karşılık verdi. “Sonumuz geldi Tanrı günahlarımızı bağışlasın," dedi. Az sonra diğerleri de konuşabilmeye başladı. Cesur olmamızı, çünkü hâlâ kurtulma şansımızın bulunduğunu söylediler Geminin batması, taşıdığı yük yüzünden imkansızdı. Ayrıca fırtına büyük ihtimalle sabaha kadar dinerdi. Bu sözler bana sanki yeni bir hayat verdi Çünkü, tuhaf gelebilir ama, öyle sersemlemiş haldeydim ki, boş

yağ fıçılarıyla yüklü bir geminin batmayacağını akıl edememiştim. Beni en çok korkutan şey geminin batmasıydı. Tekrar umuda kapılınca, beni ırgatın kalıntılarına bağlayan halatları her fırsatta sıkılaştırmaya başladım. Biraz sonra diğerlerinin de aynı işle meşgul olduğunu gördüm. Gece zifiri karanlıktı. Etrafımızdaki o korkunç gürültüyü ve hareketleri anlatamam. Güvertenin üstünde bulunduğumuz kısmı deniz seviyesindeydi. Daha doğrusu, dalga köpüklerinin arasındaydı. Bu köpüklerin bir kısmı sürekli üzerimizden geçiyordu. Başlarımız her üç saniye den ancak birinde su üstünde kalabiliyordu. Birbirimize yakın yatsak da, hiçbirimiz diğerlerini göremiyordu. Aslında briği de göremiyorduk. Zaman zaman, birimiz iyice umudunu yitirirse, onu cesaretlendirmek için sesleniyorduk. Augustus'un yaralı ve halsiz olması, onun için kaygılanmamıza yol açıyordu. Sağ kolunu kullanamadığından, iplerini sıkı bağlayabilmiş olması imkansızdı. Onun her an denize sürüklenmesini bekliyorduk Ama ona yardım edebilmemiz söz konusu değildi. Neyse ki, bulunduğu yerde bizden daha emniyetteydi. Üst gövdesinin bir kısmı kırık ırgatın bir parçasının hemen altındaydı ve bu parça vuran dalgaların şiddetini kesiyordu. Yoksa sabahı göremeden can verirdi mutlaka (aslında kendini ilk başta çok açıkta bir yere baglamış, ama dalgalar ve sallantılar sırasında şans eseri oraya sürüklenmişti). Brik epey yana eğilmiş olduğundan, denize düşme ihtimalimiz azalmıştı. Söylediğim gibi, gemi rüzgar yönünde yan yatmıştı ve güvertenin yarısı sürekli sualtındaydı. Bu yüzden sancak tarafından vuran dalgaların çoğu geminin yan tarafına çarpıyor, bizi sadece biraz ıslatıyordu. İskele tarafındaki dalgalar ise, çekildiklerinden iplerimizi koparıp bizi denize sürükleyecek kadar güçlü değillerdi.

Bu korkunç koşullar altında sabahı ettik. Şafak sökerken durumun ne kadar kötü olduğunu gördük. Brik dalgaların insafına kalmış bir tahta parçasından ibaretti. Rüzgar ise dinmek bir yana, giderek şiddetleniyordu. Aslında tam bir kasırgaya dönüşmüştü. Kurtulma şansımız yok gibi görünüyordu. Saatlerce hiç konuşmadan olduğumuz yere tutunduk. Her an başımıza bir felaketin gelmesini bekliyorduk; halatlarımız kopabilir, ırgatın kalıntıları güverteden sökülebilir ya da etrafımızda ve tepemizde gürleyerek yükselen dev dalgılardan biri gemiyi uzun süreliğine sualtında bırakarak boğulmamıza yol açabilirdi. Ama Tanrı bizi bu tehlikelerden korudu. Öğleyin o mukaddes güneşin ışığını görünce neşelendik. Biraz sonra rüzgar hafiflemeye başladı. Bunun üzerine Augustus önceki akşamdan beri ilk kez konuştu. Yanında yatan Peters'a kurtulma ihtimalimiz olup olmadığını

sordu. Buna ilk başta yanıt gelmeyince, hepimiz melezin yattığı yerde boğulmuş olduğuna inandık. Ama sonra neyse ki, çok kısık sesle de olsa konuşmaya başladı. Çok acı çektiğini, karnından geçen iplerin iyice sıkıştırdığını, onları gevşetemezse öleceğini, çünkü bu acıya daha fazla dayanamayacağını söyledi. Bu bizi çok kaygılandırdı, çünkü fırtına hâlâ sürerken ve dalgalar hâlâ üstümüze inerken ona yardım etmemiz imkansızdı. Acılara katlanmasını, ona ilk fırsatta yardım edeceğimizi söyledik. Bize bunun çok geç olacağını, hemen yardım etmezsek öleceğini söyledi. Birkaç dakika inledikten sonra susup kımıldamadan yatınca, öldüğüne karar verdik.

Akşamüstü deniz öyle sakinleşmişti ki, dalgalar gemiye ancak beş dakikada bir vuruyordu. Rüzgar da, hâlâ çok şiddetli olmasına karşın, epey dinmişti. Arkadaşlarını saatlerdir tek kelime etmemişti. Augustus'a seslendim. Karşılık verdi, ama sesi öyle hafifti ki, ne dediğini anlayamadım. Sonra Peters ile Parker'a seslendim. Hiçbiri yanıt vermedi.

Kısa süre sonra kendimden geçtim. Zihnimde türlü türlü hoş görüntüler canlandı örneğin yeşil ağaçlar, rüzgarda dalgalanan olgun buğday tavlaları, sıra sıra dirilmiş dans eden kızlar, süvari birlikleri gördüm. Hatırladığım kadarıyla bütün o hayallerdeki ortak nokta hareketlilikti. Ev ya da dağ gibi hareketsiz cisimler değil; değirmenler, gemiler, dev kuşlar, balonlar, atlı insanlar, hızla ilerleyen at arabaları ve benzeri hareketli cisimler gördüm. Bunların ardı arkası kesilmiyordu. Kendime geldiğimde, güneşten anladığım kadarıyla aradan bir saat geçmişti. Nerede olduğumu ve içinde bulunduğum koşulları anımsamam biraz zaman aldı. Bu yüzden ilk başta hâlâ briğin ambarında, sandığın yanında olduğuma kesinlikle emindim ve yanımda yatan Parker'ı Tiger sanıyordum.

Sonunda tamamen kendime gelince, rüzgarın artık hafif bir esintiye dönüşmüş olduğunu fark ettim. Deniz tamamen sakindi. Sol kolum halatlardan kurtulmuş, dirseğim yara bere içinde kalmıştı. Sağ kolum tamamen uyuşmuştu. Sağ elim ve bileğim haladın baskısı yüzünden şişip davul gibi olmuştu. Bu halat omzumdan aşağısını sarıyordu. Ayrıca belime dolamış olduğum ikinci bir halat iyice sıkıyor, korkunç acı veriyordu. Arkadaşlarımı görmek için etrafıma bakınca, Peters'ın hâlâ yaşadığını gördüm. Gerçi bel altındaki halat öyle derine gömülmüştü ki, sanki onu ikiye bölmüştü. Ben kıpırdanınca, eliyle dermansızca haladı gösterdi. Augustus’ta yaşam belirtisi yoktu. Irgatın bir parçasının üstünde iki büklüm

yatıyordu. Parker hareket ettiğimi görünce benimle konuştu. Onu çözüp kurtaracak kadar gücüm olup olmadığını sordu. Gücümü toplayıp onu çözebilirsem hayatlarımızın kurtulabileceğini; yoksa öleceğimizi söyledi. Ona merak etmemesini, onu kurtarmaya çalışacağımı söyledim. Pantolonumun cebinden çakımı çıkardım ve defalarca Uğraştıktan sonra sonunda açmayı başardım. Sonra sol elimi kullanarak sağ elimi halatlardan kurtardım. Daha sonra beni saran diğer ipleri de kestim. Ama ayağa kalkmaya çalışınca bacaklarımın tutmadığını fark ettim. Sağ kolumu da kullanamıyordum. Bunu Parker'a söyleyince, bana sol elimle ırgata tutunup birkaç dakika kımıldamadan yatmamı ve kan dolaşımımın normale dönmesini beklememi tavsiye etti. Tavsiyesine uydum. Sonunda uzuvlarımdaki uyuşukluk giderek kayboldu. Böylece önce ayaklarımdan birini, sonra da diğerini kımıldatabilmeye başladım. Bundan kısa süre sonra da, sağ kolumu kısmen kullanabilmeye başladım. Ayağa kalkmadan, sürünerek, ihtiyatla Parker'ın yanına gittim. Onu saran tüm halatları kestim. O da bir süre hareketsiz yattıktan sonra elini kolunu kullanabilmeye başladı. Ardından hemen Peters'ı onu saran halattan kurtarmaya giriştik. Belindeki halat yün pantalonundaki kemeri ve üstündeki iki gömleği yırtıp kasığına batmıştı. Onu çıkarırken kasığından kan boşandı. Ama Peters, halattan kurtulur kurtulmaz konuşmaya başladı. Çok rahatlamış gibiydi. Parker ile benden çok daha rahat hareket ediyordu. Bunun sebebi kan kaybetmiş olmasıydı şüphesiz.

Augustus'tan ümidi kesmiştik, çünkü ölü gibi görünüyordu. Ama yanına gidince sadece kan kaybından bayılmış olduğunu anladık. Dalgalar koluna sardığımız sargıları alıp götürmüştü. Onu ırgata bağlayan halatlardan hiçbiri ölmesine yol açacak kadar sıkı değildi. Onu bu halatlardan kurtardıktan sonra orsadaki kuru bir yere götürüp baş aşağı yatırdık. Sonra uzuvlarını ovmaya başladık. Yarım saat kadar sonra kendine geldi. Ama ancak ertesi sabah bizi tanıdı ve konuşmaya başlayabildi. İplerimizden kurtulduğumuzda ortalık epey kararmıştı. Ayrıca gökyüzü bulutlanmıştı. Tekrar fırtına kopmasından çok korkuyorduk. Bitkin halde olduğumuzdan, böyle bir durumda öleceğimiz kesindi. Neyse ki, hava gece boyunca çok sakindi. Deniz giderek yatışıyordu. Bu bize umut verdi. K.B.'dan hâlâ hafif bir rüzgar esiyordu, ama hava çok soğuk değildi. Augustus'u geminin yalpalamaları sırasında denize düşmesin diye iplerle orsaya bağladık, çünkü hâlâ tutunamayacak kadar dermansızdı. Bizim ise böyle bir sorunumuz yoktu. Bir arada oturup ırgata doladığımız iplere tutunduk ve içinde

bulunduğumuz o korkunç durumdan nasıl kurtulabileceğimizi tartıştık. Arada sırada giysilerimizi çıkarıp sularını sıkmak bizi çok rahatlatıyordu. Tekrar giydiğimizde ılık ve yumuşak geliyor, bizi epey canlandırıyorlardı. Augustus'unkileri de çıkarıp sıktık. O da çok rahatladığını söyledi.

Şimdi en büyük sorunumuz açlık ve susuzluktu. Ama ortalıkta yiyecek ya da su bulamamak moralimizi iyice bozdu. Fırtınada ölsek daha iyiydi, diye düşündük. Yine de belki yolumuza bir gemi çıkıp bizi kurtarır diye avunuyor, birbirimizi cesaretlendirmeye çalışıyorduk.

Nihayet ayın on dördünün şafağı söktü. Hava hâlâ açık ve sakindi. K.B.'dan, hafif bir rüzgar sürekli esiyordu. Deniz artık iyice dingindi. Anlayamadığımız bir sebepten dolayı, brik biraz doğrulmuştu. Artık eskisi kadar yari yatmıyordu. Bu yüzden güvertenin büyük bir kısmı kuru olduğundan, rahatça ortalıkta gezinebiliyorduk. Üç gün üç gecedir boğazımızdan ne yemek, ne su geçmişti. Bu yüzden aşağıdan bir şeyler çıkarmaya çalışmamız şarttı. Brik tamamen suyla dolu olduğundan, bu konuda pek umudumuz yoktu, ama yine de işe koyulduk, iki tahta parçasını kamara merdiveninin kalıntılarından aldığımız çivileri kullanarak birleştirdik. Bunu bir ipe bağlayarak kamaraya sarkıttık ve içeride gezdirdik. Belki biraz yiyeceğe ya da yiyecek elde etmemizi sağlayacak bir şeylere takılır da, bunu yukarı çekebiliriz, diye ümit ediyorduk. Sabahın çoğunu bu işle uğraşarak geçirdik, ama başarılı olamadık. Yukarı sadece birkaç çarşaf çekebildik. Bunlar çivilere hemen takılmıştı. Ama zaten o koşullar altında daha fazlasını başarmamız beklenemezdi.

Bunun üzerine ön üst güverteyi denedik, ama orada da başarılı olamadık. Artık iyice umutsuzluğa kapılmıştık ki, Peters beline bir halat bağlayıp onu kabine sarkıtmamızı önerdi. Hemen soyunmaya başladı. Pantolonu dışında üstündeki her şeyi çıkardı. Sonra beline kalın bir halat bağlayıp, kayıp çıkmasın diye omuzlarına doladık. Bu iş çok tehlikeliydi; çünkü Peters kamarada yiyecek bulamazsa suya dalıp sağa doğru sualtında üç dört metre yüzerek, dar bir koridordan geçerek depoya girdikten sonra, hâlâ nefes almadan geri dönmek zorunda kalacaktı.

Her şey hazırlandıktan sonra Peters kamaraya indi. Kamara merdivenini, çenesine kadar suya girene dek indi. Sonra suya daldı ve sağa dönüp depoya doğru yüzdü. Ama ilk denemesinde başarısızlığa uğradı. Daldıktan yarım dakika sonra halatı çektiğini hissettik (onu yukarı çekmemizi istediğinde vereceği işaretti bu). Onu hemen yukarı çektik. Ama

merdivene çarpıp yaralanmasın diye fazla hızlı çekmiyorduk. Yanında hiçbir şey getirmemişti. Su onu sürekli yukarı, güverteye doğru kaldırıyordu. Suyun kaldırma kuvvetiyle sürekli mücadele etmek zorunda kaldığından, koridorda fazla ilerleyememişti. Yukarı çıktığında öyle bitkindi ki, tekrar dalmadan önce tam on beş dakika dinlenmesi gerekti.

İkinci girişimi daha da başarısız oldu. Çünkü sualtında hiç işaret vermeden öyle uzun süre kaldı ki, başına bir şey geldiğinden korkarak onu geri çektik. Yukarı çıktığında nefes nefeseydi. Haladı defalarca çektiğini, boğulmasına ramak kaldığım söyledi. Oysa biz haladı çektiğini hissetmemiştik. Bunun sebebi muhtemelen haladın bir kısmının merdivenin dibindeki tırabzan parmaklığına dolanmış olmasıydı. Devam etmeden önce mümkünse o parmaklıktan kurtulmaya karar verdik. Bunun için kaba kuvvete başvurmaktan başka çaremiz olmadığından, merdiveni olabildiğince inip parmaklığı hep birlikte çeklik ve sonunda kırmayı başardık.

Üççüncü denememiz de ilk ikisi kadar başarısız oldu. Artık Peters'a sualtında kalmasını sağlayacak bir ağırlık bağlamaktan başka çaremiz olmadığını anlamıştık. Bu işte kullanabileceğimiz bir şey bulmak gerekiyordu. Uzun aramalardan sonra, ön güverteye bağlı zincirlerden birini kolayca yerinden sökebileceğimizi fark ettik. Bu bizi sevince boğdu. Zinciri Peters'ın ayak bileğine doladık. Sonra dördüncü kez kamaraya kaldı. Bu kez kamarot odasının kapısına ulaşmayı başardı. Ama kapı ne yazık ki, kilitliydi. Bu yüzden geri dönmek zorunda kaldı, çünkü sualtında bir dakikadan fazla kalamıyordu. Artık durumumuz gerçekten de vahim görünüyordu. Augustus ile ben gözyaşlarımıza engel olamadık. Durumumuz berbatlı ve kurtulma şansımız pek yok gibiydi. Ama kısa sürede kendimizi topladık. Diz çöküp Tanrı'ya bize yardım etmesi için yalvardık. Tekrar ayağa kalktığımızda kendimizi daha güçlü ve iyimser hissediyorduk. Sağ kalmak için elimizden geleni yapacaktık.

Bölüm 10

Kısa süre sonra başımıza gelen bir olay bizi önce sevindirip ardından dehşete düşürdü. Aradan geçen dokuz uzun yıl boyunca pek çok inanılmaz olaya şahit olmama karşın, hiçbirinde öylesine dehşete kapılmadım. Sanırım bunda o sıradaki hassas halimin de etkisi büyüktü. Güvertede, kamara merdiveninin yanında uzanmış, depoya nasıl ulaşabileceğimizi tartışıyorduk. Bir ara karşımda yatan Augustus’a bakınca, yüzünün bembeyaz kesildiğini, dudaklarının tuhaf ve kontrolsüz bir şekilde titrediğini gördüm. Kaygılanıp onunla konuştum, ama karşılık vermedi. Tam herhalde hastalandı, diye düşünürken, birden arkamdaki bir şeye baktığını fark ettim. Başımı çevirince gördüğüm şey beni her hücreme dek öyle büyük bir sevinçle doldurdu ki, birden kalbimden vurulmuşçasına ayağa fırladım. Sadece birkaç kilometre ötede büyük bir brik vardı. Bize doğru geliyordu. Kollarımı ona doğru uzatıp öylece kalakaldım. Tek kelime edemiyordum. Peters ile Parker da benim kadar etkilenmişti, ama farklı şekillerde. Peters güvertede şarkılar söyleyerek, çığlıklar atarak, uluyarak, deli gibi dans ederken; Parker dakikalarca, bir çocuk gibi hüngür hüngür ağladı.

Gördüğümüz gemi Hollanda yapımı büyük bir brikti. Rengi karaydı. Pruvasında çirkin, yaldızlı bir gemi aslanı vardı. Kötü hava şartlarından epey hırpalanmış olduğu belliydi. Bizi batırmasına ramak kalmış olan o fırtınaya yakalandığını düşündük. Pruva direğini ve sancak küpeştesinin bir kısmını kaybetmişti. Onu ilk gördüğümüzde, söylediğim gibi sadece birkaç kilometre uzaktaydı. Orsa tarafından bize doğru geliyordu. Rüzgar çok hafifti, bu yüzden sadece trinketa ve mayistra yelkenlerinin ve bir flok yelkeninin açık olması bizi şaşırttı. Bu yüzden çok yavaş ilerliyordu. Sabırsızlıktan neredeyse deliye dönmüştük. Ayrıca, o heyecanlı halimize karşın, geminin ilerleyişinde bir tuhaflık olduğunu görebiliyorduk. Yalpalayıp duruyordu. Öyle ki, bir iki kez içindekilerin bizi görmediğinden ya da gemiyi görseler de içinde kimse olmadığına karar verdiklerinden, dönüp gideceklerinden şüphelendiğimiz oldu. Bu anlarda avazımız çıktığı

kadar bağırdık -ta ki gemi tekrar bize doğru gelmeye başlayana dek. Bu tuhaf durum iki üç kez tekrarlandı. Sonunda dümencinin sarhoş olduğuna kanaat getirdik.

Gemi yarım kilometre kadar yakınımıza gelene dek güvertesinde kimse görmedik. Sonra üç denizci gördük. Giysilerinden Hollandalı oldukları anlaşılıyordu. Bunlardan ikisi ön üst güvertedeki eski yelkenlerin yanında yatıyordu. Üçüncüsü ise cıvadranın yanındaki sancak küpeştesinden eğilmiş, bize merakla bakıyor gibiydi. Bu sonuncusu esmer tenli, iriyarı bir adamdı. Bize sabırlı olmamızı söylüyordu sanki. Başını neşeyle, ama çok tuhaf bir şekilde sallıyor, sürekli sırıtıyordu. Bembeyaz dişleri sürekli meydandaydı. Gemi yaklaşırken, bu adamın başındaki kırmızı flanel kepin denize düştüğünü gördük. Ama buna hiç aldırmadan sırıtmaya ve başını tuhaf tuhaf sallamaya devam etti. Bütün bu olanları ayrıntılarıyla, bize göründüğü şekliyle anlatıyorum.

Brik yavaşça yaklaştı. Artık fazla yön değiştirmiyordu. Kendimizi daha fazla tutamayıp -bu olanlardan bahsederken sükûnetimi koruyamıyorum— avazımız çıktığı kadar bağırarak Tanrı’ya, bizi böylesine beklenmedik bir şekilde kurtardığı için şükretmeye başladık. Sonra birden, o gemiden (artık bize iyice yaklaşmıştı) tuhaf, pis bir koku geldi. Ne kadar iğrenç, boğucu, korkunç, dayanılmaz bir koku olduğunu anlatamam. Boğulacak gibi oldum. Arkadaşlarımın da yüzleri bembeyaz kesilmişti. Ama durup konuşacak ya da tahminlerde bulunacak vaktimiz yoktu. Brik on beş metre ötemizdeydi. Bize yanaşmak ve böylece güvertesine sandala gerek kalmadan doğrudan geçmemize imkan vermek niyetinde gibiydi. Hemen o tarafa koştuk. Ama birden beş altı derece kadar yön değiştirdi ve gemimizin kıçının altı metre kadar ilerisinden geçip gitti. Geçerken güvertesini tamamen gördük. O manzaranın ne kadar korkunç olduğunu anlatabilir miyim bilmiyorum. Geminin güvertesinde, kıç çıkıntısıyla pruvası arasında yirmi beş otuz ceset yatıyordu. Bunların arasında birkaç kadın cesedi vardı. İyice çürümüşlerdi. Korkunç görünüyorlardı. O gemide hiç kimsenin sağ olmadığını görüyorduk! Yine de ölülere seslenip yardım istemekten kendimizi alamadık! Evet, o anda öyle bir ızdırap içindeydik ki, o suskun ve iğrenç ölülere gitmemeleri, bizi terk etmemeleri, bizi onlar gibi olmaktan kurtarmaları, aralarına almaları için yalvardık! Korku ve umutsuzluktan deliye dönmüştük -yaşadığımız korkunç hayal kırıklığının acısıyla tamamen aklımızı kaçırmıştık.

İlk dehşet çığlığını attığımızda, cesetlerden birinin durduğu cıvadradan bir karşılık geldi. Bu insan sesine öyle benzeyen bir çığlıktı ki, en hassas kulağı bile yanıltabilirdi. Tam o sırada gemi tekrar yön değiştirince, ön üst güverteyi bir anlığına görebildik. O iriyarı adam hâlâ küpeşteye yaslanmış, başını öne arkaya sallayıp duruyordu. Ama bu kez yüzünü göremiyorduk. Kolları küpeştenin diğer tarafından sarkıyordu. Avuçları dışarı dönüktü. Dizleri cıvadranın başıyla bir çıkrık arasında uzanan gergin, kalın bir halatın üstüne dayalıydı. Üstündeki gömleğin sırt kısmındaki bir parça yırtılmıştı. Burada dev bir martı duruyordu. Pençelerini ve gagasını o korkunç ete daldırmıştı. Beyaz tüyleri kandan kıpkırmızı olmuştu. Gemi dönerken kuşu daha yakından görebildik. Kızıl gagasını etin içinden güçlükle çekip çıkardı ve bize bir an şaşırmış gibi baktıktan sonra, beslendiği o gövdenin üstünden tembel tembel havalanıp bize doğru uçtu. Güvertenin üstünde bir süre turladı. Gagasında ciğere benzeyen kanlı bir et parçası vardı. Sonra o korkunç yemeğini bırakınca, et parçası Peters’ın ayaklarının dibine iğrenç bir şapırtıyla düştü. Tanrı beni bağışlasın, ama o anda aklıma bir fikir geldi. Ne olduğunu söylemeyeceğim. O kanlı et parçasına doğru bir adım attım. Başımı kaldırınca Augustus’la göz göze geldim. Delici, anlamlı bakışları aklımı başıma getirdi. Hemen öne atılıp o korkunç şeyi kaptığım gibi denize attım.

Halatın üstünde duran ceset, o etobur kuşun hareketleri yüzünden sallanıp durmuştu. Onu ilk başta canlı sanmamızın sebebi buydu. Martının ağırlığından kurtulunca geriye düştü ve yüzü tamamen ortaya çıktı. Bu dünyanın en korkunç görüntüsü olmalıydı! Gözleri ve dudakları yoktu. Dişleri tamamen ortadaydı. Bizi umutlandıran o gülümseme buydu işte! Bizi -ama bunu söylemeyeceğim. Dediğim gibi, brik kıç tarafının yanından geçmiş, rüzgaraltı tarafında ağır ağır, ama yönünü değiştirmeden ilerliyordu. O gemi korkunç tayfasıyla birlikte giderken, kurtulma umutlarımızı da beraberinde götürüyordu. Yanımızdan geçip giderken herhalde bir şekilde güvertesine ulaşabilirdik, ama ne yazık ki, yaşadığımız hayal kırıklığı ve gördüğümüz o korkunç manzara yüzünden hem zihinlerimiz, hem de bedenlerimiz felç olmuştu. Görüyor ve hissediyorduk, ama ne yazık ki düşünebilmeye ve hareket edebilmeye başladığımızda artık iş işten geçmişti. Zihinlerimizin ne kadar dumura uğramış olduğunu şundan anlamak mümkün: Gemi artık sadece yarısı görünecek kadar uzaklaştıktan sonra, ona yüzerek yetişmek üstüne ciddi ciddi konuşmaya başladık!

O zamandan ben o gemi hakkında bilgi toplamaya çalıştım, ama hiçbir şey öğrenemedim. Söylediğim gibi, yapısından ve genel görünüşünden bir Hollanda ticaret gemisi olduğu anlaşılıyordu. Tayfanın kıyafeti de bu görüşü destekliyordu. Kıç tarafında yazılı olan ismini okuyabilirdik Aslında daha pek çok ayrıntıya dikkat ederek, hakkında pek çok şey öğrenebilirdik. Ama o sırada bunları akıl edecek halde değildik. Cesetlerin tamamen çürümemiş olanları safran rengiydi. Bu yüzden gemidekilerin sarı humma gibi korkunç bir salgından öldüğü sonucuna vardık. Eğer bu doğruysa (ki aklıma başka bir olasılık gelmiyor), insanoğlunun bildiği tüm salgınlardan daha korkunç bir hastalık birden baş göstermiş ve hızla yayılmış olmalıydı. Yemeklerine zehir konulmuş da olabilirdi. Veya belki de zehirli bir tur balık ya da deniz canlısı veya kuş yemişlerdi. Ama muhtemelen asla açıklığa kavuşturulamayacak olan bu korkunç sır hakkında tahminlerde bulunmak tamamen anlamsız.

Bölüm 11

Günün geri kalanını uzaklaşan gemiye aptal aptal bakarak geçirdik. Karanlık çökünce artık onu göremez olduk. Bu bizi biraz kendimize getirdi. İşte o zaman tekrar açlık ve susuzluk çekmeye başladık. Bunlar bize diğer tüm kaygılarımızı unutturdu. Ama sabaha kadar hiçbir şey yapamazdık. Bu yüzden olabildiğince güvenli bir şekilde yatıp biraz dinlenmeye karar verdik. Bunda beklediğimden daha başarılı oldum. Sabaha kadar uyudum. Arkadaşlarım ise benim kadar talihli değildi. Beni şafakta uyandırdılar. Tekrar aşağıdan yiyecek ve su çıkarmayı deneyecektik.

Artık hava tamamen sakinleşmişti ve deniz hiç görmediğim kadar durgundu. Hava ılık ve güzeldi. Brik gözden kaybolmuştu. İşe ön güvertedeki zincirlerden birini daha sökmekle başladık. Sonra iki zinciri de Peters'ın ayaklarına doladık. Peters tekrar depo kapısına ulaşmayı denedi. Yeterince zaman bulursa kapıyı açabileceğini düşünüyordu. Gerekli zamanı bulması mümkündü, çünkü gemi artık fazla sallanmıyordu.

Kapıya çok çabuk ulaşmayı başardı. Orada ayaklarındaki zincirlerden birini çıkardı. Sonra bunu kullanarak kapıyı kırmaya çalıştı. Ama kapı

beklediğinden sağlam çıktı. Bu yüzden başaramadan geri döndü. Sualtında çok fazla kaldığından bitkin düşmüştü. Bu kez suya bir başkasının dalması gerekiyordu. Parker hemen buna gönüllü oldu, ama üç başarısız denemeden sonra, kapının yanına bile yaklaşamayacağını anladı. Augustus'un kolu yaralı olduğundan, onun aşağı inmesi söz konusu değildi; zira kapıya ulaşsa bile onu kuramazdı. Bu yüzden geriye sadece ben kalıyordum.

Peters zincirlerden birini koridorda bırakmıştı. Suya dalınca tek zincirin beni aşağıda tutmaya yetmediğini gördüm. Bu yüzden ilk denememde sadece diğer zinciri almayı hedefledim. Koridorun dibinde el yordamıyla zinciri ararken, elime sert bir şey geçti. Bunun ne olduğunu anlayacak vaktim yoktu. Bu yüzden onu kaptığım gibi hemen yukarı çıktım. Bulduğum şey bir şişeydi. İçinin Porto şarabıyla dolu olduğunu görünce ne kadar sevindiğimizi tahmin edersiniz. Tanrı'ya bize tam zamanında yardım ettiği için şükrettik. Sonra hemen çakımla şişenin mantarını çıkardım. Her birimiz birer yudum aldık. Bu bizi inanılmaz bir şekilde canlandırdı, güçlendirdi ve keyiflendirdi. Sonra şişenin ağzını dikkatle tıkayıp, kırılmasın diye bir mendille sararak bir kenara koyduk.

Bu talihli keşiften sonra biraz dinlendik. Sonra tekrar aşağı indim. Bu kez zinciri bulmayı başardım. Bunu alıp hemen yukarı çıktım. Sonra onu ayağıma doladıktan sonra üçüncü kez aşağı indim. Ne yaparsam yapayım deponun kapısını açmamın mümkün olmadığını anlayınca da, umutsuzluk içinde geri döndüm.

Artık hiçbir kurtuluş umudumuz kalmamış gibiydi. Arkadaşlarımın yüzlerinden, artık kaderlerine razı olduklarını anlayabiliyordum. Şarap başlarına vurmuş olmalıydı. Ben, belki de içtikten sonra suya dalmamdan dolayı, onlar kadar etkilenmemiştim. Durumumuzla ilgisiz saçma sapan şeyler söylüyorlardı. Peters bana Nantucket'la ilgili sorular sorup duruyordu. Augustus'un da son derece ciddi bir edayla yanıma gelip benden bir tarak istediğini, çünkü saçının balık pullarıyla dolu olduğunu, karaya çıkmadan önce onlardan kurtulmak istediğini söylediğini hatırlıyorum. Parker biraz daha aklı başında gibiydi. Bana dalıp kabine girmemi ve elime ne geçerse alıp getirmemi söyledi. Bunu kabul ettim. İlk dalışımda, aşağıda tam bir dakika kaldıktan sonra, Kaptan Barnard'a ait küçük bir deri çanta çıkardım. Bunu, içinde yiyecek ya da içecek bulma umuduyla hemen açtık. Ama çıka çıka bir kutu usturayla iki keten gömlek çıktı. Sonra tekrar daldım. Bu kez eli boş döndüm. Başımı su üstüne çıkarınca, güverteden bir

gürültü geldi. Nankör arkadaşlarım yokluğumu fırsat bilip şarabın geri kalanını içmişlerdi. Şişeyi geri dönüşümden önce, telaşla eski yerine koymaya çalışırken kırmışlardı. Onları azarlayınca, Augustus hüngür hüngür ağlamaya başladı. Diğer ikisi de sanki şaka yapmış gibi güldüler. Ama öyle kahkahaları bir daha asla duymak istemem. Yüzlerindeki ifade korkunçtu. Aç karnına içtikleri şarap hepsini zil zurna sarhoş etmişti besbelli. Epey uğraştıktan sonra onları yatırmayı başardım. Hemen uyudular ve yüksek sesle horlamaya başladılar.

Şimdi brikte tek başımaydım. Aklımdan en korkunç ve iç karartıcı düşünceler geçiyordu. Kurtuluş umudum yok gibiydi. Ya açlıktan, ya da en iyi ihtimalle ilk fırtınada denize düşüp boğularak ölecektim. O bitkin halimizle bir fırtınayı daha atlatmamız mümkün değildi.

Hissettiğim açlık dayanılmaz bir hal almıştı. Karnımı doyurmak için her şeyi yapabilirdim. Çakımla deri çantanın küçük bir kısmını kesip ağzıma attım. Bunu yutamasam da, biraz çiğneyip tükürmek açlığımı biraz bastırır gibi oldu. Akşamüstü arkadaşlarım birer birer uyandı. Hepsi de inanılmayacak kadar dermansız ve korkunç bir haldeydi. Şarabın etkisiydi bu. Ayılmışlardı, ama sıtmalı gibi zangır zangır titriyorlardı. Yürek paralayıcı bir şekilde su istiyor, yalvarıyorlardı. O hallerini görünce hem kaygılandım, hem de onlar gibi olmadığım için sevindim. Yine de tavırları beni epey huzursuz etmişti. Çünkü o haldeyken ortak çıkarlarımız doğrultusunda hareket etmeleri imkansızdı. Aşağıdan bir şeyler çıkarma umudumu henüz yitirmemiştim. Ama ben aşağıdayken, onlardan en azından birinin haladın ucunu tutacak kadar kendinde olması şarttı. Parker diğerlerine göre biraz daha aklı başında gibi görünüyordu. Onu harekete geçirmek için elimden gelen her şeyi denedim. Deniz suyuna girerse kendine gelebileceğini düşünerek, bir haladın ucunu beline bağladıktan sonra onu kamara merdivenine götürdüm (hiç direnmedi). Sonra onu suya itip hemen ardından çekerek çıkardım. Sonuç oldukça başarılıydı. Dışarı çıktığında epey canlanmış ve kendine gelmiş gibiydi. Bana son derece aklı başında bir tavırla, niye kendisini suya ittiğimi sordu. Sebebini açıklayınca da teşekkür etti. Şimdi kendisini çok daha iyi hissettiğini söyledi. Sonra oturup durumumuz üstüne mantıklı bir şekilde konuşmaya başladık. Augustus ile Peters'a da aynı tedaviyi uygulamaya karar verdik. Bunu hemen yaptık, ikisi de yaşadıkları şok sayesinde kendilerine geldiler. Bu

yöntemi bir tıp kitabında okumuştum. Mania a potu geçiren kişilere duş aldırmanın faydalarından bahsediyordu.

Arkadaşlarıma tekrar güvenebileceğimi görünce, aşağıdaki kabine üç dört kez daha daldım. Artık ortalık epey kararmıştı ve kuzeybatıdan esen hafif bir rüzgar geminin yalpalamasına yol açıyordu. Bu dalışlar sırasında yukarı iki bıçak, on litrelik boş bir sürahi ve bir battaniye çıkarmayı başardım, ama yiyecek bulamadım. Bunları çıkardıktan sonra, bitkin düşene dek dalmayı sürdürmeme karşın, her seferinde eli boş döndüm. Parker ile Peters gece boyunca sırayla dalış yaptılar. Ama onlar da bir şey bulamadı. Sonunda boşuna yorulduğumuza karar verip uğraşmaktan vazgeçtik.

Gecenin geri kalanını hayal edilebilecek en şiddetli zihinsel ve fiziksel acılarla kıvranarak geçirdik. Sonunda onaltıncı günün şafağı doğdu. Ufka heyecanla baktık, ama boşuna umutlanmıştık. Aradığımız şeyleri göremedik. Deniz hâlâ sakindi. Kuzeybatıdan esen rüzgar hâlâ devam ediyordu. O bir şişe Porto şarabını saymazsak, altı gündür boğazımızdan yiyecek ve içecek geçmemişti. Bunları temin edemezsek fazla dayanamayacağımız ortadaydı. Hayatımda hiç Peters ve Augustus kadar iğne ipliğe dönmüş insanlar görmemiştim. Bir daha da görmek istemem. Onları o halleriyle karada görsem kesinlikle tanıyamazdım. Yüzleri tamamen değişmişti. Bu yüzden birkaç gün önceki, birlikte olduğum insanlar olduklarına inanmakta güçlük çekiyordum. Parker ise, çok zayıflamış ve başını göğsünden kaldıramayacak kadar halsizleşmiş olmasına karşın, diğer ikisi kadar kötü durumda değildi. Acıya büyük bir metanetle katlanıyor, hiç şikayet etmiyor, bizi elinden geldiğince umutlandırmaya çalışıyordu. Ben ise, yolculuğun başında hastalanmış olmama ve zaten narin bir fiziğe sahip olmama karşın, fiziksel ve zihinsel açıdan diğerleri kadar kötüleşmedim. Onlar ikinci çocukluklarını yaşar gibi sersemlemişken, aptal aptal sırıtıp saçma sapan şeyler söylerken ben şaşılacak kadar mantıklıydım. Bazen, sanki birden durumlarının farkına varmışçasına kendilerine geliyor, anlık bir canlılıkla ayağa fırlıyor, kısa bir süre boyunca planlarından tamamen mantıklı bir şekilde, ama umutsuzca bahsediyorlardı. Ama belki onlar da kendilerini benim kendimi gördüğüm gibi görüyorlardı -ve belki ben de onlar gibi budalaca davranıyordum. Bu konuda emin olmak olanaksız.

Öğleyin Parker iskele tarafında kara gördüğünü söyledi. Denize adayıp o tarafa doğru yüzmesini güçbela engelleyebildim. Peters ile Augustus

söylediklerine pek kulak asmadılar. Derin düşüncelere dalmışlardı, besbelli. Parker'ın gösterdiği yöne baktığımda kara filan göremedim. Zaten karadan çok uzakta olduğumuzu biliyordum. Yine de Parker'ı yanıldığına ikna etmem epey zaman aldı. Sonra çocuk gibi hüngür hüngür, bağıra bağıra ağlamaya başladı. Bu iki üç saat kadar sürdü. Bitkin düşünce uyuyakaldı.

Sonra Peters ile Augustus defalarca çantanın köselesini yemeye çalıştılar, ama başarılı olamadılar. Onlara köseleyi sadece çiğneyip tükürmelerini tavsiye ettim. Ama tavsiyemi dinleyemeyecek kadar aptallaşmışlardı. Ben köseleleri düzenli aralarla çiğnedim. Bu açlığımı biraz bastırdı. Ama susuzluğum dayanılmaz boyutlardaydı. Deniz suyu içecektim, ama bunu deneyenlerin başlarına korkunç şeyler geldiğini biliyordum.

Gün bu şekilde geçip gitti. Akşama doğru doğuda, iskele tarafında bir yelkenli gördüm. Büyük bir gemiye benziyordu. On beş yirmi kilometre kadar ötedeydi ve bize doğru çaprazlamasına geliyordu. Diğerleri gemiyi fark etmemişti. Tekrar hayal kırıklığına uğramasınlar diye, onlara şimdilik bu konudan bahsetmemeye karar verdim. Sonunda gemi iyice yaklaşınca, doğrudan üstümüze geldiğini gördüm. Hafif yelkenlerini açmıştı. Artık kendimi daha fazla tutamadım ve gemiyi diğer acı çeken arkadaşlarıma gösterdim. Hemen ayağa fırladılar. Bu kez de sevinçten deliye dönmüşlerdi. Ağlıyor, gülüyor, zıplıyor, saçlarını başlarını yoluyor, küfürler ve dualar ediyorlardı. Tavırları beni öyle etkilemişti ki, kurtulacağımızdan da emin olduğumdan, onlara katılmaktan kendimi alamadım. Hissettiğim şükran ve esriklik hislerini güverteye yatıp el çırparak, bağırarak ve benzeri şeyler yaparak ifade ettim. Ama sonra gemi birden ters dönüp, geldiği yönün neredeyse tam tersi bir yönde uzaklaşmaya başlayınca bir kez daha ızdırapların ve çaresizliklerin en büyüğünü yaşadım.

Bu kez arkadaşlarımı talihimizin ters döndüğüne inandırmam zaman aldı. Söylediklerime, böyle saçmalıklara inanmayacaklarını gösteren bakış ve hareketlerle karşılık verdiler. Özellikle Augustus'un tavrı beni çok etkiledi. Ona tam tersini söylememe karşın, geminin hızla bize doğru geldiğini söylemekte ısrar ediyor, güverteden ayrılmaya hazırlanıyordu. Briğin yanında yüzen bir yosun parçasını o geminin sandalı sandı ve üstüne atlamaya kalktı. Denize atlamasını kaba kuvvetle engellediğimde, iç paralayıcı çığlıklar attı.

Hepimiz biraz yatıştıktan sonra, gemiyi gözden kaybolana dek seyrettik. Hava puslanıyordu. Hafif bir rüzgar esmeye başlamıştı. Gemi tamamen ortadan kaybolunca Parker birden bana döndü. Yüzündeki ifadeyi görünce ürperdim. Onu ilk kez bu kadar soğukkanlı görüyordum. Daha ağzını açmadan ne söyleyeceğini anladım. Kısa konuştu. Birimizin ölmesi gerektiğini; diğerlerinin yaşaması için bunun şart olduğunu söyledi.

Bölüm 12

Bu son, korkunç çareyi ben de düşünmüş ve ona başvurmaktansa ne şekilde olursa olsun ölmeye karar vermiştim. Şimdi hissettiğim dayanılmaz açlık da beni bu kararımdan döndürmemişti. Parker'ın yaptığı teklifi Peters ile Augustus duymamıştı. Bu yüzden onu hemen bir kenara çektim, içimden Tanrı'ya bana onu bu korkunç kararından vazgeçirecek ikna yeteneğini vermesi için yalvarıyordum. Onunla uzun uzun konuştum. Dostça azarladım. Bu korkunç kararından vazgeçmesi ve diğerlerine açmaması için, kutsal bildiği her şey adına yalvardım. Onu ikna etmek için her şeyi söyledim.

Bütün söylediklerimi, hiç itiraz etmeden dinledi. Bu beni umutlandırdı. Sözümü bitirince, söylediğim her şeyin doğru olduğunu çok iyi bildiğini, böyle bir çareye başvurma fikrinin bir insanın aklına gelebilecek en korkunç düşünce olduğunu söyledi. Ama artık dayanma gücünün sınırına gelmişti. Aramızdan birinin ölmesi belki diğerlerini kurtarabilecekken, hepimizin birden ölmesi gereksizdi. Son olarak da boşuna çenemi yormamamı, çünkü bu karan gemiyi görmeden önce vermiş olduğunu, ama onu görünce bize bundan bahsetmeyi ertelediğini söyledi.

Bunun üzerine ona, kararından vazgeçmeyecekse bile en azından bir gün daha beklemesi için yalvardım. Belki bir başka gemiye rastlayabilirdik. Yine o sert karakterli adamı etkileyebileceğini düşündüğüm her türlü ikna yoluna başvurdum. Buna karşılık olarak, kararından bahsetmeyi olabilecek en son ana dek ertelediğini, bu yüzden bir gün daha beklemenin en azından kendisi açısından mümkün olmadığını söyledi.

Onu kararından tatlı sözlerle caydıramayacağımı anlayınca, tavrımı değiştirdim ve yaşadığımız güçlüklerden onlar kadar etkilenmediğimi söyledim. Bu yüzden o sırada ondan da, Peters ile Augustus'tan da çok daha güçlü ve sağlıklıydım. Kısacası, kaba kuvvete başvurmaya ve herhangi bir şekilde kanlı ve yamyamca planlarını diğerlerine açmaya çalışması durumunda onu denize atmaktan çekinmeyecektim. Bunun üzerine birden boğazımı kavradı ve bir bıçak çekip bunu defalarca karnıma saplamaya çalıştı. Ama neyse ki çok dermansız olduğundan bunu başaramadı. Öfkeden gözüm dönmüştü. Onu ite ite küpeşteye kadar götürdüm. Denize atmakta kararlıydım. Ancak Peters araya girip onu elimden kurtardı. Niye kavga ettiğimizi sordu. Parker, onu engellememe fırsat kalmadan durumu açıkladı.

Sözlerinin Peters ile Augustus üzerindeki etkisi tahmin ettiğimden bile daha korkunç oldu. Anlaşılan ilk kez Parker'ın dile getirdiği bu korkunç fikri ikisi de uzun süredir düşünmekteydi. Onu haklı buldular ve bu fikri hemen uygulamaya koymamız gerektiğini ısrarla söylediler. Bu ikisinden en azından birinin benim tarafımı tutacak kadar kendinde olacağını ummuştum. İkisinden birinin yardımıyla, bu korkunç planın gerçekleştirilmesini engelleyebilirdim. Ama bu konuda hayal kırıklığına uğrayınca, başımın çaresine bakmam şart oldu. Çünkü hepsinin gözü dönmüştü. Daha fazla itiraz edersem, bunu bahane olarak kullanıp oracıkta işimi bitirmeye kalkabilirlerdi.

Bunun üzerine öneriyi kabul ettiğimi, ama bir saat beklememizi söyledim. Sis dağılırsa belki o gemiyi tekrar görebilirdik. Epey dil döktükten sonra bunu kabul ettirmeyi başardım. Sis bir saat sonra, tam tahmin ettiğim gibi dağıldığında (çünkü rüzgar giderek şiddetleniyordu) ortalıkta gemi filan yoktu. Bunun üzerine kura çekmeye hazırlandık.

Bundan sonra olan o korkunç şeyleri hiç istemeyerek anlatıyorum. Daha sonra yaşadığım hiçbir şey, o gün olanların en küçük ayrıntılarının bile anısını hafızamdan silemedi. Onları hayatım boyunca hatırlayacağım. Öykümün bu kısmını olabildiğince çabuk anlatmak istiyorum. O dehşet verici piyangoyu çöp çekme yöntemiyle yapmaya karar verdik. Bu iş için küçük tahta kıymıklar bulduk. Bunları benim tutmama karar verildi. Güvertenin bir ucuna gittim. Zavallı arkadaşlarım ise diğer ucuna giderek bana sırtlarını döndüler ve sessizce beklediler. Yaşadığımız o korkunç dramın bana en dayanılmaz gelen kısmı kıymıkları düzenlemekti. İnsan bazı ender anlarda kendi hayatını hiç umursamaz hale gelebilir. Ama ölüme

yakınlaştıkça, hayata daha sıkı tutunuruz. O sırada içinde bulunduğum durum öyle zordu ki (fırtınanın tehlikelerinden ya da açlığın dehşetinden öyle farklıydı ki); ölümlerin en korkuncundan -hem de en iğrenç bir sebep yüzünden- kurtulma şansımın ne kadar az olduğunu düşününce, uzun süredir sakinliğimi korumamı sağlayan enerjimin her zerresi bir anda, rüzgara kapılmış kuştüyleri gibi uçup gitti ve geride, içimde sadece yoğun bir dehşet kaldı. İlk başta kıymıkları daha küçük parçalara ayırmayı bile başaramadım. Parmaklarım kıpırdamayı reddediyor, titreyen dizlerim şiddetle birbirine çarpıyordu. Aklımdan bu korkunç oyunun dışında kalmak için bin bir türlü saçma sapan fikir hızla geçiyordu. Arkadaşlarımın önünde diz çöküp, beni bu işin dışında bırakmaları için yalvarmayı düşündüm; veya birden üstlerine atılıp hepsini teker teker öldürmeyi -kısacası her şeyi düşündüm, bana verilen o korkunç işi yapmak dışında. Sonunda, böyle aptallaşmış bir halde epey durduktan sonra, Parker'ın seslendiğini duyunca kendime geldim. Acele etmemi, onları o korkunç bekleyişten hemen kurtarmamı istiyordu. O zaman bile kıymıkları dizemedim. Arkadaşlarımdan birini kandırıp kısa çöpü çektirmek için türlü türlü numaralar düşündüm (elimdeki dört çöpten en kısasını çeken diğerlerinin hayatta kalabilmesi için ölecekti). Beni vicdansız olmakla suçlamadan önce, kendinizi benim yerime koyun.

Sonunda artık daha fazla beklemem imkansız hale gelince ön güverteye, arkadaşlarımın yanına gittim. Kalbim küt küt atıyordu. Kıymıkları tuttuğum elimi uzattım. Peters hemen çekti. Kurtulmuştu -en azından onunki en kısa çöp değildi. Bu, kurtulma şansımı azaltmıştı. Elimi Augustus'a uzattım. O da hemen çekti. O da kurtulmuştu. Şimdi hayatta kalma şansım yüzde elliydi. O anda bir kaplan gibi vahşileştiğimi hissettim. Zavallı arkadaşım Parker'a karşı müthiş, iblisçe bir öfke duydum. Ama bu his uzun sürmedi. Sonunda, ürpererek ve gözlerimi kapayarak, geri kalan iki kıymığı ona uzattım. Parker'ın bunlardan birini çekecek cesareti toplaması tam beş dakika aldı. Bu süre boyunca gözlerimi hiç açmadım. Sonunda elimdeki iki çöpten birinin çekildiğini hissettim. Sonuç belli olmuştu. Ama lehime mi, aleyhime mi olduğunu bilmiyordum. Kimse konuşmuyordu. Ben ise bir türlü gözlerimi açıp elimdeki çöpe bakmaya cesaret edemiyordum. Sonunda Peters elimi tutunca gözlerimi açmak zorunda kaldım. Parker'ın suratını görür görmez kurtulduğumu, onun kısa çöpü çekmiş olduğunu anladım. Boğulacak gibi oldum. Bayılmışım.

Kendime geldiğimde, ortaya attığı fikrin kurbanı olan Parker’ın ölümüne şahit oldum. Hiç direnmedi. Peters onu sırtından bıçaklayınca cansız yere yığıldı. Sonra hemen beslenmeye başladık. O korkunç ziyafetin ayrıntılarından bahsetmeyeceğim. Bazı şeyler hayal edilebilir, ama gerçeklikleri daha korkunçtur ve ifade edilemez. Şu kadarını söyleyeyim: Kurbanın kanıyla susuzluğumuzu bir ölçüde dindirdikten ve aldığımız ortak kararla ellerini, ayaklarını ve kafasını kesip bağırsaklarıyla birlikte denize attıktan sonra, gövdenin geri kalanını parçalara ayırıp daha sonraki o unutulmaz dört gün (yani ayın on yedisi, on sekizi, on dokuzu ve yirmisi) boyunca bunlarla beslendik.

Ayın on dokuzunda on beş yirmi dakika süren bir yağmur yağdı. Fırtınadan hemen sonra kabine yaptığımız dalışlar sırasında çıkardığımız bir çarşafı açarak biraz su topladık. Topladığımız miktar iki litre bile değildi: Ama bu bile gücümüzü ve umudumuzu tazelemeye yetti.

Ayın yirmi birinde, yine yiyeceksiz ve içeceksiz kaldık. Hava hâlâ sıcak ve sakindi. Bazen sis çöküyor ve hafif rüzgarlar (genellikle K.’den ve B.’dan) esiyordu.

Ayın yirmi ikisinde, yan yana oturmuş kara kara düşünürken, birden aklıma beni umutlandıran bir fikir geldi. Pruva direği kesilirken; rüzgaraltında, zincirlerin yanında duran Peters baltalardan birini bana vermiş ve onu mümkünse emniyetli bir yere koymamı söylemişti. O dev dalgalardan biri gemiyi suyla doldurmadan birkaç dakika önce, bu baltayı tayfa kabinine götürdüğümü ve iskele tarafındaki kuşetlerden birinin üstüne koyduğumu hatırlamıştım. O bakaya ulaşabilirsem, bununla güverteyi delip depoya girebilir ve böylece yiyecek ve içecek temin edebilirdik.

Bu planımdan arkadaşlarıma bahsedince, o dermansız halleriyle neşe çığlıkları attılar. Hemen tayfa kabinine gittik. Buraya inmek kamaraya inmekten daha zordu, çünkü girişi çok daha dardı. Kamara girişindeki merdiven dalgalar tarafından alınıp götürüldüğünden oraya girmek kolaylaşmıştı, ama ön güvertedeki tayfa kabininin girişi sadece bir metre karelik basit bir kapaklı delikten ibaretti. Ama aşağı inmekte bir an olsun duraksamadım. Belime yine önceki gibi bir halat doladık. Sonra, önce ayaklarımı sokarak, cesurca içerideki suya daldım. Hemen o kuşete gidip ilk denememde baltayı almayı ve yukarı çıkarmayı başardım. Arkadaşlarım sevinç ve zafer çığlıkları attılar. Baltayı bu kadar kolay alabilmiş olmamızı, sonunda kurtulacağımızın bir işareti olarak gördük.

Sonra, tazelenmiş umutlarımızın verdiği enerjiyle güverteyi delmeye başladık. Peters ile ben baltayı sırayla kullanıyorduk. Augustus'un kolu yaralı olduğundan bize yardım edemiyordu. Bir yere yaslanmadan ayakta durmakta zorlanacak kadar yorgun olduğumuzdan, bir iki dakika çalıştıktan sonra dinlenmek zorunda kalıyorduk. Bu yüzden işimizi halletmenin —yani depoya girmemize yetecek kadar geniş bir delik açmanın- saatler süreceğini anladık. Ama bu kesinlikle cesaretimizi kırmadı. Bütün gece ay ışığında çalıştık. Sonunda ayın yirmi üçünün sabahında amacımıza ulaşmayı başardık.

Bu kez Peters aşağı inmeye gönüllü oldu. Önceki hazırlıktan tamamladıktan sonra aşağı indi. Yukarı çıktığında yanında küçük bir kavanoz vardı. Bunun zeytin dolu olduğunu görünce sevinçten deliye döndük. Zeytinleri paylaştıktan sonra iştahla mideye indirdik. Daha sonra Peters tekrar aşağı indi. Bu kez umduğumuzdan da başarılı oldu. Hemen geri döndüğünde, yanında iri bir parça jambon ve bir şişe Madeira şarabı vardı. Şaraptan birer yudum almakla yetindik, çünkü fazla içmenin zararlı olduğunu tecrübeyle öğrenmiştik. Jambonun çoğu tuzlu su yüzünden bozulmuştu. Sadece kemiğin etrafındaki bir kiloluk kısmı yenilebilecek haldeydi. Bunu bölüştük. Peters ile Augustus kendi paylarına düşen eti hemen mideye indirdiler. Ama ben tedbirli davranıp benimkinin sadece küçük bir kısmını yedim. Fazla yersem susuzluk çekeceğimi biliyordum. Harcadığımız bütün o çabalar bizi çok yormuştu, bu yüzden yemekten sonra dinlendik.

Öğleyin kendimizi güçlenmiş ve canlanmış hissediyorduk. Tekrar aşağı inip yiyecek ve içecek aramaya karar verdik. Peters ile ben sırayla depoya indik. Her seferinde yukarı az çok bir şeyler çıkarmayı başardık. Akşama kadar çalıştık. Bu süre boyunca yukarı dört küçük zeytin kavanozu, bir başka jambon parçası, nefis Madeira Burnu şarabıyla dolu on litrelik bir damacana ve, hepsinden de iyisi, Gallipago cinsi küçük bir kaplumbağa çıkarmayı başardık. Grampus limandan ayrılırken, Kaptan Grampus Pasifik'e yaptığı bir deniz yolculuğundan dönen Mary Pitts uskunasından pek çok kaplumbağa almıştı.

Bu öykünün daha sonraki bir kısmında bu kaplumbağa cinsinden sık sık bahsedeceğim. Okuyucuların çoğunun muhtemelen bildiği gibi; bu kaplumbağaların çoğu Gallipagos denilen takımadalarda bulunur. Zaten o adalar isimlerini bu hayvandan almıştır -İspanyolca bir sözcük olan

Gallipago, tatlı su kaplumbağası anlamına gelir. Tuhaf şekillerinden ve hareketlerinden dolayı, onlara fil kaplumbağası dendiği de olur. Genellikle devasa boyutlarda olurlar. Ben şahsen ağırlıkları altı ila yedi yüz elli kilo arasında değişen pek çok kaplumbağa gördüm. Ancak okuduklarımdan ve işittiklerimden anladığım kadarıyla, dört yüz kilodan ağırını gören denizci olmamış. Tuhaf, hattâ iğrenç bir görünüşleri vardır. Yavaş, ölçülü, ağır adımlar atarlar. Gövdeleri yerden otuz santim kadar yukarıdadır. Boyunları uzun ve son derece incedir; uzunluğu genellikle kırk beş ila altmış santim arasında değişir. Öldürdüğüm bir tanesinin omzuyla kafasının tepesi arasındaki mesafe tam yüz on beş santimdi. Başı bir yılanınkine benzer. Bu kaplumbağalar yemek yemeden inanılmayacak kadar uzun süre yaşayabilir. Bir geminin ambarında iki yıl yemek yemeden yaşadıkları görülmüştür - dışarı çıkarıldıklarında içeri konulduktan zamanki kadar şişman ve sağlıklıydılar. Bu ilginç hayvanlar bir açıdan hecin devesine, yani çöl devesine benzer. Boyunlarının dibindeki bir kesede su depolarlar. Bir sene boyunca hiçbir şekilde beslenmedikten sonra öldürülen bir Gallipago kaplumbağasının kesesinden on litre taze tatlı su çıktığı görülmüştür. Temel besin maddeleri yabani maydanoz, kereviz, semizotu, ketencik ve frenkinciridir. Özellikle bu sonuncuya bayılırlar. Bu hayvanların ilk keşfedildiği sahilin yakınındaki yamaçlarda bol miktarda frenkinciri bulunur. Bu son derece leziz ve besleyici besin şüphesiz Pasifik’e balina avı için ve başka sebeplerle giden binlerce denizcinin hayatını kurtarmıştır .

Depodan çıkardığımız kaplumbağa büyük değildi. Muhtemelen otuz kilo ağırlığındaydı. Dişiydi ve mükemmel durumdaydı. Hem çok şişmandı, hem de kesesinde bir litreden fazla temiz tatlı su vardı. Bu gerçekten bir hâzineydi. Hep birlikte diz çöküp Tanrı'ya şükrettik.

Hayvanı delikten geçirmekte epey zorlandık, çünkü çılgınca mücadele ediyordu ve çok güçlüydü. Tam Peters’ın elinden kurtulup suya dalacakken Augustus boğazına bir ilmek geçirdi. Ben de suya atlayıp Peters’ın hayvanı itmesine yardım ettim.

Kesesindeki suyu, hatırlayacağınız gibi daha önce kamaradan çıkarmış olduğum sürahiye dikkatle boşalttık. Sonra bir şişenin boğazını, mantarını çıkarmadan kırdık. Bunu ufak bir bardak niyetine kullanacaktık. Her birimiz birer bardak su içtikten sonra, her gün bu miktardan fazlasını içmemeye karar verdik.

Son iki üç gündür hava güzel ve yağışsız olduğundan, kabinden çıkardığımız yatak takımları da, giysilerimiz de tamamen kurumuştu. Böylece o geceyi (ayın yirmi üçünün gecesini), bol bol zeytin ve jambon yiyip biraz da sarap içtikten sonra rahatça dinlenerek geçirdik. Yiyecek stoğumuzu, gece hava sertleşirse denize düşmesin diye halatlarla ırgatın kalıntılarına olabildiğince bağladık. Kaplumbagayı ise ters çevirdik ve onu da bagladık. Olabildiğince uzun süre yaşamasını istiyorduk.

Bölüm 13

24 Temmuz. Bu sabah kalktığımızda kendimizi harika hissediyorduk. Hem gücümüz, hem de moralimiz yerine gelmişti. Durumumuz hâlâ tehlikeliydi. Karadan çok uzakta olduğumuz kesindi. Yiyecek stoğumuz çok idareli kullansak bile, en fazla on beş gün yeterdi. Suyumuz yok denecek kadar azdı. Rüzgarların ve dalgaların insafına kalmış halde, denizde başıboş sürükleniyorduk. Gemi bir harabeye dönmüştü. Ama yine de mutluyduk -çünkü son günlerde yaşadığımız bütün o korkunç felaketlerden ve tehlikelerden kurtulduktan sonra, bunlar bize önemsiz geliyordu, iyi ve kötü; böylesine görecelidir işte.

Şafakta, tam yeni bir şeyler aramak için tekrar depoya inecektik ki, hafif bir yağmur yağmaya ve şimşekler çakmaya başlayınca, dikkatimizi su toplamaya yönelttik. Bu iş için yine daha önceki çarşafı kullandık. Yağmur suyu toplamak için, çarşafı açıp ortasına pruva zinciri levhalarından birini koymaktan başka çaremiz yoktu. Böylece ortada toplanan suyu sürahiye döküyorduk. Sürahiyi bu şekilde neredeyse tamamen doldurmuştuk ki, ansızın kuzeyden esmeye başlayan bir bora yüzünden bu işi bırakmak zorunda kaldık. Çünkü gemi öyle şiddetli sallanmaya başlamıştı ki, ayakta duramaz olmuştuk. Hemen ön tarafa gidip kendimizi önceki gibi ırgatın kalıntılarına sıkıca bağladık ve fırtınayı şaşırtıcı bir soğukkanlılıkla beklemeye başladık. Rüzgar öğleyin iyice şiddetlendi. Akşamleyin ise neredeyse bir fırtınaya dönüştü, Deniz de iyice dalgalı bir hal almıştı. Ama neyse ki, artık kendimizi nasıl bağlamamız gerektiği konusunda tecrübeliydik. Bu yüzden o korkunç geceyi göreceli bir güvenlik içinde

geçirdik, her ne kadar sürekli ıslansak ve her an denize düşme korkusu içinde yaşasak da. Neyse ki, hava çok sıcak olduğundan, sular bizi serinletiyordu.

25 Temmuz. Sabah olduğunda rüzgar hafiflemişti, deniz de epey sakinleşmişti. Böylece ıslanmaktan kurtulmuştuk. Ama ne yazık ki iki zeytin kavanozumuzu ve jambonumuzun tamamını, çok dikkatli bağlamış olmamıza karşın kaybetmiştik. Bu bizi çok üzdü. Kaplumbağayı henüz öldürmemeye karar verdik. Kahvaltıda birkaç zeytin yiyip birer bardak su içmekle yetindik. Sonra yarım bardak suyla şarabı karıştırıp içince; hem gücümüzü yerine getirdi, hem de bizi Porto şarabının yaptığı gibi sarhoş etmedi. Deniz hâlâ çok dalgalı olduğundan yiyecek aramak için depoya inemiyorduk. Gün boyunca deponun giriş deliğinden yukarı çeşitli şeyler çıktı. Bunlarla o sırada işimize yaramayacaklarından ilgilenmedik ve dalgalarla denize sürüklenmelerine izin verdik. Gemi artık iyice yan yatmıştı, kendimizi halatlarla bağlamadan bir saniye bile ayakta duramıyorduk. Bu yüzden gün boyunca huzursuz ve rahatsızdık. Öğleyin güneş neredeyse tam tepedeydi. Bundan, uzun süredir kuzey ve kuzeybatıdan esen rüzgarlar yüzünden ekvatora sürüklenmiş olduğumuz sonucunu çıkardık. Akşama doğru çok sayıda köpekbalığı gördük. Bunlardan özellikle bir tanesi bizi epey kaygılandırdı. Dev gibiydi ve oldukça azgındı. Bir ara gemi dalgaların etkisiyle suyun çok altına dalınca, o canavar üstümüze doğru geldi. Kamara girişinin hemen üstünde biraz bocaladıktan sonra kuyruğuyla Peters'a şiddetli bir darbe indirdi. Ama neyse ki, büyük bir dalga onu gemiden uzaklaştırdı. Hava iyi olsa, onu kolayca yakalayabilirdik.

26 Temmuz. Bu sabah rüzgar epey hafiflemiş ve deniz sakinleşmişti. Bu yüzden depoya tekrar inmeye karar verdik. Gün boyunca epey uğraştıktan sonra, artık depodan bize hayır gelmeyeceğini anladık, içindekiler geceleyin denize dökülmüştü. Bu keşif, tahmin edilebileceği gibi, bizi umutsuzluğa sürükledi.

27 Temmuz. Deniz sakindi. Kuzeyden ve batıdan hâlâ hafif bir rüzgar esiyordu. ikindi vakti hava iyice ısınınca giysilerimizi serip kuruttuk. Denize girip yüzmek bizi hem serinletti, hem de susuzluğumuzu azalttı. Ama çok dikkatli olmak zorunda kaldık, çünkü köpekbalıkları gün boyunca briğin etrafından ayrılmadı.

28 Temmuz. Hava hâlâ güzeldi. Brik artık öyle yan yatmıştı ki, sonunda ters döneceğinden korkmaya başladık. Böyle bir olaya karşı olabildiğince tedbir aldık. Kaplumbağamızı, sürahimizi ve geri kalan iki zeytin kavanozunu ön güvertedeki, rüzgarüstündeki zincirlerin altına koyup sıkıca bağladık. Deniz gün boyunca sakindi. Hava neredeyse rüzgârsızdı.

29 Temmuz. Hava durumunda bir değişiklik olmadı. Augustus'un yaralı kolunda kangren belirtileri baş gösterdi. Sürekli uykusunun geldiğinden ve susadığından şikayet eti, ama fazla acı çekmediğini söyledi. Elimizden yaralarına biraz zeytinyağı sürmekten başka bir şey gelmedi. Bunun da pek bir faydası olmamış gibiydi. Augustus'u rahatlatmak için elimizden geleni yaptık ve su payını üç misline çıkardık.

30 Temmuz. Hava çok sıcak ve rüzgarsızdı. Dev bir köpekbalığı bütün ikindi boyunca geminin yanından ayrılmadı. Onu bir ilmikle yakalamayı defalarca denedik. Augustus'un durumu epey kötüleşti. Bunda yaralarının olduğu kadar, yeterli beslenememesinin de etkisi büyüktü şüphesiz. Durmadan ölmek, böylece acılarından kurtulmak için dua ediyordu. Bu akşam son zeytinlerimizi yedik. Sürahideki su öyle pislenmişti ki, içmek için şarapla karıştırmak zorunda kaldık. Sabahleyin kaplumbağamızı öldürmeye karar verdik.

31 Temmuz. Briğin yan yatmış halde olması yüzünden yorucu ve kaygı dolu bir gece geçirdikten sonra, kaplumbağayı öldürüp parçaladık. Sağlıklı olsa da, beklediğimizden çok daha küçük çıktı. Ondan topu topu on kilo et elde edebildik. Bununla olabildiğince uzun süre idare etmemiz gerekiyordu. Bu yüzden küçük parçalara bölüp elimizde kalan üç zeytin kavanozuna doldurduk ve ardından üstlerine geride kalan zeytinyağını döktük. Böylece üç kilo kaplumbağa etini bir kenara koyduk. Geri kalanını yemeden bunlara dokunmayacaktık. Her gün adam başı yüz yirmi gram et yemeye karar verdik. Böylece bize on üç gün kadar yetecekti. Akşamüstü gök gürültülü ve şimşekli bir sağanak yağdı, ama öyle kısa sürdü ki, ancak çeyrek litre kadar su toplayabildik. Ortaklaşa aldığımız bir kararla bunu Augustus'a verdik. Augustus artık can çekişiyor gibiydi. Suyu onu toplamakta kullandığımız çarşaftan içti (ağzına aksın diye çarşafı kenarlarından tutup kaldırdık), çünkü artık bardak niyetine kullanabileceğimiz bir şey yoktu; şarap dolu damacanayla kirli su dolu sürahiyi saymazsak tabii. Sağanak uzun sürseydi ikisini de boşaltacaktık.

İçtiği su Augustus’a pek faydalı gelmemiş gibiydi. Kolu bileğinden omzuna kadar kapkaraydı. Ayakları da buz gibiydi. Her an son nefesini vermesini bekliyorduk. Korkunç bir şekilde zayıflamıştı. Nantucket’tan yola çıkarken elli sekiz kiloydu. Şimdi ise yirmi kiloya var, ya yoktu. Çukura kaçmış olan gözleri neredeyse görünmüyordu. Yanaklarının derisi de öyle sarkmıştı ki, yemek yerken, hattâ bir şey içerken çok zorlanıyordu.

1 Ağustos. Hava yine sakindi. Güneş bunaltacak kadar sıcaklı. Susuzluktan dilimiz damağımız kurumuştu. Sürahideki su içilmez haldeydi, içi böcek kaynıyordu. Yine de birazını şarapla karıştırıp içtik. Ama susuzluğumuzu pek dindirmedi. Denize girmek iyi geliyordu, ama suda fazla kalamıyorduk, çünkü köpekbalıkları hâlâ çevremizdeydi. Augustus'un öleceğini anlamıştık. Can çekişiyordu. Çok acı çekiyor gibiydi. Acılarını dindirmek için elimizden hiçbir şey gelmiyordu. Saatlerce konuşmadıktan sonra, saat on ikide şiddetli spazmlar geçirerek öldü. Ölümü bizi yasa boğdu, içimize öyle bir karamsarlık çöktü ki, bütün gün cesedin yanında oturduk. Konuştuğumuzda sadece fısıldaşıyorduk. Cesedi denize atacak cesareti ancak hava karardıktan bir süre sonra bulabildik. Artık inanılmayacak kadar iğrenç bir hal almıştı. Öyle çürümüştü ki, Peters onu çekmeye çalışınca bir bacağı elinde kaldı. O çürük et yığını gemiden denize doğru kayarken, etrafındaki fosforlu ışıkta, yedi sekiz iri köpekbalığının beklemekte olduğunu gördük. Hep birlikte avlarını parçalarken o korkunç dişleri öyle bir takırdıyordu ki, bu ses bir kilometre öteden duyulabilirdi. Bu sesten dehşete kapılıp içimize kapandık.

2 Ağustos, Hava hâlâ korkutucu bir şekilde sakin ve sıcaktı. Şafakta hem fizik, hem de moral açısından çökmüş haldeydik. Sürahideki su artık kesinlikle işimize yaramazdı. Parlak bir bulamaca, korkunç kurtlarla kaynayan bir çamura dönüşmüştü. Bunu döküp sürahiyi denizde iyice yıkadık. Sonra içinde kurbağa etini salamuraya yatırdığımız kavanozlardaki zeytinyağının birazını buna döktük. Artık susuzluğa dayanamaz hale gelmiştik. Şarap içtik, ama bu hem susuzluğumuzu artırdı, hem de bizi sarhoş etti. Şarabı deniz suyuyla karıştırmayı denedik, ama bu hemen öğürmemize yol açtı; bu yüzden bir daha kalkışmadık. Gün boyunca denize girmek için fırsat kolladık, ama boşunaydı. Çünkü geminin çevresi artık köpekbalıklarıyla tamamen sarılmıştı. Hepsi birbirine benzese de, bunların dün gece zavallı arkadaşımızı yiyen canavarlar olduğu belliydi. Tadı damaklarında kalmıştı besbelli. Cesedi suya attığımıza pişman olduk, içimiz

kararmıştı. Denize girmek bizi anlatamayacağım kadar rahatlatan bir şeydi. Şimdi bundan, hem de böyle korkunç bir sebep yüzünden vazgeçmek zorunda kalmak bize dayanılmaz geliyordu. Üstüne üstlük, hayatımız her an tehlikedeydi. Çünkü yanlış attığımız tek bir adımda denizi boylar, o aç canavarlara yem olurduk. Bunlar sık sık rüzgaraltı tarafından bize hamle yapıyordu. Bağırıp çağırmamız, elimizi kolumuzu sallamamız onları korkutmuyordu. Hattâ en irilerinden bir tanesi Peters’tan bir baka darbesi yiyip ağır yaralanmasına karşın, saldırmayı sürdürdü. İkindi vakti gökyüzünde bir bulut belirdi, ama ne yazık ki, yağmur yağmadı. Susuzluğumuz artık akıl almaz boyutlardaydı. Geceyi uykusuz geçirdik. Bunun sebebi hem susuzluğumuz, hem de köpekbalıklarından korkmamızdı.

3 Ağustos. Durumumuzda bir değişme olmadı. Yalnız brik yan yatmayı sürdürdüğünden, artık güvertede ayakta duramıyorduk. Şarabımızı ve kaplumbağa etimizi güvenceye almakla uğraştık. Gemi ters dönerse onları kaybetmek istemiyorduk. Ön güvertede bulduğumuz iki sağlam çubuğu baltayla geminin rüzgarüstü tarafına, suyun bir metre kadar üstüne çaktık. Sonra bu çubuklara sürahiyle kavanozları bağladık. Burada eski yerlerinden daha güvencedeydiler. Gün boyunca korkunç bir susuzluk çektik. Etrafımızdan bir an olsun ayrılmayan köpekbalıkları yüzünden ne denize girebildik, ne de uyuyabildik.

4 Ağustos. Şafaktan biraz önce geminin ters dönmekte olduğunu hissedince, kendimizi denize düşmeye hazırladık. Hareketi başta yavaştı. Böylece rüzgarüstü tarafına kolayca tırmanabildik. Neyse ki, ihtiyatlı davranıp, buraya çaktığımız çubuklara tutunacak ipler bağlamıştık. Ama geminin hızlı devrilebileceğini hesaplamamıştık. Devrilişi giderek hızlandı. Sonunda onunla yarışamaz hale geldik. Daha ne olduğunu anlamadan kendimizi denizin fersahlarca altında bulduk. Tepemizde o koca gemi vardı.

Suya düşünce tutunduğum ipi bırakmak zorunda kalmıştım. Kendimi geminin altında bulunca, gücüm de iyice tükenmiş olduğundan, canımı kurtarmak için çabalamaktan vazgeçtim. Birkaç saniye içinde ölmeye hazırlandım. Ama yine yanılmıştım. Geminin suya çarpınca rüzgarüstü tarafına doğru havalanacağını hesaplamamıştım. Kısmen geri kalkan gemi yüzünden yükselen sular beni düşüşümden de daha büyük bir hızla yukarı fırlattı. Su yüzüne çıkınca, geminin yirmi metre kadar ötemde olduğunu gördüm. Alabora olmuş halde yalpalıyordu. Etrafındaki sular çalkantılıydı

ve güçlü girdaplarla doluydu. Peters'ı göremiyordum. Birkaç metre ötemde bir yağ fıçısı ve gemiden düşmüş diğer nesneler yüzüyordu.

Şimdi en büyük korkum köpekbalıklarıydı. Etrafta olduklarını biliyordum. Gemiye doğru yüzerken, bunları uzak tutmak için ellerimle ayaklarımı suya hızlı hızlı çarparak köpükler oluşturdum. Hayatımı bu basit numaraya borçlu olduğuma şüphem yok. Çünkü briğin etrafı, devrilmeden hemen önce bu canavarlarla kaynıyordu. Hattâ yüzerken bunların birkaçıyla temas ettim. Ama yine de, büyük bir şans eseri gemiye sağ salim ulaşmayı başardım. Ancak öyle yorulmuştum ki, Peters tam zamanında yardımıma koşmasa, asla yukarı çıkamazdım. Onu görünce ne kadar sevindiğimi anlatamam. Geminin diğer tarafından tırmanmıştı. Aşağı bir halat sarkıttı. Çubuklara bağladığımız halatlardan biriydi bu.

Bu tehlikeden kurtulduktan sonra, dikkatimizi bir başka korkunç tehlikeye yönelttik: Açlıktan ölme tehlikesine. Bütün yiyecek içeceğimiz, aldığımız tüm önlemlere karşın denize düşmüştü. Daha fazlasını bulmak gibi bir şansımız da kesinlikle yoktu. İkimiz de umutsuzluğa teslim olup çocuklar gibi avaz avaz ağladık. Birbirimizi teselli etmeye kalkışmadık. Böyle bir zayıflık hali benzer bir durumu asla yaşamamış olanlara tuhaf gelebilir. Ama unutmayın ki çok uzun süredir yaşadığımız tehlikeler ve kaygılar aklımızı öyle başımızdan almıştı ki, artık mantıklı insanlar olmaktan çıkmıştık. Daha sonra yaşadığımız tehlikeler sırasında (bunlardan fazla olmasalar da, neredeyse o kadar büyük tehlikelerdi), bütün güçlüklere sabırla göğüs gerdim. Peters da (sizin de göreceğiniz gibi), neredeyse ağlarkenki çocuksu teslimiyeti ve ahmaklığı kadar inanılmaz, bilgece bir metinlik sergiledi. Farkı yaratan tek şey zihinsel halimizdi.

Briğin ters dönmesi, hattâ şarabımızla kaplumbağa etimizin kaybolması bile durumumuzu fazla kötüleştirmeyebilirdi. Ama çarşafları ve sürahiyi de yitirmiştik. Oysa bunları yağmur suyunu toplayıp saklamak için kullanıyorduk. Yiyecek bulmak bizim için sorun değildi, çünkü geminin altının iri midyelerle kaplı olduğunu, bunların nefis ve son derece besleyici yiyecekler olduğunu keşfetmiştik. Yani geminin ters dönmesi iki açıdan çok işimize yaramıştı: Hem elimize idareli kullanırsak bize bir aydan fazla yetecek kadar yiyecek geçmişti: hem de şimdiki konumumuz öncekinden daha güvenli olduğundan içimiz daha rahattı.

Ama su bulma imkanlarımızın azalması, sevincimize gölge düşürmüştü. Yağmur yağarsa su toplayabilmek için gömleklerimizi çıkarttık. Ama

bunlarla çok az su toplayabilirdik. Gün boyunca tek bir bulut bile görmedik. Susuzluğumuz neredeyse dayanılmazdı. Peters geceleyin bir saat uyumayı başardı, ama ben çektiğim acılar yüzünden gözümü bile kırpmadım.

5 Ağustos. Bugün esen hafif bir rüzgar bize yosun kümeleri getirdi. Bunların arasında bulduğumuz on iki tane küçük yengeci afiyetle mideye indirdik. Kabukları yumuşak olduğundan, bütün olarak ağzımıza atıyorduk. Bunlar bizi midyeler kadar susatmıyordu. Yosunların arasında köpekbalığı görmeyince, suya girmeye cesaret ettik. Suda tam beş saat kaldık. Bu, susuzluğumuzu epey azalttı. Kendimize geldik. Geceyi bir öncekinden çok daha rahat geçirdik. İkimiz de biraz uyuduk.

6 Ağustos. Bugün öğleyin çiselemeye başlayan yağmur akşama kadar devam etti. Sürahimizle damacanamızı kaybettiğimize çok hayıflandık; çünkü su toplamak için sadece gömleklerimizi kullanmamıza karşın, bunlardan ikisini olmasa bile birini doldurabilirdik. Gömleklerimizi iyice ıslattıktan sonra ağzımıza götürüp sıkarak akan suyu içtik. Bütün günü bunu yapmakla geçirdik.

7 Ağustos. Tam şafak sökerken, ikimiz de aynı anda doğuda bir gemi gördük. Bize doğru geliyordu! O muhteşem görüntü karşısında zayıf sevinç çığlıkları atarak, gömleklerimizi sallayarak, dermansız olmamıza karşın olabildiğince zıplayarak kendimizi göstermeye çalıştık. Hattâ gemidekilere seslendik; oysa gemi yirmi beş kilometre kadar uzaktaydı. Ama bize doğru gelmeyi sürdürüyordu. Böylece, eninde sonunda bizi görecek kadar yaklaşacaklarına emin olduk. Onu ilk gördükten bir saat sonra, güvertesindeki insanları seçebilmeye başladık. Uzun ve alçak bir gabyalı uskunaydı. Pruva gabya yelkeninde kara bir top resmi vardı. Tam mürettebatlı olduğu belliydi. Sonra endişelenmeye başladık. Çünkü bizi görememiş olmalarının imkansız olduğunu, demek ki bize yardım etmemeye karar verdiklerini düşünüyorduk. Bu korkunç, barbarca hareket inanılmaz gelse de, benzer koşullar altında defalarca yapılmıştır. Bunları yapanların nasıl insanlar olduğunu anlamak mümkün değil.[1] Ama bu kez Tanrı'ya şükür o geminin güvertesinde bir hareketlenme olduğunu gördük. Gemiye hemen bir İngiliz bayrağı çekildi. Sonra bize yanaştılar. Yarım saat sonra o geminin kamaralarından birindeydik. İsmi Jane Guy idi. Liverpool'dan yola çıkmış, balina avlamak ve ticaret yapmak amacıyla Güney denizlerine ve Pasifik'e gidiyordu.

Bölüm 14

Jane Guy yüz seksen tonluk, güzel bir gabyalı uskunaydı. Pruvası normalden sivriydi. Rüzgarlı ve normal havada onun kadar hızlı gidebilen bir gemi görmemiştim. Ama fırtınaya pek dayanıklı değildi. Ayrıca sığ sularda karaya oturma ihtimali çok fazlaydı. Bir ticaret gemisi daha büyük ve hafif olmalıdır. Hafif tahtadan yapılmalı ve yapı itibarıyla başka açılardan da normalde Güney denizlerine giden gemilerden farklı olmalıdır, iyice silahlanmış olması da şarttır, içinde bir düzine kadar altışar kiloluk büyük kısa top ve iki üç tane de uzun top, ayrıca pirinç karabinalar ve su geçirmez nöbetçi kabinleri bulunmalıdır. Halatları diğer ticaret gemilerininkinden çok daha sağlam olmalıdır. En önemlisi de, böyle bir gemiyi en az elli veya altmış usta denizci idare etmelidir. Jane Guy'da, kaptan ile ikinci kaptan dışında otuz beş usta denizci vardı. Ama bir ticaret yolculuğunun güçlüklerinin ve tehlikelerinin gerekli kıldığı silahlara ve diğer donanımlara sahip değildi.

Kaptan Guy tam bir şehir beyefendisiydi. Güney denizlerini avcunun içi gibi biliyordu. Hayatının çoğunu oralarda geçirmişti. Ama ne yazık ki enerjik olmadığından, ticarette zorunlu olan girişimcilik ruhuna sahip değildi, idare ettiği geminin bir kısmının sahibiydi. Güney denizlerine kârlı alışverişler yapmak üzere gönderilmişti. Böyle yolculuklarda genellikle yapıldığı gibi, yanına incik boncuk, dürbün, kibrit, balta, testere, keser, rende, keski, marangoz kalemi, matkap, eğe, parmaklık rendesi, törpü, çekiç, çivi, bıçak, makas, ustura, iğne, iplik, çanak çömlek, patiska, biblo vb. yükleri almıştı.

Uşkuna Liverpool'dan on Temmuz'da yola çıkmış, ayın yirmi beşinde Yengeç Dönencesi'ni, yirminci batı boylamından geçmişti. Ayın yirmi dokuzunda Verd Burnu Adaları'ndan biri olan Sal'a uğrayıp yolculuk için gerekli tuz gibi şeyleri tedarik etmişti. Üç Ağustos'ta Verd Burnu'ndan ayrılıp güney-batı yönünde giderek Brezilya sahil şeridi boyunca ilerlemişti. Amacı ekvatoru yirmi sekiz ile otuzuncu batı boylamı meridyenleri arasından geçmekti. Avrupa'dan Ümit Burnu'na ya da Doğu Hint Adaları'na giden gemilerin genelde izlediği yoldur bu. Böylece rüzgarsız ve ters akıntılı Gine sahilinden uzak dururlar. Ayrıca bu en kısa yoldur, çünkü

sürekli esen batı rüzgarları sayesinde Ümit Burnu’na çabuk ulaşılabilir. Kaptan Guy önce Kerguelen’s Land’e uğramak istiyordu. Bunun sebebini bilmiyorum. Uskuna, bizi kurtardığı gün otuz birinci batı boylamındaki St. Roque Burnu’ndan yeni ayrılmıştı. Yani bulunduğumuzda, muhtemelen kuzeyden güneye en az yirmi beş derece sürüklenmiştik!

Jane Guy’da bize çok iyi davrandılar. Peters da ben de on beş gün içinde kendimizi toparladık. Bu arada gemi güneydoğu yönünde gitmeyi sürdürüyordu. Hava güzel ve hafif rüzgarlıydı. Şimdi bütün o yaşadıklarımız bize korkunç bir rüya gibi geliyordu. Bu kısmi unutkanlığın ani geçişlerden sonra (sevinçten üzüntüye ve üzüntüden sevince) sık sık yaşandığını sonradan öğrendim. Unutkanlığın boyutu iki uç arasındaki farkın boyutuyla doğru orantılıdır. Bu yüzden Grampus’ta çektiğim acıların çoğunu anımsamadığımı düşünüyorum. Olayları hatırlıyorum, ama o sıradaki hislerimi hatırlamıyorum. Bildiğim tek şey şu: O zamanlar, hiç kimsenin daha fazla acıya katlanamayacağını düşündüğümü hatırlıyorum.

Yolculuğumuzun sonraki birkaç haftası boyunca önemli bir şey olmadı. Bazen balina gemileriyle, sık sık da kara veya diğer adıyla düz balinalarla karşılaşıyorduk. Bunların böyle adlandırılmasının sebebi, onları kaşalotlardan ayırmaktır. Ama kara balinalar genellikle yirmi beşinci paralelin doğusunda bulunur. Uskuna on altı Eylül’de Ümit Burnu civarında, Liverpool’dan yola çıktığından beri ilk kez güçlü bir fırtınaya yakalandı. Bu civarda, ama daha çok burnun doğusunda ve güneyinde (biz batısındaydık) gemiler genellikle şiddetli fırtınalara yakalanır. Böyle fırtınalar sırasında deniz yoğun dalgalı olur. Fırtınaların en tehlikeli yanlarından biri, rüzgarın ansızın yön değiştirmesidir. Bu olay genellikle fırtınanın en şiddetli zamanlarında gerçekleşir. Kuzeyden ya da kuzeydoğudan kasırga eserken, birden rüzgar tamamen kesilebilir ve aynı anda güneybatıdan müthiş bir hızla esmeye başlayabilir. Bu yön değişikliğinden önce genellikle güneyde parlak bir ışık belirdiğinden, denizciler gerekli önlemleri alabilir.

Sabah altı civarında kuzeyden sert bir bora esti. Saat sekizde şiddetini iyice artırmıştı. Denizde, hayatımda gördüğüm en büyük dalgalar yükseliyordu. Gemide her türlü tedbir alınmıştı, ama uskuna çok zorlanıyordu. İyi bir gemi olmadığını belli ediyordu. Burnu her dalgada havaya dikiliyordu. Ayrıca iki dalga arasında su üstünde kalmakta zorlanıyordu. Günbatımından biraz önce, beklediğimiz parlak ışığı

güneybatıda gördük. Bir saat sonra küçük ön yelkenimiz çırpınmaya başladı. İki dakika sonra, aldığımız tüm önlemlere karşın yere kapaklandık ve güverteye inen müthiş bir dalga ortalığı köpük içinde bıraktı. Adeta büyü işiydi bu. Güneybatıdan inen darbe neyse ki sadece bir boraydı. Gemi direklerinden hiçbirini yitirmeden doğruldu. Daha sonraki birkaç saat boyunca ağır dalgalı denizde epey zorlandık. Kaptan Guy kurtulmamızın neredeyse mucize olduğunu söyledi.

On üç Ekim'de, 46° 53' G. enlemi, 37° 46' D. boylamında Prince Edward Adası'nı gördük, iki gün sonra 42° 59' G. enlemi, 48° D. boylamında Possesion Adası'nın, ardından da Crozet Adaları'nın yanından geçtik. Ayın on sekizinde Güney Hint Okyanusu'ndaki Kerguelens (Desolation) Adası'na vardık. Suyu dört kulaç derinlikte olan Christmas Koyu'nda demir attık.

Bu ada, daha doğrusu takımada Ümit Burnu'nun yaklaşık sekiz yüz fersah güneydoğusunda bulunur. 1772'de Baron de Kergulen ya da Kerguelen adlı bir Fransız tarafından keşfedilmiştir. Baron, adaların büyük bir güney kıtasının parçası olduğunu sanmış, Fransa'ya dönünce de bu iddiada bulunup o sırada epey heyecan uyandırmıştı. Hükümet baronu keşfettiği yeri incelemesi için ertesi yıl geri gönderince, bu yanılgı ortaya çıkmıştı. 1777'de Kaptan Cook bu takımadalara gelip en büyüğüne Desolation Adası (Isssız Ada) adını vermişti. Bu isim gerçekten de çok uygundur. Ama adaya yaklaşınca ıssız olduğunu anlamak kolay olmayabilir, çünkü buradaki tepelerin yamaçları eylülden marta dek yemyeşil bitkilerle kaplıdır. Bu yanıltıcı izlenime yol açan; taşkıran otuna benzeyen ve bir yosun türünün üstünde iri kümeler halinde biten, adada bol miktarda bulunan bir bitkidir. Adada bu bitki dışında sadece liman civarında kaim otlar, likenler ve tomurcuklanan lahanayı andıran, tadı acı ve keskin bir tür çalı vardır.

Ada alçak tepelerle kaplıdır. Dorukları sürekli karlıdır. Bu adada bulunan çok sayıda koydan en büyüğü Christmas Koyu'dur. Kuzeydeki Francois Burnu'nu geçince karşınıza çıkar. Tuhaf şekli sebebiyle hemen fark edilen bu burun, limanın yerini saptamaya yarar. Tam ucundaki, ortasında büyük bir delik bulunan dev bir kaya parçası doğal bir kemerli yol teşkil eder. Limanın girişi 48° 40' G. enlemi, 69° 6' D. boylamındadır. Buranın ilerisinde bulunan çok sayıda küçük ada, bütün doğu rüzgarlarını keser. Doğuda Wasp Koyu vardır. Buranın hemen her tarafı karayla

çevrilidir. Görünüşü bir leğene benzer. Bu koyun girişi dört, içi ise on ila on üç kulaç derinliktedir. Dibi sen kildendir. Buraya demir atan bir gemi bütün sene boyunca tehlikelerden korunabilir. Batıda, Wasp Koyu'nun girişinde küçük ve ulaşması kolay bir tatlı su deresi vardır.

Kerguelen Adası'nda bol miktarda kürklü ve tüylü foklar bulunur, özellikle tüylü olanların sayısı fazladır. Ayrıca dört değişik cins penguen de yine bol miktarda bulunur. Bunların en büyüğü asil penguendir. Bu ismi iriliğinden ve tüylerinin güzelliğinden almıştır. Gövdesinin üst kısmı genellikle gri, bazen de açık mordur. Alt kısmı ise kar beyazıdır. Başı ve ayakları parlak siyahtır. Ancak tüylerinin en güzel olanları, başından göğsüne dek iki çizgi halinde inen altın sarısı tüylerdir. Gagası uzundur ve ya pembe, ya da parlak kızıldır, Bu kuşlar haşmetli bir edayla, dimdik yürür. Başlarını yukarı kaldım, kanatlarını kol gibi sarkıtırlar. Kuyrukları da bacaklarına paralel olarak sarkar. Bu halleriyle insana çok benzerler. Gelişigüzel ya da karanlıkta uzaktan bakan biri yanılıp onları insan sanabilir. Kerguelen's Land'de gördüğümüz asil penguenler kazdan çok daha iriydi. Buradaki diğer türler makama, eşek ve karga penguenleridir. Bunlar çok daha küçüktür ve tüyleri de o kadar güzel değildir. Diğer pek çok açıdan da farklıdırlar.

Burada penguenler dışında türlü türlü kuşlar da bulunur: Mesela deniztavukları, mavi fırtına kuşları, çamurcunlar, ördekler, Egmont limanı tavukları, sorguçlu karabataklar, Burun güvercinleri, denizkırlangıçları, martılar, Carey Ana tavukları, Carey Ana kazları (büyük fırtına kuşları) ve albatroslar.

Büyük fırtına kuşu adi albatros kadar iridir ve etoburdur. Kemikkıran ve sorguçlu fırtına kuşu olarak da bilinir, insandan çekinmez. Doğru dürüst pişirilirse eti lezizdir. Uçarken bazen kanatlarını iki yana açıp hiç kımıldatmadan suyun hemen üstünde süzülür.

Albatros, Güney Denizi kuşlarının en irisi ve vahşisidir. Uçarak avlanır ve karaya ancak üremek için gider. Bu kuşlarla penguenler arasında tuhaf bir dostluk vardır. Yuvalarını, aralarında yapılmış bir plana göre, birbirinin aynısı şekilde inşa ederler -albatros dört penguen yuvasının ortasındaki küçük bir dörtgende oturur. Denizciler buna "karga yuvası" adını vermiştir. Bu yuvalardan çok bahsedilmiştir, ama okuyuculardan bazıları bu yazılanları okumamış olabilir. Daha sonra penguenlerden ve albatroslardan

bahsedeceğimden, burada yuvalarına ve yaşam tarzlarına değinmek yerinde olur.

Kuluçka mevsimi gelince kuşlar büyük miktarlarda toplanır. Bunlar birkaç gün ne yapacaklarını kararlaştırmaya çalışır gibi görünür. Sonunda harekete geçerler. Denize olabildiğince yakın, düz ve geniş bir arazi (genellikle üç dört dönümlük) seçilir. Buranın seçilme sebebi düz ve taşsız olmasıdır. Sonra kuşlar arazinin yapısına göre ya bir dörtgen ya da başka türlü bir paralelogram oluşturacak şekilde bir yuvanın sınırlarını çizer. Bunun boyutları tam hepsinin sığacağı kadardır. Böylece çalışmaya katılmamış, sonradan gelen kuşlar olursa aralarına giremeyecektir. Yuvanın denize bakan tarafı giriş çıkış için açık bırakılır.

Koloni, yuvanın sınırlarını böylece belirledikten sonra içini çalı çırpılardan ve taşlardan temizlemeye başlar. Bu taşları yuvanın etrafına dizerler. Böylece üç tarafta duvarlar oluşur. Bu duvarların hemen dibinde iki metre genişliğinde bir yol yapılır. Böylece kuşlar burada rahatça gezinebilir.

Sonraki adım bütün alanı birbirine eş boyutlarda küçük karelere ayırmaktır. Bu, yuva boyunca uzanan ve birbirini kesen düz çizgiler çizmek suretiyle yapılır, Her kesişim noktasına bir albatros yuvası, her karenin tam ortasına da bir penguen yuvası kurulur. Böylece her penguen dört albatros, her albatros da dört penguen tarafından çevrilir. Penguen yuvaları topraktaki küçük deliklerden ibarettir. Her penguen tek yumurta yumurtlar. Bu yuvalar yumurtaların yuvarlanmasını engeller. Albatrosun yuvası ise biraz daha karmaşıktır. Önce otuz santim yüksekliğinde ve altmış santim çapında bir tümsek inşa eder. Bu tümseği toprak, yosun ve denizkabuğu kullanarak yapar. Tepesine ise yuvasını kurar.

Kuşlar kuluçka devresinde ve sonrasında, yavruları kendi başlarının çaresine bakabilecek hale gelene dek yuvalarını bir an olsun korumasız bırakmaz. Erkekler denizde yiyecek ararken dişiler görevlerinin başındadır. Yuvalardan ancak erkekler döndüğünde ayrılırlar. Her yuvadaki yumurtanın üstünde hep bir kuş bulunur -biri ayrılırken diğeri hemen üstüne oturur. Bu önlemin alınma sebebi kuşlar arasında hırsızlığın çok yaygın olmasıdır. Fırsat bulunca birbirlerinin yumurtalarını çalmaktan çekinmezler.

Bazı karga yuvalarında sadece penguenlerle albatroslar bulunsa da, çoğunda çeşitli okyanus kuşlarına rastlanır. Bunlar vatandaşlık

imtiyazlarından faydalanıp, boş buldukları yerlere yuva yaparlar, ama daha iri kuşlarla asla dalaşmazlar. Bu yerleşim yerlerinin uzaktan görünüşü oldukça tuhaftır. Tepesinde durmadan uçan albatroslar ve diğer kuşlar yüzünden (ya denize gitmekte ya da geri dönmektedirler) yuva hep karanlıktadır. Aynı zamanda çok sayıda penguenin de yuvaların arasındaki dar yollarda ve yuvanın etrafındaki arazide kendilerine özgü kazasker adımlarıyla ileri geri yürüdükleri görülür, Kısacası hiçbir şey bu tüylü varlıkların yaptığı yuvalardan daha şaşırtıcı ve her açıdan düşündürücü olamaz.

Christmas Koyu'na vardığımız sabahta, ikinci kaptan Bay Patterson kayıkları alıp fok avlamaya çıktı (bunun için mevsim biraz erken olsa da). Kaptan ile genç bir akrabasını da batıdaki boş bir araziye bıraktı. Adanın iç kısımlarında bir işleri varmış, ama ne olduğunu asla öğrenemedim. Kaptan Guy yanına içinde mühürlü bir mektup bulunan bir şişe aldı. Karaya bırakıldıktan sonra adanın en yüksek doruklarından birine doğru gitmeye başladı. Belki de amacı mektubu yüksek bir yere bırakmaktı; bunun daha sonra gelecek bir gemideki insanlar tarafından bulunacağını ümit ediyor olabilirdi. O gözden kaybolur kaybolmaz koyun etrafından dolanıp fok aramaya başladık (Peters ile ben ikinci kaptanın kayığındaydık). Bu iş üç hafta sürdü. Sadece Kerguelen's Land'in değil, civardaki pek çok diğer küçük adanın da her tarafını araştırdık. Ama çabalarımız boşa gitti. Dikkate değer bir başarı elde edemedik. Çok sayıda kürklü fok gördük, ama bunlar hemen kaçıyordu, bu yüzden sadece üç yüz elli post toplayabildik. Özellikle adanın batısında bol miktarda iri fok vardı, ama epey uğraştıktan sonra bunlardan sadece yirmi tanesini öldürebildik. Küçük adalarda çok sayıda tüylü fok gördük, ama bunlara dokunmadık. Ayın on birinde uskunaya geri döndük. Kaptan Guy ile yeğeni bizden önce dönmüştü. Adanın iç kısımlarının dünyanın en berbat ve çorak yerleri olduğunu söylediler. Bir yanlış anlama yüzünden, ikinci kaptanın onları alıp uskunaya götürmek için bir filika göndereceğini sandıklarından, adada iki gece kalmışlardı.

Bölüm 15

Ayın on ikisinde Christmas Koyu'ndan ayrılıp batı yönünde ilerleyerek geri döndük. Crozet grubundaki adalardan biri olan Marion's Adası iskele tarafındaydı. Sonra Prince Edward Adası'nın yanından geçtik. O da solumuzdaydı. Sonra kuzeye saptık ve on beş gün sonra 37° 8' G. enlemi, 12° 8' B. boylamındaki Tristan d'Acunha Adaları'na vardık.

Üç yuvarlak adadan oluşan bu tanınmış takımada Portekizliler tarafından keşfedilmiştir. Sonra 1643'te Hollandalılar, 1767'de de Fransızlar tarafından ziyaret edilmiştir. Bu üç ada bir üçgen oluşturacak şekilde dizilmiştir. Aralarında on beş kilometre vardır. Üçü de dağlıktır. Özellikle Tristan d'Acunha, ismini hak etmektedir. Takımdaki adaların en büyüğüdür. Çapı yaklaşık yirmi beş kilometredir. Öyle yüksektir ki, açık havada on beş kilometre kadar öteden görülebilir. Adanın kuzey tarafında, deniz kıyısında üç yüz metrelik sarp bir uçurum vardır. Bu yükseklikteki bir yayla adanın neredeyse ortasına kadar uzanır. Adanın ortasında Teneriffe'dekine benzeyen, koni şeklinde bir doruk yükselir. Bu koninin alt yarısında iri ağaçlar bulunur. Ama üst yarısı çıplak kayadır ve genellikle bulutlarla örtülüdür. Kışın çoğu boyunca karla kaplıdır. Adanın çevresi, suları derin ve kıyıları sarp olduğundan gemiler için tehlikeli değildir. Kuzeybatı sahilinde kara kumlu bir koy bulunur. Güneyden rüzgar esiyorsa, buraya kayıklarla kolayca ulaşılabilir. Bu sahilde bol miktarda tatlı su bulunur. Ayrıca mezgit ve türlü türlü balıklar avlanabilir.

İkinci büyük ada en batıdaki Inaccessibie Adası'dır. 37° 17' G. enlemi, 12° 24' B. boylamında bulunur. On on iki kilometre çapındadır. Her tarafı sarptır. Tepesi dümdüzdür. Bu adada birkaç bodur çalı dışında bitki yoktur.

En küçük ve en güneydeki ada olan Nightingale Adası 37° 26' G. enlemi, 12° 12' B. boylamında bulunur. Güney ucunda yüksek ve kayalık adacıklar vardır. Bu adacıkların benzerleri kuzeydoğusunda da görülür. Arazisi çorak ve engebelidir. Ortasında derin bir vadi vardır.

Bu adaların kıyıları uygun mevsimde iri, tüylü ve kürklü foklarla ve türlü türlü deniz kuşlarıyla dolar. Bu hayvanlar ilk başlarda kolayca yakalanabildiğinden; takımada, keşfedildiğinden beri oldukça işlek bir yer olmuştur. Hollandalılar ve Fransızlar buraya çok eskiden beri gelmektedir. 1790'da, Philadelphia'dan yola çıkan Industry gemisinin kaptanı Patten, Tristan d'Acunha'ya ulaşıp burada yedi ay kalarak (1790 Ağustosundan 1791 Nisanına dek) fok derisi toplamıştır. Yedi ayda bin altı yüz post toplamıştır. Orada büyük bir gemiyi üç hafta içinde yağ ile kolayca

doldurabileceğini söylemiştir. Geldiğinde adada birkaç yaban keçisi dışında dörtayaklı hayvan yoktu. Şimdi ise türlü türlü kıymetli evcil hayvanla doludur. Bunları sonradan gelen denizciler bırakmıştır.

Sanırım Kaptan Patten'in ziyaretinden kısa süre sonra Amerikan briği Betsey'nin kaptanı Colquhoun bu adalardan en büyüğüne dinlenmek için indi. Oraya soğan, patates, lahana ve çeşitli türden sebzeler ekti. Şimdi adada bunlardan bol miktarda bulunmaktadır.

1811'de, Nereus gemisinin kaptanı Heywood Tristan'a gitti. Adada yaşayan ve fok derisi ile yağı toplayan üç Amerikalı buldu. Bunlardan birinin adı John Lambert'tı. Kendisini o diyarın hükümdarı ilan etmişti. Altmış dönümlük araziyi temizleyip işlemiş, Rio Janeiro'daki Amerikalı bir papazdan aldığı kahve bitkisi ve kamış şekeri tohumlarını ekmişti. Ancak Amerikalılar buradan sonunda ayrılmıştı. 1817'de adalar İngiliz Hükümeti tarafından ele geçirilmişti. Hükümet Ümit Burnu'na bu amaçla bir müfreze göndermişti. Ama adalar uzun süre ellerinde kalmamıştı. Yine de İngilizler adaları boşaltırken, iki üç İngiliz ailesi hükümetten bağımsız olarak orada kalmaya karar vermişti. 25 Mart 1824'te, Londra'dan Van Diemen's Land'e seyahat eden ve Kaptan Jeffrey'nin idaresindeki Berwick gemisi buraya gelmişti. Adada eskiden İngiliz Ordusu'nda topçu onbaşısı olan Glass adlı bir İngiliz bulmuşlardı. Glass kendini adaların mutlak hakimi ilan etmişti. Emrinde yirmi bir erkek ve üç kadın vardı. Ada ikliminin sağlığa çok yararlı, toprağının da verimli olduğunu söylemişti. Ada halkının temel işi fok derisi ve yağı toplamaktı. Bunları Ümit Burnu'nda yaşayanlarla alışverişte kullanıyorlardı. Glass'ın küçük bir uskunası vardı. Biz geldiğimizde, hâlâ o adada yaşıyordu; ama topluluk üremişti. Tristan'da elli altı kişi, Nightingale Adası'nda da daha küçük bir topluluk yaşıyordu. Gereken her türlü ihtiyacı sağlamakta zorlanmadık -bol bol koyun, domuz, öküz, tavşan, tavuk, keçi, çeşit çeşit balık ve sebze aldık. O büyük adanın çok yakınında, on sekiz kulaç derinlikte demir atıp bunları gemiye kolayca yükledik. Kaptan Guy, Glass'tan ayrıca beş yüz fok derisi ile biraz diş de satın aldı. Burada bir hafta kaldık. Bu süre içinde rüzgar genelde kuzeyden ve bandan esti. Hava biraz sisliydi. Beş Kasım'da güneye ve batıya doğru yelken açtık. Aurora denilen bir takımadayı arıyorduk. Bu takımada konusunda çeşitli söylentiler vardı. Var olup olmadığı belli değildi.

Bu adaların 1762'de Aurora gemisi tarafından keşfedildiği söylenir. Filipin Kraliyet Şirketi'ne ait Princess gemisinin kaptanı Manuel de

Oyarvido, 1790’da bu adaların arasından geçtiğini söylemiştir. 1794’te İspanyol korveti Atrevida bu adaları bulmak üzere yola çıktı. Bu keşif seferi sırasında olanlardan, 1809 senesinde Kraliyet Hidrografi Derneği'nin dergisinde çıkan bir yazıda şöyle bahsedilmektedir: “Atrevida korveti Ocak’ın yirmi biri ile yirmi yedisi arasında, bulunduğu yakın çevreyi gereken her şekilde gözlemlemiş ve bu adalarla Malninas’taki Soledad limanı arasındaki boylam farkını ölçmüştür. Bu adaların sayısı üç tanedir. Hepsi de aşağı yukarı aynı meridyende bulunur. Ortadaki, oldukça alçak bir adadır. Diğer ikisi ise dokuz fersah öteden görülebilir.” Atrevida’da yapılan ölçümlerde, her adanın kesin konumu şöyle saptanmıştır: Kuzeydeki 52° 37’ 24" G. enlemi, 47° 43’ 15” B. boylamında; ortadaki 53° 2’ 40” G. enlemi, 47° 55’ 15” B. boylamında; güneydeki ise 53° 15’ 22” G. enlemi, 47° 57’ 15” B. boylamındadır.

Yirmi yedi Ocak 1820’de, İngiliz Donanması’ndan Kaptan James Weddel yine Aurora Adaları’nı aramak üzere Staten Land’den yola çıktı. Ancak Atrevida’nın kaptanının belirttiği yerlere gitmesine karşın, buralarda ve civarında kara belirtisine rastlayamadığını söyledi. Bu çelişkili açıklamalar başka denizcilerin de o adaları aramaya çıkmasına yol açtı. Tuhaftır ki, bazıları oraları karış karış aramasına karşın adaları bulamasa da, yine bazıları onları gördüklerini, hattâ kıyılarına yaklaştıklarını iddia ettiler. Kaptan Guy bu tuhaf ve tartışmalı meseleyi açıklığa kavuşturmak için elinden geleni yapmak niyetindeydi.[2]

Güney ile batıya doğru ilerlemeyi sürdürdük. Hava koşulları değişkendi. Ayın yirmisinde en güneydeki adanın bulunduğu söylenen yerin çok yakınında, yani 53° 15’ G. enlemi ile 47° 58’ B. boylamındaydık. Kara izine rastlayamayınca elli üçüncü güney enlemi boyunca batıya doğru, ellinci batı boylamına dek ilerledik. Sonra kuzeye sapıp elli ikinci güney enlemine kadar gittik. Ardından doğuya sapıp, Georgia’nın batı sahilinin bulunduğu meridyene kadar, aramaya ilk başladığımız enleme dek ilerledik. O bölgenin tamamını çaprazlamasına kat ettik. Direk tepesinde sürekli gözcü bulunduruyorduk. Böylece civarı üç hafta boyunca büyük bir dikkatle inceledik. Bu süre içinde hava çok güzeldi ve hiç sis yoktu. Sonunda, o bölgede eskiden adalar var idiyse bile, artık onlardan eser kalmadığına emin olduk. Vatanıma dönüşümden sonra, aynı yerin 1822’de Amerikan uskunası Henry’nin kaptanı Johnson ve Amerikan uskunası

Wasp’ın kaptanı Morrell tarafından yine aynı titizlikle araştırıldığını, her ikisinin de adaların izine rastlamadığını öğrendim.

Bölüm 16

Kaptan Guy’ın niyeti, Aurora Adaları meselesi konusunda kesin bir sonuca vardıktan sonra Magellan Bogazı’ndan geçip, Patagonya'nın batı sahil şeridi boyunca yukarı çıkmaktı, ama Tristan d’Acunha'da, 60° G. enlemi ile 41° 20’ B. boylamı arasında bazı küçük adalar bulunduğunu öğrenince, bunları bulmak umuduyla rotamızı güneye çevirdi. Bu adaları bulamazsa, hava koşulları da uygun olursa, ilerlemeyi sürdürüp kutba gitmek niyetindeydi. Böylece on iki Aralık’ta o yönde yola çıktık. Ayın on sekizinde, Glass’ın söylediği yere varmıştık. Bu civarda üç gün dolaşmamıza karşın bahsettiği adaların izine rastlayamadık. Ayın yirmi birinde, hava da çok güzel olduğundan, tekrar güney yönünde ilerlemeye başladık. Amacımız bu yönde olabildiğince ilerlemekti. Anlatmaya daha fazla devam etmeden önce, bu bölgelerde yapılan keşifler hakkında fazla bilgisi olmayan okuyuculara, daha önce güney kutbuna ulaşmak için yapılmış çok az sayıdaki girişimden bahsetmem yerinde olur.

Kayıtlara göre, ilk sefer Kaptan Cook tarafından yapıldı. 1772’de Resolution gemisiyle güneye doğru yola çıktı. Ona Yüzbaşı Fumeaux idaresindeki Adventure gemisi eşlik ediyordu. Aralık’ta güney enleminin elli sekizinci paraleline ve 26° 57’ G. boylamına kadar ilerlemişti. Burada karşısına buz tabakaları çıktı. Bunlar iki buçuk üç metre kalınlığındaydı ve Kuzeybatı ile güneydoğu yönünde uzanıyorlardı. Birbirlerine öyle yakındılar ki, aralarından geçmek çok zordu. Kaptan Cook, çok sayıda kuş görmelerine ve diğer belirtilere bakarak, karaya yakın oldukları sonucuna vardı. Güneye doğru ilerlemeyi sürdürdüler. Hava iyice soğumuştu. Sonunda 38° 14’ D. boylamındaki altmış dördüncü paralele ulaştılar. Burada hava ılıktı. Hafif rüzgarlar esiyordu. Termometre beş gün boyunca otuz altıyı gösterdi. Gemiler Ocak 1773’te Güney Kutbu Medarı’nı geçtiler, ama daha fazla ilerleyemediler. Çünkü 67° 15’ enlemine vardıklarında, yollarının güneyde göz alabildiğine uzanan engin buz tabakaları tarafından

kesildiğini gördüler. Burada her türden buz tabakası vardı. Bazıları kilometrelerce uzanıyor ve denizden beş altı metre kadar yükseliyordu. Hem mevsim geç olduğundan, hem de bu engeli aşma umudu taşımadıklarından, Kaptan Cook istemeye istemeye geriye, kuzeye dönmeleri emrini verdi.

Kasımda tekrar Antarktik'e doğru yola çıktılar. 59° 40' enleminde güney yönünde sert bir rüzgar esti. Aralık'ta, gemiler 67° 31' enlemi, 142° 54' B. boylamındayken hava iyice soğumuştu ve sert rüzgarlarla sis vardı. Burada çok sayıda kuş bulunuyordu; özellikle de albatroslar, penguenler ve fırtına kuşları. 70° 23' enleminde karşılarına dev buz adaları çıktı. Bundan kısa süre sonra da, güneydeki bulutların kar beyazı olduğu görüldü. Bu, oralarda buz tabakaları bulunduğunun işaretiydi. 71° 10' enlemi, 106° 54' B. boylamında denizcilerin yollan yine güney ufkunda göz alabildiğine uzanan engin buz tabakaları tarafından kesildi. Bu arazinin kuzey kenarları girintili çıkıntılıydı. Tabakalar arasında geçit yoktu. Güney yönünde bir buçuk kilometre kadar uzanıyorlardı. Arkalarında, pürüzsüz bir buzdan yüzey vardı. En arkada ise dev buzdan dağlar yükseliyordu. Kaptan Cook bu engin arazinin ya güney kutbuna dek uzandığına ya da bir kıtayla birleştiğine karar verdi. Büyük çabaları ve sebatı sayesinde bir ulusal keşif seferine, kısmen bu bölgeleri keşfetmek amacıyla katılmış olan Bay J. N. Reynolds; Resolution'ın girişiminden şöyle bahsediyor: "Kaptan Cook'un 71° 10'dan daha ileri gidememesine şaşırmıyoruz. Bizi asıl şaşırtan şey, buraya 106° 54' batı boylamı meridyeninde ulaşmamış olmasıdır. Shetland'ın güneyinde, altmış dördüncü enlemde bulunan Palmer's Land'in güneyi ve batısı henüz keşfedilmemiştir. Cook buraya gidiyordu, ama yolu buz tabakaları tarafından kesildi. Bunda mevsimin kış olmasının payı büyük olsa gerek; ne de olsa henüz Ocak'ın akışıydı. Bahsettiği o buzdan dağların bir bölümü Palmer's Land'in anakarasına ya da güney ve batı yönünde uzanan karanın herhangi bir kısmına bağlı olabilir."

1803'te, Rus Çarı Alexander, Kaptan Kreutzenstern ile Kaptan Lisiausky'yi dünyayı turlamakla görevlendirdi. Güneye gitmeye çalışırken, 59° 58' enlemi, 70° 15' B. boylamından ileri gidemediler. Burada doğudan gelen şiddetli akıntılarla karşılaştılar. Bol miktarda balina vardı, ama buza rastlamadılar. Bay Reynolds bu yolculuktan bahsederken, Kreutzemstern'in aynı yere kış mevsiminde gelmiş olsa mutlaka buz tabakalarıyla karşılaşacağını söylüyor. Kaptan K. söz konusu enleme Mart ayında

varmıştı. Bankizler güneyden ve batıdan sürekli esen rüzgarların ve akıntıların etkisiyle Georgia'nın kuzeyindeki, Sandwich Land ile Güney Orkneyler'in doğusundaki ve Güney Shetland Adaları'nın batısındaki buzul bölgeye sürüklenmişti.

1822'de, İngiliz Donanması'ndan Kaptan James Weddell iki çok küçük gemiyle güneyde daha önce kimsenin gitmediği kadar ilerlemeyi, üstelik büyük güçlükler yaşamadan başardı. Söylediğine göre yetmiş ikinci paralelden önce karşısına çok sayıda buz tabakası çıkmış, ama buraya varınca tek bir buz parçası bile görmemiş. 74° 15' enlemine ulaştığında da, buzdan araziler değil, sadece üç tane buzdan ada görmüş. Oralarda büyük kuş sürülerine ve diğer kara işaretlerine rastlanmasına ve direk tepesinden bakıldığında Shetlandlar'ın güneyinde bilinmeyen kara parçalarının uzandığının görülmesine karşın, Weddell'in güney kutbu civarında kara parçası bulunmadığını iddia etmesi ilginçtir.

11 Ocak 1823'te, Kaptan Benjamin Morrell'in idaresindeki Amerikan uskunası Wasp Kerguelen's Land'den yola çıktı. Hedefi olabildiğince güneye gitmekti. Kaptan bir Şubat'ta kendini 64° 52' G. enlemi, 118° 27' D. boylamında buldu. Aşağıdaki paragraf günlüğünün o tarihli bölümünden alınmıştır: "Rüzgar kısa sürede saatte on bir deniz mili hızına ulaştı. Bunu fırsat bilip batıya doğru ilerlemeye başladık. Ama altmış dördüncü enlemden sonra güneye gidersek karşımıza daha az buz çıkacağına emin olduğumuzdan, biraz güneye saptık. Güney Kutbu Medarı'nı geçip 69° 15' D. enlemine ulaştığımızda, burada buz tabakaları yoktu ve çok az sayıda buzdan ada görülüyordu." Günlüğün on dört Mart tarihli bölümünde de şunlar yazılıdır: "Denizde artık hiç buz tabakası yoktu. Görünen buzdan adaların sayısı da bir düzineden fazla değildi. Hava ile denizin ısısı da en az on üç derece artmıştı. Altmış ile altmış ikinci güney paralelleri arasındaki en sıcak yerdi burası. Şimdi 70° 14' G. enlemindeyiz. Hava kırk yedi, deniz ise kırk dört derece. Sıcaklık 14° 27' doğuda, azimut başı artıyor... Güney Kutbu Medarı'nı çeşitli meridyenlerden defalarca geçtim. Her seferinde, altmış beşinci güney enlemini geçtikten sonra, hem havanın hem de suyun ılıklaştığını gözlemledim. Bu enlemin kuzeyinde, altmış ile altmış beşinci güney enlemleri arasında karşımıza neredeyse sayısız dev buzdan ada çıktı. Bunların arasından geçmemiz çok güç oldu. Bazılarının çapı iki üç kilometre vardı. Yükseklikleri yüz elli metreye kadar ulaşıyordu."

Yakıtları ve suları bitmek üzere olduğu, gerekli aletlere sahip bulunmadıkları ve mevsim geç olmaya başladığı için, Kaptan Morrell karşısında açık bir deniz bulunmasına karşın batı yönünde daha fazla ilerleyemeden geri dönmek zorunda kaldı. Kaptan bu zorunluluklar olmasa, kutba kadar olmasa bile, seksen beşinci paralele kadar gidebileceğini söylüyor. Bu mesele hakkındaki görüşlerini ayrıntılarıyla vermemin sebebi, okuyuculara bunların benim yaşadıklarım tarafından ne kadar doğrulandığını göstermek istememdir.

1831'de, Londra'daki balina gemisi sahibi Enderby'lerin hizmetinde olan Kaptan Briscoe; Lively briğiyle Güney denizlerine doğru yola çıktı. Ona Tula kotrası eşlik ediyordu. Yirmi sekiz Şubat'ta, 66° 30' G. enlemi, 47° 13' D. boylamında kara göründü. D.G.D.'da, karların arasında siyah sıradağların yükseldiği açıkça görülüyordu. Bu civarda ertesi ayın sonuna kadar kaldılar, ama hava fırtınalı olduğundan kıyıya on fersahtan fazla yaklaşamadılar. O mevsimde daha fazla ilerleyemeyeceklerini anlayınca, kışı Van Diemen's Land'de geçirmek üzere kuzeye gittiler.

Kaptan Briscoe 1832'nin başında tekrar güneye doğru denize açıldı. Dört Şubat'ta güneydoğuda, 67° 15' enlemi, 69° 29' B. boylamında kara göründü. Bunun, kaptanın ilk keşfettiği karanın burnuna yakın bir ada olduğu anlaşıldı Kaptan ayın yirmi birinde o karaya inmeyi başardı ve 4. William adına el koydu. Burayı İngiliz kraliçesinin onuruna Adelaide Adası olarak adlandırdı. Londra'daki Kraliyet Coğrafya Demeği bu haberleri öğrenince, "47° 30' D. ile 69° 29' B. boylamı arasında, altmış altıncı ile altmış yedinci güney enlemlerine paralel olarak uzanan uzun bir kara şeridi bulunduğuna" karar verdi. Bay Reynolds bu konuda şunları söylemiştir: "Bunun doğru olduğuna kesinlikle inanmıyoruz. Briscoe'nun keşifleri de bunu ispatlamıyor. Weddell aynı sınırlar içindeki bir meridyende güneye ilerleyerek Georgia'nın doğusuna, Sandwich Land'e ve Güney Orkney ile Shetland Adaları'na varmıştı." Benim tecrübelerim de demeğin vardığı sonucun yanlış olduğunun en kesin kanıtıdır.

Güneyde ilerleme yolundaki başlıca girişimler bunlardır. Jane'in yolculuğundan önce, yaklaşık üç yüz derecelik boylamda Güney Kutbu Medarı hiç geçilmemişti. Önümüzde keşfedilecek büyük bir alan vardı. Kaptan Guy'ın cesurca güneye doğru ilerleme kararını ifade edişini dinlerken, içimde yoğun bir ilgi uyandı.

Bölüm 17

Glass Adaları'nı aramaktan vazgeçtikten sonra, güney yönünde ilerlediğimiz ilk dört gün boyunca hiç buzla karşılaşmadık. Ayın yirmi altısında, öğlen vakti, 63° 23' G. enlemi, 41° 25' B. boylamındayken çok sayıda büyük buz adası gördük. Ayrıca küçük bir buz tabakası da vardı. Genellikle güneydoğu ya da kuzeydoğudan esen rüzgar çok hafifti. Ender de olsa batıdan rüzgar estiğinde, mutlaka yağmur getiriyordu. Her gün az çok kar yağıyordu. Ayın yirmi yedisinde hava sıcaklığı otuz beş dereceydi.

1 Ocak 1828. Bugün her tarafımızda buzlar vardı ve durumumuz çok kötü görünüyordu. Öğleden sonra kuzeydoğudan sürekli esen sert bir rüzgar iri buz parçalarını dümene ve kıç çıkıntısına öyle şiddetle çarptırdı ki, hepimiz korktuk. Akşama doğru, rüzgar hâlâ sert eserken, karşımızdaki iri bir buz tabakası ikiye ayrılınca yelken açıp aradan geçerek arkadaki açık denize ulaşmayı başardık. Buraya yaklaşırken yelkenleri teker teker indirmeye başladık. Sonunda ulaştığımızda, sadece tek bir camadanlı trinketamız açıktı.

2 Ocak. Hava oldukça sakinleşmişti. Öğleden sonra 69° 10' G. enlemi, 42° 20' B. boylamındaydık. Güney Kutbu Medarı'nı geçmiştik. Ardımızda engin buz tabakaları uzansa da, güneyde çok az buz vardı. Bugün akıntıyı ölçmek için iskandil attık. Bu iş için yüz litre kapasiteli büyük bir demir kazan ve iki yüz kulaçlık ip kullandık. Akıntı saatte yarım kilometre kadar hızla kuzey yönündeydi. Hava sıcaklığı şimdi otuz üç dereceydi; 14° 28' doğuda, azimut başı artıyordu.

5 Ocak. Güney yönünde ilerlemeyi sürdürdük. Büyük bir güçlük yaşamadık. Ama bu sabah, 73° 15' D. enlemi, 42° 10' B. boylamındayken, karşımıza tekrar engin ve sağlam bir buz tabakası çıkınca durmak zorunda kaldık. Ama güneybatıda açık deniz olduğunu görebiliyorduk. Oraya eninde sonunda ulaşacağımızdan emindik. Buz tabakası boyunca, doğuya doğru ilerleyince, sonunda karşımıza bir buçuk kilometre genişliğinde bir geçit çıktı. Bu geçide girip akşamüstü diğer taraftan çıktık. Deniz şimdi buzdan adalarla doluydu, ama buz tabakası yoktu. Bu yüzden gözüpekçe ilerlemeyi sürdürdük. Hava soğuklaşmıyor gibiydi. Ama sık sık kar, bazen de çok

şiddetli dolu yağıyordu. Bugün uskunanın üstünde büyük albatros sürüleri uçtu. Güneydoğudan kuzeybatıya gidiyorlardı.

7 Ocak. Deniz hâlâ açık olduğundan rotamızda ilerlemekte güçlük çekmedik. Batıda inanılmayacak kadar büyük buzdağları gördük. Öğleden sonra bunlardan birinin çok yakınından geçtik. Yüksekliği en az yedi yüz elli metreydi. Derinliği üç çeyrek fersah kadar olsa gerekti. Yan taraflarındaki çatlaklardan çok sayıda derecik akıyordu. Bu adayı iki gün boyunca gördük. Sonra sis çıkınca gözden kayboldu.

10 Ocak. Bu sabah erken saatlerde maalesef bir adamımızı kaybettik. Denize düştü. Peter Vredenburgh adlı bir Amerikalı'ydı. New Yorklu'ydu. Uskunadaki en usta denizcilerden biriydi. Pruvadayken ayağı kayınca iki buz parçasının arasına düştü. Bir daha da yüzeye çıkmadı. Bugün öğlen vakti 78° 30' enlemi, 40° 15' B. boylamındaydık. Hava iyice soğumuştu. Kuzeyden ve doğudan esen rüzgarlar sürekli dolu ve yağmur getiriyordu. Karşımıza pek çok dev buzdağı çıktı. Doğu ufku katman katman yükselen buz tabakalarıyla tamamen kaplıydı. Akşamüstü geminin yanından küçük buz parçaları geçti. Tepemizden de çok sayıda kuş uçtu. Aralarında fırtına kuşları, albatroslar ve parlak mavi tüylü iri kuşlar vardı. Sıcaklık Güney Kutbu Medarı'ndakine göre daha yavaş azalıyordu.

12 Ocak. Güney yönünde ilerlememiz tekrar tehlikeye girdi, çünkü karşımızda kutup yönünde uzanan buz tabakalarından ve bunların ardındaki büyük dağlardan başka bir şey görünmüyordu. Bu dağlar art arda yükseliyordu. Bir geçit bulmak umuduyla ayın on dördüne kadar batıya doğru ilerledik.

14 Ocak. Bu sabah ilerleyişimizi engellemiş olan buzdan arazinin batı ucuna ulaştık ve etrafından dolanınca açık denize çıktık. Burada hızı saatte yaklaşık yarım kilometre olan, güney yönündeki bir akıntı vardı. Hava sıcaklığı kırk yedi, deniz sıcaklığı otuz dört dereceydi. Ayın on altısına dek güney yönünde sorunsuzca ilerledik. Ayın on altısının öğleninde, 81° 21' enlemi, 42° B. boylamındaydık. Burada tekrar akıntıyı ölçtük. Güney yönündeki o akıntı hâlâ sürüyordu. Hızı saatte üç çeyrek kilometreydi. Hava ılık ve güzeldi. Sıcaklığı elli bir dereceye kadar çıktı. Artık etrafta hiç buz görmüyorduk. Hepimiz kutba ulaşacağımızdan emindik.

17 Ocak. Bugün olaylı geçti, Tepemizden güneye doğru sayısız kuş uçtu. Bunların bazılarını vurduk. Bu çeşitli kuş türlerinden bir tanesinin (bir

cins pelikandı) eti leziz çıktı. Öğleyin iskele güvertesindeki yelken direğinden, küçük bir buz tabakası görüldü. Üstünde iri bir hayvan vardı. Hava güzel ve neredeyse rüzgarsız olduğundan. Kaptan Guy bu hayvanın ne olduğunu anlamak için iki kayık gönderdi. Kayıklardan büyük olanında ikinci kaptan, Dirk Peters ve ben vardık. Buz tabakasına ulaşınca, üstünde dev bir tür kutup ayısı bulunduğunu gördük. Ama diğer kutup ayılarından çok daha iriydi. İyi silahlanmış olduğumuzdan, ona saldırmakta duraksamadık. Peş peşe yaptığımız pek çok atışta, kurşunlardan çoğu hayvanın kafasına ve gövdesine isabet etti. Ama hayvan yaralarına aldırmadan denize atlayıp çenesini açarak içinde Peters ile benim bulunduğumuz kayığa doğru yüzmeye başladı. Bu beklenmedik durum hepimizi gafil avlamıştı. Kimse tüfeğini yeniden doldurmamıştı. Dev ayı beline kadar küpeştemize çıkıp adamlardan birini ensesinden yakalamayı başardı. Bizi ölümden ancak Peters'ın tezliği ve çevikliği kurtardı. O dev hayvanın sırtına atlayıp bıçağını boynuna sapladı. Tek bir darbede omuriliğini parçalamıştı. Hayvan birden kaskatı kesilip cansız denize yuvarlandı. Bu arada Peters da denize düşmüştü. Ona bir halat attık. Kayığa çıkmadan önce bunu leşe bağladı. Sonra avımızı peşimizden sürükleyerek zafer sevinciyle uskunaya döndük. Ayının boyunu ölçünce, tam dört buçuk metre olduğunu gördük. Sık tüyleri bembeyaz, sert ve kıvırcıktı. Gözleri kan kırmızısıydı ve kutup ayılarınkinden daha iriydi. Burnu da daha yuvarlaktı. Bir buldoğun burnunu andırıyordu. Eti yumuşak, ama fazla yağlı ve balık eti tadındaydı. Ama tadını nefis bulan denizciler bunu iştahla mideye indirdi.

Avımızı gemiye yeni çıkarmıştık ki, direk tepesindeki gözcü neşeyle, "Sancak tarafında kara göründü!" diye haykırdı. Gemide hemen hummalı bir faaliyet başladı. Kuzeyden ve doğudan hafif bir rüzgar estiğinden, kısa sürede kıyıya epey yaklaştık. Alçak, kayalık bir adacıktı. Çapı bir fersahtı. Üstünde bir tür frenkinciri dışında bitki yoktu. Kuzey tarafında, denizden bakınca bağlı yün balyalarına çok benzeyen tuhaf bir kaya parçası yükseliyordu. Bunun batısında küçük bir kov vardı. Bu koydan kolayca karaya indik.

Adanın her tarafını incelemek fazla zaman almadı. Ama ilgimizi çeken tek bir şey gördük. Güney ucunda, sahile yakın bir yerde, gevşek kayaların arasında yan gömülmüş halde duran bir tahta parçasıydı bu. Bir kanonun pruvasına benziyordu. Üstüne bir şeyler kazınmaya çalışılmış olduğu

belliydi. Kaptan Guy bir kaplumbağa resmi gördüğünü söyledi, ama ben o şekli kaplumbağaya benzetemedim. Bu pruvanın dışında (öyle idiyse tabii), orada daha önce canlı bir varlık bulunduğuna ilişkin bir belirtiye rastlamadık. Adacığın etrafında küçük buz tabakaları vardı -ama sadece birkaç tane. Bu adacığın yeri (uskunanın hissedarlarından biri sıfatıyla Kaptan Guy bu adacığa Bennett Adacığı adını verdi) 82° 50’ G. enlemi, 42° 20’ B. boylamıdır.

Artık güney yönünde daha önceki denizcilerden sekiz derece fazla ilerlemiştik. Önümüzde uzanan deniz hâlâ tamamen açıktı. Ayrıca şaşıma bir şekilde hava ve deniz sıcaklığı artıyordu. Hattâ havaya güzel bile denilebilirdi. Kuzeyden sürekli hafif bir rüzgar esiyordu. Gökyüzü genellikle bulutsuzdu. Arada sırada güneyde küçük bulutlar beliriyordu, o kadar. Ama fazla kalmıyorlardı. Karşımızda sadece iki güçlük var gibi görünüyordu: Yakıtımız bitiyordu ve pek çok adamda iskorbüt hastalığı baş göstermişti. Bu sorunlar Kaptan Guy’ı geri dönmeyi düşünmeye sevk etti. Bundan sık sık bahseder oldu. Ben ise aynı rotada ilerlemeyi sürdürürsek kısa sürede karayla karşılaşacağımıza emindim. Ayrıca bu karanın daha yüksek kutup enlemlerinde görülenler kadar çorak olmayacağına inanmak için sebeplerim vardı. Bu yüzden kaptana şimdiki rotamızda en azından birkaç gün daha ilerlememiz için ısrar ettim. Atlantik’te bir kıtayı keşfetmek için kimsenin eline bu kadar büyük bir fırsat geçmemişti. Bu yüzden, kaptanın ürkekliği ve vakitsizce söylediği laflar açıkçası sinirimi bozuyordu. Sanırım kendimi tutamadan söylediğim laflar onu geri dönmekten vazgeçirdi. Bu yüzden, her ne kadar verdiğim tavsiye yüzünden yaşanan korkunç, kanlı olaylar beni üzse de; yine de bilime, karşısındaki en heyecan verici gizemlerden birini ufak da olsa aydınlatmakta bir rol oynayarak hizmet etmekten gurur duyuyorum.

Bölüm 18

18 Ocak. Bu sabah[3] güney yönünde ilerlemeyi sürdürdük. Hava hâlâ güzeldi. Deniz dalgasızdı. Kuzeydoğudan ılık bir rüzgar esiyordu. Deniz sıcaklığı elli üç dereceydi. Akıntı kutup yönünde saatte bir buçuk

kilometreydi. Hem rüzgarın, hem de akıntının güneye yönelme eğiliminde olması uskunada epey şaşkınlığa, hattâ kaygıya yol açtı. Kaptan Guy'ın da epey kaygılandığı belliydi. Ama kendisiyle alay edilmesinden hiç hoşlanmazdı, bu yüzden kaygılarıyla dalga geçerek sonunda bunların üstünde durmasını engellemeyi başardım. Gün boyunca çok sayıda iri balinalar ve albatros sürüleri gördük. Ayrıca denizden kırmızı küçük meyvelerle dolu, akdikene benzer bir çalı ve tuhaf görünüşlü bir kara hayvanının leşini çıkardık. Doksan santim uzunluğunda, ama sadece on beş santim yüksekliğindeydi. Dört çok kısa bacağı vardı. Pençeleri uzun ve parlak kızıldı; mercan rengiydi. Gövdesi düz, bembeyaz, ipeksi tüylerle kaplıydı. Kuyruğu elli santim uzunluğundaydı ve ucu fare kuyruğu gibi sivriydi. Başı kedi başına benziyordu. Sadece kulakları, köpek kulağı gibi kıvrıktı. Dişleri de pençeleri gibi parlak kızıldı.

19 Ocak. Bugün 83° 20' enlemi, 43° 5' B. boylamında, (deniz olağanüstü derecede koyu renkteydi) direk tepesinden tekrar kara göründü ve yakından bakınca, bunun bir takımadanın çok büyük adalarından biri olduğunu gördük. Kıyıları sarptı. İç kısımları da ormanlık gibi görünüyordu. Bu bizi çok sevindirdi. Karayı ilk görüşümüzden dört saat sonra bir kumsalın bir fersah açığında, on kulaç derinlikte demir attık. Burada büyük dalgalar olduğundan geminin kıyıya daha fazla yaklaşması tehlikeliydi. İki büyük kayığı denize indirdik. Tepeden tırnağa silahlı bir grup (aralarında Peters ile ben de vardık) adayı çevreler gibi görünen sığ kayalıklarda bir geçit bulmak üzere yola çıktı. Biraz aradıktan sonra bir koy keşfettik. Tam buraya girecekken sahilden silahlı adamlarla dolu dört kanonun denize açıldığını gördük. Bize ulaşmalarını bekledik. Çok hızlı ilerlediklerinden, kısa sürede seslenecek mesafeye geldiler. Kaptan Guy bir küreğin ucuna beyaz bir mendil bağlayıp havaya kaldırdı. Bunun üzerine yabancılar hemen durup hep bir ağızdan bağrışmaya, ara ara da haykırmaya başladı. Söyledikleri arasında Anamoo-moo! ve Lama-Lama! sözlerini seçebildik. Bunu en az yarım saat boyunca sürdürdüler. Bu arada onları iyice inceleme fırsatı bulduk.

Her biri on beş metre uzunluğunda ve bir buçuk metre genişliğinde olan dört kanoda, toplam yüz on vahşi vardı. Avrupalılara benziyorlardı, ama daha kaslı ve güçlü görünüyorlardı. Tenleri kapkaraydı. Saçları uzun ve kalın telli, ama yumuşaktı. Bilmediğimiz siyah bir hayvanın postlarını ters çevirip giymişlerdi. Postların sadece boyun He el ve ayak bileklerindeki

kısımlarını ters çevirmemişlerdi. Silahları temelde siyah ve çok sert görünüşlü bir tahtadan yapılmış, bir ucu yumru sopalardı. Ama uçlarına çakmaktaşı bağlanmış mızraklar ve sapanlar taşıyanlar da vardı. Kanoların içi iri yumurta boyunda kara taşlarla doluydu.

Yaptıkları uzun konuşmayı bitirince, şefleri olduğu belli bir adam kanosunun pruvasında ayağa kalkıp kayıklarımızı yaklaştırmamızı işaret etti. Bunu anlamamış gibi yaptık, çünkü sayıları bizim dört katımız olduğundan, aradaki mesafeyi korumayı daha mantıklı buluyorduk. Bunun üzerine şefleri diğer üç kanonun geri çekilmesini emretti ve ardından kendi kanosuyla bize doğru gelmeye başladı. Yanımıza gelince kayıkların en büyüğüne atlayıp Kaptan Guy'ın yanına oturdu ve uskunayı gösterip Anamoo-moo! ve Loma-Lama! sözlerini yineledi. Bunun üzerine gemiye geri döndük. Dört kano biraz uzaktan bizi takip ediyordu.

Vahşilerin şefi gemiye çıkınca hem çok şaşırdı, hem de sevindi. Ellerini çırpmaya, kalçalarına ve göğsüne vurmaya, yüksek sesle kahkahalar atmaya başladı. Adamları da neşesini paylaşınca, birkaç dakika boyunca ortalıkta kulakları sağır eden kahkahalar çınladı. Vahşiler sonunda biraz sakinleşince Kaptan Guy kayıkların bir tedbir olarak gemiye çekilmesini emretti. Sonra şefe (adının Too-wit olduğunu öğrenecektik) gemiye bir seferinde yirmi adamdan fazlasının girmesine izin veremeyeceğimizi anlattı. Şef bundan hiç rahatsız olmamış gibiydi. Kanolara seslenince bir tanesi yaklaştı ve geri kalanları olduktan yerde, elli metre kadar ötede kaldı. Sonra yirmi vahşi gemiye çıkıp güvertenin her yanına dağıldı. Çok rahat ve meraklı tavırlarla her şeyi incelemeye başladılar.

İlk kez beyaz adam gördükleri belliydi. Tenimizin renginden ürküyor gibiydiler. Jane'in canlı bir yaratık olduğunu sanıyorlardı. Bu yüzden onu incitmemek için mızraklarının uçlarını yukarı çevirmişlerdi. Too-wit bir ara tayfayı epey şaşırttı. Aşçı mutfağın yanında odun keserken baltasını yanlışlıkla güverteye saplayıp derin bir yarık açınca, şef hemen oraya koşup aşçıyı sertçe yana itti ve inleyip ulumaya, acı çektiğini sandığı uskuna için ahlayıp vahlamaya başladı. Eliyle yarığı okşuyordu. Yakınında duran bir kova dolusu deniz suyunu yarığın üstüne döktü. Bu cehalet bizi şaşırtmıştı. Ben şefin biraz numara yaptığını düşünmeden edemedim.

Ziyaretçilerimiz güverteyi iyice inceleyince, onları aşağı indirdik, işte o zaman gerçekten hayretler içinde kaldılar. Şaşkınlıktan dillerini yutmuş gibiydiler. Ortalıkta sessizce gezinirken zaman zaman alçak nidalarla

hayretlerini dile getiriyorlardı, o kadar. Silahların üstünde epey tartıştılar. Sonunda bunları ellerine alıp incelemelerine izin verdik. Onların nasıl kullanılacağını bildiklerim sanmıyorum. Onlara gösterdiğimiz büyük özene ve ellerine verdikten sonra her hareketlerini dikkatle izlememize bakarak, silahlarımızın putlar olduğu sonucuna varmışlardı herhalde. Topları görünce iyice şaşırdılar. Bunların yanına büyük bir saygı ve korkuyla yaklaştılar, ama onları fazla incelemediler. Kabinde iki büyük ayna vardı. En çok da bunlara şaşırdılar. Aynalara ilk yaklaşan Too-wit oldu. Aynaları gördüğünde kabinin ortasındaydı. Birine yüzü, diğerine de sırtı dönüktü. Gözlerini kaldırıp aynadaki yansımasını görünce vahşinin delireceğini sandım; ama kaçmak için dönüp de diğer aynadaki yansımasıyla karşılaşınca, korkudan öleceğinden kaygılandım. Elleriyle yüzünü örtüp kendini yere attı. Onu aynalara tekrar bakmaya ikna edemedik. Sonunda sürükleyerek güverteye çıkarmak zorunda kaldık.

Bütün vahşileri sırayla, yirmişer kişilik gruplar halinde gemiye aldık. Too-wit bu arada gemiden hiç ayrılmadı. Hiçbirinin hırsızlığa kalkıştığını görmedik. Onlar gittikten sonra da gemide hiçbir şey kaybolmamıştı. Ziyaretleri boyunca son derece dostça davrandılar. Ama anlam veremediğimiz bazı tavırları vardı. Mesela tamamen zararsız bir takım nesnelere -örneğin yelkenlere, bir yumurtaya, açık bir kitaba, bir tavaya ve una- yaklaşmamakta direndiler. Ellerinde takas edebilecekleri mallar olup olmadığını anlamaya çalıştık, ama derdimizi anlatmamız çok zor oldu. Ama sonunda adanın iri Gallipago kaplumbağalarıyla dolu olduğunu öğrendik. Bu bizi çok şaşırttı. Bu kaplumbağalardan birini Too-wit'in kanosunda gördük. Ayrıca vahşilerden birinin bir bèche de meri çig çiğ, iştahla mideye indirdiğini gördük. Bunlar bulunduğumuz enleme göre tuhaf şeylerdi, Bu yüzden Kaptan Guy adayı iyice araştırarak keşfi hakkında değerli bilgiler toplamak istedi. Ben ise, bu adalar hakkında daha fazla şey öğrenmek istesem de, bir an önce tekrar güneye doğru yola koyulmamız gerektiğini düşünüyordum. Hava şimdilik güzeldi, ama bunun ne kadar süreceğini bilemezdik. Seksen dördüncü paralele kadar gelmişken, karşımızda açık bir deniz uzanırken, güney yönünde güçlü bir akıntı varken ve rüzgar eserken; bu adalarda tayfanın sağlığı için gerekenden fazla kalmamamız, yeterince yakıt ve yiyecek içecek aldıktan sonra hemen yola devam etmemiz gerektiği kanısındaydım. Kaptana buraya dönüşte tekrar uğrayabileceğimizi, hattâ buz tabakaları dönüş yolumuzu tıkarsa kışı burada geçirebileceğimizi söyledim. Sonunda onu ikna etmeyi başardım (çünkü

anlayamadığım bir şekilde sözümü epey sayar olmuştu). Sonunda *bèche de mer* bulursak burada bir hafta kalmaya, sonra da mevsim hâlâ uygunken güneye doğru yola çıkmaya karar verdik. Böylece gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra, Too-wit'in kılavuzluğunda Jane'i sığ kayalıkların arasından sağ salim geçirdik ve adanın güneydoğu sahilinde, dibi kara kumlarla kaplı on kulaç derinliğindeki bir koyda, kıyının bir buçuk kilometre açığında demir attık. Bu koyun girişinde tatlı sulu (bize öyle denmişti) üç pınar vardı. Civarda da bol miktarda ağaç olduğunu görebiliyorduk. Dört kano bizi koya kadar takip etti. Ama arada belirli bir mesafeyi hep korudular. Too-wit ise gemide kaldı. Gemi demir attıktan sonra, Too-wit bizi adanın içindeki köyüne davet etti. Kaptan Guy bunu kabul etti. On vahşiyi rehine olarak gemide bıraktıktan sonra on iki kişilik bir grup oluşturarak şefi takip etmeye hazırlandık. Kaygılarımızı belli etmemeye özen göstersek de, tepeden tırnağa silahlandık. Gafil avlanmamak için uskunadaki topları güverteye çıkarmış, tahta siperleri kaldırmış ve gerekli tüm diğer önlemleri almıştık. İkinci kaptana yokluğumuzda gemiye kimseyi almamasını ve on iki saat içinde geri dönmezsek iki filikayı adanın etrafına gönderip bizi aratmasını tembih ettik.

Adanın içinde ilerledikçe, buraya ilk ayak basan uygar insanların bizler olduğumuzdan giderek daha fazla emin oluyorduk. Gördüğümüz hiçbir şeye alışık değildik. Ağaçlar ne sıcak, ne ılık, ne de kuzeydeki soğuk iklimlerin ağaçlarına benziyordu. Ayrıca alçak güney enlemlerinde daha önce gördüğümüz ağaçlar gibi de değillerdi. Kayalar bile yapı, renk ve katmanlaşma itibarıyla farklıydı. Nehirler ise (inanılmaz gelecek ama) diğer iklimlerdeki nehirlerden öyle farklıydı ki, ilk başta bunlardan su içmeye çekindik. Hattâ gördüğümüz şeyin su olduğuna bile inanmakta zorlandık. Karşımıza çıkan ilk küçük derede, Too-wit ile adamları su içmek için durdu. Su tuhaf göründüğü için biz kirli olduğunu düşünüp içmedik. Adalardaki tüm derelerin suyunun böyle olduğunu ancak bir süre sonra anladık. O sıvıyı tarif edecek kelime bulamıyorum. Normal su gibi eğimli yerlerden aşağı aksa da, ancak sarp yerlerden dökülürken saydam görünüyordu. Oysa dünyadaki bütün kireçli sular kadar saydamdı. Tek farkı görünüşüydü, ilk bakışta, özellikle de fazla eğimli olmayan yerlerde, içine bol miktarda Arap sakızı karıştırılmış normal suya benziyordu. Ama tek tuhaf yanı bu değildi. Renksiz değildi, ama tek bir rengi de yoktu. Akarken içinde morun her tonunu barındırıyordu, tıpkı yanardöner ipekli kumaş gibi. Too-wit nasıl ayna görünce şaşırmışsa, biz de bu renk farklılıkları karşısında apışıp

kalmıştık. Bir kovayı bu suyla doldurup biraz bekletince, içinde her biri farklı renkte olan kalın damarlar olduğunu gördük. Bu damarlar iç içe geçmiyordu. Sınırları son derece belirgindi. Her biri diğerinden farklıydı. Bu damarların içinden bıçak geçirince, ardından hemen kapanıyorlardı ve bıçağın izi kayboluyordu. Ama bıçağı iki damarın arasından geçirince, bunlar birbirinden tamamen ayrılıyordu ve tekrar birleşmeleri zaman alıyordu. Bu su, tanık olacağım inanılmaz mucizeler zincirinin ilk halkasıydı.

Bölüm 19

Köy adanın on beş kilometre kadar içinde olduğundan ve yol engebeli araziden geçtiğinden, oraya ulaşmamız neredeyse üç saat sürdü. Yolun çeşitli yerlerinde Too-wit'in adamları (kanodaki yüz on vahşinin tamamı) iki ila altı yedi kişi arasında değişen küçük gruplar halinde, sanki tesadüfenmiş gibi aramıza katıldı. Bu planlanmış gibi görünüyordu. Bu yüzden içimde ister istemez bir güvensizlik uyandı. Kaygılarımı Kaptan Guy'a açtım. Ama artık geri dönmek için çok geçti. Bu yüzden Too-wit'in iyi niyetine güvenmeye karar verdik. Yola devam ederken sürekli vahşileri kolluyor, aramıza girip bizi ayırmalarına izin vermiyorduk. Derin bir geçitten geçtikten sonra sonunda köye vardık. Bize buranın adadaki tek yerleşim merkezi olduğu söylenmişti. Köyün evleri görününce şef bir çığlık attı ve ardından Klock-Klock sözcüğünü tekrarlamaya başladı. Bunun köyün ismi ya da köylere verdikleri genel isim olduğunu düşündük.

Evlerin görünüşü inanılmayacak kadar sefildi. Bilinen en vahşi ırkların yerleşim merkezlerinde bile bir genel düzen vardır. Oysa burada yoktu. Bazı evler (adanın önde gelenleri olan Wampooların ya da Yampooların evleri); köklerinin bir buçuk metre kadar yukarısından kesilmiş ve üstü büyük kara postlarla örtülmüş ağaçlardan ibaretti. Vahşiler yere kadar inen bu postların altında oturuyorlardı. Diğerleri kurumuş yapraklı kalın ağaç dallarını bir buçuk metrelik kil setlere kırk beş derecelik açıyla dayamışlardı. Yine bazıları yerde çukurlar kazıp bunların üstünü benzer dallarla örtmüşlerdi. Girip çıkarken bu dalları kaldırıyorlardı. Bazı evler ise

ağaçların gövdelerinin çatallandığı kısımlardı; bunların üstündeki dallar yağışlı havadan korusun diye yana eğilmişti. Ama vahşilerin çoğu köyü üç yandan çevreleyen kara ve dik bir kayalığın içine oyulmuş küçük dar mağaralarda yaşıyordu. Bu ilkel mağaraların girişlerinde kapı niyetine kullanılan birer kaya vardı. Mağara sakinleri dışarı çıkarken girişleri bu kayalarla dikkatle örtüyorlardı. Ama bunu niye yaptıklarını anlamadım, çünkü hiçbir kaya girişin üçte birinden fazlasını kapatmıyordu.

Bu köy, köy denebilirse tabii, biraz derin bir vadide yer alıyordu. Oraya ancak güneyden ulaşılabilirdi, çünkü bahsettiğim o derin geçidin sarp kenarları başka herhangi bir yönden ulaşımı engelliyordu. Vadinin ortasından çağıldayan bir nehir akıyordu. Bu nehrin suyu da diğerlerininki gibi tuhaftı. Evlerin çevresinde çok sayıda tuhaf hayvan gördük. Hepsi de tamamen evcilleşmiş gibiydi. Bu yaratıkların en irileri gövde ve burun itibarıyla bildiğimiz domuza benziyordu. Ama kuyrukları kıllı, bacakları da antilop bacakları gibi inceydi. Hareketleri son derece sakarca ve kararsızcaydı. Görebildiğimiz kadarıyla asla koşmaya kalkışmıyorlardı. Ayrıca yine onlara benzeyen, ama daha uzun boylu ve siyah yünlü hayvanlar gördük. Ortalıkta çok sayıda evcil kuş da geziniyordu. Vahşilerin temel besin kaynağının bunlar olduğu belliydi. Bu kuşların arasında tamamen evcilleştirilmiş kara albatroslar da görünce çok şaşırdık. Bunlar düzenli aralıklarla avlanmak için denize gidiyor, ama her seferinde yuva olarak benimsedikleri köye geri dönüyordu. Yakındaki güney sahilini ise yumurtlamak için kullanıyorlardı. Orada arkadaştan pelikanlar da her zamanki gibi aralarına katılıyordu, ama onları asla köye kadar takip etmiyordu. Diğer evcil kuşlar arasında ördekler (Kuzey Amerika yaban ördeklerine benziyorlardı), kara sümsük kuşları ve şahine benzeyen, ama et yemeyen iri kuşlar vardı. Adada balık boldu. Ziyaretimiz sırasında bol miktarda kurutulmuş sombalığı, kaya morinası, mavi yunus, uskumru, karabalık, tırpana, büyük yılanbalığı, fil balığı, tekir balığı, dilbalığı, papağan balığı, tipula kurdu, kırlangıç balığı, barlam, dere pisisi ve başka sayısız balık türü gördük. Bunların çoğunun elli bir derece güney enlemindeki Lord Auckland Adaları'nda bulunan türden balıklar olduğu dikkatimizi çekti. Adada ayrıca çok sayıda Gallipago kaplumbağası vardı. Çok az vahşi hayvan gördük. Bunların hiçbiri iri ya da bildiğimiz bir türden değildi. Yolumuza bir iki iri yılan çıktı, ama yerliler onlara aldırmayınca zehirli olmadıklarına karar verdik.

Too-wit ve adamlarıyla birlikte köye yaklaşırken, büyük bir insan kalabalığı bizi karşılamak için çığlık çığlığa evlerinden fırladı. Söyledikleri sözler arasında ancak hiç durmadan yineledikleri Anamoo-moo! ve Lama-Lama! kelimelerini seçebiliyorduk. Bu yeni gelenlerin, bir iki tanesi dışında tamamen çıplak olmaları bizi şaşırttı. Sadece kanodaki adamlar giyinikti. Ayrıca adadaki tüm silahlar da bu adamların elinde gibiydi, çünkü köylüler tamamen silahsız görünüyordu. Aralarında çok sayıda kadın ve çocuk vardı. Kadınlar çirkin sayılmazdı. Uzun boyluydular ve dimdik duruyorlardı. Medeni toplumlarda görülmeyen bir zerafet ve serbestlikle hareket ediyorlardı. Ama dudakları tıpkı erkeklerinki gibi kalındı. Bu yüzden gülerken bile dişleri görünmüyordu. Saçları erkeklerinkinden daha ince telliydi. Bu çıplak köylüler arasında belki on on iki kadarı Too-wit'in yanındakiler gibi kara postlar giymişti. Bunlar aynı zamanda mızraklar ve kalın sopalarla silahlanmıştı. Geri kalanlar üstünde büyük bir nüfuzları var gibiydi. Onlara hep Wampoo ünvanıyla hitap ediliyordu. Kara derilerden yapılma o saraylarda yaşıyorlardı. Too-wit'inki köyün ortasındaydı. Diğerlerinden çok daha iyi inşa edilmiş ve büyüktü. Ona destek veren ağaç, kökünün üç buçuk metre kadar üstünden kesilmişti. Gövdeden çıkan dallar örtünün yayılmasını, böylece sarayın genişlemesini sağlıyordu. Dört postun tahta şişlerle birbirine tutturulmasıyla yapılmış olan bu örtünün kenarları kazıklarla toprağa tutturulmuştu. Zemini hah niyetine yapraklarla döşenmişti.

Bu kulübeye büyük bir ciddiyetle davet edildik. Yerliler peşimizden içeri doluştu, ama hepsi sığamadığından, bir kısmı dışarıda kaldı. Too-wit yaprakların üstüne oturdu ve bize de aynısını yapmamızı işaret etti. Bunu yapınca kendimizi ölümcül olmasa bile tuhaf bir şekilde huzursuz edici bir durumda bulduk. On iki kişi yerde oturuyorduk. Etrafımızda öyle çok sayıda vahşi oturuyordu ki, bir sorun çıksa bırakın silahlarımızı kullanmayı, ayağa bile kalkamazdık. Bu baskı sadece çadırın içinde değil, etrafında da sürüyordu. Herhalde adadaki herkes oradaydı. Too-wit kalabalığı sürekli bağırıp çağırarak azarlamasa, bizi ezerek öldürürlerdi. Ama Too-wit'in yakınımızda olması bizim için bir güvenceydi. Yanından hiç ayrılmamaya karar verdik. Oradan kurtulmanın tek yolu buydu. Ayrıca üstümüze saldırırlarsa önce onu öldürecektik.

Bir süre sonra, kalabalık güçlükle biraz yatıştırılınca şef bize kanodakine benzer uzun bir nutuk çekti. Tek fark bu kez Anamoo-moo!

kelimesini Lama-Lama!dan daha vurgulu kullanmasıydı. O sert konuşmayı tek kelime etmeden sonuna kadar dinledik. Şef sözünü bitirince Kaptan Guy şefe dost ve iyi niyetli olduğumuzu söyledi. Sözlerinin sonunda da ona mavi boncuklu kolyeler ve bir bıçak armağan etti. Şefin kolyelere burun kıvırdığım görünce çok şaşırdık, ama bıçağı görünce büyük bir sevince kapıldı ve hemen yemek getirilmesini emretti. Çadırın içine getirilip elden ele geçirilen yemekler bilmediğimiz bir tür hayvanın peltemsi bağırsaklarından ibaretti. Herhalde köye yaklaşırken gördüğümüz o ince bacaklı domuzların bağırsaklarıydı bunlar. Şef yemeğe nasıl başlayacağımızı bilemediğimizi görünce, bize göstermek için o nefis yemeği şerit şerit mideye indirmeye başladı. Sonunda iyice midemiz kalkınca ve bunu gizleyemez olunca şef, neredeyse aynalar karşısında olduğu kadar şaşırdı, önümüzdeki o nefis yiyecekleri yemeyi reddettik. Şefe daha yeni dêjeûner yediğimizi, hiç iştahımız olmadığını elimizden geldiğince anlattık.

Şef yemeğini bitirince, ondan buralarda ne tür şeyler üretildiğini ve bunlardan herhangi birinin işimize yarayıp yaramayacağını öğrenmeye çalıştık. Sonunda derdimizi biraz anlatmayı başardık. Bizi *bèche de mer*lerin bol miktarda bulunduğu bir sahile götürmeyi teklif etti (o hayvanı göstererek). Bizi boğan o kalabalıktan kurtulma fırsatı yakaladığımız için mutluyduk. Teklifini hemen kabul ettik. Sonra çadırdan çıktık ve şefi takip ederek adanın güneydoğu ucuna gittik. Bütün köy halkı da peşimizden gelmişti. Burası demir atmış gemimizin durduğu koya çok uzak değildi. Orada bir saat kadar durup bazı vahşilerin dört kanoyu getirmesini bekledik. Sonra hepimiz (on ikimiz) kanolardan birine bindik. Kürek çekerek adayı çevreleyen o sığ kayalıkları ve daha ilerdeki başka kayalıkları geçtik. Burada aramızdaki en yaşlı denizcilerin bile bu civardaki enlemlerde görmedikleri kadar (oysa buralarda bu değerli hayvanlar boldur) çok sayıda *bèche de mer* vardı. Bu sığ kayalıklarda, gerekirse bir düzine gemi dolusu *bèche de mer* yakalayabileceğimizi anlayacak kadar uzun süre kaldıktan sonra uskunaya götürüldük ve orada Too-wit'ten ayrıldık. Şef gitmeden önce bize yirmi dört saat içinde kanosunun alabileceği kadar çok sayıda ördek ve Gallipago kaplumbağası getireceğine söz verdi. Bu macera sırasında yerlilerin şüphe uyandırıcı hiçbir davranışını görmedik; uskunadan köye giderken sayılarının giderek artması dışında.

Bölüm 20

Şef sözünü tuttu. Böylece kısa süre sonra bol miktarda taze etimiz oldu. Kaplumbağalar hayatımızda gördüğümüz en iri kaplumbağalardı. Ördekler de en iyi cinstendi. Etleri son derece yumuşak ve lezizdi. Vahşiler ayrıca isteğimiz üzerine bize bol miktarda kahverengi kereviz ve iskorbüt otu, ayrıca bir kano dolusu taze ve kurutulmuş balık getirdi. Kerevizin tadı nefisti. İskorbüt otu da hastalarımızı iyileştirdi. Kısa süre sonra gemide hasta tek bir kişi bile kalmadı. Ayrıca başka taze yiyecekler de aldık; mesela görünüşü midyeye, tadı istridyeye benzeyen bir tür yumuşakça. Yerliler bize bol bol karides; ayrıca albatroslarla başka kuşların kara kabuklu yumurtalarını getirdiler. Daha önce bahsettiğim domuzun etinden de bol miktarda getirdiler. Adamların çoğu domuz etine bayıldı, ama ben balık eti tadına benzettiğimden pek sevmedim. Bütün bunlara karşılık olarak yerlilere mavi boncuklar, pirinç biblolar, çiviler, bıçaklar, kırmızı kumaş parçaları verdik. Bu alışverişe bayılmışlardı. Sahilde, uskunanın toplarının koruması altında bir pazar yeri kurduk ve alışverişi orada yaptık. Vahşiler, Klock-klock köyündeki davranışlarından sonra hiç beklemediğimiz kadar sakin davrandılar.

Aramızdaki ilişki böylece günler boyu son derece dostça devam etti. Yerliler sık sık uskunaya çıkıyor, bizim adamlarımız da gruplar halinde karaya iniyordu. Adanın iç kısımlarında uzun yürüyüşler yapıyorduk. Yerliler bizi kesinlikle rahatsız etmiyordu. Adalıların dostça tavırları sayesinde gemiyi rahatlıkla *bèche de mer* ile doldurabileceğimizi, bize bu konuda yardım edebileceklerini anlayan Kaptan Guy, Too-wit ile anlaşmaya karar verdi. O, güzel havadan istifade ederek güneye doğru yola çıkarken yerliler olabildiğince çok *bèche de mer* yakalayıp bunları sahilde inşa edecekleri depolarda tutabilirlerdi. Şef bu teklife çok sıcak yaklaştı. Her iki tarafı da tatmin eden bir anlaşma yaptılar. Buna göre, tayfamız yerlilere bir takım hazırlıkların yapılmasında; yani av sahasının hazırlanması, binaların bir kısmının inşası gibi işlerde yardım edecekti. Daha sonra uskuna yola çıkacaktı. Adada projenin geri kalanını idare etmek ve yerlilere *bèche de mer* kurutmayı öğretmek üzere üç adam bırakılacaktı. Yerliler *bèche de mer*lere karşılık olarak geri döndüğümüzde kilo başına belirli bir miktar mavi boncuk, bıçak, kırmızı kumaş vs. alacaklardı.

Bu önemli ticari mala ve hazırlanma yöntemine ilişkin bilgiler okuyuculara ilginç gelebilir. Bu bilgileri vermenin tam sırası olduğunu düşünüyorum. Aşağıdaki geniş kapsamlı açıklama yakın zamanda Güney Denizleri'ne yapılan bir yolculuğun anlatısından alınmıştır:

"Hint denizlerindeki mollusca[4] ticarette Fransızlar tarafından bouche de mer (leziz deniz yiyeceği) olarak adlandırılır. Yanılmıyorsam meşhur Cuvier buna gasteropoda pulmonifera adını vermiştir. Pasifik Adaları kıyılarında bol bol bulunur. Özellikle Çin pazarında alıcısı çoktur ve oldukça yüksek fiyatlardan satılır. Belki o meşhur yenebilir kuş yuvaları kadar pahalıdır. Zaten bu kuş yuvaları da muhtemelen bu yumuşakçaların gövdesinden çıkan bir tür sümüksü sıvıdan yapılır. Kabukları ya da kol ve bacak gibi uzuvları yoktur. Sadece gövdenin zıt uçlarında emme ve dışkılama organları bulunur. Ama esnek kanatları sayesinde, tırtıl ya da kurtçuklar gibi sığ sularda sürünerek ilerleyebilirler. Bir tür kır kırlangıcı, sivri gagasıyla bunların gövdelerini deşerek çıkan yapışkan ve lifli, kuruyunca katılaşan sıvıyı yuvasının duvarlarını sertleştirmekte kullanır. Gasteropoda pulmonifera adı buradan gelir.

"Bu yumuşakça ince ve uzundur. Boyu sekiz ila kırk beş santim arasında değişir. Altmış santim boyunda olanlarını gördüm. Yuvarlaktırlar. Alt tarafları biraz düzdür. Gövdelerinin kalınlığı iki buçuk ila yirmi santim arasında değişir. Yılın belli mevsimlerinde sığ sulara çıkarlar. Amaçları muhtemelen çiftleşmektir, çünkü genellikle çiftler halinde görülürler. Kıyıya güneşin suyu en çok ısıttığı zamanlarda yaklaşırlar. Genellikle öyle sığ yerlere kadar giderler ki, sular geri çekildiğinde karada kalıp güneşin altında kururlar. Ama çocuklarını sığ sulara götürmezler, çünkü bunları asla görmeyiz. Görebildiklerimiz sadece büyümüş ve derin sulardan gelmiş olanlardır. Temel besin maddeleri mercan üreten bitkisel hayvanlardır.

Bèche de mer, genellikle bir bir buçuk metre derinliğindeki suda yakalanır. Sonra kıyıya çıkarılır. Bir ucu bıçakla, yumuşakçanın boyuna göre iki üç santim kadar yarılır. Sonra gövdesi sıkılarak bu delikten eti çıkarılır. Bunlar diğer küçük derin deniz yaratıklarınınkine benzer. Sonra gövde yıkanıp belirli bir sıcaklıkta haşlanır. Su ne çok sıcak, ne de çok soğuk olmalıdır. Sonra dört saatliğine toprağa gömülüp ardından kısa bir süreliğine tekrar haşlandıktan sonra, ya ateşte ya da güneşte kurutulurlar. En değerli olanları güneşte kurutulanlardır. Ama ateşte otuz kat daha çabuk kururlar. Yeterince kurutulduktan sonra, kuru ortamda iki üç sene hiç

bozulmadan saklanabilirler. Ama nem alıp almadıklarına bakmak için birkaç ayda bir, örneğin senede dört kere kontrol edilmelidirler.

“Söylediğim gibi, *bèche de mer* Çinliler için çok lüks bir yiyecektir. Bunun son derece besleyici ve sağlığa faydalı olduğuna, duyulan keskinleştirdiğine inanırlar. Birinci sınıf olanların kilosu bir buçuk dolardan; ikinci sınıfın kilosu bir dolar yirmi beş sentten; üçüncü sınıfınki seksen beş sentten; dördüncü sınıfınki elli sentten; beşinci sınıfınki otuz beş sentten; altıncı sınıfınki yirmi sentten; yedinci sınıfınki on beş sentten; sekizinci sınıfınki altı sentten satılır. Ama Manila, Singapur ve Batavia’da perakende olarak daha pahalıya satılabilir.”

Böylece anlaşma yaptıktan sonra, hemen binaların kurulması ve av sahasının temizlenmesi için gerekli tüm malzemeleri karaya indirme işine giriştik. Koyun güney kıyısına yakın bir yerde düz ve geniş bir arazi seçtik. Burada bol miktarda ağaç ve su vardı. Ayrıca bèche de merin yakalanacağı sığ kayalıklara da yakındı. Hep birlikte çalışmaya başlayıp vahşileri şaşırtacak kadar kısa sürede pek çok ağaç devirdik. Sonra bunları hemen kesip binaların iskeletini kurmakta kullanmaya başladık. İki üç gün içinde binaların büyük kısmını inşa etmiştik. Geri kalanını adada bırakacağımız üç adam tamamlayabilirdi. Bu adamlar John Carson, Alfred Harris ve Peterson idi (sanırım hepsi de Londralı’ydı). Bu iş için gönüllü olmuşlardı.

Ayın sonunda yola çıkmak için gerekli tüm hazırlıkları tamamlamıştık. Ama gitmeden önce köye resmi bir ziyarette bulunacağımıza söz vermiştik. Too-wit sözümüzü tutmamızda öyle ısrar etti ki, onu gücendirmek istemedik. O sırada artık hiçbirimiz vahşilerin iyi niyetinden şüphe duymuyorduk. Hepsi de bize çok iyi davranmış, yardım etmiş, sık sık armağanlar vermişlerdi. Ayrıca tek bir kez bile hırsızlığa kalkışmamışlardı; oysa yanımızdaki eşyalara büyük değer verdikleri, onlara her hediye verişimizde sevinç çığlıkları atmalarından belliydi. Özellikle kadınlar bir dediğimizi iki etmiyorlardı. Sonuçta bize bu kadar iyi davranan insanlardan şüphelenmemiz nankörlük olurdu. Oysa bu görünüşteki iyi niyetliliğin aslında bizi yok etmek için hazırlanmış ayrıntılı bir planın parçası olduğunu; sevip saydığımız o vahşilerin aslında yeryüzünü kirleten en barbar, sinsi ve kana susamış alçaklar olduklarını kısa sürede öğrenecektik.

Bir Şubat’ta köye gitmek üzere kıyıya indik. Her ne kadar, söylediğim gibi, yerlilerden şüphelenmesek de, tedbiri elden bırakmamıştık. Uskunada bıraktığımız altı adama güverteden ayrılmamalarını ve vahşileri her ne

sebeple olursa olsun gemiye almamalarını tembihlemiştik. Tahta siperleri kaldırmış; topları güllelerle, tüfekleri saçmalarla doldurup ateşe hazırlamıştık. Gemi sahilin bir buçuk kilometre açığında demir atmış, duruyordu. Hiçbir kano görülmeden ve anında top ateşimize maruz kalmadan yaklaşamazdı.

Kıyıya inen grubumuz toplam otuz iki adamdan oluşuyordu. Tepeden tırnağa silahlanmıştık. Yanımızda tüfekler, tabancalar, palalar vardı. Ayrıca herkes uzun birer denizci bıçağı taşıyordu. Bunlar ülkemizin batısında ve güneyinde yaygın olarak kullanılan av bıçağına çok benzer. Karaya inince bizi köye götürmek üzere yüz kara derili savaşçı karşıladı. Silahsız olduklarını görünce şaşırdık. Too-wit'e bunun sebebini sorduğumuzda, artık kardeş olduğumuzu, bu yüzden silaha gerek olmadığını söyledi. Bunu makul bulduk ve yolumuza devam ettik.

Daha önce bahsettiğim dereyi geçtikten sonra, köyü çevreleyen sabun taşından tepelerin içinden geçen dar bir geçide girdik. Bu geçit son derece kayalık ve engebeliydi. Klock-klock'a ilk gidişimizde buradan geçmekte epey zorlanmıştık. Uzunluğu iki üç kilometre vardı. Tepelerin arasında her yöne kıvrılarak uzanıyordu (çok eskiden bir nehir yatağı olduğu belliydi). Hiçbir kısmı yirmi metreden fazla düz değildi, iki yanındaki kayalıklar ortalama yirmi yirmi beş metre yüksekliğindeydi. Bazı yerlerde o kadar yükseliyorlardı ki, içeri çok az gün ışığı girebiliyordu. Ortalama genişliği on iki metre civarındaydı. Bazen öyle daralıyordu ki, beş altı kişiden fazlası yan yana yürüyemiyordu. Kısacası, dünyada pusu kurmak için bundan uygun yer bulunamazdı. Bu yüzden doğal olarak geçide girmeden önce silahlarımızı hazırladık. Şimdi düşününce, her ne sebeple olursa olsun, tanımadığımız vahşilere kanıp o geçide girmemize şaşıyorum. Aptallık etmiştik. Önümüzde ve arkamızda yürümelerine izin vermiştik. Ama sayımızın çokluğuna, Too-wit ile adamlarının silahsız olmasına, bizim ise ateşli silahlarla donanmış olmamıza (yerliler henüz bunların gücünden habersizdi) güvenerek; en çok da o şerefsiz vahşilerin uzun zamandır sürdürdüğü dostluk numarasına kandığımızdan oraya girdik. Önce onlardan beş altı tanesi, yol gösterme ve yoldaki iri taşları kaldırma bahanesiyle geçide girdi. Sonra biz girdik. Birbirimizden ayrılmamaya özen gösteriyor, bir arada yürüyorduk. Arkamızdan vahşilerin geri kalanları geliyordu. Tuhaf bir şekilde düzenli yürümeye özen gösteriyorlardı.

Dirk Peters, Wilson Ailen adlı bir adam ve ben, biraz sağdan gidiyor, yürürken tepemizdeki kayalıkların tuhaf şeklini inceliyorduk. Yumuşak kayalar arasındaki bir yarık dikkatimizi çekti. Bir insanın rahatça girebileceği kadar genişti. Tepenin içine doğru beş altı metre kadar düz uzandıktan sonra sola sapıyordu. Görebildiğimiz kadarıyla on sekiz yirmi metre boyundaydı. Duvarlarında iri fındıkları olan bir iki küçük çalı bitmişti. Bunları görünce meraklandım ve incelemek üzere yarığa girdim. Bir hamlede beş altı fındık topladıktan sonra hemen geri döndüm. Dönünce Peters ile Allen'ın peşimden gelmiş olduklarını gördüm. Geri dönmelerini istiyordum, çünkü yarık iki kişinin yan yana geçebileceği kadar geniş değildi. Bendeki fındıkların birazını onlara vereceğimi söyledim. Bunun üzerine geri döndüler. Tam Ailen yangın ağzına varmışken, birden hayatımda duymadığım kadar müthiş bir gürleme koptu. Dünyanın parçalandığını, kıyamet gününün geldiğini sandım.

Bölüm 21

Kendime geldiğimde, neredeyse boğulmak üzereydim. Her taraftan üstüme toz toprak yağıyordu. Zifiri karanlıkta el yordamıyla ilerlemeye çalıştım. O toz toprağın altında kalıp boğulma düşüncesi beni dehşete düşürünce ayağa kalkmaya çalıştım. Bunu sonunda başardım. Sonra bir süre kımıldamadan durup neler olduğunu, nerede olduğumu anlamaya çalıştım. Derken yanı başımda biri inledi. Ardından Peters'ın boğuk bir sesle Tanrı aşkına yardım etmemi istediğini işittim. Öne doğru bir iki adım atınca ayaklarım arkadaşımın başıyla omuzlarına takıldı ve düştüm. Beline kadar toprağa gömülmüş, kurtulmaya çalışıyordu. Etrafındaki toprağı var gücümle kazmaya başladım ve sonunda onu çıkarmayı başardım.

Korkumuz ve şaşkınlığımız biraz geçince ve tekrar mantıklı düşünebilmeye başlayınca, ikimiz de neler olduğu konusunda aynı sonuca vardık. Geçidin duvarları bir yer sarsıntısından ya da kendi ağırlıklarından dolayı çökmüş olmalıydı. Diri diri gömülmüştük. Orada uzun süre umutsuzluk içinde çektiğimiz acıları, ancak benzeri bir duruma düşenler anlayabilir. Eminim ki, insanoğlunun başına gelebilecek hiçbir şey diri diri

gömülmek kadar fiziksel ve zihinsel rahatsızlık veremez. Kurbanın etrafındaki zifiri karanlık, nemli topraktan gelen boğucu ve iğrenç kokular, ciğerlerdeki korkunç acı, kurtulma umudunun olmayışı, ölüler gibi gömülmüş olmak... bütün bunlar birleşince insanı öyle bir dehşete ve çaresizliğe düşürür ki, bırakın katlanmayı, hayal bile edilemez.

Peters sonunda içinde kısılı kaldığımız yerde el yordamıyla gezmemiz, böylece boyutlarını anlamamız gerektiğini söyledi. Belki dışarı çıkmakta kullanabileceğimiz bir açıklık bulabilirdik. Bu beni umutlandırdı. Hemen ayağa kalktım. Amacım gevşek toprağı kazmaktı. Daha bir adım atmıştım ki, hafif bir ışık gördüm. Böylece en azından havasızlıktan ölmeyeceğimizi anlamış oldum. Bu bizi cesaretlendirmiş, umutlarımızı güçlendirmişti. Işığın geldiği tarafla aramızda yükselen bir tümseği aştıktan sonra hem yürümemiz kolaylaştı, hem de daha rahat nefes alabilmeye başladık. Sonunda etrafımızı biraz görebilmeye başlayınca, yangın düz kısmının ucunda, sola saptığı yerin yakınında olduğumuzu anladık. Biraz daha ilerleyip köşeyi dönünce müthiş bir sevince kapıldık. Karşımızda uzun, eğimli bir geçit uzanıyordu. Genelde kırk beş dereceyle yükselse de, yer yer çok daha sarptı. Bu geçidin ucunu göremiyorduk, ama oradan epey ışık geliyordu, bu yüzden açık havaya açıldığından şüphemiz yoktu.

Sonra ana geçitten yarığa girerken üç kişi olduğumuzu hatırladım. Ailen hâlâ kayıptı. Hemen geri dönüp onu aramaya karar verdik. Uzun süre aradık. Tepemizdeki toprak ve kayalar her an üstümüze çökebilirdi. Sonunda Peters bana seslenip arkadaşımızın ayağını tuttuğunu, gövdesinin kayaların altında gömülü olduğunu, onu kurtaramayacağımızı söyledi. Yanına gidince söylediklerinin doğru olduğunu anladım. Arkadaşımız çoktan ölmüştü. Buna çok üzüldük. Cesedi kaderiyle baş başa bırakıp tekrar dönemece gittik.

Oradaki geçit neredeyse geçemeyeceğimiz kadar dardı ve bir iki tırmanma denemesinden sonra tekrar umutsuzluğa kapılmaya başladık. Söylediğim gibi, ana geçidin etrafındaki kayalar sabun taşına benzeyen yumuşak kayalardı. Islak olduklarından öyle kaygandılar ki, en az sarp kısımlarda bile yukarı tırmanmamız çok zor oluyordu. Neredeyse tamamen dik yerlerde bu iyice zorlaşıyordu tabii. Hattâ bazen umudumuzu tamamen yitirdiğimiz oldu. Ama çaresizlik bize cesaret verdi. Av bıçaklarımızla kayalarda yarıklar açarak ve bunlar sayesinde tırmanmayı sürdürürek, ayrıca yer yer dışarı fırlamış daha sert kayalara hayatımızı tehlikeye atmayı

göze alıp tutunarak; nihayet doğal bir platforma ulaşmayı başardık. Buradan yukarı bakınca sık ağaçlı dar bir vadiyi ve üstündeki gökyüzünün bir kısmını görebiliyorduk. Artık biraz rahatlamıştık. Arkamıza bakınca, tırmandığımız geçidin yeni açılmış, yani tepelerin ansızın çökmesi sonucunda oluşmuş olduğunu açıkça gördük. Artık öyle bitkin haldeydik ki; ayakta durmakta da, düşünmekte de zorlanıyorduk. Peters hâlâ kemerlerimizde asılı duran tabancaları ateşleyip arkadaşlarımızı yardıma çağırmamızı önerdi. Tüfeklerimizle palalarımız ise kayaların altında kalmıştı. O sırada tabancalarımızı ateşlesek buna sonradan çok pişman olacaktık. Ama neyse ki, artık bir kumpastan şüphelenmeye başlamıştım. Bu yüzden vahşilerin nerede olduğumuzu öğrenmesini istemiyordum.

Bir saat kadar dinlendikten sonra yavaşça tırmanmayı sürdürdük. Az sonra peş peş gelen yüksek çığlıklar işittik. Sonunda yeryüzüne çıktık; ne de olsa platformdan ayrıldığımızdan beri kayalarla çalılardan oluşma yüksek bir kemerin altında yürümüştük. Dar bir açıklıktan ihtiyatla geçtik. Artık civardaki araziyi rahatça görebiliyorduk. İşte o zaman, tepelerin çökmesinin korkunç sebebini bir bakışta, bir anda anladık.

Baktığımız yer o sabun taşından tepelerin en yükseğinin zirvesine yakındı. Otuz iki kişilik grubumuzun içine girmiş olduğu geçit, on beş metre solumuzdaydı. Fakat bu geçidin en az yüz metrelik kısmı şimdi yapay bir şekilde yuvarlanmış milyonlarca tonluk kayalarla ve toprakla kaplıydı. O kayaların nasıl yuvarlandığı çok açıktı. Çünkü geçidin doğu duvarının tepesindeki (biz şimdi batı tarafındaydık) toprağa tahta kazıklar saplanmıştı. Toprak bu kısımlarda çökmemişti, ama çöktüğü yerlerdeki izlere bakılınca buralara da, geçidin ağzından üç metre sonra başlayıp belki otuz metre kadar uzanan kısımda birer metrelik aralarla benzer kazıkların saplanmış olduğu açıkça görülüyordu. Hâlâ tepenin üstünde duran kazıklara üzüm asmasından yapılma sağlam halatlar bağlıydı. Bu halatların diğer kazıklara da bağlanmış olduğu açıktı. Sabun taşından yapılma o tepelerdeki tuhaf katmanlaşmadan bahsetmiştim. İçinden geçerek kurtulduğumuz o dar ve derin yangın tarifi de size daha fazla fikir vermiştir. Bu tepelerdeki neredeyse her sarsıntı toprağı yararak dikey ve birbirine paralel katmanların oluşmasına yol açardı. Bu etkiyi yapay olarak yaratmak da çok kolaydı. Vahşiler haince planlarını uygulamak için bu katmanlaşma özelliğinden faydalanmışlardı. Şüphesiz kazıkları düzenli aralıklarla saplayarak toprakta yarım metre kadar derinlikte kısmi bir yarık açmışlardı. Bu kazıkların

tepelerine birer halat bağlıydı ve bu halatların uçları tepenin arkasına uzanıyordu. Bir işaret verildikten sonra bu halatların her biri birer vahşi tarafından çekilince, kazıklar hep birlikte dev bir kaldıraç işlevi görmüş ve tepenin geçide bakan yüzünün çökmesine yol açmıştı. Zavallı arkadaşlarımızın başına ne gelmiş olduğu artık belliydi. O korkunç katliamdan sadece biz kurtulmuştuk. Adada bizden başka beyaz adam kalmamıştı.

Bölüm 22

Halimizin diri diri gömülmüş olduğumuz zamankinden çok daha iyi olmadığı artık açıkça ortadaydı. Kaderimiz ya vahşiler tarafından öldürülmek ya da aralarında esir olarak korkunç bir hayat sürmek gibi görünüyordu. Tepelerin arasında ya da son çare olarak, az önce içinden çıktığımız o yarıkta bir süre saklanabilirdik tabii. Ama uzun kutup kışı gelip çatınca ya soğuk ve açlıktan ölecek ya da ısınmaya veya yiyecek bulmaya çalışırken yakalanacaktık.

Etrafımızdaki arazinin tamamı vahşilerle dolu görünüyordu. Düz sallarla diğer adalardan güneye, buraya pek çok vahşinin gelmiş olduğunu görebiliyorduk. Herhalde amaçları Jane’in ele geçirilip yağmalanmasına yardım etmekti. Gemi hâlâ koyda demir atmış halde duruyordu. İçindekiler karşı karşıya oldukları tehlikeden habersizdi. O anda onların yanında olmayı öyle istiyorduk ki! Ya kaçmalarına yardım etmek ya da vahşilere karşı birlikte savaşarak ölmek istiyorduk. Hayatlarımızı tehlikeye atmadan onları nasıl uyarabileceğimizi bilemiyorduk. Hem zaten bunun pek faydası da olmazdı. Havaya ateşleyeceğimiz bir tabanca onları bir şeylerin ters gittiği konusunda uyarabilirdi. Ama bu ses kurtulmak için tek şanslarının hemen koydan çıkmak olduğunu anlatamazdı -artık onları bağlayan onur ilkelerinin kalmadığını, arkadaşlarının öldüğünü anlatamazdı. Duyacakları o ses, üstlerine saldırmaya hazırlanan düşmana karşı öncekinden daha hazırlıklı olmalarını sağlayamazdı. Ateş etmek faydadan çok zarar getirecekti. Bu yüzden, meseleyi mantıklı bir şekilde tartıştıktan sonra, bunu yapmaktan vazgeçtik.

Aklımıza gelen bir sonraki fikir koyun girişinde duran dört kanodan birini ele geçirip bununla gemiye ulaşmaya çalışmaktı. Ama bunun imkansız olduğunu hemen anladık. Söylediğim gibi, etrafımızdaki arazi vahşilerle doluydu. Uskunadakiler tarafından görülmemek için tepelerdeki çalılarla geçitlerde sine sine yürüyorlardı. Özellikle çok yakınımızda Too-wit ile kara derili savaşçılarının tamamı, bizi kıyıya ulaştıracak tek yolda durmuş, görünüşe göre Jane'e saldırmak için destek güçlerinin gelmesini bekliyordu. Koyun girişinde duran kanolar da vahşiler tarafından korunuyordu. Evet, silahsızdılar; ama silahlarının yakında bir yerde durduğu belliydi. Bu yüzden istemesek de gizlendiğimiz yerde kalmak ve az sonra başlayacak olan savaşı izlemekle yetinmek zorundaydık.

Yarım saat sonra koya altmış yetmiş sal ya da dubanın girdiğini gördük. Bunların ıskarmozları küpeştelerinin dışındaydı. İçleri vahşilerle doluydu. Kısa sopalardan ve taşlardan başka silahları yoktu. Hemen ardından zıt yönden gelen başka sallar belirdi. Bunların sayısı daha fazlaydı. Dört kano da göz açıp kapayıncaya kadar yerlilerle dolmuş ve koyun girişindeki çalıların arasından denize açılmış, diğer gruplara katılmak üzere ilerlemeye başlamıştı. Böylece, bunu anlatmamdan daha kısa bir süre içinde, adeta büyü marifetiyle, Jane'in etrafı gözünü kan bürümüş ve onu her ne pahasına olursa olsun ele geçirmeye kararlı olduğu belli vahşilerle çevrilivermişti.

Bunu başaracakları şüphesizdi. Gemideki altı adam ellerinden geleni yapsalar bile top kullanmakta acemiydiler. Ayrıca vahşiler çok kalabalıktı. Ben şahsen direneceklerini bile sanmıyordum, ama bunda yanılmıştım. Gemiyi yan döndürüp alabanda sancağını kanolara çevirdiklerini gördüm. Bu arada sallar atış menziline girmişti. Rüzgarüstü tarafında, yarım kilometre uzaktaydılar. Arkadaşlarımızın yaptığı top atışlarından nedense hiçbiri (herhalde o çaresiz durum karşısındaki paniklerinden olacak) kanolara isabet etmedi. Tek bir vahşi bile yaralanmadı. Gülleler ya önlerine düştü, ya da kafalarının üstünden uçtu. Ancak bu beklenmedik gürültüler ve duman onları şaşırtmıştı. Aslında öyle şaşırmışlardı ki, bir ara planlarından tamamen vazgeçip kıyıya geri döneceklerini sandım. Arkadaşlarımız top atışlarının ardından tüfeklerle ateş etmeyi sürdürselerdi, bunu yapacaklardı da şüphesiz. Çünkü kanolar artık öyle yaklaşmıştı ki, tüfek atışları mutlaka vahşilerden bir kısmını öldürürdü. Bu da en azından vahşilerin ilerleyişini durdurup zaman kazandırırdı. Böylece arkadaşlarımız topları tekrar ateşleyip kanoları batırabilirlerdi. Ama bunu yapmadılar. Böylece vahşiler

panikten sıyrılacak zamanı buldu. Etraflarına bakınıp hiçbirinin zarar görmediğini anlayınca tekrar ilerlemeye başladılar.

İskele tarafından ateşlenen topların etkisi müthiş oldu. Gülleler yedi sekiz salı paramparça etti. Otuz kırk vahşi hemen öldü. En az yüz tanesi de denize düştü. Bunların çoğu ağır yaralıydı. Geri kalanları dehşete kapılmışlardı. Denizde yüzüp imdat çığlıkları atan yaralı arkadaşlarını almak için bile beklemeden hemen gerisingeri kaçmaya başladılar. Ama bu büyük başarıya rağmen, sadık dostlarımızın kurtulması için artık çok geçti. Kanodakiler uskunaya tırmanmıştı bile. Sayıları yüz elliden fazlaydı. Çoğu daha iskele tarafındaki toplar yeniden ateşlenemeden zincirlere ve tahta siperlere tırmanıvermişti. O gözü dönmüş vahşilerin karşısında kimse duramazdı. Adamlarımızın üstüne çullanıp onları göz açıp kapayıncaya kadar paramparça ettiler.

Sallardaki vahşiler bunu görünce korkularını yenip yağmaya katılmak üzere geri döndüler. Beş dakika sonra Jane müthiş bir kargaşanın ve öfkenin mekanı olmuştu. Güverte tahtaları sökülmüş; güvertedeki taşınabilir her şey, halatlar, yelkenler, büyü işi gibi ortadan kayboluvermişti. Bu arada geminin etrafında yüzen binlerce vahşi onu iterek ve kanolarla çekerek sonunda kıyıya götürmüşlerdi (çapa halatı koparılmıştı). Gemiyi Too-wit’e teslim ettiler. Too-wit mücadeleyi usta bir general gibi tepelerden, güvenli bir mesafeden izlemişti. Ama artık zafer kazanılmış olduğundan, kara derili savaşçılarıyla birlikte yağmadan payını almak üzere koşa koşa kumsala inmeye tenezzül etti.

Too-wit aşağı inince gizlendiğimiz yerden çıkıp geçit civarını incelemeye başladık. Geçidin ağzının elli metre kadar ilerisinde küçük bir dere vardı. Burada yakıcı susuzluğumuzu dindirdik. Derenin civarında daha önce bahsettiğim fındık çalılarından vardı. Fındıkları tadınca, tatlarının güzel olduğunu ve İngiliz fındığına benzediğini anladık. Şapkalarımızı hemen fındıklarla doldurduk. Bunları geçidin içine sakladıktan sonra daha fazla toplamak üzere geri döndük. Bu işle meşgulken, birden çalılar hışırdayınca paniğe kapıldık. Tam saklanma yerimize geri dönecektik ki, çalıların arasından iri ve kara bir tür balaban kuşu ağır ağır çıktı. Ben şaşkınlıktan donakalmıştım, ama Peters hemen kuşun üstüne atılıp kaçmasına fırsat vermeden boynundan yakaladı. Kuş öyle bir çırpınıyor ve çığlıklar atıyordu ki, civarda olabilecek vahşilerin dikkatini çekmemek için onu az kalsın bırakacaktık. Ama bir avcı bıçağı darbesiyle yere düştü. Onu

sürükleyerek geçide götürdük. Her halükarda bize en az bir hafta yetecek kadar yiyecek bulduğumuz için sevinçliydik.

Sonra civarı incelemek üzere tekrar dışarı çıktık. Tepenin güney yamacından aşağı epey indik, ama başka yiyecek bulamadık. Bu yüzden, kalabalık bir iki yerli grubunun gemiden aldıkları yağmayla geri döndüklerini ve tepelerin altından geçerken bizi fark edebileceklerini de görünce, biraz kuru dal toplayıp geri döndük.

Bir sonraki kaygımız saklanma yerimizi olabildiğince iyi gizlemekti. Bu yüzden, yangın içindeki daha önce bahsettiğim platforma gidip, gökyüzünün göründüğü açıklığı çalılarla örttük. Sadece aşağıdan görülmeden koyu gözleyebileceğimiz kadar bir kısmı açık bıraktık. Bu işi de halledince birbirimizi kutladık. Çünkü artık tamamen güvencedeydik; o yarıktan çıkıp tepelerde gezinmediğimiz sürece tabii. Yarıkta vahşilerin daha önce buraya gelmiş olduğuna dair hiçbir iz yoktu. Zaten burası muhtemelen karşıdaki tepenin çökmesiyle oluşmuştu. Ama tepeden aşağı inecek yol bulamamaktan korktuk. Bu yüzden ilk fırsatta tepenin doruğuna çıkıp iyice incelemeye karar verdik. Bu arada çalıların arasındaki küçük açıklıktan vahşilerin neler yaptığını izledik.

Gemi artık iyice harabeye dönmüştü. Şimdi onu yakmaya hazırlanıyorlardı. Kısa süre sonra ana ambar ağzından yoğun dumanların yükseldiğini gördük. Sonra ön güverteye alevler yayıldı. Halatlar, direkler ve yelkenler hemen tutuşunca, alevler tüm güverteleri sardı. Yine de vahşilerin çoğu geminin etrafından ayrılmayıp zincirlere ve geminin bakır ve demir kısımlarına kayalarla, baltalarla ve top gülleleriyle vurmayı sürdürdüler. Kıyıda, kanolarda ve sallarda, kısacası uskunanın çevresinde en az on bin yerli vardı. Yağmalarıyla birlikte adadaki köye ya da civar adalara dönen gruplan saymıyorum. Bir felaketin gerçekleşmesini bekliyorduk. Hayal kırıklığına da uğramadık. Önce yer hafifçe sarsıldı (bunu sanki hafif bir elektrik şoku yemiş gibi hissettik), ama görünüşte bir patlama olmadı. Vahşiler şaşırmıştı. Bağrışıp çağrışmayı kesip donakaldılar. Tam yaptıkları işlere devam edeceklerdi ki, birden güvertelerden fırtına bulutlarını andıran kara dumanlar yükseldi. Sonra geminin içinden parlak alevler çıktı. Bunlar göğe yarım kilometre kadar yükseldi. Sonra alevler birden çember şeklinde yayılmaya başladı. Ardından, bir anda, sanki sihir işiymiş gibi, ortalıkta tahta, metal ve insan vücudu parçaları uçuşmaya başladı; ve nihayet asıl

patlama gerçekleşti. Şiddeti bizi geriye fırlattı. Tepeler gürledi ve üstümüze, etrafımızdaki her tarafa küçük parçalar yağmur gibi yağdı.

Vahşilerin kaybı tahminimizin çok ötesindeydi. İhanetlerinin bedelini hakikaten de layıkıyla ödemişlerdi. O patlama belki bin tanesini öldürdü. En az o kadarı da ağır yaralandı. Koyun suları çırpınan ve boğulan vahşilerle kaplıydı. Kıyıda ise işler daha da kötüydü. Vahşiler başlarına gelen felaketin aniliğinden şaşkına dönmüş, birbirlerine yardım etmeye çalışmıyorlardı. Sonunda birden tavırlarının değiştiğini gördük. Tamamen afallamış gibiyken birden hep birlikte heyecanlanıp ortalıkta koşuşturmaya, kıyının belirli bir noktasına gidip gelmeye başladılar. Yüzlerinde dehşet, öfke ve yoğun merak karışımı çok tuhaf bir ifade vardı. Avazları çıktığı kadar Tekeli-li! Tekeli-li! diye bağırıyorlardı.

Sonra büyük bir yerli grubunun tepelere gittiğini gördük. Geri döndüklerine tahta kazıklar taşıyorlardı. Bunları kalabalığın toplandığı yere götürdüler. Kalabalık onlar geçerken ikiye ayrılınca, bütün o heyecana yol açan şeyi biz de görebildik. Yerde beyaz bir şey yatıyordu, ama ne olduğunu ilk başta anlayamadık. Sonunda on sekiz Ocak'ta denizde bulduğumuz, kızıl dişli ve pençeli tuhaf hayvanın leşini gördük. Kaptan Guy hayvanın leşini, postunu doldurup İngiltere'ye götürmek için saklamıştı. Adaya gelmemizden hemen önce bu konuda bir takım talimatlar verdiğini hatırlıyordum. Leş kabine indirilip dolaplardan birine tıkıştırılmıştı. Patlamayla birlikte de kıyıya fırlamıştı. Ama vahşileri niye o kadar kaygılandırdığını anlayamıyorduk. Leşin etrafında toplansalar da, hiçbiri ona yaklaşmak istemiyor gibiydi. Kazık taşıyan adamlar bunları leşin etrafına, çember şeklinde dikti. İşleri biter bitmez bütün o kalabalık adanın içlerine doğru koşmaya başladı. Bir yandan da çığlıklar atıyorlardı; Tekeli-li! Tekeli-li! diye.

Bolüm 23

Daha sonraki altı yedi gün boyunca tepedeki saklanma yerimizde kaldık. Sadece su ve fındık almak için çıkıyor, böyle zamanlarda da çok ihtiyatlı davranıyorduk. Platformda bir tür kulübe yapmıştık. İçine kuru

yapraklardan bir yatak yapıp, ayrıca şömine ve masa niyetine üç iri kaya koyduk. Biri yumuşak, diğeri sert iki kuru dal parçasını birbirine sürtüp kolayca ateş yaktık. Yakaladığımız kuşun eti biraz sert olmasına rağmen lezizdi. Okyanus kuşu değil, bir tür balabandı. Kara ve gri tüyleri vardı. Kanatlan gövdesine oranla küçüktü. Daha sonra yangın civarında aynı cinsten üç kuş daha gördük. Yakaladığımız kuşu aradıkları belliydi, ama yere inmediklerinden yakalama fırsatımız olmadı.

O kuşun etini yediğimiz sürece gizlenme yerimizde rahattık. Ama sonunda et tamamen bitince tekrar yiyecek bulma gereksinimi doğdu. Fındıklar açlığımızı bastırmıyor, üstelik çok yenildiğinde bağırsaklarımızın bozulmasına ve baş ağrısına yol açıyordu. Tepenin doğusundaki kumsalda çok sayıda iri kaplumbağa görmüştük. Yerlilere görünmeden oraya gidebilirsek, bu hayvanları kolayca yakalayabilirdik. Bu yüzden tepeden aşağı inmeye karar verdik.

En kolayı gibi görünen güney yamacından inmeye başladık. Ama yüz metre kadar indikten sonra yolumuz tepenin yıkılması sırasında açılan bir yarık tarafından kesildi (bunu yukarıdayken tahmin etmiştik zaten). Bu yarık boyunca yarım kilometre kadar yürüdükten sonra karşımıza sarp bir kayalık çıktı. Etrafından dolaşamadığımız için ana yarığa geri dönmek zorunda kaldık.

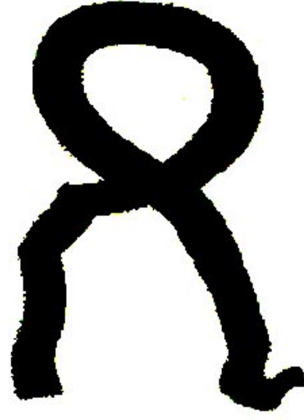
Sonra doğuya gittik, ama bu yönde de başarılı olamadık. Bir saatlik tehlikeli bir inişten sonra, ine ine kara granit taşından oluşma, dibi ince tozlarla kaplı geniş bir alana indiğimizi gördük. Buraya tek geliş gidiş yolu geldiğimiz kayalık yoldu. Buradan gerisingeri yukarı çıktıktan sonra, bu kez tepenin kuzey yamacını denedik. Burada çok ihtiyatlı hareket etmek zorundaydık, yoksa köydeki vahşiler tarafından görülebilirdik. Bu yüzden emekleyerek, hattâ yer yer çalıların arasında sürünerek ilerlemek zorunda kaldık. Böyle dikkatle biraz ilerledikten sonra, doğrudan ana geçide açılan bir yarık gördük ki, şimdiye kadar gördüklerimizin en deriniydi. Korktuğumuz başımıza gelmişti ve aşağıdaki dünyaya inmemiz tamamen olanaksızdı. Bitkin bir halde platforma geri dönüp yaprak yatağımıza yatarak saatlerce uyuduk.

Bu neticesiz aramadan sonra günlerce tepenin üstünün her tarafında yiyecek aradık. Ama küçük fındık çalılarıyla biraz iskorbüt otundan başka bir şey bulamadık. Hatırladığım kadarıyla on beş Şubat'ta otlar tamamen bitmiş, findıklar da iyice azalmıştı. Yani halimiz perişandı.[5] Ayın on

altısında tekrar hapishanemizin sınırlarım inceleyip bir çıkış yolu aradık, ama bulamadık. Ayrıca göçük altındaki geçidin civarına gidip orada bir yol bulmaya çalıştık, ama boşunaydı. Yine de orada bir tüfek bulduk.

Ayın on yedisinde, ilk aşağı inme girişimimiz sırasında bulmuş olduğumuz granit alanı daha fazla incelemeye karar verdik. Bu alanın kenarlarındaki kayalarda bulunan yarıklardan birine üstünkörü bakmıştık. Bu kez daha yakından incelemek niyetindeydik, her ne kadar oradan bir çıkış yolu bulabileceğimizi pek sanmasak da.

Tıpkı daha önceki gibi, alana inmekte güçlük çekmedik. Bu kez telaşlı olmadığımızdan, burayı dikkatle incelemeye başladık. Hayal edilebilecek en tuhaf yerlerden biriydi. Hattâ doğanın eseri olduğuna inanmakta zorlanıyorduk. Alan doğudan batıya beş yüz metre uzunluğundaydı (kıvrıldığı yerler de hesaba katılırsa). Düz bir çizgi çekilirse, doğu-batı doğrultusundaki uzunluğu en fazla kırk elli metreydi (yanımda ölçüm aletleri olmadığından yalnızca göz kararıyla tahmin ettim). Tepenin doruğundan otuz metre aşağıda olan bu alana ilk inişimizde, duvarlarının birbirlerinden farklı olduğu dikkatimizi çekmişti. Bunların hiçbir zaman birbiriyle bağlantılı olmadığı ortadaydı. Biri sabun taşından, diğeri ise bir tür metalle karışık kireçli topraktan oluşmuştu. İki tepe arasındaki uzunluk ortalama on sekiz metreydi, ama girintili çıkıntılı olduğundan bu mesafe her yerinde farklıydı. Ama biraz daha aşağı inince, aradaki mesafenin giderek azaldığını, duvarların birbirine paralel gitmeye başladığını görmüştük, her ne kadar yapılan ve maddeleri bir süre daha farklılık gösterse de. Arazinin on beş metre yukarısına indiğimizde, artık kusursuz bir düzen başlamıştı. Duvarlar madde, renk ve yanal duruş açısından tamamen aynıydı. Simsiyah ve parlak bir granitten oluşmuşlardı. İki taraf arasındaki mesafe her yerde tam yirmi metreydi. Arazinin şeklini, orada çizdiğim bir taslaktan görebilirsiniz. Neyse ki, yanımda kağıt kalem vardı. Bunları daha sonra başımdan geçen maceralar sırasında da kaybetmemeye özen gösterdim. Onlar sayesinde, aksi halde unutabileceğim şeyleri kaydetme imkanı buldum.

Şekil 1

Bu şekil, (Bkz. Şekil 1) alanın genel hatlarını göstermektedir. Ama kenarlardaki çok sayıda küçük yarık burada gösterilmemiştir. Her yangın karşısında bir çıkıntı vardı. Arazinin zemini neredeyse görünmeyecek kadar ince tozlarla kaplıydı. Sekiz on santim kalınlığındaki bu tabakanın altında yine siyah granit olduğunu gördük. Sağda, aşağı uçta küçük bir açıklığın bulunduğunu görüyorsunuz. Burası bahsettiğim o yarıktı. Araziye tekrar gelmemizin sebebi bu yarığı daha iyi incelemekti. Yarığa girip yolumuza çıkan çalıları keserek ilerledik. Ayrıca şekil itibarıyla ok ucuna benzeyen sivri çakmaktaşlarından oluşun büyük bir taş yığınını da yolumuzdan kaldırmak zorunda kaldık. Ama yangın diğer ucundan hafif bir ışık geldiğini gördüğümüzden, ilerlemekte kararlıydık. Sonunda sıkışa sıkışa on metre kadar ilerleyince, geçidin üstünde alçak ve düzgün bir kemerin uzandığını gördük. Şimdi üstümüze güçlü bir ışık vuruyordu. Bir köşeyi dönünce, karşımıza bir başka geniş alan çıktı. Bu her açıdan daha öncekine benziyordu. Tek farkı daha uzun olmasıydı. Genel şekli aşağıda gösterilmektedir. (Bkz. Şekil 2)

Şekil 2

Bu alanın toplam uzunluğu, a girişinden başlayıp b kavisinden d ucuna dek beş yüz elli metreydi. C noktasında buranın girişine benzer bir başka küçük açıklık bulduk. Bu da tıpkı diğeri gibi çalılarla ve ok başı şeklindeki beyaz çakmaktaşlarıyla doluydu, içeri girip bu engelleri aştıktan sonra, uzunluğunun kırk metre olduğunu gördük. Buradan üçüncü bir alana girdik. Bu da yanal uzunluğu dışında birincisinin tıpatıp aynısıydı. (Bkz. Şekil 3)

Şekil 3

Bu üçüncü alanın toplam uzunluğu üç yüz yirmi metreydi. A noktasında iki metre genişliğinde bir açıklık vardı. Kaya duvarın içinde beş metre kadar uzandıktan sonra, tam tahmin ettiğimiz gibi, bir kireçli toprak duvarıyla son buluyordu. Oldukça karanlık olan bu geçitten çıkmak üzereyken, Peters kireçli toprak duvarının üstüne kazınmış bir takım tuhaf şekiller gördü. Biraz hayal gücü kullanarak, bu şekillerden en soldakini, yani en kuzeydekini ayakta durmuş ve kollarını açmış, kabaca çizilmiş bir insan figürüne benzetmek mümkündü. Geri kalanları da alfabe harflerine biraz benziyordu. Peters bunların alfabe harfleri olduğundan emindi. Ama ona yeri gösterince hatasını anladı. Tozların arasında iri toprak parçaları duruyordu. Bunların bir yer sarsıntısı sırasında duvardan kopup düşmüş, o oyukların da bu şekilde açılmış olduğu belliydi. Çünkü oyuklara tıpatıp uyuyorlardı. Böylece bu şekillerin doğanın işi olduğunu anladık. Bunların tamamını aynen çizdim. (Bkz. Şekil 4)

Şekil 4

Bu tuhaf mağaraların bizi hapishanemizden kurtaramayacağından emin olunca, moralimiz bozuk halde geriye, tepenin doruğuna döndük. Sonraki yirmi dört saat boyunca dikkate değer bir şey olmadı; üçüncü alanın

doğusunun tabanını incelerken yerde üçgen şeklinde ve oldukça derin iki çukur bulmamız dışında. Bunların da duvarları granittendi. Bu çukurlara inmeye gerek görmedik, çünkü başka çıkışı olmayan doğal çukurlara benziyorlardı. Çevreleri yirmişer metre civarındaydı. Şekilleri ve üçüncü alana göre konumları aşağıda verilmiştir. (Bkz. Şekil 5)

Şekil 5

Bölüm 24

Ayın yirmisinde, artık fındıklarla beslenmeyi daha fazla sürdüremez hale gelince (bunları yediğimizde korkunç acılar çekiyorduk), her şeyi göze alıp tepenin güney yamacından inmeye karar verdik. Bu yamaç en yumuşak tür sabun taşından oluşmasına karşın son derece sarptı (en az kırk beş metre yüksekliğindeydi). Hattâ pek çok yerinde dışa uzanan kavisler vardı. Uzun aramalardan sonra koyun kenarında, altı metre yukarısında duran dar bir kaya çıkıntısı bulduk. Peters bunun üzerine atlamaya karar verdi. Ben de ona yardım edecektim. Mendillerimizi bağlayıp bir halat yapmıştık. Buna tutunacaktı. Önce o, ardından da biraz zorlandıktan sonra ben indim. Aşağı bakınca, tepenin çökmesinden sonra oluşan yarığa nasıl tırmandıysak, buradan da aynı şekilde inebileceğimizi gördük -yani bıçaklarımızla sabun

taşlarında oyuklar açarak. Bunun ne kadar tehlikeli bir iş olduğunu yaşamayan bilmez. Ama başka çaremiz olmadığından, işe giriştik.

Üstünde durduğumuz çıkıntının ucunda fındık çalıları vardı. Mendillerimizi bağlayarak oluşturduğumuz ipi bunlardan birine sıkıca bağladık. İpin diğer ucunu da Peters'ın beline bağladık. Sonra onu ip sıkıca gerilene dek aşağı sarkıttım. Ardından Peters sabun taşında derin bir delik açmaya girişti (on beş yirmi santimlik). Sonra tabancasının kabzasını kullanarak buraya bir tahta kazık çaktı. Sonra onu bir metre yukarı çektim ve oraya da aynı şekilde bir delik açıp yine bir kazık çaktı. Böylece hem basacak, hem de tutunacak yeri olmuş oldu. Sonra ipin ucunu çalıdan çözüp ona attım. Bu ucu en yukarıdaki kazığa bağladı. Ardından bir metre kadar -yani ipin el verdiği kadar- aşağı indi. Buraya da bir delik açıp kazık çaktı. Sonra kendini yukarı çekip bu kazığa bastı. Bir yandan da bir üstteki kazığa elleriyle tutunuyordu. Şimdi ipin ucunu en yukarıdaki kazıktan çözüp İkincisine bağlaması gerekiyordu. Ama bir hata yapıp kazıkları birbirinden çok uzağa çakmıştı. Hayatını tehlikeye atarak düğüme uzanıp çözmeyi denedi. Başaramayınca (sol eliyle tutunurken sağ eliyle çözmeye çalışıyordu) sonunda ipi kesti, ipin on beş santimlik kısmı kazığın üstünde kaldı. Sonra ipi ikinci kazığa bağlayıp üçüncüsüne indi. Bu kez fazla aşağı inmemeye dikkat ederek, aynı işlemi tekrarladı. Böylece (benim dünyada aklıma gelmeyecek bu dahice fikir ve Peters'ın gözüpekliği sayesinde) arkadaşım en sonunda, uçurumdaki çıkıntılardan da faydalanarak kazasız belasız aşağı inmeyi başardı.

Benim ise aşağı inecek cesareti toplamam biraz zaman aldı, ama en sonunda bu işe giriştim. Peters inmeden önce gömleğini çıkarıp bırakmıştı. Bunu benimkine bağlayınca, bu maceraya girişmek için gerekli ipi elde etmiş oluyordum. Geçitte bulduğumuz tüfeği aşağı attıktan sonra, bu ipi çalılara bağladım ve ardından aşağı inmeye başladım. Korkumu yenmek için hızlı hareket ediyordum. İlk dört beş adımda sorun çıkmadı. Ama sonra, halâ ne kadar yüksekte olduğumu ve hayatımın basıp tutunduğum kazıklarla bunların saplı olduğu sabun taşlarına bağlı olduğunu düşününce dehşete kapıldım. Bu düşünceleri kafamdan atmaya, gözlerimi karşımdaki düz kaya duvarından ayırmamaya çalışsam da başaramıyordum. Düşünmemeye çalıştıkça hayal gücüm daha fazla işliyor, daha fazla korkmama yol açıyordu. Sonunda böyle durumlarda sık yaşanan bir şey gerçekleşti. Hayal gücüm öyle güçlü işlemeye başladı ki, düşerken neler

hissedeceğimi hayal etmeye başladım. Baş aşağı hızla düşerken nasıl midemin bulanacağını, başımın döneceğini, son kez çırpınacağımı, kendimden geçer gibi olacağımı, acı bir his duyacağımı hayal ettim. Sonunda bu hayaller kendi gerçekliklerini yaratmaya başladı. Bütün bunları gerçekten hissetmeye başladım. Dizlerim zangır zangır titriyor, birbirine çarpıyordu. Parmaklarım yavaşça, ama giderek çözülmekteydi. Kulaklarım çınlıyordu. İçimden, "Bu ölümün çanları!" dedim. İşte o zaman aşağı bakmak için dayanılmaz bir dürtü duydum. Sadece kaya yüzeye bakamazdım, bakmayacaktım. İçimde tarifsiz bir hisle (yarı korku, yarı rahatlamayla) o uçurumun dibine baktım. Bir an için parmaklarım kasılıp sıkıca tutunurken, aklımdan bir düşünce bir gölge gibi, çok usulca geçti - kurtuluş fikri. Bir an sonra ise tüm ruhumu bir düşme arzusu kaplamıştı. Tamamen kontrolümün dışında olan bir istek, bir özlem, bir tutkuydu bu. Tuttuğum kazığı bırakıp yan döndüm ve aşağı baktım. Sallanıyordum. Başım dönmeye başladı. Beynimde bir hayaletin tiz çığlıklarını duyuyordum. Tam altımda esmer, şeytani ve bulanık bir figür duruyordu. İç geçirdim. Kalbim patlayacak gibiydi. Kendimi aşağı, onun kollarına bıraktım.

Bayılmışım. Tam düşecekken Peters beni tutmuş. Uçurumun dibinden beni izlemiş, tehlikede olduğumu görünce de bana tavsiyelerle yardımcı olmaya çalışmış. Ama heyecandan aklım öyle karışmıştı ki, dediklerini duyamamış, hattâ benimle konuştuğunu bile fark etmemiştim. Sonunda, sendelediğimi görünce hemen yardımıma koşmak için yukarı tırmanmış ve beni son anda tutmayı başarmış. Uçuruma tüm ağırlığımla düşsem, o keten ip mutlaka kopardı; ben de uçurumun dibini boylardım. Bu yüzden Peters kendime gelmemi beklemiş. On beş dakika sonra kendime geldiğimde, içimdeki korku tamamen kaybolmuştu. Kendimi yeniden doğmuş gibi hissediyordum. Böylece, arkadaşımın da yardımıyla, aşağı sağ salim inmeyi başardım.

Artık arkadaşlarımıza mezar olan geçidin yakınında, çöken tepenin güneyindeydik. Burası tuhaf bir çöldü. Bana gezginlerin, ahlaksızlıklarıyla ünlü Babil şehrinin bulunduğu bölgeye dair tasvirlerini anımsattı. Her tarafta dev höyükler vardı; yıkılmış tepenin kalıntılarının bulunduğu kuzey tarafı dışında. Bu höyüklerin dev sanat eserlerinin kalıntıları olduğu belliydi; yakından bakınca kesinlikle sanat eserine benzemeseler de. Burada bol miktarda cüruf vardı. Dev, çarpık çurpuk kara granit bloklarla kireçli

topraktan[6] oluşma bloklar görüyorduk. Bunlarda metal parçaları da vardı. Ortalıkta, görebildiğimiz kadarıyla hiç bitki yoktu. Çok sayıda dev akrep ve normalde bu enlemlerde rastlanmayan çeşitli sürüngenler gördük.

İlk hedefimiz yiyecek bulmak olduğundan, hemen sadece bir kilometre uzaktaki deniz kıyısına gitmeye karar verdik. Amacımız, tepedeki saklanma yerimizden gördüğümüz kaplumbağaları yakalamaktı. Dev kayalarla höyüklerin arasından gizlene gizlene, birkaç yüz metre kadar yürümüştük ki; bir köşeyi dönünce, küçük bir mağaradan beş vahşi fırlayıp üstümüze saldırdı. Peters'ı bir sopa darbesiyle yere serdiler. O yere düşünce üstüne atladılar. Böylece ben kendimi toplayacak zamanı buldum. İlk anlarda şaşkınlıktan donakalmıştım. Yanımda hâlâ tüfeğim vardı, ama namlusu uçurumdan düşünce öyle çarpılmıştı ki; işime yaramaz diye bir kenara fırlattım. Gözüm gibi bakmış olduğum tabancalarıma güvenmeye karar verdim. Bunları çekip saldırganların üstüne yürüdüm. Tabancaları peş peşe ateşliyordum. Vahşilerden ikisi yere serildi. Peters'a bir mızrak saplamak üzere olan bir tanesi ise, bundan vazgeçip ayağa fırladı. Böylece arkadaşım da serbest kalınca, vahşileri haklamakta zorlanmadık. Peters'ın da tabancaları vardı, ama kurşunlarını boşa harcamak istemediğinden kaba kuvvete başvurdu. Zaten hayatımda gördüğüm en güçlü insandı. Vahşilerden birinin düşürdüğü sopasını kapıp, bununla geri kalan üçünün kafasını patlattı. Her birini birer darbeyle, anında öldürdü. Artık yolumuz açıktı.

Bu olaylar öyle çabuk olup bitmişti ki, gerçekten olduklarına inanmakta zorlanıyorduk. O cesetlerin arasında serseme dönmüş halde dururken, uzaktan gelen haykırışlar bizi kendimize getirdi. Tabanca seslerinin vahşileri alarma geçirdiği belliydi. Bizi bulmalarını önleme şansımız çok azdı. Uçuruma geri dönmek için, haykırışların geldiği yöne gitmemiz gerekiyordu. Zaten uçurumun dibine ulaşmayı başarsak bile, görülmeden yukarı tırmanmamız olanaksızdı. Gerçekten çok tehlikeli bir durumdaydık. Ne tarafa kaçacağımıza karar vermeye çalışırken, tabancayla vurmuş olduğum ve öldüğünü sandığımız vahşilerden biri ayağa fırlayıp kaçmaya çalıştı. Ama fazla uzaklaşamadan onu yakaladık. Tam öldürecekken, Peters onu kaçmamıza yardım etmeye zorlayabileceğimizi söyledi. Bu yüzden onu da yanımıza aldık. Direnirse vuracağımızı anlamasını sağladık. Birkaç dakika sonra, tamamen uysallaşmıştı. Bizimle birlikte kayaların arasından sahile doğru koşuyordu.

Arazi engebeli olduğundan, denizi ancak yer yer görebiliyorduk. Ama sonra birden tamamen karşımızda, belki iki yüz metre kadar uzakta beliriverdi. Sahile girerken, köyden ve adanın görebildiğimiz her tarafından çıkan çok sayıda vahşinin koşarak bize doğru geldiğini gördük, müthiş bir öfkeye kapıldıkları el kol hareketlerinden ve ulumalarından belliydi. Tam geri dönüp engebeli arazide savaşmaya uygun bir yer bulmaya karar vermiştik ki; kıyıdaki iri bir kayanın ardından iki kanonun ucunun çıktığını fark ettim. Hemen bunlara doğru koştuk. Yanlarına varınca, başlarında bekçi olmadığını gördük. İçlerinde üç iri Gallipago kaplumbağası ve altmışar tane kürek vardı. Tutsağımızı kanolardan birine binmeye zorladıktan sonra, bunu hemen var gücümüzle denize itmeye başladık.

Ama kıyıdan henüz elli metre uzaklaşmıştık ki, biraz sakinleşince diğer kanoyu kıyıda bırakmakla ne büyük bir hata yapmış olduğumuzu fark ettik. Vahşiler artık sahilin sadece yüz metre ötesindeydi. Var güçleriyle koşuyorlardı. Artık kaybedecek vakit yoktu. Kurtulma şansımız çok azdı, ama hiç yoktan iyiydi. Geri dönüp sahildeki kanoya onlardan önce ulaşmamız ve buna binmelerini önlememiz çok zordu, ama yine de bunu başarma ihtimalimiz vardı. Başarırsak canımızı kurtarabilirdik ama bunu denemezsek, öleceğimiz kesindi.

Kanonun burnuyla kıçı birbirinin aynıydı. Bu yüzden onu geri döndürmemiz gerekmedi. Yer değiştirip ters yönde kürek çekmeye başladık, o kadar. Vahşiler bunu görünce hem daha fazla bağrışmaya, hem de daha hızlı koşmaya başladılar, inanılmaz bir hızla yaklaşıyorlardı. Ama biz de umutsuzluğun verdiği güçle kürek çekiyorduk. Bu yarışın sonucunda, sahildeki kanoya vahşilerin biri dışında hepsinden önce varmayı başardık. Bu adam mükemmel bir koşucu olmanın bedelini hayatıyla ödedi. Biz kıyıya yaklaşırken, Peters tabancasıyla ateş edip onu kafasından vurdu. Kanoya ulaştığımızda, vahşilerin en öndekileri yirmi otuz adım uzaktaydı Önce kanoyu denize, vahşilerin ulaşamayacağı kadar derinlere çekmeye çalıştık. Ama onu kıpırdatamayınca, kaybedecek vaktimiz de olmadığından, bundan vazgeçtik. Peters tüfeğinin kabzasıyla darbeler indirerek, kanonun pruvasında ve yan tarafında büyük delikler açmayı başardı, sonra küreklere asılarak kıyıdan ayrıldık. Bu arada vahşilerden ikisi kanomuza tutunmuş, bırakmıyorlardı. Bıçaklarımızla bunların işini bitirdik. Artık yolumuz açıktı. Hızla denize açıldık. Diğer vahşiler, delik kanoya ulaşınca akla hayale gelebilecek en korkunç öfke ve hayal kırıklığı çığlıkları atmaya başladılar.

Aslında, haklarında öğrendiklerimden yola çıkarak; bu vahşilerin yeryüzündeki en habis, ikiyüzlü, kinci, cani ve iblisçe ırk olduğunu söyleyebilirim. Ellerine düşsek, bize acımayacakları ortadaydı. Öfkeden gözleri dönmüştü. Delik kanoya atlayıp peşimize düşmeye kalkıştılar, ama bunun faydasız olduğunu anlayınca, tekrar korkunç çığlıklar atarak tepelere doğru koşmaya başladılar.

Böylece vahşilerden kurtulmuş olduk. Ama durumumuz hâlâ tehlikeliydi. Gemimizdeki dört kanonun vahşilerin eline geçmiş olduğunu biliyorduk. Bunların ikisinin, Jane Guy'daki patlama sırasında yok olmuş olduğunu henüz bilmiyorduk (bunu daha sonra tutsağımızdan öğrenecektik). Bu yüzden düşmanlarımızın, beş kilometre kadar ötedeki, kanoları genellikle bağladıktan koya ulaşınca peşimize düşeceklerini hesaplamıştık. Bu yüzden, adadan bir an önce uzaklaşmak için, var gücümüzle kürek çektik. Tutsağımızı da bize katılmaya zorladık. Yarım saat sonra, adanın güney kıyısından sekiz dokuz kilometre kadar uzaklaşmışken, körfezden düz kanolardan ya da sallardan oluşma büyük bir donanmanın açıldığını gördük. Vahşilerin bizi takip etme niyetinde olduğu belliydi. Sonunda, bizi yakalamaktan umudu kesince geri döndüler.

Bölüm 25

Artık, engin ve ıssız Antarktik Okyanusu'nda, seksen dördüncü enlemin ötesinde, dayanıksız bir kanonun içindeydik. Üç kaplumbağadan başka yiyeceğimiz yoktu. Uzun kutup kışı da yaklaşmıştı. Ne yapacağımıza çok dikkatli karar vermek zorundaydık. Görünürde altı yedi ada vardı. Bunlar az önce ayrıldığımız adanın dahil olduğu takımadalara aitti. Aralarında beş altı fersahlık mesafe vardı. Ama bu adalardan hiçbirine çıkmak niyetinde değildik. Jane Guy'la kuzeyden gelirken, arkamızda engin buz tabakaları uzanıyordu. Antarktik konusundaki genel kanılara uymayan bu durumun gerçekliği, bizim için tecrübeyle sabitti. Bu yüzden geri dönmeye çalışmak, hele kış iyice yaklaşmışken, aptallık olurdu. Kurtulmak için tek bir çaremiz vardı. Cesurca güney yönünde ilerlemeye karar verdik. Böylece en azından

yolda başka adalara rastlama ihtimalimiz vardı. Ayrıca daha sıcak iklimli bir bölgeye de ulaşabilirdik belki.

Antarktik'in şimdiye kadar, tıpkı Arktik Okyanusu gibi, tuhaf bir şekilde fırtınasız olduğunu görmüştük. Bu denizde dev dalgalara da pek rastlanmıyordu. Ama kanomuz büyük de olsa oldukça dayanıksızdı. Bu yüzden onu hemen elimizdeki imkanları kullanarak sağlamlaştırmaya giriştik. Kano bilmediğimiz bir ağacın kabuğundan yapılmıştı. İskeleti ise sert bodur söğüt tahtasından yapılma olduğundan, deniz yolculuğuna çok uygundu. Kano on beş metre boyunda, bir ila bir buçuk metre eninde, bir buçuk metre derinliğindeydi. Yani şekli; Güney Okyanusu'ndaki, uygar devletler tarafından tanınan yerlilerin kullandığı kanoların şeklinden epey farklıydı. O cahil adalıların böyle kanolar yapabileceklerine inanmıyorduk. Zaten birkaç gün sonra, tutsağımızı sorguya çekince, bu kanoların adanın güneybatısında, onları bulduğumuz yerde yaşayan bir yerli grubu tarafından yapılmış, sonra da tesadüfen bizim barbarların eline geçmiş olduğunu öğrendik. Kanoyu sağlamlaştırmak konusunda elimizden gelen pek bir şey yoktu. Her iki ucunun yakınında çok sayıda geniş yarıklar vardı. Bunları pamuklu ceketlerimizin parçalarıyla olabildiğince tıkadık. Kanoda çok sayıda kürek bulunduğundan; bu küreklerin bir kısmını kullanarak pruvada bir tür kalkan inşa ettik. Bunun güçlü dalgaların şiddetini keseceğini ümit ediyorduk. Ayrıca borda tirizlerine direk niyetine birer kürek diktik. Bunlara gömleklerimizden yaptığımız bir yelkeni bağladık. Bunu yaparken epey yorulduk, çünkü tutsağımız diğer işlerde bize yardım etmesine karşın, bu konuda kesinlikle yardıma yanaşmadı. Keten kumaş onu tuhaf bir şekilde etkiliyor gibiydi. Ona ne dokunuyor, ne de yanına yaklaşıyordu. Zorlamaya kalktığımızda tir tir titriyor, Tekeli-li diye haykırmaya başlıyordu.

Kanoyu sağlamlaştırma konusunda elimizden geleni yaptıktan sonra, şimdilik güney-güneydoğu yönünde ilerlemeye karar verdik. Amacımız en güneydeki adanın yanından geçmekti. Bunu yaptıktan sonra güneye yöneldik. Hava güzeldi. Kuzeyden hafif bir rüzgar sürekli esiyordu. Deniz sakindi. Güneş hiç batmıyordu. Ortalıkta hiç buz görülmüyordu. Bennett Adacığı'nın paralelinden ayrıldıktan sonra, tek bir buz parçası bile görmedim. Zaten bu bölgedeki sular, buz oluşumuna meydan vermeyecek kadar sıcaktı. Kaplumbağaİarımızın en irisini öldürünce, ondan sadece yiyecek değil, bol miktarda da su elde ettik. Yolculuğumuzun ilk yedi sekiz

günü boyunca önemli bir olay yaşamadık. Bu süre içinde güney yönünde epey ilerlemiş olmalıyız, çünkü rüzgarlar ve güçlü deniz akıntıları sürekli o yöndeydi.

1 Mart[7]Tanık olduğumuz tuhaf olaylar, eşi benzeri görülmemiş ve son derece ilginç bir bölgeye girdiğimizi gösteriyordu. Güney ufku sürekli açık gri bir sisle kaplıydı. Bu sis zaman zaman göğe yükseliyor ya da doğuya veya batıya uzanıyor; sonra da tekrar eski haline dönüyordu. Kısacası her açıdan kutup fecrine benziyordu. Bulunduğumuz yerden göründüğü kadarıyla, bu sisin ortalama yüksekliği yirmi beş derece kadardı. Denizin sıcaklığı hızla yükseliyordu. Ayrıca rengi de epey değişmeye başlamıştı.

2 Mart. Bugün, tutsağımızı defalarca sorguya çektikten sonra, arkadaşlarımızın katledildiği o adaya, halkına ve bunların adetlerine ilişkin pek çok şey öğrendik. Ama bunları uzun uzadıya anlatıp okuyucuların canını sıkacak değilim. Şu kadarını söyleyeyim: Takımadanın sekiz adadan oluştuğunu öğrendik. Bunların ortak bir kralı vardı. Adı Tsalemon veya Psalemoun idi. En Küçük adalardan birinde yaşıyordu. Savaşçıların giydiği kara deriler, sadece kralın sarayının civarındaki bir vadide yaşayan iri bir hayvan türüne aitti. Adalarda yaşayanlar sal dışında tekne yapamıyordu. Ellerindeki dört kanoyu, güneybatıdaki büyük bir adada tesadüf eseri bulmuşlardı. Tutsağımızın ismi Nu-Nu idi. Bennett Adacığı hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Terk ettiğimiz adanın ismi Tsalal idi. Tsalemon ve Tsalal sözcüklerinin ilk heceleri uzun bir tıslamayla söyleniyordu. Bu sesi çıkarmayı, defalarca denememize karşın başaramadık. Tepenin zirvesinde yediğimiz kara balabanın çıkardığı sesin aynısıydı bu.

3 Mart. Su artık epey sıcaktı. Rengi de hızla değişiyordu. Artık saydam değildi. Süt renginde ve kıvamındaydı. Yakın çevremizde genellikle pek dalgalı değildi. Kanomuz hiçbir zaman devrilme tehlikesi geçirmiyordu. Ama sık sık sağımızda ve solumuzda, çok uzaklarda gördüğümüz ani ve şiddetli çalkantılar bizi şaşırtıyordu. Sonunda bunların her zaman güneydeki sisteki şiddetli dalgalanmaların ardından gerçekleştiğini fark ettik.

4 Mart. Bugün, kuzeyden esen rüzgar bariz bir şekilde hafiflediğinden, yelkenimizi büyütmeye karar verdik. Bu işte kullanmak için ceket cebimden beyaz bir mendil çıkardım. Nu-Nu yanımda oturuyordu. Rüzgarda dalgalanan mendil yanlışlıkla suratına çarpınca, kendini yere atıp titremeye başladı. Sonra sersemlemiş bir halde Tekeli-li! Tekeli-li! diye fısıldayıp durdu.

5 Mart. Rüzgar tamamen kesilmişti, ama güneye doğru hızla ilerlemeyi sürdürüyorduk. Güçlü bir akıntının etkisi altında olduğumuz belliydi, işte şimdi gerçekten kaygılanmak için sebebimiz vardı. Ama hiç kaygı duymuyorduk. Peters'ın yüzü sakindi. Ancak zaman zaman anlam veremediğim bir ifadeye bürünüyordu. Kutup kışı yaklaşıyor gibiydi. Ama bunun kötü etkilerini henüz hissetmiyorduk. Vücudumda ve zihnimde bir uyuşukluk vardı -ama hepsi buydu.

6 Mart. Gri sis artık ufukta epey yükselmişti. Gri rengini giderek yitiriyordu. Su iyice ısınmıştı. Dokununca can yakıyordu. Sütsü beyazlığı iyice belirginleşmişti. Bugün kanoya epey yakın bir yerde sular çalkalandı. Buna her zamanki gibi sisin en üst kısmının şiddetle dalgalanması eşlik etti. Nu-Nu kendini yüz üstü kanonun dibine attı. Onu ayağa kalkmaya bir türlü ikna edemedik.

7 Mart. Bugün Nu-Nu'ya adadaki vahşilerin arkadaşlarımızı niçin öldürdüğünü sorduk. Ama bize mantıklı bir yanıt veremeyecek kadar korkmuş görünüyordu. Hâlâ ısrarla kanonun dibinde yatıyordu. Saldırının sebebi hakkındaki sorumuzu yinelediğimizde, sadece aptalca hareketler yapıyordu: Örneğin işaret parmağıyla üstdudağını kaldırıp altındaki dişlerini sergiliyordu. Dişleri kapkaraydı. Bir Tsalallı'nın dişlerini ilk kez görüyorduk.

8 Mart. Bugün, kanonun yanından Tsalal'da vahşilerin paniğe kapılmasına yol açmış olan o beyaz hayvanlardan biri salınarak geçti. Uzanıp onu tutacaktım, ama içime bir bezginlik çökünce vazgeçtim. Suyun sıcaklığı artmayı sürdürüyordu. Artık elimizi içinde tutamıyorduk. Peters pek konuşmuyordu ve bu ilgisizliğini nasıl yorumlayacağımı bilmiyordum. Nu-Nu soluk alıp vermekten başka bir şey yapmıyordu.

9 Mart. Artık üstümüze sürekli küller yağıyordu. Güney ufkundaki sis iyice yükselmiş, şekli belirginleşmeye başlamıştı. Uçsuz bucaksız bir çağlayan gibi görünüyordu. Sanki gökyüzündeki dev bir uçurumdan denize sessizce sular boşalıyordu. Güney ufkunu bir uçtan diğerine dev bir perde gibi örten bu sisten hiç ses çıkmıyordu.

21 Mart. Gökyüzü kasvetli bir şekilde kararmıştı, ama süt beyazı okyanusun derinliklerinden gelen bir ışık, kanonun altına kadar yükseliyordu. Artık üstümüz başımız ve kanonun tamamı beyaz küllerle kaplanmıştı. Gökyüzünden yağan bu beyaz küller, suya değer değmez

eriyordu. Şelalenin tepesi artık gökyüzünde görülmez olmuştu. O sis perdesine korkunç bir hızla yaklaşıyorduk. İçinde zaman zaman bir anlığına geniş yarıklar açıldığı oluyordu. Bu yarıkların ardında hızla hareket eden, belirsiz şekillerden oluşma bir kaos görüyorduk. Ayrıca yarıklardan şiddetli, ama sessiz rüzgarlar esiyordu. Bunlar suları yara yara ilerliyordu.

22 Mart. Karanlık iyice yoğunlaşmıştı. Denizdeki ışığın karşımızdaki dev perdedeki yansımaları, ortalığı biraz aydınlatıyordu. Şimdi o perdenin arkasından çok sayıda bembeyaz kuş gelmeye başlamıştı. Uçarak uzaklaşırken Tekeli-li! diye çığlıklar atıp duruyorlardı. Bunun üzerine, kanonun dibinde yatan Nu-Nu kıpırdandı. Ama ona dokununca, ölmüş olduğunu anladık. Şimdi o sis perdesinin içine dalmak üzereydik. Karşımızda bir yarık açılmıştı. Ama yolumuza kefenli bir insan çıktı. Normal bir insandan çok daha uzun boyluydu. Teni de kar beyazıydı.

NOT

Günlük gazeteler halkı Bay Pym'in geçtiğimiz günlerdeki ani ve üzücü ölümü konusunda yeterince bilgilendirmiştir. Ölümüne yol açan kaza sırasında, öyküsünün son birkaç bölümünün de yok olduğundan kaygılanılmaktadır; yukarıda anlattıkları yayımlanırken, bu son birkaç bölümü gözden geçirmek üzere yanına almıştı. Ama bu sadece bir olasılık elbette. Yazdığı son birkaç bölüm bulunursa, bunlar mutlaka yayımlanacaktır.

Bu eksikliği telafi etmek için her yol denenmiştir. Önsözde bahsedilen kişi, bahsediliş şeklinden öyküyü tamamlayabilecek biri olduğunun anlaşılmasına karşın, bunu yapmayı reddetti. Reddediş sebebinin hem yeterince ayrıntıyı bilmemesi, hem de öykünün son kısımlarının gerçekliğine inanmaması olduğunu söyledi. Bu konuda bilgi verebilecek biri olan Peters hâlâ hayatta ve Illinois’de yaşıyor. Ama şimdilik bulunamıyor. Belki daha sonra bulunabilir. O zaman Bay Pym’in öyküsünün sonunu tamamlamaya yetecek kadar bilgi verecektir, şüphesiz.

Son iki üç bölümün (sayıları daha fazla değildi) kaybolmasının üzücü bir yanı da, kuşkusuz Güney Kutbu'na veya en azından yakın civarına

ilişkin bilgiler içermesidir. Üstelik bu konuda söylediklerinin doğru olup olmadığı da anlaşılabilirdi; çünkü kısa süre içinde hükümet tarafından Güney Kutbu'na düzenlenecek bir keşif seferinin hazırlıklarına başlanmıştır.

Bu öykünün bir noktasına ilişkin bazı görüşler ileri sürülebilir. Bu ilavenin yazarı, burada söylediklerinin; yayımlanmış bu oldukça sıradışı öyküye herhangi bir şekilde ışık tutmasından mutluluk duyacaktır. Tsalal Adası'nda bulunan büyük yarıklardan ve öyküdeki resimlerden bahsediyoruz.

Bay Pym yarıkların boyutlarını yorumsuz vermiştir. Ancak bunların en doğudaki uçlarında, duvarda bulunan oyukları alfabe harflerine benzetmiş; ama kesinlikle harf olmadıklarını söylemiştir. Bu kanıyı öyle basil ve güçlü bir kanıtla desteklemiştir ki (duvarın dibinde, oyukların hemen altında bulunan ve bunlara uyan toprak parçalarından bahsederek), yazara gerçekleri inanmak zorunda kalırız. Zaten mantıklı hiçbir okuyucu da aksini düşünmez. Ama bütün o harflerle ilgili gerçekler (özellikle de öyküde anlatılanlar dikkate alındığında) öyle tuhaftır ki; bu konuda bir iki söz söylemek yerinde olur -Bay Poe'nun bu söz konusu gerçeklerden açıkça habersiz olması, bunu daha da yerinde kılmaktadır.

Sekil 1, Sekil 2, Şekil 3, Şekil 4 ve Şekil 5; yarıkların resmedildiği şekilde birleştiğinde ve küçük yan kollarından arındırıldığında (ki hatırlanacağı gibi bunlar sadece ana yarıklar arasında birer geçit işlevini görüyordu ve onlardan tamamen farklıydılar); ortaya bir Habeş fiil kökünün çıktığı görülür -yani Bunun anlamı "Gölgede olmak"tır. Gölgelere ve karanlığa gönderme yapar.

Şekil 4'teki, yani "soldaki, yani en kuzeydeki" duvarda bulunan oyuklara gelince; muhtemelen bu konuda Peters haklıydı. Hiyeroglife benzeyen o şekiller gerçeklen de bir sanat eseriydi. Oraya gerçekten bir insan resmi çizilmişti. Okuyucu resme bakarak kendi kararını verebilir. Ama oyukların geri kalanı, Peters'ın kanısını güçlü bir şekilde destekler niteliktedir. Üstte bulunan açıkça bir Arap fiil köküdür -anlamı "Beyaz olmak"tır. Parlaklığa ve beyazlığa yapılan bir göndermedir. Alttakinin anlamını çözmek o kadar kolay değildir. Harfler biraz çarpık ve eğridir. Ama yine de, doğru dürüst yazılmış olsalar, ortaya Mısırca olan

, sözcüğü çıkacaktır şüphesiz - "Güney bölgesi”. Bu yorumlar Peters’ın “en kuzeydeki” şekil hakkındaki kanısını doğrular niteliktedir. Figürün kolu güneye doğru uzanmıştır.

Varılan bu sonuçlar, önümüzde oldukça heyecan verici sorulara ve kanılara gebe engin bir saha açmaktadır. Bunlar belki de, öyküdeki en az değinilmiş bir takım olaylarla birlikte ele alınmalıdır -her ne kadar elimizde bütün bir bağlantılar zinciri olmasa da. Tsalal yerlileri, denizde bulunan beyaz hayvanın leşini görünce korkuya kapılıp Tekeli-li! diye bağırmaya başlamışlardı. Tutsak Tsalallı, Bay Pym’in elindeki beyaz kumaşları görünce tir tir titreyerek aynı çığlığı atmıştı Güneydeki beyaz sis perdesinden hızla uçarak çıkan beyaz, dev kuşların çığlığı da buydu. Tsalal’da beyaz hiçbir şey yoktu. Civarında da öyle. O yarıkların içinde bulunduğu adanın ismi olan “Tsalal”, filolojik açıdan dikkatle incelenirse; belki de o yarıklarla ya da içlerindeki geçitlerde bulunan, kimin tarafından yazıldığı belirsiz, Habeş harfleriyle yazılmış o cümle arasında bir bağlantı kurulabilir.

“Onu tepelerin içine kazıdım, öcümü de kayaların içindeki tozlara.”

Notlar

[←1] Bostonlu Polly briğinin başına gelenler bizimkiyle çok örtüştüğünden, burada bahsetmekten kendimi alamıyorum. Bu yüz otuz tonluk gemi 12 Aralık 1881’de Santa Croix'ya gitmek üzere Boston’dan kereste ve yiyecek yüküyle yola çıkmıştı. Gemide kaptanın dışında sekiz kişi vardı: İkinci kaptan, dört denizci, aşçı, Bay Hunt diye biri ve ona ait olan zenci bir kız. Gemi ayın on beşinde, Georges sahilinden geçtikten sonra, güneydoğudan gelen bir Tınmaya kapıldı. Bir ara ters dönecek gibi oldu, ama direği devrildikten sonra doğruldu. Ganidekiler ateşsiz ve çok az yiyecekle lam yüz doksan bir gün geçirdiler (on beş Aralık’tan yirmi Hazirana dek). Bu sürenin sonunda sadece Kaptan Casneau ile Samuel Dadger sağ kalmıştı. Bu kişiler Klo de Janciro'dan Hulla geri dönen, Kaptan Futherstone'un idaresindeki Fame gemisi tarafından kurlarıldı.

Kurtarıldıklarında 28° K. enleminde, 13° B. boylamındaydılar. Denizde (iç bin beş yüz kilometreden fazla sürüklenmişlerdi! Fame gemisi onları yolda karşılaştığı, Kaptan Perkins'in idaresindeki Dromeo bilgine aklardı. Bu brik o iki kazazedeyi Kennebeck'te indirdi. Bu ayrıntıları öğrendiğimiz yazı, şöyle son buluyor:

"Bunca süre boyunca, Atlantik'in en işlek bölgesinde o kadar yol katetmelerine karşın nasıl bulunamadıklarını soracaksınız, doğal olarak. Denizde tam on iki gemiyle karşılaşmışlardı. Bunlardan bir tanesi öyle yakınlarına gelmişti ki, güvertesindeki insanların kendilerine baktığını görebiliyorlardı. Ama o aç ve üşüyen kazazedelere yardım etmemiş, onları ölüme terk ederek gitmişlerdi." - POE.

[←2] Aurora Adaları'nı çeşitli tarihlerde gördüğünü iddia eden gemiler arasında San Miguel gemisi (1769'da gördüğünü iddia elmiştir); Aurora gemisi (1774); Pearl briği (1779) ve Dolores gemisi (1790) vardır. Bunların hepsi de adaların elli üçüncü güney enlemi civarında bulunduğunda birleşmiştir. - POE.

[←3] Her ne kadar karışıklığı önlemek için sabah ve akşam terimlerini kullansam da, elbette bunlar sıradan anlamlarıyla ele alınmamalıdır. Uzun süredir hiç gece yaşamamıştık. Hep gündüzdeydik. Verdiğim tarihler gemicilik zaman sistemine göredir. Rotamızı da pusulaya göre belirliyorum. Ancak burada yazılanların ilk bölümünde verdiğim tarihlerin, enlemlerin ya da boylamların doğru olduğunu söyleyemem. Çünkü o sıralar düzenli bir günlük tutmuyordum. Bu yüzden çoğu kez hafızama başvurmak zorunda kaldım. -POE.

[←4] Yumuşakça. - ÇN.

[←5] O günü hatırlamamın bir başka sebebi de, doğuda daha önce bahsettiğim gri duman halkalarından çok sayıda görmüş olmamızdır.

[←6] Kireçli toprak da karaydı. Zaten adada açık renkli herhangi bir tür toprak ya da kaya görmemişlik. - POE.

[←7] Bariz sebepler yüzünden, bu tarihlerin doğru olduğunu iddia edemem. Anılarımı yazdığım defterden aldığım bu tarihleri, öyküye netlik kazandırmak için koydum.

William Wilson

Bırakınız da şimdilik kendime William Wilson diyeyim. Önüme serilen şu temiz yaprak, hakiki adımla kirlenmesin. Bu isim, soyum için çok fazla bir nefret, hakaret ve dehşete sebep olmuştur. Kızgın rüzgârlar onun eşsiz ve kötü şöhretini dünyanın en ücra köşelerine kadar yaymadı mı? Ey, kimsesizlerin kimsesizi ve en yalnız olan! Sen bu dünya ve onun bütün çiçekleri, şerefleri ve altın ümitleri için ebediyen ölmedin mi? Koyu, karanlık ve gamlı bulutlar senin ümitlerinle göklerin arasında daima asılı durmuyor mu? Elimde olsaydı geçmiş senelerimin affedilmez suçunu ve ağza alınmaz sefaletini bugün şurada yazmazdım.

Son senelerimde kötülükte o kadar ileri gitmiştim ki, bunun hakikî sebeplerini belirtmekten kendimi alamıyorum. İnsanlar çok defa derece derece alçalır. Fakat fazilet benden tıpkı bir pelerin gibi, bir anda sıyrılıp düştü. En küçük kötülüklerden en korkunç Elah-Gabalus'vari[1] olanlarına bir tek dev adımıyla geçtim. Bir tek hâdise ve tesadüf beni nerelere sürükledi size anlatacağım. Şu anda ölüm yaklaşıyor ve önce gelen gölgesi altında ruhum yumuşuyor. Bu karanlık berzahı geçerken hepinizin muhabbetini - az kalsın merhametini diyecektim - ne kadar özlüyorum. İnsanoğlunun takatini aşan hâdiselerin kurbanı olduğuma âdeta inanılmasını istiyorum. İstiyorum ki, vermek üzere bulunduğum tafsilât onlara, türlü hata ve günahlarımın çölünde kaza ve kaderin bir vahasını arayıp bulmalarına yardım etsin. İnsanı fenalığa sürükleyen sebepler her zaman mevcutsa da hiçbir insanın şimdiye kadar bu şekilde yoldan çıkartılmamış ve böyle sukut etmemiş olduğunu kabul etsinler. Bunun için de hiçbir kimse bu derece ıstırap çekmemiştir diyebilirim. Ben hakikaten bir rüya içinde yaşamadım mı? Şimdi de dünyaya ait hayallerin en vahşilerinin dehşet ve esrarı içinde ölmüyor muyum?

Hayalperest ve son derece heyecanlı mizaçlarıyla anılan bir sülâleden geliyorum. Daha ilk çocukluk devrimde, ailemin bu esaslı vasıflarına tamimiyle tevarüs ettiğim anlaşılmıştı. Yaşım ilerledikçe mizacım kuvvetli bir inkişaf kaydetti ve birçok hâdiseler dostlarım için ciddî bir huzursuzluk doğurduğu kadar, kendim için de zararlara sebep oldu. Dik başlı, en vahşi heveslere müptelâ ve en korkunç ihtirasların kurbanı olarak büyüdüm. Annemle babam, ruhen zayıf, benim gibi aynı kusurlarla malûl olduklarından, bende kökleşmeye başlayan fena huyları silmek için fazla bir şey yapamıyorlardı. Zayıf ve fena idare edilen birkaç teşebbüs onların tam bir hezimeti ve benim katî zaferimle neticelenmişti. Bundan sonra her sözüm ev halkının kanunuydu. Pek az çocuğun kendilerini idare eden bağlardan kurtulduğu bir çağda ben kendi arzuma göre yaşamaya bırakılmış, ismimden gayri her şeyimin hâkimi olmuştum.

Mektep hayatıma ait ilk hatıralarım, sisli bir İngiliz köyünde Elizabeth devrinden kalma büyük, eski bir yapıdan, koca koca, eğri sayısız ağaçlar ve çok eski evlerden ibarettir. Gerçekten bu aziz eski kasaba rüyalı bir ülkeydi. Şu anda keşif, gölgeli yollarının canlandırıcı serinliğini hissediyor, binlerce fundalıklarının kokusunu teneffüs ediyor, her saat başı ansızın vuran kilise çanının derin ve boş aksini tarif edilmez bir hazla titreyerek işitiyor gibiyim. İşlemeli Gotik çan kulesinin içine gömüldüğü loş ufku bu sesler nasıl doldururdu?..

Simdi, bu mektep hatıralarının teferruatı üzerinde durmak bana en büyük zevki veriyor. Benim gibi hakikî bir felâket içine gömülmüş bir kimsenin bu küçük teferruatla kendini unutmaya çalışması mazur görülmelidir. Bu teferruat son derece basit, hatta gülünç de olsa, ait olduğu zaman ve mekân itibariyle, beni sonradan tamamıyla zebun eden mukadderatın ilk şüpheli emarelerini taşıdığı için, gözümde son derece ehemmiyetlidir. Bunun için, onları hatırlamalıyım:

Söylediğim gibi, bina eski ve biçimsizdi. Arazi ise çok genişti. Tuğladan yapılmış yüksek, sağlam, üstü çam parçaları ile karışık harçla sıvalı bir duvar etrafı çevreliyordu. Bir hapishanenin kine benzeyen bu duvar, yurdun hududunu teşkil ediyordu. Bunun dışında, haftada yalnız üç defa -her cumartesi iki mubassırın nezareti altında bir kere, pazar günleri sabah v e akşam ayinleri için iki kere resmî şekilde köyün kilisesi ne giderken çıkıyorduk. Mektebimizin müdürü, kilisenin de baş papazıydı. Galendeki uzak sıramızdan, mihraba doğru ağır ve vakur adımlarla ilerleyiş

ve çıkışını ne derin bir hayretle seyrederdim. Son derece ciddi tavırlı ve müşfik yüzlü, parlak ve papazlara yaraşan o dalgalanan cübbesi ve adamakıllı pudralanmış perukasıyla bu adam, daha evvel enfiyeye bulanmış bir esvap ve haşin bir yüzle elinde sopa, mektebin kanunlarını tatbik eden o adam olabilir miydi? Ey, halli son derece zor olan korkunç tezat!

Kaim duvarın karanlık bir köşesinde yine kalın bir kapı vardı; perçinli demir sürgülerle süslenmiş, sivri çivilerle tahkim edilmişti, insana, ne derin bir korku verirdi! Bu kapı demin bahsettiğim vakit vakit giriş ve çıkışlardan başka hiçbir zaman açılmazdı. Kuvvetli menteşelerinin her gıcırdayışında bir sır, korkunç bir ihtar seziyor, yahut daha korkunç bir tahayyül âlemine giriyordum.

Duvarla çevrili, birçok geniş kısımları olan büyük saha intizamsız bir şekildeydi. Bu kısımların en büyüklerinden üç dört tanesi teneffüs bahçesini teşkil ediyordu. Bahçe tesviye olunmuş, ince ve sert bir kumla örtülmüştü, iyice hatırlıyorum ki, burada ne ağaç, ne kanepe, ne de buna benzer bir şey vardı. Bahçe binanın arkasındaydı, önündeki küçük yola şimşir ve birtakım fidanlar dikilmişti. Fakat biz, bu mukaddes yerden mektebe ilk geliş, yahut büsbütün ayrılış veyahut bir dostumuzun, bir akrabanın bizi çağırttığı zaman; Noel ve yaz tatille rinde sevinçle eve gitmek gibi hakikaten pek nadir sebeplerle geçebilirdik.

Evet, o eski ve garip okul binasına gelince... Orası benim için türlü değişikliklerle dolu, sihirli bir saray olmuştu. Köşe, bucağının ve garip taksimatının sonu yoktu. Bir insan, her ne zaman olursa olsun birinci katta mı, yoksa ikinci katta mı olduğunu katiyetle söyleyemezdi. Bir odadan diğer bir odaya geçilirken muhakkak surette inilecek veya çıkılacak üç dört basamak bulunurdu. Yanlarındaki taksimat ise sayısız, akıllara sığmaz ve o kadar dolambaçlıydı ki, binanın bütünü hakkında en doğru düşüncemiz, onun her halde sonsuz oluşuydu.

Mütalâa odası, binanın en büyük salonuydu. Hatta dünyanın en büyük salonu olduğunu düşünmekten kendimi alamazdım. Burası gayet uzun, dar, hazin bir tarzda basıktı; köşeli Gotik pencereleri, meşe ağacından tavanı vardı. Uzak bir köşede boyutları sekiz on kadem olan ve mütalâa zamanı, müdürümüz muhterem Dr. Bransby'nin oturduğu bize dehşet saçan kısım, vardı. Burası gayet sağlam yapılmıştı ve kalın bir kapısı vardı. Hocamız olmadığı zamanlar, bu kapının açılmasındansa, en korkunç işkencelerle ölmeyi tercih ederdik. Diğer iki köşede buna benzer, fakat daha az hürmet

gören, yine de gerçekten bir dehşet kaynağı olan iki kısım daha vardı. Bunların biri “ Klâsik” , diğeri “ İngilizce ve matematik’’ öğretmenlerine aitti. Salonda, üzeri parmak lekeleriyle kirlenmiş kitapların korkunç yığınlarıyla örtülü, zamanla yıpranmış bir alay kara sıra büyük bir intizamsızlık içinde birbirine çapraz duruyordu. Sıralar, isimlerin baş harfleri, tam yazılmış isimler, kaba saba resimler ve bıçakla arka arkaya yapılmış çentiklerle o kadar bozulmuştu ki, asıl şekillerini en küçük parçasına varıncaya kadar kaybetmişlerdi. Salonun bir ucunda içi su ile dolu büyük bir kova, öbür ucunda kocaman bir saat dururdu.

Bu mukaddes mektebin kalın duvarları arasında kapalı olduğum halde, canım sıkılmadan, bıkmadan ömrümün beş senesini geçirdim. Çocukluğun verimli dimağı meşgul olmak, yahut eğlenmek için harici bir âleme muhtaç değildir. Mektebin görünüşte hazin ve uslandırıcı oluşu, olgun gençliğimin süsten yahut erkekliğimin cürümden aldığı hazdan daha şiddetli bir zevkle doluydu. Bununla beraber, şuna kaniim ki; ilk fikrî inkişafım gariplikten çok şey, hatta sonsuz derecede çok şey almıştı. Umumiyetle, gençlik devirlerine ait hâdiselerin intibaı insanlar üzerinde, olgunlaştıkça tesirini kaybeder. Her şey koyu bir gölge, zayıf, şekilsiz bir hatıra, aciz zevk ve hayallerden doğan ıstırapların müphem olarak hatırlanışından ibarettir. Fakat benim için bu böyle olmadı. Ben, şu anda Kartaca madalyalarının üzerindeki yazılar kadar dayanıklı, derin ve aydınlık olarak hafızama damgalanmış olan tesirleri çocukluğumda büyük bir adamın hissettiği bir kuvvetle duymuş olmalıyım, Bununla beraber, herkesin gözüyle gördüğü hakikatte hatırlanacak ne kadar az şey vardı! Sabahleyin uyanış, akşam yatağa çağrılış, öğrenilecek dersler, ezberler, vakit vakit yan izinler, gezintiler, kavgalar, oyunları ve türlü gizli şeytanlıklarıyla teneffüs bahçesi... Zihnin bir nevi büyülenmesiyle kaybolup giden bütün bunlar; his taşkınlıkları, tesadüfler, muhtelif heyecanların, galeyanların en şiddetli ve ruhu dalgalandırıcı olanlarıyla dolu bir kâinat idi. “ Oh. le bon temps, que ces idele de fer!’’[2]

Hakikaten hareketli, heyecanlı ve mütehakkim tabiatım az zamanda arkadaşlarım arasında beni göze çarpan bir karakter haline getirmişti. Yavaş, fakat tabii bir gidişle benden pek büyük olmayanlar üzerinde, biri müstesna hepsi üzerinde hâkimiyet kazanmıştım. Bu istisna hiçbir yakınlığı olmadığı halde benimle aynı isim ve soyadını taşıyan bir talebenin şahsiyetinde tecelli ediyordu. Bu, esasında pek az şayanı dikkat bir haldi,

çünkü asil olmama rağmen, ismim nice zamanlardan beri taşınmış olması dolayısıyla ayak takımının müşterek malı olan adi isimlere benziyordu. İşte bunun için hikâyemde kendime William Wilson dedim. Bu uydurma ismimin hakikî ismimden pek farkı yoktu. Derste, sınıftaki talebeler arasından yalnız -mektep tabirince“ adaşım” benimle rekabet etmek küstahlığını gösteriyor, teneffüs bahçesindeki oyunlarda olsun, kavgalarda olsun iddialarıma gizli bir mukavemetle itiraz ediyordu. İrademe asla baş eğmiyor, herhangi bir husustaki diktatörlüğüme ısrarla müdahale ediyordu. Eğer dünya yüzünde koyu ve mutlak bir istibdat varsa, o da zeki bir çocuğun kendisi kadar afacan ruhlu olmayan arkadaşları üzerindeki hâkimiyetidir.

Wilson’un isyanı, benim için en büyük bir azap kaynağı olmuştu; hatta daha da fazla, çünkü herkesin yanında ona ve iddialarına meydan okuyor görünmeme rağmen, için için ondan korktuğumu hissediyor, hakikî üstünlüğünün bir delili olarak benimle eşitliğini ne kadar da kolayca muhafaza ettiğini düşünmekten kendimi alamıyordum. Hükmüm altına girmemesi ise beni bitmez tükenmez bir mücadeleye mecbur ediyordu. Bununla beraber, bu üstünlüğü -daha doğrusu bu eşitliği aslında yalnız ben kabul ediyordum. Arkadaşlarımız garip bir körlükle bundan şüphe bile etmez görünüyorlardı. Hakikaten Wilson’un rekabeti, mukavemeti ve bilhassa maksatlarıma küstahça karşı koyuşu, hususî bir kasıtla yapılıyor hissini vermiyordu. Hatta beni tahakküme sevk eden ve bana muvaffakiyet imkânını veren ihtirastan da mahrum gibiydi. Haksızlıklarına, hakaretlerine yahut tezatlarına öyle birtakım uygunsuz ve muhakkak ki son derece nahoş bir şefkat karıştırırdı ki, zaman olur hayret, gücenme ve küçüklükten doğan hislerle bu hareketlerini dikkatle seyretmekten kendimi alamazdım.

Sırf bana muhalefet etmek, beni şaşkına döndürmek yahut mahvetmek için garip bir arzu ile hareket ettiğini zannederdiniz. Hâkimiyet ve himayenin bayağı hallerini düşündükçe bu garip hareket tarzının ancak üstün bir gururdan doğduğunu tasavvur edebiliyordum.

Wilson’un hareket tarzındaki bu son hususiyet, herhalde, isimlerimizin aynı oluşu, tamamıyla tesadüfi olarak aynı günde mektebe girişimizle birleşince yüksek sınıflarda bizim kardeş olduğumuz kanaatinin yayılmasına sebep oldu. Bu sınıflar küçüklerin işleri üzerine katiyen düşmezler. Evvelce de söyledim: -yahut söylemiş olmalıyım Wilson’un ailemle uzak yakın hiçbir alâkası yoktu. Fakat kardeş olsaydık ancak ikiz

olurduk. Çünkü, Dr. Bransby’nin mektebini terk ettikten sonra, arkadaşımın 19 Ocak 1809 da doğmuş olduğunu tesadüfen öğrendim. Bu oldukça dikkate değer bir tesadüftü, çünkü ben de aynı tarihte doğdum! Wilson’un rekabeti ve tahammül edilmez derecedeki fikrî muhalefeti beni devamlı bir endişe içerisinde bırakmasına rağmen, ondan büsbütün nefret edemeyişim garip görünebilir. Hemen hemen her gün kavga ediyorduk. Bu münakaşalarda zafer tacını alenen bana bırakmakla beraber, öyle bir tavır takınıyordu ki, ona, asıl kendisinin lâyık olduğunu hissettiriyordu. Yine bu halde de benim gururum, onun azameti bizi birbirimize iyi davranmaya mecbur ediyordu. Huylarımızdaki kuvvetli benzerliklere rağmen, dost olmamıza sanki birtakım mâniler vardı. Onun hakkındaki hakiki hissiyatımı belirtmek veya anlatmak benim için cidden çok zor. Esasen bu duygular karmakarışık bir haldeydi: Henüz kin haline gelmemiş, pusuda bekleyen bir düşmanlık; ağırdan alma, yahut daha çok saygı; büyük bir korku ve üzücü bir merak gibi... Ruhiyatçılara şunu da söyleyeyim ki, William Wilson ile ikimiz hiç ayrılmayan iki arkadaştık.

Aramızdaki münasebetlerin tuhaflığı sebebiyle gizli yahut açık bütün taarruzlarımı ona yöneltmiştim. Bu taarruzlar pek çeşitliydi: Katî bir hoşgörürlükten çok, şaka, hatta istihza mahiyetinde şeyler. Bu istihzanın hakikî manası bile bile eziyet etmekti. Bu husustaki gayretlerim, plânlarımı en ustaca hazırladığım zaman bile tam bir muvaffakiyetle neticelenmiyordu. Çünkü, adaşımın karakterinde öyle mütevazı, asude bir haşinlik vardı ki, kendi istihzalarının açtığı yaralardan zevk aldığı halde hiç belli etmiyor, gülünç olmaktan kurtuluyordu. Ama yararlanabileceğim tek bir nokta buldum! Bu, şahsi bir hususiyet, belki de doğuştan bir kusurdu: Bu kusur benim kadar kurnaz olmayan bir kimsenin gözünden kaçabilirdi. Rakibimin yüzünde yahut hançeresinde öyle bir zaaf vardı ki, sesinin pek hafif fısıltıdan ziyade, yükselmesine mâni oluyordu. Ben bu noksandan elimden geldiği kadar istifade etmeye çalıştım.

Wilson’un mukabele bilmişli muhtelif tarzlardaydı. Beni çok fazla rahatsız eden bir pratik zekâsı vardı. Bu kadar küçük bir şeyin beni müteessir edeceğini zekâsıyla nasıl keşfettiği bir türlü halledemediğim bir meseledir. Fakat bir kere keşfetmiş ve işkencesini itiyat haline getirmişti. Ben daima, İraba soyadıma ve adi olmasa bile, pek avamca olan ismime karşı bir nefret duyuyordum. Kelimeler kulaklarıma zehir gibi akıyordu; ve mektebe geldiğim gün ikinci bir William Wilson’un da geldiğini görünce bu

ismi taşıdığı için ona içerlemiştim. Bu isimden bir kere daha nefret ettim, çünkü onun yüzünden bir kere daha tekrarlanacaktı. Üstelik, daima karşımda bulunacak ve mektebin günlük hayatında işleri, bu uğursuz benzerlik, yüzünden çaresiz benim işlerimle karışacak olan bir yabancı taşıyordu bu ismi.

Rakibimle aramdaki maddî yahut manevi benzerliği gösteren her hâdise, içimdeki gazabı şiddetlendiriyordu. Aynı yaşta olduğumuzu; bu dikkate değer hakikati daha o zaman keşfetmemiştim. Bununla beraber, boylarımızın bir olduğunu, hatta yüzümüzdeki çizgilerin ve vücut yapılışlarımızın garip benzerliğini görüyordum. Akraba olduğumuz hakkında yüksek sınıflarda dolaşan rivayet de beni sinirlendiriyordu, Kısacası bu şekilde taciz edildiğimi ihtimamla gizlediğim halde hiçbir şey aramızdaki fikir, şahıs ve doğuş benzerliklerinin manası kadar beni müteessir etmiyordu. Doğrusu, (Wilson'un kendisi ve akrabalık meselesi müstesna) mektep arkadaşlarımız arasında bu benzeyişin görüldüğüne yahut aralarında bunun konuşulduğuna inanmam için hiçbir sebep görmüyordum. Halbuki bu benzerliği benim kadar onun da kendi tavır ve hareketlerinde gördüğü aşikârdı. Bu şartlar içinde beni rahatsız etmek için sonsuz vesileler icat etmesi ancak onun bahsettiğim fevkalâde zekâsına atfedilebilirdi. Vazifesi, söz ve hareketleriyle aynen beni taklit etmekten ibaretti; ve rolünü takdire değer bir tarzda oynuyordu. Elbisemi kopya etmek kolay bir şeydi. Yürüyüşümü, hal ve tavrımı da kolaylıkla benimsemişti, Kusuruna rağmen, sesim bile onun elinden kurtulamamıştı. Tabiidir ki, yüksek sesimi taklide çalışmıyordu. Fakat o zaman bile sesin perdesi aynı idi; ve o garip fısıltı halindeki sesi gittikçe benimkinin tam bir yankısı haline geliyordu.

Büyük bir titizlikle yapılmış olan bu portrenin (buna sadece bir karikatür denemez) bana ne kadar ıstırap verdiğini söylemeye cesaret edemeyeceğim. Benim için yalnız bir teselli vardı - o da, bu taklidin dışarıdan sadece benim tarafımdan görüldüğü ve adaşımın garip, istihza dolu gülüşlerinin azabını sadece benim çektiğim idi. O, tasarlayarak kalbimde husule getirdiği tesirden memnun oluyor, açtığı yaraya gizli gizli gülüyor ve kurnaz gayretlerinin kendisine kolayca temin edeceği muvaffakiyete ve aleni alkışlara şaşılacak bir küçümseyişle bakıyordu. Arkadaşların onun maksadını nasıl olup da hissetmedikleri, marifetlerini anlayamadıkları ve onun istihzasına iştirak etmedikleri, endişe içinde geçen birçok aylar halledemediğim bir bilmece oldu. Belki de taklidinin yavaş

yavaş artması kolayca sezilmesine mâni oluyordu. Beni içime hapseden ve bu; işin uğursuzluğuna inandıran onun ancak küçük teferruata saplanışı ve bu husustaki ustalığı idi. Esasen saadetimi teşkil eden de buydu.

Bana karşı takındığı menfur himaye tarzından ve dostluk perdesi altında, lüzumsuz yere arzulanma sık sık müdahale ettiğinden defalarla bahsetmiştim. Bu müdahale, nasihatin nezaketsiz karakterine bürünmüş bir şekilde açıktan açığa değil, fakat telkin ve ima ile yapılıyordu. Seneler geçip de büyüdükçe bu halini daha kuvvetlenen bir nefretle karşılıyordum. Bununla beraber şu geçmiş günde ona karşı adaletten ayrılmamak için ilâve etmeliyim ki, rakibim genç yaşına ve apaçık görünen tecrübesizliğine rağmen, daima hata ve çılgınlıklarımı tehkid ediyordu. İstidatları ve kuvvetli zekâsı değilse bile, ahlâk telâkkileri benden daha iyiydi. O zamanlar, içten gelen nefret ve acı bir hisle tiksindiğim, manalı fısıltıya bürünmüş olan o nasihatleri daha az reddetseydim, bugün belki daha iyi ve daha bahtiyar bir insan olurdum.

En nihayet onun, sevimsiz himayesine karşı son derece isyankâr oldum ve tahammül edilmez küstahlığından açıktan açığa, her gün daha çok nefret etmeğe başladım. Mektep arkadaşı olarak münasebetimizin ilk senesinde ona karşı dostça hisler de besleyebileceğimi söylemiştim. Fakat mektepte bulunduğum son aylarda onun her zamanki tacizleri bir derece olsun azaldığı halde benim hislerim o nispette hakikî bir kinden hisse almıştı. Bir vesile ile bunu sezdi ve o andan itibaren benden kaçınmaya, yahut kaçınıyor görünmeğe başladı.

İyi hatırımda kaldıysa, aşağı yukarı o sıralarda kendisiyle yine bir mevzuda münakaşa etmiştik. O, her zamanki kadar kendine hâkim olamıyor, tabiatına hiç de uymayan hareketlerde bulunuyor ve çekinmeden konuşuyordu. Söz söyleyişinde, halinde, hareketlerinde bana ilk çocukluk çağlarının karanlık hayallerini - garip, karışık ve hafızanın doğmadığı zamanlara ait bir sürü hayalleri hatırlatan, beni evvelâ titreten, sonra da bende derin bir ilgi uyandıran yeni bir şey keşfettim, veya keşfettiğimi zannettim. Bana işkence eden hislerimi ancak, karşımdaki mahlûkla ezelden beri tanışmış olduğum kanaatinden kendimi zorla kurtarabildiğimi söylemekle tarif etmiş olabilirim. Gene de bu düşünce geldiği gibi süratle geçti. Bütün bunları garip adaşımla olan son karşılaşmamızı anlatmak için yazıyorum.

Sayısız taksimatı ile geniş, eski binada talebenin büyük bir kısmının yattığı iç içe büyük odalar vardı. Bununla beraber, bu kötü plânlanmış yerde birçok köşe bucak, yarım yamalak, inşa edilmiş, Dr. Bransby'nin iktisadi dehası ile yatakhane haline konulmuş yerler de vardı. Bunlar küçük odacıklar oldukları halde, içlerinde birer kişi yatabiliyordu. Birinde de William Wilson kalıyordu.

Mektepteki beşinci senemin sonlarına doğru bir gece, bahsettiğim atışmadan hemen sonra, herkesin derin uykuda bulunmasından faydalanarak yatağımdan kalktım, elimde bir lâmba, tenha, dar geçitlerden geçerek rakibimin odasına doğruldum, Şimdiye kadar daima karşısında muvaffakıyetsizliğe uğradığım haşin istihzalarından birini uzun uzun kurarak bir plân hazırlamış ve artık tatbik etmeğe karar vermiştim. Ruhumu dolduran fenalıkların genişliğini ona hissettirmek istiyordum. Odasına varır varmaz, lâmbanın üzerine bir abajur geçirerek dışarıda bıraktım. Bir adım daha atarak sakin nefes alışını dinledim. Uyuduğundan emin olduktan sonra geri döndüm, lâmbayı alarak tekrar yatağa yaklaştım. Plânımı tatbik etmek için yatağın etrafındaki perdeleri yavaşça, ağır ağır açtım. Yataktakinin üzerine şiddetli, parlak bir ışık vurdu. O anda gözlerim yüzüne dikili kaldı. Baktım, vücudumu ani bir uyuşukluk, ani bir nöbet sardı. Yüreğim korku ile kabardı, dizlerim kesildi. Bütün ruhum sebepsiz, fakat tahammül edilmez bir dehşete kapıldı. Zorla nefes almaya çalışarak lâmbayı yüzüne daha çok yaklaştırdım. Bunlar, bu yüzdeki çizgiler William Wilson'un muydu? Evet, bunların, onun olduğunu görüyordum, ama olmadığından da şüphe ederek sıtmaya tutulmuş gibi titriyordum. Bu çizgilerde beni bu derece şaşırtan ne vardı? Zihnim karmakarışık, bin bir türlü fikrin tesiriyle sersemlemiş seyrediyordum. Bu o yüz değildi! Uyanıkken onun siması böyle değildi! Aynı isim! Aynı boy! Mektebe aynı günde giriş! Sonra haşin ve izah edilmez bir tarzda yürüyüşümü, sesimi, tavır ve hareketlerimi taklit! Acaba bu gördüğüm Wilson'un alay dolu taklitçiliğinin bir başka görünüşü müydü? İnsanoğlu buna da mı kadirdi? Dehşetle vurulmuş bir halde, bütün vücudumu saran bir ürperme ile lâmbayı söndürerek sessizce odadan çıktım ve bir daha dönmemek üzere bu eski mektebin dehlizlerinden geçtim.

Evde tam bir haylazlıkla heba ettiğim birkaç aydan sonra, kendimi Eton kolejinde buldum. Bu kısa zaman, Dr. Bransby'nin mektebindeki hâdiselerin hatırasını zayıflatmağa, hiç değilse bu hatıranın bana verdiği duygularda mühim bir değişiklik husule getirmeğe kâfi gelmişti. Daha

doğrusu, dramın feci tarafı artık mevcut değildi. Şimdi hissiyatımın doğruluğundan şüphe etmek için bin bir sebep buluyor; insanlardaki saflığın bu derecesine hayran oluyor ve ailemden bana kalan hayalperestliğin canlı kudretine gülümseyerek bu mevzuu pek nadiren hatırlıyordum. Etön'da gördüğüm hayat ise böndeki şüpheciliği azaltacak gibi değildi. Orada, hiç tereddüt etmeden derhal atıldığım kayıtsız deliliklerin girdabı geçen saatlerin köpüğünden başka, her şeyi silip süpürdü ve bir anda bendeki sağlam ve ciddî intibaları emerek hafızamda geçmiş zamanların son derece hafifliğinden başka bir şey bırakmadı.

Bununla beraber, sefil ahlâksızlığımı uzun uzadıya anlatmak istemiyorum. Mektebin disiplinini hiçe sayarak nizamlarına meydan okuyordum. Üç yıl süren bu çılgınlığın, bendeki fena itiyatları kökleştirmekten ve vücutça gelişmemi hemen gayri tabii bir surette arttırmaktan başka bir faydası dokunmadı. Bir hafta süren manasız bir sefahatten sonra, en ahlâksız talebelerden bir zümreyi bir vurpatlasın âlemi için odama davet ettim. Gecenin geç vaktinde orada toplandık. Sefahatimiz ne olursa olsun, sabaha kadar devam edecekti. Şarap su gibi akıyordu. Hatta belki de daha tehlikeli eğlenceler de noksan değildi. O kadar ki, kül renkli seher vakti doğuda henüz ağarırken, bizim çılgınca ifratımız son haddine varmıştı. Kâğıt oyunu ve sarhoşluktan delicesine heyecanlanmış, her zamankinden daha fazla küfür ederek, bir kadeh tokuşturmak için ısrar ettiğim sırada, gözlerim odanın birdenbire aralanan kapısına çevrildi ve dışarıdan gelen bir hizmetçinin endişeli sesi kulağıma çarptı. Hizmetçi, pek aceleci olduğu anlaşılan birinin, benimle holde konuşmak istediğini söyledi.

Şarapla kendimden geçmiş bir haldeyken, bu beklenmeyen hâdise beni hayrete düşürmekten ziyade, büyüledi. Sendeliye sendeliye birkaç adım atarak avluya indim. Dar ve alçak tavanlı avluda hiç ışık yoktu. Yarım daire şeklindeki pencerelerden sadece şafağın zayıf aydınlığı sızıyordu. Ayağımı eşikten atar atmaz benim boyumda, benim giydiğim gibi son m odaya uygun, beyaz kaşmirden sabahlıklı genç bir adam fark ettim. Hafif ışık ancak bu kadar görmeme imkân veriyordu; yüzünün çizgilerini seçemiyordum. Ben odaya girince acele ile üzerime atıldı; sabırsız, hiddetli bir hareketle kolumdan yakalayarak şu kelimeleri fısıldadı; "William Wilson." Bir anda tamamen kendime geldim. Yabancının tavrında, ışıkla gözlerimin arasına tuttuğu parmağının asabi titreyişinde öyle bir şey vardı ki, beni korkunç bir hayret içinde bıraktı. Fakat beni şiddetle sarsan bu

değildi. Garip, alçak ve ıslık çalar gibi konuşmasındaki ciddi ihtar, geçmiş günlerin bin türlü hatıraları ile birlikte gelerek ruhuma bir galvanik pilin çarpması gibi tesir etmişti. Hepsinden ziyade bu basit, teklifsizce söylenen ve yine de fısıldanan birkaç hecenin tonu ve perdesi beni şiddetle sarsıyordu. Ben aklımı başıma toplayıncaya kadar o ortadan kaybolmuştu.

Bozuk muhayyilem üzerinde bu hâdisenin büyük bir tesiri olduysa da, zamanla geçti. Hakikaten birkaç hafta bu meseleyi ciddî olarak düşündüm. Bazen de marazî birtakım fikirlere saplanıp kalıyordum. Bu kadar ısrarla işlerime karışan ve beni imalı nasihatlerle yoran bu garip şahsın kim olduğunu ani,anlamazlıktan gelmeye kalkışmıyordum. Fakat bu Wilson kimin nesi oluyordu - neden geliyordu- maksadı neydi? Bu suallerin hiçbirine cevap veremiyordum. Onun hakkında bildiğim sadece, ailesinde vukua gelen ani bir kazanın onu, Dr. Bransby'nin mektebini, benim kaçtığım gün öğleden sonra terke mecbur etmiş olmasıydı. Mamafih, zihnim Oxford'a gitmek fikri ile dolu olduğundan, kısa bir müddet bu mevzu üzerinde düşünmedim. Az sonra oraya gittiğimde, annemle babamın hesapsız bir israfla bana verdikleri harçlık, gönlüme çok hoş gelen süs ve gösterişe atılmakta ve Büyük Britanya'nın en zengin dükalıklarının kibirli vârisleriyle rekabet etmekte bana sonsuz imkânlar verecekti.

Mizacım bu gibi kötülük yapmak plânları ile gitgide ateşlenerek büyük bir hararetle infilâk etti. Eğlencelerimin delicesine çılgınlıklarında edep ve hayanın bütün kaidelerini tekmeledim. Fakat bu taşkınlıklarımın tafsilâtı üzerinde durmak saçma olur. Yalnız şunu söylemeliyim ki, müsrifler arasında Herod'u geçmiştim. Yaptığım daha nice deliliklerle Avrupa üniversitelerindeki en zayıf ahlâklılara taş çıkartıyordum. Kumarı meslek edinenlerin oyunlarını öğrenmek için efendiliği elden bırakmıştım. Bu adı ilimde üstat olmak ve zaten çok fazla olan gelirimi, arkadaşlarım arasındaki beyinsizlerden çektiğim para ile çoğaltmak istiyor; oyunu daimi bir vasıta olarak kullanıyordum. Buna inanmak güç gibi görünürse de hakikat aynen böyleydi. Bütün mertlik ve haysiyet hislerine karşı işlediğim bu cürümün büyüklüğü, cezasız kalmamın herhalde en mühimi bir sebebiydi. Şen, samimî, alicenap William Wilson'un böyle bir yolda yürüdüğünü arkadaşlarımdan hiçbiri aklından geçirmezdi; bilâkis onun temiz hislerinden bahseder dururlardı. O William Wilson ki, Oxford'un en asıl, en hür arkadaşı idi - onun çılgınlıkları (o bunlara dalkavukları derdi) gençliğin ve serbest bir muhayyilenin çılgınlıklarından ibaretti. Ancak benzeri olmayan

hatalara heves ederdi. En koyu fenalıkları bile, dikkatsiz ve acele ile yapılan taşkınlıklardan başka bir şey değildi.

Bu eğlencelerde muvaffakiyetli iki sene geçirdikten sonra, Üniversiteye, Glendinning adında genç, sonradan görme bir asilzade mirasyedi geldi. Çok geçmeden ne kadar ahmak olduğunu anlayarak tam bana göre dedim. Onu ne olursa olsun tuzağıma düşürmek için kumarbazlara mahsus bir ustalıkla, ekseri oyunlarda kazanmasına meydan veriyordum. Plânımı kurmuştum ve nihayet ona arkadaşlardan Mr. Preston'un odasında rastladım. Maksadım bu buluşmanın son ve kat'î olması idi. Mr. Preston, ikimizle de aynı derecede samimiydi. İşin doğrusu, plânım hakkında en küçük bir şüphe beslemiyordu. Bu vaziyete daha iyi bir renk vermek için sekiz on kişiyi bir araya toplamayı düşünmüş ve iskambil kâğıtlarını, aldatmayı tasarladığım adamın teklifi ile tesadüfen meydana çıkarmış gibi göstermeğe itina etmiştim. Bu bayağı mevzuu uzatmayayım; buna benzer vaziyetlerde her zaman olduğu gribi, en küçük incelik bile ihmal edilmemişti. Gariptir ki, hâlâ bu hilelere aldanacak ahmaklar vardır.

Gece geç vakte kadar oturduk ve en nihayet Glendinning'le karşı karşıya kaldım. Oyun, en sevdiğim kâğıt oyunu "ücarte" idi. Diğer arkadaşlar kumarın yüksekliğini görerek ilgilenmişler, etrafımızı almışlardı. Gecenin ilk saatlerinde maharetimle içki içmeye sevk ettiğim sonradan görme şimdi kâğıtları karıştırıyor, dağıtıyor ve tamamıyla değilse de kısmen sarhoşluğuna yorduğum son derece asabı bir hareketle oynuyordu. Çok geçmeden bana bir hayli borçlanmıştı. Şaraptan uzun bir yudum çekince tam benim soğukkanlılıkla tahmin ettiğim şeyi yaptı: Zaten pek fazla sürülmüş olan parayı iki misline çıkarmayı teklif etti! İsteksiz gibi göründükten ve birçok defalar reddettikten sonra, kabul etmeyişime gücendirerek ona acı sözler söylettim ve ancak bundan sonra teklifine razı oldum. Netice, avın tuzağıma nasıl düştüğünü gösterdi. Bir saate varmadan borcu dört misline çıkmıştı. Uzun zamandan beri yüzü şarabın verdiği canlı rengi kaybetmişti. Şimdi ise benzine hakikaten korkunç bir uçukluk geldiğini hayretle görüyordum. Sabırsızlıkla topladığım malûmata göre, Glendinning'in son derece zengin olduğunu öğrenmiştim. Şimdiye kadar kaybettiği para hakikaten çok olmakla beraber, bunun onu cidden rahatsız edeceğini, bu kadar şiddetle üzeceğini zannetmiyordum. Aklıma, bunun şarabın tesiriyle olabileceği geldi. Her şeyden ziyade, arkadaşlarıma karşı haysiyetimi korumayı düşünerek mütehakkimâne bir eda ile oyunu kesmek

için ısrar edeceğim sırada, onlardan birinin kolumu dürtmesi ve bizzat Glendinning'in tam bir yeise düştüğünü ifade eden bir hareketi üzerine onun kat'î mahvına sebep olduğumu anladım. Herkes ona acım ağa başlamıştı; ben dahi onu şeytanın fenalıklarından korumam lâzım geldiği fikrine inanmıştım. Bu vaziyet karşısında nasıl hareket ettiğimi söylemek kolay değil. Aldattığım adamın acınacak hali herkeste ağır bir sıkıntı uyandırmıştı; birkaç dakika derin bir süküt hüküm sürdü. Bu esnada oradaki en temiz kalpli arkadaşların dahi beni kabahatli çıkaran, küçümseme ile dolu bakışlarının yüzümde karıncalandığını ister istemez hissediyordum. Hatta itiraf edeyim ki, o sırada ani ve harikulâde bir hâdise kalbimi tahammül olunmaz bir ağırlıkla tazyik eden endişeden beni bir an için kurtardı. Bir darbede oda kapısının kanatları o kadar büyük bir hısımla ardına kadar açıldı ki, âdeta sihre uğramış gibi sönen bütün mumların can çekişen aydınlığı içinde bir yabancının içeri girdiğini fark ettik. Bu adam, aşağı yukarı benim boyumdaydı; sıkı sıkı bir pelerine sarılmıştı. Pes, gayet açık ve iliklerime kadar nüfuz eden asla unutulmayacak bir fısıltı ile:

"Efendiler," dedi, " bu hareketim için özür dilemeyeceğim.

Çünkü, böylelikle bir vazifeyi yerine getiriyorum. Siz, şüphesiz, bu gece Lord Glendinning'den 'îeearte" oyununda muazzam bir para kazanan şahsın hakikî hüviyetini bilmiyorsunuz. O halde pek lüzumlu olan bu malûmatı elde etmek için size kısa ve katî bir yol teklif edeceğim. Rica ederim, hiç telâş etmeden sol kolundaki devrik kapağın astarında ve işlemeli sabahlığının geniş ceplerinde bulabileceğiniz küçük paketlere bakınız."

O konuştuğu sırada o kadar derin bir sükût vardı ki, halının üstüne bir tüy düşse sesi işitilebilirdi. Sözünü bitirince nasıl ani olarak geldiyse, öylece birdenbire çıkıp gitti. Hislerimi nasıl tarif edebilirim? Edebilir miyim? Lânetlenenlerin bütün dehşetini hissettiğimi söylemeli miyim? Hiç şüphesiz düşünecek zamanım pek azdı. Birçok eller beni huşunetle olduğum yerde yakaladılar ve derhal ışıklar yandı. Bunu bir araştırma takip etti. Kolumun astarında "öcarte" nin başlıca kâğıtlarını buldular. Sabahlığımın ceplerinde, toplantılarda kullandığımız tamamıyla aynı birtakım oyun kâğıdı ele geçirdiler. Şu farkla ki, benimkiler teknik tabiriyle "yuvarlak" denilen neviden olup, asların köşeleri, küçük kâğıtların da yanları hafifçe konveksti. Bu sayede aldatılan kimse, kâğıtları uzunluğuna kestiği zaman as muhakkak karşı tarafa kalırdı. Kumarbaz enine kestiği

zaman ise, karşısındakine hiçbir vakit kâr temin edecek kâğıt vermiş olmazdı.

Bu hile keşfedildiği zaman karşılaştığım küçümseme, yahut istihza dolu sessizlik yerine, bir hiddet fırtınası kopsaydı beni o derece müteessir etmezdi. Ev sahibi ayaklarının dibinde duran, nadir kürklerle kaplı gayet şık bir pelerini almak için eğilerek:

“Mr. Wilson, bu sizin..” dedi. (Hava soğuktu, odamdan çıkarken sabahlığımın üzerine bir pelerin geçirmiş, oyun yerine gelince çıkarmıştım.), “ Bunda da maharetinizin yeni bir delilini aramağa ne lüzum var? ” (Bir yandan da acı bir tebessümle paltonun kıvrımlarına bakıyordu.) "Cidden bu kadarı kâfi. Ümit ederim ki, Oxford’u terk etmek ve herhalde evimden çıkıp gitmek lüzumunu idrak edersiniz.”

Yerlerin dibine geçmiştim! Eğer o anda zihnim son derece korkunç bir vaka’nın hakikati ile kaplanmış olmasaydı, herhalde bu hakaret dolu sözlere karşılık verirdim. Getirdiğim pelerinin kürkü az bulunur cinstendi; ne kadar nadir, ne derece kıymetli olduğunu söylemeğe cesaret edemiyorum. Modeli bile kendi icadımdı. Böyle havai şeylerde son derece titiz olup hoppalığı aşırı bir dereceye vardırmıştım. işte, Mr. Preston odanın kapısı önünde yerden aldığı pelerini bana uzattığı zaman dehşet dolu bir hayretle gördüm ki, benimki zaten kolumda idi, (şüphesiz onu düşünmeden koluma almıştım.) Bana verilen pelerin ise en ince teferruatına kadar benimkinin aynıydı! Bana bu kadar korkunç bir tarzda meydan okuyan garip mahlûkun bir pelerine bürünmüş olduğunu hatırlıyordum. Diğer arkadaşlardan hiçbiri pelerinle gelmemişti. Kendimi toparlayarak Preston’un verdiği pelerini aldım. Kimsenin dikkatini çekmeden benimkinin üstüne koydum ve çatık kaşlarla onlara meydan okuyarak odadan çıktım. Ertesi sabah daha ortalık aydınlanmadan, alelacele, öldürücü bir korku ve utanç içinde Oxford’dan Avrupa’ya, doğru yollandım.

Beyhude kaçıyordum. Benim mel’un kaderim âdeta sevinç içinde beni takip ediyor ve esrarengiz hâkimiyetinin henüz başlangıçta olduğunu bana gösteriyordu. Paris’e ayak basar basmaz Wilson’un işlerimle olan uğursuz alâkasının yeni bir delilini daha gördüm. Seneler geçti, rahat yüzü görmedim. Alçak! Roma’da arzularımla arama beklenmedik ve biçimsiz bir anda tayf gibi girdi! Viyana’da da öyle -Berlin’de de Moskova’da da! Acı bir sebepten dolayı bütün kalbimle ona lânet etmediğim hangi memleket kaldı! Nihayet hikmetinin anlaşılmayan zulmünden bir afetten kaçar gibi

dehşete kapılarak dünyanın öbür ucuna kadar kaçtım. Fakat beyhude kaçıyordum.

Daima ruhumla gizli gizli birleşerek ona “Kimdir?” - “ Nereden geliyor?” - “ Maksadı nedir?” - suallerini soruyor, fakat cevap alamıyordum. O zaman onun küstahça takibindeki metodu, şekil ve gayeyi inceden inceye tahlil ettim. Burada da üzerinde durulabilecek tek bir şey bulamıyordum. Birçok defalar yolumun üzerine çıkması ancak benim plânımı bozmak, işlerimi karıştırmak içindi; şayet bu plânlar harfi harfine yerine getirilseydi acı bir felâketle neticelenebilirdi... Bu derece istibdat dolu bir tahakküm için hakikaten ne yoktan bir mazeret!

Şuna da dikkat etmeğe başlamıştım ki, cellâdım uzun zamandan beri ne vakit arzularıma müdahale etse, yüzünün çizgilerini asla göstermeden hareket ediyor, bir taraftan büyük bir ihtimam ve harikulade bir maharetle giyinişimin aynını taklit ederek hevesini alıyordu. Kim olursa olsun, bu Wilson, yapmacığın, yahut çılgınlığın ta kendisiydi. Bana Eton’da nasihat veren, Oxford’da namusumu kirleten, - Roma’da ihtirasıma, Paris’te intikamıma, Napoli’de çılgınca aşkıma mâni olan, Mısır’da beni haksızca itham eden büyük düşmanım, benim zebanim olan bu adamın, kolej hayatında adaşım, arkadaşım, rakibim; Dr. Bransby’nin mektebinde korktuğum ve nefret ettiğim o William Wilson olduğunu tanımayacağımı bir an olsun tasavvur edebilir misiniz? İmkânsız! - Yalnız bırakınız da facianın müthiş olan son sahnesini bir an evvel anlatayım:

O zamana kadar onun tahakkümüne sessiz sedasız tahammül etmiştim. Wilson’un üzerimdeki hâkimiyetini, her yerde mevcudiyetini, üstün zekâsını ve yüksek seciyesini derin bir dehşet hissiyle görmeye alışkındım. Fakat bazı hususiyetlerini zihnimde daimî bir korku ile büyüttüğüm için, ona karşı aşırı bir zaaf ve çaresizlik içinde olduğumu hissediyordum. Müstebit arzularına boyun eğmek istememekle beraber, bu his beni onun üstünlüğüne inandırıyordu. Bu son günlerde kendimi tamamen şaraba vermiştim. Şarabın üzerimdeki çıldırtıcı tesiri sabır ve kontrolümü tüketiyordu. Tereddüde, mukavemete, kendi kendimi yemeğe başlamıştım. Ben metin olduğum nispette cellâdımın da metanetinin azalacağı düşüncesi mi beni kandırıyordu? Her ne hal ise... Fakat şimdi ateşli bir ümidin ilhamını hissetmeğe başlamıştım; ve nihayet gizlice, haşin ve meyus bir metanetle zihnimde, bu esaretten kurtulma fikrini kurmağa başladım.

18.. senesi Karnavalında Roma’da, Dük Di Broglio’nun sarayındaki bir maskeli balodaydım!. Şarap masasında her zamankinden fazla kendimi koyuvermiştim. Kalabalık salonların boğucu havası beni tahammül olunmaz derecede sıkıyordu. Bu kargaşalıkta yol açmanın güçlüğü ile bir kat daha asabileşmiştim; çünkü endişe içinde (buna lâyıktır demeyeceğim) yaşlı, bunak Di Broglio’nun genç, şen ve güzel karısını arıyordum. Kadın lüzumundan fazla bir yakınlık ve itimatla bana giyeceği elbisesinin mahrem olan modelini söylemişti. İşte onu görür görmez yanına ulaşmak için acele ile kendime yol açmaya çabalıyordum. Bu esnada bir elin hafifçe omzuma dokunduğunu hissettim. Sonra hiç ummadığım o derin, o mel’un fısıltı kulağıma geldi.

Büyük bir öfke ile çılgına dönerek beni rahatsız eden adama atıldım ve şiddetle yakasından yakaladım. Tahmin ettiğim gibi benimkinin tamamıyla aynı bir elbise giymişti; arkasında mavi kadifeden bir İspanyol pelerini, belinde bir kuşak ile buna bağlı kızıl renkli kemerin ucunda bir kılıç vardı. Siyah ipekten bir maske yüzünü tamamıyla örtüyordu. Hiddetten boğulmuş bir sesle haykırdım; her heceyi söyleyişimde gazabımı sanki biraz daha körüklüyordum:

“Alçak!.. Sahtekâr!.. Mel’un köpek!.. Beni ölümüme kadar takip etmeyeceksin! Edemeyeceksin, anlıyor musun, edemeyeceksin!.. Yürü, yoksa seni şuracıkta şişlerim!..”

Yandaki küçük odaya geçmek üzere kalabalıkta kendime bir yol açtım. Onu da mukavemet edilmez bir surette sürüklüyordum. Odaya girince onu ileri doğru fırlattım. Sendeleyerek duvara çarptı. Küfrederek kapıyı kapadım. Kılıcını çekmesini emrettim. Bir saniye tereddüt etti, hafifçe içini çekerek ses çıkartmadan kılıcıyla kendini müdafaaya başladı.

Mücadele şüphesiz çok sürmedi. Hiddetten çılgına dönmüştüm ve tek kolumda birçok insanın kuvvetini, iktidarını hissediyordum. Birkaç saniyede onu bütün kuvvetimle kaplamaya yapıştırdım. Artık elime düşmüştü; vahşiyane bir huşunetle kılıcımı birbiri arkasına birçok kereler göğsüne sapladım.

Bu esnada biri kapıyı açmaya çalıştı, derhal bizi rahatsız etmesine mâni olmak istedim. Sonra, hemen ölüm, halindeki hasmımın yanına döndüm. Fakat o anda gözlerimin gördüğü manzara karşısında düştüğüm dehşet ve hayreti hangi insan lisanı hakkıyla anlatabilir? Gözlerimi kapıya

döndürdüğüm kısa zaman zarfında odanın öbür ucunda bir değişikliğin meydana geldiğini fark ettim. Orada, şimdi evvelce görmediğim -belki de şaşkınlığımdan bana öyle gelmişti- geniş bir ayna duruyordu. Ben aynaya doğru son derece dehşet içinde yürüdüğüm sırada, kendi hayalim rengi uçmuş, yüzü kana bulanmış bir halde sendeleyerek, yavaş yavaş bana doğru ilerliyordu.

Bana öyle geliyor dedim. Fakat öyle değildi. Bu benim hasmımdı - ölümü ile can çekişerek karşımda duran hasmım Wilson'du. Maskesi ve pelerini döşeme tahtalarının üzerinde duruyordu. Elbisesinin her bir ipliği maruf ve garip simasının her bir çizgisi benimkinin tamamıyla aynıydı.

Evet, bu Wilson'du. Ama artık fısıltı ile konuşmuyordu. Hatta şu sözleri söylediği zaman kendim söylüyorum zannettim:

"Kazandın! Ben ölüyorum. Fakat bu andan itibaren sen de ölüsün. Dünya için, ahret için, ümit için ölüsün! Sen bende yaşıyordun. İşte ölümümde kendi hayalini gör. Bak nasıl kendini, kendi elinle katlettin."

NOTLAR

[1] Roma İmparatorlarından kötü ahlakıyla meşhur biri. (Çevirenin notu)

[2] Fransızca: Ah, ini demir asır, ne mesut çağdı!

Eiros İle Charmion'un Sohbeti[1]

(İlk olarak Aralık 1839'da Gentelman's Magazine'de, sonra 1840'da Tales of Grotesque and Arabesque'de, daha sonra 1 Nisan 1843'te "Dünyanın Yok Oluşu" adıyla Saturday Museum da ve 1845'te Tales'da yayımlandı.

Poe'nun böyle bir konuda öykü yazmasında, Halley Kuyrukluyıldızı'nın 1835'te görünmesiyle o günlerde çok rağbet gören kuyruklu yıldız tartışmalarının rolü olduğu elbette görmezden gelinemez.

Öykü, incil'in kehanetinin kelimesi kelimesine doğru olduğunu ileri sürmemektedir. Ancak Poe, kehanetin sadece gerçek şairlere vergi bir yetenek olduğu inancındadır, ikinci olarak da kehanetin gerçekleşmesi ve evrenin anlaşılması sadece ve sadece "maddeci" temellerde mümkündür. Kısacası, olacak herşeyin fiziksel bir açıklaması vardır. Ayrıca dikkat edilmelidir ki, ne Eiros ne de Channion, isa'ya olan inançları sayesinde kurtulmuş olduklarını ileri sürerler. Öykü kahramanlarının isimleri de Roma döneminin gizemci dinlerini akla getirir)

Sana ateşi getireceğim.

-Euripides. Andromache* Eiros- Neden bana Eiros diyorsun? Channion- Bundan böyle adın bu. Sen de benim Dünyadaki adımı unutacak ve bana Charmion diyeceksin.

Eiros- Bu bir düş olmalı! Charmion- Bizim için artık düş diye bir şey yok; ama bu esrarı biraz sonraya bırakalım. Seni canlı gibi ve aklı başında görmekten büyük bir sevinç duyuyorum. Gözündeki perde kalkmış. Yürekli ol ve hiçbir şeyden korkma. Derin bir uyuşukluk içinde geçirmene izin verilen günlerin doldu; yarın, yeni varoluşunun zevk ve mucizelerini bizzat ben sana tanıtacağım.

Eiros- Doğru, hiç mi hiç uyuşukluk hissetmiyorum. Tuhaf baş dönmesi ve korkunç karanlık beni terketti, büyük bir yükseklikten düşen suların sesine benzeyen o çılgın, aceleci ve korkunç sesi artık duymuyorum. Bununla birlikte, Charmion, yeniyi kavrayışlardaki çabukluk yüzünden duygulanm karmakarışık.

Charmion- Birkaç gün, bunların düzelmesine yetecektir; -ama seni çok iyi anlıyor ve sana acıyorum.

Senin şu anda başına gelenlerin benim başıma gelmesini üzerinden on dünya yılı geçti, -yine de anısı taptaze. Ama, sen Cennette katlanacağın tüm acılara henüz katlanmadın.

Eiros- Cennette mi? Charmion- Evet, Cennette.

Eiros- Aman Allahım! Acı bana, Charmion! Bütün bu şeylerin -bilinmezken artık bilinir olan bu şeylerin- yüce ve kesin Şimdide erimiş belirsiz Geleceğin görkemi altında eziliyorum.

Charmion- Böyle düşünceleri kafana takma. Bundan yarın söz ederiz. Sarsılan ruhun sıradan anıların hatırlanmasıyla huzur bulacaktır. Çevrene ya da ileriye bakma -yalnızca geriye bak. Seni aramıza atan harikulade olayın ayrıntılarım duymaya can atıyorum. Bana onu anlat. Korkunç bir şekilde yok olan dünyanın, eski bildik diliyle, bildik şeylerden konuşalım.

Eiros- Çok, çok korkunç bir şekilde hem de! Bu, gerçekten de bir düş değil.

Charmion- Artık düş yok. Arkamdan çok yas tutuldu mu, Eiros'um? Eiros- Yas mı Charmion? Hem de nasıl! Dünyanın o son saatine kadar, evinin üzerine yoğun bir kasvet bulutu ve samimi bir hüzün asılıydı.

Charmion- O son saatten bahset bana. Unutma ki, felaketin meydana gelmiş olması gerçeği dışında bir şey bilmiyorum, insanların arasından gelerek Mezar yoluyla Geceye geçtim -bu dönemde, yanlış hatırlamıyorsam, sizi mahveden felaket hiç de beklenilen bir şey değildi. Ama, elbette o günün spekülatif felsefesini pek bilmiyordum.

Eiros- Başımıza gelen felaket, senin de dediğin gibi, tam anlamıyla beklenmedikbir şeydi; ama buna benzer talihsizlikler uzun zamandan beri gökbilimciler arasında bir tartışma konusuydu. Daha senin bizden ayrılıp gittiğin dönemde bile, herşe-yin sonunda ateşle yok olacağından söz eden Kutsal metinlerin, yalnızca yeryüzü küresi ile ilgili olduğu konusunda

insanların hemfikir olduklarını söylememe, bilmem gerek var mı? Ama, astronomi biliminin kuyruklu yıldızlan alevin dehşetinden mahrum bıraktığı dönemden bu yana, insanoğlu yıkımın doğrudan nedeni bakımından hep yanılgı içinde olmuştu. Bu cisimlerin son derece küçük olan yoğunluğu oldukça doğru bir şekilde belirlenmişti. Kuyruklu yıldızların Jüpiter'in uydulan arasından, bu ikincil gezegenlerin kütlelerinde olsun, yörüngelerinde olsun önemli bir değişikliğe yol açmadan geçtiği gözlemlenmişti. Bu gezginlere, uzun zamandan beri, bizim maddesel küremize temas etse bile ona herhangi bir zarar veremeyecek nitelikte ve inanılmayacak kadar seyrek buhardan yaratıklar gözüyle bakıyorduk. Öte yandan, böylesi bir temastan hiç korkumuz yoktu, çünkü bütün kuyruklu yıldızların tüm elementleri tam olarak biliniyordu. Ateşle gelecek yıkımın failini bunların arasında aramak, öteden beri kabul edilemez nitelikte bir fikir olarak görülüyordu. Ama son zamanlarda, halk arasında son derece tuhaf bir şekilde mucizelerden, garip hayallerden söz edilir oldu; her ne kadar bunlar birkaç cahil cühela arasında itibar gören söylentiler olsa da, gökbilimcilerin yeni bir kuyruklu yıldızın göründüğünü bildirmesi, halk arasında o güne dek görmediğim bir heyecan dalgasına ve güvensizliğe yol açtı.

Yabancı küreyi oluşturan elementler derhal tespit edildi ve tüm gözlemciler bu kürenin izlemekte olduğu yörüngenin hadid noktasında,[2] dünyanın çok yakınından geçeceğini hiç duraksamadan kabul ettiler. En ünlü gökbilimciler arasında sayılmayan iki üç gökbilimci, ısrarla çarpışmanın kaçınılmaz olduğunu ileri sürdü. Bu haberin halk üzerindeki etkisini sana anlatamam. Birkaç gün içinde, insanlar, dünyevi fikirlere uzun zamandır alışkın zihinlerinin kavrayamayacağı bir sava inanmayı reddeder gibi oldular. Ama yaşamsal öneme sahip bir gerçek er ya da geç, en kalın kafalıların bile zihnine giden bir yol bulur. En sonunda astronomi biliminin yalan söylemediğini anladılar ve kuyruklu yıldızı beklemeye başladılar. Kuyruklu yıldızın yaklaşması önceleri ne gözle görülür derecede hızlıydı ne de görünümünde alışılmadıkbir şeyler vardı. Donuk kırmızı bir rengi ve zor farkedilebilir küçük bir kuyruğu vardı. Yedi sekiz gün süreyle, görünür çapında hissedilir bir değişme görmedik; sadece rengi biraz değişti. Bu arada herkes işini gücünü bir kenara bırakıp bütün dikkatini, kuyruklu yıldızın niteliği konusunda bilginler arasında çıkan tartışmalara vermişti. En cahil insanlar bile ağır çalışan kafalarını bu işi anlamaya adamıştı. O zaman alimler bütün zekalarını -bütün ruhlarını- bir korkunun yatıştırıl-masına ya

da gözde bir kuramın desteklenmesine vermediler. Oh! Hayır, onlar gerçeği, yalnızca gerçeği araştırdılar -doğru görüşlere ulaşmaya can attılar. Eksiksiz bilgi için inlediler. Hakikat, gücünün bütün saflığıyla ve olağanüstü görkemiyle yükseldi ve bilge kişiler önünde diz çöküp ona taptılar.

Küremizin ya da üzerinde yaşayan canlıların korkulan çarpışmadan dolayı maddi bir zarara uğrayacağı düşüncesi, bilge kişiler arasında her geçen saat mevzi kaybediyordu ve bilge kişilerin artık kalabalıkların aklını ve hayal gücünü canlarının istediği gibi yönetmesine izin veriliyordu.

Kuyruklu yıldızın çekirdeğinin yoğunluğunun bizdeki en seyreltik gazın yoğunluğundan daha az olduğu gösterildi; benzer bir ziyaretçinin Jüpiter'in uyduları arasından zararsızca geçmiş olmasının üzerine ısrarla duruluyor ve bundan korkulan yatıştırmada yararlanılıyor- du. Teologlar, korkunun tutuşturduğu bir gayretle incil'deki kehanetleri ortaya koyuyor ve onlan daha önce benzeri görülmemiş bir doğruluk ve basitlikle halka açıklıyorlardı. Dünyanın sonunun ateşle geleceği, herkesi ikna eden bir şevk ve belagatla ileri sürülüyordu ve kuyruklu yıldızların (artık herkesin bildiği gibi) ateşle ilgilerinin olmaması gerçeği, kıyamet endişesinden insanları büyük ölçüde kurtarıyordu. Salgın hastalıklara ve savaşlara ilişkin halkın önyargılarının ve bayağı hataların -ortaya çıkan her yeni kuyruklu yıldızla birlikte bir alışkanlık haline gelen hataların- bu defa tekrarlanmamış olması dikkat çekici bir durumdu. Sanki akıl birden silkinerek, batıl inanışı tahtından alaşağı etmişti. En zayıf zekalar bile aşın ilgiden güç kazanmıştı.

Bu çarpışmadan ne gibi küçük kötülükler gelebileceği, hararetli bir tartışmanın konusu oldu.

Bilginler, jeolojik sonuçlardan, iklimdeki ve bunun sonucu olarak da bitki örtüsündeki olası değişikliklerden, manyetik ve elektriksel etkilerden söz ettiler. Çoğu insan, hiçbir şekilde herhangi bir görülür veya hissedilir değişiklik olmayacağını ileri sürüyordu. Bu tartışmalar böylece sürüp gidedursun, tartışma konusu olan nesne giderek yaklaşmaktaydı; kuyruklu yıldızın görünür çapı büyümüş, parlaklığı artmıştı, îyice yakına geldiğinde insanoğlunun beti benzi attı. Herkes işi gücü bir kenara bıraktı.

Kuyruklu yıldızın büyüklüğü, en sonunda, daha önceki kuyruklu yıldız ziyaretlerinde kayıtlara geçmiş bütün boyudan aştığında, duyguların genel seyrinde son derece dikkat çekici bir dönem yaşandı.

Gökbilimcilerin yanılmış olabilecekleri gibi oyalayıcı umutlan bir yana bırakan halk yaklaşan felaketin kesinliğini iliklerinde hissetti. Duydukları dehşet, hayali niteliğini yitirmişti, insanoğlunun en yiğitlerinin yürekleri göğüslerinde şiddetle çarpıyordu. Bu duyguların en dayanılmaz türden duygulara dönüşmesine sadece birkaç gün yetti. Artık, yabancı meteora hiçbir alışılmış düşünceyi uygulayamıyorduk. Tarihsel nitelikleri yok olmuştu. Yarattığı heyecanın korkunç yeniliği ile bizi eziyordu. Biz onu göklerdeki astronomik bir olay olarak değil, yüreklerimizde bir karabasan, beyinlerimizde bir gölge olarak görüyorduk. Akıl almaz bir hızla-, tüm ufku kaplayan ateşten bir örtü görüntüsüne bulunmuştu.

Bir gün daha geçti ve insanoğlu rahat bir soluk aldı. Kuyruklu yıldızın etki alanına çoktan girmiş olduğumuz halde, yine de yaşamaya devam ettiğimiz anlaşılmıştı. Hatta, hal ve hareketlerimize bir zindelik, zihnimize alışılmamış bir canlılık geldiği bile söylenebilir. Korkularımızın nesnesi olan şeyin aşırı ölçüde seyrekliği gün gibi ortadaydı; ötesindeki bütün gök cisimleri rahatça görülebiliyordu. Öte yandan, bitki örtümüz gözle görülür şekilde değişti ve ortaya çıkacağı önceden söylenen bu durum bilgelerin ileri görüşlülüğüne olan inancımızı pekiştirdi. Her türlü bitkinin üzerini o güne dek görülmemiş gürlükte yapraklar kapladı.

Ve bir başka gün daha geçti -başımıza hiçbir felaket gelmedi. Artık, önce kuyruklu yıldızın çekirdeğinin bize ulaşacağı belli olmuştu, insanlar tuhaf bir değişikliğin pençesine düştüler ve duyulan ilk acı hissi, herkesin ağlayıp sızlamaya başlaması ve dehşete düşmesi için müthiş bir işaret oldu. Duyulan ilk acı hissi, göğüs ve ciğerlerde şiddetli bir sıkışma ve ciltte dayanılmaz bir kuruluk şeklindeydi. Atmosferimizin esaslı bir şekilde değişmiş olduğu yadsınamazdı; bu atmosferin bileşimi ve uğramış olduğu değişiklikler şimdi yeni başlayan tartışmaların esas konusunu oluşturuyordu.

Araştırmaların sonucu, en yoğun dehşet duygusunun yaratabileceği heyecan ve ürpermeyle insanoğlunun yüreğini hoplattı.

Bizi saran havanın yüzde yirmi bir oranında oksijenle yüzde yetmiş dokuz oranında azot gazlarından oluşan bir karışım olduğu çok uzun zamandan beri bilinmekteydi. Yanma olayını sağlayan ve ısının taşıyıcısı olan oksijen yaşam için mutlak gerekli bir element ve doğadaki en enerjik, en güçlü unsurdu. Oysa azotun ne yaşam ne de ateş açısından hiçbir önemi yoktu. Olağanüstü oksijen fazlalığı, bizim bu olayda da görüldüğü gibi,

hayatiyetin son derece yükselmesi sonucunu verirdi. Bu düşüncenin en ileri noktalarına kadar vardırılması, geliştirilme-siydi insanlann yüreğini korkuyla dolduran. Havanın tamamen azotsuz kalması nasıl bir sonuca yol açardı? Çok güçlü, her şeyi yalayıp yutan, dolaysız, karşı konulmaz bir yanma -Kutsal Ki-tap'ın her tarafı ateşe boğan dehşet verici kehanetlerinin en içe, en korkunç ayrıntılarına kadar gerçekleşmesi.

İnsanoğlunun o zamanki zincirlerinden boşanmış çılgınlığını sana betimlememe gerek var mı, Charmion? Kuyruklu yıldızın seyreltik bir kütle oluşu daha önceleri yüreğimizi umutla doldururken, şimdi umutsuzluğumuzun kaynağı olmuştu. Onun elle tutulamayan gaz niteliğinde, Yazgımızın tamamlanışını açıkça görüyorduk. Bu arada, son umut kırıntılarını da beraberinde götürerek bir gün daha geçti. Hızla değişmekte olan bir havayı soluyorduk. Kırmızı kan, dar kanallarda gürül gürül çağlıyordu. Herkes çılgın bir sayıklama nöbetinin pençesine düşmüştü; insanlar korkutucu gökyüzüne doğru kollarını gergince uzatıyor, tir tir titreyerek feryat figan ediyordu. Ama tüm yaşamı tahrip eden kuyruklu yıldızın çekirdeği şimdi tam üstümüzdeydi; -burada Cennette bile, sözünü ederken korkudan titriyorum. Kısa keseceğim -felaketin kendisi kadar kısa. Yalnızca bir an için her şeye değen ve herşeyi yutan tuhaf parlak bir ışık oluştu. Sonra, -yüce Tanrının olağanüstü büyüklüğü önünde diz çöke-lim, Charmion- sonra, bizzat ONUN ağzından geliyormuş gibi her tarafı kaplayan bir haykırış duyuldu; içerisinde yaşadığımız bütün esir kütlesi, olağanüstü parlaklığını ve her şeyi yakıp yıkan hararetini her türlü bilgiye vakıf meleklerin bile isimlendiremedi-ği birdenbire parlayan bir alevle patladı. Her şey böyle sona erdi."

NOTLAR

[1] Eiros ve Charmion adları için Poe'nun kaynağı muhtemelen Jacob Bryant'dır. Bryant şöyle yazıyordu: "Kleopatra'nın iki kadın hizmetçisinin adları. benim Gökkuşağı ve Güvercin olarak yorumladığını Eiras ve Charmion idi." Gökkuşağı ve Güvercin'i Tufan"dan sonra Tanrının mucizeleri olarak tanımlar, Bryant. Her ikisi de yeniden doğuşun sembolleridir.

Shakespeare'in "Antonius ve Kleopatra'sında da benzer adlı üç kahraman bulunmaktadır. Eros kendini Antonius'a adamış eski bir köledir. Büyük bir üzüntüye düşen Antonius eski kölesine kendisini öldürmesini emreder; Eros, onun yerine kendini öldürür Iras ve Charmian Kleopatra'nın

iki hizmetçisidirler. Oyunun başında Shakespeare, kadın karakterlerinin hiçbirisi için yapmadığı kadar en açık saçık şekilde tanımlar onları, ama oyunun sonunda Iras, teselli bulamayan Kraliçesinin kendisini öpmesiyle kalbi durarak ölür ve Charmian da Kleopatra'nın intiharından sonra kendini engerek yılanına sokturur.

[2] Bir gezegen veya kuyrukluyıldız yörüngesinin güneşe en yakın olan noktası.

Bitmiş Adam

Son Bugaboo ve Kickapoo Seferi'nden Bir Öykü
Pleurez, pleurez, mes yeux, et fondez-vous en eau! La moitié de ma vie a mis l'autre au tombeau.
---Corneille. - (Le Cid, III, iii.)

O pek yakışıklı, hoş adamla, Fahri Tuğgeneral John A.B.C. Smith'le nerede tanıştığımı şimdi hatırlamıyorum. Beni onunla birinin tanıştırdığından eminim - bir toplantıda tanıştırıldığımızı biliyorum - önemli bir şey hakkında konuştuğumuzdan da şüphem yok - bunu bir yerde yaptığımıza kesinlikle inanıyorum - ama neresiydi, anlaşılmaz bir şekilde unuttum. Aslında tanıştırılırken heyecanlıydım ve utanıyordum, bu yüzden ne zamana, ne de mekana fazla dikkat edebildim. Heyecanlı bir yapım var. Bu bana ailemden geçen bir kusur. Elimde değil. Özellikle de bir gizem kokusu almışsam - herhangi bir şeyi tam olarak kavrayamamışsam - hemen acınası bir heyecana kapılıyorum.

Bahsettiğim adam her yönüyle dikkate değer biriydi -evet, dikkate değer, gerçi bu tanım demek istediğim şeyi karşılayamayacak kadar zayıf kalıyor ama öyleydi. Boyu yaklaşık bir seksen, görünüşü fevkalade buyurgandı. İyi eğitim aldığını ve soylu bir aileden geldiğini belli eden ayrıcalıklı bir havası vardı. Bu konuda -Smith'in kişisel görünüşü konusunda- ayrıntılara girmekten hüzünlü bir tatmin duygusu alıyorum. Saçlarına Brutus bile hürmet ederdi. Başka hiçbir şey böylesine yoğun bir canlılık ve parlaklıkla dalgalanamazdı. Kapkaraydı. Favorilerinin de rengi, daha doğrusu renksizliği buydu. Bunlardan bahsederken elimde olmadan şevke geliyorum görüyorsunuz. Onların yeryüzündeki en güzel favoriler olduklarını söylemek abartmak olmaz. Her halükarda çevreledikleri ve bazen kısmen gölgeledikleri ağzı tamamen eşsizdi. Bu ağızda düşünülebilecek en düzgün ve en parlak beyaz dişler vardı. Aralarından her uygun anda öyle net, melodik ve güçlü bir ses çıkıyordu ki, eşi benzeri

yoktu. Gözleri de epey dikkatimi çekmişti. Koyu elaydılar. Son derece iri ve parlaktılar. Bu gözlerin etrafında yüzündeki o derin ifadeyi doğuran o ilginç kırışıklıklar beliriyordu sık sık.

Generalin göğsü tartışmasız şimdiye kadar gördüğüm en biçimli göğüstü. Muhteşem uyumunda tek kusur bulamazdınız. Bu sıradışılık sayesinde, mermer Apollo'yu bile küçük düşürüp yüzünü kızartabilecek bir çift omzu kusursuzca taşıyordu. Biçimli omuzlara karşı tutkum vardır ve daha önce hiç kusursuz omuz görmemiş olduğumu söyleyebilirim. Kolları da son derece biçimliydi. Bacakları da kollarının gerisinde kalmıyordu. Bunlar gerçekten olabilecek en iyi bacaklardı. Bu konudaki bütün uzmanlar bacaklarının iyi olduğunu kabul ederdi. Ne fazla kalın, ne fazla inceydiler - yani ne kaba, ne cılızdılar. Os femoris'inin kıvrımından daha zarif bir şey düşünemiyorum. Kamış kemiklerinin arkasındaki, orantılı baldırlarına doğru yükselen çıkıntıların boyutları tam olması gerektiği gibiydi. Tanrım, keşke genç ve yetenekli heykeltıraş arkadaşım Chiponchipino, Fahri Tuğgeneral John A.B.C. Smith'in bacaklarını görebilseydi.

Böylesine yakışıklı adamların sayısı sebepler ya da böğürtlenler kadar fazla olmasa da, demin bahsettiğim o dikkate değer şeyin -bu yeni tanışımın yaydığı o tuhaf je ne sais quoi havasının- sadece fiziksel kusursuzluğunda yattığına inanamıyordum bir türlü. Belki de tavırlarındaydı. Ama bu hususta da eminmiş gibi yapamazdım. Duruşunda kurallara fazla bağlılık, bir katılık vardı. Her hareketine ölçülü ve, nasıl desem, köşeli bir kesinlik hakimdi. Bu hakimiyet, daha ufak cüsseli birinde görülse kesinlikle hoş gelmezdi. Yapmacıklık, kendini beğenmişlik ya da kendini baskı altında tutma olarak algılanırdı. Ama onun gibi iri cüsseli bir adama mağrurluk, buyurganlık havası, kısacası devasa boyutlarının vakarına uygun bir nitelik katıyordu.

Beni General Smith'le tanıştıran nazik arkadaşım kulağıma adamla ilgili birkaç söz fısıldamıştı. Dikkate değer biriydi -son derece dikkate değer biri- aslında çağın en dikkate değer adamlarından biriydi. Kadınların da gözdesiydi. Bunun başlıca sebebi cesaretiyle nam salmış olmasıydı.

"Bu konuda rakipsizdir -gözü hiçbir şeyi görmez- oturup ateş bile yer," dedi arkadaşım, sesini iyice alçaltarak. Sesindeki gizem havası beni heyecanlandırmıştı.

"Oturup ateş bile yer. Bunu Güney'de Bugaboo ve Kickapoo Kızılderilileriyle yapılan son büyük bataklık savaşında kanıtladı."

(Arkadaşım gözlerini iyice açtı). "Tanrım! - Kan ve gürlemeler arasında! Kahramanlıkları olağanüstü! - Adını duymuşsundur herhalde? - bu işte o adam-"

"Vay adamım, nasılsın? Ne var ne yok? Seni gördüğüme gerçekten çok sevindim!" diyerek tam burada araya girdi General. Yaklaşırken arkadaşımın elini kavradı ve ben takdim edilirken kaskatı eğilip selam verdi. O sırada daha önce hiç bu kadar net ve güçlü bir insan sesi duymadığımı düşünmüştüm (hâlâ da öyle düşünmekteyim). Ama şunu da söylemeliyim ki tam o anda araya girmesine üzülmüştüm, çünkü arkadaşımın Bugaboo ve Kickapoo seferi hakkında fısıldamaya başladığı şeyler, bu savaşın kahramanını adamakıllı merak etmeme yol açmıştı.

Ancak Fahri Tuğgeneral John A.B.C Smith'in son derece zevkli ve ilginç sohbeti bu üzüntüden kısa sürede kurtulmamı sağladı. Arkadaşım hemen yanımızdan ayrıldı ve biz iki kişi epey uzun bir sohbet yaptık. Sadece iyi vakit geçirmekle kalmamış, aynı zamanda gerçekten pek çok şey öğrenmiştim. Böylesine akıcı konuşan ya da böylesine geniş bir genel kültür birikimine sahip birini ilk kez görüyordum. Ancak o anda en çok ilgimi çeken konuya değinmekten kendisine uygun bir tevazuyla kaçındı. Bugaboo savaşında geçen gizemli olayları kastediyorum. Ben de kendimce incelik gösterip bu konuyu açmadım. Oysa aslında konuyu açmak için içimde büyük bir dürtü vardı. O yiğit askerin felsefi konuları tercih ettiğini ve özellikle mekanik icatlar sahasındaki hızlı gelişmelerden bahsetmekten hoşlandığını fark ettim. Aslında konuşmayı nereye çekersem çekeyim dönüp dolaşıp bu noktaya getiriyordu.

"Kesinlikle eşi benzeri görülmemiş harika bir çağda yaşayan, harika insanlarız biz," diyordu. "Paraşütler, demiryolları - insan tuzakları ve yaylı tüfekler! Buharlı gemilerimiz bütün denizlerde. Nassau balonu Londra'yla Timbuktu arasında düzenli seferlere başlamak üzere (her iki yönde gidiş sadece yirmi sterlin). Peki ya elektromanyetiğin o müthiş ilkelerinin toplumsal yaşam - sanat - ticaret - edebiyat üzerinde yaratacağı ani, muazzam etkiyi kim hesaplayacak! Hepsi bu kadar da değil! icatların sonu yok. Her gün en harika - en dahice ve şunu da ekleyeyim ki Bay - Bay - Thompson'du sanırım - dediğim gibi, şunu da ekleyeyim ki en faydalı - gerçekten en faydalı mekanik icatlar mantar gibi bitiyor - veya daha mecazi bir örnek vermem gerekirse mesela - ah - çekirgeler - çekirgeler gibi, Bay Thompson - etrafımızda - hah - hah - hah - sıçrayıp duruyorlar!"

Adım kesinlikle Thompson değil. Ama General Smith'ten ayrılırken adama karşı duyduğum ilginin artmış olduğunu, konuşma yetisinden son derece etkilenmiş ve bu mekanik icatlar çağında yaşamakla tadını çıkardığımız değerli ayrıcalıkların derin bir şekilde bilincine varmış olduğumu söylemem gereksiz. Ancak merakımı tamamen giderememiştim. Fahri Tuğgeneral ve özellikle de Bugaboo ve Kickapoo seferi sırasında olan ve Generalin quorum pars magnafuit o müthiş olaylar hakkında yakın arkadaşlarım arasında bir araştırma yapmaya karar verdim.

Karşıma çıkan ilk fırsatı değerlendirmekte horresco referens hiç duraksamadım. Rahip Doktor Drummummupp'ın kilisesinde bir Pazar günü tam vaaz sırasında sadece uzun sırada değil, aynı zamanda da değerli ve konuşkan biri olan ufak tefek arkadaşım Bayan Tabitha T. Thus'ın yanında oturmakta olduğumu fark edince kendimi kutladım. Bunda haklıydım, çünkü Fahri Tuğgeneral John A.B.C. hakkında bir şeyler bilecek biri varsa bence o kesinlikle Bayan Tabitha T. idi. Birkaç işaretleşmeden sonra sotto voce devam edip canlı bir diyaloga başladık.

"Smith!" dedi, son derece açıkça sorduğum soruya karşılık olarak. "Smith! General John A.B.C. mi? Onun hakkında her şeyi bildiğini sanıyordum! Çağımız muhteşem icatlar çağı! Korkunç bir olaydı! Kickapoolar, yabaniler sürüsü! - Bir kahraman gibi dövüştü - kahramanlıkları olağanüstü - ismi sonsuza dek anılacak. Smith! Fahri Tuğgeneral John A.B.C! Herhalde biliyorsundur, o adam-" "Adam," diye araya girdi Doktor Drummummupp en yüksek sesiyle ve kürsüye neredeyse üstümüze devirecek kadar şiddetle vurarak; "kadından doğan adam fazla ömre sahip değildir. Büyür ve bir çiçek gibi kesiliverir!" Sıranın ucuna doğru gitmeye başladım. Bu arada rahibin bakışlarından kürsü için neredeyse yıkıcı sonuçlar doğuran o hiddetin kaynağının arkadaşımla fısıldaşmamız olduğunu anlamıştım. Yapabileceğim bir şey yoktu. Bu yüzden oturup bir kurban gibi o son derece önemli vaazı vakarlı bir sessizlik içinde uslu uslu dinledim.

Ertesi akşam Rantipole tiyatrosuna, biraz geç bir saatte gittim. Burada o cana yakın ve her şeyden haberdar, muhteşem varlıkların, Bayan Arabella ve Bayan Miranda Cognoscenti'nin locasına girmekle merakımı hemen gidereceğimden emindim. Ünlü trajedi aktörü Climax, dolu bir salona İago'yu oynuyordu.

İsteklerimi ifade etmekte biraz zorlandım; özellikle de locamız perdenin yanında ve sahneye çok yakın olduğu için.

"Smith mi?" dedi Bayan Arabella, sonunda sorularımın hedefini anlayınca.

"Smith mi? General John A.B.C. mi?" "Smith mi?" diye sordu Miranda düşünceli bir sesle. "Tanrım, hiç daha yakışıklı bir adam gördün mü?" "Asla ham'fendi, ama lütfen söyleyin-" "Veya o kadar eşsiz bir zerafet?" "Kesinlikle hayır! Ama lütfen anlatın-" "Veya sahne etkisini böylesine iyi değerlendirebilen bir başkasını?" "Ham'fendi!" "Veya Shakespeare'in güzelliklerini daha derinden anlayan birini? Şu bacağa baksana!" "Kahretsin!" deyip tekrar kız kardeşine döndüm.

"Smith mi?" dedi. "General John A.B.C. Smith mi? Korkunç bir olaydı, değil mi? Şu Bugaboolar da ne yabani — vahşiler sürüsü — ama muhteşem bir icatlar çağında yaşıyoruz! - Smith! - Ah evet! Büyük bir adam - tam bir yiğit - ismi sonsuza dek anılacak - kahramanlıkları olağanüstü! Demek hiç duymadın!" (Bunu çığlık atarak söyledi.) "Tanrım! O adam-" " ----------- adam otu Ya da dünyanın bütün uyku getiren şurupları Yetmeyecek düne borcun olan O tatlı uykuya dalmana!" diye gürledi Climax kulağımın dibinde. Bir yandan da yumruğunu suratıma sallayıp duruyordu. Buna katlanamazdım ve katlanmadım da. Cognoscetilerin yanından hemen ayrılıp sahne arkasına geçtim ve o sefil serseriye öyle bir dayak attım ki, eminim hayatının sonuna kadar hatırlayacaktır.

Tatlı dul Bayan Kathleen O'Trump'ın partisinde benzer bir hayal kırıklığı yaşamayacağımdan emindim. Bu yüzden oyun masasında sohbet etmek için o güzel ev sahibesinin karşısına oturur oturmaz, yanıtları huzurum için son derece gerekli hale gelmiş olan o soruları hemen sormaya giriştim.

"Smith mi?" dedi partnerim, "General John A.B.C mi? Korkunç bir olaydı, değil mi? Karo mu demiştin? O Kickapoolar ne korkunç yabaniler! Vist oynuyoruz Bay Tattle - ama icatlar çağında yaşıyoruz, kesinlikle - kesinlikle par excellence çağında - Fransızca biliyor musunuz? Oh, gerçek bir kahraman - tam bir yiğit - kupa yok mu Bay Tattle? İnanmıyorum! İsmi sonsuza dek anılacak - kahramanlıkları olağanüstü! Demek hiç duymadın!! O adam-" "Adam mı? - Yüzbaşı Adam mı?" diye haykırdı ufak tefek, gereksiz bir kadın odanın diğer ucundan. "Yüzbaşı Adam'ın düellosundan

mı bahsediyorsunuz? Oh, mutlaka dinlemeliyim - lütfen anlatın - devam edin Bayan O'Trump! Lütfen hemen devam edin!" Ve Bayan O'Trump devam etti. Ya vurulmuş ya da asılmış olan, veya hem vurulması, hem de asılması gereken Yüzbaşı Adam diye birinden bahsedip durdu. Evet! Bayan O'Trump devam etti, bense - bense çekip gittim. O akşam Fahri Tuğgeneral John A.B.C. Smith'e ilişkin daha fazla bir şey duyma şansım yoktu.

Yine de bu kötü şans dalgasının sonsuza dek sürmeyeceğini söyleyerek kendimi avutuyordum. Böylece bilgi almak için o büyüleyici küçük meleğe, zarif Bayan Pirouette'ye gittim.

"Smith mi?" dedi Bayan P., birlikte döne döne dans ederken. "Smith mi? General John A.B.C. mi? O Bugabooların yaptığı ne korkunçtu, değil mi? Şu kızılderililer ne korkunç yaratıklar! Ayağıma basıyorsunuz! Ne ayıp. - Çok cesur bir adam, zavallıcık! Ama bu çağın icatları muhteşem - oh Tanrım, nefesim kesildi - tam bir yiğit - kahramanlıkları olağanüstü - demek hiç duymadın!! - İnanamıyorum - oturup seni aydınlatmam gerekecek - Smith! O adam-" "Adamın zoruna bak!" diye öfkeyle haykırdı Bayan Bas-Bleu, ben Bayan Pirouette'yi bir sandalyeye götürürken. "Duyulmuş şey mi? Man-Fred diyorum, kesinlikle Man-Friday değil." Bayan Bas-Bleu bana oldukça buyurgan bir tavırla el etti ve Lord Byron'ın şiirsel dramalarından birinin adı üstüne onunla tartışmak üzere Bayan P.'nin yanından hemen ayrılmak zorunda kaldım. Şiirin adının Man-Fred değil kesinlikle Man-Friday olduğunu hararetle savunduktan sonra geri döndüğümde Bayan Pirouette'yi bulamadım. Evime Bas-Bleus'un yedi ceddine küfrederek, oldukça sinirli bir halde döndüm.

Şimdi işler oldukça ciddi bir hal almıştı. Hemen yakın dostum Bay Theodore Sinivate'yle görüşmeye karar verdim. Çünkü hiç değilse ondan net bilgiler alabileceğimi biliyordum.

"Smith mi?" dedi, o çok bilinen heceleri uzatma âdetiyle. "Smith mi? General John A.B.C. mi? O Kickapo-o-o-olar da amma yabaniymiş değil mi? Değil mi? Tam bir yiğit - yazık oldu vallahi! Mükemmel bir icatlar çağı! Ka-a-ahramanlıkları olağanüstü! Bu arada Yüzbaşı Ada-a-a-am'dan bahsedildiğini işitmiş miydin?" "Yüzbaşı Adam'ın canı cehenneme!" dedim. "Lütfen hikayene devam et." "Hımm! Peki! Kesinlikle la méme ch-o-ose, Fransa'da dediğimiz gibi. Smith ha? Tuğgeneral John A-B-C mi? Şimdi sen," - (Bay S. burada parmağını burnunun yanına koymayı uygun buldu) - "şimdi sen gerçekten, sahiden Smith'in başına gelenleri bilmediğini mi ima

ediyorsun? Smith mi? John A-B-C mi? Ama o adam-" "Bay Sinivate," dedim yalvarırcasına, "o maskeli adam mı?" "Ha-a-ayır!" dedi çok bilmiş bir bakış fırlatarak. "A-a-a-aydaki adam da değil." Bu yanıtın kesinlikle büyük bir hakaret olduğuna karar verdim ve evi hemen büyük bir küskünlükle terk ettim. Arkadaşım Sinivate'yi çok yakında bu bir centilmene yakışmayan soysuzca tavrından ötürü hesaplaşmaya davet etmeye karar vermiştim. Ancak bu arada kesinlikle peşine düştüğüm bilgiden vazgeçmek niyetinde değildim. Hâlâ bir kaynağım vardı. Kaynağın tam başına gidecektim. Hemen General'e gidecek ve ondan açıkça bu berbat gizemi aydınlatmasını talep edecektim. En azından bu şekilde belirsizliğe meydan vermeyecektim. Açık, olumlu, buyurgan bir tavırla konuşacaktım - kısa ama - Tacitus ya da Montesquieu kadar özlü.

Ona gittiğimde vakit erkendi ve General o sırada giyiniyordu. Ben bunun çok acil bir mesele olduğunda diretince yaşlı bir zenci uşak beni hemen yatak odasına götürdü ve ziyaretim sona erene dek de odadan çıkmadı. Odaya girerken etrafıma bakınıp Generali aradım tabii, ama önce göremedim. Yerde, ayaklarımın dibinde büyük ve oldukça tuhaf görünüşlü bir bohça vardı. Dünyanın en keyifli ruh halinde olmadığımdan bohçayı yolumdan uzaklaştırmak için bir tekme savurdum.

"Hımm! Öhö! Çok nazikçe bir davranış!" dedi bohça, dünyanın en alçak, ince ve komik seslerinden biriyle. Bir cırlamayla ıslık karışımını andırıyordu. Hayatımda böyle ses duymamıştım.

"Öhö! Çok nazikçe bir davranış olduğunu söylemeliyim." Bir dehşet çığlığı atıp odanın diğer ucuna kaçtım.

"Tanrım! Sevgili dostum," diye tekrar ıslık çaldı bohça, "ne - ne - ne - neyin var? Sanki beni tanımıyormuş gibisin." Buna ne diyebilirdim - ne diyebilirdim? Sendeleyerek bir koltuğa çöktüm ve ardına kadar açılmış gözlerim ve ağzımla bu şaşırtıcı olayın çözümünü bekledim.

"Ama beni tanımaman çok tuhaf değil mi?" diye tekrar cırladı o belirsiz şey.

Şimdi döşemede anlaşılmaz bir değişim geçirmekte olduğunu görebiliyordum. Hareketleri çorap giyen birininkine çok benziyordu. Ancak görünürde sadece tek bir bacak vardı.

"Ama beni tanımaman çok tuhaf değil mi? Pompey, şu bacağı getirsene!" Pompey ona oldukça iri ve çoraplı bir bacak uzattı. Yaratık

bacağı bir çırpıda taktıktan sonra önümde dimdik ayakta durdu.

"Kanlı bir savaştı," diye devam etti yaratık, kendi kendine konuşurcasına.

"Ama Bugaboolarla ve Kickapoolarla savaşan insan bir iki sıyrıkla kurtulmayı bekleyemez tabii. Pompey, şu kolu da uzatır mısın? Thomas," (bana döndü) "kesinlikle takma bacak piyasasında bir numaradır. Ama olur da bir kola ihtiyaç duyarsan sevgili dostum, sana gerçekten Bishop'ı tavsiye ederim." Pompey ona bir kol taktı.

"Üstünde epey çalıştık. Şimdi omuzlarımla göğsümü tak kara köpek! En iyi omuzları Pettitt yapar, ama bir göğüs için Ducrow'a gitmelisin." "Göğüsler!" dedim.

"Pompey, şu peruğu ne zaman getireceksin? İnsanın kafa derisinin yüzülme - si berbat bir şey tabii, ama saçlar için De L'Orme'ye gidebilirsin." "Saçlar!" "Şimdi dişlerimi ver zenci! İyi dişler istiyorsan hemen Parmly'ye gitmelisin. Fiyatı yüksektir ama işçiliği mükemmeldir. O dev Bugaboo tüfeğinin kabzasını suratıma indirdiğinde epey iri parçalar yuttum." "Kabza! İndirmek!! Göz göre göre!!!" "Ha evet, bu arada gözüm de şurada işte. Pompey, tembel herif, şunu taksana! O Kickapoolar insanın gözünü bir anda oyuveriyor. Ama Dr. Williams tanınmasa da gerçekten işinin ehli. Yaptığı gözlerle ne kadar iyi görüyorum bilemezsin." Şimdi önümdeki nesnenin yeni tanışım Fahri Tuğgeneral John A.B.C. Smith olduğunu açıkça görmeye başlıyordum. Pompey'in faaliyetleri itiraf etmeliyim ki adamın görünüşünde çarpıcı bir değişim yaratmıştı. Ama sesi beni hâlâ şaşırtıyordu. Ancak bu açık gizem bile hemen aydınlandı.

"Pompey, seni kara hergele," diye cırladı General. "Damaksız çıkmama gönlün razı olmaz herhalde?" Bunun üzerine zenci bir özür mırıldanarak efendisinin yanına gitti ve bir at binicisinin çok bilmiş edasıyla ağzını açıp içine tuhaf görünüşlü bir makine yerleştirdi. Bu işi nasıl öyle hünerle yaptığını tam olarak anlayamadım. Ancak General'in yüzündeki ifade bir anda, şaşırtıcı bir şekilde değişti. Tekrar konuştuğunda tanıştığımızda dikkatimi çeken o yoğun tını ve güç, sesine geri dönmüştü.

"Kahrolası serseriler!" dedi. Bunu öyle net bir sesle söylemişti ki irkildim.

"Kahrolası serseriler! Sadece damağımı çökertmekle kalmadılar, dilimin en az sekizde yedisini kesme zahmetine de girdiler. Ama iş böyle şeylere

gelince Amerika'da gerçekten Bonfanti gibisi yoktur. Sana onu güvenle tavsiye edebilirim." (Burada General eğilerek selam verdi.) "Ve seni temin ederim ki şu anda bu tavsiyede bulunuyor olmak bana büyük bir haz veriyor." İnceliğine olabildiğince nazikçe teşekkür ettikten sonra yanından hemen ayrıldım, işin aslını tamamen anlamıştım. Uzun süredir kafamı meşgul eden gizemi tamamen çözmüştüm. Her şey ortadaydı. Apaçıktı. Fahri Tuğgeneral John A.B.C. Smith, o adam -bitmiş adamdı.

Çan Kulesindeki Şeytan

Saat kaç? - ESKİ DEYİŞ

Dünyanın en güzel yerinin Hollanda'daki Vondervotteimittiss kasabası olduğunu -heyhat! Artık değil- herkes az çok bilir. Yine de ana yollardan biraz uzakta, ücra bir yerde bulunduğundan okuyucularımdan oraya gidenlerin pek fazla olmadığını sanıyorum. Gitmemiş olanlar için bu kasabadan biraz bahsetmem yerinde olur. Aslında yakınlarda kasabanın başına gelen felaketi anlatarak kasaba sakinlerine sempati duyulmasını sağlamak niyetinde olduğum için bu daha da büyük bir gerekliliğe dönüşüyor. Beni tanıyanlar üstlendiğim bu görevi elimden geldiğince iyi yapacağımdan, katı bir tarafsızlık sergileyeceğimden, verileri ihtiyatla inceleyeceğimden ve otoritelerin yazdıklarını karşılaştıracağımdan kuşku duymayacaktır. Bir tarihçinin görevidir bunları yapmak.

Vondervotteimittiss kasabasının en başından beri şimdiki gibi olduğunu çeşitli kitaplara, elyazmalarına ve yazıtlara dayanarak söyleyebilirim. Ancak ne zaman kurulduğu konusunda ne yazık ki tıpkı bazen bir takım cebir formülleri karşısında bocalayan matematikçiler gibi belirsiz bir belirginlikle konuşmak zorundayım. Bu yüzden kurulduğu tarih bence, kasabanın köklü geçmişini de göz önüne alırsak, rakamsal olarak söylenebilecek herhangi bir sayıdan daha az olamaz.

Vondervotteimittiss isminin nereden geldiğine gelince, ne yazık ki bu konuda da kesin bir şey söyleyemiyorum. -Bu hassas konu üstünde öne sürülen çeşitli fikirler var. Bunların bazıları zekice, bazıları bilgece, bazıları da tam tersi şekilde yazılmış. Hiçbiri bana tatminkar gelmiyor. Belki Grogswigg'in Kroutaplenttey'inkine oldukça yakın tezini ihtiyatla tercih etmek yerinde olur. Şöyle diyor: "Vondervotteimittiss - Vonder, lege Donder - Votteimittiss, quasi und Bleitziz-Bleitziz obsol: Pro Blitzen." Bu türetme Kasaba Meclis Binası'nın üstündeki çan kulesinin tepesindeki yazıyla

örtüşüyor. Ancak böylesine önemli bir konuya daha fazla değinmek istemiyorum. Bu konuda bilgilenmek isteyen okuyuculara Dundergutz'un Oratiunculoe de Rebus Proeter-Veteris'ini öneririm. Ayrıca Blunderbuzzard'ın De Derivationibus'unun kırmızı-siyah karakterli Folyo Gotik baskısının 27. sayfadan 5000. sayfaya kadarki kısmını tavsiye ederim. Ayrıca oradaki, Stuffundpuffun el yazısıyla yazılı kenar notlarını Gruntundguzzell'in dipnotlarıyla karşılaştırın.

Vondervotteimittiss isminin nereden ve ne zaman geldiği belirsiz olsa da, daha önce de söylediğim gibi hiçbir değişiklik geçirmemiş olduğundan kuşku duyamayız. Kasabanın en yaşlıları bile bu ismin hep aynı olduğunu söylerler. Hattâ en küçük bir değişikliğin imasını bile hakaret sayarlar. Kasaba yusyuvarlak bir vadinin içinde bulunmaktadır. Vadinin çevresi yaklaşık yarım kilometredir ve etrafı alçak tepelerle çevrilidir. Kasaba halkı bu tepeleri aşmayı hiç denememiştir. Öte tarafta hiçbir şey olmadığına inanmak gibi sağlam bir gerekçeleri vardır.

Vadinin oldukça düz ve yassı taşlarla kaplı olan eteklerinde altmış küçük ev bir sıra halinde dizilmiştir. Sırtı tepeye dayalı olan bu evler mecburen ortadaki düzlüğe bakmaktadır. Düzlüğün orta noktasından her eve tam elli beş metre vardır. Her evin önünde küçük bir bahçe vardır. Bu bahçelerin her birinde kavisli bir yol, bir güneş saati ve yirmi dört lahana bulunur. Binalar birbirine o kadar benzer ki hiçbir şekilde ayırt edilemezler. Çok eskiden inşa edildiklerinden mimari tarzları biraz tuhaftır, ama bu canlılıklarına gölge düşürmez. Küçük, kırmızı, siyah uçlu tuğlalardan yapılmadırlar. Bu yüzden duvarları kocaman birer satranç tahtası gibi görünür. Üçgen biçimindeki damları öne dönüktür. Dam saçaklarının ve giriş kapılarının üstünde evin geri kalanı kadar büyük saçak silmeleri vardır. Çatıda çok sayıda kiremit bulunur. Uçları uzun ve kıvrıktır.

Binaların ahşap kısımları koyu renklidir ve etraflarında pek çok oyma vardır. Bunların şekilleri birbirinden pek farklı değildir, çünkü Vondervotteimittiss oymacıları hep sadece iki şeyin oymasını yapabilmiştir — saatlerin ve lahanaların. Ama bunları kusursuzca oyarlar. Keskilerini kullanacak bir yer bulur bulmaz eşsiz dehalarını sergilemeye başlarlar.

Evlerin içi de dışı gibidir. Eşyalar hep aynıdır. Yerler kare çinilerle kaplıdır. İnce, kavisli bacakları olan encik ayaklı sandalyelerle masalar siyah tahtadan yapılmadır. Şömine alınlıkları geniş ve yüksektir. Alınlığın ön tarafındaki saat ve lahana oymaları yetmezmiş gibi, üstünde tam ortada

bir de gerçek saat vardır. Muazzam tiktaklar çıkaran bu saate alınlığın iki ucundaki lahana saksıları eşlik eder. Lahanalarla saatin arasında küçük birer porselen adam heykelciği durur. Heykelciklerin iri birer göbeği ve bu göbeklerde büyük, yuvarlak birer delik vardır. Bu delikten bakılınca içerde bir saat olduğu görülür.

Ocaklar büyük ve derindir. İçinde kavisli kütük demirleri vardır. Ocak hep yanar ve üstünde lahana turşulu domuz eti kaynayan koca bir kazan vardır. Evin hanımı sürekli bu kazanın başındadır. Ufak tefek, şişman, yaşlı bir kadındır. Mavi gözlü ve kırmızı yüzlüdür. Başına mor ve sarı kurdelelerle süslenmiş, sivri tepeli iri bir kep geçirmiştir. Turuncu renkteki yünlü giysisinin kalça kısmı son derece kabarık, robası çok kısadır. Aslında diğer açılardan da çok kısadır elbise, dizden aşağı inmez. Kadının dizleri ve ayak bilekleri kalındır, ama bu bilekleri bir çift yeşil, hoş çorap örter. Pembe deri ayakkabıları sarı kurdelelerle bağlanmış, bunlara lahana şeklinde düğüm atılmıştır. Sol elinde küçük, ağır bir Hollanda saati taşır. Sağ elinde ise lahana turşusuyla domuz etini karıştırdığı bir kepçe vardır. Yanında tombul bir tekir kedi durur. Kuyruğuna yaldızlı bir oyuncak çalar saat bağlanmıştır. Bunu oraya "oğlanlar" bağlamıştır.

Üç tane olan oğlanlar bahçede domuza bakmaktadır. Her biri altmışar santim boyundadır. Üç köşeli amiral şapkaları, kalçalarına kadar inen mor yelekleri, tavşan derisi bol pantolonları, kırmızı yün çorapları, iri sivri tokalı ağır ayakkabıları ve iri sedef düğmeli uzun ceketleri vardır. Ayrıca her birinin ağzında birer pipo, sağ elinde de küçük birer saat bulunmaktadır. Pipolarından bir nefes çekip saate bakar, sonra saate bakıp pipolarından bir nefes çekerler. Son derece şişman ve tembel olan domuz bazen yerdeki tek tük lahana yapraklarını yer, bazen de arkasındaki, o yumurcakların kedi kadar güzel görünsün diye kendi kuyruğuna da bağlamış olduğu yaldızlı çalar saate bir tekme savurur.

Ön kapının hemen önünde, yüksek arkalı, oturak yeri deriden, tıpkı içerdeki sandalye ve masalar gibi kavisli bacaklı ve encik ayaklı bir koltukta evin reisi oturmaktadır. Son derece şişman, kısa boylu, yaşlı bir beydir, iri, yuvarlak gözleri ve devasa bir gerdanı vardır. Giysileri oğlanlarınki gibidir. Tek farkı piposunun onlarınkilerden büyük olması ve daha fazla duman çıkarabilmesidir. Oğlanlar gibi adamın da bir saati vardır, ama o saatini cebinde taşır. (Aslına bakılırsa ilgilenmesi gereken, saatten daha önemli bir şey vardır; bunun ne olduğunu az sonra açıklayacağım.)

Sağ ayağı sol dizinin üstünde, öyle oturmaktadır; yüzünde ciddi bir ifade vardır ve gözlerinden en azından birini sürekli, kararlılıkla düzlüğün ortasındaki dikkate değer bir nesnenin üstünde tutar.

Baktığı şey Kasaba Meclis Binası'nın çan kulesinin içinde bulunmaktadır. Kasaba Meclisi'nin tüm üyeleri son derece kısa, şişman, yağlı, zeki adamlardır, iri, tabak gibi gözleri ve tombul gerdanları vardır. Vondervotteimittiss'in sıradan sakinlerininkinden çok daha uzun ceketleri ve çok daha büyük ayakkabı tokaları vardır. Kasabadaki geçici ikametimden sonra defalarca toplandılar ve şu üç önemli kanıyı benimsediler: "Eski köye yeni âdet getirmek gereksizdir-" "Vondervotteimittiss'in dışında katlanılabilecek bir yer yoktur-" ve "Saatlerimizle lahanalarımız bize yeter." Meclis'in toplantı salonunun üstünde çan kulesi, çan kulesinin içinde de çan bölmesi bulunur. Bu bölmenin içinde Vondervotteimittisslilerin kendini bildi bileli gurur ve hayret duyduğu, büyük saat vardır. Deri koltuklarda oturmakta olan yaşlı beylerin gözlerinin çevrili olduğu nesne budur.

Büyük saatin yedi yüzü vardır - her biri çan kulesinin yedi tarafından birindedir - her taraftan görülebilsin diye. Yüzleri büyük ve beyaz, kolları ağır ve siyahtır. Görevi sadece onun bakımını yapmak olan bir görevli vardır. Ama bu görev paralı işlerin en kolayıdır, çünkü Vondervotteimittiss saatinde şimdiye kadar bir sorun çıktığı görülmemiştir. - Son zamanlara kadar böyle bir şeyi ima etmek bile kafirlik sayılırdı. O büyük çan, arşivlerde kaydı olan en eski zamanlardan beri her saat başı düzenli olarak çalmıştır. Aslında bu, kasabadaki diğer saatler için de geçerliydi. Saatin kaç olduğunu öğrenmek için buradan daha iyi bir yere gidilemezdi. O iri çan "On iki!" demenin vakti geldiğine karar verince bütün itaatkar hayranları ağızlarını aynı anda açar, verdikleri ses sanki büyük saatin yankısı olurdu. Kısacası, kasabalılar lahanalarını seviyorlardı, ama saatleriyle gurur duyarlardı.

Az zahmetli çok maaşlı bütün işlere öyle böyle bir saygı duyulur. Vondervotteimittiss'in çan kulesi görevlisi az zahmetli çok maaşlı işlerin en mükemmelinde çalıştığından dünyanın en saygı gören insanıdır. Kasabanın en yüksek mevkili adamıdır. Domuzlar bile ona başlarını kaldırıp saygıyla bakar. Ceketi kasabanın diğer beylerininkilerden çok daha uzun - piposu, ayakkabı tokaları, gözleri ve midesi çok daha büyüktür. Gerdanına gelince: Onda çifte gerdan vardır.

Böylece o mutlu Vondervotteimittiss kasabasının tablosunu çizmiş oldum. Böylesine güzel bir resmin tepetaklak olması ne acı! En bilge kasabalılar arasında bir deyiş vardır. "Tepelerin ardından hayırlı bir şey gelmez," derler. Bu sözlerde bir kehanet gizliydi adeta. Ve bu kehanet, gerçekleşmek için iki gün önce, saat tam öğlen on ikiye beş kala doğu tarafındaki tepenin zirvesinde son derece tuhaf görünüşlü bir nesnenin belirmesini bekliyordu. Böyle bir görüntü tabii ki herkesin ilgisini çekti ve deri bir koltukta oturmakta olan her kısa boylu yaşlı bey gözlerinden birini, diğerini çan kulesindeki saatten ayırmadan, korkuyla o tarafa çevirdi.

Saat on ikiye üç varken söz konusu tuhaf nesnenin oldukça kısa boylu, yabancı görünüşlü genç bir adam olduğu anlaşılmıştı. Tepelerden hızla inmekteydi, bu yüzden kısa süre sonra herkes ona iyice bakma fırsatı buldu. Şimdiye kadar Vondervotteimittiss'te görülmüş en kısa boylu adamdı. Teni enfiye renginin koyu bir tonundaydı. Uzun bir kanca burnu, bezelye gibi gözleri, geniş bir ağzı ve mükemmel dişleri vardı. Dişlerini sergilemeye özellikle çaba harcıyormuş gibiydi, çünkü sırıtırken ağzı neredeyse kulaklarına değecekti. Bıyıkları ve favorileri yüzünün geri kalanını gizliyordu. Başı açıktı ve saçı özenle, küçük bukleler halinde yapılmıştı. Üstünde dar, kırlangıç kuyruklu siyah bir ceket (bir cebinden upuzun bir beyaz mendil sarkıyordu), siyah ve kısa bir keşmir pantolon, siyah çoraplar ve fiyonk yapılmış enli saten kurdeleli, bombeli rugan iskarpinler vardı. Bir kolunun altında dev bir şapka, diğer kolunun altındaysa kendisinin neredeyse beş misli bir keman taşımaktaydı. Sol elinde altın bir enfiye kutusu vardı. Tepeden hoplayıp zıplayarak, tuhaf adımlarla inerken kutudan sürekli enfiye çekiyordu; yüzünde olabilecek en yoğun bir tatmin ifadesiyle. Tanrım! Vondervotteimittiss'in dürüst sakinleri için nasıl bir görüntüydü bu! Açık konuşmak gerekirse, adam her ne kadar sırıtsa da yüzü küstah ve sinsiydi; ve şaha kalka kalka kasabanın ortasına inerken rugan iskarpinlerinin tuhaf bombeleri epey şüphe uyandırmıştı. Onu o gün gören pek çok kasabalı kırlangıç kuyruklu ceketinin cebinden son derece göze batar bir şekilde sarkan o beyaz patiska mendilin altına bir göz atmak için çok şey verirdi. Ama kasabalıyı asıl kızdıran şey, o alçak züppenin fandango dansı yaparcasına ya da bir fırıldak gibi döne döne sağa sola giderken attığı adımlarda dünyada ritim diye bir şeyin varlığından, zamanlamanın öneminden hiç haberi yokmuş gibi görünmesiydi. Ancak kasabalılar gözlerini doğru düzgün açma fırsatını daha yeni bulmuştu ki, o serseri ortalarına sıçrayıverdi. Dans adımlarıyla bir oraya bir buraya gitti.

Sonra topuklarının üstünde hızla dönüp zıplayarak bir güvercin gibi havalandı ve Kasaba Meclisi Binası'nın ta tepesindeki çan kulesine kondu. Şaşkınlığa uğrayan çan görevlisi burada tetikte, ancak gene de vakur bir edayla pipo içmekteydi. Ama o ufacık adam görevlinin burnundan tuttu, şöyle bir çevirip çekti. Elindeki koca şapkayı adamın kafasına geçirip ta ağzına kadar indirdi. Sonra o büyük kemanıyla ona öyle uzun ve öyle temiz bir dayak çekti ki, sanki Vondervotteimittiss'in çan kulesinde bir bando alayı şeytana gösteri yapıyordu.

Şimdi on ikiye sadece yarım saniye kalmış olmasa bu ilkesizce saldırı kasabalıları nasıl gözü dönmüşçe bir intikam arayışına yöneltecekti bilemeyiz. Çan çalmak üzereydi ve herkesin saatine iyice bakması mutlak ve öncelik taşıyan bir gereklilikti. Ancak tam bu anda çan kulesindeki adam hiç işi olmadığı halde saati kurcalamaya başladı. Çan artık çalmaya başlamış olduğundan kimsenin onun hareketlerine dikkat edecek vakti yoktu, çünkü çan seslerini hep birden ağızdan saymaları gerekiyordu.

"Bir!" dedi ses.

"Bir!" diye tekrarladı Vondervotteimittiss'teki deri koltukta oturan kısa boylu beylerin hepsi - "Bir!" dedi saatleri de; "Bir!" dedi oğlanların saati de ve kediyle domuzun kuyruklarındaki küçük yaldızlı çalar saatler de.

"iki!" diye devam etti büyük çan; ve "iki!" diye tekrarladı bütün tekrarlayıcılar.

"Üç! Dört! Beş! Altı! Yedi! Sekiz! Dokuz! On!" dedi çan.

"Üç! Dört! Beş! Altı! Yedi! Sekiz! Dokuz! On!" diye yanıtladı diğerleri.

"On bir!" dedi çan.

"On bir!" diye anlaşmaya vardı diğerleri.

"On iki!" dedi çan.

"On iki!" diye karşılık verdiler ve sustular. Tamamen tatmin olmuşlardı.

"On üç!" dedi çan.

"Lanet şeytan!" diye soludu kısa boylu yaşlı beyler. Sararmışlar, pipolarını ağızlarından düşürmüş, sağ ayaklarını sol dizlerinden indirmişlerdi.

"Lanet şeytan!" diye inlediler. "On üç! On üç!! - Aman Allahım, saat - saat On üç!!" Daha sonraki o korkunç sahneyi tasvire çalışmak boşuna olur.

Bütün Vondervotteimittissliler içler açısı bir velvele kopardı.

"Mideme ne girecek?" diye kükredi oğlanlar. "Bu saatte acıkırım!" "Pipoma ne oldu?" diye küfretti bütün kısa boylu yaşlı beyler. "Allah kahretsin! Bu saatte tütmesi lazım pipomun!" Ve pipolarını tekrar, büyük bir hiddetle doldurup koltuklarına geri yaslandılar ve öyle hızlı ve şiddetle duman çekmeye başladılar ki vadiyi bir anda dolduran dumandan göz gözü görmez oldu.

Bu arada bütün lahanalar kızarmıştı. Sanki şeytan bir saat kılığına bürünüp her şeyi ele geçirmişti. Mobilyaların üstüne oyulmuş olan saatler büyülenmişçesine dans etmeye başladı. Şömine raflarının üstündekiler de öfkelerini zor zaptediyordu ve on üçü öyle durmaksızın çalmaktaydılar, sarkaçlarını öyle kıpır kıpır oynatmaktaydılar ki gerçekten korkunç bir görüntüydü. -Ama en kötüsü, artık kediler de, domuzlar da kuyruklarına bağlanmış olan küçük çalar saatlerden bıkmıştı ve öfkelerini oradan oraya koşarak, tırmalayarak ve oyarak, tiz sesler çıkarıp keskin çığlıklar atarak, miyavlayarak ve cırlayarak, insanların yüzlerine saldırarak, içeteklikleri altına koşarak, yani sonuçta mantıklı bir insanın hayal edebileceği en korkunç gürültü patırtıyı kopararak çıkarıyorlardı. Bu da yetmezmiş gibi, çan kulesindeki o adi küçük yaramaz elinden geleni ardına koymuyordu. -O alçak arada sırada dumanların arasından görülüyordu. Çan kulesinde, yerde sırt üstü yatmakta olan kule görevlisinin tepesinde oturmaktaydı. O habis herif dişlerinin arasında çanın ipini tutuyordu. İpi başıyla çekip duruyor ve çanı öyle bir çaldırıyordu ki, düşüncesi bile kulaklarımı tekrar çınlatıyor. Kucağında büyük kemanı vardı. Bunu iki eliyle tutmuş, zamanlamaymış ritimmiş aldırmadan (salak herif!) "Judy O'Flannagan'la Paddy O'Raferty" yi çalıyordu.

İşler böyle kötü bir hal alınca orayı tiksintiyle terk ettim. Şimdi doğru saati ve leziz lahanayı seven herkese yardım çağrısında bulunuyorum. Hep birlikte Vondervotteimittiss'e gidelim ve o kısa boylu herifi çan kulesinden indirerek kasabaya eski düzenini geri getirelim.

Julius Rodman'in Günlüğü

Kuzey Amerika'daki Rocky Dağları'nı Geçen İlk Uygar İnsanın Anlatısı

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Okuyucularımıza bu başlık altında, büyük bir şans eseri elimize geçmiş olan son derece ilginç bir anlatıyı sunuyoruz. Bu Günlük sadece Kuzeyde Kutup Denizi'nden güneyde Darien Kıstağı'na dek uzanan, dik ve karlı, uzun dağ silsilesinin ilk kez başarıyla geçilişini anlatmakla kalmıyor, daha da önemlisi, bu dağların ardındaki, günümüzde bile ayak basılmamış ve bilinmeyen olarak kabul edilen, bulabildiğimiz her ülke haritasında "keşfedilmemiş bölge" olarak tanımlanan engin topraklarda yapılan bir yolculuğun ayrıntılarını veriyor. Dahası burası Kuzey Amerika kıtasının sınırları içindeki keşfedilmemiş tek bölgedir. Bu yüzden dostlarımız bu Günlüğü kamunun dikkatine sunma çabamızı anlayışla karşılayacaklardır. Bu günlüğü incelerken, benzer hiçbir anlatının uyandırmadığı bir ilgi uyandı içimizde. Bu belgenin ilk kez tanıtılmasına aracı olmamızın bu ilginin uyanmasında pek etkili olduğunu sanmıyoruz. Okuyucularımızın da bizim gibi, buradaki maceraların sıradışı bir ilginçlik ve önem taşıdığını düşüneceğinden eminiz. Keşif seferinin lideri, ruhu ve tarihçisi olan bu zatın yazdıklarındaki romantik coşku, benzeri kayıtlarda genellikle görülen o soğuk ve istatistiksel havadan çok farklıdır. Bu elyazmasının elimize geçmesini sağlayan Bay James E. Rodman'i bu derginin okuyucularının çoğu iyi tanır. Dedesi ve bu anlatının yazarı olan Bay Julius Rodman'in gençlik yıllarının kederli geçmesine yol açmış bir mizaç özelliğini kendisi de paylaşmaktadır. Kalıtımsal bir hipokondridir kastettiğimiz. Bu zatı burada ayrıntılarıyla verilmiş olan sıradışı yolculuğa çıkmaya iten de her şeyden çok bu illettir ve anlaşılan, günlüğünün başlangıcında bahsettiği avlanma ve tuzak kurma planları aslında, girişiminin gözüpekliği ve

yeniliği karşısında mantığının kendi kendisine bulduğu bahanelerdir. Bizce (ki bu konuda okuyucularımız da bize katılacaktır) onu buna teşvik eden tek şey, tuhaf mizacının insanlar arasında bulmasına izin vermediği huzuru ıssızlığın ortasında aramaktı. Çöle sanki bir dosta kaçarcasına kaçtı. Anlatısındaki pek çok noktayı insani eylemlere ilişkin kanılarımızla başka hiçbir şekilde bağdaştıramıyoruz.

Elyazmasının iki sayfasını atlamayı uygun gördük. Bu sayfalarda Bay R. Missouri boyunca yola çıkmadan önceki yaşamını anlatıyor. Burada İngiltere'de doğduğunu, son derece saygın bir aileden geldiğini, orada iyi bir eğitim aldığını ve 1784'te (on sekiz yaşındayken) babası ve iki bekar kız kardeşiyle birlikte o ülkeden buraya göç ettiğini belirtmek yerinde olabilir. Aile önce New York'ta oturdu.

Ama sonra Kentucky'ye gitti ve neredeyse münzevi bir şekilde Mississippi kıyısına, şimdiki Mills' Point'in nehre açıldığı yere yerleşti. Yaşlı Bay Rodman burada, 1790 sonbaharında öldü. Ertesi sene iki kızı da birkaç hafta arayla çiçek hastalığından vefat etti. Oğlu Bay Julius Rodman kısa süre sonra (1791 baharında) ileriki sayfaların konusunu teşkil edecek yolculuğa çıktı. Söylediğine göre 1794'te bu yolculuktan döndükten sonra Virginia'da, Abingdon yakınlarında yaşamaya başladı. Burada evlendi. Üç çocuğu oldu. Soyundan gelenlerin çoğu şimdi orada yaşıyor.

Bay James Rodman'den aldığımız bilgiye göre dedesi o zorlu yolculuk sırasında sadece kısa bir günlük tutmuş ve elimizdeki elyazması o günlüğün ancak yıllar sonra ayrıntılandırılmasıyla ortaya çıkmış. Gezgin bu elyazmasını yıllar sonra, botanikçi ve Flora Boreah-Amencana ile Historie des Chines d'Amenque'in yazarı Andre Michau'nun teşvikiyle kaleme almış. Bay Jefferson'un Rocky Dağları'na bir keşif seferi düzenlemeyi düşündüğü sırada Bay Michau'dan yardım teklifi aldığı hatırlardadır. Mösyö Michau'nun yolculuğa katılmasına karar verilmiş, hattâ Kentucky'ye kadar gitmişti ki o sırada Philedelphia'da bulunan Fransız bakan, ona bu niyetinden vazgeçmesini ve hükümetinin kendisini yapmakla görevlendirdiği botanik çalışmalarını başka yerde sürdürmesini emretti. Onun yerini Mösyö Lewis ve Mösyö Clarke almış, bu ikisi üstlendikleri görevi oldukça iyi başarmıştı.

Ancak o sırada tamamlanan elyazması, Mösyö Michau için yazılmış olmasına karşın kendisinin eline hiç geçmedi. O sırada Monticello yakınlarında oturan Mösyö Michau'nun evine götürmesi için kendisine

verilen genç adam tarafından yolda kaybedildiği farzedildi hep. Belgeleri bulmak için doğru dürüst bir girişimde bulunan da olmadı. Bay Rodman'in tuhaf mizacı, elyazmasını arama işini canla başla yapmasını engelledi. Aslında ne kadar tuhaf gibi görünse de, hakkında duyduklarımızdan anladığımız kadarıyla, bu son derece sıradışı yolculuğunun sonuçlarını yayımlatmak için herhangi bir çabada bulunur muydu, bundan bile şüpheliyiz. Bizce günlüğünü genişletmekteki tek amacı Mösyö Michau'nun arzusunu yerine getirmekti. Anlatımızın kahramanı, Bay Jefferson'ın keşif projesinden bile (ki o sıralarda neredeyse herkes tarafından büyük bir heyecanla karşılanmış ve büyük bir yenilik olarak görülmüştü) sadece birkaç genel cümleyle ve yalnızca akrabalarına bahsetmişti. Kendi yolculuğunu asla konuşma konusu yapmamıştı. Bu konudan kaçınır gibi görünüyordu. Lewis ile Clarke'ın dönüşünden önce de öldü! M. Michau'ya teslim etmesi için ulağa verilen günlük ise üç ay kadar önce, eskiden Bay Julius R.'e ait olan bir yazı masasının gözünde bulundu. Onu oraya kimin koyduğunu bilmiyoruz. Bay R.'in bütün akrabaları bu konuda onu aklıyor. Ama, o bayın ya da Bay James Rodman'in (ki kendisine karşı özel bir minnettarlık besliyoruz) anısına kesinlikle saygısızlık etmek istemeden şunu belirtmek istiyoruz ki, anlatıcının pakedi ulaktan bir şekilde geri alıp sonradan bulunacağı yere koymuş olması bize son derece mantıklı geliyor. Bu o zatın kişiliğindeki tuhaf duyarlılığa da kesinlikle ters düşmüyor.

Bay Rodman'in anlatım tarzını hiçbir şekilde değiştirmek istemediğimizden el yazmasında pek az değişiklik yaptık; yapılan değişiklikler bazı yerlerdeki kısaltmalardan ibarettir. Üslubunu düzeltmeye zaten gerek yoktu; basit ve son derece etkiliydi bu üslup; ve gezginin günbegün geçtiği son derece farklı, muhteşem yerlerden aldığı hazzın kanıtıydı. En zor şartlarda ve tehlikelerde bile anlatısına hakim olan bir sevecenlik var ki, bu adamın kişisel özelliklerini hemen anlamamızı sağlıyor. Bir doğa âşığıydı. Doğanın hüzün veren ve vahşi yönlerine karşı, belki neşe veren ve uysal yönlerinden daha fazla sevgi besliyordu.

O devasa ve çoğunlukla korkunç kırda ilerlerken yüreğinde kolayca fark edilen bir esriklik vardı ki, bu okurken onu kıskanmamıza yol açıyor. Gerçekten tam da çok sevdiği gün gibi aşikar olan o görkemli ıssızlıkta yolculuk edecek adamdı. Onu algılamaya uygun biriydi; gerçekten hissetme yeteneğine sahipti. Bu yüzden elyazmasını paha biçilmez bir hazine olarak görüyoruz - kendi alanının en iyi - daha iyisi hiç yazılmamış bir örneği.

Bu anlatıdaki olayların şimdiye kadar gizli kalmış olması; Lewis ile Clarke'ın keşif seferinden önce Bay Rodman'in Rocky Dağları'nı geçmiş olduğu gerçeğinin kamuya asla açıklanmamış ya da Amerikan coğrafyası üstüne yazan herhangi bir yazar tarafından belirtilmemiş (bundan eminiz) olması ilginç, hattâ oldukça tuhaftır. Bu yolculuğa ilişkin olarak varlığından haberdar olduğumuz tek gönderme, Mösyö Michau'nun yazdığı ve Virginia'daki Charlottesville kasabasından Bay W. Wyatt'in elinde olduğu söylenen yayımlanmamış bir mektup. Bu mektupta bundan laf arasında "muhteşem bir şekilde gerçekleştirilen muazzam bir tasarım" olarak bahsediliyor. Bu yolculuğa ilişkin başka göndermeler varsa bile biz bilmiyoruz.

Bay Rodman'in keşif seferinden bahsetmeden önce başkalarının kıtamızın kuzeybatı bölümünün keşfi konusunda yaptıklarına bir göz atmak yerinde olur. Okuyucu bir Kuzey Amerika haritasını açarsa anlatacaklarımızı daha iyi takip edebilir.

Kıtanın Kuzey Buz Denizi'nden, ya da 70. enlemden 9. enleme ve Greenwich'in batısındaki 56. meridyenden 168. meridyene dek uzandığı görülecektir. Bu engin bölgenin tamamı uygar insan tarafından az çok keşfedilmiştir. Aslında epey büyük bir kısmında kalıcı yerleşim merkezleri kurulmuştur. Ancak bütün haritalarımızda hâlâ keşfedilmemiş olarak gösterilen ve günümüze dek hep öyle kabul edilmiş olan geniş bir arazi vardır. Bu arazi güneyde 60. enlemin, kuzeyde Kuzey Buz Denizi'nin, batıda Rocky Dağları'nın ve doğuda Rusya'nın sahip olduğu bölgelerin arasında kalmaktadır. Ve bu son derece yabanıl bölgeyi pek çok yönlerden kat etmek onuru Bay Rodman'e aittir. Bu anlatının en ilginç yönleri de oradaki maceralarına ve keşiflerine dairdir.

Belki beyaz insanların Kuzey Amerika'ya yaptığı en eski yolculuk Hennepin ile arkadaşları tarafından 1698'de gerçekleştirilmiştir. Ama Hennepin keşiflerinin çoğunu güneyde yaptığından onlardan daha fazla bahsetmeyi gerekli görmüyoruz.

Bay Irving, Astoria adlı yapıtında Kaptan Jonathan Carver'ın kıtayı Atlantik Okyanusu'ndan Pasifik Okyanusu'na dek kat etmeyi deneyen ilk insan olduğunu söyler. Ama bunda yanılıyor gibi görünmektedir. Çünkü Sir Alexander Mackenzie'nin seyir defterlerinden birinde Hudson Bay Kürk Şirketi tarafından bu amaçla iki keşif seferi düzenlendiğini okuruz. Bunlardan biri 1758'de, diğeri 1749'da yapılmıştır. İkisinin de tamamen

başarısız olduğu söylenmekte ve bu yolculuklara ait bir belge bulunmamaktadır. Kaptan Carver yolculuğuna 1763'te, Kanada'nın İngiltere tarafından ele geçirilmesinden kısa süre sonra başladı. Niyeti ülkeyi kırküçüncü ve kırkaltıncı kuzey enlemleri arasından geçip Pasifik sahillerine ulaşmaktı. Hedefi kıtanın en geniş kesimindeki genişliğini ölçmek ve hükümetin batı sahilinde bir yerde kuracağı bir kuzeybatı geçidinin keşfini ya da Hudson Körfezi'yle Pasifik Okyanusu arasındaki iletişimi kolaylaştıracak bir ileri karakol için uygun bir yer saptamaktı. O sırada Oregon olarak adlandırılan Columbia Irmağı'nın, Annian Boğazı civarında bir yerden denize döküldüğünü farz etmişti. ileri karakolun buraya kurulmasını beklemişti.

Ayrıca bu yöredeki bir yerleşim merkezinin yeni ticari kaynakları açığa çıkaracağını ve Çin ile İngiltere'nin Doğu Hint Adaları'ndaki sömürgeleriyle kurulacak bir ticaret yolunun Ümit Burnu'ndan geçen eski yoldan daha kısa olacağını düşünmüştü. Ancak dağları aşmaya çalışırken yolunu şaşırdı.

Kuzey Amerika'daki bir sonraki önemli keşif seferi Bamuel Hearne tarafından düzenlendi. Hearne 1769-72 seneleri arasında bakır madenleri bulmak amacıyla Hudson Körfezi'ndeki Prince of Wales Kalesi'nden yola çıkıp kuzeybatı yönünde Kuzey Buz Denizi kıyılarına dek ilerledi. Elimizdeki kayıtlara göre, Kaptan Carver bundan sonra ikinci bir girişimde bulundu. 1774'te yaya olarak çıkılan bu keşif seferinde kendisine bir Parlamento üyesi ve oldukça zengin biri olan Richard Whitworth eşlik etti. Bu girişimden bahsetmemizin tek sebebi oldukça geniş bir boyutta tasarlanmış olması. Çünkü asla gerçekleştirilemedi. Bu zevat yanlarına elli altmış adam, usta işçiler ve denizciler alıp bunlarla birlikte dağlarda Oregon'un kaynağını arayacak, sonra da bu nehrin üstünde, Annian Boğazı'ndaki ağzına dek seyahat edecekti. Burada bir kale inşa edilecek ve keşifleri sürdürmek için gemiler yapılacaktı. Bu girişim Amerikan devriminin başlamasıyla durduruldu.

1775'e kadar Kanadalı misyonerler Saskatchawine Nehri'nin 53. kuzey enlemi ve 102. batı boylamındaki kuzey ve batı kıyılarında kürk ticareti yapmaklaydı.

1776'nın başlarında da Bay Joseph Frobisher bu yönde 55. K. ve 103.B.'ya kadar gitti. 1778'de Bay Peter Bond dört kanoyla Elk Nehri'ne açılıp nehrin Hills Gölü'yle birleştiği yerin elli kilometre güneyine dek ilerledi.

Şimdi kıtayı okyanustan okyanusa kat etme yönündeki bir başka girişimden bahsetmeliyiz, ki daha en başından başarısızlığa uğramıştı. Bu girişimin yapıldığı pek bilinmez. Sadece Bay Jefferson tarafından, üstünkörü bir şekilde bahsedilir.

Bay J., Ledyard'ın Paris'te kendisini çağırdığını ve ona Kaptan Cook'la birlikte yaptığı başarılı yolculuktan sonra yeni bir girişimde bulunmaya can attığını söylediğini belirtir. Bay J. ona kara yoluyla Kamschatka'ya gitmesini, Rus gemilerinden biriyle Nootka Boğazı'nı geçmesini, Missouri enlemine inmesini ve sonra o bölgeden geçerek bu nehrin üstünden Birleşik Devletler'e varmasını önermiştir. Ledyard Rus Hükümeti'nden izin alabilirse bu tavsiyeye uyacağını söyler. Bay Jefferson bu izni almayı başarır ve gezgin Paris'ten yola çıkıp St. Petersburg'a varır, ama İmparatoriçe kışı Moskova'da geçirmek üzere Petersburg'dan ayrılmıştır. Mali durumu bu kentte uzun süre kalmasına elverişli olmayan Ledyard, bakanlardan birinden aldığı pasaportla yoluna devam eder. Kamschatka'ya üç yüz yirmi kilometre kala bir Rus subayı tarafından durdurulur; İmparatoriçe fikrini değiştirmiştir ve şimdi daha fazla ilerlemesini yasaklamaktadır. Ledyard bir kapalı at arabasına konulduktan sonra araba Polonya'ya varana dek gece gündüz, hiç durmadan yol alır. Ledyard burada serbest bırakılır. Bay Jefferson Ledyard'ın girişiminden bahsederken yanılgıya düşüp onun "kuzey kıtamızın batısını keşfetmeye soyunan ilk girişimci" olduğunu söyler.

Daha sonraki önemli girişim Sir Alexander Mackenzie'ninkiydi. Bu oldukça dikkat çekici girişim 1789 senesinde gerçekleşti. Montreal'den yola çıkan Mackenzie, Utawas Nehri'ni, Nipissing Gölü'nü, Huron Gölü'nü geçti, Superior Gölü'nün kuzey kıyısından, bugün Grand Portage olarak adlandırılan yerden ilerleyip Black Bear, Primo ve Buffalo göllerini geçerek kuzeydoğu ile güneybatı arasındaki yüksek bir dağ silsilesine ulaştı. Sonra Elk Nehri boyunca ilerleyip Hills Gölü'ne vardı. Sonra Slave Nehri boyunca ilerleyerek Slave Gölü'ne ulaştı, bu gölün kuzey kıyısından Mackenzie Nehri'ne geçti ve son olarak buradan Kuzey Kutup Denizi'ne çıktı. Bu çok uzun yolculuk boyunca sayısız tehlike yaşadı ve en çetin güçlüklere katlandı. Mackenzie Nehri boyunca, bu nehrin ağzına yaptığı yolculuğun tamamı boyunca Rocky Dağları'nın doğu eteklerinin dibinden geçti, ama bu sınırı asla aşmadı. Ancak 1793'te Montreal'den yola çıktı ve ilk yolculuğunun rotasını Unjigah ya da Peace Nehri'nin ağzına kadar takip

ettikten sonra batıya döndü, bu nehri takip etti ve 56. enlemde Rocky Dağları'ndan geçti. Sonra güneye dönüp karşısına bir nehir çıkana kadar ilerledi. Bu nehre Salmon (şimdiki Frazer) adını verdi ve bunu takip ederek en sonunda Pasifik'e, yaklaşık 40. kuzey enleminde ulaştı.

Kaptan Lewis ile Kaptan Clarke'ın dikkate değer keşif seferi 1804-6 seneleri arasında sürdü. Ticari merkezler tesis etmek üzere Kızılderili kabileleriyle yapılan yasanın geçerlilik süresi 1803'te sona ermek üzereydi ve Bay Jefferson 18 Ocak'ta Millet Meclisi'ne gizli bir mektup sunarak bu yasa üstünde bazı değişiklikler (Missouri'deki Kızılderilileri de kapsayacak şekilde) yapılmasını teklif etmişti. Hazırlık olmak üzere de Missouri'yi kaynağına dek takip edecek, Rocky Dağları'nı geçecek ve bu bölgeyle Pasifik Okyanusu arasındaki en iyi su yolunu bulacak bir ekip oluşturulmasını öneriyordu Bay Jefferson. Bu tasarısı tamamen gerçekleştirildi. Kaptan Lewis Columbia Nehri'nin üst kısımlarını araştırıp (ama Bay Irving'in söylediği gibi "keşfetmeyip") bu nehri sonuna dek takip etti. Columbia'nın kaynak sularına 1793'te Mackenzie tarafından gidilmişti.

Lewis ile Clarke Missouri'yi keşfederken Binbaşı Zebulon M. Pike Mississippi boyunca ilerlemekteydi. Bu nehri İtasca Gölü'ndeki kaynağına dek izlemeyi başardı. Geri dönüş yolculuğu sırasında, 1805-7 yılları arasında hükümetin emriyle Mississippi'nin batısına ilerleyip Arkansas'ın kaynak sularına (40. enlemde, Rocky Dağları'nın ardında) ulaştı, Osage ve Kanzas nehirlerini geçip Platte'nin kaynağına vardı.

1810'da Bay David Thompson, (North-West Kürk Şirketi'nin ortaklarından biriydi) güçlü bir ekiple kıtayı geçip Pasifiğe ulaşmak için Montreal'den yola çıktı, izleyecekleri yolun ilk kısmı Mackenzie'nin 1793'te izlediğinin aynısıydı.

Hedef Bay John Jacob Astor'un bir tasarımını gerçekleştirmek, yani Columbia ağzında bir ticaret merkezi kurmaktı. Adamlarının çoğu onu dağların doğu yüzünde terk etti. Ama sonunda sadece sekiz adamla da olsa dağları geçmeyi başardı.

Oradan Columbia'nın kuzey dalına ulaştı ve nehir boyunca ilerleyerek Columbia'nın kaynağına daha önce herhangi bir beyaz adamın ulaştığından çok daha yakın bir noktaya dek yaklaştı.

1811'de de Bay Astor'un dikkate değer girişimi gerçekleşti - en azından bölgedeki yolculuğu açısından dikkate değerdi. Bay Irving, bütün

okuyucuları bu yolculuğun ayrıntıları konusunda bilgilendirdiğinden ondan kısaca bahsetmemiz yeterli. Bu tasarımdan yukarıda bahsetmiştik. Ekip (Bay Wilson Price'ın idaresinde) Montreal'den, Utawalardan, Nipissing Nehri'nden ve bir dizi küçük göl ve nehirden, Michilimackinac'tan ya da Mackinaw'dan geçti - oradan Green Körfezi'ni, Fox ve Wisconsin nehirlerini geçerek Du Chien Bozkırı'na ulaştı - buradan Missouri boyunca ilerleyerek, Arickara Kızılderililerinin 46. ve 47. Kuzey enlemleri arasında ve nehrin ağzının iki bin üç yüz kilometre yukarısında bulunan bir köyüne vardı - buradan güneybatıya saparak çölü geçti, dağları Platte ve Yellowstone nehirlerinin geçtiği yerden aştı ve Columbia'nın güney dalını takip ederek denize ulaştı. Bu keşif seferinden dönen iki küçük ekip, bölgeyi son derece tehlikeli koşullar altında, olaylı bir yolculukla geçti.

Binbaşı Stephen H. Long'un yaptığı yolculuklar, zaman açısından bir sonraki önemli yolculuklardır. Bu zat 1823'te St. Pete Nehri'nin kaynağına, Winnipeg Gölü'ne, Woods Gölü'ne vs. kadar ilerledi. Kaptan Bonneville ve başkalarının yakın zamanda yaptığı yolculuklardan bahsetmek hâlâ hatırlandıkları için gereksiz. Kaptan B.'in maceraları Bay Irving tarafından oldukça iyi bir şekilde aktarıldı. 1832'de Fort Osage'den geçip Rocky Dağları'nı aştı ve bu dağların ardındaki bölgelerde neredeyse üç sene geçirdi. Birleşik Devletler hudutları içinde son yıllarda bilimadamları ya da maceraperestler tarafından ayak basılmamış pek bir yer yok. Ama bölgemizin kuzeyindeki ve Mackenzie Nehri'nin batısındaki engin ve ıssız kesimlere bilindiği kadarıyla Bay Rodman ile küçük ekibindekiler dışında beyaz insan gitmedi. Rocky Dağları'nı ilk kimin geçtiği meselesine gelince; şimdiye kadar verdiğimiz bilgilerden bunu başaranın Lewis ile Clarke olmadığı anlaşılacaktır, çünkü Mackenzie bunu 1793'te yapmıştır. Aslında o devasa engelleri ilk aşan Bay Rodman'dir. Kendisi bu dağları 1792'de geçmiştir. Bu yüzden kamunun dikkatini aşağıdaki sıradışı anlatıya çekmemiz boşuna değildir.

[İmza Ed. G. M.]

2. BÖLÜM

Babamın ve iki kız kardeşimin ölümünden sonra Point'teki büyük çiftlikle daha fazla ilgilenmeyip onu yok pahasına Bay Junöt'ya sattım. Missouri boyunca ilerlemeyi sık sık aklımdan geçirirdim; artık bu nehir boyunca bir keşif seferine çıkıp post toplamaya kararlıydım. Bunları Petite Cöte'da North-West Kürk Şirketi'nin temsilcilerine rahatça

satabileceğimden emindim. Mal mülk edinmenin en iyi yolunun bu olduğuna; biraz da girişimciliğimi ve cesaretimi kullanırsam bunu azamileştireceğime inanıyordum. Avcılıktan ve tuzak kurmaktan da hep hoşlanmışımdır; şimdiye kadar iş olarak yapmasam da. Ayrıca ülkemizin batısını keşfetmek için büyük bir istek duyuyordum. Pierre Junöt bana buralardan sık sık bahsederdi. Bana ebelik eden komşumun en büyük oğluydu ve tuhaf tavırlarına, zihninin garip işleyişine karşın yine de dünyanın en iyi ve en cesur insanlarından biriydi; fiziksel gücü pek fazla olmasa da. Kanada kökenliydi ve Kürk Şirketi için bir iki kısa geziye çıkmıştı. Gezilerini anlatmaktan hoşlanırdı. Babam, Pierre'i çok severdi, ben de ondan çok hoşlanırdım; ve küçük kız kardeşim Jane de ona tutkundu. Eğer Tanrı onu yaşatsaydı eminim evlenirlerdi.

Pierre, babamın ölümünden sonra ne yapacağıma tam olarak karar veremediğimi fark edince nehir boyunca birlikte küçük bir keşif seferine çıkmamızı önerdi ve bu konuda beni ikna etmesi hiç zor olmadı. Missouri'den yukarı doğru olabildiğince ilerlemeye karar verdik. Yolda tuzak kurup avlanacaktık ve ikimiz için de birer servet sayılacak kadar post toplayana dek dönmeyecektik. Babası buna karşı çıkmadı ve ona üç yüz dolar verdi. Sonra aletlerimizi almak ve yolculuk için olabildiğince adam toplamak üzere Petite Cöte'a gittik.

Petite Cöte Missouri'nin kuzey kıyısında, Mississippi ile birleştiği yerin otuz kilometre ötesindeki küçük bir yerleşim yeridir. Bir dizi alçak tepenin eteğinde, nehrin Haziranda yağmur sularıyla kabardığında erişemeyeceği kadar yukarısındaki bir kaya tabakasının üstünde bulunur. Buranın üst kısmında sadece beş altı ahşap ev vardır. Ama doğu tarafında küçük bir kilise ve nehre paralel uzanan on beş yirmi ev bulunur. Sakinleri yüz kişi kadardır. Çoğunlukla Kanada kökenli kreollerdir. Son derece tembeldirler ve etraflarındaki verimli toprağı işlemek için hiçbir girişimde bulunmazlar. Arada sırada biraz bahçecilik yaparlar o kadar. Temelde avcılıkla ve Kızılderililerle yaptıkları post ticaretiyle geçinir, bu derileri North-West Şirketi'nin adamlarına satarlar. Burada yolculuğumuz için kolayca adam ya da teçhizat bulabileceğimizi düşünmüştük. Ama her iki konuda da hayal kırıklığına uğradık. Çünkü burası her iki bakımdan da isteklerimizi karşılamakta ve yolculuğumuzu güvenli ve verimli kılmakta yetersizdi.

Kızılderili kabileleriyle dolu bir bölgenin içinden geçmeye karar vermiştik ve bu kabileler hakkında belirsiz söylentiler dışında hiçbir şey

bilmiyorduk; oysa vahşi ve hain olduklarına inanmak için pek çok sebebimiz vardı. Bu yüzden yanımıza bol silah, cephane ve adam almamız kesinlikle şarttı. Yolculuğumuzdan kâr sağlayacaksak topladığımız şeyleri geri götürmekte kullanacağımız kanolarımızın da olması şarttı. Petite Cöte'a ilk vardığımızda Martın ortasıydı. Mayısın sonuna kadar hazırlanamadık. İki kez nehrin aşağısına, Point'e inip adam ve teçhizat aramak zorunda kaldık. Bunlar bize epey pahalıya mal oldu. Zaruri pek çok şeyi bulamayacak gibiydik, ama neyse ki Pierre Mississippi boyunca yapılan bir yolculuktan dönen bir ekiple karşılaştı da bunlar en iyi adamlarından altısını ve bir kanoyu bize verdiler. Aynı zamanda erzak ve cephane fazlalarının çoğunu da sattılar. Tam zamanında gelen bu yardım sayesinde Hazirandan önce yola çıkmaya hazır hale gelebildik. 1791 yılı, Haziran ayının üçünde Petite Cöte'daki arkadaşlarımıza veda edip keşif seferimize çıktık. Grubumuz on beş kişiden oluşuyordu.

Bunlardan beşi Petite Cöte'lu Kanadalılardı ve hepsi de nehrin yukarısında kısa gezilere katılmıştı, iyi kayıkçılar, hele iş Fransızca şarkılar söylemeye ve içki içmeye geldiğinde mükemmel yol arkadaşlarıydılar. Çok fazla içiyorlardı, ama iş yapamayacak kadar sarhoş oldukları çok enderdi. Keyifleri her zaman yerindeydi ve çalışmaya hazırdılar. Ama iyi avcı olmadıklarını düşünüyordum ve dövüşme konusunda da güvenilmez olduklarını kısa sürede anladım.

Nehrin ilk sekiz yüz bin kilometresi boyunca (tabii o kadar ilerleyebilirsek) bu beş Kanadalı'dan ikisi çevirmen olarak görev yapacaktı. Sonra gerek duyarsak çevirmen olarak Kızılderilileri kullanmayı düşünüyorduk. Ama Kızılderililerle olabildiğince az görüşmek istiyor, onlarla böylesine küçük bir ekiple ticaret yapma riskine girmektense kendimiz tuzak kurmayı yeğliyorduk. Her zaman son derece ihtiyatla ilerliyor, kendimizi sadece bundan kaçınamadığımızda açığa çıkarıyorduk.

Pierre'in geri dönen Mississippi teknesinden aldığı altı adam Kanadalılardan olabildiğince farklıydı. Beşi kardeşti; soyadları Greeley idi (John Robert, Meredith, Frank ve Poindexter). Bu beş kardeşten daha cesur ve iyi adam bulamazdık doğrusu. John Greeley kardeşlerin en büyüğü ve en sağlam yapılı olanıydı. Kentucky'nin en güçlü adamı ve en iyi atıcısı olmakla nam salmıştı. Bir seksen boyundaydı; omuzları son derece geniş, kolları bacakları uzun, eklemleri iri ve güçlüydü. Çok kuvvetli adamların çoğu gibi o da son derece yumuşak başlıydı ve hepimiz tarafından

seviliyordu. Diğer dört kardeş de güçlü ve sağlam yapılı adamlardı, ama John ile kıyaslanamazlardı. Poindexter onun kadar uzun boylu, ama çok sıskaydı ve son derece vahşi bir görünüşe sahipti. Ama tıpkı ağabeyi gibi o da barışçıl bir yapıdaydı. Hepsi de av konusunda deneyimli iyi atıcılardı. Pierre'in bizimle gelme teklifini seve seve kabul etmişlerdi.

Onlarla bir anlaşma yapmıştık. Girişimin karından Pierre ve benle eşit pay alacaklardı - yani kârı üçe bölecektik; birini ben, birini Pierre alacak, bir parçayı da beş kardeş bölüşecekti. Geri dönen tekneden aramıza katılan altıncı adam da iyi bir elemandı. Adı Alexander Wormley idi. Virginialı'ydı ve tuhaf yanları olan bir adamdı. Eskiden vaizlik yapmış ve sonra kendini peygamber sanıp bölgede uzun saç ve sakalla, çıplak ayakla dolaşarak karşısına çıkan herkese uzun vaazlar vermişti. Bu sanrısı şimdi başka bir kanala yönelmişti. Yörenin bir yerinde altın madenleri bulmaktan başka bir şey düşünmüyordu. Bu konuda tamamen bir deli gibiydi. Ama diğer tüm konularda son derece aklı başında ve hattâ zekiydi. İyi bir kayıkçı, iyi bir avcı ve cesur, güçlü kuvvetli ve hızlı yürüyebilen bir adamdı. Hevesli karakteri yüzünden bu adama çok güveniyordum. Sonunda görüleceği gibi bu konuda yanılmadım.

Diğer iki adamımız Pierre Junöt'ya ait Toby isminde bir zenci ile Mill's Point'in yanındaki ormanda bulduğumuz, keşif seferimizden bahseder bahsetmez bize katılan bir yabancıydı. Adı Andrew Thornton'du. Virginialı'ydı ve kanımca mükemmel bir aileden, eyaletin kuzeyindeki Thorntonlardan geliyordu. Üç yıldır Virginia'dan uzaktaydı. Bölgenin batısını, yanında sadece iri bir Newfoundland köpegiyle gezip durmuştu. Post toplamamıştı; gezip macera yaşamaktan başka bir amacı yok gibiydi. Geceleri kamp ateşinin çevresinde otururken maceralarını ve kır yaşamının zorluklarını anlatarak eğlendirirdi bizi. Öyle bir içtenlikle anlatırdı ki doğruluklarından şüphe duymazdık bu maceraların; oysa çoğu oldukça sıradışı olaylardı. Daha sonraki deneyimlerimizden yalnız gezen avcının katlandığı tehlike ve güçlüklerin pek abartılamayacağını ve asıl meselenin onları dinleyiciye iyi aktarabilmek olduğunu öğrendik. Thornton'u görür görmez çok sevdim.

Toby'den sadece birkaç sözcükle bahsettim, oysa kesinlikle ekibimizin en önemsiz adamı değildi. Yaşlı Bay Junöt'nun ailesinde çok uzun yıllar bulunmuş ve sadık bir zenci olduğunu kanıtlamıştı. Bizimki gibi bir keşif seferine çıkmak için çok yaşlıydı; ama Pierre onu geride bırakmak

istemiyordu. Ancak sağlam yapılı bir adamdı ve hâlâ epey dayanıklıydı. Pierre fiziksel güç açısından ekibimizin en zayıf adamı olsa gerekti, ama büyük bir sağduyuya sahipti ve hiçbir şeyden yılmazdı. Tavırları bazen ölçüsüz ve kabaydı. Bu sık sık tartışmalara girmesine yol açıyordu ve bir iki kez keşif seferimizin başarısını ciddi ölçüde tehlikeye attı. Ama gerçek bir dosttu ve bu açıdan onu paha biçilmez değerde görüyorum.

Böylece Petite Cote'dan ayrılırken ekibimizde bulunanları kısaca tanıtmış oldum. Kendimizi ve teçhizatlarımızı taşımak, ayrıca edinebileceğimiz derileri eve götürmek için iki büyük kayığımız vardı. Bunların küçüğü huş kabuğundan yapılmış, ladin kökünden iplerle bağlanmış, bağlantı yerleri çam sakızıyla kaplanmıştı ve altı kişinin rahatlıkla taşıyabileceği kadar hafifti. Altı metre uzunluğundaydı ve dört ila on iki kürekle yüzdürülebiliyordu. Borda tirizine kadar doldurulduğunda suya kırk beş, boşken ise sadece yirmi beş santim kadar batıyordu. Diğeri Petite Cöte'da bizim yaptığımız bir tekneydi. Dokuz metre uzunluğundaydı ve borda tirizine kadar doldurulduğunda suya altmış santim batıyordu. Altı metre uzunluğunda bir güvertesi vardı. Burada sağlam kapılı küçük bir kamara bulunmaktaydı. Tekne epey geniş olduğundan bu kamaraya hepimiz doluşabilirdik. Kamaranın duvarları arasına üstüpü döşenmişti; çift katlı meşeden yapıldığından kurşun geçirmezdi. Çeşitli yerlerine küçük delikler açmıştık, saldırıya uğrarsak hem bunlardan ateş açabilelim, hem de düşmanın hareketlerini gözlemleyebilelim diye. Bu delikler aynı zamanda kapıyı kapadığımızda hava ve ışık almamızı da sağlıyordu. Onları gerektiğinde tıkayacak tapalarımız da vardı. Geri kalan üç metre açıktı ve burada altı kürek kullanabilirdik. Ama temelde sırık kullanıyorduk. Yelkeni kolayca açılıp kapanan küçük bir direğimiz de vardı. Pruvadan yaklaşık iki metre ötedeydi. Rüzgar elverişli olduğunda bunun üstünde büyük bir dörtkenar yelken açıyorduk.

Pruvanın altındaki bir bölmeye on varil barut ve gerekli gördüğümüz ölçüde saçma koymuştuk. Saçmaların onda birini fişeklere doldurup hazır etmiştik. Ayrıca buraya tekerlekli küçük bir pirinç topu da, fazla yer kaplamasın diye parçalarına ayırarak yerleştirmiştik. Keşif seferimiz sırasında böyle bir savunma silahının işimize yarayabileceğini düşünüyorduk. Bu top iki yıl önce Missouri'ye ispanyollar tarafından getirilen üç toptan biriydi. Petite Cöte'un birkaç kilometre yukarısında bir kanonun devrilmesi sonucu düşerek kaybolmuştu.

Kanonun devrildiği yer oldukça sığdı ve bir Kızılderili topun yerini keşfetmiş, yardım alarak onu yerleşim merkezine götürmüş ve orada beş litre viski karşılığında satmıştı. Bunun üzerine Petite Cote sakinleri gidip diğer iki topu da bulmuşlardı. Oldukça küçük toplardı, ama iyi metalden yapılmaydılar ve işçilikleri iyiydi. Üstlerine bazı Fransız topları gibi yılanlar oyulmuştu. Toplarla birlikte elli demir gülle bulunmuştu. Bunları satın aldık. Bu topu nasıl ele geçirdiğimizi anlatmamın sebebi daha sonra da görüleceği gibi keşif seferimiz sırasınca bazen önemli rol oynamış olması. Onun yanı sıra on beş yedek tüfeğimiz vardı. Bunları bir kutuya koyup diğer ağır teçhizatın yanına yerleştirmiştik. Nehirdeki kırık dallar yüzünden ağırlığı bu kısma vermiştik, pruva tarafı iyice suya batsın diye. Bu en iyi yöntemdir.

Başka teçhizat açısından da yeterince donanımlıydık. Her adamda küçük bir el baltası, bıçak, tüfek ve cephane vardı. Her kayıkta bir kamp kazanı, üç iri balta, bir çekme halatı, gerektiğinde teçhizatın üstünü örtmek için iki yağlı örtü ve su boşaltmak için iki iri sünger bulunmaktaydı. Kanoda ayrıca küçük bir direk ve yelken (bundan bahsetmedim), ayrıca tamirat yapmak için bir miktar zamk, huş kabuğu ve ağaç kökü bulunmaktaydı. Ayrıca Kızılderililerin ilgisini çekecek mallar da bulunduruyorduk. Bunları yanımıza almakta fayda görmüş, Mississippi teknesinden satın almıştık. Amacımız Kızılderililerle alışveriş yapmak değildi; ama bu mallar bize oldukça ucuz bir fiyata teklif edilmişti ve işimize yarayabileceklerini düşünmüştük. İpekli ve pamuklu mendillerden; ip, halat ve kınnaplardan; şapkalardan, ayakkabılardan ve külotlu çoraplardan; küçük bıçaklardan ve hırdavattan; patiskadan ve pamuklu bezden; Manchester mallarından; tütünden; işlemeli battaniyelerden; cam oyuncaklardan ve boncuklardan vs. oluşuyordu. Bütün bunları küçük paketlere bölmüştük. Her adam bu paketlerden üçünü taşıyordu. Erzak da kolayca taşınacak şekilde paketlenmiş, kayıklara bölüştürülmüştü. Yanımızda toplam yüz kilo domuz eti, üç yüz kilo peksimet ve üç yüz kilo da kurutulmuş sığır eti vardı. Kurutulmuş eti Petite Cöte'da, Kanadalıların tavsiyesiyle hazırlamıştık. North-West Kürk Şirketi'nin bütün uzun yolculuklarda, avların yeterli olmayacağından korkulduğunda bu çareye başvurduğunu söylemişlerdi. Bunun hazırlanış şekli son derece tuhaftır. Büyükbaş hayvanların etinin yağsız kısımları ince dilimler halinde kesilir ve hafif bir ateşin üstündeki tahta bir ızgaraya konulur ya da güneşte (bizim yaptığımız gibi) veya bazen ayazda bırakılır. Bu şekilde yeterince

kuruyunca iki ağır taş parçasının arasında ezilir. Böylece yıllarca dayanacak hale gelir. Ancak fazla miktarda bir arada tutulursa baharda buzların çözülmesiyle fermantasyona uğrar ve yeterince havalandırılmazsa kısa sürede çürür. İçyağı da kuyrukyağıyla birlikte eritilir ve kaynamış halde dövülmüş etle, yarı yarıya karıştırılır. Sonra torbalara konulur ve artık daha fazla pişirilmeden yenmeye hazırdır. Tadı, tuz ve sebze olmadan da epey güzeldir. En iyi kurutulmuş et yemeği ilik ve kuru böğürtlen eklenmesiyle yapılır ve yörenin başlıca yemeklerinden biridir.Viskimizi yirmi beşer litrelik damacanalara koymuştuk. Yanımıza bunlardan yirmi tane almıştık. Yani toplam beş yüz litre viskimiz vardı Her şeyi yükledikten sonra, Thomton'un köpeği de dahil olmak üzere tekneye çıktığımızda büyük kamara dışında boş yer kalmadığını gördük. Buraya teçhizat koymak istememiştik, çünkü kötü havalarda uyuyacak yer olarak kullanmayı tasarlıyorduk. Burada silah ve cephane, birkaç ayı kapanı ve ayı postundan bir halı dışında bir şey yoktu. Kalabalık olmamız bizi her halükarda başvurmamız gereken bir çareye itti. Dört avcıyı ekipten ayırdık. Bunlar nehir boyunca ilerleyip hem avlanacak, hem de öncü vazifesini görüp yaklaşan Kızılderililere karşı bizi uyaracaklardı. Bu amaçla iki iyi at satın aldık. Bunlardan birini güney kıyısından ilerleyecek olan Robert ve Meredith Greeley'e, diğeriniyse kuzey kıyısından ilerleyecek olan Frank ve Poindexter Greeley'e verdik. Atlar sayesinde vurdukları hayvanları getirebilirlerdi. Bu teknelerimizdeki durumu epey rahatlattı ve sayımızı on bire indirdi. Küçük teknede Petite Cötelu iki adam, Toby ve Pierre Junöt vardı. Büyüğünde Peygamber (ona bu lakabı takmıştık) yani Alexander Wormley, John Greeley, Andrew Thornton, Petite Cötelu üç adam ve ben, bir de Thornton'un köpeği vardı.

Bazen kürekle yol aldığımız oluyordu, ama genelde değil. Çoğunlukla kıyıdaki ağaç dallarına tutunup çekerek ilerliyorduk. Veya arazi müsaitse çekme halatı kullanıyorduk, ki bu en kolay yoldur. Bazılarımız karadan çekerken diğerleri de teknede kalıp sırıklarla kıyıdan uzak tutuyordu. Sırıkları çoğunlukla birlikte kullanıyorduk. Kanadalılar hem bu sırık yönteminde (suyun dibi fazla çamurlu ya da bataklık ve derinliği fazla olmadığında oldukça işe yarıyor), hem de kürekçilikte uzmanlar. Uzun, demir uçlu, sert ve hafif sırıklar kullanıyorlar. Bunlarla teknenin pruvasına gidiyorlar. Her iki tarafta eşit sayıda adam duruyor. Sonra yüzlerini kıç tarafına çevirip sırıkları nehrin dibine kadar daldırıyorlar. Böylece sağlam bir dayanak bulduktan sonra sırıkların ucunu bir yastıkla korunan

omuzlarına dayıyor ve bu şekilde teknenin kenarı boyunca yürüyerek itiyor ve onun büyük bir hızla ilerlemesini sağlıyorlar. Sırıkları kullanırken dümenciye gerek yok. Çünkü sırıklar tekneyi mükemmel bir hassasiyetle yönlendiriyor.

Bu farklı ilerleme yöntemleriyle, bazen de zorunluluklar yüzünden, hızlı akıntılarda ya da sığ sularda teknelerimizi ellerimizle çekmek zorunda kalarak, Missouri Nehri boyunca ilerleyerek maceralı yolculuğumuza başladık. Keşif seferinin ana hedefi değerli post temin etmekti; bunu olabildiğince dikkat çekmeden ve Kızılderililerle doğrudan ticari ilişkiye girmeden yapacak, avlanma ve tuzak kurma yöntemleriyle başaracaktık. Kızılderililerin genelde hain bir ırk olduğunu, bizimki gibi küçük bir ekibin onlarla ilişkiye geçmesinin güvenli olmayacağını uzun süre önce öğrenmiştik. Tasarladığımız rotada daha önce avlanan kürkler kunduz, samur, sansar, vaşak, vizon, misk sıçanı, ayı, tilki, porsuk, rakun, kurt, bufalo, geyik ve elk kürklerini içeriyordu. Ama biz kendimizi pahalı olan türlerle sınırlamaya karar verdik.

Petite Cöte'dan yola çıktığımız sabah yaşadığım en güzel ve mükemmel sabahlardan biriydi. Bütün ekip müthiş bir şamata koparıyordu. Yaz henüz başlamamıştı, tatlı sert rüzgar baharın tüm hoşluğu, tüm yumuşaklığıyla esiyordu. Güneş parlaktı, ama fazla ısı yaymıyordu. Nehirdeki buzlar çözülmüştü ve oldukça yoğun olan akıntı Missouri'nin sığ kesimlerinin kıyının görüntüsünü bozan bütün o bataklık alüvyonlarını gözlerden gizliyordu. Şimdi nehrin son derece görkemli bir görünüşü vardı. Bir tarafta söğüt ve kavakların arasından geçiyor, diğer taraftaysa dik kayaların üstünden aşıyordu. Nehrin yukarısına bakarken (batı yönünde uzanıyor, suları epey uzakta gökyüzüyle birleşir gibi görünüyordu) bu suların muhtemelen içinden geçtiği bölgenin enginliği üstüne düşünüyordum. Bu bölge henüz beyaz adam tarafından bilinmiyordu ve belki de Tanrı'nın görkemli eserleriyle doluydu. Ruhumda ilk kez böylesine büyük bir heyecan hissediyordum. İçimden kendi kendime bu soylu nehir boyunca daha önce hiçbir gezginin gitmediği kadar ilerlemeye, ufak tefek güçlüklerden yılmamaya karar verdim. O anda insanüstü bir enerjiye sahip gibiydim. Hayvani güdülerim öyle keskinleşmişti ki teknenin dar güvertesinde içim içime sığmıyordu.

Kıyıdaki Greeleylerle birlikte olmak istiyordum. Böylece içimdeki hisleri rahatça açığa vurabilecek, koşup zıplayabilecektim. Thornton da bu

hislerimi güçlü bir şekilde paylaşıyor, keşif seferimize duyduğu derin ilgiyi ve etrafımızdaki güzel manzaraya olan hayranlığını saklamıyordu. Yaşamımda ilk kez rahatça, yanlış anlaşılma korkusu olmadan konuşacağım bir arkadaşa güçlü bir ihtiyaç duydum. Bütün akrabalarımı bir anda kaybetmem beni üzmüş, ama depresyona sokmamıştı. Ruhum doğanın yabanıl sahneleri üstüne düşünerek avunmak istiyordu. Bu sahnelerin ve doğurdukları düşüncelerin tadına ise aynı hisleri paylaşmayan biri olmadan tamamen varılamayacağını anlamıştım.

Thornton alay edilme korkusu olmadan, tamamen içimi açabileceğim biriydi. Onun da benim kadar duygulanmış olduğunu biliyordum. Yaşamımda ne daha önce, ne daha sonra doğa manzaraları hakkındaki fikirleri benimkine o kadar uyan başka biriyle karşılaşmadım. Sadece bu bile dost olarak ona bağlanmam için yeterliydi. Tüm keşif seferi boyunca birbirimize kardeş kadar yakındık. Ona danışmadan hiçbir şey yapmıyordum. Pierre de arkadaşımdı, ama aramızda karşılıklı bir düşünce bağı - insani bağların en güçlüsü yoktu. Duyarlı biri olsa da yapısı benim yoğun coşkumu kavrayamayacak kadar değişkendi.

Gece çökerken nehrin güney tarafındaki büyük bir mağaranın ağzının önünden geçerken biraz zorluk çekmemizi saymazsak yolculuğumuzun ilk günü olaysız geçti. Bu mağaranın son derece iç karartıcı bir görünüşü vardı. Nehrin biraz üzerine uzanan altmış metrelik sarp bir kayalığın dibindeydi. Mağaranın uzunluğunu seçemiyorduk, ama beş metre derinliğinde ve en az on beş metre genişliğindeydi. Irmak önünden büyük bir hızla akıyordu. Buradaki kayaların yapısı yüzünden tekneyi çekemediğimiz için yanından geçerken büyük çaba harcamak zorunda kaldık. Sonunda bir adam dışında hepimiz büyük tekneye binip bunu halletmeyi başardık. Bu adam küçük teknede kaldı ve onu mağaranın biraz arkasına demirledi. Sonra hep birlikte kürek çekerek büyük tekneyi bu zorlu boğazdan geçirdik. Yeterince ilerleyince bir halatı küçük tekneye bağlayıp onu çektik. Gün boyunca Bonhomme ve Osage Femme nehirlerinin, iki küçük derenin ve pek çok küçük adanın yanından geçtik. Yaklaşık kırk kilometre yol kat ettik, önden gelen rüzgara karşın. Gece kuzey kıyısında, Diable denen bir ivintinin yanında kamp kurduk.

Dört Haziran. Bu sabah Frank ve Poindexter Greeley semiz bir erkek geyikle geldiler kampımıza. Kahvaltıda hepimiz büyük bir neşeyle bunu yedik. Daha sonra da canlılıkla yola koyulduk. Diable ivintisinde akıntı

güneydeki bir takım kayalara müthiş bir güçle çarpar ve nehrin bu kısmında ilerlemeyi güçleştirir. Bundan biraz ötede birkaç bataklık kesimle karşılaştık ve bunlar bize epey sorun yaşattı. Nehrin bu kısmında kıyılar sürekli aşındığından ırmağın yatağı zamanla epey değişiyor olsa gerek. Sekizde doğudan esen taze bir rüzgarla hızla ilerlemeye başladık. Bu sayede gece olduğunda elli kilometre, hattâ daha fazla yol kat etmiştik. Kuzeyde Du Bois Nehri'ni, Charite adlı bir dereyi ve pek çok küçük adayı geçtik. Gece olup da bir grup kavak ağacının altına geldiğimizde nehir hızla yükselmekteydi. Yakınlarda kamp yapabileceğimiz başka yer yoktu.

Hava çok güzeldi ve ben uyuyamayacak kadar heyecanlıydım. Böylece Thornton'dan bana eşlik etmesini isteyerek gezintiye çıktım ve sabaha kadar dönmedim. Ekibimizin geri kalanı ilk kez kamarada yattı ve burasının beş altı, hattâ daha fazla kişi için oldukça rahat olduğunu gördüler. Geceleyin tepeden, güverteden gelen tuhaf bir ses duymuş, ama bunun nereden kaynaklandığını anlayamamışlardı. Bazıları dışarı fırladığında sesi çıkaran her neyse kaybolmuştu. Sesin tarifinden bunun bir Kızılderili köpeği olduğu sonucuna vardım. Taze yiyeceğimizin (dünkü erkek geyiğin) kokusunu almış, bir parça kapmaya çalışmıştı. Bundan kesinlikle eminim; ama bu olay geceleri düzenli bir nöbetçi koymamanın ne kadar büyük bir risk olduğunu gösterdi ve bundan böyle nöbet tutmayı kararlaştırdık.

[Yolculuğunun ilk iki gününde yaşadıkları olayları Bay Rodman'in kendi sözleriyle aktardıktan sonra, Missouri boyunca ilerleyip 10 Ağustos'ta Platte'nin ağzına varana kadarki kısmı atlıyoruz. Nehrin bu bölümünün nitelikleri öyle iyi bilinmektedir ve öyle çok tasvir edilmiştir ki, daha fazla anlatmak gereksizdir. Ayrıca günlüğün bu kısmında bölgenin doğal yapısının tasvirinden ve sıradan tekne ve av olaylarından başka pek bir şey anlatılmaz. Grup tuzak kurmak için pek çok kez durur, ama pek başarılı olamaz. Sonunda post toplamak için düzenli girişimlerde bulunmadan önce bölgenin içlerine doğru ilerlemeye karar verirler. Atladığımız iki ay içinde sadece iki dikkat çekici olay kaydedilmiştir. Bunlardan biri bir Kanadalının, Jacquez Lauzanne'nin bir çıngıraklı yılanın ısırmasıyla ölüşü, diğeri de eyalet amirinin emriyle ekibi durdurup geri döndürmek üzerine gönderilen bir İspanyol heyetiyle karşılaşılmasıdır.

Ancak görevli subay keşif seferiyle öyle ilgilenir ve Bay Rodman'den öyle hoşlanır ki gezginlerin yola devam etmelerine izin verilir. Teknelerin çevresinde arada sırada pek çok küçük Osage ve Kanzas Kızılderili

gruplarının gezindiği olmuş, ancak bunlar düşmanca tavırlar sergilememişlerdir. Bu yüzden şimdi gezginlerimizi Platte Nehri'nin ağzında, 10 Ağustos 1791'de bırakıyoruz. Şimdi ekibin sayısı on dörde inmiş durumdadır]

3. BÖLÜM

[Gezginlerimiz Platte Nehri'nin ağzına vardıktan sonra üç gün kamp kurarlar. Bu süre boyunca teçhizatlarını ve erzaklarını kurutup havalandırmakla, yeni kürek ve sırıklar yapmakla, epey hasar görmüş olan huş kanoyu onarmakla meşgul olurlar. Avcılar epey av getirir ve tekneler bunlarla tıka basa dolar.

Bölge geyik, hindi ve semiz orman tavuğu kaynamaktadır. Ekip çeşitli balık türlerinin de tadına bakmış ve nehir kıyılarının biraz ötesinde nefis bir tür yaban üzümü bulmuştur, iki haftadır Kızılderili görmemişlerdir, çünkü av mevsimidir ve hiç şüphesiz Kızılderililer bozkırlarda bufalo avlamaktadırlar.

Gezginler işlerini bitirdikten sonra kamplarını toplayıp Missouri boyunca ilerlemeyi sürdürür. Buradan günlüğe devam ediyoruz.] 14 Ağustos. Güneydoğudan gelen hoş bir esintiyle yola koyulduk. Nehrin orta kısımında akıntı son derece güçlü; biz de güney kıyısından ve akıntının yarattığı anaforun avantajını da kullanarak büyük bir hızla ilerledik. Öğle vakti durup güneybatı kıyısındaki son derece ilgi çekici bir takım tümsekleri inceledik Bu noktada arazi küçülmüş, üç yüz dönüm kadar kalmış gibidir. Civardaki büyük bir göl, toprağı aşındırmış olsa gerek. Bölge çeşitli şekillerde ve boyutlarda kum ve çamur tepeleriyle doludur. Bunların en yükseği nehre en yakın olanıdır. Bu tepeciklerin doğal mı, yapay mı olduğuna karar veremedim. Toprağın genel görüntüsünden şiddetli su akıntısına maruz kaldığı belli olmasa bunları Kızılderililerin yaptığını düşünürdüm. Toplam otuz kilometre kat etmiş olduğumuzdan günün geri kalanını bu noktada geçirdik.

15 Ağustos. Bugün ön taraftan şiddetli ve oldukça tatsız bir rüzgar esti. Bu yüzden büyük çaba harcamamıza karşın sadece yirmi beş kilometre kat edebildik. Geceleyin kuzey kıyısındaki bir yarın dibinde kamp kurduk. Bu Nodaway Nehri'ni geride bıraktıktan sonra gördüğümüz ilk uçurumdu. Geceleyin bir sağanak başladı. Greeleyler atlarını getirip kamaraya kapandılar. Robert atıyla nehirden yüzerek güney kıyısına geçti ve

Meredith'i kıyıdan aldı. Bu yaptıklarının kolay olduğunu düşünür gibiydi, oysa gece zifiri karanlıktı ve hava oldukça kötüydü. Nehir de epey kabarmıştı. Hepimiz kamarada oturduk, çünkü hava oldukça serindi. Uzun süre uyanık kalıp Thornton'un öykülerini dinledik. Bize Mississippi'de Kızılderililerle yaşadığı maceraları peşpeşe anlattı. İri köpeği söylediği her sözcüğü büyük bir dikkatle dinler gibiydi. Thornton ne zaman inanılmaz bir şey anlatsa büyük bir ciddiyetle ondan şahitlik etmesini istiyordu. "Nep," diyordu, "o zamanı hatırlıyor musun?" - veya "Nep bunun doğru olduğuna yemin edebilir - değil mi Nep?" O zaman hayvan koca dilini çıkarıyor ve iri kafasını aşağı yukarı sallıyordu, sanki "Oh, evet, İncil adına yemin ederim ki her kelimesi doğru." diyordu. Hepimiz köpeğe bu numaranın öğretilmiş olduğunu bilsek de, yine de kendimizi her seferinde kahkahadan kırılmaktan alamıyorduk.

16 Ağustos. Bu sabahın erken saatlerinde bir adanın, yaklaşık on beş metre genişliğindeki bir derenin ve, otuz kilometre ileride, nehrin ortasındaki büyük bir adanın yanından geçtik. Şimdi genellikle kuzeyimizde yüksek bozkırlar ve ağaçlıklı tepeler, güneyimizdeyse kavak ağacı kaplı alçak bir arazi vardı. Nehir kıvrımlar çizerek akıyordu, ama Platte'den önceki kadar sıklıkla değil. Ağaçların sıklığı buralarda daha az; çoğunlukla karaağaç, kavak, ceviz ağacı ve biraz da meşe görülüyor. Neredeyse bütün gün güçlü bir rüzgar esti ve bunun ve anaforun yardımıyla gece çökmeden kırk kilometre kat etmeyi başardık. Kampımızı güneyde, gür otlarla kaplı ve üstünde epey erik ağacı ve frenküzümü çalısı bulunan bir ovada kurduk. Arkamızda dik bir ormanlık bayır vardı. Bunu çıkınca yaklaşık bir buçuk kilometre boyunca uzanan bir başka ova keşfettik. Bunun ardında benzer bir ormanlık bayır ve onun da ardında bir başka geniş ova vardı. Bu ova göz alabildiğine uzanıyordu. Tam tepemizdeki kayalıklardan dünyanın en güzel manzaralarından birini gördük.

17 Ağustos. Bütün gün kampta kalıp çeşitli işlerle meşgul olduk. Thornton'la köpeğini yanıma alıp güneye doğru biraz yürüdüm. Yörenin güzelliği karşısında büyülenmiştim. Bozkırlar, güzellikte Bin Bir Gece Masallarında anlatılan her şeyi geçiyordu. Irmak kollarının kıyılarında öyle çiçekler vardı ki her biri bir sanat eserine benziyordu. Canlı renkleri muhteşem bir şekilde kaynaşmıştı. Yoğun kokuları öyle güzeldi ki neredeyse eziyet ediciydi. Arada sırada, rüzgarda sallanan bir mor, mavi, turuncu ve kızıl çiçekler okyanusunun ortasında yeşil ağaç adalarına

rastladığımız oluyordu. Bu adalar son derece görkemli orman meşelerinden oluşmaktaydı. Altlarındaki çimenler en yumuşak kadifeden yeşil bir kaftanı andırıyordu. Dev dallarından genelde nefis olgun meyvelerle yüklü bol miktarda üzüm asması sarkmaktaydı. Uzaktaki Missouri'nin görüntüsü son derece görkemliydi. Nehirdeki adaların pek çoğu tamamen erik çalıları ve diğer çalılarla kaplıydı, bir İngiliz çiçek bahçesindeki gibi aralarından geçen dar, labirentimsi yolların bulunduğu yerler dışında. Bu yollarda elkler ve antiloplar görebiliyorduk. Bu yolları onlar açmıştı şüphesiz. Günbatımında gezintimizden büyük haz almış olarak kampa geri döndük. Gece ılıktı. Sivrisineklerden son derece rahatsız olduk.

18 Ağustos. Bugün nehrin dar bir kesiminden geçtik. Genişliği yüz seksen metreden fazla değildi. Çoğu yeri kütük ve dal parçalarıyla kaplı bir kanalı vardı Burada akıntı oldukça hızlıydı. Büyük tekneyi bir kütüğe bindirdik ve içine yan yarıya dek su dolmasına engel olamadık. Bunun sonucunda durmak ve teçhizatımızı gözden geçirmek zorunda kaldık. Peksimetlerin bir kısmı ıslanmıştı, ama baruta bir şey olmamıştı. Orada bütün gün kaldık. Sadece sekiz kilometre kat etmiştik.

19 Ağustos. Bu sabah erkenden yola çıkıp epey yol aldık. Hava serin ve bulutluydu. Öğle vakti bir sağanak yağdı. Güneyden karışan bir dereyi geçtik. Ağzı tuhaf görünüşlü büyük bir kum adası tarafından neredeyse tamamen gizlenmişti. Bunun yaklaşık yirmi beş kilometre ilerisine gittik. Burada dağlık bölgeler nehrin oldukça gerisinden başlıyor. Aralarında muhtemelen on beş-otuz kilometre var. Kuzeyde epey iyi cins ağaç bulunuyor, ama güneyde bunlardan pek yoktu. Irmağın yakınında güzel çayırlar uzanıyordu. Kıyı boyunca dör-beş farklı türden üzüm topladık. Hepsi de olgundu ve tatları güzeldi, iri ve mor olan bir cinsin tadı mükemmeldi. Avcılar geceleyin nehrin her iki yakasından kampa geldiler. Öyle çok av getirmişlerdi ki bunlarla ne yapacağımızı bilemedik - orman tavukları, hindiler, iki geyik, bir antilop ve kanatlarında siyah çizgiler bulunan epey miktarda sarı kuş. Bu kuşların tadı lezizdi. Gün boyunca yaklaşık otuz kilometre kat ettik.

20 Ağustos. Nehir bu sabah kum tepecikleri ve diğer engellerle doluydu. Ama şevkle ilerledik ve gece çökmeden önce, son kampımızın elli kilometre kadar ilerisindeki epey geniş bir nehir koluna vardık. Bu nehir kolu kuzeyden geliyor ve ağzının karşısında büyük bir ada var. Bu adada kamp kurduk ve kunduzlara tuzak kurmak için birkaç gün kalmaya karar

verdik, çünkü civarda epey kunduz görmüştük. Bu ada dünyanın en güzel yerlerinden biri. İçimde en hoş ve alışılmadık türden duygular uyandırdı. Bütün manzara sanki gerçek değil de çocukken kurduğum düşlerden biri gibiydi. Kıyılar son derece hafif bir eğimle nehre iniyordu. Üstleri parlak yeşil, kısa ve yumuşak otlarla kaplıydı. Bu otlar kıyının biraz ötesinde, akıntının altında da seçilebiliyordu; özellikle de derenin kuzey tarafında, nehre döküldüğü yerde. Muhtemelen yirmi dönümlük adanın çevresi kavak ağaçlarıyla kaplıydı. Gövdelerine meyveleri olgunlaşmış üzüm asmaları sarılmıştı. Kavaklarla asmalar birbiriyle öyle sıkı bir şekilde iç içe geçmişti ki, yaprakların arasından nehri güçlükle seçebiliyorduk. Burada otlar biraz daha uzun ve kalındılar; ortalarından aşağı inen soluk sarı ya da beyaz birer çizgi vardı. Bu otların vanilyayı andıran, ama çok daha güçlü, nefis bir kokusu vardı. Bu koku her yanı sarmıştı. Sıradan ingiliz tatlı otu da hiç şüphesiz aynı türdendir, ama güzellik ve koku açısından bununla kesinlikle boy ölçüşemez. Otların arasına her tarafta son derece parlak sayısız çiçek saçılmıştı. Çoğunun kokusu güzeldi. Mavi, beyaz, parlak sarı, mor, koyu kırmızı, parlak kızıl renkteydiler. Bazılarının lale gibi çizgili yaprakları vardı. Her tarafta küçük kiraz ağacı ve erik çalısı kümeleri bulunmaktaydı. Pek çok dar ve kıvrımlı yol adayı turluyordu. Bunlar elkler ve antiloplar tarafından açılmıştı. Neredeyse tam ortada tatlı ve berrak sulu bir pınar vardı; suyu üstü yosun ve çiçek açmış asmalarla kaplı sarp bir kayalığın arasından akıyordu. Burası bütün olarak bakıldığında insan eliyle yapılmış muhteşem bir çiçek bahçesi gibiydi, ama çok daha güzeldi. Eski kitaplarda okuduğumuz büyülü manzaralara benziyordu. Hepimiz buraya bayıldık ve kampımızı bu güzel yerde, büyük bir neşeyle kurduk.

[Ekip burada bir hafta kalır. Bu süre içinde kuzeydeki komşu araziyi pek çok yönden araştırırlar. Bahsedilen dereden bir miktar kunduz postu sağlarlar. Havalar iyi gider ve gezginlerin o dünyevi cennetten aldıkları hazzı bozan bir şey olmaz. Ancak Bay Rodman hiçbir gerekli önlemi almayı ihmal etmez; her gece, herkes kampta toplanıp eğlenmeye başladığında düzenli olarak nöbetçiler koyar. Burada eşi benzeri görülmemiş şölenler düzenleyip içki alemleri yaparlar. Kanadalılar şarkı söyleme ve içki içme konusunda dünyanın en iyisi olduklarını kanıtlarlar. Tek yaptıkları yemek pişirmek ve yemek, dans etmek ve avazları çıktığı kadar bağırarak neşeli Fransız şarkıları söylemektir. Gün boyunca kampın işlerini yapma görevi onlara verilmiştir. Ekibin daha akıllı uslu elemanları ise avlanmaya ya da tuzak kurmaya gitmektedir. Bunlardan birinde Bay

Rodman kunduzların alışkanlıklarını gözlemlemek için mükemmel bir fırsat yakalar. Onun bu tuhaf hayvana ilişkin anlattıkları epey ilginç. Genel tanımlardan bazı yönlerden ayrılması söylediklerini daha da ilginç kılıyor.

Bay Rodman'in yanında her zamanki gibi Thornton'la köpeği vardır. Küçük bir dereyi nehirden yaklaşık on beş kilometre uzaklıktaki, dağlık bölgedeki kaynağına dek izlemiştir. Ekip sonunda kunduzların dereye set çekerek geniş bir bataklık oluşturduğu bir yere gelir. Bataklığın bir ucunda büyük bir söğüt ağaçları koruluğu vardır; söğütlerin suyun üstüne sarktığı bir noktada bu hayvanlardan bir çoğu görülebilmektedir. Maceracılarımız usulca bu söğütlerin yanına giderler. Neptune'ü biraz uzakta yere yatırdıktan sonra fark edilmeden büyük ve kalın bir ağaca tırmanmayı başarırlar; buradan altlarındaki olup bilen her şeyi görebilmektedirler.

Kunduzlar setlerinin bir bölümünü onarmaktadır ve işlerinin her aşaması kahramanlarımız tarafından rahatça izlenebilmektedir. Mimarların teker teker bataklığın kıyısına yaklaştıkları görülür. Her birinin ağzında bir dal parçası vardır; sete tırmanıp dalı çökmüş olan kısma özenle, boylamasına yerleştirirler; hemen ardından bir anda suya dalıp birkaç saniye sonra tekrar, ağızlarında bir miktar katı çamurla su yüzüne çıkarlar ve ayaklarıyla kuyruklarını kullanarak (kuyruklarını mala niyetine kullanmaktadırlar) çamurla gediğin üstüne yerleştirmiş olduktan dalları sıvarlar. Sonra ağaçların arasında gözden kaybolurlar ve yerlerini hemen başka kunduzlar alır, bunlar da tamı tamına aynı işlemi yinelerler. Böylece setin hasar görmüş kısmı kısa sürede tamir edilir. Mösyö Rodman ile Mösyö Thornton bu çalışma sürecini iki saatten fazla izlerler; ikisi de bu zanaatçıların büyük yeteneğinin tanığıdır. Ama kunduzların dal aramak üzere bataklığın kıyısından ayrılır ayrılmaz söğütlerin arasında gözden kaybolması, daha sonra yaptıklarını da izlemek isteyen gözlemcilerin hiç hoşuna gitmemiştir.

Ancak ağacın biraz daha yukarısına tırmanınca her şeyi görürler; anlaşılan küçük bir çınar devrilmiştir ve şimdi neredeyse tamamen budanmıştır. Birkaç kunduz hâlâ geride kalan az sayıdaki dalı kemirmekte, kopardığı her parçayı alıp sete götürmektedir. Bu arada epey kalabalık bir kunduz grubu da çok daha büyük ve yaşlı bir başka ağacın çevresini sarmış, bunu devirmek için kemirmekle meşguldür. Ağacın gövdesinin etrafında bu yaratıklardan elli altmış tane vardır. Bunlardan altı yedi tanesi çalışmakta, yorulunca yerlerini birer birer arkadaşlarına bırakmaktadır. Gezginlerimiz

çınarı ilk gördüklerinde büyük kısmı kesilmiştir bile - ama sadece kenarında yükseldiği bataklık kıyısına bakan tarafı. Kesik neredeyse otuz santim genişliğindedir ve bir baltayla açılmış gibi düzdür. Ağacın dibindeki toprak samanı andıran ince ve uzun kıymıklarla doludur. Bunlar kemirilmiş, ama yenmemiştir. Bu hayvanların ağaçların sadece kabuklarını yediği anlaşılıyor. Bazıları çalışırken sincap gibi arka ayakları üstünde oturup tahtayı kemirmektedir. İki ön ayağını kesiğin kenarına dayayıp, kafalarını boşluğa daldırmaktadır. Ancak iki tanesi yarığın tamamen içindedir ve kısa süre boyunca büyük bir şevkle çalışıp sonra yerlerini arkadaşlarına bırakmaktadır.

Gezginlerimizin, konumları hiç rahat olmasa da, çınarın devrilmesini görme yönündeki meraklan öyle büyüktür ki orada sekiz saat, günbatımına dek kararlılıkla beklerler. Tek sıkıntıları Neptune'dür. Köpek seti onarmakta olan sıvacılara ulaşmak için bataklığa atlamaktan güçlükle alıkonur; çıkardığı seslerle ağaçtaki kemirgenleri defalarca rahatsız etmiştir. Kunduzlar arada sırada, sanki tek bir zihin tarafından harekete geçirilmişçesine irkilip dakikalarca dikkatle etrafı dinlerler. Ancak akşam yaklaşırken köpek bu çabalarından vazgeçer ve sessizce yere uzanır, kunduzlar da rahatça işlerine devam eder.

Tam güneş batmaya başlarken oduncular arasında ani bir hareketlenme görülür; hepsi ağaçtan aşağı inip dokunulmamış tarafına geçerler. Ağacın bir an sonra yavaşça kemirilmiş tarafa doğru eğildiği görülür, ta ki yarığın dudakları birleşene dek. Ama kısmen kesilmemiş kısmı tarafından tutulduğundan hâlâ devrilmemektedir. Kemirgenler buna saldırırlar. Yer bulabilenler büyük bir gayretle kemirmektedir. Bu kısmı çok kısa sürede kemirirler. O zaman gerekli açıya önceden dahice getirilmiş olan ağaç büyük bir gürültüyle devrilir ve üst dallarının büyük bir kısmını bataklığa yayar. Bu başarıldıktan sonra topluluktakiler bir tatili hak ettiklerine karar vermiş gibi çalışmayı hemen keserler ve suyun içinde birbirlerini kovalamaya, dalmaya, kuyruklarıyla yüzeye vurmaya başlarlar.

Kunduzların ağaç kesme yöntemlerine ilişkin bu anlatı şimdiye kadar okuduklarımız arasında en ayrıntılı olanıdır ve bu hayvanların tasarımları konusundaki soruya kesin yanıtı vermiş gibidir. Burada ağacın suya doğru devrilmesine niyetlenilmiş olduğu açıktır. Hatırlanacağı gibi Kaptan Bonneville bu hayvanın bu konuda ona atfedilen akıllılığını reddetmiştir ve onun ağacı devirmenin ötesinde bir amacı olmadığını, devrilme şekli

konusunda ince hesaplamalar yapmadığını düşünmektedir. Bu kanının genelde su kıyısında büyüyen ağaçların ya gövdelerinin o yöne eğik olmasından, ya da en ağır dallarını ışık, yer ve hava arayışı içinde, su tarafına uzatmalarından geldiğine inanmaktadır.

Kunduzun elbette ki en yakınındaki, derenin ya da gölün kıyısındaki ağaçlara saldırdığını söyler. Bunlar da kesilince doğal olarak suya doğru düşer. Bu mantık oldukça sağlamdır. Ama kunduzların tasarımları konusunda kesinlikle son sözü söylememektedir ve kunduzların akıl yetisinin en iyi ihtimalle bile pek çok daha aşağı hayvan türününkinden çok daha az olduğunu ileri sürmektedir - karınca ve arınınkinden bile çok daha az. Eğer kunduza iki ağaç sunulsa ve bunlardan biri suya eğik, diğeri olmasa, hayvan muhtemelen birincisini devirirken az önce tasvir edilen önlemleri almaya gerek görmeyecek, ama ikincisinde bunları uygulayacaktır.

Günlüğün daha sonraki bir bölümünde bu ilginç hayvanın alışkanlıklarına ilişkin başka ayrıntılar da verilir. Ayrıca ekiptekilerin kunduz yakalamakta kullandığı yöntem de anlatılır. Bunu burada süreklilik adına veriyoruz. Kunduzların temel besin kaynağı ağaç kabuğudur. Bunu kış için düzenli olarak depolarlar, uygun türü özenle ve kararlılıkla seçerek. Bazen iki ya da üç yüz kunduzdan oluşan bütün bir kabile hep birlikte yiyecek seferine çıkar ve birbirinin benzeri gibi görünen ağaçların arasından bir tanesini beğenene dek geçerler. Bunu keserler ve en ince dallarını kopardıktan sonra onları eşit uzunlukta kısa parçalara ayırırlar. Sonra bu parçaların kabuklarını sıyırıp onları köylerine açılan en yakın dereye götürür ve burada suyun üstüne bırakırlar. Kabuklar böylece yüze yüze köye gider. Bazen parçalar kış için kabukları soyulmadan depolanır. Bu durumda kabukları yedikten sonra artık tahtaları barınaklarından atmaya, bunları biraz uzağa götürüp bırakmaya dikkat ederler. Senenin bahar ayları boyunca erkekler asla evde oturmaz, hep tek başlarına ya da ikiliüçlü gruplar halinde gezerler. Böyle zamanlarda akıllılıklarını yitirmiş gibidirler ve avcılar tarafından kolayca yakalanırlar. Yazın evlerine geri dönüp dişilerle birlikte kış için erzak hazırlamakla meşgul olurlar. Bunlar rahatsız edilince son derece vahşileşen hayvanlar olarak tarif edilmişlerdir.

Kunduzların kıyılarda yakalandığı da olur: Özellikle de bahar aylarında yiyecek aramak için sulara açılmayı seven erkek kunduzların. Bu şekilde yakalandıklarında bir sopa darbesiyle kolayca öldürülebilirler. Ama onları

en kesin ve etkili şekilde yakalama yöntemi tuzak kurmaktır. Kapanlar hayvanın bacağını kapacak şekilde, basitçe yapılır. Tuzakçı kapanı genellikle kıyıya yakın bir yere, su yüzeyinin hemen altına koyar ve çamura sapladığı bir direğe küçük bir zincirle bağlar. Kapanın ağzına küçük bir dalın bir ucu yerleştirilir. Diğer uç su yüzeyine çıkartılır. Bu uca kunduzları çeken bir koku sürülür. Hayvan kokuyu alır almaz burnunu dala sürter ve kapanı harekete geçirerek yakalanır. Kapan rahat taşınsın diye çok hafif yapılmıştır. Zincirle çubuğa bağlı olmasa hayvan kapanla birlikte rahatça yüzüp kaçabilir. Zincirden başka hiçbir şey kunduzun dişlerine dayanamaz. Deneyimli tuzakçı herhangi bir derenin gölcüğündeki kunduzları hemen fark eder. Varlıklarını, deneyimsiz bir gözlemciye bir şey ifade etmeyecek olan yüzlerce belirtiden anlar.

İki gezginin ağaç tepesinden büyük bir dikkatle izlediği, birbirinin eşi oduncuların çoğu sonradan kapanlara yakalanır ve güzel kürkleri bizim yağmacıların eline düşer; bataklıktaki yerleşim yerini de ne yazık ki yıkarlar. Civardaki diğer sular da gezginlere epey eğlence çıkarır. Sonradan derenin ağzındaki adayı Kunduz Adası olarak anımsarlar. Ayın yirmi yedisinde bu küçük cennetten yüksek moralle ayrılıp nehirdeki o zamana dek olaysız geçmiş olan yolculuklarını sürdürerek 1 Eylül'de, dikkate değer bir olay yaşamadan, güneydeki büyük bir nehrin ağzına varırlar. Buna kıyısında bol miktarda bulunan küçük meyvelerden esinlenerek Frenküzümü Nehri adını verirler. Oysa bu şüphesiz Quicourre Nehri'ydi. Günlükte yolculuğun bu devresi anlatılırken esas olarak her yöndeki çayırlıkları karartan çok sayıdaki bufalo sürülerinden ve nehrin güney kıyısındaki, o zamandan beri Bonhomme Adası olarak bilinen yerin yukarı ucunun karşısındaki bir kalenin kalıntılarından bahsediliyor. Bu kalıntılar ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiş. Bu ayrıntıların önemlileri her açıdan Kaptan Lewis ile Kaptan Clarke'ınkilerle uyuşuyor. Gezginler kuzeyde Little Sioux, Floyd, Great Sioux, White-Stone ve Jacques nehirlerinden, güneyde Wawandysenche deresiyle White-Paint Nehri'nden geçiyorlar. Ama bu nehirlerden hiçbirinde uzun süre durup kapanla avlanmıyorlar. Büyük Omaha köyünden de geçiyorlar, ama günlükte buradan hiç bahsedilmiyor. Bu köyde o zamanlar üç yüz hane vardı ve içinde kalabalık ve güçlü bir kabile oturmaktaydı. Ancak Missouri'nin hemen kıyısında olmadığından tekneler muhtemelen gece vakti yakınından geçip gitmiş. Çünkü ekip Siouxlardan korktuğundan bu ilerleme yöntemini uygulamaya

başlamış. Bay Rodman'in anlatısına, 2 Eylül tarihli kısımdan başlayarak devam ediyoruz.]

2 Eylül. Şimdi nehrin ulaştığımız kıyısı bütün raporlara göre Kızılderililer yüzünden tehlikeliydi. Bu yüzden son derece dikkatli hareket etmeye başladık. Burası savaşçı ve vahşi bir kabile olan Siouxların bölgesiydi. Siouxlar pek çok kez beyazlara karşı olan düşmanlıklarını sergilemişti ve bütün komşu kabilelerle sürekli savaş halinde oldukları biliniyordu. Kanadalılar, bu kabilenin ne kadar acımasız olduğuyla ilgili pek çok olay anlatıyor, ben de bu korkak yaratıkların bir fırsatını bularak kaçmasından, geldiğimiz yoldan dönmelerinden çok endişeleniyordum. Bu ihtimali azaltmak için onlardan birini kanodan alıp yerine Poindexter Greeley'yi geçirdim. Bütün Greeleyler kıyıdan gitmeyi bırakıp teknelere döndü; hem de atlarını serbest bırakarak. Şimdi düzenimiz şöy leydi: Kanoda Poindexter Greeley, Pierre Junöt, Toby ve bir Kanadalı vardı - büyük teknede benimle birlikte Thornton ve Wormley; John, Frank, Robert ve Meredith Greeley; üç Kanadalı ve köpek. Akşamüstü yola çıktık ve güneyden şiddetli bir rüzgar estiğinden epey ilerledik. Ancak gece olunca sığ sulardan geçmekte epey güçlük çektik. Ama daha sonra yolculuğumuzu günbatımına az bir süre kalana dek, hiçbir engelle karşılaşmadan sürdürdükten sonra bir derenin ağzına girdik ve tekneleri çalılıkların arasına sakladık.

3 ve 4 Eylül. Bu iki gün boyunca yağmur yağdı ve çok sert rüzgarlar esti. Bu yüzden dinlenmek için çekildiğimiz yerden ayrılmadık. Hava moralimizi epey bozdu; Kanadalıların korkunç Siouxlara ilişkin anlattıkları da keyfimizin yerine gelmesini sağlamadı haliyle. Hepimiz büyük teknenin kamarasına doluştuk ve ilerde ne yapacağımıza dair konuştuk. Greeleyler gezginlerin öykülerinin uydurma olduğunu ve Siouxların bizi fazla rahatsız edemeyeceğini, düşmanca davranacak kadar ileri gitmeyeceklerini düşünüyor, tehlikeli bölgeden gözüpekçe geçmemiz gerektiğini savunuyordu. Ancak Wormley, Thornton ve Pier re (hepsinin de Kızılderililerle macerası olmuştu) şimdiki tutumumuzun en iyisi olduğunu düşünüyordu, her ne kadar yolculuğumuzu epey yavaşlatıyor olsa da. Ben de onlarla aynı kanıdaydım. Şimdiki tutumumuzla Siouxlarla çatışmaya girmekten kaçınabilirdik. Gecikmeyi de önemli bulmuyordum.

5 Eylül. Geceleyin yola çıktık ve on beş kilometre ilerledik. Sonra gün doğarken teknelerimizi önceki gibi dar bir derede sakladık. Burası bu işe

çok uygundu, çünkü ağzı sık ağaçlı bir ada tarafından neredeyse tamamen örtülüyordu. Yağmur tekrar şiddetle yağmaya başladı ve kamaraya doluşana kadar hepimiz iliklerimize kadar ıslandık. Kötü hava iyice moralimizi bozmuştu. Özellikle Kanadalıların suratlarından düşen bin parçaydı. Şimdi nehrin akıntının güçlü olduğu dar bir kısmına gelmiştik. Suyun her iki tarafında sarp kayalıklar yükseliyordu ve bunlar meşe, karaceviz, dişbudak ve kestane ağaçlarıyla kaplıydı. Böyle bir geçitten gece vakti bile fark edilmeden geçmenin çok güç olacağını biliyorduk. Saldırıya uğrama endişemiz iyice artmıştı. Yolculuğumuza geç vakitte çıkmaya ve çok usulca ilerlemeye karar verdik. Saat onda, tam yola çıkmaya hazırlanırken köpek hırıldadı. Hemen tüfeklerimize sarıldık. Ama gelen Ponca kabilesinden tek başına bir Kızılderiliydi. Kıyıdaki nöbetçimizin yanına samimiyetle yaklaşıp elini uzattı. Onu tekneye aldık ve viski verdik. O zaman dili çözüldü ve bize nehrin birkaç kilometre aşağısında yaşayan kabilesinin günlerdir hareketlerimizi izlemekte olduğunu söyledi. Ama Poncalar dosttu ve beyazlara saldırmayacaklardı. Geri dönüşümüzde bizimle alışveriş yapacaklardı. Onu şimdi beyazları Siouxlara karşı uyarmak için göndermişlerdi. Azılı soyguncular olan Siouxlar nehrin otuz kilometre yukarısındaki bir dönemeçte ekibi beklemekteydi. Üç grup halindeydiler ve niyetleri bizi öldürerek yıllar önce bir Fransız tuzakçının şeflerinden birine yaptığı bir hakaretin intikamını almaktı.

4. BÖLÜM

[Gezginlerimizi 5 Eylül sabahında bıraktığımızda Siouxların saldırısından korkuyorlardı. Bu kabilenin vahşiliğine ilişkin abartılı hikayeler ekibi onlardan uzak durmayı istemeye itmişti. Ama dost Ponca'nın anlattıkları bir çarpışmanın kaçınılmaz olduğunu ortaya koyuyordu. Bu yüzden gece yolculukları, akıllıca olmadıkları düşünülerek iptal edildi ve meseleye daha doğrudan yaklaşmaya, saldırgan davranmakla bir şey elde edip edemeyeceklerini görmeye karar verirler. Beşinci gecenin kalanını çarpışma hazırlıklarıyla geçirirler. Büyük tekne olabildiğince hazırlanır ve duruma uyacak en tehditkar görünüme büründürülür.

Başka bir savunma tedbiri de topun ve kutu kutu mermilerin yukarı, kamaraya çıkarılmasıdır. Maceracılar günbatımından hemen önce arkalarına güçlü bir rüzgarı alarak yüksek bir moralle yola çıkar. Düşman korktuklarını ya da kendilerine güvenmediklerini anlamasın diye bütün ekip Kanadalılara katılıp avazları çıktığı kadar bağırarak şarkı söylemekte,

sesleri ormanda yankılanmakta, bufaloları bile kendilerine baktırmaktadırlar.

Siouxların gerçekten de Bay Rodman'in umacıları olduğu anlaşılıyor. Bay Rodman onlardan ve yürekliliklerinden büyük bir vurguyla bahsediyor. Anlatısında kabilenin ayrıntılı bir tasviri yer alıyor. Bu anlatıdaki sadece yeni ya da ilginç kısımlara değinebiliriz. Sioux, Fransızların bu Kızılderililere verdiği isimdir - İngilizler bu ismi Seus'e. dönüştürmüştür. Kendi dillerindeki isimlerinin Darcota olduğu söylenir, ilk yerleşim yerleri Mississippi üstündeydi, ama sonra topraklarını genişlettiler. Günlüğün yazıldığı tarihte Mississippi, Saskatchawine, Missouri ve Winnipeg Gölü'yle Red Nehri arasındaki geniş bölgenin neredeyse tamamını ellerinde tutmaktaydılar. Çeşitli kabilelere bölünmüşlerdi.

Asıl Darcotalılar, Winowacantlardi. Fransızlar tarafından Gens du Lac olarak adlandırılıyorlardı. Yaklaşık beş yüz savaşçıları vardı ve Mississippi'nin her iki yakasında, St. Anthony Şelalesi civarında yaşıyorlardı. Winnowacantların yaşadığı bölgenin kuzeyinde, St. Peter Nehri üzerinde Wappatomiesler yaşıyordu. Bunların iki yüz adamı vardı. St. Peter'ın daha da yukarısında Wappytootieler vardı. Bunlar yüz kişiydi ve Fransızlar tarafından Gens des Feuilles olarak adlandırılıyordu. Nehrin iyice yukarısında, kaynağının yakınında iki yüz kişiden oluşan Sissytoonieler yaşıyordu. Missouri'de Yanktonlar ve Tetonlar yaşıyordu. Yanktonlar kuzey ve güney olmak üzere iki kola ayrılıyordu. Bunların birincisi Red, Sioux ve Jacques nehirlerinin kaynaklarının bulunduğu ovalarda göçebe yaşamı sürüyordu. Sayıları beş yüz civarındaydı. Güney kolu Des Moines Nehri'yle Jacques ve Sioux nehirleri arasındaki araziyi elinde tutuyordu. Ama en vahşi olarak bilinen Siouxlar Tetonlardır. Bunlar dört kabileden oluşmaktaydı -Saonieler, Minnakenozzieler, Okydandieler ve Brois-Brûléler. Şimdi bizim gezginlerimize pusu kurmuş bekleyenler işte bu sonunculardı. Bütün ırkın en vahşi ve en tehlikelileriydiler. Yaklaşık iki yüz adamdan oluşuyorlardı. Missouri'nin her iki tarafında, Kaptan Lewis ve Kaptan Clarke tarafından White ve Teton olarak adlandırılan nehirlerin yakınında yaşamaktaydılar. Chayenne Nehri'nin hemen aşağısında sayıları yüz elli olan Okydandieler bulunmaktaydı. Minnakenozzieler -iki yüz elli kişi kadardı- Chayenne ile Watarhoo arasındaki bir bölgede yaşamaktaydı. Teton kabilelerinin en büyüğü olan, üç yüz savaşçılı Saonieler ise Warreconne civarında yaşıyordu. Bu dört kolun -gerçek Siouxların- dışında

beş ayrılıkçı kabile bulunmaktaydi: Assiniboin ve Missouri arasındaki Mouse Nehri civarında yaşayan Menatope Assiniboinler (iki yüz); White Nehri'nin her iki yakasındaki Gens de Feuilles Assiniboinler (iki yüz elli); Porcupine ve Milk nehirlerinin kaynakları arasında gezinen Big Deviller (dört yüz elli); ve isimlerinden bahsedilmeyen ama Saskatchawine boyunca gezinen ve sayıları toplam yedi yüz adamı bulan iki kabile daha.

Siouxlar fiziksel olarak genelde çirkin bir ırktır. Bizim insan formu anlayışımıza göre kolları gövdelerine göre çok kısadır - elmacık kemikleri çıkık, gözleri patlak ve donuktur. Erkeklerinin kafası tıraşlıdır, tam tepedeki küçük bir nokta dışında. Burada uzatılan uzun bir saç kümesi örgülere ayrılarak omuzlara bırakılır. Bu saç kümesine çok özen gösterilir, ama arada sırada, yas ya da büyük üzüntü zamanlarında kesilir. Tamamen giyinmiş bir Sioux şefinin görüntüsü çarpıcıdır. Gövdenin tüm yüzeyi yağ ve kömürle boyanır. Deri bir gömlek bele kadar iner. Bel kısmında yine deriden, bazen de kumaştan, yaklaşık iki buçuk santim genişliğinde bir kuşak vardır. Bu uylukların arasından geçen kalın bir kumaşı ya da deriyi tutar. Sırtta bufalo derisinden beyaz bir harmani vardır. Bunun tüylü kısmı iyi havada içeri, yağmurlu havada dışarı çevrilir. Bu harmani tüm vücudu örtecek kadar büyüktür ve üstünde genellikle süs niyetine kirpi dikenleri vardır (savaşçı hareket ettikçe bunlar tıkırdar), ayrıca giyinenin savaşçı olduğunu gösteren çok sayıda ve şekilde figür kabaca resmedilmiştir. Başın tepesine kirpi dikenleriyle süslenmiş bir atmaca tüyü tutuşturulur. Antilop derisinden tozluklar pantolon işlevini görür. Her iki yanlarında yaklaşık beş santim aralıklı dikiş yerleri bulunur. Bu tozlukların üstünde küçük insan saçı tutamları vardır; kafa derisi avlarının ganimetleri. Mokasenleri elk ya da bufalo derisinden yapılmadır. Giyilirken tüylü kısımları içtedir. Önemli durumlarda şef çizmelerinin topuklarına kokarca derisi asar. Siouxlar bu gürültücü hayvanı çok sever. Kokarca derisini tütün kesesi ve benzeri şeyler yapmakta kullanırlar. Şefin karısının kıyafeti de çarpıcıdır. Uzun saçı alnından ayrılır ve sırtından gevşekçe dökülür ya da bir tür fileyle toplanır. Mokasenleri kocasınınkinden farklı değildir; ama tozlukları sadece dizlerine dek çıkar. Tozluklar, omuzların arkasından geçen bir iple, elk derisinden yapılmış kaba saba bir gömlekle diz hizasında birleşir. Bu gömlek genellikle bel kısmından bir kuşakla sarılır ve üstüne erkeklerinkine benzeyen, bufalo derisinden bir harmani giyilir. Teton Siouxlarının çadırlarının oldukça sağlam olduğu görülür. Beyaz bufalo derisinden yapılır ve iyi kurulurlar. Direkler tarafından desteklenirler.

Bu kabilenin hakimiyetindeki bölge Missouri kıyıları boyunca iki yüz elli kilometre kadar uzanır ve genellikle geniş çayırlıklardır, ama burada yer yer tepelere de rastlanır. Bu tepelerin hepsi boğazlar ya da dar ve derin koyaklarla bölünür. Bu koyaklar yaz ortasında kurudur, ama yağmur mevsiminde çamurlu ve şiddetli sellerin aktığı kanallara dönüşür. İki yanlarında sık korular vardır. Ama yöre genellikle çıplak bir ovadır. Bitki örtüsü seyrektir ve ağaçsızdır. Toprak çeşitli mineraller açısından zengindir -bunların arasında sodyum sülfat, bakır, kükürt ve şap bulunur. Bu mineraller nehir suyuna pis bir koku ve tat verir. En çok rastlanan yabanıl hayvanlar bufalo, geyik, elk ve antiloptur. Günlüğe geri dönüyoruz.]

6 Eylül. Arazi açıktı. Oldukça hoş bir gündü. Bu yüzden saldırı beklememize karşın hepimizin morali yerindeydi. Henüz tek bir Kızılderili bile görmemiştik ve o korktuğumuz bölgede hızla ilerliyorduk. Ancak o vahşilerin yöntemlerini iyi bildiğimden gözlendiğimizden emindim ve onlara iyi bir pusu yeri teşkil edecek ilk boğazda bize saldıracaklarını düşünüyordum.

Öğle vakti bir Kanadalı "Siouxlar! Siouxlar!" diye haykırdı ve dikkatimizi uzun, dar bir koyağa çekti. Bu koyak bozkırı solumuzdan kesip güney yönünde göz alabildiğine uzanıyordu. Burası bir dere yatağıydı, ama suları şimdi epey alçaktı ve kenarları her iki tarafta dev, düz duvarlar gibi yükseliyordu. Dürbünle bakınca Kanadalıyı alarma geçirenin ne olduğunu hemen keşfettim. Büyük bir atlı vahşiler grubu boğazdan iniyordu. Bizi gafil avlamak niyetinde oldukları belliydi. Onları taktıkları tüylerden fark etmiştik; koyağın yatağının yükseldiği yerlerde, sel çukurunun kenarlarında belirip kaybolan tüyler vardı. Bu tüylerin hareketinden atlı olduklarını anlayabiliyorduk. Grup büyük bir hızla bize yaklaşmaktaydı. Herkese hızla kürek çekmelerini emrettim. Böylece derenin ağzını onlar varmadan geçebilecektik. Kızılderililer fark edildiklerini hızımızın artmasından anlayınca hemen çığlıklar atıp boğazdan çıktılar ve üstümüze doğru dörtnala gelmeye başladılar. Sayıları yaklaşık yüz kadardı. Durumumuz şimdi biraz kaygı vericiydi. Missouri'nin başka herhangi bir yerinde olsak gündüz vakti bu çapulculardan korkmazdım, ama burada kıyılar oldukça sarp ve yüksekti ve vahşiler tepemizde kalıyordu. O çok güvenmiş olduğumuz top ise işe yaramıyordu. Ayrıca nehrin ortasındaki akıntı öyle çalkantılı ve güçlüydü ki silahlarımızı bırakıp tüm gücümüzle kürek çekmeden ilerleyemezdik. Sular kuzey kıyısına yakın yerlerde bir kano için

bile sığ sayılırdı ve ilerlemek istiyorsak tek çaremiz solumuzdaki güney kıyısına bir taş atımı mesafeden gitmekti. Bu durumda tamamen Siouxların insafına kalmış olacaktık. Burada sırıklarımızın, rüzgarın ve anaforun yardımıyla ilerleyebilirdik. Vahşiler bize buradayken saldırsalar kurtulma şansımız yoktu. Hepsi de yay ve oklarla, küçük yuvarlak kalkanlarla silahlanmıştı. Oldukça soylu ve pitoresk görünüyorlardı. Bazı şeflerin mızrakları vardı. Bunların uçlarına rengarenk bayraklar takılmıştı. Şefleri gerçekten yiğit görünüşlü adamlardı.

Ya talihimiz yaver gitti, ya da Kızılderililer büyük bir aptallık yaptı ve bu ikilemden hiç beklenmedik bir şekilde kurtulduk. Vahşiler tam tepemizdeki kayalara tırmandıktan sonra tekrar haykırıp bir dizi el kol hareketi yaptılar. Durup kıyıya çıkmamızı talep ettiklerini hemen anladık. Böyle bir talep bekliyordum; ama bu talebe uymadan yolumuza devam etmenin en akıllıcası olacağına karar vermiştim. Durmayı reddedişimin en azından iyi bir etkisi oldu, çünkü bu Kızılderilileri son derece şaşırtmış gibiydi. Kendilerine karşılık vermeden ilerlemeyi sürdüren bize, bu tedbire kesinlikle anlam veremeden, son derece gülünç bir şekilde bakakaldılar. Sonra aralarında hararetle konuşmaya başladılar ve en sonunda bizden bir şey elde edemeyeceklerini anlayınca atlarının başlarını güneye çevirip dörtnala giderek gözden kayboldular. Gitmelerine sevindiğimiz kadar şaşırmıştık da.

Bu arada elimize geçen fırsatı en iyi şekilde değerlendirdik ve düşmanlarımızın geri dönmesini beklediğimizden o sarp kıyılı bölgeden bir an önce çıkmak için canla başla çalıştık. Onları yaklaşık iki saat sonra güneyde, epey uzakta gördük. Sayıları çok azalmıştı. Dörtnala yaklaşıyorlardı ve kısa sürede nehre vardılar. Ama şimdiki konumumuz çok daha avantajlıydı, çünkü kıyılar eğimliydi ve vahşileri mermilerimizden koruyacak ağaçlar yoktu. Dahası akıntı eskisi kadar güçlü değildi ve nehrin ortasında kalabiliyorduk. Anlaşılan grup sadece bir tercüman bulmak için geri çekilmişti. Tercüman iri, demir kır bir atın üstünde belirdi ve nehre girip yüzmeden olabildiğince ilerledikten sonra bize kötü bir Fransızcayla durup kıyıya çıkmamızı seslendi. Buna Kanadalılardan biri aracılığıyla karşılık verdim. Arkadaşlarımız Siouxlar istiyorsa kısa süreliğine durup sohbet etmekten memnunluk duyacağımızı, ama ulu büyücümüzün (burada Kanadalı durup topu gösterdi) yoluna devam etmek istediğini; durmaktan rahatsız olacağını ve ona itaatsizlik etmeye korktuğumuzu söylettim.

Bunun üzerine kendi aralarında sinirli bir şekilde fısıldaşmaya ve el kol hareketleri yapmaya başladılar. Ne yapacaklarını bilemez gibiydiler. Bu arada tekneler uygun bir konumda demir atmıştı ve şimdi gerekirse savaşmaya, bu vahşilere gelecekte içlerini korkuyla dolduracak kadar sıcak bir karşılama töreni düzenlemeye hazırdım. Bu Siouxlarla iyi ilişkiler kurmanın neredeyse olanaksız olduğunu düşünüyordum, çünkü özde düşmanımızdılar ve bizi öldürmelerini sadece güçlü olduğumuzdan emin olmaları engelleyebilirdi. Şimdiki taleplerine uyup karaya çıksak, tavizler ve bağışlarla geçici bir güvenlik sağlasak bile bu uzun vadede işe yaramayacak, bu belaya çözüm getirmekten çok etkilerini biraz hafifletecekti o kadar, intikamlarını eninde sonunda alacakları kesindi ve eğer şimdi gitmemize izin verirlerse daha sonra, daha az avantajlı olduğumuz bir konumda bize saldırabilirlerdi. Oysa burada onları hem geri püskürtebilir, hem de yüreklerine korku salabilirdik. Buradaki konumumuz sayesinde onlara unutamayacakları bir ders verebilirdik; ve böyle bir konum da bir daha elimize geçmeyebilirdi. Böyle düşündüğüm ve Kanadalılar dışındaki herkes bana katıldığı için cüretkarca davranmaya ve saldırgan bir tutumdan sakınmak yerine bu tutumu canlandırmaya karar verdim. Doğru tavır bu olacaktı.

Görebildiğimiz kadarıyla vahşilerin ateşli silahları yoktu, şeflerinden birinin taşıdığı eski bir karabina dışında. Okları ise aramızdaki büyük mesafe yüzünden pek etkili olmazdı. Sayıları konusunda da endişelenmiyorduk. Konumlan yüzünden topumuzun güllelerine açık hedef oluşturuyorlardı.

Jules (Kanadalı) ulu büyücümüzü rahatsız etmekten korktuğumuzu söyleyerek konuşmasını bitirip de bunun vahşiler arasında yarattığı huzursuzluk biraz dinince, tercüman tekrar konuştu ve üç soru sordu. İlk soru yanımızda tütün, viski ya da ateşli silah bulunup bulunmadığıydı - ikincisi büyük teknemizi, alçaklıklarıyla ünlü Ricareelerin bölgesine dek götürmekte Siouxlann yardımını isteyip istemediğimiz - üçüncü olarak da ulu büyücümüzün aslında "çok büyük ve güçlü, yeşil bir çekirge" olup olmadığıydı.

Jules büyük bir ciddiyetle sorulmuş bu sorulara karşılık olarak benim şu yanıtlarımı iletti. Birincisi, yanımızda epey viski ve tütün, ayrıca sonsuz miktarda ateşli silah ve barut vardı - ama ulu büyücümüz bize Tetonların, Ricareelerden daha alçak haydutlar olduğunu, bizim düşmanımız

olduklarını, günlerdir tuzak kurup bizi öldürmek için beklediklerini, onlara hiçbir şey vermememiz ve onlarla kesinlikle görüşmememiz gerektiğini söylemişti. Bu yüzden istesek bile ulu büyücüyü öfkelendirmekten korktuğumuzdan onlara bir şey veremezdik. İkincisi, ulu büyücü Teton Siouxlanndan bu şekilde bahsettiğinden onların teknemizde kürek çekmesine izin veremezdik. Üçüncüsü, ulu büyücü Siouxların kendisinden "büyük yeşil çekirge" diye bahsettiklerini duymadığı için şanslıydılar. Çünkü duysa onlara çok kötü şeyler yapabilirdi. Ulu büyücümüz kesinlikle büyük yeşil bir çekirge değildi ve eğer hemen topluca kendi yollarına gitmezlerse bunu ne yazık ki kısa sürede çok kötü bir şekilde anlayacaklardı.

İçinde bulunduğumuz tehlikeye karşın, vahşilerin bu yanıtları dinlerken takındıkları derin takdir ve hayret edası karşısında ciddi ifadelerimizi korumakta zorlandık. Onların Ricareelerden daha alçak haydutlar oldukları yolundaki o talihsiz sözleri sarf etmiş olmasam inanıyorum ki hemen dağılacaklardı. Bunun onlara yapılabilecek en büyük hakaret olduğu anlaşılıyordu, inanılmayacak kadar öfkelendiler. Ara ara son derece büyük bir vurgu ve heyecanla "Ricaree! Ricaree!" diye haykırdıklarını işitiyorduk. Görebildiğimiz kadarıyla tüm grup ikiye ayrılmıştı: Gruplardan biri ulu büyücünün korkunç kudretini, diğeriyse Ricareelerden daha alçak haydutlar oldukları yolundaki büyük hakareti vurguluyordu. Bu arada biz nehrin ortasındaki konumumuzu koruyorduk. Bize karşı yapacakları ilk harekette o haydutlara top atışımızı tattırmakta kararlıydım.

Sonunda iri demir kırın üstündeki tercüman tekrar nehre girdi ve şimdiye kadar nehirde ilerlemiş olan bütün solukbenizlilerin Siouxların dostu olduğunu ve onlara büyük armağanlar verdiğini, bu yüzden onların (Tetonların) karaya çıkıp bütün ateşli silahlarımızla tütünümüzün yarısını vermezsek bize bir adım dahi attırmamakta kararlı olduklarını, bizim Ricareelerin (şimdi Siouxlarla savaştaydılar) dostu olduğumuzun açık olduğunu ve onlara malzeme götürmek istediğimizi, bunu yapmamamız gerektiğini, son olarak da ulu büyücümüz hakkında pek iyi şeyler düşünmediklerini, çünkü Tetonların niyeti konusunda bize yalan söylemiş olduğunu ve biz aksini düşünsek de kesinlikle büyük yeşil bir çekirgeden başka bir şey olmadığına inandıklarını söyledi. Tercüman büyük yeşil çekirgeye ilişkin bu son sözleri söylerken bütün topluluk ona katıldı ve toplu halde avazları çıktığı kadar bunu bağırarak tekrarladılar: Ulu

büyücünün kendisi bu sataşmayı duyabilsin diye. Aynı anda çılgınca hareketlendiler; atlarını kısa çemberler içinde öfkeyle dörtnala sürmeye, küçümseyici ve kaba el kol hareketleri yapmaya, mızraklarını sallamaya, oklarını yaylarına yerleştirmeye başladılar.

Bir sonraki hamlelerinin saldırı olacağını biliyordum, bu yüzden ekibimizdekilerden herhangi biri düşman silahlarıyla yaralanmadan hemen saldırmaya karar verdim. Gecikmek bir şey kazandırmayacaktı, her şey hızlı ve kararlı hareket etmeye bağlıydı. İyi bir fırsat bulur bulmaz topu ateşlemeleri emrini verdim ve emrim anında yerine getirildi. Ateşin etkileri müthiş oldu ve sonuçları bizi tamamen tatmin etti. Kızılderililerden altısı öldü, belki bunun üç misli kadarı da ağır yaralandı. Geriye kalanlar büyük bir dehşete ve şaşkınlığa kapıldı ve biz topu tekrar doldurduktan sonra demir alıp gözüpekçe karaya yaklaşırken bozkıra doğru son sürat kaçtılar. Kıyıya vardığımızda ortalıkta yaralı olmayan tek bir Teton bile görülmüyordu.

Tekneleri John Greeley ile üç Kanadalıya emanet edip adamların geri kalanıyla karaya çıktım ve ciddi ama tehlikeli olmayacak şekilde yaralanmış bir vahşiyle Jules aracılığıyla konuşmaya başladım. Ona beyazların Siouxlara ve bütün Kızılderililere karşı iyi niyet beslediğini; topraklarına gelmemizin tek sebebinin kunduz avlamak ve Yüce Ruh'un kırmızı adamlara vermiş olduğu güzel diyarları görmek olduğunu; yeterince kürk topladıktan ve istediğimiz her şeyi gördükten sonra evimize geri döneceğimizi; Siouxların, özellikle de Tetonların saldırgan bir ırk olduğunu işittiğimizi, bu yüzden de kendimizi korumak için yanımızda ulu büyücüyü getirdiğimizi; ulu büyücünün kendisine büyük yeşil bir çekirge diyerek (ki kesinlikle böyle bir şey değildi) katlanılmaz bir hakaret yapmış olmalarından dolayı çok kızdığını; onu kaçan savaşçıların peşinden gitmemeye ve yaralıları kurban etmemeye güç bela ikna ettiğimi; onu yatıştırmayı sadece vahşilerin bundan sonra iyi davranacaklarını temin ederek başarmış olduğumu söyledim. Konuşmamın bu kısmında zavallı adam epey rahatlamış göründü ve dostluk göstergesi olarak elini uzattı. Elini sıktım ve rahatsız edilmediğimiz sürece onu ve arkadaşlarını koruyacağımı söyledim. Bu sözün ardından kendisi ve yaralılar için ona yirmi torba tütün, birkaç küçük hırdavat, boncuklar ve kırmızı pazen armağan ettim.

Bunlar olup biterken kaçan Siouxlara karşı gözlerimizi dört açmıştık. Ben hediyeleri vermeyi bitirirken uzakta birkaç grup halinde belirdiler. Yaralı vahşi de gelenleri görmüştü. Ama onları görmemiş gibi yapmayı tercih ettim ve kısa süre sonra teknelerimize döndük. Bu olayın tamamı üç saatimizi almıştı ve tekrar yola çıktığımızda saat üçü geçiyordu. Büyük bir hızla ilerledik, çünkü gece olmadan o bölgeden ayrılmak istiyordum. Arkamızdan güçlü bir rüzgar esiyor ve akıntı ırmağın genişlemesinden dolayı giderek hafifliyordu. Bu yüzden epey yol aldık ve saat dokuzda kuzey kıyıya ve bir derenin ağzına yakın, büyük, sık ilikli bir adaya vardık. Burada kamp kurmaya karar verdik. Daha kıyıya yeni ayak basmıştık ki Greeleylerden biri iri bir bufalo vurdu. Burada bir sürü bufalo vardı. Gece için nöbetçiler diktikten sonra akşam yemeği yedik ve epey viski içtik. O gün olup bitenlerden bahsetmeye başladık. Adamların çoğu, olanlara mükemmel bir şaka şeklinde yaklaşıyordu. Ama ben bu konuda kesinlikle neşeli olamıyordum. İlk kez insan kanı dökmüştüm. Her ne kadar mantığım en bilgece ve en merhametli şekilde davranmış olduğumu söylese de, yine de vicdanım mantığıma bile kulak vermeyi reddediyor ve kulağıma inatla "insan kanı döktün." diye fısıldıyordu. Saatler ağır ağır geçip gitti. Uyuyamıyordum.

Sonunda şafak taze çiğleriyle, daha da taze esintileriyle ve gülümseyen çiçekleriyle söktü ve zihnime bir cesaret, bir cüretkarlık verdi; olanlara yeniden bakmamı ve bunun koşullara uygun tek davranış şekli olduğunu görmemi sağladı.

7 Eylül. Yola erken çıkıp epey yol aldık. Doğudan güçlü ve soğuk bir rüzgar esiyordu. Öğle civarında Great Bend denen dönemecin üst boğazına vardık. Burada nehir tam elli kilometre dolanıyor, oysa karadan düz gidildiğinde yol bir buçuk kilometre ancak sürer. Bunun on kilometre ilerisinde güneyden gelen, yaklaşık otuz metre genişliğinde bir çay vardı. Buradaki arazinin yapısı ilginçti. Nehrin her iki yakası suların kayalardan indirdiği ve kilometrelerce uzanan yuvarlak çakıllarla doluydu. Kanal çok sığdı ve burada epey kum tepesi vardı. Burada en çok rastlanan ağaç sedirdi. Çayırlıklar bir tür sert ve dikenli armutla kaplıydı. Adamlarımız, mokasenleriyle bunların üstünde yürümekte epey zorlandı.

Günbatımına doğru, dar bir kanaldan sakınmaya çalışırken büyük teknenin iskele tarafını bir kum tepeceğinin kenarına bindirdik. Bu bizi öyle yan döndürdü ki tüm çabalarımıza karşın az kalsın içerisi suyla doluyordu.

Barut ve Kızılderili malları epey zarar görmüştü. Teknenin yan yattığını görünce hemen suya atlayıp (burada derinliği koltukaltı hizasındaydı) devrilmesini kaba kuvvetle engelledik. Ama bir ikilemdeydik, çünkü hepimiz birlikte teknenin devrilmesini ancak engelliyorduk ve onu ilerletip uzaklaştıracak tek bir adam bile ayıramaz durumdaydık. Tam umutsuzluğa düşmek üzereyken kum tepesinin birden çökmesi bizi beklenmedik bir şekilde rahatlattı. Bu civardaki nehir yatağında büyük bir hızla ve görünürde sebepsizce yer değiştiren kum tepelerinden epey var. Kum sert, sarı ve inceydi; kuruduğunda cam gibi parlıyor, neredeyse dokunulamayacak kadar inceliyordu.

8 Eylül. Hâlâ Teton bölgesinin ortasındaydık. Gözlerimizi dört açmıştık. Ola bildiğince seyrek ve sadece adalarda duruyorduk. Bu adalar çeşitli av hayvanlarıyla doluydu - bufalolar, elkler, geyikler, keçiler, siyah kuyruklu geyikler, antiloplar ve türlü türlü yağmurkuşları ve yabani kazlarla. Keçiler son derece uysaldı ve sakalları yoktu. Burada nehrin aşağısındaki kadar bol balık bulamadık. John Ravine küçük adalardan birindeki bir koyakta beyaz bir kurt öldürdü. Suda ilerlemenin güçlüğü ve çekme halatını sık sık kullanmak zorunda kaldığımızdan bugün fazla yol alamadık.

9 Eylül Hava iyice soğudu. Bu da Sioux topraklarından çıkma isteğimizi arttırdı. Çünkü kış kampımızı onların bölgesinde kurmak çok tehlikeli olurdu. Gayrete gelip hızla ilerledik. Kanadalılar bağıra çağıra şarkı söylüyordu. Arada sırada çok uzakta tek başına bir Teton gördüğümüz oluyordu, ama bize saldırmayı denemediler, bu da cesaretimizi artırdı. Gün boyunca kırk kilometre kat ettik ve gece av hayvanı kaynayan, kavak ağaçlarıyla dolu bir adada büyük bir neşeyle kamp kurduk.

[Bay Rodman'in maceralarının bundan sonraki kısmını 10 Nisan'a dek atlıyoruz. Ekim'in sonuna kadar önemli bir şey olmuyor. Grup bu tarihte Su Samuru Çayı adını verdikleri küçük bir çaya ulaşıyor ve bunun bir buçuk kilometre kadar ötesindeki bir adada ahşap bir korunak inşa ederek kışı burada geçiriyor. Burası eski Ricara köylerinin hemen yukarısındadır. Ricara Kızılderililerinden pek çok grup gezginleri ziyarete gelir ve oldukça dostça davranırlar. Tetonlarla yaptıkları çarpışmayı duymuşlar ve sonuç onları epey memnun etmiştir. Siouxlarla başka herhangi bir sorun yaşamazlar. Kış hoş bir şekilde ve önemli bir olay olmadan geçip gider. 10 Nisan'da ekip tekrar yola çıkar.]

5. BÖLÜM

10 Nisan 1792. Hava şimdi tekrar çok güzeldi ve hepimizin keyfini adamakıllı yerine getirdi. Güneş güçlenmeye başlamıştı ve Kızılderililerin söylediğine göre nehrin ileriki yüz elli kilometrelik kısmı buzsuzdu. Küçük Yılan [Ricareelerin şefi; kış boyunca gezginlere epey dostluk göstermişti] ve kabilesine içten bir üzüntüyle veda ettikten sonra, kahvaltının ardından yola çıktık. Perrine [Hudson Bay Kürk Şirketi'nin adamlarından biri; Petite Cöte'a gitmekteydi] ilk on beş kilometre boyunca üç Kızılderiliyle bize eşlik etti. Sonra bizden ayrılıp köye geri döndü. Sonradan öğrendiğimiz kadarıyla orada hakaret ettiği bir Kızılderili kadın tarafından vahşice öldürülmüş. Perrine'den ayrıldıktan sonra nehirde büyük bir hızla ilerledik ve hızlı akıntıya karşın epey yol kat ettik. Öğleden sonra birkaç gündür şikayet etmekte olan Thornton hastalandı. Durumu o kadar kötüydü ki tüm ekibi adaya geri döndürüp o iyileşene kadar orada bekletecektim. Ama bu teklifime öyle hararetle karşı koydu ki fikrimden caydım. Ona kamarada rahat bir yatak yaptık ve çok iyi baktık. Ama ateşi çok fazlaydı ve ara ara sayıklamaya başladı. Onu kaybedeceğimizden korkuyordum.

Bu arada kararlılıkla ilerliyorduk ve gece olduğunda otuz kilometreden fazla yol kat etmiştik - mükemmel bir çalışmaydı bu.

11 Nisan. Hava hâlâ güzeldi. Yola erken çıktık. Rüzgar iyiydi ve bize epey yardım etti. Thornton'un hastalığı olmasa aslında hepimiz keyifli olacaktık. Durumu çok daha kötüleşmiş gibiydi. Ne yapacağımı bilemiyordum. Rahat etmesi için elimizden gelen her şeyi yaptık. Kanadalı Jules ona şifalı otlardan çay yaptı. Bu çay terlemesini ve ateşini epey azalttı. Gece kuzey kıyısında karaya çıktık. Üç avcı ay ışığında avlanmak üzere çayırlıklara gittiler ve sabah semiz bir antilopla döndüler; ama tüfekleri yoktu.

Anlattıklarına göre bölgede kilometrelerce ilerledikten sonra güzel bir dereciğin kıyısına varmışlardı. Burada Saonie Siouxlarından oluşan büyük bir savaşçı grubunu görünce epey şaşırmış ve kaygılanmışlardı. Siouxlar onları hemen esir almış ve derenin diğer tarafındaki, bir buçuk kilometre ötedeki, duvarları çamur ve sopalardan yapılma bir ağıla götürmüşlerdi. Bunun içinde büyük bir antilop sürüsü varmış ve yenileri içeri girmeye devam ediyormuş. Ağılın kapıları hayvanların kaçmalarını önleyecek şekilde yapılmış. Bu Kızılderililerin her sene yaptıkları bir şeymiş. Sonbaharda antiloplar yiyecek ve barınak bulmak için çayırlardan nehrin güneyindeki dağlık bölgelere çekiliyorlar. Baharda nehri büyük sayılar

halinde tekrar geçerken kandırılarak yukarıda bahsedilen türden sağlam bir ağıla sokularak kolayca yakalanıyorlarmış.

Avcıların (John Greeley, Peygamber ve bir Kanadalının) Kızılderililerin (sayıları elliyi buluyordu) elinden kurtulma umudu pek yokmuş. Kendilerini ölmeye hazırlamışlar. Greeley ile Peygamber'in silahları alınmış, elleri ve ayakları bağlanmış. Tam olarak anlayamadıkları bir sebepten dolayı Kanadalı bağlanmamış ve sadece tüfeğini alan vahşiler av bıçağını kendisinde bırakmış (tozluğunun yan kısmındaki bir tür kılıfın içinde olduğundan herhalde fark etmemişler) ve ona diğerlerinden farklı davranmışlar. Bu daha sonra ekibin kurtulmasını sağlamış.

Yakalandıklarında saat gece dokuz civarıymış. Ay o gece parlaktı, ama hava mevsime göre soğuk olduğundan, vahşiler ağılın antilopları (bunlar hâlâ sürekli içeri girmekteydi) ürkütmeyecek kadar uzağında iki kamp ateşi yakmışlar. Avcılar beklenmedik bir şekilde ağaçların arasından çıktığında Kızılderililer bu ateşlerde avlarını pişirmekteymiş. Greeley ve Peygamber, silahları alındıktan ve bufalo derisinden kalın sicimlerle bağlandıktan sonra ateşlerin biraz uzağındaki bir ağacın dibine fırlatılmışlar. Kanadalı'nın ise ateşlerden birinin yanına iki Kızılderiliyle birlikte oturmasına izin verilmiş. Geri kalan Kızılderililerse diğer ve daha büyük ateşin çevresinde halka olmuşlar. Bu şekilde zaman ağır ağır geçip gitmiş. Avcılar her an öldürülmeyi bekliyormuş. ipleri çok sıkı bağlanmış olduğundan canları çok yanıyormuş. Kanadalı rüşvet verip kendilerini serbest bıraktırma umuduyla muhafızlarıyla konuşmaya çalışmış, ama derdini anlatamamış. Gece yarısına doğru büyük ateşin çevresindeki topluluk birden pek çok iri antilobun ortalarına dalmasıyla neye uğradıklarını şaşırmış. Bu hayvanlar onları hapseden çamur duvarın bir kısmını yıkıp kaçmış ve öfke ve korkudan deliye dönmüş halde ateşin ışığına doğru gitmişler; geceleri benzer koşullar altında böceklerin yaptığı gibi. Ancak Saoinlerin bu genellikle korkak olan yaratıkların bu şekilde davrandıklarını hiç görmedikleri anlaşılıyormuş, çünkü bu beklenmedik müdahale karşısında büyük dehşete kapılmışlar. Yakaladıkları sürünün tamamı, ilk birkaçının kurtulmasından bir dakika kadar sonra üstlerine gelince korkuları iyice artmış. Avcılar bu sahnenin çok tuhaf olduğunu söyledi. Hayvanlar delirmiş gibiymiş. Alevlerin ve korkmuş vahşilerin arasından sıçramaktan çok uçarak, büyük bir hızla ve atılganlıkla geçmeleri Cireeley tarafından (kesinlikle abartılı konuşan biri değildi) sadece etkileyici değil, korkunç bir

görüntü olarak tanımlandı. İlk hamleleri sırasında her şeyi önlerine katmışlar. Ama büyük ateşi söndürdükten sonra hemen küçük ateşe saldırmış, yanan odunları etrafa saçmışlar. Sonra sersemlemişçesine büyük ateşe geri dönüp bunu tamamen sönene kadar çiğnemiş, ardından da küçük gruplar halinde şimşek hızıyla ormana dalıp gözden kaybolmuşlar.

Bu öfkeli arbede sırasında Kızılderililerin pek çoğu yere düşmüş ve bazılarının çevik antilopların keskin toynakları tarafından ölümcül olmasa bile ciddi şekilde yaralandığı kesinmiş. Bazıları kendilerini korumak için boylu boyunca yere uzanmış. Peygamberle Greeley ateşlerin yakınında olmadıklarından tehlikeye girmemişler. Kanadalı ilk saldırı esnasında başına aldığı bir darbeyle birkaç dakikalığına kendinden geçmiş. Kendine geldiğinde ortalık karanlıkmış; ay kalın bir yağmur bulutunun arkasında kalmış, ateşler ise neredeyse tamamen sönmüş. Sadece sağa sola saçılmış odunların birkaçı yanmaya devam ediyormuş.

Yakınında Kızılderili göremeyince hemen ayağa fırlamış ve arkadaşlarının bağlı bulunduğu ağaca koşmuş, iplerini kısa sürede kesmiş ve üçü nehir yönünde son hızla ilerlemeye başlamışlar. Canlarından başka bir şey düşünmediklerinden durup tüfeklerini almamışlar. Birkaç kilometre koşup takip edilmediklerini anlayınca yavaşlamış ve su içmek için bir pınarın başına gitmişler; tekneye getirdikleri antilobu burada bulmuşlar. Zavallı yaratık pınarın yanında soluk soluğa, kımıldayamadan yatıyormuş. Bacaklarından biri kırıkmış ve üstünde yanık izleri varmış. Kurtulmalarını sağlamış olan sürüden olduğu belliymiş. Kurtulma şansı olsa avcılar minnettarlıklarından dolayı seve seve iyileştirirlermiş hayvanı, ama yarası çok kötüymüş. Bu yüzden acılarına hemen son verip onu teknelere getirmişlerdi. Ertesi sabah onun sayesinde nefis bir kahvaltı yaptık.

12, 13, 14 ve 15 Nisan. Bu dört gün boyunca önemli bir macera yaşamadan ilerledik. Gün ortasında hava çok güzeldi, ama gece ve sabah erken saatte son derece soğuk oluyor, ortalık buz tutuyordu. Av hayvanı boldu. Thornton hâlâ hastaydı ve bu durum beni hem şaşırtıyor, hem de çok üzüyordu. Hem arkadaşlığını çok özlüyordum, hem de ekibimizdeki tamamen güvenebileceğim tek kişi olduğunu anlamaya başlamıştım. Bununla sadece, onun yüreğimi tüm çılgınca umutları ve fantastik dilekleriyle rahatça açabileceğim biri olmasını kastediyorum - yoksa aramızdaki herhangi birinin güvenilmez olduğunu değil. Tam tersine, hepimiz kardeş gibiydik ve aramızda hiç önemli bir tartışma çıkmıyordu.

Tek bir ilgi odağı hepimizi birbirimize bağlar gibiydi; ya da daha doğrusu hepimiz herhangi bir şeyle ilgilenmeyen, sadece zevk için gezen bir grup gezgin gibiydik. Kanadalıların bu konudaki fikirlerinden tam olarak emin değilim. Bu adamlar gezinin kârından ve özellikle de kendileri için bekledikleri paydan epey bahsettiler. Yine de bunu çok fazla önemsediklerini sanmıyorum, çünkü dünyanın en saf ve yardıma hazır insanlarıydılar. Ekibin geri kalanına gelince, keşif seferinin getireceği maddi kârla kesinlikle ilgilenmediklerinden eminim. Yolculuğumuz sırasınca bunun kanıtlarını sık sık gördüm. Yerleşim merkezlerinde hepimiz için birincil dereceden önem taşıyacak çıkarlar, burada üzerinde konuşulmaya değmez olarak görülüyor, üzerinde durulmuyor ya da en küçük bahanede tamamen gözardı ediliyordu. Kürk ve deri toplamak için vahşi hayvanlarla dolu bir kırda binlerce kilometre kat etmiş, korkunç tehlikelerle yüzleşmiş ve en yıpratıcı yoksunluklara katlanmış adamlar ele geçirdikleri postları korumak için tehlikeye girmezken, romantik görünüşlü bir nehirde ilerlemek ya da neye yarayacağını hiç bilmedikleri ve ilk fırsatta fırlatıp attıkları mineraller için sarp kayalıklara tırmanmaktan ya da tehlikeli bir mağaraya girmekten kaçınmıyor, bir depo dolusu kaliteli kunduz derisinden tereddütsüz vazgeçmeye razı oluyorlardı. Bu konudaki hislerim ekiptekilerle aynıydı. Şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki, yolculuğumuz ilerledikçe keşif seferinin ana hedefine olan ilgimin giderek azaldığını ve avarece eğlencelere olan ilgimin arttığını fark ettim - tabii kırın harikalarının ve görkemli güzelliklerinin içimde uyandırdığı o derin ve son derece yoğun heyecanı böylesine yüzeysel bir şekilde tanımlayabilirsem. Bir bölgeyi incelemeyi bitirir bitirmez içimde ilerleyip bir başka bölgeyi keşfetme arzusu uyanıyordu. Yine de yerleşim bölgelerine hâlâ yakın olduğumu hissediyor, doğaya ve bilinmeyene karşı duyduğum tutkulu aşkın hazzını yeterince alamıyordum.

Yolculuğumda gittiğim yerlerden benden önce başka uygar insanların, sayıları az da olsa, geçmiş olduğunun - benimkinden önce başka gözlerin çevremdeki manzaraların tadını çıkarmış olduğunun farkındalığından kurtulamıyordum.

Sürekli kendini belli eden bu his olmasa yolda daha fazla oyalanır, nehir kıyısındaki bölgeleri incelemeye daha fazla zaman ayırırdım şüphesiz; hattâ belki de arada sırada kuzey ve güney yönünde bu bölgelerin içine dalıp araştırmalar yapardım. Ama içimde ilerleme dürtüsü vardı - mümkünse

medeniyetin uç sınırlarının ötesine geçme, varlıklarından sadece Kızılderililerin belli belirsiz anlattıkları sayesinde haberdar olduğumuz o dev dağları görme dürtüsü. Bu gizli umut ve görüşlerimi ekipte sadece Thornton'a tamamen açıyordum. Bu hayalperestçe projelerimin tümünü destekliyor, ruhumu ele gelirmiş olan romantik girişimciliği tamamen paylaşıyordu Thornton. Bu yüzden hastalığını acı bir felâket olarak görüyordum. Durumu gün geçtikçe kötüleşiyordu ve yardım etmek için elimizden hiçbir şey gelmiyordu.

16 Nisan. Bugün hava soğuyup yağmur yağdı ve kuzeyden sert bir rüzgar esti Bu yüzden öğleden sonraya dek demir atmak zorunda kaldık. Saat dörtte yola çıktık ve geceye kadar sekiz kilometre kat ettik. Thornton'un durumu çok daha kötüydü.

17 ve 18 Nisan. Bu iki gün boyunca kötü hava koşulları devam etti. Kuzeyden esen o soğuk rüzgar dinmedi. Nehirde pek çok iri buz kütlesi gördük. Nehir kabarmıştı ve epey çamurluydu. Zaman tatsız bir şekilde geçiyordu ve pek yol kat edemedik. Thornton can çekişiyor gibi görünüyordu. Bunun üzerine ilk uygun yerde kamp kurmaya ve o iyileşene dek orada kalmamıza karar verdim. Bugünün öğle vaktinde tekneleri güneyden gelen büyük bir çaya soktuk ve karada kamp kurduk.

25-26-27-28-29-30 Nisan. 25 Nisan sabahına kadar çayda kaldık. Thornton'un o sabah yola devam edebilecek kadar iyileşmesi hepimizi sevince boğdu. Hava güzeldi ve yörenin çok hoş bir kesiminden büyük bir neşeyle geçtik. Karşımıza tek bir Kızılderili bile çıkmadı. Sıradışı bir macera da yaşamadık; ayın son gününde Mandanların, daha doğrusu Mandanların, Minnetareelerin ve Ahnahawayların bölgesine varmamız dışında. Bu üç kabile birbirine çok yakın yaşıyor ve beş köyleri var. Mandanlar yakın zamana kadar on üç kilometre kadar aşağıdaki dokuz köyde yaşıyormuş; bu köylerin kalıntılarının yanından ne olduğunu bilmeden geçtik. Nehrin batısında yedi, doğusunda iki köy varmış ama çiçek hastalığı ve eski düşmanları Siouxlar onları kırıp geçirmiş ve geride bir avuç kalmışlar. Bunun üzerine şimdiki yerleşim yerlerine geçmişler. [Bay R. burada Minnetareeler ve Ahnahawaylar ya da Wassatoonlar hakkında oldukça ayrıntılı bilgiler veriyor. Ama bu kabilelere ilişkin önemli yeni bilgiler vermediğinden bunları atlıyoruz.] Mandanlar bize son derece dostça davrandılar; bölgelerinde üç gün kaldık. Bu süre içinde kanoyu karaya çekip bakımını yaptık. Ayrıca epey kurutulmuş mısır stoğu yaptık.

Yerliler mısırları kış boyunca çadırlarının yakınındaki çukurlarda muhafaza etmişlerdi. Mandanlarla birlikteyken bizi Waukerassah adlı bir Minnetaree şefi ziyaret etti. Son derece nazik davrandı ve bize pek çok konuda yardımcı oldu. Bu şefin oğlunu büyük çatala dek bize tercümanlık etmek üzere işe aldık. Babasına çeşitli armağanlar verdik ve bundan çok memnun kaldı. 1 Mayıs'ta Mandanlara veda edip yolumuza devam ettik.

1 Mayıs. Hava ılıktı ve etraftaki arazi artık epey yeşillenmeye, son derece hoş bir görünüme bürünmeye başlamıştı. Kavakların yaprakları iyice belirginleşmiş, etrafta pek çok çiçek açmıştı. Orada burada üzerinde iyi kerestelik ağaçlar olan düzlükler göze çarpmaya başlamıştı; daha önce böylesi düzlüklere çok daha az rastlıyorduk. Bol kavak ve söğüt ağacı, ayrıca kızıl söğütler vardı. Gül ağaçları da boldu. Nehir kıyısındaki bu arazilerin ötesinde ağaçsız engin bir ova uzanmaktaydı. Toprak son derece verimliydi. Buradaki av hayvanları daha önce gördüğümüz her yerdekinden daha boldu. Kıyılara birer avcı çıkardık ve bugün bir elk, bir keçi, beş kunduz ve çok sayıda yağmurkuşu getirdiler. Kunduzlar son derece munisti ve kolayca yakalanıyorlardı. Bu hayvanın eti çok lezzetlidir; özellikle de bazı kuyruk kısımları. Bir kunduz kuyruğu üç adamı rahat rahat doyurur. Geceden önce otuz kilometre yol aldık.

2 Mayıs. Bu sabah iyi bir rüzgar vardı ve öğlene dek yelkenlerimizi kullandık. Öğlen vakti rüzgar aşırı şiddetlenince durduk. Avcılarımız karaya çıkıp kısa süre sonra dev bir geyikle döndü. Neptune, tüfeğin sadece hafifçe yaraladı ğı hayvanı uzun bir takipten sonra yakalamıştı. Boyu bir metre seksen santimdi. Akşamüstü de bir antilop yakalandı. Yaratık adamlarımızı görür görmez büyük bir hızla kaçmaya başlamış, ama birkaç dakika sonra, meraktan olacak, geri dönmüş, sonra tekrar kaçmış; defalarca yinelemiş bu kaçıp dönmeleri, ama her seferinde biraz daha yaklaşıyormuş. Sonunda atış menziline girince Peygamber tek atışta devirmiş hayvanı. Getirildiğinde hâlâ canlıydı, üstelik hamileydi. Bu hayvanlar inanılmayacak kadar hızlı koşsalar da kötü yüzücülerdir, bu yüzden bir nehri geçmeye çalışırken sık sık kurtlara yem olurlar. Bu gün yirmi kilometre kat ettik.

3 Mayıs. Bu sabah epey yol aldık. Gece çöktüğünde tam elli kilometre ilerlemiştik. Av hayvanlarının bolluğu sürüyordu. Kıyı boyunca çok sayıda bufalo leşi ve leşleri yiyen pek çok kurt gördük. Bufaloların ölüm sebebini anlaya madık, ama bir iki hafta sonra bu gizem aydınlandı. Nehrin epey derin ve ke narlarının sarp kayalık olduğu bir kesiminden geçerken bu dev

hayvanlardan oluşan büyük bir sürünün yüzerek karşı kıyıya geçtiğini fark ettik ve hareketlerini gözlemlemek için durduk. Akıntı yönünde yan yan ilerliyorlardı. Olduğumuz yerin bir kilometre kadar yukarısından, nehir kıyısının eğimli olduğu bir boğazdan girdikleri belliydi. Nehrin batı kıyısına varınca kayalara tırmanamayacaklarını anlıyorlardı; su da boylarını aşıyordu. O sarp ve kaygan kayalara tırmanmaya bir süre boşuna çabaladıktan sonra dönüp doğu kıyısına yüzdüler. Burada da aynı kayalıklar vardı ve yine boşuna tırmanmaya çabaladılar. İki, üç, dört, beş kez gidip geri döndüler. Hep aynı yerlerden çıkmaya çalışıyorlardı. Kendilerini akıntıya bırakıp kıyıya çıkabilecekleri daha elverişli bir yer aramak yerine (yarım kilometre kadar ötede böyle bir yer vardı) oldukları yerde çabalayıp durmakta ısrar ediyor, nehir kıyılarına dik açıyla yüzüyor ve boğulmamak için büyük gayret sarf ediyorlardı. Beşinci geçişleri sırasında zavallı hayvanlar öyle yorulmuştu ki artık güçlerinin kalmadığı belliydi. Korkuyla kıyıya ulaşmaya çalıştılar ve bir iki tanesi tam bunu başarmak üzereyken tepelerindeki bütün gevşek toprak üstlerine çöktü ve bir kısmını yuttu. Kıyıyı tırmanmayı daha elverişli hale de getirmemişti bu kayma; ve bizi çok üzdü. Bufaloların bu soylu çabalarına kayıtsız kalmak, acılarını paylaşmamak mümkün değildi. Toprak kaymasının ardından sürünün geri kalanı içler acısı bir şekilde inlemeye başladı. Bu sesteki yoğun kederi ve umutsuzluğu tahayyül etmek imkansızdır. Bu olayı asla unutamayacağım. Hayvanların birkaçı tekrar nehri yüzerek geçmeyi denedi ve birkaç dakika mücadele ettikten sonra boğuldu. Can çekiştikleri sırada burunlarından boşanan kanlar üstlerine kapanan dalgaları kızıla boyuyordu. Ama çoğu, o iniltiden sonra kaderine boyun eğmiş göründü ve sırt üstü yuvarlanıp gözden kayboldu. Bütün sürü boğuldu. Tek bir bufalo bile kurtulmadı. Leşleri yarım saat sonra biraz ilerideki düz arazilere saçıldı. Oysa bu tuhaf inatları olmasa buradan rahatça karaya çıkabilirlerdi.

4 Mayıs. Hava çok güzeldi. Güneyden hoş bir rüzgar esiyordu. Gece olma dan kırk kilometre kat etmiştik. Bugün Thornton teknenin işlerine yardım edecek kadar kendini toplamıştı. Öğleden sonra birlikte batıdaki bozkıra gittik. Burada yerleşim merkezlerinde hiç rastlanmayan ve ilkbahar başında açan kır çiçeklerinden bol miktarda gördük; çoğu eşine ender rastlanan güzellikteydi ve nefis kokuyorlardı. Ayrıca epey av hayvanı da gördük, ama hiçbirini vurmadık, çünkü avcıların kullanabileceğimizden fazlasını getireceklerinden emindik ve ben boşuna can almaktan kaçınıyordum. Geri dönerken Assiniboin kabilesinden iki Kızılderiliyle

karşılaştık. Bize teknelere dek eşlik ettiler. Yol boyunca kesinlikle güvensizlik sergilemediler; tam tersine, tavırları içten ve gözüpekti. Bu yüzden de kanoyla aramızda bir taş atımlık mesafe kaldığında ansızın dö nüp son hızla bozkıra doğru kaçtıklarını görünce epey şaşırdık. Bizden uzakla şınca nehir manzarasını sergileyen küçük bir tepeciğe çıktılar. Burada karın üstü uzanıp çenelerini avuçlarına dayadılar ve bizi büyük bir hayretle izlemeye başladılar. Dürbün sayesinde yüz ifadelerini ayrıntılarıyla görebiliyordum. Yüzlerinde hem hayret, hem de dehşet vardı. Bizi izlemeyi uzun süre sürdürdüler. Sonunda, sanki akıllarına ansızın bir düşünce gelmişçesine, telaşla doğrulup ilk başta geldiklerini görmüş olduğumuz yönde hızla uzaklaştılar.

5 Mayıs. Bu sabah çok erkenden yola çıkarken Assiniboinlerden oluşan büyük bir grup ansızın teknelere saldırdı ve biz etkili bir direniş sergilemeye fırsat bulamadan kanoyu ele geçirmeyi başardılar. Kanoda o sırada sadece Jules vardı. O da nehre atlayıp yüzerek büyük tekneye çıkıp kurtuldu. Bu Kızılderilileri başımıza dün gördüğümüz iki Kızılderili sarmıştı. Bize olabilecek en sinsi şekilde yaklaşmış olmalıydılar, çünkü her zamanki gibi nöbetçilerimiz vardı ve Neptune bile onları fark edememişti.

Tam düşmana ateş açmaya hazırlanıyorduk ki Misquash (yeni tercüman - Waukerassah'in oğlu) bize Assiniboinlerin dost olduğunu ve şimdi dostluk gösterisinde bulunduklarını söyledi. Her ne kadar teknemizin çalınmasının pek dostane bir tavır olmadığını hissetsek de, yine de bu insanları dinlemeye hazırdık ve Misquash'tan onlara niye böyle davrandıklarını sormalarını istedik.

Bize çeşitli itirazlarla karşılık verdiler. Sonunda niyetlerinin aslında bize saldırmak değil, içlerindeki büyük merakı tatmin etmek olduğunu öğrendik. Bu konuda kendilerine yardımcı olmamızı istiyorlardı. Tuhaf tavırlarıyla bizi şaşırtmış olan dünkü iki Kızılderili, zencimiz Toby'nin kara tenini görünce büyük bir hayrete kapılmışlardı. Daha önce hiç zenci görmemiş ya da zencilerden bahsedildiğini işitmemişlerdi, bu yüzden hayretlerinin tamamen yersiz olmadığını kabul etmek gerek. Dahası Toby, deyim yerindeyse, son derece çirkin bir ihtiyardı - ırkının tüm tuhaf niteliklerini taşıyordu: Kalın ve dolgun dudaklar; iri, beyaz, patlak gözler; düz bir burun, uzun kulaklar, şiş bir göbek ve çarpık bacaklar. İki vahşi maceralarını arkadaşlarına anlatınca kimseyi kendilerine inandıramamışlar. Tam sonsuza dek yalancı ve düzenbaz olarak damgalanmak üzereymişler ki,

doğruyu söylediklerini kanıtlamak için tüm grubu teknelere götürmeyi teklif etmişler. Bize ani bir saldırı gibi görünen şey aslında hâlâ kuşkulu olan Assiniboinlerin sabırsızlığının sonucuydu, o kadar. Çünkü daha sonra en küçük bir saldırganlık belirtisi sergilemediler ve onlara yaşlı Toby'ye iyice bakmalarına izin vereceğimizi söylediğimizi anladıktan sonra kanoyu geri verdiler. Toby bu işi iyice şakaya vurdu ve vahşiler onu tepeden tırnağa inceleyebilsin diye kıyıya anadan doğma çıktı. Kızılderililerin şaşkınlıkları ve tatminleri had safhadaydı. Önce kendi gözlerine inanamadılar. Zencinin teninin boyalı olmadığından emin olmak için parmaklarına tükürüp üstüne sürttüler. Beyaz saçlarını takdir ederek art arda çığlıklar attılar ve çarpık bacaklarına büyük bir hayranlıkla baktılar. Çirkin dostumuzun yaptığı bir cig dansı heyecanı doruğa çıkardı. Şimdi hepsinin hayretten soluğu kesilmişti. Bir insan bundan daha fazla beğenilmiş olamazdı. Toby birazcık hırslı biri olsa Assiniboinlerin tahtına çıkar ve Kral Birinci Toby olarak hüküm sürebilirdi. Bu olay bizi öğleden sonraya dek oyaladı. Vahşilerle birbirimize hoş sözler söyledikten ve armağanlar verdikten sonra içlerinden altısının sekiz kilometre boyunca kürek çekmekte bize yardım etmesine izin verdik. Bu son derece makbule geçen bir yardımdı ve bunun için Toby'ye teşekkür etmeyi ihmal etmedik.

Bugün sadece yirmi kilometre yol aldık ve geceleyin güzel bir adada kamp kurduk. Bu adayı civarındaki nefis balıklardan ve hayvanlardan dolayı uzun süre hatırlayacaktık. Bu güzel yerde iki gün kaldık. Bu süre içinde yarınımızı düşünmeden ve çevremizde gezinip duran çok sayıdaki kunduza pek aldırmadan yedik, içtik ve eğlendik. Bu adadan rahatlıkla yüz, hattâ iki yüz deri temin edebilirdik. Ama sonuçta yirmi tane temin ettik. Bu ada güneyden gelen oldukça geniş bir nehrin ağzında, Missouri'nin batıya saptığı bir noktadadır. 48. enlem civarındadır.

8 Mayıs. Güzel bir havada, tatlı bir rüzgarla yola çıktık. Otuz beş-kırk kilo metre ilerledikten sonra karşımıza kuzeyden gelen geniş bir nehir çıktı. Ancak ağzı epey dardı - on metreden fazla yoktu ve çamurla tıkanmış gibi görünüyordu. Bu nehrin biraz yukarısında oldukça hoş bir çay var; genişliği altmış yetmiş metreyi buluyor. Epey de derin. Av hayvanlarıyla dolu güzel bir vadinin içinden geçiyor. Yeni rehberimiz bize bu nehrin ismini söyledi ama kaydetmemişim; şimdi de hatırlamıyorum. Robert Greeley burada yuvalarını ağaçlara kuran yaban kazlarından birkaçını vurdu.

9 Mayıs. Bugün nehrin iki yakasında da, biraz ileride toprağın yer yer beyaz bir maddeyle kaplı olduğunu gördük ve bunun güçlü bir tuz olduğunu anladık. Pek çok küçük engelden dolayı sadece yirmi beş kilometre kat edebildik ve geceleyin ana toprakta, kavak ağaçlarının ve tavşan böğürtleni çalılarının arasında kamp kurduk.

10 Mayıs. Bugün hava soğuktu ve rüzgar sert ama elverişliydi. Epey yol kat ettik. Bu bölgedeki tepeler sert ve sivri kayalıklı. Bu kayalar düzensiz yığınlar halinde uzanıyor. Bazıları epey yüksek ve suların aşındırmasına maruz kalmış gibi görünüyor. Bol miktarda taşlaşmış dal ve kemik topladık. Her tarafta kömür vardı. Nehir burada epey çatallanıyor.

11 Mayıs. Günün çoğunda fırtına ve yağmur yüzünden ilerleyemedik. Akşama doğru hava güzelleşti ve hoş bir rüzgar esmeye başladı. Bundan faydalandık ve kamp kurmadan önce on beş kilometre ilerledik. Çok sayıda semiz kunduz yakaladık ve kıyıda bir kurt vurduk. Etrafımızda gezinen büyük bir sürü den ayrılmış gibiydi.

12 Mayıs. Bugün on beş kilometre kat ettikten sonra öğle vakti küçük ve dik bir adaya indik. Niyetimiz bir takım şeyleri onarıp bakımdan geçirmekti. Tam ayrılacakken ekibin en önündeki -birkaç metre ilerideydi- Kanadalı birden bir çığlık atarak gözden kayboldu. Hepimiz hemen ona doğru koştuk ve bir zula çukuruna düşmüş olduğunu görünce epey güldük. Kısa sürede çıkardık ada mı, ama yalnız olsa oradan tek başına çıkabileceği şüpheliydi. Çukuru büyük bir dikkatle inceledik, ama içinde birkaç boş şişeden başka bir şey bulamadık.Buraya Fransızların mı, İngilizlerin mi yoksa Amerikalıların mı mallarını gizlemiş olduklarına dair bir belirtiye rastlayamadık. Bu biraz merakımızı kabarttı.

13 Mayıs. Gün boyunca kırk kilometre kat ettikten sonra Yellowstone'un Missouri'yle kesiştiği noktaya vardık. Misquash burada bizden ayrıldı ve evine döndü.

6. BÖLÜM

Son iki üç gündür içinden geçtiğimiz bölge alışmadığımız şekilde iç karartıcıydı. Arazi genelde daha düzdü. Ağaçlar nehir kenarlarında yoğunlaşıyordu. Uzaklarda ise ya çok az ağaç vardı, ya da hiç yoktu. Ne zaman sarp kayalıklar görsek kömür de görüyorduk. Karşımıza oldukça geniş bir ziftli kömür yatağı çıktı; suyu birkaç yüz metre boyunca karartmıştı. Biraz ilerde akıntı daha hafif, su daha berrak ve kayalık

kesimlerle sığ yerler daha azdı. Yine de bu sığ yerlerden geçmek her zamanki gibi zor oldu. Aralıksız yağan yağmur nehir kıyılarını öyle kayganlaştırdı ki çekme halatlarını tutan adamlar yürümekte zorlanıyordu.

Hava buz gibiydi ve nehir kıyısındaki bazı alçak tepelere tırmanınca yarıkların ve bayırların karla kaplanmış olduğunu gördük. Sağımızda, çok uzakta pek çok Kızılderili kampı görülüyordu. Bunların geçici oldukları anlaşılıyordu; kısa süre önce terk edilmişlerdi. Bu bölgede daimi bir yerleşim merkezine ilişkin belirti yok, ama civardaki kabileler için gözde bir av sahası gibi görünüyor. Bunu her yerde sık sık karşımıza çıkan avlanma belirtilerinden anladık.

Missouri'deki Minnetareelerin avlarını büyük çatala dek takip ettikleri bilinir. Assiniboinler daha da yukarılara gider. Misquash bize şimdi kamp kurduğumuz yerle Rocky Dağları arasında, Saskatchawine'in aşağı ya da güney tarafında yaşayan Minnetaree köyleri dışında hiç yerleşim merkeziyle karşılaşmayacağımızı söyledi.

Av hayvanları sayı ve tür açısından epey fazlaydı - geyikler, bufalolar, yabani keçiler, katır geyikleri, ayılar, tilkiler, kunduzlar vs. Ayrıca eti yenir sayısız kuş vardı. Balık da boldu. Nehrin genişliği epey değişiyordu - iki yüz elli metrelik geçitlerden, akıntının sarp kayalar arasından hızla aktığı otuz metre genişliğindeki boğazlara dek. Bu kayaların yüzeyi genellikle hafif ve sarımtırak Malta taşından oluşuyordu. Buna kavrulmuş toprak, sünger taşı ve mineral tuzlar karışmıştı. Bir yerde arazinin görüntüsü epey değişti. Tepeler her iki tarafta nehirden epey uzaklaştı. Nehir kavak ağaçlarıyla kaplı küçük ve güzel adalarla doluydu. Düzlükler son derece verimli görünüyordu. Kuzeydekiler genişti ve üç engin vadiye açılıyordu. Missouri'nin çok çok uzun zamandır içinden aktığı ve yerlilerin Kara Tepeler adını verdiği dağ silsilesinin en uç kuzey sınırı olmalıydı buralar. Hava dağlık araziden düz araziye geçişin belirtilerini veriyordu. Şimdi kuru ve saftı. Öyle ki etkilerini teknelerimizin bağlantı yerlerinde ve az sayıdaki matematiksel aletlerimizde görüyorduk.

Çatallara yaklaşırken son derece şiddetli bir sağanak başladı. Nehirdeki engeller de büyük güçlük çıkarıyordu. Kıyıların bazı kesimleri öyle kaygan, kil öyle yumuşak ve koyuydu ki adamlar çıplak ayakla yürümek zorunda kaldılar, çünkü mokasenleriyle ayakta duramıyorlardı. Kıyılarda pek çok durgun su birikintisi vardı; bazen bunların içinden geçerken suyun koltukaltına kadar çıktığı oluyordu. Bazen de sığ yerlerdeki sivri uçlu

devasa çakmaktaşlarına tırmanmak zorunda kalıyorduk. Bunlar çökmüş tepelerin kalıntılarıydı. Bazen karşımıza sarp kayalıklar arasındaki bir geçit ya da oluk çıkıyordu. Buradan geçmek için var gücümüzle çabalıyorduk. Bunlardan birini geçmeye çalışırken büyük teknenin halatı (eski ve yıpranmış olduğundan) koptu ve akıntıya kapılan tekne nehrin ortasındaki çıkıntılı bir kaya tabakasına sıkıştı. Burada su öyle derindi ki onu kurtarmak için kanoyu kullanmak zorunda kaldık ve bu iş tam altı saatimizi aldı.

Bir ara güneyde siyah bir kaya duvar yükseldi; sıradan kayaların üstünde nehir boyunca yarım kilometre kadar uzanıyordu. Sonra açık bir vadi başladı ve bunun beş kilometre kadar ötesinde de yine aynı tarafta bu kez açık renkli bir başka duvar yükseldi. Bunun yüksekliği tam altmış metreydi. Sonra bir başka açık vadi, onun ardından da bu sefer kuzeyde yetmiş metre yüksekliğinde yapay görünümlü bir başka duvar yükseliyordu. Bu duvar görünümlü sarp kayalıkların görüntüsü son derece tuhaf; suya dimdik yükseliyorlar. Bu son bahsettiğim duvar bembeyaz, yumuşak kumtaşından oluşmuştu. Bu kumtaşı suyun hareketinden çok kolay etkilenir. Bu kayaların üst kısmında ise sert ve yağmur sularından etkilenmeyen beyaz Malta taşı katmanlarından oluşan -pek çok ince, yatay katmandan oluşmuş- bir tür friz ya da silme vardı. Bu kayaların ötesindeki koyu renkli verimli toprak su kıyısından eğimle yükseliyor ve yüksekliği sonunda bir buçuk kilometreyi buluyor. Ardından yüksekliği yüz elli metreyi bulan, hattâ aşan başka tepeler başlıyor. Bu dikkate değer sarp kayalıkların üstünde tahmin edileceği gibi o yumuşak maddenin üstüne yağmış olan yağmurların oluşturduğu çeşitli çizgiler var.

Böylece zengin bir hayal gücü onları rahatlıkla insanların inşa ettiği ve üstüne hiyeroglifler kazıdığı anıtlara benzetebilir. Bazı yerlerde kumtaşından iri parçaların kopmasından oluşan oyuklar bulunuyor (tıpkı tapınaklarımızdaki heykellerin konulduğu oyuklar gibi). Yine pek çok yerde merdivenler ve uzun koridorlar görülüyor. Bunlar yağmur sularının Malta taşı silmedeki rasgele yarıklardan, aşağıdaki yumuşak maddeye sürekli sızmasıyla oluşmuş. Bu tuhaf kayalıkların önünden parlak ay ışığında geçtik. Hayal gücümün üstünde yarattıkları etkiyi asla unutmayacağım. Büyülü yapılara (düşlerimde gördüğüm) benziyorlardı.

Üstlerindeki deliklere yuva yapmış sayısız kırlangıcın şakımaları bu izlenimi epey güçlendirmişti. Ana duvarların yanı sıra yer yer yüksekliği altıyla otuz metre arasında değişen küçük duvarlara da rastlanıyor. Bunlar

kil, kum ve kuartz karışımı kerpiç gibi görünen iri, siyah taşlardan oluşuyor. Bu taşların şekilleri tamamen simetrik dikdörtgenler halinde (her zaman paralel) ve sanki bir duvarcı tarafından yerleştirilmiş gibi üst üste, kusursuz bir düzenlilikle duruyorlar. Her üst taş altındaki iki taşın birleşim yerini örtüyor ve sağlamlaştırıyor, tıpkı bir duvardaki tuğlalar gibi. Bazen bu tuhaf yükseltiler paralel olarak uzanıyor. Dört tanesinin birbirine paralel uzandığı oluyor. Bazen nehirden ayrılıp tepelerin arasında gözden kayboluyorlar. Bazen birbirlerini dik açılarla kesiyor, sanki büyük, yapay bahçeleri sarıyorlar. İçlerindeki bitki örtüsü de genellikle bu yanılsamayı güçlendirir nitelikte oluyor. Duvarların en inceldiği yerlerde tuğla biçimindeki taşların boyutları ufalıyor. Missouri'nin bu kesimindeki bu manzara şimdiye kadar gördüklerimiz arasında en güzel değilse bile en şaşırtıcı olanıydı. Zihnime yepyeni, tuhaf, asla silinmeyecek bir izlenim olarak kazındı.

Çatala ulaşmadan kısa süre önce karşımıza kuzey tarafında oldukça büyük bir ada çıktı. Bunun iki kilometre ötesinde, güneyde ağaçlarla kaplı düz bir arazi uzanıyor. Bu adanın ardından gelen pek çok adacık daha vardı. Geçerken her birini birkaç dakikalığına inceledik. Sonra kuzeyde kapkara bir sarp kayalık ve ardından da iki adacık daha gördük. Bunlar bize hiçbir şekilde dikkat çekici gelmedi. Birkaç kilometre daha ilerleyince karşımıza sarp bir burnun yakınındaki oldukça büyük bir ada çıktı. Sonra iki adacığın daha yanından geçtik.

Bütün bu adalar ağaçlarla kaplıydı. Misquash bize geniş nehrin ağzını gösterdiğinde 13 Mayıs'ın gecesindeydik. Bu nehre beyazlar Yellow Stone, Kızılderililer ise Ahmateaza der. Güney kıyısında, kavak ağaçlarıyla kaplı güzel bir ovada kamp kurduk.

14 Mayıs. Bu sabah hepimiz erkenden kalktık. Heyecanlıydık, çünkü şimdi varmış olduğumuz nokta büyük önem taşıyordu ve önce önümüzdeki iki geniş nehrin hangisinde daha rahat ilerleyeceğimizi anlamak için biraz araştırma yapmamız şarttı. Ekipteki genel arzu bu nehirlerden birinde olabildiğince ilerlemek ve Rocky Dağları'na ulaşmaktı. Buradan belki büyük Aregan Nehri'nin kaynak sularına geçebilirdik. Bu konuda konuştuğumuz bütün Kızılderililer bu nehrin Pasifiğe açıldığını söylemişti. Bu hedefi gerçekleştirmeyi ben de istiyordum.

Büyük bir macera olurdu bu. Ama içinden geçeceğimiz bölgeye ve orada yaşayan yerlilere ilişkin kısıtlı bilgimizle bu girişimde bulunursak karşılacağımız güçlükleri önceden görebiliyordum. Daha sonra bu yerlilerin

gerçekten de Kuzey Amerika Kızılderililerinin en vahşileri olduklarını öğrendik. Ayrıca yanlış nehre girip bitmek tükenmek bilmez labirentlerde uğraşıp didinmekten de korkuyordum. Bu, adamların moralini epey bozardı. Ancak bu düşünceler beni uzun süre huzursuz etmedi ve hemen yöreyi inceleme işine giriştim.

Ekipteki adamlardan bazılarını her iki nehrin kıyılarından yukarı gönderdim; bu nehirlerdeki su miktarları hakkında karşılaştırmalı bir fikre sahibi olmak istiyordum. Ben de Thornton ve John Greeley ile birlikte, etrafı tepeden görebilmek için çataldaki yüksek araziye çıkmaya başladım. Önümüzde engin ve muhteşem bir vadinin uzandığını gördük. Burası görkemli yeşilliklerle titreşiyor ve sayısız bufalo, kurt, yer yer de geyik ve antilop sürüleriyle kaynıyordu.

Güneyde, uzaklarda yüksek ve dorukları karlı bir dağ silsilesi güneydoğudan kuzeybatıya dek uzanıyor ve birden son buluyordu. Bunların ardında daha da yüksek bir silsile vardı ki, kuzeybatıda ufka dek uzanıyordu, iki nehir büyüleyici bir şekilde, yılan gibi kıvrılarak ötelere dek uzanıyordu. Giderek inceliyorlardı, ta ki gökyüzünün gölgeli sisleri arasında ince gümüş iplikçiklere dönüşene dek. Baktığımız yerden nerede son bulduklarını seçemiyorduk, bu yüzden ne yapacağımız konusunda kararsız halde aşağı indik.

İki nehri incelemek bizi pek tatmin etmemişti. Kuzeydeki nehir daha derindi, ama güneydeki daha genişti ve sularının oylumu arasında pek fark yoktu. Birincisi Missouri'ye çok benziyordu, ama ikincisinin yuvarlak, çakıllı bir yatağı vardı, ki bu onun dağlık bir bölgeden geldiğinin göstergesiydi. Sonunda kuzey kolunu seçmeye karar verdik, çünkü burada ilerlemek daha kolay olacaktı. Ama burası giderek sığlaştığından birkaç gün sonra büyük tekneyi bırakmak zorunda kalacağımızı gördük. Kurduğumuz kampta üç gün geçirdik ve bu süre içinde epey kaliteli deri toplayıp elimizdeki tüm derilerle birlikte, kesişim noktasının bir buçuk kilometre aşağısındaki küçük bir adaya, iyi inşa ettiğimiz bir zula çukuruna gömdük. Ayrıca bol miktarda av hayvanı, özellikle de geyik avladık ve butlarını ileride kullanmak üzere tuzladık ya da kuruttuk. Bu bölgenin alçak kesimlerinde ve koyaklarında epey dikenli armut ve acı kiraz bulduk. Ayrıca bektaşi üzümleri ve bol miktarda sarı ve kırmızı frenküzümü (olgunlaşmamış) vardı. Her tarafta yabani güller yeni yeni açıyordu. 18 Mayıs sabahında yüksek moralle yola çıktık.

18 Mayıs. Güzel bir gündü. Nehirde sık rastladığımız sığ ve çıkıntılı yerlerin sürekli yarattığı rahatsızlıklara karşın neşeyle ilerledik. Adamların hepsi azimliydi ve tek sohbet konusu Rocky Dağları'ydı. Derileri geride bırakmakla teknelerimizi epey hafifletmiştik ve şimdi hızlı akıntıda ilerlemekte çok daha az güçlük çekiyorduk. Nehir adalarla doluydu. Gece vakti kara kilden kayalıkların yakınındaki terk edilmiş bir Kızılderili kamp yerine vardık. Çıngıraklı yılanlar bizi epey rahatsız etti. Sabaha karşı bir sağanak başladı.

19 Mayıs. Henüz biraz ilerlemiştik ki nehrin yapısının büyük bir değişiklik geçirdiğini gördük. Kumdan ya da küçük taşlardan oluşan tepecikler yolumuzu tıkıyordu. Büyük tekneyi buradan geçirmekte çok zorlandık. İki adamı keşif yapmaları için ileri gönderdim. Geri döndüklerinde nehrin yukarısında kanalın genişlediğini ve derinleştiğini söylediler. Bu bize tekrar azim verdi. On beş kilometre kadar ilerleyip küçük bir adada geceyi geçirmek üzere kamp kurduk. Uzakta, güneyde tuhaf bir dağ gördük. Etrafında başka dağ yoktu. Koni şeklindeydi ve tamamen karla kaplıydı.

20 Mayıs, ilerlemeye daha elverişli bir kanala girdik ve bitki örtüsünden ne redeyse tamamen yoksun, killi bir bölgede yirmi beş kilometre boyunca rahatça yol aldık. Geceleyin yüksek ağaçlarla kaplı son derece büyük bir adada kamp kurduk. Bu ağaç türlerinden çoğunu ilk kez görüyorduk. Burada kanoyu onarmak için beş gün kaldık. Burada geçirdiğimiz süre içinde önemli bir olay oldu. Missouri'nin bu bölgedeki kıyıları sarp kayalık ve yağmurdan sonra son derece kayganlaşan tuhaf bir mavi kilden oluşmuş. Bu tepeler nehrin yatağından yüz metre kadar öteye dek kilden oluşan dizi dizi setler teşkil ediyor ve setlerde yapay kanalları andıran, su tarafından oyulmuş çeşitli yönlerde dar ve derin koyaklar var. Bu koyakların nehre açıldığı ağızların oldukça ilginç bir görüntüsü var. Ay ışığında karşı kıyıdan bakıldığında kıyıda dikili duran devasa sütunlar gibi görünüyorlar. Nehre doğru giderek alçalan bu tepeler en tepedeki setten bakınca tarifsiz şekilde kaotik ve kasvetli görünür. Ortalıkta bitki türünden hiçbir şey yoktur.

John Greeley, Peygamber, tercüman Jones ve ben bir sabah etrafımıza bakmak, görülebilecek ne varsa görmek için güney kıyısındaki en yüksek setin üstüne çıkmak üzere yola koyulduk. Büyük çabalar sonucunda ve titiz bir dikkatle sonunda kampımızın karşısındaki düzlüklerin en yükseğine ulaşmayı başardık. Buradaki çayırlık bölgenin genel yapısına göre farklılık

gösteriyor; çünkü üstünde kilometrelerce kavak, gül, kızıl söğüt ve geniş yapraklı söğüt ağaçları uzanıyor. Toprak gevşek ve yer yer bataklık; rengi siyah ve üçte biri kum. Bundan bir avuç alınıp suya atıldığında şeker gibi, iri köpükler çıkararak eriyor. Pek çok noktada kalın, adi tuz tabakaları gördük ve kullanmak üzere biraz topladık. Düzlüğe vardıktan sonra hepimiz dinlenmek için oturmuştuk ki birden hemen arkamızdaki sık çalılardan gelen yüksek bir hırıltıyla irkildik. Büyük bir dehşetle ayağa fırladık, çünkü kayalara rahatça tırmanalım diye tüfeklerimizi adada bırakmıştık; yanımızda tabanca ve bıçaklardan başka silah yoktu. Daha birbirimize tek kelime etmeye vakit bulamadan bir gül ağacı kümesinin arasından fırlayan iki dev boz ayı (yolculuğumuz sırasında bunlarla ilk kez karşılaşıyorduk) ağızları açık halde bize doğru hızla koşmaya başladı. Kızılderililer bu hayvanlardan çok korkar ve bunda haklıdırlar. Çünkü gerçekten korkutucu hayvanlardır. Müthiş güçlü ve ehlileştirilemeyecek kadar vahşi, inanılmayacak kadar da dayanıklıdırlar. Tam beyne ateş etmedikçe bu ayıları tabanca kurşunuyla öldürmek mümkün değildir. Beyni de kalın bir alın kemiği ve alnın iki yanındaki kaim kaslar korur. Ciğerlerinde yarım düzine mermiyle, hattâ kalplerinde ciddi hasarla günlerce yaşadıkları bilinmektedir. Ayak izlerini sık sık çamurda ya da kumda görmüş olsak da şimdiye kadar hiçbir boz ayıyla karşılaşmamıştık; şimdi gördüğümüz ayaklarsa pençeler hariç neredeyse otuz santim boyunda ve tam yirmi santim genişliğindeydi.

Mesele şimdi ne yapacağımızdı. Elimizdeki silahlarla durup dövüşmek çılgınlık olurdu. Çayırlık yönünde kaçmak da aptallık olurdu; çünkü hem ayılar bize o taraftan yaklaşıyordu, hem de tepelerin biraz arkasındaki sık yaban gülleri ve cüce söğütler vs. öyle sıktı ki buradan geçemezdik. Bitki örtüsüyle kayalıkların tepesi arasında, nehre paralel koşsak hayvanlar bize anında yetişirdi, çünkü buradaki toprak çamurluydu ve biz zar zor ilerleyebilirken ayılar iri düz ayakları sayesinde hayli hızlı koşabilirdi. Bu düşünceler (sözcüklere dökülmesi biraz zaman alsa da) hepimizin aklından bir anda geçmiş olmalı - çünkü herkes aynı anda, oradaki tehlikeye aldırmadan kayalıklara doğru atıldı.

İlk iniş yeri dokuz on iki metre yüksekliğindeydi ve fazla dik değildi. Burada kil yukarıdaki verimli toprakla karışmıştı. Bu yüzden ilk sete inmekte fazla güçlük çekmedik. Ayılar büyük bir öfkeyle bize doğru koşuyordu. Buraya varınca bir an bile duraksamadık. Şimdi ya üstünde

durduğumuz dar platformda o gözü dönmüş hayvanlarla dövüşecek, ya da ikinci yardan inecektik. Bu yar neredeyse dimdikti. On sekiz-yirmi metre kadardı ve tamamı son yağmurların cam gibi kayganlaştırmış olduğu o mavi kildendi. Korkudan kendini kaybetmiş olan Kanadalı hemen kenardan aşağı sıçradı, büyük bir hızla kaydı ve o hızla üçüncü setin üstüne yuvarlandı. Onu gözden kaybettik; öldüğünden kuşkumuz yoktu. Çünkü yardan yara korkunç şekilde yuvarlanmaya devam edeceğinden ve sonunda nehre düşeceğinden emindik. Yükseklik kırk beş metreden fazlaydı.

Jules bu şekilde inmemiş olsa herhalde hepimiz çaresizlik içinde inmeyi deneyecektik. Ama onun başına gelenler bizi duraksattı ve canavarlar bize yetişti. Hayatımda ilk kez güçlü ve vahşi bir hayvanla yüz yüze geliyordum. Sinirlerimin tamamen bozulmuş olduğunu itiraf etmekte duraksamıyorum. Birkaç saniye bayılacak gibi oldum, ama öndeki ayının yakaladığı Greeley'nin çığlığı beni kendime getirdi ve mücadeleden çılgınca, vahşice bir haz almaya başladım.

Hayvanlardan biri üstünde durduğumuz dar kaya tabakasına varır varmaz Greeley'nin üstüne atlamış ve onu yere sermişti, iri dişlerini Greeley'in kalın paltosunun göğüs kısmına geçirmişti - Greeley, hava soğuk olduğu için bu paltoyu büyük şans eseri giymişti. Diğer ayı tepeden yuvarlanarak öyle hızlı indi ki bize ulaşınca duramadı ve gövdesinin yarısı yardan aşağı sarkar halde kaldı.

Yan yan yukarı çıkmaya çalışırken sağ bacakları aşağıdaydı ve sol bacaklarıyla tutunuyordu. Böyle bir haldeyken ağzıyla Wormley'nin topuğunu kavradı ve bir an en kötüsünün olacağından korktum. Çünkü dehşete kapılmış olan Wormley kurtulmaya çabalarken ayının yukarı çıkmasına yardım ediyordu.

Ben yukarıda tarif ettiğim şekilde dehşetten donakalmış halde olanları çaresizce, en ufak bir yardımda bulunamadan izlerken W.nin mokaseni ayağından çıktı ve hayvan aşağıdaki sete yuvarlandı, ama iri pençelerinin sayesinde burada kendini durdurmayı başardı. Greeley yardım çığlıkları atmaya devam ediyordu.

Peygamberle birlikte koştuk, ikimiz de tabancalarımızla ayının kafasına ateş ettik. Benim mermimin kafatasından içeri girmiş olduğundan eminim, çünkü silahı kulağının yakınından ateşlemiştim. Ancak ayı yaralanmaktan çok öfkelenmiş gibi görünüyordu. Atışlarımızın tek faydası Greeley'i

bırakması oldu, ama onu bırakır bırakmaz (yaralanmamıştı) üstümüze atladı. Kendimizi savunacak sadece bıçaklarımız kalmıştı. Artık aşağıdaki sete de kaçamazdık, çünkü orada bir başka ayı bulunmaktaydı. Sırtımızı kayalara dayamış bir ölüm kalım mücadelesi vermeye hazırlanıyorduk. Greeley'den yardım beklemiyorduk, çünkü onun ölümcül bir şekilde yaralanmış olduğunu sanıyorduk. Hayvanın sıcak ve korkunç derecede pis nefesini yüzlerimizde hissettik. Hayatı boyunca pek çok kez ayılarla boğuşmuş olan kurtarıcımız, tabancasını canavarın gözüne dayayıp ateş etmiş, kurşunu canavarın beynine saplanmıştı. Sonra aşağı bakınca yardan düşmüş olan ayının yukarı çıkıp bize ulaşmaya boşuna çabaladığını gördük. Yumuşak kil pençelerinin altında ufalanıyordu. Peşpeşe düşüyordu. Defalarca ateş ettik, ama yaralayamadık. Sonunda olduğu yerde bırakmaya karar verdik; kargalara yem olsundu. Oradan kurtulamazdı.

Üstünde bulunduğumuz kaya tabakası boyunca neredeyse bir kilometre kadar sürünerek ilerledikten sonra altımızdaki çayırlığa inen elverişli bir patika bulduk. Kampa ancak gecenin geç bir vaktinde varabildik. Jules sağ salim oradaydı, ama korkunç yaralar almıştı. Öyle ki ne yaşadığı kazayı, ne de bizim nerede olduğumuzu anlatabilmişti. Üçüncü setteki koyaklardan birinin arasına sıkışmış, oradan nehir kıyısına inmişti.

Sessizlik Bir Masal: (Siope)

Ευδουσιν δ'ορεων κορφαι τε και φαραγγες Πρωονες τε και χαραδραι ALCMAN. [60 (10), 646.]
Dağın zirveleri uyuyor; vadiler, sarp kayalıklar ve mağaralar sessiz. - Alcman

"Dinle beni," dedi İblis, elini başımın üstüne koyarak. "Bahsettiğim bölge Libya'daki, Zaire Nehri'nin kıyısındaki kasvetli bir bölgedir. Ve artık orada ne sessizlik var, ne de sükûnet.

"Nehrin suları hastalıklı bir safran renginde; denize doğru akmıyor, güneşin kızıl gözünün altında çalkantılı ve çırpıntılı hareketlerle nabız gibi atıp duruyorlar. Çünkü nehrin balçıklı yatağının her iki yanında miller boyunca solgun bir dev nilüferler çölü uzanıyor. O ıssızlıkta birbirlerine iç geçirip, uzun ve solgun boyunlarını göğe uzatıyor ve başlarını hiç durmadan öne arkaya sallıyorlar. Ve aralarından yeraltı sularının akışını andıran bir mırıltı yükseliyor. Ve birbirlerine iç geçiriyorlar.

"Ama dünyalarının bir sınırı var -bu sınırı karanlık, korkunç, ulu bir orman teşkil ediyor. Orada, tıpkı Hebrides'in etrafındaki dalgalar gibi, çalılar sürekli huzursuz ediliyor. Ama gökyüzünde hiç rüzgar yok. Ve tarih öncesinden kalma dev ağaçlar güçlü çatırtılarla durmadan sağa sola sallanıp duruyor. Ve yüksek tepelerinden birer birer ölümsüz çiyler düşüyor. Ve diplerinde garip, zehirli çiçekler huzursuz uykularında kıvranarak uzanıyor. Ve yukarda gri bulutlar büyük bir hışırtıyla sonsuza dek batıya gidiyor, ta ki birikip ufkun ateşli duvarı üzerinden bir şelale halinde dökülene dek. Ama gökyüzünde hiç rüzgar yok. Ve Zaire Nehri'nin kıyılarında ne sessizlik var, ne de sükûnet.

"Geceydi ve yağmur yağıyordu; ve düşerken yağmurdu, ama düştükten sonra kandı. Ve bataklıkta, iri nilüferlerin arasında duruyordum ve yağmur üstüme yağıyordu -ve nilüferler yalnızlıklarının ağırbaşlılığı içinde birbirlerine iç geçiriyordu.

"Ve birden ay ince, soluk sisin arasından yükseldi. Rengi kızıldı. Ve gözlerim nehrin kıyısında duran, ay ışığı tarafından aydınlatılan iri, gri bir kaya parçasını seçti. Ve kaya gri, soluk ve iriydi. -Ve kaya griydi. Ön tarafına bir takım harfler kazınmıştı; nilüferlerin bataklığının içinde yürüdüm, ta ki nehir kıyısına o yazıyı okuyacak kadar yaklaşana dek. Ama bilmediğim bir dilde yazılmıştı. Ve tam bataklığa geri dönüyordum ki, ay kıpkırmızı kesildi ve dönüp kayaya, yazıya tekrar baktım; -ve orada ISSIZLIK yazıyordu.

"Ve yukarı baktım ve kayanın tepesinde bir adam duruyordu; ve adamın hareketlerini izlemek için nilüferlerin arasına gizlendim. Ve adam uzun boylu ve heybetliydi, üstünde omuzlarından ayaklarına dek eski Roma tarzı bir yün harmani vardı. Ve vücut şeklini pek uzaktan seçemiyordum - ama yüz hatları bir tanrınınkiydi; çünkü gecenin ve sisin ve ayın, çiyin örtüsü yüzünü açıkta bırakmıştı. Alnı geniş ve düşünceliydi ve çılgın gözleri endişeliydi; ve yanağındaki birkaç kırışıkta kederin ve bezginliğin ve insanlığa karşı duyulan tiksintinin ve yalnızlığa duyulan özlemin söylevlerini okudum.

"Ve adam kayanın üstüne oturdu, başını eline dayadı ve ıssızlığa baktı. Aşağıdaki huzursuz çalılara ve yukarıdaki uzun, çağlar öncesinden kalma ağaçlara ve daha yukarı, hışırdayan göğe ve kızıl aya baktı. Ve ben nilüferlerin arasında gizlenip adamın hareketlerini izledim. Ve adam yapayalnız halde titredi; -ama gecenin sonu yaklaştı ve adam kayanın üstünde oturdu.

"Ve adam dikkatini gökyüzünden o kasvetli Zaire Nehri'ne ve o sarı, korkunç sulara ve soluk nilüferler sürüsüne çevirdi. Ve adam nilüferlerin iç geçirmelerini ve aralarından yükselen mırıltıyı dinledi. Ve ben saklandığım yerde kalıp adamın hareketlerini izledim. Ve adam yapayalnız halde titredi; -ama gecenin sonu yaklaştı ve adam kayanın üstünde oturdu.

"Sonra bataklığın iç taraflarına çekildim ve nilüferler kırında yürüdüm ve bataklığın iç kısımlarında yaşayan hipopotamlara seslendim. Ve hipopotamlar beni duydular ve suaygırlarıyla birlikte kayanın dibine geldiler ve ayın altında korku verici, yüksek seslerle gürlediler. Ve ben saklandığım yerde kalıp adamın hareketlerini izledim. Ve adam yalnızlıkta titredi; -ama gecenin sonu yaklaştı ve adam kayanın üstünde oturdu.

"Sonra öğeleri kargaşanın lanetiyle lanetledim; ve daha önce rüzgarsız olan gökyüzünde korkunç bir fırtına oluştu. Ve gökyüzü fırtınanın şiddetiyle kurşunileşti - ve yağmur adamın kafasına yağdı - ve nehir taştı - ve nehir çektiği işkenceyle köpük köpük oldu - ve nilüferler yataklarında çığlık attı - ve orman rüzgarın önünde un ufak oldu - ve gök gürledi - ve yıldırım düştü - ve kaya temeline kadar sarsıldı. Ve ben saklandığım yerde kalıp adamın hareketlerini izledim. Ve adam yapa-yalnız halde titredi; -ama gecenin sonu yaklaştı ve adam kayanın üstünde oturdu.

"Sonra öfkelendim ve nehri ve nilüferleri ve rüzgarı ve ormanı ve gökyüzünü ve gök gürültüsünü ve nilüferlerin iç geçirmelerini sessizliğin lanetiyle lanetledim. Ve lanetlendiler, ve hareketsiz kaldılar. Ve ay gökte titreyerek yükselmeyi kesti - ve gök gürültüsü kesildi - ve şimşek çakmaz oldu - ve bulutlar havada hareketsiz asılı kaldı - ve sular eski seviyelerine inip öylece kaldı - ve ağaçlar sallanmayı kesti - ve nilüferler iç geçirmez oldu - ve aralarından mırıltı yükselmez oldu, ve o engin sınırsız çölde hiçbir ses duyulmaz oldu. Ve kayanın üstündeki harflere baktım, değişmişlerdi; -şimdi orada SESSİZLİK yazıyordu.

"Ve adamın yüzüne baktım. Adamın yüzü korku doluydu. Ve hemen başını kaldırdı ve kayanın üstünde durup dinledi. Ama o engin, sınırsız çölde hiç ses yoktu ve kayanın üstünde SESSİZLİK yazıyordu. Ve adam titredi ve başını çevirdi ve kaçıp uzaklara gitti, ve onu bir daha görmedim." Büyücülerin kitaplarında ilginç öyküler vardır - Büyücülerin o demir kaplı, melankolik kitaplarında. Orada Cennet'e ve Dünya'ya ve ulu denize dair muhteşem öyküler vardır - ve denizleri ve yeryüzünü ve yüce göğü yöneten Cinlere dair. Sibellerin deyişlerinde de epey bilgi vardır; ve Dodona'nın çevresinde titreşen sönük renkli yapraklar eskiden kutsal, kutsal şeyler duymuştur -ama Tanrı şahidimdir ki, mezarın gölgesinde yanı başımda otururken İblis'in anlattığı masal bence hepsinin en güzeliydi! Ve İblis öyküsünü bitirince mezar çukurunun içine düşüp güldü. Ve ben İblis'le birlikte gülemiyordum, ve beni gülemediğim için lanetledi. Ve ezelden beri mezarda yaşayan vaşak oradan çıktı ve İblis'in ayaklarının dibine uzandı ve yüzüne dik dik baktı.

Kalabalıkların Adamı

Ce grand malheur, de ne pouvoir étre seul.
-LA BRUYERE.

Belli bir Alman kitabı hakkında "es lâsst sich nicht lesen" -okuyana açmıyor kendini- denirken ne güzel söylenmiştir. Bazı gizemler vardır ki, anlamanıza izin vermezler. Bir gece vakti, yatağında, hayaleti andıran papazın ellerini sıkarak ve papazın yüzüne acıklı acıklı bakarak ölenler vardır -kendisinin açığa vurulmasına izin vermeyen o korkunç gizemler yüzünden, kalplerinde umutsuzluk, boğazlarında kasılmalarla. Vicdanları öyle korkunç bir yükün altındadır ki bu yük ancak mezara götürülür. Böylece hiçbir suçun özü açığa vurulmaz.

Yakınlarda, bir sonbahar akşamüstü Londra'daki D— Oteli'nin kahvesinde, kemerli geniş pencerenin yanında oturuyordum. Birkaç ay boyunca hastaydım, ama artık iyileşmiştim ve tekrar gücümü toplayınca can sıkıntısının tam tersi olan o mutluluk hallerinden birine kapılmıştım. Hani zihinsel görüşü örten zar kalkar, - âxhüs η πριν έπηεν- insanın içi şiddetli arzularla dolar ve heyecana kapılan akıl sıradan halinin çok üstüne çıkar; tıpkı Leibnitz'in güçlü ama içten mantığı, Gorgias'ın çılgınca ve zarif retoriği gibi. Sadece nefes almak bile bir hazdı. Acı kaynağı sayılan birçok şey bile bana büyük zevk veriyordu. Her şeye karşı dingin, ama araştırıcı bir ilgi duyuyordum. Öğle sonrasının büyük kısmını ağzımda bir puro ve kucağımda bir gazeteyle oturup ilanları incelemekle, İçerideki kalabalığın kargaşasını izlemekle ve buğulu camın arkasındaki sokağı seyretmekle geçirmiştim. Bu sokak şehrin en işlek caddelerinden biridir; gün boyunca da epey kalabalıktı.

Ama karanlık çöktükçe kalabalık iyice arttı; lambalar yandığında, kapının önünden iki yöne doğru yoğun ve kesintisiz insan nehirleri hızla akıyordu. Akşamın bu saatinde böyle bir yerde bulunmamıştım hiç; bu

yüzden insan kafalarından oluşan o çalkantılı deniz içimi yepyeni ve hoş bir duyguyla doldurdu.

Sonunda otelin içindekilerle ilgilenmeyi bırakıp tüm dikkatimi dışarıdaki sahneye yönelttim. İlk baştaki gözlemlerim oldukça genel ve belirsizdi. İnsan kitlelerine bakıyor, bu insanlar üzerine düşünürken onları bir bütün olarak ele alıyordum. Ancak kısa süre sonra ayrıntılara indim ve o sayısız farklı figürü, giysiyi, edayı, yürüyüşü, çehreyi ve yüz ifadesini büyük bir dikkatle incelemeye başladım. Geçip gidenlerin çoğunda halinden memnun işadamlarının havası vardı; kalabalığın arasından geçmek dışında bir şey düşünmüyor gibiydiler. Kaşları çatıktı ve gözleri fıldır fıldırdı. Birisi çarptığında sabırsızlık belirtisi sergilemiyor, giysilerini düzeltip aceleyle yollarına devam ediyorlardı. Bazılarıysa huzursuzca hareket ediyordu; ki bunların da sayısı epey fazlaydı. Yüzleri kızarmış, kendi kendilerine konuşup el kol hareketi yapıyorlardı, sanki etraflarındaki yoğun kalabalık yüzünden kendilerini yalnız hissediyormuşçasına. ilerleyişleri durdurulduğunda birden mırıldanmayı kesiyor, ama el kol hareketlerim iki misline çıkarıyor ve dudaklarında dalgın ve abartılı bir gülümsemeyle karşılarındakinin bir sonraki hareketini bekliyorlardı. İtildiklerinde kendilerini itene abartılı bir şekilde eğilip selam veriyor, büyük bir şaşkınlığa kapılmış gibi görünüyorlardı.

Bu iki büyük sınıfın belirttiklerim dışında çok belirgin özellikleri yoktu. Düzgün kıyafetli olarak tanımlanan türdendiler. Serbest çalışan soylular, tacirler, avukatlar, esnaf ya da borsa simsarlarıydılar; toplumun aristokratları ve sıradan insanları. Pek ilgimi çekmiyorlardı.

Katipler kabilesini seçmek kolaydı. Burada iki belirgin sınıfa rastladım. Yeni iş sahalarında faaliyet gösteren firmalarda çalışan genç katipler vardı - dar ceketli, parlak çizmeli, saçları briyantinli, kibirli dudaklı delikanlılar. Hal ve hareketlerindeki zarifliği bir kenara bırakırsak, ki buna başka bir sözcük olmadığından masa başı zerafeti diyebiliriz, bu kişilerin tavrı bana bir-bir buçuk yıl önce asillerin takındığı tavrın tıpkısı gibi göründü. Yüksek tabakanın reddedici tavırlarına sahiptiler ve bence bu sınıfın en iyi tanımı da bu.

Köklü şirketlerde çalışan üst sınıf katipleri ya da "mazbut ihtiyarları" başkasıyla karıştırmak olanaksızdı. Bunlar oturduklarında içinde rahat edecekleri siyah ya da kahverengi ceket ve pantolonlarından, beyaz kravat ve yeleklerinden, geniş ve ağır görünüşlü ayakkabılarından ve kalın

çoraplarıyla tozluklarından tanınabilirdi. Hepsinin başı hafifçe keldi; uzun süre kalem taşımaktan kepçeleşmiş sağ kulakları vardı. Şapkalarını hep iki elleriyle birden çıkardıklarına ya da düzelttiklerine ve kısa, büyük, eski tarz zincirli saatler taşıdıklarına dikkat ettim. Taklit bir saygınlıktı onlarınki - yapmacıklığa böylesine bir onur bahşedilebilirse tabii.

Kıpır kıpır hareket eden pek çok kişi vardı. Bunların bütün büyük şehirlere yayılan usta yankesiciler soyundan olduğunu hemen anladım. Bu kişileri büyük bir dikkatle izledim ve centilmenler tarafından kendilerinden sanılmalarına hayret ettim. Yenlerinin genişliği ve takındıkları aşırı samimi hava onları hemen ele vermeliydi oysa.

Kumarbazları, ki onlardan epey gördüm, tanımak daha da kolaydı. Her türden giysi giyiyorlardı. Gözü dönmüş "üç kağıtçı" kabadayıların kadife yelekli, şık boyun atkılı, yaldızlı zincirli ve altın ya da gümüş tel işlemeli düğmeli kıyafetlerinden tutun da, rahiplerin titizlikle sade kılınmış (ki hiçbir şey bundan daha az şüphe uyandıramazdı) elbiselerine dek. Yine de esmer ve terli ciltleri, donuk gözleri ve solgun dudaklarını kısmaları onları ele veriyordu. Onları iki başka özellikten daha hemen tanıyabiliyordum: Konuşurken dikkatle kullandıkları alçak ses tonundan ve başparmaklarının diğer parmaklarıyla yaptığı oldukça sıradışı, doksan derecelik açıdan. Bu dolandırıcıların arasındayken genellikle alışkanlıkları farklı olan, ama yine de benzer türden insanlara rastladım. Bunlara zekaları sayesinde yaşayan insanlar diyebiliriz. Bunlar halkın sırtından iki farklı şekilde geçinir - züppeler ve askerler olarak. Züppelerin belirgin özelliği uzun bukleleri ve gülümsemeleridir; askerlerin ise ilikleri sırmalı ve çapraz şeritlerle süslenmiş ceketleri ve çatık kaşlarıdır.

Yüksek tabakayı taklit edenler sınıfında alt düzeylere indikçe üzerinde konuşulacak daha karanlık ve derin temalara rastladım. Yahudi seyyar satıcılar gördüm. Bunların yüzlerindeki, parlak ve atmacayı andıran gözler dışındaki her şey sefilce bir alçakgönüllülüğün ifadesiydi. Gecenin içinde merhamet aramaya sadece umutsuzluktan dolayı çıkmış dilencilere kaş çatan iri yapılı, güçlü kuvvetli, profesyonel sokak dilencileri gördüm. Dermansız ve berbat görünüşlü, ölüme iyice yaklaşmış sakatlar, güruhtakilere korkarak ve usulca yaklaşıyor, herkesin yüzüne yalvarırcasına bakıyordu; sanki rastlantısal bir tesellinin ya da unutulmuş bir umudun peşine düşmüşçesine. Gösterişsiz genç kızlar uzun ve geç saatlere kadar sürmüş bir iş gününden sonra neşesiz evlerine geri dönüyor ve

külhanbeylerinin kaçınılmaz bakışlarından öfkeden çok gözü yaşlı bir şekilde kaçınmaya çalışıyorlardı. Şehirdeki her türden ve her yaştan kadınlar görülebiliyordu - kadınlığının doruğundakilerin çarpıcı güzelliği insana yüzeyi Paron mermerinden yapılma, içiyse pislikle dolu Lucian heykelini anımsatıyordu -iğrenç ve tamamen mahvolmuş, paçavralar içinde cüzzamlılar vardı — ciltleri kırış kırış, mücevherli ve boyalı kocakarılar genç görünmek için son çabalarını sarf ediyordu - bedenleri olgunlaşmamış çocuklar, mesleğini yıllardır icra eden ustalarla ahlaksızlıkta boy ölçüşebilmek için azgınca bir arzuyla yanıp tutuşuyordu. Sayısız ve tarifsiz sarhoşlar vardı - kimi yırtık pırtık ve yamalı giysiler içinde kabaca sendeliyordu; yüzleri yara bere içinde, gözleri ışıltısızdı -bazılarının giysisi kir pas içindeydi ama kalın dudaklı, kızarmış sağlam suratlarıyla gene de kasıntıyla, kabadayı gibi sallanarak yürüyorlardı - diğerleri bir zamanlar iyi olan ve şimdi bile titizlikle temizlenmiş kıyafetler giyiyordu; bunlar doğal olmayacak kadar sert ve canlı adımlarla yürüyen, ama yüzleri korkunç derecede solgun, gözleri iğrenç şekilde vahşi ve kırmızı, kalabalığın arasında hızla ilerlerken titreyen parmaklarla uzanabildikleri her nesneye tutunan adamlardı. Bunların yanı sıra börekçiler, hamallar, kömürcüler, temizlikçiler; laternacılar, maymun sergileyenler, sokak şarkıcıları, bunlara para toplayanlar; her türden pejmürde zanaatkar ve yorgunluktan bitkin işçiler vardı. Bütün bunlar öyle gürültülü ve aşırı bir canlılık hali sergiliyordu ki, insanın kulaklarını tırmalıyor, gözlerini acıtıyordu.

Gece çöktükçe karşımdaki sahneye karşı duyduğum ilgi arttı. Çünkü sadece kalabalığın niteliği belirgin bir şekilde değişmekle kalmamıştı (derli toplu insanlar giderek ortadan kaybolmuş, yerlerini daha kaba ve şimdi rahatlayıp cüretkarlaşmış insanlar almış, vakit ilerledikçe her türden rezil ininden çıkmaya başlamıştı), gaz lambalarının ilk başta sona eren günle çekişen zayıf ışıkları şimdi sonunda iyice parlamaya başlamıştı ve her şeyi titrek ve gösterişli bir şekilde aydınlatmaktaydı. Her şey karanlık, ama görkemliydi - tıpkı ustaca şekillendirilmiş bir Tertullian abanozu gibi.

Işığın yoğun etkileri beni insanların yüzlerini incelemeye yöneltti; gerçi pencerenin önünden hızla akıp giden bu ışık dünyası her çehreye sadece bir anlığına bakabilme fırsatını veriyordu; ama yine de bana, o zaman içinde bulunduğum tuhaf zihinsel durumda o tek ve kısa bakışta bile uzun senelerin tarihini okuyabiliyormuşum gibi geldi.

Alnımı cama dayamış gürültücü kalabalığı incelerken bir an bir çehre çarptı gözüme -altmış beş yetmiş yaşlarındaki bir adamın yıpranmış yüzüydü bu ve bütün ilgim, bütün dikkatim bu yüzde toplandı - çünkü ifadesinde mutlak bir özgünlük vardı. Daha önce gördüğüm ifadelerden hiçbiriyle uzaktan yakından ilgisi yoktu. Onu görünce ilk düşüncemin şu olduğunu anımsıyorum: Retszch bu adamı görseydi yaptığı resimlerdeki şeytanların görüntüsüne yeğlerdi onu. Barındırdığı ifadeyi o bir an içinde analiz etmeye çabalarken zihnimde tuhaf ve paradoksal izlenimler uyandı - zengin bir zihinsel güce, ihtiyatlılığa, cimriliğe, açgözlülüğe, sakinliğe, kötülüğe, kana susamışlığa, zafere, neşeye, yoğun dehşete, büyük ve aşırı bir umutsuzluğa ilişkin izlenimler. Tuhaf bir şekilde canlanmış, irkilmiş, büyülenmiştim. "Ne çılgınca bir tarih," dedim kendi kendime, "saklıyor kim bilir şu adam bağrında!" Sonra o adamı daha fazla görmek -onu daha fazla tanımak arzusunu duydum. Hemen paltomu giyip şapkamla bastonumu kaptım ve sokağa fırladım; kalabalıkta insanları ite kaka ilerlemeye başladım onun gittiği yönde; çünkü gözden kaybolmuştu bile. Biraz güçlük yaşadıktan sonra sonunda onu gördüm, biraz yaklaştım ve yakından, ama ihtiyatla, dikkatini çekmeyecek şekilde takip etmeye başladım.

Şimdi onu rahatça inceleyebiliyordum. Kısa boylu, çok zayıf ve son derece dermansız görünüşlüydü. Giysileri kirli ve eskiydi; ama arada sırada bir lambanın altından geçerken kumaşlarının kirli de olsa güzel olduğunu görüyordum.

Ya gözlerim beni yanılttı, ya da sarınmış olduğu sıkıca iliklenmiş ve ikinci sınıf kısa pelerinindeki bir aralıktan hem bir elmas, hem de bir hançer çarptı gözüme. Bunlar merakımı iyice artırdı ve yabancıyı gittiği yere dek takip etmeye karar verdim.

Şimdi gece iyice çökmüştü ve şehrin üstünde kalın ve nemli bir sis asılı duruyordu. Kısa süre sonra bir sağanak başladı. Yağmur kalabalık üstünde tuhaf bir etki yarattı; hareketlilik birden daha da arttı ve kalabalığın üstünde bir şemsiyeler dünyası belirdi. Dalgalanmalar, itip kakmalar ve uğultu on misli çoğaldı Ben şahsen yağmura pek aldırmıyordum. Bedenimde gizlenen eski ateşli hastalık, nemi, oldukça tehlikeli bir şekilde hoş kılıyordu. Ağzıma bir mendil bağlayıp yürümeyi sürdürdüm. Yaşlı adam işlek caddede yarım saat boyunca güçlükle ilerledi. Ben onu gözden kaybetmekten korkarak bir adım gerisinden yürüyordum. Bir kez bile dönüp arkasına bakmadığından beni görmedi. Sonunda bir sokağa saptı. Burası yine

kalabalık sayılsa da ayrıldığı cadde kadar kalabalık değildi. Bu sokakta tavırlarında bir değişiklik oldu. Daha yavaş ve hedefsizce yürümeye başladı - daha kararsızca. Sokağı karşıdan karşıya, amaçsızca defalarca geçti. Kalabalık hâlâ öyle yoğundu ki, bunu her yaptığında onu yakından takip etmek zorunda kalıyordum. Sokak dar ve uzundu. Burada bir saat kadar yürüdü. Bu arada sokaktakilerin sayısı azalmış, Broadway'de öğle vakti, Park'ın yakınında görünenler kadar olmuştu. Londra'nın kalabalığıyla en işlek Amerikan şehrininki arasındaki fark böylesine fazladır. Tekrar sapınca son derece aydınlık ve hayat dolu bir meydana vardık. Yabancının eski tavırları geri geldi. Başını öne eğdi, gözleri çatık kaşlarının altında çılgınca her tarafa, üstüne gelenlere bakmaya başladı. Yolunda ısrarla ve azimle ilerliyordu. Ancak meydanı kat edip tekrar aynı yere geldiğini görünce şaşırdım. Meydanı defalarca turlaması beni iyice şaşırttı. Bir keresinde aniden dönünce beni az kalsın fark ediyordu.

Bu şekilde bir saat daha geçirdik; kalabalık epey seyrelmişti. Yağmur hızla yağıyordu. Hava serinlemişti. İnsanlar evlerine çekiliyordu. Gezgin sabırsızca bir hareket yaptıktan sonra meydana kıyasla boş olan bir yan sokağa saptı. Bu sokak boyunca yarım kilometre kadar öyle hızlı yürüdü ki, bu kadar yaşlı birinden bunu asla beklemiyordum ve takipte epey zorlandım. Birkaç dakika sonra büyük ve hareketli bir pazara vardık. Yabancının burayı iyi bildiği anlaşılıyordu ve alıcılarla satıcıların arasında zorla, amaçsızca ilerlerken ilk hali tekrar belirginleşti.

Burada bir buçuk saat kadar yürüdük. Takibi sürdürürken beni fark etmesin diye epey ihtiyatlı davranmak zorunda kaldım. Neyse ki ayaklarımda lastik galoşlar vardı ve hiç ses çıkarmadan yürüyebiliyordum. Kendisine baktığımı hiç görmedi. Dükkanlara girip çıkıyor, hiçbir şeyin fiyatını sormuyor, tek kelime etmiyor ve etrafındaki nesnelere çılgınca ve boş bakışlarla bakıyordu. Artık davranışları karşısında tamamen hayrete düşmüştüm ve onun hakkındaki merakımı bir dereceye dek tatmin etmeden takipten vazgeçmemekte kararlıydım.

Bir saat yüksek sesle on biri çaldı, insanlar pazarı hızla terk ediyordu. Dükkancının biri bir kepengi indirirken yaşlı adamı itekledi; o anda tepeden tırnağa titrediğini gördüm ihtiyarın. Kendini yola atıp bir an kaygıyla etrafına bakındıktan sonra inanılmaz bir hızla koşmaya başladı ve pek çok eğri büğrü dar sokaktan geçti. Sonunda ilk baştaki işlek caddeye çıktık - D — Oteli'nin sokağına.

Ancak sokağın görünüşü artık aynı değildi. Gerçi hâlâ gaz lambalarıyla ışıl ışıldı ama, yağmur şiddetle yağıyordu ve ortalıkta sadece birkaç kişi kalmıştı. Yabancının beti benzi attı. Bir süre önce kalabalık olan caddede huysuzca biraz yürüdükten sonra derin derin iç geçirip nehir yönünde saptı ve pek çok sokağa girip çıktıktan sonra en sonunda büyük tiyatrolardan birinin önüne vardı. Oyun bitmişti ve izleyiciler kapılardan dışarı akın ediyordu. Yaşlı adamın sanki boğulurcasına soluk alıp kendisini kalabalığın içine fırlattığını gördüm. Yüzündeki o yoğun ızdırap hafiflemiş gibiydi. Başı yine göğsünün üstüne düştü. Onu ilk gördüğüm zamanki gibi görünüyordu. Şimdi izleyicilerin çoğunun gittiği yönde ilerlediğini gördüm. Bu değişken davranışlarına bir açıklama getiremiyordum. O yürüdükçe kalabalık dağılıyordu. Huzursuzluğu ve bocalaması geri geldi tekrar. Bir süre on-on iki kişilik şamatacı bir grubu yakından takip etti. Ama bu gruptakiler teker teker ayrılıyordu. Sonunda, karanlık, dar ve ıssız bir sokağa geldiklerinde geride sadece üç kişi kalmıştı. Yabancı durdu, bir an düşüncelere dalmış göründü ve sonra tüm endişe belirtilerini sergileyerek hızla bizi şehrin kenar semtlerine götüren bir yolu izlemeye başladı. Geçtiğimiz yerler daha öncekilerden çok farklıydı. Burası Londra'nın en iğrenç, en pis kokulu bölgesiydi ve her şey en kötü yoksulluğun ve en ciddi suçların imalarını taşıyordu.

Yer yer rastlanan sokak lambalarının loş ışığında eski, yüksek, kurt yeniği ahşap apartmanlar birbirinin üstüne öyle eğilmiş görünüyordu ki sanki aralarında geçit yok gibiydi. Kaldırım taşları yerlerinden çıkmış sağda solda yatıyor, bıraktıkları boşluklardan gür otlar fışkırıyordu. Tıkanmış kanallardan iğrenç kokular yükseliyordu. Tüm ortama bir terk edilmişlik havası hakimdi. Yine de ilerledikçe insan sesleri duymaya başladık ve sonunda Londra'daki kalabalıkların en sefillerinin oluşturduğu büyük grupların ileri geri gittiğini görmeye başladık. Yaşlı adam yine neşelendi, tıpkı sönmek üzere olan bir lambanın canlanışı gibi. Bir kez daha esnek adımlarla ilerlemeye başladı. Bir köşeyi dönünce birden karşımızda bir ışık parladı; ayyaşların varoşlardaki en büyük tapınaklarından birinin önündeydik - cin adlı içkinin, bu korkunç iblisin saraylarından birinin önünde duruyorduk.

Artık şafak sökmek üzereydi, ama o gösterişli kapıdan hâlâ epey sarhoş girip çıkıyordu. Yaşlı adam bir neşe çığlığıyla ite kaka içeri girdi, hemen ilk baştaki tavrını takındı ve kalabalığın arasında görünüşte amaçsızca ileri geri

dolanmaya başladı. Ancak kısa süre sonra kapılara yapılan hücum mekanın kapanmakta olduğunu haber verdi. Öylesine ısrarla takip etmiş olduğum o tuhaf yaratığın yüzünde o zaman gördüğüm ifade umutsuzluktan bile daha yoğundu. Yine de duraksamadan, çılgınca bir enerjiyle görkemli Londra'nın merkezine geri döndü. O uzun ve çevik adımlarla kaçarken ben onu hayretlerin en büyüğüyle takip ediyordum. Şimdi had safhada bir merakla sürdürdüğüm incelemeyi bırakmamakta artık kararlıydım. Biz ilerlerken güneş yükseldi. Bu kalabalık şehrin en popüler kesimine, D— Oteli'nin sokağına vardığımızda buradaki insanların telaşı ve faaliyetleri dün akşamkinden az değildi. Ve burada, hızla artan karmaşanın içinde, yabancıyı uzun süre takip etmekte ısrar ettim. Ama her zamanki gibi ileri geri yürümeyi sürdürdü ve gün boyunca o sokağın karmaşasını terk etmedi. İkinci akşamın gölgeleri çökerken kendimi ölesiye bitkin hissettim ve gezginin tam karşısında durup yüzüne dik dik baktım. Beni fark etmedi ve vakarla yürümeyi sürdürdü. Ben ise takibi keserek düşüncelere daldım. "Bu yaşlı adam," dedim sonunda, "büyük suçları dahice işleyecek bir tip. Tek başına olmayı reddediyor. O kalabalıkların adamı. Onu takip etmem boşuna; çünkü ne bu adama ne de yaptıklarına ilişkin daha fazla bir şey öğrenebileceğim.

Dünyanın en kötü kalbi 'Hortulus Animae'den’ daha kötü bir kitaptır ve belki de 'es lâsst sich nicht lesen' Tanrı'nın büyük lütuflarından biridir.

Eşya Felsefesi

İngilizler, dış değilse bile iç dekorasyonda en iyidir. İtalyanlar mermerden ve renklerden iyi anlar, ama o kadar. Fransa'da meliora probant, deteriora seguuntur[1] -hep eğlence peşinde koştuklarından dekorasyona pek önem vermezler. Çinlilerle Doğulu ırkların çoğunun hayal güçleri kuvvetli, ama uygunsuzdur. İskoçlar kötü dekoratörlerdir. Hollandalılar belki de perdenin lahana olmadığına dair belirsiz bir kanıya sahiptir. İspanyollar ise perdelere düşkündür -ne de olsa orası cellatlar ülkesidir. Ruslar dekorasyon yapmaz. Hottentotlarla Kickapoolar kendi çaplarında iyidir. Ama evlerini en ihtişamlı döşeyenler Amerikalılardır.

Bunun sebebini anlamak güç değildir. Bizde aristokrat kanı olmadığından, bunu doğal olarak parayla telafi ederiz. Burada zenginliğini gösterme tutkusu en az monarşiyle yönetilen ülkelerdeki kadar yaygındır. Anlaşılması ve öngörülmesi çok kolay bir şekilde, zevk anlayışımızı sergileme yoluna gideriz.

Daha somut konuşayım. Örneğin İngiltere'de evleri güzel süs eşyalarıyla donatmak, ev sahibinin zevk anlayışı konusunda bizdeki kadar olumlu bir izlenim uyandırmaz. Bunun sebebi; birincisi İngiltere'de soyluluğun en büyük göstergesinin zenginlik olmayışı; İkincisi de, gerçek soylu kanı taşıyanların kendilerini geçerli bir zevk anlayışının dar kalıplarıyla sınırlamaları, bu yüzden de parvenu[2] bir rekabete yol açabilecek pahalı eşyalara pek rağbet etmemeleridir.

Halk soyluları taklit eder, bu yüzden de onların tarzı genele yayılır. Ama Amerika'da aristokrasinin yegane silahı para olduğundan paranın sergilenmesi aristokrat olarak kabul edilmenin tek yoludur. Kendine hep model arayan halk bu yüzden tamamen farklı kavramlar olan ihtişam ile güzelliği birbiriyle karıştırır. Kısacası bizde bir eşyanın dekoratif değeri

fiyatıyla ölçülür olmuştur -ve bu tek basit hata dallanıp budaklanmış, türlü türlü hatalara yol açmıştır.

Bir ressamın gözünde hiçbir şey, Birleşik Devletler'de -yani Apalachia'da iyi döşenmiş sayılan bir ev kadar çirkin olamaz. Böyle evlerin en sık rastlanan özelliği bakımsızlığıdır. Bir odaya özen göstermek bir tabloya özen göstermek gibidir -çünkü ikisi de tüm sanat türleri için geçerli değişmez yasalara tabidir. Bu yüzden resimler için geçerli olduğunu düşündüğümüz güzellik kuralları az çok odalar için de geçerlidir.

Bakımsızlık, çoğu eşyanın renginden ya da kullanılmışlığından belli olur. Sanatsal olmayan şekillerde yerleştirilmeleri de çoğu zaman gözü rahatsız eder. Düz çizgilerin sayısı aşırıdır - ya da fazla uzundurlar - ya da çirkin bir şekilde dik açılarla kesilirler. Kavisli çizgiler varsa bile, aynı şekilde tekrarlandıklarından çirkin dururlar. Pek çok hoş dairenin görünüşü zevksiz bir dekorasyon yüzünden berbat edilmiştir.

Seçilen perdeler çoğunlukla diğer eşyalarla uyumsuzdur. Perdeler klasik bir dekorasyonda sırıtır; fazla perde kullanmak ise her halükarda zevksizliktir. Perdeler genel ortama en iyi uyum sağlayacak şekilde ve miktarda seçilmelidir.

Halıları son zamanlarda daha iyi anlasak da, desenleri ve renkleri konusunda hâlâ sık sık yanılırız. Halı odanın ruhudur. İçerideki diğer tüm nesnelerin yalnız renklerini değil, şekillerini de belirlemesi gereken halıdır. Hukukta sıradan bir insan yargıç olabilir; ama halılar konusunda söz sahibi olabilecek kişi bir dahi olmak zorundadır. Oysa halılardan "d’un mouton qui réve"[3] edasıyla bahsedildiğini işitiriz. Kendi bıyıklarıyla bile başa çıkamayan adamlar halılar üstüne atıp tutar. Geniş döşemelerde kullanılan halılarda büyük resimler olabileceğini, ama ufak döşemelerdeki halıların resimlerinin küçük olması gerektiğini herkes bilir. Halının kalitesi konusunda Saksonya bir numaradır. Brüksel kendini modaya fazla kaptırmış, Türkiye’deki halı zevki ise can çekişmektedir. Desenlere gelince - bir halı Riccaree Kızılderilileri -bu insanlar kendilerini kırmızı tebeşirlerle ve san aşıboyasıyla boyayıp süs niyetine horoz tüyü takar- gibi alacalı bulacalı renklerle bezenmemelidir. Kısacası desenler belirgin, yuvarlak ya da halkalı ve kesinlikle anlamsız olmalıdır. Hiçbir Hıristiyan ülkesine tiksinti verici çiçek desenleriyle veya herhangi türden bilinen nesnelerle bezenmiş halılar girmemelidir. Aslında bundan halılarda olduğu kadar perdelerde, duvar örtülerinde ya da Osmanlı tarzı örtülerde de

sakınılmalıdır. Ayaktakımının evlerinde hâlâ bazen görülen eski tahta bezlerine gelince -yere serilen bu geniş, parlak, çizgili rengarenk kumaş parçaları vakit nakittir lafını düstür edinmiş bir ırkın şeytani icadıdır. Bunlar Baal'ın çocuklarıdır ve Mammon-Benthams'a taparlar. Fazla kafa yormamak ve hayal gücünü paraya dönüştürmek için, önce zalimce kaleydoskobu icat etmiş, sonra da bunları buharlı gemilerle taşıyacak anonim şirketler kurmuşlardır.

Amerikan iç dekorasyonu felsefesinde parlaklık başlıca kusurlardan biridir -bu kusur az önce bahsettiğim zevk sapkınlığından kaynaklanır elbette. Gaz lambasına ve cama bayılırız. Birincisi ev içinde kesinlikle kullanılmamalıdır. Parlak ve titrek ışığı göz yorar. Hem beyni, hem de gözleri olan hiç kimse bunları kullanmaz. Hafif ya da sanatçıların tabiriyle soğuk ışık soluk gölgeler oluşturduğundan kötü döşenmiş bir evde mucizeler yaratır. Astral lamba[4] müthiş bir buluştur. Doğru dürüst astral lambaları kastediyoruz elbette - yani Argand lambasını. Bunun buzlu camdan yapılma sade bir abajuru vardır ve ay ışığı kıvamında hafif, titreşmeyen bir ışık saçar. Kristal abajurlar berbat bir düşman icadıdır. Bunlara bayılmamızın sebebi ise kısmen daha parlak ışık saçmaları, ama temelde daha pahalı olmalarıdır. Bu daha önce öne sürdüğümüz fikirle örtüşür. Bilerek kristal abajur kullanan biri ya tamamen zevksizdir ya da modaya körü körüne düşkündür. Bu zevksiz ve fazla süslü abajurlardan yayılan ışık titrek, kesik ve rahatsız edicidir. Güzel döşenmiş bir odayı mahvetmeye yeter. Özellikle kadınlar, kem nazarı altında en az yarı yarıya çirkinleşir.

Zaten cam konusunda genelde yanlış kanılara sahibiz. Camın başlıca özelliği parıltısıdır -ve bu tek sözcük öyle iğrenç şeylerin temsilcisidir ki! Titreşen, kıpırtılı ışıklar bazen hoştur -çocuklar ve aptallar onlara her zaman bayılır- ama bir odayı döşerken onlardan sakınmak gerekir. Aslında güçlü ve titrek olmayan ışıklardan da sakınılmalıdır. Son modaya uygun döşenmiş salonlarımızın tavanlarından sarkan o dev, anlamsız, prizma şeklindeki, gazlı, abajursuz, cam avizeler, zevksizliğin ya da ahmaklığın özü olarak kabul edilebilir.

Parıltıya olan düşkünlük -söylediğimiz gibi, bunun ihtişamlı olduğu sanılır- bizi aynaları gereğinden fazla kullanmaya yöneltmiştir. Evlerimizin duvarlarını dev İngiliz aynalarıyla doldurunca iyi bir halt ettiğimizi sanırız. Oysa kör olmayan ve biraz kafası çalışan herkes çok sayıda aynanın,

özellikle de büyük olanların ne kadar kötü bir etki yarattığını bilir. Yansımasını saymazsak ayna uzun, düz ve boş bir yüzey teşkil eder -ki bunun her zaman nahoş olduğu açıktır. Bir yansıtıcı olarak ise, korkunç ve iğrenç bir monotonluk yaratır; hem de sadece görüntüsünü yansıttığı cisimlerle doğru orantılı olarak değil, katlanarak artan bir şekilde. Aslında içine rasgele dört beş ayna konulmuş bir oda, sanatsal açıdan oda bile sayılmaz. Bütün bunlara bir de parıltıları eklersek, karşımıza uyumsuz ve çirkin bir karışım çıkar. Böyle ışıl ışıl bir odaya giren en ahmak insan bile, burada bir şeylerin ters olduğunu anlar; ama sebebini anlayamayabilir. Oysa aynı insanı zevkli döşenmiş bir odaya sokarsanız, hemen bir haz ve şaşkınlık nidası atacaktır.

Cüzdanı kabarık adamın ruhunun çok az olduğu fikri bizim cumhuriyetimizden çıkmış bir kötülüktür. Zevk yozlaşması zenginliğin bir parçası ve süsüdür. Cebimiz doldukça, fikirlerimiz köhneleşir. Bu yüzden, bir İngiliz boudoir'ının ruhaniliğini arıyorsak (Appalachia'da bunu hâlâ arayanlar varsa tabii) bakmamız gereken yer aristokratlarımızın evleri değildir. Ama gördüğümüz kadarıyla bazı çağdaş Amerikalıların evleri, okyanusun diğer tarafındaki dostlarımızın or-molularla[5] bezeli odalarıyla en azından olumsuz anlamda boy ölçüşebilir. Şimdi bile gözümüzde dekorasyonu kusursuz, gösterişli olmayan, küçük bir oda canlanıyor. Sahibi bir kanepenin üstünde yatıyor - hava serin - vakit neredeyse gece yarısı: O uyurken biz odasını tarif edeceğiz.

Dikdörtgen bir oda bu. Uzunluğu dokuz, genişliği yedi buçuk metre. (Sıradan) mobilyaların tefrişi için en iyi olanakları sağlayan şekil bu. Tek bir kapısı var -kesinlikle geniş olmayan bir kapı. Paralelogramın bir ucunda duruyor. İki penceresi ise bunun diğer ucunda yer alıyor. Bunlar yere kadar uzanan büyük pencereler. Kalın çerçeveli bu pencereler bir İtalyan verandasına açılıyor. Camları kızıl; çerçeveleri ise gülağacından yapılmış. Perdeleri çerçeve boşluğunda duruyor. Pencerenin şekline uyacak tarzda kesilmiş kalın bir gümüşi kumaştan yapılmışlar. Dıştaki perdeler ise koyu kızıl ipekten yapılmış. Üstlerinde altın sarısı işlemeler var. Kenarlarına iç perdelerin kumaşı dikilmiş. Korniş yok. Kat kat perdeler (keskin kıvrımları kesinlikle iç bunaltmıyor) odayı tavan ile duvarların birleştiği yerden çevreleyen, parlak altın sarısı işlemeli geniş bir saçaklıktan sarkıyor. Perde, altın sarısı ve ucu düğümlü kalın bir ip sayesinde açılıp kapanıyor. İğne gibi aletler görünmüyor. Perdelerle saçaklığın renkleri -kızıl ve altın sarısı- her

yerde bol görülüyor ve odanın karakterini teşkil ediyor. Halı -Saksonya malı- bir buçuk santim kalınlığında ve yine aynı kızıl renkte. Bunun üstüne perdelerinkine benzeyeyen altın sarısı bir ip iniyor. Bu ipin bir kısmı halının üstünde iç içe geçmiş küçük, düzensiz halkalar görüntüsü verecek şekilde kıvrılmış. Duvarlar parlak gümüşi gri bir duvar kağıdıyla kaplı. Bunun üstünde diğer kızılın daha açık bir tonunda olan, girişik bezemeli desenler var. Duvarlarda çok sayıda tablo yer alıyor. Bunlar genellikle hoş doğa manzaraları -örneğin Stanfield'ın ufak ve güzel mağaraları ya da Chapman Bataklığı'ndaki göl. Ama Sully tarzında yapılmış birkaç muhteşem kadın portresi de görülüyor. Her resmin sıcak, ama karanlık bir havası var. Bunlar kesinlikle "göz kamaştırıcı" değil. Hepsinde dinginlik hakim. Hiçbiri ufak değil. Ufak resimler odalara benekli bir görüntü verdiğinden, pek çok sanat eserini lekeler. Çerçeveleri geniş ama ince. Oymalarla süslü, ama telkarisizler. Donuklaştırılmış da değiller. Cilalı altın gibi parlıyorlar. Duvarlara yapışmış gibi duruyorlar, ama sicimlerle asılı değiller. Desenli çerçeveler sicimlerle asıldığında daha hoş görünür, ama odanın genel görüntüsünü bozar. Bu arada bir ayna -çok büyük değil- görüyoruz. Şekli neredeyse yuvarlak ve odadaki normal oturma yerlerinde oturan hiç kimsenin kendi yansımasını göremeyeceği şekilde asılmış. Odada oturulacak sadece gülağacı ile kızıl ipekten yapılma, altın rengi çiçeklerle bezeli iki kanepe var; yine gülağacıdan yapılma iki hafif sohbet sandalyesini saymazsak. Örtüsüz bir piyanonun (bu da gülağacıdan yapılma) kapağı açık duruyor. Kanepelerden birinin yanına altın damarlı mermerden yapılma sekizgen bir masa konulmuş. Bu da örtüsüz -odada kumaş açısından perdeler yeterli görülmüş. Odanın hafifçe yuvarlak köşelerinde büyük ve muhteşem birer Sévres[6] vazo duruyor. Bunlar parlak renkli ve mis kokulu çiçeklerle dolu. Uyuyan arkadaşımın başucunda büyük bir kollu şamdan duruyor. Bunun üstünde nefis kokulu bir yağ ile dolu küçük bir antika lamba var. Hafif ve zarif -kenarları altın sarısı ve sicimleri yine altın sarısı püsküllü kızıl ipekten yapılma- asma raflarda muhteşem bir şekilde kaplanmış iki üç yüz kitap duruyor. Bunların dışında odada eşya yok; abajuru kızıl ve sade buğulu camdan yapılma bir Argand lambasını saymazsak tabii. Bu lamba yüksek, kubbeli tavandan tek bir ince altın zincirle sarkıyor ve her şeye dingin, ama büyülü bir ışık saçıyor.

Notlar

[1] İnsanlar hep iyi şeylerden bahsedip kötü şeyleri yapar.

[2] Yeni zenginler arasında bir rekabet.

[3] Rüya gören bir koyun.

[4] Dibini gölgelendirmeyecek biçimde tasarlanmış gaz lambaları.

[5] Altın gibi görünen ve dekorasyonda kullanılan alaşımlar.

[6] Kaliteli bir porselen türü.

Morgue Sokağı Cinayetleri

Sirenlerin hangi şarkıyı söylediği ya da Achilles'in kadınların arasında hangi isimle saklandığı şaşırtıcı olsa da tahminlerin ötesinde olmayan sorulardır.
- SİR THOMAS BROWN, Ölü Vazosuyla Gömülüş.

Analitik olarak tanımlanan zihinsel yetilerin kendileri analize pek açık değildir; bunları sadece etkileriyle değerlendirebiliriz. Bu yetiler hakkında bilmediğimiz şeylerden biri de kendilerine sahip olan kişi için, eğer güçlüyseler, son derece büyük bir haz kaynağı olduklarıdır. Nasıl güçlü kuvvetli bir adam fiziksel yetilerinden zevk duyar, kaslarını çalıştıran hareketlere bayılırsa, analist de çözümleyici zihinsel faaliyetleri sever. Yeteneklerini devreye sokabileceği en küçük uğraşlardan bile zevk alır. Gizemlerden, muammalardan, gizli anlamlardan hoşlanır ve bunların her birine getirdiği çözümlere, sıradan zihinlere doğaüstü gibi gelen bir feraset eşlik eder.

Yöntem ruhu ve özüyle aldığı sonuçlar aslında sezi ürünü gibi görünür. Çözümleme yetisi muhtemelen matematiksel çalışmalar, özellikle de haksızca ve sadece geriye dönük işleme tarzı yüzünden analiz olarak adlandırılan, matematiğin en yüksek dalı tarafından epey güçlendirilir. Ama hesaplamak analiz etmek demek değildir. Mesela bir satranç oyuncusu bir hesap yaparken diğerini yapmaz. Demek ki satranç oyununun zihin üzerindeki etkisi oldukça yanlış anlaşılmıştır.

Şimdi bir bilimsel inceleme yazıyor değilim. Sadece oldukça tuhaf bir anlatıya rastgele düşüncelerle giriş yapıyorum. Bu yüzden bunu fırsat bilip, düşünen aklım yüce güçlerinin gösterişsiz dama oyununda satrancın tüm gereksiz detaylılığından daha fazla ve işe yarar şekilde çalıştırıldığını söyleyeceğim.

Satrançta taşların farklı ve tuhaf hareketleri, çeşitli ve farklı düzeylerde değerleri vardır ve bu oyunun karmaşıklığı derinlikle karıştırılır (sık yapılan

bir hata). Burada büyük ölçüde yoğunlaştırılır. Dikkatin bir an bile dağılması zarar görmekle ya da yenilgiyle sonuçlanır. Olası hamleler sadece çok sayıda değil, aynı zamanda karmaşık olduğundan bu türden hatalar yapma olasılığı katlanır. On oyundan dokuzunda kazanan deha değil dikkattir. Damada ise tam tersine hamleler eşsizdir ve varyasyonlar azdır, bu yüzden dikkatsizlik etme olasılığı azalır. Dikkatin önemi azaldığından kazananı belirleyen faktör zekâ olur. Daha açık konuşursak -diyelim ki bir dama oyununda sadece dört taş kalmış ve bunların hepsi de dama olmuş. Bu durumda tarafların dikkatsizlik etmesi beklenemez elbette. Burada (oyuncular eşit durumda olduğundan) oyunu sadece son derece zekice, zor bulunur bir hamlenin kazandıracağı açıktır. Analist her zamanki kaynaklarından mahrum kalınca kendisini hasmıyla özdeşleştirir, onun ruh haline bürünür ve böylece çoğunlukla onu nasıl baştan çıkaracağını ya da telaşa düşüreceğini, bu şekilde de hata yapmasını sağlayacağını ilk bakışta görüverir (bazen gördüğü hamleler saçmalık derecesinde basittir).

Vist oyununun hesaplama gücü adı verilen şeye etkisinin büyük olduğu uzun süredir bilinmektedir. Son derece zeki insanlar bu oyundan anlaşılmaz bir haz alırken satrancı önemsiz bulur. Analiz yetisinin kullanılmasını Vist oyunundan fazla gerektiren hiçbir şey yoktur şüphesiz. Dünyanın en iyi satranç oyuncusu sadece bir satranç oyuncusu olmaktan öteye gidemeyebilir ama Vist oyununda başarılı olan kişi zihinsel çarpışmalar için gerekli, çok daha önemli yetilere sahip demektir. Başarılı olmak derken kurallar çevresinde avantaj sağlamak için kullanılabilecek tüm kaynakları görebilmeyi, oyunda bu şekilde kusursuzlaşmayı kastediyorum. Bu kaynaklar türlü türlüdür ve sayıları epey fazladır. Genellikle sıradan zihinler tarafından fark edilemezler. Dikkatli izlemek, iyi anımsamak demektir. Şu ana kadar söylediklerimizden, dikkatini yoğunlaştırabilen bir satranç oyuncusunun Vistte çok başarılı olacağı sonucuna varabiliriz; Hoyle'un kurallarını (ki bunlar da sadece oyunun mekaniğine ilişkindir) yeterince anladığı sürece. Yani kuvvetli bir hafızaya sahip olmak ve "kurallara göre oynamak", genel kanıya göre iyi bir oyuncu olmak için yeterlidir. Ama analistin becerisi kuralların ötesindeki meselelerde sergilenir. Usulca pek çok gözlemde ve çıkarımda bulunur. Belki diğer oyuncular da aynı şeyi yapar. Kimin daha fazla bilgi edindiğini belirleyen çıkarımların doğruluğundan çok gözlemin niteliğidir. Önemli olan neyi gözleyeceğini bilmektir. Oyuncumuz kendisini kesinlikle sınırlandıramaz. Tüm dikkatini oyuna verip dışsal çıkarımları da göz ardı etmez. Partnerinin yüzünü inceler

ve hasımlarının yüzleriyle teker teker, dikkatle karşılaştım. Her oyuncunun kartları nasıl tasnif ettiğini gözler. Oyuncuların bakışlarından onları nasıl dizdiklerini anlamaya çalışır. Genellikle yüksek kozlar yan yana konur. Oyun ilerledikçe yüzlerdeki değişiklikleri inceler. Kendinden emin, şaşkın, muzaffer ya da sıkıntılı ifadelerin değişimlerine göre çıkarımlarda bulunur. Oyuncunun bir el alma tarzından bir başka el alıp alamayacağı hakkında karara varır. Hileleri kartların masaya konuluş tarzından anlar. Gayri ihtiyari edilen bir laf; bir kartın yanlışlıkla düşürülmesi ya da çevrilmesi; onu gizlemek için telaşa kapılıp kapılınmaması; alman kartların sayılması ve düzenlenmesi; utanç, duraksama, heves ya da korku -bütün bunlar ona oyunun gidişatı hakkında bilgi verir. İlk iki üç el oynandıktan sonra artık kimin elinde ne olduğunu bilir. Bu yüzden oyununu sanki diğerleri ellerini açıp ona göstermişçesine rahatça ve kararlılıkla oynar.

Analitik güç hünerlilikle karıştırılmamalıdır. Çünkü analistler hünerli olmak zorunda olsa da, hünerliler genellikle analiz yapamaz. Hünerli kimselerin çoğunda bulunan yapıcı ya da birleştirici güç (ki frenolojistler bunu ilkel bir yeti farz ederek ayrı bir organa atfeder [bence yanılıyorlar]), zekâları başka açılardan budalalığın sınırında bulunan kişilerde öyle sık görülmüştür ki, bu durum tin üzerine yazan yazarların genel olarak ilgisini çekmiştir. Hünerlilikle analitik yeti arasındaki fark hayal gücüyle imgelem arasındaki farktan çok daha fazla, ama son derece benzer karakterdedir. Aslında hünerliler son derece hayalcidir; imgelemleri gerçekten kuvvetli olanlarsa mutlaka analitiktir.

Aşağıdaki anlatı okuyucuya yukarıdaki önermeler üstünde temellenmiş bir yorumla aktarılacaktır.

18— baharında ve yazının bir kısmında Paris’te kalırken Mösyö C. Auguste Dupin adlı biriyle tanıştım. Bu genç adam tanınmış, mükemmel bir aileden gelmekteydi, ama talihsizliklerden dolayı öyle bir yoksulluğa düşmüştü ki karakterinin enerjisi bu yoksulluğun altında ezilmişti. Dünyayla ilgisini kesmiş, servetini geri almanın peşine düşmekten vazgeçmişti.

Alacaklılarının inceliği sayesinde mirasının küçük bir kısmı kalmıştı elinde. Oldukça tutumlu davranarak, bu miras geliriyle hayatın gereksinimlerini hayatın gereksizliklerine kafa yormadan karşılamayı başarıyordu. Aslında tek lüksü kitaplardı ve Paris’te kitap edinmek kolaydır.

Montmartre Sokağı’ndaki küçük bir kütüphanede tanıştık. İkimiz de aynı, son derece nadide ve olağanüstü kitabın peşindeydik ve bu bizi yakınlaştırdı. Defalarca görüştük. Bana bir Fransız'ın kendisinden her bahsedişinde takındığı içtenlikle anlattığı kısa aile tarihine derinden ilgi duymuş, engin okuma birikimi karşısında da şaşkına dönmüştüm; ve hepsinden öte, ruhumun onun hayal gücünün vahşi coşkusu ve canlı tazeliği karşısında alevlendiğini hissediyordum. Paris’te o sıralarda peşine düştüğüm şeyleri ararken böyle bir adamın yanımda bulunmasının benim için paha biçilmez bir hazine olacağını düşündüm. Bu duygumu ona açıkça söyledim. Sonunda şehirde kaldığım süre içinde birlikte yaşamayı kararlaştırdık.

Dünyevi durumum onunkinden daha az sıkıntı verici olduğundan eski ve grotesk bir konağı kiralamama ve onu ortak mizacımıza uygun, tuhaf ve kasvetli bir tarzda döşememe izin verdi. Yıkılmak üzere olan ve araştırmadığımız batıl inançlar yüzünden uzun süredir boş olan bu konak Faubourg St. Germain’in ıssız bir semtindeydi. Buradaki gündelik yaşamımızın rutini öğrenilse herkes bize deli derdi -her ne kadar kimseye zararı yoksa da. Kusursuz bir inzivaya çekilmiştik. Ziyaretçi kabul etmiyorduk. Ben kaldığımız yeri diğer arkadaşlarımdan özenle gizlemiştim; Dupin ise yıllardır ne Parislileri tanıyor, ne de onlar tarafından tanınıyordu. Sadece kendi içimizde yaşıyorduk.

Arkadaşımın geceye tutkun olmak gibi tuhaf (başka nasıl tanımlayabilirim ki?) bir özelliği vardı. Bu tuhaflığı da, tıpkı diğer bütün tuhaflıklarını benimsediğim gibi, usulca benimsedim. Kendimi onun çılgınca kaprislerine tamamen bıraktım. O siyah tanrıça hep bizimle kalamıyordu; ama varlığının taklidini yaratabilirdik. Şafak söker sökmez eski binamızın tüm ağır perdelerini kapatıyor, son derece güçlü kokulu ve çok titrek ve donuk ışıklar yayan birkaç ince ve uzun mum yakıyorduk. Bunların yardımıyla ruhlarımızı düşlere gömüyor -okuyor, yazıyor ya da sohbet ediyorduk, ta ki saat bizi uyarıp gerçek karanlığın çöktüğünü bildirene dek. O zaman kol kola sokaklarda gezinip günün konuları üstüne konuşmayı sürdürüyor ya da aylak aylak dolanarak oldukça uzaklara kadar gidip geç vakte kadar kalabalık şehrin vahşi ışıkları ve gölgeleri arasında sessiz gözlemin verebileceği o sınırsız zihinsel heyecanı arıyorduk.

Böyle zamanlarda Dupin’deki oldukça tuhaf bir analitik yetinin farkına varmaktan ve bunu takdir etmekten kendimi alamıyordum (gerçi

kusursuzluğa düşkünlüğüyle beni buna hazırlamıştı). O da bunu kullanmaktan -sergilemekten olmasa bile- haz duyar gibi görünüyordu ve bunu itiraf etmekte duraksamıyordu. Kendisi için tüm insanların göğüslerinde pencereler olduğunu söylerdi bana hafif bir kahkahayla. Bu iddiasının ardından bana kendimle ilgili şaşırtıcı derecede dolaysız ve kişisel bilgiler sıralardı. Böyle anlarda tavrı soğuk ve belirsiz oluyor, gözleri boş bir ifade taşıyordu. Genellikle yoğun bir tenor olan sesi, kararlılığı ve telaffuzunun netliği olmasa huysuzca gelebilecek kadar tizleşiyor ve sopranoya dönüşüyordu. Onu bu ruh hali içindeyken incelediğimde sık sık o eski İki-Parçalı Ruh felsefesi üstünde düşünüyor ve kendimi iki tane Dupin olduğu düşüncesiyle eğlendiriyordum -yaratıcı ve çözümleyici.

Bu söylediklerimden bir gizemin ayrıntılarını verdiğim ya da bir masal kaleme aldığım sanılmasın. Fransız'daki, tarif ettiğim şey sadece heyecanlı, belki de hastalıklı bir zekânın ürünüydü. Ama söz konusu zamanlarda söylediği sözlerin niteliği hakkında en iyi fikri bir örnek verebilir.

Bir gece Palais Royal civarındaki uzun, kirli bir sokakta geziniyorduk. İkimiz de düşüncelere dalmış olduğumuzdan en az on beş dakikadır konuşmamıştık. Dupin birden şöyle dedi: "Orası öyle, boyu çok kısa adamın. Bu yüzden Theâtre des Varietes'âc daha başarılı olur." "Bundan şüphem yok," dedim dalgınlıkla, konuşmacının garip bir şekilde düşüncelerimin arasına girmiş olduğunu ilk başta fark etmeden (düşünceye öyle dalmıştım ki). Bir an sonra kendimi topladım ve derin bir hayrete kapıldım.

"Dupin," dedim büyük bir şaşkınlıkla, "bunu kavramakta zorlanıyorum. Şaşırdığımı ve duyduklarıma inanmakta güçlük çektiğimi söylemekte duraksamayacağım. Şey üstüne düşündüğümü nereden bildin, şey—?" Burada kimin üstüne düşündüğümü gerçekten bilip bilmediğinden emin olmak için durdum.

"Chantilly'yi düşünüyordun," dedi. "Niye durdun? Kendi kendine onun ufak cüssesinin trajediye uygun olmadığını söylüyordun." Düşünmekte olduğum konu kesinlikle buydu. Chantilly eskiden St. Deniş Sokağı'nda ayakkabı tamirciliği yaparken sahneye merak salmış, Crebillon'un aynı adlı trajedisinde Xerxes rolünü oynamaya soyunmuş ve çabaları yüzünden alaya alınmıştı.

“Tanrı aşkına,” dedim, “lütfen bana ruhumu okumakta kullandığın bu yöntemi -eğer bir yöntem kullandıysan açıkla.” Aslında itiraf etmek istemediğim kadar irkilmiştim.

“Sana,” diye karşılık verdi arkadaşım, “ ayakkabı tamircisinin Xerxes rolüne et id genus omne[1] uygun olmadığını düşündürten meyve satıcısıydı."

“Meyve satıcısı mı! Beni şaşırtıyorsun. Meyve satıcısı filan tanımıyorum ben.”

“Sokağa girerken sana çarpan adam. On beş dakika kadar önce.”

Şimdi gerçekten de kafasında elma dolu büyük bir sepet taşıyan adamı anımsıyordum; biz C----- Sokağı’ndan şimdi içinde bulunduğumuz işlek caddeye girerken kazayla neredeyse yere seriyordu beni. Ama bunun Chantilly ile nasıl bir ilgisi olabileceğini anlayamıyordum.

Dupin kesinlikle şarlatan değildi. “Açıklayacağım,” dedi, “ve her şeyi iyice anlayasın diye seninle konuştuğum andan söz ettiğimiz meyve satıcısıyla olan karşılaşmana dek düşüncelerini takip edeceğiz. Zincirin büyük halkaları şunlar -Chantilly, Orion, Dr. Nichols, Epicurus, stereotomi, sokak taşları, meyve satıcısı.”

Bazen kendi zihninin vardığı sonuçları geriye doğru düşüncelerini takip ederek kendisini eğlendirmemiş insan yoktur. Genellikle ilginç bir uğraştır bu; kişi başlangıç noktasıyla hedef arasındaki sınırsız gibi görünen mesafe ve tutarsızlık karşısında şaşkına döner ilk başta. O halde Fransız bunları söylediğinde ve söylediklerinin doğru olduğunu kabul etmek zorunda kaldığımda hissettiğim şaşkınlığı hayal edin. Devam etti:

“Yanlış hatırlamıyorsam C----- Sokağı’ndan çıkmadan hemen önce atlardan bahsediyorduk. Bu üstünde tartıştığımız son konuydu. Bu sokağa girerken başında büyük bir sepet taşıyan bir meyve satıcısı yanımızdan hızla geçerken bize sürtünüp seni kaldırımın onarım gören bir kısmındaki bir taş yığınının üstüne doğru itti. Sen gevşek taşlardan birine bastın, kaydın, ayak bileğini hafifçe burktun; kızgın ya da alınmış görünüyordun; birkaç sözcük mırıldandın, dönüp taş yığınına baktın, sonra sessizce yürümeyi sürdürdün. Ne yaptığına özel olarak dikkat etmiş değilim; ama son zamanlarda gözlem benim için bir gereklilik haline geldi âdeta."

“Gözlerini yerden ayırmıyordun. Hırçın bir ifadeyle kaldırımdaki deliklere ve tekerlek izlerine bakıyordun (böylece hâlâ taşları düşündüğünü anladım). Derken, Lamartine adlı şu küçük dar sokağa vardık. Burada yeni bir taş döşeme tarzı denenmişti; sokak birbirini iyice kavrayan ve perçinlenmiş kaldırım taşlarıyla kaplanmıştı. Yüzüne neşe geldi ve dudaklarının kıpırdadığını görünce ‘stereotomi’ dediğini düşünmeden edemedim, çünkü bu yol döşeme tarzına verilen isim budur. Kendine ‘stereotomi’ deyince aklına mutlaka atomların, böylece de Epicurus’un teorilerinin geleceğini biliyordum.

Bu konuyu kısa süre önce tartışmıştık ve sana o soylu Yunanlı’nın belirsiz tahminlerinin nebular kozmolojideki son gelişmeler tarafından doğrulanmasının ne kadar tuhaf olduğundan, ama aynı zamanda da ne kadar az dikkat çektiğinden bahsetmiştim. Gözlerini yukarı, Orion’daki o büyük nebulaya çevirmeden duramayacağını hissettim ve bunu yapmanı bekledim. Gerçekten de yukarı baktın. Artık adımlarını doğru şekilde takip etmiş olduğumdan emindim. Ama dünkü ‘Musee’de çıkan ve Chantilly’den bahseden o sert eleştiri yazısında ayakkabı tamircisinin isim değiştirmesine ilişkin olarak potinler ve trajediyle ilgili bir takım küçük düşürücü satirist göndermelerde bulunulurken üstünde sık sık tartışmış olduğumuz Latince bir cümleden alıntı yapılmıştı.

Kastettiğim cümle Perdidit antiquum litera prima sonum.[2] Sana bu cümlenin eskiden Urion olarak yazılan Orion’dan bahsettiğini söylemiştim. Bu açıklamayla bağlantılı bir takım sivri sözlerden yola çıkarak, onu unutmuş olamayacağını biliyordum. Bu yüzden iki fikri, Orion’la Chantilly’yi mutlaka ilintilendireceğin açıktı. Bunu yaptığını dudaklarında beliren gülümsemeden anladım. O zavallı ayakkabıcının kurban edilişini düşündün. O ana dek kambur yürüyordun.

Ama birden dimdik doğrulduğunu gördüm. O zaman Chantilly’nin boyunun kısalığını düşündüğünden emin oldum. Bu noktada onun -Chantilly’nin- gerçekten çok kısa boylu bir adam olduğunu ve bu yüzden Theâtre des Varietes’de daha başarılı olacağını söyledim.” Bu olaydan kısa süre sonra, “Gazzette des Tribunaux”un bir akşam baskısına bakarken şu paragraflar dikkatimizi çekti.

“SIRADIŞI CİNAYETLER. - Bu sabah üç civarında Quartier St. Roch sakinleri ardı ardına gelen korkunç çığlıklarla uyandı. Seslerin Morgue Sokağı’nda Madam L’Espanaye ile kızı Matmazel Camille L’Espanaye’ye

ait olduğu bilinen bir evin dördüncü katından geldiği anlaşıldı. Evin içine normal yoldan girme girişimleri sonuçsuz kaldıktan -geç kalınmasına yol açmıştı bu girişimler- sonra ana kapı bir levyeyle kırıldı ve sekiz on komşuyla iki jandarma içeri girdi. Bu arada çığlıklar kesilmişti; ama grup birinci kat merdivenini koşarak çıkarken evin üst katlarından geldiği sanılan ve öfkeyle tartışan, iki ya da daha fazla kaim ses duymuşlardı. İkinci kata varıldığında bu sesler de kesilmişti; ortalık son derece sessizdi.

Gruptakiler dağılıp aceleyle odadan odaya dolaştı; dördüncü katın arka tarafındaki geniş bir odaya vardıklarında (kapısı kilitli ve anahtarı içeride kilidin üstünde bırakılmış olduğundan zorla açılmıştı) hepsini hem hayrete, hem de dehşete düşüren bir görüntüyle karşılaştılar.

“Dairenin içi karmakarışıktı. Kırılmış eşyalar her tarafa saçılmıştı. Tek karyola vardı ve bunun şiltesi alınıp odanın ortasına fırlatılmıştı. Bir sandalyenin üstünde kana bulanmış bir ustura duruyordu. Şöminenin üstünde yine kana bulanmış iki üç uzun saç buklesi vardı, kırlaşmış, gür, uzun buklelerdi. Köklerinden koparılmış gibiydiler. Yerde dört Napolyon[3] bir topaz küpe, üç büyük gümüş kaşık, üç daha küçük metal d’Alger ve içinde neredeyse dört bin frank değerinde altın bulunan iki torba bulundu. Bir köşedeki yazı masasının çekmeceleri açıktı ve içlerinden bir şeyler alındığı anlaşılıyordu -içlerinde hâlâ pek çok şey bulunsa da. Şiltenin (karyolanın değil) altında ufak bir demir kasa bulundu. Açıktı ve anahtarı hâlâ üstündeydi. İçinde birkaç eski mektup ve büyük önem taşımayan başka kâğıtlar dışında hiçbir şey yoktu.

“Madam L’Espanaye’den hiçbir iz yoktu; ama şöminede aşırı miktarda kurum olduğu fark edilince şömine bacası incelendi ve Madamın kızının cesedi (söylemesi ne korkunç!) orada bulundu. Baş aşağı şekilde sıkışmış durmaktaydı ve çekilip çıkarıldı; dar bacanın epey içine itilmişti. Ceset sıcaktı, incelenince üstünde epey sıyrık keşfedildi. Bunlar bacaya sokulup çıkarılırken oluşmuştu şüphesiz. Yüzünde çok sayıda ciddi tırmık, boynunda da siyah çürükler ve derin tırnak izleri vardı; boğazı sıkılarak öldürülmüştü anlaşılan.

“Evin her tarafı iyice arandı, ama başka bir şey bulunamadı ve grup binanın arkasındaki küçük, taş döşeli bir avluya geçti. Burada yaşlı bayanın cesedini buldular. Boğazı öyle derin kesilmişti ki onu kaldırmaya çalıştıklarında kafası düştü.

Gövdesi de kafası gibi korkunç şekilde parçalanmıştı ve artık insan bedeni olmaktan çıkmıştı sanki.

“Bu korkunç gizeme ilişkin herhangi bir ipucu bulunamadığına inanıyoruz.” Ertesi günün gazetesinde şu ayrıntılar yer alıyordu.

“Morgue Sokağı’ndaki trajedi. Bu son derece sıra dışı ve korkunç meseleye ilişkin olarak pek çok kişi sorgulandı.” [Fransa’da “mesele” sözcüğü henüz bizdeki gibi ciddiyetsiz anlamlarda kullanılmıyor.] “Ama henüz cinayeti aydınlatacak bir ipucu ele geçirilmiş değil. Aşağıda tanık ifadelerinden elde edilen tüm bilgileri veriyoruz.

“Pauline Duborg (çamaşırcı) her iki müteveffayı da üç yıldır tanıdığını, bu süre boyunca onların çamaşırlarını yıkadığını söylüyor. Yaşlı kadınla kızının arası gayet iyi görünüyormuş. Birbirlerine karşı son derece muhabbetli davranıyorlarmış. Pauline’in çok iyi müşterisiymişler; ama yaşam tarzlarına ya da para kazanma yollarına ilişkin bir şey söyleyemedi. Madam L.’nin fal bakarak geçindiğine ve para biriktirdiğine inanıyordu kadın. Çamaşırları almaya ya da vermeye giderken evde kimseyle karşılaşmamış. Hizmetçi tutmamış olduklarından emin. Binanın sadece dördüncü katında eşya vardı.

“Pierre Moreau (tütüncü) Madam L’Espanaye’ye neredeyse dört yıldır ufak miktarlarda tütün ve enfiye sattığım söylüyor. O mahallede doğmuş ve hep orada oturmuş. Müteveffayla kızı, içinde ölü bulundukları binada altı yılı aşkın bir süreden beri oturuyorlarmış. Burada daha önce bir kuyumcu kalıyor, üst odaları kiralıyormuş. Binanın sahibi Madam L. imiş. Binasının kiracısı tarafından suiistimal edilmesinden bıkınca buraya kendisi yerleşmiş ve herhangi bir kısmını kiralamayı reddetmiş. Yaşlı kadın çocuksu biriymiş. Tanık, kızı altı sene içinde beş altı kez görmüş. İkisi tam bir münzevi yaşamı sürdürüyorlarmış. Paralı oldukları söyleniyormuş. Tütüncü yaşlı kadınla kızı, bir iki kez bir hamal ve sekiz on kez bir doktor dışında kapıdan kimsenin girdiğini görmemiş.

“Pek çok başka kişi, komşular benzer ifadeler verdiler. Binaya sürekli gelip giden birinden kimse bahsetmedi. Madam L. ile kızının yaşayan akrabaları olup olmadığı bilinmiyordu. Ön pencerelerin panjurlarının açıldığı çok enderdi; arkadakilerse, dördüncü kattaki büyük arka odanınki dışında hep kapalıydı. Bina iyi durumdaydı -fazla eski değildi.

“Isodore Muset (jandarma) binaya sabah üçte çağrıldığını ve ana kapının önünde içeri girmeye çalışan yirmi otuz kişi gördüğünü söylüyor. Kapıyı sonunda bir süngüyle -levyeyle değil- zorla açmışlar. Çift kanatlı bir kapı olduğundan ve aşağıdan ya da yukarıdan sürgülenmediğinden açmakta zorluk çekmemişler. Çığlıklar kapı zorlanana dek sürmüş -sonra birden kesilmiş. Büyük acı çeken birinin (ya da birilerinin) haykırışlarına benziyormuş -yüksek sesli ve uzunmuş, kısa ve çabuk değil. Tanık, başı çekip merdiveni çıkmış. Birinci kata vardığında iki yüksek ve öfkeli sesin tartıştığını işitmiş; birinin sesi kaim, diğerininkiyse çok daha tizmiş -oldukça tuhaf bir sesmiş. Birincisinin söylediği birkaç sözcüğü seçebilmiş. Biri Fransız’mış. Kadın olmadığından kesinlikle emin.

‘Sacre’ ve ‘diable’ sözcüklerini duyabilmiş. Tiz ses bir yabancıya aitmiş. Bunun bir kadından mı, erkekten mi geldiğine emin olamıyor. Söylenenleri anlayamamış, ama kullanılan dilin İspanyolca olduğuna inanıyor. Bu tanığın odanın ve cesetlerin durumuna ilişkin tasvirleri dün bizim verdiğimizin aynısı.

“Henry Duval (mesleği gümüşçülük olan bir komşu) binaya ilk girenlerden olduğunu söylüyor. Muset’nin ifadesini genelde doğruluyor, içeri zorla girer girmez kalabalığı dışarıda tutmak için kapıyı tekrar kapamışlar. Vaktin geçliğine karşın dışarıda hızla büyük bir kalabalık birikmiş. Tanık tiz sesin bir İtalyan’a ait olduğunu düşünüyor. Fransız olmadığından emin. Erkek sesi olup olmadığına karar veremiyor. Sözcükleri seçememiş, ama konuşanın tonlamasından İtalyan olduğuna emin. Madam L. ile kızını tanıyormuş. İkisiyle de sık sık sohbet edermiş. O tiz sesin her iki müteveffadan da çıkmadığına emin.

“------- Odenheimer (restoratör) Bu tanık ifadesini gönüllü verdi. Fransızca bilmediğinden bir çevirmen aracılığıyla konuştu.

Amsterdamlı. Çığlıklar atılırken binanın önünden geçiyormuş. Dakikalarca sürmüş çığlıklar -muhtemelen on dakika. Uzun ve yüksek sesliymişler -son derece korkunç ve sıkıntı vericiymişler. Binaya ilk girenlerden biriymiş. Daha önceki ifadeleri tek bir nokta dışında tamamen doğruladı. O tiz sesin bir erkekten geldiğinden emin -bir Fransız’dan. Söylenen sözcükleri seçememiş. Yüksek sesle ve çabuk çıkarılıyorlarmış -düzensiz aralıklarla. Öfke kadar korkuyla da söylendikleri belliymiş. Ses haşinmiş -tizden çok haşinmiş. Tiz olmadığını söylüyor. Kaim ses defalarca ‘sacre’, ‘diable’ ve bir kez de ‘mon Dieu demiş.[4]

“Jules Mignaud’ın (Deloraine Sokağı’ndaki Mignaud et Fils şirketinin bankeri; Mignaudların yaşlısı) söylediğine göre Madam L’Espanaye’nin bazı mülkleri varmış.----------yılının baharında (sekiz yıl önce) bankasında bir hesap açtırmış; sık sık küçük meblağlar yatırırmış. Ölümünden üç gün önceye; gelip bizzat 4000 frank çektiği güne kadar hiç para çekmemiş. Bu meblağ kendisine altın olarak ödenmiş ve para evine bir kâtiple gönderilmiş.

“Adolphe Le Bon (Mignaud et Fils’de kâtip) söz konusu günün öğle saatlerinde Madam L’Espanaye’ye evine dek eşlik ettiğini, iki torbaya konulmuş 4000 frankı kendisinin verdiğini söylüyor. Kapı açılınca Matmazel L. belirmiş ve torbalardan birini elinden almış. Yaşlı kadın da diğerini almış. Kâtip o zaman eğilerek selam vermiş ve oradan ayrılmış. O sırada sokakta kimseyi görmemiş. Burası bir arka sokak -oldukça ıssız.

“William Bird (terzi) binaya girenlerden biri olduğunu söylüyor. İngiliz. Paris’te iki senedir yaşıyormuş. Merdivenleri ilk çıkanlardan biriymiş. Tartışan sesler duymuş. Kaim ses bir Fransız’a aitmiş. Pek çok sözcüğü seçebilmiş, ama şimdi hepsini anımsayamıyor. ‘Sacre’yi ve ‘mon Dieu yü netçe işitmiş.

Tam o anda sanki pek çok kişi boğuşuyormuş gibi bir ses duyulmuş -bir kazıma ve sürtünme sesi. Tiz ses çok yüksekmiş -kalın sesten daha yüksekmiş. Bunun bir İngiliz’in sesi olmadığından emin. Bir Alman'ınkine benziyormuş. Kadın sesi olabilirmiş. Almanca bilmiyor.

“Yukarıdaki tanıklardan dördü, kendilerine hatırlatılınca Matmazel L.’nin cesedinin bulunduğu odanın kapısının grup vardığında içeriden kilitli olduğunu söyledi. Ortalığa mutlak bir sessizlik hâkimmiş. İnilti ya da başka bir ses duyulmuyormuş. Kapıyı zorla açınca kimseyi görememişler. Hem ön, hem de arka odanın pencereleri içeriden sıkıca kilitliymiş. İki oda arasındaki kapı kapalı, ama kilitli değilmiş. Ön kapıdan koridora açılan kapı kilitliymiş ve anahtarı üstündeymiş. Dördüncü kattaki, binanın ön tarafındaki, koridorun girişindeki küçük bir odanın kapısı aralıkmış. Bu oda eski yataklarla, kutularla vs. doluymuş. Bunlar dikkatle taşınıp incelenmiş. Evin aranmadık yeri kalmamış. Bacalara temizleyiciler gönderilmiş. Bina dört katlı; tavan arasında da bir oda (mansardes) var. Çatıdaki bir kapak oldukça sağlam bir şekilde çiviliymiş -bu kapak yıllardır açılmamış gibi görünüyormuş.

Tanıklar tartışan seslerle oda kapısının kırılması arasında geçen süre konusunda farklı ifadeler verdi. Bazıları üç dakika gibi kısa bir süre olduğunu söylüyor -bazılarıysa beş dakika gibi uzun bir süre olduğunu. Kapının açılması zor olmuş.

“Aljonzo Garcio (cenaze kaldırıcısı) Morgue Sokağı’nda oturduğunu söylüyor, İspanyol asıllı. Binaya girenlerden biriymiş. Merdivenleri çıkmamış. Sinirliymiş ve heyecanının doğurabileceği sonuçlardan korkmuş. Tartışan sesleri işitmiş. Kaim olanı bir Fransız’a aitmiş. Ne söylediğini anlayamamış. Tiz ses bir İngiliz’e aitmiş -bundan emin. İngilizce bilmiyor, ama tonlamadan anlamış.

“Alberto Montani (şekerci) merdivenleri ilk çıkanlardan biri olduğunu söylüyor. Söz konusu sesleri işitmiş. Kaim ses bir Fransız’a aitmiş. Pek çok sözcüğü seçebilmiş. Konuşmacı azarlar gibiymiş. Tiz sesin söylediklerini seçememiş. Çabuk ve düzensiz aralıklarla konuşuyormuş. Bir Rusa ait olduğunu düşünüyor. Genel ifadeyi doğruluyor. Kendisi bir İtalyan ve bir Rus’la hiç konuşmamış.

“Pek çok tanık kendilerine anımsatılınca dördüncü kattaki bütün odaların bacalarının bir insanın sığamayacağı kadar dar olduğunu söyledi. Baca temizleyicilerinin kullandığı türden silindir şeklindeki baca fırçaları evdeki tüm baca borularının içine sokulmuş. Grup merdivenlerden yukarı çıkarken herhangi birinin aşağı inebileceği bir arka geçit yokmuş. Matmazel L’Espanaye’nin cesedi bacaya öyle sıkıştırılmış ki aşağı indirilmesi için gruptan dört beş kişinin güçlerini birleştirmesi gerekmiş.

“Paul Dumas (doktor) şafak sökerken cesetleri incelemeye çağrıldığını söylüyor. Geldiğinde her iki ceset de Matmazel L.’nin bulunduğu odadaki karyola şiltesinin üstüne yatırılmış. Genç bayanın cesedi çok daha hırpalanmış ve derisi sıyrılmış haldeymiş. Mösyö Dumas bunun sebebinin aşağıdan bacaya tıkılmış olması olduğunu düşünüyor. Boğazı yara bere içindeymiş. Çenedeki derin tırmıkların ve mor lekelerin açıkça parmak izi olduğunu söylüyor. Korkunç bir solgunluktaki yüzde gözler dışarı fırlamış, dil kısmen ısırılmış durumdaymış. Karındaki büyük bir çürüğe bir dizin baskısının yol açtığını düşünüyor doktor. Mösyö Dumas’ya göre Matmazel L’Espanaye bilinmeyen bir kişi ya da kişiler tarafından boğazı sıkılarak öldürülmüş. Annesinin cesedi korkunç bir şekilde hırpalanmış haldeymiş. Sağ bacağın ve kolun neredeyse bütün kemikleri kırılmış. Sol incik kemiği ve sol taraftaki kaburga kemikleri parçalanmış. Cesedin her tarafında

korkunç bir solgunluk ve çürükler varmış. Yaraların nasıl oluştuğunu bilmenin mümkün olmadığını söylüyor. Ağır bir tahta sopa ya da demir çubuk, bir sandalye, herhangi bir büyük, ağır ve kaim silah çok güçlü bir adam tarafından kullanılırsa bu sonuçları doğurabilirmiş. Bu darbeleri bir kadın indirmiş olamazmış. Cesedin kafası, tanık onu gördüğünde gövdesinden tamamen ayrılmış ve epey parçalanmış haldeymiş. Boğazın son derece keskin bir aletle -muhtemelen bir usturayla kesildiği anlaşılıyormuş.

“Alexandre Etienne (cerrah) Mösyö Dumas’yla birlikte cesetleri incelemeye çağrılmış. İfadelere ve Mösyö Dumas’ın görüşlerine katılıyor.

“Daha başka pek çok kişinin ifadesi alınsa da başka önemli bir bilgi elde edilemedi. Paris’te daha önce bu kadar gizemli ve her açıdan kafa karıştırıcı bir cinayet işlenmemişti -bu bir cinayetse tabii. Polis şaşkına dönmüş durumda. Bu son derece sıra dışı bir olay. Ancak ellerinde tek bir ipucu bile yok.” Gazetenin akşam baskısı Quartier St. Roch’da hâlâ büyük bir heyecanın sürdüğünü belirtiyordu -söz konusu bina ve müştemilatının dikkatle tekrar araştırıldığını ve tanıkların tekrar ifadelerinin alındığını, ama bunların işe yaramadığını yazıyordu. Ancak bir dipnotta Adolphe Le Bon’un tutuklandığı belirtiliyordu, oysa yukarıdaki veriler dışında onu suçlayan bir kanıt yoktu.

Dupin bu olayın gelişimiyle tuhaf bir şekilde ilgileniyordu -en azından ben tavırlarından bunu çıkardım, çünkü bu konuda bir şey söylemedi. Bana cinayetlere ilişkin fikrimi ancak Le Bon’un tutuklandığı açıklandıktan sonra sordu. Tek yapabildiğim tüm Paris’e katılıp bunun çözülemez bir gizem olduğunu söylemekti. Katili bulmanın yolunu göremiyordum.

“Yolları,” dedi Dupin, “bu yetersiz incelemeye göre değerlendirmemeliyiz. Paris polisi, yerinde ve doğru kararlar verme konusunda göklere çıkarılsa da yaptıkları sadece kurnazlık, ama hepsi bu. Hareket tarzlarında sadece ana yönelik bir yöntem var, o kadar. Yöntemleriyle epey hava atıyorlar, ama bunlar genellikle ellerindeki vakaya öyle uygunsuz ki insana Mösyö Jourdain’in robdöşambrını isteyişini hatırlatıyor - pour mieıoc erıtendre la musique. Vardıkları sonuçlar çoğunlukla şaşırtıcı, ama bunları elde etmelerini genellikle sadece çalışkanlıklarına ve gayretliliklerine borçlular. Bu nitelikler işe yaramadığı zaman planları bozuluyor. Mesela Vidocq iyi bir tahminci ve azimli bir adamdı. Ama düşünce tarzı eğitimsiz olduğundan, araştırmalarının

yoğunluğu yanılmasına yol açıyordu. Hedefini gözüne fazla yakın tutarak görüşünü bulandırıyordu. Belki bir iki noktayı sıra dışı bir netlikle görebiliyor, ama bunu yapmakla genele ilişkin netliğini yitiriyordu. Yani fazla derin olmak diye bir şey vardır. Gerçek her zaman bir kuyuda bulunmaz. Aslında bence gerçek kesinlikle yüzeydedir. Gerçek onu aradığımız vadilerde değil, dağ zirvelerinde bulunur. Bu türden bir hatanın biçimleri ve kaynakları gökcisimlerinin ele alınmasında tipik olarak görülebilir. Bir yıldıza yan gözle, retinanın dış kısımlarıyla baktığımızda (bu kısımlar zayıf ışıklara daha duyarlıdır) yıldızı net olarak görürüz - ışığını en iyi şekilde algılarız. Bu ışık gözümüzü tamamen ona çevirdikçe belirsizleşir. Bu sonuncusunda gözümüze vuran ışık miktarı daha çoktur, ama ilkinde netlik kapasitesi daha fazladır. Aşırı derinlik düşünce kapasitemizi karıştırır ve zayıflatır. Fazla uzun süreli, fazla yoğun ya da fazla direkt bir incelemeyle Venüs'ü bile gökyüzünden silebiliriz.

"Bu cinayetlere gelince, bir fikir sahibi olmadan önce onları kendimiz biraz inceleyelim. Bir araştırma bizi eğlendirir." [Bunu söylemesinin tuhaf olduğunu düşündüm, ama bir şey demedim.] "Hem Le Bon bana bir zamanlar yardım etmişti ve ona minnettarım. Gidip şu binaya bir de biz bakalım. G------'yi, Polis Komiseri'ni tanıyorum. Gerekli izni kolayca alırız." izni alıp hemen Morgue Sokağı'na gittik. Burası Richeliue ile St. Roch sokakları arasındaki o berbat işlek sokaklardan biri. Oraya öğle sonrasının geç saatlerinde vardık; çünkü burası oturduğumuz yere epey uzaktı. Evi kolayca bulduk; çünkü sokağın karşısından kapalı panjurlara amaçsız bir merakla bakan bir sürü insan vardı hâlâ. Burası sıradan bir Paris binasıydı.

Ana kapının bir yanında camlı bir bekçi kulübesi vardı. Bunun penceresinin açılabiliyor olması bir loge de congierge[5] olduğunu gösteriyordu, içeri girmeden önce sokakta yürüdük, dar bir sokağa saptık ve sonra tekrar sapıp binanın arka tarafına ulaştık. Bu arada Dupin bina kadar tüm mahalleyi de anlam veremediğim bir dikkatle incelemişti. Tekrar geri dönüp binanın önüne geldik ve belgelerimizi gösterdikten sonra görevli memurlar tarafından içeri alındık. Yukarı, Matmazel L'Espanaye'nin cesedinin bulunmuş olduğu ve şimdi iki ölünün hâlâ içinde yattığı odaya çıktık. Odanın karmaşasına, alışılageldik şekilde, dokunulmamıştı. Gazette des Tribunaux'da yazılanların ötesinde bir şey görmedim.

Dupin her şeyi inceledi -buna kurbanların cesetleri de dahildi. Sonra diğer odalara geçtik ve avluya indik. Bir jandarma bize sürekli eşlik ediyordu. İnceleme işini hava kararana kadar sürdürdükten sonra binadan çıktık. Eve giderken arkadaşım bir dakikalığına günlük gazetelerden birinin yazıhanesine uğradı. Arkadaşımın pek çok kaprisi olduğunu söylemiştim. Je les menageais:[6] Bu cümlenin İngilizce karşılığı yoktur.

Şimdi cinayet konusunda tek kelime etmeyi reddediyordu. Bu durum ertesi günün öğle vaktine dek sürdü. O zaman ansızın bana cinayet mekânında tuhaf bir şey fark edip etmediğimi sordu.

“Tuhaf’ sözcüğünü vurgulayışında beni sebebini bilmeden ürperten bir şey vardı.

“Hayır, tuhaf bir şey fark etmedim,” dedim; “en azından ikimizin de gazetede okuduklarımızın dışında."

“Gazette,” diye karşılık verdi, “korkarım ki bu meselenin sıra dışı korkunçluğuna değinmemiş. Ama gazetenin yararsız fikirlerini boşver. Bence bu vakanın çözülemez olduğunun düşünülmesinin sebebi tam da onu kolayca çözülebilir kılan şey -yani niteliklerinin outreliği.[7] Polis cinayet işlenmesi için bir neden yokmuş gibi görünmesinden dolayı şaşkına dönmüş durumda -cinayetin kendisine değil, vahşiliğine ilişkin olarak şaşkın. Tartışan kişilere ait sesler işitildiği halde, üst katta öldürülmüş olan Matmazel L’Espanaye’den başka kimsenin bulunamayışı ve aşağıdaki gruba fark ettirmeden dışarı çıkmanın imkânsız oluşu gibi olanaksız bir durum karşısında şaşkına dönmüş durumdalar. Odadaki çılgınca karmaşa; bacaya baş aşağı tıkılmış ceset; yaşlı kadının vücudunun korkunç bir şekilde parçalanmış olması; bu noktalar şimdi bahsettiklerimle ve bahsetmeye gerek duymadığım başka noktalarla birleşince hükümet memurlarının o çok övündükleri yerinde ve doğru kararlar verme yeteneğini felce uğrattı.

Sıra dışını çapraşıkla karıştırmak gibi kaba, ama yaygın bir hataya düştüler. Ama mantık, gerçeği el yordamıyla ararken sıradanlık boyutunun ötesine geçer. Şimdi bizim araştırmakta olduğumuza benzeyen durumlarda ‘Ne oldu?’ sorusundan çok ‘Daha önce olmayan ne oldu?’ sorusunu sormak gerekir. Aslında bu gizemi çözmedeki (belki de çözdüm bile) rahatlığım polisin gözündeki çözülemezliğiyle doğru orantılı.” Ona hayretten dilim tutulmuş halde bakıyordum.

“Şimdi,” diye devam etti evimizin kapısına bakarak, “şimdi belki bu kasaplıkların faili olmasa bile onların işlenmesine bir şekilde karışmış olan birinin gelmesini bekliyorum. İşlenen suçların en korkunç kısmında muhtemelen kabahati yok. Umarım bu konuda haklıyımdır; çünkü bu bilmeceye getirdiğim çözümü tamamen bunun üstünde temellendirdim.

O adam buraya -bu odaya- her an gelebilir. Gelmeyebilir de tabii; ama büyük olasılıkla gelecek. Gelirse onu alıkoymamız gerek. İşte tabancalar, ikimiz de gerektiğinde onları nasıl kullanacağımızı biliyoruz.” Ben ne yaptığımı bilmeden ya da kulaklarıma inanamadan tabancaları alırken Dupin kendi kendine konuşurcasına devam etti. Böyle zamanlardaki belirsiz tavrından daha önce de bahsetmiştim. Benimle konuşuyordu; ama sesi, yüksek olmasa da uzaktaki biriyle konuşuyormuş gibi bir tonlamaya sahipti. Gözlerini boş bir ifadeyle duvara dikmişti.

“Merdivendeki grup tarafından işitilen o tartışma seslerinin kadınlara ait olmadığını kanıtlar açıkça ortaya koydu,” dedi.

“Bu hepimizi yaşlı kadının belki de önce kızını öldürmüş, sonra da intihar etmiş olduğu şüphesinden kurtarıyor. Bu noktadan sadece yöntem adına bahsediyorum. Ne de olsa Madam L’Espanaye’nin gücü tabii ki kızını bacadan yukarı, bulunduğu haliyle itmeye yetmezdi. Kendi vücudundaki yaralar da bunları kendisinin açmış olabileceği olasılığını tamamen geçersiz kılıyor. Demek ki katil başkası ya da başkaları. Hem zaten tartışma sesleri işitilmiş. Şimdi bu seslere ilişkin ifadelerden değil, bu ifadelerdeki tuhaflıktan bahsedeyim. İfadelerde tuhaf bir şeye rastladın mı?” Bütün tanıkların kaim sesin bir Fransız’a ait olduğunda hemfikir olmasına karşın, tiz ya da bir kişinin deyimiyle haşin ses konusunda epey fikir ayrılığı olduğunu belirttim.

“Bu kanıtın ta kendisi,” dedi Dupin, “ama kanıtın tuhaflığı değil. Belirgin bir şey fark etmemişsin. Ama fark edilecek bir şey vardı. Tanıklar, söylediğin gibi, kaim ses konusunda hemfikirdi; bu noktadaki kanıları aynıydı. Ama tiz ses konusunda tuhaf olan farklı kanılarda olmaları değil, bir İtalyan’ın, bir İngiliz’in, bir İspanyol’un, bir Hollandalının ve bir Fransız’ın her birinin, onu tanımlamaya kalkışırken bir yabancıya ait olduğunu söylemiş olması. Hepsi de sesin sahibinin kendi ülkesinden olmadığına emin; sesi dilini bildiği bir ülkeden birininkine değil, tam tersine benzetiyor: Fransız bunun bir İspanyol’un sesi olduğunu, ‘İspanyolca bilse bazı sözcükleri seçebileceğini’ düşünüyor. Hollandalı

sesin bir Fransız'a ait olduğunu öne sürüyor; ama bu tanığın 'Fransızca bilmediğinden bir çevirmen aracılığıyla konuştuğunu' öğreniyoruz. İngiliz sesin bir Almana ait olduğunu düşünüyor ve 'Almanca bilmiyor'. İspanyol sesin bir İngiliz'e ait olduğundan 'emin', ama 'tonlamadan anlamış', çünkü 'İngilizce bilmiyor'. İtalyan bunun bir Rus'un sesi olduğuna inanıyor, ama 'bir Rus'la hiç konuşmamış.' Dahası ikinci bir Fransız birincisinden farklı kanıda ve sesin bir İtalyan'a ait olduğunu savunuyor; ama bu dili bilmediğinden o da İspanyol gibi 'tonlamadan anlamış'.

Şimdi, birbirinden bu kadar farklı ifadelere yol açan bir ses son derece tuhaf olsa gerek! Avrupa'nın beş büyük ülkesinin vatandaşları, tonlamasında bile tanıdık bir şey bulamamış! Belki de bir Asyalı ya da Afrikalıya ait olduğunu söyleyeceksin. Paris'te fazla Asyalı ya da Afrikalı bulunmaz. Ama bu sonucu reddetmeden dikkatini üç noktaya çekeceğim. Ses tanıklardan biri tarafından 'tizden çok haşin' olarak tanımlandı. İkisi 'çabuk ve düzensiz aralıklı' olduğunu söyledi. Hiçbir tanık herhangi bir belirgin sözcükten -sözcükleri andıran bir sesten bahsetmedi.

"Şimdiye kadar," diye devam etti Dupin, "kavrayışın üstünde nasıl bir etki uyandırdım bilmiyorum. Ama ifadelerin bu kısmından -kalın ve tiz seslere ilişkin kısmından- bile varılacak mantıksal çıkarımların gizemin araştırılmasındaki tüm yönlerde bir ilerleme sağlayacak bir şüpheyi uyandırmaya yeterli olduğundan eminim. 'Mantıksal çıkarımlar' dedim; ama bu kastettiğim şeyi tam anlamıyla karşılamıyor. Çıkarımların tek uygun çıkarımlar, bunların doğurduğu şüphelerin de tek ve kaçınılmaz sonuç olduğunu söylemek istedim. Ama neden şüphelendiğimi henüz söylemeyeceğim. Sadece şunu aklında tutmanı istiyorum ki, benim için odadaki araştırmalarıma belirgin bir şekil -bir eğilim vermeye yetti.

"Şimdi kendimizi o odadaymış gibi hayal edelim. Burada önce neyi arayacağız? Katillerin içeri nereden girdiklerini, ikimizin de doğaüstü olaylara inanmadığımızı söylemek gereksiz. Madam L'Espanaye ile kızım öldürenler ruhlar değildi. Bu işi yapanlar cismaniydi ve cismani bir şekilde kaçtılar. Ama nasıl? Neyse ki bu noktada tek bir mantık yürütme yöntemine sahibiz ve bu yöntem bizi mutlaka bir sonuca ulaştıracak. Olası giriş yollarını teker teker ele alalım. Grup merdivenleri çıkarken katilin Matmazel L'Espanaye'nin bulunduğu, ya da en azından bunun yanındaki odada olduğu açık. Demek ki sadece bu iki odada odaklanacağız. Polis döşemeleri, tavanları ve duvarları tamamen aradı. Gizli bir çıkış yolu

gözlerinden kaçamazdı. Ama onların gözlerine güvenmediğimden bizzat ben de araştırdım. Gizli bir çıkış yolu yoktu. Odalardan koridora açılan iki kapı kilitliydi ve anahtarları iç kısımlarında, üstlerindeydi. Bacalara bakalım. Bunlar şöminelerin iki buçuk-üç metre kadar üstünde; sıradan genişlikte olsalar da içlerinden iri bir kedi bile geçemezdi. Böylece buralardan girmenin olanaksız olduğunu anladığımızdan geriye sadece pencereler kalıyor. Kimse ön odanın pencerelerinden dışarıdaki kalabalığın dikkatini çekmeden kaçamazdı. O halde katiller arka odanın pencerelerinden kaçmış olmalı. Şimdi, bu noktaya oldukça net bir şekilde vardıktan sonra, mantık yürütücüler olarak bu olasılığı görünürdeki olanaksızlıklar yüzünden reddetmemiz doğru değil. Bize düşen sadece bu görünürdeki 'olanaksızlıkların' aslında hiç de olanaksız olmadığını kanıtlamak.

"Bu odada iki pencere var. Biri eşyalar tarafından örtülmemiş durumda ve tamamen görünüyor. Diğerinin alt kısmı buna dayatılmış olan ağır karyola tarafından örtülmüş. Birincisi içeriden sıkıca kapatılmış; camı açmaya çalışanların tüm çabalarına direndi. Pencerenin çerçevesinin sol tarafında iri bir burgu deliği var ve kalın bir çivi bu deliğe neredeyse tamamen sokulmuş. Diğer pencerede de benzer bir çivi bulundu ve bu çerçeveyi kaldırma girişimi de sonuçsuz kaldı. Böylece polis kaçışın bu pencerelerden yapılmadığına tamamen emin oldu. Ve bu yüzden çivileri çekip pencereleri açmak gereksiz göründü.

"Benim araştırmam biraz daha ayrıntılıydı. Bunun sebebini az önce söyledim -görünürdeki tüm olanaksızlıkların aslında hiç de olanaksız olmadığının kanıtlanması gerektiğini biliyordum.

"Böylece a posteriori"[8] düşünmeye başladım. Katiller o pencerelerden birinden çıkmıştı. Kaçtıktan sonra pencere çerçevelerini içeriden, bulunmuş oldukları şekliyle kapatamazlardı. Bunun barizliği polisin bu noktada daha fazla düşünmesini engelledi. Ama çerçeveler kapalıydı. O halde kendi kendilerine kapanabiliyor olmalıydılar. Bu sonuçtan kaçınmak mümkün değildi. Önü açık pencereye gittim, çiviyi biraz güçlükle çıkardım ve çerçeveyi kaldırmaya çalıştım -yani, haklı olduğumu varsayarak.

Beklediğim gibi tüm çabalarıma direndi. Artık gizli bir zembereğin bulunması gerektiğini biliyordum; ve fikrimin bu şekilde doğrulanması dayanak noktalarımın en azından doğru olduğuna ikna olmamı sağladı, her ne kadar çiviler meselesi hâlâ gizemli görünse de. Dikkatli bir arama

sonunda kısa sürede gizli zembereği buldum. Ona bastım ve bu keşfimden tatmin olduğum için çerçeveyi kaldırmadım.

“Sonra çiviyi yerine koydum ve dikkatle incelemeye başladım. Bu pencereden çıkan biri onu tekrar kapatabilirdi ve zemberek ilk halini alırdı - ama çiviyi yerine koyamazdı. Sonuç ortadaydı ve araştırma sahamı bir kez daha daralttı. Katiller diğer pencereden kaçmış olmalıydı. Pencere çerçevelerindeki zembereklerin aynı olduğunu varsayarak, ki bu mümkündü, çivilerin ya da en azından takılma şekillerinin farklı olması gerektiğini düşündüm. Karyolanın şiltesinin üstüne çıkarak ikinci pencerenin tahtasını dikkatle inceledim. Elimi bunun üzerinde gezdirince zembereği hemen buldum ve ona bastım. Yapısı tahmin ettiğim şekilde gerçekten komşusununki gibiydi. Sonra çiviye baktım. Diğeri kadar kalındı ve aynı şekilde takılmış gibiydi. Neredeyse başına dek içeri sokulmuştu.

“Şaşırmış olmam gerektiğini söyleyeceksin. Ama böyle düşünüyorsan tümevarımlarımın doğasını yanlış anlamış olmalısın. Bir kez bile hata yapmamıştım. Görüntüyü bir kez bile yitirmemiştim. Zincirin hiçbir halkasında kusur yoktu. Gizemi mutlak sonucuna dek takip etmiştim -ve bu sonuç çivinin başıydı. Dediğim gibi, her açıdan diğer penceredekinin aynısı gibi görünüyordu -ama bu gerçek (mutlak gibi görünse de), ipucunun burada, bu noktada son bulduğu olgusuna kıyasla kesinlikle bir hiçti. ‘Çivi başında,’ diye düşündüm, ‘bir terslik olmalı.’ Ona dokundum; ve başı, gövdesinin altı-yedi milim kadarıyla birlikte parmaklarımın arasında kaldı. Gövdenin geri kalanı kırıldığı yerde, çivi deliğinin içindeydi. Elimdeki parça eskiydi (çünkü kenarları pas tutmuştu) ve bir çekiçle çakılmış olmalıydı. Çekiç çivinin başını alt pencere çerçevesine kısmen gömmüştü. Çivi başını deliğin üstüne, aldığım yere dikkatle geri yerleştirdim. Şimdi sağlam bir çivi gibi görünüyordu. Kırık fark edilmiyordu. Zembereğe basıp çerçeveyi bir santim kaldırdım. Çivi başı da çerçeveyle birlikte yükseldi, delikten düşmeden. Pencereyi kapadım. Şimdi yine sağlam bir çivi gibi görünüyordu.

“Bulmacanın şimdiye kadarki kısmı çözülmüştü. Katil karyolanın ardındaki pencereden kaçmıştı. Pencere o çıktıktan sonra kendi kendine düşmüş (belki de katil tarafından kapatılmış) ve zemberek tarafından kilitlenmişti. Polis pencereyi kapalı tutanın çivi değil zemberek olduğunu anlayamamıştı. Çünkü bu konuyu daha fazla araştırmaya gerek görmemişlerdi.

“Sıradaki mesele, aşağı inme şekli. Bu konuda seninle binanın çevresinde yürürken tatmin olmuştum. Söz konusu pencerenin bir buçuk metre kadar altında bir paratoner var. Bu paratonerden pencereye ulaşmak, hele içeri girmek olanaksız. Ancak dördüncü katın panjurlarının Parisli marangozların ferrade dedikleri türden olduğunu fark etmiştim -günümüzde pek kullanılmayan, ama Lyons ve Bordeaux’daki çok eski konaklarda sıkça görülen bir türdür bu. Şekil itibarıyla sıradan bir kapıyı (çift değil tek kanatlı) andırır, ama üst yarısı kafeslidir ya da bitki kafesiyle çevrilidir. Bu ellerin tutunması için mükemmeldir. Bu evin panjurları tam bir metre genişliğinde.

Evin arkasındayken bunları gördüğümüzde ikisi de yarıya kadar açıktı -yani duvara dik açı yapıyorlardı. Polis de benim gibi binanın arka tarafını incelemiş olabilir, ama incelediyseler bile bu ferradelere bakarken (ki bunu da yapmış olmalılar) bu genişliğin büyüklüğünü fark etmediler ya da dikkate almadılar. Aslında bu taraftan çıkılamayacağına emin olduktan sonra buraya tabii ki çok üstünkörü bakmışlardır. Ancak ben karyolanın ardındaki pencereye ait panjurun iyice açılırsa paratonerin yarım metre kadar yakınına geleceğini gördüm. Son derece sıra dışı bir çeviklikle paratonerden pencereye bu şekilde çıkılmış olabileceği de açıktı. Yukarıdaki yetmiş beş santimlik mesafeye uzanan (şimdi panjurun tamamen açık olduğunu farz ediyoruz) bir hırsız bitki kafesine sıkıca tutunabilirdi. Sonra paratonerden ayrılıp ayaklarını duvara dayayarak ve oradan cesurca sıçrayarak panjuru kapatırcasına döndürebilir ve pencere açıksa oradan odanın içine atlayabilirdi.

“Böylesine tehlikeli ve zor bir işi başarmak için son derece çevik olmak gerektiğinden bahsettiğimi unutma. Amacım ilk olarak sana bunun mümkün olduğunu kanıtlamak. Ama ikinci ve temel olarak da, bunu başarabilecek kişinin çevikliğinin ne kadar sıra dışı, neredeyse doğaüstü olduğunu anlamanı istiyorum.

“Hiç şüphesiz kanunların dilini kullanarak bana ‘iddiamı kanıtlamak’ için böyle bir eylemin gerektirdiği çabayı olduğu şekliyle vurgulamaktan çok, onu daha kolaymış gibi göstermem gerektiğini söyleyeceksin. Bu kanunlar söz konusu olduğunda geçerli olabilir, ama mantığın yolu değildir. Benim tek hedefim gerçek. Şu anki amacımsa senin şimdi bahsettiğim o son derece sıra dışı eylemle o çok tuhaf, tiz (ya da kaim) ve düzensiz aralıklı, hangi dilden olduğu konusunda kimsenin hemfikir olamadığı ve tek hecesi

bile anlaşılamayan o sesi yan yana getirmen.” Bu sözler üzerine Dupin’in ne demek istediğini anlar gibi oldum. Kavramak üzereydim, ama kavrama gücünden yoksundum -tıpkı bazen insanın dilinin ucunda olan bir şeyi hatırlayamaması gibi. Arkadaşım konuşmaya devam etti.

“Meseleyi,” dedi, “dışarı çıkıştan içeri girişe kaydırdığımı fark etmişsindir. Amacım her ikisinin de aynı şekilde ve aynı yerden yapıldığını göstermekti. Şimdi odanın içine dönüp burayı inceleyelim. Çekmecelerin soyulduğu, ama içlerinde hâlâ pek çok şeyin bulunduğu söyleniyor. Burada varılan sonuç saçma. Sadece bir tahmin -çok aptalca bir tahmin- o kadar. Çekmecelerde içindekilerden daha fazlasının bulunmuş olduğunu nereden biliyoruz? Madam L’Espanaye ile kızı son derece münzevi bir hayat yaşıyorlardı. Kimseyle görüşmüyor, pek dışarı çıkmıyorlardı -fazla giysi değiştirmeye ihtiyaçları yoktu. Burada bulunanlar bu kadınların muhtemelen sahip olacakları en iyi giysileriydi. Eğer bir hırsız giysilerini almışsa, niye en iyi kalitede olanları almadı -niye hepsini almadı? Kısacası, niye dört bin franklık altını bırakıp ketenlerle ilgilendi? Altın bırakıldı. Banker Mösyö Mignaud’nun bahsettiği meblağın neredeyse tamamı yerdeki torbalarda bulundu. Bu yüzden evin kapısında teslim edilen paranın cinayet için bir güdü oluşturduğu yönünde polisin beyninde oluşturmuş olduğu o yanıltıcı güdü fikrini aklımdan sil. Bundan (paranın teslim edilişinden üç gün sonra teslim alan kişinin öldürülmesinden) on kat daha etkileyici rastlantılar yaşamlarımızın her saatinde başımıza gelir ve onlara bir an bile dikkat etmeyiz. Rastlantılar, genelde olasılık teorisi hakkında hiçbir şey bilmeyecek şekilde eğitilmiş düşünürler sınıfı için büyük engellerdir. Oysa insanlar araştırmalarının en önemli sonuçlarını bu teoriye borçludur. Elimizdeki vakada, altın ortadan kaybolmuş olsaydı, üç gün önce teslim edilmiş olması rastlantıyı aşan bir şey olur ve güdü fikrini desteklerdi. Ama vakanın gerçek koşullarına baktığımızda, bütün bu olanlardaki güdünün altın olduğunu farz edersek, suçlunun tereddüde kapılıp hem altından, hem de güdüsünden vazgeçecek kadar aptal olduğunu kabul etmemiz gerekiyor.

“Şimdi dikkatini çektiğim noktaları aklımda tutarak -o tuhaf sesi, o sıra dışı çevikliği ve böylesine gaddarca bir cinayetteki şaşırtıcı güdü eksikliğini- katliamı inceleyelim. Bir kadın el gücüyle boğulmuş ve baş aşağı bacanın içine tıkılmış. Sıradan katiller bu şekilde cinayet işlemezler. Hele öldürdükleri kişinin cesedinden bu yöntemle kurtulmayı hiç denemezler.

Cesedin aşağıdan bacaya tıkılmasının gerçekten aşırı tuhaf olduğunu kabul edersin -insan davranışlarına ilişkin genel kanılarımıza tamamen ters düşen bir şey bu, bunu yapanların en ahlaksız kişiler olduklarını düşünsek bile. Ayrıca pek çok kişinin güçlerini birleştirince bile indirmekte zorlandığı bir cesedi yukarı tıkıştırmak için ne kadar büyük bir güç harcanması gerektiğini düşün! “Şimdi dikkatini müthiş bir gücün diğer kanıtlarına yönelt.

Şöminenin üstünde kaim bukleler vardı -kırlaşmış insan saçı. Bunlar köklerinden sökülüp koparılmıştı. Bir kafadan yirmi otuz teli bile bu şekilde koparmanın ne kadar büyük bir güç gerektirdiğinin farkındasındır. O bukleleri benim gibi sen de gördün. Köklerinde (ne iğrenç bir görüntüydü!) kafa derisi parçaları vardı. Bir çekişte belki yarım milyon saç telini birden koparmış acı kuvvetin kesin kanıtıdır bu. Yaşlı kadının sadece boğazı kesilmemiş, kafası gövdesinden tamamen ayrılmıştı: Kullanılan aletse sadece bir usturaydı. Bu yapılanların hayvansı vahşiliğine de bakmanı istiyorum. Madam L’Espanaye’nin gövdesindeki çürüklerden bahsetmiyorum. Mösyö Dumas ile değerli yardımcısı Mösyö Etienne bunların ağır bir aletle yapıldığını söylerken çok haklıydı. O ağır aletin avluda bulunan döşeme taşı olduğu açık. Kurbanın yatağının arkasındaki pencereden buraya atılmıştı. Bu fikir şimdi çok basit gibi görünse de polisin gözünden kaçtı -panjurların genişliğinin gözlerinden kaçmış olmasıyla aynı sebepten dolayı. Çünkü pencerelerin açılmış olabileceği fikrini çiviler yüzünden tamamen reddetmişlerdi.

“Şimdi, bütün bunlara odadaki müthiş karmaşayı ekle. Şimdiye kadar şaşırtıcı bir çevikliği, insanüstü bir gücü, gaddarca bir vahşiliği, güdüsüz bir katliamı, insanlıkla uzaktan yakından ilişkisi olmayan tuhaf bir korkunçluğu ve farklı uluslardan pek çok kişinin kulağına yabancı gelen, belirgin ya da anlaşılır hecelerden yoksun bir sesi birleştirdik. Elimizde ne var, peki? Hayal gücünde nasıl bir etki uyandırdım?” Dupin bu soruyu sorarken tüylerimin diken diken olduğunu hissettim. “Bir deli,” dedim, “bu işi yapan bir deli. Civardaki bir Maison de Sante'den[9] kaçmış tehlikeli bir akıl hastası.” “Bazı açılardan,” dedi, “fikrin konuyla alakasız değil. Ama delilerin sesleri, en şiddetli kriz anlarında bile merdivenlerden duyulan o sesleri andırmaz. Herhangi bir ülkeden, bu ülkenin dilini konuşan bir delinin sözlerinde, lafları ne kadar tutarsız olursa olsun, mutlaka heceleme tutarlılığı vardır. Ayrıca bir delinin saçı da şimdi elimde tuttuğuma

benzemez. Bu küçük tutamı Madam L'Espanaye'nin sıkıca kapalı parmaklarının arasından aldım. Bana bundan ne çıkarabildiğini söyle." "Dupin!" dedim. Artık soğukkanlılığımı tamamen yitirmiştim.

"Bu saç son derece tuhaf -bu insan saçı değil."

"Zaten insan saçı olduğunu iddia etmedim," dedi. "Ama bu konuda hemfikir olmadan önce şu kâğıdın üstüne çizdiğim şu küçük, kabataslak resme bir bakmam istiyorum. Bu resim ifadelerin bir kısmında 'siyah çürükler ve derin tırnak izleri', bir başkasında da (Mösyö Dumas ve Mösyö Etienne tarafından) 'çenedeki derin tırmıklar ve mor lekeler' olarak tanımlanan şeylerin bir kopyası.

"Gördüğün gibi," diye devam etti arkadaşım, kâğıdı önümüzdeki masaya sererek, "bu çizim sağlam ve sabit bir kavrayışın izlenimini veriyor. Bir kayma olmadığı anlaşılıyor. Her parmak ilk başta gömüldüğü yerde kalmış -muhtemelen kurban ölene dek. Şimdi parmaklarını çizimde gördüğün şekilde aynı anda açmayı dene." Bunu yapmaya çabaladım ama, boşunaydı.

"Bunu doğru şekilde yapmıyoruz," dedi. "Kâğıt düz bir yüzeyde duruyor. Ama insan boğazı silindir şeklindedir, işte bir odun parçası. Çapı aşağı yukarı boğazınki kadar. Çizimi ona sar ve tekrar dene." Söylediğini yaptım, ama bu işin güçlüğü daha da barizleşti.

"Bu," dedim, "kesinlikle bir insan elinin izi değil." "Şimdi," diye karşılık verdi Dupin, "Cuvier'den şu paragrafı oku." Söz ettiği paragraf Doğu Hint Adaları'nda yaşayan iri, sarımsı kahverengi orangutanın ayrıntılı bir anatomik ve genel tarifiydi. Bu memelilerin devasa cüssesini, muazzam kuvvetini ve çevikliğini, vahşi saldırganlığını ve taklitçilik eğilimini herkes bilir. O cinayetin korkunçluğunu bir anda tüm boyutlarıyla kavradım.

"Parmakların tarifi," dedim okumayı bitirince, "bu çizimdekilere tamamen uyuyor. Kopya ettiğin izleri sadece burada bahsedilen türden bir orangutanın bırakabileceğini görüyorum. Bu sarımsı kahverengi saç tutamı da Cuvier'in bahsettiği hayvanınkinin tanımına uyuyor. Ama bu korkunç gizemin ayrıntılarını kavrayamıyorum. Tartışan iki kişinin sesi duyulmuştu ve bunlardan biri kesinlikle bir Fransız'dı." "Doğru; ve neredeyse herkesin bu sesin 'mon Dieu!' dediğinde hemfikir olduğunu anımsa. Bu o koşullar altında tanıklardan biri tarafından (Montani, şekerci) azarlayıcı olarak doğru şekilde tanımlandı. Bu yüzden bu gizemi çözme konusundaki tüm

umutlarımı bu iki sözcükte temellendirdim. Bir Fransız cinayetin farkındaydı. O kanlı eylemlere kesinlikle iştirak etmemiş olması muhtemel -hatta çok büyük bir olasılık-, Orangutan elinden kaçmış olabilir. Onu odaya dek takip etmiş olabilir. Ama o sarsıcı koşullar altında onu asla tekrar yakalayamazdı. Hayvan hâlâ ortalıkta geziniyor. Bu tahminler üstünde fazla durmayacağım -onları tahminden daha öte bir nitelendirmeye tabi tutmaya hakkım yok- çünkü hem üstünde temellendikleri düşünceler kendi aklım tarafından takdir edilebilecek kadar derin değil, hem de onları bir başkası için anlaşılır kılabilirmiş gibi yapamam. O halde bunlara tahmin diyeceğiz ve onlardan bu şekilde bahsedeceğiz.

Eğer söz konusu Fransız gerçekten varsaydığım gibi bu katliam konusunda masumsa, dün gece eve dönerken ‘Le Monde’un (gemicilerin ilgi alanlarına adanmış ve onlar tarafından epey okunan bir gazete) yazıhanesine bıraktığım bu mesaj onu evimize getirecektir.” Bana bir kâğıt parçası uzattı. Üstünde yazılanları okudum: YAKALANDI - Bois de Boulogne’d a ,------ sabahının (cinayetin işlendiği sabahın) erken saatlerinde, oldukça iri, sarımsı kahverengi bir Bornese orangutanı yakalanmıştır. Sahibi (bir Malta gemisinin mürettebatından olduğu anlaşılmıştır) hayvanı bizleri tatmin edecek şekilde tarif ettikten ve yakalanıp bakılmasının maddi bedelini ödedikten sonra geri alabilir. Adres: No.---------; ---------- Sokağı, Faubourg St. Germain - au troisieme.

“Adamın denizci olduğunu ve bir Malta gemisinde çalıştığını nereden bildin?” diye sordum.

“Bildiğim filan yok,” dedi Dupin. “Emin değilim. Ama elimde küçük bir kurdele parçası var. Şekline ve yağlı görünüşüne bakarak bunun denizcilerin çok hoşlandığı o uzun saç kuyruklarından birini bağlamakta kullanıldığını söyleyebilirim. Hem böyle bir düğümü Maltalı denizciler dışında pek az kişi atabilir. Kurdeleyi paratonerin dibinde buldum. Ölenlerden hiçbirine ait olamazdı. Eğer Fransız’ın Malta gemilerinden birinde çalışan bir denizci olduğu konusundaki varsayımımda yanılmış olsam bile o ilanı vermemin bir zararı olmadığını söyleyebilirim. Eğer yanılmışsam, bu yanılgının sebebinin araştırmaya değmeyecek bir durum olduğunu düşünecek. Ama haklıysam, kazanç büyük olacak. Cinayete karışmışsa da bu cinayetten haberdar olan Fransız ilana yanıt vermekte, orangutanı geri almakta doğal olarak tereddüt edecek.

Şöyle bir mantık yürütecek: ‘Ben suçsuzum; fakirim; orangutanım çok değerli -benim durumumdaki biri için bir servet değerinde- niye onu boş korkular yüzünden kaybedeyim ki? İşte orada; uzanıp onu alabilirim. Bois de Boulogne’da bulunmuş -o katliamın olduğu yerden çok uzakta. Bu işi bir hayvanın yaptığı kimin aklına gelir? Polis şaşkına dönmüş durumda -ellerinde tek ipucu yok. Hayvanı bulsalar bile cinayetin farkında olduğumu bilmeleri ya da bu farkındalık yüzünden beni tutuklamaları imkânsız. Hem her şeyden öte, benim kim olduğumu biliyorlar; ilanda hayvanın sahibi olduğum söyleniyor. İlanı veren kişi hakkımda ne kadar şey biliyor bilmiyorum. Sahibinin ben olduğum bilinen böylesine değerli bir malı geri almazsam en azından şüpheleri hayvanın üstüne çekerim. Ne kendimin, ne de hayvanın üstüne dikkat çekmek isterim. İlana yanıt verecek, orangutanı alacak ve bu mesele kapanana dek onu saklayacağım.’” Tam bu anda merdivenden gelen bir ayak sesi işittik.

“Tabancalarını hazırla,” dedi Dupin. “Ama ben işaret vermeden onları kullanma ya da gösterme.” Evin ön kapısı açık bırakılmıştı. Ziyaretçi zili çalmadan merdiven basamaklarının çoğunu çıktı, ama şimdi duraksıyor gibiydi. Sonra aşağı indiğini işittik. Dupin tam kapıya atılıyordu ki, tekrar yukarı çıkmaya başladığını duyduk. Bu kez geri dönmedi. Kararlılıkla merdiveni çıkıp odamızın kapısına vurdu.

“Girin,” dedi Dupin, neşeli ve samimi bir sesle.

Bir adam girdi. Denizci olduğu belliydi. Uzun boylu, iriyarı, kaslı bir adamdı. Yüzünde hoş bir gözü peklik ifadesi vardı. Favorileri ve bıyığı güneşte epey yanmış olan suratının yarısından fazlasını örtüyordu. Yanında büyük bir meşe sopa vardı, ama bunun dışında silahsız görünüyordu. Beceriksizce eğilip selam verdi ve bize düzgün bir Fransız aksanıyla “iyi akşamlar,” dedi. Bu biraz Neufchatel şivesi olsa da yine de yeterince Paris kökenliydi.

“Otur dostum,” dedi Dupin. “Sanırım orangutan için geldin. Yemin ederim ona sahip olduğun için seni kıskanıyorum. Son derece güzel ve şüphesiz çok pahalı bir hayvan. Sence kaç yaşındadır?” Denizci dayanılmaz bir yükten kurtulmuş bir adamın havasıyla derin bir soluk aldı ve sonra kendinden emin bir sesle yanıtladı: “Bilmem -ama dört beş yaşından fazla olamaz. O burada mı?” “Yo hayır. Onu burada tutacak yerimiz yoktu. Yakında, Dubourg Sokağı’nda bir kiralık ahırda. Onu sabahleyin alabilirsin. Tabii onu tarif etmeye hazırsın?”

“Tabii ki hazırım efendim.” “Ondan ayrıldığıma üzüleceğim,” dedi Dupin.

“Bütün bu zahmete boşuna girmiş olmayacaksınız tabii efendim,” dedi adam. “Bunu bekleyemem. Hayvanı bulduğunuz için bir ödül vermeye hazırım -makul ölçülerde tabii.” “Tamam,” dedi arkadaşım, “bu kesinlikle çok güzel. Bir düşüneyim! Ne istesem? Oh! Sana söyleyeyim. Ödülüm şu olacak.

Bana Morgue Sokağı’ndaki cinayetler hakkında bildiğin her şeyi anlatacaksın.” Dupin son sözleri son derece alçak bir sesle ve usulca söyledi. Sessizce kapıya gitti, onu kilitledi ve anahtarı cebine koydu. Sonra göğsünden bir tabanca çıkardı ve hiç acele etmeden masanın üstüne bıraktı.Denizcinin yüzü boğuluyormuşçasına kıpkırmızı kesilmişti. Ayağa kalktı ve sopasını kavradı. Ama bir an sonra tekrar sandalyesine çöktü. Zangır zangır titriyordu. Yüzü sanki ölümün ta kendisiydi. Tek kelime etmedi. Ona karşı derin bir acıma hissettim.

“Dostum,” dedi Dupin candan bir sesle, “gereksiz yere telaşlanıyorsun -gerçekten. Sana kesinlikle zarar vermek istemiyoruz. Sana zarar vermek istemediğimize bir beyefendi ve bir Fransız olarak yemin ederim. Morgue Sokağı’ndaki katliamda suçunun olmadığını çok iyi biliyorum. Ama o olaya bir şekilde karıştığını inkâr edersen olmaz. Şimdiye kadar söylediklerimden bu konu hakkında epey bilgili olduğumu anlamışsındır -hayal bile edemeyeceğin kadar bilgiliyim. Şimdi, durum şöyle. Sen, istesen kaçınabileceğin, suçlanmayı hak edeceğin bir şey yapmadın. Hırsızlık bile yapmadın, oysa istesen cezalandırılmayacağından emin olarak bunu yapabilirdin. Gizleyecek hiçbir şeyin yok. Saklanman için sebep yok. Öte yandan, şerefli bir adam olarak bildiğin her şeyi anlatmalısın. Şu anda masum bir adam tutuklanmış durumda ve işlediği iddia edilen suçun failini sen gösterebilirsin.” Dupin bunları söylerken denizci kendini epey toplamıştı. Ama ilk baştaki cüretkâr görünüşünden eser kalmamıştı.

“Tanrı yardımcım olsun,” dedi kısa bir duraksamadan sonra, “size her şeyi anlatacağım. Ama söyleyeceklerimin yarısına bile inanmanızı beklemiyorum. Bunu beklemem aptallık olur. Yine de ben masumum ve ölmem gerekse bile kendimi temize çıkaracağım.” Söyledikleri özetle şunlardı. Yakın zamanda Hint Takımadalarına yapılan bir sefere katılmıştı. Bir grupla beraber Borneo’da karaya inmiş ve burada dolaşmaya çıkmıştı. Orangutanı bir arkadaşıyla birlikte yakalamıştı. Bu arkadaşı ölünce

orangutan tamamen kendisine kalmıştı. Hayvanın dizginlenemez vahşiliği yüzünden geri dönüş yolculuğunda epey sorun yaşadıktan sonra en sonunda Paris'teki evine getirmeyi başarmıştı onu. Burada komşularla sorun yaşamamak için onu herkesten dikkatle gizlemişti. Gemideki bir tahta kıymığın hayvanın ayağında açtığı bir yara iyileşene dek de gizlemeye devam edecekti. Nihai hedefi onu satmaktı.

Bir gece, daha doğrusu cinayetlerin işlendiği sabah bir denizci eğlencesinden dönünce hayvanı kendi yatak odasında bulmuştu. Hayvan, kilitli olduğu dolabın -onu burada güvenle sakladığını sanıyordu kapağını kırmış, eline bir ustura geçirip kendini köpüğe bulamış ve aynanın karşısına geçmişti; tıraş olmaya çalışıyordu. Dolabın anahtar deliğinden efendisini izlemiş olmalıydı. Adam, böylesine vahşi bir hayvanın elinde böylesine tehlikeli bir silahın olduğunu görünce dehşete kapılmış, birkaç saniye ne yapacağını bilememişti. Ama hayvanı en zapt edilmez anlarında bile dizginlemekte kullandığı bir kırbaç vardı ve buna başvurmuştu. Hayvan kırbacı görünce hemen odanın kapısından fırlayıp çıkmış, merdiveni inmiş ve ne yazık ki açık olan bir pencereden sokağa fırlamıştı.

Fransız çaresiz peşinden gitmişti. Usturayı hâlâ elinden bırakmamış olan goril arada sırada durup takipçisine el kol hareketleri yapıyor, sahibi iyice yaklaşana kadar bekliyordu. Sonra tekrar kaçıyordu. Takip bu şekilde uzun süre devam etmişti. Vakit sabahın üçü olduğundan sokaklara derin, bir sessizlik hâkimdi. Morgue Sokağı'nın arkasındaki dar bir sokaktan geçerlerken kaçağın dikkatini Madam L'Espanaye'nin evinin dördüncü katındaki odasından gelen bir ışık çekmişti. Binaya doğru koşarken paratoneri görmüş, buna inanılmaz bir çeviklikle tırmanmış, o sırada tamamen açık olan panjura tutunmuş ve bu sayede sallanarak kendini içerdeki karyolaya fırlatmıştı. Bütün bunları yapması bir dakika bile sürmemişti. Orangutan içeri girerken kepenge vurarak tekrar açmıştı.

Bu arada denizci hem sevinmiş, hem şaşırmıştı. Şimdi hayvanı tekrar yakalama umudu biraz canlanmıştı, çünkü kendi kendine düştüğü tuzaktan kurtulması zordu. Oradan sadece paratoner yoluyla çıkabilirdi, ki bu durumda aşağı inerken yakalanabilirdi. Öte yandan evin içinde yapabilecekleri de oldukça endişe vericiydi. Bu son düşünce adamı kaçağın peşinden gitmeye itti. Bir paratonere tırmanmak zor değildir, özellikle de bir denizci için. Ama pencerenin hizasına çıktığında, ki epey solunda kalıyordu, durdu. Yapabileceği en fazla uzanıp odanın içine bakmaktı. Bunu

yaparken dehşetten az kalsın paratoneri bırakıyordu. Şimdi Morgue Sokağı sakinlerini sıçratarak uyandıran o çığlıklar başlamıştı. Geceliğini giymiş olan Madam L'Espanaye ile kızı o sırada daha önce bahsedilen demir kasadaki bir takım kâğıtlarla meşgul olmalıydılar. Kasa odanın ortasında duruyordu; açıktı ve içindekiler yere saçılmıştı. Kurbanlar sırtları pencereye dönük oturuyor olmalıydı; hayvanın içeri girişiyle çığlıkların başlaması arasında geçen süre onu hemen fark etmemiş olabileceklerini gösteriyor.

Panjurun sesini rüzgârın işi sanmış olmalıydılar. Denizci içeri bakarken dev hayvan Madam L'Espanaye'yi saçlarından (saçları açıktı, çünkü o sırada taranıyordu) kavramış, usturayı kadının yüzünde, bir berberin hareketlerini taklit ederek gezdiriyordu. Kızı yüzükoyun ve hareketsiz yatıyordu. Bayılmıştı. Yaşlı kadının çığlıkları ve çırpınmaları (saçı bu esnada yolunmuştu) orangutanın muhtemelen barışçıl olan niyetlerini değiştirmiş, onu öfkelendirmişti. O güçlü kolunun tek bir kararlı hareketiyle kadının başını neredeyse gövdesinden ayırmıştı. Kan görünce iyice deliye dönmüş; dişlerim gıcırdatarak, gözlerinden alevler saçarak kızın üstüne atlamış, korkunç pençelerini boğazına gömmüş ve can verene dek sıkmayı sürdürmüştü. O sırada vahşi gözlerle etrafa bakınırken karyola başlığının üstündeki efendisinin dehşetten kaskatı kesilmiş yüzünü görmüştü. Şüphesiz hâlâ kendisini korkutan o kırbacı düşünmekte olan hayvan birden dehşete kapılmıştı. Cezalandırılmayı hak ettiğinin bilincinde olduğundan, kanlı eylemlerinin kanıtlarını gizlemeye çalışır gibi görünüyordu. Odada sinirli bir huzursuzluğun ızdırabıyla hoplayıp sıçramış, eşyaları devirip kırmış ve şilteyi karyolanın üstünden çekip almıştı. Sonunda önce kızın cesedini alıp bacaya, daha sonra bulunacağı şekilde tıkmıştı. Sonra yaşlı kadını çabucak pencereden, baş aşağı fırlatmıştı. Goril, parçalanmış yüküyle panjura yaklaşırken, denizci dehşetle geri çekilip paratonerden aşağı kayarak inmiş ve evine koşmuştu. Katliamın sonuçlarından korktuğundan orangutanın kaderine ilişkin tüm kaygılarım bir kenara bırakmıştı.

Merdivendeki grubun işittiği sözcükler hayvanın hızlı hızlı çıkardığı homurtulara karışan dehşet ve korku nidalarıydı. Benim ekleyeceğim pek bir şey yok. Orangutan odadan paratoner yoluyla, tam kapı kırılırken kaçmış olmalı. Pencereyi, oradan geçerken kapamış olsa gerek. Hayvan daha sonra sahibi tarafından yakalandı. Adam bunun için J ardin de Plantes'lan büyük bir ödül aldı. Polis Komiseri'nin bürosunda durumu

anlattıktan sonra Le Bon hemen salıverildi. Komiser her ne kadar arkadaşım Dupin'e karşı iyi niyet beslese de işlerin bu şekilde gelişmesinin canını sıktığını gizleyemiyordu ve herkesin kendi işine bakması yolunda bir iki iğneleyici laf etti.

"Bırak konuşssunlar," dedi, karşılık vermeye bile gerek duymayan Dupin. "Bırak adam nutuklar çeksin. Vicdanım rahatlatır. Ben onu kendi kalesinde yenmiş olmakla yetineceğim. Yine de bu gizemi çözememiş olmasının sebebi kesinlikle sandığı şey değil. Çünkü aslına bakarsan dostumuz Komiser bazen derin olamayacak kadar kurnaz oluyor. Bilgeliğinin stameni yok. Sadece kafası var, ama gövdesi yok, tıpkı Tanrıça Lavema'nın resimlerindeki gibi -veya en iyi ihtimalle sadece kafası ve omuzları var, bir morina balığı gibi. Ama sonuçta iyi bir yaratık. Onu özellikle ustalıklı ikiyüzlülüğünden dolayı seviyorum; bu sayede zeki biri olarak tanındı. Yani bahsettiğim şey "de nier ce qui est, et d'expliquer ce qui ni n'est pas. "[10]

NOTLAR

[1] Ve benzerlerine.

[2] İlk harf eski okunuşunu yitirdi.

[3] Yirmi franka eşdeğer olan eski altın Fransız parası - ÇN.

[4] "Kutsal", "şeytan" ve "Tanrım".

[5] Kapıcı dairesi.

[6] Bunlara anlayışlılıkla yaklaşıyordum.

[7] Tuhaf.

[8] "Bu gerçekten sonra".

[9] Tımarhane.

[10] "Var olanı reddetmek ve var olmayanı açıklamak.

Monos İle Una Arasında Görüşme[1]

(İlk olarak Ağustos 1841'de Graham's Magazine'de, sonra 1845'te Tales'da yayımlandı)

> ***Bu şeyler yakın gelecekte cereyan etmektedir.***
> ***-Sophokles, Antigone[2].***

Una. "Dirildin mi?"

Monos. Evet, benim güzel ve sevgili Una'm, "dirildim". Ölümün kendisi benim için esrarı çözünceye kadar, papazların açıklamalarını reddederek, mistik anlamı üzerinde derin derin düşüncelere daldığım sözcüktü bu.

Una. Ölüm mü?

Monos. Tatlı Una, sözlerimi nasıl tuhaf bir tarzda tekrarlıyorsun? Adımlarında bir kararsızlık, gözlerinde de keyifli bir tedirginlik görüyorum. Ebedi Yaşamın muhteşem yeniliği kafanı karıştırıp seni bunaltmış. Evet, Ölümden bahsediyordum. Eskiden bütün yürekleri kaygıyla dolduran -bütün zevkleri berbat eden- bu sözcük, burada kulağa ne kadar tuhaf geliyor!

Una. Ah! Ölüm, bütün ziyafetlerde baş köşeye kurulan hayalet! Kaç defa niteliği üzerinde derin düşüncelere dalarak kendimizden geçtik. Bu gizemli denetçi nasıl da insan mutluluğunun karşısına dikilip ona "buraya kadar, daha öteye yol yok!" diyordu. Bağnmızda tutuşan birbirimize karşı duyduğumuz hararetli aşk, Monos'um, ilk defa ortaya çıktığında kendimizi boş yere ne kadar mutlu hissetmiş, aşkımızın gücüyle mutluluğumuzun da güçleneceğini sanmıştık! Ama ne yazık ki, aşkımız büyüdü ve onunla birlikte yüreklerimiz de, bizi sonsuza kadar birbirimizden ayırmak için

acele eden ölüm saatinin dehşeti de büyüdü. Böylece zamanla, sevmek acı verir oldu. Nefret, o zaman, merhamet olabilirdi.

Monos. Bu acılardan burada söz etme, sevgili Una -bundan böyle ve sonsuza dek benim Una'm!

Una. Ama geçmişte kalmış üzüntülerin anısı, içinde bulunulan anın sevinci değil midir? Artık geçmişte kalmış şeyler üzerinde, daha uzun süre konuşmak isterim. Özellikle, senin Karanlıklar ve Gölgeler Vadisi'nden geçerken karşılaştığın olayları bilmeye can atıyorum.

Monos. Benim sevinç ve mutluluk saçan Una'm ne zaman Monos'undan bir şey istemiş de Monos'u onu yerine getirmemiştir? Hiçbir şeyi adamadan her şeyi anlatacağım -ama bu tuhaf öyküyü anlatmaya neresinden başlayayım?

Una. Neresinden mi?

Monos. Evet, neresinden?

Una. Seni anlıyorum, Monos. Ölüm, her ikimize de insanın tanımlanamaz olanı tanımlama yönündeki eğilimini öğretti. O zaman, hayatın sona erdiği andan başla demeyeceğim -bedenin soğumaya başladığında soluksuz ve hareketsiz bir uyuşukluk içerisine düştüğün ve aşkın tutkulu parmaklarıyla solgun göz kapaklarını kapattığım o hüzünlü andan başla.

Monos. Öncelikle, Una'm, insanın bu dönemdeki genel durumuna ilişkin bir şey söylemek istiyorum. Atalarımızdan birkaç bilgenin -dünya saygı göstermese de gerçekten bilge- uygarlığımızın gelişmesine "ilerleme"denilmesinin yerinde olup olmadığını sorgulama cüretinde bulunduklarını anımsayacaksın. Bizim ölümümüzden hemen önceki beş altı yüzyılın her birinde, bizim bağlarından kurtulmuş usumuza şimdi doğruluğu son derece açık gözüken ilkeler -insan ırkına doğal yasaları denetim altına almaya çalışmaktansa, onların yol göstericiliğe boyun eğmeyi öğreten ilkeler- için cesarete mücadele eden bazı güçlü zekaların çıktığı dönemler olmuştur. Uzun zaman aralıklarıyla, uygulamalı bilimlerdeki her ilerlemeyi gerçek fayda sıralamasında gerileme olarak gören bazı üstün zekalar ortaya çıkmıştır. Zaman zaman şairane zeka -şimdi yeteneklerin en üstünü olduğunu bildiğimiz bu yetenek-, bizim için en fazla önem taşıyan gerçeklere (sadece hayal gücüne hitap eden, bir başına kalmış akla hiçbir şey demeyen) kıyaslama yoluyla ulaştığımız için -dediğim gibi

şairane zeka, bulanık felsefi düşünceyi geliştirmede bir adım öne çıkmış ve bilgi ağacından ve onun ölüm getiren yasak meyvesinden söz eden mistik meselde[3], ruhunun çocukluk döneminde, insanın bilgiyle karşılaşmaması gerektiği yolunda açık bir uyarı görmüştür. Ve "faydacıların, sadece hor görülen kişilere uygun bir lakabı gaspetmiş bu bilgiçlerin horlayıcı davranışları altında yaşayıp ölen bu adamlar, şairler, ihtiyaçlarımızın zevk alma yeteneğimizin gücünden daha basit olmadığı eski günleri -şenlik sözcüğünün anlamının bilinmediği, mutluluğun ağırbaşlı, derin anlamlara sahip olduğu- kutsal, yüce, mutlu günleri, mavi nehirlerin barajlarla engellenmeden balta görmemiş tepeler arasından, ilkel, kokulu ve keşfedilmemiş uzak ormanların yalnızlığına doğru rahatça aktığı günleri, akılsızca olmasa da hasretle düşünmüşlerdir. Bununla birlikte, genel karışıklığın bu şoylu istisnaları, ona muhalefet etmekle sadece bu karışıklığı güçlendirmeye hizmet ettiler. Heyhat! Kötü günlerimizin en berbatlarım yaşıyorduk. Büyük "hareket" -zamanın argosunda adı böyleydi- devam ediyordu: Hem maddi, hem manevi açıdan hastalıklı bir karışıklık. Sanat -fen ve beşeri ilimler demek istiyorum- en yüksek mertebeye yükseldi ve bir kez tahta kurulduktan sonra, kendisini iktidara yükselten zekayı zincire vurdu. Doğanın haşmetini kabul etmekten başka elinden bir şey gelmeyen insan, aynı Doğanın unsurları üzerinde elde ettiği, giderek artan egemenliği nedeniyle çocukça bir sevince kapıldı. Hayalinde, kasılarak Tanrı rolü oynarken bile üzerine çocukça bir aptallık çöküyordu. Hastalığının ta başından beri öngörülebileceği gibi, çok geçmeden ona sistem ve soyutlama bulaştı. Genellemelere saplanıp kaldı. Diğer tuhaf fikirler arasında, evrensel eşitlik fikri büyük bir yaygınlık kazandı ve Kıyaslamanın ve Tanrı'nın karşısında -Dünyada ve Göklerdeki her şeyi derinden istila etmiş olan derecelenme yasasının güçlü uyarıcı sesine rağmen- evrensel bir demokrasi kurmak için çılgınca çabalara girişildi.[4] Bu kötülük, elbette ki, baş kötülükten kaynaklanıyordu: Bilgiden, insan hem bilip hem de boyun eğemezdi. Bu arada, dumanlar içerisinde çok sayıda koca koca şehirler ortaya çıktı. Yeşil yapraklar, fırınların sıcak soluğu karşısında kurulup büzüştüler. Doğanın güzelim yüzü iğrenç bir hastalığa yakalanmış gibi bozuldu. Ve bana öyle geliyor ki, tatlı Una'm, zorla uyutulmuş duyularımız bile bizi bu noktada durdurmalıydı. Ama öyle gözüküyor ki, beğeni duygumuzu yozlaştırarak, daha doğrusu, okullarda öğretilmesini bilinçsizce ihmal ederek kendi sonumuzu hazırladık. Çünkü, gerçekte, bu bunalımda yalnızca beğeni duygusu -salt zeka ile etik duygu arasında bir konumda

bulunan bu yetenek, zarar görmeksizin bir yana atılamaz- yalnızca bu duygu, bizi yavaş yavaş ve tatlılıkla Güzelliği, Doğaya ve Hayata götürebilirdi. Ama, Eflatun'un kendi iç dünyasına dalmayı seven ruhu ve görkemli sezgisi için eyvah! Ruh için haklı olarak yeterli bir eğitim olduğu kabul edilen mousich[5] için eyvah! Eflatun için ve müzik için eyvah! -Çünkü, her ikisi de kendilerine en çok ihtiyaç duyulduğu anda herkes tarafından unutuldu ya da hor görüldü.[6] Her ikimizin de sevdiği bir filozof olan Pascal[7] "que tout notre raisonnement se reduit â ceder au sentiment" [8] demişti -Ne kadar doğru!- Ve doğal duygunun, zaman izin verseydi, okulların katı matematiksel akıl yürütmesi üzerinde eski üstünlüğünü yeniden kazanması olanaksız değildi. Ama bu olacak şey değildi. Bilimdeki aşırılıklar vaktinden evvel dünyanın sonunun yaklaşmasına neden oldu. Bunu, insanlığın büyük çoğunluğu görmedi ya da mutsuz ama sefih bir hayat sürdüğünden görmemiş gibi davrandı. Ama bana gelince, Dünya'nın arşivlerinden, en büyük yıkımın en ileri uygarlığın bedeli olduğunu öğrenmiştim. Basit ama devamlı Çin'in, mimar Asur'la, müneccim Mısır'la ve her ikisinden de daha hünerli, bütün Sanatların şamatacı anası Nubia[9] ile karşılaştırılmasından, yazgımızla ilgili bazı önseziler doğdu içime. Bu bölgelerin tarihinde, gelecekten bir ışıkla karşılaştım. Bu son üçünün sınai özellikleri Dünyanın bölgesel hastalıklarıydı; her birinin yıkılışı ise bölgesel çarenin uygulanışı oldu; ama büyük ölçüde hastalık kapmış Dünya için ölüm dışında hiçbir yenilenme umudu göremiyordum. Öte yandan, bir ırk olarak ortadan kalkmaması gereken insanın "yeniden doğması" gerektiğini gördüm. İşte o zaman, benim güzeller güzeli sevgilim, her gün bütün ruhumuzla düşlere gömüldük. O zaman, sabahın alaca karanlığında gelecek günler üzerine söylevler verdik; sanayinin yeryüzü kabuğunda açtığı yara izleri, bu dikdörtgen çirkinlikleri silebilecek tek arırıma[10] işlemiyle kapandıktan sonra dünya, yeniden yeşilliklerini, Cennet yamaçlarını ve güler yüzlü sularını kuşanacak ve nihayet insana yaraşır bir yer haline gelecekti -Ölümle arınmış insana, -soylu zekası artık bilimde bir zehir bulmayan insana, -kurtulmuş, yeniden yaratılmış, kutsanmış, mutlu ve ölümsüz, ama yine de maddesel olan insana yaraşır bir yer haline.

Una. Bu sohbetleri çok iyi anımsıyorum, sevgili Monos; ama ateşli yıkım dönemi bizim inandığımız ve sözünü ettiğiniz çürümenin düşündürdüğü kadar yakın değildi, insanlar bireysel olarak yaşıyor ve bireysel olarak ölüyorlardı. Sen kendin hastalandın ve mezara girdin; senin

sadık Una'n hiç vakit geçirmeden peşinden geldi. Ve o zamandan beri geçen (ve sonuçta bir kez daha bizi böylece kavuşturan) yüzyıl, uyuşmuş duyularımızı sabırsızlıktan kıvrandırmadıysa da, yine de tam bir yüzyıl geçti aradan.

Monos. Daha doğrusu, uçsuz bucaksız sonsuzlukta bir nokta desen şuna. Dünyanın çöküşü sırasında ölmüş olduğum tartışma götürmez. Genel karışıklık ve çürümelerden duyduğum kaygılarla canımdan bezdiğimden şiddetli ateşe yenik düştüm. Acı içinde geçen birkaç günden ve belirtilerini yanlışlıkla acı çekmek şeklinde yorumladığın, çok istememe rağmen seni aydınlatacak gücü kendimde bulamadığım, kendinden geçmiş halde sayıklamalarla dolu düşler içinde geçen birçok günden sonra -günler sonra, üzerime senin de dediğin gibi soluksuz ve hareketsiz bir uyuşukluk durumu çöktü; bu durum etrafımda bulunanlarca ölüm olarak adlandırıldı. Sözcükler müphem şeylerdir. Durumum, beni etrafımda olup bitenleri hissetmekten alıkoymuyordu; bir yaz gününün yakıcı öğlen güneşinden bunalmış, bitkin bir vaziyette uzun süre derin ve kıpırtısız uyku uyumuş ve dışardan uyandırılmadığı halde, yeterince uyumuş olması nedeniyle yavaş yavaş kendine gelen birinin son derece sakin durumundan pek farklı gözükmüyordu gözüme.

Artık soluk almıyorum. Nabzım atmıyor, kalbim çarpmıyordu, iradem büsbütün yok olmamış ama çok zayıflamıştı. Duyularım tuhaf olmakla beraber alışılmadık ölçüde kuvvetlenmişti -rastgele bir şekilde birbirlerinin görevlerini yapıyorlardı. Tat ve koku alma duyuları ayrılmaz derecede birbirine karışmış, anormal ve çok yoğun tek bir duygu olmuştu. Son anımda şevkatle dudaklarımı ıslattığın gül suyu aklıma tatlı çiçek hayalleri getirdi -fantastik çiçekler, eski Dünyadakilerden çok daha güzel, ilk örnekleri burada etrafımızda açan çiçekler. Saydam ve kansız göz kapaklarını görmemi tam olarak engellemiyordu, iradem askıda kaldığından, göz kürelerim göz çukuru içerisinde dönmüyordu -ama, görüş alanım içinde kalan bütün nesneleri az çok açıkça görebiliyordum; dış retina üzerine veya göz kenarlarına düşen ışınlar karşıdan ya da önden gelen ışınlara göre çok daha canlı etkiler yaratıyordu. Bununla birlikte, birinci durumda bu etki öyle anormaldi ki, ben onu yalnızca bir ses olarak değerlendiriyordum -karşımda duran nesnenin benden tarafa bakan yanının aydınlık mı, karanlık mı, yuvarlak hatlı mı, yoksa köşeli mi olduğuna bağlı olarak tatlı ya da ahenksiz bir ses. işitme duyusunun da bir dereceye kadar

uyarılmış olmakla birlikte, hiç de düzensiz işlev gördüğü söylenemezdi -gerçek sesleri, hassasiyetinden geri kalmayan aşın bir kesinlikle değerlendiriyordu. Dokunma duyum kendine has bir değişime uğramıştı, izlenimleri geç algılıyor, ama algılarını inatla koruyordu; bu da her zaman en ileri derecede fiziksel zevk almamla sonuçlanıyordu. Böylece senin tadı parmaklarının göz kapaklarıma yaptığı baskıyı, önce sadece görme yoluyla tanıdım, sonunda, ellerini göz kapaklarımdan çektikten çok sonra, bütün benliğim tarifsiz bir bedensel hazla doldu. Bedensel bir hazla diyorum. Tüm algılarım salt bedenseldi.

Pasif, beyni duyularla dolduran malzemelere gelince, anlama yetim bütünüyle öldüğünden, hiçbir şekilde onlara bir şekil veremiyordu. Çok az fiziksel acı, daha çok haz duygusu vardı; manevi acı ya da has ise söz konusu bile değildi. Böylece iç paralayan hıçkırıkların kulaklarıma perde perde azalıp çoğalan sızlanmalar halinde ulaştı ve hüznünün tonundaki bütün değişimlerin ayırdına vardım; ama bunlar benim için tatlı müziksel seslerden başka bir şey değildi; hayatiyeti kalmamış aklıma, onlan doğuran üzüntüyü iletemiyorlardı; öte yandan yüzüme sürekli dökülen, etrafımdakiler için kırık bir kalbin işareti olan, iri göz yaşları bedenimin her zerresini zevkle titretiyordu yalnızca. Bu seyircilerin saygılıca, fısıltıyla -ve sen, benim tatlı Una'm soluğun kesilerek çığlık çığlığa- konuştuğunuz şey hakikatte Ölümdü.

Telaşa sağa sola koşuşturan üç dört karanlık suret, beni tabut için giydirdiler. Bunlar doğrudan görüş hattımdan geçerlerken onları şekil olarak algılıyordum, ama yan tarafıma geçtiklerinde imgeleri beynime çığlıklar, inlemeler şeklinde, dehşet, korku ve felaket ifade eden diğer korkunç sesler şeklinde yansıyordu. Beyaz elbisenle yalnızca sen, ahenkle etrafımda dolaşıp duruyordun.

Gün akşam oluyordu, ışıklar yavaş yavaş sönerken içime belli belirsiz bir rahatsızlık -uykudaki birinin kulağına sürekli hüzün dolu gerçek sesler (eşit ve uzun aralıklarla, uzaktan belli belirsiz duyulan ve huşu telkin eden, mahzun düşlerle karışık çan sesleri) geldiğinde duyduğu endişeye benzer bir endişe çöktü. Büyük bir huzursuzluk yaratan gölgeleriyle gece oldu. Gece, müthiş bir ağırlıkla organlarım üzerinde baskı yapıyordu, elle tutulacak kadar somuttu. Ayrıca, kıyıya çarpıp parçalanan köpüklü dalgaların uzaktan uzağa yankılanan sesine benzeyen, ama ondan daha sürekli bir inleme sesi vardı; alacakaranlıkla başlayan bu ses çöken

karanlıkla artmıştı. Aniden odaya ışıklar getirildi ve uzaktan yankılanan bu ses derhal kesildi, aynı sesin sık aralıklarla yinelenen patlamalarına dönüştü, ama daha az korkunç ve daha belirsizdi bu ses. Üzerimdeki ezici baskı büyük ölçüde azaldı; yeknesak ve ahenkli bir şarkının lambaların (birçok lamba vardı) alevinden çıkarak sürekli bir şekilde kulağıma aktığını hissettim. Ve o zaman, sevgili Una, uzanmış yatmakta olduğum yatağa yaklaşarak yavaşça yanıma oturdun, hoş kokulu soluğunla tatlı dudaklarını alnıma değdirdin, içimden bir şeyler koptu, durumun yarattığı salt fiziksel duygularla karışık bir şeyler titreşti, duygularıma gibi bir şey -samimi aşkının ve kederinin kadrini bilen, aynı zamanda da ona karşılık veren bir duygu; ama bu duygu, çarpmayan kalpte kök salamadı, gerçek olmaktan çok bir gölge gibi gözüktü ve çabucak sönerek yerini önce büyük bir sükunete, sonra da daha önce olduğu gibi salt tensel bir zevke bıraktı.

Ve o zaman, doğal duyuların enkaz ve kaosundan içimde son derece mükemmel bir altıncı duyunun doğduğunu gördüm. Onun varlığından korkunç bir zevk alıyordun -bununla birlikte, akılla ilgisi olmayan tamamen fiziksel bir zevkti bu.

Bütün beden hareketleri tam olarak durmuştu. Hiçbir kas seğirmiyor, hiçbir sinir titreşmiyor, hiçbir atardamar zonklamıyordu. Ama bana öyle geliyordu ki, beynimde, kavrayışı en güçlü kişilere bile hiçbir sözcüğün anlatamayacağı bir şeyler doğmuştu, izninle, bunu salınımlı zihinsel nabız atışı terimiyle tanımlayacağım. Bu, insandaki soyut Zaman fikrinin manevi biçimiydi. Bu salınım hareketinin -ya da buna benzer bir hareketin- mutlak eşitlenmesiyle göklerdeki kürelerin bir yörünge üzerinde dönüşleri düzenlenir. Onun yardımıyla şömine rafındaki duvar saatinin ve orada bulunanlann kol saatlerinin yanlış gittiğini hesapladım. Düzenli tik-tak sesleri kulağıma çok ahenkli geliyordu. Doğru oranlardan en küçük bir sapma -bu sapmalar pek sık görülüyordu- beni tıpkı, soyut gerçekliğin ihlal edilmesinin yaşayan insanların etik duygularını etkilediği gibi etkiliyordu. Odada, saniyeleri tam olarak aynı anda vuran iki saat olmasa da, saatlerin birbirlerine göre tonlarını ve her birinin zaman ölçmedeki hatalarını aklımda tutmakta hiç zorluk çekmiyordum. Ve bu -bu keskin, mükemmel ve kendi kendine var olan süre duygusu- olaylarını birbirini izlemesinden bağımsız olarak var olan (muhtemelen insanların var olduğunu kavrayamadıkları) bu duygu -bu fikir- öteki duygularımın küllerinden

doğan bu altıncı duygu, zamana bağlı Sonsuzluğun eşiğindeki zamana bağlı olmayan ruhun ilk aşikar ve kesin adımıydı.

Gece yarısı olmuştu, sen hâlâ yanımda oturuyordun. Herkes Ölüm odasından ayrılmıştı. Beni tabuta yatırmışlardı. Lambalar titrek ışıklarla yanıyordu; bunu yeknesak nağmelerin titreşmesinden anlıyordum. Ama birdenbire bu nağmeler daha zor duyulur ve daha zor ayırt edilir oldu. Sonunda tamamen sustular. Burun deliklerimdeki koku kayboldu. Biçimler, görüşüm üzerindeki etkilerini yitirdi. Karanlığın göğsümün üzerindeki baskısı kalktı. Elektrik şoku gibi ağır bir şok bütün bedenimi kapladı, ardından dokunma duyusunu tamamen yitirmiş, insanın duyu dediği şeylerden geri kalanlar tek varlık bilincinde ve tek değişmez süre duygusunda eridi. Ölümlü beden sonunda ölümcül Çürümenin sillesini yedi.

Bununla birlikte duyarlılığım tamamen yok olmamıştı; çünkü, geriye kalan bilinç ve duygu duyarlığın işlevlerini atalet halinde bir sezgi yoluyla yerine getiriyordu. Korkunç değişimin et üzerindeki feci etkisini görüyor ve düş gören birinin bazen üzerine eğilen bedenin ayırdına varması gibi, sevgili Una, senin hâlâ yanımda oturmakta olduğunu belli belirsiz hissediyordum. Aynı şekilde ikinci günün öğlen vakti geldiğinde, olan bitenin belli belirsiz farkındaydım hâlâ: Sen yanımdan kalkıp gittin; beni tabuta koydular; tabutumu cenaze arabasına yerleştirdiler; beni mezara taşıdılar; mezarın içine indirdiler; üzerime topraktan ağır bir tepecik yığdılar; beni karanlığa ve çürümeye, kurtlarla birlikte hüzünlü ve ağırbaşlı bir uykuya terk ettiler.

Keşfedilecek çok az esrarı bulunan bir hapishane-evde günler haftaları, haftalar ayları kovaladı ve ruhum uçup giden her saniyeyi titizlikle izleyip zahmetsizce -zahmetsizce ve amaçsızca- kaydını tuttu.

Aradan bir yıl geçti. Her geçen saat varoluş bilinci bulanıklaştı, mekan bilinci büyük öçüde onun yerini gaspetti. Varoluş fikri yer fikrinin içinde eridi. Eskiden beden olan şeyi sıkıca sarıp sarmalayan dar boşluk, şimdi bedenin kendisi olmaktaydı. En nihayet, uyuyan kişinin başına sık sık geldiği gibi (sadece uyku ve uykunun dünyası ile ölüm betimlenebilir) -bazen Dünyada, bir ışığın derin bir uykuya dalmış kişiyi yandüşler içerisinde bırakarak irkiltmesi gibi en nihayet- sıkı sıkıya Gölgelerin kucaklamış olduğu bana da, irkiltme kuvvetine sahip olabilecek tek ışık -ebedi aşkın ışığı- geldi, insanlar, karanlığında yatmakta olduğum mezara

gelip çalışmaya başladılar. Üstümdeki nemli toprağı attılar. Çürüyüp toz olmuş kemiklerimin üzerine Una'nın tabutunu indirdiler. Ve sonra bir kez daha her şey hiçliğe gömüldü. Bu bulutumsu bulanık ışık söndü. O belli belirsiz heyecan yerini tam bir sükunete terk etti. Onlarca yıl[11] gelip geçti. Toz, toza döndü. Kurtlara yiyecek bir şey kalmadı artık.

Varoluş duygusu en sonunda tamamen yok oldu; onun yerinde -her şeyin yerinde- yüce ve ebedi despotlar -Yer ve Zaman- hüküm sürmeye başladı. Olmayan için -biçimi olmayan için, -düşüncesi olmayan için, -duygusu olmayan için, -ruhu ve hiçbir maddesel yanı olmayan için, -bütün bu hiçlik ve bütün bu ölümsüzlük için mezar yine de bir ev; çürütücü saatler ise yoldaştı.

NOTLAR

[1] "Monos" ve "Una", her iki sözcük de "Bir" anlamına gelmektedir. Poe, "Bir" sözcüğünden bir erkek adıyla bir kadın adı yapmıştır.

[2] Poe'nun kullanmayı sevdiği bu alıntı bir başka öykünün adıdır da: "Mellonta Tauta". Antigone adlı oyunun 1334. satırında koro krala gelecek için kaygılanmamasını söyler - "Bunlar gelecekte olacaktır (yani Tanrı'nın elindedir). Şimdi elde olanla ilgilenin. Başkaları gelecekle ilgilenecektir". Bağlam, Poe'nun ironik olduğunu göstermektedir.

[3] Poe, incil'in cennet öyküsünü mistik bir mesel olarak tanımlıyor; çünkü, bir okültist ya da mistik, hakikatin anlatılamayacağına ya da "açıklanamayacağına" inanır.

[4] Poe. demokrasiye sürekli kuşkuyla yaklaşmaktadır.

[5] Müzik.

[6] "Çağlar boyu edinilen deneylerle keşfedilen eğitim metodundan daha iyi bir metot keşfetmek zordur: Beden için jimnastik, ruh için müzik". Eflatun, Devlet, 2. Kitap, s. 376.

[7] Blaise Pascal (1623-1662) Fransız bilim adamı, matematikçi, filozof ve yazar, "insan hakikati aramak için aklını kullanmalıdır. Tanrı ona hakikati sezdirecektir" şeklindeki görüşü Poe'nun düşünce yapısına oldukça yakındır. Hakikati anlamak için sadece aklın yeteceği görüşünden Poe gibi Pascal da nefret ediyordu.

[8] (Fr.) Bütün akıl yürütmemiz duygularımıza boyun eğmekten ibarettir. Pascal'ın "Pansees'inden, Bolüm IV.

[9] Nubia: Sudan'da bir bölge. Aynı zamanda bu uygarlık Eski Mısır zamanında Mısır'a rakip olacak güçtedir.

[10] Arınma (Purification) burada Yunancadaki kökü olan (ateş) sözcüğüne atıfla kullanılmış olmalı.

[11] Many lustra. Lustra (lustrum'un çoğulu) beş yıllık dönem demektir. Böylece tümce "birçok beş yıl" anlamına geliyor.

Şeytanla Asla Kafan Üstüne Bahse Girme

Kıssadan Hisseli Bir Öykü

“Con tal que las costumbres de un autor,” der Don Thomas De Las Torres,

“Aşk Şiirleri’ne yazdığı önsözde, “sean purasy castas, importa muy poco que no sean igualmente severas sus obras”.

Yani - bir yazar kişisel olarak iyi ahlaklıysa, kitaplarının ahlaklı olup olmaması önemli değildir. Biz Don Thomas’ın bu iddiasından dolayı şu anda Araf'ta olduğunu düşünüyoruz. Şiirsel adalet açısından da “Aşk Şiirleri”nin baskısı tükenene ya da nüshaları kimse okumadığından depolara kaldırılana kadar onun orada tutulması yerinde olur. Her kurgusal yapıtın bir kıssadan hissesi olmalıdır.[1] Aslında eleştirmenler her kurgusal yapıtın bir kıssadan hissesi olduğunu keşfetmişlerdir.

Philip Melanchton, kısa süre önce “Batrachomyomachia” üstüne yazdığı bir eleştiride, şairin hedefinin isyana karşı bir hoşnutsuzluk uyandırmak olduğunu kanıtlamıştır. Pierre La Seine bir adım daha ileri gider ve şairin hedefinin gençleri yemeye ve içmeye teşvik etmek olduğunu gösterir. Jacobus Hugo da Homer’in Euenis’le John Calvin’i, Antonius’la Marthin Luther’i, Lotophagi ile genelde Protestanlan ve Harpilerle de Hollandalılan ima ettiğinden emindir. Daha çağdaş skolastiklerimiz de aynı derecede keskin zekâlıdır. Bu şahıslar “Tufandan Önce”de gizli bir anlam, “Powhatan”da bir mesel, “Cock Robin’de yeni fikirler ve “Başparmağının Sekişi”nde transandantalizm bulurlar. Kısacası, kimsenin çok büyük bir

tasarıma sahip olmadan oturup yazı yazamayacağı kanıtlanmıştır. Böylece genelde yazarlara büyük kolaylık sağlanmıştır. Mesela bir romancının oturup kıssadan hisse üzerine kafa yormasına gerek yoktur. O zaten oradadır - yani orada bir yerlerdedir. Kıssadan hisse ve eleştirmenler kendi başlarının çaresine bakabilirler. Zamanı gelince o şahsın “Kadran”da ya da “Down-Easter”da söylemek istediği ve istemediği her şey açığa çıkarılacaktır, söylemek istemesi gereken ve söylemeye çalışıp da beceremediği her şeyle birlikte. Böylece sonuçta her şey açıklığa kavuşturulacaktır. Bu yüzden bana bir takım kara cahiller tarafından yöneltilen suçlama kesinlikle anlamsızdır. Benim hiç ahlaki, daha doğrusu kıssadan hisseli bir öykü yazmadığımı söylüyorlar. Onlar beni açığa çıkaracak ve kıssadan hisselerimi geliştirecek eleştirmenler değiller kesinlikle: İşin sırrı budur. Üç aylık dergi “Kuzey Amerika Yavanlığı” sonunda onların aptallıkları yüzünden utanmalarını sağlayacaktır. Bu arada ben yargısız infaza uğramamak için -bana yöneltilen suçlamaları hafifletmek için- aşağıdaki anlatıyı sunacağım. Bu anlatının bir kıssadan hissesi olduğundan kimse şüphe duyamaz, çünkü bu kıssadan hisse öykünün başlığında büyük harflerle verilmektedir. Bunun takdir edilmesi gerektiğini düşünüyorum - en azından La Fontaine ve diğerlerininkinden çok daha akıllıca bir yöntem; onlar etkinin son ana dek bekletilmesi gerektiğine inanıyorlar ve bu yüzden kıssadan hisselerini öykülerinin sonunda veriyorlar.

Defuncti injuriâ ne afficiantur[2] on iki taş levha üstüne yazılmış bir kanundu. De mortuis nil nisi bonum[3] da mükemmel bir emirdir - her ne kadar bahsedilen ölüler küçük ölü ayılardan başka bir şey olmasa da. Bu yüzden amacım müteveffa arkadaşım Toby Dammit’e[4] sövüp saymak değil. Evet, o zavallı köpeğin tekiydi ve köpek gibi öldü; ama kötü yönlerinin sorumlusu kendisi değildi.

Bunlar annesinin suçuydu. Annesi onu çocukken elinden geldiğince kırbaçladı -çünkü o aklı başında hanımefendi görevlerini yapmaktan hep haz duyardı ve bebekler de, tıpkı sert biftekler ya da çağdaş Yunan zeytin ağaçları gibi, dövülmelidir- Ama zavallı kadının solak olmak gibi bir talihsizliği vardı! Bir çocuğu sol elinizle döveceksiniz hiç dövmeyin daha iyi. Dünya sağdan sola döner. Bir bebeği soldan sağa kırbaçlamak olmaz. Eğer doğru yönde vurulan her darbe çocuğun içindeki bir kötülük eğilimini dışan atıyorsa, bu mantığa göre zıt yönde vurulan her darbenin de içine bir

kötülük sokması gerekir. Toby dövülürken çoğu zaman ben de oradaydım. Sırf tekmelenme şeklinden bile gün geçtikçe kötüleştiğini görebiliyordum. Sonunda o alçak herif için hiç kurtuluş umudu kalmadığını, gözyaşları içinde anladım. Bir gün Toby'nin suratı kapkara olana dek dayak yediğini - gören onu küçük bir Afrikalı sanırdı- ve bunun onun çırpınarak kriz geçirmesinden başka bir etkisi olmadığını gördükten sonra artık dayanamadım ve diz üstü çöküp yüksek sesle, sonunun kötü olduğu kehanetinde bulundum.

Toby'nin kötü alışkanlıklara çok küçük yaşta başlamış olması korkunç bir şeydi. Daha beş aylıkken öyle dürtüler hissetmeye başlamıştı ki, bunlara anlam veremiyordu. Altı aylıkken onu bir deste iskambil kâğıdını kemirirken yakaladım. Yedi aylıkken sürekli dişi bebekleri yakalayıp öpüyordu. Sekiz aylıkken asla içki içmeyeceğine dair bir belgeyi imzalamayı kesinlikle reddetti. Böylece, aylar geçtikçe günahları giderek arttı.

Birinci yılın sonunda sadece bıyık bırakmakta ısrar etmekle kalmıyordu, aynı zamanda küfür etmeye ve iddialarını bahislerle desteklemeye de alışmıştı. Bu sonuncu, bir beyefendiye hiç yakışmayan alışkanlık Toby Dammit'in önceden görmüş olduğum sonunu hazırladı. Bu alışkanlığı "boyuyla birlikte büyümüş, gücüyle birlikte güçlenmişti", böylece bir erkek olduğunda her lafının arasına bir bahis daveti sıkıştırır olmuştu. Bir şey karşılığında bahse girdiği de yoktu - kesinlikle hayır. Arkadaşıma bu konuda haksızlık edemem. Bunu yapmaktansa yumurtlamayı tercih ederdi. Bu onun için bir alışkanlıktan başka bir şey değildi.

Bu konuda söylediklerinin kesinlikle gizli anlamları yoktu. Tamamen masumca olmasa da basit açıklamalardılar - bir cümleyi süslemekte kullanılan hayali terimler. "Şu konuda bahse girerim ki" dediğinde, kimse onunla gerçekten bahse girmeyi düşünmezdi. Ama yine de ben onu uyarmanın görevim olduğunu hissederdim. Onunki ahlaksızca bir alışkanlıktı ve bunu ona söyledim. Bayağı bir alışkanlıktı - buna inanması için yalvardım. Toplumun tasvip etmediği bir şeydi - bu konuda yalnızca gerçeği söylüyordum. Kanunlara aykırıydı - bu konuda yalan söylemek gibi bir niyetim yoktu. Karşı çıktım - ama işe yaramadı. Kanıtladım - ilgilenmedi. Rica ettim - gülümsedi. Yalvardım - kahkaha atttı. Vaaz verdim - dudak büktü. Tehdit ettim - küfür etti. Tekmeledim - polis çağırdı.

Burnunu çektim - sümkürdü ve bunu bir daha deneyip deneyemeyeceğim üstüne bahse girmeyi önerdi. Denersem Şeytan'a kafasını verecekti.

Dammit’in annesinden oğluna geçen tuhaf fiziksel özürlerden biri de fakirlikti. Acınacak kadar fakirdi. Bahse girmekten bahsederken bunu genellikle parasal bir meseleye dönüştürmemesinin sebebi de buydu şüphesiz. Onun “Seninle bir dolarına bahse girerim ki” dediğini pek duymadığımı söyleyebilirim. Genellikle “İstediğine bahse girerim ki” ya da “Var mısın bahse?” veya “Seninle cüzi bir miktara bahse girerim ki”, en çok da “Şeytan’la kafam üstüne bahse girerim ki” derdi. En çok hoşuna giden ifade bu sonuncusu gibiydi. Belki bunun sebebi diğerlerinden daha az riskli olmasıydı. Çünkü Dammit iyice cimrileşmişti. Bahsi kabul edilirse, kafası küçük olduğundan fazla bir şey kaybetmeyecekti. Ama bunlar tamamen benim yorumlarım tabii. Doğruluklarından kesinlikle emin değilim. Her halükârda, söz konusu ibareyi giderek daha sık kullanmaya başladı, bir insanın kendi beynini banknot gibi kullanmasının iğrençliğine karşın. Ama dostumun sapkınlığı ya da mizacı bunu anlamasını engelliyordu. Sonunda diğer bütün bahis şekillerinden vazgeçti ve sadece “Şeytanla kafam üstüne bahse girerim ki”yi kullanmaya başladı. Bunu öyle bir azimle ve bağlılıkla kullanıyordu ki, beni şaşırttığı kadar sinirlendiriyordu da. Anlam veremediğim şeyler beni hep sinirlendirir. Gizemler insanı düşünmeye zorlar, bu yüzden de sağlığını bozar.

Bay Dammit o iğrenç ibareyi öyle bir edayla - öyle bir telaffuzla söylüyordu ki, bu ilk başta ilgimi çekti, ama sonra epey sinirimi bozmaya başladı. Bu öyle bir şeydi ki, şu anda daha uygun bir terim bulamadığımdan, tuhaf olarak tanımlamak zorundayım. Ama Bay Coleridge olsa mistik derdi; Bay Kant panteistik derdi: Bay Cariyle çarpık derdi; ve Bay Emerson hiper-alaycı derdi. Bundan hiç hoşlanmamaya başlamıştım. Bay Dammit’in ruhu tehlikedeydi. Onu kurtarmak için güzel konuşma yetimi tamamen kullanmaya karar verdim. İrlanda tarihindeki, bir karakurbağasına hizmet eden Aziz Patrick gibi, ben de ona hizmet etmeye, yani “gözlerini açtırıp durumunun farkına vardırmaya” yemin ettim. Hemen bu işe giriştim. Yaptığı şeye bir kez daha karşı çıkacaktım. Onu son kez dostça ikaz etmek için tüm gücümü topladım.

Konuşmamı bitirdikten sonra, Bay Dammit son derece belirsiz davranışlarda bulundu. Birkaç saniye sessiz kalıp yüzüme sorgulayıcı bir tavırla baktı. Ama sonra başını yana eğdi ve kaşlarını epey yukarı kaldırdı.

Ardından ellerini açıp omuz silkti. Sonra sağ gözünü kırptı. Sonra aynı hareketi sol gözüyle tekrarladı. Sonra ikisini birden sımsıkı kapadı. Sonra ikisini birden faltaşı gibi açtı, öyle ki epey kaygılanmaya başladım. Sonra başparmağını burnuna dayayıp geri kalan parmaklarıyla anlatamayacağım bir hareket yaptı. Sonunda kollarını kavuşturdu ve karşılık vermeye tenezzül etti. Söylediklerinin ayrıntılarını hatırlamıyorum. Dilimi tutarsam bana borçlu olacağını söyledi. Tavsiyelerime ihtiyacı yoktu. Olumsuz imalarımdan tiksiniyordu. Kendi başının çaresine bakacak kadar büyümüştü. Onun hâlâ bebek mi olduğunu sanıyordum? Onun karakterini mi eleştiriyordum? Ona hakaret mi etmek istiyordum? Ben salak mıydım? Annem evden çıktığımı biliyor muydu? Bu son soruyu dürüstlüğüme güvenerek soruyordu ve verdiğim yanıta katlanacaktı. Bir kez daha açıkça annemin dışarıda olduğumu bilip bilmediğini sordu. Şaşkınlığımın beni ele verdiğini söyledi. Şeytan'la kafası üstüne bahse girerdi ki, annem bunu bilmiyordu.

Bay Dammit cevap vermemi beklemedi. Topuğunun üstünde dönüp onursuzca bir aceleyle uzaklaştı. Bunu yapması kendisi için iyi oldu. Hislerim incinmişti. Hatta kızmıştım. Onun o aşağılayıcı bahsini kabul etmeye karar verdim. Şeytan'a Bay Dammit'in küçük kafasını kazandıracaktım. Çünkü, annemin evden geçici bir süre için çıkmış olduğumdan haberi vardı. Ama Khoda sheja midehed[5] -Allah bizi rahatlatır-, Müslümanların ayaklarına bastığınızda söyledikleri gibi. Hakarete vazifemi yaparken uğramıştım ve bu hakarete erkekçe katlandım. Ama artık o sefil insan için benden beklenebilecek her şeyi yapmış olduğumu düşünüyordum. Onu artık tavsiyelerimle rahatsız etmemeye karar verdim. Onu vicdanıyla baş başa bırakacaktım. Ama ona tavsiye vermeyi kesmiş olsam da, onunla selamı sabahı kesmeye içim elvermiyordu. Hatta çok fazla ayıplanmayacak eğilimlerinden bazıları konusunda şakalar yapacak kadar ileri gittim. Bazen fesatça şakalarını, hardal yiyen oburlar gibi, yaşlı gözlerle övüyordum: Ettiği şeytanca laflar beni böylesine üzüyordu.

Güzel bir günde, kol kola gezinirken karşımıza bir nehir çıktı. Üstünde bir köprü vardı ve buradan geçmeye karar verdik. Köprünün üstü kötü hava koşullarına karşı bir tedbir olarak örülmüştü. O kemerli geçit, sadece birkaç penceresi olduğundan, insanı huzursuz edecek kadar karanlıktı. Geçide

girdiğimizde dışarısının aydınlığıyla içerisinin loşluğu arasındaki tezat içimi kararttı. Ama aynı şey talihsiz Dammit için söylenemezdi.

İçimin karardığı konusunda Şeytan'la kafası üstüne bahse girebileceğini söyledi. Alışılmadık ölçüde keyifliydi. Son derece neşeliydi - öyle ki kafamda türlü türlü şüpheler belirdi. Transandantalistlerden etkilenmiş olabilirdi. Ancak bu hastalığı teşhis edebilecek kadar kültürlü değilim. Ne yazık ki yanımda "Kadran"daki arkadaşlarımdan biri de yoktu. Yine de bu fikirden bahsediyorum, çünkü zavallı arkadaşım öyle bayağıca bir neşe sergiliyordu ki, tam bir budala gibi görünüyordu. Yoluna çıkan her şeyin altından eğilerek geçmeden ya da üstünden sıçramadan edemiyordu. Bazen haykırıyor, bazen peltek peltek konuşuyor, önemli önemsiz tuhaf laflar ediyor, yine de yüzünden son derece ciddi bir ifadeyi hiç eksik etmiyordu.

Onu tekmelesem mi, yoksa ona acısam mı, bir türlü karar veremiyordum. Sonunda, köprünün neredeyse sonuna gelmişken, karşımıza bir turnike çıktı. Ben bunun içinden usulca geçtim. Ama Bay Dammit aynı şeyi yapmak niyetinde değildi. Turnikenin üstünden atlamakta ısrar ediyordu. Atlarken bir perende atabileceğini söyledi. Bunu yapabileceğini gerçekten sanmıyordum. Her türden perendeyi en iyi atan kişi arkadaşım Bay Cariyle idi ve onun bunu yapamayacağını biliyordum. Bu yüzden Toby Dammit'in de yapamayacağına inanıyordum. Bu yüzden ona boşuna övündüğünü ve iddia ettiği şeyi yapamayacağını söyledim. bunları söylediğime daha sonra üzülecektim - çünkü o hemen "Şeytan'la kafam üstüne bahse girerim ki bunu yapabilirim,'' dedi.

Tam daha önce aldığım kararlara rağmen ona karşılık verecek ve Tanrı'ya karşı yaptığı bu saygısızlıktan dolayı onu azarlayacaktım ki, birden dirseğimin yanında birinin hafifçe, "Ûhö!" diye öksürdüğünü işittim. Dönüp şaşkınlıkla etrafıma bakındım. Sonunda köprünün kuytu bir yerinde, duvarın yanında saygıdeğer görünüşlü, ufak tefek, topal, yaşlı bir beyefendinin durduğunu gördüm. Bir insan bundan daha fazla saygıdeğer görünemezdi; çünkü yalnızca siyah bir takım elbise giymekle kalmıyordu, aynı zamanda gömleği de tertemizdi ve yakaları oldukça düzgün bir şekilde beyaz bir kravatın üstüne kıvrılmıştı ve saçı önden, bir kızınki gibi ayrılmıştı. Ellerini düşünceli bir tavırla karnının üstünde birleştirmiş, gözlerini dikkatle yukarı kaldırmıştı.

Ona daha yakından bakınca küçük giysilerinin üstüne siyah bir ipek önlük giymiş olduğunu gördüm. Bu bana çok tuhaf geldi. Ama böylesine

tuhaf bir şey hakkında tek kelime edemeden ikinci bir “Öhö!” ile beni durdurdu. Buna hazırlıksız yakalanmıştım. Aslında böyle kısa ve özlü sözlere cevap bulmak neredeyse imkânsızdır. “Kuzey Amerika Yavanlığının yazarlarından birinin “Şekerleme!” sözcüğü karşısında hayrete kapıldığını biliyorum. Bu yüzden yardım istemek için Bay Dammit’e döndüğümü söylemekten utanmıyorum.

“Dammit,” dedim, “ne yapıyorsun? Duymuyor musun? Beyefendi ‘Öhö!’ diyor.” Konuşurken arkadaşıma dik dik bakıyordum çünkü, doğrusunu söylemek gerekirse, epey şaşkın bir haldeydim ve bir insan epey şaşkın bir haldeyken-kaşlarını çatıp vahşi görünmelidir, yoksa kesinlikle salak gibi görünür.

“Dammit,” diye belirttim -gerçi sanki küfrediyormuşum gibi olmuştu, ama niyetim kesinlikle bu değildi- “Dammit,” diye belirttim - “beyefendi ‘Öhö!' diyor.” Çok derin bir laf ettiğimi iddia etmeyeceğim. Derin bir laf ettiğimi düşünmüyordum. Ama söylediklerimizin yarattığı etkiler her zaman onlara verdiğimiz değerle orantılı değildir. Bay D.’ye arka arkaya Paixhan bombaları atsaydım ya da kafasına “Amerikan Şiiri ve Şairleri”yle vursaydım, bu ona söylediğim o basit sözcüklerden daha fazla rahatsızlık vermezdi - “Dammit, ne yapıyorsun? - Duymuyor musun? - Beyefendi ‘Öhö!’ diyor.” “Sahi mi?” diye soludu sonunda, yüzü bir savaş gemisi tarafından takip edilen bir korsanınkinden bile daha fazla renge arka arkaya büründükten sonra. “Bunu söylediğinden emin misin? Her neyse, madem bu işe bulaştım, cesurca bir tavır takmayım bari, işte, söylüyorum - Öhö!"

Bu, ufak tefek yaşlı beyefendinin hoşuna gitmiş gibiydi - sebebini Tanrı bilir. Duvar dibinden ayrıldı ve zarifçe topallayarak gelip Dammit’in elini tuttu ve içtenlikle sıktı. Bu arada yukarı, onun yüzüne insanoğlunun hayal edebileceği en saf ve iyilik dolu ifadeyle bakıyordu.

“Kazanacağına eminim Dammit,” dedi, olabilecek en candan gülümsemeyle. “Ama formalite icabı seni bir sınamadan geçirmek zorundayız.” “Öhö!” diye yanıtladı arkadaşım, derin derin iç geçirip ceketini çıkararak beline bir mendil bağlarken ve gözlerini yukarı kaldrıp ağzının köşelerini indirerek yüzüne anlaşılmaz bir ifade verirken - “Öhö!” Sonra, bir duraksamanın ardından tekrar “Öhö!” dedi. Ve bundan sonra “Öhö!”den başka tek kelime ettiğini işitmedim. “Öhö!” diye düşündüm içimden - “Toby Dammit’in suskunluğu dikkat çekici. Bunun sebebi biraz önceki laf kalabalığı olsa gerek. Bir aşırı ucu diğeri takip eder. Acaba onu

son azarlayışımda bana sorduğu bütün o cevaplanamaz soruları unuttu mu? Her halükârda, transandantalistlerin etkisinden kurtulduğu, iyileştiği kesin." "Öhö!" diye karşılık verdi Toby, düşüncelerimi okumuşçasına. Düşüncelere dalmış, oldukça yaşlı bir koyuna benziyordu.

Yaşlı beyefendi onu kolundan tutup köprünün karanlığına - turnikeden birkaç adım uzağa götürdü. "Sevgili dostum," dedi. "Vicdanımın sesini dinleyip, sana şu kadarını söyleyeceğim. Ben turnikeye gidene kadar burada bekle. Böylece üstünden iyi ve transandantalist bir şekilde atlayıp atlamadığını görebilirim. Perende atmayı da ihmal etme. Formalite icabı, biliyorsun. Üçe kadar sayacak, sonra 'başla' diyeceğim. 'Başla' dediğimde başlayacaksın." Sonra turnikeye gitti, bir an derin düşüncelere dalmışçasına duraksadı, ardından başını kaldırıp baktı. Sanki çok hafifçe gülümsediğini gördüm. Sonra önlüğünün iplerini sıkılaştırdı, Dammit'e uzun uzun baktı ve en sonunda da kararlaştırdıkları gibi saymaya başladı- Bir - iki - üç -başla! "Başla" sözcüğünü duyan arkadaşım hemen hızla koşmaya başladı. Turnikerin boyu Bay Lord'unki kadar uzun değildi - ama Bay Lord'un eleştirmenlerininki kadar kısa da değildi. Sonuçta Toby'nin onun üstünden atlayabileceğini düşündüm. Ama atlayamazsa ne olacaktı? - Ah, işte bütün mesele buydu.

Atlayamazsa ne olacaktı? "Yaşlı beyefendinin," diye düşündüm, "başka bir beyefendiyi atlatmaya ne hakkı var? Bu yaşlı bücür de kim oluyor? Benden atlamamı isterse kesinlikle kabul etmeyeceğim. Kim olduğu umurumda değil, isterse Şeytan'ın ta kendisi olsun." Köprü oldukça gülünç bir şekilde kavisli ve kapalıydı, içinde sürekli son derece rahatsız edici bir yankı vardı. Bu yankının farkına iyice varmaya ancak "Şeytan'ın ta kendisi" dedikten sonra başladım. Ama söylediğim ya da düşündüğüm ya da işittiğim şey sadece bir an sürdü. Zavallı Toby koşmaya başladıktan sonra, beş saniye bile geçmeden sıçramıştı. Çevikçe koştuğunu ve yerden epey yukarı sıçradığını görmüştüm. O havada yükselirken bacakları korkunç bir şekilde sallanıyordu. Havada iyice yükseldiğini ve turnikenin tam tepesinde olağanüstü bir perende attığını gördüm. Turnikeyi aşmayı sürdürmemesi bana son derece tuhaf geldi tabii. Ama bu sıçrayış sadece bir saniye sürdü. Derin düşüncelerde bulunmama fırsat kalmadan Bay Dammit sırt üstü, turnikenin koşmaya başladığı tarafına düşüverdi. Aynı anda yaşlı beyefendinin müthiş bir hızla, topallaya topallaya koşarak uzaklaştığını gördüm. Turnikenin üstündeki karanlıktan önlüğüne düşen ağır bir cismi

bununla sarıvermişti. Bütün bunlar beni epey şaşırttı. Ama düşünmeye vaktim yoktu, çünkü Bay Dammit tuhaf bir şekilde hareketsiz yatıyordu. Hislerinin incinmiş olduğuna karar verdim. Yardımıma ihtiyacı vardı. Hemen yanına gittim ve ciddi denebilecek bir yara almış olduğunu gördüm. Aslına bakılırsa, kafasını yitirmişti. Etrafı aradım, ama kafasını bulamadım. Bu yüzden onu evine götürmeye ve doktor çağırmaya karar verdim. Bu arada aklıma bir düşünce geldi ve köprünün yakındaki pencerelerinden birini açtım. İşte o zaman korkunç gerçeği anladım.

Turnikenin bir buçuk metre kadar tepesinde düz bir demir çubuk vardı. Buna benzer demir çubuklar köprü boyunca uzanmaktaydı. Yapıya destek vermek için konuldukları belliydi. Zavallı arkadaşımın boynu bu demir çubukla temasa geçmiş olmalıydı. O korkunç kaybından sonra fazla yaşamadı. Doktorlar ona fazla ilaç vermedi, verdikleri ilaçları da arkadaşım almakta tereddüt etti. Bu yüzden durumu kötüleşti ve sonunda öldü.

Bu bütün asi karaciğerlere bir dersti. Mezarını gözyaşlarımla ıslattım. Armalı aile kalkanının üstüne bir demir çubuk resmi eklettim.[6] Cenaze masraflarını ödedim ve oldukça mütevazıca olan faturamı transandantalistlere gönderdim. O hergeleler bunu ödemeyi reddetti. Bu yüzden hemen Bay Dammit'i mezarından çıkarttırdım ve onu köpek eti olarak sattım.

NOTLAR

[1] Poe Amerikan edebiyatındaki, kıssadan hisse vermekten kaçman ilk yazar olarak tanınır. Örneğin "Şiir İlkesi'nde şiirin "Güzelliğin Ritimle Yaratılışı" olduğunu ve "Görev'le ya da Gerçekle hiçbir ilgisi bulunmadığını" söyler.

[2] "Ölülere kara çalmayın."

[3] "Ölüler hakkında sadece iyi şeyler söyleyin."

[4] Dammit: Lanet olsun. - ÇN.

[5] "Allah şifa verir.'' Poe burada birebir olmasa da doğru bir çeviri yapmıştır.

[6] Poe burada "bar sitıister" ile bir kelime oyunu yapıyor: Bar çubuk anlamına gelir; bend sitıister ise birinin armasının sol tarafındaki, soyunun gayri meşru olduğunu gösteren işarettir. - ÇN.

Girdaba İniş

Tanrı doğaya da, tıpkı yazgıya olduğu gibi, bizden farklı yaklaşır: Hangi biçimde olursa olsun, kurduğumuz modeller O'nun eserlerinin enginliğine, derinliğine ve araştırılamazlığına hiçbir şekilde denk düşemez.
Bu eserler Democritus'un kuyusundan daha derindir.
---JOSEPH GLANVILLE.

Şimdi en yüksek yalçın kayalığın tepesine çıkmıştık. Yaşlı adam birkaç dakika boyunca konuşamayacak kadar bitkin göründü. "Çok değil, yakın zamanlara dek," dedi sonunda, "seni bu yoldan en küçük oğlumun dinçliğiyle getirebilirdim. Ama üç sene önce başıma öyle bir olay geldi ki, bunu benden başka yaşayan olmamıştır -yaşayan varsa da en azından sağ kurtulup anlatamamıştır-. O altı saat boyunca yaşadığım korkunç dehşet beni bedenen ve ruhen çökertti. Beni çok yaşlı bir adam sanıyorsun - ama değilim.

Bu saçların simsiyahken bembeyaz kesilmesi ve sinirlerimin mahvolması bir günden az sürdü. Kendimi biraz yorsam titremeye başlıyor, gölgelere bakınca da korkuyorum artık. Bu küçük kayalıktan aşağı başım dönmeden bakamıyorum, biliyor musun? Bu "küçük kayalık" -ki kenarına fütursuzca yayılmış bedeninin büyük kısmını aşağı sarkıtmıştı; adamı düşmekten sadece düz ve kaygan yüzeye dayalı dirseği korumaktaydı- bu "küçük kayalık" siyah, parlak kayalardan oluşan sarp bir uçurum halinde, altımızdaki kayalıklar dünyasının üstünde yüz elliyüz seksen metre kadar yükselmekteydi. Hiçbir şey beni kenarına beş metreden fazla yaklaşmaya ikna edemezdi. Aslında karşımdakinin tehlikeli konumu beni öylesine heyecanlandırmıştı ki sonunda boylu boyunca yere uzandım, etrafımdaki çalılara tutundum ve göğe bile bakmaya cesaret edemedim - bir yandan da bu dağın temellerinin bile rüzgarların öfkesinin tehdidi altında olduğunu aklıma getirmemeye boşuna çabalıyordum.

"Aklından geçenleri bir yana bırak," dedi, "çünkü seni buraya sana bahsettiğim o olayı mümkün olan en iyi manzarada anlatayım diye getirdim - ve sana öyküyü anlatırken nerede olup bitmiş olduğunu göresin diye." "Şimdi," diye devam etti onu diğerlerinden ayıran o ayrıntıcı edayla - "şimdi Norveç sahilinin yakınındayız - altmışsekizinci enlemdeyiz - büyük Nordland eyaletindeyiz - kasvetli Lofoden bölgesindeyiz. Tepesinde oturduğumuz bu dağın adı Bulutlu Helseggen. Şimdi biraz doğrul - başın dönüyorsa otlara tutun - evet - şimdi altımızdaki sis kuşağının ardına, denize bak." Başım dönerek baktım ve göz alabildiğine uzanan okyanusu gördüm. Suları öyle karaydı ki aklıma hemen Nubialı coğrafyacının, Mare Tenebrarum'u anlatışı geldi. İnsanın hayal gücü bundan daha acıklı, daha ıssız bir panorama tahayyül edemez. Sağda solda göz alabildiğine uzanan kara kayalıkların korkunç kasvetliliği, ona çarpıp beyaz ve korkutucu dağlar halinde yükselen, hiç durmadan uluyan ve çığlık atan köpüklü dalgalar tarafından iyice yoğunlaştırılıyordu.

Tepesinde bulunduğumuz burnun tam karşısında, denizin sekiz on kilometre açığında küçük, sevimsiz görünüşlü bir ada vardı. Aslında adanın kendisi doğru dürüst görülmüyor, daha çok onu sarmalamış olan büyük dalgalar kümesinin ortasındaki konumu seçilebiliyordu. Daha yakında, karanın üç kilometre kadar açığında daha küçük bir başka ada yükseliyordu. Bu ada korkunç bir şekilde kayalık ve çıplaktı. Etrafı gene siyah kayalar kümesi tarafından düzensiz aralıklarla çevrelenmişti.

Uzaktaki adalarla sahil arasındaki okyanusun görüntüsü son derece sıradışıydı. Her ne kadar o sırada şiddetli bir bora esse de (uzak alargadaki bir brik, çift camadanlı iğreti fırtına yelkenini açmış, suların arasında bir belirip bir kayboluyordu), yine de burada düzenli bir dalgalanmadan çok her yana öfkeyle ve hızla atılan dalgacıklar vardı. Kayaların yakın çevresi dışında pek köpük görülmüyordu.

"Uzaktaki adanın ismi," diye devam etti yaşlı adam, "Norveç Vurrgh'udur. Ortadaki Moskoe'dir. Bir buçuk kilometre kadar kuzeyde olan Ambaaren'dir. Şuradakiler Iflesen, Hoeyholm, Kieldholm, Suarven ve Buckholm'dur. Daha uzakta -Moskoe'yle Vurrgh arasında- Otterholm, Flimen, Sandflesen ve Skarholm bulunur. Bunlar buraların gerçek ismidir - ama onlara isim vermeyi niye gerekli görmüşler; bunu ne sen, ne de ben anlayabiliriz. Bir şey duyuyor musun? Suda bir değişiklik görüyor musun?" Helseggen'in tepesine geleli on dakika olmuştu. Buraya Lofoden'in iç

bölgesinden çıkmıştık. Bu yüzden deniz manzarası ancak zirveye çıktıktan sonra gözümüzün önünde serilmişti. Yaşlı adam konuşurken yüksek ve giderek şiddetlenen bir sesin farkına vardım. Bir Amerikan bozkırındaki büyük bir bufalo sürüsünün sesini andırıyordu. Aynı anda altımızda denizin, denizcilerin çalkantılı tabir ettiği niteliğinin hızla değiştiğini ve doğu yönünde bir akıntıya dönüştüğünü gördüm. Bu akıntı gözlerimin önünde korkunç bir ivme kazandı.

Hızı, aceleci coşkusu her an artıyordu. Beş dakika sonra Vurrgh'a dek tüm deniz dizginsiz bir öfkeye kapılmıştı; ama asıl karmaşa Moskoe ile sahil arasındaydı. Burada deniz kesişen binlerce kanala ayrılmış gibiydi. Sular bir anda çılgınca patlıyor, kabarıyor, kaynıyor, tıslıyor, devasa ve sayısız girdaplarla kendi ekseni etrafında dönüyordu. Bütün bunlar doğuya doğru döne döne öyle bir hızla ilerliyordu ki, su bu hıza ancak yüksek ve dik bir yerden düşerken ulaşır.

Birkaç dakika daha geçtiğinde manzara bir başka büyük değişikliğe daha uğramıştı. Denizin yüzeyi genelde düzleşmiş ve girdaplar teker teker kaybolmuştu. Bu arada muazzam köpük akıntıları belirmişti. Bu akıntılar sonunda epey uzaklara dek yayıldı ve birleşerek şimdi ortadan kaybolmuş o girdaplar gibi eksenleri etrafında dönmeye başladı. Daha büyük bir girdabı oluşturuyor gibiydiler.

Birden -çok aniden- bu büyük girdap son derece net bir şekilde belirdi. Çemberinin çapı bir kilometreden biraz küçüktü. Girdabın sınırını geniş ve parlak bir köpük kuşağı çiziyordu. Ama bu köpükler o korkunç huninin içine kesinlikle sıçramıyordu. Bu huninin içinde görülebildiği kadarıyla pürüzsüz, parlak ve siyah bir su duvarı vardı. Yaklaşık kırk beş derecelik bir açıyla ufka doğru eğilmiş, baş döndürücü bir hızla dönüyor ve rüzgarlara yarı çığlık, yarı kükreme karışımı korkunç bir ses gönderiyordu. Bu sesi heybetli Niagara Çağlayanı bile çıkarmaz.

Dağ temellerinden sarsılıyor, kayalar titreşiyordu. Kendimi tekrar yüz üstü yere atıp son derece sinirli bir huzursuzlukla seyrek otlara tutundum. "Bu," dedim en sonunda yaşlı adama, "bu büyük Norveç Girdabı'ndan başka bir şey olamaz" "Öyle diyenler de vardır," dedi. "Biz Norveçliler ona Moskoe-ström deriz. Bu ad ortadaki Moskoe Adası'ndan gelir." Bu girdabın sıradan tasvirleri beni kesinlikle gördüklerime hazırlamamıştı.

Jonas Ramus'un tasviri, ki belki de bu tasvirler içinde en ayrıntılı olanıdır, bu manzaranın muhteşemliği ya da korkunçluğu - ya da bakanı şaşkına çeviren o çılgınca, sersemletici tuhaflık duygusu hakkında kesinlikle en ufak bir fikir veremez.

Söz konusu yazarın onu hangi görüş açısından ya da hangi zamanda incelediğinden emin değilim, ama Helseggen'in zirvesinden ya da bir fırtına sırasında incelemiş olamaz. Yine tasvirlerinde bazı kısımlar var ki ayrıntılarından dolayı alıntılanabilirler, her ne kadar etkileri o manzara hakkında bir fikir vermeye tam olarak yetmese de.

"Lofoden ile Moskoe arasında," der Ramus, "su derinliği otuz altı ila kırk kulaç arasındadır. Ama diğer tarafta, Ver'e (Vurrgh) doğru bu derinlik azalır, bu yüzden gemiler en sakin havada bile kayalara çarpıp parçalanma tehlikesine atılmadan geçemez buradan. Sular kabardığında akıntı Lofoden ile Moskoe arasındaki kırlarda çağlayarak akar. Ama deniz çekilirken öyle kükrer ki, bununla en gürültülü ve korkunç çağlayanlar bile boy ölçüşemez. Bu ses fersahlarca öteden duyulur. Girdaplar öyle derindir ki bir gemi çekimlerine kapılırsa kaçınılmaz şekilde yutulur ve en dibe çekildikten sonra kayalara çarpıp parçalanır.

Sular dinginleştiğindeyse parçaları tekrar yukarı atılır. Ama bu dinginlik araları sadece med ve cezir arasında ve sakin havalarda görülür. Sadece on beş dakika kadar sürer ve şiddeti aşamalarla geri gelmeye başlar. Akıntının en yoğun olduğu sırada -hele de fırtına şiddetini artırıyorsa- bir Norveç mili kadar yakınına gitmek tehlikelidir. Teknelerin, yatların ve gemilerin bu akıntının etki sahasına girmeden önce tedbir almadıkları için girdaba kapıldıkları olur.

Balinaların bile akıntıya fazla yaklaştığı ve onun şiddetine yenildiği sık sık görülür. Kurtulmaya boşuna çabalarkenki ulumaları ve böğürtüleri tarife sığmaz. Bir keresinde Lofoden'den Moskoe'ye yüzmeye çalışan bir ayı da akıntıya yakalanıp aşağı çekilmişti. Öyle korkunç sesler çıkarıyordu ki sahilden duyuluyordu. Akıntı tarafından yutulan büyük köknarlar ve çamlar tekrar yukarı çıktıklarında öyle kırılmış ve yıpranmış haldedirler ki sanki üstlerinde sert kıllar bitmiştir. Bu deniz dibinin sivri kayalardan oluştuğunu açıkça gösterir. Bunların arasında ileri geri savrulurlar. Bu akıntıdaki değişiklikler denizinkilere bağlıdır - sular her altı saatte bir yükselip alçalır. 1645 senesinde, Sexagesima Pazarı'nın erken saatlerinde öyle bir gürültü ve şiddetle köpürmüştü ki sahildeki evler yıkılmıştı." Ramus'un

anlattıklarından, girdabın yakın çevresindeki suyun derinliğinin nasıl ölçüldüğünü anlayamadım. O "kırk kulaç" sadece kanalın ya Moskoe'ye, ya da Lofoden'e yakın kısımlarına ilişkin olmalı. Moskoe-ström'ün merkezindeki derinlik ölçülemeyecek kadar derin olsa gerek. Bunun doğruluğu Helseggen'in en yüksek kayalığından yan gözle bakmakla bile en iyi şekilde kanıtlanabilir.

Bu zirveden aşağı, o uluyan Phlegethon'a bakarken açık sözlü Jonas Ramus'un balinaların ve ayıların başına gelenlerden inanılması zor şeylermişçesine saflıkla bahsetmesine gülümsemeden edemedim, çünkü bana göre günümüzdeki en büyük gemilerin bile o ölümcül çekimin etkisi altına girince fırtınadaki bir tüy gibi, karşı koyamadan bir anda yutulup gözden kaybolacakları apaçık bir gerçekti.

Bu fenomene getirilmeye çalışılan açıklamaları -okuduklarımdan bazılarının bana oldukça inandırıcı geldiğini anımsıyorum- şimdi son derece farklı bir açıdan değerlendiriyordum ve bana tatmin edici olmaktan kesinlikle uzak gibi görünüyorlardı. Genelde kabul edilen düşünceye göre, bunun ve Feroe adaları civarındaki daha küçük diğer üç girdabın oluşma sebebi "denizin kabarıp alçalmaları sırasında yükselip alçalan dalgaların kayalara çarpması ve böylece suyun kısılı kalıp bir çağlayan gibi yükselmesidir; su yükseldikçe düşeceği mesafe artmakta, bunun doğal sonucu olarak müthiş güçlü girdap ya da burgaçlar oluşmaktadır." Britannica Ansiklopedisi'nde böyle yazıyor. Kircher ve diğerleri girdabın kanalının ortasında dünyayı delip geçen ve çok uzak bir tarafta ortaya çıkan bir boşluk olduğunu düşünüyor. Bothnia Körfezi'ni bu noktalardan birine örnek olarak veriyorlar. Bu fikir saçma da olsa girdaba bakarken bana oldukça inandırıcı geldi ve rehberime bundan bahsettiğimde Norveçlilerin genelde benimsediği bir fikir olmasına karşın kendisinin böyle düşünmediğini söyleyerek beni epey şaşırttı. İlk fikre gelince, bunu anlayamadığını itiraf etti. Bu konuda ona hak verdim - çünkü her ne kadar kağıt üstünde akla yakın gelse de o boşluğun gürlemeleri ortasında anlaşılmaz, hattâ saçma görünüyor.

"Girdaba iyice baktın," dedi yaşlı adam, "ve eğer bu yalçın kayalığın etrafından sürünüp kuytu yanına, suyun gürlemesinin azaldığı yere gidersen sana bir hikaye anlatacağım. Böylece Moskoe-ström hakkında bir şeyler bildiğimi anlayacaksın." İstediği yere gittim ve anlatmaya başladı.

İki erkek kardeşimle benim uskuna donanımlı yetmiş tonluk bir balıkçı teknemiz vardı. Bununla Moskoe'nin ötesinde, Vurrgh civarındaki adaların arasında balık avlardık. Denizdeki bütün şiddetli anaforlar, balık avlamak için çok uygun fırsatlardır aslında, tabii insanın buna kalkışacak cesareti varsa. Ama Lofodenli balıkçılar arasında adalara düzenli olarak giden sadece üçümüzdük.

Normal av bölgesi çok daha güneydedir. Fazla riske girmeden her vakit balık avlanabildiğinden tercih edilir oralar. Ama buradaki, kayalıkların arasındaki yerlerde sadece en iyileri değil, en bol miktarda balık bulunur. Bu yüzden genellikle bir günde daha ürkek diğer balıkçıların bir haftada yakaladıklarından daha fazla balık tutuyorduk. Aslında bu işi tehlikeli bir vurguna dönüştürmüştük - hayatımızı attığımız tehlike emeğin, cesaretimiz de sermayenin yerine geçmişti.

Tekneyi sahilin sekiz kilometre yukarısındaki bir koya bırakıyorduk. Hava iyi olduğunda on beş dakikalık dinginlikten faydalanıp Moskoe-ström'ün ana kanalından geçerek Otterholm ya da Sandflesen civarında, anaforların diğerlerine göre daha az şiddetli olduğu yerlerde çapa atıyorduk. Burada denizin tekrar dinginleşme vakti yaklaşana dek kalıyor, sonra da eve doğru yola çıkıyorduk.

Bu yolculuklara geliş gidişlerimizde bize yardımcı olacak, yarı yoldayken kesilmeyeceğine emin olduğumuz bir yan rüzgar olmadan asla çıkmıyorduk.

Bu noktada hata yaptığımız pek enderdi. Altı yıl boyunca iki kez tüm geceyi rüzgarsızlık yüzünden çapa atmış halde geçirmek zorunda kaldık; ki bu buralarda çok ender rastlanan bir şeydir. Bir keresinde de gittiğimiz yerde neredeyse bir hafta kalmak zorunda kaldık. Az kalsın açlıktan ölüyorduk. Gittiğimiz yere vardıktan hemen sonra esmeye başlayan bir bora kanaldaki suları aşırı çalkantılı hale getirmişti. Böyle bir durumda normalde her şeye karşın açık denize sürüklenmemiz gerekirdi (çünkü anaforlar bizi öyle şiddetli döndürüyordu ki sonunda çapamız sürüklenmeye başladı). Şans eseri o sayısız yan akıntılardan birine kapıldık da -bir belirip bir kaybolurlar- Flimen'in bizi rüzgardan koruduğu bir yere ulaştık.

Sana oralarda yaşadığımız güçlüklerin yirmide birini bile anlatamam - hava iyi olduğunda bile çetin yerlerdir- ama Moskoe-ström'ün içinden hep kazasız belasız geçiyorduk. Gerçi bazen dinginlik vaktinin bir dakika kadar

öncesinde ya da sonrasında olduğumuzda yüreğim ağzıma geliyordu. Rüzgar bazen yola çıkarken düşündüğümüz kadar güçlü esmiyordu. O zaman istediğimizden daha yavaş gidiyorduk. Akıntı da tekneyi kontrol etmeyi imkansız hale getiriyordu.

Ağabeyimin on sekiz yaşında bir oğlu vardı. Benim de iki tane güçlü kuvvetli oğlum var. Bu gençler böyle zamanlarda büyük kürekleri kullanmakta ve daha sonra balık avlamakta bize epey yardım edebilirdi; ama kendimiz bu riske girsek de oğullarımızı tehlikeye atmak istemiyorduk. Çünkü ne de olsa tehlike çok büyüktü, işin gerçeği buydu.

Birkaç gün sonra, sana anlatacağım olayın üstünden tam üç yıl geçmiş olacak. Temmuz'un onuydu. Bu tarihi buralılar asla unutmayacak. Çünkü o gün gelmiş geçmiş en korkunç kasırga patlak verdi. Oysa bütün sabah boyunca, hattâ akşamüstüne dek güneybatıdan hafif ve düzenli bir rüzgar esmiş, güneş de pırıl pırıl parlamıştı. Bu yüzden aramızdaki en yaşlı balıkçılar bile sonradan olacakları kestiremedi.

Üçümüz -iki erkek kardeşim ve ben- öğleden sonra iki civarında adalara gitmiş ve tekneyi kısa sürede balıkla doldurmuştuk. Daha önce hiç bu kadar verimli bir gün geçirmediğimizde hemfikirdik. Eve doğru yola çıktığımızda saat benim saatime göre yediydi. Ström'deki suların sekizde dinginleşeceğini biliyorduk.

Sancak tarafından gelen taze bir rüzgarla yola çıktık. Bir süre hızla, aklımıza hiçbir tehlikeyi getirmeden ilerledik, çünkü endişelenmek için tek bir sebep bile göremiyorduk. Birden Helseggen'den gelen bir esinti bizi şaşırttı. Bu son derece tuhaftı. İlk kez başımıza geliyordu. Biraz huzursuzlanmaya başladım. Ama sebebini tam olarak bilemiyordum. Rüzgarı arkamıza aldık, ama anaforlar yüzünden ilerleyemiyorduk. Tam çapa atmış olduğumuz yere geri dönmeyi teklif edecektim ki kıç tarafına bakınca tüm ufkun inanılmaz bir hızla yükleten tuhaf, bakır rengi bir bulutla kaplanmış olduğunu gördük.

Bu arada esinti kesildi ve çeşitli yönlerde sürüklenmeye başladık. Ancak bu durum üstünde düşünmemize yetecek kadar uzun sürmedi. Bir dakikadan kısa bir süre sonra fırtına üstümüze çökmüştü, iki dakika sürmeden de gökyüzü tamamen kararmıştı. Öyle ki teknede birbirimizi göremez olmuştuk.

O sırada esmeye başlayan kasırgayı tarife kalkışmak budalalık olur. Norveç'teki en yaşlı denizci bile böyle şey görmemiştir. Kasırga başlamadan önce yelkenleri indirmiştik. Ama ilk rüzgarla birlikte iki direğimiz birden sanki kesilmişçesine devrilip denize düştü -ana direk kendini güvene almak için ona bağlamış olan küçük erkek kardeşimi de beraberinde götürdü.

Teknemiz denizin üstünde fındık kabuğu gibiydi. Güvertesi dümdüzdü ve sadece pruva tarafında küçük bir ambar kapağı vardı. Ström'ün içinden geçerken bu kapağı çalkantılı denize karşı önlem olarak mutlaka kapardık. Bunu yapmamış olsak gemiye su dolacaktı ve hemen batacaktık -çünkü birkaç saniye boyunca tamamen sualtında kaldık. Ağabeyim nasıl ölümden kurtuldu bilmiyorum, çünkü bunu öğrenme fırsatını asla bulamadım. Ben ön yelkeni indirir indirmez güverteye kapaklanmış, ayaklarımı pruvanın üst yan kenarına dayamış ve ellerimle ön direğin dibindeki bir demir halkaya tutunmuştum. Bana bunu yaptıran tamamen içgüdüydü -yapılacak en iyi şeydi kuşkusuz- çünkü düşünemeyecek kadar heyecanlanmıştım.

Dediğim gibi, birkaç saniye boyunca tamamen sular altında kaldık ve bu süre boyunca nefesimi tutup halkaya yapıştım. Artık daha fazla dayanamaz hale gelince halkayı bırakmadan dizlerimin üstünde doğrulup başımı suyun üstüne çıkardım. Sonunda küçük teknemiz sudan çıkan bir köpek gibi silkelenerek kısmen denizden kurtuldu. Tam üstüme çökmüş olan sersemlikten sıyrılmaya ve neler yapılabileceğini anlamak için kendime gelmeye çabalıyordum ki birinin kolumu kavradığını hissettim. Ağabeyimdi. İçim sevinçle doldu, çünkü denize düşmüş olduğundan emindim. Ama bir an sonra bütün neşem dehşete dönüştü - çünkü ağzını kulağıma dayayıp 'Moskoe-ström!' diye haykırdı.

O anki hislerimin ne olduğunu kimse asla bilemeyecek. Sanki en şiddetli sıtmaya tutulmuşçasına tepeden tırnağa titriyordum. O tek sözcükle ne demek istediğini çok iyi biliyordum - neyi anlamamı istediğini biliyordum. Şimdi rüzgar bizi önüne katmış sürüklüyordu. Ström'ün anaforuna doğru ilerliyorduk. Bizi hiçbir şey kurtaramazdı! Ström kanalından geçerken en sakin havada bile hep anaforun epey uzağından geçerdik. Sonra da durup dinginlik periyodunun gelmesini beklerdik. Ama şimdi anaforun tam ortasına doğru sürükleniyorduk, hem de böyle bir kasırgada! 'Aslında,' diye düşündüm, 'oraya tam dinginlik vaktinde varacağız - biraz umut var' - ama bir an sonra umuda kapılmak gibi büyük

bir budalalık yaptığım için kendime lanet okudum. Teknemiz bundan on kat daha büyük, doksan topluk bir gemi bile olsa mahvolacaktık.

Bu arada kasırganın ilk şiddeti azalmıştı ya da belki de önünde hızla gittiğimizden artık fırtınayı fazla hissetmiyorduk. Ama her halükarda ilk başta rüzgârın sadece köpüklendirdiği denizden şimdi dağlar yükselmeye başlamıştı. Gökyüzü de tuhaf bir değişim geçirmişti. Her taraf hâlâ zifiri karanlıktı, ama hemen hemen tam tepemizde birden yuvarlak bir yarık açıldı ve gökyüzü büyük bir netlikle belirdi. Koyu maviydi ve dolunay vardı. Ayı ilk kez bu kadar parlak görüyordum. Çevremizdeki her şeyi büyük bir netlikle aydınlatıyordu. Ama, ah Tanrım, öyle korkunç bir manzaraydı ki bu! Sonra ağabeyimle konuşmak için bir iki girişimde bulundum. Ama gürültü anlayamadığım bir şekilde öyle yükselmişti ki kulağının dibinde tüm gücümle bağırmama karşın söylediklerimin tek kelimesini işittiremiyordum. Sonunda kafasını salladı. Yüzü ölü gibi bembeyaz kesilmişti. Parmaklarından birini 'Dinle' dercesine havaya kaldırdı.

Önce ne demek istediğini anlayamadım. Ama sonra aklıma korkunç bir düşünce geldi. Saatimi çıkardım. Çalışmıyordu. Ay ışığı altında baktıktan sonra onu gözyaşları içinde okyanusa fırlattım. Saat yedide durmuştu! Dinginlik vaktini kaçırmıştık ve Ström'ün anaforu şu anda tüm gücüyle dönüyordu! Bir tekne iyi yapılmışsa, iyi dengelenmişse, fazla yüklenmemişse ve sert bir rüzgarda başıboş gidiyorsa dalgalar altından kayıyormuş gibi görünür. Bu kara adamlarına tuhaf gelir. Denizcilik teriminde buna dalga sürmek denir. Şimdiye kadar dalgaları çok iyi sürmüştük. Ama sonunda dev bir dalga bizi (önce derinlere batırdı, sonra da yukarı, sanki ta gökyüzüne çıkardı. Bir dalganın bu kadar yükselebileceğini söyleseler inanmazdım. Sonra kayarak indik. Bu midemi bulandırıp başımı döndürdü. Sanki bir rüyada yüksek bir dağın zirvesinden düşüyordum. Ama yukarıdayken etrafıma çabucak bakma fırsatını bulmuştum - ve bu tek bakış yeterli oldu. Konumumuzu bir anda tüm netliğiyle gördüm. Moskoe-ström anaforu yaklaşık yarım kilometre kadar ilerimizdeydi.

Ama şu şimdi karşında gördüğün anafor bir değirmen arkını ne kadar andırıyorsa o da sıradan bir Moskoe-ström'ü o kadar andırıyordu. Nerede olduğumuzu ve neyi beklememiz gerektiğini bilmesem orayı tanıyamayacaktım. Ama tanımıştım ve içgüdüsel olarak dehşetle gözlerimi kapadım. Gözkapaklarım spazm geçirircesine sımsıkı kapanmıştı. En fazla

iki dakika sonra birden dalgaların hafiflediğini ve etrafımızı köpüklerin sardığını fark ettik. Tekne sola doğru keskin bir dönüş yaptıktan sonra yeni yönünde şimşek hızıyla ilerlemeye başladı. Aynı anda bir tür tiz çığlık denizin gürlemesini tamamen bastırdı. Sanki binlerce buharlı gemi aynı anda buhar salıyordu. Şimdi girdabı çevreleyen köpük kuşağındaydık. Tabii bir an sonra boşluğun içine düşeceğimizi düşündüm. Müthiş bir hızla sürüklendiğimizden içine bakınca pek bir şey seçemiyorduk. Tekne batmıyor, dalgaların üstünde bir su kabarcığı gibi kayıyordu. Sancak tarafı girdabın kenarındaydı. İskele tarafında geride bırakmış olduğumuz okyanus yükselmekteydi. Bizimle ufuk arasında dev, kıvranan bir duvar gibi durmaktaydı. Tuhaf gelebilir ama şimdi, o uçurumun tam kıyısındayken kendimi ona yaklaştığımız zamana göre daha sakin hissediyordum. Artık ümidi kesmiş olduğumdan ilk başta beni ağlatmış olan o dehşetten büyük ölçüde kurtulmuştum. Sanırım sinirlerimi sağlamlaştıran umutsuzluktu.

Övünmek gibi olmasın ama -gerçeği söylüyorum- bu şekilde ölmenin ne kadar görkemli olduğunu, Tanrı'nın gücünün böylesine muhteşem bir ifşası karşısında kendi varlığım gibi önemsiz bir şeyi düşünmenin ne kadar aptalca olduğunu düşünmeye başladım. Bu düşünce aklımdan geçerken utançtan kızardığımı anımsıyorum. Kısa süre sonra girdaba karşı büyük bir merak beslemeye başlamıştım. Onun derinliklerini keşfetmeyi kesinlikle istiyordum, ödeyeceğim bedele karşın. Tek üzüntüm gördüklerimi karadaki yaşlı arkadaşlarıma anlatamayacak olmamdı. Aklımdan geçenler, böylesine uç noktadaki bir adamın zihnini oyalayan tuhaf arzulardı şüphesiz. Daha sonra sık sık düşündüğüm gibi, belki de teknenin dönüp durması beni biraz sersemletmişti.

Beni kendime getiren başka bir şey daha vardı: Rüzgarın kesilmiş olmasıydı bu. Bulunduğumuz yerde bize ulaşamıyordu artık. Çünkü senin de gördüğün gibi köpük kuşağı okyanusun genel yüzeyinin epey altındadır. Şimdi okyanus, çevremizde yüksek ve kapkara bir dağ sırası gibi yükselmekteydi. Şiddetli bir bora eserken hiç denizde bulunmadıysan rüzgarın ve su serpintilerinin insanı nasıl sersemlettiğini bilemezsin. İnsanı köreltir, sağırlaştırır, boğar, tüm hareket ya da düşünce gücünü elinden alır. Ama şimdi bu rahatsız edici şeylerden büyük ölçüde kurtulmuştuk - tıpkı idam mahkumlarına (hükümleri kesinleşmeden önce onlardan esirgenen) küçük ayrıcalıklar tanınması gibi.

Kuşağı kaç defa turladık bilmiyorum. Belki bir saat boyunca dönüp durduk. Yüzmekten çok uçar gibiydik. Akıntının merkezine, onun korkunç iç kenarına giderek yaklaşıyorduk. Bu süre boyunca demir halkayı hiç bırakmamıştım. Ağabeyim kıç tarafındaki, kıç çıkıntısının altına sıkıca bağlanmış büyük, boş bir su fıçısına tutunuyordu. Bu fıçı ilk boranın etkisini hissettiğimizde denize düşmemiş olan tek şeydi. Biz boşluğun kenarına iyice yaklaşırken ağabeyim bu fıçıyı bırakıp benim kavradığım demir halkaya tutunmaya çabaladı. Dehşete kapılmış bir halde ellerimi çözmeye çalıştı, çünkü halka ikimizin de sıkıca tutunabileceği kadar geniş değildi. Kardeşimin ellerimi çözmeye çalıştığını görünce hayatımın en derin kederine kapıldım - bunu yaparken aklını kaçırmış, korkudan deliye dönmüş olduğunu bilmeme karşı___________n. Ama bu konuda onunla çekişmeye niyetim yoktu, ikimizin de tutunmasının hiçbir şeyi değiştirmeyeceğini biliyordum, bu yüzden halkayı ona bırakıp kıç tarafa, fıçıya doğru gittim. Bunu yapmakta zorlanmadım, çünkü tekne oldukça sabit bir hızla dönmekteydi. Sadece yalpalıyordu o kadar. Tam fıçıya tutunmuştum ki sancak tarafında şiddetli bir sarsıntı oldu ve boşluğun içine bodoslama daldık. Tanrı'ya çabucak bir dua mırıldandım ve her şeyin bittiğini düşündüm.

İnişin baş döndürücü hızını hissederken fıçıya içgüdüsel olarak daha sıkı tutunmuş, gözlerimi kapamıştım. Onları açmaya birkaç saniye boyunca cesaret edemedim. Her an yok olmayı bekliyor, hâlâ suya düşüp son çırpınmalarıma başlamamış olmama şaşıyordum. Ama saniyeler birbirini takip etti. Hâlâ yaşıyordum. Düşme hissi kesilmişti ve teknenin hareketi tıpkı köpük kuşağındaki gibiydi şimdi; biraz daha yan yatmış olması dışında. Etrafıma bakarken hissettiğim o huşuyu, korkuyu ve hayranlığı asla unutamam. Tekne, çapı engin ve derinliği muazzam bir huninin ortasına denk gelen bir çizgide sanki büyüyle havada tutulmaktaydı. Huninin kusursuz bir düzlükteki duvarları, baş döndürücü bir hızla dönmese ve dolunayın daha önce tarif etmiş olduğum, bulutların arasındaki o yuvarlak yarıktan gönderdiği ışıkları bu kara duvarlarda ve daha aşağılarda, boşluğun en iç kısımlarında bir altın sarısı seliyle görkemli bir şekilde parıldamasa, abanoz sanılabilirdi.

İlk başta herhangi bir şeyi gözlemleyemeyecek kadar şaşkındım. Görebildiğim tek şey o korkunç ihtişamın genel görüntüsüydü. Ama kendimi biraz toparlayınca içgüdüsel olarak bakışlarımı aşağı yönelttim.

Tekne anaforun duvarlarının eğimli yüzeyinde yanlamasına döndüğünden aşağısını rahatlıkla görebiliyordum. Teknenin güvertesi su yüzeyine paraleldi - ama su yüzeyinin kendisi kırk beş dereceden fazla bir açıyla eğimli olduğundan küpeşteye kadar yan yatmış gibi görünüyorduk. Ama bu durumdayken tutunmakta ve ayakta durmakta hiç zorlanmadığımı gördüm. Bunun sebebi dönüş hızımız olsa gerekti.

Ay ışığı o derin uçurumun en dibini araştırıyor gibiydi. Ama hâlâ net bir şey seçemiyordum, çünkü kalın bir sis her şeyi kaplamıştı. Bu sisin üstünde muhteşem bir gökkuşağı vardı. Müslümanların Zamanla Sonsuzluk arasındaki tek yol dedikleri o dar ve sallanan köprüye benziyordu. Bu sisi ya da su serpintisini meydana getiren, huninin duvarlarını oluşturan suların dipte kaynaşmasıydı şüphesiz. Ama bu sisten çıkıp göğe yükselen çığlığı tarif etmeye bile cesaretim yok.

Yukarıdaki köpük kuşağından boşluğa ilk kayışımız sırasında epey aşağılara inmiştik. Ama daha sonraki inişimiz bundan kesinlikle farklı oldu. Dönüp duruyorduk -eş hareketlerle değil- bizi bazen sadece elli altmış metre, bazen de girdabın neredeyse tepesine dek fırlatan baş döndürücü sallantılar ve sarsıntılarla. Aşağı döne döne inişimiz yavaş, ama kesinlikle belirgindi.

Etrafımızdaki o engin erimiş abanoz kütlesine bakarken, teknemizin, girdabın yuttuğu tek nesne olmadığını fark ettim. Hem üstümüzde, hem de altımızda gemi kalıntıları vardı - iri kereste ve ağaç gövdesi parçaları ya da çok daha küçük şeyler; mobilya parçaları, kırık sandıklar ve fıçılar gibi. İlk başta hissettiğim dehşetin yerini alışılmadık bir merakın aldığını söylemiştim. Korkunç ölümüme doğru yaklaşırken merakım iyice arttı. Şimdi etrafımızda yüzen şeyleri tuhaf bir ilgiyle inceliyordum. Aklımı iyice kaçırmış olmalıydım, çünkü aşağıdaki köpüklere doğru iniş hızları arasındaki farklar üstüne bile kafa yorduğumu hatırlıyorum. 'Şu köknar,' dediğimi hatırlıyorum bir ara, 'şimdi kesinlikle o korkunç boşluğa düşüp gözden kaybolacak ilk şey olacak.' Sonra bir Hollanda ticaret gemisinin enkazının ondan önce düştüğünü görünce hayal kırıklığına uğradım. Sonunda, böyle pek çok şeye baktıktan ve her birinde hayal kırıklığına uğradıktan sonra yaptığım hesaplama hataları beni bir düşünce zincirine itti ve elim ayağım tekrar titremeye, kalbim küt küt atmaya başladı. Beni böylesine etkileyen şey yeni bir dehşetin değil, daha heyecan verici bir umudun doğmasıydı. Bu umut kısmen hatırladıklarımdan, kısmen de orada

yapmış olduğum gözlemlerden doğuyordu. Moskoe-ström tarafından yutulduktan sonra dışarı atılan ve Lofoden sahiline vuran çeşitli şeyleri düşündüm. Bunların çoğu oldukça sıradışı bir şekilde parçalanmıştı -öyle hırpalanmışlardı ki yüzeyleri kıymık doluydu -ama sonra bazılarının hiç hırpalanmamış olduğunu hatırladım. Bu farklılığa getirebileceğim tek açıklama hırpalanmış parçaların tamamen yutulmuş olanlar olduğuydu. Diğerleriyse girdaba dinginlik vaktine yakın bir zamanda girdiklerinden ya da başka bir sebepten dolayı içerideyken son derece yavaş döndüklerinden dibe denizin yükselişinden ya da alçalışından önce ulaşmamışlardı. Her iki durumda da daha önce ya da daha büyük bir hızla içeri çekilmiş olan diğer nesnelerin kaderini paylaşmayıp tekrar okyanus yüzeyine fırlatılmalarının mümkün olduğunu düşündüm. Ayrıca üç önemli gözlemde bulundum. Birincisi genel bir kaide olarak cisimlerin boyutlarının büyüdükçe iniş hızlarının arttığıydı. İkinci olarak, eşit ağırlıktaki iki cisimden biri küresel ve diğeri başka herhangi bir şekildeyse, küresel olanın iniş hızı daha fazlaydı. Üçüncü olarak, eşit boyutlardaki iki cisimden biri silindir şeklinde ve diğeri başka herhangi bir şekildeyse, silindir şeklinde olanın iniş hızı daha azdı. Kurtulduktan sonra yöreden eski bir öğretmenle bu konuda epey konuştum. 'Silindir' ve 'küre' sözcüklerini ondan öğrendim. Gözlemlediğim şeyin aslında yüzen cisimlerin şekillerinin doğal sonucu olduğunu açıkladı -gerçi açıklaması neydi unuttum-. Bana bir girdapta yüzen bir silindirin, girdabın çekimine aynı boyutlardaki ve farklı herhangi bir şekildeki başka bir cisme kıyasla daha fazla karşı koyduğunu ve içeri daha yavaş çekildiğini gösterdi.

Bu gözlemleri epey destekleyen ve beni onları değerlendirmeye iten şaşırtıcı bir şey daha vardı. Her turda bir fıçı ya da bir geminin kırık sereni ya da direği gibi şeylerin yanından geçiyorduk. Bunların çoğu gözlerimi ilk açıp o girdabın harikalarına bakışımda altımızdayken şimdi tepemizde, çok yukarılardaydı ve yerlerini pek değiştirmemiş gibi görünüyorlardı. Artık harekete geçmekte duraksamadım. Kendimi tutunduğum su fıçısına sıkıca bağlamaya, fıçının iplerini kesmeye ve kendimi onunla birlikte sulara fırlatmaya karar verdim. Ağabeyime el kol hareketleriyle işaret edip dikkatini yanımızdan geçen yüzen fıçılara yöneltttim ve ne yapacağımı anlaması için elimden geleni yaptım. Sanıyorum sonunda niyetimi anladı -ama anlasa da anlamasa da, başını umutsuzca salladı ve halkayı bırakmayı reddetti. Ona karşı zor kullanmam imkansızdı. Kaybedecek bir saniye yoktu. Bu yüzden kendimle yaptığım acı bir mücadeleden sonra onu

kaderine terk ettim, fıçıyı bağlayan ipleri çözüp bunlarla kendimi ona bağladım, sonra da bir an duraksamadan fıçıyla birlikte denize atladım.

Sonuç tam umduğum gibiydi. Şimdi sana bu öyküyü anlatan kişi ben olduğuma -görüyorsun ki kurtuldum- ve hangi yoldan kurtulduğumu da bildiğine göre bundan sonra söyleyeceklerimi zaten tahmin edersin. Bu yüzden öykümü kısa keseceğim. Tekne, ben ayrıldıktan bir saat kadar sonra epey altıma inmişti ve orada ekseni etrafında hızla üç dört kez dönüp ardından sevgili ağabeyimle birlikte o köpük karmaşasına bodoslama daldı ve bir anda, sonsuza dek gözden kayboldu. Bağlı olduğum fıçı uçurumun dibiyle tekneden atladığım nokta arasındaki mesafenin yarısına yakın bir noktaya inmişti ki anaforda büyük bir değişim meydana geldi. O dev huninin kenarlarındaki eğimin dikliği giderek azalmaya başladı. Girdabın ekseni etrafındaki dönüşleri giderek hafifledi. Köpükler ve gökkuşağı yavaşça gözden kayboldu. Uçurumun dibi giderek yükseliyordu. Kendimi okyanusun yüzeyinde, Lofoden sahillerinin karşısında, tam Moskoe-ström'ün biraz önce bulunduğu yerde bulduğumda gökyüzü açıktı, rüzgar dinmişti ve ışıl ışıl parlayan dolunay batıda batıyordu. Dinginlik saatiydi - ama denizde fırtınanın etkisiyle hâlâ devasa dalgalar vardı. Ström kanalına doğru hızla sürüklendim ve birkaç dakika sonra kanalın içinden geçip balıkçıların 'sahasına' fırlatıldım. Bir tekne beni kurtardı. Bitkin haldeydim ve (artık tehlike geçmiş olduğundan) olanları hatırlarken korkudan konuşamıyordum.

Beni yukarı çekenler eski arkadaşlarım ve her gün gördüğüm kişilerdi. Ama beni ruhlar diyarından gelen bir gezgini nasıl tanıyamazlarsa öyle tanımadılar. Bir gün önce kuzgun karası olan saçlarım şimdi gördüğün gibi bembeyazdı. Yüz ifademin de tamamen değiştiğini söylüyorlar. Onlara öykümü anlattım - inanmadılar. Şimdi sana anlatıyorum - ve bu öyküye Lofoden'in gülmeyi seven denizcilerinden daha fazla inanmanı bekleyemem.

Eleonora

Sub conservatione formae specificae saha anma.
-Raymond Lully[1].

Tutkulu ve hayal gücü kuvvetli bir aileden geliyorum. Bana deli diyenler oldu. Ama deliliğin aslında en yüce deha olup olmadığı derin ve muhteşem şeylerin çoğunun hastalıklı düşüncelerden, genel düşüncelerin yerini alan zihinsel ruh hallerinden kaynaklanıp kaynaklanmadığı hâlâ tartışılan bir konudur. Hayal kuranlar, sadece geceleri düş görenlerin gözden kaçırdığı pek çok şeyi fark eder. O boz bulanık hayallerde sonsuzluğu görür ve gerçeğe döndükleri anda yüce bir sırrı öğrenmenin eşiğine gelmiş olmanın heyecanını hissederler. O kısacık anda bilgeliğin iyiliğinden bir şeyler kapar, ona dair bir şeyler öğrenirler; ama kötülüğün salt bilgisinden kaptıkları daha çoktur. “Tarifsiz ışığın” engin okyanusuna dümensiz, pusulasız açılırlar; ve, o Nubialı maceraperest coğrafyacı gibi, “agressi sunt mare tenebrarum, quid in eo esset exploraturi.”[2]

Öyleyse deli olduğumu söyleyelim. En azından zihinsel varlığımda iki belirgin durum olduğunu kabul ediyorum -biri yaşamımın ilk dönemindeki tartışmasız sağlam mantığım- diğeri ise şu andaki ve hayatımın büyük bir kısmındaki karamsar ve şüpheci halim. Bu yüzden yaşamımın ilk dönemine ilişkin anlattıklarıma inanın; ve sonrakilere de ancak akla yakın geliyorsa inanın ya da hepsinden şüphe edin; veya şüphe edemiyorsanız, bunları Oedipus’un bilmecesi gibi görün.

Gençliğimde sevdiğim kız kuzinimdi (şimdi ona ilişkin anılarım çok net ve bunları sakince yazabiliyorum); annemin -öleli epey olmuştu- tek kız kardeşinin tek kızıydı. Adı Eleonora idi. Rengarenk Otlar Vadisi’nde, tropik bir güneşin altında birlikte yaşar, birbimizden hiç ayrılmazdık. Birisi yol göstermedikçe o vadiye kimseler gelmezdi, çünkü etrafını saran dev tepeler gün ışığı dışında her şeyin, herkesin yolunu keserdi. Civarından yol

geçmezdi. O çok sevdiğimiz yuvamıza ulaşmak için binlerce orman ağacının arasından güç bela geçmek ve milyonlarca hoş kokulu, muhteşem çiçeği çiğnemek gerekirdi. Bu yüzden ben, kuzinim ve annesi yapayalnız yaşıyor, vadinin dışındaki dünyaya ilişkin hiçbir şey bilmiyorduk.

Vadimizi çevreleyen dağların ardından, yaşadığımız yerin yukarısındaki loş bölgelerden ağır ağır akarak gelen dar ve derin bir nehir öylesine parlaktı ki Eleonora'nın gözleri dışında bu nehir kadar parlak bir şey yoktu. Labirent gibi yatağında kıvrıla kıvrıla akar, iki dağ arasındaki gölgeli bir boğazdan ve geride bıraktıklarından daha da karanlık tepelerin arasından geçerdi. Buna “Sessizlik Nehri" derdik; çünkü akarken ortalığı dinginleştirir gibiydi. Usul usul akar, hiç ses çıkarmazdı. Derin yatağındaki inci gibi çakıllar (bunlara bakmaya bayılırdık) hiç kımıldamazdı. Her biri olduğu yerde kalır, hiç durmadan muhteşem parıltılar saçardı.

Nehre çeşitli yerlerden usulca karışan dereciklerin kıyılarında, en dipteki çakıllı yatağa kadar uzanan kaynak sızıntılarının geçtiği yerler de -tıpkı dağlar arasında uzanan o vadinin tamamı gibi yumuşak, yeşil, kalın, kısa, düz ve vanilya kokulu otlarla kaplıydı. Bu otların arasında sarı dügünçiçekleri, beyaz papatyalar, mor menekşeler ve yakut kırmızısı zambaklar saçılıydı. Bu beneklerin görüntüsü öyle güzeldi ki içimizde Tanrı sevgisi ve hayranlığı uyandırıyordu.

Ve bu çimenliklerde yer yer, düşsü korular uzanırdı. Bunların fantastik ağaçlarının uzun, ince gövdeleri dik yükselmez, öğlenleri vadinin ortasına düşen gün ışığına doğru zarifçe eğilirdi. Abonoz ya da gümüş renkli görkemli kabukları öyle pürüzsüzdü ki Eleonora'nın yanakları dışındaki her şeyden daha düz, daha kaygandı. Bu ağaçlar, tepelerinde saçılmış gibi duran ve sabah rüzgarlarında titreşen dev, parlak yaprakları olmasa, Tanrı Kral Güneş'e saygı gösterisinde bulunan dev Suriye yılanlarına benzetilebilirdi.

Aşk yüreğimize düşmeden önce, bu vadide Eleonora'yla on beş yıl el ele gezindik. O on beş, ben yirmi yaşındayken bir akşam o yılana benzeyen ağaçların altında oturup birbirimize sarıldık ve Sessizlik Nehri'nde yansıyan görüntülerimize baktık. O güzel günün geri kalanında hiç konuşmadık. Ertesi gün de çok az ve ürke ürke konuştuk. Tanrı Eros dalgalardan çıkagelmiş ve şimdi içimizde atalarımızın ateşli ruhlarını uyandırdığını hissediyorduk. Neslimiz asırlardır tutkuları ve hayalleriyle diğerlerinden ayrılıyordu ve şimdi içimizde uyanan tutkular da türlü türlü hayaller görmemize yol açıyordu Bunlar bir araya gelince Rengarenk Otlar

Vadisi’ne ateşli bir vecd hali, bir nefes gibi yayıldı. Her şey değişmişti. Eskiden çiçeksiz olan ağaçlarda şimdi yıldız şeklinde tuhaf, parlak çiçekler açıyordu. O yeşil halının rengi parlaklaşmıştı. O beyaz papatyalar birer birer solduğunda yerlerini onlarca yakut kırmızısı zambak alıyordu. Yürüdüğümüz yollardan hayat fışkırıyordu. İlk kez gördüğümüz flamingolar diğer şen parlak kuşlarla birlikte bize kızıl tüylerini sergiliyordu. Nehirde altın ve gümüş rengi balıklar geziniyordu. Nehrin derinliklerinden çıkıp gelen bir mırıltı giderek yükseldi ve sonunda Aeolus’un arpından çıkandan daha kutsal, sakinleştirici bir melodiye dönüştü; bu, melodi bütün seslerden güzeldi. Eleonora’nınki dışında Hesper’in[3] diyarlarında uzun süredir izlediğimiz dev bir bulut buradan yavaşça süzülerek çıktı. Kızıl ve altın sarısı renkleriyle muhteşem olan bu bulut tepemize gelince durup sakince azar azar alçalmaya başladı. Sonunda kenarları dağların zirvelerine değip bu donuk zirvelere bir ihtişam katarak bizi heybetli, görkemli, büyülü bir hapishaneye sonsuza dek kapattı sanki.

Eleonora’nın meleklere has bir güzelliği vardı;[4] çiçeklerin arasında geçirdiği kısa yaşamı boyunca saf ve masum bir bakire olmuştu. Kalbini canlandıran aşk ateşini kurnazca gizliyor da değildi. Birlikte Rengarenk Otlar Vadisi’nde yürürken, beni bu kalbin en derin yerlerinden inceliyor ve bu yürekte son zamanlarda meydana gelen değişiklikleri uzun uzun anlatıyordu.

Sonunda bir gün, gözyaşları içinde bana bütün insanların başına gelmek zorunda olan o en son, üzücü değişimden bahsetti. O günden sonra da bu konuyu hiç dilinden düşürmedi ve bütün konuşmalarımızda değindi. Her sözünde, aynı temayı durmadan, Şirazlı ozan gibi farklı, etkileyici varyasyonlarla yineliyordu.

Ölümün parmağının göğsüne dokunduğunu görmüştü. Aşkla kusursuzlaşmışken tıpkı kelebekler gibi kısa sürede ölmek zorunda olduğunu görmüştü. Ama mezara girmekten tek bir şey yüzünden korkuyordu. Bunu bana bir akşam alacakaranlıkta, Sessizlik Nehri’nin kıyısında anlattı. Onu Rengarenk Otlar Vadisi’ne gömdükten sonra bu mutluluk verici yerden sonsuza dek ayrılacağımdan, ona karşı duyduğum tutkulu aşkı dıştaki gündelik dünyadaki kızlardan birine yönelteceğimden korkuyordu. Hemen oracıkta kendimi Eleonora’nın ayaklarının dibine attım ve başımı kaldırıp ona kimseyle evlenmeyeceğime, alçaklık etmeyeceğime, onu hep anımsayacağıma ve bana karşı sadakatla beslediği, beni kutsayan o

aşka ihanet etmeyeceğime yemin ettim. Evrenin yüce hakiminden sadakat yeminimin şahidi olmasını istedim. Tanrı'dan ve Helusion'lu[5] azizeden, bu yemini bozarsam beni öyle korkunç bir şekilde lanetlemelerini istedim ki, bundan bahsetmeye dilim varmıyor. Bu sözlerimi duyunca Eleonora'nın parlak gözleri daha da parladı. Sanki sırtından büyük bir yük kalkmışçasına iç geçirdi. Titredi ve acı gözyaşları döktü. Ama yeminimi kabul etti (sonuçta bir çocuktan başka neydi ki?) ve bu ölüm döşeğinde onu rahatlattı. Birkaç gün sonra, huzur içinde ölürken, içini rahatlattığım için öldükten sonra ruhunun beni gözleyeceğini ve izin verilirse gecenin geç saatlerinde görebileceğim şekilde karşıma çıkacağını söyledi. Ama bu cennetteki ruhların gücünü aşıyorsa, en azından bana sık sık varlığına ilişkin işaretler verecekti; nefesini akşam rüzgarlarına karıştırıp üstüme üfleyecek, ya da soluduğum havaya meleklerin tütsülerinin hoş kokularını yayacaktı. Ve bunları söylerken masum yaşamı sona erdi ve benimkinin de ilk dönemi sona ermiş oldu.

Buraya kadarını olduğu gibi anlattım. Ama Zaman'ın yolundaki, sevgilimin ölümüyle oluşan o bariyeri aşınca ve hayatımın ikinci dönemine girince zihnime bir gölge düşüyor ve anlattıklarımın doğruluğundan şüpheye düşüyorum. Ama yine de devam edeyim. Yıllar ağır ağır geçip gitti. Rengarenk Otlar Vadisi'nde yaşamayı sürdürdüm. Ama her şey tekrar değişmişti. O yıldız şeklindeki çiçekler soldu ve bir daha açmadı. O yeşil halının rengi attı. O yakut kırmızısı zambaklar kurudu ve onların yerinde göze benzeyen, koyu renkli menekşeler çıktı küme küme; çiy yüklüydü her biri, huzursuzca kıvranıp duruyordu. Ve hayat o diyarı terk etti. Artık uzun boylu flamingolar bize kızıl tüylerini sergilemiyordu. Yanlarında getirdikleri diğer şen parlak kuşları da alarak vadiyi hüzünle terk edip tepelere uçtular. Altın ve gümüş rengi balıklar vadinin aşağısındaki boğazdan geçip uzaklaştılar ve o güzel nehri bir daha asla süslemediler. Aelous'un rüzgar-arpından çıkanlardan daha hoş, sakinleştirici ve Eleonora'nınki dışında bütün seslerden daha yüce olan o melodi giderek hafifledi ve nehir en sonunda önceki sessizliğine tekrar büründü. En sonunda da o dev bulut yükseldi; o kat kat altın parıltısını ve tüm ihtişamını yanına alıp Rengarenk Otlar Vadisi'nden çekilirken dağları eski donukluklarına terk edip Hesper'in diyarlarına geri döndü.

Ama Eleonora verdiği sözleri unutmamıştı. Çünkü meleklerin sallanan buhurdanlıklarının seslerini duyuyordum; kutsal bir tütsünün kokusu vadiye

sürekli yayılıyordu; gecenin geç saatlerindeki yalnızlığımdan, kalbim hızlı hızlı atarken, alnımı okşayan rüzgarlara hafif iç çekişleri karışıyordu; gece havasında hafif mırıltılar işitiyordum; ve bir keresinde de -ah, sadece bir kereliğine!- ölü gibi uyurken birden dudaklarımda ruhani dudakları hissederek uyandım.

Ama kalbimdeki boşluk bunlarla dolmayı reddediyordu. Daha önce onu doldurup taşırmış olan aşkın özlemini çekiyordum. Sonunda vadi bana Eleonora’yı anımsattığı için acı vermeye başladı ve orayı gürültülü dünyanın beyhudelikleri ve zaferleri uğruna terk ettim.

Kendimi tuhaf bir şehirde buldum; belki burası Rengarenk Otlar Vadisi’nde uzun süre gördüğüm tatlı düşleri unutturabilirdi bana. Görkemli bir sarayın debdebesi ve eğlenceleri, silahların çılgınca takırtıları ve kadınların parlak güzellikleri başımı döndürdü ve beni sarhoş etti. Ama ruhum henüz verdiği sözlere sadık kaldığı için gecenin sessiz saatlerinde hâla Eleonora’nın varlığının işaretlerini alıyordum. Bu belirtiler birden kesilince dünyam karardı ve zihnime dolan yakıcı düşünceler, bana rahat vermeyen korkunç arzular karşısında dehşetle donakaldım; çünkü hizmetinde olduğum kralın eğlenceli sarayına uzaklardan, çok uzaktaki bilinmeyen bir diyardan bir genç kız gelmişti ve alçak kalbim bu kızın güzelliğine hemen teslim oldu. Ona hemen, onursuzca boyun eğdim. Ona aşkların en tutkulusuyla tapıyordum. Tüm ruhumu gözyaşları içinde ateşli bir hezeyanla güzeller güzeli Ermengarde’nin ayaklarının dibine sererek ona taparken ruhumu yükselten o vecd halinin yanında; vadideki genç kıza karşı hissetmiş olduğum tutku neydi ki? Ah, Ermengarde ışık saçan bir melekti! Bunu bildiğimden gözüm başkasını görmüyordu. Ah, Ermengarde ilahi bir melekti! Unutulmaz gözlerinin derinliklerine bakarken sadece bunları ve onu düşünüyordum.[6]

Evlendim -yeminimi bozmanın lanetine uğramaktan korkmadan evlendim; ve bu lanete uğramadım da. Ve pencere kafesimden içeri bir kez daha gecenin sessizliğinde tek bir kez daha- artık beni terk etmiş olan o hafif iç çekişleri girdi. Ve çök iyi tanıdığım o tatlı sese dönüştüler "Huzur içinde uyu! Çünkü Aşkın Ruhu sultan ve hükümdardır. Tutkulu kalbine Ermengarde denen kişiyi alınca Eleonora’ya verdiğin sözlerden muaf tutuldun. Bunun sebeplerini ise ancak Cennet’te öğreneceksin."

[1] Yaşamın ruhunun varlığını sürdürmesi, sahip olduğu bedeni korumasına bağlıdır.

[2] Karanlık denizi keşfe çıkarlar.

[3] Akşam yıldızı, Venüs.

[4] Poe öykünün buradaki ilginç bir kısmını sonradan çıkarmıştır: “-ve şimdi, o döneme ait her şey gibi bunu da çok iyi hatırlıyorum. Uzun boylu ve narin denecek kadar zayıftı. Bedeninin inceliği ve yanaklarının rengi ne yazık ki yaşamla olan bağının ne kadar zayıf olduğunu gösteriyordu. Vadideki zambaklardan bile güzeldi. Yunan tanrıçası Venüs'ün burnuna, dudaklarına ve çenesine sahipü. Muhteşem bir alnı, kumral dalgalı saçları ve ailesinden gelen iri parlak gözleri vardı. Ama güzelliği insanı sevdirdiği kadar da şaşırtan türdendi. Hareketlerinde yüce bir zerafet vardı. Muhteşem adımlarını atarken çimenlerde iz bırakmazdı. Ruh hallerinin değişmesini, bir hüzünlü, bir neşeli olmasını (içinde barınan iki farklı ruhtu bunlar) hayranlıkla izlerken hülyalara dalardım. Böyle zamanlarda yüzü öyle değişirdi ki, bir an onu bir gülümseme ruhunun, bir sonraki andaysa bir gözyaşı iblisinin zaptettiğini düşünürdüm. O...

[5] Poe Elysium’u böyle yazar. Elysium Yunan mitolojisinde Hades’in kutsanmış ölülere ayrılmış kısmıdır.

[6] Poe sonradan buradan bir pasaj çıkarmıştır: “Anlamlı gözlerinin mavi derinliklerine bakarken sadece onu düşünüyordum. Ah, Leydi Ermengarde öyle güzeldi ki! Gözüm başkasını görmüyordu. Ah, kumral buklelerinin dalgalanışı muhteşemdi. Onları göğsüme bastırırken kendimden geçiyordum. Yürüyüşündeki muhteşem zerafet de içimi hazla dolduruyordu. Onun çok eskiden kaybettiğim Eleonora gibi bir ağlayıp bir güldüğünü görünce, ölesiye sevmeye başladım. Düşüncesizce ettiğim yeminin lanetini unutup -küçümseyip Leydi Ermengarde ile evlendim.

Peri Adası

Nullus enim locus sine genio est. - SERVIUS.[1]

“La musique,” der Marmontel “Contes Moraux”da,[2] ki bütün çevirilerimizde bunu, özüyle alay edercesine “Ahlaki Öyküler" şeklinde çevirmekte ısrar etmişizdir - "la musique est le seul des talens qui jouissent de luı-meme; tous les autres veulent des temoins.”[3] Burada hoş seslerden alınan hazzı onları yaratma kapasitesiyle karıştırır. Müzik yeteneği de diğer yetenekler gibi, onu takdir edecek bir başkası olmadan da haz verebilir. Diğer yeteneklerle bir ortak yanı da etkilerinin tadına tamamen yalnızken varılabilmesidir. Bu öykücünün ya doğru dürüst anlatamadığı ya da fikir belirtmeye karşı beslediği, milliyetinden kaynaklanan tutkunun kurbanı olan fikir oldukça makuldur: En üst düzeydeki müziğin tadına en iyi yalnız olduğumuzda varırız. Bu sav bu şekilde ifade edildiğinde liri hem kendi içinde, hem de ruhani faydaları açısından sevenler tarafından hemen kabul edilecektir. Ama günahkar ölümlülerin hâlâ tadabileceği -belki de tek- bir haz vardır ki yalnızken müzikten bile daha çok zevk verir. Doğal manzaraların seyredilmesinin verdiği mutluluktan bahsediyorum. İşin doğrusu, Tanrı’nın yeryüzündeki ihtişamını görmek isteyen kişi bu ihtişama tek başına tanıklık etmelidir. En azından şahsen benim için toprakta yetişen ve sesleri olmayan yeşil yaratıkların dışındaki herhangi bir canlının varlığı - sadece insan olması gerekmez- manzarayı lekeler - görüntünün dehasına savaş açar. Karanlık vadileri, gri kayaları, sessizce gülümseyen nehirleri, huzursuz uykularda iç geçiren ormanları ve hepsine tepeden bakan gururlu, uyanık dağları seyrederken - bunları hem ayrı ayrı, hem de devasa bir canlının parçalan olarak görmeye bayılırım. Bu öyle bir bütündür ki (küre) en kusursuz ve en kapsayıcıdır. Yolu yakın gezegenlerin arasından geçer, Uysal cariyesi aydır. Dolaylı efendisi güneştir. Yaşamı ebediyettir. Düşünceleri bir Tanrı’nınkidir. Hazzı bilgidir. Yazgısı enginlikte yitmiştir. Bize ilişkin farkındalığı bizim beynimizi istila eden mikroskobik

hayvancıklara ilişkin farkındalığımıza benzer. Bu yüzden onu tamamen cansız ve özdeksel olarak görmek zorunda kalırız. Herhalde o mikroskobik hayvanlar da bizi öyle görmekledir.

Teleskoplarımız ve matematiksel hesaplarımız bize uzayın, ve bu yüzden dünyanın da, Tanrı için oldukça önemli olduğunu gösterir -bazı cahil rahiplerin tekrarlayıp durduğu anlamsız laflara karşın- Yıldızların attığı turlar evrime en elverişli olacak ve birbirine çarpmayan olabildiğince fazla kütleyi içerecek şekildedir. Bu kütlelerin şekilleri de sınırlı bir yüzey içinde olabildiğince çok maddeyi barındıracak şekildedir. Yüzeyler olabilecek en fazla sayıda organizmayı barındıracak şekildedir. Uzayın sonsuz olması Tanrı'nın oylumsal kaygılar gözetmesi fikrini çürütmez, çünkü bu sonsuz uzayı dolduracak maddenin miktarı da sonsuz olabilir. Maddeye hayat bağışlanmasının da bir ilke olduğu açıkça görüldüğüne göre -aslında görebildiğimiz kadarıyla Tanrı'nın edimlerindeki temel hedef budur- bunun sadece küçük boyutlardaki, gündelik yaşamımızda gördüğümüz maddeler için geçerli olduğunu ve devasa boyutlardaki maddeleri kapsamadığını düşünmek pek mantıklı değildir. Çemberler sonsuzca iç içe geçtiğine, ancak hepsi de uzaktaki tek bir merkezin, Tanrı'nın etrafında döndüğüne göre, aynı şekilde hayatın da küçükten büyüğe doğru iç içe geçmiş olduğunu ve bütün bunların Kutsal Ruhun içinde yer aldığını düşünemez miyiz? Kısacası insanoğlu olarak kendimizi beğenmişliğimiz yüzünden şimdiki ya da gelecekteki kaderimizin evren için, üstünde yer aldığımız ve küçümsediğimiz ve bir ruha sahip olduğunu sırf bu ruhun işleyişlerini göremiyoruz diye yadsıdığımız o engin "vadi keseğinden" daha önemli olduğuna inanmakla çılgınca bir hataya düşüyoruz.[4]

Bunlar ve benzeri fikirler dağlarda, ormanlarda, nehir ve okyanus kıyılarında daldığım düşüncelere gündelik yaşamdakilerin mutlaka fantastik olarak adlandıracağı bir nitelik kazandırır hep. Böyle yerlerde epey, çoğu zaman da tek başıma gezinmişimdir. Loş derin vadilerden geçerken ya da parlak göllerin gökyüzündeki yansımalarına bakarken duyduğum ilgi, tek başıma geçtiğim ve baktığım düşüncesiyle iyice yoğunlaşmıştır. Zimmerman’ın o ünlü eserine ilişkin olarak “la solitude est une belle chose; mais il faut quelqu'un pour vous dire que la solitude est une belle chose'"[5] diyen küstah Fransız kimdi? Bu nükteli sözdeki doğruluk payı inkar edilemez; ama o gerekliliğin var olduğu doğru değildir.

Yine tek başıma uzak bir bölgede, sıra sıra dağların, kasvetli nehirlerin ve kıvrılan ya da uyuyan melankolik küçük göllerin arasında gezinirken - karşıma ansızın bir derecik ve bir ada çıktı. Her tarafın yapraklarla bezendiği bir Haziran ayıydı. Kendimi çimenlere, türünü bilmediğim hoş kokulu bir çalının dallarının altına attım. Böylece manzarayı seyrederken uyuklayabileceğim. Tek yapmam gerekenin o manzarayı seyretmek olduğunu hissettim - o neredeyse hayali görüntü böylesine etkileyiciydi.

Her yönde -batı dışında; burada güneş batmak üzereydi- ormanın yeşil duvarları yükseliyordu. Küçük nehir keskin bir dönüş yaparak gözden kayboluyordu. Sanki hapishanesinden kurtulma yolu yoktu. Doğudaki ağaçların koyu yeşilliği tarafından yutuluyordu. Zıt yönde ise (veya boylu boyunca uzanmış yukarı bakarken bana öyle geldi) parlak altın rengi ve kızıla boyanmış bir çağlayan göğün günbatımı pınarlarından aşağı, vadiye sessizce ve kesintisizce akmaktaydı.

Bu hayalsi manzaranın ortalarında bir yerde, derenin bağrında küçük, yuvarlak, yemyeşil bir ada vardı.

Orada kıyılar ve gölgeler öyle kaynaşmıştı ki.

Havada asılı duruyorlardı sanki- Su yüzeyi ayna gibiydi, öyle ki o kristaller diyarının, zümrüt yeşili çimenlerle kaplı yokuşun neresinde sona erdiğini anlamak güçtü.

Bulunduğum yerden bir bakışta adacığın hem doğu, hem de batı uçlarını görebiliyordum. Bu uçların görünüşlerindeki tuhaf bir farklılık dikkatimi çekti. Batıdaki, bahçe güzellikleriyle dolu ışıl ışıl bir haremdi. Gökteki gözün eğik gönderdiği ışıklarla parlıyor ve kızarıyordu. Çiçekleri kahkahalar atıyordu. Çimenleri kısa, esnek ve hoş kokuluydu. Aralarında yer yer çiriş otları vardı. Ağaçları kıvrak, şen, dikti - parlak, narin ve zarifti. Doğu ağaçlarının şekillerine ve yapraklarına sahiptiler. Kabukları düz, parlak ve benekliydi. Bu manzara derin bir canlılık ve neşe duygusu saçıyordu. Rüzgar esmemesine karşın sayısız kelebeğin uçuşması görüntüye bir hareketlilik katıyordu. Bunlar kanatlı laleler sanılabilirdi.[6]

Adanın diğer, yani doğu tarafı kapkara gölgelerle kaplıydı. Buradaki her şey kasvetli, ama güzel ve huzurlu bir loşluk içindeydi. Ağaçlar koyu renkliydi. Şekilleri ve edaları kederliydi. Akla yas ve vakitsiz ölüm düşüncelerini getiren üzgün, vakarlı, hayaletimsi biçimlere bürünmüşlerdi. Çimenler servilerin açık renk tonunu benimsemişti. Çimenlerin bükük

uçları sarkıyordu. Arada yer yer küçük ve çirkin tepecikler vardı. Bunlar dar ve alçaktı. Fazla uzun sayılmazlardı. Mezarlara benziyorlardı, ama değildiler. Üstlerine ve etraflarına sedefotları ve biberiyeler tırmanmıştı. Ağaçların gölgesi suya düşüyor ve sanki gömülüyor, suyun derinliklerini karanlıkla döllüyordu. Güneş alçaldıkça her gölgenin kendisini doğuran ağaçtan somurtkanca kopup ayrıldığını ve nehir tarafından özümsendiğini hayal ettim. Onların yerini hemen ağaçlardan inen yeni gölgeler alıyordu.

Bu fikir hayal gücümü ateşledi ve hayallere daldım. “Eger büyülü bir ada varsa,” dedim kendi kendime, “kesinlikle burasıdır. Burası mahvolmuş peri ırkının son birkaç üyesinin uğrak yeri. Şu yeşil mezarlarda onlar mı yatıyor? Yoksa tatlı canlarını insanlar gibi mi teslim ediyorlar? Ölürken kedere kapılmıyorlar mı? Varlıklarını Tanrı’ya azar azar mı veriyorlar, tıpkı bu ağaçların gölgelerini vermesi, özlerini dağıtması gibi? Ağaç gölgesini özümseyen ve onunla beslenip iyice kararan su için neyse, perinin yaşamı da onu içine çekip yutan ölüm için aynı şey olamaz mı?”

Gözlerimi kısmış bunları düşünürken güneş hızla batıyor, girdaplı dalgalar adanın etrafında dönüp duruyordu. İnce, beyaz firavuninciri kabukları suyun üstünde çeşitli şekiller oluşturuyordu; zengin bir hayal gücü bunlara istediği biçimi verebilirdi. Bunları düşünürken, sanki üstünde düşünmekte olduğum perilerden biri adanın batı ucundaki aydınlıktan yavaşça çıkıp karanlığa daldı. Son derece zarif bir kanonun üstünde dimdik duruyor, kanoyu incecik bir kürekle ilerletiyordu. Gün ışığındayken neşeli bir hali vardı - ama gölgelerin arasına girince keder yüz hatlarını çarpıttı. Suyun üstünde yavaşça süzülerek adayı turladı ve sonunda tekrar aydınlık bölgeye girdi. “Perinin bana gösterdiği şey,” diye devam ettim düşünceli bir edayla, “kısacık yaşamının çemberleri, Kışının ve yazının içinden salınarak geçti. Ölüme bir sene yaklaştı. Çünkü karanlık bölgeye girerken gölgesinin üstünden kayıp düştüğü, kara sular tarafından yutulduğu, onları iyice kararttığı gözümden kaçmadı”

Kayık ve peri tekrar belirdi. Ama peri bu kez daha kaygılı ve kararsız hareket ediyordu. Önceki kadar neşeli değildi. Yine suyun üstünde süzülerek ışıktan çıkıp karanlığa girdi (karanlık giderek koyulaşıyordu) ve gölgesi yine üstünden kayarak abanoz sulara düşüp karanlık tarafından yutuldu. Ve peri adayı tekrar tekrar turladı (güneş hızla batarken). Aydınlık bölgeye her geçişinde görünüşü biraz daha kederliydi. Aydınlık ise hafifliyor, soluklaşıyordu. Ve karanlık bölgeye her geçtiğinde üstünden

daha koyu bir gölge düşüyordu. Bu gölge daha karanlık bir gölge tarafından yutuluyordu. Ama sonunda güneş tamamen batınca, artık oldukça çökmüş halde olan peri avutulamaz bir kederle kayığını abanoz akıntının tarafına sürdü. Oraya ulaştı mı bilmiyorum - çünkü her şeyin üstüne karanlık çöktü ve o büyülü periyi bir daha görmedim.

Notlar

[1] “Her yerin kendine özgü bir karakteri vardır."

[2] Buradaki Moraux moeursdan türetilmiştir ve “modaya uygun" veya daha doğru bir çeviriyle “görgü kurallarına uygun” anlamına gelir - POE.

[3] “Müzik kendi başına haz verebilen tek yetenektir; diğer tüm yetenekler tanıkları arzular.”

[4] Pomponius Melâ “De Silu Orbis’ adlı bilimsel incelemesinde gelgitlerden bahsederken dünyaya büyük bir hayvandır, ya da vs. der - POE.

[5] “Yalnızlık güzel şeydir ama insanın kendisine yalnızlığın güzel bir şey olduğunun söylenmesine ihtiyacı vardır."

[6] Florem putares nare per liquidum acthera - P. Commire - POE ("Bir çiçeğin sıvı havada yüzdüğünü düşünürdünüz.")

Bir Haftada Üç Pazar

“Seni taş kalpli, kalın kafalı, inatçı, kof, huysuz, kocamış, yaygaracı ihtiyar yabani seni!” dedim bir ikindi vakti büyük amcam Rumgudgeon'a içimden - ona yumruğumu salladığımı hayal ederek.

Sadece hayal ederek. Aslında o sırada söylediğim şeyle söylemeye cesaret edemediğim şey arasında küçük bir fark vardı - yaptığımla yapmak konusunda kararsız olduğum şey arasında.

Ben salonun kapısını açarken o yaşlı domuz balığı ayaklarını şömine rafına dayamış, elinde porto şarabı dolu bir bardakla oturuyor, şu küçük şarkıyı söylemek için büyük çaba sarf ediyordu -

Boş bardağını doldur!

Dolu bardağını boşalt!

“Sevgili amcacığım," dedim kapıyı usulca kaparken. Olabilecek en uysalca gülümsemeyi takınarak yanına gittim.. “Hep o kadar iyi ve düşüncelisiniz ki. Cömertliğinizi o kadar çok - öyle çok - şekilde gösterdiniz ki - küçücük bir noktayı size bir kez daha, rızanızı aldığımdan emin olmak için tekrarlamam gerektiğini hissediyorum."

“Hımm!” dedi. “Aferin sana! Devam et!”

“Sevgili amcacığım [seni kahrolası ihtiyar çakal!] eminim ki Kate ile evlenmeme ciddi bir itirazınız yok. Bu konuda sadece şaka yaptığınızı biliyorum -Ha! Ha! Ha! - Bazen öyle hoş oluyorsunuz ki.”

“Ha! Ha! Ha!” dedi. “Allah belam versin! Evet!”

“Sadece emin olmak için sordum tabii! Şaka yaptığınızı biliyordum. Şimdi, amcacığım, Kate ile benim istediğimiz tek şey sizin tavsiyeniz - tarih konusunda — şey biliyorsunuz işte amcacığım - yani kısacası, düğünümüzü ne zaman - ne zaman yapmamız sizin için en uygun olur?”

“Alçak herif! - Ne demek istiyorsun? Dügün başlayana kadar bekle işte. Patladın mı?”

"Ha! Ha! Ha! - He! He! He! - Hi! Hi! Hi! - Ho! Ho! Ho! -Hu! Hu! Hu! - Ay vallahi ömürsünüz amcacığım! - Oh, çok iyiydi - espri kabiliyetinize hayranım! Ama hepimiz şimdi kesin bir tarih vermenizi istiyoruz amcacığım.”

“Ya - kesin bir tarih, öyle mi?”

“Evet amcacığım - yani, bu sizin için sorun olmazsa.”

“Bobby, bu işi zamana bırakalım desem? Mesela bir yıl içinde filan desem? -Kesin tarih vermem şart mı?"

“Eğer isterseniz amcacığım - kesinlikle.”

“Peki Bobby, peki evladım - seni iyi birisin, değil mi? - Madem kesin tarih istiyorsun - bir kez olsun isteğini yerine getireceğim."

“Canım amcacığım benim!”

“Sus bakayım!” [sesimi bastırdı] - “Bir kez olsun isteğini yerine getireceğim. Rızamı alacaksın - sonra da servete konacaksın - serveti unutmamak gerek. Bir düşüneyim! Pazar günündeyiz, değil mi? Tamam öyleyse, siz tam olarak -bak kesin tarih veriyorum!- bir haftada üç Pazar bir araya gelince evleneceksiniz! Duydun mu dediğimi? Ne öyle aval aval bakıyorsun? Diyorum ki, Kate ile servetini ancak bir haftada üç Pazar bir araya gelince elde edebilirsin. Ama o zamana kadar -seni genç serseri seni- o zamana kadar cesedimi çiğnemeden evlenemezsiniz. Beni tanırsın - sözüme sadığımdır- şimdi defol karşımdan!” O porto şarabını içerken ben odadan umutsuzluk içinde kaçtım.

Büyük amcam Rumgudgeon oldukça “hoş bir ihtiyar İngiliz centilmeni” idi, Ama o şarkıdaki kişinin tersine, büyük amcamın zayıf yönleri vardı. Ufak tefek, şişman ve dar soluklu, kurumlu, çabuk öfkelenen, yarım daire şeklinde biriydi. Kırmızı bir burnu, kalın bir kafatası, dolgun bir cüzdanı ve kendi önemine ilişkin güçlü bir inancı vardı. Dünyanın en iyi kalpli insanlarından biriydi, ama zıtlık çıkarmaya bayıldığından, onu sadece yüzeysel olarak tanıyanların cimri olduğuna inanmaları için elinden geleni yapmıştı. Üstün kişilerin çoğu gibi o da insanlarda boş ümitler uyandırmaya bayılırdı. Bu onu fazla tanımayan birine kötü niyetlilik gibi gelebilirdi. Her talebi hemen “Hayır!" diye yanıtlamak âdetiydi. Ama sonuçta -epey uzun

zaman geçtikten sonra- kabul etmediği talepler pek azdı. Cüzdanına yapılan her saldırıya müthiş bir dirençle karşı koyardı. Ama sonuçta ondan alman meblağ genelde kuşatmanın süresiyle ve onun gösterdiği direncin inatçılığıyla doğru orantılı olurdu. Onun kadar eli açık ya da huysuz bir hayırsever yoktu.

Güzel sanatlara, özellikle de edebiyata karşı büyük bir horgörü beslerdi. Bu konuda Casimier Perier'den epey etkilenmişti. Onun o küstahça sorusunu, "A quoi un poete est-il bon?"u[1] sık sık, mantıksal zekanın ne plus ultra'sı[2] olarak, oldukça monoton bir sesle tekrarlardı. Bu yüzden ilham perileriyle olan ilişkim hiç hoşuna gitmiyordu. Bir gün, ondan Horace'ın yeni bir baskısını istediğimde bana "Poeta nascitur non fit"in[3] çevirisinin "hiçbir haltı beceremeyen pis bir şair" olduğunu söyledi. Bu lafı yüzünden ona darıldım. Son zamanlarda "edebi ilimlere" karşı duyduğu tiksinti de epey artmış, doğal bilim sandığı şeyi yeğlemeye başlamıştı. Bir gün sokakta birisi onu fizik konferansları veren şarlatan Doktor Dubble L. Dee sanarak yanına gidip konuşmaya başlamıştı. Bu olay büyük amcamın fikirlerini değiştirdi. Büyük amcam Rumgudgeon bu öykünün -ne de olsa sonuçta bir öyküye dönüşüyor- başladığı sıralarda sadece ilgilendiği hobiyle ilişkili konularda sakin konuşabilir olmuştu. Geri kalan tüm meselelere kahkahalarla gülüyordu. Siyasi görüşü katı ve basitti. Horsley gibi o da "insanların kanunlarla olan tek ilişkisinin onlara uymak olduğunu" düşünüyordu,

Hayatım boyunca o yaşlı adamla birlikte yaşamıştım. Ebeveynlerim ölürken, zengin olduğu için beni ona emanet etmişlerdi. O hain ihtiyarın beni öz evladı gibi sevdiğini düşünüyorum - Kate kadar olmasa bile, yine de ona beslediğine yakın bir sevgiyle - ama yine de beni bir köpek gibi yaşattı. Bir yaşımdan beş yaşıma kadar beni düzenli olarak kırbaçladı. Beş yaşımdan on beş yaşıma kadar her saat başı Islah Evine göndermekle tehdit etti. On beşle yirmi yaşlarım arasında beni verdiği parayı kesmekle tehdit etmediği tek bir gün yoktu. Evet, sefil bir haldeydim - ama sonuçta bu doğamın bir parçasıydı - inançlarımla örtüşüyordu. Ama Kate güvenilir bir dostumdu ve bunu biliyordum. İyi bir kızdı. Büyük amcam Rumgudgeon'dan gerekli izni alabilirsem ona (ve servetine) sahip olabileceğimi çok tatlı bir sesle söyledi. Zavallı kız! Daha on beşinde bile değildi. Bu izni alamazsak, beş uzun seneyi meteliksiz geçirmek zorunda kalacaktık. Peki ne yapmalıydık? İnsan on beşindeyken, hattâ yirmi

birindeyken (ben yirminci senemi geride bırakmıştım) beş sene beş yüz sene gibi gelir. İhtiyara ısrarla yalvarıp yakardık, ama boşunaydı. Bu piece de resistance[4] (Mösye Ude ile Mösyö Carfeme'nin deyimiyle) onun sapkınca haz anlayışına tamamen uyuyordu. Bizimle fare gibi oynuyordu. Sabırtaşı olsa çatlardı. Bu arada kararını çoktan vermişti. Aslında bizim çok doğal isteğimize rıza göstermek için bir bahane bulsa, kendi cebinden on bin pound çıkarıp verecekti (Kate'in kendi serveti vardı). Ama biz bu meseleyi kendimiz açma ihtiyatsızlığını göstermiştik. Bu koşullar altında bence büyük amcam istese de karşı çıkmadan duramazdı.

Zayıf yönleri olduğunu söylemiştim. Ama bunlardan bahsederken dikkafalılığım kastettiğimi sanmayın. Bu onun güçlü yönlerinden biriydi - "assurement ce n'etait pas son faible "[5] Zayıflığından bahsederken yaşlı kadınlara yakışan, tuhaf bir batıl inancını kastediyorum. Hayallere, işaretlere et id genus[6] omme deli saçmalıklarına pek düşkündü. Ayrıca ufak tefek onur meselelerinde de aşırı titizdi. Kesinlikle sözüne sadık bir adam olduğu şüphesizdi. Aslında bu hobilerinden biriydi. Onun için önemli olan ettiği yeminlerin özünden çok biçimsel anlamıydı. Kate'in dahice fikri işte karakterindeki bu tuhaflıktan beklenmedik bir şekilde faydalanmamızı sağladı. Güzel bir gündü. Salonda yaptığımız konuşmadan sonra pek fazla zaman geçmemişti. Olup bitenleri tüm çağdaş ozan ve hatipler gibi kısaca, prolegomena'yla,[7] tamamen kendi açımdan özetleyeceğim.

Nişanlımın iki denizci arkadaşı vardı. Bunlar bir sene yabancı ülkelerde seyahat ettikten sonra İngiltere'ye yeni dönmüşlerdi. Bir Pazar ikindisinde ben, bu adamlar ve yeğenim önceden kararlaştırdığımız gibi hep birlikle amcam Rumgudgeon'u ziyaret ettik. Kasım'ın onuydu - umutlarımızın zalimce boşa çıkarıldığı o unutulmaz günün üstünden sadece üç hafta geçmişti. Yarım saat kadar havadan sudan konuştuk. Ama sonunda şu konuşmayı yaptık:

Kaplan Pratt. “Bir yıldır yurtdışındayım. Bugün tam bir yıl doluyor Evet! Bugün, On Kasım da. Bay Rumgudgeon, hatırlarsınız, geçen sene bugün size veda etmeye gelmiştim. Bu arada, dostumuz Kaptan Smitherton da bir yıldır yurtdışındaydı. Onun da bugün tam bir yılı doluyor. Ne tesadüf, değil mi?"

Smitherton. “Evet, bugün tam bir yıl doluyor. Hatırlarsınız Bay Rumgudgeon, geçen sene tam bugün Kaptan Pratol[8] ile birlikte size veda

etmeye gelmiştim."

Amcam. “Evet, evet, evet - çok iyi hatırlıyorum - gerçekten çok tuhaf! İkiniz de tam bir yıldır yoksunuz. Gerçekten ne garip bir tesadüf! Doktor Dubble L. Dee buna son derece sıradışı bir rastlantısallık derdi. Doktor Dub-"

Kate (Sözünü keserek.) “Babacığım, bu sahiden de tuhaf bir şey. Ama Kaptan Pratt ile Kaplan Smitherton aynı yoldan gitmediler, Bu da bir fark yaratıyor tabii."

Amcam. "Bundan hiç haberim yoktu! Nereden bileyim? Bence bu durum iyice tuhaflaştırıyor. Doktor Dubble L. Dee”-Kate. “Ama babacığım, Kaptan Pratt Horn Burnu’ndan, Kaptan Smitherton ise Ümit Burnu’ndan geçti."

Amcam, “İyi ya işte! Biri doğuya, diğeri batıya gitmiş sersem, ikisi de dünyayı dolaşmış. Bu arada Doktor Dubble L. Dee”-Ben (telaşla.) “Kaptan Pratt, yarın akşam bize gelin - Smitherton'la birlikte -bize yolculuğunuzdan bahsedersiniz, vist oynarız ve"-Pratt. “Vist mi? Dostum, yarının Pazar olduğunu unutuyorsunuz. Başka bir akşam"-

Kate. “Yok canım! Robert o kadar unutkan mı? Bugün Pazar.”

Amcam. “Evet - kesinlikle evet!”

Pratt. “Afedersiniz ama yanılmış olamam. Yarının Pazar olduğunu biliyorum çünkü”-

Smitherton (hayretler içinde.) “Ne diyorsunuz? Dün Pazar değil miydi?" Herkes. “Dün mü! Sen iyice şaşırmışsın.”

Amcam. “Bugün Pazar. Kesinlikle eminim.”

Pratt. “Yo hayır! Yarın Pazar."

Smitherton. “Hepiniz delirmişsiniz - hepiniz. Şu sandalyede oturduğumdan nasıl eminsem, dünün de Pazar olduğundan eminim.”

Kate (heyecanla ayağa fırlayarak.) “Anlıyorum - her şeyi anlıyorum. Babacığım, işte size kararınızı değiştirtecek bir şey - şey hakkındaki. İzin verin açıklayayım. Aslında çok basit. Kaptan Smitherton dünün Pazar olduğunu söylüyor. Haklı, gerçekten de öyleydi. Yeğenim Bobby, siz ve ben bugünün Pazar olduğunu söylüyoruz. Haklıyız, gerçekten de bugün Pazar.

Kaptan Pratt yarının Pazar olacağını söylüyor. Doğru, o da haklı. Aslında hepimiz haklıyız. Böylece bir haftada üç Pazar bir araya gelmiş oluyor."

Smitherton (biraz duraksadıktan sonra.) “Pratt, Kate haklı. Ne aptalız! Bay Rumgudgeon, mesele şu: Bildiğiniz gibi dünyanın çevresi yirmi dört bin mildir. Dünya kendi ekseni etrafında batıdan doğuya tam yirmi dört saatte döner. Anlıyor musunuz Bay Rumgudgeon?”

Amcam. “Evet - tabii - Doktor Dub"-

Smitherton (amcamın sesini bastırarak.) “Evet, yani dünya saatte bin millik hızla döner. Şimdi diyelim ki ben buradan yola çıkıp bin mil doğuya gittim. Güneşi Londra’dakinden bir saat önce göreceğim demektir. Yani sizden bir saat önce görürüm. Aynı yönde bin mil daha ilerlersem, iki saat önce görürüm -bin mil daha gidersem, üç saat önce görürüm. Böylece dünyayı tamamen turlayıp bu noktaya geri dönersem, yani doğuya giderek yirmi dört bin mil kat edersem, güneşi sizden yirmi dört saat önce görmüş olurum. Yanı sizden bir gün ileride olurum. Anlıyorsunuz, değil mi?"

Amcam. “Ama Dubble L. Dee"-

Smitherton (sesini iyice yükselterek.) “Kaptan Pratt ise, tam tersine, buradan bin mil batıya gittiğinde bir saat geride kaldı. Batıya yirmi dön bin mil gittiğinde ise Londra’daki vaktin yirmi dört saat, yani bir gün gerisinde kaldı Bu yüzden benim için dün Pazar’dı - sizin için bugün Pazar - Bay Pratt içinse yarın Pazar olacak. Dahası, Bay Rumgudgeon, hepimizin haklı olduğu da apaçık; çünkü birimizin diğerlerinden daha haklı olması için mantıksal bir sebep yok."

Amcam. “Pekala Kate! Pekala Bobby! Bu gerçekten de kararımı degiştirtecek bir şey. Ama ben sözümün eriyim - bunu unutmayın! Evlat, Kate'i (ve serveti) istediğin zaman elde edebilirsin. Jüpiter aşkına! Ben de gidip Dubble L. Dee bu konuda ne diyormuş bir bakayım."

Notlar

[1] "Bir şair ne işe yarar ki?"

[2] Zirve.

[3] "İnsan şair doğar, sonradan şair olmaz"

[4] Bir öğünün ana yemeği.

[5] "Bu kesinlikle zayıf yönlerinden biri değildi."

[6] Ve bu gibi.

[7] Giriş niyetine.

[8] Pratt'ın lakabı olsa gerek. - ÇN.

Kuyu ve Sarkaç

İmpla tortorum longas hic turba furores
Sangumis in'nocur, nam satiata, aluit.
Sospite nunc patria, fracto nunc funeris antro.
Mors ubi dira fuit vita. salusgue patent.

(Bu dörtlük, Paris'te, eskiden Jacobinler Kulübü'nün bulunduğu yere yapılacak olan bir çarşının kapıları için yazılmıştır.)

Bitkindim - ölecek gibiydim, bu uzun işkence beni bitirmişti; bağlarımı çözüp oturmama izin verdikleri zaman duygularımın benden ayrılıp gitmekte olduklarını hissettim. Yargı - o korkunç ölüm yargısı - kulaklarıma parçalanmadan gelen son kelimelerdi. Ondan sonra, engizisyoncuların sesleri, tek kelimesi bile anlaşılamayan, rüyalı bir uğultu içinde erimeye başladı. Bu uğultu ruhuma dönmek, devretmek düşüncesini getirdi - belki de bir değirmen dolabının çıkardığı sesi andırdığı için böyle bir düşünceye kapılıyordum. Biraz sonra o da kesildi, hiçbir şey işitmez oldum. Gerçi, bir zaman daha gördüm, - ama nasıl her şeyi büyüterek! Kara binişli yargıçların dudaklarını gördüm, Gözüme bembeyaz göründüler - üstüne şu satırları karaladığım kâğıttan bile daha beyaz - üstelik gülünç derecede inceydiler; bu incelik kendilerine olan güvenlerinin aşırılığından - sarsılmaz kararlarından - işkence çeken insanları merhametsizce aşağılamalarından gelen bir incelikti. Kaderimi çizen sözlerin o dudaklardan dökülmekte olduğunu gördüm. Ölüm cümleleri okuyarak kıvrıldıklarını gördüm. Adımın hecelerine uyduklarını gördüm; arkasından bir ses gelmeyince titredim, irkildim. Bir ara, salonun duvarlarını kaplayan kara kumaşların yumuşak, belli belirsiz dalgalanışım da gördüm, birkaç an süren çılgınca bir korkuya kapıldım. Sonra bakışlarım masanın üstündeki yedi büyük şamdana takıldı. Önce görünüşlerinde bir merhametlilik vardı, beni kurtarmaya gelmiş, beyaz, incecik melekler gibiydiler; ama sonra, birdenbire, ruhumu öldürücü bir bulantı kapladı, bütün vücudum, sanki bir

galvanik bataryasının teline dokunmuşum gibi, titremeye başladı; bu arada deminki melekler, alev başlı, manasız hayaller haline gelmişlerdi, onların bana yardım edeceği yoktu. Sonra, aklıma, ahenkli bir nota gibi, yepyeni bir düşünce geldi; mezarda bizleri ne kadar tatlı bir rahatlığın beklemekte olduğunu düşündüm. Bu düşünce gelişini hiç belli etmeden, sessizce süzülmüştü kafamın içine, tadına bütün bütün varabilmem biraz uzun sürdü, sonunda ruhum tam onu gereğiyle hissetmeye, tadını çıkarmaya başladığı sırada, önümdeki yargıçların yarı yarıya gördüğüm biçimleri, sanki sihirlenmiş gibi, büsbütün yok oldular; koca şamdanlar hiçliğe karıştı; alevleri tamamıyla söndü; karanlığın karalığı sardı her yanı; bütün duyular, ruhların cehenneme gidişi gibi, çılgınca bir iniş, bir düşüş içinde eridiler. Sonra evrende sessizlik, hareketsizlik ve geceden başka bir şey kalmadı.

Bayılmıştım; ama şuurumun bütün bütün yok olduğunu söylemeyeceğim. Ne kadarı kalmıştı? Onu bilemem, anlatamam; gene de hepsi yok olmuyordu. En derin uykuda - hayır! Kendini kaybetmede - hayır! Baygınlıkta - hayır! Ölümde- hayır! Mezarda bile hepsi yok olmuyordu. Öyle olmasa, insanın ölümsüzlüğünden söz açılamazdı. Uykuların en derininden bile kalkarken, bir rüyanın ince ağlarını yırtarız. Ama bir saniye sonra (o ağ öylesine çelimsizdir ki) gördüğümüz rüyayı hatırlamaz oluruz. Bir baygınlıktan ayrılırken iki basamak vardır: Birinci basamakta, aklın ve ruhun uyandığı, İkincisinde de madde olarak varlığımızın uyandığı duyulur, ikinci basamağa vardığımızda birincide hissettiğimiz şeyleri hatırlayabilseydik, daha ötedeki boşluğun hatıraları arasında bu hisleri açık seçik bulabilmemiz gerekirdi, ötedeki boşluk dediğimiz ise - nedir o? Onun karanlığını mezarın karanlığından nasıl ayırt edebiliriz? Bunu bilseydik bari. Benim birinci basamak dediğim durumda hissettiğimiz şeyleri, istediğimiz zaman, hatırlayamasak bile, gene de, üstünden epeyce geçtikten sonra, çağırılmadıkları halde gelivermiyorlar mı, nereden geldiklerine şaşıp kalmıyor muyum? Hayatında hiç bayılmamış olan bir kimse, yanan bir kömür parçasında tuhaf saraylar, çılgınca gülümseyen yüzler bulamaz; birçoklarının gözüne görünmeden havalarda süzülüp giden üzgün hayalleri göremez; yeni açmış bir çiçeğin kokusuna kapılarak düşüncelere dalamaz; daha önce hiç dikkatini çekmemiş olan bir bestenin getirdiği yeni yeni anlamlarla şaşkına dönemez.

Hatırlamak için, sık sık, bütün düşünce gücümü harcayarak uğraşır, didinirdim, ruhumun içinde eridiği o hiçlik durumundan belki bir iz

bulurum diye sonu gelmez mücadelelere girişirdim; hani, zaman zaman, bir başarı sağlayacağımı hayal ettiğim de olmamış değildir; kısa, çok kısa anlar için bazı şeyler hatırlardım, üstünden biraz geçip, aklımı başıma toplayarak düşündüm mü, bunların yarı şuurlu durumlardan kalma hatıralardan başka bir şey olmadıklarım görürdüm. Bu karanlık hatıralar, hayal meyal seçilen, büyük şekiller yaratır ve o şekiller beni sessizce yakalayıp aşağılara doğru çekerlerdi - aşağı - daha aşağı - öyle ki, bu inişin sonsuz olduğu düşüncesinden doğan korkunç bir ahmaklığa kapılırdım. Kalbimin alışılmamış derecede durgunlaşması yüzünden içimde belli belirsiz bir korku doğardı. Sonra her şeyi, birdenbire, bir hareketsizlik duygusu kaplardı; beni aşağı indirenler (uçuk benizli kafile!) sanki, bu inişte, hudutsuzluğun hududunu aşmışlar gibi, yaptıkları işin yoruculuğuna dayanamayarak duruverirlerdi. Bundan sonra, bir durgunluk, bir cesaretsizlik çökerdi üstüme; sonrası sadece çılgınlık - yasak şeyleri hatırlamaya çalışan bir insanın çılgınlığı.

Ansızın ruhuma yeniden hareket ve ses geldi - kalbin gürültücü hareketi; kulaklarıma da onun çarpışının sesleri doldu. Sonra bomboş bir duralama. Sonra gene ses, gene hareket, gene dokunma - içimde bir duygunun dolaşması. Sonra var olmanın şuuruna varış, düşünmeden - biraz uzunca sürdü bu. Sonra, ansızın, birdenbire, düğünce; insanı titreten bir korku; ne durumda olduğumu anlamak için uğraşıp didinişim.

Sonra, gene duygusuzluk âleminde erimek isteği, dayanılmaz bir istek. Sonra ruhun yeniden hızla canlanması; hareket etmek için bir davranma; başarı. Yargılanışımı, yargıçları, duvarlardaki kara kumaşları, yargıyı, bitkinliğimi, bayılışımı, hepsini olduğu gibi hatırlayış. Bunlardan sonra geçmiş olan olayları bütünüyle unutuş; onları başka bir gün, uzun uzun uğraşarak, şöyle böyle hatırlayabildim.

Daha gözlerimi açmamıştım. Sırtüstü yatmakta olduğumu hissediyordum, bağlı değildim. Elimi uzattım, ıslak, sert bir şeyin üstüne, bütün ağırlığı ile düştü. Dakikalarca, onun orada öylece kalmasına katlandım, bir yandan da nerede olduğumu, başıma neler geldiğini gözümde canlandırmaya çalışıyordum.

Görme duygumu kullanmak istiyordum, ama cesaretim yoktu. Çevremdeki şeylere ilk olarak bakmak beni korkutuyordu. Korkunç şeyler görmekten çekindiğim için değil, ya görülecek hiçbir şey yoksa diye korkuyordum. Sonunda, tam bir kalp kırıklığı ile, gözlerimi birden

açıverdim. Umduğum başıma gelmişti. Sonsuz gecenin karanlığı her yanımı kuşatıyordu.

Nefes almaya savaştım. Karanlığın kalınlığı sanki üstüme bastırıyor, beni boğuyordu. Hava basıncı dayanılacak gibi değildi. Sessizce yatıyor, kafamı işletmeye çalışıyordum Engizisyonda olan bitenleri düşündüm, onlardan bereket ederek nerede olduğumu belki çıkarabilirim diyordum. Yargı okunmuştu; bana, nedense, pek eski bir şey gibi geliyordu onun okunması, üstünden sanki uzun zaman geçmişti. Gene de, bir an bile, ölmüş olabileceğim aklıma gelmedi. Romanlarda böyle şeyler okuruz, ama bu gibi düşünceler gerçek varlıkla bağdaşamaz; - öyleyse neredeydim, ne durumdaydım? Benim bildiğim ölüm cezasına çarptırılanlar törenle yakılırlardı, bu törenlerden biri yargılandığım günün gecesine rastlıyordu.

Yoksa, aylarca sonra yapılacak olan öbür töreni beklemek üzere gene eski zindanıma mı atılmıştım? Olacak şey değildi bu. Kurbanları hemen cezalandırırlardı. Üstelik, benim daha önce yattığım zindanın yerleri, döşemesi, Toledo’daki bütün hücreler gibi, taştandı, sonra böyle büsbütün ışıksız da değildi.

Korkunç bir düşünce birden bütün kanımı kalbime toplayıverdi, kısa bir zaman, gene duygusuzluk içinde eriyip gittim. Kendime gelince, hemen ayağa fırladım, her yanım tir tir titriyordu. Kollarımı çılgınca hareketlerle sağa, sola, öne, arkaya, yukarı doğru savurdum. Hiçbir şeye dokunmadı ellerim; gene de bir adım bile atmaya çekiniyor, ya bir mezarın duvarlarına çarparsam diye korkuyordum. Bütün vücudumdan ter boşanıyor, alnımda büyük, soğuk taneler beliriyordu. Sonunda, bu şüphenin yarattığı işkence dayanılmaz hale geldi; kollarımı öne doğru uzatarak yavaşça ilerledim; hafif bir ışık çizgisi görmek ümidiyle gözlerimi yuvalarından dışarı uğrayacak kadar açmıştım. Adımlarca yürüdüm; gene de karanlık ve boşluktan başka bir şey yoktu. Rahat bir nefes aldım. Hiç olmazsa, korktuğuma uğramamış, kaderin o en korkunç cezasına çarpılmamıştım.

Ben böyle ihtiyatla ilerlemeye devam ederken, Toledo'da dönmekte olan korkunç işlere dair binlerce yarım yamalak dedikodu kafamda canlanıyordu. Bu zindanlar için tuhaf şeyler anlatılırdı - hep uydurma sözler olduğuna inanırdım onların - ama uydurma bile olsalar, yüksek sesle tekrarlanamayacak kadar tuhaf, korkunç şeylerdi. Toprağın altındaki bu karanlık dünyaya açlıktan ölmek için mi bırakılmıştım; yoksa, bundan bile daha korkunç bir son mu bekliyordu beni? Her şeyin, hepsinin sonu

ölümdü, bildiğimizden çok daha acı bir ölüm, bundan şüphe etmeyecek kadar iyi tanırdım engizisyon yargıçlarını. Beni uğraştıran, üzen, sadece bu işin ne zaman ve nasıl olacağıydı.

İleri doğru uzattığım ellerim sonunda katı bir engelle karşılaştı. Bu bir duvardı, taştan örülmüşe benziyordu - pürüzsüz, kaygan, soğuktu. Duvar boyunca yürüdüm; dinlediğim bir sürü eski hikâyenin bende uyandırmış olduğu itimatsızlık yüzünden adımlarımı çekine çekine atıyordum. Bu şekilde zindanımın enini boyunu anlamam mümkün değildi, duvarlar o kadar dümdüzdü ki, bütün çevreyi dolaşıp başladığım yere gelsem farkına bile varmaz, geçerdim. Bunu düşünerek, engizisyon odasına götürüldüğüm zaman cebimde olan bıçağa el attım; yerinde yoktu; elbiselerimi de almış, sırtıma kaba şayaktan boru gibi bir şey geçirmişlerdi. Çıkış noktamı belli etsin diye, bıçağı duvardaki bir çatlağa sokmayı düşünmüştüm. Zor bir durum karşısında değildim, ama kafam öylesine karmakarışıktı ki, bir an, çaresizlik için kaldığımı sandım. Sonra sırtımdaki elbisenin ucundan bir parça kopardım, yüksekliğini iyice ayarlayarak, duvardaki çatlaklardan birine, yere doğru uzunlamasına olmak üzere, yerleştirdim. Ellerimle yoklayarak zindanın çevresini dolaşırken bu paçavraya değmeden geçmem mümkün değildi. Böyle düşünüyordum ya, zindanın büyüklüğünü, yahut kendi zayıflığımı hesaba kattığım yoktu. Yerler hem ıslak, hem de kaygandı. Ayağım bir yere takılınca sendeleyerek birkaç adım attım, düştüm. Aşırı derecede yorgundum, hiç kıpırdamadan, yüzükoyun uzanıp kaldım orada; biraz sonra da uyku bastırdı.

Uyanınca, kollarımdan birini gererek uzattım, yanımda bir somun ile bir testi su buldum. Bunların oraya nasıl geldiğini düşünemeyecek kadar bitkindim, hırsla yiyip, içtim. Biraz sonra, doğrulup zindanın çevresini dolaşmaya devam ettim; sonunda, yorgun argın, kumaş parçasının durduğu yere vardım. Düşene kadar elli iki adım saymıştım; kalkıp tekrar yürümeye başladıktan sonra da kırk sekiz adım sayarak paçavraya ulaştım. Hepsi, öyleyse, yüz adımdı; iki adımı bir yarda diye hesaplarsak, zindanın çevresi elli yarda oluyordu. Duvarda birçok köşelerle karşılaşmıştım, bu yüzden mahzenin biçimini anlamam mümkün değildi; nedense burasının bir mahzen olduğunu sanıyordum.

Bu araştırmaları bir gaye ile yapmıyordum - hele ümidim hiç yoktu; - gene de belli belirsiz bir merak beni bu işe sürüklüyordu. Duvarı bırakıp, ortadan, karşı kıyıya doğru yürümeye karar verdim. Önce, son derece

ihtiyatla ilerliyordum; yer katı görünüyorsa da, üstünde kaygan, cıvık bir madde vardı. Ama biraz sonra, cesaretlendim, adımlarımı daha bir güvenle atmaya başladım - mümkün: olduğu kadar düz bir çizgi üzerinde yürümeye çalışıyordum. Bu şekilde on, on iki adım atmıştım ki, elbisemin yırtık ucu bacaklarıma dolaştı. Üstüne basmamla, yüzükoyun yere yuvarlanmam bir oldu.

Düşmenin verdiği şaşkınlık içinde, epeyce korkunç olan durumun pek farkına varmamıştım, ama birkaç saniye sonra, hâlâ orada öyle yüzükoyun yatarken, birden aklım başıma geldi. Bakın ne olmuştu: Çenem mahzenin döşemesine değiyordu, ama dudaklarımla kafamın yukarı kısımları, çenemden daha çıkık oldukları halde, hiçbir şeye değmiyorlardı. Aynı zamanda, alnım da ıslak bir dumanla yıkanıyor gibiydi; burnuma da çürümüş yosun kokusu geliyordu. Kolumu uzattım, yuvarlak bir kuyunun tam kıyısına düşmüş olduğumu anlayarak titredim; genişliğini o anda anlamam mümkün değildi. Kuyunun duvarını yoklayarak küçük bir taş parçası koparabildim, boşluğa bıraktım. Saniyelerce, taşın boşlukta düşerken kıyılara çarparak çıkardığı sesleri dinledim; sonunda, yankılar yapan bir gürültüyle sulara daldı. Aynı anda, yukarda bir yerden doğru, bir kapının hızla açılıp kapanmasını andıran, bir ses geldi; onunla beraber bir ışık çizgisi de karanlıkta çakıp yok oldu.

Bu benim için hazırlanmış olan cezaydı, anlıyordum; tam zamanında düşerek kurtulmuştum; başıma öyle bir kaza gelmiş olduğuna şükrettim. Düşmeden önce bir adım daha atmış bulunsaydım, bu dünya bir daha beni göremezdi. Kurtulduğum bu ölüm, engizisyon üzerine anlatılan hikâyelerde dinleyip de saçma bulduğum, masal deyip geçtiğim, ölümlere tıpatıp uyuyordu. Kurbanlara iki türlü ölüm vardı: Ya vücuda yapılan korkunç işkencelerle ölüm; ya ruha yapılan korkunç işkencelerle ölüm. Bana İkincisi hazırlanıyordu. Çektiğim; bunca şey sinirlerimi iyice gevşetmişti; kendi sesimi bile duysam titriyordum; beni beklemekte olan işkenceye, her bakımdan, uygun bir durumdaydım.

Her yanım titriyordu, duvara doğru emekleyerek, gerisin geriye döndüm - kuyuların korkusuna katlanmaktansa, orada ölmek daha iyi idi; zindanın çeşitli yerlerinde, kim bilir, daha böyle ne kuyular vardı. Başka zaman olsa, bu acıklı durumuma son, verecek kadar bir cesaret göstererek, kendimi kuyulardan birine atardım; ama şu anda korkakların en büyüğüydüm. Üstelik, bu kuyular üzerine okuduğum şeyleri de unutamıyordum -

engizisyonun o korkunç öldürme usullerinden hiçbirinde hayatın bir anda sona erdirilmesi diye bir şey yoktu.

İçimdeki kargaşalık beni saatlerce uyutmadı; sonunda gene dalmışım. Uyandığım zaman, yanımda, geçen sefer olduğu gibi, bir somunla bir testi su buldum. Yanıyordum susuzluktan, bir dikişte testiyi boşalttım. Herhalde ilâçlıydı - çünkü içer içmez uykum geldi. Derin bir uykuya dalmışım - ölü gibi. Ne kadar sürdüğünü bilmiyorum tabii, ama gözlerimi açtığımda çevremdeki şeyler görünür olmuştu. Önce nereden geldiğini kestiremediğim, soluk, kükürt rengi bir ışık, zindanın büyüklüğünü ve biçimini görebilmemi sağlıyordu.

Zindanın büyüklüğü bakımından tamamıyla yanılmıştım. Çevresini saran bütün duvarların uzunluğu yirmi beş yardadan fazla değildi. Bu yanılma bana dert oldu, dakikalarca hep onu düşündüm; aslında ne boş bir şeydi - çevremi sarmış olan bu korkunç şartlar altında, ben tutmuş, zindanımın enini, boyunu düşünüyordum, bundan daha saçma bir iş olabilir miydi? Ama böyle basit şeylere karşı tuhaf bir ilgi duyuyordum; ölçüde yaptığım hatanın ne olduğunu anlamaya çalıştım. Sonunda, beynimde bir şimşek çaktı, anlamıştım. Düştüğüm yere gidene kadar elli iki adım saymıştım: O zaman duvardaki kumaşa bir iki adım uzaklıktaymışım her halde; yani, mahzenin çevresini dolaşmışım da, kumaşa varmama iki adım kalmış. Sonra da işte uyudum - uyanınca, geldiğim yana doğru giderek geri dönmüş olacağım - bu yüzden de duvarların uzunluğunu gerçektekinin iki katı olarak hesaplamıştım tabii. Kafam öyle karışıktı ki, duvarı soluma alarak başladığım yürüyüşü, duvarı sağıma alarak bitirdiğimin farkına bile varmamıştım.

Zindanın biçimini hayal ederken de aklanmıştım. Ellerimle yoklaya yoklaya yürürken birçok köşeler bulmuştum; duvarların düz olduğumu hiç sanmıyordum; bambaşka bir mahzen canlanmıştı gözümde; bir baygınlık geçiren, yahut bir uykudan kalkan insanın üzerinde karanlığın etkisi işte böyle oluyor! Aslında o köşeler, duvarlardaki çukur gibi yerlerin, birbirinden çeşitli uzaklıklardaki girintilerin köşelerinden başka bir şey değildi. Mahzen dörtgen biçimindeydi. Taştan yapılmış sandığım duvarlar demirdi, yahut başka bir madenden yapılmıştı; çok büyük levhalar halindeydiler ve bu levhaların birleştikleri yerler çukur çukurdu. Papazların boş inançlarından doğmuş olan bir sürü korkunç, iğrenç resim bu maden duvarları baştan başa kaplamıştı. Şeytan şekilleri, iskeletler, daha bir sürü

korkunç şey her yanı doldurmuş, pisletmişti. Bu çirkinlik örneklerinin biçimleri belirliydi, ama renkleri solmuş, bulanıklaşmıştı; havanın rutubetinden olmalıydı. Yere baktım, taş. Ortada, kıyısına düştüğüm, ağzı açık kuyu vardı; başka kuyu da yoktu zindanda.

Bütün bunları zorlukla görebildim, epeyce kuvvet harcadım - çünkü ben uyurken durumumu değiştirmişlerdi. Alçak bir tahta kerevetin üstünde, boylu boyumca, sırtüstü yatıyordum. Kayışa benzeyen bağlarla kerevete sıkı sıkıya bağlanmıştım. Bu bağlar bütün vücudumu kaplıyordu; sadece kafam, biraz da sol kolum serbestti, gayret edersem onu uzatıp yerdeki toprak bir tabaktan yemeğimi alabilirdim. Testinin kaldırılmış olduğunu korkuyla gördüm. Korkuyla diyorum - çünkü dayanılmaz bir susuzluk duyuyordum. Görünüşe bakılırsa, cellâtlarım bu susuzluğu daha da arttırmak istiyorlardı - tabaktaki yemek kıyasıya baharlanmış bir et parçasıydı.

Gözlerimi kaldırıp mahzenin tavanına baktım. Yüksekliği otuz kırk ayak kadardı, yapısı tıpkı yan duvarlar gibiydi. Levhalardan birindeki iyice belirli bir şekil, bütün dikkatimi üzerine çekti. Bu bir Zaman resmiydi, bildiğimiz resimlerine benziyordu, ama elinde, tırpan yerine, eski duvar saatlerinde gördüklerimizi andıran, büyük bir sarkaç tutuyordu; ilk bakışta onun da resmin içinde olduğunu sandım. Ama bu makinenin görünüşünde beni daha dikkatle bakmaya zorlayan bir şey vardı. Gözlerimi dikip, doğrudan doğruya ona baktım; (tam benim olduğum yerin üzerindeydi); sallanıyordu sanki, yahut bana öyle geliyordu. Bir an daha geçti, artık emindim, sallanıyordu. Kısa, çok ağır bir sallanıştı bu. Bir zaman, onu korkuyla seyrettim; şaşkınlığım korkumdan da baskındı. Sonunda onun bu tembel hareketlerini gözlemekten yorularak başka şeylere bakmaya başladım.

Hafif bir ses dikkatimi çekti, gözlerimi yere çevirdim, döşemenin üstünde iri fareler geziniyordu. Yattığım yerden, sağıma düşen, kuyuyu görebiliyordum, onun içinden çıkmışlardı. Baktığım sırada da, etini kokusuyla gözleri dönmüş, aç hayvanlar, sürü sürü, koşuşa koşuşa çıkıyorlardı kuyudan. Eti onlardan kurtarmak epeyce dikkat isteyen, yorucu bir iş oldu.

Yarım saat geçmişti, belki de bir saat (artık saatleri pek kestiremiyordum), gözlerimi bir daha yukarı kaldırdım. Gördüğüm şey beni şaşkına çevirdi. Sarkacın sallanma alanı artmış, bir yardaya yakınlaşmıştı.

Bunun tabii bir sonucu olarak, hızı da artmıştı. Ama beni asıl şaşırtan, onun göze görünür derecede alçalmış olmasıydı. Baha dikkatle baktım, tam ucunda, yeni ay biçiminde, parlak bir çelik gördüm - ne kadar korktuğumu artık söylemeyeceğim - ayın kıvrık uçları yukarı doğruydu, aralarındaki uzaklık bir ayak kadardı, alt yanı ise ustura gibi keskindi. Gene bir ustura gibi, ağır, kaba görünüşlüydü, yukarı doğru daha daralıyor, kalınlaşıyordu. Üst yanından bir çubuk yükseliyordu, bakırdan yapılma, ağır bir çubuk; hepsi birden havada sallanırken ıslık gibi bir ses çıkıyordu.

Papazların, işkence yapmaktaki bütün, inceliklerini göstererek, hazırladıkları bir sondu bu, şüphem kalmamıştı artık. Engizisyonun gözcüleri kuyu işini öğrenmiş olduğumu anlamışlardı - kuyu, benim gibi küstah düşmanlara hazırlanmış bir ölümdü - kuyu, cehennem demekti, engizisyonun en büyük cezası olduğu söylenirdi. Beklenmedik bir kaza beni kuyuya düşmekten kurtarmıştı; şaşırtıcı işler; yahut işkence tuzakları, bu zindanlardaki karmakarışık ölümlerin önemli bir özelliğiydi, bunu biliyordum. Düşmediğimi görünce gelip beni onun içine itemezlerdi, şeytanlıklarına yakışmazdı böyle bir şey, bu yüzden de (başka çaresi olmadığı için) değişiklik yapacak, daha hafif bir ölüm seçeceklerdi. Daha hafif! Bu kelimeyi böyle bir yerde, böyle bir anlamda kullanmak, tuhafıma gitti, acımın arasında gülümsedim.

Çeliğin gidip gelişini sayarak geçirdiğim, o ölümden beter korku saatlerini, uzun saatleri anlatıp da ne olacak! Santim santim - çizgi çizgi - yüzyılların yavaşlığıyla geçen zamanın ancak belirtebildiği bir alçalışla - aşağı, durmadan aşağı iniyordu! Günler geçti - pek çok günler geçmiş olmalı, - sonunda, acı nefesiyle beni yelpazeleyecek kadar alçaldı, yakınlaştı. Keskin çeliğin kokusu burnuma doluyordu. Dua ettim - şunu biraz daha hızlı indirin diye, usandırırcasına yalvardım göklere. Çılgına dönmüştüm, o korkunç bıçağın sallanışına doğru kendimi kaldırmaya savaşıyordum. Sonra birden duruldum, pırıl pırıl gelen ölüme gülümseyerek baktım, ender bulunan bir oyuncak karşısındaki çocuklara benziyordum.

Bir zaman duygularım benden uzaklaşıverdi; pek kısa sürdü bu; çünkü, tekrar kendime geldiğimde, sarkaçta belli bir alçalma yoktu. Ama belki de uzun sürmüştür - beni gözleyen şeytanlar bayıldığımın da farkına varmışlardır elbette, yaptıkları işin iyice tadını çıkarmak için ayılmamı beklemiş, sarkacı olduğu yerde tutmuşlardır. Ayrıldığım zaman, kendimi son derece - ah! anlatılmayacak kadar - bitkin, yorgun hissediyordum, sanki

uzun bir müddet aç kalmıştım. Bunca işkencenin arasın da bile olsa, insan yemeğini unutamıyor. Canımı yakan bir gayretle sol kolumu, bağlarımın izin verdiği kadar uzatıp farelerden kalan et parçasını yakaladım. Onu dudaklarımın arasına soktuğum anda, kafamda yarım bir düşünce, bir sevinç doğdu - bir ümit. Benim ne alış verişim olabilirdi ümitle? Dediğim gibi, yarım bir düşünceydi bu - insanın hiçbir zaman tamamlanmayacak olan daha böyle ne düşünceleri olur! Bir sevinç - bir ümit düşüncesiydi, anlamıştım; ama daha doğarken yok olmuştu. Onu tamamlamak - elimden kaçırmamak için boşuna savaştım. Çektiğimi uzun acılar yüzünden kafam işlemez olmuştu. Bir aptal - bir budalaydım.

Sarkacın gidip gelişi benim yatış yönüme tam dikti. Yarım ay biçimindeki çelik, kalbimin üzerine gelecek gibi ayarlanmıştı. Önce elbisemin kumaşını kesecekti - sonra dönüp gene geçecekti kestiği yerden - sonra bir daha - bir daha. Korkunç derecede geniş gidip gelişi (otuz ayak, belki daha fazlaydı), ıslıklar çalarak inişiyle, çevremdeki demir duvarları ikiye bölecek kadar kudretliydi, gene de benim elbisemi kesip ayırması dakikalarca sürecekti. Bu düşünceyle durdum. Daha ilersini düşünmeye cesaret edemedim. Bütün dikkatimi vererek, inatla durdum onun üzerinde - sanki, daha ilersini düşünmezsem, çeliği de orada durdurabilecektim. Yarım ay biçimindeki bıçağın elbisemin üstünden geçerken çıkaracağı sesi - kumaşın sürtünmesiyle sinirlerimi saracak olan o tuhaf titremeleri düşünmeye uğraştım. Dişlerim gıcırdamaya başlayana kadar hep bu boş şeyleri düşündüm.

Aşağı - hep aynı hızla aşağı doğru iniyordu. Sallanışının hızı ile alçalışının hızını karşılaştırmaktan çılgınca bir zevk alıyordum. Sağa doğru - sola doğru - geniş bir alanda uzaklaşıyor - cehennemlik bir ruhun çığlığıyla! Kalbime işliyor, kaplanların sessiz adımlarıyla geliyordu! Bu gidiş gelişlerle birlikte ben de bir gülüyor, bir haykırıyordum.

Aşağı - hiç ara vermeden, hiç acımadan aşağı! Göğsümün on santimi üzerinden geçiyordu! Sol kolumu kurtarmak için bütün gücümle - çılgınca - çabaladım. Dirseğimden aşağısı serbestti. Elimi, büyük bir gayret harcayarak, tabaktan ağzıma kadar götürebiliyordum, ama işte o kadar. Dirseğimdeki bağı bir koparsam, sarkacı yakalar, durdurmaya çalışırdım. Bir çığı bile durdurmaya kalkacak bir haldeydim.

Aşağı - duralamadan - sakınmadan aşağı! Her sallanışta nefes nefese kalıyor, çırpınıyor, bir sinir hastası gibi büzülüyordum. Gözlerim sarkacın

uzaklaşıp yükselişini, artık canımı yakmayan bir ümitsizlikle, takip ediyor, inişin başlamasıyla birlikte kasılıp yumuluyorlardı; oysaki, ölüm bir kurtuluştu, ah, sözle anlatılamayacak bir kurtuluş! Gene de bu keskin, parlak baltanın azıcık daha alçalınca göğsümü yarıp geçeceğini düşünmek bütün sinirlerimi geriyor, beni tir tir titretiyordu. Ümit sebep oluyordu buna, sinirlerim onun yüzünden geriliyordu - ben onun yüzünden büzülüyordum. Ümit - her türlü işkencenin üstünde, ötesinde olan ümit - engizisyon zindanlarında ölümü bekleyenlerin kulağına bile kurtuluşu fısıldayan ümit!

Baktım, on on iki kere daha gidip geldikten sonra elbiseme değecek - bunu görünce birden ruhuma ümitsizliğin keskin, ağır durgunluğu çöktü. Saatlerdir - belki de günlerdir - ilk olarak düşündüm. Beni saran bu sargı, yahut kayış tek parçaydı. Ayın ayrı birçok sargılarla bağlı değildim. Ustura gibi çeliğin ilk dokunuşu sargıyı kesip ikiye ayırdı mı, sol elimin yardımıyla, belki de onu büsbütün çözebilirdim. Bıçağın yakınlığı nasıl korkunç olurdu o zaman! En hafif bir kıpırdanma ölüm demekti! Kem o engizisyon kölelerinin bunu daha önceden görmemiş olmaları, böyle bir kurtuluş yolunu açık bırakmaları mümkün müydü? Sargının tam sarkacın altına gelen yerden geçmesi olacak şey miydi? Bu zayıf ve, görünüşe göre, son ümidimin de yıkılacağından korka korka, kafamı kaldırıp göğsüme baktım. Sargı bütün vücudumu; kollarımı, bacaklarımı, her yandan, sıkı sıkıya sarmış, - sadece öldürücü çeliğin yolunu açık bırakmıştı.

Kafamı yerine koyar koymaz beynimde bir şimşek çaktı; bunu en iyi şöyle anlatabilirim: hani size yarım bir düşünceden, bir ümit düşüncesinden söz açmıştım; et parçasını yanan dudaklarımın arasına götürdüğüm anda içimde bir sevinç, bir ümit doğmuş, ama iyice şekillenmeden yok olmuştu; işte o düşünce tamamlanarak gelmişti bu sefer, sadece bir sevinç değil, bir kurtuluş düşüncesi olmuştu. Kafamda bir bütündü - zayıf, ayakta zor duran, zor belli olan - ama gene de eksiksiz, tam bir düşünceydi. Ümitsizliğin verdiği sinirli bir kuvvetle, hemen işe giriştim.

Üstünde yatmakta olduğum alçak kerevetin çevresinde, saatlerdir, fareler kaynaşıp duruyordu. Yabani, atılgan, aç - pırıl pırıl yanan kırmızı gözleriyle bana bakmaktaydılar, sanki beni yemek için hazırlanıyor, hareketsizleşmemi bekliyorlardı. “Ne yemeklere,” diye düşündüm, “neler yemeye alışmışlardır o kuyunun içinde?”

Karşı koymak için o kadar uğraşmama rağmen, tabağın içindekileri silip süpürmüş, azıcık bir şey bırakmışlardı. Elimi tam bir alışkanlık içinde

indirip kaldırıyor, sağa sola sallıyordum; sonunda, bu hareketlerin böyle şuursuz bir benzerlik içinde sürüp gittiğini gören hayvanlar korkmaz olmuşlardı. Oburluklarının verdiği coşkunluk içinde, sık sık, keskin dişlerini parmaklarıma geçiriyorlardı. Yağlı, ağır kokulu etin kalıntılarını sargıların erişebildiğim yerlerine sürdüm, iyice sürdüm; sonra, elimi yerden kaldırıp, nefes bile almadan, sessizce yattım.

Bu değişiklik - elimin devamlı olarak yaptığı hareketlerin durması, önce, aç hayvanları bir şaşırttı, korkuttu. Büzülüp sakınarak geri çekildiler; birçoğu kuyuya doğru kaçtı. Ama bu yalnız bir an sürdü. Oburluklarına olan güvenim boş çıkmadı. Benim hareketsiz kaldığımı görünce, içlerinden bir ikisi, en korkusuzları, kerevetin üstüne sıçrayarak kayışları kokladılar. Bu bir toplu hücumun ilk işareti oldu. Kuyunun içinden yeni yeni sürüler çıkıyordu. Tahtalara tırmandılar, her yanı kaplayıverdiler - üstüme yüzlercesi birden koşuştu. Sarkacın ölçülü hareketleri onları hiç rahatsız etmiyordu. Çeliğin geçtiği yerde durmuyor, sargının yağlı yerlerine üşüşüyorlardı. Ağırlıklarını duyuyordum - üstümdeki yığınlar gittikçe büyüyor, ağırlaşıyordu. Boğazımda geziniyorlardı; soğuk dudakları dudaklarımda dolaşıyordu; onların ağırlığı altında zor nefes alıyordum; daha yeryüzünde eşi görülmemiş olan bir iğrenme duygusu ile içim kabarıyor, yapışkan bir ıslaklıkla bunalan kalbim buz gibi oluyordu. Bir dakika sonra hepsi sona erecekti. Sargının gevşediğini açıkça hissediyordum. Dahası şimdiden birkaç yerinden kopmuş olduğu belliydi. İnsan gücünü aşan bir direnişle kıpırdanmadan yatıyordum.

Hesaplarımda yanılmamıştım - bunca şeye boşuna katlanmamıştım. Artık serbest olduğumu hissediyordum. Sargı parça parça olmuş, vücudumdan aşağı sarkıyordu. Ama sarkacın ucu da göğsüme değmeye başlamıştı. Elbisemin kumaşını ikiye ayırmış, altındaki iç gömleğimi bile kesmişti. İki kere daha gidip geldi, sinirlerimde keskin bir acının dolaştığını duydum.

Ama. kurtuluş anı gelmişti. Elimi sallayınca kurtarıcılarım birbirini çiğneyerek kaçıştılar. Kayar gibi bir hareketle - ihtiyatlı, çekine çekine, yana doğru, yavaşça - sargının arasından sıyrılarak bıçağın erişemeyeceği bir yere kaçtım. O an için olsun, serbesttim, artık.

Serbest! - ve engizisyonun avucunun içinde! Korkularla dolu yatağımdan sıyrılıp zindanın taşları üstüne basmamla birlikte cehennem makinesinin hareketleri de duruverdi, görünmeyen bir kuvvet onu tavana

doğru çekti. Ta kalbime işleyen bir ders oldu bu bana. Her hareketimin gözlendiğine şüphe yoktu. Serbest! - bir işkencenin sonundaki ölümden kurtulmuştum, bir başka işkencede ölümden daha beter şeylere katlanmak için. Bu düşüncenin verdiği sinirlilik içinde, gözlerimi çevremi saran demir duvarlara çevirdim. Tuhaf bir şey - önce iyice seçemediğim, anlayamadığım bir değişiklik - artık iyice görülüyordu, bir değişiklik olmaktaydı zindanda. Uykulu, titrek bir dalgınlık içinde, dakikalarca, bu değişikliğin ne olduğunu anlamak için boşuna kafa yordum. O arada, ilk olarak, mahzeni aydınlatan kükürt rengi ışığın nereden geldiğini gördüm. Duvarlar döşemenin üstüne oturtulmuş değildi, diplerinde bir buçuk santim kalınlığında yarıklar vardı; işte o sarı ışık, zindanı çepçevre saran, bu yarıklardan sızmaktaydı. Aralarından bakmaya uğraştım, ama bir şey göremedim.

Doğrulup ayağa kalktığım sırada, mahzendeki değişikliğin içyüzünü birdenbire anlayıverdim. Duvardaki şekillerin belirli olmasına karşılık, renklerin bulanık ve belirsiz olduğunu söylemiştim!, Şimdi ise, renklere bir parlaklık gelmişti; ikide bir yanıp tutuşan, insanı korkutan bir parlaklıktı bu; hayalet ve şeytan resimlerine öyle bir görünüş vermişti ki, sinirleri benden çok daha kuvvetli olan kimseler bile titremeden duramazlardı onların önünde. Şeytan gözleri, yabani, ürkütücü bir canlılıkla, binlerce yönden bana bakmaktaydı; daha önce bakıp da boş sandığım yerlerde yeni yeni şekiller belirmişti; yanmakta olan bir ateşin sarı ışığı ile pırıldayıp duruyorlardı, evet, bir ateş yanıyordu, bunun gerçek olmadığına bir türlü inandıramıyordum kendimi.

Gerçek olmadığına! - Nefes alırken burnuma kızgın demirlerin buharı geliyordu! Boğucu bir koku kaplamıştı zindanı! Benim çektiğimi işkenceyi seyretmekte olan gözlere, her an, biraz daha derin bir parıltı siniyordu. Kanlı, korkunç resimlerin üzerine gittikçe artan bir kırmızılık yayılıyordu. Soluk soluğa kalmıştım! Nefes almak için uğraşıyordum! Cellâtlarımın ne yapmak istedikleri açıktı - ah! insanların en merhametsizleri! ah! iblisler! Kızarmaya başlayan demirlerden uzaklaşarak mahzenin ortasına gittim. Alevlerin getirmekte olduğu ölümü düşünürken, kuyunun serinliğini hatırlamak ruhuma bir ferahlık verdi. Hemen kıyısına koştum. Zayıf bakışlarımı içine eğdim. Işıklarla tutuşan tavanın parıltısı kuyunun en kuytu köşelerini bile aydınlatıyordu. Gene de, bir an, ruhum gördüğüm şeyin manasını anlamak istemedi. Ama o dayatarak - çabalayarak, sonunda, zorla kabul ettirdi kendini - korkuyla büzülen düşüncelerimin arasına bir ateş gibi

daldı. Ah! anlatacak gücüm olsa! - ah! korku! - ah! bütün korkulara katlanılır, buna katlanılmaz! Bir çığlık atarak, kuyunun kıyısından çekildim, ellerimi yüzüme kapattım - acı acı ağlıyordum.

Sıcak hızla artıyordu, gözlerimi kaldırıp çevreme bir baktım, sıtma nöbetine tutulmuş gibi titredim. Mahzende ikinci bir değişiklik olmuştu - bu sefer değişiklik duvarın biçimindeydi. Gene, bir zaman, ne olduğunu anlamak için boşuna kafa yordum. Ama uzun sürmedi bu, anladım. İki kere ellerinden kurtulmuş olmam engizisyonun intikamına hız vermişti, artık oyun edemeyecektim Ölüme. Mahzenin dörtgen biçiminde olduğunu söylemiştim. Şimdi ise, karşılıklı iki köşenin açıları daralmıştı - öbür iki köşe de, onların daralması yüzünden, genişlemişti. Duvarlar hızla birbirine yaklaşıyor, hafif bir gürültü, yahut inilti gibi bir sesle, üstüme doğru geliyordu. Bir anda mahzen baklava biçimini alıverdi. Ama değişme bu kadarla kalmadı - kalmasını da istemiyordum hani, hiçbir ümidim yoktu. Sonsuz bir dinlenişi getirecek olan bir hırka gibi, o kırmızı duvarları göğsümün üstünde kavuşturabilirdim. "Ölüm,” diyordum, “kuyudakinden başka, hangi ölüm olursa olsun seve seve katlanırdım!” Budala! Bu yanan duvarların beni kuyuya doğru götürmekte olduklarını nasıl anlayamamıştım? Demirlerin sıcaklığına dayanabilir miydim? Yahut dayansam bile, onların itişine karşı koyabilir miydim? Baklava biçimi duvarlar daraldıkça daralıyordu, bu iş o kadar hızlı oluyordu ki, durup şöyle bir çevremle bakacak zaman bile bulamıyordum. Ağzı açık kuyu, daralan mahzenin tam ortasında kalmıştı, en geniş yer onun bulunduğu yerdi. Büzülüp geriledim - ama kapanan duvarlar beni ileri doğru itti. Yanmış, kavrulmuş vücuduma, zindanın taşlarında ancak birkaç santimlik yer kalmıştı. Artık karşı koymuyordum; ruhumun acısı, ümitsizliğimi anlatan yüksek, uzun, son bir çığlıkla içimden taştı. Kuyunun kıyısında sendelediğimi hissettim - gözlerimi yumdum.

Birbirine karışan insan sesleri! Birçok trampetin çalışına benzeyen bir gürültü! Gök gürlemesini andıran keskin bir demir gıcırtısı! Yanan duvarlar birden geri çekildi! Baygın bir halde kuyunun içine düşeceğim sırada uzanan bir kol kolumu yakaladı. General Lasalle’in koluydu bu. Fransız ordusu Toledo’ya girmişti. Engizisyon, düşmanlarının elindeydi.

Oval Portre

Uşağımın, ağır yaralı halimde beni açıkta gecelemeye bırakmaktansa her şeyi göze alıp zorla içeri soktuğu şato, kim bilir ne kadar zamandır Apeninlerin üzerindeki esrarlı azamet ve hüzün yığınlarından biriydi; hep böyle şatolardan bahseden Mrs. Radcliffe'in hayal ettiklerinden farksızdı. Görünüşe göre bu yakınlarda, bir zaman için terk edilmişti. Biz en az ihtişamla döşenmiş küçük bir daireye yerleştik. Burası binanın uzak bir kulesindeydi. Süsleri zengin olmakla beraber, yıpranmış ve eskiydi. Duvarlarına altın arabesk çerçeveler içinde birçok canlı modern resimler ve perdeler asılmıştı. Odalar türlü şekilde eski silâhlar ve harp ganimetleriyle donatılmıştı. Yalnız duvarlara asılı olmayıp, binanın garip mimarîsinin neticesi olan birçok girinti ve çıkıntılarına dayatılan bu resimlere, henüz başlayan buhranlarım yüzünden derin bir alâka duyuyordum. Onun için (zaten gece olduğundan) Pedro'ya pencerelerin ağır kepenklerini kapamasını söyledim. Başucumdaki yüksek şamdanın mumlarını yakmasını ve yatağı tamamıyla örten saçaklı siyah kadife perdeleri açmasını emrettim. Bütün bunların yapılmasını isteyişimin sebebi, şayet uyku tutmazsa, resimleri seyretmek ve yastığımın üzerinde bulduğum bir kitabı okumaktı - anlaşılan bu kitap, duvardaki resimleri inceleyen bir eserdi.

Uzun uzun okudum, dikkatle, yakın bir alâkayla seyrettim. Saatler büyük bir sürat ve ihtişamla uçup gittiler. Nihayet gece yarısı geldi. Şamdanın yeri beni memnun etmedi. Uyuklayan uşağımı rahatsız etmeden, şamdana zorlukla ellerimi uzatarak onu, kitabımı daha iyi aydınlatacak bir yere koydum. Fakat bu hareketin umulmadık bir tesiri oldu. Mumların ışığı şimdi, o zamana kadar karyolanın gölgesinde kalan bir köşeyi aydınlattı. Böylece o parlak ışığın içinde, evvelden farkına varmadığım bir resim gördüm. Bu resim, henüz kadınlık çağına giren bir kızın portresiydi. Resme şöyle bir baktım sonra gözlerimi kapadım. Böyle yapışımın sebebini önce kendim bile bilmiyordum. Ama gözlerim kapalı kaldığı müddetçe zihnimde

bu sebebi araştırdım. Bu, gözlerimin beni aldatmadığına inanmak ve muhayyilemi sükûnet ve huzura kavuşturup emin bir gözle bakmak için yapılmış ani bir hareketti. Biraz sonra resme tekrar uzun uzun baktım.

Gördüğümün doğru olduğundan artık şüphe etmiyordum, edemezdim. Çünkü resmin üzerine vuran mumların ilk parıltısı duygularımın, içine düşmekte olduğu rüyalı dalgınlığı gidermiş ve beni iyice sarsarak uyandırmış gibiydi. Portre, söylediğim gibi bir genç kızındı. Sully'nin yaptığı resimlerdeki çok beğenilen başları andıran, teknik tabiriyle "vignette" tarzında yapılmış yalnız bir baştan ve omuzlardan ibaretti. Kollar, göğüs ve hatta parlak saçların nihayetleri resmin fonunu teşkil eden müphem ve koyu karanlık içinde fark olunamayacak şekilde erimişti. Çerçeve ovaldi, Arapkârî, zengince yaldızlanmış ve menevişliydi. Bir sanat eseri olarak hiçbir şey bu resimden ziyade takdire lâyık olamazdı. Fakat beni böyle birdenbire sarsan ne eserin yapılış tarzı, ne de çehrenin harikulâde güzelliğiydi. Asıl beni hayrete düşüren, yarı uyku halinde birdenbire sarsılan muhayyilemin bu başı yaşayan bir insana benzetmesiydi. Bir bakışta resmin, üslûbun ve çerçevenin hususiyetlerini hemen fark etmiştim; bunlar, deminki fikri hemen dağıtıyorlar, hatta akla gelmesine bile yer bırakmıyorlardı. Bu cihetleri ciddî surette düşünerek, yarı oturmuş, yarı uzanmış vaziyette, belki bir saat gözlerim portreye dikili kaldım. Nihayet, tesirinin sırrını çözdüğüme kanaat getirerek yatağın içine düştüm: Evet, resmin sihrini o mutlak canlılığında bulmuştum. Bu beni önce şaşırttı, allak bullak etti, nihayet sindirip ürküttü. Derin ve saygılı bir korku ile şamdanı eski yerine koydum. Sonsuz heyecanıma sebep olan şey bu suretle gözümün önünden kalkmış oluyordu. Telâşla resimleri tahlil eden ve hikâyelerini anlatan o kitabı aradım. Beyzî portreyi gösteren numarayı çevirerek şu müphem ve garip kelimeleri okudum:

"O, benzerine az rastlanır bir güzelliğe sahip ve cazibesi kadar, neşesi de sonsuz olan bir genç kızdı. Ressamı görüp sevdiği ve onunla evlendiği an, hayatının uğursuzluk saati çaldı. Ressam, ateşli, çalışkan, sert ve zaten eşini sanatında bulmuş bir insandı; halbuki o, benzerine az rastlanır bir güzelliğe sahip ve cazibesi kadar neşesi de sonsuz olan bir genç kızdı; şen, güler yüzlü, bir karaca yavrusu kadar oyunbaz, her şeye sevgi besleyen, kıymet veren, yalnız rakibi sanattan nefret eden, yalnız sevgilisini ondan ayıran palet ve fırçalar gibi uğursuz şeylerden korkan bir genç kız. Böylece, ressamın kendi portresini yapmak istediğini işitmesi kız için müthiş bir

darbe olmuştu. Fakat kız, mütevazı ve uysaldı. Yüksek kulede, ışığın yalnız yukardan tuvalin üzerine düştüğü karanlık odada haftalarca hiç şikâyet etmeden poz verdi. Ressam içinden, saatlerce, günlerce süren işinden pek iftihar duyuyordu. Ateşli, vahşi ve huysuz bir adamdı; hülyalarında kendisini kaybediyordu, öyle ki, bu ıssız kulede ancak tepeden sızan ışığın sevgilisinin sıhhatini harap ettiğini, onu içten içe yediğini hangi göz olsa görebilecek iken, o göremiyordu. Kız, büyük bir şöhreti olan ressamın işine ne derin bir aşkla bağlı olduğunu, kendisini çok seven, fakat günden güne zayıflayan ve cesareti kırılan sevgilisini tasvir etmek için nasıl gece gündüz çalıştığını görüyor ve gülümsüyor, şikâyet etmeksizin, durmadan gülümsüyordu. Hakikaten portreyi görenler, aslına benzeyişinden, âdeta, bir mucizeden bahseder gibi, alçak sesle bahsediyorlar ve bunun yalnız sanatkârın büyük kudretinden değil, o kadar ustalıkla resmini yaptığı güzele olan derin sevgisinden geldiğini söylüyorlardı. Fakat portrenin bitmesi yaklaşınca artık kuleye kimse kabul edilmez oldu. Çünkü ressam, işinin hararetiyle vahşileşmişti ve gözlerini tuvalden karısının yüzüne bakmak için bile pek seyrek kaldırıyordu. Resme döktüğü renklerin, yanında duran sevgilisinin yanaklarından uçup gittiğini fark etmiyordu. Haftalar geçip de yapılacak az şey (ağzın üzerine vurulacak bir fırça, gözün üstüne düşürülecek bir renk) kalınca, kadının ruhu, sönmekte olan bir lâmbanın alevi gibi, bir an parladı. Artık son fırça vurulmuş, boya sürülmüştü. Bir dakika ressam, eserinin önünde hayran hayran durdu. Fakat resme bakarken titredi, rengi uçtu, benzi ölü gibi sarardı, “Gerçekten, hayatın ta kendisi oldu bu” diye haykırdı. Gözlerini birdenbire sevgilisine bakmak için çevirdi: Genç kadın ölmüştü

Marie Rogêt’nin Sırrı[1]

“MORGUE SOKAĞI CİNAYETLERİ’NİN DEVAMI”

Es giebt eine Reihe idealischer Begebenheiten, die der Wirklichkeit parallel lâuft, Selten fallen sie zusammen. Menschen und Züfâlle modificiren gewöhnlich die idealische Begebenheit, so dass sie unvollkommen erscheint, und ihre Folgen gleichfalls unvollkommen sind. So bei der Reformation; statt des Protestantismus kam das Lutherthum hervor.

Gerçek olaylarla paralel giden ülküsel olay dizileri vardır. Bunların örtüştüğü çok enderdir. Olayların ülküsel akışını genellikle insanlar ve olaylar belirler, bu yüzden bu akış kusurlu görünür ve sonuçları da aynı derecede kusurludur. Reformasyon’da da böyle oldu; Protestanlı geleceğine Luthercilik geldi. **- Novalis.**[2] **Morale Ansichten.**

Doğaüstü olaylara inanmayan insan yok gibidir; hattâ en aklı başında düşünürler bile zaman zaman belli belirsiz, ama kendilerini heyecanlandıran bir inanç beslerler bu tür şeylere. Bu inanca yol açan rastlantılar öyle hayret vericidir ki, mantık onların basit rastlantılar olduğunu kabullenemez. Böyle duygular -çünkü bahsettiğim o belirsiz inanç asla düşüncenin gücüne sahip değildir- rastlantı doktrinine ya da teknik adıyla Olasılık Hesabı’na başvurulmazsa genellikle bastırılamaz. Bu Hesap temelde tamamen matematikseldir. Bu yüzden bilimlerin en pozitifinin spekülasyonlarının, en belirsiz ve manevi olanına uygulanması gibi tuhaf bir durumla karşı karşıya kalırız.

Şimdi açıklamam istenen sıradışı ayrıntıların, zamansal ardışıklık içindeki bir dizi anlaşılmaz rastlantının ana öğesini teşkil ettiği görülecektir. Bunların ikincil ya da son öğesi bütün okuyucular tarafından bilinmektedir: MARY CECILIA ROGERS’ın yakın zamanda New York’ta öldürülmesi.

Bir yıl kadar önce, Morgue Sokağı Cinayetleri adlı bir yazımda dostum Şövalye C. Auguste Dupin’in zihinsel niteliklerinin son derece etkileyici bazı yönlerini betimlemeye giriştiğimde, bu konuyu tekrar ele alacağım aklımın ucundan bile geçmemişti. Amacım bu kişinin karakterini betimlemekti; ve Dupin’in tuhaf kişisel özelliğini sergilemesine yol açan o çılgınca olaylar zinciri sayesinde bu amacıma tamamen ulaştım. Başka örnekler de verebilirdim, ama daha fazla kanıt sunmama gerek yoktu. Ancak son zamanlarda ortaya çıkan şaşırtıcı olaylar yeni ayrıntılar öğrenmemi sağladı. Bunlar zorla elde edilmiş itiraflar niteliğini taşımaktadır. Son zamanlarda duyduğum şeylerden sonra, çok uzun süre önce duyup gördüklerim konusunda suskun kalmam gerçekten tuhaf olurdu.

Şövalye, Madam L’Espanaye ile kızının ölümlerinin sırrını çözdükten sonra bu konuyu hemen kafasından attı ve eski alışkanlıklarına geri dönüp içine kapandı ve derin düşüncelere daldı. Ben de her an soyut düşüncelere kapılmaya hazır biri olduğumdan onunla iyi uyuşuyordum. Faubourg Saint Germain’deki evimizde kalmayı sürdürüp gelecek hakkında hiç kafa yormadan vaktimizi sadece şimdiki zamanda, sakince uyuklayarak ve etrafımızdaki sıkıcı dünyayı yoğurup düşlere dönüştürerek geçirmeye başladık.

Ama bu düşlerin bazen kesintiye uğratıldığı oluyordu. Arkadaşımın Morgue Sokağı’ndaki dramda oynadığı rol, Paris polisinin dikkatini çekmişti. Dupin ismini duymayan polis kalmamıştı. O ölümlerin sırrını çözmesini sağlayan basit çıkarımları benden başka kimseye, hattâ Komiser’e bile açıklamamış olduğundan, bu olayın neredeyse bir mucize olarak nitelendirilmesi ya da Şövalye’nin analiz yeteneğinin sezi olarak algılanması şaşırtıcı değildi. Açık sözlü biriydi, bu önyargılara kapılanlar kendisine soru sorsaydı herkese gerçeği açıklayabilirdi aslında; ama bu olaya olan ilgisini çoktan yitirmişti ve bu açıklamaları kendiliğinden yapmaya üşeniyordu. Böylece polislerin ilgi odağı haline geldi. Ona çeşitli vakalar konusunda defalarca başvurdular. bunların en dikkat çekicilerinden biri Marie Rogêt adlı genç bir kızın öldürülmesiydi.

Bu olay Morgue Sokağı’ndaki katliamdan iki sene sonra gerçekleşti. Marie (adı ve soyadı o talihsiz “puro satıcısı” kızınkine olan benzerliğiyle hemen dikkat çekecektir) bir dul olan Estelle Rogêt'nin tek kızıydı. Babası kız bebekken ölmüştü. Babasının ölümüyle öykümüzün konusunu teşkil eden cinayetten on sekiz ay öncesine kadarki dönemde ana-kız birlikte

Pavèe Saint Andree Sokağı’nda yaşadılar.[3] Madam bir pansiyon işletiyor, kızı da ona yardım ediyordu. Kız yirmi iki yaşına gelene dek bu şekilde yaşadılar. Yirmi iki yaşına girdiği sırada güzelliği bir parfüm satıcısının dikkatini çekti. Bu adamın Palais Royal’in bodrum katında bir dükkanı vardı; müşterileri de genelde o semtte cirit atan ve her şeyi göze almış maceraperestlerdi. Mösyö Le Blanc[4] güzel Marie’yi parfümeri dükkanında çalıştırmakla sağlayacağı avantajların farkındaydı. Madam biraz ikircikte kalsa da kız, yaptığı teklifi hemen kabul etti.

M. Le Blanc’ın beklentileri gerçekleşti ve o canlı grisettenin çekiciliği dükkanının kısa sürede tanınmasını sağladı. Kız çalışmaya başlayalı bir yıl geçmişti ki hayranları onun birden ortadan kaybolmasıyla şaşkına döndü. Mösyö Le Blanc kızın nereye gittiğini bilemiyordu. Madam Rogêt de kaygıya ve dehşete kapılmıştı. Gazeteler hemen bu konuyu ele aldı ve polis tam ciddi bir soruşturma başlatmak üzereyken Marie bir hafta sonra, güzel bir sabah parfümeriye her zamanki saatinde, sağlıklı ama biraz üzgün bir halde geldi. Oldukça özel nitelikli bir sorgulama dışında hiçbir soruşturma yapılmadı. Mösyö Le Blanc hiçbir şey bilmediği konusunda ısrar ediyordu. Marie geçen haftayı köydeki bir akrabasının yanında geçirdiğini söylüyor, Madam da bunu destekliyordu. Böylece konu kapandı ve unutuldu, çünkü kız göründüğü kadarıyla meraklıların sorularından kurtulmak için kısa süre sonra parfümeriden ayrıldı ve annesinin Pavèe Saint Andree Sokağındaki evine kapandı.

Evine geri dönmesinden beş ay sonra ikinci kez ortadan kaybolunca arkadaşları kaygıya kapıldı. Üç gün geçtiğinde ondan hâlâ haber alınamamıştı. Dördüncü gün cesedi Seine[5] Nehri’nde, Saint Andree Sokağı’nın karşısındaki kıyıda, bir kenar mahalle olan Barrière du Roule'un[6]yakınında bulundu.

Bu cinayet, hem korkunçluğu (çünkü cinayet olduğu hemen anlaşılmıştı), hem de kurbanın gençliği ve güzelliği yüzünden, ama en çok da tanınmışlığı nedeniyle duyarlı Parislilerin büyük bir heyecana kapılmasına yol açtı. Bu kent sakinlerinde böylesine genel ve yoğun bir etki yaratan başka bir olay anımsamıyorum. Haftalarca bu konu konuşuldu. Hattâ güncel politik meseleler bile unutuldu. Komiser katili bulmak için büyük çaba harcadı. Paris polis gücünün tamamı da ellerinden geleni yaptı elbette.

Ceset bulununca katilin kısa sürede yakalanacağı düşünülmüştü, ama bir hafta sonra hâlâ katilin izine rastlanmayınca bir ödül konulması gerekli görüldü. Ödül sadece bin franktan ibaretti, çünkü -çok akıllıca yürütüldüğü söylenemese de- bu arada soruşturma hızla sürdürülüyordu. Pek çok kişinin sorgulanmasına karşın sonuç alınamadı. Cinayetin sırrının çözülememesi, hiçbir ipucunun bulunamaması halkın ilgisini iyice artırdı. Onuncu günün sonunda ödülün iki misline çıkarılmasına karar verildi. Bu da kâr etmeyip ikinci hafta bittiğinde de hiçbir ipucu elde edilemeyince Paris'te polise karşı genelde beslenen önyargı pek çok ciddi emeutes'e[7] yol açtı. Bunun üzerine Komiser katilin ya da birden fazla suçlu varsa katillerden birinin yakalanmasını sağlayacak ipucu getirene yirmi bin frank verileceğini duyurdu. Ayrıca suç ortaklarından biri diğerlerini ele verirse bağışlanacağı açıklandı. Ayrıca bir grup vatandaş da ilanlar asarak Komiser'in koyduğu ödüle ek olarak kendilerinin de on bin frank vereceğini bildirdiler. Böylece toplam ödül otuz bin franga çıkmıştı. Kızın pek zengin olmadığını ve büyük şehirlerde bu türden cinayetlerin sık sık işlendiğini göz önüne alırsak, bu oldukça büyük bir meblağ idi.

Artık bu cinayetin sırrının hemen çözüleceğinden kimsenin kuşkusu yoktu. Ama birkaç kez birileri tutuklansa da tutuklanan kişiler aleyhinde delil bulunamadı. Bu yüzden serbest bırakıldılar. Tuhaf gelebilir ama cesedin bulunmasının üçüncü haftasında hâlâ bir ipucu elde edilememişti. Halkın böylesine ilgisini çeken bu meseleyi Dupin ile ben ancak bu aşamada işittik. Üstünde tamamen odaklandığımız işlerle meşgul olduğumuzdan neredeyse bir aydır dışarı çıkmıyor, gündelik gazetelere şöyle bir göz gezdirip sadece politik yazıları okuyorduk. Cinayeti ilk kez bizzat G—'den işittik. 13 Temmuz 18—'de, ikindi vakti bizi ziyaret etti ve gecenin geç vakitlerine kadar kaldı. Katilleri bulamamak sinirini bozmuştu. İtibarının tehlikede olduğunu -tam bir Parisli edasıyla- söyledi. Hattâ onuru bile tehlikedeydi. Halkın gözü üstündeydi. Bu gizemin çözülmesi için yapmayacağı fedakarlık yoktu. Monoton bir sesle epey konuştuktan sonra Dupin'in dirayetini övdü ve ardından ona açık ve cömert bir teklif yaptı. Bu teklifin ne olduğunu açıklayamam, ama bu yazının konusuyla ilgisi olmadığını söyleyebilirim.

Arkadaşım bu iltifata elinden geldiğince itiraz etti, ama teklifi hemen kabul etti, getireceği avantajlar tamamen geçici olsa da. Anlaşma yapıldıktan sonra Komiser hemen kendi fikirlerini açıklamaya girişti. Bu

uzun açıklamaları elindeki kanıtlara dayandırdı. Biz henüz bu kanıtlar konusunda bilgi sahibi değildik. Epey konuştu ve söyledikleri şüphesiz bilgece laflardı. Vakit ilerlemiş, üstümüze bir uyuşukluk çökmüştü. Ben arada sırada bazı önerilerde bulunuyordum. Dupin ise koltuğunda oturmuş, saygılı bir dikkatle dinliyordu. Bu görüşme boyunca gözlüğü gözündeydi. Komiser kalkarken Dupin'in yeşil gözlük camlarının altına baktım ve o bayıcı yedi sekiz saat boyunca sessiz, ama derin bir uyku çekmiş olduğunu anladım.

Sabahleyin Komiser'den verdiği ve bütün kanıtları içeren bir raporla çeşitli gazete ofislerinden bu üzücü olaya ilişkin olarak yayımlanmış bütün yazıların birer kopyasını aldım. Yanlışlığı kesinlikle kanıtlanmış her şeyden arındırılınca, eldeki bilgiler şunlardı:

Marie Rogêt annesinin Pavèe Saint Andree Sokağı'ndaki evinden yirmi iki Haziran 18— Pazar sabahı saat dokuz civarında çıkmıştı. Çıkarken sadece Mösyö Jacques St. Eustache[8] adlı biriyle konuşmuş ve ona günü Drômes Sokağı'nda oturan teyzesiyle geçirmek niyetinde olduğunu söylemişti. Drômes Sokağı kısa ve dar, ama oldukça işlek bir yoldur. Nehir kıyısına pek uzak sayılmaz. Madam Rogêt'nin pansiyonuyla da arasında, en kısa yoldan bile iki mil vardır. St. Eustache Marie'nin kabul görmüş talibiydi. Pansiyonda kalıyor ve yemeklerini de burada yiyordu. O akşam nişanlısını almaya gidecek ve onu eve getirecekti. Ancak öğleden sonra bir sağanak başladı ve St. Eustache Marie'nin geceyi teyzesinde geçireceğini düşünerek (daha önce benzer durumlarda bunu yapmıştı) ona verdiği sözü tutma gereğini görmedi. Vakit ilerledikçe Madam Rogêt (yetmiş yaşında, yaşlı, dermansız bir kadındı) "Marie'yi bir daha asla göremeyeceği" korkusunu dile getirdi. Ama bu sözü o sırada pek dikkat çekmedi.

Pazartesi günü, kızın Drômes Sokağı'na gitmemiş olduğu anlaşıldı. Gün boyunca da görünmeyince şehrin çeşitli yerlerinde aramalar yapılmaya başlandı. Ama kayboluşunun dördüncü gününe kadar kızın durumuna ilişkin bir şey öğrenilemedi. Bu dördüncü günde (yirmi beş Haziran Çarşamba), bir arkadaşıyla Barrière du Roule'da Marie'yi aramakta olan Mösyö Beauvais[9] adlı biri, Seine Nehri'nin Pavèe Saint Andree Sokağı'nın hemen ilerisindeki kıyısında balıkçıların nehirde yüzer halde buldukları bir cesedi az önce sahile çıkardıklarını öğrendi. Beauvais cesedi görünce biraz duraksadıktan sonra parfümcü kızı tanıdı. Beauvais'nin arkadaşı kızı daha çabuk teşhis etmişti.

Yüzü kanla kaplıydı. Bu kanın bir kısmı ağzından gelmişti. Boğulanlarda görülen köpüklerden eser yoktu. Hücresel dokuların rengi solmamıştı. Boğazda çürükler ve parmak izleri vardı. Kollar göğsün üstünde ve kaskatıydı.

Sağ el sımsıkı kapalı, sol el yan açıktı. Sol bilekte iki yuvarlak iz vardı ki, bunların iplerin ya da birden fazla kez dolandırılmış bir ipin izleri olduğu açıktı Sağ bileğin derisinin bir kısmı ve sırtının tamamı, özellikle de kürek kemiği kısmı epey soyulmuştu. Boyun derisi epey şişmişti. Göründüğü kadarıyla kesik izleri ya da darbe izlerinden kaynaklanan morluklar yoktu. Boyna bir sicim öyle sıkı bağlanmıştı ki görünmüyordu. Ele tamamen gömülmüş, sol kulağın hemen altından düğümlenmişti. Sadece bu bile kızı öldürmeye yeterdi. Adli tıpta kızın bakire olduğu anlaşılmıştı. Şiddete maruz kalmıştı. Ceset bulunduğunda bu haldeydi ve arkadaşları tarafından tanınması güç olmamıştı.

Giysisi epey yırtılmıştı. Elbisenin eteğinden yırtılarak çıkarılan otuz santim eninde bir şerit bele üç kez dolanmış ve arkadan düğümlenmişti. Bu elbisenin altındaki iç etek muslinden yapılmaydı. Bundan da kırk beş santim eninde bir parça büyük bir dikkatle, son derece düzgünce yırtılıp çıkarılmıştı. Bu gevşekçe boyna bağlanmış ve sıkı bir düğüm atılmıştı. Bu muslin parçasının ve sicimin üstüne bir bonenin bağcıkları bağlanmıştı. Bu bağcıklardaki düğümler bir kadından çok bir denizcinin atacağı türdendi.

Ceset bulununca alışıldık şekilde morga götürülmedi (bu gereksiz görüldü) ve kıyıya çıkarıldığı yerin yakınına çabucak gömüldü. Beauvais’nin çabaları sayesinde bu olay olabildiğince örtbas edildi. Halk günler boyunca bu olaydan haberdar olmadı. Ama sonunda bir haftalık gazete[10] olayı ele aldı. Ceset mezardan çıkarıldı ve tekrar incelendi. Ama şimdiye kadar söylenenler dışında bir bulgu elde edilemedi. Ancak bu kez müteveffanın giysileri annesine ve arkadaşlarına gösterildi. Bunların kızın evden çıkarken giydiği giysiler olduğunu söylediler.

Bu arada heyecan hızla artıyordu. Pek çok kişi tutuklandı ve serbest bırakıldı. Özellikle St. Eustache’den şüphelenildi. St. Eustache ilk başta, Marie’nin evden çıkıp gittiği Pazar gününü kendisinin nerede geçirdiği konusunda tatmin edici bir açıklamada bulunmadı. Ama sonunda Mösyö G—’ye verdiği yeminli ve yazılı bir ifadede o günün her saatinde neler yaptığını tatmin edici bir şekilde anlattı. Zaman geçtikçe ve hâlâ bir kanıt bulunamadıkça, ortalığa yüzlerce çelişkili söylenti yayıldı ve gazeteciler

çeşitli fikirler ileri sürdüler. Bunların arasında en dikkat çekeni Marie Rogêt'nin hâlâ yaşadığı - Seine'de bulunan cesedin bir başka talihsize ait olduğu fikriydi. Okuyucuya bu iddiayı içeren bazı pasajları aktaracağım. Bu pasajlar oldukça iyi bir gazete olan L'Etoile'den[11] harfiyen çevrilmiştir.

"Matmazel Rogêt annesinin evinden yirmi iki Haziran 18— Pazar günü sabahı, görünüşte teyzesine ya da Drômes Sokağı'ndaki bir akrabasına gitmek için çıktı. O saatten sonra onu gören olmadı; en azından gören birinin varlığı kanıtlanamadı. Ondan haber alınamadı. * * * O gün annesinin evinden çıktıktan sonra onu görmüş olduğunu söyleyen bir kimse henüz çıkmadı. * * * Marie Rogêt'nin yirmi iki Haziran Pazar günü dokuzdan sonra sağ olduğu konusunda kanıtımız yok, ama o saate kadar sağ olduğunu biliyoruz. Çarşamba günü öğlen on ikide Barrière du Roule sahilinde yüzen bir ceset bulundu. Marie Rogêt'nin annesinin evinden çıktıktan sonraki üç saat içinde nehre atıldığını farzetsek bile, ceset bulunduğunda olayın üzerinden sadece üç gün geçmiş oluyor. Ayrıca katillerin bu cinayeti (gerçekten cinayetse tabii) cesedi gece yarısından önce nehre atabilecek kadar erken işlemiş olduğunu düşünmek budalalık olur. Böylesine korkunç bir suçu işleyenler gündüz ışığını değil gecenin karanlığını seçer. * * * Bu yüzden anlıyoruz ki, nehirde bulunan ceset Marie Rogêt ise, suda iki buçuk, en fazla üç gün kalmış olabilir. Tecrübeyle sabittir ki, boğulan ya da öldürüldükten hemen sonra suya atılan kişilerin cesetlerinin yeterince çürüyüp su üstüne çıkabilmesi için altı ila on gün geçmesi gerekir. Hattâ düşen bir top güllesinin etkisiyle su yüzüne çıkan cesetlerin bile, suda beş altı gün kalmamışsa hemen tekrar dibe çöktüğünü biliyoruz. Şimdi soruyoruz, bu kızın olayında bir farklılık doğurabilecek ne vardı? * * * Ceset Salı akşamına kadar sahilde tutulmuş olsa, sahilde katillerden izler bulunurdu. Ayrıca, kurbanın ölümünden iki gün geçmiş olsa da cesedin böylesine erken yüzüp yüzmeyeceği şüpheli bir konu. Dahası, böyle bir cinayeti işleyen katillerin cesedi ağırlık bağlamadan suya atması da olacak iş değil, çünkü bu tedbiri kolayca alabilirlerdi."

Gazetedeki yazıda daha sonra cesedin suda "üç değil, en az on beş gün" kalmış olduğu iddia ediliyor. Bunun sebebi Beauvais'nin tanımakta güçlük çekeceği kadar çürümüş olması. Ancak bu son noktanın yanlışlığı kanıtlandı. Çeviriye devam ediyorum:

"O halde M. Beauvais o cesedin Marie Rogêt'ye ait olduğunu nereden anladı? Giysisinin kolunu yırttığını ve bileğindeki izleri görünce onun

kimliğinden emin olduğunu söylüyor. Genelde bu izlerin yara izleri olduğu düşünüldü. M. Beauvais gördüğü kolun tüylü olduğunu söylüyor ki, bizce bu bir insanı teşhis etmek için hiç de yeterli değil. M. Beauvais o gece geri dönmedi; Çarşamba akşamı yedide Madam Rogêt'ye haber gönderip kızı hakkındaki soruşturmanın hâlâ devam ettiğini bildirdi. Madam Rogêt'nin ilerlemiş yaşından ve çektiği büyük üzüntüden dolayı cesedi teşhis etmeye gidemediğini farzetsek bile (ki bu pek mümkün görünmüyor), cesedin Marie'ye ait olduğuna inanılıyor olsa en azından başka birilerini gönderip mutlaka teşhis ettirirdi. Kimse gitmedi. Pavèe Saint Andree Sokağı'nda bu konu hakkında tek bir söz söylenmedi ya da işitilmedi. Aynı binada kalanlar bile hiçbir şey öğrenmedi. Madam Rogêt'nin pansiyonunda kalan M. St. Eustache, yani Marie'nin sevgilisi ve müstakbel kocası, nişanlısının cesedinin bulunduğunu ancak ertesi sabah öğrendiğini söylüyor. Bunu M. Beauvais odasına gidip söylemiş. Böyle bir haberin bu kadar sakin karşılanmış olması dikkat çekici."

Böylece yazıda Marie'nin akrabalarının, cesedin ona ait olduğuna inansalar da oldukça kayıtsız davrandıkları izlenimi uyandırılmaya çalışılıyordu. Temelde yapılan ima şuydu: Marie arkadaşlarının yardımıyla, iffetine yapılan bir saldın yüzünden şehirden ayrılmıştı. Bu arkadaşlar, Seine'de kıza benzeyen bir ceset bulununca bu fırsatı değerlendirip bu cesedin kıza ait olduğunu söylemişlerdi. Ama L'Etoile bir kez daha fazla aceleci davranmıştı. Böyle bir kayıtsızlığın gösterilmediği kesinlikle kanıtlandı. Yaşlı kadın son derece dermansızdı ve öyle huzursuzdu ki, hiçbir iş yapamıyordu. St. Eustache haberi alınca kayıtsız kalmak bir yana, kederden öyle deliye dönmüştü ki, M. Beauvais onu bir akrabasına emanet etmiş ve cesedin mezardan çıkarılmasına tanık olmasını da engellemişti. Dahası, L'Etoile'de cesedin halk mezarlığına tekrar gömüldüğü, ailenin cesedin özel bir mezarlığa gömülmesi yolunda kendilerine yapılan oldukça avantajlı bir teklifi kesinlikle reddettiği ve cenaze törenine aileden kimsenin katılmadığı söylense de -ve böylece yukarıdaki ima desteklenmeye çalışılsa da- bütün bunların yanlış olduğu kesinlikle kanıtlandı. Gazetenin daha sonraki sayılarından birinde, Beauvais'i zan altında bırakmak için bir girişimde bulunuldu. Gazete şunları yazdı:

"Şimdi durum değişti. M. Beauvais'nin bir keresinde Madam Rogêt'nin evinde Madam B--'ye, dışarı çıkarken birazdan bir jandarmanın geleceğini, ama kendisi geri dönene kadar onun, yani Madam B.'nin jandarmaya hiçbir

şey söylememesini, bu işi ona bırakmasını söylediğini öğrendik. * * * M. Beauvais bu meselenin kilit noktası gibi görünüyor. Onsuz tek bir adım bile atılamaz, çünkü ne tarafa gitseniz karşınıza o çıkıyor. * * * Cenaze töreniyle kendisi dışında kimsenin ilgilenmesini nedense istemiyor. Kızın erkek akrabalarını oldukça tuhaf bir şekilde bu işin dışında bıraktı. Anlaşılan akrabaların cesedi görmesini kesinlikle istemiyor."

Böylece Beauvais'den şüphelenilmeye başlandı. Kızın kayboluşundan birkaç gün önce Beauvais'nin ofisine gelen bir ziyaretçinin, Beauvais orada yokken kapının anahtar deliğinde bir gül görmüş olması bu adama karşı şüpheleri daha da artırdı: Kapının yanındaki bir taş tahtanın üstüne "Marie" yazılmıştı.

Gazetelerden edindiğimiz bilgilerden anladığımız kadarıyla, genel kanı Marie'nin gözü dönmüş bir caniler çetesinin kurbanı olduğu -bunlar tarafından nehre götürüldüğü, işkenceye maruz bırakıldığı ve öldürüldüğüydü. Ancak çok satan bir gazete olan Le Commerciel[12] bu yaygın kanıya şiddetle karşı çıkıyordu. Sütunlarından bir iki pasajı aktarıyorum:

"Bizce araştırmaların Barrière du Roule'da yapılması yanlıştır. Binlerce kişinin tanıdığı o genç kadının üç bloğu kimseye görünmeden yürümesi olacak iş değildir. Onu kim görse hatırlardı, çünkü kendisini tanıyan herkesin ilgisini çeken biriydi. Dışarı sokağın kalabalık olduğu bir saatte çıkmıştı. * * * Barrière du Roule'a ya da Drômes Sokağı'na gitmiş olsa, en azından bir düzine insan görürdü. Oysa onu dışarıda gördüğünü söyleyen kimse çıkmadı. Aslında kızın dışarı çıkmaya niyetli olduğuna ilişkin ifadeler dışında, dışarı çıktığına dair bir kanıt da yok. Giysisi yırtılmış ve gövdesine sarılıp bağlanmış, gövdeyi taşımak için bohça niyetine kullanılmıştı. Cinayet Barrière du Roule'da işlenmiş olsa, böyle bir çareye başvurmaya gerek kalmazdı. Cesedin Barrière'in civarındaki nehirde bulunmuş olması suya nereden atılmış olduğuna dair bir ipucu vermez. * * * Zavallı kızın iç etekliğinden altmış santim uzunluğunda ve otuz santim genişliğinde bir parça koparılmış, bu katlanıp çenesinin alımdan boynuna, herhalde çığlık atmasın diye bağlanmıştı. Bu işi yapanlar cebinde mendili olmayan insanlardı."

Ama Komiser'in bize başvurmasından bir iki gün önce polisin eline geçen önemli bir bilgi Le Commerciel'ın savının en azından temel noktasını çürütmüştü. Madam Deluc adlı birinin iki oğlu Barrière du Roule

civarındaki korulukta gezinirken rastlantı eseri sık bir çalılığa girince, arkalıklı bir sandalye şeklinde yerleştirilmiş üç dört iri taş parçası görmüştü. En üstteki taşın üzerinde beyaz bir iç etekliği; İkincisinin üstünde ipek bir eşarp vardı. Burada ayrıca bir güneş şemsiyesi, eldivenler ve bir de mendil bulunmaktaydı. Mendilin üstünde "Marie Rogêt" ismi yazılıydı. Etraftaki dikenli çalıların üstünde giysi parçaları vardı. Otlar ezilmiş, çalılar kırılmıştı ve ortalıkta bir mücadelenin tüm izleri görülüyordu. Çalılıkla nehir arasındaki çitlerin bir kısmı yıkılmıştı; yerdeki izlerden ağır bir şeyin sürüklenerek götürüldüğü anlaşılıyordu. Haftalık bir gazete olan Le Soleil[13] bu keşif konusunda aşağıdaki yorumu yaptı -bu yorum tüm Paris basınının kanısını yansıtıyordu:

"Bulunan şeylerin en azından üç dön haftadır orada olduğu belli. Hepsi yağmur yüzünden küf içinde ve bu küf yüzünden de birbirlerine yapışmışlar. Bazılarının üstünde otlar bitmiş. Güneş şemsiyesinin ipeği epey sağlammış anlaşılan ama iplikleri birbirine yapışmış. Açılıp kapanabilen üst kısmı iyice küflenmiş ve çürümüş. Açılınca yırtıldı. * * * Giysisinden çalılara takılıp yırtılan parçalar yaklaşık sekiz santim genişliğinde ve on beş santim uzunluğundaydı. Biri robun eteğinin kıvrım kenarının parçasıydı. Bir diğeri kıvrım kenarından değil, etekten bir parçaydı. Bunlar yırtılıp kopmuş şeritlere benziyordu ve dikenli çalının üstünde, yerden otuz santim kadar yukarıda bulundu. * * * Bu cinayetin işlendiği yer konusunda hiçbir şüpheye mahal kalmamıştır."

Bu keşif sayesinde yeni kanıtlar bulundu. Verdiği ifadede Barrière du Roule'un civarında, nehre yakın bir yolun kenarında han işlettiğini söyleyen Madam Deluc'un söyledikleri olaya ışık tuttu. Burası son derece tenha bir bölgedir. Pazar günleri şehrin serserileri nehri kayıklarla geçip buraya gelir. Söz konusu Pazar günü öğleden sonra üç civarında hana genç bir kız gelmişti. Yanında esmer bir adam vardı. İkisi burada bir süre oturmuştu. Çıktıktan sonra civardaki sık korulara açılan bir yola sapmışlardı. Kızın elbisesi Madam Deluc'un dikkatini çekmişti, çünkü ölmüş bir akrabasınınkine benziyordu. Özellikle eşarbı dikkatini çekmişti. Çiftin gidişinden az sonra bir serseri grubu gelip handa olay çıkarmış, yiyip içip para vermeden çekip gitmişlerdi; ve genç adamla kızın gittiği yola saptıklarını görmüştü Madam. Serseriler akşamüstü hana geri dönmüş ve nehri sanki büyük bir telaşla geçmişlerdi.

Aynı akşam karanlık çöktükten biraz sonra Madam Deluc ile en büyük oğlu han civarından bir kızın çığlıklarının geldiğini işitmişlerdi. Çığlıklar canhıraştı, ama kısa sürmüştü. Madam D. sadece dikenli çalının üstünde bulunan eşarbı değil, cesedin üstündeki giysiyi de tanımıştı. Valence[14] adlı bir otobüs şoförü de ortaya çıkıp Marie Rogêt'nin yanında esmer bir adamla söz konusu Pazar günü Seine'i geçmek üzere bir feribota bindiğini gördüğünü söyledi. Valence Marie'yi tanıyordu ve onu başkasıyla karıştırmadığından emindi. ÇaIılıkta bulunan şeylerin hepsi Marie'nin akrabaları tarafından teşhis edildi.

Dupin'in tavsiyesiyle gazetelerden topladığım bilgi ve kanıtlar arasında bahsetmediğim oldukça önemli görünen tek bir nokta kaldı. Yukarıda bahsettiğim giysi parçalarının bulunmasından hemen sonra, Marie'nin St. Eustache şimdi herkesin cinayet mekanı olarak kabul eniği yerin da bulundu. Yanında üstünde "afyonruhu" yazan küçük bir şişe vardı. sinden bu zehiri kullanmış olduğu anlaşılıyordu. Konuşamadan öldü. Üstünden bir mektup çıktı. Bunda Marie'ye olan aşkından ve kendini öldürme niyetinden kısaca bahsediyordu.

"Bunun Morgue Sokağı Cinayetlerinden." dedi Dupin, notlarımı dikkatli okumayı bitirince, "çok daha karmaşık bir vaka olduğunu söylememe gerek yok herhalde. Önemli bir noktada ondan ayrılıyor. Bu korkunç da olsa sıradan bir cinayet vakası. Tuhaf bir yönü yok. Bu yüzden çözümünün daha kolay olduğunu düşüneceksin. Ama aslında tam tersi Zaten basit bir vaka gibi göründüğü için ilk başta ödül koymaya gerek görmediler ya G— ve onun salak polisleri böyle bir cinayetin neden ve nasıl işlenmiş olabileceğini hemen anlamışlardı. Kafalarında bir tarz -bir sürü tarz- ve bir güdü -bir sürü güdü- canlandırabiliyorlardı. Bu çok sayıda tarz ve güdüden her birinin gerçek olması mümkün görüldüğü için, birinin mutlaka gerçek olduğunu lanettiler. Oysa bu farklı olasılıkların akla gelmesindeki kolaylık ve her birinin de akla yakın olması aslında çözümü güçleştirecek bir (aktör olarak değerlendirilmeliydi. Bence sıradışı durumlarda insan gerçeği ararken (arıyorsa tabii) kendine 'ne oldu?' sorusundan çok 'daha önce olmayan ne oldu?' sorusunu sormalıdır. G—'nin adamları Madam L'Espanayc'nin evinde tahkikat yaparken vakanın tuhaflığı karşısında şaşkına döndüler ve cesaretleri kırıldı. Aklı başında birileri olsa bunu başarının en kesin belirtisi olarak görürdü; böyle bin parfümcü kız

vakasının sıradan görünüşü karşısında umutsuzluğa kapılırdı. Oysa Komiser’in adamları olayı hemen çözeceklerini sandılar.

"Morgue Sokağı Cinayetleri'nde, Madam L’Espanaye ile kızının öldürülmüş olduğu daha soruşturmanın başında kesinleşmişti. İntihar olasılığı hemen elenmişti. Bu vakada da intihar olasılığını daha baştan eleyebiliyoruz. Barrière du Roule’da bulunan cesedin hali bu önemli noktada şüpheye yer bırakmıyor. Gene de, bulunan cesedin Marie Rogêt’ye ait olmadığı fikrini ortaya atanlar çıktı. Gözardı edilmemesi gereken noktaysa ödülün Marie Rogêt'nin katilini ya da katillerini bulanlara verilecek olması; ve Komiserle yaptığım anlaşma sadece Marie Rogêt ile ilgili. Bu adamı ikimiz de iyi tanırız. Ona fazla güvenilmez. Bulunan cesetten yola çıkıp katili bulursak, ama cesedin Marie’nin değil, bir başkasının cesedi olduğu anlaşılırsa; ya da Marie'nin sağ olduğu düşüncesiyle araştırmalara başlayıp onu gerçekten de sağ olarak bulursak - her iki durumda da emeklerimiz boşa gider. Çünkü karşımızda Mösyö G— gibi biri var. Bu yüzden adalet adına olmasa da kendi çıkartanınız adına, ilk yapmamız gereken şey bulunan cesedin kayıp Marie Rogêt'ye ait olup olmadığını anlamak.

"Halk L’Etoile’in savından etkilendi. Bu gazetenin kendi savından ne kadar emin olduğunu anlamak için bu konuda yayımladığı yazılardan birindeki bir cümleye bakmamız yeterli: ‘Bugün sabah gazetelerinin çoğu Pazar günü Eloile’de çıkan ve tartışmalara son veren yazıdan bahsediyor.' Bence o yazıdan tartışmasız çıkarılacak tek sonuç, yazan kişinin kendi yazdıklarına hararetle inandığıdır. Genelde, gazetelerin hedefinin gerçeği onaya çıkarmaktan çok sansasyon yaratmak, laf üretmek olduğunu gözardı etmeyelim. Gerçeğin peşine ancak sansasyon yaratacaksa düşerler. Sıradan olaylar (ne kadar gerçek olsalar da) halkta ilgi uyandırmaz. İnsanların çoğu ancak sıradışı fikirleri derin bulur. Akıl yürütmede -edebiyatta da pek farklı değildir ya- en çok ve en çabuk kabul gören sözler nükteli, hicivli olanlardır. Oysa bunlar her ikisinde de en aşağı seviyede olanlardır.

“Demek istediğim, Marie Rogêt’nin hâlâ sağ olduğu fikrinde hem komik, hem de melodramsı bir yön vardı. L'Etoile’in bu fikri ortaya atmasının sebebi de, inanılırlığından çok bu niteliğiydi. Halk tarafından kabul edilmesinin sebebi de buydu. Bu gazetenin savının temel noktalarını birer birer inceleyelim; tabii gazetedeki tutarsızlıklardan sakınarak.

“Yazarın ilk hedefi Marie’nin kayboluşuyla cesedin nehirde bulunması arasındaki sürenin kısalığından yola çıkarak bu cesedin Marie'ye ait olamayacağını göstermek. Bu yüzden bu sürenin uzunluğunu olabildiğince yaklaşık olarak bulmak hemen önem kazanıyor. "Katillerin bu cinayeti (gerçekten cinayetse tabii) cesedi gece yarısından önce nehre atabilecek kadar erken işlemiş olduğunu düşünmek budalalık olur,’ diyor. Doğal olarak hemen niye diye soruyoruz. Cinayetin kızın evden çıkmasından sonraki beş dakika içinde işlendiğini düşünmek niye budalalık olsun? Cinayet denilen şey her vakit işlenebilir. Cinayet Pazar sabahıyla gece yarısına çeyrek kala arasındaki sürede herhangi bir vakitte işlenmişse, ‘cesedi gece yarısından önce nehre atabilecek kadar’ zaman da pekala kalır. Bu yüzden bu varsayımın söylediği temelde şu: Cinayetin Pazar günü işlenmemiş olduğu. L’Etoile’in bunu kabul etmesine izin verdik mi, her şeyi kabul etmesine izin vermiş oluruz. ‘Katillerin bu cinayeti vs.’ diye başlayan paragraf, L'Etoile'de nasıl yayımlanmış olursa olsun yazanın zihninde şu şekilde belirmiş olsa gerek: 'Katillerin bu cinayeti (gerçekten cinayetse tabii) cesedi gece yarısından önce nehre atabilecek kadar erken işlemiş olduğunu düşünmek budalalık olur; bunu düşünmek ve aynı zamanda da cesedin gece yarısından sonra atılmış olduğunu (ki bizim kanaatimiz budur) düşünmek budalalık olur.’ Bu cümle kendi içinde zaten mantıksız, ama yayımlanmış olan cümle kadar saçma değil.

“Amacım sadece L’Efoile’in bu pasajdaki savını çürütmek olsa, bunu yapıp geri çekilebilirdim. Ama benim ilgilendiğim L’Etoile değil, gerçek. O cümlenin tek bir anlamı var ve bu anlamı açıkça belirttim. Ama sözcüklerin ötesine geçelim. Bu cümlede anlatılmak istenen ama anlatılamayan fikri bulmaya çalışalım. Gazetecinin amacı; bu cinayet Pazar günü gündüz ya da gece işlense, katillerin cesedi nehre gece yansından öte atamayacağını söylemekti. İşte ben tam da buna karşı çıkıyorum. Cinayetin işlenme şeklinden ve yerinden dolayı, cesedi nehre taşıma zorunluluğunun doğmuş olduğu varsayılıyor. Oysa cinayet nehrin kıyısında ya da üstünde işlenmiş olabilir. Bu durumda gündüzün ya da gecenin herhangi bir vaktinde nehre atılabilir. Üstelik bu cesetten kurtulmanın en kolay yolu olur. Ama durumun böyle olduğuna inandığımı söylemiyorum. Şimdiye kadar söylediklerimin vakanın gerçekleriyle ilgisi yok. Sadece başlarken L'Etoile'in savına dikkatini çekmek ve bu savın ne kadar tek taraflı olduğunu göstermek istedim.

“Böylece yazar kendi önyargılı fikirlerini belli sınırlar içine yerleştirip bulunan cesedin, gerçekten Marie’ye aitse, suda ancak çok kısa bir süre bulunmuş olabileceğini farzettikten sonra, şöyle devam ediyor:

“‘Tecrübeyle sabittir ki, boğulan ya da öldürüldükten hemen sonra suya atılan kişilerin cesetlerinin yeterince çürüyüp su üstüne çıkabilmesi için altı ila on gün geçmesi gerekir. Bir top atışıyla ceset yukarı çıkarılsa bile, suda beş altı gün kalmamışsa hemen tekrar dibe çöker.’

Bu iddia karşısında bütün Paris gazeteleri suskun kaldı. Le Moniteur[14] gazetesi yazıdaki o paragrafın ‘boğulan kişilere’ ilişkin kısmına, ama sadece bu kısma karşı çıktı. Beş altı örnek vererek boğulmuş kişilerin cesetlerinin L’Etoile'de iddia edilen süreden daha kısa bir zamanda su yüzüne çıkıp yüzmeye başladığının görülmüş olduğunu söyledi. Ama Le Moniteur'un, L’Etoile'in genel savını çürütmek için bu sava ters düşen bir ayrıntıyı vermesi oldukça gereksiz bir çabaydı; iki üç gün içinde su yüzüne çıkan değil beş, isterse elli cesedi örnek versin bu örnekler kuralın kendisi çürütülmedikçe, yine de L’Etoile'in kuralının istisnaları gibi görünür. Bu kuralı kabul etmek (zaten Le Moniteur da reddetmiyor, sadece istisnaları üstünde duruyor) L'Etoile’in savının tamamen doğru kabul edilmesine yol açar. Çünkü bu savda söylenen sadece cesedin su yüzüne üç günden önce çıkmasının küçük bir ihtimal olduğu. Bu ihtimal hesabı L'Etoile’in işine yarar, ta ki yaptıkları çocukça hataların sayısı karşıt bir kural öne sürmeye yeterli hale gelene kadar.

“Görüyorsun ki karşıt bir savda yapılması gereken şey bu kuralı çürütmektir. Bunun için de kuralın mantığını incelemeliyiz. Unutmayalım ki, insan bedeni genelde Seine Nehri’nin sularından çok fazla hafif ya da ağır değildir. Yani insan bedeninin ağırlığı doğal koşullar altında yaklaşık olarak, yerini aldığı suyun ağırlığı kadardır. Küçük kemikli ya da şişman insanlar veya genelde kadınlar, zayıf ve iri kemikli insanlardan daha hafiftir. Bir nehrin suyundaki yerçekimi denizle arasındaki akıntıların o anki durumuna bağlıdır. Ama bu akıntıları gözardı edersek, tatlı suda bile pek az insan gövdesinin kendi ağırlığıyla batacağını söyleyebiliriz. Nehre düşen hemen hemen herkes, suyun kaldırma kuvvetinden olabildiğince faydalanırsa, yani olabildiğince fazla suya batarsa, suyun üstüne çıkacaktır. Yüzme bilmeyen biri suyun içinde karada yürür gibi dik durmalı ve başını olabildiğince geriye atmalıdır. Suyun üstünde sadece ağzı ve burun delikleri kalmalıdır. Bu pozisyonda suda hiç zorlanmadan yüzebildiğimizi fark

ederiz. Ancak bedenin ağırlığıyla yerini aldığı suyun ağırlığı arasındaki dengenin çok hassas olduğunu ve kolayca bozulabileceğini unutmamalıyız. Mesela su yüzeyine çıkarılan bir kol ek bir ağırlık olarak başın tamamen batmasına yol açar. Öte yandan tesadüfen elimize geçen küçük bir tahta parçası bile başımızın sağa sola bakabileceğimiz kadar yükselmesini sağlar. Yüzme bilmeyen biri kollarını mutlaka yukarı kaldırıp sudan çıkarır ve başını dik tutmaya çalışır. Bu yüzden ağzı ve burun delikleri suyun içine girer ve sualtında nefes atmaya çalıştıkça ciğerlerine su kaçar. Ciğerlere dolan su bedenin ağırlığını artırır. Bu ağırlık farkı genelde gövdenin batmasına yol açar. Ama küçük kemikli ve aşırı yağlı ya da gevşek kaslı gövdeleri batırmaya yeterli olmaz. Bu insanlar boğulduktan sonra su yüzünde kalmayı sürdürür.

"Ceset nehrin dibine çökerse, ağırlığı tekrar yerini aldığı suyun ağırlığından daha az hale gelene dek orada kalmayı sürdürür Bu çürümeyle ya da başka yollardan gerçekleşebilir. Çürüme sonucunda gaz oluşur. Bu gaz hücre dokularına ve bütün boşluklara dolarak cesede o korkunç görünümünü verir. Çürüme iyice ilerlediğinde ve cesedin hacmi artıp da kütlesi ya da ağırlığı sabit kaldığında, bir noktada ağırlığı yerini almış olduğu suyun ağırlığından az hale gelir ve hemen su yüzeyine çıkmaya başlar. Ama çürümeyi belirleyen sayısız koşul vardır -sayısız etken tarafından çabuklaştırılır ya da geciktirilir. Örneğin mevsime göre havanın soğuk ya da sıcak olması, sudaki mineral miktarı ve suyun saflığı, derinliği ya da sığlığı, akıntılı mı durgun mu olduğu, cesedin durumu, yaşarken hastalıklı mı sağlıklı mı olduğu -bütün bunlar belirleyici etkenler arasındadır. Bu yüzden cesedin ne zaman çürüyüp su yüzeyine çıkacağını bilemeyiz. Bir saat sonra çıkabileceği gibi hiç çıkmayabilir de. Bazı kimyevi maddelerin, mesela ava biyokloridin etkisiyle hayvan bedeni sonsuza dek çürümeden kalabilir. Ama çürümenin dışında da genellikle midede, bitkisel canlıların asitli fermantasyonuyla gaz oluşur (bu gazlar başka boşluklarda başka sebeplerden de oluşabilir) ve gövdeyi su yüzüne çıkaracak kadar şişirir. Suya top atıldığında cesedin yüze vurması da güllenin titreşim etkisinden ibarettir; titreşimler cesedi sallayıp içine gömülmüş olduğu çamur ya da balçık tabakasından kurtarır, böylece ceset eğer diğer koşullar da uygunsa yükselir; ya da hücresel dokulardaki bazı çürümüş kısımları dağıtıp boşluklara gaz dolmasını sağlayabilir.

“Böylece bu konudaki gerekli bilgileri gözden geçirmiş olduk. Şimdi L’Etoile'in savını kolayca sınayabiliriz. Bu gazete ‘Tecrübeyle sabittir ki, boğulan ya da öldürüldükten hemen sonra suya atılan kişilerin cesetlerinin yeterince çürüyüp su üstüne çıkabilmesi için altı ila on gün geçmesi gerekir. Bir top atışıyla ceset yukarı çıkarılsa bile, suda beş altı gün kalmamışsa hemen tekrar dibe çöker,' diyor.

“Şimdi baktığımızda bu paragrafın saçmalıklarla ve tutarsızlıklarla dolu olduğunu görüyoruz. ‘Boğulan kişilerin cesetlerinin yeterince çürüyüp su üstüne çıkabilmesi için altı ila on gün geçmesi gerektiği tecrübeyle sabit değildir. Hem bilim, hem de tecrübeler cesedin su yüzüne çıkma süresinin belirlenemeyeceğini göstermektedir. Dahası bir gövde top atışıyla su yüzeyine çıkmışsa, ‘hemen tekrar dibe’ çökmez. Çürüme yeterince ilerleyip içerideki gazlar dışarı kaçmaya başlayınca çöker. Ama ‘boğulan kişilerin cesetleri' ile 'öldürüldükten hemen sonra suya atılan kişilerin cesetleri’ arasında yapılan ayrıma dikkatini çekmek istiyorum. Yazar aralarında bir fark olduğunu kabul etse de, ikisini de aynı kategoriye koyuyor. Boğulan birinin cesedinin yerini aldığı sudan ağır hale geldiğini söylemiştim. Çırpınırken kollarını havaya kaldırmasa ve sualtındayken hava almaya çalışmasa ve böylece ciğerlerine hava yerine su doldurmasa boğulmayacağım da söylemiştim. Ama ceset, kişi 'öldürüldükten hemen sonra' suya atılmışsa, bu çırpınmalar ve sualtında nefes alma çabalan gerçekleşmez. Bu yüzden, bu ikinci durumda cesedin batmaması genel bir kuraldır. L’Etoile’in bu gerçekten habersiz olduğu belli. Çürüme iyice ilerleyince -etlerin büyük kısmı kemiklerden ayrılınca- gerçekten de batar, ama o zamana kadar batmaz.

“Peki, bulunan cesedin Marie Rogêt’ye ait olamayacağı, çünkü o cesedin nehirde bulunmasından sadece üç gün önce ortadan kaybolduğu savına ne diyeceğiz? Boğulmuş olsa bile kadın olduğundan hiç batmamış olabilirdi. Veya batmışsa da yirmi dön saatten az bir sürede tekrar su yüzeyine çıkmış olabilir. Ama kimse onun boğulduğunu düşünmüyor. Eğer gerçekten nehre atılmadan önce ölmüşse, o zaman büyük ihtimalle hiç batmamıştır.

“‘Ama,’ diyor L'Etoile, ‘ceset Salı akşamına kadar sahilde hırpalanmış halde tutulsa, sahilde katillerden izler bulunurdu.’ Bunu söyleyen mantık yürütücünün niyetinin ne olduğunu anlamak kolay değil. Teorisine karşı böyle bir saldırı yapılabileceğini düşünüyor -yani: Cesedin sahilde iki gün

tutulabileceğinin, böylece karada sudakinden daha çabuk çürüyebileceğinin söyleneceğini tahmin ediyor. Durum böyle olmuşsa cesedin Çarşamba günü su yüzeyine çıkmış olabileceğini düşünüyor. Ayrıca bu durumun gerçekleşmesinin tek ihtimalinin cesedinin karada bekletilmesi olduğuna inanıyor. Bu yüzden hemen karada bekletilmemiş olduğunu göstermeye çalışıyor. Çünkü karada bekletilmiş olsa 'sahilde katillerden izler bulunurdu.' Bu sequitur'a[15] gülümsüyorsun haklı olarak. Cesedin karada tutuluşunun katillerin izlerini nasıl artırabileceğini anlayamıyorsun çünkü. Ben de anlayamıyorum.

"'Dahası,' diye devam ediyor yazı, 'böyle bir cinayeti işleyen katillerin cesedi ağırlık bağlamadan suya atması da olacak iş değil, çünkü bu tedbiri kolayca alabilirlerdi.' Buradaki saçmalığın gülünçlüğünü görüyor musun? Kimse -L'Etoile bile- bulunan cesedin öldürülmemiş olabileceğinden şüphelenmiyor. Cesetteki yaraların şiddet sonucu açıldığı ortada. Yazarın amacı sadece bu cesedin Marie'ye ait olmadığını kanıtlamak. Marie'nin öldürülmediğini kanıtlamak istiyor -bulunan cesedin değil. Yine de ileri sürdükleri ancak bu ikincisini kanıtlıyor. Elimizde ağırlık bağlanmadan nehre atılmış bir ceset var. Onu atanlar katilleri olsa ağırlık bağlarlardı. Bu yüzden katilleri tarafından atılmamış. Kanıtlanan tek şey bu, kanıtlandığı söylenebilirse tabii. Cesedin kimliğinden bahsedilmiyor bile. L'Etoile biraz önce söylediği şeyi inkar ediyor. 'Bulunan cesedin öldürülmüş bir kadına ait olduğundan eminiz,' demişti.

"Bu yazarımızın farkında olmadan kendi kendini çürüttüğü tek nokta da değil. Söylediğim gibi, yazarın hedefi anlaşıldığı kadarıyla Marie'nin kayboluşuyla cesedin nehirde bulunması arasındaki sürenin kısalığından yola çıkarak bu cesedin Marie'ye ait olamayacağını göstermekti. Ama yine de kızı annesinin evinden çıktıktan sonra kimsenin görmediği üstünde ısrarla duruyor. 'Marie Rogêt'nin yirmi iki Haziran Pazar günü dokuzdan sonra sağ olduğu konusunda kanıtımız yok,' diyor. Bunun oldukça önyargılı bir sav olduğu açık, ama en azından bu noktayı gizlemeye çalışmalıydı. Çünkü Marie'yi diyelim ki Pazartesi ya da Salı günü birileri görmüş olsa, o zaman kendi yürüttüğü mantığa göre bulunan cesedin o grisette'ye ait olması ihtimali son derece azalacaktı. Yine de, L'Etoile'in bu nokta üstünde, genel savını güçlendireceğini sanarak durduğunu görmek eğlenceli tabii.

"Simdi bu savın cesedin Beauvais tarafından teşhis edilmesine ilişkin kısmı ele alalım. L'Etoile koldaki tüyler meselesinde açıkça ikiyüzlü

davranmış.

M. Beauvais salak olmadığından cesedi sadece kolundaki tüylere bakarak teşhis etmezdi herhalde. Tüysüz kol yoktur. L'Etoile tanığın söylediklerini genelleştirerek çarpıtıyor. Tanık bu tüylerin özel bir niteliğinden bahsetmiş olmalı. Renginde, miktarında, uzunluğunda ya da konumunda bir ilginçlik olmalı.

"'Ayakları,' diye yazıyor gazetede, 'küçükmüş. Küçük olan binlerce ayak var. Jartiyeri ya da ayakkabıları da kanıt olamaz -çünkü jartiyer ve ayakkabılar paket paket satılır. Saçındaki çiçekler için de aynı şey söylenebilir. M. Beauvais'nin üzerinde ısrarla durduğu bir nokta, jartiyerin kopçasının biraz geriye alınarak kısaltılmış olması. Bu hiçbir şey ifade etmez; çünkü kadınların çoğu aldığı jartiyeri eve götürünce vücutlarına tam otursun diye kopçanın yerini değiştirir.' Burada yazarın samimiyetine inanmak zor. M. Beauvais Marie'nin cesedini ararken karşısına bir ceset çıkarılmışsa ve bu cesedin genel boyudan ve görünüşü Marie'ninkilere uyuyorsa, o zaman (giysileri gözardı etse bile) Marie'yi bulmuş olduğuna ilişkin kanısının güçlenmesi son derece doğaldır. Bu konuda emin olmasına yol açan da kızın kolundaki tüylerdeki bir tuhaflık ya da farklılık olabilir. Marie'nin ayakları küçükse ve cesedinkiler de küçükse, bu cesedin Marie'ye ait olması ihtimali sadece aritmetiksel olarak değil, geometrik ya da kümülatif olarak da oldukça artar. Bütün bunlara kaybolduğu gün giydiği ayakkabıları da ekle... Bu ayakkabılar 'paket paket' satılsa da, olasılık neredeyse kesin kanıt oluşturacak kadar arımış olur. Tek başına bir şey ifade etmeyecek olan ayrıntılar bir araya gelince kesin kanıt oluşturur. Hele işin içine bir de kaybolduğu gün şapkasına taktığı çiçekleri de katarsan, anık başka kanıta gerek kalmaz. Tek bir çiçek olsa bile gerek kalmaz -ama ya iki veya üç tane ya da daha fazlası varsa? Rakam arttıkça, çiçeklerin kanıt olarak değeri de artar - birbirine eklenen değil, birbiriyle çarpılan ve yüzlerce, binlerce misli güçlenen kanıtlara dönüşür. Bir de cesedin üstünde sağlığında kullandığı jartiyeri bulursak, artık daha fazla kanıt aramak neredeyse aptallık olur. Üstelik bu jartiyerin kopçası tam da Marie'ninkinin dikildiği yerdedir. Bundan sonra şüphe duymak ya delilik, ya da ikiyüzlülüktür. L'Etoile'in jartiyerin kopçasının sıradışılığı üstüne söyledikleri, hata yapmaktaki azminden başka bir şeyi kanıtlamıyor. Jartiyer kopçası esnektir, bu yüzden kısaltılması sıradışıdır. Zaten ayarlanabilsin diye esnek yapılmıştır, ayrıca kısaltılması tuhaftır. Mary'nin bu ayarlamayı

yapmış olması, teşhis edilmesi için yeterlidir. Ama cesedin üstünde kayıp kızın jartiyerinin, ayakkabılarının, bağcıklı bonesinin ya da bundaki çiçeklerin bulunmasının da ötesinde -küçük ayaklarının, kolundaki tuhaf bir izin, ya da genel görünüşünün ya da boyutlarının da ötesinde- önemli olan bütün bunların bir araya gelmiş olmasıdır. Durum böyleyken L'Etoile'in editörü hâlâ gerçekten şüphe duymayı sürdürmüşse, adamı tımarhaneye tıkmanın vakti gelmiş demektir. Avukat diliyle konuşmakla uyanıklık edeceğini sanmış. Avukatlar da çoğunlukla mahkeme dilini kullanır. Bence mahkemeler tarafından reddedilen kanıtların çoğu mantıklı biri için en açık kanıtlardır. Çünkü mahkemeler kanıt ilkeleriyle -bilinen ve kitaplara geçmiş ilkelerle- çalışır, özele inmekten kaçınırlar. Ve ilkelere olan bu katı bağlılıkları, istisnaları görmezden gelmeleri, herhangi bir zaman dilimi içinde olabildiğince fazla gerçeği öğrenmek için idealdir. Bu yüzden bu genelde doğru bir yöntemdir. Ama büyük bireysel hatalara yol açacağı da kesindir.[16]

“Beauvais'ye yöneltilen üstü kapalı suçlamaları bir çırpıda çürütebiliriz. Bu adamın gerçek karakterini hemen kavramışsındır. işgüzar, oldukça romantik ve pek zeki olmayan biri. Böyle biri böyle bir durumda gerçekten heyecanlanacağından, tıpkı aşın dikkatli ve saldırgan insanlar gibi şüphe uyandıracaktır. M. Beauvais (notlarından anladığım kadarıyla) L'Etoile'in editörüyle bizzat görüşmeler yapmış. Bu görüşmeler sırasında editörün teorisine karşı çıkıp cesedin Marie'ye ait olduğunu söylediği anlaşılıyor. ‘Cesedin Marie'ye ait olduğunda,’ diye yazıyor gazetede, ‘ısrar ediyor, ama başkalarını inandırmak için yukarıda söylediklerimiz dışında kanıt sunamıyor.’ Şimdi, ‘başkalarını inandırmak için’ zaten bunlardan güçlü kanıt bulunamazdı, ama bunu bir kenarı bırakalım. İnsan böyle bir durumda bir başkasını inandıracak tek bir kanıt söyleyemese de gerçekten inanıyor olabilir. İnsanları tanımak kadar belirsiz bir mesele yoktur. Herkes komşusunu tanır, ama onu nasıl tanıdığını hemen söyleyiverecek pek az insan çıkar. L'Etoile editörünün Bay Beauvais'nin mantıksızca inancına öfkelenmeye hakkı yok.

“Ona ilişkin şüphelerin aydınlatılmasında, benim romantik işgüzar teorim editörün suçluluk imasından çok daha faydalı olur. Benim daha insanca yaklaşımımdan yola çıkınca; anahtar deliğindeki gülü, taş tahtanın üstündeki ‘Marie’ yazısını, ‘erkek akrabaların bu işin dışında bırakılmasını’, ‘akrabaların cesedi görmesinin kesinlikle istenmemesini’,

Beauvais'nun Madam B—'ye kendisi geri dönene dek bir jandarmayla konuşmamasını tembih etmesini ve son olarak da, neden 'cenaze töreniyle kendisi dışında kimsenin ilgilenmesini istemediğini' kolayca açıklayabiliriz. Bence Beauvais kesinlikle Marie'nin talibiydi. Marie onunla oynaşıyordu. Beauvais onunla en büyük yakınlığı paylaşmak ve güvenini kazanmak istiyordu. Bu konuda daha fazla konuşmayacağım. Kanıtlar L'Etoile'in Marie'nin annesi ve akrabalarının ilgisizliği konusundaki savını tamamen çürüttüğüne göre -bulunan cesedin Marie'ye ait olduğuna inandıkları göz önüne alınınca, böyle bir ilgisizlik tutarsız kalıyor.

Şimdi sanki cesedin kimliği konusunda tamamen tatmin olmuş gibi devam edelim."

"Peki, diye sordum, "Le Commerciel'ın görüşleri hakkında ne düşünüyorsun?"

"Temelde bu konuda açıklanan diğer tüm görüşlerden daha dikkate değer olduklarını düşünüyorum. Öncüllerden yapılan çıkarımlar mantıklı ve doğru. Ama en azından iki öncülün kusurlu olduğunu görüyorum. Le Commerciel Marie'nin annesinin evinin civarında bir serseri grubu tarafından yakalanıp kaçırıldığını kabul ettirmek istiyor. 'Binlerce kişinin tanıdığı o genç kadının üç bloğu kimseye görünmeden yürümesi olacak iş değildir,' diyor. Bu Paris'te uzun süre yaşamış birinin -bir memurun— ve şehirdeki yürüyüşlerini genellikle resmi binaların civarında yapmış birinin görüşü. Kendi bürosuna giderken, bir düzine bloğu bile tanınmadan yürüyemeyeceğini, mutlaka yanına bililerinin gelip bir şeyler söyleyeceğini biliyor. Diğer insanlarla arasındaki kişisel ilişkileri göz önüne alınca, kendi tanınmışlığını parfümcü kızınkiyle karşılaştırıyor ve arada pek bir fark görmüyor. Bu yüzden hemen onun da yürüyüş esnasında kendisi gibi tanınacağı sonucuna varıyor. Mary onunki gibi belirli türde insanların bulunduğu bir semtte düzenli yürüyüşler yapsa bu doğru olurdu. Bu adam sınırları dar bir muhitte, mesleki yakınlıktan dolayı dikkatlerini çektiği adamlarla dolu bir yolda düzenli aralıklarla gidip geliyor. Oysa Marie'nin yürüyüşlerinin genelde düzensiz olduğunu farzedebiliriz. O sabah her zaman gittiğinden farklı yollarda yürümüş olması çok mümkün. Le Commerciel yazarının hayalinde kurduğu paralellik ancak iki kişinin şehrin tamamını yürüyerek geçmiş olması durumunda benimsenebilir. İşte o zaman, tanışlarının sayısının eşit olduğunu farzedersek, eşit sayıda tanışla karşılaşma olasılıklarının aynı olduğunu düşünebiliriz. Bence Marie kendi

evinden çıkıp teyzesine giderken hangi yolu kullanmış olursa olsun, tanıdığı ya da kendisini tanıyan tek bir kişiye bile rastlamamış olması sadece mümkün olmakla kalmıyor, aynı zamanda da büyük bir olasılık.

“Ama kızın hangi saatte dışarı çıktığını ele alırsak Le Commerciel'ın savı inandırıcılığını iyice yitirecektir. ‘Dışarı sokağın kalabalık olduğu bir saatte çıkmıştı,’ diyor Le Commerciel. Bu doğru değil. Saat sabahın dokuzuydu. Evet, şehrin sokaklarının her sabah dokuzda kalabalık olduğu doğrudur, Pazar günleri dışında. Pazar sabahları dokuzda şehir halkının çoğu evindedir ve kiliseye gitmeye hazırlanır. Her Pazar sabahı sokakların saat sekizle on arasında boş olduğu dikkatli birinin gözünden kaçmaz. Sokaklar onla on bir arasında kalabalık olur, ama söz konusu saatte değil.

“Le Commerciel bir konuda daha gözlem hatası yapmış görünüyor. ‘Zavallı kızın,’ diyor, ‘iç etekliğinden altmış santim uzunluğunda ve otuz santim genişliğinde bir parça koparılmış, bu katlanıp çenesinin altından boynuna, herhalde çığlık atmasın diye bağlanmıştı. Bu işi yapanlar cebinde mendili olmayan insanlardı.’ Bu fikrin doğru olup olmadığını göreceğiz, ama editör 'cebinde mendili olmayan insanlardan’ bahsederken en alt tabakadan kabadayıları kastetmektedir. Oysa bu kişiler gömleksizken bile mutlaka mendil taşıyan insanlardır. Son yıllarda gerçek bir serseri olabilmek için mendil taşımanın ne kadar vazgeçilmez hale geldiği senin de dikkatini çekmiştir.”

“Peki,” diye sordum, “Le Soleil'de çıkan yazıyı nasıl değerlendireceğiz?"

“Yazarının bir papağan olarak doğmaması ne yazık - papağan olsa türünün en ünlü örneği olurdu. Yayımlanmış yazılardaki fikirleri tekrarlamaktan başka bir şey yapmamış. Bunları övgüye değer bir gayretle çeşitli gazetelerden toparlamış. ‘Bulunan şeylerin en azından üç dört haftadır orada olduğu belli,’ diyor. ‘Yani bu cinayetin işlendiği yer konusunda hiçbir şüpheye mahal kalmamıştır.’ Le Soleil’in bu konuda sunduğu kanıtlar beni kesinlikle ikna etmiyor. Bunları daha sonra, konunun farkı bir yönüyle birlikte irdeleyeceğiz.

“Şimdi vakanın diğer yönlerini ele alalım. Cesedin incelenmesi konusunda ne kadar gevşek davranıldığı dikkatini çekmiştir. Evet, cesedin kimliği hemen teşhis edildi veya edilmesi gerekiyordu. Ama emin olunması gereken başka hususlar da vardı. Müteveffa herhangi bir şekilde soyulmuş

muydu? Evinden çıkarken yanına mücevher almış mıydı? Almışsa bulunduğunda bunlar üstünde miydi? Bu önemli soruların yanıtı yok. Yine aynı derecede önemli başka sorular da hiç sorulmamış. Bunları kendimiz araştırmak zorundayız. St. Eustache meselesi tekrar incelenmeli. Bu adamdan şüphelenmiyorum ama yine de sistemli hareket edelim. Pazar günü nerede olduğuna ilişkin verdiği yazılı ifadenin doğru olup olmadığını anlamalıyız. Böyle ifadeler genellikle şüphe uyandırır ama biz ifadesinde bir terslik bulamazsak, St. Eustache ile daha fazla ilgilenmeyiz, intihan, her ne kadar şüpheli görünse de, yazılı ifadesinde bir yalan yoksa, oldukça anlaşılır bir olay demektir ve bizi sıradan analizlerin ötesine geçmek durumunda bırakmaz.

"Şimdi bu trajedinin temel noktalarını gözardı edelim ve dış koşullar üstünde odaklanalım. Böyle vakaların soruşturmasında sık sık yapılan bir hata, olayın kendisinde odaklanıp ikincil ya da bağlantılı olayları gözardı etmektir. Mahkemeler sadece vakalarla doğrudan ilişkili görünen kanıtlar ve savlar üstünde odaklanmak hatasına düşer. Oysa tecrübelerin gösterdiği ve gerçek felsefenin her zaman göstereceği gibi, gerçeğin oldukça büyük bir bölümü, hattâ belki de en büyük bölümü görünüşte ilgisiz şeyler sayesinde bulunabilir. Modem bilim bu ilkeye harfiyen sadık kalmasa da genelde özünü benimsemiş ve beklenmedik olanı hesaplama çabasına girmiştir. Ama belki de beni anlamıyorsun. İnsan bilgisinin tarihine baktığımızda, en önemli keşiflerin çoğunun ikincil, yan ya da rastlantısal etkenler sayesinde yapılmış olduğunu görürüz. Bu yüzden tesadüfen yapılacak, hiç beklenmedik keşifleri beklemek, bunların yapılmasını sadece büyük bir ihtimal değil, ihtimallerin en büyüğü olarak görmek gelişme açısından bir gereklilik halini almıştır. Geleceği hayal edilenlere göre belirlemek anık felsefi bir yaklaşım değildir. Rastlantının temelin bir parçası olduğu kabul edilmiştir. Rastlantıyı kesin hesaplarımızın bir parçası haline getirdik. Ders kitaplarındaki matematiksel formüllere beklenmeyeni ve akla gelmeyeni yeni faktörler olarak ekledik.

"Tekrarlıyorum: Tüm gerçeklerin en büyük kısmı ikincil gerçeklerden yola çıkarak bulunmuştur. Bu yüzden bu ilkeye uyarak elimizdeki vakanın işlek ama şimdiye kadar verimsiz olmuş sahasından uzaklaşıp, etrafındaki onunla aynı zamanda gerçekleşen koşullar sahasına giriyorum. Sen yeminli ifadelerin doğru olup olmadığını araştırırken, ben de gazeteleri senin yaptığından daha genel bir şekilde inceleyeceğim. Şimdiye kadar sadece

soruşturma sahasını keşfettik. Ama mesela gazeteleri incelerken bize araştırmamızda yeni bir yön verecek bir takım küçük noktalara rastlarsak, bu gerçekten de ilginç olur.”

Dupin’in önerisine uyarak yeminli ifadeleri dikkatle inceledim. Sonunda St. Eustache’nin doğru söylediğine ve bu yüzden de masum olduğuna inandım. Bu arada arkadaşım, bana tamamen gereksiz görünen bir titizlikle çeşitli gazete dosyalarını inceliyordu. Bir hafta sonra bana şu alıntıları gösterdi:

“Üç buçuk yıl kadar önce benzer bir olay yaşanmış. Marie Rogêt Mösyö Le Blanc’ın Palais Royal’daki parfümerisinde çalışırken ortadan kaybolmuş. Ama bir hafta sonra tekrar ortaya çıkmış ve comptoir’ına[17] dönmüş. İyi görünüyormuş. Biraz solgunmuş, ama bu da normal karşılanmış. Mösyö Le Blanc ile Madam Rogêt, Marie’nin köydeki bir arkadaşını ziyaret ettiğini söylemişler. Bu mesele hemen örtbas edilmiş. Şimdi ortadan kayboluşu da benzer bir tuhaflık olsa gerek. Belki bir hafta ya da bir ay sonra onu tekrar aramızda göreceğiz." - Evening Paper, 23 Haziran Pazar.”[18]

“Bir akşam gazetesinin dünkü sayısında Matmazel Rogêt’nin daha önce de gizemli bir şekilde ortadan kaybolduğundan bahsediliyor. Le Blanc’ın parfümerisinde görülmediği bir hafta içinde, zamanını zamparalığıyla tanınan genç bir bahriye subayıyla geçirdiği biliniyor. Aralarında çıkan bir tartışma evine geri dönmesine yol açmış. Söz konusu çapkının ismini biliyoruz (kendisi şu anda Paris’te kalıyor), ama malum sebeplerden dolayı açıklayamıyoruz.” - Le Mercurie, 24 Haziran Salı sabahı.[19]

“Şehrimizde evvelki gün son derece korkunç bir olay cereyan etti. Karısını ve kızını yanına alan bir beyefendi, Seine Nehri’nde tekneyle aylakça gezmekte olan altı genç adamı kendilerini nehrin karşı kıyısına geçirmeleri için kiraladı. Karşı kıyıya varınca üç yolcu kayıktan indi. Ama biraz uzaklaşmışlardı ki, kız teknede güneş şemsiyesini unuttuğunu fark etti. Geri döndüğünde genç adamlar tarafından yakalanıp nehrin ortasına götürüldü, ağzına tıkaç sokuldu, kötü muameleye maruz kaldı ve tekneye ebeveynleriyle binmiş olduğu yerin yakınına bırakıldı. Adamlar şimdilik kaçmayı başardı, ama polis peşlerine düştü ve bazılarının yakalanması an meselesi." - Morning Paper, 25 Haziran.[20]

“Son günlerde elimize amacı yakın zamanda işlenen korkunç cinayetin suçunu Mennais’ye[21] yüklemek olan bir iki ifade geçti. Ama söz konusu kişi yasal bir soruşturma sonucunda tamamen aklandığı ve çeşitli meslektaşlarımızın savları inandırıcı olmaktan çok ateşli göründüğü için, bunları yayımlamayı doğru bulmuyoruz." -Morning Paper, 28 Haziran.[22]

“Çeşitli kaynaklardan elimize geçen pek çok ifadeye göre talihsiz Marie Rogêt’nin, Pazar günleri şehrimizi istila eden çok sayıda serseri çetesinden birinin kurbanı olduğuna kesin gözüyle bakılıyor. Biz de bu görüşe katılıyoruz. Bu görüşlerden bir kısmını yayımlamaya başlayacağız." - Evening Paper, 30 Haziran.[23]

“Pazartesi günü, gümrükte çalışan mavnacılardan biri Seine’de yelkenleri inik boş bir teknenin yüzdüğünü gördü. Mavnacı tekneyi mavna dairesine götürdü. Ertesi sabah memurların haberi olmadan mavnanın oradan alındığı ortaya çıktı. Şimdi dümeni mavna dairesinde duruyor.” - La Diligence, 26 Haziran Perşembe.[24]

Bu çeşitli alıntıları okuduktan sonra bunları konumuzla tamamen ilgisiz buldum. Dupin’den bir açıklama bekledim.

“Amacım ilk iki alıntının üstünde durmak değil,” dedi. “Bunları göstermekte tek bir amacım var: Komiser’in söylediklerinden anladığım kadarıyla, polis söz konusu denizciyi yakalamak için kılını bile kıpırdatmamış. Polisin ne kadar ihmalkar olduğunu göstermek istiyorum. Oysa Marie’nin birinci ve ikinci kayboluşları arasında bir bağlantı olamayacağını söylemek budalalık olur, ilk kaçışın âşıklar arasında çıkan bir kavgayla ve aldatılan tarafın evine geri dönmesiyle sonuçlandığını farzedelim. Şimdi, kız tekrar kaçmışsa (bu sefer de kaçtığından eminsek), yeni bir aşka başlamış olması yerine eski âşığıyla 'barıştığını' düşünmek akla daha yatkındır. Marie’yle eskiden kaçmış birinin ona yeniden kaçmayı teklif etmesi, bunu ilk kez yapacak birinin teklif etmesinden on kat güçlü bir olasılık. Bu arada ilk tespit edilmiş kaçışla ikinci farazi kaçış arasındaki sürenin, savaş gemilerimizin gidiş geliş sürelerinden sadece birkaç ay fazla olduğuna dikkatini çekerim. Belki âşığı ilk alçakça girişiminde başarısızlığa uğradı, çünkü denize açılmak zorunda kaldı. Acaba geri döner dönmez ilk iş olarak yarım kalmış planını tamamlamaya mı girişti? Bunları bilmiyoruz.

“Ama Marie’nin ikinci kayboluşunda kaçmamış olduğunu söyleyeceksin. Bence de - ama denizci yine de onu kaçırmaya niyetlenmiş

olamaz mı? St. Eustache ve belki de Beauvais dışında, Marie’nin başka bir talibini tanımıyoruz. Başka kimsenin ismi geçmiyor. O halde akrabalarının (en azından çoğunun) hakkında hiçbir şey bilmediği, Marie’nin ise birlikte Barrière du Roule’un tenha korularında akşam vaktine kadar kalmakta sakınca görmeyecek kadar güvendiği bu gizli âşık kim? Soruyorum, akrabaların en azından çoğunun hakkında hiçbir şey bilmediği bu gizli âşık kim? Ve Marie’nin dışarı çıktığı sabah Madam Rogêt o tuhaf kehanette bulunurken, ‘Marie’yi bir daha asla göremeyeceğinden korktuğunu’ söylerken ne demek istemiş olabilir acaba?

“Ama Madam Rogêt’nin Marie’nin kaçma niyetinden haberdar olduğunu düşünmesek bile, en azından kızın kaçmaya niyetli olduğunu farzedemez miyiz? Evden çıkarken Drômes Sokağı'ndaki teyzesine gideceğini söylemiş, St. Eustache’den akşamüstü kendisini almasını istemişti. Şimdi, ilk bakışta bunlar benim iddiamın oldukça aleyhinde gibi görünüyor. Ama bir düşünelim. Biriyle buluştuğunu, bu adamla nehri geçtiğini, öğleden sonra üç gibi geç bir saatte Barrière du Roule’a gittiğini biliyoruz. Ama Marie bu kişiyle buluşurken (her ne sebeple ise - bunu annesi biliyor ya da bilmiyor), nişanlısına belirli bir saatte kendisini Drômes Sokağı’ndan almasını istediğini, St. Eustache’nin onu bu saatte orada bulamayınca ve dahası pansiyona dönüp orada da olmadığını görünce iyice endişeleneceğini düşünmüş olsa gerek. Bence bütün bunları hesaplamış: St. Eustache’nin kaygılanacağını, herkesin durumdan şüpheleneceğini bilerek, geri döndüğünde bu şüpheler nedeniyle sorulacak bin bir soruya katlanmayı düşünmüş olamaz. Ama zaten geri dönmeye niyeti yoksa, o zaman bütün bunların da önemi kalmamıştır.

“Şöyle düşünmüş olduğunu farzedebiliriz - ‘Kaçmak için ya da sadece benim bildiğim sebeplerden dolayı biriyle buluşacağım. Zaman kazanmam gerek; peşimize düşülmeden önce uzaklaşacak zamanımız olmalı. Günü Drômes Sokağı’ndaki teyzemde geçireceğimi söyleyeceğim - St. Eustache’den beni akşama kadar aramamasını isteyeceğim. Böylece olabildiğince uzun bir süre şüphe çekmeden ya da kaygı uyandırmadan evden uzak kalabilirim. St. Eustache’den beni akşam vakti almasını istersem, daha önce gitmeyeceği kesin. Ama beni almasını hiç söylemezsem, akşam olmadan geri gelmemi bekler ve daha çabuk kaygılanmaya başlarlar, bu yüzden de kaçacak zaman azalmış olur. Eğer geri dönmek niyetinde olsaydım, - eğer amacım bu söz konusu kişiyle

sadece bir gezinti yapmak olsaydı - St. Eustache'den beni almaya gelmesini istemezdim; çünkü yalan söylemiş olduğumu mutlaka anlardı -oysa evden ona söylemeden çıksam, akşam olmadan dönsem ve sonra da Drôme Sokağı'ndaki teyzeme gitmiş olduğumu söylesem, yalan söylediğimi asla anlayamazdı. Ama amacım asla -ya da birkaç haftalığına- geri dönmemek olduğuna göre, şu anda göz önüne almam gereken tek mesele zaman kazanmak.'

"Sen de gözlemlemişsindir, notlarında gördüğüm kadarıyla, bu üzücü olay konusunda baştan beri hakim olan genel kanı kızın bir serseri çetesinin kurbanı olduğu. Belirli koşullar altında kamuoyu bence de gözardı edilmemeli; ta ki kendi başına -tamamen kendiliğinden- ortaya çıkmış olsun, o zaman bunu dahilere has bir sezgi yeteneğine benzetebiliriz. Yüz vakadan doksan dokuzunda bu kanıya inanırım. Ama bunda ileri sürülmüş bir fikrin izine rastlanmamalı. Bu kanı tamamen kamuya ait olmalı. Aradaki farkı anlamak genellikle zordur. Mesele şu ki elimizdeki vakada 'kamuoyu' işe bir çetenin karıştığı yönünde, ama bence o üçüncü alıntıda tarif edilen ikincil olay bu kanıyı etkilemiş. Bütün Paris Marie adlı genç, güzel ve kötü şöhretli bir kızın cesedinin bulunmasıyla sarsılıyor. Ceset nehirde yüzer halde bulunuyor. Üstünde şiddetten kaynaklanan yara izleri var. Marie'nin öldürüldüğü sırada, tam da bu sırada, aynı ölçüde korkunç olmasa da benzer bir olay gerçekleşiyor ve bir serseriler grubu bir başka genç kıza saldırıyor. Bunun diğer olay konusundaki kanıyı etkilemesi şaşılacak bir şey mi? Bir açıklama bulmak gerekiyordu ve bu bilinen olay tesadüf eseri beklenen açıklamayı sunuverdi! Marie de nehirde bulunmuştu. Hem de bu ikinci olayın gerçekleştiği nehirde. İki olay arasındaki bağlantı öyle açık gibi görünüyor ki, asıl halk bunu görüp bağlantı kurmasa şaşmak gerekirdi. Oysa bu olaylardan biri bilinen bir şekilde gerçekleşmişse, bu, tam tersine diğerinin bu şekilde gerçekleşmediğinin kanıtıdır. Düşünsene, belirli bir bölgede bir serseri çetesi duyulmamış bir suç işlerken yine benzer bir yerde benzer bir çetenin aynı koşullar altında, aynı yöntemleri kullanarak tam da aynı suçu, aynı vakitte işlemiş olması tuhaf olmaz mı? Oysa kamuoyu bizden bu mucizevi olaylar zincirine inanmamızı istiyor.

"Daha ileri gitmeden önce, sözde cinayet mekanını, Barrière du Roule'u bir inceleyelim. Buradaki çalılık, çok sık olsa da, işlek bir yolun yakınında, içinde arkalıklı bir sandalye şeklinde yerleştirilmiş üç dört iri taş parçası var. En üsttekinde beyaz bir iç etekliği; İkincisinin üstünde ipek bir eşarp

bulundu. Bir güneş şemsiyesi, eldivenler ve bir mendil de bulundu. Mendilin üstünde ‘Marie Roget’ ismi yazılıydı. Etraftaki dikenli çalıların üstüne giysi parçalan vardı. Otlar ezilmiş, çalılar kırılmıştı ve ortalıkta bir mücadelenin tüm izleri vardı. Sık çalılıkla nehir arasındaki çitler yıkılmıştı ve yerdeki izlerden ağır bir şeyin sürüklenerek götürüldüğü anlaşılıyordu.

“Bu çalılık bulunduğunda basının sevinç çığlıkları atmasına ve herkesin buranın cinayet mekanı olduğunda hemfikir olmasına karşın, durumdan şüphe etmek için epey geçerli sebep var. Oranın cinayet mekanı olduğuna inanırım ya da inanmam -ama şüphe etmek için geçerli sebepler var. Gerçek cinayet mekanı aslında Le Commerdel'ın iddia ettiği gibi Pavie St. Andree Sokağı civan olsa, katiller -bunların hâlâ Paris’te olduğunu varsayarsak- halkın ilgisinin doğru mekana yönelmesinden doğal olarak endişelenir ve bu yüzden bu ilgiyi farklı bir tarafa yönlendirmek isterlerdi. Barrifere du Roule’dan zaten Şüphelenilmekteydi. Bulunan eşyaları oraya koyma fikri katillerin aklına kolaylıkla gelebilirdi. Le Soleil tersini düşünse de, o çalılıkta bulunan eşyaların orada birkaç günden fazla bulunduğunu gösteren bir kanıt yok. Oysa Marie’nin kaybolduğu Pazar günü ile o eşyaların çocuklar tarafından bulunduğu ikindi arasındaki yirmi gün içinde, bunların dikkat çekmeden orada kalamayacağı konusunda pek çok kanaat var. ‘Yağmurdan epey küflenmişler,’ diyor. Le Soleil, diğer gazetelerin tavrını benimseyerek, ‘ve küf yüzünden de birbirlerine yapışmışlar. Bazılarının üstünde otlar bitmiş. Güneş şemsiyesinin ipeği sağlammış, ama iplikleri birbirine yapışmış. Açılıp kapanabilen üst kısmı iyice küflenmiş ve çürümüş. Açılınca yırtıldı.’ ‘Bazılarının üstünde otlar bitmesi' meselesi konusunda, sadece ve sadece çocukların hafızasına güvenebilecekleri ortada. Çünkü çocuklar bu eşyaları bulduklarında hemen alıp başka kimse görmeden eve götürdüler. Ama şu da var ki otlar, özellikle sıcak ve nemli havada (tıpkı cinayetin işlendiği mevsimde olduğu gibi) bir günde altı yedi santim büyüyebilir. Çimenleri yeni biten bir toprakta yatan bir güneş şemsiyesi bir hafta içinde otlarla kaplanabilir. Le Soleil’in editörünün ısrarla üstünde durduğu küf meselesine gelince (adam o kısa paragrafta küften üç kez bahsediyor) -merak ediyorum, bu küfün nasıl bir şey olduğunun farkında mı acaba? Bunun çeşitli mantar türlerinden biri olduğunu ve bu mantarların en genel özelliğinin yirmi dört saatte yayılıp çürütmek olduğunu biliyor mu?

“Böylece ilk bakışta, o eşyaların çalılıkta ‘en azından iki üç haftadır bulunduğu’ iddiasının, vakanın gerçeklerinin ışığında tamamen saçma olduğunu görüyoruz. Hattâ bu eşyaların çalılıkta bir haftadan uzun süre kalmış olduklarına, bir sonraki Pazar’dan sonra hâlâ orada kaldıklarına inanmak da çok zor. Paris'i tanıyanlar, varoşlarından sonra epey uzaklaşmadıkça tenha bir yer bulmanın ne kadar güç olduğunu bilir. Ormanları ve koruları bile tenha değildir. Doğayı sevmesine karşın mesleği yüzünden bu büyük metropolün tozuna ve sıcağına katlanmak zorunda olan insanlar hafta içinde bile etrafımızdaki bu muhteşem doğada yalnız kalamaz. İki adımda bir karşılarına manzaranın büyüsünü bağırıp çağırarak ve sataşarak bozan bir serseri ya da serseriler grubu çıkar. İsterse en sık çalıların içine girsin, hiç fark etmez. Bu kuytu yerlerde kir pas içinde insanlara rastlar -buradaki tapınaklar tamamen kirlenmiştir. Böylece bu doğa âşıkları sonunda bezip kirli Paris’e koşa koşa geri döner. En azından buranın kirliliği alıştıkları türdendir. Ama şehrin civarı hafta içi bu kadar kalabalıkken, Pazar günleri nasıl olur bir düşün! Serseriler o gün çalışmadığından ya da suç işlemek için elverişli fırsatlar bulamadığından, şehrin civarına akın eder. Doğayı sevdiklerinden değil, toplumun kısıtlamalarından ve âdetlerden kaçmak istediklerinden. Bunlardan nefret ederler. Tamamen kırlara gitmektense, şehre yakın ve havası kirli ormanları tercih ederler. Burada, yol kenarındaki bir hana ya da ağaçların altına oturup arkadaşları dışında kimseye görünmeden sahte bir neşenin -özgürlük ile romun verdiği çocuksu hissin tadını çıkarırlar. Söz konusu eşyaların Paris civarındaki herhangi bir yerdeki herhangi bir çalının içinde, iki Pazar arasındaki süreden daha fazla süre içinde kimse tarafından bulunmadan kalması neredeyse bir mucize olur derken tarafsız her gözlemci için çok açık olan bir gerçeği ifade ediyorum.

“Ama bu eşyaların o çalılığın içine dikkatli asıl cinayet mekanından uzaklaştırmak için konduğundan şüphelenmek için başka sebepler de var. Her şeyden önce dikkatini bu eşyaların bulunduğu tarihe çekeyim. Bunu gazetelerden yaptığım beşinci alıntının tarihiyle karşılaştır. Eşyaların gazeteye gönderilen ‘ateşli’ yazılardan hemen sonra bulunduğu dikkatini çekecektir. Bu yazılar farklı kişiler tarafından gönderilmiş gibi görünse de, aslında hepsi de aynı şeyi söylüyordu - yani cinayetin bir çete tarafından ve Barrière du Roule’da işlendiğini. Şimdi, çocuklar bu yazılan okudukları için o eşyaları bulmadılar elbette. Ama eşyaların çocuklar tarafından, yazıların gönderilmesinden sonra bulunmuş olmasının sebebi, eşyaların daha önce

çalılıkta olmaması olabilir. Bu yazılan suçlular bizzat yazmış ve eşyaları da çalılığa yazılan gazeteye göndermeden hemen önce ya da aynı gün koymuş olabilirler.

"Bu çalılık tuhaf -oldukça tuhaf bir çalılıktı. Çok sıktı. İçinde üç tane tuhaf görünüşlü taş vardı. Bunlar arkalıklı bir sandalye şeklinde yerleştirilmişti. Ve bu çalılık Madam Deluc'un evinin çok yakınındaydı. Çocuktarı çay yapacak ağaç kabuğu bulmak için civardaki çalılıktan sürekli dikkatle araştırıyordu. Çocukların bu eşyaları daha bir gün bile geçmeden bulacağına bire bin bahse girerim. Bu bahse girmekten kaçınanlarsa ya asla çocuk olmamıştır, ya da çocukluğun nasıl bir şey olduğunu unutmuştur. Tekrarlıyorum -bu eşyaların o çalılıkta keşfedilmeden bir iki günden fazla nasıl durmuş olabileceğini anlamak çok zor. Bu yüzden, Le Soleil'in dogmatik ısrarına karşın, bu eşyaların bulunduktan yere oldukça yakın bir tarihte konulmuş olduklarından şüphelenmek için oldukça iyi sebeplerimiz var.

"Ama buna inanmak için daha da geçerli sebeplerimiz var ki, bunlardan henüz bahsetmedim. Şimdi, eşyaların ne kadar yapay bir şekilde yerleştirilmiş olduğuna dikkatini çekmek istiyorum. En üsttekinde beyaz bir iç etekliği; İkincisinin üstünde ipek bir eşarp vardı. Etrafında bir güneş şemsiyesi, eldivenler ve bir mendil vardı. Mendilin üstünde 'Marie Rogêt' ismi yazılıydı. Pek zeki olmayan bir insan, bu eşyaları doğal olarak ortalığa saçılmış gibi göstermek istese, onları doğal olarak bu şekilde yerleştirirdi. Ama bu kesinlikle doğal bir düzenleme değil. Hepsinin yerde ve çiğnenmiş olması doğal olurdu. Çalılığın içi dardı. Burada boğuşan bir sürü kişi varken, o iç etekliğinin ve eşarbın taşların üstünde kalabilmesi çok zordu. 'Otlar ezilmiş, çalılar kırılmıştı,' diye yazıyor, 've ortalıkta bir mücadelenin tüm izleri vardı.' Ama iç etekliği ve eşarp sanki düzgünce konulmuş gibi taşların üstünde duruyordu. 'Giysisinin çalılar tarafından yırtılıp koparılmış kısımları yaklaşık sekiz santim genişliğinde ve on beş santim uzunluğundaydı. Biri robun eteğinin kıvrım kenarının parçasıydı. Bir diğeri kıvrım kenarından değil, etekten bir parçaydı. Bunlar yırtılıp kopmuş şeritlere benziyordu.' Burada Le Soleil yine elinde olmadan son derece tartışmalı bir şey söylüyor. Bu parçalar, tarif edildikleri kadarıyla, gerçekten de 'yırtılıp kopmuş şeritlere benziyor'; ama elle ve bilerek yırtılıp koparılmış şeritlere. Dikenlerin giysi kumaşım böyle 'yırtıp kopardıkları' çok enderdir. Dikene ya da çiviye takılan bir kumaş dokusu gereği dik açılı

bir şekilde -dikenin battığı yerden başlayarak dik açıyla birbirinden uzaklaşan iki boylamasına çizgi halinde yırtılır. Ama kumaştan bir parça ‘yırtılıp kopmaz’. Bunu ikimiz de biliyoruz. Böyle bir kumaştan bir parça ‘koparmak’ için hemen her zaman farklı iki gücün farklı yönlerden etki etmesi gerekir. Mesela kumaşın iki kenarı varsa -mesela diyelim ki bir mendilse ve bundan bir şerit yırtılmak isteniyorsa, tek bir güç uygulamak yeterlidir. Ama söz konusu durumda tek kenarlı bir giysiden söz ediyoruz. Dikenlerin bunun içinden, kenarı olmayan bir kısımdan parça koparması mucize olur. Bu işi tek bir dikenin yapması imkansızdır. Ama bir kenarı olsaydı bile, parçayı koparmak için farklı yönlerde faaliyet gösteren iki diken gerekirdi. Tabii giysinin kenarının kıvrılıp dikilmemiş olduğunu farzedersek. Hele bir de kıvrılıp dikilmişse, bu iş neredeyse imkansız hale gelir. Böylece bir giysi parçasının sadece ‘dikenler’ tarafından ‘yırtılıp koparılmasının’ ne kadar zor olduğunu görüyoruz. Oysa bizden sadece bir değil, birçok parçanın yırtılıp koptuğuna inanmamız bekleniyor. Hem de ‘biri robun eteğinin kıvrım kenarının parçasıymış'! Bir diğeri ‘kıvrım kenarından değil, etekten bir parçaymış’ -yani dikenler tarafından giysinin kenarsız iç kısmından tamamen yırtılıp koparılmış! Evet, insan bunlara inanmak istemeyebilir. Ama bir arada ele alındıklarında sanırım katillerin, cesedi orada bırakmayacak kadar ihtiyatlı olan katillerin, bu eşyaları geride, o çalılıkta bırakmasından daha şaşırtıcı değil. Ama amacımın o çalılığın cinayet mekanı olduğunu reddetmek olduğunu sanıyorsan beni anlamamışsın demektir. Burada bir suç işlenmiş veya daha büyük olasılıkla Madam Deluc’un hanında bir kaza olmuş olabilir. Ama aslında bu önemsiz bir nokta. Biz cinayet mekanını değil, katilleri bulmaya çalışıyoruz. Bütün bu ayrıntılara inmemin iki sebebi var: Birincisi, Le Soleil’in pervasızca öne sürdüğü iddiaların ne kadar salakça olduğunu göstermek; ama daha da önemlisi, seni bu cinayetin bir çetenin işi olup olmadığından daha çok şüphelenmeye olabilecek en doğal yoldan teşvik etmek.

“Bu sorunun cevabını araştırmaya, doktorun adli soruşturmada verdiği iç bulandırıcı yanıtlan ele alarak devam edelim. Serserilerin sayısına ilişkin olarak yayımlanan tahminlerin, Paris’in bütün saygın anatomistleri tarafından alaya alındığını söylemem bu konuda yeterlidir. Böyle bir konuda tahmin yapılamayacağı için değil, bu tahminleri yapmak için mantıklı bir sebep olmadığı için alaya alındılar. Oysa başka bir tahmin yapmak için pek çok sebep yok muydu?

“Şimdi şu ‘mücadele izleri’ üstüne düşünelim. Bu izleri bırakan kim? Güya bir çete. Ama aslında bu izler ileri sürülenin tam tersine, işin içinde bir çetenin olmadığını göstermiyor mu? Eğer işin içinde gerçekten bir serseri çetesi varsa, yalnız ve savunmasız bir kızın bu farazi adamlarla mücadelesi her tarafta ‘izler’ bırakacak kadar şiddetli olabilir miydi? Bir iki kişinin kızı kollarından tutuvermesi mücadeleyi sona erdirmeye yeter. Kurban serseri grubu karşısında tamamen pasif durumda kalır. Çalılığın cinayet mekanı olmadığı konusundaki savlar, temelde, sadece, eğer bu cinayet birden fazla kişinin işi değilse geçerlidir -bunu sakın unutma. Oysa önada sadece tek bir saldırgan varsa, her tarafta ‘izler’ bırakacak kadar şiddetli bir mücadelenin gerçekleşmiş olduğunu düşünebiliriz ve düşünmek zorundayız da.

“Çalılıkta bulunan o eşyaların orada kalabilmiş olmalarının şüphe uyandırıcı olduğunu söylemiştim. Bu suç kanıtlarının geride, bulundukları yerde yanlışlıkla bırakılmış olmaları neredeyse imkansız geliyor. Ceset sürüklenip götürülmüş; oysa cesetten daha açık bir kanıt (sonuçta cesedin yüzü kısa sürede çürüyüp tanınmaz hale gelebilirdi) cinayet mekanında, ortalık yerde bırakılmış - üstünde kurbanın ismi yazılı bir mendil bu; ve bu bir hataysa, bir çetenin değil, tek bir kişinin hatası olabilir ancak. Bir düşünelim. Biri cinayet işlemiş. Cesetle yalnız. Karşısında hareketsiz yatan ceset onu afallatıyor. Öfke nöbeti sona ermiş ve şimdi doğal olarak karşısındaki ölüden korkmaya başlıyor. Yanında başkaları olsa kendine güveni artardı, ama kimse yok. Ölüyle yalnız. Şaşkın ve titriyor. Ama cesetten kurtulmak zorunda. Cesedi nehre götürüyor. Ama cinayetin diğer kanıtlarım geride bırakıyor. Çünkü hepsini birden aynı anda taşıması kolay değil. Oysa onları sonradan geri dönüp kolayca alabilir. Ama bin bir güçlükle nehre giderken iyice korkuya kapılıyor. İnsan sesleri duymaya başlıyor. İzlendiğini, ayak sesleri işittiğini sanıyor kaç kez. Şehrin ışıkları bile onu şaşırtıyor. Ama uzun aralar vere vere ve müthiş acılar çektikten sonra, sonunda nehir kıyısına ulaşıyor ve o korkunç cesetten kurtuluyor. Belki bu iş için bir tekne kullanıyor. Ama şimdi o yalnız katili güç bela kat ettiği o tehlikeli yoldan geri dönmeye, içinde kanını donduran hatıralar uyandıran o çalılığa tekrar gitmeye hangi hazine - hangi gözdağı - hangi güç ikna edebilir? Geri dönmek istemiyor, sonucu ne olursa olsun. İstese de geri dönemez. Şu andaki tek düşüncesi kaçmak. O korkunç çalılığa sonsuza dek sırtını dönüyor ve bir gazaptan kaçarcasına kaçıyor.

“Oysa işin içinde bir çete olsa durum çok farklı olurdu; birbirlerinden cesaret alırlardı. Aslında sokak serserilerinin cesaretlenmeye pek ihtiyacı da yoktur. Bu çetenin de sokak serserilerinden oluştuğu varsayılıyor. Kalabalık olduklarından, yalnız bir adamın hissedeceği o afallatıcı ve mantıksız dehşete kapılmazlardı. Birinin, ikisinin, üçünün gözünden bir şey kaçsa, dördüncünün hemen dikkatini çekerdi. Arkalarında hiçbir şey bırakmazlardı, çünkü sayılan çok olduğundan her şeyi bir seferde taşıyabilirlerdi. Geri dönmelerine gerek kalmazdı.

“Ceset bulunduğunda üstündeki giysiden bahsedilirken ‘bundan kopanları otuz santim eninde bir şerit bele üç kez dolanmış ve arkadan düğümlenmişti,’ deniyor. Bunun cesedi taşırken tutacak bir yer olsun diye yapıldığı belli. Ama birden fazla insan bu çareye başvurur muydu? Üç dört kişi varsa, cesedi kol ve bacaklarından tutup taşımak en kolay yol olurdu. Ancak tek bir kişi böyle bir çareye başvurur. Şu gerçeği de ele alalım: 'Sık çalılıkla nehir arasındaki çitler yıkılmıştı ve yerdeki izlerden ağır bir şeyin sürüklenerek götürüldüğü anlaşılıyordu!’ Bir düşün -işin içinde birden fazla insan olsa, bunlar cesedi çitlerin üstünden çabucak aşırmak varken, çitleri yıkma zahmetine girermiydi? Birden fazla insan olsa, cesedi sürükleyerek geride iz bırakır mıydı?

“Burada Le Commerciel'in bir savını ele almalıyız. Bu sav üstüne daha önce de az çok bir şeyler söyledim. ‘Zavallı kızın iç etekliğinden altmış santim uzunluğunda ve otuz santim genişliğinde bir parça koparılmış, bu katlanıp çenesinin altından boynuna, herhalde çığlık atmasın diye bağlanmıştı. Bu işi yapanlar cebinde mendili olmayan insanlardı.’

“Daha önce de söylediğim gibi, mendilsiz serseri olmaz. Ama burada üstünde durmak istediğim nokta bu değil, bu sarma işinin Le Commerciel'in iddia ettiği gibi mendilsizlik yüzünden yapılmadığı; zaten çalılıkta bulunan mendilden de gerekçenin mendilsizlik olmadığı anlaşılıyor. Amaç çığlıkları engellemek de olamaz, çünkü aksi takdirde kumaş parçası ağza tıkılmış olurdu. Ama söz konusu kumaş parçasının ‘gevşekçe boyna bağlandığını ve sıkı bir düğüm atılmış olduğunu’ okuduk. Bu oldukça belirsiz bir laf, ama Le Commerciel'de yazandan çok farklı. Kumaş parçası kırk beş santim genişliğindeydi, yani boylamasına katlandığında ya da kıvrıldığında oldukça sağlam bir şerit oluşturmaya uygundu. Bulunduğunda da bu şekilde katlanmıştı zaten. Benim anladığım şu: Tek başına olan katil cesedi bir süre, beline sarmış olduğu giysi parçasından tutup taşıdıktan sonra (çalılıktan ya

da başka bir yerden yola çıkarak) yoruldu. Cesedi sürüklemeye karar verdi -kanıtlar cesedin sürüklendiğini gösteriyor. Bu yüzden cesedin uçlarından birine sicim gibi bir şey bağlaması gerekti. En iyisi boyna bağlanmasıydı, çünkü cesedin başı bağın çıkmasını engellerdi. Katil mutlaka bele bağlı kumaş şeridini kullanmayı düşünmüştür. Ama bu cesedin beline sarılıydı, düğümlüydü ve giysiden "yırtılıp koparılmış,' bir parça henüz yoktu. İç eteklikten yeni bir parça koparmak daha kolaydı. Yırtıp kopardığı bu parçayı boyna bağladı ve cesedi bu şekilde nehre kadar sürükledi. Bu 'bandaj' hem kullanışlı değildi, hem de hazırlanması için epey zaman ve çaba harcanmıştı. Bu yüzden şeridin mendilin artık kullanılamayacağı bir zamanda hazırlanmış olduğunu anlıyoruz -yani düşündüğümüz gibi, çalılıktan yola çıktıktan sonra (çalılıktan yola çıktıysa tabii) yolda, çalılık ile nehir arasında.

"Ama Madam Deluc'un cinayetin işlendiği sıralarda çalılığın civarında bir çete görmüş (!) olduğunu söyleyeceksin. Bunu kabul ediyorum. Bence cinayetin işlendiği sıralarda Barrière du Roule civarında bir düzine çete vardı. Ama Madam Deluc'un, o dürüst ve titiz ihtiyarın dikkatini tek bir çete çekmişti. Çünkü bu kadının sunduğu biraz gecikmiş ve son derece güvenilmez kanıta bakarsak, bunlar kek yiyip konyak içtikten sonra para vermemişti. Et hinc illoe iroe?[25]

"Peki Madam Deluc ne söyledi? 'Çiftin gidişinden az sonra bir serseri grubunun gelip gürültü patırdı çıkardığını, yiyip içip para vermeden çıktığını ve genç adamla kızın gittiği yola saptığını; akşamüstü hana geri dönüp nehri sanki büyük bir telaşla geçtiklerini.'

"Bu 'büyük telaş' Madam Deluc'a gerçekten de büyük görünmüş olsa gerek, çünkü adamların beş para vermeden yiyip içtiği kekler ve içkiler kadının içine oturmuş besbelli. Parasını alma umudunu hâlâ biraz taşıyordu anlaşılan; yoksa vakit zaten akşamüstü olmuşken niye adamların acele etmiş olması üstünde dursun? Bir serseri çetesi bile geniş bir nehri küçük teknelerle geçmek zorundaysa, fırtına ve gece yaklaşıyorsa eve dönmekte acele eder.

"Gece yaklaşıyorsa dedim; çünkü henüz gece olmamıştı. Ağırbaşlı Madam Deluc o 'vicdansızlara' acelesini uygunsuz bulduğunda vakit henüz akşamüstüydü. Ama 'aynı akşam Madam Deluc ile en büyük oğlu han civarından bir kızın çığlıklarının geldiğini işitmişlerdi'. Peki Madam Deluc bu çığlıktan akşamın hangi vaktinde işittiğini söylüyor? 'Karanlık

çöktükten biraz sonra' diyor. Ama ‘karanlık çöktükten biraz sonrası’ ‘karanlık’ demektir. Akşamüstü ise kesinlikle gündüzdür. Yani o çetenin Barrière du Roule’dan, Madam Deluc’un o çığlıkları işitmesinden önce ayrıldığı apaçık ortada. Oysa, şimdi seninle konuşurken alıntıladığım bu cümlelerin ifadelerin pek çok yerinde apaçık yer almasına karşın, bu bariz tutarsızlık ne gazetelerin, ne de avanak polislerin dikkatini çekti.

“Çete fikrine karşı son bir sav daha ileri süreceğim. Ama özellikle bunun reddedilemez olduğunu düşünüyorum. O kadar büyük bir ödül konulduktan ve kral tarafından bağışlanma vaadi yapıldıktan sonra, bir serseri çetesindekilerden ya da herhangi bir insan grubundakilerinden biri mutlaka suç ortaklarını ele verirdi. Böyle bir durumda çete üyeleri ödül hırsından ya da kaçma arzusundan çok, ihanete uğrama korkusu yaşar ve kendisi ihanete uğramamak için hemen, seve seve ihanet eder. Sırrın henüz onaya çıkmamış olması, bunun gerçekten de bir sır olduğunun en iyi kanıtı. O korkunç cinayetin sırrını sadece bir iki kişi ve bir de Tanrı biliyor.

“Şimdi bu uzun analizimizin yetersiz ama kesin sonuçlarını toparlayıp güzden geçirelim. Marie'nin ya Madam Deluc’un hanında ölümcül bir kazaya kurban gittiğini, ya da Barrière du Roule’da sık bir çalılıkta bir âşığı ya da en azından çok yakından ve gizlice tanıdığı biri tarafından öldürüldüğünü biliyoruz. Bu kişi esmer. Ten rengi ile ‘bandajdaki’ ve bone bağcıklarındaki ‘denizci düğümleri’, bir denizciye işaret ediyor. Bu kişinin müteveffayla -neşeli, ama gururlu bir genç kızla- olan ilişkisinden, sıradan bir denizci olmadığı anlaşılıyor. Gazetelere gönderilen yazılar da bunu doğrular nitelikte. Le Mercuire’nin de söylediği gibi, kız daha önce de bir ‘bahriye subayıyla’ kaçmış. İnsan ister istemez bu denizciyle, o talihsiz kızı suça teşvik eden o bahriye subayını hemen özdeşleştiriyor.

“Şimdi esmer tenli adamın niye hâlâ ortaya çıkmadığını düşünmenin tam sırası. Bu adam epey esmer. Çünkü Valence ile Madam Deluc’un tek dikkatini çeken esmerliği olmuş. Peki niye kayıp bu adam? Çete tarafından mı öldürüldü? Eğer öyleyse, niye sadece öldürülen kıza ait izler bulundu? İki cinayet işlendiyse ikisinin de aynı yerde işlenmiş olması mantık dahilinde. Adamın cesedi nerede peki? Katiller herhalde ikisinden de aynı yöntemle kurtulurdu. Demek ki bu adamın sağ olduğu ve cinayetle suçlanmaktan korktuğu için ortaya çıkamadığı söylenebilir. Bu kaygıları ancak şimdi -hayli geç kaldıktan sonra- duymaya başlamış olsa gerek, çünkü Marie ile birlikte görülmüştü; ama olaydan hemen sonra suçlanma

kaygılarına kapılmamış olduğu kesin. Masum bir adamın böyle bir durumda yapacağı ilk iş cinayeti haber vermek ve suçluların teşhis edilmesine yardım etmektir. Kızla birlikteyken görülmüştü. Onunla üstü açık bir feribota binip nehri geçmişti. En aptal kişi bile bu durumda kendisinden şüphelenilmesini engellemenin en kesin ve tek yolunun katillerin kimliğini açığa çıkarmak olduğunu bilir. O Pazar gecesi hem suçsuz, hem de cinayetin işlendiğinden habersiz olduğunu düşünemeyiz. Ama hâlâ sağ ise, onaya çıkıp katillerin kimliğini açıklamamış olması ancak bir şekilde mümkün olabilir.

“Peki bu gerçeği ortaya çıkarmak için elimizde hangi araçlar var? İlerledikçe bu araçlarla karşımızdaki tablonun netleştiğini, parçaların yerine oturduğunu göreceğiz. Şu ilk kaçma meselesine dönelim. ‘O subayın’ geçmişini, şimdi ne yaptığını ve cinayet esnasında nerede olduğunu öğrenelim. Akşam gazetesine gönderilen, cinayetin bir çetenin işi olduğunu savunan yazıları birbiriyle karşılaştıralım. Daha sonra bunları hem üslup, hem de el yazısı tarzı açısından daha önce sabah gazetesine gönderilen ve Mennais’in suçlu olduğunda ısrar eden yazılarla karşılaştıralım. Sonra bütün bu yazılan subayın el yazısıyla karşılaştıralım. Madam Deluc ile çocuklarını ve otobüs şoförü Valence’i defalarca sorgulayarak, ‘esmer adamın’ kişisel görünüşü ve tavırları hakkında daha fazla bilgi edinelim. Ustaca yapılan sorgulamalar bu kişilerin bazılarından bu konuda (ve diğer konularda) yeni bilgiler alınmasını sağlayacaktır. Belki onlar bu bilgilere sahip olduklarının farkında bile değildir. Şimdi gümrükte çalışan bir mavnacının 23 Haziran Pazartesi günü, cesedin bulunmasından bir süre önce, Seine’de bulduğu tekneye gelelim. Bu tekne mavna dairesinden, görevli memurdan habersiz alınıp dümensiz götürüldü. Titiz ve sabırlı bir araştırma yaparsak bu teknenin izini mutlaka buluruz. Çünkü hem tekneyi bulan mavnacı onu görünce tanıyabilir, hem de dümeni elimizde. içi rahat olan biri yelkenli bir teknenin dümenini bırakıp gitmez. Burada bir sorum olacak. Bu tekne bulunduktan sonra sessizce mavna dairesine götürüldü ve oradan sessizce alındı. Ama bu teknenin sahibi ya da onu kiralayan kişi - Salı sabahı, daha teknenin Pazartesi günü bulunduğu ilan edilmeden, teknenin yerini nereden biliyordu? Yoksa deniz kuvvetlerinden tanıdıkları mı vardı? Bu daimi bağlantı sayesinde orada olup biten en küçük şeylerden bile sürekli haberdar mı oluyordu?

“Katilin cesedi tek başına nehir kıyısına sürüklemesinden bahsederken, bir tekne kullanmış olabileceğini söylemiştim. Artık Marie Rogêt’nin bir

tekneden atıldığını biliyoruz. Kıyı suları bu iş için fazla sığ. Kurbanın sırtındaki ve omuzlarındaki tuhaf izler akla bir teknenin tahtalarını getiriyor. Cesede ağırlık bağlanmamış olması da bu kanıya uygun düşüyor. Sahilden atılsa ağırlık bağlanırdı. Ağırlık bağlanmamış olmasının sebebi sadece katilin bu işi nehre açıldıktan sonra akıl etmesi olabilir. Cesedi suya atarken tedbirsizliğinin farkına varmıştır mutlaka. Ama artık iş işten geçmiştir. O kahrolası kıyıya geri dönmektense her riske atılmaya razıdır. O korkunç cesetten kurtulduktan sonra hemen şehre dönmüştür. Orada, tenha bir iskeleden kıyıya atlamıştır. Ama ya tekne -onu bağlamış mıdır? Katil tekneyi bağlamayı akıl edemeyecek kadar telaşlıdır mutlaka. Dahası tekneyi iskeleye bağlasa, kendini, aleyhte bir kanıt bırakıyor gibi hissedecektir. Doğal içgüdüsü cinayetle bağlantılı her şeyden olabildiğince uzaklaşmaktır. Sadece o iskeleden kaçmakla kalmamış, o teknenin iskelede kalmasını da istememiştir. Herhalde tekneyi salınmaya bırakmıştır. Sabahleyin teknenin bulunmuş ve her gün gittiği- belki de mesleği yüzünden gittiği bir yere götürülmüş olduğuna öğrenince dehşete kapılmıştır. Ertesi gece, dümeni islemeye cesaret (demeden tekneyi alıp götürür. Peki bu dümensiz tekne şimdi nerede? İlk hedeflerimizden biri onu bulmak olmalı. Onu görür görmez zaferimizin şafağı sökmeyi başlar. Bu tekne bizi cinayetin işlendiği Pazar günü onu kullanan kişiye öyle çabuk götürecektir ki, buna biz bile şaşıracağız'

[Açıklamayacağımız, ama pek çok okuyucumuza malum gelecek sebeplerden dolayı elimize geçen bu yazının buradaki, Dupin’in o küçük ipucunu bulmasından sonra olanların ayrıntılarının yer aldığı kısmını atlıyoruz. Kısaca, islenen sonucun elde edildiğini ve Komiser'in. gönülsüzce de olsa. Şövalye ile yaptığı anlaşmanın koşullarını yerine getirdiğini söyleyeceğiz Bay Poe’nun yazısı aşağıdaki sözlerle son buluyor. - Ed.[26]]

Sadece, sadece rastlantılardan bahsettim. Bu konuda yeterince konuştum. Doğaüstüne inanmıyorum. Doğa'nın ve Tanrısının birbirinden farklı olduğunu, düşünebilen hiç kimse inkar edemez. Tanrı’nın doğayı yarattığı ve onu istediği şekilde kontrol edebileceği veya değiştirebileceği tanışılmaz bir gerçektir. “İstediği zaman” dedim, çünkü burada asıl mesele mantığın çılgınca varsaydığı gibi güç değil, istektir. Mesele Tanrı'nın kendi koyduğu kuralları değiştiremeyecek olması değildir. Onun doğayı değişikliğe gerek duyulacak şekilde yarattığını düşünmekle, Tanrı’ya hakaret etmiş oluruz. Bu kurallar Gelecekte gerçekleşebilecek tüm

olasılıkları kapsayacak şekilde konulmuştur. Tanrı için her şey Şimdiki Zaman'dadır.

Tekrarlıyorum, bütün bu olanlardan sadece rastlantı olarak bahsediyorum. Ve dahası, anlattıklarım okunduğunda, sonunu bildiğimiz talihsiz Mary Cecilia Rogêrs'ın kaderi ile yaşamının belli bir zamana kadarki kısmını bildiğimiz Marie Rogêt'ninki arasında, insan aklını utandıracak kadar kusursuz bir paralellik bulunduğu görülecektir. Bütün bunlar görülecektir. Ama kimse Marie'nin üzücü yaşamının bu bahsettiğim zamandan sonraki kısmını ele alırken ve bunun gizemini denouement,[27] bu parallelliğin devam ettiğim ima etmeye çalıştığımı sanmasın. Paris'te bir grisettenin katilini bulmak için kullanılan yöntemlerin benzer bir durumda benzer sonuçlar vereceğini söylediğim de sanılmasın.

Bu ikinci sanıya kapılanlar unutmamalıdır ki, iki vaka arasındaki en küçük bir farklılık bile olayların akışını tamamen değiştirebilir ve böylece en büyük hesap hatalarına yol açabilir. Tıpkı aritmetikte olduğu gibi, tek başına sonucu fazla etkilemeyecek bir hata, işlemin her noktasında giderek yayılarak çoğalır ve sonuçta ortaya tamamen yanlış bir sonuç çıkar. Birinci sanıya gelince... Bahsetmiş olduğum Olasılık Hesabı'na göre parallelliğin sürmesi olanaksızdır. Bu parallellik zaten yeterince uzun bir süre kusursuzca sürmüştür. Böyle çelişkili fikirler matematiksel düşünmeyen kişilere cazip görünse de, aslında bunları sadece matematikçiler gerçekten anlayabilir. Örneğin sıradan bir okuyucuya, tavlada peş peşe iki defa düşeş atılmışsa üçüncü defa da düşeş atılması ihtimalinin neden bu sefer daha da küçük olduğunu anlatmak dünyanın en zor işidir. Mantık genelde böyle fikirleri hemen reddeder. Zarlar iki defa atılmış ve bu atışlar Geçmiş'te kalmışsa, Gelecek'te yapılacak bir atışı neyin nasıl etkileyeceğini anlayamaz. Düşeş gelmesi olasılığı her sıradan atıştaki kadarmış -yani bu olasılık sadece zarların herhangi bir atılışındaki belirleyici etkenlere tabi imiş gibi görünür. Bu öyle bariz görünen bir fikirdir ki, açıklamaya çalıştığınızda karşınızda genellikle saygıyla dinlemekten çok alayla gülümseyen birini görürsünüz. Buradaki hatayı -kötülük kokan bu korkunç hatayı- açıklamama bana bu yazı için ayrılmış olan yer yetmez. Zaten felsefi düşünenler de herhangi bir açıklamaya ihtiyaç duymayacaktır. Belki şu kadarını söylemem yeterli olur: Mantığın gerçeği ayrıntıda arama eğiliminin yol açtığı sınırsız bir hatalar zincirinin halkalarından biridir.

Notlar

[1] Marie Roget’nin ilk basımında bu dipnotlar gereksiz görülmüştü. Ama öyküye ilham kaynaklığı eden trajedinin üstünden yedi yıl geçti. Bu yüzden ondan bahsetmek ve ayrıca genel amaç hakkında da birkaç söz söylemek artık gerekli oldu. Mary Cecilla Rogers adlı bir genç kız New York civarında öldürülmüştü. Ölümü büyük ve uzun süreli bir heyecan uyandırsa da, sırrı bu öykünün yazılıp yayımlandığı tarihte (Kasım 1842’de) henüz aydınlatılmamıştı. Burada yazar sözümona Parisli bir grisettenin başına gelenleri anlatırken gerçek Mary Rogers cinayetinin önemli gerçeklerini olduğu gibi almış, önemsiz gerçekleriyle ise sadece paralellikler kurmuştur. Bu yüzden kurgudaki sav gerçeğe de uygulanabilir. Yazarın amacı gerçeği bulmaktı.

“Marie Rogêr’nin Sırrı” cinayet mekanından epey uzakla yazıldı. Yazılması sırasında yapılan tek araştırma gazeteleri incelemekti. Bu yüzden yazar o mekana gidebilse edinebileceği pek çok bilgiden mahrum kaldı. Ancak öykünün yayımlanmasından çok sonra, iki kişinin (biri öyküdeki Madam Deluc idi) farklı zamanlarda yaptığı itiraflar sadece öyküde varılan genel sonucun değil, bu sonuca varılmasına yol açan bütün farazi ayrıntıların da doğru olduğunu kanıtladı. - POE.

[2] Von Hardenburg'un non de plume'u. - POE.

[3] Nassau Sokağı. - POE.

[4] Anderson. - POE.

[5] Hudson. - POE.

[6] Weehawken. - POE.

[7] Ayaklanmalara.

[8] Payne. - POE.

[9] Crommelin. - POE.

[10] The New York Mercury. - POE.

[11] The New York Brother Jonathan, Ed: H. Hastings Weld. - POE.

[12] New York Journal of Commerce. - POE.

[13] Adam. POE

[14] Philadelphia Saturday Evening Post, Ed: C l. Peterson. - POE.

[15] Kanıtlarla bağdaşmayan sonuç.

[16] "Bir objenin nitelikleri üstüne kurulan bir teori, objenin bu niteliklerle açıklanmasını engeller. Olayları sebeplerine göre değerlendirenler, onları sonuçlarına göre değerlendirmez olur. Bütün ülkelerin hukuk sistemlerinin de gösterdiği gibi, kanun bir bilime ve sisteme dönüşünce adalet olmaktan çıkar. Sınıflandırma ilkelerine körü körüne bağlılık göreneksel hukuku öyle büyük hatalar yapmaya yöneltmiştir ki, bunları görmek için yasa koyucu meclisin bozulan dengeyi tekrar kurmak amacıyla kaç kez müdahale etmek zorunda kaldığına bakmak yeterlidir."- Landor. - POE.

[17] Dükkan tezgahı.

[18] New York Express. - POE.

[19] New York Herald. - POE.

[20] New York Courier and lnquirer. - POE.

[21] Mennais ilk şüphelenilip tutuklanan kişilerden biriydi, ama delil yetersizliğinden serbest bırakılmıştı, - POE.

[22] New York Courier and lnquirer. - POE.

[23] New York Evening Post. - POE.

[24] New York Standard. - POE.

[25] Bu yüzden mi kızmıştı?

[26] -POE.

[27] Çözerken.

Gammaz Yürek

Doğru! - sinirliydim - çok, pek sok, korkunç derecede sinirliydim, hâlâ da öyleyim; ama deli olduğumu nereden çıkarıyorsunuz? Hastalık, duygularımı keskinleştirmişti - yakmış, yok etmiş değildi onları - körleştirmiş de değildi. Hepsinden çok da işitme duygum kuvvetlenmişti. Cennetteki, yeryüzündeki her şeyi duyuyordum. Cehennemdekilerin de birçoğunu duyuyordum. Nasıl, öyleyse, nasıl deli dersiniz bana? Dinleyin! dinleyin de görün bakın, bütün olan biteni size ne kadar serin kanla, - ne kadar aklı başında olarak anlatacağım.

Bu düşünce beynime ilk nasıl girdi? onu söyleyemeyeceğim ; ama bir kere girdikten sonra, ne gece, ne gündüz bir türlü arkamı bırakmadı. Elde etmek istediğim bir şey yoktu. Karşı konmaz bir hırs yoktu içimde. İhtiyar adamı seviyordum. Bana hiçbir zaman haksızlık etmemişti. Hiçbir zaman kırmamıştı beni. Parasında gözüm yoktu. Öyle sanıyorum ki, tek sebep gözüydü! evet, oydu sebep! Gözlerinden biri akbaba gözüne benziyordu - soluk mavi bir göz, üstü dumanlı, perde inmiş gibi. Ne zaman bana dönse, kanım buz gibi olurdu; böylece, üstüne koya koya - uzun bir gelişme sonunda - kararımı verdim, ihtiyar adamın canını alacak, kendimi o gözden bütün bütün kurtaracaktım.

İşte mesele bu. Siz beni deli sanıyorsunuz. Deliler hiçbir şey bilmez. Bir de beni görmeliydiniz o zaman. İşimi nasıl akıllıca yürüttüğümü - nasıl ihtiyatlı - nasıl ileriyi görerek - nasıl gizliden gizliye çalıştığımı görmeliydiniz! İhtiyar adama hiçbir zaman, onu öldürmeden önce bütün bir hafta davrandığım kadar iyi davranmamışımdır. Her gece, gece yarısına doğru, kapısının tokmağını çeviriyor, kapıyı açıyordum - ah, o kadar yavaş açıyordum ki! Sonra, kafamın geçeceği kadar aralanınca, karanlık bir fener uzatıyordum içeri. İyice kapatılmış, kapatılmış, öyle ki hiç ışık sızmıyordu, sonra da kafamı sokuyordum aralıktan. Ah, onu nasıl kurnazca içeri

soktuğumu görseydiniz, gülerdiniz! Yavaşça kıpırdatıyordum - çok, çok yavaşça, ihtiyar adamın uykusunu bozmamak için elimden geleni yapıyordum. Yatağında yatan adamı görebilmek için, kafamın bütününü aralıktan içeri sokmam tam bir saatimi alıyordu. Ya! - bir deli bu kadar akıllı olabilir mi? Sonra, kafam iyice odaya girince, feneri, sakına sakına, azıcık aralıyordum - ah, öyle sakınıyordum, öyle sakınıyordum ki, (çünkü gıcırdardı fenerin menteşeleri) - o akbaba gözünün üzerine ince, bir tek ışık çizgisi düşürecek kadar aralıyordum. Yedi uzun gece yaptım bunu - her gece tam gece yarısında - ama hep kapalı buluyordum gözü; bu yüzden de işe girişmek mümkün olmuyordu; çünkü ihtiyar adam değildi beni kızdıran, onun o kötü gözü kanıma dokunuyordu. Her sabah, gün ışıyınca, hiç çekinmeden odasına gidiyor, hiç korkmadan konuşuyordum onunla, içten gelen bir sesle adını söylüyor, geceyi nasıl geçirmiş olduğunu soruyordum. Görüyorsunuz, her gece, saat tam on ikide, gidip uyurken kendisine baktığımdan şüphelenmesi için, doğrusu, pek derin, pek yaman bir ihtiyar olması gerekti.

Sekizinci gece kapıyı açarken her zamankinden daha ihtiyatlıydım. Bir saatin yelkovanı bile benim ellerimden daha hızlı hareket ederdi. O geceye gelene kadar kendi, gücümü - aklımı - hiç böyle bütün genişliğiyle hissetmemiştim. Üstün gelmek, yenmek duygusu yok denecek kadar azdı bende. Düşündüm, ben orada öyle, kapıyı açıyordum, yavaş yavaş, o ise benim bu gizli işlerimin, yahut niyetlerimin rüyasını bile görmüyordu. Bayağı güldürdü beni bu düşünce, kıkırdadım; galiba o da duydu çıkardığım sesi; sanki bir şeyden korkmuş' gibi, yatakta birden kıpırdanıverdi. Şimdi siz sanırsınız ki, ben bunun üzerine geri çekildim - yok, hayır. Katran gibi karaydı odası, kaim bir karanlık içindeydi (çünkü hırsız korkusuyla panjurlar sıkı sıkıya sürgülenmişti), bunu bildiğim için kapının aralığını göremeyeceğini de biliyordum, böylece kapıyı hiç ara vermeden aynı yavaşlıkla itmeye devam ettim.

Kafamı içeri sokmuştum, feneri açmak üzereydim, başparmağım teneke mandalın üstüne kayıverdi, ihtiyar adam yatağında sıçrayarak bağırdı - “ Kim var orada ” Tam bir sessizlik içinde durdum, hiçbir şey söylemedim. Bütün bir saat boyunca tek bir adalemi bile kıpırdatmadan durdum, bu arada onun da yattığını duymadım. Yatağında oturmuş dinliyordu; - tıpkı benim, yaptığım gibi; geceler, geceler geçer, ben böyle durup duvardaki ölüm gözcülerini dinlerdim.

O sırada hafif bir inilti duydum, biliyordum, öldürücü bir korkunun iniltisiydi bu. Bir acının, yahut bir üzüntünün iniltisi değildi - ah, hayır! - bu hafif, boğuk ses büyük bir korkunun ağırlığı altında ezilen bir insanın ta içinden yükselen sesti. Bu sesi iyi tanırdım. Birçok geceler, tam gece yarılarında, bütün dünya uykuya dalmışken, içimden doğru yükselir, korkunç yankısıyla, beni zaten şaşkına çevirmiş olan korkuları daha da derinleştirirdi. Gerçekten, iyi tanırdım bu sesi. İhtiyar adamın neler duyduğunu biliyordum, acıyordum ona, bir yandan da için için gülüyordum. Yatakta döndüğü zaman işittiği o ilk hafif sesten beri uyanık olduğunu da biliyordum. O zamandan beri korkusu durmadan artmıştı. Korkacak bir şey yok diye onu geçiştirmeye çalışıyordu, ama yapamıyordu. Kendi kendine şöyle diyordu - “Bacada uğuldayan rüzgârdan başka bir şey değil - sadece bir fare, odada geziniyor olmalı,” yahut “ çekirge bu, bir cıvıldayıp sustu.” Evet, böyle düşüncelerle içini yatıştırmaya, biraz olsun rahatlamaya çalışıyordu; ama hepsinin boşuna olduğunu görüyordu. Hepsi boşunaydı; çünkü ölüm, ona yaklaşmak için, önünde kara gölgesiyle ağır ağır ilerlemiş, kurbanının üstüne çökmüştü. Bu göze görünmez, ele gelmez gölgenin üzüntü veren etkisi altında, odada benim kafamın varlığını hissediyordu - görmese de, işemese de - hissediyordu.

Uzun zaman, sabırla bekledim, gene de yattığını duymadım, sonra feneri açmaya - azıcık, bir parçacık aralamaya karar verdim. Böylece açtım onu - öyle belirsiz, yavaşça yaptım ki bu işi, aklınız almaz - açtım, açtım, sonunda, donuk, tek bir ışık, örümcek ipliği gibi bir ışık, süzülüp akbaba gözünün tam üstüne vurdu.

Açıktı göz - kocaman, koskocaman açılmıştı - ona bakar bakmaz çılgına döndüm. Büsbütün ayrı görüyordum onu - soluk bir mavi, üstünü sanan duman, iliklerime işleyen soğukluğu yaratan korkunç perde; ihtiyar adamın yüzünde başka hiçbir şey göremiyordum: sanki bir içgüdünün etkisiyle ışığı tam o noktanın üzerine tutmuştum.

Delilik sandığınız şeyin sadece duyguların fazla keskinleşmesi olduğunu söylememiş miydim ben size? - şimdi, dinleyin, kulaklarıma hafif, derin, hızlı bir ses geldi, bir saati pamuklara sarsanız nasıl duyulur tıkırtısı? İşte öyle bir ses. Bu sesi de iyice tanıyordum. İhtiyar adamın kalbinin vuruşuydu. Kızgınlığımı arttırdı, davul sesinin erlere cesaret vermesi gibi.

Gene de kendimi tutup sessizce durdum. Nefes bile almıyordum. Feneri öylece hareketsiz tutuyordum. Gözün üstündeki ışığı elimden geldiği kadar kıpırdatmamaya çalışıyordum. Bu arada kalbin yıkıcı tıkırtısı artmaktaydı. Her an biraz daha hızlanıyor, hızlanıyor, biraz daha yükseliyor, yükseliyordu. İhtiyar adamın korkusu son haddine varmış olmalıydı! Gittikçe yükseliyordu, diyorum, her an biraz daha yükseliyordu! - iyice anlıyor musunuz ne demek istediğimi? Sinirli olduğumu söylemiştim size: öyleyimdir ben. Gecenin o ölü saatinde, o eski evin korkunç sessizliği içinde, böyle tuhaf bir ses beni heyecanlandırıverdi, ucunu kaçırdığım bir korkuya kapıldım. Gene de birkaç dakika kendimi tutup sesimi çıkarmadım. Ama tıkırtı gittikçe yükseliyor, yükseliyordu. Kalbi çatlayacak neredeyse, diye düşündüm. Derken yeni bir kuruntu sardı beni - ya bu sesi komşulardan biri duyarsa! İhtiyar adamın saati gelmişti! Avazım çıktığı kadar bağırarak, feneri açtım, odaya daldım. Bir tek çığlık attı - sadece bir tek. Göz açıp kapayana kadar onu yere yıktım, ağır yatağı çektim üzerine. İşin bu kadarım bitirince sevinçle gülümsedim. Ama, dakikalarca kalp boğuk sesler çıkararak çarpmaya devam etti. Neyse ki, bu beni pek korkutmuyordu; duvarın öte yanından işitilmezdi. Sonunda o da kesildi. İhtiyar adam ölmüştü. Yatağı çekip cesedi gözden geçirdim. Evet, taş gibiydi, taş kesilmişti. Elimi kalbinin üstüne koyup dakikalarca orada tuttum. Atışı duyulmuyordu. İhtiyar adam taş kesilmişti. Gözü artık rahatımı kaçıramayacaktı.

Benim deli olduğuma hâlâ inanıyorsanız, size cesedi saklamak için yaptığım akıllıca işleri anlatayım, bu inancı bırakırsınız o zaman. Gece ilerliyordu, çabuk çabuk, ama sessizce çalışıyordum. Her şeyden önce cesedi parçaladım. Kafayı, kolları, bacakları kesip ayırdım.

Sonra odanın döşemesinden üç tahtayı söktüm, hepsini oraya doldurdum. Sonra tahtaları o kadar akıllıca, o kadar ustaca yerleştirdim ki, insan gözünün - onun o korkunç gözü bile olsa - bir yanlışlık bulması mümkün değildi. Yıkanacak hiçbir şey yoktu - herhangi bir leke - yahut bir kan lekesi yoktu. Çok dikkat etmiştim buna. Hepsini bir tenekenin içine akıtmıştım - ha! ha! işimi bitirdiğimde saat dört olmuştu - gene de gece yarısı gibi karanlıktı. Çan dördü çalarken sokak kapısı vuruldu. Kapıyı açmaya tam bir iç huzuru ile indim - ne diye korkacaktım artık? Üç adam girdi içeri, son derece incelik göstererek konuştular, polis memuru olduklarını söylediler. Gece komşulardan biri bir çığlık duymuştu; karışık

bir iş olmasın diye şüphelenmiş, polis karakoluna haber iletmişlerdi, onlar da (memurlar) oralarda araştırma yapsınlar diye gönderilmişlerdi. Gülümsedim - ne diye korkacaktım? Bayları buyur ettim. Çığlık, dedim, benimdi, korkulu rüya gördüm de. İhtiyar adamın nereye gittiğini bilmediğimi söyledim, kayıplara karışmıştı. Konuklarımı evi baştan başa dolaştırdım. Arayın, dedim - iyice arayın. Yol gösterdim onlara, sonunda, adamın odasına girdik. Adamın paralarını, değerli eşyaları gösterdim, hepsi yerli yerindeydi, hiç birine dokunulmamıştı. Yarattığım güvenin coşkunluğu içinde, odaya sandalyeler getirdim, orada oturup dinlenmelerini teklif ettim, kendim de, bu eksiksiz zaferin verdiği aşırı bir cesaretle, sandalyemi kurbanımın cesedini saklandığım yere, tam o noktaya koyup oturdum.

Memurlar bana inanmışlardı. Tavrım şüphelerini geçiştirmişti. Karşılarında tam bir rahatlık içindeydim. Oturdular, sorularına candan cevaplar yetiştirdim, bol bol gevezelik ettiler, Ama, çok geçmeden, sararıp solmaya başladığımı hissettim, gitseler diye bakıyordum. Başım ağrıyordu, kulaklarımda bir çınlama vardı: ama onlar hâlâ oturuyor, hâlâ gevezelik ediyorlardı. Çınlama gittikçe artıyordu: - devam ediyor, gittikçe artıyordu: bu duygudan kurtulmak için daha dolu dizgin konuşmaya başladım: ama o gene devam ediyordu, iyice beliriyor, kesinleşiyordu - sonunda, bir de baktım ki, ses kulaklarımın içinde değil.

Şüphesiz rengim sapsarı olmuştu; - ama daha çok konuşuyordum; durup dinlenmeden konuşuyordum, sesimi de yükseltmiştim. Gene de o ses artmaktaydı - ne yapabilirdim? Bu hafif, derin, hızlı sesti - bir saati pamuklara, sarsanız nasıl duyulur tıkırtısı? İste tıpkı öyle bir ses. Zor nefes alıyordum- gene de memurlar duymuyordu onu. Daha çabuk - daha yüksek konuşuyordum; ama o ses gittikçe artıyordu. Ayağa kalkıp ipe sapa gelmez şeyler üzerine düşüncelerimi söylemeye, tartışmaya başladım, yüksek perdeden konuşuyor, aşırı jestler yapıyordum, ama o ses durmadan artıyordu. Neden gitmiyorlardı? Sanki adamların düşüncelerine, sözlerine kızmış gibi, ayaklarımı güm güm yere vurarak odada bir aşağı bir yukarı gezinmeye haşladım - ama o ses durmadan artıyordu. Ah Tanrım! Ne yapabilirdim? Öfkelendim, köpürdüm - abuk sabuk, çılgınca konuştum - yeminler, küfürler ettim! Gidip üstüne oturmuş olduğum sandalyeyi sarstım, tahtaların üstünde, oraya buraya sürüdüm, ama o ses hepsini bastırarak, gittikçe artıyordu. Yükseliyordu - yükseliyordu - yükseliyordu! Adamlar hâlâ tatlı tatlı gevezelik ediyor, gülümsüyorlardı. Duymamış olmaları

mümkün müydü? Ulu Tanrım! - hayır, hayır! Duymuşlardı! - şüphelenmişlerdi! - bitiyorlardı! - benim korkumla alay ediyor, eğleniyorlardı! - böyle düşündüm o zaman, gene de böyle düşünüyorum. Bu işkenceden daha kötü bir şey olamazdı! Bu eğlenceden daha ağır, daha katlanılmaz bir şey olamazdı! Bu sinsi, alaycı gülümsemelere daha fazla dayanamazdım! Çığlıklar atmalıydım, yahut ölmeliydim! - hâlâ - gene de! - dinleyin! yükseliyor! yükseliyor! yükseliyor ! yükseliyor! - “Alçaklar!” diye haykırdım, "bu tavırları bırakın. Suçumu kabul ediyorum! - sökün tahtaları! - burada! burada! - onun o korkunç kalbinin vuruşudur duyduğunuz!”

Altın Böcek

Vay canına! Vay canına! Herif deli gibi dans ediyor! Tarantula sokmuş onu.
-Her Şey Yanlış.

Yıllar önce, William Legrand adlı biriyle arkadaşlığım olmuştu. Köklü Huguenot sülalesindendi adamcağız ve bir zamanlar hayli varlıklıyken peş peşe yaşadığı talihsizlikler servetini eritmişti. Bu felaketlerden sonra hor görülmek istemediğinden, atalarının şehri New Orleans'dan ayrılıp Güney Califomia'daki Charleston yakınlarında bulunan Sullivan Adası'na yerleşmişti. Burası oldukça tuhaf bir adadır. Üç mil uzunluğundaki adada sahil kumundan başka bir şey yok gibidir. Genişliği çeyrek mili geçmez. Anakaradan küçücük bir dereyle ayrılır. Bu bataklık kuşlarının pek sevdiği dere sazlı ve çamurlu bir arazide usul usul akar. Bitki örtüsü tahmin edilebileceği gibi seyrek, en azından bodurdur. Tek bir iri ağacı bile yoktur.

Batı ucunda Moultrie Kalesi ve yazları Charleston'm tozundan ve sıcağından kaçan insanların kaldığı harap kulübeler vardır. Bu batı uçtaki tüylü cüce palmiyeler ve kumlu, beyaz sahil şeridi dışında ada, İngiliz bahçıvanlarının gözdesi olan hoş mersinlerle kaplıdır. Boyları en fazla dört beş metreyi bulan ve havaya tatlı kokular yayan bu mersinler öyle sıktır ki geçilmesi neredeyse olanaksızdır.

Legrand bu korunun en iç kesiminde, adanın doğu ucuna yakın bir yerde küçük bir kulübe inşa etmişti. Onunla tesadüfen tanıştığımda burada kalıyordu. Kısa sürede arkadaş olduk -çünkü bu münzevi adam oldukça ilginç ve saygıdeğer bir insandı. İyi bir eğitim almıştı, kafası da iyi çalışıyordu, ama ne yazık ki insanlardan kaçıyordu ve çok çabuk neşelenip hüzünlenebiliyordu. Pek okumadığı bir sürü kitabı vardı. Başlıca eğlenceleri tüfekle avlanmak, balık tutmak ve sahille koruda gezinip denizkabuğu ve böcek numuneleri aramaktı. Böcek koleksiyonu Swammerdamm'i[1] bile kıskandırırdı.

Bu gezintiler sırasında yanına Jüpiter adlı yaşlı zenciyi alırdı genellikle. Jüpiter, servetini yitirmeden önce azat ettiği kölesiydi; ama onu yanından ayrılmaya ne vaatlerle, ne de tehditlerle ikna edebilmişti. Jüpiter genç “Will Efendi”sine hizmet etmeyi hak sayıyordu. Belki de Legrand’m akrabaları kafasının biraz karışık olduğunu düşünüp Jüpiter’i efendisinin yanından ne olursa olsun ayrılmamaya ve ona göz kulak olmaya ikna etmişti.

Sullivan Adasının bulunduğu enlemde kışların sert geçtiği enderdir. Sonbaharlarda hava genellikle sıcak olur. Ama 18— Kasımının ortalarında çok soğuk bir gün yaşandı. Günbatımından hemen önce her dem taze ağaçların arasından geçerek arkadaşımın kulübesine gittim. Onu haftalardır ziyaret etmiyordum, çünkü o sıralarda Charleston’da kalıyordum.

Charleston’la adanın arası dokuz mildir ve o günlerdeki ulaşım imkânları da şimdiki gibi değildi. Kulübeye varınca hep yaptığım gibi kapıyı çaldım. Yanıt alamayınca saklı olduğu yeri bildiğim anahtarı alarak kapıyı açıp içeri girdim. Ocak yanıyordu. Bu alışılmadık bir durumdu ve epey hoşuma gitmişti. Paltomu çıkardım, çıtırdayan odunların yanına bir koltuk çektim ve oturup ev sahiplerinin gelmesini sabırla beklemeye başladım.

Karanlık çöktükten az sonra geldiler. Beni candan bir şekilde selamladılar. Ağzı kulaklarına varan Jüpiter akşam yemeği için bataklık kuşları pişirmeye karar verdi. Legrand neşe nöbetlerinden -başka nasıl tanımlayabilirim ki?- birini geçiriyordu. Çift kabuklu yumuşakçalardan bilinmeyen, yepyeni bir cins keşfetmişti. Dahası Jüpiter’in yardımıyla bir scarabaeus[2] yakalamıştı. Bunun da yepyeni bir cins olduğuna inanıyor, ama ertesi gün bu konuda fikrimi almak istiyordu.

“Niye bu gece olmasın?” diye sordum, ellerimi ateşin üstünde birbirine sürterek ve scarabaeusların topuna lanet okuyarak.

“Ah, keşke burada olduğunu bilseydim!” dedi Legrand.

“Ama seni görmeyeli epey oldu. Bu akşam beni ziyarete geleceğini nereden bilebilirdim ki? Eve dönerken kaleden Teğmen G------ ile karşılaştım. Büyük bir aptallık yapıp böceği ona ödünç verdim. Bu yüzden onu sabaha kadar görmen imkânsız. Bu gece burada kal. Şafakta Jup’u gönderip böceği aldırtırım. Böyle güzel bir şeyi hayatında görmemişsindir!” “Neyi? Şafağı mı?” “Saçmalama! Hayır! Böcekten bahsediyorum. Rengi parlak altın sarısı. İri bir ceviz büyüklüğünde. Sırtında bir yanda aralıklı iki

kapkara benek, diğer yanda da oldukça ince uzun bir başka benek var. Duyargaları-” “İçinde hiçbişi yok efendim,” diye araya girdi Jüpiter. “Her tarafı altın, içi, dışı, kanatları. Hayatımda böyle ağır böcek görmedim.” “Diyelim ki öyle Jup,” diye karşılık verdi Legrand, bence biraz aşırı bir ciddiyetle. “Ama bu kuşları yakıp kömüre çevirmen için yeterli bir sebep mi?” Sonra bana döndü: “Evet, böceğin rengine bakınca insanın. Jüpiter’in söylediklerine inanası geliyor. O pullardan daha parlak bir metalik renk görmemişsindir. Ama bunu yarın kendin görürsün nasılsa.

Bu arada sana biraz şeklinden bahsedeyim.” Küçük bir masaya oturdu; üstünde bir dolmakalem ve mürekkep duruyordu ama kâğıt yoktu. Legrand bir çekmeceyi açarak kâğıt aradı, orada da bulamadı. “Neyse,” dedi sonunda. “Şu işimizi görür.” Yelek cebinden oldukça büyük ve kirli bir yazı kâğıdı çıkardı ve üstüne dolmakalemle bir şeyler çiziktirdi. O bunu yaparken ben ateşin başında oturmayı sürdürdüm, çünkü hâlâ üşüyordum. Çizimi bitirince yerinden kalkmadan kâğıdı bana uzattı. Tam alırken bir hırıltı duydum. Ardından kapı tırmalandı. Jüpiter kapıyı açınca içeri Legrand’ın Newfoundland cinsi köpeği daldı ve omuzlarıma sıçrayıp yüzümü yalamaya başladı. Önceki ziyaretlerimde epey ilgi göstermiştim hayvana. Köpeğin oynaması bitince kâğıda baktım ve açıkçası arkadaşımın çizdiği resme epey şaşırdım.

“Evet!” dedim, resmi birkaç dakika inceledikten sonra. “Bu gerçekten de tuhaf bir scarabaeusa benziyor. Böylesini ilk kez görüyorum. Gördüğüm kadarıyla bir kafatasını ya da kurufayı andırıyor.” “Kurukafayı mı!” diye tekrarladı Legrand. “Evet -kâğıt üzerinde gerçekten de kurukafaya benziyor. Tepedeki siyah benekler gözlere benziyor, değil mi? Alttaki uzun olanı da ağza benziyor -ayrıca genel şekli de oval.” “Belki öyledir,” dedim. “Ama Legrand, korkarım sen iyi bir ressam değilsin. Böceğin görünüşü hakkında bir fikir edinmek için onu kendim görsem daha iyi olacak.” “Bilmem ki,” dedi Legrand. Biraz bozulmuştu, “iyi çizerim aslında. En azından iyi çizmem gerekir. Öğretmenlerim çok iyiydi. Eh, ben de gerizekâlı sayılmam.” “Ama sevgili dostum,” dedim, “öyleyse şaka yapıyor olmalısın. Bu tam bir kurukafa -hatta fizyolojik açıdan bakarsak kusursuz bir kurukafa. Senin scarabaeusun buna benziyorsa dünyanın en tuhaf scarabaeusu olsa gerek. Hatta insanın içine batıl korkular bile düşürür bu. Böceğe scarabaeus caput komiriıis[3] gibi bir ad vereceksin herhalde. Doğa bilimlerinde böyle isimlere sık sık rastlanır. Ama söz ettiğin duyargalar

nerede?” “Duyargalar mı!” dedi Legrand. Anlaşılmaz bir şekilde sinirlenmeye başlamıştı. “Duyargaları görmüyor olamazsın. Onları böceğin geri kalanı kadar açık seçik çizdim. Bu yeterlidir herhalde.” “Evet ama ben yine de duyarga filan görmüyorum,” dedim ve kâğıdı başka bir şey söylemeden ona uzattım. Sinirlenmesini istemiyordum. Ama böyle huysuzlaşmasına şaşırmıştım. Ayrıca resimdeki böcekte duyarga filan yoktu. Genel görünüşü de gerçekten bir kurukafayı andırıyordu.

Kâğıdı huysuzca aldı ve tam buruşturup ateşe atacakken, birden resimdeki bir şey dikkatini çekti. Yüzü birden kıpkırmızı kesildi. Sonra sarardı. Birkaç dakika boyunca resmi oturduğu yerden inceledi. Sonra ayağa kalktı, masadan bir mum aldı ve gidip odanın diğer ucundaki bir gemici sandığının üstüne oturdu. Burada da kâğıdı sinirli bir havayla inceledi, evirip çevirdi. Ama tek kelime etmiyordu. Tavırlarına çok şaşırmıştım. Ama konuşup onu iyice sinirlendirmek istemediğimden sustum. Sonunda ceket cebinden bir cüzdan çıkardı ve kâğıdı dikkatle içine koydu. Cüzdanı bir yazı masasının çekmecesine koydu ve çekmeceyi kilitledi. Şimdi biraz sakinleşmiş gibiydi. Ama ilk baştaki neşeli havasından eser kalmamıştı. Yine de huysuz değil daha çok dalgın görünüyordu demek doğru olur.

Akşam ilerledikçe iyice düşünceye daldı. Bütün konuşma çabalarıma karşın dikkatini çekemiyordum. Geceyi sık sık yaptığım gibi kulübede geçirmek arzusundaydım, ama ev sahibimin ruh halini görünce gitmemin daha iyi olacağına karar verdim. Kalmam için ısrar etmedi, ama çıkarken elimi her zamankinden de candan sıktı.

Bundan bir ay sonra (bu süre içinde Legrand’ı hiç görmedim) uşağı Jüpiter Charleston’a beni görmeye geldi. O iyi yürekli ihtiyar zenciyi hiç bu kadar üzgün görmemiştim. Arkadaşımın ağır bir şekilde hastalandığından korktum. “Ne oldu Jup?” dedim. “Efendin nasıl?” “Valla pek iyi değil.” “İyi değil ha! Buna çok üzüldüm. Nesi var?” “Bilmem ki! Bi şey söylemiyor. Ama çok hasta.” “Çok hasta demek! Şunu baştan söylesene! Yataktan kalkamıyor mu?” “Hayır, yatmıyor! Ama efendimin haline çok üzülüyorum.” “Jüpiter, neden bahsettiğini anlayamıyorum. Efendinin hasta olduğunu söylüyorsun. Nesi varmış, söylemedi mi?” “Bana kızmayın. Efendim nesi olduğunu söylemedi. Ama niye ortalıkta başını eğip omuzlarını kaldırarak gezinip duruyo? Niye yüzü kaz gibi bembeyaz? Sonra niye o hortumu hiç elinden düşürmüyo-” “Neyi dedin Jüpiter?” “Hortumu

-üstünde tuhaf tuhaf yazılar var. Artık korkmaya başladım. Efendimi gözümün önünden hiç ayırmamaya çalışıyorum. Bu sabah erkenden beni atlatıp kaçıp gitti ve bütün gün dönmedi. Koca bi sopa hazırladım -gelince onu bi temiz dövecektim. Ama öyle bitkin görünüyodu ki içim elvermedi.” “Ne? Ha? Ah evet! Zavallı dostumuza fazla sert davranmasan iyi olur tabii. Sakın döveyim deme Jüpiter -buna dayanamayabilir. Ama bu hastalığın ya da daha doğrusu tavır değişikliğinin sebebi ne olabilir sence? Hiçbir fikrin yok mu? Son görüştüğümüzden beri tuhaf bir şey oldu mu?” “Hayır efendim, o günden beri bi tatsızlık olmadı. Ama korkarım sizi görmeden önce bi şey oldu -geldiğiniz gün.” “Nasıl yani? Ne demek istiyorsun?” “Böceği kastediyorum efendim.” “Neyi dedin?” “Böceği. O altın böceğin efendimi kafasından ısırdığına eminim.” “Niye böyle düşünüyorsun Jüpiter?” “Hiç öyle böcek görmemiştim. Yaklaşan her şeyi tekmeliyo, ısırıyodu. Efendim epey uğraştıktan sonra onu yakaladı, ama sonra hemen bıraktı. Bence böcek onu o sırada ısırmıştı. Böcek hiç hoşuma gitmemişti, bu yüzden onu çıplak elle değil, bulduğum bi kâğıt parçasıyla tuttum. Böceği kâğıda sardım. Kâğıdın bi parçasını da ağzına tıktım. İşte böyle oldu.” “Yani böceğin efendini ısırıp hasta ettiğini düşünüyorsun?” “Düşünmüyorum, biliyorum. Niye rüyasında hep altın görüyo -altın böcek tarafından ısırılmadıysa? Bu altın böcekleri daha önce de duymuştum.” “Ama rüyasında altın gördüğünü nereden biliyorsun?” “Nereden mi biliyorum? Uykusunda sayıklıyo da ondan.” “Belki de haklısın Jup. Bugünkü ziyaretini neye borçluyum peki?” “Ne dediniz efendim?"

“Bay Legrand’dan mesaj mı getirdin?” “Hayır efendim. Size bi pusula gönderdi.” Jüpiter bana bir not uzattı. İçinde şunlar yazılıydı:

“SEVGİLİ - “Epeydir ortalarda yoksun? Umarım aptallık edip de küçük kabalıklarıma gücenmemişsindir. Ama hayır, bu mümkün değil. “Son görüşmemizden beri epey tedirginim. Sana söylemem gereken bir şey var. Ama nasıl söylesem, hatta söylesem mi, söylemesem mi bilemiyorum. “Son birkaç gündür iyi değilim. Zavallı ihtiyar Jüpiter de öyle üstüme düşüyor ki bunalıyorum, inanır mısın, geçen gün onu atlattım, kaçıp solus[4] anakaradaki tepelere gittim diye beni dövmek için koca bir sopa hazırlamış. Sanırım beni dayaktan kurtaran bitkin görünüşüm oldu. “Gittiğinden beri küçük odamda bir yenilik yok.

“Gelebiliyorsan Jüpiter’le birlikte gel. Lüften gel. Seni bu gece, önemli bir iş için görmek istiyorum. Seni temin ederim ki son derece önemli bir iş.

“Ebedi dostun, “WILLIAM LEGRAND.”

Bu notun havası beni kaygılandırmıştı. Legrand’ın genel üslubundan farklıydı. Neler kuruyordu acaba? O heyecanlı beyninden ne tuhaflıklar geçiyordu? “Son derece önemli bir iş”le neyi kastediyor olabilirdi? Jüpiter’in anlattıkları pek iç acıcı değildi. Servetini kaybetmiş olmanın baskısının, sonunda dostumun akıl sağlığını bozduğundan korkuyordum. Bu yüzden hiç vakit kaybetmeden hemen yol hazırlıklarına başladım.

İskeleye gidince, bineceğimiz kayığın içinde yepyeni bir tırpan ile üç kürek gördüm. “Bunlar da nesi Jup?” diye sordum. “Efendimin tırpanı ve kürekleri.” “İyi ama burada ne işleri var?” “Kasabaya inince bunları alıp götüreyim diye ısrar etti efendim. Epey tuzluya patladılar.” “Ne kadar esrarengiz, ‘efendin’ bu tırpan ve küreklerle ne yapacak?” “Ne bileyim. Bence o da bilmiyo ya. Hep o böcek yüzünden.” Jüpiter’den bir şey öğrenemeyeceğimi anlayınca (aklını “böcekle” bozmuştu) kayığa bindim ve yola çıktık. Rüzgâr güçlüydü. Bu yüzden Mouîtrie Kalesi’nin kuzeyindeki küçük koya kısa sürede vardık, iki mil yürüdükten sonra kulübeye ulaştığımızda saat öğleden sonra üç olmuştu. Legrand’ın bizi sabırsızlıkla beklediği anlaşılıyordu. Elimi öyle bir empressementle[5] sıktı ki, kaygılarım, ve şüphelerim iyice arttı. Yüzü bembeyazdı. Çukura kaçmış gözleri tuhaf bir şekilde parlıyordu. Sağlığıyla ilgili birkaç soru sorduktan sonra, başka ne diyeceğimi bilemediğimden, Teğmen G-------’den scarabaeusu geri alıp almadığını sordum. “Ah evet,” dedi kıpkırmızı kesilerek. “Ertesi sabah aldım. Beni o scarabaeustan hiçbir şey ayıramaz. Biliyor musun, Jüpiter o konuda tamamen haklı.” “Hangi konuda?” diye sordum üzüntüyle. “Böceğin gerçek altından olduğunda.” Bunu öyle büyük bir ciddiyetle söylemişti ki, anlatılmaz bir şok yaşadım.

“O böcek sayesinde,” diye devam etti, utkulu bir gülümsemeyle, “ailemin servetini geri alacağım. Yani üstüne titrememde şaşılacak bir şey yok. Madem ki talih onu karşıma çıkardı, tek yapmam gereken onu uygun şekilde kullanmak. Böylece onun sayesinde altınları bulacağım. Jüpiter, o scarabaeusu getir bakayım!” “Ne! Böceği mi efendim? Kusura bakmayın ama o böcek için kılımı kıpırdatmam. Kendiniz getirin.” Bunun üzerine Legrand ciddi ve haşmetli bir havayla ayağa kalktı ve böceği içinde bulunduğu bir cam kutudan çıkarıp bana getirdi. Gerçekten güzel bir scarabaeustu. O sıralarda doğa bilimcileri tarafından bilinmeyen bir cinsti. Bilimsel açıdan çok değerliydi elbette. Sırtının bir ucunda iki yuvarlak

benek, diğerindeyse uzun bir benek vardı. Pulları sert ve parlaktı. Parlatılmış altını andırıyordu. Epey ağırdı. Bütün bunları göz önüne alınca, Jüpiter’in onu altından sanmasında şaşılacak bir şey yoktu. Ama Legrand’ın da böyle düşünmesine anlam veremiyordum.

Ben böceği incelemeyi bitirince “Seni çağırtmanın nedeni,” dedi Legrand tumturaklı bir havayla, “talih ve böcek konusunda fikirlerini ve yardımını istiyor olmam.” “Sevgili Legrand,” diye haykırıp sözünü kestim, “iyi değilsin. Kendine biraz dikkat etsen iyi edersin. Haydi yatağa git ve birkaç gün dinlen. lyileşene kadar yanından ayrılmayacağım. Ateşin çıkmış ve-” “Nabzımı tut,” dedi. Dediğini yaptım ve, ne yalan söyleyeyim, gördüm ki ateşi hiç de çıkmamış. “Ama ateşin çıkmasa da hasta olabilirsin. Lütfen, izin ver de sana bazı tavsiyelerde bulunayım. Önce yatağa git. Sonra da-” “Yanılıyorsun,” diye sözümü kesti. “İçinde bulunduğum koşullarda bundan iyi olamazdım. Gerçekten iyiliğimi istiyorsan, heyecanımı dindirmelisin.” “Bunu nasıl yapacağım peki?” “Çok kolay. Jüpiter ile ben anakaraya geçip tepelerde bir keşif gezisi yapacağız. Bu keşif gezisinde güvenebileceğimiz birinin yardımına ihtiyacım var. Güvenebileceğimiz tek kişi sensin. Başarılı olsak da olmasak da şu gördüğün heyecanım dinecek.” “Sana yardım etmek için her şeyi yaparım," dedim. “Ama şu kahrolası böceğin tepelere yapacağın keşif gezisiyle ilgisi mi var demek istiyorsun?” “Evet.” “Öyleyse Legrand, affedersin ama böyle saçma sapan bir işte ben yokum.” “Buna üzüldüm -çok üzüldüm. Madem öyle sensiz deneriz.” “Bensiz ha! Delirmişsin sen! Ama bir dakika! Yolculuğunuz ne kadar sürecek?” “Herhalde bütün gece. Hemen yola çıkacağız. En geç şafakta döneriz.” “Peki bu böcek meselesi (ulu Tanrım!) kapandığında, eve geri döneceğine ve doktorun olarak tavsiyelerime uyacağına şerefin üstüne and içer misin?” “Evet, yemin ediyorum. Haydi artık yola çıkalım. Kaybedecek vakit yok.” Dostuma üzüntüyle eşlik ettim. Saat dört civarında yola çıktık -Legrand, Jüpiter, köpek ve ben. Jüpiter tırpanla kürekleri taşıyordu. Bunları taşımakta ısrar etmişti -sanırım sebebi çalışkanlığından ya da yumuşak başlılığından çok bunları efendisinden uzak tutmak istemesiydi. Suratı iyice asıktı ve yolculuk boyunca ağzından “kahrolası böcek”ten başka laf çıkmadı. Ben iki fener taşıyordum. Legrand ise sadece scarabaeusla yetiniyordu. Böceği bir kamçı siciminin ucuna bağlamıştı.

Yürürken böceği havada bir sihirbaz edasıyla sallayıp duruyordu. Arkadaşımın aklının yerinde olmadığının bu son kanıtını da görünce

neredeyse hüngür hüngür ağlayacaktım. Ama en azından şimdilik suyuna gitmenin, harekete geçmek için uygun bir vakit kollamanın daha iyi olacağını düşündüm. Bu arada ondan bu keşif gezisinin hedefini öğrenmeye çalıştıysam da başarılı olamadım. Beni yolculuğa katılmaya ikna etmekle tatmin olmuş gibiydi. Anlaşılan artık önemsiz konularda konuşmak istemiyordu ve bütün sorularıma hep aynı yanıtı veriyordu: "Göreceğiz!" Bir kikle küçük dereyi geçtik ve anakaranın sahilindeki tepelere tırmanıp son derece yaban ve ıssız bir arazide kuzeybatı yönünde ilerlemeye başladık. Buraya insan ayağı değmemiş gibiydi. Legrand kararlı adımlarla bize yol gösteriyordu. Bazen bir iki saniyeliğine duruyor, arazide ona tanıdık geldiği belli olan yerleri inceliyordu.

Böyle iki saat kadar yürüdük. Güneş batarken son derece iç karartıcı bir bölgeye girdik. Burası, zirveye tırmanmanın neredeyse imkânsız olduğu bir tepenin hemen altındaki son düzlüktü. Tepe tamamen sık ağaççıklarla kaplıydı ve ağaççıkların arasındaki gevşek toprakta her an yuvarlanmaya hazır dev kayalar vardı. Kayaların aşağıdaki vadilere düşmesini sadece yaslandığı ağaçlar engelliyordu. Ötede berideki geniş ve derin sel ya taklan manzarayı daha da ürkütücü kılıyordu. Üstüne çıktığımız doğal platform dikenli çalılarla kaplıydı. Tırpan olmasa bunların arasından geçemezdik. Jüpiter efendisinin talimatları doğrultusunda bize yol açtı. Çevresinde sekiz on meşe bulunan dev bir lale ağacının dibine kadar gittik. Meşeler gerek yaprakları, gerek şekilleri açısından o zamana kadar gördüğüm en güzel ağaçlardı; uzun dallarıyla haşmetli bir görünümleri vardı. Lale ağacına ulaşınca Legrand Jüpiter'e döndü ve o ağaca tırmanıp tırmanamayacağını sordu. İhtiyar bu soru karşısında afallamış gibiydi. Birkaç saniye yanıt vermedi. Sonunda ağacın dev gövdesine yaklaştı, etrafında usulca dolandı ve dikkatle inceledi. İncelemesini bitirince "Evet efendim, Jup'un tırmanamayacağı ağaç yoktur," dedi. "Öyleyse hemen tırman, çünkü yakında hava kararacak." "Ne kadar tırmanayım efendim?" diye sordu Jüpiter. "Önce ana gövdeye çık. Sonra sana ne tarafa gideceğini söylerim. Dur bir dakika! Şu böceği de yanına al." "Böcek mi dediniz efendim! Altın böceği mi!" diye haykırdı zenci, dehşetle geri çekilerek. "Onu ne yapacağım ki? Hayır, dünyada olmaz!" "Koskoca zencisin, ama şu küçücük, zararsız, ölü böcekten korkuyorsun, ipinin ucundan tut bari. Ama bunu da kabul etmezsen, şu kürekle kafanı kırmaktan başka seçeneğim kalmıyor." "Yine n'oldu efendim?" dedi, utandığını belli ederek razı olan zenci. "Yaşlı zencinizi hep azarlarsınız zaten. Şaka yapıyorum canım. Bi

böcekten mi korkucam! Hiç korkum yok.” ipin ucunu çekinerek tuttu ve böceği kendinden olabildiğince uzak tutup ağaca tırmanmaya hazırlandı.

Amerikan ormanlarının en güzel ağacı olan lale ağacının, yani Liriodendron Tulipiferum’un gençliğinde gövdesi şaşılacak kadar düzdür; yan dalları ancak epey yukarılarda başlar. Ama yaşlandıkça kabuğu tırtıklı ve çıkıntılı bir hal alır, gövdesinde de küçük dallar baş gösterir. Bu yüzden Jüpiter’in o ağaca tırmanması göründüğünden daha kolaydı. O dev silindire kolları ve dizleriyle olabildiğince sarıldıktan sonra çıkıntılara elleriyle tutunup çıplak topuklarıyla dallara basa basa tırmanmaya başladı. Bir iki kez düşmekten kılpayı kurtulduktan sonra sonunda ilk büyük çatala ulaştı, işin zor kısmını atlattığı için rahatlamıştı. Yerden yirmi metre kadar yüksekte olmasına karşın artık düşme riski epey azalmıştı.

“Şimdi ne tarafa gideyim efendim?” diye sordu. “Şu yan taraftaki, en büyük dala çık,” dedi Legrand. Zenci hemen itaat etti. Dala zorlanmadan çıktı. Giderek yükseliyordu. Sonunda sık yaprakların arasında kayboldu. Derken seslendiğini işittik: “Daha ne kadar çıkacağım?” “Ne kadar yüksektesin?” diye sordu Legrand. “Epey yüksekteyim,” dedi zenci. “Göğü görebiliyorum.” “Göğü boşver şimdi. Beni dinle. Aşağı bak ve altındaki, senin tarafındaki dalları say. Kaç tane var?” “Bir, iki üç, dört, beş tane -bu tarafta beş tane dal var efendim.” “Öyleyse bir tane daha çık.” Zenci birkaç dakika sonra tekrar seslendi. Yedinci dala ulaşmıştı. "Şimdi Jüpiter,” diye seslendi Legrand heyecanlı bir sesle, “O dalın üstünde olabildiğince gitmeni istiyorum. Tuhaf bir şey görürsen bana haber ver.”

Artık zavallı dostumun delirdiğinden şüphem kalmamıştı. Onu eve nasıl götüreceğimi kara kara düşünmeye başladım. Ne yapacağımı düşünürken Jüpiter tekrar seslendi. “Bu dalda fazla ilerlemeye korkuyorum -baştan aşağı kurumuş.” “Kurumuş mu dedin Jüpiter?” diye haykırdı Legrand titrek bir sesle. “Evet efendim. Kupkuru. Kesinlikle ölmüş. Kurumuş.” “Şimdi ne halt edeceğim?” diye sordu Legrand. Epey kaygılı görünüyordu. Konuşma fırsatı bulduğuma sevinmiştim. “Tabii ki evine gidip yatacaksın,” dedim. “Haydi gel! Haydi. Vakit geç oldu. Söz verdin, unutma.” “Jüpiter,” diye seslendi bana aldırmadan. “Duyuyor musun?” “Evet efendim. Çok iyi duyuyorum.” “Bıçağınla dalı biraz kes. Bakalım çok mu çürük?” “Çürümüş,” dedi zenci birkaç dakika sonra, “ama çok çürümemiş. Tek başıma olsam dalda biraz ilerleyebilirim.” “Tek başına olsan mı! Ne demek

istiyorsun?” “Böceği kastediyorum. Çok ağır. Böceği atarsam dal beni taşır.” “Alçak herif!” diye haykırdı Legrand. Epey rahatlamış görünüyordu.

“Yeter artık. Saçmalamayı kes. O böceği atarsan boynunu kırarım senin. Duydun mu beni Jüpiter?” “Evet efendim. Zavallı zencinizi böyle azarlamanıza gerek yok.” “Güzel! Şimdi iyi dinle! O dalın üstünde böceği düşürmeden gidebildiğin kadar git. Aşağı iner inmez sana bir gümüş dolar vereceğim.” “Gidiyorum efendim,” dedi zenci hemen. “Ucuna geldim sayılır.” “Ucuna mı!" diye çığlığı bastı Legrand. “Daim ucuna mı geldin?” “Geldim sayılır efendim. Aaa! Bu da nesi? Dalda bi şey var!” “Ya!” diye seslendi Legrand. Neşesi birden yerine gelmişti.

“Neymiş?” “Bi kurukafa. Biri buraya bırakmış, kargalar da didik didik etmiş. Üstünde et met kalmamış.” “Kurukafa mı dedin! Harika. Dalın üstünde nasıl duruyor peki? Onu tutan bir şey mi var?” “Herhalde efendim. Bi bakayım. Vay canına! Bu çok tuhaf efendim. Dala çivilenmiş. Koca bi çiviyle.” “Tamam Jüpiter. Şimdi söylediklerimi harfiyen yap. Duyuyor musun?” “Evet efendim.” “Kulağını aç öyleyse. Kurukafanın sol gözünü bul.” “Hımm! İyi ama bunun sol gözü yok ki.” “Salak herif! Sol elin hangisi biliyor musun?” “Evet, biliyorum. Kesinlikle biliyorum. Sol elim ağaç keserken kullandığım elimdir.” “Evet! Sen solaksın. Sol gözün de sol elinle aynı tarafta. Herhalde artık kurukafanın sol gözünü ya da sol gözün ne tarafta olduğunu bulursun. Eee, buldun mu?” Uzun bir sessizlik oldu. Sonunda zenci sordu: “Kurukafanın da sol gözü sol eliyle aynı tarafta mı? Kurukafanın eli yok da. Neyse, boşverin! Sol gözünü buldum bile. İşte sol gözü! Şimdi ne yapayım?” “Böceği içinden geçirip sarkıtabildiğin kadar sarkıt. Ama sakın ipi elinden kaçırayım deme.” “Yaptım efendim. Böceği geçirmek kolay oldu. Şimdi sarkıyor. Aşağıdan bakarsanız görürsünüz!”

Bu karşılıklı konuşma sırasında Jüpiter’i göremiyorduk. Ama şimdi sarkıttığı böceği görebiliyorduk. İpin ucunda, günün son ışıklarında altın bir küre gibi parlıyordu. Scarabaeus dalların epey uzağındaydı ve bırakılırsa ayaklarımızın dibine düşerdi. Legrand hemen tırpanı kaptı ve böceğin tam altına üç dört metre çapında bir çember çizdi. Sonra Jüpiter’e ipi bırakmasını ve ağaçtan inmesini söyledi.

Böceeğin tam düştüğü yere bir kazık çakan arkadaşım daha sonra cebinden bir şerit metre çıkardı. Bunun bir ucunu ağacın gövdesinin kazığa en yakın kısmına taktıktan sonra açarak kazığa kadar gitti. Buradan sonra da aynı yönde açmayı sürdürdü. Böyle on beş metre yürüdü. Jüpiter çalıları

tırpanıyla ayırıp ona yol açıyordu. Legrand bu ikinci noktaya da bir kazık çaktı ve bunun da etrafına, bu kez bir bir buçuk metre çapında bir çember çizdi. Sonra kürekleri aldı. Jüpiter ile bana birer kürek verip üçüncüsünü de kendisi alarak olabildiğince hızlı kazmamızı söyledi. Kürekle kazmak zaten pek hoşlandığım bir iş değildir; o andaysa özellikle tatsızdı; çünkü gece oluyordu ve çok yorgundum. Ama başka çarem yoktu; reddedip zavallı dostumu sinirlendirmekten korkuyordum. Jüpiter'e güvenebileceğimi bilsem o deliyi hiç duraksamadan evine zorla götürmeye çalışırdım. Ama ihtiyar zencinin huyunu suyunu iyi biliyordum; ne olursa olsun efendisine karşı benim tarafımı tutmazdı.

Legrand Güneylilerin sayısız define masalından birini duymuş, Scarabaeusn bulunca da bu masalın doğru olduğuna iyice inanmıştı. Jüpiter'in, böceğin "gerçek altından" olduğunda ısrar etmesinin de bunda payı olabilirdi: Delirmeye yatkın biri kendini böyle fikirlere kolayca kaptırabilir -hele kendi inançlarıyla örtüşüyorsa. Sonra "böcek ve talih" konusunda yaptığı konuşmayı hatırladım. Bu iş canımı sıkmış, kafamı karıştırmıştı. Sonunda canla başla kazmaya karar verdim. Hiçbir şey bulamayınca dostum yanıldığını anlayacaktı.

Fenerleri yaktıktan sonra hızla işe koyulduk. Neyse ki işimiz mantıklı bir amaca hizmet ediyordu. Fener ışıkları altında, elimizde aletlerimiz, herhalde çok tuhaf görünüyorduk. Civardan geçen biri bizi görse yaptığımız işi oldukça kuşku uyandırıcı bulurdu şüphesiz.

İki saat durmadan kazdık. Pek konuşmadık. Ama yaptığımız işle giderek daha fazla ilgilenen köpeğin havlayıp durması sinirimizi bozuyordu. Sonunda öyle bir yaygara koparmaya başladı ki, civardaki insanların dikkatini çekeceğinden korkmaya başladık -daha doğrusu Legrand korkmaya başladı. Birileri çıkıp gelse ben şahsen memnun olurdum; dostumu eve geri götürmem mümkün olurdu bu sayede. Jüpiter sonunda köpeği çok etkili bir yöntemle susturdu. Çukurdan fırladığı gibi hayvanın ağzını pantolon askılarından biriyle bağladı ve sonra kıkırdayarak işine geri döndü.

İki saatin sonunda bir buçuk metrelik bir çukur kazmıştık. Ama ortada hâlâ defineden eser yoktu. Hepimiz durduk. Bu saçmalığın sona erdiğini umuyordum. Ama Legrand, epey kaygılı görünse de, alnını düşünceli bir edayla sildikten sonra tekrar kazmaya başladı. Çapı bir buçuk metre olan çemberin neredeyse tamamını kazmıştık. Kaza kaza yarım metre daha

indik. Ama hâlâ bir şey bulamamıştık. Sonunda dostum yüzünde müthiş bir hayal kırıklığıyla çukurdan çıktı. Ona çok acıyordum. Kazmaya başlarken fırlatıp atmış olduğu ceketini yavaşça ve gönülsüzce giydi. Tek kelime etmedim. Jüpiter efendisinden işaret alınca aletleri toplamaya başladı. Onları toplayıp köpeğin de ağzını çözdükten sonra hep birlikte eve dönmek üzere yola çıktık. Ağzımızı bıçak açmıyordu.

On on beş adım atmıştık ki Legrand birden küfürler savurarak Jüpiter'in yakasına yapıştı. Neye uğradığını şaşıran zenci gözleriyle ağzını sonuna kadar açtı, kürekleri elinden düşürdü ve diz çöktü. “Alçak!” dedi Legrand, heceleri kenetlenmiş dişlerinin arasından tıslayarak. “Seni iğrenç kara haydut seni! Konuş! Konuş diyorum sana! Çabuk söyle! Lafı dolandırma! Sol gözün hangisi senin?” “İşte, sol gözüm bu değil mi efendim?” diye haykırdı Jüpiter dehşetle, eliyle sağ gözünü kapayarak. Sanki efendisinin gözünü oymasından korkuyordu.

“Tam düşündüğüm gibi. Biliyordum! Yaşasın!” diye haykırdı Legrand. Zenciyi bıraktı ve dans etmeye başladı. Uşağı hayretler içinde kalmıştı. Ayağa kalkıp hiç konuşmadan bir efendisine, bir bana baktı. “Haydi! Geri dönüyoruz,” dedi Legrand. “Oyun daha bitmedi.” Lale ağacına yöneldi yeniden. “Jüpiter,” dedi ağacın dibine varınca. “Buraya gel! Kurukafa dala nasıl çivilenmişti? Yüzü aşağı mı bakıyordu yukarı mı?” “Yukarı bakıyordu efendim. Kargalar gözlerini rahatça oyabilsin diye.” “Peki böceği hangi gözden geçirdin? Bundan mı şundan mı?” Jüpiter'in iki gözüne de dokundu. “Bundan efendim yani sol gözden, tıpkı bana söylediğiniz gibi,” dedi zenci. Sağ gözünü tutuyordu eliyle.

“Anladım. Tekrar deneyelim şimdi.” Arkadaşımın deliliğinde bir belli yöntem izlediğinin belirtilerini görmeye ya da gördüğümü sanmaya başlamıştım artık. Böceğin düştüğü yerdeki kazığı çıkarıp yedi buçuk santim kadar batıya sapladı. Sonra şerit metresini çıkardı ve daha önce yaptığı gibi ağaç gövdesinin en yakın kısmından başlayarak, şerit metreyi açarak düz bir hatta yürümeye başladı. On beş metre yürüdükten sonra vardığı nokta kazı yaptığımız yerin metrelerce uzağındaydı. Buraya da bir çember çizdi. Bu diğerinden daha genişti. Sonra tekrar kazmaya başladık. Müthiş yorulmuştum, ama neden bilmem artık kazmak canımı sıkmıyordu. Yaptığımız işe tuhaf bir şekilde ilgi duymaya -hatta heyecanlanmaya başlamıştım. Belki de Legrand'ın -abartılı da olsa- tavırlarındaki kararlılıktan etkilenmiştim. Hevesle kazarken bir yandan da neredeyse o

hâzineyi, zavallı dostumun aklını başından alan o hâzineyi bulmayı beklemeye başladığımı fark ediyordum.

Bir buçuk saat sonra, bu tuhaf düşüncelere kendimi iyice kaptırmışken, köpek yine havlamaya başladı. Bu kez daha önceki gibi oyuncu ya da huysuz bir havayla havlamıyordu. Sert ve ciddi havlamalardı bunlar. Jüpiter yine ağzını bağlamaya kalkınca ona direndi ve çukurun içine atlayıp yeri pençeleriyle çılgınca kazmaya başladı. Birkaç saniye sonra ortaya bir insan kemiği yığını çıkmıştı. Bunlar iki iskelete aitti. Aralarında bir sürü metal düğme ve çürük yün tozu vardı. Bir iki kürek darbesi ortaya uzun bir İspanyol bıçağı çıkardı. Biraz daha kazınca üç dört altın ve gümüş sikke bulduk. Jüpiter bunları görünce büyük bir sevince kapıldı. Ama efendisinin suratı asılmıştı. Ama bize kazmayı sürdürmemizi söyledi. Tam o sırada çizmemin topuğu bir şeye takıldı ve tökezleyip yere kapaklandım; iri bir metal halkanın yarısıydı takıldığım şey, gevşek toprağın üstüne çıkmıştı. Bu kez ciddi olarak işe koyulduk. Hayatımın en heyecanlı on dakikası içinde topraktan uzun bir tahta sandık çıkardık. Sapasağlamdı sandık, hiç çürümemişti, bir mineralle -belki cıva bikloridle korunmuş olsa gerekti. Sandık bir metre uzunluğunda, doksan santim genişliğinde ve yetmiş beş santim yüksekliğindeydi. Dövme demirden kafes gibi sık perçinlenmiş bantlarla sağlamlaştırılmıştı. Sandığın yan taraflarında, üst kısıma yakın üçer demir halka vardı -yani toplam altı tane-. Altı kişinin sandığı ancak taşıyabildiği anlaşılıyordu bundan. Biz ise onu sadece biraz yerinden oynatabildik; kaldıramayacağımız kadar ağırdı. Neyse ki kapağında sadece iki tane sürgü vardı. Bunları heyecandan titreyerek ve soluk soluğa çekip açtık. Birden karşımızda paha biçilmez bir hazine, bir altın ve mücevher yığını belirdi. Bunlar fenerlerin ışığında öyle parlıyordu ki gözlerimiz kamaştı.

O anki hislerimi anlatamam. En baskın olanı şaşkınlıktı elbette. Legrand’ın heyecandan eli ayağı tutmaz olmuştu. Pek konuşmuyordu. Jüpiter’in bile birkaç dakikalığına beti benzi attı -bir zencinin benzinin atabileceği kadar. Afallamış, hayretten donakalmış gibiydi. Sonra çukurda diz çöktü ve çıplak kollarını dirseklerine kadar altın yığınına daldırıp öylece durdu; sanki bir banyonun tadını çıkarıyordu. Sonunda derin derin iç geçirdi ve kendi kendine konuşurcasına “Bütün bunları altın böceğin sayesinde bulduk! Güzelim altın böcek! Zavallı minicik altın böcek! Oysa ben sana neler söyledim! Kendinden utanmıyor musun zenci? -Cevap ver!” Sonunda

hem uşağı, hem de efendisini hâzineyi götürmemiz gerektiği konusunda uyarmak zorunda kaldım. Vakit epey ilerlemişti ve her şeyi gün doğmadan eve götürmeliydik.

Bunu nasıl yapacağımıza karar vermek kolay değildi. Bu konuda epey tartıştık. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Sonunda sandığın içindekilerin üçte ikisini boşalttık. Böylece hafifleyen sandığı güçlükle de olsa çukurdan çıkarabildik. Boşalttığımız altın ve mücevherleri çalıların arasına gizledik. Başlarına da köpeği bekçi bıraktık. Jüpiter ona ne olursa olsun yerinden ayrılmamasını ve biz geri dönene kadar çenesini açmamasını sıkı sıkı tembih etti. Sonra sandığı taşıyarak telaşla eve doğru yola koyulduk. Saat birde kulübeye sağ salim vardığımızda kılımızı kıpırdatacak halimiz kalmamıştı. İkiye kadar dinlendik ve karnımızı doyurduk. Sonra hemen tepelere doğru yeniden yola çıktık. Yanımıza evde bulduğumuz üç çuvalı almıştık. Saat dörde yaklaşırken çukura vardık. Definenin kalanını olabildiğince eşit pay ettikten sonra çukurları doldurmadan bırakıp tekrar kulübeye döndük. Altın dolu çuvalları buraya bıraktığımızda şafağın ilk hafif ışıkları doğudaki ağaçların tepesinde belirmişti.

Artık gerçekten tükenmiştik. Ama öyle heyecanlıydık ki gözümüze uyku girmiyordu. Üç dört saat yataklarımızda dönüp durduktan ve uyukladıktan sonra sözleşmişçesine hep birden kalkıp hâzinemizi incelemeye giriştik. Sandığı bulduğumuzda ağzına kadar doluydu. Bütün günü ve ertesi gecenin çoğunu içindekileri incelemekle geçirdik.

Altın ve mücevherler içine gelişigüzel doldurulmuştu. Hepsini titizce düzene sokunca, elimizdeki servetin ilk başta sandığımızdan bile fazla olduğunu anladık. Madeni paraların tutarı dört yüz elli bin dolardan fazlaydı. Bunların değerini o zamanki çizelgelere göre olabildiğince doğru hesaplamaya çalışmıştık. Aralarında tek bir gümüş sikke bile yoktu. Hepsi altındı. Çeşitli ülkelere ait ve oldukça eski paralardı. Fransız, İspanyol ve Alman sikkelerinin arasında birkaç İngiliz parası da vardı. Bazı sikkeleri de ilk kez görüyorduk. Bazı çok büyük ve ağır paraların üstündeki yazılar okunmaz hale gelmişti. Sandıktan Amerikan parası çıkmamıştı. Mücevherlerin değerini hesaplamak daha zor oldu. Yüz on tane elmas vardı. Bazıları çok iri ve güzel kesimliydi; diğerleri de ufak sayılmazdı. On sekiz tane göz kamaştırıcı yakut, üç yüz on tane birbirinden güzel zümrüt, yirmi bir tane safir ve bir tane opal vardı. Bu mücevherler yuva ve tırnaklarından çıkarılmış, sandığın içine atılmıştı. Bu yuva ve tırnakların

bulunduğu metal takılar çekiçle dövülüp tanınmaz hale getirilmişti. Ayrıca som altından çok sayıda süs eşyası da vardı: İki yüz kadar büyük yüzük ve küpe; otuz kadar zincir; seksen üç tane çok büyük ve ağır haç; beş tane çok değerli altın buhurdan; dev bir altın punç kâsesi (üstünde şarap yaprağı ve içki âlemi resimleri vardı); zarif kabartma desenlerle bezeli iki kılıç sapı; ve şimdi ammsayamadığım daha pek çok ufak tefek şey. Bunların toplam ağırlığı yüz elli kilodan fazlaydı; ki bu hesaba yüz doksan yedi muhteşem altın cep saatini eklemedim. Bunların arasında üç tanesi vardı ki, her birinin değeri en az beş yüz dolar ederdi. Çoğu çok eski ve paha biçilmez değerdeydi. Hepsi az-çok paslanmıştı -ama hepsi de mücevherlerle bezeliydi ve son derece değerli mahfazaların içindeydi.

O gece sandığın içindekilerin toplam değerinin bir buçuk milyon dolar olduğunu tahmin ettik. Daha sonra yüzük, düğme ve mücevherleri elden çıkardığımızda (birkaçını kendimize ayırdık) yaptığımız ilk tahminin hâzinenin gerçek değerinin oldukça altında olduğunu gördük. Sonunda incelememizi bitirdiğimizde heyecanımız biraz yatışmıştı. Legrand bu olağanüstü bulmacanın sırrını öğrenmek için sabırsızlandığımı görünce, bana ayrıntılı bir açıklama yaptı.

“Sana scarabaeusun kabaca bir taslağını çizdiğim geceyi anımsıyorsundur. Çizdiğim resmin bir kurukafaya benzediğini söylemen epey canımı sıkmıştı; bunu da anımsarsın, ilk başta şaka yaptığını sandım. Ama sonra böceğin sırtındaki tuhaf benekleri anımsayınca biraz haklı olabileceğini kabul etmek zorunda kaldım. Yine de çizgilerimle alay etmen sinirimi bozmuştu, çünkü iyi bir ressam olarak tanınırım. Bu yüzden parşömeni bana verdiğinde onu az daha öfkeyle buruşturup ateşe atacaktım.” “Kâğıt parçasını demek istiyorsun,” dedim. “Hayır. Kâğıda çok benzediği için başta ben de öyle sandım. Ama üstüne resim çizerken çok ince bir parşömen parçası olduğunu hemen anladım. Çok kirliydi, hatırlarsın. Dediğim gibi, tam onu buruşturup atacaktım ki, birden gözüm çizmiş olduğum resme ilişti. Böceğin yerinde kurukafayı görünce hayretler içinde kaldım. Bir an doğru dürüst düşünemeyecek kadar afalladım. Çizdiğim resmin ayrıntılarının bundan çok farklı olduğunu biliyordum -genel görünüşleri benzese de. Bunun üzerine elime bir mum alıp odanın diğer ucuna gittim ve parşömeni daha yakından incelemeye başladım.

Parşömeni çevirip resmime tersten baktım. Aynen çizdiğim gibi görünüyordu. Aslında parşömenin diğer yüzünde, çizdiğim scarabaeus

resminin hemen arkasında bir kurukafa resmi vardı. Üstelik hem şekli, hem de boyutları çizdiğim resme çok uyuyordu. Bu büyük rastlantı beni şaşırtmıştı, hatta bir süreliğine kesinlikle afallatmıştı; bilirsin, böyle rastlantılar insanda bu etkiyi yaratır. Zihin bir bağlantı -bir sebepsonuç ilişkisi- kurmaya çalışır. Bunu yapamayınca da geçici de olsa bir dumura uğramışlık hali yaşar. Ama kendime gelince, bu rastlantıdan daha da şaşırtıcı bir şeyin farkına varmaya başladım. Scarabaeusu çizmeye başladığımda parşömenin üstünde resim filan yoktu. Buna emindim, çünkü en temiz yeri bulmak için parşömenin iki yüzüne de baktığımı hatırlıyordum.

Kafatası o sırada orada olsa, mutlaka fark ederdim, işte bu gerçekten açıklayamadığım bir gizemdi; ama o anda, daha her şeyin başındayken bile sanki zihnimin en gizli ve kuytu bir köşesinde hafif bir ışık parladı; dün geceki muhteşem macerayı yaşamamızı sağlayan gerçeği bir an kavrar gibi oldum. Hemen ayağa kalktım ve parşömeni güvenli bir yere koyduktan sonra, bu konuyu daha sonra yalnız kaldığımda düşünmek üzere kafamdan attım.

“Sen gidince ve Jüpiter de uykuya dalınca, bu meseleyi daha sistemli bir şekilde incelemeye koyuldum. Her şeyden önce parşömenin nasıl elime geçtiğini düşündüm. Scarabaeusu anakaranın sahilinde, adanın bir mil kadar doğusunda, suyun yükselme seviyesinin biraz üstünde bulmuştum. Elime alınca beni ısırmıştı. Bu yüzden onu bırakmıştım. Jüpiter her zamanki gibi ihtiyatlı davranmış, ona doğru kaçan böceği tutmakta kullanabileceği, yaprak ya da benzeri bir şey aranmıştı. Tam o anda ikimizin de gözüne o parşömen parçası ilişti. Bunu kâğıt sandım. Kuma gömülüydü ve bir ucu yukarı çıkmıştı. Onu bulduğumuz yerin biraz ötesinde bir gemi enkazı dikkatimi çekmişti. Enkaz epeydir orada duruyor gibiydi. Artık neredeyse gemiye benzer hali kalmamıştı.

“Jüpiter parşömeni alıp böceği bununla sardı ve bana verdi. Az sonra eve doğru yola çıktık. Yolda Teğmen G-------ile karşılaştım ve ona böceği gösterdim. Böceği ödünç vermem için ısrar etti. Onu kaleye götürmek istiyordu. Ben razı olunca, böceği hemen cebine attı. O böceği incelerken ben parşömeni elimde tutuyordum. Teğmen bunu almamıştı. Belki fikrimi değiştirmemden korkuyordu ve en iyisinin böceği bir an önce cebine atmak olduğunu düşünmüştü. Doğa bilimlerine ne kadar düşkün olduğunu bilirsin. Ben de o sırada farkında olmadan parşömeni cebime atmış olmalıyım.

“Böceğin resmini çizmek istediğimde önce masaya gittiğimi, ama orada kâğıt bulamadığımı anımsarsın. Çekmeceye bakmış, orada da bulamamıştım'. Belki eski bir mektup bulurum diye umarak ceplerimi yokladığımda elim parşömene dokundu. Sana onun elime nasıl geçtiğini ayrıntılarıyla anlatıyorum, çünkü beni çok etkiledi. “Hayal gücümün fazla çalıştığını düşüneceksin -ama o sırada bile bir takım bağlantılar kurmuş, büyük bir zincirin iki halkasını birbirine geçirmiştim. Bir kumsalda bir gemi enkazı yatıyordu. Enkazın biraz ötesinde üstünde bir kurukafa resmi olan bir parşömen - kâğıt değil- vardı. Bana ‘İyi güzel de, bağlantı nerede?’ diye soracaksın. Yanıtım şu: Kurukafa korsanların bildik simgesidir; bütün çatışmalarında direğe kurukafalı bayrak çekerler. “O ufak parçanın kâğıt değil parşömen olduğunu söylemiştim. Parşömen dayanıklıdır - kolay kolay çürüyüp yırtılmaz. Üstüne bir şey yazılıp çizilmeye kâğıt kadar elverişli olmadığı için parşömene önemsiz şeyler yazılmaz genellikle. Bu yüzden o kurukafanın bir anlamı olmalıydı. Parşömenin şekli de dikkatimi çekmişti. Köşelerinden biri yırtılmış olsa da, ilk başta dikdörtgen şeklinde olduğunu anlayabiliyordum.

Uzun süre akılda kalması ve titizlikle saklanması gereken bir şeyi kaydetmek için biçilmiş kaftandı.” “Ama,” diye sözünü kestim, “böceğin resmini çizdiğinde kurukafanın parşömenin üstünde olmadığını söyledin. Öyleyse gemi enkazı ile kurukafa arasında nasıl bağlantı kurdun -eğer o kurukafa söylediğin gibi, scarabaeusu çizmenden önce birileri (kimin nasıl çizdiğini Tanrı bilir) tarafından çizildiyse?” “Ah, işte işin sırrı da burada zaten. Ama bunu çözmem zor olmadı. Attığım her adım sağlamdı ve tek bir sonuca ulaştırabilirdi. Şöyle mantık yürütüyordum: Scarabaeusu çizdiğim sırada parşömenin üstünde kurukafa resmi görülmüyordu. Resmi sana verdikten sonra gözüm üstündeydi; yani kurukafayı sen de çizmemiştin ve bunu çizecek başka biri de yoktu. Demek ki onun belirmesi insan işi değildi. Ama yine de belirmişti işte.

“Düşüncelerimin bu kısmında o sırada olan her şeyi ayrıntılarıyla hatırlamaya çalıştım ve bunu başardım da. Hava buz gibiydi (büyük bir talih eseri!). Ocakta ateş yanıyordu. Yürümek beni ısıtmıştı, bu yüzden masaya oturmuştum. Sense ocağın başına bir koltuk çekmiştin. Tam parşömeni sana verirken Köpeğim Wolf içeri girdi ve omuzlarına atladı senin. Onu sol elinle okşarken parşömeni tutan sağ elini dizlerinin arasına koydun. Böyece ateşe yaklaşmış oldu. Bir an tutuştuğunu sandım. Tam seni

uyaracaktım ki, parşömeni kaldırdın ve incelemeye başladın. Bu ayrıntılar üstünde düşününce, parşömenin üstündeki kurukafa resmini ortaya çıkaran etkenin ısı olduğundan şüphem kalmadı. Bildiğin gibi çok eski zamanlardan beri bir takım kimyasal maddeler sayesinde kâğıt ya da tirşe üstüne ancak ısıtılınca ortaya çıkan yazılar yazmak mümkündür. Aqua regia[6] ile karıştırılan ve ağırlığının dört katı sulandırılan kâfur yeşil renkli, güherçile ruhunda eritilen kobalt tortusu ise kırmızı bir mürekkep oluşturur. Bu mürekkeplerle yazılan yazılar bir süre sonra kaybolur, ama ısıtılınca tekrar ortaya çıkar.

“Sonra kurukafayı dikkatle incelemeye başladım. Dış kenarları -papirüsün kenarına en yakın olan kısımları- diğerlerinden daha belirgindi. Isı her tarafına tam etki edememişti demek ki. Hemen bir ateş yaktım ve parşömenin her tarafını buna tuttum, ilk başta kurukafanın silik hatları biraz belirginleşti, o kadar. Ama bu deneye devam edince, sonunda parşömenin kurukafa resminin çaprazındaki köşesinde bir şekil belirdi. Bunu ilk başta bir keçi sandım. Ama yakından inceleyince oğlak olduğunu gördüm.” “Ha ha!” dedim gülümseyerek. “Biliyorum, gülmemem gerek. Bir buçuk milyon papel gülünecek bir meblağ değil. Ama şimdi zincirine üçüncü bir halka eklemeye kalkmazsın demek istiyorum -korsanlarla bir keçi arasında da bağlantı kurmaya çalışmayacaksın herhalde. Korsanların keçilerle uzaktan yakından ilgisi yoktur biliyorsun. Keçilerle çiftçilerin ilgisi vardır.” “Ama keçi olmadığını söyledim ya.” “Ha keçi, ha oğlak. Ne fark eder?” “Küçük bir fark var,” dedi Legrand. “Kaptan Kidd[7] diye birinden bahsedildiğini duymuşsundur. Bu hayvanın, bir cinas ya da hiyeroglif tarzı bir imza olarak resmedildiğini hemen anladım, imza diyorum, çünkü parşömen üzerinde bulunduğu yer imza olması gereken noktaydı. Çapraz köşedeki kurukafa da bir damga ya da mühür olmalıydı. Ama başka bir şey -bir içerik, bir yazı olmaması beni hayal kırıklığına uğratmıştı.” “Herhalde mühürle imza arasında bir mektup olacağını ummuştun.” “Onun gibi bir şey. Aslında elime büyük bir hazine geçeceğini hissetmeye başlamıştım. Neden bilmem. Belki de bu, inançtan çok bir arzuydu. Jüpiter’in saçma sapan sözlerini anımsıyor musun? Hani böceğin gerçek altından olduğunu iddia etmişti, işte bu sözler hayal gücümü derinden etkiledi.

Sonra o rastlantılar dizisi -öyle sıradışıydı ki. Her şeyin ne kadar büyük rastlantılar sayesinde gerçekleştiğinin farkında mısın? O gün senenin ateş yakmayı gerektirecek kadar soğuk tek günüydü. Ateş yanmasa, köpek de

tam o sırada içeri girmese kurukafanın farkına asla varamaz ve defineyi ele geçiremezdim.” “Anlatmaya devam et. Sabırsızlanıyorum.” “Tamam. Kidd ile adamlarının Atlantik sahilinde bir yerlere para gömdüklerine dair binlerce söylenti vardır; işitmişsindir. Bu söylentiler bir gerçeğe dayanıyor olmalıydı. Ve öyle uzun süredir devam ediyorlardı ki, bence bunun tek bir anlamı olabilirdi: Define hâlâ gömüldüğü yerdeydi. Kidd yağmaladıklarını gömdükten bir süre sonra çıkarmış olsa, söylentiler hiç değişmeden hâlâ sürmezdi. Dikkat edersen bu söylentilerde hep define arayanlardan bahsedilir, define bulanlardan değil. Korsan, parasını gömdüğü yerden almış olsa bu konu kapanırdı. Bence bir kaza adamın hâzinesini geri almasını engelledi -belki define haritasını kaybetmişti. Adamları bu kazadan haberdar oldu. Belki bu kaza olmasa hâzinenin saklandığını bile öğrenemeyeceklerdi. Sonra defineyi aramaya giriştiler, ama ellerinde harita olmadığından başarılı olamadılar.

Böylece şimdi oldukça yaygın olan söylentiler doğdu. Sahil şeridinde büyük bir definenin bulunduğunu işittin mi hiç?” “Hayır.” “Ama Kidd’in topladığı servetin muazzam olduğunu herkes biliyor. Bu yüzden definenin hâlâ gömüldüğü yerde olduğuna kanaat getirdim. O parşömenin de definenin gömüldüğü yeri gösteren, uzun süre önce kaybolmuş bir harita olduğundan neredeyse hiç şüphem kalmadı.” “Peki sonra ne yaptın?” “Parşömeni tekrar ateşe tuttum. Bu kez ısıyı artırmıştım. Ama üstünde hiçbir şey belirmedi. Bunun üzerine belki kirli olduğu için sonuç alamadığımı düşünmeye başladım. Parşömeni sıcak suyla bir güzel temizledim. Sonra kalaylı bir tepsinin içine, kurukafa alta bakacak şekilde koydum. Tepsiyi bir ocağın üstüne yerleştirip ocağı kömürle yaktım. Tepsi birkaç dakika sonra iyice ısınınca parşömeni aldım. Bu kez üstünde çeşitli yerlerde sıra sıra dizili şekiller görünce büyük bir sevince kapıldım. Yine tepsiye koyup bir dakika daha beklettim. Sonra tekrar elime alınca, üstünde şunları gördüm.” Legrand parşömeni yeniden ısıttıktan sonra bana uzattı.

Kurukafa ile oğlağın arasında kırmızı mürekkeple yazılmış şu karakterler vardı:

"53‡‡†305))6*;4826)4‡)4‡;806*;48‡8¶60))85;1-(;:*8†83(88)5*†

;46(;88*96*?;8)*‡(;485);5*†2:*‡(;4956*2(5*- 4)8¶8*;40692

85);)6†8)4;1(‡9;48081;8:8‡1;48†85;4)485†528806*81(‡9;48;

(88;4(‡?34;48)4‡;161;:188;‡?;"

“İyi ama,” dedim, ona parşömeni geri vererek, “bunlar bana hiçbir şey ifade etmiyor ki. Golconda'nın[8] bütün mücevherlerini verseler bile bu bulmacayı çözemem.” “Bu şekillere üstünkörü baktın. Oysa çözümleri sandığın kadar zor değil. Bunların bir şifre olduğunu anlamışsındır herhalde. Yani her birinin bir anlamı var. Ama Kidd hakkında bildiklerimden çıkardığım kadarıyla, çok zor bir şifre kullanmış olamazdı. Bu yüzden bunun basit bir şifre olduğuna karar verdim. Ama basit bir denizciye, anahtarı olmadan çözülmesi olanaksız bir şifre gibi gelecekti.” “Ve onu gerçekten çözdün ha?” “Kolaylıkla. On bin kat daha zorlarını çözmüştüm. Koşullar ve meraklarım yüzünden böyle bulmacalara düşkünümdür.

Bence insan zekâsının ürünü olan her bulmaca yine insan zekâsı tarafından çözülebilir. Aslında şekilleri açık seçik görünce anlamlarını çözmek basit geldi.

“Bütün şifreli yazılarda ilk mesele şifrenin dilini bulmaktır. Çünkü çözüm ilkeleri, özellikle de basit şifrelerde, kullanılan dile göre değişir. Şifreyi çözmeye çalışan kişinin genelde bildiği her dili, olasılık hesaplarını göz önüne alarak, doğru olanı bulana kadar denemekten başka seçeneği yoktur. Ama parşömendeki imza bu konudaki tüm güçlükleri ortadan kaldırmıştı.

‘Kidd’ sözcüğündeki cinas İngilizceden başka bir dilde yapılamaz. Bu sözcük oyunu olmasa işe İspanyolca ve Fransızcayla başlardım. Çünkü sonuçta elimdeki şifreli yazı İspanyol bir korsan tarafından yazılmıştı. Ama o imza sayesinde şifrenin İngilizce yazıldığını anladım.

“Sözcükler arasında boşluk olmadığı dikkatini çekmiştir. Boşluklar olsa şifreyi çözmek kolaylaşacaktı. Bu durumda en kısa sözcükleri karşılaştırarak incelerdim ve tek bir kelimeyi bulunca, örneğin a[9] ya da I[10], gerisi kolayca gelirdi. Ama hiç boşluk olmadığından, ilk adımım en çok ve en az tekrarlanan harfleri saptamak oldu. Hepsini saydıktan sonra şöyle bir liste çıkardım:

8 karakterinden 33.

; " 26.

4 " 19.

‡) " 16.

* " 13.

5 " 12.

6 " 11.

†1 " 8.

0 " 6.

92 " 5.

:3 " 4.

? " 3.

¶ " 2.

-. " 1. var.

“Biliyorsundur, İngilizcede en çok kullanılan harf e harfidir.

Diğer harfler kullanım sırasına göre şöyle dizilir: A o i d h n r s t u y c f g l m w b k p q x z . E öyle sık kullanılan bir harftir ki, içinde yer almadığı uzun sözcük yok gibidir.

“Yani işe rasgele tahminler yaparak başlamak zorunda değiliz. Bu listeyi genelde nasıl kullanabileceğimiz ortada -ama bu şifreli yazıyı çözmekte ona pek az başvuracağız. En çok kullanılan karakter 8 olduğundan, işe bunun alfabedeki e harfine karşılık geldiğini varsayarak başlayacağız. Bu varsayımı doğrulamak için 8’in çift kullanılıp kullanılmadığına bakalım. Çünkü e İngilizcede sık sık çift kullanılır -örneğin ‘meet’, ‘fleet’, ‘speed’, ‘seen’, ‘been’, ‘agree’ vs. Elimizdeki şifreli yazıda da, kısa bir yazı olmasına karşın, tam beş kez çift kullanıldığını görüyoruz.

“Öyleyse 8’in e harfine karşılık geldiğini varsayalım. Şimdi, İngilizcede en sık kullanılan sözcük olan ‘the’ sözcüğüne bakalım; yani bakalım üç karakterin tekrarlandığı ve sonuncusunun sekiz olduğu bir diziliş var mı. Bu şekilde dizilmiş tekrarlamalara rastlarsak, bunlar büyük olasılıkla ‘the’ sözcüğünü simgelemektedir. Şifreli yazıya bakınca böyle tam yedi tane diziliş görüyoruz. Söz konusu karakterler de ;48. Yani noktalı virgül’ün t’ye, 4 ’ün h’ye ve 8’in e’ye karşılık geldiğini düşünebiliriz -bu sonuncusundan artık eminiz. Böylece büyük bir adım atmış olduk.

“Ama tek bir sözcüğü bulmanın ötesinde, son derece önemli bir başarı daha kaydettik. Artık diğer pek çok sözcüğün başlarını ve sonlarını bulabiliriz. Örneğin ;48 kombinasyonunun şifreli yazıda sondan bir önce yer aldığı yere bakalım. Yazının sonuna yakın bir yerde bulunuyor. Ondan hemen sonraki noktalı virgül’ün yeni bir sözcüğün başı olduğunu biliyoruz. Bu ‘the’dan sonra gelen altı harften beşinin ne olduğunu da biliyoruz. Bu harfleri yerine koyalım ve bilmediğimiz harf için bir boşluk bırakalım - t eeth.

“Buradaki ‘th’nin başka bir sözcüğe ait olduğunu hemen anlıyoruz. Çünkü boşluğa hangi harfi koyarsak koyalım, İngiliz dilinde th ile biten böyle bir sözcük bulamıyoruz. Böylece elimizde t ee kalıyor. Boşluğa alfabenin bütün harflerini teker teker koyduğumuzda, bu sözcüğün ancak ‘tree’, yani Ağaç olabileceğini görüyoruz. Böylece bir harfi daha bulmuş olduk: R harfi (, ile temsil ediliyor, iki sözcüğü yan yana koyunca ‘the tree’ çıkıyor ortaya.

“Biraz daha ileri bakınca, ;48 kombinasyonuna tekrar rastlıyoruz. Bunu ondan önce gelenlerin bittiği yer olarak kabul ediyoruz. Böylece karşımıza şu diziliş çıkıyor: the tree ;4(‡?34 the, veya, bildiğimiz harfleri yerine koyarsak şu çıkıyor: the tree thr‡T3h the.

“Şimdi, bilmediğimiz karakterlerin yerinde boşluk bırakırsak ya da nokta koyarsak karşımıza şu çıkar: the three thr...h the, o zaman da bunun ‘through’ yani içinden sözcüğü olduğunu hemen anlarız. Bu keşif bize üç yeni harf kazandırır: O, u ve g. Bunlar sırasıyla ‡, ? ve 3 tarafından simgelenmektedir.

“Şifreli yazıda bildiğimiz karakter kombinasyonlarını aradığımızda başlangıca yakın bir yerde karşımıza şu diziliş çıkar: 83(88, yani egree. Bunun ‘degree’[11] sözcüğünün sonu olduğu açık. Böylece bir harfi daha bulmuş oluyoruz. D harfi † ile simgeleniyor.

“‘Degree’ sözcüğünden dört harf sonra şu kombinasyonu görüyoruz: ;46(;88.

“Bildiğimiz harfleri yerleştirip bilmediklerimizin yerine nokta koyduğumuzda şunu görüyoruz: th.rtee. Bu diziliş aklımıza hemen ‘thirteen’[12] sözcüğünü getiriyor ve böylece iki yeni harf daha bulmuş oluyoruz. İ ve n, 6 ve ile simgeleniyor.

“Şimdi şifreli yazının başına dönelim. Şu kombinasyonu görüyoruz:

“Bunu da aynı şekilde çevirdiğimizde karşımıza .good çıkıyor. Bundan ilk harfin A, ilk iki sözcüğün de ‘A good’[13] olduğunu anlıyoruz.

“Artık karışıklığı önlemek için şimdiye kadar bulduklarımızı bir liste haline getirmenin vakti geldi. Şöyle bir liste çıkarıyoruz: 5 a’nın † d’nin 8 e’nin 3 g’nin 4 h’nin 6 i’nin * n’nin ‡ o’nun (r’nin ; t’nin ? u’nun simgesi.

“Yani artık elimizde en temel on bir harfin simgeleri var.

Çözümün bundan sonraki ayrıntılarına girmek gereksiz. Bu tip şifreli yazıların çözümünün çok kolay olduğunu ve çözümün mantığını anlamışsmdır. Ama emin ol ki elimizdeki şifreli yazı, türünün en basit örneklerinden biri. Artık geriye sadece parşömen üstündeki şifrenin çözülmüş halini okumak kalıyor: “Bishop[14] Hanında şeytanın sandalyesinde iyi bir gözlük kırk bir derece on üç dakika kuzeydoğu kuzey gövdenin doğuda yedinci dalı kurukafanın sol gözünden aşağı düz çizgi çek burayla ağaç hizasında on beş metre düz git."

“İyi ama,” dedim, “ben bundan bir şey anlamadım. ‘Şeytanın sandalyesi’, ‘kurukafa’ ve ‘Bishop Hanı'nın anlamlarını nasıl çıkardın?” “ilk bakışta,” dedi Legrand, “bu yazıyı çözmenin çok güç göründüğünü kabul ediyorum. İlk hedefim yazıyı şifrecinin niyetlendiği şekilde bölümlere ayırmak oldu.” “Yani noktalama işaretlerini mi koydun?” “Onun gibi bir şey.” “Peki bunu nasıl yaptın?” “Yazar çözümü güçleştirmek için sözcükleri boşluk bırakmadan art arda yazmıştı. Fazla dikkatli olmayan biri bu konuda aşırıya kaçardı mutlaka. Yazarken doğal bir ara vermesi gereken yerlerde sözcükleri iyice sıkıştırırdı.

Elimizdeki yazıyı incelersen böyle sıkışık beş yer göreceksin. Bu ipucundan hareketle onları aşağıdaki şekilde ayırdım: “Bishop Hanı’nda şeytanın sandalyesinde iyi bir gözlük - kırk bir derece on üç dakika - kuzeydoğu kuzey - gövdenin doğuda yedinci dalında - kurukafanın sol gözünden aşağı düz çizgi çek - burayla ağaç hizasında on beş metre düz git."

“Ben hâlâ bir şey anlamıyorum,” dedim.

“Ben de anlamamıştım,” diye karşılık verdi Legrand. “En azından birkaç gün boyunca. Bu süre içinde Sullivan Adası civarında ‘Bishop Oteli’ diye bir yer olup olmadığını araştırdım. Ne de olsa ‘han’ artık

kullanılmayan eski bir sözcük. Bu konuda bir şey öğrenemeyince, tam araştırma sahamı genişletmeye ve daha sistematik olmaya karar vermiştim ki, bir sabah birden aklıma bir fikir geldi. ‘Bishop Hanı'nın Bessop adlı çok eski bir aileyle ilişkisi olabilirdi. Adanın dört mil kadar kuzeyinde bu aileye ait bir konak vardır çok eskiden beri. Hemen onların çiftliğine gittim ve buradaki yaşlı zencilere sorular sormaya başladım. Sonunda yaşlı bir kadın bana Bessop Şatosu diye bir yerden bahsedildiğini işittiğini söyledi. Beni oraya götürebilirdi. Ama burası bir şato ya da meyhane değil, büyük bir kayaydı.

“Ona zahmetine karşılık iyi para vereceğimi söyleyince, biraz mırın kırın ettikten sonra beni oraya götürmeye razı oldu. Kayayı kolayca bulduk. Kadın gidince etrafı incelemeye başladım. ‘Şato’ irili ufaklı kayalardan ve yarlardan oluşuyordu. Bu kayalardan biri hem yüksekliği, hem tek başına durması, hem de yapay görünüşüyle dikkat çekiciydi. Bunun üstüne tırmandım ve tepesinde ne yapacağımı bilmez halde durdum.

“Düşüncelere dalmışken gözüme kayanın doğu yüzündeki, durduğum yerin bir metre kadar altındaki düz bir çıkıntı ilişti. Kırk beş santim boyunda ve en fazla otuz santim enindeydi. Kayalıkta, bunun hemen üstünde bir oyuk vardı ki, eskiden atalarımızın kullandığı içbükey arkalıklı sandalyeleri andırıyordu. Artık elyazmasında bahsedilen ‘şeytanın sandalyesi’ni bulduğumdan ve bulmacayı tamamen çözdüğümden şüphem kalmamıştı.

“‘iyi bir gözlük’ten kastedilen bir dürbündü elbette. Çünkü denizciler genellikle dürbüne ‘gözlük’ der. Artık bir dürbün kullanmam gerektiğini anlıyordum. Üstelik elimde onu hangi yönde kullanacağıma dair kesin bilgiler de vardı. ‘Kırk bir derece on üç dakika’ ile ‘kuzeydoğu kuzey’ kesinlikle dürbünle bakılacak yönü tarif ediyordu. Bu keşifler beni çok heyecanlandırmıştı. Hemen eve koşup bir dürbün aldım ve kayaya geri döndüm.

“Çıkıntının üstüne indim ve burada ancak tek bir pozisyonda durmanın mümkün olduğunu gördüm. Bu da vardığım sonuca olan inancımı pekiştirdi. Dürbünü kullanmaya başladım. ‘Kırk bir derece on üç dakika’dan kastedilen ufkun üstündeki yükseltiydi elbette, çünkü yatay yön ‘kuzeydoğu kuzey’ sözcükleriyle açıkça belirtiliyordu. Bir cep pusulası kullanarak bu yönü hemen saptadım. Sonra kırk bir derece yüksekliği göz kararıyla olabildiğince bulup dürbünle buraya bakmaya başladım. Sonunda

uzaklarda diğerlerinden daha uzun olan bir ağacın yaprakları arasındaki yuvarlak bir yarık ya da açıklık dikkatimi çekti. Bu yarığın ortasında beyaz bir nokta vardı, ama ne olduğunu ilk başta anlayamadım. Dürbünün odak ayarını yaptıktan sonra tekrar baktım ve bu kez bir insan kurukafası gördüm.

“Bunu görünce artık sırrı çözmüş olduğumu düşünüp iyice sevindim. Çünkü ‘gövdenin doğuda yedinci dalında’ sözüyle kastedilen ancak kurukafanın ağaçtaki yeri olabilirdi. ‘Kurukafanın sol gözünden aşağı düz çizgi çek' de sadece tek bir şekilde yorumlanabilirdi: Gömülü bir definenin yerini tarif ediyordu. Kurukafanın sol gözünden aşağı bırakılacak ağır bir cismin düştüğü yerle ağacın gövdesinin en yakın kısmı arasında düz bir çizgi çekilmesi ve bu doğrultuda on beş metre yürünmesi gerektiğini anladım. Bu varılacak noktada değerli bir şeylerin gömülü olması en azından mümkündü.” “Bütün bunlar,” dedim, “son derece açık. Dâhice olsa da basit ve sarih. ‘Bishop Otelinden ayrıldıktan sonra ne oldu peki?” “Ağacın yerini iyice belledikten sonra eve döndüm. Ama ‘şeytanın sandalyesi’nden iner inmez o yuvarlak yarık kaybolmuştu.

Daha sonra da onu bir türlü bulamadım. Bence bütün bu meselenin en dâhice kısmı (defalarca deney yaptıktan sonra doğruluğuna inandım) o yuvarlak açıklığın ancak o kaya yüzündeki düz, dar çıkıntıdan bakınca görülebilmesi.

“Bishop Oteli’ne giderken bana Jüpiter eşlik etmişti. Son birkaç haftadır dalgın olduğumu fark etmişti şüphesiz. Bu yüzden beni yalnız bırakmamaya çalışıyordu. Ama ertesi sabah erkenden kalkıp onu atlattım ve tepelere, ağacı aramaya gittim. Epey aradıktan sonra da buldum. Gece eve döndüğümde uşağım bana sopa çekmeye kalktı. Maceranın gerisini sen de biliyorsun.” “Kazmaya ilk başladığımızda,” dedim, “Jüpiter’in aptallık edip böceği kurukafanın sol değil de sağ gözünden geçirmesi yüzünden doğru noktayı bulamadın, değil mi?” “Kesinlikle evet. Bu hata böceğin düşmesi gereken yerden yedi buçuk santim öteye düşmesine yol açtı. Define ‘düz çizginin’ tam altında olsa bu farkın pek önemi olmazdı. Ama bu nokta ile ağacın gövdesinin en yakın kısmı, düz bir çizginin sadece iki noktasıydı. Hata ilk başta küçük olsa da, çizgiyi ilerlettikçe giderek arttı tabii. On beş metre ilerlediğimizde defineden epey uzaklaşmıştık. Definenin oralarda bir yerlerde gömülü olduğundan emin olmasam, bütün çabalarımız boşa gidecekti.” “Tumturaklı sözlerin ve böceği sallayışın öyle tuhaf geldi ki

bana! Delirdiğinden emindim. Peki niye kurukafanın gözünden başka bir şeyi değil de böceği geçirmekte ısrar ettin?" "Açıkçası akıl sağlığımdan şüphelendiğini anlamış ve buna biraz bozulmuştum. Bu yüzden biraz gizem havası yaratarak seni cezalandırmaya karar verdim. Böceği bu yüzden salladım ve kurukafanın gözünden geçirttim. Çok ağır olduğunu söylemen bana bu fikri verdi." "Evet, anlıyorum. Anlayamadığım tek bir nokta kaldı. Çukurda bulduğumuz iskeletler kime ait?" "Bunu ben de bilmiyorum. Ama tek bir mantıklı açıklama var gibi görünüyor. Korkunç bir açıklama. Kidd -eğer bu define Kidd'e aitse, ki öyle olduğundan şüphem yok- defineyi tek başına gömemezdi. Yardım almış olmalıydı. Ama iş tamamlandıktan sonra muhtemelen bu sırrı bilen diğer herkesi ortadan kaldırmanın daha güvenli olacağını düşünmüştür. Belki adamları çukurda çalışırken yassı kazmasıyla iki darbe indirmesi yeterli olmuştur. Belki de defalarca indirmek zorunda kalmıştır kazmayı, kim bilir?"

NOTLAR

[1] Jan Swammerdam. (1637-1680) Hollandalı böcekbilimci.

[2] Kınkanatlı.

[3] İnsan başlı kınkanatlı.

[4] Tek başına.

[5] İçtenlikle.

[6] Nitrik ve hidroklorik asitten oluşan bir karışım.

[7] Kid, oğlak demektir.

[8] Hindistan'da bir şehir. Onaltıncı yüzyılda elmasçılığıyla ünlüydü.

[9] İngilizcede "bir".

[10] İngilizcede "ben".

[11] Derece.

[12] On üç.

[13] İyi bir.

[14] Piskopos.

Kara Kedi

Yazacağım bu son derece tuhaf, ama bir o kadar da sade öyküye inanmanızı ne bekliyor, ne de istiyorum. Kendi duyularım bile algıladıklarını inkar ederken sizden bunu beklemem delilik olur. Ama deli değilim -hayal de görmüyorum. Yarın öleceğim için bugün içimi dökmek istiyorum. Amacım evimde olup bitenleri dünyaya açıkça, kısaca, yorum yapmadan anlatmak. Bu olayların sonuçları beni dehşete düşürdü, inim inim inletti ve en sonunda da mahvetti. Gene de haklarında yorum yapmayacağım. Bana korkunç gelen bu sonuçlar pek çok kişiye abartılı gelecektir muhtemelen. Belki zeki birileri çıkıp hayallerimi sıradanlaştıracak -belki benden daha sakin, daha mantıklı, daha aklı başında birileri çıkıp dehşetle anlattığım bu olayların basit sebep-sonuç ilişkilerinden başka bir şey olmadığını söyleyecektir.

Çocukluğumdan beri yumuşak başlı ve iyiliksever biri olarak tanınırdım Öyle yufka yürekliydim ki, arkadaşlarım bana takılmadan edemezdi. Hele ayvanlara bayılırdım. Ailem bana türlü türlü evcil hayvan alır, ben de vaktimin çoğunu bunlarla geçirirdim. Hiçbir şey beni bu hayvanları sevmek, beslemek kadar mutlu edemezdi. Bu tuhaf özelliğim büyüdükçe arttı; yetişkinliğimde de başlıca haz kaynaklarımdan biri oldu. Sadık ve zeki bir köpek sevmiş olanlar, bu duygunun ne kadar yoğun ve zevkli olduğunu bilmek,hayvanları sevmek öyle bencillikten uzak, öyle özverili bir şeydir ki, insana onun değersiz dostluklarından ve vefasızlığından sık sık hayal kırıklığına uğrayan birini derinden etkiler.

Genç yaşta evlendim. Karımın da benim gibi hayvansever olduğunu bilmek sevindiriciydi. Ev hayvanlarına ne kadar düşkün olduğumu görmemizi bu yaratıkların en güzelleriyle doldurdu. Kuşlarımız, kırmızı süs balıklarımız, güzel bir köpeğimiz, tavşanlarımız, küçük bir maymunumuz ve bir kedimiz vardı.

Bu kedi oldukça iri ve güzel bir hayvandı; kapkaraydı rengi, ve şaşılacak kadar zekiydi. Batıl inançlarla epey haşır neşir olan karım kedinin zekasından bahsederken, o eski yaygın kanıyı sık sık tekrarlar, kara kedilerin aslında kılık değiştirmiş cadılar olduğunu söylerdi. Bunu söylerken ciddi değildi tabii -bundan bahsetmemin sebebi de sadece şimdi aklıma gelmiş olması.

Pluto -kedinin adı buydu- en sevdiğim hayvanım ve oyun arkadaşımdı. Onu sadece ben beslerdim ve evde nereye gitsem peşimden gelirdi. Peşimden sokağa çıkmasını güçlükle engelleyebiliyordum.

Dostluğumuz bu şekilde yıllarca sürdü. Bu arada genel mizacım ve karakterim içki belası yüzünden ne yazık ki (bunu yazarken yüzüm kızarıyor) giderek bozuluyordu. Gün geçtikçe iyice canı sıkkın, huysuz, başkalarının hislerine karşı duyarsız biri olup çıktım. Karıma kötü sözler söyler oldum, hattâ sonunda kaba kuvvete başvuracak kadar ileri gittim. Hayvanlarım da bendeki bu değişikliğin etkisini hissediyordu elbette. Onları ihmal etmekle kalmıyor, kötü de davranıyordum. Ama Pluto’ya hâlâ saygı duyduğumdan ona eziyet etmiyordum. Oysa tesadüfen ya da sevilmek için karşıma çıkan tavşanlara, maymuna ve hattâ köpeğe eziyet etmekten geri durmuyordum. Hastalığım -sonuçta alkolden kötü hastalık var mıdır!- giderek ilerledi ve sonunda artık yaşlanmaya ve bu yüzden huysuzlaşmaya başlamış olan Pluto bile kötülüklerimden nasibini almaya başladı.

Bir gece kentteki uğrak yerlerimden birinden zil zuma sarhoş çıktıktan sonra eve döndüğümde, kedinin benden kaçtığı kanısına kapıldım. Onu yakaladım. Sert hareketlerimden korkunca elimi ısırıp küçük bir yara açtı. İşte o anda gözüm döndü. Kendimi kaybettim. Ruhum gövdemden kaçıp gitmiş, yerine içkiyle beslenen fesat bir iblis gelmişti sanki. Yelek cebimden bir çakı çıkarıp açtım ve zavallı hayvanı boğazından tutup bir gözünü oyuverdim! Bu korkunç olayı yazarken utançtan kızarıyor, yanıyor, ürperiyorum.

Sabah kendime geldiğimde -geceki sarhoşluğumdan ayıldığımda- işlediğim suç yüzünden dehşete ve utanca kapıldım. Gene de çok güçlü ve belirleyici olmayan hislerdi; ruhumu etkilemediler. Kendimi tekrar içkiye verdim ve yaptığım şeyi şarap sayesinde kısa sürede unuttum.

Bu arada kedi yavaş yavaş iyileşiyordu. Evet, oyuk göz çukuru korkunç görünüyordu, ama artık acı çekmiyor gibiydi. Evde her zamanki gibi

gezinmeye başlamıştı. Benim yaklaştığımı görünce dehşetle kaçıyordu elbette, içimde hâlâ eski benliğimden bir parça kalmış olsa gerekli, çünkü bir zamanlar beni sevmiş olan bir yaratığın şimdi benden hiç hoşlanmadığını böyle açıkça belli etmesine ilk başta üzüldüm. Ama bu his kısa sürede sinirlenmeye dönüştü. Ve sonra, sanki beni iflah olmaz şekilde yıkacak son darbeyi indirmek istercesine, bir ZITLIK ruhu benliğimi pençesine aldı. Felsefede bu ruhtan hiç bahsedilmez. Oysa ben zıtlaşmanın insan yüreğindeki en ilkel itkilerden biri olduğuna adım gibi eminim. İnsanın karakterini belirleyen temel yetilerden ya da hislerden biridir. Hayatında hiç kötü ya da aptalca bir eylemi, sırf onu yapmaması gerektiğini bildiği için yapmamış bir insan var mıdır? Kanunları, sırf kanun oldukları için, sağduyunun sesine kulak asmadan çiğneme eğilimi hepimizde yok mu? Dediğim gibi, bu zıtlık ruhu bana son darbeyi indirdi. Hiçbir kabahati olmayan o hayvana karşı şiddetin dozunu giderek artırmama sebep olan şey işte insan ruhunun bu kendi kendisini kızdırma -kendi kendisine zarar verme- hataları sırf hata oldukları için yapma özelliğiydi. Bir sabah kedinin boynuna büyük bir soğukkanlılıkla bir ilmek geçirdim ve onu bir ağacın dalına astım. Asarken gözlerimden yaşlar boşanıyordu ve sanki kalbim dağlanıyordu. Onu asıyordum çünkü beni sevdiğini biliyordum - çünkü kabahatsizdi - çünkü onu asmakla günah işlediğimi, ölümsüz ruhumu tehlikeye sokacak bir günah işlediğimi biliyordum - öyle ki, En Merhametli ve En Amansız olan Tanrı bile beni bağışlamayabilirdi.

O korkunç eylemi yaptığım günün gecesinde “Yangın!” sesleriyle uyandım. Yatağım tutuşmuştu. Bütün ev yanıyordu. Karım, uşağımız ve ben alevlerden zor kaçtık. Ev yanıp kül olmuştu. Bütün servetim yok olmuştu. O geceden sonra tamamen umutsuzluğa kapıldım.

Yangınla kediyi asmam arasında bir sebep-sonuç ilişkisi kuracak kadar aptal değilim. Bir olaylar zincirini ayrıntılarıyla anlatıyorum o kadar. Tek bir halkayı bile atlamak istemiyorum. Yangının ertesi günü evin kalıntılarını inceledim. Bir tanesi dışında bütün duvarlar yıkılmıştı. Evin ortasındaki bir bölmenin duvarıydı bu. Pek kalın değildi. Yatağımın baş tarafının dayalı olduğu duvardı. Sıvası her nasılsa yangından pek zarar görmemişti. Bunu duvarın yeni sıvanmış olmasına bağladım. Bu duvarın etrafına bir sürü insan toplanmıştı. Üstündeki bir yere büyük bir dikkatle bakıyor gibiydiler. “Cok tuhaf!”, “Vay canına!” gibi sözler dökülüyordu ağızlarından. Meraklandım ve yanlarına gittim. Beyaz yüzeyin bir kısmına sanki usta bir

rölyefçi dev bir kedi kabartması yapılmıştı. Gerçekten mükemmel bir kabartmaydı bu. Hayvanın boynunda bir ilmek vardı.

Bu hayaleti görünce -hayalet olduğuna emindim- müthiş bir şaşkınlığa ve dehşete kapıldım. Ama sonunda kendimi toplayıp düşünmeye başladım. Kediyi evin bahçesinde asmıştım. Yangın alarmı verilince bu bahçeye büyük bir kalabalık üşüşmüştü. Biri kedinin ipini kesip hayvanı ağaçtan indirmiş ve açık bir pencereden odama fırlatmış olmalıydı. Herhalde beni uyandırmak istemişti. Diğer duvarlar yıkılınca, zalimliğimin kurbanı olan kedi yeni sıvanmış olan duvara yapışmıştı. Kireç, alevler ve leşteki amonyak bir araya gelince duvardaki kabartma çıkmıştı ortaya.

Bu şaşırtıcı olay konusunda vicdanımı olmasa da mantığımı yatıştırmıştım. Ama yine de hayal gücümü derinden etkiledi bu olay. Kedinin hayaleti aylarca gözümün önünden gitmedi. Bu süre içinde pişmanlığı andıran, ama pişmanlık olmayan belirsiz bir hissi tekrar duymaya başlamıştım. Hattâ kediyi özlemeye başlayacak kadar ileri gittim ve sonunda artık daimi uğrak yerim olan pis meyhanelerde ona benzeyen, onun yerini alacak bir kedi aramaya başladım.

Bir gece iğrenç bir meyhanede içkiden sersemleşmiş halde oturuyordum. İçeride dev rom ya da cin fıçılarından başka pek eşya yoktu. Bu fıçılardan birinin tepesinde yatmakta olan kara bir nesne birden dikkatimi çekti. Şaşırmıştım, çünkü gözlerim birkaç dakikadır o fıçının tepesine dikiliydi ve o nesneyi yeni fark ediyordum. Yaklaşıp elimle dokundum. Bir kara kediydi. Oldukça iriydi. Neredeyse Pluto kadar iriydi ve tıpatıp aynısıydı, tek bir nokta dışında: Pluto baştan aşağı kapkaraydı; oysa bu kedinin göğsünü büyük, ama soluk bir beyaz leke neredeyse tamamen kaplıyordu.

Dokununca kedi hemen doğruldu, yüksek sesle mırıldamaya ve elime sürtünmeye başladı. Gösterdiğim ilgiden hoşlanmış gibiydi. Aradığım kediyi bulmuştum. Meyhaneciden kediyi satmasını istedim. Ama onun kedisi olmadığını söyledi - bu kediyi tanımıyordu - daha önce hiç görmemişti.

Kediyi okşamayı sürdürdüm. Eve gitmeye hazırlanırken hayvan niyetimi anladı ve benimle gelmek istediğini belli etti, ben de izin verdim. Yolda yürürken arada sırada eğilip okşuyordum. Eve gelince hemen alıştı. Karım da bayılmıştı bu kediye.

Bense kısa süre sonra içimde bir hoşnutsuzluğun uyandığını hissettim. Tam tersini beklemiştim ama -neden bilmem- hayvanın beni sevmesinden tiksiniyor, buna sinirleniyordum. Bu tiksinti ve sinirlilik sonunda yoğunlaşıp nefrete dönüştü. Kediden uzak duruyordum. Hem utandığımdan, hem de daha önceki zalimliğimi hatırladığımdan ona fiziksel işkence yapmıyordum. Haftalarca ona ne vurdum, ne de başka türlü zarar verdim. Ama dediğim gibi yavaş yavaş -çok yavaş yavaş- ondan tarifsizce tiksinmeye, o iğrenç varlığından vebadan kaçarcasına usulca kaçmaya başlamıştım.

Bu hayvana olan nefretimi artıran bir olay da, onu eve getirdiğim gecenin sabahında tıpkı Pluto gibi bir gözünün eksik olduğunu görmemdi. Oysa karım bunu görünce onu daha çok sevmişti. Söylediğim gibi karım, bir zamanlar ayırt edici özelliğim ve en basit ve saf hazlarımdan çoğunun kaynağı olan o insancıllıktan bol bol nasibini almıştı.

Ama kedi, sanki ondan kaçtıkça beni daha çok seviyordu. Beni öyle azimle takip ediyordu ki, bunu anlatabilmem çok zor. Ne zaman otursam hemen sandalyemin altında kıvrılıyor veya dizlerimin üstüne sıçrayıp iğrenç bir şekilde sırnaşıyordu. Kalkıp gitmek istediğimde ayaklarıma dolanarak tökezlememe yol açıyor ya da uzun ve keskin pençelerini elbiseme geçirip göğsüme tutunuyordu. Böyle zamanlarda bir yumrukta işini bitirmek istiyordum, ama bir türlü yapamıyordum; çünkü hem işlemiş olduğum suçu hatırlıyordum, hem de -bunu hemen itiraf edeyim- kediden ödüm kopuyordu.

Fiziksel bir tehdit korkusu değildi bu. Nasıl anlatayım bilmiyorum. O hayvanın içimde uyandırdığı korku ve dehşetin olabilecek en basit ve saçma fikirlerden birinden kaynaklandığını itiraf etmekten neredeyse utanıyorum — evet, bu cezaevi hücresindeyken bile neredeyse utanıyorum. Karım hayvandaki, bahsetmiş olduğum o beyaz lekeye defalarca dikkatimi çekmişti. Söylediğim gibi, öldürdüğüm kediyle şimdiki kedim arasında görünürdeki tek fark oydu. Hatırlarsanız büyük, ama soluk olduğunu söylemiştim. Ama giderek -çok yavaşça, öyle ki mantığım uzun süre bunun bir hayal olduğunda direndi- belirginleşti. Sonunda öyle bir nesnenin şekline dönüştü ki, söylerken ürperiyorum - ve işte bu yüzden, her şeyden çok ondan tiksiniyor ve korkuyordum. Cesaretim olsa o canavarın işini bitirecektim. Dediğim gibi, şimdi o leke belirginleşmişti ve iğrenç - korkunç

bir şeyin - bir DARAĞACININ şeklini almıştı! Ah, o korkunç ve dokunaklı Dehşet ve Suç - Izdırap ve Ölüm aletinin!

Şimdi gerçekten insanoğlunun dayanma gücünü aşacak kadar perişan bir haldeydim. Üstelik bana - Yüce Tanrı'nın suretinden yaratılmış bir insana bu dayanılmaz acıları çektiren basit bir hayvandı - hemcinsini aşağılayıp öldürmüş olduğum bir hayvan! Artık ne gece ne de gündüz huzurum kalmıştı. O yaratık gündüzleri beni bir an olsun rahat bırakmıyordu; geceleri ise saat başı korkunç rüyalardan uyandığımda o yaratığın -cisimleşmiş olan, kurtulamadığım o kabusun- sıcak nefesini yüzümde ve tüm ağırlığını kalbimin üstünde hissediyor ve anlatılmaz bir dehşete kapılıyordum!

Böyle işkencelerin baskısı altında içimde kalmış olan son iyilik kırıntısı da yok oldu. Aklımdan sadece kötülük -en karanlık ve şeytani düşünceler geçer oldu. Huysuzluğum, her şeye ve tüm insanlara karşı duyduğum bir nefrete dönüştü. Sık sık ani ve zaptolunmaz öfke nöbetleri geçiriyordum ve artık bunlara karşı koyamaz olmuştum. Ne yazık ki bu nöbetlerin kurbanı genellikle karım, hiç yakınmadan her şeye katlanan sabırlı karım oluyordu.

Bir gün bir ev işi için benimle birlikte şimdi içinde oturmak zorunda kaldığımız eski, küçük evin -iyice yoksul düşmüştük- mahzenine indi. Kedi dik merdivenlerde peşimi bırakmadı ve az kalsın tepetaklak düşmeme sebep oluyordu. Birden gözüm döndü. Elimdeki baltayı kaldırdım ve, şimdiye kadar beni engellemiş olan çocuksu korkuyu unutarak hayvana bir darbe savurdum. Ona isabet etse bir anda işini bitirecekti. Ama karım elimi tutup darbeyi engelledi. Daha da büyük bir öfkeye kapılarak kolumu çekip kurtardım ve baltayı karımın beynine indirdim. Olduğu yere düşüp öldü, tek bir inilti bile çıkarmadan.

Bu iğrenç cinayeti işledikten hemen sonra kendimi tümüyle cesedi gizleme meselesine verdim. Komşulara görünme riskine atılmadan ne gece ne de gündüz evden dışarı çıkaramazdım. Aklımdan bir sürü çözüm yolu geçti. Cesedi küçük parçalara ayırıp yakmayı düşündüm; mahzene gömmeyi de düşündüm; bahçedeki kuyuya atmayı veya bir kutuya koyarak paketleyip postaya atacakmış gibi bir hamala taşıtarak evden çıkarmayı düşündüm ve sonunda bunlardan daha iyi olduğunu düşündüğüm bir fikirde karar kıldım: Mahzen duvarına gömecektim, tıpkı Ortaçağda keşişlerin kurbanlarına yaptığı gibi.

Mahzenim bu iş için biçilmiş kaftandı. Duvarlar pek sıkı örülmemişti ve yeni yenilenen sıvanın kurumasını engellemişti. Dahası duvarlardan birinde ocak ya da şömine olarak kullanılmak üzere yapılmış, sonra da üstü örülmüş bir çıkıntı vardı. Buradaki tuğlaları kolayca söküp cesedi içeri koyduktan sonra üstüne tekrar, öncekinin aynısı bir duvar örebilirdim. Kimse kuşku çeken bir şey göremezdi.

Bu hesaplarımda yanılmamıştım. Bir küsküyle tuğlaları rahatça çıkardım ve cesedi dikkatle iç duvara dayadıktan sonra dış duvarı eski haline gelecek şekilde kolayca ördüm. Her ihtimale karşı kireç, kum ve saman tedarik ederek bir sıva harcı hazırladım ve bunu yeni ördüğüm duvara dikkatle sıvadım, İşimi bitirince tatmin olmuştum; duvarda en küçük bir değişiklik bile fark edilmiyordu. Yerdeki döküntüleri büyük bir titizlikle süpürdüm, muzaffer bir edayla etrafıma bakındım ve kendi kendime "En azından bu kez emeklerim boşa gitmedi," dedim.

Bir sonraki adımım başıma bütün bu felaketleri getiren o kediyi aramaktı. Çünkü sonunda onu öldürmeye kesin olarak karar vermiştim. O anda elime geçse kurtuluşu yoktu, ama kurnaz hayvan öfke nöbetimden korkmuştu ve hâlâ gizleniyordu. O iğrenç yaratığı ortalarda görmeyince hissettiğim o derin, yüce rahatlık hissini anlatamam. Gece boyunca ortaya çıkmadı. O eve geldiğinden beri ilk kez bir geceyi deliksiz ve huzurlu bir uyku çekerek geçirdim. Evet, cinayet işlemiş olmama karşın uyudum.

İkinci ve üçüncü gün gelip geçti. İşkencecim hâlâ ortaya çıkmamıştı. Artık tekrar özgürdüm. Korkan canavar geri dönmemek üzere terk etmişti evi! Artık onu görmeyecektim! Öyle mutluydum ki! İşlediğim cinayet beni pek rahatsız etmiyordu. Birkaç kez sorguya çekilmiştim, ama yanıtlarım hazırdı. Hattâ bir arama bile yapılmış ve hiçbir şey bulunamamıştı elbette. Artık geleceğe güvenle bakıyor, hep mutlu olacağımdan şüphe duymuyordum.

Cinayetten dört gün sonra, hiç beklemediğim bir sırada eve bir grup polis geldi. İçeriyi tekrar dikkatle aramaya koyuldular. Ama cesedi asla bulamayacaklarını bildiğimden içim rahattı. Polisler arama yaparken yanlarında olmamı istediler. Köşe bucağa, her yere baktılar. Sonunda üçüncü ya da dördüncü kez mahzene indiler. İçim masummuşum gibi rahattı. Mahzende ileri geri dolaşıyordum. Kollarımı göğsümde kavuşturmuş, ortalıkla rahat bir edayla geziniyordum. Polisler sonunda tamamen tatmin oldu ve gitmeye hazırlandı. Öyle neşeliydim ki kendime

hakim olamıyordum. Zaferim şerefine onları suçsuzluğuma iyice ikna edecek bir şeyler söylemek için yanıp tutuşuyordum.

“Baylar," dedim sonunda, merdiveni çıkarlarken. “Kuşkularınızı giderdiğim için mutluyum. Hepinize sağlık esenlik dilerim. Umarım gelecekte biraz daha kibar olmayı öğrenirsiniz. Güle güle baylar. Burası, burası çok iyi yapılmış bir evdir-” (bir şeyler söylemek arzusuyla yanıp tutuştuğumdan ne dediğimi bilmiyordum) “-hattâ kusursuz bir evdir. Bu duvarlar -yoksa gidiyor musunuz?- bu duvarlar çok sağlamdır.” Bunu dedikten sonra, cüretkarlıktan kendimi kaybetmiş halde, elimdeki bastonla ardında sevgili karımın yattığı duvara sertçe vurdum.

Tanrı beni şeytanın gazabından korusun! Bastonun yankılan henüz dinmeden, o mezarın içinden bir ses geldi! Bir çığlık, ilk başta boğuk ve kesik olan, çocuk hıçkırıklarını andıran bir çığlık birden yükselerek uzun, çok tuhaf ve hayvansı bir çığlığa - bir ulumaya - bir feryada - sadece cehennemden, acı çeken lanetlilerle onlara cezalarını zevkle çektiren iblislerin gırtlaklarından aynı anda kopup gelebilecek, korku ve zafer dolu bir feryada dönüştü.

O anki düşüncelerimden bahsetmeme gerek yok. Bayılacak gibi oldum ve karşı duvara yaslandım. Merdivendeki polisler bir an dehşetle donakaldı. Bir sonraki anda ise duvara atılmıştı hepsi birden; on iki güçlü kol tuğlaları söküyordu. Duvar yıkıldı. Karşılarına çoktan çürümeye yüz tutmuş, pıhtılaşmış kanla kaplı ceset dimdik çıktı. Başının üstünde, açılmış kıpkırmızı ağzı ve ateş saçan tek gözüyle o iğrenç hayvan oturuyordu - zekasıyla beni önce katil eden, sonra da ele vererek darağacına yollayan o hayvan. Duvarı cesetle birlikte o canavarın da üstüne örmüşüm.

Dolandırıcılık

Pozitif Bilimlerden Biri

Dolandır, hadi dolandır

Cadolozları avareleri kandır.

Dünyada şimdiye kadar iki Jeremy görülmüştür. Bu Jeremy'lerden biri tefecilikten şikayet eden[1] bir kitap yazdı ve adı Jeremy Bentham idi. Bay John Neal'in[2] hayran olduğu biridir. Küçük bir şekilde büyük bir adamdı. Diğeri ise Pozitif Bilimlerin en önemlisine ismini verdi ve büyük bir şekilde büyük bir adamdı -hattâ olabilecek en büyük şekilde büyüktü.

Dolandırıcılığın -ya da dolandırmak fiilinden türetilmiş soyut kavramın anlamını herkes bilir; ama eylemin kendisini, yani dolandırmayı tanımlamak güçtür. Ancak dolandırmayı kendi başına ele almak yerine, insan dolandıran hayvandır dersek belki meseleyi biraz olsun kavrayabiliriz. Plato bunu anlayabilse tüyleri yolunmuş tavuk meselesinde küçük düşmezdi.

Plato'ya oldukça yerinde bir soru sormuşlar: Tüyleri yolunmuş bir tavuk açıkça "iki ayaklı tüysüz bir hayvan" olduğuna göre, onun tanımına göre bu tavuk da insan sayılmaz mı? Ama ben benzer bir soru soracak değilim, insan dolandıran hayvandır ve insandan başka dolandıran hayvan yoktur. Bir kümes dolusu tüyleri yolunmuş tavuk bir araya gelse de bunu başaramaz.

Aslında dolandırıcılığın özünü, temelini, ilkesini teşkil eden nitelik sadece ceket ve pantolon giyen hayvanlara özgüdür. Karga çalar; tilki aldatır; gelincik kurnazlıkla yener; insan ise dolandırır. Dolandırmak insanın alınyazısıdır. "İnsar hüzünlenmek için yaratılmıştır," der şair. Hayır, insan dolandırmak için yaratılmışlar. Bu onun amacı - hedefi - niyetidir. Bu yüzden bir insan dolandırınca "işinin bittiğini" söyleriz.

Dolandırıcılık aslında bir bileşiktir. Bileşenleri küçük çaplılık, ilgi, sebat, hünerlilik, korkusuzluk, soğukkanlılık, özgünlük, küstahlık ve sırıtmakdır.

Küçük çaplılık:— Dolandırıcımız küçük çapta çalışır. Ufak tefek işler yapar. Perakende çalışır, nakit parayla ya da tedavüldeki kağıtlarla iş yapar. İşlerini büyütmeye kalkışırsa dolandırıcı olmaktan çıkar ve “yatırımcıya" dönüşür. Yatırımcının dolandırıcıdan tek farkı çok daha büyük çapta işler yapmasıdır. Bu yüzden bir dolandırıcı kendinden menkul bir banker olarak görülebilir -ya da “mali bir operasyon” devasa bir dolandırıcılık olarak görülebilir. Bankerle dolandırıcıyı kıyaslamak Homeros’u “Flaccus”la, bir mamutu bir fareyle, bir kuyrukluyıldızın kuyruğunu bir domuzunkiyle kıyaslamak gibidir.

İlgi:— Dolandırıcımızı kendi çıkarlarına duyduğu ilgi yönlendirir. Sadece dolandırmak adına dolandıranları horgörür. Onun bir hedefi vardır - kendi cebi - ve sizinki. Hep en büyük fırsatı yakalamak ister. Hep Bir Numara olmaya bakar. Siz İki Numara olduğunuzdan kendi kendinize bakmanız gerekir.

Sebat:— Dolandırıcımız sebatkardır. Cesareti çabuk kırılmaz. Ne olursa olsun umudunu yitirmez ve hedefine ulaşma çabasını sürdürür. Ut canis a corio nunquam abstennebitur uncto,[3] işte öyle; ta ki istediğini elde edene dek.

Hünerlilik:— Dolandırıcımız hünerlidir. Oldukça yapıcıdır. Kumpas kurmaktan anlar. İcatlarda bulunmakta ve herkesi atlatmakta ustadır. İskender olmuştur bir kere, olamasaydı Diyojen olurdu. Dolandırıcı olmasa patentli fare kapanı imalatçısı ya da alabalık avcısı olurdu.

Korkusuzluk:— Dolandırıcımız korkusuzdur. Gözüpektir. Afrika'yı savaşa sokabilir. Saldırılarıyla her şeyin üstesinden gelir. Frey Herren'ın[4] hançerlerinden korkmaz. Dick Turpin[5] biraz daha tedbirli olsa; Daniel O’Connell[6] biraz daha az yağ çekse; On İkinci Charles’ın[7] biraz daha fazla beyni olsa, bu adamlar iyi birer dolandırıcı olurdu.

Soğukkanlılık:— Dolandırıcımız soğukkanlıdır. Asla heyecanlanmaz. Asla heyecanlanmamıştır. Asla telaşa kapılmaz. Asla canı sıkılmaz - kapı dışarı edilse bile. Tepkisizdir - bir hıyar gibi tepkisizdir. Sakindir - “Lady

Bury’nin[8] gülümseyişi” gibi sakindir. Rahattır - eski bir eldiven gibi, eski Baiae’nin[9] genç kızları gibi rahattır.

Özgünlük:— Dolandırıcımız özgündür - özgün olması tabiatı icabıdır. Bu konuda çok hassastır. Fikirleri kendisine aittir. Başkalarınınkileri kullanmaya tenezzül etmez. Bayat numaralardan hiç hoşlanmaz. Bir cüzdanı çalarken kullandığı yöntemin daha önce kullanıldığını öğrense, eminim cüzdanı geri verir.

Küstahlık:— Dolandırıcımız küstahtır. Kasıla kasıla yürür. Ellerini cebine sokar, dirseklerini açar. Size dudak büker. Tarlalarınızı çiğner. Yemeğinizi yer, şarabınızı içer, sizden borç alır, burnunuzu çeker, kanişinizi tekmeler ve karınızı öper.

Sırıtmak:— Gerçek bir dolandırıcı günün sonunda sırıtır. Bunu kendisinden başka kimse görmez. Günlük işleri bitince -geceleri odasında yalnızken, sırf kendini eğlendirmek için sırıtır. Evine gider. Kapısını kilitler. Soyunur, Mumu söndürür. Yatağa girer. Başını yastığa koyar. Bütün bunları yaptıktan sonra sırıtır. Bu bir varsayım değildir. Gerçektir. A priori mantık yürütüyorum. Sonunda sırıtılmazsa, bir dolandırıcılık dolandırıcılık sayılmaz.

Dolandırıcılığın kökeni epey eskilere dayanır. Belki de ilk dolandırıcı Adem’dir. Her halükarda, dolandırıcılık biliminin epey eski olduğu kesindir. Ancak dolandırıcılık, kalın kafalı atalarımızın hayal bile edemediği kadar kusursuzlaştırılmıştır çağımızda. Bu yüzden “eski, bilinen numaraları" bir kenara bırakıp “çağdaş örnekleri” ele alacağız.

Örneğin şu iyi bir dolandırıcılık örneğidir: Kanepe almak isteyen bir ev kadını kanepe satan pek çok dükkana girip çıkar. Sonunda karşısına içinde türlü türlü kanepeler bulunan bir dükkan çıkar. Kapıda duran nazik ve konuşkan bir kişi yanına gelip onu içeri davet eder. Kadın istediği gibi bir kanepe bulur ve fiyatını sorar. Beklediğinden en az yüzde yirmi daha düşük bir fiyat söylenince şaşırır ve sevinir. Hemen kanepenin bedelini öder, fatura ve makbuzunu alır, adresini verir ve mobilyanın evine mümkün olduğunca çabuk gönderilmesini talep eder. Dükkancı onu yerlere kadar eğilerek uğurlar. Gece olur. Kanepe hâlâ gelmemiştir. Ertesi gün geçer. Kanepeden hâlâ eser yoktur. Kadın gecikmenin sebebini öğrenmek için bir uşak gönderir dükkana. Uşak alışverişin yapıldığının inkar edildiği

cevabıyla döner eve. Kanepe satılmamış, kimse para almamıştır -kısa bir süre için dükkancı rolü yapmış olan dolandırıcı dışında.

Kanepe satan dükkanlar genellikle boş bırakılır, bu yüzden böyle bir numaranın yapılması kolaydır. Kanepelere bakmaya gelen bir sürü insan görünmeden içeri girip çıkar. Bir mobilya satın almak ya da fiyatını öğrenmek isteyen biri olursa, oradaki bir çanı çalar.

Örneğin şu da oldukça iyi bir dolandırıcılıktır: Kılığı kıyafeti düzgün biri bir dükkana girer. Bir dolarlık alışveriş yapar. Cüzdanını başka bir ceketinin cebinde bırakmış olduğunu anlayınca canı sıkılır. Dükkancıya “Neyse, boşverin!” der. “Pakedi evime gönderirsiniz. Ama bir saniye! Cüzdanımda beş dolardan ufak para yok. Ama paketle birlikte dört dolar para üstü gönderebilirsiniz.”

“Tabii efendim," der dükkancı. Müşterisinin düşünceliliğinden oldukça etkilenmiştir. “Vay be," der kendine kendine, “başkası olsa paketi alıp parasını öğleden sonra vereceğini söyleyerek çekip giderdi."

Bir çocukla paketi ve bozuk parayı gönderir. Yolda çocuğun karşısına tesadüfen müşteri çıkar. “Ah! Bu benim pakedim," der. “Eve çoktan gönderildi sanıyordum, Neyse, haydi git! Karım Bayan Trotter sana beş dolan verecek -ona tembih ettim. Ama paranın üstünü bana ver. Postaneye gidiyorum da, bozukluğa ihtiyacım var. Harika! Bir, iki -bu para sahte olmasın?- üç, dört -tamam! Bayan Trotter’a yolda benimle karşılaştığını söylersin. Haydi çabuk ol. Yolda sakın oyalanma.”

Çocuk kesinlikle oyalanmaz. Ama dükkana epey geç döner. Çünkü Bayan Trotter diye bir kadın bulamamıştır. Ama en azından parayla birlikte pakedi de verecek kadar aptal olmadığını düşünerek avunur. Dükkana kendinden memnun bir edayla girer ve patronu bozukluklara ne olduğunu sorunca çok incinir ve bu haksızlığa öfkelenir.

İşte size çok basit bir dolandırıcılık: Yola çıkmak üzere olan bir geminin kaptanının yanına memur görünüşlü bir adam gelir ve oldukça düşük bir kamu hizmetleri faturası verir. Kaptan hem bu kadar ucuza kurtulduğuna memnundur, hem de o sırada yapması gereken bir sürü iş olduğundan kafası karışıktır; bu yüzden faturayı hemen öder. On beş dakika sonra yanına bir başkası gelip daha yüksek bir başka fatura verir. Sonunda ilk gelenin dolandırıcı olduğu anlaşılır.

Buna benzer bir başka örnek şudur: Bir istimbot iskeleden ayrılmaktadır. Bir yolcu elinde bir bavulla iskeleye doğru hızla koşmaktadır. Birden durur, eğilir ve yerden heyecanla bir şey alır. Bu bir cüzdandır. “Cüzdanını kaybeden var mı?” diye seslenir. Kimse yanıt vermez. Ancak cüzdanda büyük miktarda para olduğu anlaşılınca herkes heyecanlanır. Ama gemi gecikmeden yola çıkmalıdır.

“Kalkıyoruz,” der kaptan.

“Tanrı aşkına, birkaç dakika durun," der cüzdanı bulan kişi "Cüzdanın sahibi şimdi çıkar.”

“Duramam!” diye karşılık verir kaptan. “Alarga!"

“Ne yapsam?” diye sorar cüzdanı bulan kişi. Canı çok sıkılmış gibidir “Yurtdışına çıkıyorum. Birkaç yıl dönmeyeceğim. Bu kadar çok parayı alıp götürmeye de vicdanım elvermez. affedersiniz bayım," (iskeledeki bir adamla konuşmaya başlar), “dürüst birine benziyorsunuz. Lütfen bu cüzdanı alır mısınız? Size güvenebileceğimi biliyorum. Lütfen sahibini bulun. Görüyorsunuz ya, burada epey yüklü bir meblağ var. Eminim sahibi sizi zahmetiniz için ödüllendirecektir-”

“Beni mi? Hayır, sizi! Ödülü bulan sizsiniz!"

“Valla, madem ısrar ettiniz - ben de küçük bir ödül kabul edebilirim - maksat içiniz rahat olsun. Şimdi, bir bakalım - iyi ama bunların hepsi yüzlük - vay be! Yüz dolar alamam, çok fazla olur. Bana elli yeter-”

“Alarga!” der kaptan.

“Ama elliliğim yok. Üstünü veremem. En iyisi siz-"

“Alarga!” der kaptan.

“Boşver!’’ der son bir iki dakikadır kendi cebini araştırmakta olan iskeledeki adam. “Boşver! Bende var. Al sana bir ellilik Fırlat cüzdanı.”

Cüzdanı bulmuş olan vicdanlı kişi elli doları istemeye istemeye alır ve iskeledeki adama cüzdanı atar. Bu arada istimbot hareket etmiş, suları fışırdatarak yola çıkmıştır. Yarım saat sonra cüzdandaki paraların sahte, yapılan dolandırıcılığın ise gerçek olduğu anlaşılır.

Bu da cüretkarca bir dolandırıcılık örnegi: Belirli bir yerde bir dinsel kamp toplantısı ya da benzeri bir şey yapılacak diyelim. Buraya gitmek için parasız bir köprüden geçmek gereksin. Bir dolandırıcı köprünün başına

kurulur ve geçmek isteyen herkese, son derece saygılı bir tavırla yeni eyalet yasasını anlatır. Bu yasaya göre yayalardan bir sent, atlarla eşeklerden iki sent vs. geçiş ücreti alınacaktır. Homurdananlar olsa da, sonunda hepsi geçiş ücretini öder Dolandırıcımız alnının teriyle kazandığı elli altmış dolarla evine döner. Kalabalık bir gruptan geçiş ücreti almak oldukça zahmetli bir iştir

İşte size mükemmel bir dolandırıcılık: Bir dolandırıcı, tanıdığı birine bir borç senedi vermiş, senetteki mutad kırmızı noktalı yere imzasını atmıştır Bu senedin boş olanlarından bir iki düzine satın alır ve her gün bunlardan birini çorbasına batırarak, köpeğini senetlere atlamaya alıştırır; ve en sonunda da bonne bouche[10] olarak köpeğe yedirir. Köpek buna alışınca dolandırıcı onu yanına alarak tanıdığına gider ve borcunu ödemek istediğini söyler. Arkadaşı senedi escritoiresinden[11] çıkarır. Tam dolandırıcıya uzatırken köpek sıçrayıp senedi kapar ve mideye indiriverir. Dolandırıcı, köpeğinin bu tuhaf davranışı karşısında hem şaşırır, hem de öfkelenir. Alacaklısına borçlu olduğunu kanıtlayan belgeyi görür görmez borcunu ödeyeceğine söz verir.

Şu oldukça küçük çapta bir dolandırıcılıktır: Bir dolandırıcının suç ortağı sokakta bir hanımefendiye hakaret eder. Dolandırıcı hemen hatunun yardımına koşar ve arkadaşını sille tokat döver. Sonra kadını evine kadar götürmekte ısrar eder. Evinin kapısına gelince elini kalbine koyarak eğilir ve hanımefendiye son derece kibar bir tavırla veda eder. Kadın kurtarıcısını ısrarla içeri davet eder. Onu ağabeyi ve babasıyla tanıştıracaktır. Adam bu teklifi iç çekerek geri çevirir. “Acaba,” diye mırıldanır kadın, “minnettarlığımı ifade etmemin başka bir yolu yok mu?”

“Elbette var. Bana birkaç şilin borç verir misiniz?”

Şaşıran hanımefendi önce oracıkta düşüp bayılmaya karar verir, Ama durup bir düşündükten sonra cüzdanını açar ve birkaç şilin çıkarır. Dediğim gibi, bu küçük çapta bir dolandırıcılıktır -çünkü paranın yarısı kadına hakaret etme ve ardından dayak yeme zahmetine girmiş olan adama verilir.

Şu da oldukça küçük çapta, ama yine de bilimsel bir dolandırıcılıktır: Dolandırıcı bir meyhanenin barına gider ve birkaç puro ister. Puroları alınca biraz inceler ve ardından “Bu puroları beğenmedim. Al şunları. Yerine bir bardak konyak ve su ver," der.

Konyak ile su getirilir. Dolandırıcı bunları içtikten sonra kalkıp kapıya yönelir. Barmen arkasından seslenir:

“Konyakla suyun parasını vermeyi unuttunuz."

“Konyakla suyun parasını mı! Sana konyakla suyun yerine puroları vermedim mi? Daha ne istiyorsun?"

“Ama puroların da parasını vermediniz.”

“Ne demek istiyorsun dürzü? Purolarını geri vermedim mi? Nah işte, orada durmuyorlar mı? Almadığım şeyin parasını mı ödeteceksin bana?"

Şaşıran barmen “Ama efendim," diye geveler, “ama efendim-"

“Sakın beni kandırmaya kalkma," diye sözünü keser dolandırıcı. Çok içerlemiş olduğu bellidir. “Yabancılan nasıl dolandırdığınızı iyi bilirim " Kapıyı çarparak çıktıktan sonra kaçar.

İşte hem zekice, hem de basit bir dolandırıcılık: Biri gerçekten para çantasını ya da cüzdanını kaybetmiştir. Kaybeden kişi büyük bir şehirdeki günlük gazetelerden birine ayrıntılı bir kayıp ilanı verir.

Dolandırıcımız bu ilandaki olguları olduğu gibi bırakır, ama başlığı, ifade tarzını ve adresi değiştirir. Diyelim ki asıl ilan gereğinden fazla uzundur; başlığı “Kayıp Cüzdan!”dır; ve içinde cüzdanın bulununca Tom Sokağı No:l'e getirilmesi yazılıdır. Kopyası kısadır; başlığı “Kayıp!"tır; ve içinde cüzdanın Dick Sokağı No:2’ye ya da Harry Sokağı No:3'e getirilmesi yazılıdır. Üstelik o günün beş altı günlük gazetesine birden verilir. Diğerinden sadece birkaç saat sonra yayımlanır. Cüzdanını kaybeden adam okusa da bunun kendi başına gelen talihsizlikle ilgisi olduğunu anlamaz. Ama cüzdanı bulan kişi altı vakadan beşinde onu gerçek sahibine değil de dolandırıcıya teslim edecektir elbette. Dolandırıcı ödülü verir, kalan parayı cebine atar ve sıvışır.

Benzer bir dolandırıcılık da şudur; Zengin bir kadın sokakta çok değerli bir elmas yüzük düşürmüştür. Bulana kırk ya da elli dolar ödül verecektir, İlanında yüzüğü ayrıntılarıyla tasvir eder ve Bilmemne Sokağı No: Bilmemkaça getirene ödülü hiç soru sormadan instanter[12] vereceğini söyler. Bir iki gün sonra, Bilmemne Sokağı No: Bilmemkaçın kapısı kadın evde yokken çalınır. Kapıyı bir uşak açar. Hanımının dışarıda olduğunu söyler. Bunun üzerine ziyaretçi şoke olur ve buna çok üzüldüğünü söyler. Hanımefendiyi ilgilendiren çok önemli bir iş için gelmiştir. Açıkçası, elmas

yüzüğünü bulmuştur. Ama belki daha sonra gelmesi daha iyi olacaktır. “Kesinlikle hayır!" der uşak. “Kesinlikle hayır!” der, uşağın hemen çağırdığı, hanımefendinin kız kardeşi ya da görümcesi. Yüzüğü görünce sevinç çığlıktan atarlar. Adama ödülünü verirler ve onu neredeyse ite kaka gönderirler. Hanımefendi eve dönünce kız kardeşiyle görümcesine biraz kızar, çünkü elmas yüzüğünün bir taklidine kırk ya da elli dolar vermişlerdir -yalancı altından ve kurşun katılmış cam hamurundan yapılmış bir taklittir bu.

Ama dolandırıcılıktaki, bu bilim dalındaki varyasyonların yarısına bile değinmeye kalksam bu yazının sonu gelmez. Bu yüzden makalemi artık bitirmek zorundayım. Bitirirken de geçtiğimiz günlerde şehrimizde yapılan ve daha sonra Birleşik Devletler’in daha toy eyaletlerinde de tekrarlanan iyi, ama oldukça karmaşık bir dolandırıcılığı kısaca anlatsam iyi olacak. Ona yaşlı bir adam meçhul bir yerden şehre gelir. Son derece titiz, ölçülü ve ağırbaşlı bir havası vardır. Aslında zengin, aklı başında, işini bilen ve saygıdeğer bir “işadamına" par excelence benzemektedir - komedilerde rastlanan türden, dışı sert içi yumuşak adamlara - sözü senet olan, hayırseverlik adına avuç avuç para dağıtırken bir yandan da kuruşun hesabını yapan insanlara,

Pansiyon ararken çok seçici davranır. Çocukları sevmemektedir. Sessizliğe düşkündür. Düzenli alışkanlıkları vardır. Küçük, dindar bir ailenin pansiyonunda kalmak istemektedir. Her koşula razıdır -ama kirasını her ayın birinde ödemekte ısrar eder (o gün ayın ikisidir). Sonunda aradığı gibi bir pansiyoncu bulunca kadından hem bu konudaki talimatlarını ne olursa olsun unutmamasını; hem de her ayın birinde saat sabahın tam onunda kira faturasını makbuzuyla birlikte göndermesini, bunu ne olursa olsun ayın ikisine ertelememesini rica eder.

Bu konuda anlaşıldıktan sonra işadamımız şehrin gözde olmaktan çok seçkin semtlerinden birinde bir ofis kiralar. Hayatta en tiksindiği şey gösteriştir. “Fazla gösterişli şeylerin içi genellikle boştur,” der. Bu laf ev sahibesini öyle derinden etkiler ki, kadın bu vecizeyi hemen büyük aile Incil’ine, Süleyman'ın deyişlerinin bulunduğu sayfaya yazar.

Bir sonraki adım ilan vermektir. Şehrin belli başlı ucuz gazetelerine ilan verir -pahalı olanlar “seçkin" değildir ve bütün ilanların parasını peşin almaktadır. İşadamımızın prensibi ise “önce iş, sonra para"dır.

"ARANIYOR.—Bu şehirde faaliyete başlayacak olan büyük bir şirket için üç dört zeki ve tecrübeli sekreter aranıyor. Dolgun maaş verilecektir. Adaylar yetenekten çok namusluluk konusunda iyi referanslar gösterebilmelidir. Bu kişilerin elinden büyük meblağlar geçeceğinden işin sorumluluğu büyüktür. Bu yüzden işe alınan sekreterlerden ellişer dolarlık depozit alınacaktır. Bu meblağı ödeyemeyecek ve namuslu olduklarına dair en iyi referansları gösteremeyecek kişiler lütfen başvurmasın. Dini bütün gençler tercih edilecektir. Başvurular gündüz saat on - on bir ve dört - beş arasında şu baylara yapılmalıdır:

"BOGS, HOGS, LOGS, FROGS[13] ve Ortakları,

“No: 110, Dog[14] Sokağı”

Ayın otuz birine kadar Bogs, Hogs, Logs ve Frogs adlı bayların ofisine on beş yirmi dini bütün genç gelir. Ama işadamımız hiçbirini işe almak konusunda acele etmez. Bir işadamı asla acele etmez. Bu genç adamları işe almadan, elli dolarlarını sadece Bogs, Hogs, Logs ve Frogs’un saygıdeğer şirketlerini korumak için bir tedbir olarak almadan önce onların dindarlıklarından emin olmalıdır. Ertesi ayın ilk gününde ev sahibesi verdiği sözü tutamaz; yani kira faturasını zamanında getiremez. Adları ogs olarak biten o bayların firmasının başkanı olan işadamı kadını bu yüzden öfkeyle azarlardı şüphesiz, şehirde bir iki gün daha kalmış olsaydı tabii.

Polisler adamı her yerde arar durur. Ama ellerinden gelen tek şey işadamının bir “düzenbaz” olduğunu ve non est inventus[15] vurgulamaktır. Bu arada o gençlerin hiçbiri artık eskisi kadar dini bütün değildir. Ev sahibesi ise bir şiline kıyıp bir silgi alarak salağın tekinin büyük aile Incil’ine, Süleyman'ın deyişlerinin bulunduğu sayfaya yazmış olduğu yazıyı özenle siler.

Notlar

[1] Jeremiad = Şikayet.

[2] The Yankee and Boston Ulerary Gazelle adlı dergisinde Jeremy Bentham'ın resmini basıp hakkında övgü dolu sözler yazan John Neal’den söz ediliyor.

[3] “Köpek yağlı bir kemiğin peşinden nasıl ayrılmazsa." Horace S. 2, 5, 83.

[4] İspanya tarihinden, oldukça aptal olduğu söylenen bir papaz.

[5] Richard Turpin. (1706-1739) İngiliz eşldyası.

[6] İrlanda milliyetçisi (1775-1847).

[7] İsveç kralı (1862-1718).

[8] Leydi Charlotte Susan Maria Bury (1775-1861). Aşk romanları yazan, günlükçü, şair ve Prenses Caroline’in nedimesi.

[9] İtalya’da bir liman kenti olan Baia'nın eski ismi.

[10] Leziz bir lokma.

[11] Yazı masası.

[12] Hemen.

[13] Kenefler, Domuzlar, Tomruklar, Kurbağalar.

[14] Köpek.

[15] Hiçbir yerde bulunamadığını.

Balon Şakası

(İlk olarak 13 Nisan 1844'te ne Extra Sun'da, 14 Nisan 1844'te de New York Sunday Times'da yayımlanmıştır. Sansasyonel bir başlıkla hakiki bir gazete makalesi olarak yazılan bir yazıdan yola çıkan bu öykü Monck Mason'un Account of the Late Aeoronautical Expedition from London to Weilburg, accomplished by Robert Hollond, Esq., Monck Mason Esq., and Charles Green, Aeronot'undan (1836) büyük ölçüde yararlanmıştır. 1840 yılında Burton s Gentleman's Magazine, Green'in Atlantik'in balonla geçilebileceği yolundaki inancını dile getirmiştir, ancak bu yirminci yüzyıldan önce başarılamamıştır.

Öykünün bir başka olası kaynağı 21 Haziran 1843'te Dollar Newspaper'da yayımlanan John Wise'ın hidrojen doldurulmuş bir balonla doğu yönünde esen bir rüzgardan yararlanarak Atlantik'i üç günde geçme planlarını anlatan bir makale olabilir.)

(Norfolk Kanalı'yla Ekspres'ten Şaşırtıcı Haberler! - Atlantik üç günde aşıldı! Bay Monck Mason'un Uçan Makinasının Müthiş Zaferi! -Bay Mason, Bay Robert Holland, Bay Henson, Bay Harrison Ainsworth ve daha başka dört bayın "Victoria" adındaki kumanda edilebilen balonla kıtadan kıtaya yaptıkları yetmiş beş saatlik bir yolculuktan sonra Charleston, S.C. yakınlarındaki Sullivan Adası'na varışı! Yolculuğun bütün ayrıntıları! Aşağıda duyacağınız jeu d'esprit[1], görkemli harflerle yazılmış ve aralarına hayranlık ifadeleri serpiştirilmiş yukarıdaki başlıkla, aslında ilk olarak New York Sun adlı bir günlük gazetede yayımlandı ve Charleston'un iki posta gazetesi arasındaki birkaç saatlik zaman diliminde quidnunclar[2] için sindirilmez bir gıda olmaktan başka bir işe yaramadı. "Haberi yazan tek gazete"ye hücum tam anlamıyla korkunç oldu ve gerçekte (birinin ileri sürdüğü gibi) "Victoria" söz konusu yolculuğu kesinlikle yapmadıysa bile, bu uçuşu başarmaktan onu alıkoyacak bir neden bulmak çok zor olacaktır.)

Büyük problem en sonunda çözüldü! Hava da, toprak ve okyanus gibi bilime boyun eğdi; artık, insanlık için sıradan, uygun bir yol olacak. Atlas Okyanusu Balonla Aşıldı! Ve bu pek zor olmadı -önemli bir tehlikeyle karşılaşılmadı -tamamen denetim altında tutulabilen bir makinayla -ve yetmiş beş saat gibi inanılmaz kısa bir sürede bir kıtadan diğerine ulaşıldı! Charleston'daki temsilcimizin üstün gayretiyle, Sir Everard Bringhurst; Lord Bentinck'in yeğenlerinden Bay Osborn; ünlü balon pilotları Bay Monck Mason ve Bay Robert Holland; "Jack Sheppard" ve daha bir yığın kitabın yazarı Bay Harrison Ainsworth; bu yakınlarda denenen ve başarısız olan bir uçan makinanın tasarımcısı Bay Henson[3] ve Woolwichli iki denizci, toplam sekiz kişi tarafından ayın 6'sı cumartesi sabah saat 11 ile ayın 9'u salı günü öğleden sonra saat 2 arasında yapılan bu son derece olağanüstü yolculuğu, ayrıntılarıyla kamuya duyurmayı ilk biz başardık. Çok önemsiz istisnalar dışında sözcüğü sözcüğüne Bay Monck Mason'la Bay Harrison Aisonworth'un ortak günlüklerinden ahndıkları için aşağıda verilen ayrıntıların her bakımdan doğruluğuna ve gerçekliğine güvenebilirsiniz; temsilcimiz balonun kendisi, yapısı ve daha birçok ilgi çekici konudaki sözel bilgiyi bu bayların kibarlığına borçludur. Bize iletilen el yazmalarında yaptığımız tek değişiklik, temsilcimiz Bay Forsyth'in aceleyle aktardığı anlatıyı akıcı ve anlaşılır bir şekle sokmak olmuştur.

BALON

Son zamanlardaki iki kesin başansızlık -Bay Henson'un ve Sir George Cayley'nin[4] başarısızlıkları- halkın hava ulaşımına olan ilgisini çok zayıflatmıştı. Bay Henson'un (başlangıçta bilim adamlarınca da uygulanılabilir bulunan) planı, eğik bir düzlem üzerinde tepe noktaya çıkarılmış makinaya dışarıdan bir kuvvet uygulanılarak harekete geçirilmesinden sonra sayı ve şekil bakımından bir yeldeğirmeninkine benzeyen pervane kanatlarının döndürülmesiyle hareketin devam ettirilmesi ilkesine dayanıyordu. Ama Adelaide Gallery'de imal edilen modellerle yapılan bütün deneylerde görüldü ki, bu pervanelerin çalışması makinayı ileri doğru harekete geçirmemekle kalmıyor, onun uçuşunu da engelliyordu. Hız kazandıran tek kuvvet, görüldüğü kadarıyla, eğik düzlemden inişin makinaya kazandırdığı kuvvetti ve bu kuvvet makinayı, pervaneler dönmezken, döndükleri zamankinden daha uzağa taşıyordu -pervanelerin yararsızlığını yeterince kanıtlayan bir gerçek.

Harekete geçiren ve düşmesini engelleyen bir kuvvet olmayınca da makina ister istemez toprağa çakılıyordu. Bu gözlemler, Sir George Cayley'ye, bağımsız olarak havalandırma gücüne sahip bir makinaya -yani bir balona- ileriye doğru hareket ettirici bir sistem ilave etme düşüncesini verdi. Bu düşünce Sir George'da yalnızca uygulama biçimi bakımından yeni ve orijinaldi. Buluşuyla ilgili bir modeli Politeknik Enstitüsü'ne sundu, ileri doğru hareket ettirme ilkesi ya da kuvveti, burada da döndürülen kesikli yüzeylere ya da pervane kanatlanna uygulandı. Bu kanatların sayısı dörttü ve balonu hareket ettirmede ya da kalkış gücüne yardımcı olmada tamamen yararsız olduğu ortaya çıktı. Böylece proje tam bir başarısızlığa uğradı.

İşte tam bu kritik anda ('Nassau' adlı balonla Dover'dan Weilburg'a yaptığı yolculuk 1837'de büyük heyecana yol açan) Bay Monck Mason'un aklına, havada ileri doğru hareket etmek için Arşimet vidası ilkesinden yararlanmak geldi - Bay Monck, haklı olarak Bay Henson'un ve Sir George Cayley'nin planlarının başarısızlığını, bağımsız pervane kanatlarında yüzeylerin süreksizliğine vermişti. Halka açık ilk deneyini Willis's Rooms'da yaptı, ama daha sonra modelini Adeleida Gallery'ye taşıdı.

Sir George Cayley'nin balonu gibi onun balonu da elipsoidal idi.[5] Uzunluğu on üç ayak altı parmak, yüksekliği altı ayak sekiz parmaktı. Üç yüz yirmi fit küp kadar gaz alıyordu; bu gaz saf hidrojense, ilk şişirildiğinde bozulmadan ya da kaçmadan önce yirmi bir libre kaldırabiliyordu. Makinanın ve cihazın ağırlığı on yedi libreydi -böylece geriye dört libre kalıyordu. Balonun tam altında hafif bir ağaçtan yaklaşık dokuz ayak uzunluğunda bir çerçeve vardı ve balona alışılageldiği gibi ağla tutturulmuştu. Bu çerçeveye dallardan örülmüş bir sepet ya da araba asılmıştı.

Vida, pirinç borudan on sekiz parmak uzunluğunda bir dingilden ibaretti; bu dingilin başından sonuna kadar bir dizi çelik tel, yarıçapı iki ayak olan on beş derece eğimli bir helis halinde uzanıyor, böylece her iki yanda birer ayaklık çıkıntı oluşturuyordu. Bu teller, yassıltılmış telden iki bantla dış yüzeylerinden birleştirilmişti -bütün bunlar vidanın çerçevesini oluşturuyordu. Bu çerçevenin üzerine, üçgenler halinde kesilmiş yağlı ipekten bir kumaş, düzgün bir yüzey elde edecek şekilde sıkı sıkıya geçirilmişti. Dingilin her iki ucundan bu vida, kasnaktan aşağı inen pirinç borudan sütunlarla desteklenmişti. Bu boruların alt uçlarında, içerisinde dingil millerinin döndüğü delikler bulunuyordu. Dingilin sepete yakın olan

ucundan uzanan çelik bir şaft, sepete tutturulmuş yaylı bir mekanizmanın pinyon dişlisine bağlıyordu vidayı. Bu yayın çalışmasıyla vida büyük bir hızla dönmeye başlıyor ve sistemi ileriye doğru harekete geçiriyordu. Makina, bir dümen yekesiyle kolayca istenilen yöne çevrilebiliyordu. Yayın boyutlarına kıyasla çok büyük bir gücü vardı; dört parmak çapında bir silindir etrafında ilk sarılmadan sonra kırk beş libre kaldırabiliyordu ve çalıştıkça kaldırabildiği yük daha da artıyordu. Mekanizmanın tamamı sekiz libre altı ons (toplam 3,8 kg.) çekiyordu. Dümen yekesi ipekle kaplanmış bambudan bir çerçeveydi, az çok bir rakete benziyordu, uzunluğu yaklaşık üç ayak, en geniş yeri ise bir ayaktı. Ağırlığı iki ons kadardı. Her yöne tam döndürülebiliyordu; yukarıya ve aşağıya olduğu gibi sağa ve sola da çevrilerek pilota, eğik bir konumda yol alırken ortaya çıkacak hava direncini istediği noktaya yöneltme ve böylece balonu bunun aksi yönüne döndürme olanağı sağlıyordu.

Zamanımız olmadığından yeterince tarif edemediğimiz bu sistem Adelaide Gallery'de denendi ve saatte beş millik bir hıza ulaşıldı. Söylemesi tuhaf ama, Bay Henson'un önceki karmaşık makinasına kıyasla fazla ilgiyle karşılanmadı -basit gibi gözüken şeylere tepeden bakma konusunda dünya fazlasıyla inatçıdır. Genellikle varsayılmaktadır ki, hava ulaşımının büyük desideratum'unu[6] başarmak için dinamik biliminin olağanüstü derin bir ilkesinden hareketle son derece karmaşık uygulamalara başvurulmalıdır.

Yine de Bay Mason, buluşunun bu büyük başarısından o kadar hoşnut kalmıştı ki, uzunca bir mesafeyi hava yoluyla aşmanın -ilk tasarısı, daha önce Nassau adlı balonu denediği gibi Manş denizini geçmekti- başarılıp başarılamayacağını görmek için hemen, mümkünse, yeterli büyüklükte bir balon inşa etmeye karar verdi. Düşüncelerini gerçekleştirebilmek için, bilim dünyasındaki yerleri ve özellikle de havacılığın gelişmesine karşı gösterdikleri büyük ilgiyle tanınan Sir Everard Bringhurst ve Bay Osbom'un yardımlarını istedi ve elde etti. Proje, Bay Osborn'un isteği üzerine halktan sıkı sıkıya gizlendi - Bay Mason, Bay Holland, Sir Everard Bringhurst ve Bay Osborn'un gözetiminde Bay Osbom'un Galler'de Penstruthal[7] yakınlarındaki malikanesinde yapımına fiilen katılan insanlar dışında hiç kimseye bu sır açılmadı. Maceraya katılmak için son hazırlıklarını tamamladıkları son cumartesi günü yanında arkadaşı Bay Ainsworth'la birlikte Bay Henson'ın balonu incelemesine izin verildi, iki denizcinin hangi nedenle gruba alındıklarını bilmiyoruz-ama bir iki gün

içerisinde okuyucularımızı bu olağanüstü yolculuğun en ince ayrıntılarından haberdar edeceğiz.

Balonun gövdesi sıvı kauçukla verniklenmiş ipektendi. Çok büyük boyutlardaydı; 40.000 fit küpten fazla gaz doldurulabiliyordu; ama daha pahalı ve pek kullanışlı olmayan hidrojen gazı yerine hava gazı kullanıldığından, makinanın kaldırma kuvveti, tam olarak şişirildiğinde ve şişirmeden hemen sonra 2.500 libreden fazla değildi. Hava gazı sadece çok daha ucuz olmakla kalmıyor, kolaylıkla üretilebiliyor ve kullanılabiliyordu da.

Hava gazının havacılık amacıyla yaygın bir şekilde kullanılmasını Bay Charles Green'e borçluyuz. Bay Green'in buluşuna kadar şişirme işlemi sadece pahalı değil, basarı şansı da tesadüfe kalmış bir işlemdi. Bir balonu doldurmaya yetecek kadar hidrojen gazı üretebilmek için çoğu kez başarısız denemelerle birkaç gün yitirilirdi; hidrojen gazı moleküllerinin aşırı küçüklüğü ve çevre atmosfere karışma eğilimi yüzünden kolaylıkla balondan dışarı kaçardı, içerisindeki hava gazını kalite ya da miktar olarak altı ay sabit tutabilecek nitelikte bir balon içerisinde, aynı miktarda hidrojen gazı ancak altı hafta aynı saflıkla kalabilir.

Balonun kaldırma kuvveti 2.500 libre olarak hesaplanmaktaydı; mürettebatla birlikte balonun kendi ağırlığı 1.200 libre olduğundan, geriye kullanılabilir 1.300 libre kalıyordu. Bu miktarın 1.200 libresi, ağırlıkları üzerlerine yazılarak gruplar halinde istiflenmiş farklı büyüklüklerde kum torbaları, halatlar, barometreler, teleskoplar, içerisinde iki hafta yetecek kadar yiyecek bulunan variller, su fıçıları, paltolar, uyku tulumları ve kullanılmasında bir tehlike olmadığına karar verilirse, ateş kullanmaktan büsbütün kaçınılarak, sönmemiş kireçle[8] kahve pişirecek bir kahve makinası da dahil çeşit çeşit zorunlu malzemeler için kullanılmıştı. Kum torbaları ve birkaç önemsiz şey dışında bütün bu malzemeler, başlannın üzerindeki bir kasnağa asılmıştı. Sepet, modele eklenen sepete oranla çok daha küçük ve hafifti. Hafif çubuklardan örülmüştü ve bu kadar zayıf görünüşlü bir makina için inanılmaz derecede sağlamdı. Sepetin derinliği dört ayak kadardı. Dümen yekesi, modeldekine oranla çok daha büyük; vida oldukça küçüktü. Balona ayrıca bir borda kancası ve bir de çekme halatı yüklenmişti ki, bu sonuncusunun önemi çok fazlaydı.

Balonculuğun ayrıntılannı pek bilmeyen okuyucularımız için burada birkaç sözcükle açıklama yapma gereğini duymaktayız.

Balon havalanır havalanmaz, ağırlığında değişikliğe yol açarak yükselme gücünü artıran ya da azaltan birçok durumla karşılaşır. Sözgelimi ipek üzerinde bazen yüzlerce libre çiğ toplanabilir, bu durumda safra atmak gerekir, yoksa balon alçalır. Safra atıldıktan sonra havanın açması, çiğin buharlaşmasına ve balon içindeki gazın genleşmesine yol açtığında balon yeniden yükselir. Bu yükselmeyi kontrol alünda tutmanın tek yolu vanayı açarak bir miktar gazın dışarı salınmasıdır (daha doğrusu Bay Green'in çekme halatını bulmasına kadar, böyle idi); ama gazın dışan salınması yükselme gücünde buna orantılı bir güç kaybı demekti ki, en iyi yapılmış balon bile oldukça kısa bir zamanda bütün kaynaklarını tüketerek yere inmek zorunda kalıyordu. Uzun yolculukların önünde çok büyük bir engeldi bu durum.

Çekme halatı bu güçlüğü, düşünülebilecek en kolay yoldan halletti. Bu, sepetten aşağı sarkıtılan bir halattan başka bir şey değildir; göreviyse, balonun yerden yüksekliğinin değişmeden kalmasını sağlamaktır. Sözgelimi balon üzerinde çiğ birikerek balonun alçalmasına yol açıyorsa, ağırlıktaki artışı dengelemek için safra atmaya artık hiç gerek yoktur, çünkü, halatın ucundan yeterince bir uzunluğun yere bırakılması bu fazladan yükü dengeleyecektir. Yok, aksine bazı durumlar balonun hafiflemesine ve bunun sonucu olarak hızlı bir yükselişe yol açıyorsa, bu hafiflik yerden bir miktar halatın yukarı çekilmesiyle derhal dengelenir. Böylece balon çok dar sınırlar dışında yükselip alçalmamakta; kaynakları da gaz olsun, safra olsun, oldukça uzun süre değişmeden kalabilmektedir.

Engin bir su kütlesinin üzerinden geçilirken, içerisinde sudan daha hafif bir sıvı safra doldurulmuş tahta ya da bakır fıçılar kullanma gereği ortaya çıkmaktadır. Bu fıçılar suda yüzmekte ve halatın karada gördüğü işlevi görmektedir, idare halatının bir başka çok önemli hizmeti de balonun yönünü göstermesidir. Balon havada serbestken, halat karada olsun, suda olsun sürüklenmektedir; sonuç olarak herhangi bir ilerleme söz konusu olduğunda balon her zaman halattan daha ileride bulunur, dolayısıyla bu iki noktanın açı ölçen bir aletle karşılaştırılması her zaman rotayı gösterir. Aynı şekilde, balonun düşey ekseniyle halatın yaptığı açı, hızı gösterir. Herhangi bir açı oluşmadığında -bir başka deyişle halat düşey konumda sarktığında- balon yerinde duruyor demektir; açı ne kadar büyükse, yani balon halatın ucundan ne kadar uzaksa hızı da o kadar fazla, açı ne kadar küçükse hızı o kadar azdır.

Başlangıçtaki niyetleri Manş Denizi'ni aşmak ve mümkün olduğunca Paris'e yakın bir yere inmek olduğundan, yolcularımız Avrupa'nın bütün ülkelerinde geçerli olacak,'Nassau' yolculuğunda olduğu gibi gezinin niteliğini belirterek kahraman serüvencilerimizi bürokratik işlemlerden kurtaracak pasaportlar edinmek için gerekli önlemleri aldılar; ama beklenmedik olaylar, bu pasaporttan gereksiz kıldı.

Şişirme işlemine, Bay Osborn'un Kuzey Galler'de Penstruthal'den bir mil kadar uzaklıktaki Wheal-Vor-House[9] adlı malikanesinin avlusunda ayın 6'sında cumartesi sabahı şafak sökerken büyük bir sessizlik içinde başlandı ve on biri yedi geçe hareket etmek için her şey hazır olduğundan, serbest bırakılan balon hemen hemen güney yönünde yavaş yavaş ama düzenli bir şekilde yükselmeye başladı; ilk yarım saat ne dümen yekesi, ne de vida kullanıldı. Bundan sonrasını Bay Monck Mason'la Bay Ainsworth'un ortak güncesinden aktaracağız. Verdiğimiz haliyle günlüğün asıl metni Bay Mason tarafından yazılmış ve her gün Bay Ainsworth tarafından bir dipnot ya da açıklama eklenmiştir. Bay Ainsworth, öykünün daha ayrıntılı ve hiç kuşkusuz son derece heyecan verici ve ilginç ayrıntılarını çok yakında kamuya açıklamaya hazırlanmaktadır.

GÜNLÜK

Cumartesi, 6 Nisan- Sıkıntı yaratan bütün hazırlıklar geceden tamamlandı; bu sabah şafak sökerken şişirme işlemine başladık; ama ipeğin kıvrımları arasında yoğunlaşıp ağırlık yaparak işimizi zorlaştıran yoğun sis nedeniyle neredeyse saat on bire kadar uğraştık. Sonra büyük bir heyecanla halatı çözdük ve kuzeyden esen ve bizi Manş Denizi'ne doğru sürükleyen hafif bir rüzgarda yavaş yavaş ama düzenli bir şekilde yükseldik. Yükselme kuvveti umduğumuzdan daha fazlaydı; bu yüzden bütün falezlere yukarıdan bakacak kadar yükselmiştik ve gün ışığına çıktığımız ölçüde yükselme hızımız da arttı. Daha yolculuğumuzun başında gaz kaybetmek istemediğimden, şimdilik yükselmeye devam etmenin uygun olacağına karar verdik, idare halatını hemen balona doğru çektik, ama halatın ucunu tamamen yerden kesmemize karşın, hâlâ hızla yükselmeye devam ediyorduk. Balon alışılmadık derecede sallamışız yol alıyordu ve çok güzel bir görünümü vardı. Kalkıştan on dakika sonra barometre 15.000 fit yüksekliği gösteriyordu. Hava son derece güzeldi ve ayaklarımızın altında uzanan kırların -her noktada çok romantik- görüntüsü harikuladeydi. Sayısız derin boğaz, içlerini dolduran yoğun sis nedeniyle birer göl

görünümündeydi ve güneydeki karmakarışık bir şekilde üst üste yığılmış dağ zirveleri ve kayalık uçurumlar Doğu masallarındaki dev kentleri andırıyordu. Hızla güneydeki dağlara doğru yaklaşıyorduk, ama bu dağlan sağ salim aşmak için gerekenden daha yüksekteydik. Birkaç dakika sonra, üzerlerinden zerafetle süzülüp geçtik; Bay Ainsworth'la denizciler, sepetten bakılınca bu dağların ne kadar alçak göründüğüne çok şaştılar; balonun yüksekliği aşağıdaki yüzeyin yükselti farklarını eşitleyerek bütün yüzeyleri neredeyse aynı hizaya indirgiyordu. Saat on bir buçukta hâlâ güneye doğru sürüklenmeye devam ediyorduk, Manş denizi ilk olarak o sırada gözükmeye başladı; bundan on beş dakika sonra kıyıda kınlan dalgaların hattı tam altımızdaydı, artık denize çıkmıştık. O zaman, ucuna şamandıra bağlanmış çekme halatımız denize değinceye kadar gaz bırakmaya karar verdik. Bu kararımızı derhal uyguladık ve yavaş yavaş alçalmaya başladık; yaklaşık yirmi dakika sonra ilk şamandıramız, bundan kısa bir süre sonra da ikincisi denize daldı ve denizden yüksekliğimiz bundan sonra değişmeden kaldı. Dümenle vidanın ne kadar işe yaradığını görmeye hepimiz can atıyorduk, rotamızı daha doğuya Paris üzerine çevirmek amacıyla her ikisini de hemen kullandık. Dümeni kullanmamızla, gerekli yön değişikliğini anında sağladık; rotamız artık rüzgarın estiği yönle dik açı oluşturuyordu; vidanın yayını harekete geçirdiğimizde hemen istediğimiz gibi ileriye doğru hareket edebildiğimizi büyük bir sevinçle gördük. Bunun üzerine dokuz defa var gücümüzle "yaşa" çektik ve bir kağıda buluşun ilkesini kısaca yazıp bir şişeye koyarak denize attık. Daha sevincimiz kursağımızdayken, beklenmedik bir kaza cesaretimizi oldukça kırdı. Yayı vida sistemine bağlayan çelik çubuğun sepet tarafındaki ucu ansızın (yanımıza aldığımız gemicilerden birinin bir hareketiyle sepetin bir yana eğilmesi sonucu) yerinden çıktı ve bir an içinde vida dingilinin milinden uzakta, ulaşamayacağımız bir noktada sallanmaya başladı. Bütün dikkatimizi ona vermiş, ele geçirmeye çalışırken doğrudan esen güçlü bir rüzgara yakalandık; gücü hızla artan bu rüzgar bizi Atlantik okyanusuna doğru sürükledi. Çok geçmeden kendimizi rüzgarın önüne katılmış saatte en az elli ya da altmış mil hızla sürükleniyor bulduk; öyle ki yerinden çıkan mili yeniden yerine yerleştirinceye ve ne yapacağımıza karar verene kadar kırk mil kadar kuzeyimizdeki Cape Clear'ın[10] hizasına gelmiştik. O zaman, Bay Ainsworth olağanüstü, ama bence hiç de akıl dışı ya da gerçekçilikten uzak olmayan ve derhal Bay Holland'-ın desteklediği bir öneride bulundu -önerisine göre, Paris'e geri dönmeye çalışmak yerine, bizi

önüne katmış sürüklemekte olan fırtınadan yararlanarak, Kuzey Amerika kıyılarına ulaşmaya çalışmalıydık. Kısa bir an düşündükten sonra (söylemesi tuhaf ama) sadece iki denizcinin karşı çıktığı bu yürekli öneriyi seve seve kabul ettim. Biz çoğunluk olduğumuzdan onların korkularına aldırmadan, kararlılıkla rotamıza devam ettik. Tam batıya dümen kırdık, ama şamandıraların çekilerek sürüklenmesi hızımızı kestiğinden ve alçalıp yükselmesi hususunda balonun tam olarak hükmümüz altında olması nedeniyle, ilkin elli librelik safra attık, sonra da halatı, deniz yüzeyinden ayrılıncaya kadar (bir bocurgat yardımıyla) sardık. Bu manevranın etkisini derhal gördük; hızımız çok fazla artmıştı; bu arada fırtınanın şiddeti de arttığından inanılmaz bir hızla yol alıyorduk; çekme halatı bir gemi flaması gibi sepetin ardı sıra uçuyordu. Karanın gözden yitmesi için çok kısa bir sürenin yettiğini söylemeye gerek bile yok. Her türden sayısız geminin üzerinden geçtik; birkaçı fırtınaya karşı yol almaya çalışıyordu, ama çoğunluğu façа edip yatmıştı. Bu gemilerdeki insanların çok büyük bir heyecana kapılmasına neden olduk -yuvarladıkları birkaç yudum Geneva şarabının etkisiyle her tür korku ve tereddütü esen yele vermiş iki denizci başta olmak üzere hepimiz bundan çok hoşlandık. Gemilerin çoğu toplarını ateşledi; (şaşırtıcı bir netlikle seçebildiğimiz) sevinç çığlıklarıyla, şapka ve mendillerini sallayarak bizi selamladılar. Hiçbir önemli olay olmadan bütün gün bu şekilde yol aldık ve sular kararmaya başlarken oturup katettiğimiz mesafeyi kabaca hesapladık. Beş yüz milden daha az olamazdı, muhtemelen çok daha fazlaydı. Vida bütün bu süre boyunca çalışmış ve aldığımız yolda kuşkusuz önemli katkısı olmuştu. Güneş batarken, esmekte olan bora gücünü artırarak tam bir kasırgaya dönüştü; altımızdaki okyanus, fosforlu gibi ışıldaması[11] nedeniyle açık seçik gözüküyordu.

Rüzgar bütün gece doğudan esti ve içimizdeki basarı umutlarını hep canlı tuttu. Soğuktan, doğrusu az rahatsız olmadık, havanın nem oranı çok fazlaydı; ama sepetin geniş olması sayesinde yere uzanıp, paltolarımızla ve birkaç battaniyeyle epeyce idare ettik.

Bay Ainsworth'un notu: Şu son dokuz saatte, hayatımın tartışmasız en büyük heyecanını yaşadım. Böyle bir maceranın tuhaf tehlikelerinden ve yeniliğinden daha heyecan verici hiçbir şey düşünemiyorum. Allah vere de başarabilelim! Başarıyı sadece kendi değersiz varlığım için değil, insanlığın bilgi sahibi olması ve zaferin büyüklüğü adına istiyorum. Başarı öylesine elle tutulacak kadar yakın ki, insanoğlunun niçin daha önce denemekte

tereddüt ettiğine şaşıyorum. Şu anda bize yardımcı olan bora gibi bir tek bora -bırakın bir balonu önüne katıp dört beş gün (bu fırtınalar bazen daha da uzun sürer) sürükleyen bir fırtınayı- bu süre zarfında yolculan kolaylıkla bir kıtadan diğerine götürebilir. Böylesine bir borada, koca Atlantik bir göle dönüşür. Tam şu anda, altımızda çalkalanıp durmasına rağmen denizin olağanüstü sessizliği beni her şeyden fazla şaşırtıyor. Suların sesi gökyüzüne doğru yükselmiyor. Öfkeden çılgına dönmüş okyanus hiç sızlanmadan kıvranıyor, şekil değiştiriyor. Dağ gibi köpüklü dalgalar, bir sürü devasa dilsiz ifridin ölümüne bir kavgaya tutuşmuş olduğunu düşündürüyor insana. Sıradan yaşamın yüzyılına bedel böyle bir geceyi dünyada hiçbir şeye değişmezdim.

Pazar, 7 Nisan— [Bay Mason tarafından yazılmıştır] Bu sabah, saat ona doğru bora yatışarak saatte sekiz dokuz deniz millik bir esintiye (denizdeki bir tekne için) dönüştü; bize saatte otuz mil yaptırıyordu, belki de daha fazla. Ama esinti büyük ölçüde kuzeye dönmüştü ve şimdi gün batarken, hayran olunacak kadar görevlerini yerine getiren vida ve dümen sayesinde tam batıya doğru rotamızda ilerleyebiliyorduk. Girişimin tam bir basarı olduğunu ve havada istenilen yönde ilerlemenin (azgın bir fırtına karşısında aynı şeyi söyleyemem ama) artık bir problem olmadığını düşünüyorum. Dünkü fırtınaya karşı gidemezdik ama gerekirse yükselmek suretiyle etkisinden kurtulabilirdik. Şu kanıya vardım ki, orta şiddette bir fırtınada vidamız sayesinde yol alabilirdik.

Bugün, öğle üzeri safra atarak 25.000 fite (yani yaklaşık Cotopaxi'nin yüksekliğine) çıktık. Bunu daha uygun bir hava akımı aramak amacıyla yaptık, ama içinde bulunduğumuzdan daha uygununu bulamadık. Bu yolculuk üç hafta sürse bile bu küçük gölü aşmamıza bol bol yetecek kadar gazımız vardı. Sonuçtan en ufacık korkum yok. Böyle bir yolculuğun güçlükleri tuhaf bir şekilde abartılmış ve yanlış anlaşılmıştır. Hava akımımı seçebilirim ve bütün hava akımları bana karşı olsa bile vidamla pekala yol alabilirim. Kayda değer hiçbir olay meydana gelmedi. Gece iyi geçeceğe benziyor.

Bay Ainsworth'un notu: Cotopaxi'ninkine[12] eş bir yüksekliğe çıkmış olmamıza karşın (bence çok şaşırtıcı bir şey ama) ne aşırı üşüme, ne baş ağrısı, ne de soluma güçlüğü hissetmiş olmam dışında -sanıyorum Bay Mason, Bay Holland, Sir Everard da benden fazla rahatsızlık hissetmediler-

pek fazla kaybedecek şeyim yok. Bay Osborn göğsündeki hafif bir sıkışmadan yakındı -ama, çabucak geçti bu.

Bütün gün büyük bir hızla uçtuk; Atlantik'in yarısını geçmiş olmalıyız. Çeşitli türlerde yirmi otuz kadar geminin üzerinden geçtik, hepsi de sevinç dolu bir şaşkınlık gösterdiler. Okyanusu balonla geçmek, başarılması hiç de zor bir şey değil. Qmme ignotum pro magnifico.[13] Not: 25.000 fit yükseklikte, gökyüzü neredeyse kapkara ve yıldızlar son derece belirgin gözüküyor, öte yandan deniz (sanıldığı gibi) tümsek değil, çukur görünüyor.

[14] Pazartesi, 8 Nisan- [Bay Mason tarafından yazılmıştır] Bu sabah yine vida miliyle ilgili bazı problemler ortaya çıktı; ciddi bir kaza olmaması için yeniden tasarlanması gerekiyor - pervane kanatlarından değil, çelik milden söz ediyorum. Pervane kanatlarında yapacak bir şey yok. Rüzgar bütün gün kuzey doğudan aralıksız ve sert esti durdu; talih kesinlikle bizden yana gözüküyor. Gün sona ererken, balondan gelen bazı tuhaf gürültüler ve sarsıntıların yanı sıra makinanın çalışmasındaki gözle görülür yavaşlama biraz endişelenmemize yol açtı. Bu olaya, atmosferdeki ısınma sonucu gazın genleşmesi yüzünden geceleyin ağın üzerini kaplamış olan buz tabakasının çatlaması neden olmuştu. Gördüğümüz gemilere birkaç şişe attık. Bu şişelerden birinin New York posta gemilerinden biri olduğunu sandığımız büyük bir gemi tarafından denizden çıkarıldığını gördük. Adını okumaya çalıştıysak da okuduğumuz addan pek emin olamadık. Bay Osborn, teleskopundan "Atalanta" gibi bir şey görmüştü. Şu anda saat gecenin on ikisi ve büyük bir hızla hemen hemen batı yönünde ilerliyoruz. Deniz, alışılmışın dışında fosforlu gibi ışıldıyor.

Bay Ainsworth'un notu: Şu anda sabahın ikisi ve hava anlayabildiğim kadarıyla neredeyse sakin -havayla birlikte hareket ettiğimizden bunu belirlemek çok zor. Wheal-Vor'dan ayrıldığımızdan bu yana hiç uyumadım, ama daha fazla dayanamayacağım, biraz kestirmeliyim. Amerika kıtasının kıyılarından uzak olamayız.

Salı, 9 Nisan- [Bay Ainsworth tarafından yazılmıştır] Öğleden sonra, saat bir. Güney Carolina'nın alçak kıyılan göz alabildiğine önümüzde uzanıyor. Büyük problem çözüldü. Atlantik Okyanusu'nu -bir balon içerisinde kolayca ve sağ salim aştık. Allaha şükürler olsun! Bundan sonra herhangi bir şeyin olanaksızlığını kim söyleyebilir? Günlük burada bitiyor. Ama, Bay Ainsworth inişli ilgili bazı ayrıntıları Bay Forsyth'e anlatmıştır.

Yolcular, iki denizcinin ve Bay Osbom'un hemen tanıdıkları kıyıyı ilk olarak gördüklerinde yaprak kımıldamıyordu. Bay Osborn Moultrie Kalesi'nde tanıdıkları olduğundan hemen o yakınlarda bir yere inmeye karar verildi. Balon plajın üzerine götürüldü; deniz çekilmiş, kumlar sert, düzgün ve inmeye fevkalade uygundu; atılan borda kancası daha ilk seferinde sıkıca yere tutundu. Adalılar ve kaledekiler balonu görmek için başına üşüştüler; ama onları yapılan yolculuğa -Atlantik Okyanusu'nun geçilmiş olmasına- inandırmakta çok güçlük çekildi. Öğleden sonra saat ikide demir atılmış, böylece yolculuğun tamamı yetmiş beş saatte, ya da kıtadan kıtaya hesaplanacak olursa daha kısa bir sürede tamamlanmıştı. Ciddi hiçbir kaza olmamış; hiçbir zaman gerçek bir tehlikeyle karşılaşılmamıştı. Balonun havası boşaltıldı ve kolaylıkla emniyete alındı; bu anlatının derlendiği yazı Charleston postasıyla gönderildiğinde yolcular hâlâ Moultrie Kalesi'ndeydi. Bundan sonraki niyetlerini bilmiyoruz; ama okuyucularımıza pazartesi günü ya da en geç önümüzdeki günlerde ilave bilgi verme sözünü veriyoruz.

Bunun, insanoğlunun bugüne dek başardığı veya kalkıştığı en harikulade, en ilginç ve en önemli girişim olduğuna kuşku yok. Ne görkemli sonuçlar doğuracağını şimdiden belirlemeye kalkışmak gereksiz değil mi?

NOTLAR

[1] Jeu d'esprit (Fr.): Espri, şaka.

[2] Quidnunc (Lat.): Her şeyi bilme merakında olan kimse.

[3] Robert Holland, Charles Green'in balon serüvenini destekleyen bir parlamenter. William Samuel Henson, 1842'de Aerial Steam Transportation Company'yi kurdu, başarısızlığı üzerine 1849'da Amerika'ya gitti. William Harrison Ainsworth (1805-1882), balonculukla hiçbir ilgisi olmayan bir ingiliz yazar. Poe, adını kullanarak öyküye yazınsal bir tat vermek istemiş olabilir. Bringhurst ve Osbarn, hayali isimlerdir. Lord William George Bentick'in (1802-1848) yeğenleri varsa da, adları farklıdır. Thomas Monck Mason (1803-1889), tarihçi William Monck Mason'un (1775-1859) tek oğludur, müzik eğitimi görmüştür. Charles Green ile nasıl bir araya geldiği bilinmemektedir. Charles Green için "Mellonta Tauta" adlı öykünün 16. notuna bakınız.

[4] Sir George Cayley (1773-1857), on dokuzuncu yüzyılın başında yaptığı balon çalışmalarıyla ingiltere'de havacılığın babası olarak bilinir.

[5] Tasarısı uygulamaya konulmamış olmakla birlikte elipsoidal balonun babası Teğmen (daha sonra general) Jean Baptiste-Marie Meusnier idi. Elipsoidal balonun avantajı, daha az hava direnciyle karşılaşması ve altına daha uzun, dolayısıyla daha büyük bir sepet konulmasına olanak vermesiydi.

[6] Desideratum (Lat.): Aranılan nitelik.

[7] Hayali bir yer.

[8] Kireç, suyla temas ettiğinde ısı açığa çıkar.

[9] Osborn'un kendisinin hayali olması gibi evi de hayalidir. "Weal-Vor House", Four-wheel house (dört tekerlekli ev) demektir, yani bir vagon.

[10] Cape Clear, İrlanda'nın en güney ucu ile Bantry Koyu'nun doğusu arasında kalır.

[11] Fosforlu gibi parlamak (Forforesans), deniz yüzeyinde toplanan planktonların neden olduğu doğal görünümdür. Parlamaya neden olan, mikroskopik organizmaların ürettiği, oksitlenince ışık enerjisi yayan lüsiferin adlı maddedir.

[12] Cotopaxi, Ekvator Antlarında bulunan ve o zamanlar bilinen en yüksek zirvelerden biri, 19.550 fit (5.959 m). Aktif yanardağların en yükseği. Poe, Hans Pfaal'da dağın yüksekliğini 18.000 fit olarak veriyor.

[13] Omne ignotum pro magnificio (Lat.): Bilinmeyen her şeyin muhteşem olduğu düşünülür her zaman. Tacitus, Agricola, Bölüm 30.

[14] Açıklaması oldukça kolay olan bu olayı Bay Ainsworth açıklamaya kalkışmamıştır. 25.000 fit yükseklikten yere (ya da denize) dik olarak indirilen bir çizgi, tabanı bu dikmeden ufka, hipotenüsü ufuktan balona uzanan bir dik üçgenin dik kenarını oluşturur. Ama 25.000 fit yükseklik, görüş açısının erimine kıyasla hemen hemen hiç denilecek kadar küçüktür. Bir başka deyişle, varsayılan üçgenin tabanı ve hipotenüsü, yüksekliğine kıyasla o kadar uzun olacaktır ki, bu ikisi neredeyse birbirine paralel gibi olacaktır. Böylece, ufuk balondaki kişiye, sepetle aynı düzlem üzerindeymiş gibi gözükecektir. Ama balonun tam altında bulunan noktanın sepete olan uzaklığı gerçek boyutuyla gözükeceğinden, bu nokta doğal olarak ufkun çok altındaymış gibi gözükecektir. Deniz yüzeyinin çukurmuş izlenimi vermesi, çıkılan yükseldiğin, üçgenin tabanı ile hipotenüsünün artık

birbirine paralel gibi gözükmeyeceği bir orana ulaşmasına kadar sürer, ancak bu noktadan sonra dünya gerçekte olduğu gibi dışbükey gözükür. -E.A.P. (Baudelaire'in Histories Extraomdinaries'inden alınmıştır (Çev.)]

Hipnoz Altında İfşa

Hipnotizmanın işleyiş tarzı hakkında hâlâ şüpheler olsa da, ortaya koyduğu şaşırtıcı gerçekler artık hemen herkes tarafından kabul edilmektedir. Bu gerçeklerden şüphe edenler sadece işi şüphe etmek olan insanlardır ve kesinlikle işe yaramaz, adı kötüye çıkmış bir topluluktur. Günümüzde insanın sadece irade gücüyle bir başka insanı etkileyip onu ölümü andıran (ya da en azından bildiğimiz her şeyden daha çok ölümü andıran) tuhaf bir hal içine sokabileceğini; bu haldeki kişinin dış duyu organlarını çok az ve güçlükle kullanabilirken, fiziksel organların algı sınırlarının ötesindeki şeyleri, henüz açıklayamadığımız bir şekilde, oldukça yoğun bir şekilde algılayabildiğim; dahası zihinsel yetilerinin şaşırtıcı bir şekilde güçlendiğini; onu etki altında tutan kişiye büyük bir yakınlık duyduğunu; ve son olarak da bu etkiye ne kadar sık maruz kalırsa, etkinin aynı oranda güçlendiğini, daha uzun süreli ve yoğun olduğunu kanıtlamaya çalışmaktan daha büyük bir zaman kaybı olamaz.

Dediğim gibi, bunları -genel hipnotizma kanunlarını- kanıtlamaya çalışmak zaman kaybıdır. Ben de bu çağda bunu yaparak okuyucularımın vaktini harcayacak değilim. Amacım bundan çok farklı. Bütün önyargılara karşın, bir uyurgezerle aramda geçen oldukça ilginç bir konuşmayı yorumsuz aktarmak istiyorum.

Söz konusu kişiyi (Bay Vankirk'i) uzun süredir hipnotize etmekteydim. Bu yüzden onu giderek daha kolay ve daha uzun süreyle hipnotize etmeye başlamıştım. Aylardır astımdan muzdaripti, ama manipulasyonlarım sayesinde hastalığın en kötü etkilerini hissetmez olmuştu. İçinde bulunduğumuz ayın on beşinde, Çarşamba gecesi beni yanına çağırttı. Gittiğimde yatakta yatıyordu.

Kalbinde şiddetli ağrılar vardı ve zor nefes alıyordu. Astımın bütün belirtilerini sergiliyordu. Geçirdiği spazmları genellikle sinir merkezlerine

hardal sürerek dindirirdi, ama o gece işe yaramamıştı.

Odasına girince beni neşeli bir gülümsemeyle karşıladı. Şiddetli fiziksel ağrılar çekmesine karşın zihinsel olarak epey sakin görünüyordu.

“Bu gece seni çağırtmamın sebebi,” dedi, “ağrılarımı dindirmeni istemem değil. Son günlerde beni epey kaygılandıran ve şaşırtan bir takım fiziksel izlenimlere açıklama getirmeni istiyorum. Şimdiye kadar ruhun ölümsüzlüğü meselesine hep şüpheyle yaklaşmışımdır, bilirsin: Evet, ruhum, varlığını reddettiğim ruhum sanki belli belirsiz bir hisle kendisinin farkında olmuştur, bunu inkar edemem; ama bu belirsiz his kesinlikle beni iknaya yetmiyordu. Mantığımla ilgisi yoktu. Aslında yaptığım bütün mantıksal araştırmalar bu konuda iyice şüpheci olmama yol açtı. Cousin’in[1] eserlerini okumamı tavsiye ettiler. Hem onunkileri, hem de Avrupa ve Amerika’daki, ondan etkilenenlerin kitaplarını okudum. Örneğin Bay Brownson'ın[2] ‘Charles Elwood'unu büyük bir dikkatle okudum. Kitabı genelde mantıklı buldum, ama sadece mantıklı olmakla kalmayan kısımları ne yazık ki kitabın kahramanını inandırıcı bulmamı engelledi. Bana sanki yazarın kendisi de savunduğu şeyden emin değilmiş gibi geldi. Kitabın sonunun başıyla ilgisi yoktu. Bana Trinculo’nun[3] başına gelenleri anımsatıyordu. Kısacası, şunu anladım ki, insan kendi ölümsüzlüğünden emin olmak istiyorsa, sadece İngiliz, Fransız ve Alman tetikçileri arasında çok uzun süredir moda olan soyutlamalara başvurarak ulaşamaz bu sonuca. Soyutlamalar ilginç alıştırmalar olabilir, ama zihni fethedemezler. Şuna eminim ki felsefe -en azından bu dünyada- niteliği, bize olgu olarak kabul ettirmeyi asla başaramaz. İnsan iradesiyle bunu kabul edebilir - ama ruhuyla - aklıyla asla.

“Bu yüzden tekrarlıyorum: Ruhumun varlığını belli belirsiz hissetsem de, mantıksal açıdan buna asla inanmamıştım. Ama son zamanlarda hislerim derinleşti. Sonunda mantığıma öyle benzemeye başladı ki, ikisini neredeyse ayırt edemez hale geldim. Bunun sebebinin hipnotizma olduğu çok açık bence. Bunu en iyi şu varsayımla açıklayabilirim: Hipnotize olduğumda artan farkındalığım öyle bir düşünce zincirini algılamamı sağlıyor ki, bu düşünce zinciri o halimde beni tamamen ikna ediyor; ama hipnotizmada hep olduğu gibi, normal halime döndüğümde artık beni ikna etmeyip sadece etkisini sürdürüyor. Uyurgezerlik halinde mantık yürütme ve bunun sonucu -sebep ve sonuç- bir arada yer alıyor. Doğal halimdeyse sebep ortadan kalktığından geride sadece sonuç, o da belki kısmen, kalıyor.

"Bunları düşünürken aklıma bir fikir geldi. Beni hipnotize ettikten sonra, bir takım yerinde sorular sorarsan ilginç sonuçlar elde edebiliriz diye düşündüm. Uyurgezerlerin kendilerinin ne kadar derin bir şekilde farkında olduklarını, hipnotik durum konusunda her şeyi bildiklerini sık sık gözlemlemişsindir. Bu kendinin farkında olma durumu sayesinde, soru-cevap yöntemini kullanarak önemli bilgiler elde edebiliriz."

Bu deneyi yapmaya karar verdim tabii. Bay Vankirk'i hipnotize etmem uzun sürmedi. Nefesi hemen yavaşladı. Artık fiziksel acı çekmiyor gibiydi. Sonra aşağıdaki konuşmayı yaptık: — Diyalogtaki V. hastayı, P. ise beni temsil ediyor.

P. Uyuyor musun?

V. Evet - hayır. Daha derin uyumak istiyorum.

P. [Biraz daha hipnotize ettikten sonra.] Simdi uyuyor musun?

V. Evet.

P. Geçirdiğin bu hastalığın sonu ne olacak sence?

V. [Uzun bir sessizlikten sonra, güçlükle.] Öleceğim.

P. Ölümden korkuyor musun?

V. [Hemen.] Hayır - hayır!

P. Hoşuna mı gidiyor?

V. Uyanık olsam ölmek isterdim, ama şimdi fark etmez. Hipnotize olmak ölmek gibi zaten. Bu bana yetiyor.

P. Bunu biraz açar mısın?

V. İsterdim, ama bu çok fazla çaba gerektiriyor. Şu anda bunu yapamam. Bana doğru soruları sormuyorsun.

P. Ne sorayım?

V. Başlangıçtan başlamalısın.

P. Başlangıçtan mı! Ama başlangıç neresi?

V. Başlangıç TANRI'dır, biliyorsun. [Bunu alçak, titrek bir sesle, büyük bir saygıyla söylemişti.]

P. Tanrı nedir peki?

V. [Dakikalarca duraksadıktan sonra.] Söyleyemem.

P. Tanrı ruh değil mi?

V. Uyanıkken “ruh”tan ne kastettiğini anlardım, ama şimdi bana sadece bir sözcük gibi geliyor - tıpkı örneğin gerçek, ya da güzellik gibi - yani bir nitelik.

P. Tanrı cisimsiz değil mi?

V. Cisimsizlik diye bir şey yok. Bu sadece laftan ibaret. Cismani olmayan şey yoktur. Nitelikleri saymazsak.

P. Tanrı madde mi yani?

V. Hayır. [Bu yanıt beni çok şaşırttı.]

P. Ne öyleyse?

V. [Uzun bir duraksamadan sonra, mırıldanarak.] Anlıyorum -ama anlatmakta zorlanıyorum. [Tekrar uzun bir duraksama] O ruh değil, çünkü var. Bildiğin anlamda madde de değil. Ama maddenin çeşitli dereceleri vardır ki, insanoğlu bunları hiç bilmez. Kaba olan ince olanı harekete geçirir, ince olan kaba olanın içine yayılır. Örneğin atmosfer elektriği harekete geçirir ve elektrik atmosfere yayılır. Maddeler bu derecelendirmeler içinde giderek seyrelir ve sonunda parçacıksız olan - parçacığı olmayan - bölünemez - tek bir maddeye ulaşırız. işte bu noktada hareketlenme ve yayılma kanunu değişir. Mutlak, yani parçacıksız madde sadece her şeyin içine yayılmakla kalmaz, her şeyi harekete geçirir. Yani kendi içinde her şeydir. Bu madde Tanrı’dır. İnsanların “düşünce” ile ifade etmeye çalıştıkları şey, bu hareketli maddedir.

P. Metafizikçiler bütün eylemlerin hareket ve düşünceye indirgenebileceğine ve hareketin düşünceden kaynaklandığına inanıyor.

V. Evet. Şimdi bu fikrin nerede hatalı olduğunu anlıyorum. Hareket düşüncenin değil, zihnin eylemidir. Parçacıksız madde, yani Tanrı, hareketsizken zihin dediğimiz şeydir (kavrayabildiğimiz kadarıyla tabii). Parçacıksız maddenin kendini hareket ettirme gücü (ki etkisinin insandaki karşılığı iradedir) tek oluşundan ve her şeye nüfuz etmesinden gelir. Bu nasıl olur bilemiyorum. Asla bilemeyeceğimi de şimdi açıkça görüyorum. Ama parçacıksız maddenin kendi içindeki bir kanun ya da nitelik tarafından harekete geçirilmesi, düşünmektir.

P. Parçacıksız madde dediğin şeyi biraz daha açıklar mısın?

V. İnsanın varlığının bilincinde olduğu maddelerin bir kısmı, derece farkları yüzünden duyulan tarafından algılanmaz. Örneğin bir metale, bir tahta parçasına, bir damla suya, atmosfere, bir gaza, kaloriye, elektriğe, ışık dalgasına; bütün bunlara madde deriz ve bütün maddeleri tek bir genel tanım altında toplarız. Oysa metal dediğimiz şeyle ışık dalgası dediğimiz şey birbirinden tamamen farklıdır. Işığı ruhla, ya da hiçlikle özdeşleştirmek için neredeyse karşı konulmaz bir dürtü duyarız. Bunu yapmamızı engelleyen tek şey ışığın atomik yapısıdır. Burada bile atom kavramına başvurmak zorunda kalırız; oysa atom sonsuzca küçük, neredeyse cisimsiz, ağırlıksız, dokunulmaz bir şeydir. Atomik yapı fikrini reddettiğimizde ışığı artık bir varlık, ya da en azından madde olarak göremeyiz. O zaman, daha iyi bir terim bulamadığımızdan onu ruh olarak adlandırabiliriz. Şimdi ışıktan da bir adım öteye git. Işıktan da daha seyrek bir madde düşün, nasıl ışık metalden daha seyrekse. İşte o zaman hemen (bütün ekol doğmalarına karşın) benzersiz bir kütleye -parçacıksız bir maddeye ulaşırız. Çünkü atomların sonsuzca küçük olduğunu kabul etsek bile, aralarındaki boşlukların sonsuz olduğunu düşünmek saçmadır. Yeterince sayıda atom bir araya gelse öyle bir noktaya -öyle bir seyreklik seviyesine ulaşılır ki, aradaki boşluklar kaybolur ve kütle tamamen birleşir. Ama artık atomik yapı ortadan kalktığından, bu kütlenin doğası kaçınılmaz olarak ruh dediğimiz şeye dönüşür. Ama bu kütlenin hâlâ eskisi kadar maddi olduğu açıktır. Aslında ruhu tasavvur etmek olanaksızdır, çünkü var olmayanı hayal etmek olanaksızdır. Ruh kavramını düşündüğümüzü sandığımızda aslında yanılıyor, sonsuzca seyrelmiş maddeyi düşünüyoruz.

P. Mutlak bütünlük kavramım tamamen çürüten bir nokta var bence:

Gezegenler uzayda dönerken çok hafif bir dirençle karşılaşır. Bu direncin varlığı bir dereceye kadar kanıtlandı, ama yine de öyle küçük ki Newton gibi zeki biri tarafından bile gözardı edildi. Kütlelerin dirençlerinin temelde yoğunluklarıyla doğru orantılı olduğunu biliyoruz. Mutlak bütünlük mutlak yoğunluk demektir. Arada boşluk yoksa geçiş de olamaz. Mutlak yoğunlukta bir ışık bir yıldızın hareketini elmastan ya da demirden oluşma bir ışıktan bile sonsuzca daha fazla engeller.

V. Bu itirazın çürütülemez gibi görünse de, çürütülmesi neredeyse aynı derecede kolay. Yıldızın ışık dalgasından geçmesi ya da ışık dalgasının yıldızdan geçmesi hiç fark etmez. Gökcisimlerinin yavaşlamasının

sebebinin bir ışık dalgasından geçmeleri olduğunu düşünmek kadar büyük bir astronomik hata olamaz. Çünkü bu ışık ne kadar seyrek olursa olsun yıldızların hareketini anlayamadıkları bir noktayı açıklamaya çalışan bütün o astronomların hiçbirinin kabul etmeye yanaşmadığı kadar kısa bir sürede durdururdu. Oysa bu yavaşlamanın gerçek sebebi, ışığın gökcisminin içinden geçmesi sırasında ortaya çıkan sürtünmedir. Yani bunda, yavaşlatıcı güç anlık ve kendi içinde bütündür -diğerindeyse sonsuzca kümülatiftir.

P. Ama bütün bunlar -Tanrı’yı maddeyle özdeşleştirmek- saygısızlık değil mi? [Uyurgezerin anlaması için bu soruyu tekrarlamak zorunda kaldım.]

V. Maddenin niye zihinden daha az saygıdeğer olduğunu söyler misin? Ama bahsettiğim maddenin her açıdan, yüksek nitelikleri açısından ekollerde kast edilen “zihin” ya da “ruh", dahası “madde” olduğunu unutuyorsun. Tanrı, ruha atfedilen bütün niteliklerle birlikte, maddenin kusursuzlaşmış halinden başka bir şey değildir.

P. Yani hareket halindeki parçacıksız maddenin düşünce olduğunu söylüyorsun.

V. Genelde bu hareket evrensel zihnin evrensel düşüncesidir. Düşünceyi bu yaratır. Yaratılan her şey Tanrı’nın düşüncesinden başka bir şey değildir.

P. “Genelde” dedin.

V. Evet. Evrensel zihin Tanrı’dır. Yeni bireysellikler için madde gereklidir.

P. Ama şimdi “zihin” ile “madde”den metafizikçiler gibi bahsetmeye başladın.

V. Evet. Kafanı karıştırmamak için. “Zihin” derken parçacıksız, yani mutlak maddeyi; “madde” derken de geri kalan her şeyi kastediyorum.

P. “Yeni bireysellikler için madde gereklidir” dedin.

V. Evet, çünkü bileşik olmayan zihin sadece Tanrı'dır. Bireysel, düşünen varlıklar yaratmak için tanrısal zihnin bazı kısımlarını insan şekline sokmak gerekliydi. Böylece insan bireyselleşmiş oldu. Bileşik halinden soyutlansa Tanrı olur. Yani parçacıksız maddenin insan şekline sokulmuş kısımlarının hareketleri insanın düşüncesidir; bütünün hareketi ise Tanrı’nın düşüncesidir.

P. Yani insan bedensiz kalırsa Tanrı mı olur?

V. [Epey duraksadıktan sonra.] Bunu söylemiş olamam. Bu saçmalık.

P. [Notlarıma bakarak.] insan “bileşik halinden soyutlansa Tanrı olur” dedin.

V. Doğru. Bu halden soyutlansa Tanrı olur -bireyselliği kaybolur. Ama asla böyle soyutlanamaz - en azından asla soyutlanmayacaktır - yoksa Tanrı'nın kendisini etkileyen bir eylemden bahsetmiş oluruz ki, böyle bir eylem gereksiz ve boşuna olur İnsan bir yaratıktır. Yaratıklar Tanrı'nın düşünceleridir. Düşünce geri alınamaz.

P. Anlamıyorum İnsanın asla bedeninden soyutlanmayacağını mı söylüyorsun?

V. Asla bedensiz kalmayacak diyorum

P. Açıkla

V. İki tür beden vardır: Gelişmemiş beden ve tamamlanmış beden Bunlar kurtçuk ile kelebeğe tekabül eder “Ölüm” dediğimiz şey aslında acılı bir metamorfozdur. Şimdiki cisimsel halımız değişken, geçici bir hazırlık safhasıdır. Geleceğimiz kusursuz, mutlak, ölümsüzdür Nihai hedef mutlak hayattır.

P. Ama solucanın geçirdiği metamorfozun farkındayız.

V. Biz farkındayız -ama solucan farkında değildir. Gelişmemiş bedenimizi oluşturan madde, bu bedenin organları tarafından algılanabilir. Yani gelişmemiş organlarımız gelişmemiş bedenimizi oluşturan maddeyi algılar. Ama mutlak bedeni oluşturan maddeyi algılayamaz Böylece mutlak beden gelişmemiş duyularımız tarafından algılanmaz ve biz sadece içteki formun üstündeki, çürüyüp düşen kabuğu görürüz. Ama mutlak hayata erişmiş olanlar hem bu içsel formu, hem de kabuğu görür.

P. Hipnotize olmanın ölmek gibi olduğunu sık sık söylüyorsun. Bunu açıklar mısın?

V. Ölmek gibi derken, mutlak hayat gibi olduğunu söylüyorum. Çünkü hipnotize edildiğimde gelişmemiş yaşamımın duyulan işlemiyor ve dış dünyayı organlarımı kullanmadan doğrudan, mutlak ve organize edilmemiş hayatımda algılayacağım şekilde algılıyorum.

P. Organize edilmemiş mi?

V. Evet. Organlar bireyin belirli bir takım madde türleri ve formlarıyla bilinçli ilişkiye geçip diğer türleri ve formları dışlamasını sağlayan aygıtlardır. İnsanın organları, sadece gelişmemiş haline uygundur. Mutlak halindeyken, organize edilmemiş olduğundan, bir tek nokta dışında her şeyi kavrar - kavrayamadığı tek şey Tanrı’nın iradesinin - yani parçacıksız maddenin hareketinin doğasıdır. Mutlak bedeni bir beyin olarak düşünürsen biraz kafanda canlandırabilirsin. Bu beyin değildir, ama böyle düşünmek ne olduğunu kavramanı kolaylaştırır. Işıltılı bir beden ışık saçan esire titreşimler yayar. Bu titresimler retinada benzer titreşimler oluşturur. Bunlar da optik sinire benzer titreşimler gönderir. Optik sinir beyne benzer titreşimler gönderir. Beyin de ona nüfuz etmiş olan parçacıksız maddeye benzer titreşimler gönderir. Parçacıksız maddenin hareketi düşüncedir, düşüncenin ilk dalgalanması da algıdır. Gelişmemiş bedenin zihni dış dünyayla bu şekilde iletişim kurar. Bu dış dünya gelişmemiş bedene, organlarının niteklerinden dolayı, sınırlı görünür. Ama mutlak, organize edilmemiş hayatta dış dünya tüm bedene ulaşır (bu beden söylediğim gibi beyne benzer) ve araya sadece ışık saçan esirden bile çok daha seyrek bir esir girer. Tüm beden bu esirle birlikte titreşir ve ona nüfuz etmiş parçacıksız maddeyi harekete geçirir. Bu yüzden mutlak hayattaki neredeyse sınırsız algı kapasitesinin sebebi, birbirinden farklı organların bulunmayışıdır. Gelişmemiş varlıklar için organlar, büyüyene kadar içinde bulunmaları gereken kafeslerdir.

P. Gelişmemiş “varlıklar" dedin. İnsandan başka gelişmemiş varlıklar var mı?

V. Seyrek maddenin galaksiler, gezegenler, güneşler ve bunların dışındaki cisimler halinde kümelenmesinin tek sebebi, sayısız gelişmemiş varlığın birbirinden farklı organlarına pabulum[4] sağlamaktır. Mutlak hayattan önce gelişmemiş hayatın yaşanması gerekli olmasa, bu cisimler var olmazdı. Bunların her birinde türlü türlü organik, gelişmemiş, düşünen varlık yaşar. Organları gezegenin koşullarına göre değişir. Bu yaratıklar ölünce, yani metamorfoz geçirince mutlak hayatın -ölümsüzlüğün- tadını çıkarır ve tek bir tanesi dışındaki bütün sırları bilerek, sadece irade gücüyle her şeye etki eder ve her şeyin içinden geçer. Bunlar gökcisimlerinde -oysa bize somut görünen tek şey gökcisimleridir ve uzayın onlar için yaratıldığını sanırız- değil, UZAYIN içinde -bütün gökcisimlerinin

gölgelerini yutan ve meleklerin onları algılamasını engelleyen o özsel sonsuzluğun içinde yaşar.

P. “Mutlak hayattan önce gelişmemiş hayatın yaşanması gerekli olmasa, gökcisimleri var olmazdı" dedin. Bu gereklilik niye var?

V. inorganik hayatta ve inorganik maddede, o tek basit kanunun - Tanrısal iradenin eylemini engelleyecek hiçbir şey yoktur. Bir engel oluşturmak için organik hayat ve organik madde (karmaşık, çeşitli ve kanunlarla dolu) tasarlandı.

P. Ama bu engele niye gerek var?

V. Kanun ihlal edilmezse sonuç kusursuzluk - doğruluk - negatif mutluluktur. Kanun ihlal edilirse sonuç kusurluluk, yanlışlık, pozitif acıdır. Organik hayat ve maddenin kanunlarının çokluğu ve karmaşıklığı sayesinde, kanunun ihlali bir ölçüde elverişli hale gelir. Böylece inorganik yaşamda olanaksız olan acı, organik hayatta mümkündür.

P. Ama acının mümkün olmasının nasıl bir faydası olabilir?

V. Her şey birbirine kıyasla ya iyi ya da kötüdür. Haz her zaman acının tersidir. Pozitif haz sadece bir fikirden ibarettir. Mutlu olmak için daha önce acı çekmiş olmamız gerekir. Hiç acı çekmeyen hiç mutlu olmaz. Ama inorganik hayatta acı mümkün değildir. Bu yüzden organik hayat gereklidir. Dünya'daki ilkel hayatın acıları, Cennet’teki mutlak hayatın mutluluğunun tek kaynağıdır.

P. Ama söylediğin bir şeyi - “özsel sonsuzluğu” hâlâ anlayamıyorum.

V. Bu herhalde “öz" kavramı hakkında yeterince genel bir kanıya sahip olmadığındandır. Öze bir nitelikten çok bir his olarak bakmalıyız:— Düşünen varlıkların maddeyi, kendi düzenlerine uyarlarken algılama şeklidir. Dünya’daki pek çok şey Venüs sakinlerine yok gibi gelir. Venüs’te görülebilen ve dokunulabilen pek çok şey bizim için yoktur. Ama inorganik varlıklar -melekler- için parçacıksız maddenin tümü özdür. Yani “uzay” olarak adlandırdığımız şey tamamen özseldir. Organik varlıklar ise sadece gökcisimlerinin maddi olarak nitelendirdikleri kısımlarını görür.

Uyurgezer bunları alçak sesle söylerken yüzünde tuhaf bir ifade belirdi. Bu beni kaygılandırdı ve onu hemen uyandırdım. Uyanır uyanmaz yüzüne ışıl ışıl bir gülümseme yayıldı. Sonra başı yastığa geri düştü ve öldü. Bir dakika sonra cesedi taş gibi kaskatı kesilmişti. Alnı buz gibiydi. Sanki öleli

epey olmuştu. Yoksa uyurgezer konuşmasının sonuna doğru bana gölgeler diyarından mı seslenmişti?

[1] Victor Cousin (1792-1867). Tinselciliğe eğilimli olan Fransız filozof.

[2] Orestes Brownson (1803-1876). Amerikalı editör, sosyal düşünür, filozof, politikacı ve romancı.

[3] Shakespeare'in Fırlma'sındaki soytarı.

[4] Besin.

Gözlük

Eskiden “yıldırım aşkı” fikriyle alay etmek modaydı. Ama hem kafası çalışanlar, hem de hisli insanlar yıldırım aşkını hep savunmuştur. Yeni bilimsel keşifler de (etik manyetizma ya da manyeto-estetik diye adlandırabileceğimiz daldaki keşifler) göstermektedir ki, insanların birbirlerine duyduğu en doğal, bu yüzden de en gerçek ve en yoğun sevginin bir tür elektriksel yakınlıktan dogması —yani en derin ve en kalıcı ruhsal bağların ilk bakışta kurulanlar olması mümkündür. Yapmaya niyetlendiğim itiraf da bu fikrin doğruluğunun neredeyse sayısız kanıtlarından biri olacaktır.

Size her şeyi ayrıntılarıyla anlatmalıyım. Hâlâ çok genç bir adamım — yirmi ikimi bile bitirmedim. Şimdiki soyadım oldukça sıradan: Simpson. “Şimdiki” diyorum, çünkü bu soyadını kullanmaya başlayalı fazla olmadı. Eski soyadımı geçen sene, uzak bir akrabam olan Adolphus Simpson’dan kalan mirası alabilmek için mahkeme kararıyla değiştirdim. Mirası ancak vasiyetçinin soyadıyla birlikte alabilecektim. Adım -daha doğrusu adım ve göbek adım- Napoleon Bonaparte.

Asıl soyadım olan Froissart’ı Simpson olarak değiştirmek hiç hoşuma gitmemişti. Froissart soyadından haklı olarak gurur duyuyordum. “Tarihçe”nin ölümsüz yazarının soyundan geldiğime inanıyordum. Söz adlardan açılmışken, ebeveynlerimin soyadlarındaki tuhaf benzerlikten de bahsedeyim. Babam Mösyö Froissart adlı bir Parisli’ydi. Karısı yani annem on beş yaşındayken evlenmişti babamla. Banker Croissart’ın en büyük kızı olan Matmazel Croissart’dı. Bankerin karısı da -bankerle evlendiğinde on altısındaymış- Victor Voissart adlı birinin en büyük kızıydı. Ne gariptir ki, Mösyö Voissart da benzer soyadlı biriyle evlenmişti -Matmazel Moissart ile. Bu kızcağız da evlendiğinde çocuk yaştaydı; yetmiyormuş gibi annesi Madam Moissart da dünya evine girdiğinde henüz on dördündeydi.

Fransa'da genç yaşta evlilikler yaygındır. Ama atalarımın soyadları Moissart, Voissart. Croissart ve Froissart iken, ben soyadımı mahkeme kararıyla Simpson olarak değiştirmiştim. Bunu öyle gönülsüzce yapmıştım ki neredeyse mirastan vazgeçecektim.

Dış görünüşümde bir kusur olmadığına inanıyorum. Hattâ tam tersine eli yüzü düzgün, insanların onda dokuzunun "yakışıklı" bulacağı biriyim. Boyum bir seksen. Saçım siyah ve kıvırcık. Burnum oldukça düzgün. Gözlerim iri ve gri mavi. Gerçi epey bozuklar, ama bu dış görünüşlerinden anlaşılmıyor. Gözlerimin bozukluğu beni hep rahatsız etmiştir. Onları düzeltmek için her şeyi denedim -gözlük kullanmak dışında. Genç ve yakışıklı olduğumdan, gözlük takmayı sevmiyordum elbette. Bu yüzden gözlük kullanmamaya karar vermiştim. Etence genç bir adamı en çirkinleştirecek şey gözlüktür. Yüzüne sofuca ve yaşlı olmasa bile, aşırı ciddi bir ifade verir. Bir monokl ise insanı züppe ve yapmacıklı gösterir. Hayatımı o zamana kadar gözlük ya da monokl kullanmadan idame ettirmeyi başarmıştım. Ama kişisel ayrıntılara fazla girmem gereksiz. Sonuçta bunların pek önemi yok. Son bir eklemede bulunayım: Neşeli, hesapsız, ateşli biriyim -ve kadınlara hayatım boyunca taptım.

Geçen kış bir gece arkadaşım Bay Talbot’la P---Tiyatrosu’na gitmiştim. Bir opera gecesiydi ve salon tıklım tıklımdı. Neyse ki ön sırada koltuklarımızı ayırtmıştık ve vaktinde gelmiştik. Oturanları ite kaka yol açarak yerimize ulaştık.

Bir müzik fanaticosû olan arkadaşım iki saat boyunca tüm dikkatini sahneye verdi. Bense seyircileri inceledim. Bunların çoğu şehrin en yüksek sosyetesindendi. Bu konuda tatmin olmuştum; artık gözlerimi prima donnaya çevirmeye niyetlenmiştim ki, birden localardan birindeki bir figür esir aldı bakışlarımı. Onu ilk kez fark ediyordum, salondakileri onca zaman incelediğim halde.

O kişiye bakarken hissettiğim yoğun duyguları bin yıl geçse unutamam. Hayatımda gördüğüm en güzel kadındı. Tamamen sahneye doğru çevrili olan yüzünü, dakikalarca göremedim. Ama vücudu ilahiydi. Orantıları öyle kusursuzdu ki, anlatacak kelime bulamıyorum -şimdi yazarken “ilahi” sözcüğü bile komik denecek kadar zayıf kalıyor.

Güzel kadınların büyüsüne -kadın zerafetinin sihrine karşı koymayı asla başaramamışımdır. Ama karşımda bir tanrıça, en çılgınca düşlerimin beau

ideali vardı. Locadan görebildiğim kadarıyla uzun boyluydu. Neredeyse heybetliydi. Dolgunluğu ve tournureu kusursuzdu. Başı (sadece arkasını görebiliyordum) Yunan Psyche'sininkinden bile güzeldi; zarif bir gaze âirienne başlığı bu güzel başı örtmekten çok sergiliyor gibiydi. Bana Apuleius'un ventum textilemini anımsattı. Sağ kolu locanın korkuluğundan sarkıyordu. Mükemmel simetrisi içimi hayranlıkla dolduruyordu. Bu muhteşem kolun üst kısmını şimdi moda olan tarzda bol kesimli ve dirseğin az altına kadar inen bir yeri örtüyordu; bunun altından daha ince kumaşlı, dantelli manşeti elinin üstüne kadar zarifçe uzanıyor, sadece o narin parmaklan açıkta bırakan ikinci bir elbise kolu görünüyordu. Bu parmaklardan birinde elmas bir yüzük parlıyordu. Bunun çok değerli bir mücevher olduğunu görür görmez anladım. Hayranlık uyandıracak kadar yuvarlak olan bileğinde göz kamaştırıcı bir mücevher aigrettesiyle bezenmiş bir bilezik vardı. Bu bilezik onu takan kişinin ne kadar zengin ve zevk sahibi olduğunu yanlış anlamaya meydan vermeyecek bir şekilde ortaya koyuyordu.

O kraliçe görünümlü kadına yarım saat taş kesilmişçesine baktım. “Yıldırım aşkı'nın ne demek olduğunu en sonunda anlamıştım. İçimde en güzel kadınlara karşı bile duymadığım, bilmediğim, bambaşka hisler kabarıyordu. Sanki aramızda manyetik bir ruhsal çekim vardı ve sadece görüşümü değil, karşımdaki o tapılası varlığa ilişkin tüm düşünce ve hislerimi de tamamen etkisi altına almıştı. Derinden, çılgınca, geri dönülmez bir şekilde âşık olduğumu görüyor, hissediyor, biliyordum. Hem de daha âşık olduğum kişinin yüzünü bile görmeden. Bu his öyle güçlüydü ki, yüzünün sıradan olduğu ortaya çıksa bile, inanıyorum ki pek azalmazdı. Gerçek aşk -yıldırım aşkı, öyle bambaşka bir şeydir ki onun yaratıcısı ve şekillendiricisi gibi görünen dış koşullardan aslında bütünüyle bağımsızdır.

O muhteşem görüntüye dalmışken, seyirciler arasındaki ani bir hareketlenme kadının yüzünü kısmen bana doğru çevirmesine yol açtı. Böylece profilini tamamen görebildim. Beklediğimden de güzeldi. Ama bir şeyi beni hayal kırıklığına uğratıyordu ki, ne olduğunu bilemiyordum. “Hayal kırıklığı" diyorum ama, aslında bu doğru sözcük değil. Hem sakinleşmiş, hem de büyük bir sevince kapılmıştım. İçimdeki kıpırtılar dinmiş, yerini şevkli bir dinginliğe bırakmıştı. Belki bunun sebebi yüzünün Meryem Ana'nınkini andırması ve anaç olmasıydı. Ama tek sebebin bu olamayacağını da hemen anlamıştım. Başka bir şey vardı -çözemediğim bir

sır- yüzündeki, ilgimi çok çekmesine karşın beni biraz da rahatsız eden bir ifade. Aslında genç ve hislerine kolayca kapılan adamlara her türlü aşırılığı yaptıran bir ruh halindeydim. Kadın yalnız olsa her şeyi göze alarak locasına girer ve onunla konuşurdum mutlaka. Ama neyse ki yanında iki kişi vardı -bir adam ve gene son derece güzel bir başka kadın. Bu kadın diğerinden birkaç yaş daha genç görünüyordu.

Yaşça daha büyük olan kadınla daha sonra bir şekilde tanışmak ya da o anda güzelliğini yakından görmek için yüzlerce plan tasarladım. Biraz daha yakınına oturacaktım, ama salon buna imkan vermeyecek kadar kalabalıktı. Son günlerde opera dürbünleri de demode olmuştu, bu yüzden yanımda bir tane olsa bile kullanamazdım. Umutsuzluğa kapılmıştım.

Sonunda arkadaşımdan yardım istemeye karar verdim.

“Talbot,” dedim, “opera dürbününü versene.”

“Opera dürbünü mü! Bende ne arar?” Başını sabırsızca tekrar sahneye çevirdi.

“Ama Talbot,” diye ısrar ettim, omzundan tutup çekerek, “dinlesene. Şu locayı görüyor musun? Şuradakini! Hayır -yanındaki. -Hayatında böyle güzel kadın gördün mü hiç?"

“Gerçekten çok güzelmiş,” dedi.

“Kim acaba?”

“Melekler adına, gerçekten bilmiyor musun? ‘Onu tanımaman senin tanınmadığını kanıtlar.’ Meşhur Madam Lalande -çağımızın par excellence güzeli. Herkes ondan bahsediyor. Çok da zenginmiş - dul - tam kafeslenecek kadın —Paris’ten yeni geldi."

“Tanışıyor musunuz?”

“Evet. Bu şerefe nail oldum.”

“Beni de tanıştırır mısın?”

“Elbette. Büyük bir zevkle. Ne zaman tanıştırayım?”

“Yarın birde. Seni B-Oteli’nden alırım.”

“Tamam. Simdi gözünü seveyim biraz sus."

Talbot’un bu son söylediğine uymak zorunda kaldım, çünkü akşamın geri kalanı boyunca gözlerini sahneden ayırmadı ve tek bir soruma ya da

lafıma bile karşılık vermedi.

Bu arada ben de gözlerimi Madam Lalande'dan ayırmıyordum. Sonunda yüzünün tamamını görmeyi başardım. Güzeller güzelliydi. Bunu zaten Talbot'tan önce yüreğim bana söylemişti -ama yine de halâ o anlayamadığım şey beni rahatsız ediyordu. Sonunda beni etkileyenin yüzündeki bir ağırbaşlılık, hüzün ya da daha doğrusu bezginlik ifadesi olduğuna karar verdim. Bu ifade genç ve taze görünüşünü biraz azaltıyor, ama ona meleksi bir duyarlılık ve görkem katıyordu. Bu da romantik hislerimi on misli güçlendiriyordu elbette.

Doya doya bakarken, birden kadının bakışlarımı fark ettiğini ve hafifçe irkildiğini görünce heyecanlandım. Bakışlarımı ondan bir anlığına bile ayıramıyordum. Yüzünü çevirdi ve yine başının bir keskiyle oyulmuşçasına biçimli arka tarafını gördüm. Birkaç dakika sonra, hâlâ bakıp bakmadığımı merak edercesine, yüzünü tekrar çevirdi ve delici bakışlarımla tekrar karşılaştı. İri ve kara gözlerini hemen aşağı çevirdi ve yanakları kıpkırmızı oldu. Ama başını ikinci kez geriye çevirmemesi beni şaşırttı. Kuşağından çifte camlı bir monokl çıkardı — bunu kaldırdı - ayarladı ve sonra bununla bana dakikalarca büyük bir dikkatle baktı.

Ayaklarımın dibine yıldırım düşse beni daha fazla şaşırtamazdı. Ama sadece şaşırmıştım -kesinlikle öfkelenmiş ya da tiksinmiş değildim. Oysa başka bir kadın böyle cüretkar davransa ya öfkelenir ya da tiksinirdim. Ama bana öyle sessizce — öyle soğukkanlılıkla — öyle sakince — öyle soylu bir edayla bakıyordu ki - bunda küçük düşürücü hiçbir şey yoktu. Hislerim sadece hayranlık ve şaşkınlıktı.

Monoklu ilk kaldırdığında bana çabucak baktığını, sonra tatmin olmuş göründüğünü ve monoklu indirmeye başladığını, ama tam o sırada sanki aklına yeni bir düşünce gelmişçesine tekrar kaldırdığını ve bu kez beni dakikalarca -en az beş dakika boyunca dikkatle incelediğini fark etmiştim.

Bir Amerikan tiyatrosunda son derece sıradışı olan bu tavır genel bir ilgi uyandırmıştı. Seyircilerden uğultular gelmeye başlamıştı. Ne yapacağımı bilemedim. Ama Madam Lalande hiç istifini bozmamıştı.

Merakını giderdikten sonra monoklu indirdi ve dikkatini tekrar sahneye yöneltti. Şimdi onu önceki gibi profilden görüyordum. Büyük bir kabalık olduğunu bile bile ona bakmayı sürdürdüm; sonra başını yavaşça bana doğru çevirdiğini gördüm ve sahneye bakar gibi yaparken, aslında beni

incelediğini anladım. Böylesine dikkat çekici bir kadının bu tavrının benim gibi kolay heyecanlanan birinde nasıl bir etki uyandırdığını söylememe gerek yok herhalde.

Beni bu şekilde on beş dakika kadar inceledikten sonra, yanındaki adamla konuşmaya başladı, ikisinin de bakışlarından benim hakkımda konuştuklarını anlayabiliyordum.

Konuşma bitince Madam Lalande tekrar sahneye bakmaya başladı ve birkaç dakika boyunca dikkati tamamen sahnede odaklanmış gibi göründü. Ama bu sürenin sonunda kuşağında asılı duran monoklü tekrar kaldırdığını ve seyircilerin tekrar başlayan uğultusuna aldırmadan beni, daha önce bana son derece büyük bir haz ve şaşkınlık yaşatmış olan o mucizevi tavrıyla tepeden tırnağa incelediğini görünce ne yapacağımı şaşırdım.

Beni hem çok heyecanlandıran —hem de iyice âşık eden bu beklenmedik tavrın üstümde cesaret kırıcı değil, tersine yüreklendirici bir etkisi oldu. Tutkularımın esiri olmuştum; bakışlarıma karşılık veren kadının varlığı ve muhteşem güzelliği dışında hiçbir şeyi görmüyordum. Fırsat kollamaya başladım ve herkesin dikkatinin operada olduğu bir anda hafifçe, ama açıkça eğilip selam verdim.

Kıpkırmızı kesildi — sonra gözlerini çevirdi - sonra bu cüretkarlığımın fark edilip edilmediğini anlamak için usulca etrafına bakındı — sonra yanında oturan adama eğildi.

Bir münasebetsizlik yaptığım hissine kapılmıştım. İçim içimi yiyordu. Yaptıklarımın hemen oracıkta herkese duyurulacağını düşünüyordum. Belki de ertesi gün tabancalar patlayacaktı. Ama kadının adama sadece opera broşürünü, hiç konuşmadan verdiğini görünce rahatladım. Ama hemen ardından, yine etrafa usulca bakındıktan sonra, parlak gözlerini tamamen benimkilere çevirdiğini ve sonra hafifçe gülümsediğini, inci gibi parlayan dişlerini sergilediğini ve başını hafifçe iki kez, açıkça olumlu bir anlamda salladığını görünce nasıl bir şaşkınlığa — nasıl derin bir zihinsel ve ruhsal hayrete kapıldığımı — nasıl afallayıp kendimden geçtiğimi belki biraz olsun anlayabilirsiniz.

O anda hissettiğim sevinci - esrikliği - neşeyi anlatmam gereksiz elbette. Dünyada aşırı mutluluktan delirmiş biri varsa, bu kişi o andaki bendim. Âşıktım. İlk kez âşık olmuştum -en azından öyle hissediyordum. Yüce bir aşktı benimkisi -anlatılamazdı. “Yıldırım aşkı”ydı. Üstelik karşılıklıydı da.

Evet, karşılıklıydı. Bundan bir an bile şüphe etmem için sebep yoktu. Böylesine güzel — böylesine zengin - böylesine olgun görünüşlü - böylesine soylu - böylesine yüksek sosyeteden - her açıdan saygıdeğer olduğunu hissettiğim Madam Lalande gibi birinin sergilediği o tavrı, başka nasıl yorumlayabilirdim ki? Evet, beni seviyordu -aşkıma karşılık veriyordu; beni en az benim onu sevdiğim kadar çılgınca - tavizsizce - hesapsızca - dizginsizce - sınırsızca seviyordu! Ama bu son derece zevkli hayallerim ve düşüncelerim opera perdesinin inmesiyle yanda kaldı. Seyirciler ayaklandı ve bunu her zamanki kargaşa takip etti. Hemen Talbot’un yanından ayrıldım ve bütün gücümle Madam Lalande’a yaklaşmaya çabaladım. Kalabalık yüzünden bunu başaramayınca sonunda vazgeçtim ve eve gittim. Elbisesinin eteğinin kenarına bile dokunamamıştım, ama ertesi gün Talbot'un beni onunla âdetlere uygun bir şekilde tanıştıracağını düşünerek kendimi teselli ediyordum.

Nihayet yarın oldu. Yani geçmesini sabırsızlıkla beklediğim uzun ve yorucu bir gecenin ardından en sonunda şafak söktü. Saat bire kadar vakit geçmek bilmedi. Ama İstanbul'un bile bir gün düşeceğini söylerler. O uzun bekleyiş de nihayet bitti. Saat biri çaldı. Son yankı da dinerken B-oteline daldım ve Talbot’un nerede olduğunu sordum.

“Gitti!” dedi Talbot’un uşağı.

“Gitti mi!” dedim, beş altı adım geriye sendeleyerek. “Bak arkadaş, bu tamamen ve kesinlikle imkansız. Bay Talbot gitmedi. Ne diyorsun sen?”

“Bay Talbot içeride değil diyorum o kadar efendim. Kahvaltıdan hemen sonra S-’ye doğru yola çıktı. Bıraktığı notta bir haftadan önce dönmeyeceğini yazmış.”

Dehşetten ve hiddetten donakalmıştım. Uşağa bir şeyler söylemeye çalıştım, ama konuşamıyordum. Sonunda öfkeden kıpkırmızı kesilmiş halde çekip gittim; bir yandan da Talbot’un yedi ceddine sövüp sayıyordum. Düşünceli dostum, il fanatico randevumuzu unutmuştu besbelli, hem de sözleşir sözleşmez unutmuştu. Hiçbir zaman verdiği sözü tutan biri olmamıştı zaten. Yapacak bir şey yoktu; bu yüzden kendimi olabildiğince sakinleştirmeye çalışarak sokakta kederle yürümeye başladım. Karşılaştığım her erkek tanıdığa Madam Lalande hakkında sorular soruyordum. Hepsi onu biliyordu -çoğu da görmüştü. Ama sadece birkaç haftadır şehirde olduğundan onunla tanışmış olan pek az kişi vardı. Bu

birkaç kişi de onunla henüz yeterince samimi olmadıklarından bizi tanıştıramazlardı. Yine üç arkadaşıma beni umutsuzluğa düşüren bu konuyu açarken, bahsettiğim kişi tesadüfen oradan geçti.

“İşte orada!" diye gürledi birinci arkadaşım.

“Amma da güzelmiş!" diye bağırdı İkincisi.

“Yeryüzünde bir melek!” diye haykırdı üçüncüsü.

Dönüp baktım. Sokakta üstü açık bir at arabası ağır ağır bize yaklaşıyordu. Arabanın içinde operada gördüğüm baş döndürücü kadın, locadaki o daha genç kadınla birlikte oturuyordu.

“Yanındaki de güzelmiş,” dedi ilk konuşan arkadaşım.

“Kesinlikle,” dedi İkincisi. “Hâlâ çok güzel. Makyajın mucizesi işte. Onu beş yıl önce Paris'te görmüştüm. Şimdi daha da güzelleşmiş. Hâlâ çok güzel -değil mi Froissart? Şey, yani Simpson.”

“Hâlâ mı!” dedim. “Tabii ki güzel. Ama onu yanındakiyle kıyaslamak bir saz mumunu akşam yıldızıyla -bir ateşböceğini Antares’le kıyaslamak gibi bir şey.”

“Ha! Ha! Ha! Simpson, sen yok musun sen -gözlem gücün müthiş." Sonra ayrıldık. Üçlüden biri oynak bir vodvil söylemeye başladı. Sadece şu kısmını işittim:

Ninon, Ninon, Ninon â bas—

A bas Ninon De L’Enclos![1]

(“Kahrolsun Ninon, Ninon, Ninon

“Kahrolsun Ninon de Lenclos!”)

Ancak bunlar olurken dikkatimi çeken bir şey, beni iyice heyecanlandırsa da, bir yandan da epey avutmuştu. Madam Lalande’ın, arabası yanımızdan geçerken beni tanıdığını fark ettim. Dahası bunu açıkça belli etmiş, beni bir melek gibi gülümseyerek kutsamıştı.

Ama onunla tanıştırılmak için Talbot’un köyden dönmesini beklemem gerekiyordu. Bu arada halka açık bütün saygın eğlence yerlerinde gezinip durdum. Sonunda ona ilk gördüğüm tiyatroda tekrar rastlayınca dünyalar benim oldu. Tekrar bakıştık. Ama bu ancak iki hafta sonra olmuştu. Bu süre

içinde her gün B----Oteli’ne gitmiş ve uşağın her seferinde verdiği “Daha dönmedi,” yanıtı karşısında sinir krizleri geçirmiştim.

Bu yüzden o akşam artık delirmeme ramak kalmıştı. Madam Lalande’ın Parisli olduğunu söylemişlerdi -Paris’ten yeni gelmişti. Aniden geri dönemez miydi? Talbot daha dönmeden o gidemez miydi? Bu gerçekleşirse onu sonsuza dek yitirmez miydim? Düşüncesi bile korkunçtu. Gelecekteki mutluluğum söz konusuydu. Bu yüzden erkekçe bir karar aldım. Oyun bitince bayanı evine kadar takip ettim, adresi not ettim ve ertesi sabah ona uzun ve ayrıntılı bir mektup gönderdim. Bu mektupta ona bütün hislerimi anlatıyordum.

Cesurca, açıkça -kısacası tutkuyla konuşmuştum. Hiçbir şeyi gizlememiştim —zayıflıklarımı bile. Birbirimizi ilk görüşümüzden bahsettim- bakışmamızdan. Beni sevdiğinden emin olduğumu söyleyecek kadar ileri gittim. Bu inancımı ve aşkımı göz önüne alarak cüretkarlığımı bağışlamasını istedim.

Yanıtı büyük bir sabırsızlıkla bekledim. Sonunda, sanki bir asır geçtikten sonra yanıt geldi.

Evet, gerçekten geldi. Belki romantik bir hayal kurduğumu düşüneceksiniz ama. Madam Lalande'dan -o dünyalar güzeli, zengin, herkesin taptığı Madam Lalande'dan gerçekten bir mektup aldım. Gözleri —büyüleyici gözleri soylu kalbini yalanlamamıştı. Gerçek bir Fransız kadını gibi davranarak geleneklere boşvermiş, aklının -doğal arzularının sesine kulak vermişti. Teklifimi hor görmemişti. Sessiz kalmamıştı. Mektubumu açmadan geri göndermemişti. Hattâ bana o zarif parmaklarıyla yazdığı bir mektup bile göndermişti. Mektupta şunlar yazılıydı:

“Mösyö Simpson, reca ederim gözel dilnizi iyi konuşmadığım için bağışlayın. Daa yeni geldim. L'êtudiere[2] fığsatım olmadı.

“Evet, özür diledikten sonra şimdi de helas[3] diycem! Mösyö Simpson, geğçeği anladınız. Daa fazla konuşmama geğek vag mı? Hêlas! Çok mu fazla konuşugorum?”

“EUGENIE LALANDE"

Bu soylu notu milyon kere öptüm. Artık iyice kendimi kaybetmiş olduğumdan, başka binlerce aşırılık da yapmış olmalıyım, ama şimdi

anımsamıyorum. Talbot hâlâ dönmemişti. Ah! Yokluğunun arkadaşına çektirdiği acıları biraz olsun bilse, hemen yardımıma koşmaz mıydı? Ama hâlâ dönmemişti. Ona yazdım. Cevap gönderdi. Acil bir işi çıkmıştı -ama yakında dönecekti. Bana sabretmemi — kendime hakim olmamı - yatıştırıcı kitaplar okumamı -beyaz Ren şarabından sert içkiler içmememi - ve felsefenin yardımına başvurmamı öğütlüyordu. Sulak herifi Madem kendisi gelemiyordu, mantıklı olan her şey adına, bana bir takdim mektubu da mı gönderemezdi? Ona tekrar yazdım ve hemen bir tane göndermesini İstedim. Mektubum geri geldi, uşağının yazdığı bir notla birlikte. Alçak herif köye, efendisinin yanına gitmişti:

“Dün S-' den ayrıldı. Nereye gittiğini, ne zaman döneceğini söylemedi. El yazınızı tanıdığımdan mektubunuzu geri göndermenin daha iyi olacağını düşündüm. Çünkü hep telaşlı olduğunuzu biliyorum."

“Saygılarımla, STUBBS"

Bunu okuduktan sonra hem uşağa, hem de efendisine sunturlu küfürler savurdum elbette. Ama kızmanın faydası yoktu. Sızlanmak da beni avutmuyordu. Gene de, cüretkarlığım sayesinde son bir seçeneğim daha vardı. Şimdiye kadar hep işe yaramıştı ve bu kez de aynı şeyi yapmaya karar verdim. Hem Madam Lalande ile aramızda geçenlerden sonra, teklifsiz bir hareketimi nasıl uygunsuz olarak görebilirdi ki? Mektup olayından beri evini gözlüyordum. Böylece her akşam yanına sadece zenci bir uşak alarak kaldığı evin karşısındaki meydanda yürüyüşe çıktığını keşfetmiştim. Orada, o sık koruların gölgelerinde, tatlı bir yaz ortası akşamının gri loşluğunda yanına yaklaşıp onunla konuşmaya başladım.

Yanındaki uşağı kandırmak için Madam’ın eski bir tanıdığıymış gibi kendimden emin bir tavır takındım. Madam Parislilere yakışır bir incelikle ne yapmak istediğimi hemen anladı ve beni selamlayıp minik, muhteşem elini uzattı. Uşak hemen geri çekildi. Madam ile yalnız kalmıştık. Kalplerimiz dolup taşıyordu. Aşkımızdan uzun uzun bahsedip içimizi döktük.

Madam Lalande İngilizceyi yazdığından bile daha az konuşuyordu. Bu yüzden Fransızca konuşmak zorundaydık. Aşka çok uygun olan bu güzel

dille ateşli doğamın aceleciliğini birleştirip, olabildiğince kibar bir şekilde ona hemen evlenme teklif ettim.

Bu sabırsızlığım karşısında gülümsedi. Bana her şeyin bir yeri ve zamanı olduğunu, aceleciliğin hiçbir şey kazandırmayacağını söyledi. Arkadaşlarıma onunla tanışmak istediğimi düşüncesizce söylediğimi fark etmişti. Böylece henüz tanışmadığımızı belli etmiştim. Böylece ilk ne zaman tanıştığımızı gizleme imkanımız kalmamıştı. Sonra kıpkırmızı kesildi ve daha yeni tanıştığımızı söyledi. Hemen evlenmemiz son derece uygunsuz — yakışıksız - outre olurdu. Bunu öyle hoş bir nalvele ile söylemişti ki, üzülmeme karşın ikna oldum. Beni gülerek düşüncesizlikle - ihtiyatsızlıkla suçlayacak kadar ileri gitti. Onu aslında tanımadığımı - beklentilerini, ilişkilerini, toplumsal konumunu hiç bilmediğimi anımsatı. Derin derin iç geçirerek bana teklifimi tekrar düşünmem için yalvardı. Hislerimin aşk değil hoşlanma - gerçekleşmesi imkansız bir hayal — anlık bir düş ya da fantezi - yüreğimden çok hayal gücümden kaynaklanan temelsiz ve çürük bir kurgu olduğunu söyledi. Bunları o tatlı alacakaranlık kararırken ve bizi giderek karanlığa gömerken söyledi. Sonra, bir perininkini andıran eliyle bana hafifçe dokunarak, söylediği her şeyi bir anda, tatlı bir şekilde çürütüverdi.

Elimden geldiğince -gerçek bir âşık gibi karşılık verdim. Uzun uzun konuştum. Aşkımdan, sadakatimden -onun güzelliğinden ve benim hayranlığımdan ısrarla bahsettim. Son olarak da âşıkların yoluna çıkan engelleri — gerçek aşkın yolunun asla engebesiz olmadığını — bu yüzden o yolu gereğinden fazla uzatmanın açıkça tehlikeli olduğunu ikna edici bir ateşlilikle vurguladım.

Bu son sözlerim onu biraz yumuşatmış gibiydi. Ama yine de henüz üstünde doğru dürüst düşünmediğimden emin olduğu bir engelin varlığından bahsetti. Bu hassas -özellikle bir kadın için çok hassas bir noktaydı. Bundan bahsederken kendi duygularını feda etmiş oluyordu. Ama benim için her şeyi feda edebilirdi. Yaş meselesinden bahsetti. Aramızdaki yaş farkının gerçekten -gerçeklen farkında mıydım? Bir kocanın karısından birkaç yaş —hattâ on beş yirmi yaş- büyük olması dünyanın gözünde kabul edilebilir, hattâ uygun bir şeydi. Ama o bir kadının asla kocasından yaşlı olmaması gerektiğine inanmıştı hep. Ne yazık ki bu anormal tutarsızlığa sık sık rastlanıyordu! Bu evlilikler mutsuzluk getirirdi. Benim yirmi iki yaşında

olduğumun farkındaydı. Ama ben Eugênie'imin benden ne kadar yaşlı olduğunun farkında değildim galiba.

Bütün bunları öyle soyluca - öyle içten bir vakarla söylüyördu ki, beni mest etti - büyüledi - zincirlerimi bir daha asla çözülmeyecek şekilde perçinledi. Sevinçten içim içime sığmıyordu; kendimi zor zaptediyordum.

“Eugênie, lallım," diye haykırdım. “Neler söylüyorsun? Evet, yaşça benden biraz büyüksün. Ama ne olmuş yani? Dünyanın gelenekleri saçmalıktan başka bir şey değil. Bizim gibi sevenler için bir yıl ya da bir dakika ne fark eder? Yirmi iki yaşında olduğumu söylüyorsun. Evet, hatta yirmi üçümde sayılırım. Sen ise Eugênie, hayatım, bence en fazla - bence en fazla - en fazla -en — fazla - en - fazla —"

Burada bir an sustum. Madam Lalande'ın sözümü kesip gerçek yaşını söylemesini bekliyordum. Ama Fransız kadınları genellikle dolambaçlı yolları tercih eder. Utandırıcı bir soruya mutlaka işlerine gelen şekilde karşılık verirler. Eugênie de son birkaç dakikadır göğsünde bir şeyler aramaktaydı. Sonunda yere, çimenlerin arasına bir minyatür düşürdü. Hemen eğilip onu aldım ve kendisine uzattım.

“Sizde kalsın!” dedi, en çekici gülümsemelerinden biriyle. “Lütfen sizde kalsın. Gerçi beni olduğumdan güzel gösteriyor ama... Bu arada arkasını okursanız belki sorunuzun cevabını orada bulursunuz. Hava epey karardı — ama sabahleyin bakabilirsiniz. Bu arada bu gece kavalyem olmanızı istiyorum. Arkadaşlarımla küçük bir müzik levêesi düzenliyoruz. Birbirinden güzel şarkılar dinleyeceksiniz. Biz Fransızlar Amerikalılar kadar resmiyet meraklısı değilizdir. Sizi eski bir arkadaşım olarak tanıtıp içeri sokmam çok kolay olacak.”

Sözünü bitirince koluma girdi. Onu evine götürdüm. Burası oldukça güzel bir köşktü. İçinin de zevkli döşenmiş olduğunu düşünüyorum. Ama bu konuda kesin bir şey söyleyemem, çünkü köşke vardığımızda hava yeni kararmıştı; Amerika'da yüksek sosyetedekilerin köşklerinde yazları, günün o en hoş saatinde genellikle ışık yakılmaz. Gelişimizden bir saat kadar sonra ana oturma odasında tek bir abajur yakılınca bu odanın son derece zevkli, hattâ görkemli bir tarzda döşenmiş olduğunu gördüm gerçi, ama süitin diğer iki odası (ki davetlilerin çoğu bu iki odadaydı) tüm akşam boyunca oldukça hoş bir loşluk içindeydi. Partidekilere aydınlık ve karanlık arasında seçim yapma fırsatı vermek oldukça yerinde bir âdettir ve

denizaşırı dostlarımızın yapabileceği en iyi şey de bunu hemen benimsemekti.

O akşam hayatımın kesinlikle en güzel akşamıydı. Madam Lalande arkadaşlarının müzik kabiliyetini abartmamıştı. Dinlediğim şarkıların daha güzellerini sadece Viyana'da işitmiştim. Enstrüman çalan pek çok kişi vardı ve cesaret alarak çok sayıda ufak tefek kusurlarımdan büyük bir açıklıkla bahsettim. Bununla da kalmayıp ahlaki, hattâ fiziksel kusurlarımı da anlattım; ki bunları anlatmak, daha da güç olduğundan, aşkın daha da kesin kanıtıdır. Okuldaki düşüncesizliklerimden - aşırılıklarımdan - içki alemlerinden -borçlarımdan - çapkınlıklarımdan bahsettim. Hattâ bir zamanlar başıma bela olan öksürük nöbetlerini - kronik romatizmamı - kalıtımsal bir gut hastalığından biraz muzdarip olduğumu - ve son olarak da gözlerimin, bunu özenle gizlememe karşın epey bozuk olduğunu birer birer anlattım.

“Bu son söylediğin şey,” diye güldü Madam Lalande, “kesinlikle son derece patavatsızca bir itiraf. Çünkü bunu söylemesen kesinlikle anlayamazdım. Bu arada," diye devam etti (yanakları birden kıpkırmızı kesilmişti; odanın loşluğunda bile seçiliyordu) “bu arada, mon cher ami, boynumdan sarkan şu küçük oküler aleti hatırlıyor musun?”

Konuşurken beni operada şaşkına çevirmiş olan o çifte camlı monoklü parmaklarının arasında evirip çeviriyordu.

“Evet! Çok iyi hatırlıyorum," diye haykırdım, monoklu incelemem için bana uzatan zarif eli tutkuyla sıkarak. Oldukça karmaşık ve mükemmel bir aletti bu. Telkari ve kabartma süslemeleri muhteşemdi. Üstündeki parlak mücevherlerin çok değerli olduğunu o loş ortamda bile görebilmiştim.

“Eh bien! Mon ami," diye devam etti, beni çok şaşırtan empressement bir edayla. “Eh bien Mon ami, benden paha biçilmez olduğunu düşündüğünüz bir lütufta bulunmamı istiyorsunuz. Yarın sizinle evlenmem için yalvarıyorsunuz. Bu yakarışlarınıza -ve kalbimin sesine- kulak verirsem, benim de sizden küçük, küçücük bir iyilik istemeye hakkım olmaz mı?”

“Ne istersen yaparım!" diye öyle bir haykırdım ki, az kalsın herkesin dikkatini üstümüze çekiyordum. Zaten onlar olmasa hiç düşünmeden Madam Lalande'ın ayaklarına kapanacaktım. “Ne istersen yaparım aşkım, Eugenie'im, hayatım! Ne istersen! Söyle yeter!"

“Öyleyse beni elde ettin demektir mon ami," dedi. “Sonunda itiraf ettiğin şu küçük hastalık - fizikselden çok zihinsel olan o küçük hastalık - bence gerçek doğanın soyluluğuna hiç yakışmıyor. Açık kalpliliğinle hiç uyuşmuyor. İzin verirsen daha da ileri gideyim -bence başını eninde sonunda belaya sokacak. Senden gözlerinin bozuk olduğunu gizlemekten vazgeçmeni istiyorum. Bunu benim için yap. Gözleri bozuk olanlar gözlük kullanır. Sen bunu reddetmekle gözlerinin bozuk olduğunu da reddetmiş oluyorsun. Bu yüzden lütfen beni anla ve gözlük tak. Hayır, sus! Bunu benim için yapacağını biliyorum. Elimde tuttuğum şu küçük oyuncağı al. Görmeyi son derece kolaylaştırmasına karşın, mücevher olarak pek değerli sayılmaz. Şöyle —ya da şöyle yaparsan gördüğün gibi gözlük şekline sokup takabilirsin. Ya da yelek cebinde monokl olarak taşıyabilirsin. Ama onu gözlük olarak kullanmanı istiyorum. Bunu benim için yapacağını biliyorum."

Bu talep —itiraf etmeli miyim?- kafamı allak bullak etmişti. Ama öyle bir şekilde söylenmişti ki, reddetmem imkansızdı elbette.

“Peki!” diye haykırdım, elimden geldiğince ateşli görünmeye çalışarak. “Peki! Seve seve kabul ediyorum. Sana bütün hislerim feda olsun. Bu gece bu monoklü, bir monok olarak kalbimin üstünde taşıyacağım. Ama sana karım deme hazzını tadacağım sabahın ilk ışıklarında onu -burnumun üstüne koyacağım ve, pek romantik ve şık olmasa da, kesinlikle daha faydalı olacağını bildiğim bu yerde sürekli taşıyacağım. Senin için."

Sonra ertesi günün hazırlıkları üstüne konuştuk. Nişanlımdan Talbot'un şehre yeni gelmiş olduğunu öğrendim. Onu hemen gidip almalı ve bir arabayla getirmeliydim. Soiree ikiden önce dağılmazdı. Araba ikide kapının önünde olmalıydı. Madam L. çıkanların arasına karışıp o hengamede fark edilmeden rahatça arabaya binebilirdi. Sonra hemen bizi bekleyen bir papazın evine gidecektik. Orada evlenecek, Talbot’u evine bırakacak ve Doğuya kısa bir yolculuğa çıkacaktık, insanların ne diyeceği umurumuzda değildi.

Bütün bunları planladıktan sonra hemen kalkıp Talbot’u aramaya gittim. Ama yolda kendime engel olamadım ve minyatüre bakmak için bir otele girdim. Bunu yapmak için gözlüğü taktım. Karşımdaki yüzün güzelliği şaşırtıcıydı! Ah o iri parlak gözler! O mağrur Yunanlı burnu! O kara, uzun bukleler! "Ah!” dedim baygın baygın. “Sevgilime de bu yüz yakışır!"

Arkasını çevirince "Eugênie Lalande -yirmi yedisinden yedi ay almışken" yazısını gördüm.

Talbot’u evinde buldum ve hemen muhteşem haberi verdim. Başta çok şaşırdı tabii, ama sonra beni hararetle kutladı ve elinden gelen her türlü yardımı yapacağına söz verdi. Kısacası planladığımız her şeyi harfiyen gerçekleştirdik. Ertesi sabah ikide, evlendirilmemizden on dakika sonra küçük bir at arabasında, yanımda Madam Lalande’la -yani Bayan Simpson’la- oturuyordum. Şehirden hızla, kuzeydoğu yönünde çıkıyorduk.

Talbot bütün gece uykusuz kalacağımız için önce C_’ye. şehirden yirmi mil kadar uzaktaki bir köye uğramamızı, kahvaltı etmemizi ve biraz dinlenmemizi, yola ondan sonra devam etmemizi tavsiye etmişti. Bu yüzden arabamız saat tam dörtte köy otelinin önünde durdu Sevgili karımın arabadan inmesine yardım ettikten sonra hemen kahvaltı siparişi verdim. Bizi küçük bir salona soktular ve burada oturup beklemeye başladık

Hava ağarmaya başlamıştı. Yanımdaki meleğe büyülenmiş gibi bakarken aklımdan bir düşünce geçti: Güzeller güzeli Madam Lalande’ı, onunla tanıştığımdan beri ilk kez gün ışığında yakından görüyordum.

“Ve şimdi, mon ami," diyerek elimi tuttu, beni daldığım bu düşüncelerden çekip alarak, “ve şimdi, mon cher ami, artık ayrılmaz şekilde bütünleştiğimize göre — tutkulu yakarışlarına karşılık verdiğime ve anlaşmamızın bana düşen kısmını yerine getirdiğime göre - umarım senin de bana yapacak küçük bir iyiliğin - yapacağına söz verdiğin küçücük bir iyilik olduğunu unutmamışındır. Ah! Bir düşüneyim! Hatırlayayım! Evet, Eugênie’ine dün gece verdiğin sözü kelimesi kelimesine hatırlıyorum. Dinle! Şöyle demiştin: "Peki! Seve seve kabul ediyorum! Sana bütün histerim feda olsun. Bu gece bu monoklu, bir monokl olarak kalbimin üstünde taşıyacağım. Ama sana karım deme hazzını tadacağım sabahın ilk ışıklarında, onu -burnumun üstüne koyacağım ve, pek romantik ve şık olmasa da, kesinlikle daha faydalı olacağını bildiğim bu yerde sürekli taşıyacağım. Senin için.’ Sözlerin aynen böyleydi, değil mi sevgili kocacığım?”

“Evet,” dedim. “Kusursuz bir hafızan var. Eugênie, güzelim, seni temin ederim ki verdiğim o küçük sözden dönmek niyetinde değilim. Bak! Bak da gör! Yakıştı -değil mi?” Gözlük şekline getirdiğim aleti büyük bir dikkatle takmıştım. Madam Lalande başlığını düzeltti, kollarını kavuşturdu,

sandalyesinde dimdik oturdu ve kaskatı kesildi. Ne yalan söyleyeyim, pek hoş bir manzara değildi bu.

“Aman Tanrım!” diye haykırdım, neredeyse gözlüğün kenarı daha burnuma değer değmez. “Tanrım! Aman Tanrım! Bu gözlüğün nesi var?” Gözlüğü hemen çıkarıp ipek bir mendille özenle sildim ve tekrar taktım.

Ama ilk seferki gibi, yine beni şaşırtan bir şey görmüştüm. Bu kez şaşkınlığım afallamaya dönüştü, öyle afallamıştım ki, dehşete kapılmıştım diyebilirim. İğrenç olan her şey adına, bu ne demek oluyordu? Gözlerime inanabilir miydim? İnanabilir miydim? Bütün mesele buydu. Şu - şu - allık mıydı? Ve şunlar - şunlar - Eugênie Lalande’ın yüzündeki kırışıklar mıydı? Ve ah! Jüpiter ve irili ufaklı tüm tanrılar adına! Dişlerine ne — ne — ne - ne olmuştu? Gözlüğü hiddetle yere atıp parçaladım ve ayağa fırlayıp ellerimi belime koyarak Bayan Simpson’ın karşısında durdum. Öfkeyle sımıyordum. Ama bir yandan da dehşet ve hiddetten donakalmıştım.

Madam Lalande’ın -yani Bayan Simpson'ın- İngilizceyi yazdığından bile daha az konuştuğunu söylemiştim. Bu yüzden genelde pek İngilizce konuşmazdı. Ama öfke bir kadına her şeyi yaptırır. O sırada Bayan Simpson’ın iyi bilmediği bir dilde konuşmaya kalkmasına yol açtı.

“Piki Mösyö!" dedi, beni dakikalarca hayretler içinde inceledikten sonra, “Piki Mösyö! Nulmuş yani? Nuldu şimdi? Ne şaştın? Madem beenmiyodun niye aldın?”

“Seni cadı!” dedim öfkeyle. “Seni - seni — seni rezil, adi kocakarı!"

“Kocakağı mı? Ben mi? Ben yok öyle çok yaşlı olmak! Ben vağ olmak sadece seksen iki yaşında."

“Seksen iki mi!" diye haykırdım, sendeleyerek duvara doğru gerilerken. “Seksen iki milyon habeş maymunu adına! Minyatürde ‘yirmi yedisinden yedi ay almışken' diyordu!”

“Evet! Öyle! Kesinlikle! Ama o poğtğe yapıldı elli beş yıl önce. İkinci kocamla, Mösyö Lalande’la evlendiğimde, ben yaptırdı poğtğeyi ilk kocamdan, Mösyö Moissart’dan kızım için."

“Moissart mı!” dedim.

“Evet, Moissart," dedi, telaffuzumla alay ederek. Doğrusu pek iyi telaffuz edememiştim. “Eee? Nulmuş de Moissart’a? Onun hakkında ne biliyon?"

“Hiçbir şey, seni yaşlı, korkunç yaratık! Hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Atalarımdan birinin de soyadı Moissart’tı, o kadar."

“Moissart’ın nesi vağ? Çok iyi biğ soyadı. Voissart da -bu da çok iğidir. Kızım, Matmazel Moissart, vağ evlenmek Mösyö Voissart’la. İkisinin de soyadı çok saygın."

“Moissart mı!” diye haykırdım. “Ve Voissart mı! Ne -ne demek istiyorsun?”

“Ne dimek mi istiyoğum? Moissart ve Voissart diyoğum. Bu arada Croissart’la Froissart da vağ tabii. Onlağdan da bahsetmeliyim. Kızımın kızı. Matmazel Voissart vağ evlenmek Mösyö Croissart’la. Sonğa kızımın torunu Matmazel Crolssarl vağ evlenmek Mösyö Froissart’la. Şimdi sen vağ bu ismi de kötülemek heğalde!"

"Froissart mı!" dedim. Gözlerim kararıyordu. Bayılacak gibiydim. “Moissart, Voissart, Crolssarl ve Froissart mı dedin?"

“Evet," diye yanıtladı, sandalyesinin arkalığına yaslanıp bacaklarını dümdüz uzatarak. "Evet, Moissart, Voissart, Croissart ve Froissart. Ama Mösyö Froissart, nasıl değsiniz, aptalın tekiydi. Senin gibi salaktı. Çünkü bu aptal Amêrique’ya gelmek için la belle France'ı teğk etmiş. Buğaya gelince de çok aptal, çok çok aptal biğ oğlu olmuş. Öyle duydum. Geğçi ben yok henüz onunla tanışmak. Ağkadaşım Madam Stephanie Lalande da yok onunla tanışmak. Adı Napoleon Bonaparte Froissart. Şimdi sen vağ bu ismi de kötülemek."

Bu konuşma ya uzunluğundan, ya da içeriğinden dolayı Bayan Simpson’ı epey heyecanlandırmıştı. Konuşmasını bitirince büyük bir çabayla doğruldu ve birden ayağa fırladı. Kalkarken iri takma göğüsleri yere düştü. Ayağa kalkınca dişlerini gıcırdattı, elini kolunu salladı, kollarını sıvadı, yumruğunu burnumun dibinde salladı ve son olarak da başındaki başlığı çekip aldı. Onunla birlikte son derece güzel siyah saçlarla bezeli değerli peruğunu da çıkarmıştı. Başlığı ve peruğu haykırarak yere fırlattı ve üstlerinde müthiş bir neşe ve öfkeyle bir fandango dansı yaptı.

Ben ise onun boşalttığı sandalyeye çökmüştüm. “Moissart ve Voissart!”diye mırıldanıyordum düşünceli bir şekilde, o dönerken — “Croissart ve Froissart!" - yine dönüyordu - “Moissart ve Voissart ve Croissart ve Napoleon Bonaparte Froissart! Seni anlatılamayacak kadar iğrenç yaşlı yılan seni, bu benim - bu benim - duyuyor musun? - Bu

benim?” Avazım çıktığı kadar bağırmaya başladım. “Bu b-e-e-e-nim! Ben Napoleon Bonaparte Froissart’ım! Tanrım, büyük-büyük-büyükannemle evlenmişim!"

Bayan Eugênie Lalande, yani Simpson -önceden de Moissart— aslında benim büyük-büyük-büyükannemdi. Gençliğinde güzeldi. Seksen iki yaşında bile genç kızlığındaki heybetli endamını, başının heykelsi biçimliliğini, gözlerinin güzelliğini ve Yunanlı burnuna hâlâ koruyordu. Bu fiziksel özellikleri ve incilerin, pudraların, allıkların, takma saçların, takma dişlerin, takma tournureların ve Paris’in en becerikli güzellik uzmanlarının sayesinde hâlâ o Fransız metropolünün en peu passees güzellerden biri olarak kabul ediliyordu. Aslında bu konuda meşhur Ninon de L’Endos'la boy ölçüşebilirdi.

Çok zengindi ve ikinci kez çocuksuz bir dul olarak kalınca Amerika'daki akrabasını, yani beni hatırlamıştı. Beni varisi yapmak için yanına ikinci kocasının uzak bir akrabasını, son derece güzel bir kadın olan Madam Stephanie Lalande'ı alarak Birleşik Devletler’e gelmişti.

Operada büyük-büyük-büyükannem ona baktığımı fark etmişti. Monokluyla beni inceleyince kendisine benzediğimi görerek şaşırmıştı. Varisinin şehirde olduğunu zaten biliyordu. Hemen araştırma yapmaya başlamıştı. Yanındaki adam kim olduğumu biliyordu ve ona söylemişti. Bunu öğrenince beni tekrar, bu kez daha dikkatle incelemeye koyulmuştu. Bu incelemenin beni nasıl heyecanlandırdığını ve taşkınlıklara sevk ettiğini ayrıntılarıyla anlattım zaten. Eğilip ona selam verince, tuhaf bir rastlantı eseri kimliğini öğrenmiş olduğumu zannedip selamıma karşılık vermişti. Oysa ben gözlerimin bozukluğu ve makyaj sanatı yüzünden o tuhaf kadının yaşı ve güzelliği konusunda yanılmıştım. Talbot'a kim olduğunu sorduğumda, yanındaki genç kadından bahsettiğimi sanmış ve bana doğruyu, yani onun "meşhur dul Bayan Lalande" olduğunu söylemişti.

Ertesi sabah büyük-büyük-büyükannem yolda Talbot'la karşılaşmıştı. Paris'ten eski bir tanıdığıydı. Doğal olarak benden bahsetmeye başlamışlardı. Talbot gözlerimin bozuk olduğunu açıklamıştı. Meğer gözlerimin bozuk olduğunu herkes biliyormuş, ama ben bundan habersizmişim. Yaşlı akrabam onun kim olduğunu bildiğimi sanmakla yanıldığını, aslında bir tiyatroda tanımadığım yaşlı bir kadına açıkça kur yaparak kendimi rezil ettiğimi anlamıştı. Bu ihtiyatsızlığımdan dolayı beni cezalandırmaya karar vermişti. Talbot’la bir plan yapmışlardı. Beni onunla

tanıştırmamak için kasıtlı olarak benden kaçmıştı. Ben sokaklarda soru sorarken herkes “güzel dul Madam Lalande’dan” bahsettiğimi sanmıştı elbette. Böylece Talbot’un kaldığı otelden çıktıktan kısa süre sonra karşılaştığım o üç adamın sözleri ve Ninon de L’Enclos’a yaptıkları gönderme açıklığa kavuşuyordu. Madam Lalande’ı gündüz vakti yakından görme fırsatım olmamıştı. Müzik soirêesinde de, gözlük kullanmamak konusundaki salakça zaafımdan dolayı yaşını anlayamamıştım. “Madam Lalande"dan şarkı söylemesi istendiğinde, kastedilen genç duldu. Şarkıyı söyleyen de aslında oydu. Büyük-büyük-büyükannem oyunu sürdürmek için aynı anda kalkıp onunla birlikte ana oturma odasındaki piyanonun başına gitmişti. Peşinden gitmeye kalksam bana bunun yakışıksız olduğunu söyleyecek, yerimde kalmamı isteyecekti. Ama sağgörülü davrandığımdan buna gerek kalmamıştı. Hayran kaldığım bütün o şarkıları, sevgilimin genç olduğu konusundaki inancımını pekiştiren o şarkıları söyleyen aslında Madam Stephanie Lalande idi. Monoklün hediye edilmesinin sebebi beni iyice alaya almaktı. Böylece beni yapmacıklı tavırlarım konusunda azarlama fırsatı bulmuştu. Yaşlı kadın o aletin camlarını benim yaşıma daha uygun camlarla değiştirmişti tabii. Aslında bana tam uyuyorlardı.

Papaz ise aslında papaz filan değil, Talbot’un bir arkadaşıydı. Ama kusursuz bir araba kullanıcısıydı. Papaz cüppesini çıkardıktan sonra bir palto giymiş ve o “mutlu çifti” taşıyan kiralık atlı arabayı kullanıp şehir dışına çıkarmıştı. Talbot da yanında oturmuştu. O iki alçak otelin arka salonundaki yarı-açık bir pencereden o dramanın dênouementini sırıta sırıta izlemişti. Sanırım ikisini de düelloya davet etmem gerekecek.

Ama sonuçta büyük-büyük-büyükannemin kocası değilim. Bu içimi öyle rahatlatıyor ki anlatamam. Ama şimdi öteki Madam Lalande’ın kocasıyım. Yaşlı akrabam ölümü halinde -ölürse tabii- beni tek varisi yapmakla kalmadı, aynı zamanda Madam Lalande’la aramı da yaptı. Sonuçta: Artık billets douxlara[4] paydos diyorum ve beni GÖZLÜKSÜZ gören kimse asla olmayacak.

Notlar

[1] Anne de Ninon de Lenclos (1620-1705) tanınmış erkeklerle yaşadığı ilişkiler kadar güzelliği ve zekasıyla da ünlü bir fahişeydi. La Fontaine, Racine, Molifcre ve ileri yaşlann-da genç Vohaire ile ilişkisi oldu.

[2] Öğrenmeye.

[3] Heyhat.

[4] Aşk mektupları.

Bay Thingum Bob'ın[1] Yazın Hayatı

"Goosetherumfoodle"ın Müteveffa Editörü

KENDİ KALEMİNDEN

Artık iyice yaşlandım ve Shakespeare ile Bay Emmons bile vefat ettiğine göre, benim de ölmem olanaksız değil. Bu yüzden artık yazın hayatından çekilip dinlenmeye, defne ağaçlarımla uğraşmaya karar verdim. Ama çekilirken ardımda sonsuza dek baki kalacak bir yapıt bırakmak istiyorum. Bu yüzden belki de en iyisi kariyerimin ilk yıllarını kaleme almam olacak. Aslında öyle uzun süredir tanınıyorum ki, halkın beni merak etmesini doğal karşılıyor, meraklarını gidermek istiyorum. Zaten yücelik mertebesine ulaşan insanların görevi de, arkalarında başkalarına yol gösterecek izler bırakmaktır. Bu yüzden okumakta olduğunuz bu yazıda (aslında ilk niyetim "Amerikan Edebiyatı Tarihi İçin Kısa Bir Hatırlatma" adını vermekti) beni şöhretin zirvesine çıkaran o uzun yolun başında attığım ilk adımları, o çok önemli ama zayıf ve titrek adımları ayrıntılarıyla anlatmaya çalıştım.

İnsanın çok eski ataları hakkında uzun uzadıya konuşması gereksizdir. Babam, Bay Thomas Bob yıllardır mesleğinin zirvesindeydi. Smug şehrinde berberlik yapıyordu. Dükkanı şehrin en önemli şahsiyetlerinin, özellikle de editörlerin uğrak yeriydi -bu insanlar herkeste derin bir saygı ve huşu uyandırır. Ben şahsen onlara tanrı gözüyle bakıyordum. "Sabunlamak" olarak bilinen işlem sırasında muhterem ağızlarından aralıksız olarak dökülen zekice ve bilgece sözleri can kulağıyla dinliyordum. İlk ilhamımı aldığım anı unutamam. "Gad-Fly"[2] dergisinin dahi editörü, yukarıda bahsettiğim işlem sırasında, "Tek Gerçek Bob Yağı'nı" (bu yağ, adını

yetenekli mucidinden, yani babamdan almıştı) öven eşsiz bir şiirini yüksek sesle okuyordu. Biz çıraklar etrafında toplanmış, dinliyorduk. Thomas Bob ve berber ortaklarının şirketi, bu coşkulu şiir karşılığında “Fly"ın editörüne indirim yapmıştı.

Yüce afflatus'u[3] ilk kez “Bob Yağı”nın o dahice dizeleriyle tattım. O anda kararımı verdim; büyük bir adam, büyük bir şair olacaktım. O akşam babamın önünde diz çöktüm.

“Babacığım,” dedim, “n’olur beni bağışla! Ama ruhum sabun köpüklerinin üstüne çıkmak istiyor. Dükkandan ayrılmakta kararlıyım. Editör olacağım -şair olacağım - “Bob Yağı” için dörtlükler kaleme alacağım. N’olur beni affet ve büyük bir adam olmama yardım et!"

“Thingum’cuğum,” diye karşılık verdi babam (bana zengin bir akrabamın soyadını isim olarak vermişlerdi), “Thingum’cuğum,” dedi beni kulaklarımdan tutup ayağa kaldırarak - “Thingum, evladım, sen tıpkı baban gibi mert ve içli bir insansın. Koca bir kafan var. Yani beynin büyük olsa gerek. Gelip bana bunları söyleyeceğini çok önceden tahmin etmiştim. Bu yüzden seni avukat yapmak istiyordum. Ama o mesleğin tadı kaçtı. Siyasette de para yok. Aslında seçimini iyi yapmışsın -editörlük en iyi meslek- aynı zamanda şair de olabilirsen -editörlerin çoğu şairdir zaten- bir taşla iki kuş vurmuş olursun. Seni teşvik etmek için çatı katında bir oda; kalem, mürekkep ve kağıt; bir uyak sözlüğü ve ‘Gad-Fly’ın bir nüshasını vereceğim. Başka da bir şey istemezsin, herhalde."

“Daha fazlasını istemem nankörlük olurdu,” dedim heyecanla. “Cömertliğin sınır tanımıyor. Karşılığında seni bir dahinin babası yapacağım.”

Böylece o mükemmel adamla yaptığım konuşma son buldu ve hemen işe koyuldum. Şair olacaktım, çünkü editör olmanın en iyi yolu buydu.

İlk şiir yazma girişimlerimde “Bob Yağı"na yazılan dörtlüklerin pek işime yaramadığını fark ettim. O dizelerdeki parlaklık beni aydınlatmak yerine gözlerimi kamaştırıyordu. Onların kusursuzluğu doğal olarak kendi yazdıklarımı iyice aşağılamama yol açıyordu. Bu yüzden epey bir süre boşa çabaladım. Sonunda aklıma dahilerinkine arada bir uğrayan türden son derece parlak ve orijinal bir fikir geldi. Fikir şuydu -ya da daha doğrusu uygulaması şöyleydi: Şehrin çok ücra bir semtine gidip oradaki bir sahaf dükkanından düzinelerce eski ve tanınmayan ya da unutulmuş kitap satın

aldım. Sahaf bana onları yok pahasına sattı. Bu kitaplardan, Dante diye birinin 'Cehennem'inin tercümesi olduğu iddia edilen birinden uzun bir paragrafı özenle kopya ettim. Bir sürü veledi olan Ugolino[4] diye bir adamdan bahsediyordu. İçinde adını unuttuğum biri tarafından yazılmış bir sürü eski piyes bulunan bir başka kitaptan da yine aynı titizlikle epey dize kopyaladım. Bu dizelerde "Tanrı'nın meleklerinden" ve "papazlarından", "lanetlenmiş cinlerden[5] ve bu gibi şeylerden bahsediliyordu. Kör bir adam tarafından yazılmış (ya Yunanlı, ya da Choctaw kızılderilisi -böyle gereksiz ayrıntıları hatırlayamam) bir kitaptan aşağı yukarı elli tane dize kopyaladım. Bunlar "Achilles'in gazabı'ndan[6] "topuk iltihabından ve başka bir şeylerden bahsediyordu. Hatırladığım kadarıyla yine kör bir adam tarafından yazılmış olan dördüncü bir kitaptan bir iki sayfa seçtim. Bunlarda "doludan" ve "kutsal ışıktan"[7] bahsediliyordu. [8] Gerçi kör bir adamın ışık hakkında yazması abestir, ama yine de dizeleri kendi çaplarında iyi sayılırdı.

Bu şiirlerin birer kopyasını çıkardıktan sonra hepsinin altına "Oppodeldoc" (bu ismin çok hoş bir tınısı var) imzasını attım. Sonra bunları birer zarfın içine koyup, hemen yayımlanmalarını ve teliflerinin ödenmesini talep eden birer notla birlikte belli başlı dört dergiye postaladım. Ancak bu iyi tasarlanmış plan başarısızlığa uğradı (oysa başarılı olsa, daha sonra büyük eziyetler çekmekten kurtulacaktım.) Böylece bazı editörlerin faka basmayacağını anlamış oldum. Yeni doğan umutlanma (transandantalistlerin şehrinde[9] dedikleri gibi) coup-de-grâce[10] (Fransızların dediği gibi) inmişti.

O dergilerin her biri, "Sizden Gelenler" köşesinde Bay "Oppodeldoc"u rezil etti. "Hum-Drum" ona şöyle saldırdı:

" 'Oppodeldoc' (her kimse) bize 'Ugolino' adını verdiği bir kaçıkla ilgili uzun bir tirat göndermiş. Ugolino'nun bir sürü çocuğu var. Hepsi de kırbaçlanmalı ve yemek yedirilmeden yatağa gönderilmesi gereken veletler. Bu tirat yavan ve sıkıcı. 'Oppodeldoc'un (her kimse) hayal gücü sıfır. Oysa acizane fikrimize göre hayal gücü ŞİİRİN salt ruhu değil, yüreğidir de. 'Oppodeldoc' (her kimse) yazdığı saçmalıkları 'hemen yayımlamamızı ve telifini ödememizi' talep etme küstahlığında bulunmuş. Biz böyle şeyleri ne yayımlarız, ne de onlar için para veririz. Ancak çiziktirdiği tüm saçmalıkları 'Rowdy-Dow'da, 'Lollipop'da ya da 'Goosetherumfoodle'da kolayca yayımlatabilir, şüphesiz."

Bence zavallı “Oppodeldoc”a biraz haksızlık ediliyordu. Ama en kötüsü “şiir" sözcüğünün büyük harfle yazılmasıydı. O dört seçkin harfte ne büyük bir öfke gizlidir!

Ama “Rowdy-Dow" da “Oppodeldoc’’u aynı şiddetle cezalandırmıştı. Şöyle yazıyordu:

" ’Oppodeldoc’ (her kimse) diye birinden son derece tuhaf ve küstahça bir mektup aldık. Bu ismi seçmekle aynı adı taşıyan yüce Roma imparatoruna saygısızlık etmiş. ‘Oppodeldoc’un (her kimse) mektubundan bir de son derece iğrenç ve anlamsız, değersiz bir şiir çıktı. ‘Tanrı'nın meleklerinden ve papazlardan’ bahsediyor. Böyle saçmalıkları ancak Nat Lee ya da ’Oppodeldoc’ yazabilirdi herhalde. Üstelik bu berbat şiir için ‘hemen ödeme yapmamız' talep ediliyor. Hayır, efendim -hayır! Biz böyle şeylere para vermeyiz. ‘Hum-Drum'a, 'Lollipop’a ya da 'Goosetherumfoodle'a gidin. O süreli yayınlar, onlara gönderebileceğiniz her türlü edebi süprüntüyü şüphesiz yayımlayacaktır. Hattâ teliflerini ödemeyi bile vaat edecektir."

Zavallı “Oppodeldoc”a gerçekten haksızlık ediliyordu. Ama asıl saldırı “Hum-Drum’’a, “Lollipop”a ve “Goosetherumfoodle”a yapılmıştı. Onlara "süreli yayınlar” -hem de italik harflerle- denmişti. Bu içlerine oturmuş olmalıydı.

“Lollipop”un saldırısı da en az diğerleri kadar vahşiceydi:

“ ‘Oppedoldec’ (müteveffa ünlülerin ismi ne kadar adice şekillerde kullanılıyor!) diye biri bize aşağıdaki türden elli altmış dize göndermiş:

Achilles'in gazabı Yunanlılara, sayısız acıların ' Korkunç evlatlarına vs. vs. vs. vs.,

" ‘Oppodeldoc'a (her kimse) en derin saygılarımızla şunu belirtmek isteriz ki, dergimizde her gün çok daha iyi dizeler yazmayan tek bir kişi bile yoktur. ‘Oppodeldoc' vezinsiz yazmış. 'Oppodeldoc' sayı saymayı öğrense iyi olur. Ama bu değersiz saçmalıkları niye bize (onca dergi varken bize!) göndermiş, bunları yayımlayıp kendimizi küçük düşüreceğimize nasıl inanabilmiş; bunu anlamamız mümkün değil. Bu saçmalıklar ancak ‘Hum-Drum’a, ‘Rowdy-Dow'a ya da ‘Goosetherumfoodle’a -adamlar 'Kaz Ana’nın Melodileri’ni orijinal şiir diye yayımlıyor- yakışır. Üstelik ‘Oppodeldoc’ (her kimse) bu zırvalar için bizden para isteyecek kadar

kendine güveniyor. ‘Oppodeldoc’ (her kimse) üste para verse bile bunları yayımlamayacağımızın farkında değil mi?"

Bunları okurken iyice ezilip büzüldüm. Giderek küçüldüğümü hissettim. Hele editörün şiirden horgörüyle "dizeler" olarak bahsettiği yerde artık tüy kadar hafiflemiştim. ‘Oppodeldoc’a gelince, o zavallıya gerçekten acımaya başlamıştım. Ama “Goosetherumfoodle”, “Lollipop"tan bile daha zalim çıktı:

“Kendine ‘Oppodeldoc’ diyen sefil bir müteşair, bize gönderdiği abuk sabuk ve gramer kurallarına hiç uymayan tumturaklı dizeleri yayımlayacağımızı ve bunlar için ona ödeme yapacağımızı hayal etmiş. Şiiri aşağıdaki anlaşılır dizeyle başlıyor:

‘Dolu, Kutsal Işık! Cennetin ilk bebeği.’

“ 'Anlaşılır,' diyoruz. Öyleyse ‘Oppodeldoc’ (her kimse) bize lütfen söylesin: ‘Dolu' nasıl ‘kutsal ışık’ olabilir? Biz onu her zaman donmuş yağmur diye bilirdik. Ayrıca donmuş yağmurun nasıl aynı zamanda hem ‘kutsal ışık' (ne demekse), hem de ‘bebek’ olduğunu açıklayabilir mi? Bebek terimi (eğer İngilizceden biraz anlıyorsak) genellikle yaklaşık altı haftalık küçük çocuklar için kullanılır. Ama bu saçmalıkları ayrıntılarıyla vermek gereksiz. Oysa ‘Oppodeldoc’ (her kimse) sadece bu cahilce deli saçmalarını ‘yayımlamamızı’ talep etmekle kalmıyor, üstüne üstlük bir de onlar için ödeme yapmamızı istemek gibi duyulmamış bir yüzsüzlükte bulunuyor!

“Tamam! - Pekala! - Aslında aklımızdan bu genç, kötü ve kendini beğenmiş şair bozuntusunu cezalandırmak için yazdığı saçmalıkları verbatim et literatim[11] yayımlamak bile geçti. Ona bundan büyük bir ceza veremezdik. Bunu yapacaktık da, ama okuyucularımızı sıkmamak için vazgeçtik.

" ‘Oppodeldoc’ (her kimse) bundan sonra yazacağı benzer yapıtları ‘Hum-Drum'a, ‘Lollipop’a ya da ‘Rowdy-Dow’a göndersin. Onlar böyle şeyleri hemen ‘yayımlar’. Zaten onlar her ay böyle şeyler 'yayımlıyor'. Onlara gönderin. BİZE hakaret ederseniz, cezasını çekersiniz."

Yıkılmıştım. “Hum-Drum”a, “Rowdy-Dow"a ve “Lollipop”a gelince, onların buna nasıl dayanabildiğine asla aklım ermedi. Onlar en küçük puntoyla yazılmışken (en kötüsü buydu - onların ne kadar küçük - aşağılık olduklarını ima ediyordu), BİZ ise dev büyük harflerle onlara tepeden

bakıyordu! -Ah, bu yenilir yutulur şey değildi! - Korkunç bir hakaretti. - Tacizdi. - O dergilerden birinin editörü olsam, elimden geleni ardıma koymaz, “Goosett-herumfoodle"ı mutlaka dava ederdim. Bunu “Hayvanlara Zulmü Engelleme Yasası" çerçevesinde yapabilirdim. “Oppodeldoc"a gelince (her kim idiyse),artık o herife tahammülüm kalmamıştı. Ona hiç acımıyordum. Salağın teki olduğu kesindi (her kim idiyse) ve bütün o hakaretleri hak etmişti.

Eski kitaplarla yaptığım deneyden iki sonuç çıkarmıştım: Birincisi, "dürüstlük en iyi yaklaşımdı"; İkincisi ise, Bay Dante ile o iki kör adamdan ve bütün o eski yazarlardan daha iyi yazamasam bile, en azından onlardan daha kötü yazamayacağım kesindi. Bu yüzden cesaretlendim ve “tamamen özgün’ (tıpkı dergi kapaklarında yazdığı gibi) bir şeyler yazmaya karar verdim. Bu uğurda çalışmaktan kaçınmayacaktım. Yine kendime “Gad-Fly" editörünün “Bob Yağı" üstüne yazdığı o muhteşem dizeleri örnek aldım ve o yüce tema üstüne bir methiye düzmeye karar verdim. Diğeriyle boy ölçüşecek bir şiir olacaktı bu.

İlk mısrada zorlanmadım. Şöyleydi:

Bir methime yazmak “Bob Yağı” üstüne

Ancak uyak sözlüğünden ‘üstüne’ ile kafiye yapan tüm sözcükleri dikkatlice arayıp çıkardıktan sonra, devam etmemin olanaksız olduğunu gördüm. Sonunda babamdan yardım istedim ve saatlerce derin derin düşündükten sonra şiiri şu şekilde kurduk:

Bir methiye yazmak “Bob Yağı” üstüne

Amma zor işmiş be.

(İmza,) SNOB. [12]

Evet, bu şiir pek uzun sayılmazdı. Ama Edinburgh Review’da dedikleri gibi, edebi bir eserin değerinin uzunluğuyla hiçbir ilişkisi olmadığını “öğrenecektim”. Quarterly ise “uzun çabalardan" sürekli bahseder durur, ama bunun mantığını anlamak mümkün değildir. Bu yüzden yarattığım ilk eserden memnundum. Şimdi bütün mesele bunu nerede yayımlatacağımdaydı. Babam onu “Gad-Fly"a göndermemi önerdi -ama ben iki sebepten dolayı bundan çekiniyordum. Editörün kıskanmasından korkuyordum -ayrıca özgün yazılara para ödemediğini de öğrenmiştim. Bu yüzden, epey düşündükten sonra, şiirimi daha kaliteli bir dergi olan

“Lollipop’’a göndermeye karar verdim. Bunu yaptıktarı sonra sonucu merakla, ama teslimiyet içinde beklemeye başladım.

Derginin bir sonraki sayısında şiirimin baş köşede yayımlanmış olduğunu gururla gördüm. Altına da şu önemli sözler, italikle ve köşeli parantez içinde yazılmıştı:

[Okuyucularımızın dikkatini "Bob Yağı" üstüne yazılmış bu mükemmel dizelere çekmek istiyoruz. Ne kadar yüce ve dokunaklı olduklarını söylememize gerek yok herhalde: -Okurken ağlamamak imkansız. Yine aynı yüce tema üstüne "Gad-Fly" editörünün yazdığı saçmalıklardan içi bulanmış olanlar bu iki şiiri karşılaştırmalıdır.

NOT. “Snob“un bir mahlas olduğu belli. Bu gizemli şairin gerçek kimliğini merak ediyoruz. Kendisi bizimle şahsen görüşmek ister mi acaba?"]

Bütün bunlar hakkımdı tabii, ama yine de itiraf etmeliyim ki, beklediğimden daha fazlaydı: -Bunu ülkem ve insanlık adına utanarak söylüyorum. Ama yine de hiç vakit kaybetmeden “Lollipop’’un editörüyle görüşmeye gittim. Şansım vardı. O beyefendiyi evinde buldum. Beni büyük bir saygıyla selamladı. Bana hayran olduğu belliydi ama, çok genç ve deneyimsiz göründüğümden olacak, biraz da babacan ve tepeden bakar bir hali vardı. Beni içeri davet ettikten sonra hemen şiirimden bahsetmeye başladı: -Ama alçakgönüllü olduğumdan bana yaptığı binlerce övgüyü burada yazmayacağım. Ama Bay Crab[13] (editörün adı buydu) öyle boşa övgü yağdıran biri değildi kesinlikle. Şiirimi büyük bir tarafsızlık ve beceriyle inceledi - arada birkaç küçük kusura dikkatimi çekmeyi de ihmal etmedi - bu yüzden nazarımda iyice yükseldi. “Gad-Fly”ı ise yerden yere vurdu tabii. Bay Crab’in o berbat dergi hakkında yaptığı titiz eleştirilerden ve korkunç saldırılardan payımı almak istemezdim. O zamana kadar “Gad-Fly"ın editörünü insanüstü bir varlık olarak görmüştüm hep. Ama Bay Crab gerçeği görmemi sağladı. O Sineğin[14] (Bay C. rakibinden böyle bahsederek onunla alay ediyordu) gerçek kişisel ve yazınsal yüzünü gösterdi. Sinek hak etmediği bir başarı elde etmişti. Berbat şeyler yazmıştı. Kötü bir gazeteciydi ve soytarının tekiydi. Alçağın biriydi. Yazdığı bir trajediyle bütün ülkeyi güldürmüş, bir komediyle bütün dünyayı ağlatmıştı. Üstelik kendisi (Bay Crab) üstüne bir hiciv yazma cüretinde bulunmuş ve ona “eşek” diyecek kadar küstahlaşmıştı. Bay Crab, Bay Fly hakkındaki düşüncelerimi yazıya dökmek istersem “Lollipop"un sayfalarının emrime

amade olduğunu söyledi. Bu arada, Fly dergisinin “Bob Yağı" üstüne rakip bir şiir yazdığım için bana saldıracağı kesindi. Bu yüzden kendisi (Bay Crab) özel ve kişisel çıkarlarımı koruma işini üstlenecekti. Eğer hemen adam olmazsam bu kendisinin (Bay Crab’in) suçu olmayacaktı.

Bay Crab susup soluklanınca (son söylediklerinin tek kelimesini anlamamıştım) çekinerek konuşmaya başladım. “Lollipop”un kapağında şöyle bir yazı vardı: “Yayımlamayı kabul ettiğimiz bütün yapıtlar için büyük paralar ödemekte ısrar ediyoruz: -Çoğunlukla tek bir kısa şiire verdiğimiz para bile ‘Hum-Drum’, ‘Rowdy-Dow’ ve ‘Goosetherumfoodle’ın toplam yıllık maliyetinden fazladır." Bu yüzden ben de şiirimin bedelinin ödenmesini beklediğime dair bir şeyler söyledim.

Bay Crab “bedel” sözcüğünü duyunca önce gözlerini, sonra da ağzını ardına kadar açtı. Böylece son derece kızgın ve vaklamak üzere olan yaşlı bir ördeğe benzedi; -ben sözümü bitirene kadar da öylece kaldı (arada sırada da müthiş bir şaşkınlığa kapılmışçasına ellerini sıkıca alnına bastırıyordu).

Sonunda sözümü bitirince koltuğuna çöktü. Sanki eli ayağı tutmaz olmuştu. Kolları iki yanından sarkıyordu. Ama ağzı hâlâ bir ördeğinki gibi açıktı. Ben bu tavrı karşısında şaşırmış ve kaygılanmıştım. Ne diyeceğimi bilemiyordum. Sonra birden ayağa fırlayıp çan ipine doğru koştu. Ama tam ipi çekecekken fikrini (her ne idiyse) değiştirdi ve bir masanın altına daldı. Dışarı çıktığında elinde bir sopa vardı. Tam bunu havaya kaldırırken (niyeti neydi bilemiyorum) birden yüzüne sevecen bir gülümseme yayıldı ve sakinleşip tekrar koltuğuna oturdu.

“Bay Bob,” dedi (yukarı çıkmadan önce kartvizitimi göndermiştim), “Bay Bob, sanırım siz çok genç bir adamsınız?”

Bunu doğruladım. Henüz on beşimde bile olmadığımı ekledim.

“Ah!” diye karşılık verdi. “Çok güzel! Şimdi anlıyorum - tamam, daha fazla konuşmayın! Bedel konusunda söylediklerinizde haklısınız: Aslında fazlasıyla haklısınız. Ama - ah - ah - dergimiz ilk yapıtlar - dediğim gibi, ilk yapıtlar için asla para ödemez. Anlıyorsunuz, değil mi? Aslında böyle durumlarda genellikle para alırız" [Bay Crab bu son kelimeleri söylerken sırıttı. “Genellikle ilk yapıtların yayımlanması için -özellikle de söz konusu olan bir şiirse- bize para verilir. Ayrıca Bay Bob, dergimiz bir ilke olarak Fransa’da dediğimiz şekliyle asla argent comptant[15] ödeme yapmaz: -

Eminim anlıyorsunuz. Yazı yayımlandıktan birkaç ay sonra - belki bir iki yıl sonra - dokuz ay içinde ödeme yapmayı garanti ederiz B işlerimiz sonraki altı ay boyunca yolunda' giderse tabii. Bay Bob, umarım bu açıklamadan tatmin olmuşsunuzdur." Bay Crab'in gözlerinde yaşlar belirmişti.

Böylesine mühim ve duyarlı bir insanı istemeden de olsa üzmek canımı sıkmıştı. Hemen özür diledim ve söylediği her şeyi kabul ettiğimi, ayrıca durumunun ne kadar hassas olduğunu da anladığımı belirttim. Bunları uygun bir dille söyledikten sonra yanından ayrıldım.

Çok kısa bir süre sonra bir sabah "uyandığımda artık ünlüydüm". Şöhretimin büyüklüğünü anlamak için o gün çıkan başyazılara bakmak yeterli olur. Bu yazılarda "Lollipop"un şiirimin yayımlandığı sayısından bahsediliyordu. Son derece açık seçik ve anlaşılır yazılardı. Yalnız her birinin sonunda "15 Eyl — 1 k."[16] gibi tuhaf bir cümle vardı ki, buna anlam veremedim.

Son derece dirayetli bir gazete olan ve edebi konulardaki saygınlığıyla tanınan "Owl"[17]da şunlar yazılıydı:

"LOLLIPOP! Bu mükemmel derginin Ekim sayısı öncekilerden de iyi. Artık bundan iyisi can sağlığı. Tipografisi ve kağıdı öyle güzel - resimleri öyle bol ve kusursuz- ayrıca içindeki okuyucu eserlerinin edebi değeri öyle yüksek ki - Lollipop'u ağır aksak giden rakipleriyle karşılaştırmak Hyperion'u bir Satirle karşılaştırmaya benziyor. Evet, 'Hum-Drum', 'Rowdy-Dow' ve 'Goosetherumfoodle' palavra sıkmakta daha iyi olabilirler, ama 'Lollipop' diğer açılardan rakip tanımıyor! Bu saygın mecmuanın maliyeti yüksek olsa gerek. Masraflarını nasıl karşılayabildiklerini anlayamıyoruz. Evet, her sayısı 100.000 satıyor ve abonelerinin sayısı da geçen ay dörtte bir arttı: Ama öte yandan yayımladıkları eserlere sürekli inanılmaz telifler ödüyorlar. Bay Slyass'in[18] 'Domuzlar' üstüne yazdığı eşsiz makale için tam otuz yedi buçuk sent aldığı söyleniyor. Editörü BAY CRAB iken ve SNOB ile Slyass gibilerinin eserlerini yayımlarken, 'Lollipop'un başarısız olması imkansız. Hemen abone olun. 15. Eyl - 1 k."

İtiraf etmeliyim ki, "Owl" gibi saygın bir gazetede çıkan bu yazı koltuklarımı kabartmıştı. İsmimin -daha doğrusu nom de guerreimin[19] -

yüce Slyass’inkinden önce yazılması ise beni çok sevindirmişti, her ne kadar bunu hak ettiğimi bilsem de.

Sonra “Toad” [20] da çıkan yazıyı okudum. Dürüstlüğü ve bağımsızlığıyla tanınan -dalkavukluk yapmayan ve akşam yemeği partileri düzenleyenlerin kulu kölesi olmayan bir gazeteydi bu:

'“Lollipop’un Ekim sayısı hem görsel, hem de edebi içeriği açısından piyasadaki diğer dergilerden çok daha üstün. Evet ‘Hum-Drum’, ‘Rowdy Dow’ ve' Goosetherum foodle’ın palavra sıkmakta daha iyi olduklarım kabul ediyoruz, ama ‘Lollipop' diğer açılardan rakip tanımıyor. Bu saygın derginin maliyeti yüksek olsa gerek. Masraflarını nasıl karşılayabildiklerini anlayamıyoruz. Evet, her sayısı 200.000 satıyor ve abonelerinin sayısı da son on beş günde üçte bir arttı: Ama öte yandan yayımladıkları eserlere her ay akla hayale sığmaz telifler ödüyorlar. Bay Mumblethumb’ın son eseri 'Çamur Havuzunda Monodi’ için tam elli sent aldığını öğrendik.

“Derginin bu sayısına özgün eserleriyle katkıda bulunanlar arasında (tanınmış editör BAY CRAB’in yanı sıra) SNOB, Slyass ve Mumblethumb’ı da görüyoruz. Bizce editörünkiler dışında dergideki en değerli eser ise gerçek bir mücevher: ‘Snob’un ‘Bob Yağı' üstüne yazdığı şiir. Ama okuyucularımız bu benzersiz bijounun[21] ismine bakıp da, onu adı kibar insanları rahatsız edecek kadar çirkin olan bir başka, zavallı şahsın yazdığı saçma sapan şiirle karıştırmasınlar. ‘Bob Yağı Üstüne’ yazılan bu yeni şiir, herkesin ‘Snob’un kimliğini merak etmesine yol açtı -ne de olsa bunun bir mahlas olduğuna şüphe yok. Neyse ki, biz bu sorunun yanıtına sahibiz. ‘Snob’ bu şehirde yaşayan Bay Thingum Bob’ın nom-de-plumeudur. Kendisi meşhur Bay Thingum’un (ismini ondan almıştır) akrabasıdır. Ayrıca eyaletin en saygın sülaleleriyle de kan bağı vardır. Babası Bay Thomas Bob, Smug’da yaşayan zengin bir tüccardır. 15 Eyl - 1 k."

Bu övgü dolu yazı beni çok etkilemişti -özellikle de “Toad” gibi tarafsız bir gazetede yayımlandığından. Sineğin “Bob Yağı”nı “saçma sapan" olarak tanımlanmasını ise son derece dokunaklı ve yerinde buluyordum. Ancak benim şiirime “mücevher” ve “bijou” denmesi biraz yetersiz geldi. Bu tanımlar yeterince etkileyici değildi. Yeterince prononcés[22] (Fransa’da dediğimiz gibi) değildi.

“Toad”u okumayı yeni bitirmiştim ki, bir arkadaşım elime “Mole” [23]un son sayısını tutuşturdu. Bu gazete olayların derinine inmesi ve editörlerinin açık, dürüst, kaliteli yazılarıyla ünlüydü. “Mole”da “Lollipop"tan şöyle bahsediliyordu:

“‘Lollipop'un Ekim sayısı yeni elimize geçti. Şunu itiraf etmeliyiz ki, daha önce hiçbir derginin nüshası bizi bu kadar tatmin etmemişti. Size de tavsiye ediyoruz. ‘Hum-Drum’, ‘Rowdy-Dow’ ve 'Goosetherumfoodle' örnek almalılar. Evet, boşa böbürlenmekte bu dergilerin üstüne yok, ama ‘Lollipop’ diğer açılardan rakip tanımıyor! Bu saygın derginin maliyeti yüksek olsa gerek. Masraflarını nasıl karşılayabildiklerini anlayamıyoruz. Evet, her sayısı 300.000 satıyor ve abonelerinin sayısı da son bir haftada yarı yarıya arttı: Ama Öte yandan yayımladıkları eserlere her ay şaşılacak kadar yüksek telifler ödüyorlar. Bay Fatquack’in bir aileyi anlatan son kısa romanı ‘Bulaşık Bezi’ için tam altmış iki buçuk sent aldığını öğrendik.

“Elimizdeki sayıya katkıda bulunanlar arasında BAY CRAB (tanınmış editör), SNOB, Mumblethumb, Fatquack ve diğerleri yer alıyor, ama editörün eşsiz yazılarından sonra, bizce en iyi eser ‘Snob’ mahlasını kullanan bir şairin kaleminden dökülen, elmas gibi değerli şiirdir. Yıldızı yeni parlayan bu şairin nom de guerresinin bir gün ‘Boz’u[24] gölgede bırakacağına inanıyoruz. ‘SNOB’un bu şehirde yaşayan zengin bir tüccarın, Bay Thomas Bob’ın tek varisi ve saygın Bay Thingum’un yakın akrabası olan Bay THINGUM BOB olduğunu öğrendik. Bay B.’nin takdire layık şiiri ‘Bob Yağı’ adını taşıyor -bizce bu biraz talihsiz bir başlık, çünkü berbat bir gazeteci olan zavallı bir serseri aynı konuyu ele alan saçma sapan bir şiir yazıp bütün şehri tiksindirmişti. Ancak neyse ki, bu iki şiiri birbiriyle karıştırmak olanaksız. 15 Eyl - 1 k."

“Mole” gibi açık görüşlü bir gazetenin şiirimi beğenmesi ruhumu hazza boğmuştu. Tek bir itirazım vardı: “Zavallı serseri” yerine “iğrenç ve zavallı, alçak, haydut ve serseri” dense daha iyi olurdu bence. Daha zarif olurdu. Ayrıca “elmas gibi” tanımının da, “Bob Yağı”nın mükemmelliğine hayran kaldığı belli olan “Mole”un fikirlerini ifade etmeye yetecek şiddette olmadığı kesindi.

“Owl”, “Toad” ve “Mole” da çıkan bu yazılan okuduktan sonra, aynı ikindi vakti elime “Daddy-Long-Legs”in bir nüshası geçti. Bu gazete kavrayışının derinliğiyle tanınırdı. “Daddy-Long-Legs”de şunlar yazılıydı:

“‘Lollipop’! Bu muhteşem derginin Ekim sayısı çıktı bile. Artık kimin en iyi olduğu iyice anlaşıldı. ‘Hum-Drum’ın, ‘Rowdy-Dow’un ve ‘Goosetherumfoodle’ın artık zaman zaman rekabet çabalarında bulunmalarına gerek kalmadı. Bu dergiler yaygara koparmakta ‘Lollipop’tan daha becerikli olabilir, ama ‘Lollipop’ diğer açılardan rakip tanımıyor! Bu saygın derginin maliyeti yüksek olsa gerek. Masraflarını nasıl karşılayabildiklerini anlayamıyoruz. Evet, her sayısı yarım milyon satıyor ve abonelerinin sayısı da son birkaç günde dörtte üç arttı: Ama Öte yandan yayımladıktan eserlere her ay ödedikleri telifler inanılmayacak kadar yüksek. Matmazel Cribalittle’ın, Devrim günlerini anlatan değerli öyküsü ‘York-Townlu Katy Başardı, Bunker-Hill’li Katy Başaramadı’ için tam seksen yedi buçuk sent aldığını biliyoruz.

“Bu sayıdaki en iyi yazılar ise editörün (tanınmış BAY CRAB’in) kaleminden çıkanlar elbette. Ama dergide SNOB; Matmazel Cribalittle; Slyass; Bayan Fibalittle; Mumblethumb; Bayan Squibalittle ve son olarak da yine onlar kadar değerli olan Fatquack'in çok sayıda değerli eseri de yer alıyor. Bu sayı gerçek bir dahiler geçidi.

" ‘SNOB’ imzalı şiirin genel beğeni topladığını gördük. Biz ise bunun az bile olduğu kanısındayız. Bu belagat ve sanat başyapıtının ismi ‘Bob Yağı’. Bir iki okuyucumuz aynı ismi taşıyan bir başka şiiri (?) belki hayal meyal da olsa hatırlayabilir. Gerçi bu midelerinin bulanmasına yetecektir şüphesiz. Bu diğer şiir şehrin kenar mahallelerinde dağıtılan hayasız dergilerden birinde aşçı yamağı olarak çalıştığına inandığımız sefil ve berbat bir gazeteci, bir dilenci ve cani tarafından yazılmıştır. Bu okuyucularımıza yalvarıyoruz: Tanrı aşkına o iki şiiri birbiriyle karıştırmayınız. Duyduğumuz kadarıyla asıl ‘Bob Yağı’nın yazarı BAY THINGUM BOB imiş. Kendisi büyük bir dahi ve alim olan bir beyefendidir. ‘Snob’ ise bir nom-de-guerreden başka bir şey değil. 15 Eyl - 1 k.”

Bu yerginin sonuç kısmını okurken haklı öfkemi dizginlemekte zorlanıyordum. “Daddy-Long-Legs"de o domuza, "Gad-Fly”ın editörüne açıkça sempatiyle - sevecenlikle - aşırı bir çekingenlikle yaklaşılıyordu. Bu yumuşak tavrın tek bir anlamı olabilirdi: “Daddy-Long-Legs” Sineğin tarafını tutuyordu - niyetinin beni yerin dibine geçirip onu yüceltmek olduğu açıktı. Biraz aklı olan herkesin anlayabileceği gibi, “Daddy’nin gerçek niyeti iddia ettiği gibi olsa, kendisini (yani “Daddy”yi) daha

dolaysız, daha keskin ve daha uygun sözlerle ifade edebilirdi. “Berbat gazeteci”, “dilenci”, “aşçı yamağı” ve “cani” sözcüklerinin kasti bir şekilde belirsiz ve kaçamak oldukları öyle açıktı ki -dünyanın en kötü şiirini yazmış adamı tasvir etmekte yetersiz kalıyorlardı. “Sahte övgülerle yermenin” ne demek olduğunu hepimiz biliriz. Peki ya Daddy'nin bu yaptığına ne demeliydi? Amacı açıkça zayıf saldırılarla yüceltmek değil miydi?

Ama “Daddy'nin Sinek hakkında söyledikleri beni ilgilendirmezdi. Benim hakkımda söyledikleri ise ilgilendirirdi. “Owl”, “Toad" ve “Mole"un yeteneğim hakkında söyledikleri onca şeyden sonra, “Daddy-Long-Legs” gibi bir gazetede benden sadece “büyük bir dahi ve alim” olarak bahsedilmesi yenilir yutulur şey değildi. Beyefendiymiş ha! Hemen kararımı verdim. “Daddy-Long-Legs"den yazılı bir özür talep edecektim. Kabul etmezlerse onlara savaş açacaktım.

Bu kararı verdikten sonra mesajımı Daddy'ye iletebilecek, güvenilir bir dost aramaya başladım. “Lollipop’un editörü bana saygı duyduğunu açıkça göstermişti. Bu yüzden sonunda bu konuda ondan yardım istemeye karar verdim.

Bay Crab’e niyetimi anlatırken yüzünde beliren ifade ve tavırları öyle tuhaftı ki, bunlara asla anlam veremeyeceğim herhalde. Yine çan ipine koştu ve sopayı kaptı; ördek gibi görünmeyi de ihmal etmedi. Bir ara sahiden vaklayacak sandım. Ama bir süre sonra yine yatıştı ve mantıklı konuşup davranmaya başladı. Ama ulak olmayı reddetti. Hattâ beni o mektubu göndermekten vazgeçirdi. Ama “Daddy-Long-Legs”in gerçekten de utanç verici bir haksızlık yaptığını -özellikle de “beyefendi ve alim” sıfatlarını kullanmakla- kabul edecek kadar samimi davrandı.

Bay Crab’le yaptığım bu görüşmenin sonuna doğru (beni gerçekten evladı olarak görüyor ve iyiliğimi istiyor gibiydi), bana hem biraz para kazanmak, hem de ünümü artırmak için “Lollipop”a Thomas Hawk adıyla yazılar yazmamı önerdi.

Bay Thomas Hawk’ın kim olduğunu söylemesi için yalvardım. Hem onun yerine nasıl geçecektim?

Bunun üzerine Bay Crab yine “gözlerini faltaşı gibi açtı” (Almanya'da dediğimiz gibi), ama sonra bu büyük şaşkınlıktan sıyrılıp ne demek istediğini açıkladı. Thomas Hawk derken aslında Tommy Hawk’ı kastediyordu -ama Tommy adi bir isim olduğundan onu Thomas yapmıştı.

Aslında bu “tomahawk”a, yani kızılderililerin savaş baltasına yapılan bir göndermeydi. Kötü yazarların kafa derisini yüzecektim.

Hamime eğer hepsi buysa, Thomas Hawk rolü için biçilmiş kaftan olduğumu söyledim. Bunun üzerine Bay Crab benden gücümü kanıtlamak için “Gad-Fly”ın editörünün işini hemen, olabildiğince sivri bir dille bitirmemi istedi. Bunu hemen yaptım, ilk “Bob Yağı” üstüne bir eleştiri yazısı yazdım. Bu yazı “Lollipop"un otuz altı sayfasını kapladı. Aslında Thomas Hawk rolünü oynamak benim için şiir yazmaktan çok daha kolay oldu. Çünkü tamamen sistematik hareket ettiğimden, bu yüzden işin üstesinden gelmekte zorlanmadım. Yöntemim şuydu: “Lord Brougham’ın Konuşmaları”, “Cobbett’in Tüm Eserleri”, “Yeni Argo Sözlüğü”, “Haddini Bildirme Sanatı”, “Küfür Dersleri" (büyük boy basım) ve “Lewis G. Clarke’ın Dil Üstüne Yazıları" adlı kitapları indirimli fiyattan (ucuza) satın aldım. Bu eserleri bir kaşağı ile ince ince doğradıktan sonra parçaları bir eleğe koydum. Edepli sayılabilecek her şeyi (sayıları çok azdı) böylece elekten geçirdikten sonra geri kalan sert sözleri büyük bir teneke biberliğin içine koydum. Bunun yan taraflarında büyük delikler vardı. Böylece bir cümleyi fiziksel zarar vermeden çekip çıkarabilirdim. Karışım artık kullanılmaya hazırdı. Thomas Hawk rolünü oynama vakti geldiğinde, bir büyük boy yazı kağıdına kaz yumurtası akı sürdüm. Sonra bunu da kitaplar gibi ince ince kestim -ama bu kez her sözcük okunabilsin diye daha dikkatliydim- ve bu parçaları da biberliğin içine, diğer parçaların yanına attım. Kapağını kapadıktan sonra biberliği iyice salladım. Böylece kağıt parçaları yumurtalı deli külahı kumaşına yapıştı. Sonuç mükemmeldi. Büyüleyiciydi. Aslında bu basit yöntemin sonucu hakkında yazılan övgüler emsalsizdi. Bütün dünya hayran kalmıştı. Başlarda biraz çekingendim -acemilikten dolayı-, bu yüzden yazının genelindeki bir tutarsızlık, bir acayiplik (Fransa’da dediğimiz gibi) beni biraz huzursuz etmişti. Birbirine uymayan (Anglo-Saksoncada dediğimiz gibi) sözcükler vardı. Çoğu tutarsızdı. Hattâ bazıları ters yazılmıştı. En kötüsü de bu ters yazılma meselesiydi zaten. Nerede ortaya çıksa cümleleri berbat ediyordu: -Bunlardan sadece Bay Lewis Clarke’ın paragrafları etkilenmemişti, çünkü öyle güçlü ve sağlamdılar ki, herhangi bir konum değişikliğinden etkilenmiyorlardı. Tepetaklak da dursalar hallerinden oldukça memnun görünüyorlardı.

“Bob Yağı” şiiri üstüne yazdığım eleştiriden sonra “Gad-Fly’ın editörüne ne olduğunu bilmiyorum. Herhalde ağlaya ağlaya ölmüştür. Şurası kesin ki, hemen ortadan kayboldu ve bir daha da onu gören olmadı.

Bu meseleyi gereğince hallettikten ve intikam meleklerini tatmin ettikten sonra, artık Bay Crab’in epey gözüne girmiştim. Beni “Lollipop"ta, yazar Thomas Hawk olarak işe aldı. Her ne kadar henüz para veremese de, tavsiyelerinden faydalanmama izin veriyordu.

“Thingum’cuğum," dedi bana bir akşam yemekten sonra, “kabiliyetini takdir ediyor ve seni öz evladım gibi seviyorum. Varisim olacaksın. Ölünce ‘Lollipop’u sana bırakacağım. Bu arada seni adam edeceğim -kesinlikle adam edeceğim- öğütlerimi hep dinlersen tabii. Yapman gereken ilk iş o ihtiyar domuzdan kurtulmak."

“Domuzdan mı?” dedim. “Hangi domuzdan? Aper[25] (Latincede dediğimiz gibi) mi? - Kim? - Nerede?”

“Babandan bahsediyorum,” dedi.

“Kesinlikle," diye karşılık verdim. “Domuzun tekidir."

“Zengin olacaksın Thingum,” diye devam etti Bay Crab. “Baban ise boynuna geçirilmiş bir değirmen taşı. Ondan hemen kurtulmalıyız.” (Bıçağımı çıkardım.) “Ondan hemen kurtulmalıyız,” diye devam etti, “sonsuza dek. Ayak altından çekilmeli -çekilmeli. Ama düşünüyorum da, onu tekmeleşen ya da sopayla dövsen ya da bir şekilde pataklasan daha iyi olacak."

“Şuna ne dersiniz?" diye bir öneride bulundum alçakgönüllülükle. “Önce tekmelesem, sonra sopayla dövsem, en sonunda da burnunu kıvırsam?"

Bay Crab bana birkaç saniye düşünceli düşünceli baktı. Sonra yanıt verdi:

“Bence bu çok iyi bir fikir, Bob - gerçekten çok iyi bir fikir - yani bir yere kadar - ama berberlerden kurtulmak çok zordur. Bu yüzden bence Thomas Bob’a bu saydığın şeyleri yaptıktan sonra, yumruklarınla da iki gözünü iyice morartsan, seni bir daha eğlence yerlerinde görmesini önlemiş olursun. Bundan sonra artık daha fazla bir şey yapabileceğini sanmıyorum. Ama onu sokaklarda biraz tekmeledikten sonra polise teslim edebilirsin. Ertesi sabah da sana saldırdığına yemin edip davacı olabilirsin.”

Bay Crab’in bana karşı beslediği muhabbetten çok etkilenmiştim. Verdiği mükemmel tavsiye de bunun kanıtıydı zaten. Çok da işime yaradı. Sonuçta o can sıkıcı ihtiyardan kurtuldum. Kendimi daha bağımsız, gerçek bir beyefendi gibi hissetmeye başladım. Gerçi parasızlık birkaç hafta canımı sıktı. Ama sonunda gözlerimi dört açarak ve burnumun dibinde olup bitenlere bakarak, bu meseleyi nasıl çözeceğimi anladım. Bu “mesele” sözcüğünün Latincesi rem imiş. Bu arada, söz Latinceden açılmışken, quocunque ne demek bilen var mı -ya da modo.[26] Planım çok basitti. “Snapping-Turtle”ın on altıda birini sudan ucuza satın aldım; -hepsi buydu. Bu işi hallettikten sonra cebime para girmeye başladı. Tabii bazı ufak tefek meseleleri de yoluna koymak gerekiyordu, ama bunlar planın parçası değil, sonucuydular. Örneğin kağıt, kalem ve mürekkep alıp hemen yazmaya başladım. Böylece bir dergi makalesini tamamladıktan sonra, buna “FOL-LOL, ‘Bob Yağı’nın Yazarından" başlığını verip “Goosetherumfoodle”a gönderdim. Ancak o dergi “Sizden Gelenler” köşesinde bunu “zırva” olarak değerlendirince, hemen makalenin ismini değiştirip “‘Hey-Dolandırın-Dolandırın’, Yazan: BAY THINGUM BOB, ‘Bob Yağı Mersiyesi'nin Yazarı ve Snapping-Turtle'ın Editörü’ yaptım. Bu düzeltmeden sonra onu tekrar “Goosetherumfoodle”a gönderdim. Beklerken bir yandan da “Turtle’’da her gün altı sütuna “Goosetherumfoodle"ın edebi değeri ve editörünün kişiliği üstüne felsefi ve analitik denebilecek incelemeler yayımladım.O haftanın sonunda “Goosetherumfoodle” tuhaf bir hata yaptığım fark etmişti: Ne idüğü belirsiz salağın teki tarafından yazılmış ‘Hey-Dolandırın-Dolandırın’ adlı aptalca bir makaleyi, ‘Bob Yağı’nın meşhur yazarının benzer isimli, bir mücevher gibi parlak ve değerli yazısıyla karıştırmışlardı". “Goosetherumfoodle” bu “son derece doğal hatadan büyük üzüntü duyuyor”, gerçek “Hey-Dolandırın-Dolandırın”ı derginin bir sonraki sayısında yayımlama sözü veriyordu.

Aslında ben “Goosetherumfoodle”ın gerçekten bir hata yapmış olduğunu düşünüyordum - bunu gerçekten düşünüyordum - o sırada böyle düşünüyordum —ve şimdi de başka türlü düşünmek için bir sebebim yok. Saygısızlık etmek gibi bir niyetim yok, ama “Goosetherumfoodle” kadar çok hata yapan dergi görmemiştim. O günden sonra “Goosetherumfoodle”ı sevmeye ve sonuçta edebi değerlerini görmeye başladım. “Turtle”da her fırsatta bunlar üstüne yazıyordum; ve son derece tuhaf bir rastlantı sonucunda -o insanı gerçekten düşündüren, kesinlikle şaşırtıcı raslantılardan biri sonucunda- “Goosetherumfoodle” ile ben nasıl karşılıklı fikirlerimizi

zaman içinde tamamen değiştirdiysek -nasıl tamamen bouleversement[27] (Fransa’da dediğimiz gibi) -nasıl tamamen çark ettiysek (Choctow kızılderililerinin oldukça etkileyici bu deyimiyle); aynı şey kısa süre sonra benimle “Rowdy-Dow” ve yine benimle “Hum-Drum" arasında da gerçekleşti.

Böylece, bu dahice hamleler sonucunda “cebime para girdi” ve ben muhteşem ve maceralı kariyerimde ilerleyip sonunda dünya çapında ünlü oldum. Böylece artık Chateaubriand gibi, “Tarih yazdım," diyebiliyorum -“Jai fait l’historie.”

Gerçekten de “tarih yazdım.” Geçmişimi kaleme aldığım bu parlak zamanda eylemlerim -eserlerim insanlığın malı. Tüm dünya tarafından biliniyorlar. Bu yüzden hızlı yükselişimin - “Lollipop"un bana miras kalışının - bu dergiyi “Hum-Drum"la birleştirişimin - sonra “Rowdy-Dow"u da satın alıp bu üç dergiyi birleştirişimin - ve en sonunda, geriye kalan son rakiple de anlaşıp ülkenin tüm edebiyat dergilerini birleştirerek her yerde “Rowdy Dow, Lollipop, Hum-Drum ve

GOOSETHERUMFOODLE” olarak tanınan dergiyi yaratışımın öyküsünü ayrıntılarıyla anlatmama gerek yok.

Evet, tarih yazdım. Şöhretim evrensel. Dünyanın en ücra köşelerinde bile tanınıyorum. Ölümsüz THİNGUM BOB’dan bir şekilde bahsetmeyen tek bir gazete bulamazsınız. Hepsinde, “Bay Thingum Bob şunu dedi, Bay Thingum Bob bunu yazdı, Bay Thingum Bob şöyle yaptı,” gibi şeyler yazılıyor. Ama ben alçakgönüllüyüm ve mütevazı bir yürekle ölüyorum. Sonuçta insanların “deha” demekte ısrar ettiği o tanımlanamaz şey nedir ki? Buffon’a - Hogarth’a katılıyorum - çalışkanlıktan başka bir şey değildir.

Bana bakın! - Öyle çok çalıştım - öyle çok didindim - öyle çok yazdım ki! Ey tanrılar söyleyin, yazmadım mı? Gevşemek nedir bilmedim. Gündüzleri masamda çalıştım, geceleri sabaha kadar okudum. Sarardım soldum. Beni görmeliydiniz -gerçekten görmeliydiniz. Sağa yaslandım. Sola yaslandım. Öne eğildim. Arkaya yaslandım. Dimdik oturdum. Téte baissée[28] (Kickapooların dediği gibi) oturdum ve başımı ak sayfalara eğdim. Ve bu arada sürekli - yazdım. İyi günde, kötü günde - yazdım. Açken, susuzken - yazdım. Gün ışığında, ay ışığında - yazdım. Ne yazdığımı söylemeye gerek yok. Tarz!

- Önemli olan buydu. Bunu Fatquack'ten öğrendim ve işte size bir örneğini sunuyorum.

Notlar

[1] Thingumbob: Şey, dalga, zımbırtı. - CN.

[2] At sineği. - ÇN.

[3] Yaratıcı ilham ruhu.

[4] Dante'nin Cehennem'inin meşhur bir bölümündeki karakter.

[5] Hamlet'te, babasının hayaletini gören Hamlet "Tanrı'nın melekleri vc papazları, koruyun bizi! / Sen iyi bir ruh musun, yoksa lanetlenmiş bir cin mi?" der.

[6] İlyada'dan.

[7] Milton'un Yitik Cennet'inin üçüncü kitabının başından. Homeros da, Milton da kördü.

[8] Poe burada bir çiftanlamlılıktan faydalanıyor. "Hail" sözcüğü hem "dolu", hem selam" anlamına gelir. Yani "Hail, Holy Light" cümlesinin çevirisi "Selam sana, kutsal ışık"tır. Ama "hail", öyküdeki karakterler tarafından "dolu" olarak anlaşılıyor. - ÇN'

[9] Boston.

[10] Ölüm darbesi.

[11] Kelimesi kelimesine.

[12] Züppe. - ÇN.

[13] Kusur bulan. - ÇN.

[14] Fly: Sinek. - ÇN.

[15] Nakil. - ÇN.

[16] Yayımcının yazının para karşılığı, bir defalığına yayımladığına dair notu.

[17] Baykuş. (YHN.)

[18] Kurnaz eşek. - ÇN.

[19] Mahlas.

[20] Kara kurbağa.

[21] Mücevher.

[22] Vurgulu.

[23] Köstebek. (YHN.)

[24] Charles Dikens'ın takma adı.

[25] Yabandomuzu.

[26] Poe herhalde quocumque modoyu kastediyor = Her nasıl olursa olsun.

[27] Takla attıysak.

[28] Başı eğik.

Wissahiccon’da Bir Sabah

Amerika’nın doğal güzellikleri çoğunlukla hem genel nitelikleri, hem de ayrıntıları bakımından Eski Dünya’nınkilerle -özellikle de Avrupa’nınkilerle kıyaslanır. Her bölge kendisininkinin daha güzel olduğunu savunduğundan, bu tartışma daha epey sürecek gibidir. Çünkü her iki taraf da bu konuda çok şey söylemiş olsa da, hâlâ söylenecek sözler var.

Kıyas yapmaya kalkışan İngiliz turistlerin göze en çok çarpanları, kuzey ve doğu sahillerimizi Amerika’nın, en azından Birleşik Devletler’in bahsetmeye değer yegane yerleri olarak görür gibidir. Fazla bir şey söylemezler, çünkü batı ve doğu yörelerimizin iç kısımlarındaki muhteşem doğal güzellikleri - örneğin engin Louisiana Vadisi’ni- pek bilmezler. Oysa buraları cennet gibidir. O gezginler ise genellikle turistik yerleri -Hudson’ı, Niagara’yı, Catskills’i, Harper’s Ferry’yi, New York göllerini, Ohio’yu, çıplak ovaları ve Mississippi'yi- gezerler. Buraları gerçekten de, kıyıları kuleli Ren Nehri’ni ya da ok gibi fırlayan mavi Rhone'un sularını[1] yeni görmüş birini bile etkileyecek kadar güzeldir. Ama sahip olduğumuz doğal güzellikler bu kadarla kalmaz. Aslında Birleşik Devletler’de o kadar çok sessiz sakin, bilinmeyen, neredeyse balta girmemiş yer vardır ki, gerçek bir ressam ya da Tanrı’nın yüce güzelliklerine âşık kültürlü biri, bunları az önce saydığım bütün o daha çok tanınan yerlere mutlaka yeğler.

Aslında bu ülkenin gerçek cennetleri kendi yerli turistlerimizin bile pek gitmediği yerlerdir. Hal böyleyken bir yabancı, ülkesinde yayıncısıyla Amerika hakkında sınırlı bir zamanda belirli uzunlukta bir yazı yazmak üzere anlaşmış bir yabancı, eline not defterini alıp ülkenin en tanınmış turistlik yerlerini gezmekten başka ne yapabilir ki!

Yukarıda Louisiana Vadisi’nden bahsettim. Dünyanın belki de en güzel doğal manzarası buradadır. Bu güzelliği hiç kimse yazıya dökememiştir. Taşkın güzelliği hayal gücü en kuvvetli insanlara bile ilham verebilir.

Aslında güzelliği tek niteliğidir. Yüce bir yanı yoktur. Lousiana Vadisi hafif engebeli arazisi, billur gibi dereleri, mis kokulu ormanları ve cıvıl cıvıl öten iri, parlak, rengarenk kuşlarıyla; yeryüzünün duyulara en hoş gelen doğa manzarasıdır.

Ama bu muhteşem yörenin bile en güzel yerlerine ancak patikalarla ulaşılabilir. Aslında Amerika’nın en güzel doğa manzaralarını görmek isteyen gezginler buralara trenle, istimbotla, atlı menzil arabasıyla ya da kendi arabalarıyla, hattâ at sırtında değil -ancak yaya olarak gidebilirler. Yürümek, derin dere çukurlarından atlamak, sarp kayalıklarda boyunlarını kırma tehlikesine atılmak zorundadırlar; yoksa yörenin en gerçek, en muhteşem ve en anlatılmaz güzelliklerini göremezler.

Günümüzde Avrupa’nın çoğunda ise böyle bir zorunluluk yoktur. Hattâ İngiltere’de hiç yoktur. En züppe turist bile görülmeye değer her yere ipek çoraplarını kirletmeden gidebilir. Artık bütün ilginç yerler bilinmektedir ve bunlara kolayca ulaşma imkanı sağlanmıştır. Eski ile Yeni Dünyaların doğal güzelliklerini karşılaştıranlar, bu noktaya asla gereken önemi vermemiştir. Oysa Eski Dünya’nın güzellikleri, Yeni Dünya’nın ancak en tanınmış (ama kesinlikle en muhteşem olmayan) güzellikleriyle karşılaştırılır.

Nehir manzaraları, kuşkusuz, kendi içinde güzelliğin tüm ana öğelerini barındırır. Zaten en eski çağlardan beri şairlerin gözde teması olmuştur. Ama bu şöhretin çoğu, dağlık bölgelerde nehir yoluyla seyahat edilmesinden kaynaklanır. Yine aynı şekilde bütün ülkelerdeki büyük nehirler, işlek oldukları için, hak etmedikleri bir hayranlık toplar. Daha fazla gözlendikleri için, üstlerinde daha çok konuşulur. Oysa daha az önemli, ama genellikle daha ilginç dereler gözardı edilir.

Bunun güzel bir örneği Wissahiccon Deresi’dir (dereden başka bir şey değildir). Philadelphia’nın on kilometre kadar batısından Schuylkill’e dökülür. Wissahiccon öyle güzel bir deredir ki, İngiltere’de akıyor olsa bütün ozanların ilham kaynağı olur, herkesin diline düşerdi. Hattâ kıyıları fahiş fiyatlarla parsellenir ve zenginler oralara villalar kurardı. Wissahiccon’un adı henüz son birkaç yıldır duyulmaya başladı, oysa içine aktığı daha geniş ve işlek nehir, uzun süredir Amerika’nın en güzel nehirlerinden biri olarak tanınıyor. Güzellikleri fazla abartılmış ve kıyılaRI, en azından Philadelphia civarındakiler tıpkı Delaware'ninkiler gibi çamurlu olan Schuylkill Nehri güzellik açısından, o bahsettiğimiz daha az tanınmış derecik ile kesinlikle boy ölçüşemez.

Philadelphialıları burunlarının dibinde duran, ama sadece civarda oturan birkaç maceracı doğa tutkununun bildiği o muhteşem dereden haberdar eden Fanny Kemble oldu. O dereden, Birleşik Devletler üstüne yazdığı tuhaf kitabında bahsetti. Ama o “Günlük” herkesin gözünü açınca, Wissahiccon hemen bir ölçüde ünlendi. “Bir ölçüde” diyorum, çünkü derenin asıl güzel kısımları Philedalphialı doğa âşıklarının normalde gitmeyeceği yerlerdedir. Bu insanlar derenin ağzından sonra en fazla birkaç kilometre gider -çünkü araba yolu burada sona erer. Derenin en güzel yerlerini görmek isteyenlere tavsiyem, Ridge Yolu’nu takip ederek şehirden batıya doğru gitmeleri ve dokuzuncu kilometredeki ikinci yola sapıp bu yolun sonuna kadar gitmeleridir. Böylece Wissahiccon'un en güzel yerlerinden birine ulaşırlar. Sonra isterlerse küçük bir kayıkla ya da kıyıyı takip ederek dere boyunca ister aşağı, ister yukarı gidebilirler. Her iki yönde de muhteşem manzaralar çıkacaktır karşılarına.

Derenin dar olduğunu söylemiştim (ya da söylemeliydim). Kıyılarının çoğu sarptır. Buralarda suya yakın ve üstü hoş çalılarla kaplı daha yüksek kısımlarında ise, aralarında liriodendron tulipiforumun da hemen göze çarptığı en muhteşem orman ağaçlarıyla taçlanmış, yüksek tepeler bulunur. Ama kıyıların dereye en yakın kısımlarında sivri ve yosun kaplı granit taşlar görülür. Berrak dere şırıl şırıl akarken suları bu taşlara hafif hafif çarpar, tıpkı Akdeniz’in masmavi dalgalarının kıyılardaki mermer tapınakların basamaklarına çarpması gibi. Tepelerin önünde çoğunlukla küçük ve bitki örtüsü sık yaylalar bulunur. Buraları bahçeli yazlık evler kurmak için hayal edilebilecek en güzel yerlerdir. Kıvrıla kıvrıla akan derenin dönemeçleri yer yer keskindir, özellikle de kıyıların sarp olduğu yerlerde. Bu yüzden gezgin ilerledikçe karşısına peş peşe göllerin, daha doğrusu dağ gölcüklerinin çıktığını sanır. Bu arada Wissahiccon “güzel Melrose”nin tersine, ay ışığında ya da hattâ bulutlu havada değil, güneşin en parlak olduğu öğle vaktinde gezilmelidir, çünkü kıyılarının sarplığı ve birbirine yakınlığı ile tepeleri kaplayan sık çalı örtüsü dereyi karartır. Bu, iç bunaltıcı olmasa bile manzaranın güzelliğini kötü etkileyen bir faktördür.

Geçtiğimiz günlerde, tarif ettiğim yoldan dereye gittim ve sıcak ve boğucu bir günün çoğunu üstünde küçük bir kayıkla gezerek geçirdim. Ama hava ısındıkça üstüme bir ağırlık çöktü ve manzaranın güzelliği ile kayığın salınmalarının da etkisiyle uyuklamaya başladım. Hayalimde Wissahiccon’un eski hali canlanıyordu -Makine İblisi’nin henüz icat

edilmediği, piknik diye bir şeyin bilinmediği, “su haklarının” alınıp satılmadığı, kıyılarında yükselen o sarp kayalıkların tepesinde geyiklerin yanı sıra sadece kızılderililerin yürüdüğü o “eski güzel günlerdeki" hali. Bu hayallar zihnimi giderek ele geçirirken, tembel akan dere beni usulca bir dönemeçten geçirmişti. Şimdi karşımda, kırk elli metre kadar ötede ikinci bir dönemeç vardı. Derenin ortalarına kadar uzanan sarp kayalık bir burundu bu. Derede ilk kez Salvator’un resimlerine bu kadar benzeyen bir yer görüyordum. O tepenin üstünde gördüğüm şey, elbette oldukça sıradışı olmasına karşın, yeri ve mevsimi göz önüne aldığımda ilkin beni ne irkiltti, ne de şaşırttı -uyuklarken beni avcuna alan hayallere öyle uygundu ki. Uçurumun en ucunda, rüyamda kızılderililerin yanında duran o geyiklerden birini, onların en yaşlı ve cesurunu gördüm. Boynunu öne uzatmış, kulaklarını dikmişti. Duruşunda dokunaklı ve hüzünlü bir asalet vardı.

Söylediğim gibi, bu görüntü ilk birkaç saniye beni ne irkiltti, ne de şaşırttı. Ruhumda sadece yoğun bir yakınlık hissi vardı. Geyiğin, çıkarcı insanların son birkaç yıl içinde dere ile civarında yaptığı bariz değişikliklere hayret ve sitemle baktığını hayal ettim. Ama hayvan başını hafifçe çevirince silkinip uyandım ve bunun ne kadar ilginç bir macera olduğunu fark ettim. Kayığın içinde tek dizimin üstünde doğruldum. Dursam mı, yoksa o şaşırtıcı geyiğe yaklaşsam mı, karar veremeden, ilerdeki çalıların arasından birinin telaşla, ama ihtiyatla, “Hişt! Hişt!” dediğini işittim. Bir an sonra çalının içinden bir zenci, dalları usulca ayırarak çıktı. Hiç ses çıkarmadan yürüyordu. Bir elinde biraz tuz vardı. Bunu geyiğe uzattı. Hayvan biraz huzursuzlansa da kaçmadı. Zenci elini uzatarak yürümeyi sürdürdü. Bir yandan da hayvanı rahatlatmak için konuşuyordu. Geyik sonunda boynunu eğip ayağını yere vurdu, ardından da usulca yere uzandı. Boynuna bir yular geçirildi.

Geyikle maceram işte böyle sona erdi. Oldukça yaşlı bir evcil hayvandı ve civarda villası olan bir İngiliz ailesine aitti.

Notlar

[1] Byron'ın Childe Harold adlı şiirinden.

Uzun Sandık

Birkaç yıl önce Güney Carolina'daki Charleston'dan New York şehrine gitmek üzere, güzel bir yolcu gemisi olan ve posta da taşıyan "Independence"a binmiştim. Geminin kaptanı Bay Hardy idi. Hava elverişli olursa o ayın (Haziran'ın) on beşinde yola çıkacaktık. Ayın on dördünde, özel lüks kamaramda bir takım hazırlıklar yapmak üzere gemiye bindim.

Yolcu sayısının epey fazla olduğunu öğrenmiştim. Özellikle kadınların sayısı her zamankinden fazlaydı. Yolcu listesinde pek çok tanıdığımın ismini gördüm. Özellikle Bay Cornelius Wyatt'ın ismini görünce çok sevindim. Kendisi çok sevdiğim genç bir sanatçıydı. C- Üniversitesi'nde birlikte okumuştuk. O zamanlar birbirimizden hiç ayrılmazdık. Bir dahinin genel özelliklerine sahipti; asosyal, duyarlı ve ateşli bir yapısı vardı. Ayrıca son derece iyi kalpli ve dürüst biriydi.

Özel lüks kamaralardan üç tane birden kiralamış olduğu dikkatimi çekti. Listeye tekrar bakınca, yanında iki kız kardeşinin ve karısının da olduğunu gördüm. Lüks özel kamaralar yeterince genişti ve ikişer ranzalı yatakları vardı. Evet, bu yataklara bir kişiden fazlası sığmazdı, ama yine de dört kişi için üç kamara kiralamasına anlam verememiştim. O sıralarda biraz canım sıkkındı ve ayrıntılara kafayı fazlaca takıyordum. Bu konuyu açıklığa kavuşturmaya çabalarken, aklımdan çeşitli yakışıksız ve abes düşüncelerin geçtiğini utanarak itiraf ediyorum. Beni ilgilendirmezdi tabii. Ama yine de bu sırrı çözmek için epey kafa yordum. Sonunda vardığım sonuç öyle basit geldi ki, bunu niye daha önce akıl edemediğime şaştım. "Yanlarında bir hizmetçi var tabii," dedim. "Ne aptalım. Bunu hemen düşünmeliydim!" Sonra listeye tekrar baktım, ama yanlarında hizmetçi filan yoktu. Gerçi başta hizmetçi götürmek istemişler, ama sonra vazgeçmişlerdi; çünkü "ve hizmetçi" sözcükleri yazıldıktan sonra karalanmıştı. Bunun üzerine "Herhalde bagajları fazladır," diye düşündüm. "Yanına gözünün önünden

ayırmak istemediği bir şey -hah, buldum- örneğin bir tablo almıştır. O İtalyan Yahudi’yle, Nicolina’yla bunun için pazarlık ediyordu demek." Bu fikirden tatmin olmuştum. Böylece merakımı bir süreliğine gidermiş oldum.

Wyatt’ın iki kız kardeşini çok yakından tanıyordum. Son derece sevimli ve zeki kızlardı, ama arkadaşım yeni evlenmiş olduğundan karısıyla henüz tanışmamıştım. Bana karısından sık sık, her zamanki ateşliliğiyle bahsetmişti. Güzeller güzeli, çok zeki ve başarılı biri olduğunu söylemişti. Onunla tanışmaya can atıyordum doğal olarak.

Gemiye uğradığım gün (ayın on dördünde) Wyatt ile yanındakiler de gelecekti kaptanın söylediğine göre. Karısıyla tanışmak için gemide planladığımdan bir saat fazla kalıp bekledim. Ama sonra bir özür mesajı geldi. “Bayan W. biraz rahatsızlandı. Gemiye yarın, yola çıkış saatinde gelecek."

Ertesi gün, otelimden çıkmış iskeleye giderken karşıma Kaptan Hardy çıktı ve “zorunlu koşullardan dolayı,” (aptalca, ama oldukça işe yarar bir ibaredir) “Independence’ın yola çıkışının bir iki gün gecikeceğini, her şey hazır olunca bana haber göndereceğini,” söyledi. Bu hayli tuhafıma gitti, çünkü güneyden yolculuğa son derece uygun bir rüzgar esiyordu. Ama “zorunlu koşulların” ne olduğunu, tüm ısrarlarıma karşın öğrenemeyince otele geri dönmekten ve sabırlı olmaktan başka yapacak şeyim kalmadı.

Kaptandan beklediğim mesaj ancak neredeyse bir hafta sonra geldi. Geç de olsa nihayet geldiğine memnun olarak hemen gemiye bindim. Gemi yolcularla dopdoluydu ve herkes telaşlı bir faaliyet içindeydi. Wyatt’ın grubu benden on dakika sonra geldi; iki kız kardeşinden, karısından ve sanatçının kendisinden oluşuyordu bu grup. Sanatçı dostum en asosyal hallerinden birindeydi. Ama buna alışık olduğum için fazla önemsemedim. Beni karısıyla tanıştırmadı bile; ve bu iş kız kardeşi Marian’a -çok tatlı ve zeki bir kızdır- düştü. Marian bizi birkaç sözcükle tanıştırdı.

Bayan Wyatt yüzünü peçeyle örtmüştü. Eğilip ona selam verince peçesini kaldırdı. O zaman müthiş bir hayrete kapıldığımı itiraf etmeliyim. Ama neyse ki dostumun, ressamın kadın güzelliği konusunda ne kadar abartılı ve coşkulu ifadeler kullandığını bildiğimden buna biraz hazırlıklıydım, yoksa daha da şaşıracaktım. Güzellik konusunda kendini tamamen soyut fikirlere kaptırıp uçtuğunu biliyordum.

Oysa bana sorarsanız Bayan Wyatt tamamen sıradan görünüşlü bir kadındı. Çirkin sayılmasa da güzel olduğu söylenemezdi; ama giyim tarzı son derece zevkliydi. Kıyafetini görünce kadının dostumu kendisine zekası ve ruhuyla, bu daha kalıcı niteliklerle âşık etmiş olduğunu anladım. Pek konuşmadı ve bir iki laf ettikten sonra hemen Bay W. ile birlikte kamarasına gitti.

Şimdi eski merakım depreşmişti. Yanlarında hizmetçi yoktu -orası kesindi. Bu yüzden bagajlarının çok olup olmadığını öğrenmeliydim. Biraz sonra iskeleye el arabasıyla uzun bir çam sandık getirildi. Sandık gelir gelmez yola çıktık. Kısa süre sonra denize açılmıştık.

Sandık dediğim gibi dikkat çekecek kadar uzundu. Dikdörtgen şeklindeydi. Yüz seksen santim boyunda, yetmiş beş santim enindeydi -ayrıntılar konusunda titiz olduğumdan sandığı dikkatle inceledim. Bu boyutlar tuhaftı. Sandığı görür görmez tahminimin doğru olduğuna karar verdim. Hatırlarsanız dostumun yanına tablolar ya da en azından bir tablo alacağı sonucuna varmıştım; çünkü Nicolino ile haftalardır görüştüğünü biliyordum:— Ve işte karşıma bir sandık çıkmıştı. Şeklinden anlaşıldığı kadarıyla, içinde sadece Leonardo'nun "Son Yemek"[1] resmi olabilirdi; ve bu resmin Floransa'daki genç Rubini tarafından yapılan bir kopyasının bir süredir Nicolino'nun elinde olduğunu biliyordum. Bu yüzden bu konuyu açıklığa kavuşturmuş olduğuma karar verdim. Keskin zekamı sergilemek keyfimi yerine getirmişti; kendi kendime güldüm. Wyatt ilk kez benden sanat konusunda bir sırrını gizliyordu. Beni atlatmaya ve güzel bir tabloyu burnumun dibinden New York'a kaçırmaya niyetlendiği açıktı. Bundan haberim olmayacağını sanıyordu. Ona bu konuda güzel bir oyun oynamaya karar verdim.

Ancak kafama takılan bir nokta vardı. Sandık üçüncü kamaraya gitmemişti. Wyatt'ın odasına götürülmüştü ve döşemenin neredeyse tamamını kaplıyordu. Wyatt'ı ve karısını epey rahatsız ediyordu şüphesiz. Üstelik üstüne katranla çiziktirilmiş yazıdan kesif ve bana iğrenç gelen bir koku yayılıyordu. Kapaktaki bu yazı şöyleydi: "Bayan Adelaide Curtis, Albany, New York. Bay John Smith'in sorumluluğunda. Bu taraf yukarı gelecek. Dikkat kırılır."

Albany'li Bayan Adelaide Curtis'in sanatçının karısının annesi olduğunu biliyordum. Ama bu adresin, özellikle beni kandırmak için yazılmış bir aldatmaca olduğundan emindim. Sandığın ve içindekilerin

asosyal dostumun New York’taki, Chambers Sokağı’ndaki stüdyosundan uzağa gitmeyeceğinden kuşkum yoktu.

Yolculuğun ilk üç dört gününde hava güzeldi; ama kuzeye döndüğümüzden ve sahil gözden kaybolduğundan beri rüzgar karşıdan esiyordu. Yolcuların keyfi yerindeydi, konuşup eğleniyorlardı aralarında; ama Wyatt ile kız kardeşleri diğerlerine karşı soğuk ve bence kaba davranıyordu. Wyatt’ın haline aldırmıyordum. Her zamankinden de kasvetli -hattâ somurtkan görünüyordu. Ben onun tuhaflıklarına alışıktım gerçi, fakat kız kardeşleri için bir bahane bulamıyordum. Lüks özel kamaralarına kapanmış, pek dışarı çıkmıyor ve, tüm ısrarlarıma karşın, herhangi bir yolcuyla konuşmayı reddediyorlardı.

Bayan Wyatt’ın tavırlarıysa çok daha hoştu; yani konuşkandı. Denizde konuşkan olmak oldukça iyi bir niteliktir. Kadın yolcuların çoğuyla aşırı samimi oldu. Erkeklerle oynaşmaktan da geri durmadığını görünce hayretler içinde kaldım. Hepimize oldukça ilginç geldi. “İlginç” derken, aslında ne diyeceğimi bilemiyorum. Doğrusunu isterseniz Bayan W. ile genellikle alay edildiğini fark etmiştim. Erkekler arkasından pek konuşmuyordu, ama kadınlar kısa sürede ondan “iyi kalpli, sıradan görünüşlü, kör cahil ve kaba" biri olarak bahsetmeye başladı. Herkes Wyatt’ın nasıl böyle biriyle evlendiğine şaşıyordu. Kadınla parası için evlenmiş olduğuna inanılıyordu. Ama ben bunun doğru olmadığını biliyordum. Çünkü Wyatt bana kadının beş parasız olduğunu ve mirasa filan da konmayacağını söylemişti. “Sadece sevdiğim için evlendim; ama karıma layık değilim,” demişti. Dostumun bu sözünü düşününce itiraf edeyim ki epey şaşırıyordum. Aklını kaçırıyor olabilir miydi? Başka ne düşünebilirdim ki? Wyatt ince zevk sahibi, entelektüel, titiz, kusurlardan hiç hoşlanmayan, güzelliğe ölesiye düşkün biriydi! Kadının onu sevdiğine şüphe yoktu; bu sevgisini “Sevgili kocası Bay Wyatt”tan sık sık -özellikle o yokken- bahsederek dile getiriyor, kendini küçük düşürüyordu. “Kocasını” -kendi incelikli tabiriyle- “dilinden hiç düşürmüyordu”. Oysa Wyatt’ın karısından açıkça köşe bucak kaçtığı, kendisini kamarasına tek başına kilitlediği kimsenin gözünden kaçmıyordu. Aslında orada tek başına yaşadığı söylenebilirdi. Karısını eğlensin diye ana salona salıveriyordu.

Gördüklerimden ve duyduklarımdan yola çıkarak vardığım sonuç şuydu: Sanatçı feleğin anlaşılmaz bir oyunu ya da geçici bir şehvet yüzünden kendisinden düşük seviyede biriyle evlenmiş, sonra da doğal

olarak ondan kısa sürede tiksinmeye başlamıştı. Otla bütün kalbimle acıyordum. Ama bu son yemek" konusundaki ketumluğunu bağışladığım anlamına gelmiyordu. Bunun intikamını almakta kararlıydım.

Güverteye çıktığı gün her zamanki gibi koluna girdim ve ileri geri gezindik. Ama hâla önceki kadar kasvetliydi (ki bu o koşullar altında bana oldukça doğal geliyordu). Fazla konuşmuyor, ağzından çıkan lakırdılar için de çaba harcadığını belli ediyordu. Bir iki şaka yaptım ve gülümsemeye çalıştığını görünce içim parçalandı. Zavallı dostum! Karısını düşündükçe, neşeliymiş gibi yapmaya kalkışabilmesine bile şaşıyordum. Sonunda ağzımdaki baklayı çıkardım. Ona uzun sandık konusunda imalar yapmaya, daha doğrusu kinayeli'laflar etmeye giriştim. Amacım o küçük sırrı konusunda beni kandıramadığını göstermekti. “O sandığın tuhaf şeklinden” bahsettim ve bunu söylerken kurnazca gülümsedim, göz kırptım ve işaret parmağımla kaburgalarını hafifçe dürttüm.

Wyatt’ın bu zararsız şakama gösterdiği tepkiyi görünce delirmiş olduğundan şüphem kalmadı. Bana önce ne dediğimi anlamamış gibi baktı. Ama anlamaya başladıkça gözleri yuvalarından fırladı. Sonra yüzü kıpkırmızı kesildi - sonra birden beti benzi attı - sonra sanki imalarımı çok komik bulmuşçasına gürültülü kahkahalar atmaya başladı. On dakika boyunca giderek şiddetlenen bu kahkahalar karşısında apışıp kalmıştım. Sonunda yere yığıldı. Onu kaldırmaya davrandığımda ölmüş gibiydi.

Yardım çağırdım. Epey uğraştıktan sonra onu kendine getirdik. Kendine geldikten sonra saçmalamaya başladı. Sonunda ondan biraz kan aldıktan sonra uyuttuk. Ertesi sabah fiziksel açıdan kendini toparlamıştı. Ama zihinsel açıdan hayır. Yolculuğun geri kalanı boyunca kaptanın tavsiyesine uyarak ondan uzak durdum. Kaptan da Wyatt’ın delirdiğini düşünüyordu, ama beni gemideki kimseye bu konudan bahsetmemem konusunda uyardı.

Wyatt’ın geçirdiği bu nöbetten hemen sonra olanlar merakımı iyice artırdı. Tüm olanlara ek olarak sinirlerim de bozuktu; gece vakti koyu yeşil çayı fazla kaçırmış ve iyi uyuyamamıştım zaten, ondan önce de uykusuz iki ayrı gece geçirmiştim. Kamaramın kapısı, gemideki tüm bekarlarınki gibi ana salona, yani yemek salonuna açılıyordu. Wyatt’ın üç kamarası ise arka salondaydı. İki salon arasında ince bir sürme kapı vardı. Bu kapı geceleri asla kilitlenmezdi. Rüzgar neredeyse sürekli güçlü bir şekilde estiğinden gemi rüzgar almayan boca tarafına yatıp duruyordu. Sancak tarafı boca tarafına her yattığında kamaralar arasındaki sürme kapı açılıyor ve kimse

kapama zahmetine girmediğinden açık kalıyordu. Kamaram öyle bir yerdeydi ki; hem benim kapım, hem de sürme kapı açık olduğunda (hava sıcak olduğundan kapımı sürekli açık tutuyordum) arka salonu da, Bay Wyatt'ın kamaralarının bulunduğu kısmını da rahatça görebiliyordum. Uykusuz geçirdiğim iki gecede de (bunlar üst üste iki gece değildi), Bayan W.'nin on bir civarında Bay W.'nin kabininden usulca çıkıp üçüncü kabine girdiğini ve şafakta kocası tarafından çağrılana kadar orada kaldığını görmüştüm. Ayrı yaşadıkları açıktı. Ayrı odaları vardı. Boşanmayı düşünüyorlardı kuşkusuz. Sonunda üçüncü kamaranın sırrını çözdüğümü düşünüyordum.

Bana çok ilginç gelen bir şey daha vardı. O iki gece boyunca, Bayan W.'nin üçüncü kamaraya girmesinden hemen sonra kocasının kamarasından tuhaf, hafif, boğuk sesler geldiğini işittim. Bir süre dikkatle kulak kabarttıktan sonra, sonunda ne sesi olduğunu anladım. Sanatçı bir keski ve tokmakla uzun sandığı açmaya çalışıyordu. Tokmağın ucuna, sesleri hafifletmek için yumuşak bir yün ya da pamuklu kumaş sarmış olmalıydı.

Böylece kapağı ne zaman kaldırdığını, ne zaman tamamen açtığını ve odasındaki alt ranzanın kenarına dayadığını anlayabiliyordum. Bu sonuncusunu örneğin kapağı ranzaya çok usulca dayamaya çalışırken -kamara çok dar olduğundan yere bırakamazdı- kapağın ranzanın tahta kenarlarına sürtünmesiyle çıkan seslerden anlıyordum. Sonra bir sessizlik oluyordu; her iki gecenin geri kalanında da, şafağa kadar başka ses duymadım; tek bir ses dışında: Çok hafif ve boğuk hıçkırıklar ya da mırıltılardı işittiklerim- öyle hafiflerdi ki duyduğumu hayal etmiş bile olabilirim. Hıçkırıkları ya da iç geçirişleri andırıyorlardı - ama ikisi de olamazdı tabii. Sanırım kulaklarım çınlamıştı o kadar. Sanat düşkünü Bay Wyatt her zamanki gibi kendine hakim olamamıştı kuşkusuz. Uzun sandığı, içinde yatan hâzineye, o tabloya bakmak için açmıştı. Ama bu hıçkırmasına yol açacak bir durum değildi. Bu yüzden tekrarlıyorum: Kaptan Hardy'nin yeşil çayının etkisiyle kendimi hayallere kaptırmış olmalıyım. Bahsettiğim o iki gecenin sonunda da, şafaktan hemen önce Bay Wyatt'ın uzun sandığın kapağını kapadığını ve ucu sarılı tokmağını kullanarak çivileri eski yerlerine çaktığını açıkça işittim. Bu işi bitirdikten sonra tamamen giyinik halde kamarasından çıkıp Bayan W.'yi çağırıyordu.

Yola çıktığımızın yedinci gününde, Hatteras Burnu'nu geçerken güneybatıdan müthiş bir fırtına geldi. Ama buna az çok hazırlıklıydık;

havada bir süredir fırtınanın belirtileri vardı zaten. Güvertedeki her şey içeri alındı. Rüzgar iyice sertleşince randaya ve pruva gabya yelkenine çifte camadan vurduk.

Böylece kırk sekiz saat boyunca sorun yaşamadan ilerledik. Gemi pek çok açıdan mükemmeldi ve başlangıçta pek su almadı. Ama kırk sekiz saatin sonunda fırtına iyice azdı ve yelkenlerimizden biri parçalandı. Arka arkaya gelen dev dalgalar yüzünden gemi epey su aldı. Bu arada güverte mutfağında çalışan üç adamı ve iskele tarafındaki küpeştelerin neredeyse tamamını kaybettik. Daha kendimize yeni gelirken pruva gabya yelkeni de parçalandı. Bir flok yelkeni çekip yola bununla devam ettik. Simdi gemi önceki kadar sallanmıyordu.

Ama fırtına dinecek gibi değildi. Gemi böyle bir fırtınaya dayanacak şekilde inşa edilmemişti. Fırtınanın üçüncü gününde, akşam beş civarında mizana direği devrildi. Gemi şiddetle sallandığından bu sorundan kurtulmamız bir saatten fazla sürdü. Daha bunu başaramadan marangoz gelip ambarda suların bir metre yirmi santime kadar yükseldiğini söyledi. Bu da yetmezmiş gibi, tulumbaların tıkanmış olduğunu ve pek işe yaramadığını gördük.

Artık hepimiz paniğe ve umutsuzluğa kapılmıştık. Ama gemiyi hafifletmek için yükün ulaşılabilen kısmını denize atmaya karar verdik. Geriye kalan iki direk de kesilip denize atılacaktı. İşleri yapmayı sonunda başardık. Ama tulumbaları hâlâ çalıştıramıyorduk. Gemi hızla su almaya devam ediyordu.

Günbatımında fırtına epey dinmiş ve deniz sakinleşmişti. Artık kayıklara binip kurtulabileceğimizden biraz da olsa umutlanmaya başladık. Akşam sekizde batıdaki bulutlar dağıldı ve dolunay açığa çıktı; bu sayede ortalığı görebiliyorduk. Talihimizin bu konuda yaver gitmesi keyfimizi yerine getirdi. İnanılmaz çabalardan sonra bordadaki uzun kayığı denize kazasız belasız indirmeyi başardık. Bütün tayfayı ve yolcuların çoğunu buna doldurduk. Bu grup hemen denize açıldı ve büyük sıkıntılar çektikten sonra, üçüncü günde Ocracoke Koyu'na sağ salim ulaşmayı başardı.

Gemide on dört yolcu ve kaptan kalmıştı. Kıç taraftaki küçük filikayı kullanmaya karar vermiştik. Bunu fazla güçlük çekmeden denize indirdik. Ama denize iner inmez suyla dolmaması bir mucizeydi. Kaptan ile karısı,

Bay Wyatt ile grubu, Meksikalı bir subay ile karısı ve dört çocuğu, ben ve zenci bir uşak buna bindik.

Kayıkta yer olmadığı için yanımıza birkaç vazgeçilmez aletten, biraz yiyecekten ve üstümüzdeki giysilerden başka bir şey almamıştık elbette. Ama gemiden birkaç kulaç uzaklaşmıştık ki, kıç tarafta, ıskotaların arasında oturan Bay Wyatt birden ayağa fırlayıp Kaptan Hardy'ye geri dönmemizi, uzun sandığını gemiden alması gerektiğini söyleyince hepimiz apışıp kaldık.

"Oturun Bay Wyatt," diye karşılık verdi kaptan sen bir sesle. "Kımıldamadan oturmazsanız devrileceğiz. Küpeşteden neredeyse su alacağız."

"Sandık!" diye haykırdı Bay Wyatt, oturmadan. "Sandık dedim! Kaptan Hardy, beni reddedemezsiniz. Çok hafiftir - çok - çok hafiftir. Sizi doğuran anneniz aşkına - Tarı aşkına - yalvarırım geri dönün."

Kaptan sanatçının bu içten yalvarışından bir an etkilenmiş gibiydi. Ama sonra tekrar sertleşti:

"Bay Wyatt, siz delisiniz. Sizi dinleyemem. Oturun diyorum, yoksa kayığı devireceksiniz. Dur - tut — tutun şunu! Atlayacak! işte - demedim mi - atladı bile!"

Kaptan bunları söylerken Bay Wyatt denize atlamıştı. Biz henüz gemi enkazının bocasındayken, neredeyse insanüstü bir güçle pruvadan sarkan bir halatı tutmayı başardı. Göz açıp kapayıncaya kadar güverteye çıktı ve koşarak kabine daldı.

Bu arada dalgalar bizi gemiden epey uzaklaştırmıştı. Şimdi geminin bizi rüzgardan koruyan bocasından çıkmıştık ve etrafımızda dev dalgalar yükselip alçalıyordu. Geri dönmeye çalıştık, ama küçük kayığımız fırtınada bir tüy gibiydi. Zavallı Wyatt'ın kurtulma umudu kalmamıştı.

Enkazdan hızla uzaklaşırken o delinin (çünkü ona artık başka gözle bakamazdık) kamara iskelesinden çıktığını gördük. Uzun sandığı insanüstü bir güçle sürüklüyordu. Biz hayretler içinde bakarken, kalın bir halatı önce sandığa, sonra da beline bağladı. Bir an sonra hem o, hem de sandık denize dalmış —birden ve sonsuza dek gözden kaybolmuştu.

Bir süre kürek çekmeden durup o noktaya kederle baktık. Sonra tekrar kürek çekmeye başladık. Bir saat boyunca kimse konuşmadı. Sonunda ben

konuşmaya cesaret ettim.

“Ne kadar çabuk battıklarına dikkat ettiniz mi kaptan? Bu çok tuhaf değil miydi? Oysa kendini sandığa bağladığını görünce biraz umutlanmıştım.”

“Hemen battılar," diye karşılık verdi kaptan. “Ama yakında çıkarlar tuz eriyince.”

“Tuz mu!” diye haykırdım.

“Susun!” dedi kaptan, müteveffanın karısıyla kız kardeşlerini göstererek. “Bunu daha uygun bir zamanda konuşuruz.”

Epey çile çektikten sonra, kıl payı kurtulduk. Uzun kayıktaki dostlarımız gibi, bizim de talihimiz yaver gitmişti. Dört günlük müthiş çabalardan sonra Roanoke Adası’nın karşısındaki sahile ulaştığımızda, artık ölü gibiydik. Burada bir hafta kaldık. Yardımımıza gelenler bize iyi davrandı. Sonunda New York’a gittik.

“Independence”ın batışından bir ay sonra, Broadway’de Kaptan Hardy ile karşılaştım. Doğal olarak kazadan bahsetmeye başladık; özellikle de zavallı Wyatt’ın üzücü ölümünden. Kaptandan şunları öğrendim:

Sanatçı gemide kendisi, karısı iki kız kardeşi ve bir hizmetçi için yer ayırtmıştı. Karısı gerçekten de anlattığı gibi son derece güzel ve başarılı bir kadındı. On dört Haziran sabahı (gemiye ilk gittiğim gün) kadın birden rahatsızlanmış ve ölmüştü. Genç koca üzüntüden neredeyse aklını kaçıracaktı. Ama bir takım koşullar yüzünden New York’a yapacağı yolculuğu erteleyemezdi. Taptığı karısının cesedini annesine götürmeliydi. Öte yandan bunu gizlice yapması gerektiği ortadaydı. Yolcuların onda dokuzu bir cesetle yolculuk etmektense gemiye binmemeyi tercih ederdi.

Kaptan Hardy bu güç duruma bir çözüm bulmuştu. Ceset kısmen tahnit edilmiş ve sığabileceği bir sandığın içine, büyük miktarda tuzla birlikte konulmuştu. Bu sandık gemiye mal olarak yüklenmişti. Kadının öldüğünden kimseye bahsedilmemişti. Bay Wyatt karısı için yer ayırttığından, yolculuk boyunca onun yerine geçecek birini bulmak gerekmişti. Müteveffanın hizmetçisi bu iş için kolayca ikna edilmişti. O üçüncü kamara ilk başta bu kız için tutulmuştu. Şimdi ise Wyatt’ın sahte-karısı olarak her gece orada kalıyordu. Gündüzleri ise elinden geldiğince

hanımının rolünü oynuyordu. Cesedin varlığı bütün yolculardan dikkatle gizlenmişti.

Benim hatam fazla dikkatsiz, meraklı ve düşüncesiz olmaktı elbette. Ama son günlerde geceleri gözüme uyku girmez oldu. Bir yüz var ki, yatakta istediğim kadar dönüp durayım gözümün önünden gitmiyor. Delice bir kahkaha var ki, kulaklarımda sonsuza dek çınlayacak.

Notlar

[1] Leonardo da Vınci’nin 1497 civarında Milan’daki Sanla Maria delle Grazie'nin yemekhane duvarına yaptığı ünlü resim. Bu resim Leonardo'nun sağlığında bile epey bozulmuş olduğundan, ilk kopyaları çok değerlidir.

"Sen Yaptın"

Rattleborough muamması konusunda Oedipus rolünü oynayacağım. Size Rattleborough mucizesinin -o benzersiz, gerçek, kanıtlanmış, tartışmasız, tartışılamaz mucizenin- Rattleburghluların yanlış inançlarına son noktayı koyup son derece şüpheci olan atalarının sefih ortodoksisine dönme cesaretini bulmalarına yol açan bu mucizenin nasıl gerçekleştiğini anlatacağım -ki bunu sadece ben yapabilirim.

Bu olay -bundan şakacı bir havayla bahsettiğim için üzülmem gerek aslında- 18— yazında gerçekleşti. Kasabanın en zengin ve saygın kişilerinden biri olan Bay Barnabas Shuttleworthy günlerdir ortalarda yoktu. Başına kötü bir şey geldiğinden şüpheleniliyordu. Bay Shuttleworthy bir Cumartesi sabahı erkenden Rattleborough'dan atla ayrılmış, otuz kilometre kadar ötedeki -şehrine gitmek ve aynı gece dönmek niyetinde olduğunu söylemişti.

Ama yola çıktıktan iki saat sonra atı onsuz geri dönmüştü. Ayrıca yola çıkarken üstünde olan heybeler de yoktu. Üstelik hayvan yaralıydı ve çamura bulanmıştı. Bütün bunlar kayıp adamın yakınlarını epey kaygılandırmıştı elbette. Pazar sabahı da gelmeyince bütün kasaba toplanıp onu aramaya başladı.

Bu aramanın başını çeken kişi Bay Shuttleworthy'nin çok yakın bir dostu olan Bay Charles Goodfellow'du. Ona herkes "Charley Goodfellow" ya da "Yaşlı Charley Goodfellow" derdi. Bu müthiş bir tesadüf müydü, yoksa isminin karakterinde fark edilmez bir etkisi mi olmuştu asla emin olamadım. Ama şurası gerçek ki, onun kadar açık sözlü, mert, dürüst, iyi huylu, içten bir başka Charles'a rastlamadım. Hoş ve güçlü bir sesi vardı. Konuşurken hep karşısındakinin gözünün içine bakardı, sanki "Vicdanım temiz. Kimseden korkum yok. Kötülük yapacak kadar da alçalamam," derdi

bu bakışlar. Zaten tiyatro oyunlarında bütün candan, hiçbir şeyi takmayan “sıkı adam”lara boşuna Charles adı verilmez.

“Yaşlı Charley Goodfellow” Rattleborough’ya geleli ancak altı ay olmuştu; buraya gelip yerleşmeden önce onu tanıyan bilen yoktu, ama kasabanın bütün saygın insanlarıyla arkadaş olmakta güçlük çekmemişti. Aralarında onun verdiği herhangi bir söze güvenmeyecek tek bir kişi yoktu. Kadınlara gelince, onun için yapmayacaktan bir şey var mıydı merak ediyorum. Bütün bunların sebebi isminin Charles olması ve bunun sonucu olarak da yaygın bir deyişle “en iyi tavsiye mektubu" olan o candan yüze sahip olmasıydı.

Bay Shuttleworthy’nin Rattleborough’nun en saygın kişilerinden biri olduğunu söylemiştim. Aynı zamanda kasabadaki tartışmasız en zengin insandı. “Yaşlı Charley Goodfellow’’un kapı komşusuydu; hem de kardeş gibi yakındılar. Her ne kadar Bay Shuttleworthy “Yaşlı Charley”yi pek ziyaret etmese ve evinde asla yemek yememiş olsa da, bu iki arkadaşın birbirleriyle çok samimi olmasını engellemiyordu. Çünkü “Yaşlı Charley” her gün mutlaka arkadaşına üç dört kez uğrar, sık sık da kahvaltıya ya da çay içmeye kalırdı; ayrıca akşam yemeklerini hemen her gün onda yerdi. Bu iki kafadar birlikte şarap içmeye bayılırdı. “Yaşlı Charley”nin en sevdiği içki Château Margaux idi. Bay Shuttleworthy arkadaşının bu içkiyle dolu kadehleri arka arkaya boşaltmasını görmekten hoşlanırdı. Bu yüzden bir gün, içkiyi fazla kaçırmışlarken ve pek kendilerinde değillerken, dostunun sırtına bir şaplak vurdu ve “Bak ne diyeceğim ‘Yaşlı Charley’,” dedi. “Sen hayatımda gördüğüm en candan insansın. Madem ki şaraba bu kadar düşkünsün, sana bir sandık Château Margaux armağan edeceğim. “Allah canımı alsın ki” (Bay Shuttleworthy’nin ağzı ne yazık ki biraz bozuktu, ama Allah canımı alsın ki", “Hay Allah” ya da “Vay canına”dan ileri pek gitmezdi) - “Allah canımı alsın ki bugün öğleden sonra şehirden koca bir sandık dolusu en iyi cins şarap sipariş edeceğim ve bunu sana armağan edeceğim! Sus sus, bir şey söyleme -bunu yapacağım. Beni vazgeçiremezsin. Bugünlerde gelecek. En çok ihtiyaç duyduğun anda!” Bay Shuttleworthy’nin bu cömertliğinden bahsetmemin tek sebebi iki arkadaşın ne kadar iyi anlaştığını göstermek.

Bay Shuttleworthy’nin başına kötü bir şey geldiğinin anlaşıldığı o Pazar sabahı “Yaşlı Charley Goodfellow” tam anlamıyla yıkıldı. Kimsenin bu kadar perişan olduğunu görmemiştim. Atının sahibi ya da heybeleri

olmadan, üstelik yara bere içinde —zavallı hayvanın göğsünü bir tabanca mermisi delip geçmiş, ama onu öldürmemişti— döndüğünü duyunca, sanki kayıp adam öz kardeşi ya da babasıymışçasına bembeyaz kesildi ve hummalı gibi zangır zangır titremeye başladı.

İlk başta üzüntüden bir şey yapacak ya da bir eylem planı hazırlayacak halde değildi. Bu yüzden uzunca bir süre boyunca Bay Shuttleworthy'nin diğer arkadaşlarını biraz daha beklemeye -örneğin bir iki hafta ya da ay- ikna etmeye çalıştı. Belki yeni bir şey bulunur ya da Bay Shuttleworthy çıkagelir ve atını niye önden gönderdiğini açıklar diyordu. Çok büyük acılar çeken insanlarda bu erteleme ya da geciktirme tavrı sık görülür: Zihinleri uyuşmuş gibidir; harekete geçmekten korkarlar. En çok yapmak istedikleri şey yatakta usulca yatıp, yaşlı kadınların deyimiyle “acılarıyla baş başa kalmak”, yani dertleri üstüne derin düşüncelere dalmaktır.

Rattleboroughlular “Yaşlı Charley"nin bilgeliğine ve sağduyusuna öyle güveniyordu ki, çoğu ona hak verdi ve o yaşlı iyi adamın söylediği gibi “yeni bir şey bulunana" kadar ortalığı karıştırmamaya karar verdi. Bence Bay Shuttleworthy’nin son derece kötü alışkanlıkları olan ve kötü karakterli bir genç olarak bilinen yeğeni oldukça şüphe uyandırıcı bir şekilde meseleye karışmasa herkes beklemeye devam edecekti. Adı Pennifeather olan bu yeğen “sessizce beklemeye” yanaşmıyor, “öldürülen adamın cesedinin” hemen aranmaya başlanmasında ısrar ediyordu. Kullandığı ifade buydu. Bay Goodfellow bunun “oldukça tuhaf bir söz” olduğunu söylemekle yelindi. “Yaşlı Charley”nin bu sözü kalabalığı çok etkiledi. Aralarından biri oldukça etkileyici bir şekilde “genç Bay Pennifeather’ın nasıl olup da zengin amcasının ortadan kayboluşuyla ilgili böyle çok şey bilebildiğini, onun ‘öldürülmüş’ olduğundan nasıl bu kadar emin olabildiğini” sordu. Bunun üzerine kalabalıktakiler arasında tartışmalar çıktı -özellikle de “Yaşlı Charley" ile Bay Pennifeather arasında. Gerçi bu ikisinin tartışmasında pek de şaşılacak bir şey yoktu, çünkü son üç dört aydır araları pek iyi sayılmazdı. Hattâ Bay Pennifeather amcasının arkadaşını, bir taşkınlık yaptığı iddiasıyla tek yumrukta yere serecek kadar ileri gitmişti; hem de amcasının evinde -Bay P.’de bu evde kalıyordu- cereyan etmişti hadise. Söylenenlere göre “Yaşlı Charley” bunun üzerine tam bir Hıristiyana yakışır biçimde davranmış, örnek alınacak bir ılımlılık ve iyi niyet gösterisi sergilemişti. Yerden kalkıp, üstünü başını düzeltmişti ve karşılık vermeye çalışmamıştı. Sadece “ilk fırsatta intikamını alacağını”

mırıldanmıştı. O anda kaçınılmaz olarak hissettiği öfkenin çok doğal bir ifadesiydi bu, ama başka bir şey ifade etmiyordu ve “Yaşlı Charley" bunu söyledikten sonra unutmuştu şüphesiz.

Her neyse (zaten bunların konumuzla ilgisi yok), Rattleborough halkı Bay Pennifeather'ın ısrarları sonucunda yörede Bay Shuttleworthy’yi aramaya karar verdi. Buna kesin karar verildikten sonra, civarı iyice aramak için arama ekipleri kurulması kararlaştırıldı. Ama “Yaşlı Charley"nin nasıl dahice bir mantık yürüterek kalabalığı bunun yapılabilecek en kötü şey olduğuna ikna ettiğini anımsamıyorum. Ama herkesi ikna etmeyi başardı — Bay Pennifeather dışında herkesi. Sonunda kasabalarının ekiplere ayrılmadan, en masse[1] “Yaşlı Charley"nin öncülüğünde her tarafı çok dikkatle araması kararlaştırıldı.

Bu iş için “Yaşlı Charley”den daha iyi bir öncü bulunamazdı. Herkes gözlerinin bir vaşağınki kadar keskin olduğunu bilirdi. Ama kalabalığı kimsenin bilmediği yerlere götürmesine ve aramanın bir hafta gece gündüz sürdürülmesine karşın Bay Shuttleworthy’nin izine bile rastlanmadı. İzine bile rastlanmadı derken lafın gelişi konuşuyorum; çünkü bazı izlere rastlanmıştı. O zavallı adamın atının ayak izleri (nallarının tuhaf bir şekli vardı) kasabanın doğusunda, şehre giden ana yolda beş kilometre kadar takip edilmişti. Bu noktada yol ikiye ayrılıyordu. Bu ikinci yol küçük bir koruluğun içinden geçip tekrar ana yola katılıyor, böylece gidilecek mesafeyi bir kilometre kadar kısaltıyordu. Ayak izlerini bu ikinci yolda takip eden grup sonunda yolun sağındaki, çalılarla yarı-gizlenmiş, durgun ve pis bir su birikintisine varmıştı. Bu gölcüğün yanında izler son buluyordu. Ama burada bir boğuşma olmuş gibiydi. Sanki bir insanınkinden çok daha büyük ve ağır bir gövde yoldan gölcüğe çekilmişti. Gölcük iki kez dikkatle tarandı, ama hiçbir şey bulunamadı. Grup tam umutsuzluğa kapılıp oradan ayrılacaktı ki, Bay Goodfellow’un aklına gölcüğün suyunu akaçlamak geldi. Bu fikir büyük bir sevinçle karşılandı ve “Yaşlı Charley" zekasından ve aklından ötürü kutlandı. Kasabalıların çoğu, belki bir cesedi kazıp çıkarmak gerekebilir düşüncesiyle yanlarına kürek almıştı. Böylece gölcüğün suları kısa zamanda ve kolayca akıtıldı. Gölcüğün dibi belirir belirmez de, çamurun içinde siyah bir ipek kadife yelek bulundu. Oradaki hemen herkes bu yeleği tanıdığını, Bay Pennifeather’a ait olduğunu söyledi. Yelek epey yırtılmıştı ve üstünde kan lekeleri vardı. Gruptakilerden pek çoğu Bay Shuttleworthy’nin şehre gitmek üzere yola çıktığı günün

sabahında Bay P.’nin üzerinde gördüğünü hatırlıyordu. Yine bazıları, Bay P.’nin o yeleği o günün geri kalanı boyunca giymediği konusunda gerekirse yeminli ifade verebileceklerini söylüyordu. Bay P.'nin onu Bay shuttlewortthy'nin kayboluşundan sonra giydiğini gören kimse de çıkmamıştı

Şimdi işler Bay Pennifeather için oldukça ciddilenmişti. Bu şüpheler karşısında sapsarı kesilmesi ve kendisini savunması istendiğinde tek kelime edememesi, bu şüphelerin doğruluğunun tartışmasız kanıtı olarak görüldü. Bunun üzerine, hovardalıkla geçen yaşamı sırasında edinmiş olduğu az sayıda arkadaşı da onu terk etti ve hattâ hemen tutuklanması için eski can düşman larından bile daha fazla ısrar etmeye başladı. Ama öte yandan Bay Goodfellow'un yüce gönüllüğü bir kez daha ortaya çıktı ve bu insanların tavırlarına kıyasla daha da göz kamaştırıcı göründü. Hemen Bay Pennifeather’ı hararette ve içtenlikle savunmaya girişti. O serkeş delikanlının -saygıdeğer Bay Shuttleworthy’nin varisinin- kendisine (Bay Goodfellow'a) hiç şüphesiz öfkeden kendini kaybettiği bir anda yapmış olduğu hakareti tamamen bağışladığını birden fazla kez ifade etti. “Onu tüm kalbiyle bağışlıyordu Hatta tüm şüpheler Bay Pennifeather’ın üstünde yoğunlaşmış olsa da -ki ne yazık ki kanıtlar bu yöndeydi- kendisi (Bay Goodfellow) vicdanının sesine uyarak bu gerçekten kafa karıştırıcı meselenin Bay Pennifeather'ın aleyhine sonuçlanmaması için elinden geleni yapacaktı."

Bay GoodfelIow bu şekilde yarım saat kadar konuştu ve herkes hem zekasına, hem de iyi kalpliliğine hayran oldu. Ama iyi kalpli insanlar genellikle iyi konuşmasını beceremezler. Arkadaşlarına yardımcı olmak için çırpınırken türlü türlü gaflar, contre-templer ve mal apropos-ismler[2] yaparlar. Bu yüzden de, en iyi niyetlerle gösterdikleri çabalar genellikle durumu daha da kötüleştirir.

Bu kez de aynı şey oldu. “Yaşlı Charley"nin söylediği bütün o güzel sözler, şüpheliyi aklamak için döktüğü diller, her nasılsa ters tepti ve söylediği her sözcük kalabalığın Bay Pennifeather'a karşı beslediği şüphenin artmasına ve sonunda öfkeye dönüşmesine yol açtı.

Konuşmacının yaptığı en büyük hatalardan biri şüpheliden “saygıdeğer yaşlı Bay Shuttleworthy’nin varisi” olarak bahsetmesiydi. Bu daha önce insanların aklıma gelmemişti. Tek hatırladıkları amcasının (yeğeninden başka varisi yoktu) bir iki sene önce onu mirasından yoksun bırakmakla

tehdit ettiğiydi. Bu yüzden herkes yeğenin mirastan yoksun bırakıldığına kesin gözle bakmıştı. Rattleburghlular işte böyle at gözlüklü insanlardır. Ama “Yaşlı Charley”nin söyledikleri onları bu konuyu tekrar düşünmeye sevk etti. Böylece o tehditlerin sadece tehdit olarak kalmış olabileceğini de gördüler. Bunun üzerine herkesin aklına doğal olarak cui bono? sorusu geldi -o korkunç cinayet konusunda genç adamı yeleğinin bulunmasından bile daha fazla zan altında bırakan bir meseleydi bu. Bu arada yanlış anlaşılmamak için, kullandığım bu kısa ve basit Latince tabirin genellikle yanlış çevrildiğini ve yorumlandığını belirteyim. “Cui bono?” bütün mizahi romanlarda ve başka yerlerde yanlış kullanılır -örneğin Bayan Gore'un (“Cecir'in yazarı) romanlarında; bu bayan, Chaldaeandan dilinden Chickasawa diline kadar bütün dillerden alıntılar yapar; ve bu konuda Bay Beckford kendisine sistematik bir şekilde, “gerektiği kadar" yardım eder-dediğim gibi, Bulwer ile Dickens’ın yazdığı romanlardan Turnapenny ile Ainswort’ünkilere kadar hepsinde, bütün romantik mizahi romanlarda bu iki kısa Latince sözcük, cui bono “neden?" ya da (sanki quo bono imiş gibi) “ne için?” anlamında kullanılır. Oysa gerçek anlamı “kimin lehine”dir. Cui, kimin; bono ise, bir çıkar için mi demektir. Tamamen adli bir tabirdir. Özellikle de bu gibi vakalarda, bir eylemin bir şahıs tarafından yapılma ihtimalinin bu şahsın o eylemden elde edeceği çıkarla doğru orantılı olduğu durumlarda kullanılır. Söz konusu vakada cui bono? sorusu şüpheleri kesinlikle Bay Pennifeather’ın üstüne çekiyordu. Amcası onu önce varisi yapmış, sonra da mirasından yoksun bırakmakla tehdit etmişti. Ama bu tehdidini gerçekleştirmemişti. Çünkü vasiyetini değiştirmemiş olduğu anlaşıldı. Değiştirmiş olsaydı, şüphelinin cinayeti işlemek için tek sebebinin intikam almak olabileceği düşünülürdü. Hattâ bu bile zayıf bir olasılık olurdu, çünkü şüphelinin tekrar amcasının gözüne girme şansı olacaktı. Ama vasiyet değiştirilmemişken ve mirastan yoksun bırakma tehdidi devam ederken, yeğenin cinayeti işlemek için güçlü bir sebebi olduğu hemen anlaşılıyor. Rattleborough’nun saygıdeğer sakinleri de son derece sağduyulu bir şekilde bu karara vardı.

Böylece Bay Pennifeather oracıkta tutuklandı ve kalabalık arama işini biraz daha sürdürdükten sonra kasabaya döndü; tabii Bay Pennifeather'ı sıkı şekilde gözetim altında tutarak. Ama yolda şüpheleri iyice güçlendiren bir şey oldu. Gayretliliğiyle hep grubun biraz önünden giden Bay Goodfellow'un birden koşmaya başladığı, birkaç adım attıktan sonra durduğu, eğildiği ve çimenlerin arasından küçük bir nesne aldığı görüldü.

Bunu önce ceket cebine atıp gizlemeye çalıştığı da görüldü. Ama söylediğim gibi yapmaya çalıştığı şey fark edildi ve elbette engellendi. Bulduğu nesnenin bir İspanyol çakı olduğu anlaşıldı. Bir düzine kişi bu çakıyı hemen tanıdı: Bay Pennifeather'a aitti. Dahası, kabzasında isminin baş harfleri kazılıydı. Çakı açıktı ve ucu kanlıydı

Anık yeğenin suçlu olduğundan kimsenin şüphesi kalmamıştı. Rattleborough'ya dönülünce hemen bir sulh yargıcının karşısına çıkarıldı.

Bundan sonra da işler kötüye gitmeye devam etti. Tutuklu, Bay Shuıtle-wotthy'nin kaybolduğu sabah nerede olduğu sorulduğunda, tüfeğini alıp geyik avlamaya gittiğini söyleme cüretkarlığını gösterdi. Hem de o gölcüğün. Bay Goodfellow'un feraseti sayesinde içinde o kanlı yelek bulunan gölcüğün civarına gitmişti.

Bunun üzerine Bay Goodfellow gözünde yaşlarla öne çıktı ve sorgulanmak istediğini söyledi. Hem Tanrı'ya, hem de insan kardeşlerine karşı duyduğu sarsılmaz sorumluluk hissi yüzünden artık suskun kalamayacaktı. Şimdiye kadar, o genç adamı gerçekten sevdiği için (kendisine, Bay Goodfellow'a kötü davranmış olmasına karşın) hayal gücünü sonuna kadar zorlayıp Bay Pennifeather aleyhine olan bütün koşullara açıklama getirmeye çalışmıştı. Ama artık bu koşullar fazla ikna edici -fazla suçlayıcıydı. Artık kararsız kalmayacaktı. Bildiği her şeyi anlatacaktı -bunu yapmak içini parça parça etse de. Bay Shuttleworthy'nin şehre gitmek üzere yola çıktığı günden önceki günün ikindisinde, o saygıdeğer yaşlı beyefendi yeğenine, kendisinin (Bay Goodfellow'un) yanında, ertesi gün şehre gitmekteki amacının "Çiftçi ve Makinist Bankası"na yüklü bir meblağ yatırmak olduğunu söylemişti. Sonra Bay Shuttleworthy yeğenine onu mirasından yoksun bırakacağına ve tek kuruş bile vermeyeceğine yemin etmişti. O (tanık) şimdi sanığa soruyordu: Bu söylemiş oldukları kelimesi kelimesine doğru muydu, değil miydi? Bay Pennifeather bunların doğru olduğunu söyleyerek herkesi şaşırttı.

Bunun üzerine yargıç sanığın amcasının evindeki odasının aranması için iki polis gönderdi. Biraz sonra geri döndüler. Yaşlı adamın yıllardır kullandığı bilinen kırmızımsı kahverengi, çelik takviyeli deri para kutusunu bulmuşlardı. Ama cüzdan boştu. Yargıç sanıktan içindekileri nasıl harcadığını ya da nereye gizlendiğini öğrenmeye çalıştı, ama başaramadı. Aslında sanık bu meseleyle ilgisi olduğunu tamamen inkar ediyordu. Polisler ayrıca Bay P.'nin yatak şiltesinin altında isminin baş harflerini

taşıyan bir gömlekle boyunbağı bulmuştu. Bunlar iğrenç bir şekilde kurbanın kanına bulanmıştı.

Tam bu sırada müteveffanın atının iyileşmesi için dinlendirildiği öldüğü haberi geldi. Bay Goodfellow hayvana hemen otopsi yapılmasını ve mümkünse kurşunun bulunmasını istedi. Otopsi yapılırken Bay Goodfellow, sanki sanığın suçluluğunu şüpheye yer bırakmayacak şekilde kanıtlamak istercesine, hayvanın göğüs boşluğunda oldukça iri bir mermi buldu ve çıkardı. İncelenince bu merminin tam Bay Pennifeather'ın tüfeğine uygun türden olduğu anlaşıldı. Kasaba ya da civarındaki başka kimsenin tüfeği bu kadar büyük bir mermiyi almazdı. Üstelik bu merminin kenarında hafif bir delik ya da çukur vardı; sanığın kendi malı olduğunu kabul ettiği bir kalıp takımı incelendiğinde, içinde hafif bir çıkıntı olduğu görüldü. Bu mermi bulunup incelendikten sonra yargıç daha fazla tanık dinlemek istemediğini açıkladı ve sanığın yargılanacağını bildirdi. Bay Goodfellow'un bütün itirazlarına ve gereken meblağın ödenmesine yardım etmeyi önermesine karşın, kefaletle tahliyeyi de reddetti. "Yaşlı Charley''nin bu cömertliği Rattleborough'da kaldığı süre içinde sergilediği cana yakın ve yardımsever tavırlara kesinlikle uyuyordu. Hattâ o değerli adam genç arkadaşının kefaletini ödemesine yardım etme arzusuyla yanıp tutuşurken öyle kendinden geçmişti ki, anlaşılan kendisinin (Bay Goodfellow'un) cebinde beş kuruşu olmadığını unutmuştu.

Bundan sonra olanları tahmin etmek zor değil. Bay Pennifeather bir sonraki celsede, Rattleboroughluların yuhalamaları arasında duruşmaya çıkarıldı. Sanığın aleyhindeki kanıtlar (ki bunlara yenileri eklenmişti; Bay Goodfellow'un duyarlı vicdanı bunları mahkemeden gizlemesine el vermiyordu) öyle birbiriyle bağlantılı ve öyle kesin bulundu ki, jüri hiç tereddüt etmeden hemen sanığı "cinayetten birinci derecede suçlu" bulduğunu bildirdi. Kısa süre içinde zavallı adam idam cezasına mahkûm oldu ve kanunun karşı konulmaz intikamını almasını beklemek üzere ilçe cezaevine gönderildi.

Bu arada "Yaşlı Charley Goodfellow"un soylu tavrı, kasabanın dürüst sakinlerinin onu eskisinden iki kat fazla sevmesine yol açmıştı; şimdi eskisinden on kat popülerdi. Durum böyle olunca da, bu sevgi gösterileri karşısında o da biraz kesenin ağzını açtı. Eskiden fakirlik yüzünden oldukça cimri davranmak zorunda kalırdı. Ama artık sık sık kendi evinde yemekler veriyordu. Ama son derece eğlenceli geçen bu yemeklerde, cömert ev

sahibi bazen, yakın zamanda kaybettiği can dostunun yeğenini bekleyen korkunç ve üzücü kaderi düşündükçe üzülmeden edemiyordu elbette.

Bir gün bu yüce gönüllü yaşlı zat aşağıdaki mektubu alınca epey şaşırdı:

Sn. Charles Goodfellow, Rattleborough.

Gönderen: H., F., B. & Ortakları.

Chat. Mar. A--------No., 1.-------- 6 düz şişe (_ grosa).

“Sn. Charles Goodfellow:

"İki ay önce değerli müşterimiz Bay Barnabas Shuttleworthy’nin şirketimize vermiş olduğu sipariş uyarınca, bu sabah adresinize antilop marka, mor mühürlü bir sandık dolusu Château Margaux gönderiyoruz. Sandığın numarası ve şişe adedi yukarıda yazılıdır.

“Saygılarımızla,

“HOGGS, FROGS, BOGS & ORTAKLARI.

“-Şehri, 21 Haziran 18—.

“NOT.— Sandık bu mektubu almanızın ertesi gününde posta arabasıyla getirilip size teslim edilecektir. Lütfen Bay Shuttleworthy'ye hürmetlerimizi iletin.

“H., F., B. & Ortakları.”

Aslında Bay Goodfellow, Bay Shuttleworthy’nin ölümünden sonra Château Margauxları almaktan ümidini kesmişti. Bu yüzden bu şimdi ona Tanrı’nın bir armağanı gibi gelmişti. Çok sevinmişti elbette. Pek çok arkadaşını ertesi gün vereceği bir pelit soupere[3] davet etti. Bu partide iyi yürekli yaşlı Bay Shuttleworthy’nin armağanı olan şarapları içeceklerdi.

Gerçi davet ettiği arkadaşlarına “iyi yürekli yaşlı Bay Shuttleworthy”den bahsetmemişti. Aslında epey düşündükten sonra meselenin bu kısmını hiç açmamaya karar vermişti. Château Margauxları hediye olarak aldığından kimseye bahsetmedi yanlış hatırlamıyorsam. Arkadaşlarına sadece birkaç ay önce şehirden sipariş etmiş olduğu son derece kaliteli ve leziz şarapların bir kısmını içmesi için gelip ona yardım etmelerini söyledi. Bu şaraplar ertesi gün eline geçecekti. “Yaşlı Char-ley"nin niye şarapların eski dostunun armağanı olduğunu söylememeye karar verdiği üstüne epeydir kafa yoruyorum, ama bu konuda sessiz kalmasının sebebini hâlâ bulabilmiş değilim. Ama mutlaka derece yüce gönüllüce bir sebebi vardır.

Sonunda ertesi gün oldu ve Bay Goodfellow'un evinde saygın insanlardan oluşan son derece büyük bir kalabalık toplandı. Aslında kasabanın yarısı oradaydı -aralarında ben de vardım. Ama Château Margauxların gelmesi bir saat gecikti. Bu ev sahibinin canını epey sıkmıştı. Yemeklere epey masraf ettiği belliydi ve bunlar konuklar tarafından silinip süpürülmüştü. Şaraplar sonunda geldi, dev bir sandık içinde. Herkesin keyfi yerindeydi, bu yüzden sandığın nem. com.[4] masanın üstüne konulmasına ve içindekilerin boşaltılmasına karar verildi.

Bu işlem hemen yapıldı. Sandığı kaldırıp masanın üstüne koyanlar arasında ben de vardım. Masanın üstü şişe ve bardaklarla doluydu ve bunların çoğu bu iş esnasında kırıldı. Artık epey kafayı bulmuş olan “Yaşlı Charley" masanın başına oturup şakacı bir ciddiyetle elindeki sürahiyi masaya vurdu ve “hazine çıkarılırken" herkesin sakin olmasını emretti.

Epey gürültü patırtıdan sonra kalabalık sonunda tamamen sustu ve bu gibi durumlarda genellikle olduğu gibi ortalığa derin bir sessizlik çöktü. Sandığın kapağını açmam istendiğinde “Seve seve,” dedim elbette. Araya bir keski sokup çekiçle birkaç hafif darbe indirince sandığın kapağı birden açılıp fırladı ve aynı anda, cinayete kurban gitmiş Bay Shuttleworthy’nin yara bere ve kan revan içindeki, neredeyse tamamen çürümüş cesedi ev sahibinin karşısında birden doğrularak oturdu. Çürümüş ve donuk gözlerini Bay Goodfellow’un yüzüne dikip ona kederle birkaç saniye baktıktan sonra, son derece yavaşça, ama açıkça ve etkileyici bir sesle “Sen yaptın!” dedi ve ardından, sanki tamamen tatmin olmuşçasına, kendini bıraktı ve sandığı yan devirip masanın üstüne, uzuvlarını titreterek yığılıp kaldı.

Bunun üzerine olanları anlatmak mümkün değil. Herkes kapılara ve pencerelere hücum etti. Odadaki koca adamlardan birçoğu korkudan

bayıldı. Herkes çığlık çığlığaydı. Ama o panik dalgası dindikten sonra bütün gözler Bay Goodfellow'a çevrildi. O korkunç yüzde gördüğüm müthiş acıyı bin yıl geçse unutamam. Oysa daha biraz önce zaferinin ve şarabın sarhoşluğuyla mutluluk saçıyordu. Dakikalarca mermer bir heykel gibi kaskatı oturdu. Gözlerindeki donuk ifadeye bakılırsa tüm dikkatini kendi içine, sefil, katil ruhuna yöneltmişti. Sonunda gözleri birden parladı; sanki dikkatini tekrar dış dünyaya yöneltmişti. Sonra sandalyesinden fırlayıp masaya kapaklandı cesede dokunarak hızlı hızlı konuşmaya başladı. Bay Pennifeather'ın işlediği sanılan, onun tutuklanmasına ve idama mahkûm edilmesine yol açan iğrenç cinayeti aslında kendisinin işlediğini itiraf etti.

Söyledikleri özetle şunlardı:— Kurbanını gölcüğe kadar takip etmişti. Orada bir tabancayla atını vurmuş, tabancanın kabzasıyla da binicinin işini bitirmişti. Para kutusunu almış, öldüğünü sandığı atı gölcüğün etrafındaki çalıların içine sürüklemişti. Bay Shuttleworthy'nin cesedini kendi atına yüklemiş ve epey uzağa, korunun derinliklerine götürmüştü.

Yeleği, çakıyı, cüzdanı ve mermiyi bulundukları yerlere hep kendisi koymuştu. Amacı Bay Pennifeather'dan intikam almaktı. Ayrıca o kan lekeli mendilin ve gömleğin bulunmasını da ayarlamıştı.

Bu tüyler ürpertici itirafın sonlarına doğru, o alçağın sesi titremeye ve boğuklaşmaya başladı. Söyleyeceklerini bitirince doğruldu, geri geri sendeleyerek masadan uzaklaştı ve düşüp -öldü.

Tam zamanında gelen bu itirafın yapılmasını sağlamak çok kolay olmuştu. Bay Goodfellow'un aşın samimi tavırları beni en başından beri tiksindirmiş ve şüphelendirmişti. Bay Pennifeather kendisine vurduğunda yanındaydım ve yüzünde bir anlığına da olsa beliren iblisçe ifadeden, yapabilirse intikamını sonuna kadar alacağını anlamıştım. Bu yüzden "Yaşlı Charley"nin hareketlerini Rattleborough'nun iyi kalpli sakinlerinden çok daha farklı bir açıdan değerlendirmiştim. Cinayete ilişkin bütün ipuçlarının bulunmasında onun, dolaylı ya da dolaysız olarak, bir şekilde parmağının bulunduğunu görmüştüm. Ama beni asıl ikna eden şey Bay G.'nin atın cesedinde bulduğu mermiydi. Rattleboroughluların tersine, ben atın gövdesinde iki delik olduğunu unutmamıştım: Biri merminin girdiği, diğeri ise çıktığı yerdi. Hayvanın gövdesinden çıkmış olmasına karşın sonradan orada bulunduğuna göre, demek ki mermiyi oraya onu bulan kişi koymuştu. Kanlı gömlek ile mendil de şüphelerimi doğruluyordu; çünkü kanın

incelenince aslında iyi cins kırmızı Bordo şarabından başka bir şey olmadığı anlaşılmıştı. Bütün bunları ve aynı zamanda da Bay Goodfellow'un son günlerde epey para harcamaya başlamış olduğunu düşününce, şüphelerim iyice arttı, ama bunlardan kimseye bahsetmedim.

Bu arada Bay Shuttleworthy'nin cesedini bizzat gizlice aramaya başladım. Malum sebeplerden dolayı, Bay Goodfellow'un kendi arama ekibini götürdüğü yerlerden olabildiğince uzak yerleri araştırıyordum. Sonunda, birkaç gön sonra karşıma kuru bir kuyu çıktı. Bunun girişi çalılarla neredeyse tamamen gizlenmişti. Bu kuyunun dibinde aradığım şeyi buldum.

Bay Goodfellow arkadaşını tadı sözlerle kandırıp kendisine bir sandık Château Margaux armağan etmeye ikna ederken ben de oradaydım. Bu bilgimden yola çıkarak cesedin boğazından içeri uzun ve sert bir balina kemiği parçası soktum ve cesedi eski bir şarap sandığına koydum. Kapağı kaparken cesedi iki büklüm yapmıştım -içindeki balina kemiği kıvrılacak şekilde. Sonra kapağı, üstüne var gücümle bastırıp çiviledim. Çiviler çıkarılınca kapak açılıp fırlayacak ve ceset doğrulacaktı elbette.

Böylece sandığı hazırlayıp üstüne daha önce anlattığım şekilde numara ve adres yazdım. Sonra Bay Shuttleworthy'nin alışveriş yaptığı şarap tacirlerinin ağzından bir mektup yazdım. Uşağıma da sandığı benden belirli bir işaret alınca bir el arabasıyla Bay Goodfellow'un evine götürmesini söyledim. Cesedi konuşturmak için tamamen vantrilokluk yeteneğime; söyleyeceklerimin yaratacağı etki için de o alçak katilin vicdanının sesine güveniyordum. Açıklayacak başka bir şey kalmadı sanırım. Bay Pennifeather hemen serbest bırakıldı, amcasının mirasını aldı ve yaşadıklarından ders alarak hayatında yepyeni bir sayfa açtı ve mutlu yaşadı.

Notlar

[1] Hep birlikte.

[2] Dil sürçmeleri ya da hataları.

[3] Sıradan akşam yemeği.

[4] Kimse karşı çıkmayınca.

Diri Diri Gömülüş

Bazı temalar vardır ki, çok ilginç olmalarına karşın meşru edebiyat için fazla korkunç bulunur. Romatik yazarlar okuyucularını kızdırmak ya da tiksindirmek istemiyorsa bu temalardan sakınmak zorundadır. Bunlar ancak gerçeğin katılığı ve görkemiyle kutsanır ve desteklenirse adaba uygun sayılır. Beresima Saldırısı'nı[1], Lizbon depremini[2], Londra'daki veba salgınını[3], St. Bartholomew Katliamı'nı[4] ya da Kalküta'daki Kara Çukur'da[5] yüz yirmi üç tutsağın boğularak ölüşünü anlatan yazıları okurken büyük bir "zevkli acı" duyarız. Ama bu anlatılarda bizi heyecanlandıran bunların gerçek - tarih oluşudur. Kurgu olsalar bizi sadece tiksindirirlerdi.

Tarihe geçmiş ünlü birkaç felaketten bahsettim. Ama bu felaketlerde bize çarpıcı gelen şey sadece oluş biçimleri değil, aynı zamanda da boyudandır. İnsan acılarının kalın ve tuhaf kataloğundan, bireylerin çektiği ve bu genel felaketlerden çok daha korkunç acılar bulup çıkarabilirdim elbette. Aslında gerçek acılar —gerçek ızdıraplar kalabalıklar değil bireyler tarafından çekilir. Acının en aşırı uçlarına katlanmak zorunda kalan kitlesel insan değil, birimsel insandır. Bunun için merhametli Tanrı'ya şükredelim!

İnsanın yaşayabileceği en korkunç durum ise hiç şüphesiz diri diri gömülmektir. Bunun sık sık yaşandığını ise aklı başında kimsenin inkar edeceğini sanmıyorum. Yaşam ile Ölüm'ü ayıran sınır belirsizdir. Birinin nerede bitip diğerinin nerede başladığını kim bilebilir? Bazı hastalıklarda bütün yaşam belirtilerinin kaybolduğunu, ama sonra canlılık belirtilerinin tekrar ortaya çıktığını biliyoruz. Bunlar o akıl sır ermez mekanizmadaki duraklamalardan başka bir şey değildir. Bir süre sonra görünmez gizemli bir ilke, o büyülü, irili ufaklı dişli çarkları tekrar harekete geçirir. Gümüş sicim sonsuza dek bırakılmamış, altın kase onarılmaz şekilde kırılmamıştır. Ama bu duraklama esnasında ruh nereye gitmiştir?

Böyle vakalarda arada sırada kaçınılmaz olarak hastaların diri diri gömüleceği sonucuna a priori olarak tartışmasız bir şekilde varabiliriz. Ama tıp ve diğer insanların ifadelerinden de, çok sayıda kişinin yanlışlıkla diri diri gömüldüğü anlaşılmaktadır. Gerekirse hemen gerçekliği kanıtlanmış yüz örnek verebilirim. Bu vakalardan oldukça ilginç bir tanesi (bazı okuyucularım hatırlayabilir) kısa süre önce komşu Baltimore şehrinde gerçekleşti ve oldukça yoğun, acılı ve yaygın bir heyecan dalgasına yol açtı. Şehrin en saygın kişilerinden birinin -ünlü bir avukat ve milletvekilinin- karısı teşhis edilemeyen bir hastalığa yakalandı. Doktorlar bu hastalık karşısında tamamen çaresiz kaldı. Kadın epey acı çektikten sonra öldü, ya da öldüğü sanıldı. Kimse gerçekten ölüp ölmediğinden şüphelenmedi; zaten bundan şüphelenmek için sebep de yoktu. Her açıdan ölü gibiydi. Yüzü buruşmuş ve çökmüştü. Dudakları solmuştu. Gözleri donuktu. Vücudu soğumuştu. Nabzı durmuştu. Bedeni üç gün defnedilmedi ve bu süre içinde taş gibi kaskatıydı. Sonuçta “cesedin” çürümeden önce mezara konulmasına karar verildi ve defin hazırlıktarı hızlandırıldı.

Kadın yer altındaki kemerli aile mezarlığına koyuldu ve mezara üç yıl sonra bir lahidin alınması için açılana kadar dokunulmadı. Açıldığında ise, kapıyı bizzat açan kocasını korkunç bir şok bekliyordu! Kapı dışarı açılırken beyaz giysili bir şey takırdayarak kollarının arasına düştü. Kefenli karısının iskeletiydi bu.

Titiz bir incelemenin sonunda kadının mezara konulduktan iki gün sonra canlandığı anlaşıldı. Tabutun içinde çırpınmaya başlamış, böylece tabut yere düşüp kırılmış, kadın da içinden çıkabilmişti. Mezarda yanlışlıkla unutulan gaz dolu bir lamba, tamamen boşalmış olarak bulunmuştu. Ama içindeki gaz buharlaşmış da olabilirdi. O korkunç mezar odasına inen merdivenin en üst basamağında tabuttan iri bir parça bulunmuştu. Kadının bununla demir kapıya vurarak dikkat çekmeye çalıştığı anlaşılmıştı. Bu işle meşgulken korkudan bayılmış ya da ölmüş olmalıydı. Düşerken kefeni kapının üstündeki demir çıkıntılardan birine takılmış, böylece dimdik ayakta kalıp çürümüştü.

1810 yılında Fransa’da benzer bir vaka yaşandı. Bu olay gerçeğin sahiden kurgudan daha tuhaf olduğunu kanıtlıyor. Bu öykünün kahramanı zengin meşhur bir aileden gelen ve güzelliğiyle ünlü Matmazel Victorine Lafourcade adlı bir genç kızdı. Çok sayıdaki taliplerinden biri de Parisli yoksul bir litterateur ya da gazeteci olan Julien Bossuet idi. Yetenekleri ve

cana yakınlığıyla Matmazel'in dikkatini çekmişti. Genç kız ona gerçekten âşık olmuş gibiydi. Ama sonunda soyundan gelen gururu baskın çıktı ve onu reddedip hem banker hem de oldukça yüksek mevkide bir diplomat olan Mösyö Renelle adlı biriyle evlenmişti. Ama bu adam evlendikten sonra onu ihmal etmiş, hattâ muhtemelen kötü davranmıştı. Victorine Lafourcade onunla birkaç mutsuz yıl geçirdikten sonra öldü. En azından durumu, onu gören herkesi yanıltacak kadar ölüme yakındı. Bir yeraltı mezarına değil, doğduğu köyün mezarlığındaki sıradan bir mezara gömüldü. Umutsuzluğa kapılan ve ona olan derin bağlılığını hâlâ unutamayan âşığı başkentten ayrılıp köyün bulunduğu o ücra bölgeye gitti. Oldukça romantik bir amacı vardı: Cesedi mezardan çıkarmak ve gür buklelerini kesip almak. Mezarı buldu, gece yarısı tabutu çıkardı, kapağını açtı ve tam bukleleri kesiyordu ki, sevgilisinin gözlerinin açıldığını gördü. Aslında kadın diri diri gömülmüştü. Tam olarak ölmemişti ve sevgilisinin okşayıştan onu ölüm haliyle karıştırılan letarjiden uyandırmıştı. Sevinçten deliye dönen âşığı onu köyde kaldığı odaya taşıdı. Doktorların tavsiye ettiği kuvvetlendirici ilaçlarla kadın kurtarıldı. Kurtarıcısını tanıyan kadın eski sağlığına kavuşana dek onun yanında kaldı. Kalbi taştan değildi Victorine'in, zaten bu son aşk dersi de onu iyice yumuşatmıştı. Bossuet'ye bağlandı; kocasının yanına dönmeyip, hattâ dirildiğini bile haber vermeden âşığıyla Amerika'ya kaçtı. Yirmi yıl sonra birlikte Fransa'ya döndüler. Zamanla kadının görünüşünün tamamen değiştiğine ve artık arkadaşlarının onu tanıyamayacağına inanıyorlardı. Ama yanılmışlardı; çünkü Mösyö Renelle karısını ilk görüşte tanıdı ve onu geri istedi. Kadın bunu kabul etmedi. Adli bir mahkeme de kadının bu kararını destekledi ve hem yaşanan tuhaf olaylardan, hem de aradan uzun bir süre geçmiş olmasından dolayı, Mösyö Renelle'in kocalık sıfatını yitirmiş olduğuna karar verdi.

Leipsic'i[6] oldukça etkili ve saygın dergilerinden biri olan Cerrah dergisinin (bir Amerikan yayınevi bu dergiyi çevirtip yayımlasa çok iyi eder) son sayılarından birinde, bahsettiğimiz konuyla ilgili son derece üzücü bir vaka yer alıyor.

Bir topçu subayı (yanaklarından kan damlayan kapı gibi bir adam) huysuz bir attan düşünce başına şiddetli bir darbe almış ve bayılmıştı. Kafatası hafifçe çatlamıştı, ama adamın durumu tehlikeli görülmüyordu. Başarılı bir kafatası ameliyatı yapıldı, hastadan kan alındı ve başka pek çok

yaygın rahatlatma yöntemi uygulandı. Ama adam bilincini tekrar yitirmeye başladı ve sonunda öldüğüne karar verildi.

Hava sıcak olduğundan alelacele halk mezarlıklarından birine gömüldü. Cenazesi Perşembe günü yapılmıştı. Sonraki ilk Pazar günü mezarlık her zamanki gibi ziyaretçilerle dolmuştu. Öğle civarında bir çiftçi büyük bir yaygara kopardı. Bir subayın mezarının üstünde otururken mezarda, sanki içeride biri çırpınıyormuşçasına kıpırdanmalar hissettiğini söylüyordu. Çiftçinin iddiaları başta pek ilgi uyandırmadı. Ama öyle korkmuş görünüyordu ve anlattıklarını öyle ısrarla yineliyordu ki, sonunda kalabalığı inandırdı. Hemen kürekler getirildi ve yeryüzüne utanç verici bir şekilde yakın olan mezar hızla kazılmaya başlandı. Daha üç dakika geçmeden içindekinin başı görünmüştü. Ölü gibi görünüyordu. Ama tabutun içinde neredeyse dimdik oturuyordu. Kapağını kısmen kaldırmayı başarmıştı.

Hemen en yakın hastaneye götürüldü; hâlâ sağ olduğu anlaşılmıştı. Havasızlıktan boğulmasına ramak kalmıştı ama birkaç saat sonra kendine geldi, çevresindeki tanıdıklarını hatırladı ve mezarda çektiklerini kesik cümlelerle anlattı.

Anlattıklarına bakılırsa, gömüldükten sonra bir saat kadar bilincini yitirmemiş, ancak daha sonra hiçbir şey hissetmez olmuştu. Toprak oldukça nemli mezarda dikkatli doldurulmamış olduğundan biraz hava alabilmiş olmalıydı. Sonra tepesindeki kalabalığın ayak seslerini işitmiş ve kendisini duyurmaya çalışmıştı. Onu derin bir uykudan bu seslerin uyandırdığını söylüyordu, ama uyanır uyanmaz ne kadar dehşet verici bir durumda olduğunu görmüştü.

Kayıtlara bakılırsa bu hasta hızla iyileşiyormuş, ama sonra bir tıbbi deneye kurban gitmiş. Üstünde galvanik akü kullanılırken, birden bu aletlerin sık görülen etkilerinden biri olan bir haz şoku yaşamış ve ölmüş.

Galvanik aküden bahsetmişken aklıma bu konuyla ilgili oldukça meşhur ve sıradışı bir vaka geldi. Londra’da geçen bu olayda iki gündür mezarda olan genç bir avukat bu alet sayesinde hayata döndürülmüştü. 1831’de gerçekleşen bu olay o sıralar büyük heyecan uyandırmıştı.

Hasta Bay Edward Stapleton lekelihummadan ölmüş gibi görünüyordu.

Ayrıca bir takım tuhaf semptomlar doktorlarına ilginç gelmişti. Arkadaşlarından “cesedi” post-mortem muayene etmek için izin istediler, ama alamadılar. Genelde bu tip izinler verilmediğinde ceset kaçırılır ve

gizlice parçalanıp incelenir. Londra mezar hırsızlarıyla doludur. Doktorlar bunlardan biriyle kolayca anlaştı. Cenazeden üç gün sonra, gece vakti ceset iki buçuk metre derinliğindeki mezarından çıkarıldı ve bir özel hastanenin morguna götürüldü.

Karında uzun bir yarık açıldıktan sonra, “cesedin" taze ve çürümemiş halde olması doktorların aklına galvanik aküyü kullanma fikrini getirdi. Peş peşe deneyler yaptılar. Ve beklenen sıradan sonuçları aldılar: Uzuvlarına titreşim verilen “ceset" sadece bir iki kez canlılığa benzer belirtiler vermişti.

Vakit geç olmuştu. Şafak sökmek üzereydi. Sonunda artık parçalama işine girişmeye karar verdiler. Ama bir öğrenci bir teorisini sınamak istiyor ve aküyü pektoral kaslardan birine bağlamakta ısrar ediyordu. Göğüste hemen derin bir yara açıldı ve içine bir tel sokuldu. O zaman hasta birden, hızla ama çırpınmadan doğrulup masadan indi, birkaç saniye kaygıyla etrafına bakındı ve sonra konuşmaya başladı. Ne söylediği anlaşılmıyordu ama bazı heceler açık seçik duyulmuştu. Konuştuktan sonra yere yığıldı.

Herkes donup kalmıştı ve birkaç saniye kimse kıpırdamadı. Ama durumun aciliyeti kısa sürede akıllarını başlarına getirdi. Bay Stapleton’ın baygın da olsa hâlâ yaşadığı anlaşıldı. Eter kullanılınca kendine geldi ve kısa sürede iyileşip arkadaşlarının arasına geri döndü. Dirildiği ilk ortaya çıktığında yakınlarından gizlenmişti bu durum; ancak hastalığının nüksetmeyeceği anlaşılınca haber verildi. Ne kadar şaşırmış ve sevinmiş olduklarını tahmin edersiniz.

Ama bu tür olayların en ilginç kısmı Bay S.’nin anlattıklarıdır. Kendisi olup bitenler sırasında bilincini bir an bile tamamen yitirmediğini -doktorlarının öldüğünü söylediği andan hastanede bayıldığı ana dek başına gelenlerin, hayal meyal de olsa, sürekli farkında olduğunu söylüyor. Morgda olduğunu anlayınca söylediği, ama kimsenin farkına varmadığı sözcükler “Ben canlıyım,” imiş.

Birçok benzer vakadan bahsedebiliriz. Ama bunu yapmayacağım -çünkü insanların diri diri gömülebildiğini kanıtlamak için buna ihtiyacımız yok. Bu olaylar, fark etme şansımızın (olayın doğası yüzünden) ne kadar az olduğunu düşünürsek, böyle vakaların sık sık fark edilmeden gerçekleştiğini kabul etmek zorunda kalırız. Aslında herhangi bir sebepten dolayı kazılan mezarIıkların çoğunda, insanın aklına en korkunç şüpheleri getirecek duran iskeletler görülür.

Bu şüpheler korkunçtur elbet - ama o felaketi yaşamak daha da korkunçtur! Aslına bakarsanız hiçbir şey, hem fiziksel hem de zihinsel açıdan, diri diri gömülmek kadar ızdırap verici olamaz. Ciğerlerin çektiği dayanılmaz acı -nemli topraktaki boğucu, pis kokulu gazlar - bedeni saran kefen - tabutun darlığı zifiri karanlık - derin sessizlik - görülmeyen, ama dokunan solucanlar - bütün bunlara yukarıdaki havayı ve çimenleri; başımıza geleni bilseler yardımımıza koşacak, ama haber veremediğimiz yakınlarımızı; ve sonunda öleceğimizi bilmek de eklenince - bütün bunlar üst üste gelince, hâlâ hızla atan kalbimize öyle korkunç ve dayanılmaz bir korku salar ki, en cesur insanlar bile buna karşı koyamaz. Yeryüzünde bundan daha acı verici bir şey yoktur -Cehennem'in en derinliklerinde bile bu kadar iğrenç başka bir şey yaşanabileceğini hayal edemeyiz. Bu yüzden diri diri gömülmek son derece ilginç gelen bir konudur. Ama konunun uyandırdığı kutsal huşu yüzünden, anlatılan şeyin gerçek olmasında haklı olarak ısrar ederiz. Şimdi size kendi başımdan geçen gerçek bir olayı anlatacağım.

Yıllarca tuhaf hastalık nöbetleri geçirdim. Doktorlar hastalığımın ne olduğunu anlayamadıklarından katalepsi deyip işin içinden çıktılar. Bu hastalığın sebeplerini ve ne olduğunu değilse de, belirtilerini artık iyice biliyoruz. Nöbetlerin şiddeti değişir. Hasta en ağır letarji türünde bazen sadece bir gün, hattâ daha da kısa bir süre kendinden geçer ve dıştan bakınca hareketsiz görünür. Ama nabzı hâlâ hafifçe atmaktadır; vücudu tamamen soğumaz; yanaklarının ortasında hafif bir kırmızılık kalır; ve dudaklarına ayna yaklaştırınca, hafifçe soluk aldığı görülür. Bazen de trans halinin haftalarca, hattâ aylarca sürdüğü görülür. Bu sûre içinde hasta en titiz tıbbi muayenelerde ve testlerde bile ölü gibi görünür. Genellikle diri diri gömülmekten sadece arkadaşlarının bu katalepsi nöbetlerinden haberdar olması, bunun yarattığı şüphe ve en çok da çürümenin belirmemesi sayesinde kurtulur. Hastalığın ilerleyişi neyse ki yavaştır, ilk belirtiler belirgin de olsa düzensizdir. Nöbetler giderek şiddetlenir ve süreleri uzar, işte diri diri gömülmenin önüne geçen temelde budur. İlk nöbetini çok şiddetli geçiren talihsizler genellikle mezara konur.

Benim hastalığım da tıp kitaplarında bahsedilenlerden pek farklı değildi. Bazen, görünürde hiç sebep yokken yavaşça kendimden geçmeye başlıyor, bir yarı-baygınlık haline giriyordum. Acı hissetmiyor, kımıldayamıyor, doğrusu düşünemiyor, ama yaşadığımın ve çevremdekilerin uyuşukça

farkında oluyordum. Bu durum ansızın tamamen kendime gelene kadar devam ediyordu. Bazen de nöbet birden başlıyordu. Midem bulanıyordu; uyuşuyordun; üşüyordum; başım dönüyordu. Olduğum yere yığılıp kalıyordum. Sonra haftalarca kapkara, sessiz bir boşlukta, bir hiçlikte kalıyordum. Bu tam bir ölüm hali oluyordu. Ama ani başlayan bu nöbetlerden çıkışım yavaş oluyordu. Ruhun ışığının bana geri gelmesi, uzun bir kış gecesini tenha sokaklarda dolanarak geçiren kimsesiz ve evsiz barksız bir dilencinin karşısında şafağın dogması kadar geç, usandırıcı ama gene de neşelendirici bir şekilde oluyordu.

Transa geçme eğilimi dışında vücudumun sağlığı yerinde gibiydi. Başka bir hastalığım olduğuna dair bir belirti de yoktu -normal uykumda baş gösteren bir tuhaflığı saymazsak. Uyanınca kendime asla çabuk gelemiyor, dakikalarca büyük bir şaşkınlık ve kafa karışıklığı hali içinde kalıyordum. Zihnim, özellikle de hafızam bir süreliğine işlemiyordu.

Bunları yaşarken fiziksel olmasa da korkunç ruhsal acılar çekiyordum. Hayal gücüm ölümde odaklanıyordu. “Solucanlardan, mezarlardan ve mezar kitabelerinden” bahsedip duruyordum. Ölüm üstüne derin derin düşünüyordum. Hep diri diri gömülme korkusu yaşıyordum. Karşı karşıya olduğum o korkunç tehlike gece gündüz aklımdan çıkmıyordu. Bu korku geceleri iyice artıyordu. Ortalığa kasvetli karanlık çökünce, zihnime üşüşen en korkunç düşüncelerle titremeye -cenaze arabalarındaki çiçekler gibi tir tir titremeye başlıyordum. Artık bedenim uykusuzluğa dayanamaz hale gelince, gönülsüzce uyuyordum -gönülsüzce, çünkü uyandığımda kendimi mezarda bulmaktan korkuyordum. Sonunda hafif bir uykuya dalınca da girdiğim hayal dünyasının tepesinde o korkunç mezar fikri dev, kara kanatlarını çırparak, altına gölgesini düşürerek uçuyordu.

Gördüğüm kabuslardaki sayısız korkunç hayalden sadece bir tanesini anlatacağım. Her zamankinden uzun süreli ve şiddetli bir nöbet geçirdiğimi sandım. Birden alnımda buz gibi bir el hissettim ve sabırsız, çirkin bir ses kulağımın dibinde “Kalk!” dedi.

Doğrulup oturdum. Ortalık zifiri karanlıktı. Beni uyandıran kişiyi göremiyordum. Ne zaman transa geçtiğimi ya da o sırada nerede bulunduğumu hatırlayamıyordum. Hareketsiz durup kendime gelmeye çalışırken o soğuk el bileğimi kavradı, huysuzca salladı ve o çirkin sesi tekrar duydum:

“Kalk! Sana kalk demedim mi?”

“Kimsin sen?” diye sordum.

“Yaşadığım yerde adım yoktur," diye karşılık verdi o ses kederle, “ölümlüydüm, ama şimdi iblisim. Acımasızdım, ama şimdi merhametliyim. Titrediğimi hissediyorsun. Konuşurken dişlerim takırdıyor, ama gecenin - sonsuz gecenin soğuğundan değil. Bu korkunç, dayanılmaz bir şey. Sen nasıl rahat rahat uyuyabiliyorsun? Oysa ızdırap çığlıkları yüzünden benim gözüme uyku girmiyor; dayanamıyorum bu görüntülere. Kalk haydi! Dışarı, geceye çıkalım. Sana mezarları göstereyim. Acıklı bir manzara değil mi? Bak!"

Baktım. Göremediğim ve hâlâ bileğimi tutan kişi bütün mezarların kapaklarının açılmasını sağlamıştı. Her mezardan, çürümüş tüm cesetlerden hafif bir fosfor ışığı yayılıyordu. Böylece mezarların içini tamamen görebiliyordum. Solucanlarla birlikte keder ve sükûnet içinde uyuyan o kefenli gövdeleri görüyordum. Ama ah! Gerçekten uyuyanlar öyle azdı ki. Milyonlarcası aslında uyumuyor, büyük bir çabayla kıpırdamaya çalışıyordu. Ortalığa genel ve acıklı bir huzursuzluk havası egemendi. O sayısız mezarın içinden, gömülenlerin giysilerinin iç karartıcı hışırtıları geliyordu. Sakince yatanlardan da birçoğunun mezara kaskatı konulduktan sonra, rahatsız pozisyonlarını az ya da çok değiştirmiş olduklarını gördüm. Bakarken o sesi tekrar işittim:

“Ah! Acıklı bir manzara değil mi, değil mi?” Ama verecek karşılık bulmama fırsat kalmadan, o kişi bileğimi bıraktı, fosfor ışıkları söndü, mezarların kapakları birden çarparak kapandı ve içlerinden çığlıklar yükseldi: “Ah Tanrım! Çok acıklı bir manzara değil mi, değil mi?"

Geceleri gördüğüm bu rüyalar, uyanık olduğum saatlerde de beni korkunç bir şekilde etkiliyordu. Sinirlerim tamamen bozulmuştu ve sürekli korku içindeydim. Evimden yürüyerek ya da arabayla uzaklaşmamaya çalışıyordum. Aslında katalepsi nöbetlerimi bilenlerin yanından uzaklaşmaya cesaret edemiyordum; yoksa bir nöbet geçirebilir ve durumum anlaşılmadan gömülebilirdim. En yakın dostlarıma bile güvenmez olmuştum. Fazla uzun süreli bir transa girersem, artık kendime gelemeyeceğime karar verebileceklerinden korkuyordum, hattâ onlara çok sıkıntı verdiğimden, böyle bir nöbeti benden kurtulmak için fırsat bilmelerinden korkacak kadar ileri gittim. Ettikleri yeminler içimi

rahatlatmaya yetmiyordu. Beni iyice çürümeye başlamadan önce ne olursa olsun gömmeyeceklerine yemin ettiriyordum, ama bu bile korkularımı dindirmeye -beni rahatlatmaya yetmiyordu. Çeşitli tedbirler almaya giriştim. Yeraltı aile mezarlığının kapılarının içeriden kolayca açılmasını sağlayacak bir düzenek kurdurttum. Mezara kadar uzanan uzun bir manivelaya hafifçe bastırmak demir kapıların hemen ardına kadar açılmasına yetiyordu. Ayrıca içinde yatacağım tabut bol hava ve ışık alacak, hemen yanında yiyecek ve su dolu kaplar bulunacaktı. Bu tabutun içi yumuşak kumaşla kaplıydı ve rahattı. Kapağına da mezar kapılarındaki düzeneğin aynısı kurulmuş, buna yaylar eklenmişti. Böylece son derece mecalsiz biri tarafından bile açılabilirdi. Ayrıca mezarın tavanına iri bir çan astırdım; çanın uzun sicimi tabuttaki bir delikten girecek ve cesedin bileğine bağlanacaktı. Ama ah! İnsan ne yapsa yazgısını engelleyemiyor. Bütün bu tedbirler bile diri diri gömülmenin o korkunç acılarını çekmemi engelleyemedi!

Yine bir nöbetten sonra yavaşça kendime gelmeye başladım. Manevi günün şafağı yavaşça -çok yavaşça söktü. Uyuşuk bir huzursuzluk hali içindeydim. Acıya karşı duyarsızdım. Hiçbir şey umurumda değildi -hiçbir şey ummuyordum- hiç çaba sarf etmiyordum. Sonra, uzun bir süre sonra, kulaklarım çınlamaya başladı. Daha da uzun bir süre sonra parmak uçlarımın karıncalandığını hissettim. Sonra hiç bitmeyecekmiş gibi gelen hazlı bir süre boyunca düşüncelerim geri gelmeye başladı. Sonra tekrar kendimden geçtim. Sonra birden kendime geldim. Sonunda bir gözkapağım hafifçe seğirdi ve hemen ardından müthiş bir dehşete kapılmamla birlikte kalbimden şakaklarıma kan hücum etti. Sonra ilk düşünme çabasında bulundum. Sonra ilk hatırlama çabasında bulundum. Sonra kısmen ve kısa süreliğine başarılı oldum. Hafızam yerine geldikçe durumumu kavramaya başladım. Normal bir uykudan uyanmadığımı hissediyordum. Katalepsi nöbetleri geçirdiğimi anımsıyordum. Ve sonra, en sonunda aklıma o korkunç tehlike -bir türlü kurtulamadığım o dehşetli düşünce- gürleyen bir okyanus gibi geldi.

Bu düşünce aklımdayken birkaç dakika hiç kımıldamadan yattım. Niye mi? Hareket etmeye cesaret edemiyordum da ondan. Durumumu anlamamı sağlayacak hareketi yapmaya cesaretim yoktu -çünkü içimde bir ses sürekli başıma o felaketin geldiğini söylüyordu. Beni harekete geçmeye ve ağır gözkapaklarımı, uzun bir kararsızlıktan sonra kaldırmaya iten tek şey

dayanılmaz bir umutsuzluğa -bundan daha korkunç bir ızdırap olamaz- kapılmamdı.

Gözlerimi açtım. Ortalık karanlıktı - kapkaranlıktı. Nöbetin bittiğini biliyordum. Krizi atlatmıştım. Artık görüşüm tamamen geri gelmiş olmalıydı. Ama ortalık karanlıktı -kapkaranlıktı. Sonsuz bir karanlığın içindeydim.

Çığlık atmaya çalıştım. Dudaklarım ve kurumuş dilim aynı anda kasıldı -ama koca ciğerlerimden ses çıkmadı. Sanki göğsümün, kalbimin üstünde bir dağ vardı. Her çabam soluğumun daralmasına ve terlememe yol açıyordu.

Haykırmak için çenemi açmaya çalışınca genelde ölülere yapıldığı gibi bağlanmış olduğunu hissettim. Sert bir maddeden yapılma bir zeminde yattığımı da hissediyordum. İki yanımda da aynı maddeden yapılma duvarlar beni sıkıştırıyordu. Şimdiye kadar uzuvlarımı kıpırdatmayı denememiştim. Kollarım bilek bilek üstüne gelecek şekilde uzanmıştı. Bunları birden yukarı kaldırdım. Sert bir tahta yüzeye çarptılar. Bu yüzey tepemde, yüzümün en fazla on beş santim üstünde uzanıyordu. Artık sonunda tabuta girmiş olduğumu kabul etmek zorundaydım.

Sonra, çektiğim bütün o korkunç ızdırapların arasında tatlı Umut meleği belirdi -çünkü aklıma aldığım tedbirler gelmişti. Tabutun kapağını açmaya çalıştım. Açılmıyordu. Çan sicimini bulmak için bileklerimi yokladım. Yoktu. Eskisinden de yoğun bir umutsuzluğa kapıldım, çünkü tabutun kumaş kaplı olmadığını fark etmiştim ve aynı anda burnuma nemli toprağın keskin, tuhaf kokusu gelmişti. Bunların anlamı açıktı. Evimin altındaki mezarımda değildim. Ev dışındayken -yabancılar arasındayken transa girmiştim. Ne zaman ve nerede olmuştu, hatırlayamıyordum. Beni yabancılar gömmüştü; bir köpeği gömer gibi gömmüşlerdi. Sıradan bir tabuta koymuş, kapağını çivilemiş ve sıradan, isimsiz bir mezara, derinlere, bir daha çıkarılmamak üzere gömmüşlerdi.

Bu korkunç gerçeği tamamen kavrayınca, tekrar haykırmaya çalıştım. Bu kez başarılı oldum. O yeraltı gecesinde Uzun ve delice çığlığım yankılandı.

“Hey! Kim var orada!” diye karşılık verdi sert bir ses.

“Bu da nesi!” dedi ikinci bir ses.

“Çık şurdan!” dedi üçüncüsü.

“Kedi gibi ne bağırıyorsun?” dedi dördüncüsü. Sonra hoyrat eller beni tutup sarstı. Beni uyandırmadılar -çünkü çığlık attığımda zaten uyanıktım; ama hafızamın tamamen geri gelmesini sağladılar.

Bu macerayı Virginia’da, Richmond civarında yaşadım. Bir arkadaşımla birlikte James Nehri’nin birkaç mil ötesinde avlanmaya çıkmıştım. Akşam vakti fırtına çıkmıştı. Sığınabileceğimiz tek yer nehirde demirlemiş duran küçük bir yelkenlinin kabiniydi. Fırsatı değerlendirip geceyi burada geçirmeye karar vermiştik. Yelkenlideki iki kuşetten birinde uyudum - altmış yetmiş tonluk bir yelkenlinin kuşetlerinin nasıl olacağı zaten malumdur. Benimkinde yatak takımı yoktu. Genişliği yarım metreydi. Zeminle tepedeki güverte arasındaki yükseklik de aynıydı. Buraya girmekte epey zorlanmıştım. Yine de derin bir uykuya dalmıştım. Kapıldığım sanrının -düş ya da kabus değildi- sebebi içinde bulunduğum koşullar, her zamanki korkularım ve bahsettiğim gibi, uyandıktan sonra kendime gelmemin, özellikle de hafızamın geri gelmesinin epey uzun sürmüş olmasıydı. Beni sarsan adamlar yelkenlinin tayfası ve yükleri indiren birkaç hamaldı. O nemli toprak kokusu yüklerden geliyordu. Çenemdeki sargı da aslında ipek bir mendildi; yatarken kullanmaya alışık olduğum takke niyetine başıma bağlamıştım.

Ama çektiğim acılar gerçekten diri diri gömülsem çekeceklerimin aynısıydı. Korkunç -anlatılamayacak kadar iğrenç acılardı. Ama bana bir faydası oldu bu acıların. Bu aşırı uçları yaşayan ruhum acılardan tiksindi. İçimi bir sakinlik, bir huzur kapladı. Sık sık dışarı çıkmaya başladım. Canla başla spor yaptım. İçime doyasıya temiz hava çektim. Ölümden başka şeyler üstüne düşünmeye başladım. Tıp kitaplarımı açmaz oldum. “Buchan”ı yaktım. “Gece Düşünceleri”ni okumaz - küf kokulu mezarlıktan düşünmez - bunun gibi korkunç öyküleri dinlemez oldum. Kısacası yeni bir insan olarak insanca yaşamaya başladım. O önemli geceden sonra mezardan hiç korkmaz oldum ve bu korkumla birlikte katalepsim de geçti. Belki de bu hastalık korkumun sebebi değil sonucuydu.

Bu acılarla dolu dünya bazen en mantıklı bakışla bile bir cehennem gibi görünür. Ama insanın hayal gücü Carathis[7] değildir ki, bu cehennemin tünellerinde cezalandırılmadan gezinebilsin. Mezara ilişkin sayısız iç karartıcı korkuların hepsine de hayali olarak bakamayız ne yazık ki. Ama,

tıpkı Afrasiab'a[8] Oxus’a yaptığı yolculukta eşlik eden iblisler gibi, uyumaları gerekir -yoksa bizi yerler. Onlar uyumalıdır, yoksa biz ölürüz.

Notlar

[1] Rusya'da Napolyon Savaşı sırasında General Ney ve General Oudinoi 8.500 askeri 25.000 askere karşı savaşmaya zorladı. Fransızların geri çekilişi bu noktadan sonra kaotik bir hal aldı.

[2] 1 Kasım 1755'te Portekiz’in başkentinde 30.000 kişi öldü.

[3] Londra’daki en ünlü veba salgını 1665 Nisanında yaşandı.

[4] Fransa’da 23-24 Ağustos 1572’de 30.000 Huguenot öldürüldü.

[5] Sirâi-ud-Daulâ İngilizlerle anlaşamayınca Kalküta’yı ele geçirdi ve 29 Haziran 1756'da 146 kişiyi küçük bir odaya hapsetti. Ertesi sabah bunlardan sadece 23'ü yaşıyordu.

[6] Leipzig.

[7] William Beckford’un romanı Vathek'le (1786).

[8] Iran destanı Şahname’de Afrasiab bir Turan kralıdır ve kötülük sembolüdür.

Tuhaflık Meleği

BİR FANTEZİ

Soğuk bir Kasım ikindisiydi. Akşam yemeğim, özellikle de domalanı fazla kaçırmış, hazımsızlık çekiyordum. Yemek odasında tek başıma oturmuş, ayaklarımı şömine parmaklığına dayamıştım. Yanıma, ateşin karşısına küçük bir masa çekmiştim. Bunun üstünde mütevazı yemiş ve tatlılar, ayrıca birkaç şişe şarap, cin ve likör vardı. Sabahtan beri Glover'ın "Leonidas"ını, Wilkie'nin "Epigoniad"ını, Lamartine'in "Piglrimage"ini, Barlow'un "Columbiad"ını, Tuckermann'ın "Sicily"sini ve Griswold'un "Curiosities"ini okuyordum. Bu yüzden, ne yalan söyleyeyim, biraz aptala dönmüştüm. Lafitte içerek kendime gelmeye çalıştım, ama işe yaramayınca umutsuzluğa kapılıp elime geçen bir gazeteyi okumaya başladım. "Kiralık ev", "kayıp köpek" ve "kaçak ev kadını ve çırak" ilanlarını dikkatle gözden geçirdikten sonra, büyük bir kararlılıkla başyazıyı okumaya giriştim. Bunu baştan sona, tek kelimesini anlamadan okuduktan sonra, belki Çince yazılmıştır diye düşünüp sondan başa tekrar okudum. Ama yine bir şey anlamadım. Tam "Şairlerin bile eleştirmediği O dört sayfalık, mutluluk verici kitapçığı"[1] tiksintiyle fırlatıp atacakken gözüme şu paragraf ilişti:

"Çeşitli ve tuhaf ölüm şekilleri vardır. Bir Londra gazetesinde oldukça tuhaf bir şekilde ölen birinden bahsediliyor. Bu kişi 'dart üfleme' oyununu oynuyormuş. Bu oyunda uzun bir iğne bir yün parçasının içine konulur ve teneke bir borunun içinden üflenerek bir hedefe fırlatılır, iğneyi borunun ters ucuna koymuş ve hızlı üflemek için derin bir nefes alınca iğne boğazına kaçmış. Ciğerlerine girmiş ve adamı birkaç gün içinde öldürmüş."

Bunu görünce sebebini anlayamadığım büyük bir öfkeye kapıldım. "Bu haber yalan," diye haykırdım. "Rezilce bir uydurma. Harf başına para alan zavallı bir muhabirin -Cocaigne'deki sefil bir asparagasçının icadı. Bu herifler çağımız insanının saflığından faydalanıp türlü türlü 'tuhaf kazalar'

icat ediyor Ama akıllı biri -tıpkı benim gibi,” diye ekledim, işaret parmağımı bilinçsizce burnumun yanına koyarak, “benim gibi düşünen biri son günlerde bu ‘tuhaf kazaların’ sayısının epey artmasının hiç de tuhaf olmadığını hemen anlar. Ben şahsen artık ‘tuhaf olan hiçbir şeye inanmayacağım.”

“Mein Gott, öğleğse sen salağın tekisin!” diye karşılık verdi, hayatımda duyduğum en ilginç seslerden biri. Önce kulaklarımın uğuldadığını sandım -insan çok sarhoş olunca bazen kulakları uğuldar-, ama sonra bunun daha çok iri bir değnekle vurulan boş bir fıçının sesini andırdığına karar verdim. Aslında heceler ve sözcükler işitmiş olmasam bunun öyle bir ses olduğundan şüphem kalmayacaktı. Ürkek bir yapım yoktur ve içtiğim birkaç bardak Lafitte de beni biraz cesaretlendirmişti; bu yüzden hiç korkmadım ve sadece gözlerimi yavaşça kaldırıp konuşan kişiyi görmek üzere odayı taradım. Ama kimseyi göremedim.

“Pöh!” diye devam etti o ses, ben aramayı sürdürürken. “Yanında otuğduğumu göğemiyoğsan zil zuğna sağhoşsun demektiğ.”

Bunun üzerine aklıma hemen yanıma bakmak geldi. Gerçekten de masanın üstünde anlatılamayacak olmasa da tasvir edilmesi çok zor biri oturuyordu. Gövdesi bir şarap ya da rom fıçısından oluşmuştu. Falstaff'ınkine benziyordu. Bacak niyetine iki küçük fıçısı, kol niyetine de iki uzun şişesi vardı. Şişelerin boyunlarını el niyetine kullanıyordu. Canavarın başı kaba kendir bezinden yapılma bir mataraydı; kapağının ortasında bir delik bulunan iri bir enfiye kutusuna benziyordu. Bu matara (tepesindeki huni gözlerinin üstüne kadar, bir atlı şövalye başlığı gibi iniyordu) o büyük fıçının kenarında durmaktaydı ve deliği bana dönüktü. Titiz bir yaşlı hizmetçi kadının büzülmüş ağzına benzeyen bu delikten yaratığın konuşmaya çalışırken çıkardığı gurultu ve homurtular geliyordu.

“Yanında otuğduğumu göğemiyoğsan zil zuğna sağhoşsun demektiğ,” dedi. “Ve yazılanlağa inanmıyoğsan salağın tekisin. Onlağın heğ kelimesi geğçektiğ" “Sen de kimsin?" dedim, biraz şaşırmış olmama karşın oldukça ağırbaşlı bir havayla. “Buraya nasıl girdin? Ve neden bahsediyorsun?"

“Bugaya nasıl geldiğim," diye karşılık verdi, “seni ilgilendiğmez. Neden bahsettiğime gelince, inandığım şeyleği söylüyoğum. Kim olduğuma gelince de, buğaya beni kendi gözleğinle göğesin diye geldim."

“Ayyaş serserinin tekisin sen,” dedim. “Çanı çalıp uşağımı çağıracak ve seni dışarı attıracağım.”

“He! He! He!” dedi herifçioğlu. “Hu! Hu! Hu! Bunu yapamazsın işte!” “Yapamaz mıyım?" dedim. “Ne diyorsun sen? Neyi yapamazmışım?” “Çanı çalamazsın,” diye karşılık verdi alçak herif, küçük ağzıyla sırıtmaya çalışarak.

Bunun üzerine tehdidimi yerine getirmek için ayağa kalkmaya çalıştım. Ama o serseri hiç istifini bozmadan uzanıp o uzun şişelerden biriyle alnıma vurunca tekrar koltuğa çöktüm. Hayretler içinde kalmıştım. Bir dakika boyunca ne yapacağımı bilmez halde kalakaldım. Bu arada o konuşmayı sürdürdü: “Göğüyoğsun ya,” dedi, “sen en iyisi hiç kımıldaman otuğ. Şimdi kim olduğumu öğeneceksin. Bak bana! Göğüyoğ musun? Ben Tuhaflık Meleğiyim."

“Gerçekten de tuhafsın,” diye karşılık vermeye cesaret ettim. “Ama melekler kanatlı olur sanıyordum.”

“Kanatlı mı!” diye haykırdı. Çok öfkelenmişti. “Niye kanatlı olacakmışım ki? Mein Gott! Beni tavuk mu sandın?”

“Hayır —yo hayır,” diye yanıtladım telaşla. “Tavuk değilsin — kesinlikle değilsin.”

“Madem öyle, adam gibi otuğ. Yoksa sana tekğağ bileğimle vuğuğum. Tavutlağ, baykuşylağ, küçük şeytanlağ ve iblisleğ kanatlıdır. Melekleğ kanatlı değildiğ ve ben Tuhaflık Meleği'yim."

“Peki burada ne işin var?”

“Ne işim mi vağ!” diye haykırdı yaratık. “Benim gibi biğ beyefendiye ve meleğe bunu nasıl soğağsın seni göğgüsüz köpek!"

Bir meleğin bile benimle böyle konuşmasına katlanamazdım. Bu yüzden cesaretimi toplayıp yanımdaki bir tuzluğu kaptım ve davetsiz misafirin kafasına fırlattım. Ya o yana çekildi, ya da ben iyi nişanlayamamıştım; çünkü başarabildiğim tek şey şömine rafının üstündeki saatin kristal camını kırmak oldu. Meleğe gelince, saldırıma karşılık olarak alnıma önceki gibi, iki üç darbe indirdi. Bunlar bana hemen boyun eğdirdi. Hattâ gözlerimin ya acıdan, ya da öfkeden biraz yaşardığını utanarak itiraf ediyorum.

“Mein Gott!” dedi Tuhaflık Meleği. Gözlerimin yaşardığını görünce yumuşamıştı besbelli. “Mein Gott, ya sağhoşsun ya da moğalin bozuk. Şağabı sulandığmadan içmemelisin. Al bakalım, iç şunu. Sakın ağlamaya kalkma -sakın!" Tuhaflık Meleği kadehimi (üçte biri porto şarabıyla doluydu) şişe-ellerinden birinden döktüğü renksiz bir sıvıyla doldurdu. Gözüme bu şişelerin boğazlarındaki etiketler ilişti. Bu etiklerde “Kirschenwasser”[2] yazılıydı.

Meleğin gösterdiği bu düşünceli yakınlık beni epey yumuşatmıştı. Böylece, porto şarabıma birden fazla kez kattığı suyun da yardımıyla, sonunda o son devece sıradışı sözlerini dinleyecek kadar sakinleştim. Söylediği her şeyi hatırlamıyorum, ama anladığım kadarıyla o insanoğlunun başına gelen aksiliklerden sorumlu cindi ve işi şüpheci kimseleri durmadan hayrete düşüren tuhaf olayların gerçekleşmesini sağlamaktı. İddialarına hiç inanmadığımı bir iki kez söylemeye kalkınca çok öfkelendi. Bu yüzden susup istediğini söylemesine izin vermemin en iyisi olacağına karar verdim. Böylece uzun uzun konuştu. Ben ise koltuğuma yaslanıp gözlerimi kapadım ve kuru üzüm yiyip saplarını sağa sola fırlatarak oyalandım. Ama bu tavrım Meleği giderek sinirlendirdi. Sonunda müthiş bir hiddetle ayağa kalktı, hunisini gözlerinin üstüne çekti, ağıza alınmayacak bir küfür etti, pek anlayamadığım bir tehdit savurdu ve son olarak da hafifçe eğilip selam vererek bana “Gil-Blas”taki başpiskoposun deyimiyle "beaucoup de bonheur et. un peu plus de bon sens"[3] diledikten sonra çekip gitti.

Gidişi beni rahatlatmıştı. Yudumlayarak içtiğim o çok az miktarda Lafitte uykumu getirmişti. Âdetim olduğu üzere, akşam yemeğinden sonra on beş yirmi dakika kestirmeye karar verdim. Altıda önemli bir randevum vardı. Bu randevuya kesinlikle gitmeliydim. Evimin sigorta poliçesinin süresi dûn dolmuştu. Bir aksilik dogmadan yenilemekle fayda vardı; saat altıda şirketin yönetim kuruluyla görüşüp poliçeyi yenileyecektim. Şöminenin üstündeki saate bakınca (cebimdeki saati çıkaramayacak kadar uykuluydum) daha yirmi beş dakikam olduğunu görüp sevindim. Saat beş buçuktu. Sigorta şirketinin ofisine yürüyerek beş dakikada rahatça gidebilirdim. Şekerlemelerim asla yirmi beş dakikadan fazla sürmezdi. Bu yüzden kendimi güvende hissediyordum ve hemen uykuya daldım.

Uyandığımda tekrar saate baktım ve her zamanki gibi on beş yirmi dakika yerine, sadece üç dakika kestirmiş olduğumu görünce tuhaf şeylerin gerçekten olduğuna inanasım geldi. Randevuma hâlâ yirmi yedi dakika

vardı. Tekrar uyudum. İkinci kez uyandığımda daha da şaşırdım, çünkü hâlâ altıya yirmi yedi vardı. Saati incelemek için ayağa fırladım ve durmuş olduğunu gördüm. Cebimden çıkardığım saate baktım; saat yedi buçuktu. Yani iki saat uyumuş ve randevumu kaçırmıştım elbette. “Neyse, fark etmez," dedim. “Yarın sabah şirket ofisini arayıp özür dilerim. Bu arada saat niye durdu acaba?" Saati inceleyince, Tuhaflık Meleği’nin yaptığı konuşma sırasında odada sağa sola fırlatmış olduğum kuru üzüm saplarından birinin kırık kristal camın içinden geçip tuhaf bir şekilde saatin anahtar deliğine, ucu biraz dışarı çıkacak şekilde girip sıkışmış olduğunu gördüm. Ucu yelkovanın dönüşünü durdurmuştu.

“Tamam!” dedim. “Anlıyorum. Her şey ortada. Çok doğal. Böyle kazalar bazen olur!”

Bunun üstünde daha fazla düşünmedim ve yatma vaktim gelince yatağa girdim. Yatağın baş tarafındaki sehpanın üstüne bir mum koyduktan sonra “Tanrı’nın Her Yerdeliği”ni okumaya başladım Ama ne yazık ki yirmi saniyeden kısa sürede uyuya kaldım. Bu arada mum yanmaya devam ediyordu.

Rüyamda Tuhaflık Meleği’ni gördüm. Bu oldukça rahatsız ediciydi. Yatağın ayak tarafında duruyor, perdeleri açıyor, sonra bir rom fıçısının boğuk, iğrenç sesleriyle beni tehdit ediyordu. Ona yaptığım saygısızlık yüzünden benden en korkunç şekilde intikam alacağını söyledi. Epey konuştuktan sonra tepesindeki huniyi aldı, borusunu boğazıma soktu ve kol niyetine taşıdığı uzun boyunlu şişelerden birinden huniye durmadan Kirscher wasser dökmeye başladı. Sonunda bu işkenceye dayanamaz hale geldim ve uyandım. Uyandığımda bir fare sehpanın üstündeki yanan mumu almış, kaçıyordu. Mumla birlikte deliğine girip gözden kaybolmasını engellemek için geç kalmıştım. Biraz sonra burnuma keskin bir koku gelmeye başladı. Ev yanıyordu. Birkaç dakika sonra müthiş bir patlamayla birlikte ortalığa alevler yayıldı ve bütün bina göz açıp kapayıncaya kadar tutuştu. Şimdi odadan tek çıkış yolum pencereydi. Neyse ki aşağıda toplanan kalabalık hemen uzun bir merdiven getirip pencerenin altına dayadı. Bir merdivenden hızlı iniyordum ve tam sağ salim kurtulacaktım ki, çamurun içinde uyumakta olan iri bir domuz -ki yuvarlak göbeği, genel havası ve görünüşü bana Tuhaflık Meleğini anımsatmıştı- birden sol omzunu kaşıması gerektiğine karar verdi. Omzunu kaşımak için de

merdivenin dibinden daha iyi bir yer bulamadı. Bir saniye sonra yere düşmüş ve ne yazık ki bir kolumu kırmıştım.

Sigortasızken bu kazaya uğramış olmam ve en önemlisi saçımı kaybetmem -yangında saçım tamamen yanmıştı- beni şapkamı önüme koyup düşünmeye sevk etti. Sonunda evlenmeye karar verdim. Yedinci kocasını kaybettiği için çok üzgün olan zengin bir dul tanıyordum. Onun yaralı ruhuna merhem olmayı önerdim. Yakarışlarıma gönülsüzce boyun eğdi. Minnettarlık" ve hayranlıkla önünde diz çöktüm. Kızardı ve eğilerek uzun buklelerini, Grandjean'dan[4] geçici olarak kullanmak üzere almış olduğum peruğumda kilerle temas ettirdi. Ne oldu nasıl oldu tam bilemeyeceğim ama ayağa kaktığımda peruksuzdum ve kel başım pırıl pırıl parlıyordu; kadınsa yüzünün yarısı kendine ait olmayan saçlara gömülmüş, ölke içinde küçümseyerek bana bakıyordu. Böylece o dulla evlenme planım beklenmedik, ama doğal bir kaza sonucu suya düştü.

Ama umutsuzluğa kapılmadım. Daha merhametli bir kalbi fethetmeye karar verdim. Yine kısa süreliğine talihim yaver gitti. Ama küçük bir kaza tekrar her şeyi berbat etti. Nişanlımla şehrin seçkin şahsiyetleriyle dolu, kalabalık bir caddede buluşmuştuk. Eğilip onu selamlamak üzere hızla yanına giderken birden gözüme bir şey kaçtı. Bir anlığına kör oldum. Tekrar görmeyi başladığımda sevgilim ortadan kaybolmuştu. Ona selam vermeden geçip gitmeme çok bozulmuştu ve gönlünü almam olanaksızdı. Ben bu tuhaf kazanın şaşkınlığıyla öylece kalakalmış dururken (oysa herkesin başına gelebilirdi) yanıma Tuhaflık Meleği geldi ve ondan hiç beklemediğim bir nezaketle bana yardım etmeyi teklif etti. Rahatsız gözümü hiç acıtmadan, büyük bir beceriyle inceledikten sonra içinde bir "damlacık" olduğunu (neyin damlacığıysa) söyledi ve bunu çıkarıp beni rahatlattı.

Artık ölme vaktimin geldiğine karar vermiştim (madem ki felek bana eziyet etmekte kararlıydı); bu yüzden en yakın nehre gittim. Çırılçıplak soyunduktan sonra (niye doğduğumuz gibi ölmeyelim ki?) nehre daldım. Olayın tek tanığı konyakla ıslanmış mısır tanelerini yemek için arkadaşlarından uzaklaşmış olan bir kargaydı. Ben suya dalar dalmaz bu karga giysilerimin en vazgeçilmezini kapıp havalandı. O an için intihar etmekten vazgeçip o hırsızı durumum elverdiğince hızla koşarak takip etmeye başladım. Ama kötü talihim devam ediyordu. Burnumu havaya kaldırmış son hızla koşarken (malımı çalan o hırsızı yakalamaktan başka bir

şey düşünmüyordum) birden artık ayaklarımın terra firmaya basmadığını fark ettim. Meğer koşarken bir uçuruma fırlamışım. Neyse ki oradan geçmekte olan bir balon vardı da bunun uzun ipine tutunarak düşüp parça parça olmaktan kurtuldum.

Kendime gelip altımda uzanan korkunç uçurumu görünce, tepemdeki havacıyı durumumdan haberdar etmek için avazım çıktığı kadar bağırdım. Ama uzun süre boyunca bir sonuç alamadım. O aptal herif beni duymuyordu galiba. Ya da duymazdan geliyordu alçak herif. Bu arada balon hızla yükseliyor, gücümse hızla tükeniyordu. Tam kaderime razı olup kendimi aşağıdaki denize bırakacaktım ki, birden yukarıdan gelen boğuk bir ses umutlarımı tazeledi. Bu ses bir opera ezgisini miskince mırıldanıyordu. Yukarı bakınca Tuhaflık Meleği’ni gördüm. Sepetin kenarında kollarını kavuşturmuş duruyordu. Ağzında bir pipo vardı. Bunu ağır ağır tüttürüyordu. Halinden son derece memnun gibiydi. Ben ise konuşamayacak kadar yorgundum, bu yüzden ona bakışlarımla yalvardım.

Dakikalarca yüzüme hiç konuşmadan baktı. Sonra lületaşından yapılmış piposunu yavaşça ağzının sağ kenarından sol kenarına geçirdi ve konuşmaya tenezzül etti.

“Kimsin sen,” diye sordu, “ve oğada ne yapıyoğsun?"

Bu küstahça, zalimce ve yapmacık söze sadece “Yardım et!” diyerek karşılık verebildim.

“Yağdım mı edeyim!” dedi alçak herif. “Hayığ. İşte, şu şişeyi al da kendi kendine yağdım et kahğolası!"

Bunu söyledikten sonra aşağı ağır bir Kirschenwasser şişesi bıraktı. Bu şişe alnımın tam ortasına düşünce kafam yarıldı ve beynim tamamen dışarı aktı sandım. Bunu düşündükten sonra kendimi bırakıp ölmeye karar verdim. Tam bunu yapacaktım ki Meleğin seslendiğini işittim.

“Duğ!" dedi. “Acele etme. Diğeğ şişeyi de isteğ misin, yoksa ayılıp kendine geldin mi?"

Bunun üzerine hemen başımı iki kez salladım. Birincisi olumsuz anlamdaydı - o anda diğer şişeyi istemediğimi belirtiyordu. İkincisi ise olumlu anlamdaydı - ayılmış ve kesinlikle kendime gelmiş olduğumu belirtiyordu. Böylece Meleği biraz olsun yumuşattım.

“Peki, ağtık inanıyoğ musun?" diye sordu. “Tuhaf şeğleğin olabileceğine inanıyoğ musun?"

Başımı tekrar evet anlamında salladım.

“Peki bana, Tuhalık Meleği’ne de inanıyoğ musun?”

Başımı tekrar evet anlamında salladım.

“Peki ayyaşın ve salağın teki olduğunu kabul ediyoğ musun?”

Başımla bir kez daha evet dedim.

“Öyleyse, Tuhaflık Meleği’ne boyun eğdiğini gösteğmek için sağ elini sol pantolon cebine sok bakalım."

Bunu yapmam çok açık sebeplerden dolayı olanaksızdı. Birincisi, merdivenden düşünce sol kolumu kırmıştım, bu yüzden sağ elimle tuttuğum ipi bırakırsam düşerdim. İkincisi, pantolonum kargadaydı. Bu yüzden hiç istemesem de başımı olumsuz anlamda sallamak zorunda kaldım. Meleğin o son derece makul talebine o an için uyamayacağımı anlatmak istiyordum! Ama daha başımı sallamayı yeni kesmiştim ki- “Öyleyse cehenneme kadağ yolun var!” diye haykırdı Tuhaflık Meleği. Bunu söylerken tutunduğum kılavuz halatını keskin bir bıçakla kesiverdi. Tam o sırada evimin üstünden geçiyorduk (yolculuklarım sırasında evimi tekrar, çok güzel bir şekilde inşa ettirmiştim). Böylece ip kesilince geniş bacadan içeri balıklamasına daldım ve yemek odası şöminesinden dışarı fırladım.

Kendime geldiğimde (çünkü o düşüş beni sersemletmişti) saatin sabahın dördü olduğunu gördüm. Balondan düştüğüm yerde, serilmiş yatıyordum. Başım sönmüş bir ateşin külleri arasındaydı. Ayaklarım ise devrilmiş küçük bir masanın ve ne olduğunu anlayamadığım bir yemeğin kalıntılarının, bir gazetenin ve kırık bardak ve şişe parçalarının arasında duruyordu. Bunların arasında bir de boş Schiedam Kirschenwasser şişesi vardı. Tuhaflık Meleği intikamını işte böyle aldı.

Notlar

[1] William Cowper’ın (1731-1800) “Kış Akşamı” şiirinin 50-51. dizeleri.

[2] Bir tür konyak.

[3] “Bol şans ve biraz daha sağduyu.”

[4] Auguste Grandjean, New Yorklu bir saç bakım uzmanı.

Engebeli Dağlara Dair Öykü

1827 güzünde, Virginia’daki Charlottesville kasabasında kalırken tesadüfen Augustus Bedloe adlı adamla tanıştım. Her açıdan dikkate değer bir kişiydi bu genç adam; bana son derece ilginç geliyor, merakımı uyandırıyordu. İlişkilerindeki ahlaki ya da fiziksel yönlerini kavramak benim için imkansızdı. Ailesi hakkında doğru dürüst bir şey öğrenememiştim. Nereden geldiğini hiç öğrenemedim. Yaşı konusunda bile -ona genç deyip duruyorum gerçi, ama- emin değildim. Genç görünüyordu - kendisi de genç olduğunu dile getiriyordu konuşmalarında - gene de bazen yüz yaşında olduğuna inanasım geliyordu. Ama en tuhaf yönü görünüşüydü. Çok uzun boylu ve zayıftı. Hep kambur dururdu. Kolları-bacakları son derece uzun ve inceydi. Alnı geniş ve açıktı. Teni bembeyazdı. Büyük ve esnek ağzındaki dişleri çarpık çurpuk olsa da hiç kimsede görmediğim kadar sağlamdı ve gülümsemesi sanılacağı gibi çirkin değildi. Ancak hep aynı şekilde gülümserdi. Gülümsemesi derin, daimi bir hüzün taşırdı. Gözleri anormal irilikteydi ve kedi gözü gibi yuvarlaktı. Gözbebekleri de ışık azalıp çoğalınca kedilerinki gibi büyüyüp küçülürdü. Heyecanlandığı zaman gözleri inanılmayacak kadar parlardı; sanki aldığı ışığı yansıtmıyordu da, tıpkı bir mum ya da güneş gibi yayıyordu. Ama diğer zamanlarda gözleri uzun süre önce gömülmüş bir cesedinkiler gibi cansız, donuk ve sanki bir zarla kaplı olurdu.

Görünüşündeki bu tuhaflıklardan epey rahatsızlık duyuyor gibiydi. Fiziksel yapısından bahsederken hem açıklayıcı, hem de özür dileyici bir tavır takınırdı. Bu hali ilk başta beni çok üzdü. Ama zamanla alıştım ve rahatsızlık duymaz oldum. Açıkça söylemese bile bir zamanlar bedeninin farklı olduğunu ima ederdi -bir zamanlar eli yüzü son derece düzgün biriyken, geçirdiği birkaç sinir nöbeti yüzünden bu hale gelmişti. Yıllardır Templeton adında bir doktor tarafından tedavi ediliyordu. Bu adamla Saratoga'da tanışmıştı. Doktorunun ona büyük faydası olduğuna inanıyordu.

Zengin bir adam olan Bedloe, Dr. Templeton’la bir anlaşma yapmış, oldukça yüklü bir yıllık ücret karşılığında onu sadece kendisine bakmaya ikna etmişti.

Doktor Templeton gençliğinde çok gezip dolaşmıştı. Paris’te Mesmer öğretisinin savunucularından biri olmuştu. Hastasının çektiği şiddetli ağrıları sadece manyetizma kullanarak hafifletmişti. Bu başarı hastanın doktora olan güvenini artırmıştı elbette, ama doktor bununla yetinmemiş, tüm ateşli müminler gibi hastasına kendi fikirlerini kabul ettirmeye çalışmıştı. Bunda hastayı üstünde deneyler yapılmasına ikna edecek kadar başanlı olmuştu. Sık sık tekrarlanan bu deneylerin doğurduğu sonuç, günümüzde pek dikkat çökmeyecek kadar sıradan olsa da, o sırada Amerika'da alışılmadık bir şeydi. Yani Doktor Templeton ile Bedloe arasında zamanla son derece güçlü bir bağ, manyetik bir ilişki oluşmuştu. Bu bağ doktorun hastasını uyutabilmesinden öteye gitmiş miydi emin değilim, ama giderek güçlenmişti. Doktor ilk uyutma girişiminde başarısız olmuş, beşinci ya da altıncı denemede kısmen ve ancak uzun süre uğraştıktan sonra; on ikinci denemede ise tam anlamıyla haşarılı olabilmişti. Bundan sonra hasta, doktorun iradesine hızla boyun eğmeye başladı. Öyle ki o ikisiyle tanıştığımda, hasta doktorun varlığının farkında değilken bile, doktor isteyince uykuya dalıyordu. Bu olanaksız görünen, ama gerçek durumdan ancak şimdi, binlerce benzerini gördüğümüz 1845 senesinde bahsedebiliyorum.

Bedloe son derece duyarlı, kolay telaşlanan, coşkulu biriydi. Hayal gücü oldukça güçlü ve yaratıcıydı; bunda, düzenli olarak büyük dozlarda aldığı morfinin etkisi de vardı şüphesiz. Morfinsiz yaşayamazdı. Her sabah kahvaltıdan hemen sonra -daha doğrusu bir fincan koyu kahveden sonra; çünkü öğleye kadar ağzına lokma koymazdı- mutlaka büyük bir doz alırdı. Sonra tek başına ya da köpeğiyle yürüyüşe çıkar, Charlottesvılle'in batısında ve güneyinde uzanan ve Engebeli Dağlar adıyla bilinen iç karama, yaban dağ silsilesinde gezinirdi.

Bay Bedloe, Kasım sonunda pastırma yazı olarak bilinen o tuhaf mevsim dışı, sıcak ve sisli günlerden birinde, her zamanki gibi dağlarda gezintiye çıktı. Hava karardığında hâlâ geri dönmemişti.

Gece sekiz civarında telaşlanmaya başladık. Tam onu aramaya hazırlanıyorduk ki çıkageldi. Sağlığı her zamankinden kötü değildi. Üstelik

çok neşeli bir hali vardı. Niye geciktiğini anlattı. Başına tuhaf şeyler gelmişti.

“Charlottesville’dendedi, “sabah dokuz civarında yola çıktığımı hatırlarsınız. Dağlara doğru yürüdüm ve saat on civarında ilk gez gördüğüm bir geçide girdim. Bu yılankavi geçit pek ilgimi çekmişti. İki yanımda uzanıp giden manzaraya muhteşemdi demek doğru olmaz, ama anlatılmaz ıssızlığı hoşuma gidiyordu. Orada yapayalnızdım. O yeşil çimenlere ve gri kayalara benden önce kimsenin ayak basmadığını düşünmeden edemiyordum. Aslında o genişçe ve derin dere yatağının girişi öyle gözlerden ırak bir yerdeydi ki, buraya ilk giren -iç taraflarını ilk keşfeden maceracı gerçekten de ben olabilirdim

"Pastırma yazına özgü o yoğun ve tuhaf sis de bu izlenimi güçlendiriyordu tabii. Bu hoş sis öyle yoğundu ki on - on iki metreden ilerisini göremiyordum. Geçit çok dönemeçli olduğundan ve güneşi göremediğimden, yön duygumu tamamen yitirdim. Bu arada morfin de her zamanki etkisini göstermeye başlamıştı -tamamen dış dünyada odaklanmıştım. Bir yaprağın titreyişi -bir çimenin rengi - bir sarı yoncanın şekli - bir arının vızıltısı - bir çiy damlasının parıltısı - esen rüzgar - ormandan gelen hafif kokular beni derin düşüncelere sevk ediyor - zihnimde ayrıntılı ve düzensiz, hızlı ve karmakarışık düşünce zincirleri oluşturuyordu.

“Bunlarla meşgul olarak saatlerce yürüdüm. Bu arada sis öyle yoğunlaştı ki, sonunda el yordamıyla ilerlemek zorunda kaldım. Birden içime anlatılmaz bir huzursuzluk -bir tür sinirsel tereddüt ve ürperti çöktü. Adımlarımı atarken bir uçuruma yuvarlanmaktan korkar oldum. Bu Engebeli Dağlar hakkında anlatılanları da hatırlıyordum; korularında ve mağaralarında tuhaf ve vahşi insanların yaşadığı söylenir bu dağların. Kafamdan geçen bin bir türlü hayal içimi sıktı ve beni altüst etti -bu hayaller belirsiz oldukları için daha da sinir bozucuydular. Ansızın tüm dikkatim bir sese yöneldi; yüksek sesle çalınan bir davula.

“Buna çok şaşırdım tabii. Bu tepelerde davul çalındığı duyulmuş şey değildir. İsrafil’in borusunu işitsem bundan fazla şaşıramazdım. Ama sonra daha da ilginç ve şaşırtıcı bir şey oldu. Tuhaf bir tangırtı ya da şıkırtı duydum. Sanki koca koca anahtarlar takılı bir anahtarlık sallanıyordu. Aynı anda oldukça esmer ve yarı-çıplak bir adam koşarak ve haykırarak yanımdan geçti. Öyle yakınımdan geçmişti ki sıcak nefesini yüzümde

hissettim. Bir elinde çelik halkalardan oluşan bir çalgı vardı. Koşarken bunu sallayıp duruyordu. Siste kaybolur kaybolmaz peşinden koşan iri bir hayvan belirdi. Ağzı açıktı hayvanın ve gözleri alev saçıyordu. Bir sırtlandı bu.

"Bu canavarı görünce korkum artacağına azaldı -çünkü artık rüya gördüğümden emindim ve uyanmaya çabaladım. Cesur adımlarla hızlı hızlı yürümeye başladım. Gözlerimi ovuşturdum. Bağırıp çağırdım. Kendimi çimdikledim. Karşıma küçük bir pınar çıktı. Eğilip ellerimi, başımı ve boynumu yıkadım. Su beni kendime getirmiş gibiydi Ayağa kalktığımda kendimi bambaşka bir insan gibi hissediyordum. Kendimden emin ve hoşnut adımlarla nereye gittiğimi bilmeden yürümeye devam ettim.

"Sonunda yorulduğum ve atmosferin boğuculuğu içimi sıktığı için bir ağacın altına oturdum. Hafif bir gün ışığı huzmesi belirdi ve çimenlere ağaç yapraklarının gölgesi soluk, ama belirgin bir şekilde düştü. Bu gölgeye dakikalarca baktım. Şekli beni hayrete düşürmüştü. Başımı kaldırıp ağaca baktım. Bir palmiyeydi.

"Hemen, müthiş bir korkuyla ayağa fırladım -çünkü artık rüya gördüğümü düşünerek kendimi kandıramazdım. Duyularımın kusursuz işlediğini görüyor, hissediyordum. Bu duyular şimdi bana yepyeni ve çok tuhaf bir dünyayı sergiliyordu. Sıcaklık dayanılmaz bir hal aldı. Rüzgarda tuhaf bir koku vardı. Büyük, ama usul usul akan bir ırmağın çağıltısını andıran alçak, sürekli bir ses işittim. Buna bir insan kalabalığının tuhaf uğultusu karışıyordu.

"Bu sesleri dinlerken artık ne kadar şaşkın bir halde olduğumu söylememe gerek yok. Sonra birden güçlü bir esinti sisi dağıttı. Sanki bir büyücü asasını sallamıştı.

"Yüksek bir dağın eteğinde buldum kendimi; içinden görkemli bir ırmağın kıvrıla kıvrıla aktığı geniş bir ova uzanıyordu önümde. Bu ırmağın kıyısında bir Doğu şehri vardı. Bin Bir Gece Masallarındaki şehirler gibiydi, ama onlardan bile tuhaftı. Şehrin epey yukarısında olduğumdan her tarafını, bir haritaya bakarcasına görebiliyordum. Eğri büğrü uzanan, birbirini nerede keseceği belli olmayan sayısız sokağı vardı kentin. Bu eciş bücüş, dar yollar şehrin ahalisiyle doluydu. Evler son derece tuhaf ve pitoreskti. Her tarafta balkonlar, verandalar, minareler, tapınaklar ve garip cumbalı pencereler vardı. Bir sürü çarşı görüyordum; çeşit çeşit mallarla tıka basa dolu tezgahlarda ipekler, muslinler, göz kamaştırıcı çatal bıçak

takımları, en muhteşem mücevherler satılıyordu. Bütün bunların arasında, her tarafta bayraklar dalgalanıyor; sımsıkı peçeli kadınları taşıyan tahtırevanlar, muhteşem haşalarla örtülü filler dolaşıyor; tuhaf putlar, davullar, gonklar, kargılar, gümüş ve yaldızlı topuzlar göze çarpıyordu. Kalabalığın, bütün o hengamenin, genel karmaşa nın içinde -türbanlı ve kaftanlı, sakallı o yüz binlerce esmer ve sarı tenli adamın arasında kurdelelerle süslenmiş sayısız kutsal boğa geziniyor, sayısız kirli ama kutsal maymun çığlık çığlığa sağa sola, camilerin kornişlerine, minarelere ve putlara tırmanıyordu. O kalabalık sokaklarla ırmak kıyısına inen sayısız merdiven vardı. Irmak, üstüne doluşmuş olan yüzlerce ağır yüklü gemi yüzünden zor akar gibiydi. Şehrin ardında çok yaşlı olduğu belli dev palmiye ve kakao ağaçlarından oluşan heybetli ormanlar yükseliyordu. Aralarında pirinç tarlaları, kamışçatı çiftçi kulübeleri, depolar, tapınaklar, çingene kampları ve başlarında kulplu sürahiler taşıyarak tek başına, o görkemli ırmağın kıyısına doğru yürüyen zarif kızlar görüyordum.

“Rüya görmüş olduğumu söyleyeceksiniz mutlaka. Ama hayır. Gördüklerimden - duyduklarımdan - hissettiklerimden - düşündüklerimden rüyada olmadığımı kesinlikle anlıyordum. Her şey birbiriyle tutarlıydı. İlk başta araba rüya mı görüyorum diye düşünüp birkaç test yaptım ve uyanık olduğumu kısa sürede anladım. Aslında insan rüyadayken rüya gördüğünden şüphelenirse şüphesinde haklı olduğunu mutlaka anlar ve genellikle hemen uyanır. Novalis[1] ‘rüya gördüğümüzü anladığımızda uyanmak üzereyiz demektir’ derken doğru söylemiştir. O manzara karşısında rüya gördüğümden şüphelenmesem kesinlikle bir rüya derdim buna, ama dediğim gibi bundan şüphelendim ve test ettim. Bu yüzden bunu başka bir şekilde sınıflandırmak zorundayım.”

“Bunda haklı olabilirsin," dedi Dr. Templeton. “Ama devam et. Ayağa kalktın ve şehre indin."

“Ayağa kalktım,” dedi Bedloe, doktora hayretle bakarak, “ve söylediğine gibi şehre indim. Yolda karşıma kentin bütün sokaklarından akın akın gelen ve aynı yöne doğru koşturan bir sürü insan çıktı. Müthiş bir heyecan içinde gibiydiler. Birden, anlayamadığım bir sebepten dolayı, olup bitenlere karşı kişisel bir ilgi duymaya başladım. Neler olup bittiğini bilmiyordum ama olanlarda önemli bir rolüm olacağını hissediyordum. Ama etrafımdaki balık sinirimi bozuyordu. Aralarından çıktım ve dolambaçlı yollardan hızla geçerek şehre girdim. Burada büyük bir

hengame vardı. Yarı Hintli, yarı İngiliz kıyafetli küçük bir grup, İngiliz üniformasına benzeyen bir kıyafet giymiş adamların önderliğinde, dar sokaklardan akın akın gelen güruhlara karşı savaşıyordu. Aralarına katıldım ve ölen bir subayın silahlarını alarak tanımadığım adamlarla dövüşmeye başladım. Gözüm dönmüştü. Düşman çok kalabalıktı, bu yüzden bir kulübeye sığındık. Kapılan pencereleri kapadık. Şimdilik güvenlikteydik. Çatıya yakın bir baca deliğinden dışarı bakınca büyük bir kalabalığın ırmak kıyısındaki muhteşem bir sarayın etrafım sardığını, buraya öfkeyle saldırdığını gördüm. Sonra bu sarayın üst pencerelerinden birinde kadınsı görünüşlü bir adam belirdi. Uşaklarının sarık bezlerinden yaptığı bir iple aşağı indi. Aşağıda hazır bekleyen bir tekneye binerek ırmağın karşı kıyısına geçti.

“Artık yeni bir hedefim vardı. Arkadaşlarıma heyecanla birkaç söz söyleyip durumu açıkladım ve birkaçını yanıma çekmeyi başardım Birlikte ani bir hücum yapıp kulübeden dışarı fırladık. Etrafımızı saran kalabalığa saldırdık. Önce geri çekildiler. Sonra toplandılar, çılgınca dövüştüler ve ardından yine geri çekildiler. Bu arada kulübeden epey uzaklaşmıştık. Yüksek binalarla dolu o dar, karmaşık sokaklarda serseme dönmüştük. Güneş almayan bu kuytu sokaklarda kalabalık durmadan üstümüze geliyor, bize kargılar ve oklarla saldırıyordu. Bu oklar çok ilginçti; Malaya hançerleri gibi kıvrım kıvrım, yılan şeklindeydiler. Uzun ve siyahtılar. Uçlarında zehirli birer kanca vardı. Biri sağ şakağıma isabet etti. Sendeledim ve yere düştüm. Birden kendimi çok kötü hissettim. Kıvrandım - nefesim kesildi - öldüm."

"Herhalde,” dedim gülümseyerek, "artık bu maceranın rüya olmadığında ısrar etmezsin. Ölü olduğunu iddia etmeyeceksin değil mi?"

Bunları söylerken Bedloe'nun heyecanla karşılık vermesini bekliyordum. Ama sustuğunu, titrediğini, betinin benzinin attığını görünce şaşırdım. Templeton’a baktım. Sandalyesinde dimdik ve kaskatı oturuyordu. Dişleri takırdıyordu. Gözleri faltaşı gibi açılmıştı. “Devam et!" dedi sonunda boğuk bir sesle Bedloe’ya.

“Dakikalarca,” diye devam etti Bedloe, “tek hissettiğim şey karanlık ve var olmama hissiydi. Öldüğümün farkındaydım. Sonra birden sanki vücudumdan bir elektrik akımı geçti. Bu beraberinde bir esneklik hissi ve ışık da getirdi. Işığı görmüyor, hissediyordum. Birden ayaklandım. Ama cismani, görünür, işitilir ya da dokunulur bir varlığım yoktu. Kalabalık

gitmişti. Hengame sona ermişti. Şehir sakindi. Altımda cesedim yatıyordu. Şakağıma bir ok saplıydı. Kafam şişmiş, çarpık çurpuk olmuştu. Ama bütün bunları görmüyor, hissediyordum. Hiçbir şey ilgimi çekmiyordu, cesedim bile. İrade dışı hareket ediyordum. Hızla uçarak geldiğim dolambaçlı yollardan geri dönüp şehirden çıktım. Dağdaki, sırtlanı gördüğüm o dere çukuruna geri dönünce tekrar bir şok yaşadım; sanki bir galvanik aküye bağlanmıştım. Ağırlığım, irade gücüm ve cismani varlığım geri geldi. Eski halime dönmüştüm. Hemen eve dönüş yoluna çıktım. Ama yaşadıklarım hâlâ gerçek gibiydi. Olanları şimdi bile rüya olarak düşünemiyorum."

“Rüya değildi," dedi Templeton büyük bir ciddiyetle. “Ama başka bir şekilde tanımlamak da güç. İnsanoğlunun bugün müthiş bir ruhsal keşifte bulunduğunu varsaymakla yetinelim. Bu varsayımla yetinelim. Gerisini açıklayacağım. İşte, şu suluboya resme bakın. Bunu daha önce göstermeliydim, ama korkudan yapamadım.”

Gösterdiği resme baktık. Ben bir tuhaflık göremedim, ama Bedloe az kalsın düşüp bayılıyordu. Oysa karşımızdaki kendisinin küçük -ve çok ayrıntılı- bir portresiydi o kadar. En azından ben öyle düşündüm.

“Gördüğünüz gibi,” dedi Templeton, “şu köşede resmin yapıldığı tarih silik de olsa yazılı - 1780. Çok sevdiğim bir arkadaşımın - Bay Oldeb diye birinin resmi bu. Onunla Kalkûta’da, Warren Hastings[2] hükümeti döneminde tanıştım Yirmi yaşındaydım. Sizi Saratoga’da ilk gördüğümde Bay Bedloe, arkadaşınız olmak istememin ve sonunda tüm vaktimi sizinle geçirmemi sağlayan o anlaşmayı yapmamın sebebi bu resimle aranızdaki mucizevi benzerlikti. Sizde beni çeken şey hem arkadaşımı hatırlatmanız, hem de tuhaf, hattâ ürkütücü bir şekilde merakımı uyandırmanızdı.

“Dağlarda yaşadıklarınızı anlatırken tarif ettiğiniz şehir Hindistan'daki, Kutsal Nehrin kıyısındaki Benares şehridir. O ayaklanmalar, çarpışmalar, katliamlar hep yaşanmış şeyler. 1780'de, Cheyte Sing[3] ayaklanması sırasında Hastings'in hayatı tehlikeye düşmüştü. O sarık bezlerinden iple inip kaçan kişi, işte o Cheyte Sing idi. Kulübedeki grup Hastings’in komutasındaki Hint ve İngiliz askerlerinden oluşuyordu. Ben de Hastings’in adamlarından biriydim. Kulübedeki subaylardan biri dışarı çıkıp saldırıya geçmek isteyince ben engel olmaya çalıştım. O dar, kalabalık sokaklarda bir Bengallinin zehirli okuyla can veren subay en yakın dostumdu. Oldeb'di. Şunu okursanız,”

(Templeton cebinden pek çok sayfası yeni yazılmış gibi görünen yazılarla dolu bir defler çıkardı) “göreceksiniz ki, siz tam dağlarda o hayalleri görürken ben de burada o gün olanları yazmaklaydım.”

Bu konuşmadan bir hafta kadar sonra bir Charlottesville gazetesinde şu haber çıktı:

“BAY AUGUSTUS BEDLO’nun ölümünü haber vermekten üzüntü duyuyoruz. Kendisi cana yakınlığı ve erdemliliğiyle Charlottesville halkının sevgi ve saygısını kazanmış biriydi.

“Bay B. son birkaç senedir sinirsel bir hastalıktan muzdaripti. Sık sık ağır nöbetler geçiriyordu. Ama onu öldüren bu hastalık olmadı. Son derece tuhaf bir şekilde öldü. Birkaç gün önce Engebeli Dağlarda yaptığı bir yürüyüşten sonra nezle olup ateşi çıktığı için başına kan hücum etmişti. Dr. Templeton hastasını rahatlatmak için başından kan almaya karar vererek şakaklarına sülük yapıştırdı. Bay Bedlo çok kısa bir süre sonra öldü. Sülüklerin bulunduğu kavanoza bir sangsuenun karıştığı anlaşıldı. Yöredeki göllerde yaşayan bu yaratık sağ şakaktaki küçük bir atardamara yapışmıştı. Tıpta kullanılan sülüklere çok benzediğinden aralarına karışmış ve iş işten geçene dek fark edilmemişti.

“NOT.—Zehirli Charlettosville sangsuesu siyah rengiyle ve özellikle de yılansı hareketleriyle, tıpta kullanılan sülüklerden ayırt edilebilir.”

Bu gazetenin editörüyle bu tuhaf kaza hakkında konuşurken, aklıma müteveffanın isminin niye Bedlo olarak yazıldığını sormak geldi.

“Sonunda e var sanıyordum," dedim.

“Dizgi hatası olmuş,” dedi. “Bu ismin doğrusu dünyanın her yerinde Bedloe’dur.”

“Demek,” diye mırıldandım dönüp giderken, “demek hayatta olanlar gerçekten kitaplarda yazılanlardan daha tuhafmış. Çünkü Bedlo, Oldeb’in tersten okunuşu! Bu adam ise dizgi hatası olduğunu söylüyor!”

Notlar

[1] Alman şair Georg Friedrich Phillipp von Hardenberg (1772-1801).

[2] Warren Hastings (1732-1818) Hindistan'ın ilk genel valisiydi.

[3] Benares Racası Chait Sinh, Vali Hastings'in taleplerini reddedince bir ayaklanmaya yol açmıştı.;

Sözcüklerin Gücü

(ilk olarak Haziran 1845'te United States Magazine and Democratic Revieu'da, sonra da 25 Ekini 1845'te The Broadway Journal'de yayımlanmıştır.

Thomas Carlyle'ın (1795-1881) "Boswell's Life of Johnson"adlı denemesi 1832'de yayımlanmıştı ve Poe'nun öyküsü için bir'motto' oluşturuyordu,

"Hiçbir şey ölmez, hiçbir şey ölemez.

Ağzından çıkan en değersiz söz bile

Zamana atılmış bir tohumdur ve

Sonsuzluk boyunca büyür."

Poe, Carlyle'ın denemesini çok iyi biliyordu ve özellikle bu fikir, Poe'nun benimsediği felsefi tavra çok uygun düşüyordu. Carlyle'ın metninin "Kitabı Mukaddes"in dilini andıran tonu da Poe'da yankı bulmuş olmalıydı.)

Oinos[1], Agathos[2], ölümsüzlüğü yeni kuşanmış bir ruhun zayıflığını bağışla.

Agathos. Bağışlama dileğinde bulunduğun şey konusunda, azizim Oinos, hiçbir şey demedin. Burada bile, bilgi içe doğan bir şey değildir. Bilgeliğe gelince, onun sana verilmesini hiç çekinmeden meleklerden iste!

Oinos. Ama bu şimdiki varoluşumda, her şeyi hemen bileceğim ve böylece herşeyi bilmenin mutluluğuna hemen ulaşacağımı düşlerdim.

Agathos. Al, mutluluk bilgide değil, bilgiyi edinmededir! Sonsuza dek bilmek öncesiz ve sonrasız mutluluktur; ama her şeyi bilmek şeytanın lanetidir.

Oinos. Ama, Ulu Tanrı her şeyi bilmiyor mu?

Agathos. Onun bile (madem ki o En Mutludur) bilmediği bir şey olmalıdır.

Oinos. Ama her dakika bilgimiz arttığına göre, sonunda her şeyi bilmemiz kaçınılmaz değil midir?

Agathos. Şu dipsiz uçuruma bak! -Biz yavaşça aralarından -şöyle, -şöyle -ve şöyle süzülüp geçerken, bakışlarınla bu sayısız yıldız manzarasının derinliklerine nüfuz etmeye çalış! Ruhsal bakış bile, her noktada evrenin sürekli altın duvarlarıyla engellenmiş değil midir? -Bu duvarlar sınırsız büyüklükte bir birlik gibi gözüken sayısız parlak cisimden oluşmamış mıdır?

Oinos. Maddenin sonsuzluğunun bir düş olmadığını açıkça görüyorum.

Agathos. Cennette hiç düş yoktur -ama burada maddenin sonsuzluğunun tek amacının ruhun içindeki sonsuza dek dinmeyecek olan -çünkü dinecek olursa ruhun kendisi de yok olur- bilme susuzluğunu dindirmesi için ruha sonsuz pınarlar sağlamak olduğu fısıldanmaktadır. Sorular sor bana, azizim Oinos, serbestçe ve hiçbir şeyden çekinmeden. Hadi! Süreyya burcunun yüce uyumunu[3] solumuzda bırakarak tahttan ileri doğru atılıp Oriyon'un ötesindeki hercai menekşe, menekşe ve kalp huzuru için üçlü güneşlerin ve üç renkli güneşlerin yatak olduğu yıldızlı çayırlara doğru gideceğiz.

Oinos. Şimdi, Agathos, yolumuza devam ederken bana bilgi ver! Benimle Dünyada bilinen bir tonla konuş! Ölümlü iken Yaratılış dediğimiz tarz ve usuller konusunda biraz önce bana çıtlattığın şeyleri anlayamadım. Yaratıcının, Tanrı olmadığını mı söylemek istiyorsun? Agathos- Demek istiyorum ki, Ulu Tanrı yaratmaz.

Oinos. Açıklayın!

Agathos. Tanrı, yalnızca başlangıçta yaratmıştır. Bugün evrenin her tarafında hiç durmacasına varlık buluyor gibi gözüken yaratıklar, Kutsal yaratıcı gücün dolaysız ve doğrudan değil, dolaylı ve doğrudan olmayan sonuçları olarak görülebilir.

Oinos. İnsanlar arasında, azizim Agathos, bu düşünceye son derece büyük bir küfür gözüyle bakılırdı.

Agathos. Melekler arasında, azizim Oinos, yalın gerçek olarak kabul edilmektedir.

Oinos. Buraya kadar seni anlayabiliyorum -bizim Doğa ya da doğal yasalar dediğimiz bazı işlemlerin, bazı koşullarda, bütünüyle yaratılış görüntüsüne sahip olan şeyi ortaya çıkaracağını söylemek istiyorsun. Kıyametten önce, çok iyi anımsıyorum da, bazı filozofların çocukça bir tavırla, gözle görülemeyecek kadar küçük canlıların yaratılışı olarak adlandırdıkları bazı çok başarılı deneyler yapılmıştı.

Agathos. Sözünü ettiğin vakalar, gerçekte, sadece ikincil yaratılış örnekleridir -ilk sözün ilk yasayı var ettiği andan bu yana meydana gelmiş tek yaratılış türüdür.

Oinos. Yıldızlı dünyalar, hiçlik uçurumunun derinliklerinden, gözyüzüne her an fırlayıp çıkmazlar mı? Bu yıldızlar, Agathos, Yüce Efendimizin eseri değil midir?

Agathos. Bırak da, azizim Oinos, görüşlerimi sana adım adım anlatayım. Senin de çok iyi bildiğin gibi, nasıl ki hiçbir fikir yok olmazsa, sonsuza dek etkili olmayan hiçbir eylem de olamaz. Örneğin dünyada yaşarken ellerimizi hareket ettirir ve bunu yapmakla dünyayı çevreleyen atmosferi titreştirirdik. Bu titreşim, dünya atmosferinin (elimizin bir tek hareketiyle bu andan itibaren sonsuza kadar hareket halinde olacak olan) her molekülüne kadar yayılırdı. Bu gerçek gezegenimizin matematikçilerince çok iyi biliniyordu. Belirli itici güçlerle bir akışkan içerisinde yaratılan özel etkiler üzerinde kesin hesaplar yaptılar - böylece belli büyüklükte bir itici gücün, dünyayı dolaşması ve onu çevreleyen atmosferin her atomunu (sonsuza kadar) etkilemesi için tam olarak ne kadar süre gerektiğini kolaylıkla belirleyebildiler. Belirli koşullarda belirli bir etkiden hareketle, geriye doğru hesap ederek, ilk itici gücün büyüklüğünü belirlemede güçlük çekmediler. O zaman, itici bir gücün etkilerinin mutlak olarak sonsuz olduğunu, bu etkilerden bir kısmının cebirsel analiz yoluyla tam olarak izlenebildiğini gören ve geriye doğru hesaplamarın kolaylığını anlayan matematikçiler aynı zamanda, bu tür bir analizin de kendi içerisinde muazzam bir ilerleme gücüne sahip olduğunu -onu geliştiren ya da uygulayan kişinin zekasından başka bir analizin geliştirilmesine ve uygulanabilirliğine kavranabilir bir engel olmadığını- da anladılar. Ama, bu noktada matematikçilerimiz durdular.

Oinos. Peki, azizim Agathos, niçin daha ileri gitmeliydiler? Agathos. Çünkü bunun ötesinde bazı son derece ilginç düşünceler yatıyordu. Bilinenlerden hareketle, sonsuz zekaya sahip birinin -cebirsel analizi en son

noktasına götürmüş birinin- havaya bırakılmış (ve hava yoluyla esire[4]) aktarılmış) her etkiyi sonsuz uzak bir dönemdeki en ileri sonuçlarına kadar izlemekte hiçbir güçlük çekmeyeceği sonucunu çıkardılar. Hataya bırakılan böylesi her etkinin, sonunda, evrende mevcut olan her varlığı ayrı ayrı etkilemek zorunda olduğu; sonsuz zekaya sahip varlığın -hayal ettiğimiz varlığın- hareketin en uzak dalgalanmalarını -maddenin bütün parçacıkları üzerindeki yukarıya ve ileriye doğru etkilerini- eski biçimlerin yukarıya ve ileriye doğru sonsuz değişimini -ya da bir başka deyişle, yerinin yaratılışını- Ulu Tanrı'nın tahtından -sonunda etkisiz kalarak- gerisin geri yansıdığını görünceye dek izleyebileceği kuşkusuz gösterilebilir. Ve böyle bir varlık yalnızca bunu yapmakla kalmaz, herhangi bir çağdaki herhangi bir sonuç ona verilecek olsa, örneğin şu sayısız kuyruklu yıldızdan birisi onun incelemesine sunulduğunda, geriye dönük analizle bu kuyruklu yıldızın, varlığını hangi ilk etkiye borçlu olduğunu belirlemekte hiç güçlük çekmezdi. Mükemmelliğe ulaşmış ve eksiksiz haliyle bu geriye dönük analiz gücü -bu, bütün çağlarda, bütün sonuçların bütün nedenlerine ulaşma yeteneği- elbetteki yalnızca Ulu Tanrı'ya has bir ayrıcalıktır ama bu güç, mutlak mükemmelliğin altında çok çeşitli düzeylerde, Melek ordusunun tamamı tarafından kullanılır.

Oinos. Ama yalnızca havaya bırakılmış etkilerden söz ediyorsun.

Agathos. Havadan söz ederken sadece dünyayı kastediyorum; ama genel önerme, bütün uzayı dolduran ve böylece yaratılışın büyük ortamını oluşturan esir içerisindeki etkilerle ilgilidir.

Oinos. Öyleyse, her hareket, niteliği ne olursa olsun, yaratır mı?

Agathos. Yaratmalı: Ama doğru bir felsefe uzun zamandan beri bütün hareketlerin kaynağının düşünce olduğunu öğretmektedir -ve bütün düşüncenin kaynağı da-

Oinos. Tanrıdır.

Agathos. Oinos, sana Dünya atmosferinde yaratılan hareketlerden -yakın zamanlarda yok olan bu güzelim Dünyanın bir çocuğuyla konuşurmuşum gibi- söz ettim.

Oinos. Evet, sevgili Agathos.

Agathos. Peki ben böyle konuşurken, sözcüklerin fiziksel gücü ile ilgili hiçbir düşünce aklından geçmedi mi? Her sözcük havaya bırakılmış bir itici

güç değil midir?

Oinos. Ama, Agathos, niçin ağlıyorsun? -ama niçin bu güzelim yıldızın-uçuşumuz sırasında karşılaştığımız yıldızların en yeşili, ama yine de en korkuncu olan bu yıldızın üzerinde yükselirken, niçin kanatların aşağı sarkıyor? Bu yıldızın parlak çiçekleri inanılmaz güzellikte bir düşe, korkunç görünüşlü volkanları ise fırtınalı bir yüreğin tutkularına benzemiyor mu? Agathos- Benzemiyorlar, öyleler! Onlar baştan aşağı düş ve tutku! Bu yabanıl yıldıza -üç yüz yıl önce, sevdiceğimin ayakları dibinde, ellerim ellerine kenetlenmiş, gözlerimden sel gibi gözyaşları boşanırken -birkaç tutkulu tümceyle- ben konuşarak hayat verdim. Onun parlak çiçekleri, gerçekleşmemiş düşlerin en değerlisi, öfkeyle köpüren volkanları ise en fırtınalı, en günahlar ruhların tutkularıdır.

NOTLAR

[1] "Oinos" Yunanca "şarap" ve aynı zamanda da "bir" anlamına geliyor.

[2] Agathos, "iyi" demektir.

[3] Poe, orta çağların küresel müziği düşüncesiyle (evrenin mükemmel matematiği bir tür "müzik"tir) ve ölümden sonra ya da bilincin belli bir yükseklik derecesine ulaşmasından sonra duyuların birleşeceği ya da karışacağı düşüncesiyle oynuyor. Poe, bu fikri birçok öyküsünde kullanır, sözgelimi "Bir Uyur-Uyanıkla Sohbet'te.

[4] Esir: Atomlar arasındaki boşluğu ve bütün evreni doldurduğu varsayılan, ısı ve ışığı ileten ağırlıksız töz (cevher).

Bir Mumya İle Küçük Bir Hasbial

(İlk olarak Nisan 1845'te American (Whig) Review'da, sonra 1 Kasım 1845'te The Broadway Journal'de yayımlanmıştır. Öykünün konusu, hiyeroglifin şifresinin çözülmesine olanak sağlayan Reşit Taşı'nın (Rosette Stone) 1799'daki keşfinden sonra doruğuna çıkan eski Mısır'la ilgili konular karşısında gösterilen çılgınca ilgidir.

Öykünün kaynakları arasında George Robins Gliddon'un Nisan 1843'te New World'da yayımlanan "Ancient Egypt"ı, 21 Aralık 1841'de New York Tri-bune'de yayımlanan ve John Gardner Wilkonson'un "Manners and Customs at the Ancient Egyptians"ını eleştiren bir makale, Ippolito Rosellini'nin benzer bir kitabı (1840), imzasız olarak yayımlanan "Egyptian history deduced from monuments still in existence" (1841) ile Encyclopedia Americana'daki mumyalar ve mumyalama ile ilgili makaleleri sayabiliriz.)

Önceki akşamki içki alemi sinirlerimi bir parça germişti. Başım fena halde ağrıyor, gözlerimden uyku akıyordu. Bu yüzden, önceden niyetlendiğim gibi gece dışarı çıkmaktansa, birkaç lokma bir şey atıştırıp erkenden yatmanın daha iyi olacağını düşündüm. Tabii ki hafif bir yemek. Gal tavşanına[1] bayılırım. Bir defada bir libreden[2] fazla yenmesi her zaman pek tavsiye edilmeyebilir. Ama yine de, iki libreye de çok ciddi bir şekilde karşı çıkılamaz. Ve gerçekten iki ile üç arasında sadece bir birimlik fark vardır. Belki dördü bile yemeye kalkışmışımdır. Karım, bunun beş olduğunu iddia edecektir; -ama iki farklı şeyi birbirine karıştırdığı çok açık. Soyut beş rakamını kabul etmeye hazırım, ama somut olarak bu rakam Brown Stout[3] sişeleriyle ilişkilidir ki, sos niyetine bu içki olmadan, Gal tavşanından kaçınmak gerekir.

Böyle hafif şekilde atıştırdıktan sonra, gece başlığımı giyindim, ertesi gün öğleye kadar uyumak niyetiyle başımı yastığa koydum ve vicdanımın rahat olması sayesinde derhal derin bir uykuya daldım. Ama, insanın

umutları ne zaman gerçekleşmiştir ki? Sokak kapısının zilinin acı acı çalınması ve kapı tokmağının sabırsızlıkla vurulmasıyla sıçrayıp uyandığımda henüz üçüncü horlamamı tamamlamamıştım. Bundan bir dakika sonra, ben hâlâ gözlerimi ovuştururken eski bir dostum, Doktor Ponnonner'dan[4] gelen bir notu karım burnuma doğru uzatıyordu. Notta şunlar yazılıydı: Sevgili dostum, bu notu alır almaz, ne pahasına olursa olsun derhal bana geliniz. Gelip sevincimi paylaşınız. Büyük bir kararlılıkla yürüttüğüm diplomatça çabalar sayesinde en sonunda mumyayı -hangi mumyayı kasdettiğimi bilirsiniz- incelemek için Kent Müzesi yöneticilerinin iznini elde edebildim, istersem mumyanın sargılarını çözmeye ve açmama izin verdiler. Sadece birkaç dostumu -ve bu arada, elbette sizi- çağırdım. Mumya şu anda benim evimde; bu gece saat on birde sargılarını açmaya başlayacağız.

Her zaman dostunuz PONNONEK.

Daha yazının altındaki imzaya gelmeden, bir insanın olabileceği kadar uyanık olduğumun ayırdına vardım. Deli gibi yatağımdan fırladım, yoluma çıkan her şeyi sağa sola savurarak inanılmaz bir çabuklukla giyindim ve doktorun evine gitmek üzere büyük bir hızla yola koyuldum. Orada toplanmış hararetli bir grup insan buldum. Büyük bir sabırsızlıkla beni beklemekteydiler; mumya yemek masasının üzerine yatırılmıştı; ben içeri girer girmez mumyanın incelenmesine başlandı.

Bu mumya, Nil nehri üzerindeki Teb kentinden oldukça uzaklardaki Libya dağlarında bulunan Eleithias[5] yakınlarındaki bir mezardan Ponnonner'un amca çocuklarından Kaptan Arthur Sabretash[6] tarafından birkaç yıl önce getirilmiş iki mumyadan birisiydi. Buradaki mağaralar, Teb mezarlıklarından daha görkemli olmamakla birlikte, eski Mısır'ın özel yaşamına ilişkin çok daha fazla resim bulunması nedeniyle daha çok ilgi çekmekteydi. Bizim mumyanın alındığı odanın bu tür resimler bakımından oldukça zengin olduğu söylenmekteydi -duvarlar boydan boya fresklerle, yarım kabartmalarla kaplıydı; heykeller, vazolar, zengin desenli mozaik işleri ölünün servetinin büyüklüğünü göstermekteydi. Bu değerli hazine müzede, tam olarak Kaptan Sabretash'ın onu bulduğu haliyle bırakılmıştı -yani, tabutun kapağı açılmamıştı. Sekiz yıl süreyle halkın yalnızca dışından görmesine izin verilmişti. Şimdi mumya bütünüyle emrimize amadeydi; yağmalanmamış bir eski eserin bizlere ulaşmasının ne kadar az rastlanır bir

olay olduğunu bilenler; bu büyük şanstan dolayı kendimizi kutlamakta ne denli haklı olduğumuzu derhal anlardı.

Masaya yaklaştığımda, üzerinde yaklaşık yedi ayak uzunluğunda, üç ayak genişliğinde ve iki buçuk ayak derinliğinde büyük bir kutu ya da sandık gördüm. Tabut şeklinde değil, dikdörtgen bir sandıktı. Sandığın malzemesini önce frenk inciri (plata-nus) tahtası zannettik, ama kestiğimiz zaman karton olduğunu ya da daha doğru bir deyişle papirüsten oluşan papier mache[7] olduğunu anladık. Cenaze merasimlerini ve daha başka kasvetli konuları betimleyen çok sayıda resimle bezenmişti -resimlerin arasına, değişik konumlarda, ölünün adı için olduğundan kuşku duyulmayacak bir dizi hiyeroglif karakteri serpiştirilmişti. Allah'tan aramızda bulunan Bay Gliddon, tamamen fonetik olan bu harfleri tercüme etmekte hiç zorluk çekmedi. Ortaya çıkan sözcük şuydu: Allamistakeo.[8]

Zarar vermeden sandığın kapağını açmakta biraz zorlandık; ama bu işi başardığımızda dıştaki kutudan çok daha küçük ama her bakımdan tamamen ona benzeyen tabut biçimi ikinci bir sandıkla karşılaştık, ikisi arasındaki boşluk, içerideki sandığın rengini bir dereceye kadar bozan reçineyle doldurulmuştu. Bu ikinci sandığı açtığımızda (bunu çok kolaylıkla yaptık), yine tabut biçiminde üçüncü bir sandıkla karşılaştık; sedir ağacından yapılmış ve bu ağaca has güzel kokuyu hâlâ yaymakta olan bu sandık, malzemesi dışında hiçbir bakımdan ikinci sandıktan farklı değildi.[9] ikinci sandıkla üçüncü sandık arasında hiç boşluk yoktu -biri diğerine tam olarak uyuyordu.

Üçüncü sandığı çıkararak içinde bulduğumuz gövdeyi dışarı çıkardık. Her zamanki gibi ketenden sıkı sıkıya sarılmış bant ve şeritlerle karşılaşmayı umuyorduk; ama, bunların yerine papirüsten yapılmış bir tür kılıf bulduk; bu kılıfın üzeri yaldızlanmış ve resimlerle bezenmiş bir alçı tabakasıyla kaplanmıştı. Resimler, ruhtan beklenen çeşitli görevlerle ilgili konuların yanı sıra ruhu tarılara tanıtmayı amaçlayan ve büyük bir olasılıkla mumyalanmış kişinin portreleri olan çok sayıda birbirinin tıpatıp aynı insan figürlerinden oluşuyordu. Mumyanın başından ayağına kadar sütun halinde ya da yukarıdan aşağıya yazılmış fonetik hiyeroglif bir yazı[10] yine ölünün adını, ünvanlarını, akrabalarının adlarını ve ünvanlarını veriyordu.

Kınından sıyırdığımız boynun etrafında kanatlı kürelerle,[11] çeşitli tanrılar, bokböceği gibi[12]imgeleri oluşturacak şekilde dizilmiş renk renk

cam boncuklardan bir kolye vardı. Belin en ince yerinin etrafında da benzer bir kuşak ya da kemer vardı. Papirüsü soyup çıkardığımızda etin son derece iyi korunmuş olduğunu gördük; hissedilir bir koku yoktu. Rengi kırmızı- ya çalıyordu. Cildi sert, pürüzsüz ve parlaktı. Dişleri ve saçı iyi durumdaydı. Gözleri (öyle gözüküyor ki) çıkarılmıştı ve yerine çok fazla sabit nazarlarla bakması dışında tıpkı canlı gibi gözüken son derece güzel cam gözler yerleştirilmişti. Parmaklar ve tırnaklar parlak bir yaldızla boyanmıştı.

Üst derinin renginden dolayı, Bay Gliddon mumyalamanın tamamen maden ziftiyle[13] yapıldığını düşünüyordu; ama yüzeyi çelik bir aletle kazıyıp elde edilen tozu aleve attığında, kâfur ve daha başka hoş kokulu sakızların kokusu kendini belli etti.

Bağırsakların çıkarıldığı kesik yerini bulmak için bedeni dikkatle araştırdık, ama büyük bir şaşkınlıkla böyle bir yer bulamadık, içimizden hiç kimse, o zaman, böyle tam ya da kesilerek açılmamış mumyalara sık sık rastlandığını bilmiyordu. Beyin, alışılageldiği üzere burundan, bağırsaklar böğürde açılan bir yarıktan boşaltılıyor; sonra gövde traş ediliyor, yıkanıyor, tuzlanıyor; birkaç hafta bekletiliyor ve gerçek anlamda mumyalama işlemi bundan sonra başlıyordu.

Hiçbir kesik izi bulamadığımızdan, Doktor Ponnonner aletlerini teşrih için hazırlamaya başlamıştı; o sırada saatin ikiyi geçtiğini fark ettim. Bunun üzerine gövdenin içinin incelenmesini ertesi akşama ertelemeye karar verdik ve tam oradan aynlıyorduk ki, birisi Volta pili ile bir iki deney yapmamızı önerdi.

Üç dört bin yıllık bir mumyaya elektrik uygulanmasının çok bilgece olmasa da oldukça orijinal bir düşünce olduğunu hepimiz derhal anladık. Onda bir oranında ciddiye alarak, onda dokuz şakayla doktorun çalışma odasında bir pil hazırladık ve Mısırlıyı oraya taşıdık.

Epeyce uğraştıktan sonra, vücudun diğer parçalarına göre daha az sertleşmiş gözüken şakak kasının bir bölümünün üstünü açmayı başarabildik, ancak tahmin etmiş olduğumuz gibi, teli bu kasa değdirdiğimizde pile karşı bir tepki vermediğini gördük. Bu ilk denememizin sonucu bize kesin gözüktüğünden, saçmalığımıza kahkahalarla gülerek birbirimize iyi geceler diliyorduk ki, tesadüfen mumyanın yüzüne çevrilen bakışlarım şaşkınlıkla gözlerine çakılı kaldı. Başlangıçta yabanıl bakışlarıyla dikkatimizi çeken ve hepimizin cam

sandığı göz kürelerini şimdi göz kapakları sıkı sıkıya örtmüştü, öyle ki tunica albuginea'nın[14] sadece küçük bir bölümü görülebiliyordu.

Bir çığlık atarak dikkatleri olaya çektim ve herkes anında durumu gördü. Bu olayın beni telaşlandırdığını söylemeyeceğim, çünkü "telaşa kapılmak" benim durumumu tam olarak anlatacak sözcükler değil. Akşam içtiğim sert bira nedeniyle belki biraz sinirli olabilirdim. Grubumuzun geri kalan üyelerine gelince, pençesine düştükleri büyük korkuyu gizlemek için hiç gayret sarfetmediler. Doktor Ponnonner acınacak bir haldeydi. Bay Gliddon kendine has birtakım usullerle görünmez olmuştu. Bay Silk Buckingham,[15] sanırım, dört ayak üzerinde masanın altına kaçmış olduğunu yadsıma cesaretini gösteremeyecektir.

Bununla birlikte şaşkınlığın ilk sarsıntısını adattıktan sonra, doğal olarak, derhal deneylere devam etmeye karar verdik. Bu defa deneyimizi sağ ayağın başparmağına yönelttik. Os sesamoideum pollicis pedis'in dış tarafını yararak abductor kasın köküne ulaştık. Pili yeniden ayarlayarak açığa çıkmış sinire akım verdik. O zaman, mumya sanki canlıymış gibi sağ dizini büküp iyice karnına doğru çekti, sonra ayağını yeniden ileri uzatarak Doktor Ponnonner'a öyle bir tekme attı ki, bu tekmenin etkisiyle zavallı adam mancınıktan fırlatılan bir ok gibi pencereden sokağa uçtu.

Kurbanın parçalarını toplamak için en masse[16] dışarı koştuk, ama inanılmaz bir aceleyle merdivenleri tırmanırken rastladık ona; deneylerimize daha büyük bir coşku ve gayretle devam etme istek ve kararlılığıyla doluydu. Onun önerilerine uyarak mumyanın burnunun ucunu hemen derince yardık ve doktor hızla hareket eden ellerini mumyanın üzerine koyarak telin ucunu hızla kesilmiş yere değdirdi.

Bu hareket, kelimenin gerçek ve mecazi anlamıyla tam bir elektrik etkisi yarattı. Ölü ilk olarak, gözlerini açtı ve birkaç dakika süreyle Bay Barnes'ın[17] pandomim yapması gibi gözlerini hızlı hızlı kırpıştırdı; ikinci olarak, hapşırdı; üçüncü olarak dikelip oturdu; dördüncü olarak yumruğunu Doktor Ponnonner'ın yüzüne doğru salladı ve beşinci olarak Bay Gliddon ve Bay Buckingham'a dönerek kusursuz bir Mısır diliyle onlara şöyle dedi: "Şunu söylemeliyim ki baylar, davranışınız beni incittiği kadar şaşırttı da. Doktor Ponnonner'dan zaten daha iyi bir şey beklenemezdi. O, fazla bir şey bilmeyen küçük, zavallı, şişman bir budaladır. Ona acıyor ve onu bağışlıyorum. Ama siz Bay Gliddon -siz Bay Silk, Mısır'da doğmuş

sanılacak kadar Mısır'da çok seyahat etmiş ve oturmuş olan, Mısır dilini sanırım, ana diliniz ölçüsünde iyi okuyup yazmanıza yetecek kadar aramızda yaşamış olan ve her zaman mumyaların yakın dostu olduğuna inandığım sizler- gerçekten de daha kibar davranışlar beklerdim sizden. Bana böyle kaba davranılırken sizlerin kenarda durup seyretmenize ne diyeyim? Bu berbat soğuk iklimde şunun bunun beni tabutlarımdan çıkarmasına, giysilerimi soymasına izin vermenizi neye yorayım? Sözün kısası, bu sefil, küçük, alçak Doktor Ponnonner'ı burnumdan çekmek için yüreklendirmenize ve ona yardım etmenize ne diyeyim?"

Bu koşullar altında bu sözleri duyunca hepimizin kapıya doğru atılmış veya şiddetli bir isteri nöbetine yakalanmış ya da bayılıp yere yığılmış olduğumuza kesin gözüyle bakılacağına hiç kuşku yoktur. Dediğim gibi, bu üç şeyden biri beklenmeliydi. Elbette bu üç davranış biçiminin hepsinin veya bunlardan herhangi birinin izlenmesi akla uygun olurdu. Nasıl olup da bu üç davranış biçiminden birini ya da diğerini izlemedik, vallahi bilmiyorum. Ama, belki de bunun gerçek nedeni, bugün genellikle paradoks ve olanaksızlık türünden her şeyin çözümü olarak kabul edilen zıtlıklar yasasına göre hareket eden bu çağın ruhunda aranmalıdır. Ya da belki de, mumyanın son derece doğal tavırları sözlerindeki dehşeti ortadan kaldırıyordu. Nedeni her ne olursa olsun içimizden hiç kimsenin korkmamış olduğu ya dabir şeylerin son derece yanlış gitmekte olduğunu düşünmediği gün gibi ortadaydı.

Ben, şahsen her şeyin yolunda olduğu kanısındaydım, sadece Mısırlının yumruğunun erişemeyeceği bir uzaklığa çekildim. Doktor Ponnonner ellerini pantolonunun cebine soktu, mumyaya sert sert baktı ve kıpkırmızı kesildi. Bay Gliddon favorilerini okşadı ve gömleğinin yakasını düzeltti. Bay Buckingham başını önüne eğdi ve sağ elinin başparmağını ağzının sol tarafına soktu. Mısırlı, yüzünde sert bir ifadeyle birkaç dakika Bay Buckingham'a baktı ve sonra küçümseyerek: "Niçin konuşmuyorsunuz, Bay Buckingham?" dedi. "Size sorduğum şeyi duymadınız mı yoksa? Başparmağınızı ağzınızdan çeksenize!"

Bunun üzerine, Bay Buckingham hafif irkildi, sağ elinin başparmağını ağzının sol tarafından çekti ve bunu telafi etmek ister gibi sol elinin başparmağını ağzının sağ tarafına soktu. Bay B.'den yanıt alamayınca mumya hırçın bir ifadeyle Bay Gliddon'a döndü ve buyurgan bir tavırla, kendisinden ne istediğimizi sordu.

Bay Gliddon fonetik olarak uzun uzun yanıtladı; Amerikan basımcılığında hiyeroglif karakterler olsaydı bu mükemmel konuşmanın tamamını orijinal diliyle buraya aktarmaktan büyük bir zevk duyardım. Bu arada şuna da işaret etmem sanırım yerine olacak: Mumyanın katıldığı bundan sonraki tüm konuşmalar (grupta, benim gibi seyahat etmemiş üyeler olması nedeniyle) tercüman olarak Bay Gliddon ve Bay Buckingham'ın aracılığıyla eski Mısır dilinde yapıldı. Bu baylar mumyanın anadilini eşsiz bir akıcılık ve zerafetle konuşuyorlardı; ama (hiç kuşku yok ki, tamamen modern imgelerin dile girmiş olması ve doğal olarak bunların mumya için tamamen yeni olması yüzünden) belirli bir anlamı aktarabilmek için bu iki seyyahın zaman zaman bir başka çağdaki bir başka anlamı ifade edecek biçimleri kullanmak zorunda kaldığını gözlemlemekten geri durmadım. Bay Gliddon, örneğin, konuşmasının bir yerinde, hatip kürsüsünde sol bacağını geriye atmış, sıkılı yumruğuyla sağ kolunu ileri uzatmış, gözlerini gökyüzüne dikmiş ve ağzı doksan derece açık, sivilceli burunlu, kılıksız ufak tefek bir adam resmini, bir kömür parçasıyla duvara çizinceye kadar, Mısırlıya "politika" terimini anlatamadı. Aynı şekilde, Bay Buckingham da, (Doktor Ponnonner'ın önerisiyle) beti benzi atarak kendi başındaki perukayı çıkarmaya razı oluncaya kadar kesinlikle çağdaş bir kavram olan "peruka"yı anlatamadı.[18] Bay Gliddon'un söylevinin esas olarak mumyaların sargılarının açılmasından ve bağırsaklarının dışarı çıkarılmasından bilimin sağlayacağı yararları etrafında dönüp dolaştığı kolayca anlaşılacaktır; bu arada özellikle ona, yani Allamistakeo adlı mumyaya herhangi bir zarar verilmişse, bundan dolayı özür diledi ve artık, bütün bu küçük meseleler açıklık kazandığına göre, niyetlenilen araştırmaya devam edilebileceği ima (evet yalnızca ima) etti. Konuşmanın burasında Doktor Ponnonner aletlerini hazırladı. Hatibin son önerisi üzerine, niteliğini tam olarak anlayamadım ama, Allamistakeo kendi kendisiyle hesaplaşır gibi bir an tereddüt geçirdi, sonra dilenen özürlerden tatmin olduğunu ifade ederek, masadan aşağı indi ve orada bulunan herkesin elini sıktı. Bu tören sona erdiğine, cerrah bıçağının deneğimiz üzerinde yaptığı tahribatı onarmaya giriştik. Şakağını diktik, ayağını bantladık ve burnunun ucuna bir parmak eninde ve bir parmak boyunda siyah yakı[19] vurduk.

Tam o sırada Kontun (Allmistakeo'nun unvanı kontmuş) hafifçe titremeye başladığını gördük - kuşku yok ki soğuktan titriyordu. Doktor hemen gardrobuna koştu ve çok geçmeden Jennings'in makasından çıkmış gayet şık siyah bir ceket, gök mavisi damalı ve yanı şeritli bir pantolon,

çizgili pamuklu kumaştan bir gömlek, işlemeli bir yelek, beyaz bir palto, kıvrık saplı bir baston, kenarsız bir şapka, bir çift rugan çizme, oğlak derisinden saman rengi bir çift eldiven, bir gözlük, bir çift favori ve bir kravatla döndü. Kont'la doktorun boyları eşit olmadığı için (biri diğerinin iki katıydı) bu giysileri Mısırlının üzerine uydurmakta biraz güçlük çektik; ama sonunda bu işi tamamladığımızda, Mısırlı giyinmiş sayılabilirdi. Bay Gliddon, bundan sonra Mısırlının koluna girerek onu ateşin yanıbaşındaki koltuğa götürürken, doktor hemen zili çalarak sigara ve şarap getirilmesini emretti.

Sohbet kısa sürede koyulaştı. Allamistakeo'nun hâlâ canlı kalmış olması gibi oldukça olağanüstü bir olgu karşısında duyulan hayret dile getirildi, elbette. Bay Buckingham, "sizin çoktan ölmüş olmanız gerekirdi diye düşünüyordum" dedi.

"Neden?", diye yanıtladı, çok şaşıran Kont, "Yedi yüz yaşımı daha yeni geçtim! Babam bin yıl yaşadı ve öldüğünde hiç de bunamamıştı."[20] Bunu bir dizi hararetli soru ve hesaplamalar izledi ve sonuç olarak anlaşıldı ki mumyanın yaşı konusunda büyük ölçüde yanılıyorduk. Mumya Eleithias katakombuna indirileli beş bin elli yıl ve şu kadar ay olmuştu.[21] "Ama benim işaret etmek istediğim nokta" diye konuşmasını kaldığı yerden sürdürdü Bay Buckingham, "Sizin mezara konulduğunuz zamanki yaşınızla ilgili değildi (gerçekte hâlâ genç bir adam olduğunuzu kabul etmeye hazırım); sizin de açıkladığınız gibi, maden ziftine sarılı olarak çok uzun bir zaman geçirmiş olduğunuzu söylemek istiyordum."

"Neye sarılı olarak?", dedi Kont.

"Maden zifti", diyerek yanıtını tekrarladı Bay B.

"Ah! Evet, ne demek istediğinizi sanırım anladım; kuşkusuz bu da işe yarayabilir, -ama biz kendi zamanımızda civa biklorürden başkabir şeyi pek kullanmazdık."

"Ama, bizim anlamakta özellikle zorlandığımız şey şu ki", dedi Doktor Ponnonner, "beş bin yıl önce Mısır'da ölmüş ve gömülmüş olmanıza rağmen, nasıl oluyor da bugün burada canlı bulunuyor ve üstelik çok da sağlıklı görünüyorsunuz?"

"Dediğiniz gibi, o tarihte ölmüş olsaydım", diye yanıt verdi Kont, "şu anda da hâlâ ölü olmam neredeyse kesindi; çünkü, gördüğüm kadarıyla

galvanizmde[22] hâlâ çok acemisiniz ve bizim zamanımızda çok sıradan kabul edilen şeyleri bile onunla becerecek durumda değilsiniz. Gerçek şu ki, katalepsiye[23] düştüm ve en yakın dostlarım da öldüğümü ya da ölü sayılmam gerektiğini düşünerek derhal beni mumyaladılar -sanırım, mumyalama işleminin temel ilkelerini biliyorsunuzdur?" , "Tam olarak değil." "Anlıyorum, -acınacak bir cehalet! Pekâlâ, şu anda ayrıntılara giremeyeceğim, ancak şu kadarını açıklamalıyım ki, Mısır'da mumyalama (kelimenin tam anlamıyla) işleme tabi tutulan bütün vücut fonksiyonlarının sonsuza kadar durdurulması anlamına geliyordu.'Vücut fonksiyonları'nı manevi ve ruhi varlık dışında kalan fiziksel varlığı kapsayacak şekilde en geniş anlamıyla kullanıyorum. Tekrar ediyorum, bizde mumyalamanın temel ilkesi bütün vücut fonksiyonlarının derhal durdurulması ve sürekli olarak askıda tutulmasıydı. Kısacası kişi mumyalandığında ne durumdaysa, hep o durumda kalırdı, şimdi, ben bokböceği kanından olmak mutluluğu bahşedilmiş biri olarak şu anda beni gördüğünüz durumda, canlı olarak mumyalandım."

Doktor Ponnonner, "Bokböceği kanından mı?" diye haykırdı.

"Evet. Bokböceği, çok az sayıda üyesi bulunan, seçkin ve soylu bir ailenin amblemi ya da 'arması' idi. 'Bokböceği kanından olmak' amblemi bokböceği olan aileden biri olmaktan başka bir anlama gelmez. Elbette, mecazi olarak söylüyorum."[24] "Ama, canlı kalmanızla bunun ne ilgisi var?"

"Neden olmasın? Mısır'da bir bedeni mumyalamadan önce onun beynini ve bağırsaklarını çıkarmak adettendir; yalnızca bokböceği kanından olanlara bu âdet uygulanmazdı. Dolayısıyla, ben bir Bokböceği olmasaydım, şimdi ne beynim ne de bağırsaklarım olurdu ki, bunlarsız da hayatta olamazdım."

"Anlıyorum", dedi Bay Buckingham, "ve sanırım, organları çıkarılmamış durumda tam olarak bize ulaşan mumyaların hepsi Bokböceği soyundan olmalı."

"Buna ne şüphe!"

"Ben düşünüyorum ki", dedi çekingen bir tavırla Bay Gliddon, "bokböceği Mısır tanrılarından biridir." Ayağa sıçrayan mumya, "Mısır nelerinden biri?" diye haykırdı. "Tanrılarından!" diye tekrarladı, seyyah. "Bay Gliddon, sizin böyle konuştuğunuzu duymak beni gerçekten şaşırttı",

dedi yeniden sandalyesine oturan Kont. "Yeryüzünde hiçbir ulus birden fazla Tanrıyı kabul etmemiştir.[25] Bokböceği, ibiş[26] ve daha başka birçok yaratık bizde, (başkaları için başka yaratıkların olduğu gibi) doğrudan yaklaşılamayacak kadar yüce Yaratıcıya tapınmanın sembolleri ya da aracılarıdır."

Bir süre hiç kimse konuşmadı. Sonunda Doktor Ponnonner sohbeti yeniden başlattı: "Sizin açıklamalarınıza bakılırsa", dedi, "Nil nehri yakınlarındaki katakomblarda, bokböceği kabilesinden canlı durumda daha başka mumyaların da bulunması hiç de olanaksız değil."

"Bu da sorulur mu?" diye yanıtladı Kont, "canlıyken kazayla mumyalanmış bütün bokböcekleri canlıdırlar. Hatta kasten böyle mumyalanmış, sonra da vasiyetleri onları yerine getirecek görevliler tarafından savsaklanmış bazdan hâlâ mezarda kalmış olabilir."

"'Kasten böyle mumyalanmış' derken ne demek istediğinizi biraz açıklamak lütfunda bulunur muydunuz?" dedim.

Gözlüğünün arkasından beni uzun uzun süzdükten sonra, -çünkü ilk defa ona doğrudan bir soru yöneltmek cesaretini göstermiştim- "Memnuniyetle" diye yanıtladı mumya.

"Benim zamanımda insan ömrü genellikle ortalama sekiz yüz yıl kadardı. Olağandışı bir kazaya uğramadıkça çok az insan altı yüz yaşın altında ölürdü; az sayıda insan da bin yıldan daha uzun yaşardı, ama sekiz yüz yıl normal bir süre kabul edilirdi. Size daha önce anlattığım gibi, mumlamaya tekniğinin bulunmasından sonra, bu doğal sürenin taksitler halinde yaşanmasıyla çok fazla merak edilen hususlarda bu merakın giderilebileceği ve aynı zamanda da çok ilerlemiş bilimden yararlanılabileceği geldi filozoflarımızın aklına. Tarih bilimi açısından, bu türden bir deneyin yaşanması bir zorunluluktu. Örneğin beş yüz yaşına gelmiş bir tarihçi, büyük emeklerle bir kitap yazar ve sonra da vasiyetini yerine getirecek olanlara, belirli bir süre sonunda -söz gelimi beş altı yüz yıl sonra- uyandırılmasını isteyen pro tem[27] bir talimat bırakarak kendini özenle mumyalatırdı. Bu sürenin sonunda yeniden hayata döndürüldüğünde, şaşmaz bir şekilde her seferinde, büyük emeklerle yazdığı eserini rastgele toplanmış bir not defterine -bir başka deyişle, öfkeli bir yorumcu güruhunun birbiriyle çelişen tahminlerinin, anlaşılmaz yorum ve kişisel çekişmelerinin yazınsal oyun alanına -dönüştürülmüş olarak bulundu. Açıklayıcı notlar

veya düzeltmeler adı altında yapılan bu tahminler, bu yorumlar, vb. metni öylesine sarmış, çarpıtmış ve boğmuş olurdu ki, yazar kendi kitabını bulabilmek için elinde bir fenerle dolaşmak zorunda kalırdı.[28] Bulunduğunda ise, bulunan kitabın arama zahmetine değdiğini görürdü. Kitabı baştan aşağı yeniden yazdıktan sonra, kendi kişisel bilgi ve tecrübesine dayanarak, daha önce yaşadığı dönemin gelenekleri ile ilgili bilgileri düzeltme işine derhal girişmesi zorunlu bir görev olarak istenirdi tarihçiden. Ve böylece çeşitli bilgelerce zaman zaman uygulanan bu yeniden yazma ve kişisel düzeltme süreci, sonuçta târihimizin yozlaşarak bir masala dönüşmesini önledi."

Bu noktada, Doktor Ponnonner elin: yavaşça Mısırlının kolu üzerine koyarak "Afedersiniz efendim", dedi, "bir an için sözünüzü kesebilir miyim?" "Elbette" diye yanıt verdi Kont, ciddileşerek. Doktor; "Ben, sadece bir soru sormak istiyordum" dedi. "Tarihçilerin kendi dönemlerine ilişkin gelenekler konusundaki kişisel düzeltmelerinden söz ettiniz. Lütfen söyler misiniz, efendim, bu Kabbala'nın[29] ne kadarı doğru kabul edilebilir?" "Çok yerinde bir terimle ifade ettiğiniz gibi Kabbala'nın genellikle yeniden yazılmamış tarihlerdeki kayıtların tam eşdeğeri olduğu görülmüştür; -yani, her ikisinde de tek bir harf yoktur ki, her durumda tamamen ve kökten yanlış olmasın."

"Ama", diye sözlerine devam etti doktor, "mezara konulmanızdan bu yana en azından beş bin yıl geçtiği belli olduğuna göre, mezara konulmanızdan sadece bin yıl kadar önce meydana gelen ve sizin de bildiğinizi sandığım, evrensel bir ilgi uyandıran Yaratılış[30] hakkında o dönemdeki yıllıklarınızda ya da tarihlerinizde kesin bilgiler bulunduğuna muhakkak gözüyle bakıyorum."

"Efendim?" dedi Kont Allamistakeo. Doktor sözlerini tekrarladı, ama ancak birçok ek açıklama yapıldıktan sonradır ki, yabancı bunları anlayabildi. Mısırlı sonunda tereddütle şöyle konuştu: "ileri sürdüğünüz düşünceler, itiraf ederim ki, benim için tamamen yenidir. Benim zamanımda hiç kimsenin evrenin (ya da isterseniz, dünyanın diyebilirsiniz) başlangıcı gibi tuhaf bir düşünce taşıdığını bilmiyorum. Bir defasında, evet sadece bir defasında, bir düşünürün insan ırkının yaratılışıyla ilgili olarak bir şeyler söylediğini hayal meyal anımsıyorum; bu kişi sizin de kullandığınız Adem[31] (ya da balçık) sözcüğünü kullanıyordu. Gerçi o, sözcüğü genel anlamda, dünyanın beş ayrı ve hemen hemen eşit bölgesinde, aynı anda

çamurdan kendi kendine -tıpkı gözle görülemeyen binlerce küçük canlının üremesi gibi- beş büyük insan sürüsünün oluşması anlamında kullanıyordu."[32] Buna hepimiz omuz silktik ve bir kaçımız anlamlı bir şekilde alnımıza dokunduk. Bay Silk Buckingham, Kont Allamistakeb'nun önce başının arka, sonra üst kısmına bir göz attıktan sonra yeniden söze başladı.

"Açıkladığımız gibi zaman zaman taksitler halinde yaşama uygulamasıyla birlikte, sizin zamanınızdaki insan hayatının uzunluğu, genel olarak bilimin ilerlemesine ve bilgi birikimine herhalde büyük katkılar sağlamıştır. Bu durumda, eski Mısır biliminin her bakımdan günümüz biliminden, özellikle de Yankee biliminden geri olmasını Mısırlıların kafatasının olağanüstü kalınlığına vermek zorundayız."

Kont çok hoş bir tavırla: "Yine itiraf ederim ki", diye yanıtladı, "sizi anlamakta oldukça güçlük çekiyorum. Lütfen, söyler misiniz hangi bakımlardan?" Bunun üzerine, frenolojinin varsayımlarından ve manyetizmanın mucizelerinden ayrıntılarıyla ve uzun uzadıya hep bir ağızdan söz ettik. Bizi sonuna kadar dinledikten sonra Kont, Gali ve Spurzheim kuramlarının prototiplerinin neredeyse anımsanmayacak kadar uzun bir zaman önce Mısır'da gelişip yok olduklarını ve Messmer'in çevirdiği dolapların, bit ve buna benzer birçok şey yaratan Tebli bilginlerin gerçek mucizeleriyle karşılaştırıldığında ne kadar acınacak hileler olduğunu ortaya koyan bazı anekdotlar anlatmaya koyuldu.[33] Burada Kont'a, halkının güneş ve ay tutulmalarını hesaplayıp hesaplayamadıklarını sordum. Oldukça tepeden bakan bir tavırla gülümseyerek hesaplayabildiklerini söyledi.

Bu beni biraz rahatsız etti, ama yine de astronomi konusundaki bilgisiyle ilgili daha başka sorular sormaya devam ettim; o sırada, o ana kadar hiç ağzını açmamış biri, eğer bu konuda bilgi edinmek istiyorsam Batlamyus'a (her kim ise bu Batlamyus)[34] ve Plurtarkos'un de facia lunce[35] adlı yapıtına bakmamın daha iyi olacağını kulağıma fısıldadı. Sonra mumyaya büyüteç ve mercek camlarıyla ve genel olarak cam üretimiyle ilgili somlar sordum.

Sorularımı daha bitirmemiştim ki, ağzını hiç açmayan üyemiz yeniden sessizce dirseğime dokunarak benden Allah aşkına Diodorus Siculus'a[36] bir göz atmamı rica etti. Kont'a gelince yanıt yerine, bana sadece biz

çağdaşların akik taşını Mısırlıların kestiği tarzda kesmemize olanak verecek bir mikroskobumuzun olup olmadığını sordu. Bu soruya nasıl yanıt vereceğimi düşünürken, ufak tefek Doktor Ponnonner, fevkalade tuhaf bir ses tonuyla: "Mimarimize bakınız!" diye haykırdı ve iki seyyahın son derece sinirlenerek kendisini hiçbir sonuç elde edemeden morar-tana kadar çimdiklemelerine aldırış etmeden, heyecanla devam etti: "New York'taki Bowling Green Fountain'a bakın! Yok eğer bu seyir sizi ezecekse, o zaman bir an için Washington'daki Capitol'ü görmeye gidin!" -ve bu ufak tefek tıp adamı en ince ayrıntılarına kadar söz konusu binaları anlatmaya girişti. Sadece binanın revakında birbirinden onar ayak uzaklıkta beşer ayak çapında yirmi dört adet sütun olduğunu açıkladı.

Kont, temelleri zamanın karanlık bir döneminde atılmış olmakla birlikte, kalıntıları kendisinin mezara konulduğu dönemde Teb kentinin batısına doğru uzanan geniş kum ovasında hâlâ durmakta olan Aznac[37] kentinin belli başlı binalarının boyutlarını o an için tam olarak anımsayamadığı için üzgün olduğunu söyledi. Yine de, revaklardan bahsedilince, Karnak[38] denilen bir tür varoşta ikinci dereceden bir sarayın, birbirinden yirmi beşer ayak aralıklarla yerleştirilmiş, çevresi otuz yedişer ayak gelen yüz kırk dört sütundan oluşmuş bir revakı olduğunu anımsamıştı. Nil'den bu revaka her iki yanı sfenksler, heykeller ve yirmi, altmış, yüz ayak yüksekliğinde dikilitaşlarla bezenmiş iki mil uzunluğunda bir cadde ile ulaşılıyordu. Sarayın kendisinin bir yöndeki uzunluğu, anımsayabildiği kadarıyla, iki mil; çevresi ise toplam yedi mil kadardı. Duvarların içi ve dışı baştan aşağı boyanmış, hiyerogliflerle süslenmişti. Bu duvarların içerisine doktorun Capitolü'nden elli ya da altmış tanesinin inşa edilebileceğini ileri sürecek değildi, ama iki yüz-üç yüz tanesinin biraz zahmetle sıkıştırılamayacağından hiçbir şekilde emin değildi. Karnak'taki bu saray, ne de olsa önemsiz küçük bir binaydı. Bununla birlikte, doktorun anlattığı Bowling Green'deki çeşmenin görkemini, üstünlüğünü ve yapılışındaki ustalığı yadsımaya Kont'un vicdanı elvermiyordu. Ne Mısır'da, ne de başka bir yerde bir benzerini daha görmemiş olduğunu kabul etmek zorundaydı.

Bu noktada, Kont'a demiryollarımıza ne diyeceğini sordum. "Söyleyeceğim özel bir şey yok" diye yanıtladı. Demiryolları oldukça zayıftı, kötü tasarımlanmış ve beceriksizce döşenmişlerdi. Mısırlıların üzerinde koca koca tapınakları, yüz elli ayak yüksekliğindeki dikilitaşları

taşıdıkları demir oluklu, geniş, düz, dosdoğru uzanan yollarıyla karşılaştırılamazlardı. Dev mekanik kuvvetlerimizden söz ettim. Bu bakımdan bir şeyler bildiğimizi kabul ediyordu, ama Kapnak'taki küçük bir sarayın bile üst sövesi üzerindeki üzengi taşını nasıl yerine koyabilirdim diye bana sordu.

Bu soruyu duymazlıktan gelmenin yerinde olacağına hükmederek artezyen kuyuları hakkında bir fikri olup olmadığını sordum; Bay Giddon açık bir şekilde bana göz kırparak, Büyük Sahra'da kuyu açma işinde çalışan mühendislerin yakın zamanlarda bir artezyen kuyusu keşfetmiş olduklarını alçak bir ses tonuyla söylerken Kont sadece kaşlarını yukarı kaldırdı.

Bunun üzerine ona çeliğimizden söz ettim; ama yabancı burun kıvırdı ve dikilitaşları süsleyen ve tamamen bakır aletlerle yapılmış oymaları çeliğimizle yapıp yapamayacağımızı sordu bana. Bu bizi o kadar rahatsız etti ki, sözü metafiziğe getirmenin uygun olacağına hükmettik. Dial[39] adlı kitaptan bir tane getirmeye birini gönderdik ve anlamı pek açık olmayan ama Bostonluların Büyük ilerleme Hareketi dedikleri bir şey hakkında bir iki bölüm okuduk.

Kont, Büyük Hareketlerin kendi zamanında çok sıradan şeyler olduğunu, ilerlemeye gelince bir ara sıkıntı olduğunu ama ilerleme düşüncesinin asla ilerleme getirmediğini söylemekle yekindi. Sonra Demokrasinin güzelliğinden ve öneminden söz ettik, ama oy kullanma hakkının ad libitum[40] olduğu, kralın bulunmadığı bir ülkede yaşamanın ne kadar güzel olduğu konusunda Kont'u ikna etmede çok zorlandık. Belirgin bir ilgiyle dinledi ama pek fazla hoşlanmış görünmedi. Sözümüzü bitirdiğimizde, buna çok benzer bir olayın oldukça uzun bir zaman önce Mısır'da da yaşanmış olduğunu anlattı. On üç Mısır eyaleti birden bağımsız olmaya ve insanlığın geri kalanı için muhteşem bir örnek oluşturmaya karar vermiş. Bütün bilginlerini bir araya toplayarak düşünülebilecek en usta işi anayasayı yapmışlar. Bir süre işler oldukça iyi gitmiş; yalnız yüksekten atma huyları müthişmiş. Ama bu on üç devletin on beş yirmi kadar başka devletle birleşmesinden sonra, yer yüzünde görülen en iğrenç ve dayanılmaz birdespotizme varmış işin sonu.

İktidarı zorla ele geçiren despotun adını sordum. Kont'un anımsayabildiği kadarıyla bu despotun adı Ayak-takımıydı. Buna ne diyeceğimi bilemediğimden sesimi yükselterek Mısırlıların buhar

konusundaki bilgisizliklerine üzüldüğümü belirttim. Kont büyük bir şaşkınlıkla bana baktı ama bir yanıt vermedi. Öte yandan bizim sessiz arkadaş dirseğiyle kaburgalarımı şiddetle dürttü ve -bu sefer kendimi fena halde ele verdiğimi söyleyerek- gerçekten de modern buharlı makinaların Solomon ve Caus[41] vasıtasıyla Hero'nun[42] icadından hareketle icat edildiğini bilmeyecek kadar aptal olup olmadığımı sordu.

Artık neredeyse bozguna uğramak üzereydik ki, Allahtan, kendini toparlamış olan Doktor Ponnonner imdadımıza koştu ve Mısır halkının kılık kıyafetle ilgili bütün önemli hususlarda gerçekten çağımız insanına rakip olmak iddiasında bulunup bulunmadığını sordu. Bu soru üzerine Kont, pantolonunun şeritlerine bir bakış attı, sonra ceketinin kuyruklarından birinin ucunu tutup gözlerine yaklaştırarak birkaç dakika dikkatle inceledi. En sonunda ceketin eteğini elinden bıraktığında, yavaş yavaş yüzüne yayılan bir gülümsemeyle ağzı kulaklarına vardı; ama yanıt olarak bir şey söyleyip söylemediğini anımsamıyorum. Bunun üzerine keyfimiz yerine geldi ve Doktor Ponnonner büyük bir ağırbaşlılıkla mumyaya yaklaşarak Mısırlıların herhangi bir dönemde Ponnonner pastilleriyle Brandreth haplarının[43] nasıl imal edildiğini anlayıp anlamadıklarını bir centilmen olarak şerefi üzerine içtenlikle söylemesini rica etti.

Büyük bir tedirginlikle verilecek yanıtı bekledik, -ama boşuna. Bu sorunun yanıtı verilmedi. Mısırlı mahcubiyetle kızardı ve başını önüne eğdi. Zafer hiçbir zaman bu kadar tam, yenilgi hiçbir zaman bu denli zor yutulur olmamıştır. Mumyanın küçük düşmesine bakmaya daha fazla dayanamadım. Şapkamı aldım, hafif bir baş eğişiyle mumyayı selamlayarak oradan ayrıldım. Eve vardığımda saatin dördü geçmiş olduğunu gördüm ve hemen yattım. Şu anda saat sabahın onu ve ben yediden beri ayaktayım; ailemin ve insanlığın yararlanması için bu anılan kaleme almaktayım.

Ailemi bir daha görmeyeceğim. Karım cadının teki. Gerçek şu ki, bu hayattan ve genel olarak on dokuzuncu yüzyıldan bıktım, usandım. Her şeyin yanlış gittiğini düşünüyorum. Bundan başka, 2045 yılında kimin Amerikan Devlet Başkanı olacağını çok merak ediyorum. Bu yüzden tıraş olup bir fincan kahve içer içmez Ponnoner'in evine gideceğim ve kendimi birkaç yüzyıllığına mumyalatacağım.

NOTLAR

[1] Gal tavşanı (Welsh-rabbit): Kızarmış ekmeğe sürülen eritilmiş peynir. Birçok zengin İngilizin sofrasını süsleyen tavşan etini bulamayan, Galler'in nispeten yoksul insanlarının et yerine yediği hazım güç olan bu yiyeceğin geceleri kâbus görmeye neden olduğu ileri sürülür. Sözcük, zamanla "Welsh-rarebit" şeklini almış ve içerisinde taşvan bulunmayan şeklinde yorumlanır olmuştur (Rare: Nadir, az bulunur).

[2] Libre: Yaklaşık yarım kilo (454 gram).

[3] Stout, normal siyah biradan dalın fazla malt içeren daha koyu renkli yüzde altı-yedi alkollü sert ve keskin kokulu bir bira.

[4] Ponnonner, pon honor, upon honor: Şerefim üzerine. Durmadan şerefi üzerine yemin eden birinin kastedildiği düşünülmekte. Burton Pollin, Dr. Ponnonnerin tıpkı'Dr. Swaim' ve'Dr. Brandreth' gibi adları insanın aklına ikiyüzlülük ve alçaklığı getiren bir kahraman olduğunu ileri sürmektedir.

[5] Eleithias ya da Eileithyia. Mısırlıların Nuben diye adlandırdıkları eski bir Mısır kenti. Libya dağları Teb kenti yakınlarındadır.

[6] Sabretash (sabretache) süvari subayının kılıç kayışına asılan deri el çantası. Bu adın Fraser Magazine tie "Oliver York'a (William Maginn'in lakına adı) mektuplar yazan "Kaptan Orlando Sabertash"tan (uyduruk bir ad) alındığı sanılıyor.

[7] Papier mache (Fr.): Sıkıştırılmış kâğıt.

[8] Allamistakeo (All a mistake): Her şey bir hata.

[9] Gövde genel olarak sedir yağı, kimyon, parafin, doğal sodyum karbonat (su gidermede kullanılan bir bileşik) sakız ve muhtemelen süt ve şarap karışımıyla ovulur, sonra üzerine baharat serpilirdi.

[10] Eski Mısırlılar pictogramlardan (resimyazı) hiçbir zaman vazgeçmemiş olmakla birlikte, fonetik sembollerde kullanırlardı.

[11] Kanatlı Küre: Poe, Kanatlı Disk'i kastediyor. Kanatlı Disk, güneşi temsil eden bir Mısır motifidir.

[12] Bokböceği (scarabaeus): Eski Mısırlılar tarafından dirilmenin sembolü olarak kabul edilen ve kutsal sayılan hayvan. Ayrıca bir böcek şeklinde taştan oyulmuş ve arkasında yazılar bulunan muska.

[13] Maden zifü (asphaltum), doğada petrolün buharlaştığı yerlerde bulunan kahverengi-siyah bir madde. Katransı özü koruyucu nitelikte olabilir, ama Mısırlılar genel olarak kara sakız ve reçine kullanırlardı.

[14] Göz akı.

[15] James Silk Buckingham (1786-1855): Gezi kitapları yazan. Özellikle Doğuya yapılan gezilerle ilgili kitaplarıyla ünlü. Birleşik Devletlerle ilgili bir dizi kitabı köleliğin ve Güney'in eleştirisi niteliğindeydi ve Poe ona karşı çıkmaktaydı.

[16] En masse (Fr.): Hep birden, birlikte.

[17] Ünlü bir tiyatro oyuncusu.

[18] Peruka: Wig. Poe'nun yayınladığı metinde "wig" olan bu sözcük, Griswold'un yayınladığı basımda da ondan sonraki basımlarda da "whig" olarak geçmektedir. Whig, İngiltere'de on sekizinci yüzyılda kurulan ve şimdi Liberal Parti olan siyasi parti üyesi. Bir önceki cümlede geçen "politika" sözcüğü Griswold'a Poe'nun sözcük oyunu yaptığını düşündürtmüş olabilir. 21 Aralık 1841 tarihli New York Tribune'de yayımlanan (ve bir Londra gazetesinde yeniden yayımlanan) bir makale, bir ingiliz müzesinde bulunan Teb şehrinden getirilmiş "Charles 11 zamanında modaya düşkün salon adamlarının ya da günümüzün allaıne yargıçlarının kocaman perukaları" kadar büyük bir perukadan söz etmektedir.

[19] Plaster: Alçı ve yakı anlamlarına gelmektedir. Burada sözü edilen katran ve parafinden bir yakı olabilir.

[20] Poe, Eski Ahit'teki uzun yaşayan kişiliklere gönderme yapıyor.

[21] Bu dununda, öykü 1845'te yazıldığına göre mumyanın mezara indirilme tarihi M.Ö. 3203 yılı oluyor.

[22] Galvanism: Kimyasal etkiyle oluşturulan elektrik, galvanik elektrikle tedavi. Elektrikleme, harekete geçirme, canlandırma.

[23] Kasların donmasıyla irade ve hissin birdenbire kaybolması hastalığı.

[24] Bokböceğinin küre biçimindeki küçük gübre parçalarını yuvarlayarak yuvasına götürme huyu, Mısırlılarca Güneş Tanrısı Khepri'nin güneşi gökyüzünde çekip götürmesine benzetilmiştir. O zamanki adlandırılışı kheper böceği olan bu hayvan Güneş Tanrısı'nın adı için

hiyeroglifik esin kaynağı olmuş ve taştan yapılmış suretleri muska olarak kullanılmıştır.

[25] Başlangıçta Mısırlılar yerel tanrılara taparlardı: Busiris'te Osiris, Emphis'te Ptab, Teb'de Amon-Re (veya Ra) ve On'da Atum-Re (veya Ra). Atum-Re bir güneş tanrısıydı ve Orta Krallık'ın başlangıcında (İ.Ö. 2445) birçok yerel tanrıyla özdeşleşti. Böylece ülke tektanrıcı bir sisteme doğru gitti. Bununla birlikte tek tanrıya tapınmanın devlet dini olarak kabulü, ancak Amenophis IV'ün İ.Ö. 1375'te tahta çıkmasıyla oldu: Bu tanrı, Güneş Kursu Re-herakthe idi. Amenophis IV'ün iktidarının beşinci yılında tanrının adı Akheuateu ("Güneş kursuna yararlı") olarak değiştirildi ve Karnak'taki Amon-Ra Tapınağı'nın kapatılarak bu tanrının adının ortadan kaldırılması emredildi.

Mısır'ın tektanrıcı dönemi sadece otuz yıl kadar sürdü. Tutankamon'un ("Amon'un yaşayan imgesi", İ.Ö. 1357-1347) ölümünden sonra, Horebheb'in (İ.Ö. 1344-1315) iktidarı sırasında ülke yeniden Amon-Ra'ya ve onun yerel benzerlerine tapınmaya geri döndü. Akhenaten'in güneş tanrısı tapınakları sistemli bir şekilde bir kenara itilerek yeryüzünden silindi. Poe'nun döneminde bu bilgilerin çoğu bilinmiyordu. Bu bilgilerin büyük bir bölümü ancak 1970'Ierde öğrenildi.

[26] İbis: Balıkçıl familyasından bir kuş, çeltik kargası.

[27] Pro tem veya pro tempom (Lat.): Geçici olarak.

[28] Lamba, elinde fenerle dürüst bir adam, daha doğrusu "adam" diyebileceği birini arayan Diyojen'e gönderme yapıyor olabilir.

[29] Kabbala ya da Kabala, ibrahim'den geldiği savlanan, ama gerçekte hahamların biçimciliğine bir tepki olarak Orta Çağlarda üretilen esoterik bir Kitabı Mukaddes yorum sistemi. On ikinci yüzyılda popülaritesinin zirvesine ulaşan bu sistem, her harfin, her sayının, hatta her fonetik işaretin sadece sırrı bilen kişilerce yorumlanabilecek gizler içerdiği inancına dayanmaktaydı.

[30] Piskopos Ussher'in (1581-1656) t.Ö. 4004 yılını yaratılış tarihi olarak göstermesine atıf yapılıyor. Yüzlerce yıl revaçta kalan bu inanış ancak Mısır'da yapılan keşiflerle sarsılmaya başlamıştır.

[31] Asur dilinde tanrı tarafından yaratılmış çocuk anlamına gelen "adımı "sözcüğünden gelen "Adem", İbranice ilk insan ve kırmızı toprak (ya da

balçık) anlamına gelir.

[32] Kendiliğinden üreme veya abiogenesis (cansızdan canlı oluşumu) fikrinin tarihi, mikroskopsuz olarak bazı hayat biçimleri için başka bir açıklama bulamayan Eski Yunan'a kadar gider. Bundan çok sonraları bile, insanlar farelerin zahireden veya karanlık bir kutuda bırakılmış kirli bir gömlekten: kurtçukların çürümekte olan etten; hamamböceklerinin bozuk yiyeceklerden anasız-babasız ürediklerine inanıyorlardı. Pasteur, mikropların bile daha önceden mevcut mikroplar olmadan üreyemedigini göstererek soruna son noktayı koydu. Bugün, dünyanın başlangıcındaki atmosferin de yıldırım etkisiyle organik bileşiklerden oluşan ilkel hayat kuramı tek olanaklı "kendiliğinden üreme" olarak görülmektedir.

[33] Gali ve Spurzheim frenolog, Messmer ipnotizma ile hastalığın tedavi edilebileceğini ileri süren ve adından mesmerism sözcüğü türetilen şahıs. "Bit yaratan Tebli bilginlerle dolaylı olarak'bit yaratmaya çalışıp başaramayan' Mısırlı büyücülere gönderme yapılmaktadır (Exodus 8:18): "Aaron asasını hızla toprağa vurdu ve insanda ve hayvanda bit oluştu; bütün Mısır toprağı bite kesti."

[34] Batlamyus (Ptolemaios): ikinci yüzyılda Mısır'da yaşamış ve iskenderiye'de gözlemler yapmış Yunanlı matematikçi, coğrafyacı ve astronom. Kopernik'in öğretisi kabul edilene kadar Batlamyus'un eserleri standart ders kitaplarıydı. Batlamyus sisteminde güneş ve diğer gök cisimleri dünyanın etrafında dönerler. Batlamyus bir astrolab (usturlap, gök cisimlerinin yüksekliğini belirlemede kullanılan bir cihaz) yapmış, ay ve güneş tutulmalarını hesaplamıştır.

[35] Plutarkos (Plutarch, M.S. 46-120): Romalı tarihçi. De facia lunce, ayın fazları üzerine. Eserin Plutarkos'a ait olduğu kuşkuludur.

[36] Diodorus Sicilus, (Ölüm tarihi: M.Ö. 21) bugün güvenilmez kabul edilen kırk ciltlik bir dünya tarihi yazmış olan Sicilyalı tarihçi.

[37] Uydurma bir isim.

[38] Karnak, Luxor'un bir mil doğusunda bulunmaktadır ve Teb kentinin bir bölümü üzerine kurulmuştur. Firavunlarla ilgili birçok kalıntı bulunmaktadır; kalıntıların en ünlüsü Büyük Amon Tapınağı'dır.

[39] Poe'nun edebi bir savaş açtığı New Englandlı transandantalistlerin yayın organı.

[40] Ad libitum (Lat.): istenildiği kadar.

[41] Solomon de Caus (1576-1626), buhar kuvveti üzerine öncü çalışmalar yapmış Normandiyalı mühendis.

[42] Hero (ya da Heron), iskenderiyeli. Yaşadığı tarih tam olarak bilinmiyor. Büyük bir olasılıkla İ.Ö. 2 ve 3. yüzyıllar arasında. Buharlı bir makina yapmış olduğu varsayılıyor.

[43] Çok bilinen ve kullanılan yumuşatıcı bir ilaç (müshil).

Bay Valdemar Vakasındaki Gerçekler

Bay Valdemar vakasının büyük tartışmalara yol açmasında şaşılacak bir şey olduğunu söyleyecek değilim elbette. Aslında yol açmaması mucize olurdu.Özellikle de o koşullar altında. Olaya karışan bizler, olanları halka açıklamamaya karar verdik -en azından şimdilik ya da daha fazla araştırma yapma imkanımız olana dek. Bu yüzden de ortalığa olanların çarpıtılmış ve abartılı bir versiyonu yayıldı; bu da bir takım son derece nahoş, yanlış yorumlara ve doğal olarak da çoğu kişinin olanlara inanmamasına yol açtı.

Şimdi artık gerçekleri açıklamamın zamanı geldi -onları anlayabildiğim kadarıyla tabii. Olanları şöyle özetleyebilirim:

Son üç senedir hipnotizma ile ilgilenmekteyim. Dokuz ay kadar önce birden aklıma bir fikir geldi. O zamana kadar yapılan tüm deneylerde oldukça tuhaf ve anlaşılmaz bir ihmalde bulunulmuştu: Şimdiye kadar hiç kimse arüculo mortis402l hipnotize edilmemişti. Oysa böyle bir deney sayesinde; birincisi o durumdaki hastanın hipnotik etkiye açık olup olmayacağı; İkincisi o durumun bu etkiyi artırmak ya da azaltmak suretiyle etkileyip etkilemeyeceği; üçüncüsü de bu işlem sayesinde ölümün ne kadar geciktirilebileceği anlaşılacaktı. Açıklığa kavuşacak başka noktalar da vardı, ama en çok ilgimi çeken bunlardı -özellikle de üçüncüsü, zira doğuracağı sonuçlar son derece önemliydi.

Bu deneyi yapmakta kullanacak birini ararken, aklıma Bay Ernest Valdemar geldi. Kendisi "Bibliotheca Forensica"nın tanınmış derlemecisi ve "Wallenstein" ile "Gargantua"nın Lehçe versiyonlarının yazarıdır (Issachar Marx nom de plumeu ile). 1839'dan beri Harlaem, N.Y.'ta oturan Bay Valdemar, son derece sıska biriydi -ayaklan John Randolph'unkilere benzerdi ve favorilerinin beyazlığı saçının siyahlığıyla tam bir tezat

yaratırdı -bu yüzden saçı genellikle peruk sanılırdı. Heyecanlı bir yapıya sahipti, bu yüzden hipnotize edilmek için biçilmiş kaftandı. Onu iki üç kez kolayca uyutmuştum, ama diğer denemelerimde hayal kırıklığına uğramıştım. Zihnini asla tamamen kontrolüm altına alamıyordum. Gaipten haber verme yeteneğine ilişkin bir kanıt da elde edemiyordum. Böyle zamanlarda başarısızlığımı hep onun sağlığının bozuk olmasına yoruyordum. Çünkü onunla tanışmamdan birkaç ay önce doktorları şiddetli bir vereme yakalandığını söylemişlerdi. Yaklaşan ölümünden soğukkanlılıkla bahseder -o konuda ne korkuya, ne de üzüntüye kapılırdı.

Bahsetmiş olduğum fikirleri ilk düşünmeye başladığımda, aklıma hemen Bay Valdemar'ın gelmesi çok doğaldı elbette. Hayat görüşünü çok iyi bildiğimden pürüz çıkarmayacağına emindim. Ayrıca Amerika'da zorluk çıkaracak akrabaları da yoktu. Ona bu konuyu açtığımda beni şaşırtacak kadar heyecanlandı. Şaşırmıştım, çünkü deneylerime kendisini kolayca teslim etmesine karşın, yaptıklarımla ilgilendiğini ilk kez belli ediyordu. Hastalığının doğasından ötürü, ne zaman öleceği hesaplanabilir olduğundan onunla doktorlarının açıklayacağı ölüm tarihinden yirmi dört saat önce görüşmeye karar verdik.

Bay Valdemar'dan aşağıdaki notu alalı yedi aydan fazla oluyor:

SEVGİLİ P—,

Şimdi gelsen iyi olur. D-ile F-yarın gece yarısından fazla yaşamayacağımda hemfikirler ve sanırım zaman konusunda iyi bir tahmin yaptılar. -VALDEMAR.

Bu not elime yazıldıktan yarım saat sonra geçmişti. On beş dakika sonra ölüm döşeğindeki adamın odasındaydım. Onu on gündür görmüyordum ve o kısa sürede görünüşünün ne kadar değiştiğini görünce afalladım. Yüzü kurşun rengiydi; gözleri tamamen donuktu; öyle zayıflamıştı ki, elmacık kemikleri yanak derisini yarmıştı. Sık sık öksürüyordu. Nabzı neredeyse fark edilmeyecek kadar hafifti. Ama yine de şaşırtıcı bir şekilde aklı tamamen yerindeydi ve fiziksel gücünü de bir ölçüde korumuştu. Açık seçik konuşuyordu. Yardım almadan bir takım ağrı kesicileri yuttu. Odaya girdiğimde bir not defterine bir şeyler yazmaktaydı. Yatakta doğrulmuş, sırtındaki yastıklara yaslanmış halde oturuyordu. Başucunda iki doktor, D — ile F— duruyordu.

Valdemar'ın elini sıktıktan sonra bu beyleri bir kenara çekip hastanın durumunu ayrıntılarıyla öğrendim. Sol akciğeri son on sekiz aydır yarı-kemiksi, yani kıkırdaksı bir haldeydi. Bu yüzden de artık işe yaramaz olmuştu. Sağ ciğerinin üst kısmı da kısmen kemikleşmişti. Alt kısmı ise iç içe geçmiş bir irinli verem şişleri yığınından ibaretti. Dış doku yer yer delinmişti. Bir kısmında da kaburgalara kalıcı yapışma olmuştu. Sağ akciğerin bu durumu daha yakın bir zamanda gerçekleşmişti. Kemikleşme sıradışı bir hızla yayılmıştı. Bir ay önce ondan eser yoktu. Yapışma ise son üç gün içinde gerçekleşmişti. Veremin dışında, hastanın şah damarının genişlediğinden şüpheleniliyordu -ama kemikleşme belirtileri yüzünden o aşamada kesin bir teşhis koymak mümkün değildi. Her iki doktor da Bay Valdemar'ın ertesi gün (Pazar) gece yarısı civarında öleceğini düşünüyordu. O sırada Cumartesi gecesi, saat yediydi.

D---ile F--- benimle konuşmak üzere hastanın başucundan ayrılırken ona son kez veda etmişlerdi. Geri dönme niyetinde değildiler, ama ricam üzerine hastaya bakmak için ertesi gece on civarında gelmeyi kabul ettiler.

Doktorlar gidince Bay Valdemar ile yaklaşan ölümü üstüne, daha çok da teklif ettiğim deney üstüne konuşmaya başladım. Deneyin yapılmasını hâlâ istediğini, hattâ buna sabırsızlandığını söyledi ve hemen başlamam için ısrar etti. Yanımızda bir erkek ve bir bayan hemşire vardı. Ama bir kaza olabilir diye, yanımda tanık olarak sadece bu insanların bulunmasını yeterli görmüyordum. Bu yüzden deneyi ertesi gece saat sekize kadar erteledim. O akşam bir tıp öğrencisi arkadaşım (Bay Theodore L- ---I) gelip beni o sıkıntı verici durumdan kurtardı, ilk başta niyetim doktorları beklemekti, ama Bay Valdemar hemen başlamamda ısrar ediyordu. Ben de kaybedecek vakit olmadığına emindim, çünkü hastanın durumu hızla kötüleşiyordu.

Bay L-I öyle yardımsever davrandı ki, olup bütün her şeyi not etti. Şimdi anlatacaklarımın çoğu da onun notlarından verbatim alınmıştır.

Sekize beş kala hastanın elini tuttum ve elinden geldiğince yüksek sesle ve açık seçik olarak, Bay L---I'e kendisinin (yani Bay Valdemar'ın) o anki sağlık durumu içindeyken kendisini hipnotize etmeme izin verdiğini söylemesini rica ettim.

Zayıf, ama oldukça anlaşılır bir sesle, “Evet, hipnotize edilmek istiyorum,” dedi. Hemen ardından da ekledi: “Ama korkarım çok geç kaldınız."

Bunu duyunca, onu uyutmakta kullandığım en etkili yöntemleri uygulamaya giriştim. Elimi alnının üstünden ilk enlemesine geçirişimde bundan etkilendiği belliydi, ama bundan sonra ne kadar uğraşsam da, saat onu birkaç dakika geçene dek başka bir gelişme kaydedemedim. Bu saatte doktorlar, D--ile F--- söz verdikleri şekilde geldiler. Onlara amacımı birkaç cümlede özetledim. İtiraz etmediler ve hastanın zaten can çekiştiğini, büyük acılar çektiğini söylediler. Bunu duyunca hiç duraksamadan hemen yaptığım işe geri döndüm. Ancak bu kez elimi alnından enlemesine değil, boylamasına geçiriyor ve sadece hastanın sağ gözüne bakıyordum.

Artık nabzı fark edilmeyecek kadar hafiflemişti; nefesi de hırıltılıydı. Yarım dakikada bir soluk alıyordu.

Bu durum on beş dakika kadar devam etti. Ancak bu sürenin sonunda, can çekişmekte olan adamın göğsünden doğal, ama son derece derin bir inilti geldi ve nefesindeki hırıltı durdu. Ama yarım dakikada bir solumayı sürdürüyordu.

On bire beş kala hastanın hipnotize olduğunun net belirtilerini görmeye başladım. Gözündeki donukluğun yerini tuhaf bir içebakış almıştı. Bu bakış sadece uyurgezerlerde görülür ve tanınması çok kolaydır. Elimi alnından birkaç kez hızla enlemesine geçirince gözkapaklan yeni uykuya dalmışçasına titreşti ve birkaç kez daha geçirince tamamen kapandı. Ama bununla yetinecek değildim. Onu hipnotize etme çabalarımı bütün irademle sürdürdüm, ta ki uyuyan adamın uzuvları, onu rahatça yatırdıktan sonra, tamamen kasılana dek. Bacaklarını tamamen uzatmıştı. Kollarını da neredeyse düz uzatmıştı. Elleri yatağın üstünde, bel altının yakınında duruyordu. Başı bir yastığın üstündeydi.

Bunu başardığımda vakit neredeyse gece yarısı olmuştu. Oradaki baylardan Bay Valdemar'ı muayene etmelerini istedim. Bunu yaptıktan sonra onun alışılmadık kadar derin bir hipnotik transta olduğunu kabul ettiler. Her ikisi de epey heyecanlanmıştı. Dr. D- hastanın yanında sabaha kadar kalmaya karar verdi. Dr. F- ise çıkarken şafakta geri döneceğini söyledi. Bay L— ile hemşireler de odada kaldı.

Bay Valdemar’ı sabahın üçüne kadar orada öylece bıraktık. Bu saatte yanına gittiğimde Dr. F— çıkarkenki halinin hiç değişmemiş olduğunu gördüm. Yani aynı pozisyonda yatıyordu; nabzı fark edilmiyordu; solukları hafifti (sadece dudaklarına ayna tutulunca fark ediliyordu); gözleri

kapalıydı ve uzuvları mermer gibi katı ve soğuktu. Yine de genel görünümü kesinlikle ölü bir insanınkini andırmıyordu.

Sağ elimi yavaşça üstünde gezdirip onun da sağ kolunu hareket ettirmesini sağlamaya çalıştım. Bu hastayla yaptığım bu gibi deneylerde daha önce asla tamamen başarılı olmamıştım, bu yüzden bu kez de başarılı olmayı beklemiyordum. Ama kolunun hemen kalkıp benimkinin hareketlerini dermansızca da olsa yinelediğini görünce hayretler içinde kaldım. Birkaç kelime etmeye karar verdim.

“Bay Valdemar,” dedim, “uyuyor musunuz?" Yanıt vermedi, ama dudaklarının titrediğini görünce aynı soruyu yinelemeye başladım. Üçüncü yineleyişimde bütün gövdesine bir ürperti yayıldı. Gözleri biraz açıldı. Dudaklarını yavaşça kıpırdattı ve neredeyse duyulamayacak kadar hafif bir sesle konuşmaya başladı:

“Evet; -şimdi uyuyorum. Uyandırmayın beni! -Böyle öleyim!"

Uzuvlarına dokunduğumda hâlâ kaskatı olduklarını gördüm. Sağ kolu da hâlâ benimkinin hareketlerini yineliyordu.

“Göğsünüzde ağrı var mı, Bay Valdemar?” diye sordum.

Bu kez hemen, ama öncekinden de alçak sesle yanıt verdi:

“Ağrı yok -ölüyorum.”

Bunu duyunca onu şimdilik daha fazla rahatsız etmemeye karar verdim. Dr. F — ’nin gelmesini bekledim. Şafakta geldi ve hastanın hâlâ sağ olduğunu görünce hayretler içinde kaldı. Nabzına bakıp dudaklarına ayna tuttuktan sonra, benden hastayla tekrar konuşmamı istedi. Bunu yaptım:

“Bay Valdemar, hâlâ uyuyor musunuz?”

Yine önceki gibi, ancak birkaç dakika sonra yanıt verdi. Bu süre boyunca konuşmak için gücünü toplar gibiydi. Soruyu dördüncü soruşumda neredeyse duyulmayacak kadar hafif bir sesle, “Evet; hâlâ uyuyorum -ölüyorum," dedi.

Artık doktorlar hastanın ölene kadar bu dinginlik hali içinde kalması gerektiğini düşünüyor, daha doğrusu bunu istiyordu. Hepimiz onun birkaç dakika içinde öleceğinde hemfikirdik. Bu yüzden onunla son bir kez konuşmaya karar verdim ve son sorumu yineledim.

Ben konuşurken, hastanın yüzünde belirgin bir değişiklik oldu. Gözleri yavaşça açıldı, gözbebekleri yukarı dönüp gözden kayboldu; teni bir cesedinkinin rengine döndü, yani kağıt gibi bembeyaz kesildi; her iki yanağındaki al benekler de bir anda söndü. Söndü, diyorum, çünkü öyle ani kayboldular ki, sanki biri üfleyince sönen mum alevleri gibiydiler. Aynı anda üstdudağı yukarı çekildi ve altındaki dişler meydana çıktı. Altdudağı ise yüksek bir çıtırtıyla aşağı düştü. Böylece ağzı iyice açılmış oldu. Dili şişmiş ve kararmıştı. Herhalde orada bulunan herkes ölü görmeye alışıktı, ama Bay Valdemar o anda öyle korkunç görünüyordu ki, hepimiz aynı anda geri çekildik.

Bundan sonra anlatacaklarıma kimsenin inanacağını sanmıyorum. Ama anlatmak görevim.

Artık Bay Valdemar'da hiçbir yaşam belirtisi yoktu. Öldüğünü sandığımızdan, tam onu hemşirelere teslim edecektik ki, birden dili şiddetle titredi. Bu bir dakika kadar sürdü. Sonra açık ve hareketsiz ağzından bir ses çıktı -bu sesi anlatamam. Aslında onu kısmen tanımlayabilecek bazı sıfatlar var. Örneğin o sesin sert, kesik kesik ve boğuk olduğunu söyleyebilirim; ama ne kadar korkunç olduğunu anlatamam. Korkunç olmasının sebebi insanoğlunun daha önce böyle bir ses duymamış olması. Yine de iki belirgin özelliği vardı -bunlar ne kadar tuhaf olduğu hakkında bir fikir verebilir. Birincisi o ses sanki çok uzaktan, yeraltının derinliklerindeki bir mağaradan gelir gibiydi -en azından bana öyle geldi-. İkincisi (korkarım ne demek istediğim pek anlaşılmayacak) bende jelatinli ve yapışkan maddelerin tende uyandırdığı hissi uyandırmıştı.

Hem "ses"ten, hem de "insan sesi"nden bahsediyorum. Demem o ki, o ses mucizevi, şaşırtıcı bir şekilde cümleler kuruyordu. Bay Valdemar konuşuyordu - kendisine birkaç dakika önce sormuş olduğum soruyu yanıtlıyordu besbelli. Hatırlarsanız ona hâlâ uyuyup uyumadığını sormuştum. Şimdi şunları söylüyordu:

"Evet; - hayır; - uyuyordum - ama şimdi - şimdi - ölüyüm."

Orada bulunan hiç kimse bu sözlerin uyandırdığı dehşeti gizlemeye ya da bastırmaya çalışmadı. Bay L — I (öğrenci) bayıldı. Hemşireler hemen odadan kaçtı ve geri dönmeye yanaşmadı. Kendi hislerimi ise anlatamam. Neredeyse bir saat boyunca sessizce -tek kelime etmeden- Bay L— l'i

kendine getirmeye çalıştık. Nihayet kendine gelince, durumunu incelemek üzere tekrar Bay Valdemar'a döndük.

Durumu her açıdan en son tarif ettiğim gibiydi. Tek bir istisna dışında: Ağzına tuttuğumuz ayna artık buğulanmıyordu. Kolundan kan almaya çalıştık, ama başaramadık. Bu kolun artık iradem altında olmadığını da ekleyeyim. Ona elimin hareketlerini yineletmeye çalıştım, ama başarılı olamadım. Aslında hipnoz altında olduğunun tek belirtisi ona her soru soruşumda dilini titretmesiydi. Benden başka kimsenin sorduklarına yanıt vermiyordu -odada bulunan herkesle hipnotik bir bağ kurmasını sağlamaya çalışmama karşın. Sanırım Bay Valdemar'ın o sırada ne durumda olduğunu yeterince anlattım. Odaya başka hemşireler getirttik. Saat onda iki doktor ve Bay L— I ile birlikte evden çıktım.

Öğleden sonra hepimiz hastayı görmek için geri döndük. Durumu tamamen aynıydı. Onu uyandırmanın iyi olup olmayacağını tartıştık, ama hepimiz bunun hiçbir işe yaramayacağı konusunda hemfikir olduk. Ölümün (veya genelde ölüm denen şeyin) hipnotik durum tarafından ertelendiği açıktı. Bay Valdemar'ı uyandırırsak hemen ya da en azından kısa sürede öleceğinden emindik.

O günden geçen haftanın son gününe dek -neredeyse yedi ay boyunca Bay Valdemar'ın evine her gün gidip gelmeyi sürdürdük. Bazen yanımızda doktor ve diğer mesleklerden arkadaşlarımızı da getiriyorduk. Bu süre boyunca Bay Valdemar'ın durumunda hiçbir değişiklik olmadı. Hemşirelerin daimi nezaretindeydi.

Sonunda geçen Cuma bir deney yapmaya karar verdik. Onu uyandıracak, ya da en azından uyandırmaya çalışacaktık. İşte halk arasında tartışmalara yol açan da (belki de) bu deneyin talihsiz sonucuydu -bu sonucun çarpıtılmış olduğunu düşünüyorum.

Bay Valdemar'ı hipnotik transtan çıkarmak için her zamanki yöntemleri uyguladım. Bunlar bir süre işe yaramadı. Hastanın uyanmakla olduğunu önce gözbebeklerinin kısmen aşağı inmesinden anladım. Gözlerini aşağı çevirirken gözkapaklarının altından sarımsı ve son derece pis kokulu bir irin sızıyordu.

Bana hastanın kolunu önceki gibi iradem altına almaya çalışmam önerildi. Bunu denedim, ama başarılı olamadım. O zaman Dr. F — benden bir soru sormamı istedi. Bunu yaptım:

“Bay Valdemar, şu anda ne hissettiğinizi ya da istediğinizi söyleyebilir misiniz?”

Birden yanaklarında tekrar o al benekler belirdi. Dili titreşti, daha doğrusu ağzının içinde hızla dönüp durmaya başladı (oysa çenesi ile dudakları hâlâ kaskatıydı). Sonunda, tarif ettiğim o korkunç sesi tekrar duyduk:

“Tanrı aşkına! - Çabuk! - Çabuk! - Beni hemen uyutun - veya hemen uyandırın! — Çabuk! - Size ölüyüm diyorum!”

İyice sinirlerim bozulmuştu. Bir an ne yapacağımı bilemedim. Önce hastayı tekrar hipnotize etmeyi denedim, ama irademe boyun eğmiyordu. Bunun üzerine onu uyandırmaya çalıştım. Kısa süre sonra bunda başarılı olacağıma inandım -veya en azından öyle sandım- odadaki herkesin de hastanın uyanmasını beklediğinden eminim.

Ama gerçekte olanları kimse tahmin edemezdi.

Hastayı uyandırmak için gerekenleri yaparken, o “Ölüyüm! Ölüyüm!” diye haykırıp duruyordu. Bu sesler dudaklarından değil, dilinden çıkıyordu. Sonra birden -bir dakika ya da daha az bir süre içinde- tüm gövdesi ellerimin altında büzüldü - dağıldı - çürüdü. Artık yatağın üstünde, hepimizin karşısında lapa gibi, iğrenç bir çürük et yığını duruyordu.

Çalınan Mektup

Nil sapientiae odiosius acumine nimio. SENECA[1].

18— güzünde, fırtınalı bir akşamüstü Paris'te, hava karardıktan hemen sonra, dostum C. Auguste Dupin ile birlikte Faubourg St. Germain'deki Dunöt Sokağı No. 33'te, au troisiéme[2] onun kütüphane ya da kitap dolabı niyetine kullandığı küçük odada oturmuş, derin düşüncelere dalmanın ve lületaşı pipolarımızı tüttürmenin çifte keyfini sürüyorduk. En az bir saattir tek kelime etmemiştik. Dışarıdan bakan biri odayı dolduran duman bulutlarının dalgalanmalarını izlemekle meşgul olduğumuzu sanabilirdi. Oysa ben şahsen o akşam daha erken saatlerde konuşmuş olduğumuz bir konuyu düşünmekteydim; yani Morgue Sokağı olayını ve Marie Röget cinayetinin esrarını. Bu yüzden birden dairenin kapısı açılıp içeri Komiser Mösyö G-girince bu bana oldukça anlamlı bir tesadüf gibi geldi.

Onu candan karşıladık, çünkü alçak olduğu kadar da eğlenceli bir adamdı ve görüşmeyeli yıllar olmuştu. Oda karanlıktı. Dupin lamba yakmak için ayağa kalktı, ama G. son derece önemli bir resmi mesele hakkında bize danışmaya veya daha doğrusu, arkadaşımın fikrini sormaya geldiğini söyleyince tekrar yerine oturdu.

“Eğer üstünde düşünmemiz gereken bir meseleyse," dedi Dupin elini fitilden çekerek, “karanlıkta oturmamız daha iyi olur."

“İşte tuhaf fikirlerinden biri daha,” dedi Komiser. Anlam veremediği her şeyi “tuhaf’ bulurdu. Bu yüzden “tuhaflıklarla" dolu bir dünyada yaşamaktaydı.

E. A. Poe

Çok doğru," dedi Dupin. Ziyaretçisine bir pipo verip onu rahat bir koltuğa oturttu.

“Bu sefer mesele ne?" diye sordum. “Yine cinayet türünden bir şey yoktur umarım?"

“Ah, hayır. Öyle bir şey değil. Aslında bu çok basit bir mesele. Biz de halledebiliriz. Ama öyle tuhaf ki, ayrıntılarını öğrenmek Dupin’in hoşuna gider, diye düşündüm."

“Basit ve tuhaf," dedi Dupin.

“Evet, kesinlikle. Ama bir yandan da tam olarak değil. Aslında hepimizin kafasını karıştırdı. Çünkü gerçekten çok basit, ama işin içinden bir türlü çıkamıyoruz."

“Belki de fazla basit olduğu için kafanızı karıştırıyordur,” dedi dostum.

“Amma saçmalıyorsun," dedi Komiser içten bir kahkahayla.

“Belki de bu meselenin sırrı fazla basit,” dedi Dupin.

“Olur mu öyle şey canım?”

“Belki fazla apaçık."

“Ha! Ha! Ha! - Ha! Ha! Ha! — Ho! Ho! Ho!” diye kahkahayı bastı konuğumuz. “Ah Dupin, yeter artık, çatlayacağım!"

“Eee, neymiş bu mesele?” diye sordum.

“Anlatayım,” dedi Komiser piposundan derin bir nefes çekip koltuğuna yaslanarak. “Kısaca anlatacağım. Ama sizi uyarıyorum. Bu çok gizli bir mesele. Herhangi birine açtığım duyulursa herhalde işimden olurum.”

“Devam et," dedim.

“Ya da etme,” dedi Dupin.

“Pekala, anlatıyorum. Çok yüksek yerlerden, saraydan son derece mühim bir belgenin çalındığına dair bir haber aldım. Kimin çaldığı biliniyor. Bu kesin; çalarken görülmüş. Ayrıca belgenin hâlâ elinde olduğu da bilmiyor.”

“Nereden biliniyor?" diye sordu Dupin.

“Belgenin içeriğinden,” diye karşılık verdi Komiser, “bunu anlamak mümkün. Eğer hırsızın elinden çıkmış olsaydı, hemen bir takım sonuçlara yol açardı. Yani onu kullanmış olsaydı; zira niyeti onu eninde sonunda kullanmaktır mutlaka.”

“Biraz daha açık konuş," dedim.

“Şu kadarını söyleyeyim; bu mektup ona sahip olan kişiye, böylesi bir gücün son derece değerli olduğu, belirli bir muhitte belli bir güç sağlar." Komiser belagat uğruna lafı dönüp dolaştırmaktan hoşlanırdı.

“Hâlâ pek anlamıyorum,” dedi Dupin.

“Sahi mi? Peki öyleyse, şöyle söyleyeyim: Bu belgenin üçüncü bir şahsa (adını söylemeyeceğim) verilmesi, son derece yüksek mevkiden bir şahsın şerefine leke düşmesine yol açar. Bu yüzden mektubu elinde bulunduran kişi, şerefi ve huzuru böylesine tehlikede olan bu meşhur şahsa karşı üstün bir konum elde eder.”

“Ama bu üstünlük,” diye araya girdim, “aynı zamanda hırsızın, kimliğinin o şahıs tarafından bilindiğini bilmesi anlamına gelir. Buna kim cesaret edebilir-”

“Hırsız,” dedi G., “Bakan D—’dir. O her şeye cesaret eder; hem şerefli, hem de şerefsizce işlere. Hırsızlığın şekli cüretkar olduğu kadar da dahiceydi. Bu belge -açıkçası bir mektup- hırsızlığa uğrayan hanımın eline kraliyet boudoir’ında tek başınayken geçmiş. Onu okurken içeri diğer önemli şahıs girmiş. Hanım özellikle onun görmemesini istiyormuş. Önce bir çekmeceye tıkıştırmaya çalışmış, ama başaramayınca açık halde masanın üstüne koymak zorunda kalmış. Ancak adres üst tarafta kaldığından, içinde yazılanlar görünmüyormuş ve mektup gözden kaçmış. Tam o sırada içeri Bakan D- giriyor.

Gözünden hiçbir şey kaçmaz. Hemen mektubu görüyor, adresteki el yazısını tanıyor, mektubu alan şahsın mahcubiyetini fark ediyor ve işin sırrını anlıyor. Her zamanki gibi bazı devlet meseleleriyle ilgilendikten sonra, cebinden o mektubun benzeri bir başka mektup çıkarıyor. Bu mektubu açıp okur gibi yapıyor, sonra diğerinin hemen yanına koyuyor. Yine, on beş dakika kadar içişlerinden bahsetmeye devam ediyor. Sonunda çıkarken masadan kendi mektubunu değil, diğerini alıyor. Mektubun asıl sahibi bunu görüyor tabii, ama üçüncü şahıs hemen yanı başında durduğundan itiraz edip dikkatini mektuba çekmek istemiyor. Bakan kendi mektubunu -hiçbir önemi olmayan o mektubu- masanın üstünde bırakarak çıkıp gidiyor."

“İşte,” dedi Dupin bana. “Bu durumda hırsız mutlak üstünlüğü elde etmiş oluyor -kimliğinin o şahıs tarafından bilindiğini biliyor."

“Evet,” diye karşılık verdi Komiser, “ve bu sayede elde ettiği gücü son birkaç aydır siyasi emellerine ulaşmak için, son derece tehlikeli bir şekilde kullanıyor. Soyulan kişi mektubunu geri almasının şart olduğuna her geçen gün biraz daha inanıyor. Ama bunu açık açık yapamaz tabii. Sonunda umutsuzluğa kapılarak meseleyi bana açtı.”

“Zaten,” dedi Dupin, yoğun bir duman girdabının içinden, “senden daha akıllı bir mümessil bulunamaz, hatta hayal bile edilemez.”

“İltifat ediyorsun,” dedi Komiser. “Ama evet, böyle düşünmüş olabilir.” “Söylediklerinden anladığım kadarıyla,” dedim, “mektup hâlâ bakanın elinde. Ne de olsa mektup ancak kullanmadığı sürece işine yarar. Kullandıktan sonra işe yaramaz olur.”

“Doğru," dedi G. “Ben de böyle düşünerek hareket ettim. İlk iş olarak bakanın kaldığı oteli etraflıca arattım. Buradaki başlıca sıkıntım onun bilgisi dışında arama yapma zorunluluğuydu. Her şeyden öte, ona tasarımızdan şüphelenmesi için bir neden sağlamaktan kaynaklanacak tehlike konusunda uya-rılmıştım.”

“Ama,” dedim, “bu soruşturmalar konusunda oldukça au fait[3] birisindir. Paris polisi böyle şeyleri daha önce de pek çok kez yaptı.”

“Evet. Zaten umutsuzluğa kapılmamı önleyen de bu oldu. Bakanın alışkanlıkları da bana büyük bir avantaj sağlıyordu. Gecelerini genellikle dışarıda geçirir. Fazla hizmetçisi yok. Efendilerinin odasından biraz uzakta kalıyorlar ve Napolili olduklarından onları sarhoş etmek sorun değil. Bildiğiniz gibi, elimde Paris’teki bütün odaların ve dolapların kilitlerini açacak anahtarlar var. Üç aydır hemen her gece bizzat D-Oteli’nin altını üstüne getiriyorum. Bu işi şeref meselesi yaptım. Ayrıca aramızda kalsın, ama ödül de çok büyük. Bu yüzden aramayı sürdürdüm, ta ki hırsızın benden daha kurnaz olduğunu anlayana dek. Kullandığı odalardaki, mektubun gizlenmiş olabileceği her yeri aradığıma inanıyorum.”

“Ama,” dedim, “mektup bakanın elinde ise -ki şüphesiz öyle- onu kaldığı mekandan başka bir yere saklamış olamaz mı?”

“Bu pek mümkün değil," dedi Dupin. “D---’nin bazı entrikalara karıştığı biliniyor ve mahkemelerde bunların davaları görülüyor. Bu yüzden o belgeyi gerekirse hemen, anında ortaya çıkarabilmesi şart. Bu neredeyse ona sahip olmak kadar önemli.”

“Kolaylıkla ortaya çıkarılabilir olması mı?” dedim.

“Yani yok edilebilir olması,” dedi Dupin.

“Haklısın,” dedim. “Öyleyse mektubun, kaldığı odalarda olduğu açık. Üstünde taşımadığı kesin zaten.”

“Evet," dedi Komiser. “Haydut kılığına girip iki kez yolunu kestik ve üstünü aradık."

“Boşuna zahmet etmeseymişsiniz,” dedi Dupin. “D-'nin o kadar da aptal olduğunu sanmıyorum. Bu yol kesme numarasına başvuracağınızı tahmin etmiş olsa gerek."

“O kadar da aptal değil,” dedi G. “Ama ne de olsa bir şair, bu da fikrimce aptaldan az hallice sayılır.”

“Haklısın," dedi Dupin piposundan düşünceli bir edayla derin bir nefes çektikten sonra. “Gerçi benim de böyle saçmalıklarla uğraştığım oldu."

“Herhalde,” dedim, “oteli nasıl aradığınızı ayrıntılarıyla anlatacaksın."

“Acele etmedik. Her yere baktık. Bu konuda yılların tecrübesine sahibim. Bütün binayı oda oda aradım: Her odayı birer hafta boyunca her gece. Önce her odadaki eşyalara baktık. Bütün çekmeceleri açtık. Herhalde bilirsiniz, eğitimli polisler için gizli çekmece diye bir şey yoktur. Böyle bir aramada ‘gizli’ bir çekmeceyi ancak bir salak gözden kaçırabilir. Bunları bulmak öyle kolaydır ki... Her dolabın içinde belli bir miktar boşluk bulunur. Kesin kurallara göre hareket ederiz. Hiçbir şey gözümüzden kaçmaz. Dolaplardan sonra koltuklan aradık. Yastıkları, uzun ince iğnelerle yokladık. Bunları kullandığımı görmüştünüz. Masaların üstünü çıkardık.”

“Niye?"

“Bazen bir şey saklamak isteyen biri masa ya da benzeri bir eşyanın üstünü çıkarır. Sonra ayağını oyar, saklamak istediği şeyi bunun içine sokar, ardından da üstünü gerisingeri yerleştirir. Bu iş için karyola direklerinin üst ve alt kısımları da kullanılabilir."

“Ama boşluğu tıklatarak, çıkan sesten içinde bir şey olup olmadığını anlayamaz mısınız?"

“Eğer içine konan şey pamukla sarılmışsa, hayır. Üstelik biz sessiz çalışmak zorundaydık."

“Ama içine söylediğin şekilde bir şey gizlenebilecek bütün eşyaları parçalamış olamazsınız. Bir mektup büyük bir örgü şişine benzeyecek şekilde, spiral olarak kıvrılabilir ve mesela bir sandalyenin bacaklarının arasındaki yatay değneklerden birinin içine sokulabilir. Bütün sandalyeleri parçalamadınız, herhalde?”

“Tabii ki, hayır. Ama daha iyisini yaptık. Oteldeki bütün sandalyelerin yatay değneklerini, hattâ bütün mobilyaların bağlantı yerlerini son derece güçlü bir mikroskopla inceledik. Son günlerde buralar kurcalanmış olsa hemen fark ederdik. Mesela tek bir matkap tozu zerresi görmemiz bile yeterli olurdu. Yapışma şeklinde bir tuhaflık eklem yerlerinde olağandışı bir açıklık fark etsek mobilyayı hemen parçalardık.”

“Aynaların ve perdelerin arkasına; yatakların, çarşafların ve halıların altına da bakmışsınızdır herhalde."

“Baktık tabii. Bu şekilde bütün eşyaları inceledikten sonra da binanın kendisine geçtik. Tüm yüzeyleri bölümlere ayırıp numaraladık, hiçbirini atlamayalım diye. Sonra her bölümü ve iki bitişik binanın tamamını yine mikroskopla santim santim inceledik."

“İki bitişik binayı da mı?" diye haykırdım. “Epey yorulmuş olmalısınız."

“Evet. Ama ödül çok büyük.”

“Binaların bahçelerini de mi aradınız?”

“Bütün bahçelere tuğla döşenmiş. Bunlarda arama yapmak daha kolay oldu. Tuğlaların arasındaki yosunlara baktık ve kımıldatılmamış olduklarını gördük.”

“D-’nin kağıtlarına ve kütüphanesindeki kitaplara da baktınız herhalde?”

“Elbette. Bütün paketleri ve kutulan açtık. Her kitabı açmakla kalmadık, bütün sayfalarını da teker teker çevirdik. Bazı polisler gibi sadece kitabı çevirip sallamakla yetinmedik. Her kitap kabının kalınlığını da son derece hassas aletlerle ölçtük ve mikroskopla iyice inceledik. Kaplardan herhangi biri yakın zamanda açılmış olsa, bunu mutlaka anlardık. Ciltçiden yeni gelmiş birkaç kitabın kabınıysa iğneler sokarak yoklayıp dikkatle araştırdık.”

“Halıların altındaki döşemelere de baktınız mı?”

“Evet. Her halıyı kaldırıp alttaki döşeme tahtalarını mikroskopla inceledik.”

“Ya duvar kağıtlarını?"

“Evet.”

“Bodrumlara da baktınız mı?"

“Baktık."

“Öyleyse," dedim, “demek ki mektup sandığınız gibi orada değilmiş. Yanılmışsınız.”

“Korkarım haklısın,” dedi Komiser. “Pekala, Dupin. Ne yapmamı tavsiye edersin?"

Bütün Hikayeleri

“Oteli tekrar baştan aşağı aramanızı."

“Buna hiç gerek yok,” diye karşılık verdi G-. “Yaşadığımdan nasıl eminsem, mektubun da otelde olmadığına eminim.”

“Verebileceğim en iyi tavsiye bu,” dedi Dupin. “Mektubun net bir tarifine sahipsin herhalde?”

“Ah, Evet!" —Komiser cebinden küçük bir not defteri çıkarıp mektubun içeriğini ve özellikle de dış görünüşünü ayrıntılarıyla okumaya başladı. Okumayı bitirdikten az sonra da kalkıp gitti. Zavallıyı hiç bu kadar üzgün görmemiştim.

Bir ay sonra yine geldi. Geldiğinde yine aynı şekilde oturmaktaydık. Bir koltuğa oturup piposunu yaktıktan sonra havadan sudan konuşmaya başladı. Sonunda dayanamadım:

“İyi ama G---, çalınan mektuba ne oldu? Herhalde bakanın ne kadar kurnaz olduğunu anlamışsındır.”

“Tanrı belasını versin -evet. Dupin'in tavsiyesine uyup oteli tekrar aradım. Ama hiçbir şey bulamadım. Bulamayacağımı da biliyordum zaten."

“Vaat edilen ödül ne kadardı demiştin?” diye sordu Dupin.

“Oldukça -oldukça yüklü bir meblağ. Miktarını vermek istemiyorum, ama şu kadarını söyleyeyim: Bana o mektubu getirene elli bin franklık bir çek veririm. İşin doğrusu, mektubun önemi her geçen gün artıyor. Ödül

geçenlerde iki katına çıkarıldı. Ama üç katına da çıksa, yaptığımdan fazlasını yapamam."

“Evet,” dedi Dupin ağır ağır, bir yandan da piposunu tüttürerek. “Bence bu - konuda - kendini - fazla yormamışsın. Biraz daha - uğraşabilirsin, değil mi?"

“Nasıl? -Ne yapabilirim?”

“Tabii ki - püf, püf - tavsiye - püf, püf - alabilirsin, değil mi? - Püf, püf, püf. Abernethy hakkında anlatılan öyküyü hatırlıyor musun?"

“Hayır. Abernethy’nin canı cehenneme!”

“Kesinlikle! Canı cehenneme. Ama bir zamanlar cimri bir zengin Abernethy’ye bedavadan tavsiye almaya gitmiş. Bunun için doktorla oturup havadan sudan konuşmaya başlamış. Sonra kendi durumunu, sanki hayali birinden bahseder gibi anlatmaya başlamış.

“'Diyelim ki,’ demiş cimri, ‘belirtiler bu anlattığım şeyler olsun. Sizce adam ne almalı?’”

“‘Ne mi almalı!’ demiş Abernethy. Tabii ki tavsiye almalı.”'

“Ama,” dedi biraz bozulan Komiser, “tavsiye almaya ve karşılığını ye kesinlikle hazırım. Bana bu konuda yardım edene gerçekten elli bin frank vereceğim.”

“Madem öyle,” dedi Dupin bir çekmeceyi açıp içinden bir çek defteri çıkararak, “bana elli bin franklık bir çek yaz bakalım. İmzaladığında sana mektubu vereceğim."

Hayretler içinde kalmıştım. Komiser ise donup kalmıştı. Dakikalarca kımıldamadan, konuşmadan durdu. Ağzı açık kalakalmıştı. Faltaşı gibi açık gözlerle dostuma bakıyordu. Bir süre sonra kendini biraz toparladı. Eline bir kalem aldı ve yer yer epey duraksayıp donuk gözlerle boşluğa baktıktan sonra, sonunda elli bin franklık bir çek yazıp imzalayarak masanın diğer ucundaki Dupin’e uzattı. Dupin çeki dikkatle inceledikten sonra cüzdanına koydu. Sonra escritoireının[4] kilidini açıp içinden bir mektup çıkardı ve bunu Komiser’e verdi. Komiser müthiş bir sevinçle mektubu kaptı, titreyen ellerle açtı, üstünde yazanlara hızla göz attı, sonra ayağa fırlayıp koşarak, tökezleyerek çıkıp gitti. Dupin’in ondan çeki imzalamasını istemesinden beri tek kelime etmemişti.

O çıktıktan sonra dostum açıklamaya girişti.

“Paris polisi,” dedi, “kendi çapında oldukça beceriklidir. Sebatlı, zeki, kurnaz ve mesleklerinin gerektirdiği konularda son derece bilgilidirler. Bu yüzden G-----, D---- Oteli’ni nasıl aradığını anlatınca, bu işi çok iyi yapmış olduğuna kesinlikle emin oldum -baktığı yerleri çok iyi aramıştı.”

“Baktığı yerleri mi?" dedim.

“Evet," dedi Dupin. “En iyi yöntemleri, en iyi şekilde uygulamıştı. Mektup aradıkları yerlerden birinde olsa, mutlaka bulurlardı.”

Sadece güldüm -ama o bu söylediklerinde ciddi gibiydi.

“Demek ki,” diye devam etti, “yöntem doğruydu ve iyi uygulanmıştı. Tek kusuru yanlış vakaya ve yanlış adama karşı uygulanmış olmasıydı. Bazı dahice fikirler Komiser için bir tür Procrustes yatağı[5] gibidir; planlarını buraya zorla uydurmaya çalışır. Ama düşünce şekli bazen elindeki vakaya göre fazla derin ya da fazla yüzeysel olduğu için hata yapar. Böyle durumlarda küçük bir çocuk bile ondan daha iyi mantık yürütebilir. Sekiz yaşında bir çocuk tanımıştım. Tek mi çift mi’ oyunundaki tahmin başarısıyla herkesin hayranlığını kazanmıştı. Bu çok basit bir oyun ve misketlerle oynanır. Oyunculardan biri elinde misketler tutar ve diğerinden bunların sayısının tek mi çift mi olduğunu bilmesini ister. Diğeri doğru tahmin ederse bir misket kazanır; yanlış tahmin ederse bir misket kaybeder. Bu bahsettiğim çocuk okuldaki bütün misketleri kazanmıştı. Tahminlerini gelişigüzel yapmıyordu tabii. Karşısındakinin kurnazlığına bakıyordu. Diyelim ki, karşısında salağın teki var ve kapalı elini uzatmış, ‘Tek mi çift mi?’ diye soruyor. Bizimki Tek,’ diyor ve kaybediyor. Ama ikinci seferde şöyle düşünüyor: ‘Bu salak birincisini çift yapmıştı. Kurnazlığı ancak İkincisini de tek yapmaya yeter. Bu yüzden tek diyeceğim.’ Böylece tek der ve kazanır. Karşısında daha az salak biri olsa şöyle düşünürdü: ‘Bu herif birinci tahminimin tek olduğunu biliyor. İkinci seferde ilk güdüsü çiftten teke basit bir geçiş yapmak olacaktır; tıpkı o salağın yaptığı gibi. Ama sonra bunun fazla basit bir varyasyon olduğunu düşünecek ve en sonunda önceki gibi çift yapmaya karar verecek. Bu yüzden çift diyeceğim.' Böylece çift der ve kazanır. Şimdi, arkadaşları çocuğun yürüttüğü bu mantık tarzını ‘şans’ olarak tanımlıyor. Sence son tahlilde bu nedir?"

“Bence,” dedim, “kişinin kendi mantığını hasmınınkiyle özdeşleştirmesinden başka bir şey değildir.”

“Öyle,” dedi Dupin, “ve çocuğun başarılı olmak için bu özdeşleştirmeyi nasıl mükemmel bir şekilde yapabildiğini düşündüğümde, şu yanıtı buldum: ‘Birinin ne kadar akıllı ya da aptal, iyi ya da kötü olduğunu veya o anda ne düşündüğünü anlamak istediğimde, yüzündeki ifadeye bakar, bu ifadeyi olabildiğince kendi yüzüme yerleştirmeye çalışır, sonra da zihnimde ya da kalbimde bu ifadeye hangi düşünce ya da hislerin karşılık geldiğini görmek için beklerim.’ Çocuğun bu taktiği aslında Rochefoucault’dan La Bougive’e, Machiavelli’den Campanella'ya dek pek çok ünlü insanın kullandığı, onlara atfedilen yapay derinliğin altında yatan şeydir.”

“Yanlış anlamadıysam,” dedim, “mantık yürütücünün kendi aklını hasmınınkiyle özdeşleştirmesindeki belirleyici etken, onun zekasını doğru şekilde ölçebilmesidir.”

“Çünkü pratik değeri buna bağlıdır,” diye karşılık verdi Dupin. “Komiser ile adamlarının sık sık yanılmalarının sebebi de öncelikle bu özdeşleştirmeyi yapmamaları, ikinci olarak da karşılarındakinin zekasını yanlış değerlendirmeleri; daha doğrusu hiç dikkate almamalarıdır. Onlar sadece kendi zekalarıyla fikirlerini dikkate alır ve bu yüzden gizlenmiş bir şeyi ararken sadece kendilerinin gizleyecekleri yerlere bakarlar. Bu konuda haksız da sayılmazlar çoğu insan onlar gibi düşünür. Ama arada sırada karşılarına farklı düşünen bir suçlu çıkarsa, onları atlatır tabii. Onlardan daha zekiyse mutlaka ellerinden kurtulur. Daha az zekiyse de genellikle kurtulur. Onlar soruşturma yaparken ilkelerinden sapmazlar. En iyi ihtimalle, olağanüstü bir durum -büyük bir ödül- söz konusuysa eski yöntemlerini abartır ya da daha uzun süreli uygularlar, o kadar. Ama ilkelerini değiştirmezler. Mesela bu D— vakasında, yaklaşımlarını nasıl değiştirdiler? Ortalığı delmeleri, parçalamaları, tıklatmaları, mikroskopla incelemeleri ve binanın yüzeylerini düzenli karelere bölmeleri -bütün bunlar yıllardır belirli rutinler içinde çalışan Komiser’in, insan zekası konusundaki bazı kanılarına dayandırdığı bir takım ilkeleri abartılı bir şekilde uygulamasından başka bir şey değil. Genel mantığını anlıyor musun? Ona göre herkes bir mektubu yatay sandalye değneklerinin içindeki deliklere olmasa bile, kuytu bir deliğe ya da köşeye saklar. Ona göre bir insanı mektubu yatay bir sandalye değneğinin içindeki deliğe saklamaya iten dürtü herkeste aynıdır. Ayrıca böyle rechercés[6] saklama yerleri sadece sıradan durumlarda, sıradan zekalı insanlar tarafından kullanılır. Çünkü söz konusu nesnenin saklanması -böyle rechercés bir şekilde gizlenmesi- her

halükarda zaten tahmin edilir ve beklenir bir şeydir. Böylece bulunması arayanların zekasına değil; titizliğine, sabrına ve kararlılığına dayanır. Eğer vaka önemliyse -ya da ödül büyükse, ki bu polislerin gözünde aynı şeydir- bu niteliklerin başarısız olduğu asla görülmemiştir. Çalınan mektubun Komiser'in arama yaptığı yerlerden birinde olması -yani bir başka deyişle, Komiser'in onun hangi ilkelere göre gizlenmiş olduğunu kavrayabilmesi- durumunda bulunamaması diye bir şeyin söz konusu olmadığını söylerken ne kastettiğimi artık anlıyorsun. Ancak Komiser tamamen şaşkına dönmüş durumda. Başarısızlığının sebebi ise bakanın, şair olarak ün kazanması nedeniyle, bir aptal olduğunu varsayması. Komiser bütün aptalların şair olduğunu düşünüyor, bu yüzden de bütün şairlerin aptal olduğu sonucuna varmakla basit bir non distributio medii[7] hatasına düşmüş oluyor."

"Ama bakan gerçekten şair mi?" diye sordum. "Bir ağabeyi olduğunu biliyorum. İkisi de kitaplarıyla ünlendi. Bakan ise Ayrımsal Kalkülüs üstüne oldukça alimane bir kitap yazmıştı sanırım. O şair değil matematikçidir."

"Yanılıyorsun. Onu iyi tanırım. Her ikisidir de. Hem şair, hem matematikçi olduğundan, çok iyi mantık yürütebilir. Sadece matematikçi olsa, mantık filan yürütemezdi ve Komiser'in eline düşerdi."

"Bu aykırı fikirlerinle beni şaşırtıyorsun," dedim. "Yüzyıllardır benimsenmiş kanılara karşı çıkıyorsun. Matematiksel mantık çok uzun süredir par ex-cellence"[8] mantık olarak kabul edilir."

"'Il ya a parier,' " diye Chamfort'tan alıntı yaptı Dupin, " 'que toute idée pub-lique, toute convention reçue, est une sottise, car elle a convenu au plus grand nombre.'[9] Evet, matematikçiler bu bahsettiğin yanlış genel kanının yaygınlaşması için ellerinden geleni yaptılar. Mesela büyük bir işgüzarlıkla 'analiz' terimini 'cebir' ile ilişkilendirdiler. Bunun sorumlusu özellikle Fransızlardır. Ama herhangi bir terim gerçekten önemliyse -sözcükler değerlerini ilişkilendirilebilmelerine göre alıyorsa-, o zaman 'analiz'in 'cebir'i ifade etmesi Latince'de 'ambitus'un 'hırs'ı, 'religio'nun 'din'i ya da 'homines honesti'nin onurlu adamları ifade etmesine benzer."

"Anladığım kadarıyla," dedim, "Paris'teki bazı cebircilerle fena kapışacaksın. Neyse, devam et."

"Soyut mantık dışındaki tüm mantıkların kullanışsız, bu yüzden de değersiz olduğunu savunuyorum. Özellikle de matematiksel çalışmalar yoluyla ortaya çıkarılan mantığa karşı çıkıyorum. Matematik şekil ve

miktarın bilimidir; matematiksel mantık ise sadece şekil ve miktarın gözlemine uygulanan mantıktır. Burada yapılan büyük hata, saf cebir denen şeyin dahi doğrularının soyut ya da genel doğrular olduğunu varsaymaktır. Bu öyle büyük bir hata ki, bu kadar yaygın olmasına şaşıyorum. Matematiksel aksiyomlar genel geçerliliği olan aksiyomlar değildir. Mesela ilişkiler -şekilsel ve miktarsal- açısından doğru olan bir şey genellikle etik açıdan son derece yanlıştır. Etik biliminde, birleşmiş parçalar çoğunlukla bütüne eşit değildir. Bu aksiyom kimyada da hatalıdır. Güdülerin incelenmesi açısından hatalıdır; çünkü iki güdüyü ele alıp bunların her birine birer değer versek, bunlar birleştiklerinde oluşturdukları değerin ayrı hallerindekinin toplamı olması şart değildir. Daha pek çok matematiksel gerçek vardır ki, sadece karşılıklı ilişkiler açısından geçerlidir. Ama matematikçi alışkanlıktan dolayı sınırlı gerçeklerinin mutlak olduğunu, genel bir uygulanırlığa sahip olduğunu savunur -herkes de ona inanır. Bryant son derece alimane bir eser olan ‘Mitoloji’sinde benzer bir hatadan bahseder: ‘Putperest masallarına inanmasak da, masal olduklarını hep unutur ve sanki gerçekmişler gibi onlardan çıkarımlarda bulunuruz.’ Ama cebirciler putperesttir ve ‘putperest masallarına’ inanır, bunlardan çıkarımlarda bulunur. Bunun sebebi hafızalarının zayıflığından çok, beyinlerinin anlaşılmaz bir şekilde bulanmasıdır. Kısacası şimdiye kadar eşitliklere ya da X2 + px’in mutlaka q'ya eşit olmayabileceğine körü körüne inanmayan bir matematikçiye rastlamadım. İstersen bir deney yap ve bu adamlardan birine X2 + px’nin g’ya tamamen eşit olmadığı durumların olabileceğine inandığını söyle. Ne demek istediğini açıkladıktan sonra da yanından hemen kaç, çünkü mutlaka seni dövmeye kalkacaktır.

“Demek istediğim,” diye devam etti Dupin, ben bu son sözlerine gülerken, “bakan sadece bir matematikçi olsa, Komiser bana bu çeki vermek zorunda kalmazdı. Ama onun hem matematikçi, hem de şair olduğunu biliyordum. Bu yüzden durumu onun yetilerine ve içinde bulunduğu koşullara göre değerlendirdim. Bir saray mensubu ve gözüpek bir intriguant[10] olduğunu da biliyordum. Böyle bir adam mutlaka polislerin sıradan hareket tarzlarını iyi biliyor olmalıydı. Yolunun kesileceğini de mutlaka tahmin etmiş olmalıydı -zaten olayların gelişimi de bunu kanıtlıyor-. Odalarının gizlice aranacağını da tahmin etmiştir, diye düşündüm. Gecelerini sık sık dışarıda geçiriyordu. Komiser buna çok seviniyor, böylece daha kolay sonuca ulaşacağını düşünüyordu. Oysa bence bu sadece bir hileydi. Polisin rahat rahat arama yapmasını istiyordu.

Böylece mektubun odalarında olmadığına daha çabuk kanaat getireceklerdi. Zaten G-’de sonunda buna inandı. Sana saklı nesneleri bulma konusundaki değişmez resmi hareket tarzlarının ilkelerini uzun uzadıya anlatıyorum. Bakanın da bunları aklından geçirmiş olduğunu düşündüm. Bunları düşününce, sonunda bütün sıradan gizleme yerlerinden vazgeçecekti mutlaka. Kaldığı oteldeki en gizli, en kuytu köşenin bile Komiser’in gözünden, iğnelerinden, matkaplarından ve mikroskoplarından kaçmayacağını anlamamış olamazdı. Sonuçta basitliğe başvurmak zorunda kalacaktı ister istemez. Hatırlarsın, Komiser ilk geldiğinde ona bu gizemi belki de fazla apaçık olduğu için çözemediğini söylediğimde gülmüştü.”

“Evet," dedim, “çok iyi hatırlıyorum. Gülmekten neredeyse gözlerinden yaş gelecekti.”

“Maddi dünya," diye devam etti Dupin, “ile ruhani dünya arasındaki paralellikler çoktur. Bu yüzden metaforların ya da benzetmelerin, tanımları süslemenin yanı sıra savları da güçlendirdikleri düşünülür. Bu bir belagat dogmasıdır. Mesela vis inertiae[11] ilkesi hem fizikte, hem de metafizikte aynı gibi görünür. Birincisinde, büyük bir cisim küçük bir cisimden daha zor harekete geçer ve sonuçtaki devinirliği bu güçlüğe yaraşır oranda fazladır; İkincisinde ise daha akıllı insanlar, diğerlerine göre daha güçlü, daha tutarlı ve daha etkili hareket etmelerine karşın, daha zor harekete geçerler ve ilk adımlarında kararsızdırlar. Bu ikisi aynı derecede doğrudur. Sokaklardaki dükkan tabelalarının hangilerinin daha dikkat çekici olduğunu fark ettin mi?"

“Bunu hiç düşünmemiştim,” dedim.

“Harita üstünde oynanan bir bulmaca oyunu vardır," diye devam etti. “Oyunculardan biri diğerinden bir sözcüğü -bir şehrin, ırmağın, eyaletin ya da ülkenin ismini-, kısacası haritanın karmaşık yüzeyindeki herhangi bir ismi bulmasını ister. Oyunda acemi olanlar genellikle rakiplerinin işini zorlaştırmak için onlara en küçük harflerle yazılmış adları vermeye çalışır. Ama ustalar büyük puntoyla yazılmış, haritanın bir ucundan diğerine uzanan sözcükleri seçer. Bunlar, tıpkı sokaklardaki dev puntolu harflerle yazılmış tabelalar ve ilanlar gibi, fazla bariz oldukları için dikkat çekmez. Burada da fiziksel ve zihinsel dikkatsizlikler arasında bir paralellik vardır. İnsan aklı da fazla açık ve belirgin fikirleri gözden kaçırır. Ama, anlaşılan bu Komiser için fazla basit ya da karmaşık bir fikir. Bakanın mektubu

ortalık bir yere bırakabileceğini hiç aklına getirmedi. Oysa bu, onu gizlemenin en etkili yoluydu.

“Ama ben, D---'nin cüretkarca, atak, inceleyici, dahice zekasını düşündükçe; mektubu kullanmak istiyorsa onu hep elinin altında bulundurması gerektiğini düşündükçe; ve özellikle de Komiser’in mektubu aradığı yerlerde bulamadığını öğrenince -bakanın mektubu saklamak için en anlaşılır ve akıllıca yola başvurduğunu, yani onu aslında saklamadığını anladım.

“Bu kanıya vardıktan sonra yeşil camlı bir gözlük bulup güzel bir sabah sanki oradan tesadüfen geçiyormuş gibi bakanın kapısını çaldım. D---her zamanki gibi evinde esneye esneye tembellik ediyor ve sanki can sıkıntısından ölmek üzereymiş gibi davranıyordu. Oysa aslında belki de dünyanın en enerjik insanıdır -ama bunu kimseye belli etmez.

“Buna karşılık ben de gözlerimin zayıflığından yakındım ve ne yazık ki gözlük kullanmak zorunda olduğumu söyledim. Sohbet ederken bir yandan da gözlük camlarının arkasından odayı dikkatle, iyice inceledim.

“Özellikle de D-’nin yanındaki büyük bir yazı masası dikkatimi çekti.

Bunun üstünde karmakarışık mektuplar ve başka kağıtlar, bir iki müzik aleti ve birkaç kitap vardı. Ama masanın üstünü büyük bir dikkatle uzun uzun incelememe karşın, şüphe uyandırıcı bir şey göremedim.

“Sonunda odayı incelerken gözüme karton, telkari bir kartvizit kutusu ilişti. Bu kutu şöminenin ortasının hemen altındaki küçük bir pirinç topuza pis bir mavi şeritle asılıydı. İğreti duruyordu. Üç dört gözü olan bu kutuda birkaç kartvizit ve tek bir mektup durmaktaydı. Bu mektup kirli ve buruş buruştu. Ortasından neredeyse ikiye yırtılmıştı -sanki ilk başta değersiz görülerek yırtılıp atılmak istenmiş, ama sonra fikir değiştirilmiş ve bundan vazgeçilmişti. Üstünde büyük bir siyah mühür vardı. Bu mühürde D---’nin adıyla soyadının baş harfleri çok açıkça görülüyordu. Bir kadının küçük el yazısıyla D----’nin adresi yazılmıştı. Mektup kutunun üst gözlerinden birine dikkatsizce, hattâ sanki horgörüyle tıkıştırılmıştı.

“Bu mektubu görür görmez aradığım şeyin o olduğunu anladım. Aslında görünüş itibarıyla Komiser’in bize okuduğu ayrıntılı tariften çok farklıydı. Bunun damgası iri ve siyahtı ve üstünde D-’nin adıyla soyadının baş harfleri vardı; diğerininkiyse küçük ve kırmızıydı ve üstünde S-ailesinin düklük arması bulunuyordu. Bunun üstündeki adres bakanınkiydi ve bir

kadının küçük el yazısıyla yazılmıştı; diğerindeki ise soylu bir şahsa aitti ve oldukça iri ve belirgin harflerle yazılmıştı. İki mektubun sadece boyutları aynıydı. Ama bu farklılıklar öyle aşırı uçtaydı ki; o mektubun kirliliği, lekeli ve yırtık hali titiz D-’nin asıl mizacına öyle ters düşüyordu ki; sanki bakanları kandırmak, değersiz olduğunu ikna etmek için bilerek bu hale getirilmiş gibiydi. Bütün bunlar ve mektubun fazla uluorta, gelen herkesin görebileceği bir yerde durması; daha önce vardığım kanılarla tamamen uyuşuyordu. Zaten şüpheyle gelmiştim ve bu beni iyice şüphelendiriyordu.

“Orada olabildiğince uzun süre kaldım. Bir ara bakanın son derece ilginç bulduğunu bildiğim bir konuyu açtım ve bu konuda hararetle konuşurken asıl dikkatimi mektuba yönelttim. Dış görünüşünü ve kutudaki yerini hafızama kazıdım. Ayrıca bir şey daha keşfettim ki, bu son kuşkularımı da giderdi. Mektubun kenarlarına bakarken, fazla yıpranmış olduklarını gördüm. Görünüş, sonra da aynı yerden geriye katlanmış olduğu anlaşılıyordu. Bunu keşfetmek yeterli oldu. Artık mektubun ters yüz edilmiş ve üstüne tekrar adres yazılıp mühür basılmış olduğundan emindim. Bakana veda edip hemen oradan ayrıldım. Çıkarken masanın üstünde altın bir enfiye kutusu bıraktım.

“Ertesi sabah enfiye kutusunu almak için geri döndüm. Sohbetimize kaldığımız yerden devam ettik. Ama biz konuşurken otelin hemen önünde, silah sesini andıran bir patlama oldu. Bunu korku dolu çığlıklar ile bir güruhun bağrışmaları izledi. D---hemen pencerelerden birine koşup açtı ve dışarı baktı. Bu arada ben kartvizit kutusuna gittim, mektubu alıp cebime attım ve yerine dış görünüş itibarıyla onun tıpatıp aynısı bir başka mektup bıraktım. Bu mektubu evde, ekmekten yaptığım bir mühürle D-’nin adıyla soyadının baş harflerinin yazılışını titizlikle taklit ederek, özenle hazırlamıştım.

“Sokaktaki patırtıya yol açan şey, tüfekli bir adamın çılgınca davranışlarıydı. Tüfeği kadınlı çocuklu bir gruba doğrultup ateş etmişti. Ama tüfekte mermi olmadığı anlaşılınca, adamın ya deli ya da sarhoş olduğuna karar verildi ve gitmesine izin verdiler. Adam gidince penceredeki D— içeri döndü. Ben de işimi halleder halletmez yanına gitmiştim. Az sonra kalkıp ona veda ettim ve ayrıldım. Deli rolü yapan o adamı aslında ben, parayla tutmuştum.”

“Ama niye mektubu bir benzeriyle değiştirdin ki?" diye sordum. “İlk gidişinde açıkça alıp çıkıp gitsen olmaz mıydı?”

“D-,” diye karşılık verdi Dupin, “gözü kara ve sinirleri çelik gibi sağlam bir adamdır. Oteli adamlarıyla doludur. Tavsiye ettiğin o çılgınca girişimde bulunsam, o otelden sağ çıkamayabilirdim. Parisliler bir daha adımı bile duymazdı. Ama bunun dışında bir sebebi daha vardı. Politik görüşlerimi bilirsin. Bu kez söz konusu o bayanın yandaşı olarak hareket ettim. Bakan onu on sekiz aydır avcunun içinde tutuyor. Ama şimdi durum tersine döndü. Bakan mektubun artık elinde olmadığını fark etmediğinden, eskisi gibi davranmayı sürdürecek. Böylece mutlaka çok yakın zamanda kendi politik kariyerini mahvedecek. Neye uğradığını anlamadan tepetaklak olacak. Facilis descensus Averni,[12] demek çok kolay, ama Catalani’nin[13] şarkı söylemek konusunda söylediği gibi, her türden tırmanışta çıkmak inmekten çok daha kolaydır. Bu kez düşen adama hiç üzülmüyorum -en azından acımıyorum. O bir monstrum horrendum,[14] ilkesiz bir dahi. Ama şunu itiraf ediyorum: Komiserin ‘önemli bir kişi’ olarak bahsettiği o bayan taleplerine boyun eğmez olunca, bakan kartvizit kutusuna onun için bıraktığım mektubu alıp açmak zorunda kalacak. Onu okurken neler düşüneceğini çok merak ediyorum.”

“Yoksa mektuba özel bir şey mi yazdın?”

“Eh, boş bir mektup bırakmaya gönlüm razı olmadı. Bu onur kırıcı olurdu. D----bir zamanlar Viyana’da bana bir kötülük yapmıştı. Ona gülerek bunu hiç unutmayacağımı söylemiştim. Zaten kendisini zekasıyla yenen kişinin kim olduğunu merak edeceğini de biliyordum. Bu yüzden ona bir ipucu vermemek yazık olur gibi geldi. El yazımı çok iyi tanır. Sayfanın tam ortasına şunu yazdım:

-*Un dessein si Juneste,*

S'il n’est digne d’Atrée, est digne de Thyeste.[15]

Crébillon’un ‘Atrée’sinden alıntıdır.”

Notlar

[1] Aşırı kurnazlık en büyük akılcılıktır.

[2] Üçüncü katta.

[3] Tecrübeli.

[4] Yazı masası.

[5] Yunan mitolojisinde, Procrusles adlı dev, yakaladığı yolcuları demirden bir yatağa bağlar; onları yatağa uydurmak İçin uzatır veya kollarıyla bacaklarını keserdi.

[6] Sıradışı, tuhaf.

[7] "Dağıtılmamış merkez"; bir mantık hatasıdır.

[8] Kusursuz.

[9] Her yerleşik kanı muhtemelen saçmadır, çünkü çoğunluğa uydurulmuştur.

[10] Entrikacı.

[11] Ataletin gücü.

[12] Cehenneme inmek kolaydır.

[13] Angelica Catalani, ünlü bir İtalyan sopranoydu.

[14] Korkunç canavar.

[15] "Böylesine korkunç bir plan Atreus'a olmasa da Thyestes'e yakışır." Thyesies kardeşi Atreus'un karısını baştan çıkarır ve kardeşini öldürmeyi planlar. Atreus ise Tyesies'in üç oğlunu öldürüp babalarının onuruna düzenlenen bir ziyafetle ana yemek olarak sunar.

Dr. Katran ile Prof. Telek’in Sistemi

18— güzünde, Fransa’nın en güney illerini gezerken, yolum bir Maison de Santé, yani özel bir akıl hastanesinin birkaç kilometre yakınına düştü. Paris’teki doktor arkadaşlarım bana buradan epey bahsetmişti. Daha önce böyle bir yeri hiç ziyaret etmediğimden, bunun kaçırılmayacak bir fırsat olduğuna karar verdim. Bu yüzden yol arkadaşıma (kendisiyle birkaç gün önce tanışmıştım) geri dönüp o akıl hastanesini bir saat kadar gezmemizi önerdim. Bunu reddetti -birincisi çok acelesi vardı; İkincisi de delilerden korkardı. Ama onun yüzünden bu fırsatı kaçırmamı istemediğini de ekledi. Yavaş gideceğini, böylece ona o gün ya da en kötü ihtimalle ertesi gün yetişebileceğimi söyledi. Tam ayrılırken, akıl hastanesine girmemin zor olabileceğini, beni içeri almayacaklarından korktuğumu söyledim. Bana gerçekten de, hastanenin başhekimi Mösyö Maillard’ı tanımıyorsam ya da elimde bir tavsiye mektubu yoksa böyle bir güçlükle karşılaşabileceğimi söyledi, zira bu özel akıl hastanelerinde uygulanan kurallar devlet hastanelerinde uygulananlardan daha katıydı. Ama kendisi Maillard’ı yıllardır tanıyordu. Beni hastanenin kapısına kadar götürüp onunla tanıştıracaktı, her ne kadar delilere karşı olan hisleri yüzünden içeri giremeyecek olsa da.

Ona teşekkür ettim ve anayoldan geri dönüp otlarla kaplı bir patikaya saptık. Yarım saat sonra kendimizi bir dağın eteğindeki sık bir ormanda bulduk. Az kalsın yolumuzu kaybediyorduk. Bu soğuk, rutubetli ve loş ormanda at üstünde üç buçuk kilometre gittikten sonra karşımıza o Maison de Santé çıktı. Görkemli bir şato idi, ama epey virandı. Öyle eski ve bakımsızdı ki, neredeyse yaşanmaz haldeydi. Görünüşü beni öyle korkutmuştu ki, az kalsın atımı durdurup geri dönecektim. Ama kendi zayıflığımdan utanarak yola devam ettim.

Ana kapıya yaklaşırken, aralandığını ve içeriden bir adamın baktığını gördüm. Sonra hemen yanımıza geldi ve yol arkadaşıma adıyla hitap ettikten sonra elini dostça sıktı ve atından inmesini rica etti. Bu adam Mösyö Maillard'ın ta kendisiydi. Şişman, yakışıklı, görgülü, ağırbaşlı, vakur, otoriter, son derece etkileyici bir eski zaman beyefendisiydi.

Arkadaşım beni tanıştırdıktan sonra akıl hastanesini gezmek istediğimi söyledi. Mösyö Maillard bana elinden geldiğince yardım edeceğini söyleyince de bize veda ederek dönüp gitti. Onu bir daha görmedim.

O gidince başhekim beni küçük ve son derece derli toplu bir konuk odasına aldı. Burası oldukça zevkli döşenmişti. İçeride çok sayıda kitap, tablo, çiçekli vazo ve müzik aleti vardı. Ocakta gür bir ateş yanıyordu. Bir piyanonun başında oturan genç ve çok güzel bir kadın Bellini'nin bir aryasını söylüyordu. Ben içeri girince şarkısını yarıda kesip beni büyük bir zerafetle selamladı. Alçak sesle ve donuk bir edayla konuşuyordu. Benim için hoşa gitmeyen derecede değilse de, fazlasıyla solgun olan çehresinde üzüntünün izlerini fark ettim. Matem kıyafeti giymişti. İçimde derin bir saygı, ilgi ve hayranlık uyandırdı.

Paris'te, Mösyö Maillard'ın hastanesinde kabaca "rahatlatma sistemi" denilen tedavi yönteminin uygulandığını işitmiştim - yani hastalara hiçbir ceza verilmiyordu - hattâ pek hapsedilmiyorlardı bile - genellikle serbest bırakılıyor, binada ve bahçede gündelik kıyafetlerle, gözetim altında gezebiliyorlardı.

Bunları bildiğimden, o genç bayanın hastalardan biri olup olmadığından şüphelendim. Aslında gözlerindeki tuhaf parıltılar şüphemi artırmıştı. Bu yüzden sohbet ederken sadece havadan sudan bahsetmeye, bir deliyi bile sinirlendirmeyecek ya da heyecanlandırmayacak konulara değinmeye özen gösterdim. Söylediğim her şeye son derece mantıklı karşılıklar verdi. Hattâ oldukça sağduyulu fikirler öne sürdü. Ama deliliğin metafiziğiyle uzun süredir uğraştığımdan, bunları akıl sağlığının kanıtı olarak görmemeyi öğrenmiştim. Bu yüzden konuşma boyunca ihtiyatı elden bırakmadım.

Az sonra uşak elbisesi giymiş şık bir adam elinde meyve, şarap ve çeşitli meşrubatlarla dolu bir tepsiyle çıkageldi. Bayan odadan çıkar çıkmaz yiyip içmeye başladım. Bu arada başhekime soran bakışlarla baktım.

"Hayır," dedi başhekim, "yo hayır -ailemdendir- yeğenim. On parmağında on marifet vardır."

“Şüphelendiğim için çok özür dilerim,” dedim. “Ama beni bağışlayacağınızı biliyorum. Buradaki kusursuz idareniz Paris’te herkesin dilinde. Bu yüzden, hani belki de diye düşündüm-”

“Evet evet —anladım. Aslında ihtiyatlılığınız için teşekkür etmesi gereken benim. Şimdiki gençlerde pek rastlanmayan bir özellik bu. Bazı ziyaretçilerimizin düşüncesizliği yüzünden talihsiz contre-templer(403) yaşadık. Eski sistemimi kullanırken hastaların ortalıkta gezinmesine izin verirdim, ama hastaneye gelen bir takım düşüncesiz ziyaretçiler onları kızdırıp tehlikeli olmalarına yol açıyordu. Bu yüzden katı bir eleme yöntemi uygulamak zorunda kaldım. İhtiyatlı olmayan insanların hastaneye girmesine izin vermiyorum."

“Eski sisteminizi kullanırken mi dediniz!" diye haykırdım. “Yani o meşhur 'rahatlatma sistemi’ni artık kullanmıyor musunuz?"

“Onu kullanmaktan sonsuza dek vazgeçeli haftalar oldu," diye karşılık verdi.

“Sahi mi! Çok şaşırdım!”

“Bayım," dedi iç geçirerek, “eski yöntemlere geri dönmemiz şarttı. Rahatlatma sistemi çok tehlikeliydi. Ayrıca sanıldığı kadar da faydalı değildi. O sistemi burada yeterince denedik. Mantıklı olabilecek her şeyi yaptık. Keşke daha önce gelseydiniz de kendi gözlerinizle görseydiniz. Ama anladığım kadarıyla rahatlatma sistemini zaten çok iyi -ayrıntılarıyla biliyorsunuz.”

“Pek sayılmaz. Üçüncü ya da dördüncü ağızdan bir şeyler dinledim, o kadar.”

“Öyleyse sistemi kısaca anlatayım. Hastalara menagés yapılır, yani huylarına sularına gidilirdi. Delilerin kafalarında kurdukları hiçbir sanrıya karşı çıkmaz, tam tersine, onları teşvik ederdik. Kalıcı tedavilerin çoğunu bu sayede gerçekleştirdik. Delilerin sağlıksız mantığını en çok etkileyen şey argumentum ad absurdumdur.[1] Örneğin bazıları kendini tavuk sanıyordu. Tedavi yöntemi bu sahiden de gerçekmiş gibi davranmaktı - hastayı bunu yeterince gerçek olarak algılamadığı için aptallıkla suçluyorduk - ona bir hafta boyunca sadece tavuk gıdası veriyorduk. Böylece biraz mısır ve çakıllı kum harikalar yaratıyordu."

“Ama hepsi bu kadar mıydı?"

“Elbette hayır. Müzik, dans, jimnastik egzersizleri, kağıt oyunları, bazı türden kitaplar vs. gibi basit eğlenceler çok işe yarıyordu. Her hastaya sanki fiziksel bir hastalığı tedavi eder gibi davranıyorduk. ‘Deli’ kelimesini asla ağzımıza almıyorduk. Her deli diğerlerinin davranışlarını denetlemekle yükümlüydü. Bir delinin aklına güvenmek, ona bedenim ve ruhunu geri vermektir. Böylece hastabakıcı giderlerinden de tasarruf ediyorduk.”

“Hiç ceza vermiyor muydunuz peki?"

“Hayır."

“Hastalarınızı hiç hapsetmiyor muydunuz?”

“Çok nadiren. Hastalardan biri kriz ya da öfke nöbeti geçirirse, rahatsızlığı diğerlerine bulaşmasın diye onu gizli bir hücreye kapıyor ve tekrar arkadaşlarının yanına dönebilecek hale gelene dek orada tutuyorduk -çünkü ağzından köpükler saçan manyaklara karşı elimizden bir şey gelmez. Böylelerini genellikle kamu hastanelerine gönderiyorduk.”

“Bütün bunlardan niye vazgeçtiniz? Şimdiki sisteminiz daha mı iyi?"

“Kesinlikle evet. Önceki sistemin dezavantajları, hattâ tehlikeli yönleri vardı. Neyse ki, artık Fransa’daki hiçbir Maison de Santé'de uygulanmıyor.”

“Anlattıklarınıza çok şaşırdım,” dedim. “Çünkü ülkede şu anda başka bir delilik tedavisi yöntemi olmadığını sanıyordum.”

“Daha çok gençsiniz, dostum," diye karşılık verdi başhekim. “Ama dünyada olup bitenler konusunda kendi hükümlerinizi vermeyi, dedikodulara güvenmemeyi zamanla öğreneceksiniz. Duyduğunuz hiçbir şeye inanmayın, gördüklerinizin ise sadece yarısına inanın. Şimdi, Maison de Santé'miz konusunda cahilin tekine kandığınız anlaşılıyor. Ancak akşam yemeğinden sonra, yol yorgunluğunuzu yeterince atıp kendinize geldiğinizde size hastaneyi gezdirmekten mutluluk duyarım. Böylece bence şimdiye kadar bulunmuş en etkili tedavi sistemini de görmüş olursunuz. Şimdiye kadar sistemi gören herkes de benimle hemfikir oldu."

“Sizin icadınız mı?” diye sordum. “Siz mi buldunuz?"

“Evet -en azından kısmen. Bunu gururla söylüyorum.”

Mösyö Maillard ile bir iki saat daha sohbet ettik. Bana hastanenin bahçesini ve seralarını gezdirdi.

“Henüz hastaları görmenize izin veremem,” dedi. “Bu hassas insanlar için her zaman az çok şok edici bir deneyimdir. Birazdan akşam yemeği yiyeceğiz; iştahınızın kaçmasını istemem. Yemekte dana etli a la Menehoult ve veloute soslu karnabahar var -sonra da bir bardak Clos de Vougeot içersiniz. Böylece iyice kendinize gelirsiniz.”

Akşam yemeği altıda yenecekti. Başhekim beni geniş bir sâlle a manger'e[2] götürdü. Burada yirmi beş otuz kişi toplanmıştı. Hepsinin de yüksek tabakadan -en azından kibar- insanlar olduğu belliydi. Ama giysileri biraz fazla debdebeli gibi geldi bana; gösterişli ve zarif olmak uğruna biraz aşırıya kaçılmıştı sanki. Bu arada konukların en az üçte ikisinin bayan olduğunu fark etmiştim. Bunların bazıları Paris modasına göre oldukça zevksiz bir şekilde giyinmişti. Örneğin en az yetmişinde olan kadınların çoğu çok fazla mücevher takmıştı -yüzükler, bilezikler, küpeler. Ayrıca göğüsleri ve kolları utanç verici bir şekilde açıktı. Giysilerin çok azının iyi kesimli olduğu da dikkatimi çekti -en azından çok azı giyenlerin üstüne oturuyordu. Etrafa bakınırken Mösyö Maillard’ın beni küçük konuk odasında tanıştırdığı o ilginç kızı gördüm.Ama kıyafetini görünce hayretler içinde kaldım. Kasnaklı bir etek ve iç etek, yüksek topuklu ayakkabılar ile Brüksel ipeğinden yapılma kirli bir başlık giymişti. Bu başlık öyle büyüktü ki, yüzünü gülünç denecek kadar ufak gösteriyordu. Oysa onunla tanıştığımda üstündeki matem kıyafeti kendisine çok yakışmıştı. Kısacası odadaki herkesin giysileri bir tuhaftı. Bunu görünce ilk başta aklıma “rahatlatma sistemi” geldi. Mösyö Maillard’ın akşam yemeğinde sürpriz yapmak için beni kandırdığını düşündüm. Belki de delilerle yemek yeme düşüncesinden rahatsız olurum diye gerçeği bir süreliğine gizlemişti. Ama sonra Paris’te güneyli taşralılar hakkında anlatılanları anımsadım. Bunların oldukça tuhaf âdetleri olan garip insanlar oldukları söylenirdi. Ayrıca salondakilerden birkaçıyla konuşunca tüm kuşkularım ortadan kalktı.

Yemek salonu oldukça geniş ve konforluydu, ama pek zarifçe döşenmiş sayılmazdı. Örneğin yerde halı yoktu. Gerçi Fransa’da pek halı kullanılmaz. Pencereler de perdesizdi, kepenkleri kapatılmış ve bizim dükkanlarımız gibi demir sürgülerle çaprazlamasına sürgülenmişti. Bu salonun şatonun bir kanadını teşkil ettiğini fark ettim. Böylece o paralelogramın üç tarafında pencereler, dördüncüsünde de kapı bulunuyordu. En az on tane pencere vardı.

Masa muhteşem döşenmişti. Tabaklarla kaplıydı ve bunlar nefis yemeklerle dolup taşıyordu. Bu kesinlikle barbarca bir bolluktu. Orada bütün Anakim'e[3] ziyafet çektirecek kadar et vardı. Böylesi bir ziyankarlığı hayatımda ilk kez görüyordum. Ancak sofranın zevkli döşenmiş olduğu söylenemezdi. Hafif ışıklara alışkın gözlerim ne yazık ki bir sürü mumun parıltısı yüzünden kamaşıyordu. Bunlar gümüş şamdanlar içinde masadaki ve odadaki boş bulunan her yere konmuştu. Ortalıkta hizmet eden pek çok uşak vardı. Salonun diğer ucundaki büyük bir masada yedi sekiz kişi oturuyordu. Bunların kemanları, flütleri, trombonları ve bir davulu vardı. Yemek sırasında ara ara müzik niyetine türlü türlü sesler çıkartıyorlardı. Bu sesler beni müthiş rahatsız etse de, diğer herkesin hoşuna gider gibiydi.

Sonuçta gördüğüm her şeyde bir tuhaflık olduğunu düşünmeden edemiyordum. Ama dünyada türlü türlü insanlar, düşünce biçimleri ve âdetler vardır. Çok gezip dolaşmış biri olduğumdan nil admiraride[4] epey ustaydım, bu yüzden başhekimin sağındaki sandalyeye büyük bir soğukkanlılıkla oturdum ve iştahla yiyip içerek, o neşeli ortama uyum sağladım.

Bu arada sohbetler hararetli ve havadan sudandı. Hanımlar her zamanki gibi çok konuşuyordu. Çok geçmeden masadaki hemen herkesin kültürlü olduğunu anlamıştım. Başhekimin anlattığı kendisiyle ilgili komik olayların ise sonu gelmiyordu. Bir Maison de Santé'nin idarecisi olarak konumundan bahsetmekte sakınca görmediği belliydi. Aslında oradaki herkes delilik üstüne konuşmaya can atar gibiydi. Buna çok şaşırdım. Hastaların saplantılarına ilişkin pek çok öykü anlatıldı.

“Eskiden burada bir adam vardı,” dedi sağımda oturan ufak tefek, şişman bir adam. “Kendini çaydanlık sanıyordu. Bu arada bunun delilerde çok yaygın bir sanrı olması ne tuhaf, değil mi? Fransa'da içinde bir insan-çaydanlık bulunmayan tek bir akıl hastanesi bulamazsınız. Bizimkisi İngiliz malı bir çaydanlıktı. Her sabah kendisini güderi ve beyazlatıcıyla güzelce ovup pırıl pırıl yapardı.”

“Bir de,” dedi hemen karşısındaki uzun boylu adam, “geçenlerde eşek olduğuna inanan bir adam vardı. Alegorik açıdan haklıydı da. Zor bir hastaydı ve onu zaptedene kadar canımız çıkardı. Uzun süre devedikeninden başka bir şey yemedi, ama ona başka hiçbir yiyecek vermeyince sonunda bundan vazgeçti. Bir de sürekli çifte atmak gibi bir huyu vardı - işte böyle - böyle -"

“Bay De Kock! Rica ederim kendinize gelin!" dedi yanında oturan yaşlı bir bayan. “Ayaklarınıza hakim olun lütfen! Elbisemi mahvettiniz! Bunu göstermek zorunda mısınız Tanrı aşkına? Eminim konuğumuz ne demek istediğinizi çok iyi anlamıştır. Siz de o zavallı deliden farksızsınız hani; eşşeğin tekisiniz. Öyle doğal çifte atıyorsunuz ki.”

“Mille pardons! Mam'selle!" diye karşılık verdi Mösyö De Kock. “Binlerce kez özür dilerim! Sizi rahatsız etmek istememiştim. Matmazel Laplace-Mösyö De Kock’un sizinle şarap içmesine izin verin.”

Mösyö De Kock eğilip kendi elini kibarca öptükten sonra Matmazel Laplace ile şarap içmeye başladı.

“Mon ami,” dedi Mösyö Maillard bana, “şu dana etli â la Menehoult’un tadına bir bakın hele -bayılacaksınız.”

Tam o sırada üç iriyarı uşak masaya dev bir tabağı ya da daha doğrusu ekmek tahtasını kazasız belasız koymayı başarmıştı. İçindeki “monstrum, horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum"a[5] benziyordu. Ama yakından bakınca bütün kızartılmış küçük bir dana olduğunu gördüm. Ön dizlerinin üstünde duruyordu ve ağzında bir elma vardı -İngilizler tavşanları böyle süsler.

“Teşekkürler, ama almayayım!” dedim. “Dana etli â la- neydi? - her neyse işte, bu yemeği pek sevmem de. Mideme dokunuyor. Ama tabağımı değiştirip şu tavşandan biraz alırım."

Masada içinde adi Fransız tavşanı gibi görünen bir şeyle yapılmış mezeler bulunan pek çok tabak vardı. Fransız tavşanının eti lezizdir -tavsiye ederim.

“Pierre,” diye seslendi başhekim. “Beyefendinin tabağını hemen değiştir ve ona şu tavşan au-chat[6] budundan biraz ver.”

“Ne dediniz?” dedim.

“Tavşan au-chat.”

“Vallahi teşekkürler -ama fikrimi değiştirdim. Biraz jambon alsam yeter.”

Bu taşralıların ne yediği belli olmaz, diyordum içimden. Tavşan au-chatlarından almayayım, kalsın - cat-au-rabbitlerini de istemem.

“Bir de,” dedi masanın ucuna yakın oturan bir deri bir kemik bir adam, sohbete kaldığı yerden devam ederek - “bir de eskiden çok tuhaf bir hastamız vardı ki, kendini Kordova peyniri sanırdı. Elinde bıçakla ortalıkta gezinir, arkadaşlarına baldırından küçük bir dilim kesip tadına bakmaları için ısrar ederdi.”

“O salağın tekiydi şüphesiz," diye araya girdi biri, “ama ondan da salağı vardı. Kimden bahsettiğimi şu tuhaf beyefendi dışında hepiniz biliyorsunuz. Kendisini bir şişe şampanya sanan adamdan bahsediyorum. Durmadan patlayıp fışırdardı, işte şöyle."

Sağ elinin başparmağını son derece kabaca bulduğum bir şekilde ağzına sokup sol yanağına dayadı ve birden çekip dışarı çıkardı. Şampanya patlamasına benzer bir ses çıkmıştı. Sonra dilini dişlerinin üstünde hızla oynatarak tiz tıslamalar ve hışırtılar çıkarmaya başladı. Bu dakikalarca sürdü. Mösyö Maillard'ın adamın yaptıklarından pek hoşlanmadığı belliydi, ama bir şey demedi. Sonra sözü koca bir peruk takmış olan son derece zayıf, ufak tefek bir adam aldı.

“Bir de kendini kurbağa sanan bir avanak vardı,” dedi, “sahiden de kurbağaya benzerdi. Keşke onu görebilseydiniz, bayım,” -benimle konuşmaya başlamıştı- “taklitleri öyle sahici gibiydi ki, gülmekten katılırdınız. Kurbağa olarak doğmamış olması gerçekten büyük bir talihsizlikti. V-ı-r-a-a-a-a-k - v-ı-r-a-a-a-a-k diye öyle bir bağırırdı ki, dünyanın en güzel sesiydi bu. Si bemol notasından vıraklardı. Hele dirseklerini şöyle masaya dayayınca - bir iki kadeh şarap içince - ağzını da şöyle büzüp gözlerini şöyle faltaşı gibi açınca ve şöyle hızlı hızlı kırpıştırınca - inanın bana, görseniz adamın dehası karşısında apışıp kalırdınız.”

“Buna eminim,” dedim.

“Bir de,” dedi bir başkası, “Petit Gaillard vardı. Kendisini bir tutam enfiye sanırdı. En büyük derdi kendi kendisini parmaklarının arasına alıp tutamamaktı.”

“Bir de Jules Desouliéres vardı ki, gerçek bir dahiydi. Kendini helvacı kabağı sanıyordu. Aşçıya kendisini tatlı yapmakta kullanması için ısrar edip dururdu -ama aşçı bunu ısrarla reddediyordu. Ben şahsen bir a la Desouliéres helvacı kabağı tatlısının leziz olacağına eminim!”

“Neler diyorsunuz!" dedim ve dönüp Mösyö Maillard’a soran bakışlarla baktım.

“Ha! Ha! Ha!” dedi Mösyö Maillard. “He! He! He! — Hi! Hi! Hi! - Ho! Ho! Ho! — Hu! Hu! Hu! - Çok güzel, çok! Mon ami, şaşırmayın lütfen. Arkadaşımız çok şakacıdır - gerçek bir droledur.[7] Şaka yapıyor.”

“Bir de,” dedi masadakilerden bir başkası, “Bouffon Le Grand vardı. O da çok ilginç bir adamdı. Sevda yüzünden aklını kaçırmıştı ve iki kafalı olduğunu sanıyordu. Bunların birinin Cicero’nun kafası; diğerinin ise bileşke bir kafa olduğuna inanıyordu: Alnının tepesinden ağzına dek Demosthenes’inki, ağzından çenesine dek de Lord Brougham’ınki olduğunu düşünüyordu. Belki haksızdı, ama sizi haklı olduğuna ikna edebilirdi, çünkü ağzı çok iyi laf yapardı. Konuşmaya bayılır, nutuk çekmeden duramazdı. Mesela yemek masasının üstüne aynen şöyle sıçrar —”

Tam o sırada yanında oturan biri elini omzuna koyup kulağına bir şeyler fısıldayınca, birden konuşmayı kesti ve tekrar yerine oturdu.

“Bir de,” dedi fısıldamış olan adam, “topaç Boullard vardı. Ona topaç diyorum, çünkü bir topaca dönüştüğünü sanıyordu. Bunda çok da haksız sayılmazdı hani. Fırıl fırıl dönüşünü görseniz gülmekten yerlere yatardınız. Topuğunun üstünde, saat yönünde dönerdi -işte şöyle-”

Tam o anda, az önce kulağına bir şeyler fısıldamış olduğu arkadaşı kendisine aynı şeyi yaptı.

“Ama,” diye haykırdı yaşlı bir bayan avazı çıktığı kadar, “Mösyö Boullard deliydi; hem de budala bir deli. Tanrı aşkına söyleyin, insandan topaç olur muymuş hiç? Saçma. Oysa Madam Joyeuse, bildiğiniz gibi daha aklı başında bir insandı. Son derece mantıklı ve herkesin sevdiği biriydi. Uzun uzun düşündükten sonra, bir horoza dönüştüğüne karar vermişti. Ama son derece görgülü bir horozdu. Kanatlarını müthiş bir şekilde çırpardı - işte böyle -böyle — böyle — ötüşü de mükemmeldi! Ü-ürü-üüüüü! - Ü-ürü-üüüüü! - Ü-ürü-üüüüüüüüüüüüüüüüü!”

“Madam Joyeuse, rica ederim kendinize gelin!” diye araya girdi başhekim. Çok sinirlenmişti. “Ya bir hanımefendi gibi davranırsınız, ya da masayı terk edersiniz -seçim sizin."

Kadın (kendisine Madam Joyeuse diye hitap edilmesine çok şaşırmıştım; Madam Joyeuse hakkında bütün anlattıklarından sonra) kaşlarına dek kıpkırmızı kesildi. Çok utanmış gibiydi. Tek kelime etmeden başını öne eğdi, ama sonra sözü daha genç bir başka bayan aldı. Küçük konuk odasında tanıştığım o güzel kızdı bu!

“Ah, Madame Joyeuse sersemin tekiydi!" diye haykırdı. “Ama Eugenie Salsafette son derece aklı başında bir insandı. Çok güzel ve alçakgönüllü bir kızdı. Sıradan giyinme tarzının ahlaksızca olduğunu düşünürdü. Ona göre en güzeli giysilerin içine girmek değil, dışına çıkmaktı. Hem bu o kadar kolay ki. Tek yapmanız gereken işte şu - sonra da şu - ve sonra da şu - şu - şu -ve sonra da-”

“Aman Tanrım! Matmazel Salsafette!” diye haykırdı bir düzine kişi aynı anda. “Ne yapıyorsunuz? - Durun! - Yeter! - Nasıl yapıldığını anladık! "Durun! Durun!” Pek çok kişi çoktan ayağa fırlamış, Matmazel Salsafette’nin Medicealı Venüs gibi çırılçıplak kalmasını engellemeye çalışıyordu. O sırada şatonun ana binasında bir yerlerden çığlıklar ya da haykırışlar geldi. Bu haykırışlar epey sinirimi bozmuştu, ama masadaki diğer insanların haline gerçekten acımıştım. Hayatımda böylesine korkmuş insanlar görmemiştim. Hepsi ceset gibi bembeyaz kesildi. Sandalyelerinde büzülüp titremeye ve hızlı hızlı, anlaşılmaz şeyler söylemeye başladılar. Bir yandan da o sesi tekrar duymak için kulak kabartıyorlardı. Gerçekten de geldi -bu kez daha yüksek ve daha yakından. Üçüncü kez geldiğinde çok yüksekti. Ama dördüncüsünde hafiflemişti. Bunun üzerine masadakilerin neşesi yerine geldi ve sohbete devam ettiler. Ben ise o seslerin kaynağını sordum.

'‘Bagatelle,[8]” dedi Mösyö Maillard. “Böyle şeylere alışığız; pek aldırmayız. Deliler bazen hep birden yaygara koparır. Geceleri uluyan köpekler gibi, biri susarken diğeri başlar. Ama bazen hep birden bağırırken kaçmaya çalıştıkları da olur. O zaman işler biraz tehlikeli bir hal alır tabii.”

“Hastanede kaç deli var?"

“Şu anda on tane var.”

“Çoğu bayan herhalde?”

“Yo, hayır -hepsi de erkek. Hem de iriyarı adamlar.”

“Sahi mi! Oysa ben delilerin çoğunlukla kadın olduğunu sanırdım.” “Genellikle evet, ama her zaman değil. Kısa süre önce burada yirmi yedi hasta vardı. Bunların on sekizi kadındı. Ama son günlerde durum epey değişti, gördüğünüz gibi."

“Evet -epey değişti, gördüğünüz gibi," diye söze karıştı, az önce Matmazel Laplace’ın bacağını tekmelemiş olan adam.

“Evet -epey değişti, gördüğünüz gibi!” dedi masadakiler hep bir ağızdan. “Susun! Hepiniz dilinizi tutun!” dedi başhekim öfkeyle. Bunun üzerine herkes sus pus oldu ve bir dakika boyunca kimse konuşmadı. Bayanlardan biri ise Mösyö Maillard’ın emrini harfiyen yerine getirdi; dilini çıkardıktan sonra (epey uzundu) iki eliyle, yemeğin geri kalanı boyunca sıkıca tuttu.

“Peki şu az önce konuşan bayan," diye Mösyö Maillard’ın kulağına fısıldadım, “horoz gibi öten bayan -o, şey, herhalde zararsızdır- zararsızdır, değil mi?”

“Zararsız mı!” diye haykırdı başhekim büyük bir şaşkınlıkla. “Nasıl yani ne demek istiyorsunuz?"

“Sadece birkaç tahtası eksik, değil mi?” dedim kafama dokunarak. Sanırım -tehlikeli değildir, değil mi?’

“Mon Dieu! Neler söylüyorsunuz! O bahsettiğiniz bayan, Madam Joyeuse çok yakın dostumdur. Ama sonuçta bütün yaşlı kadınlar -bütün çok yaşlı kadınlar az çok tuhaftır!"

“Kesinlikle,” dedim - “kesinlikle - ve buradaki diğer bayanlar ve beyefendiler de-”

“Hepsi de dostlarım ve hastabakıcılardır,” diye sözümü kesti Mösyö Maillard, hauteur[9] ile dikilerek. “Çok yakın dostlarım ve yardımcılarımdır.”

“Ne! Hepsi mi?" diye sordum. “Kadınlar da mı?”

“Kesinlikle evet,” dedi - “kadınlar olmadan yapamazdık. Dünyanın en iyi deli hemşireleri kadınlardır. Kendilerine özgü bir tarzları vardır. Parlak gözlerinin etkisi müthiştir -tıpkı yılanların büyüleyen gözleri gibi.”

“Kesinlikle," dedim - “kesinlikle. Ama sanki biraz tuhaf davranıyorlar, değil mi? - Biraz garipler, değil mi? - Bana katılmıyor musunuz?”

“Tuhaf mı! - Garip mi! - Gerçekten böyle mi düşünüyorsunuz? Biz Güneyliler resmiyeti sevmeyiz. İçimizden geldiği gibi davranırız. Hayatın tadını çıkarırız, bilirsiniz-”

“Kesinlikle,” dedim - “kesinlikle.

“Ama bu Clos de Vougeot biraz sert tabii -biraz fazla sert- anlıyorsunuz, değil mi?"

“Kesinlikle,” dedim - “kesinlikle.” Bu arada mösyö; yanlış anlamadıysam o meşhur rahatlatma sisteminin yerine benimsediğiniz sistemin son derece katı olduğunu söylemiştiniz?”

“Kesinlikle hayır. Hastaları hapsetmek zorunda kalıyoruz tabii. Ama tedavi -yani ilaç tedavisi- hastaların hoşuna gidiyor.”

“Bu sistem de sizin icadınız mı peki?”

“Tam olarak değil. Bazı kısımlarını Profesör Katran’dan aldım. İsmini mutlaka duymuşsunuzdur. Yine bazı kısımlarını meşhur Telek’e borçluyum. Sanırım onunla yakın arkadaşsınız."

“Utanarak itiraf ediyorum ki," dedim, “maalesef ikisinin de adını ilk kez duyuyorum.”

“Ulu Tanrım!" diye haykırdı başhekim, birden sandalyesini geriye çekip kollarını havaya kaldırarak. “Yanlış duydum herhalde! Alim Doktor Katran’ın ya da meşhur Profesör Telek'in ismini duymamış olamazsınız!"

“Ne yazık ki, cehaletimi açığa vurmak zorundayım,” diye karşılık verdim, “ama gerçek her şeyden önemlidir. Yine de bu hiç şüphesiz değerli insanların eserlerini okumamış olmaktan utanç duyuyorum. Yazdıklarını ilk fırsatta bulup dikkatle okuyacağım. Mösyö Maillard beni -itiraf etmeliyim ki- beni gerçekten kendimden utandırdınız!”

Gerçeği söylüyordum.

“Daha fazla konuşmayın, dostum,” dedi, şefkatle elimi sıkarak. “Haydi birer bardak Sauterne içelim.”

İçtik. Masadakiler de bizim gibi yaptı. Konuşuyor - şakalaşıyor - gülüyor - binlerce tuhaflık yapıyorlardı - kemanlar çalıyor - davul gümbürdüyor -trombonlar Phalaris’in tunç boğaları gibi böğürüyordu — insanlar şarap içtikçe iyice çığrından çıkıyordu. Sonunda ortalık in petto[10] bir cehenneme döndü. Bu arada Mösyö Maillard ile ben, Sauterne ve

Vougeot içerek ve bağırarak konuşmayı sürdürüyorduk. Niagara Şelalesi'nin dibindeki bir balık nasıl sesini duyuramazsa, o salonda da bağırmayan birinin sesini duyurma şansı yoktu.

"İyi ama," diye bağırdım kulağının dibinde, "yemekten önce eski rahatlatma sisteminin tehlikelerinden bahsetmiştiniz. Ne gibi tehlikeler mesela?"

"Evet," diye karşılık verdi, "bazen büyük tehlikelerle karşı karşıya kalıyorduk. Delilerin sağı solu belli olmaz. Bence (ki Doktor Katran ile Profesör Telek de aynı kanıdalar) delileri asla serbest bırakmamak gerekir. Bir deli bir süreliğine 'rahatlatılabilir', ama eninde sonunda tekrar azar. Üstelik cin gibidir. Bir planı varsa, gizlemeyi çok iyi becerir. Hem öyle güzel akıllı taklidi yapar ki bu, zihin üstünde çalışan metafizikçilerin çözmeye çalıştığı en büyük problemlerden biridir. Aslında bir deli büsbütün akıllı gibi görünüyorsa, ona deli ceketi giydirmenin vakti gelmiş, demektir."

"Ama bahsettiğiniz o tehlike -bu hastaneyi yönetirken- delileri başıboş bırakmanın tehlikeli olduğunu kanıtlayan bir olay yaşadınız mı?"

"Burada mı? - Ben mi? - Evet, kesinlikle evet. Mesela: - Kısa süre önce bu hastanede çok tuhaf bir olay oldu. Bildiğiniz gibi o sırada 'rahatlatma sistemi'ni uyguluyorduk. Bu yüzden hastalar ortalıkta geziniyordu. Öyle aklı başında davranıyorlardı ki -şeytani bir plan kurdukları belliydi. Gerçekten de bir sabah hastabakıcıların ellerini kollarını bağlayıp onları hücrelere tıktılar. Sonra da sanki kendileri hastabakıcıymış, hastabakıcılar da deliymiş gibi davranmaya başladılar."

"Demeyin! Hayatımda böyle tuhaf şey duymadım!"

"Aslında bütün bunlar salağın tekinin başının altından çıktı. O da deliydi. Deliliğin tedavisinde gelmiş geçmiş en iyi sistemi icat ettiğine inanıyordu. İcadını denemek istiyordu herhalde -bu yüzden hastaların geri kalanını isyana teşvik etti."

"Başarılı oldu mu peki?"

"Hem de nasıl. Hastabakıcılarla deliler göz açıp kapayıncaya kadar yer değiştirdi. Bu kadarla da kalmadı -çünkü eskiden deliler serbestti, ama bu kez hastabakıcılar hücrelere kapatılmıştı. Üstelik ne yazık ki, onlara oldukça laubali davranılıyordu."

“Ama herhalde kısa süre sonra karşı bir devrim yapılmıştır. İşler o şekilde fazla yürüyemezdi. Civarda oturanlar -hastaneyi ziyarete gelenler- durumu anlayıp polise haber vermiştir mutlaka.”

“Yanılıyorsunuz. Asilerin başı tilki gibi kurnazdı. Hastaneye ziyaretçi kabul etmiyordu - tek bir istisna dışında. Bir gün hastaneye çok aptal bir delikanlı geldi. Ondan korkması için sebep yoktu. İçeri girmesine izin verdi - sırf değişiklik olsun — biraz eğlence çıksın diye. Onunla yeterince eğlendikten sonra yoluna gönderdi.”

“İyi ama, bu delilerin hakimiyeti ne kadar sürdü?"

“Vallahi epey sürdü -en az bir ay— tam olarak bilemiyorum. Bu arada deliler vur patlasın çal oynasın yaşadı. Üstlerindeki pejmürde giysileri çıkarıp personelin giysilerini giyerek takılarını taktılar. Şatonun mahzenleri şarap doluydu. Deliler şaraba düşkündü. Hayatın tadını çıkarmayı kesinlikle biliyorlardı.”

“Peki ya tedavi -asilerin liderinin kullandığı tedavi yöntemi neydi?”

“Deliler her zaman aptal değildir. Bence onun sistemi öncekinden çok daha iyiydi. Gerçekten mükemmel bir sistemdi - basit ve etkiliydi - sorunsuzdu - aslında harikaydı - ve-”

Tam o sırada hastabakıcının sözü başka haykırışlarla kesildi. Bunlar az önce duyduklarımız gibiydi. Ama sanki bu kez daha yakından geliyorlardı.

“Aman Tanrım!” diye haykırdım. “Deliler kaçmış olmalı!”

“Korkarım haklısınız,” diye karşılık verdi Mösyö Maillard. Beti benzi atmıştı. Daha sözünü yeni bitirmişti ki, pencerelerin altından bağrışmalar ve küfürler geldi. Hemen ardından da dışarıdaki birileri salona girmeye çalıştı.

Kapıya balyozla vuruluyor, kepenkler müthiş bir şiddetle sarsılıp yerinden çıkarılıyordu.

Müthiş bir kargaşa koptu. Mösyö Maillard'ın büfenin altına girdiğini görünce afalladım. Daha cesur davranacağını sanmıştım. Orkestradaki çalgıcılar (son on beş dakikadır hiçbir şey çalamayacak kadar sarhoş olmuşlardı) birden aletlerini kapıp ayağa fırladılar ve “Yankee Doodle”ı çalmaya başladılar. Bu şarkıyı bütün o hengame boyunca belki akortsuz da olsa, insanüstü bir enerjiyle çaldılar.

Bu arada, şişe ve bardaklarla dolu yemek masasının üstüne biri fırlamıştı. Az önce aynı şeyi yapması güçlükle de olsa engellenen adamdı bu. Oraya çıkar çıkmaz nutuk çekmeye başladı. Sözleri bilgeceydi şüphesiz. Aynı anda, topaçlığa meyilli adam da kollarını gövdesine doksan derecelik açıyla açıp salonda müthiş bir enerjiyle fır fır dönmeye başladı. Gerçekten de bir topaca benziyordu. Önüne çıkanı deviriyordu. Bu arada patlama ve fışırtı sesleri duyunca, bu seslerin yemek sırasında şampanya şişesi rolü yapmış olan adamdan geldiğini anladım. Kurbağa-adam da, sanki ruhunun kurtuluşu buna bağlıymışçasına vıraklıyordu. Bir eşek anırtısı ise tüm diğer sesleri bastırıyordu. Eski dostum Madam Joyeuse'un hali ise içler acısıydı. Afallamış gibiydi. Bir köşeye çekilmiş, avazı çıktığı kadar "Ü-ürü-üüüüüü!" diye bağırıyordu.

Ve sonunda -o dramın en korkunç anı geldi. İçeridekiler dışarıdakilere direnmek için bağırıp çağırmaktan ve horoz gibi ötmekten başka bir şey yapmayınca, on pencere birden neredeyse aynı anda kırıldı. İçeri Ümit Burnu'nda yaşayan türden şempanzelerden, orangutanlardan ve iri kara şebeklerden oluşma bir ordunun daldığını görünce hayatım boyunca unutamayacağım bir hayret ve korku anı yaşadım. Aramıza péle-méle,[11] dövüşerek, tepinerek, tırmalayarak ve uluyarak daldılar.

Korkunç bir dayak yedim -sonra bir kanepenin altına yuvarlanıp orada hareketsiz kalakaldım. Ama orada on beş dakika kadar yatıp olup bitenleri dinledikten sonra, işin aslını sonunda öğrendim. Meğer Mösyö Maillard arkadaşlarını isyana teşvik eden delinin yaptıklarını anlatırken aslında kendisinden bahsediyormuş. Kendisi iki üç sene önce gerçekten de hastanenin başhekimiymiş, ama zamanla delirince hastaların arasına katılmış. Anlaşılan beni onunla tanıştıran yol arkadaşım bundan habersizmiş. On kişi kadar olan hastabakıcılar gafil avlanmış. Onları önce katrana bulamış, sonra da üstlerine telekler yapıştırmışlar. Ardından da yeraltındaki hücrelere atmışlar. Orada bir aydan fazla süre hapis kalmışlar. Bu arada yüce gönüllü Mösyö Maillard sadece onları sürekli katrana bulayıp üstlerine telek yapıştırmakla kalmamış ('sistemi' buymuş meğer), ekmek ve bol bol su da vermiş. Aslında her gün üstlerine su sıkılıyormuş. Sonunda hastabakıcılardan biri bir lağım borusundan kaçıp diğerlerini kurtarmış.

Şimdi şatoda tekrar "rahatlatma sistemi", bir takım önemli değişikliklerle uygulanıyor. Ama Mösyö Maillard'a katılmadan

edemiyorum: Onun "tedavisi” gerçekten de mükemmeldi. Tıpkı kendisinin de haklı olarak söylediği gibi “basit ve etkiliydi - sorunsuzdu - kesinlikle sorunsuz."

Ekleyeceğim son bir şey var. Avrupa’daki bütün büyük kütüphanelere bakmama karşın, Dr. Katran ile Prof. Telek'in kitaplarını henüz bulabilmiş değilim.

Notlar

[1] Manukta, bir önermenin saçmalığını onu uç noktasına vardırarak gösterme tekniği.

[2] Yemek salonu.

[3] İncil'de, Anak Oğulları güney Filistin'de yaşayan dev ırkıydı.

[4] Hiçbir şeye şaşmamakta.

[5] “Korkunç, biçimsiz, dev ve gözsüz canavar." Virgil’den.

[6] Chat Fransızcada kedi anlamına gelmektedir. Fransızca adın parodisi yapılarak İngilizce "cat" (kedi) ve "rabbit" (tavşan) sözcükleri kullanılmaktadır.

[7] Hin oğlu hin.

[8] Önemi yok.

[9] Mağrurca.

[10] "Göğün içinde gizil”. Roma Katolik Kilisesi’ndeki, piskopos ya da aidatlı olmayan kardinaller için kullanılan bir terim.

[11] Karmakarışık bir halde.

Şehrazat'ın 1002. Masalı

Gerçek kurgudan daha tuhaftır. - ATASÖZÜ.

Son günlerde Doğu üstüne araştırma yaparken Tellmenow İsitsöornot[1] adlı kitaba başvurmam gerekti. Bu kitap (tıpkı Simeon Jochaides'in Zohar'ı gibi) Avrupa'da bile pek bilinmez ve yanılmıyorsam hiçbir Amerikan yazarı tarafından da alıntılanmamıştır -belki "Amerikan Edebiyatı'ndaki Tuhaflıklar"ın yazarını saymazsak-. Dediğim gibi, bu son derece ilginç kitabın sayfalarını karıştırırken şaşırtıcı bir şey keşfettim. Meğer "1001 Gece Masalları"ndaki vezirin kızı Şehrazat'ın sonunu bütün dünya yanlış biliyormuş. "1001 Gece Masalları"nda anlatılan dinouement tamamen yanlış olmasa da, en azından sadece bir noktaya kadar anlatıldığı için eksik.

Bu ilginç konunun ayrıntılarını öğrenmek isteyen okuyuculara "Isitsoor-not"ı tavsiye ederim. Ama bu arada orada keşfettiklerimin bir özetini vermek istiyorum.

Bilindiği gibi, masalların yaygın versiyonunda kraliçesini haklı olarak kıskanan bir hükümdar onu öldürmekle kalmaz, aynı zamanda da sakalı ve peygamberi adına bir yemin eder: Her gece ülkesinin en güzel bakiresiyle evlenecek, ertesi sabah da onu cellada teslim edecektir.

Bu yeminini yıllarca, tutarlı ve son derece sağduyulu bir adamın dinsel titizliği ve yöntemliliğiyle harfiyen uyguladıktan sonra, bir ikindi vakti başveziri tarafından rahatsız edilir (şüphesiz ibadet ederken). Vezirin kızının aklına bir fikir gelmiştir.

Kızın adı Şehrazat'tır ve aklına gelen fikir şudur: Ya ülkedeki güzellerin kıyımına bir son verecek ya da tüm dişi kahramanlara yaraşır şekilde bu uğurda can verecektir.

Böylece, o sene artık yıl olmamasına karşın (ki bu fedakarlığını daha da övgüye değer kılar) Şehrazat babası başveziri krala kızıyla evlenmesini

teklif etmeye ikna eder. Kral bunu hemen kabul eder (her halükarda bunu zaten epeydir istemekte, ama vezirden çekindiği için ertelemektedir). Ama bir yandan da başvezirin kızı da olsa ona ayrıcalık tanımayacağını, yemininden veya ayrıcalıklarından bir gıdım taviz vermeyeceğini açıkça söyler. Yani güzel Şehrazat kralla evlenmekte ısrar ettiğinde ve sonunda bunu yaptığında (babasının verdiği, bunu yapmaması yolundaki son derece bilgece tavsiyeye karşın), o güzel kara gözleri, vakanın doğasının elverdiği ölçüde, tamamen açıktı.

Ancak siyasete düşkün bu genç kızın (Machiavelli okumuştu şüphesiz) küçük, dahice bir planı vardır. Düğün gecesi bir bahaneyle (neydi unuttum) kız kardeşini de gerdek odasına aldırır ve yatağa yakın bir kanepede yatırır. Böylece konuşabileceklerdir. Şafağın sökmesine az kala kocasını, hükümdarı uyandırır (hükümdar ertesi gün boynunu kırdıracak da olsa, ona karşı kötü niyet beslememektedir) -dediğim gibi, onu uyandırmayı başarır (her ne kadar hükümdar vicdanı rahat ve sindirim sistemi sağlıklı olduğundan derin bir uykuya dalmışsa da). Kız kardeşine (tabii ki fısıltıyla) anlattığı bir öykü (sanırım bir fare ve bir kara kediyle ilgiliydi) hükümdarın çok ilgisini çeker. Şafak söktüğünde öykü yarım kalmıştır. Şehrazat öyküsünü bitiremez, çünkü gidip kementle boğulmasının vakti gelmiştir -bu asılmaktan daha iyi olmasa da, çok daha kibarcadır.

Ama ne yazık ki, kralın merakı katı dinsel ilkelerine baskın çıkar. Böylece yemininin yerine getirilmesini bir geceliğine, ertesi sabaha dek erteler. O gece kara kedi (kara kediydi sanırım) ile farenin öyküsünün sonunu dinlemeyi ümit etmektedir.

Ama gece olunca Şehrazat sadece kara kedi ile farenin öyküsünü bitirmekle kalmaz (fare mavidir), yeni bir öyküye de başlar. Bu öykü (yanılmıyorsam) çivit mavisi bir anahtarla kurulan zemberekli, pembe (ve yeşil kanatlı) bir atla ilgilidir. Bu öykü kralın daha da fazla ilgisini çeker. Bu yüzden yine öykü bitmeden sabah olunca (kraliçe kementle boğulmadan önce öyküsünü bitirmek için elinden geleni yapsa da), bu kez de o töreni yirmi dört saat daha ertelemekten başka çare kalmamıştır. Ertesi gece de benzer bir kaza olur ve benzer bir sonuç doğurur. Bu, sonraki ve ondan sonraki gecelerde de tekrarlanır. Böylece kral yeminini bin bir gece boyunca tutamayınca ya unutur, ya dinsel yollardan geri aldırır, ya da (ki bu en mümkünü gibi görünüyor) çiğner ve itiraflarını dinleyen din adamının kafasını kırar. Her halükarda Havva’nın doğrudan torunu olan Şehrazat,

belki de onun Cennet bahçesindeki laf dolu yedi sepetinin mirasçısı olmuştur. Kazanır ve böylece ülkenin güzel genç kızları kurtulur.

Şimdi, bu şüphesiz oldukça mantıklı ve hoş bir son (elimizdeki belgelere göre öykü böyle bitiyor) -ama ne yazık ki, pek çok hoş şey gibi, hoş ama gerçekdışı. Bu hatayı düzeltebilme fırsatını yakalamamı “Isitsöornot”a borçluyum. Bir Fransız atasözü şöyle der: “Le mieux est l’ennemi du bien.[2] Şehrazat’a laf dolu yedi sepetin miras kalmasından bahsederken belki şunu da eklemeliydim: Muhtemelen bunları faize verip sepetlerin sayısını yetmiş yediye çıkarmıştı.

“Sevgili kız kardeşim,” dedi Şehrazat bin ikinci gecede [bu noktada “Isitsöomot”tan harfiyen alıntı yapıyorum], “sevgili kız kardeşim, o küçük boğulma sorununu hallettiğimize, o korkunç yemin de bozulduğuna göre, sana ve krala (kral da amma horluyor -bir beyefendinin asla yapmayacağı bir şey) gemici Sinbat’ın maceralarının sonunu anlatmadığım için üzülüyorum. Bu adamın anlatmadığım ve diğerlerinden çok daha ilginç pek çok macerası var. Ama ne yalan söyleyeyim, ondan bahsettiğim gece biraz uykum vardı, bu yüzden öyküyü kısa kesmiştim. Umarım Allah beni bu ihmalkarlığımdan dolayı affeder. Ama yine de bu kusurumu telafi etmek için geç kalmış değilim. Şimdi krala bir iki çimdik atıp onu uyandıracağım. Böylece o korkunç sesleri çıkarmayı keser. Sonra da sana bu son derece ilginç öykünün devamını anlatacağım (isterse kral da dinleyebilir).”

“Isitsöomot”da yazdığına göre, Şehrazat’ın kız kardeşi pek ilgilenmiş gibi görünmüyordu. Ama kral yeterince çimdik yedikten sonra sonunda horlamayı kesti ve en sonunda “Hımm!” ve “Hoo!” diyerek (bunlar kuşkusuz Arapçadır) dinlemeye başladığını ve artık horlamamak için elinden geleni yapacağını ifade ettikten sonra -Şehrazat gemici Sinbat’ın maceralarına kaldığı yerden devam etti.

“‘Sonunda yaşlanınca,’ [Şehrazat Sinbat’ın ağzından konuşuyordu] -'sonunda yaşlanınca, evimde yıllarca dinlendikten sonra, tekrar yabancı diyarları gezmek istedim. Bir gün, aileme niyetimden hiç bahsetmeden, yükte hafif ve pahada ağır mallarımı toplayıp bir hamala taşıtarak sahile gittim ve beni henüz görmemiş olduğum bir ülkeye götürebilecek bir geminin geçmesini beklemeye koyuldum.

“'Bohçaları kumsala koyduktan sonra ağaçların altına oturduk. Bir geminin geçmesini bekliyorduk, ama saatlerce tek bir gemi bile göremedik.

Sonunda sanki tuhaf bir vızıltı ya da uğultu duymaya başladım. Hamal biraz kulak kabarttıktan sonra bu sesi kendisinin de duyduğunu söyledi. Ses giderek yükseliyordu, bu yüzden onu çıkaran her neyse, yaklaştığını anlıyorduk. Nihayet ufukta siyah bir nokta belirdi. Hızla yaklaşıyordu. Böylece sonunda onun dev bir canavar olduğunu gördük. Gövdesinin büyük bir kısmı su üstünde yüzüyordu. İnanılmaz bir hızla üstümüze doğru geliyordu. Göğsüyle denizi yararak dev, köpüklü dalgalar oluşturuyordu. Denizde geçtiği her yeri aydınlatıyor, ardında ufka kadar uzanan upuzun bir ateş hattı bırakıyordu.

““Yaratık yaklaştıkça onu iyice görebilmeye başladık. Üç dört uzun ağaç boyundaydı. Genişliği sarayınızdaki büyük toplantı salonununki kadardı, ey Halifelerin en yücesi ve cömerti. Sıradan balıklarınkine benzemeyen gövdesi kaya gibi sertti ve su üstündeki kısmı, onu tamamen çevreleyen dar ve kan kırmızısı bir şerit dışında kapkaraydı. Canavar dalgalarla birlikte yükselip alçaldıkça sualtındaki karnını görebiliyorduk. Karnı sisli havadaki ayın renginde metal pullarla tamamen kaplıydı. Arkası düz ve beyaza yakındı. Buradan yukarı altı diken çıkıyordu. Bunlar gövdesinin yaklaşık yarısı kadardı.

“Görebildiğimiz kadarıyla, bu korkunç yaratığın ağzı yoktu. Ama sanki bu kusuru telafi edercesine, en az seksen gözü vardı. Bunlar yeşil yusufçuğunkiler gibi yuvalarından fırlamış, iki sıra halinde, birbirlerine ve o kan kırmızısı şeride paralel olarak gövdeyi tamamen sarmışlardı. O şerit bir kaşa benziyordu. Bu korkunç gözlerden iki üç tanesi diğerlerinden çok daha büyüktü ve saf altına benziyordu.

“‘Söylediğim gibi, bu yaratık müthiş bir hızla üstümüze doğru geliyordu.

Ama büyü marifetiyle hareket ediyor olsa gerekti -zira ne balıklarınki gibi yüzgeçleri, ne ördeklerinki gibi perdeli ayaklan, ne de gemilerinki gibi rüzgara kapılıp giden, denizkabuğunu andıran yelkenleri vardı. Denizyılanları gibi kıvrıla kıvrıla da ilerlemiyordu. Başı ile kuyruğunun şekli birbirinin aynıydı, ama kuyruğun yakınında iki küçük burun deliği vardı. Canavar buradan müthiş bir güçle soluyor ve kulak tırmalayıcı çığlıklar atıyordu.

“‘Bu iğrenç yaratığı görünce büyük bir dehşete kapıldık; ama sırtında insan boyunda ve insana benzer bir sürü yaratık olduğunu görünce daha da

şaşırdık. Lâkin bunların üstünde biz insanlar gibi giysiler yoktu. Giysiye benzeyen, ama derilerine yapışmış, zavallıları gülünç gösteren ve hiç kuşkusuz hareketlerini kısıtlayıp onlara büyük acı veren çirkin, rahatsız örtüler (hiç şüphesiz doğaldılar) vardı. Başlarının tepesinde dörtgen kutular vardı. İlk başta bunları sarık niyetine kullandıklarını düşündüm, ama kısa süre sonra son derece ağır ve sert olduklarını keşfettim. Bu yüzden o hayvanların başlarını korudukları ve ağırlıkları sayesinde omuzlarının üstünde tuttukları sonucuna vardım. Yaratıkların boyunlarına köpeklere taktığımız türden kara tasmalar geçirilmişti (kölelik işaretiydi şüphesiz). Ama köpek tasmasından çok daha geniş ve kalındılar, bu yüzden o zavallı yaratıklar başlarını ancak gövdeleriyle birlikte çevirebiliyordu. Bu yüzden de sürekli burunlarına bakmak zorundaydılar -korkunç olmasa da şaşırtıcı bir görüntüydü bu. Burunları sürekli havadaydı.

"'Canavar üstünde durduğumuz sahile yaklaşınca birden gözlerinden birini faltaşı gibi açtı ve içinden müthiş bir parıltı yayıldı. Buna yoğun bir duman bulutu ve ancak gök gürültüsüyle kıyaslayabileceğim bir ses eşlik etti. Duman dağılınca o tuhaf hayvansı insanlardan birinin dev yaratığın kafasına yakın bir yerde, elinde bir borazanla durduğunu gördük. Bunu ağzına götürerek bize yüksek, sert ve nahoş bir tonla seslenmeye başladı. Sesi burnundan çıkmasa bir tür insan diliyle konuştuğunu sanabilirdik.

'"Bize hitap ettiği belliydi. Ne dediğini anlamadığımdan nasıl karşılık vereceğimi bilemedim. Bu yüzden korkudan bayılmak üzere olan hamala döndüm ve ona bu yaratık hakkındaki fikrini sordum. Acaba nasıl bir tür canavardı, ne istiyordu ve sıranda gezinen o yaratıklar neyin nesiydi? Tir tir titreyen hamal elinden geldiğince yanıtladı. Bu deniz yaratığından bahsedildiğini bir kez işitmişti: Zalim bir iblis olduğu söyleniyordu. Bağırsaklarında kükürt, kanında alev vardı. İnsanlara kötülük yapsın diye cinler tarafından yaratılmıştı. Sırtındaki yaratıklar ise kedi ve köpeklerde görülen türden asalak haşerelerdi. Bit ve pirelerden daha büyük ve tehlikeliydiler o kadar. Ayrıca bu haşereler her ne kadar zararlı da olsa, aynı zamanda işe de yarıyorlardı - çünkü o canavarı sürekli ısırıp, sokup durduklarından hayvana rahat vermiyor, böylece onu öfkelendirerek, kükreyerek kötülükler yapmasını ve bu şekilde kötü cinlerin fesat planlarını yerine getirmesini sağlıyorlardı.

"'Bunları duyunca hemen kaçmaya karar verdim. Arkama bile bakmadan tepelere doğu koşmaya başladım. Hamal da benim kadar hızlı,

ama neredeyse zıt yönde koşuyordu. Böylece sonunda eşyalarımla birlikte gözden kayboldu. Onlara gözü gibi baktığına eminim -gerçi çok da emin değilim, çünkü onu bir daha görmedim.

“'O insan-haşereler kayıklarla sahile inip peşime düşmüştü. Beni kısa sürede yakaladılar. Ellerimle ayaklarımı bağlayıp canavara götürdüler. Canavar ben sırtına yüklenir yüklenmez hemen tekrar denize açıldı.

“‘Rahat yuvamı bırakıp böyle tehlikeli bir maceraya atılmakla gösterdiğim aptallıktan artık bin pişmandım. Ama son pişmanlık fayda etmediğinden, içinde bulunduğum durumu en iyi şekilde değerlendirmeye karar verdim. Borazanlı insan-hayvan, diğerlerinin lideri gibiydi. Onun gözüne girmeye çalıştım. Bunda öyle başarılı oldum ki, birkaç gün içinde bana ısındı ve benden hoşnut olduğunu sık sık belli etmeye başladı. Sonunda kendisinin küstahça ‘lisanı’ olarak adlandırdığı şeyi bana az çok öğretmeye bile çalıştı. Böylece sonunda onunla rahatça konuşabilmeye başladım ve ona dünyayı görmeyi ne kadar istediğimi anlattım.

“'Gak guk guguk, guguk da guk, homur humur, tıs, fıs, as; dedi bana bir akşam yemekten sonra -ama lütfen beni bağışlayın Majesteleri. Cock-neighlerin[3] (bu insan-hayvanlara verilen isim buydu; sanırım dilleri horoz ötüşüyle at kişnemesini bağdaştırdığı için) dilini bilmediğinizi unuttum. İzninizle tercüme edeyim. 'Gak guk vs.’ şu anlama gelir: ‘Sevgili Sinbat, bence sen harika bir insansın. Biz dünyanın çevresinde tur atıyoruz. Madem dünyayı görmeye bu kadar heveslisin, ben de bu hayvanın sırtında bedava gezmene izin vereceğim.’”

“Isitsöornot”a göre, Leydi Şehrazat buraya gelince kral soldan sağa dönüp şöyle dedi:

“Kraliçem, bana Sinbat’ın bu maceralarını daha önce anlatmamış olmana çok şaşırdım. Bence bunlar gerçekten çok ilginç ve tuhaf şeyler.”

Kitaba göre kral bunu söyledikten sonra güzel Şehrazat öyküyü anlatmaya devam etti:

“Sinbat Halife’ye öyküsünü anlatmaya devam etti: ‘İnsan-hayvana bu iyiliği için teşekkür ettim. Canavarın sırtında bulunmaya kısa sürede alıştım. Okyanusta müthiş bir hızla ilerliyordu. Bu arada dünyanın o bölümünde okyanusun yüzeyi düz değil, nar gibi yuvarlaktır. Bu yüzden sürekli ya yukarı çıkıyor ya da aşağı iniyorduk.’"

“Bu gerçekten de çok tuhaf,” diye araya girdi kral.

“Ama doğru,” diye karşılık verdi Şehrazat.

“Bilemiyorum,” dedi kral, “ama lütfen devam et."

“Tabii," dedi kraliçe. “Sinbat Halife’ye anlatmaya devam etti: ‘O hayvan söylediğim gibi ine çıka yüzerek ilerlemeyi sürdürdü. Sonunda karşımıza bir ada çıktı. Çevresi yüzlerce kilometre uzunluğunda olmasına karşın denizin ortasında, tırtıla benzeyen bir sürü küçük yaratık tarafından inşa edilmişti.’”[4]

“Hımm!" dedi kral.

“‘O adadan ayrıldıktan sonra,’ dedi Sinbat - (Şehrazat kocasının bu terbiyesizliğine kulak asmamıştı) - ‘o adadan ayrıldıktan sonra karşımıza bir başka ada çıktı. Bunun ağaçları taştandı ve öyle serttiler ki, en sağlam baltaları bile parçalıyorlardı.’”[5]

“Hımm!” dedi kral yine. Ama Şehrazat aldırmayıp Sinbat’ın ağzından anlatmaya devam etti:

“‘Bu sonuncu adadan sonra karşımıza bir başka diyar çıktı. Burada yerin içine elli altmış kilometre kadar inen bir mağara vardı. Bu mağaranın içinde Şam ve Bağdat’takilerden çok daha büyük, görkemli ve fazla sayıda saray vardı. Bu sarayların tepesinden elmasa benzeyen, ama insandan daha büyük olan sayısız mücevher sarkıyordu. Kulelerle piramitlerin ve tapınakların arasındaki sokaklarda abanoz gibi kara, dev nehirler akıyor; bunlar gözsüz balıklarla dolup taşıyordu.”’[6]

“Hımm!” dedi kral.

‘“Denizde biraz daha ilerleyince karşımıza yüksek bir dağ çıktı. Eteklerinden sıvı metal nehirleri akıyordu. Bunların bazıları'on sekiz kilometre genişliğinde ve doksan kilometre uzunlugundaydı.[7] Dağın zirvesindeki bir delikten ise öyle yoğun duman bulutlan çıkıyordu ki, gökyüzünde güneş tamamen görünmez olmuştu ve ortalık en karanlık geceden daha karanlıktı. Bu yüzden, dağdan iki yüz yirmi beş kilometre uzaktayken bile, en beyaz nesneleri dahi, ne kadar dikkatli baksak da göremiyorduk.’”[8] “Hımm!” dedi kral.

“‘Canavar bu sahilden ayrıldıktan sonra yoluna devam etti. Sonunda karşımıza öyle bir diyar çıktı ki, burada her şey tersine dönmüş gibiydi

-çünkü büyük bir gölün dibinde, su yüzeyinin otuz metre kadar altında yaprak vermiş iri ve gür ağaçlarla dolu bir orman vardı.’”[9]

“Hoo!" dedi kral.

“‘Birkaç yüz kilometre daha ilerledikten sonra öyle bir iklime geldik ki; bizim atmosferimiz nasıl tüyleri taşıyabilirse, oradaki atmosfer de demiri ya da çeliği taşıyabilecek kadar yoğundu.’”[10]

“Yok canım,” dedi kral.

“‘Yine aynı yönde ilerlemeyi sürdürünce karşımıza dünyanın en muhteşem manzarası çıktı. Burada görkemli bir nehir binlerce kilometre boyunca kıvrılarak akıyordu. Son derece derindi ve suları kehribardan bile daha saydamdı. Genişliği dört buçuk ila dokuz kilometre arasında değişiyordu. Her iki taraftaki dik kıyıları üç yüz elli metre yüksekliğindeydi. Bunlar dört mevsim çiçek açan ağaçlar ve sürekli nefis kokular yayan çiçeklerle kaplıydı. Böylece arazi muhteşem bir bahçeye benziyordu. Ama bu büyüleyici diyarın ismi Dehşet Krallığı idi ve buraya adım atan ölürdü.’”[11]

“Hıh!” dedi kral.

‘“Bu krallıktan alelacele ayrıldık. Günler sonra karşımıza bir başka ülke çıktı. Burada başlarında tırpana benzer boynuzları olan binlerce canavar görünce şaşırdık. Bu iğrenç hayvanlar kendilerine toprakta huni şeklinde dev çukurlar kazıyordu. Bunların yanlarına öyle bir şekilde kayalar diziyorlardı ki, bu kayalara basan diğer hayvanlar çökmelerine yol açıyor ve o canavarların açtığı çukurlara düşüyorlardı. Burada hemen kanları içildikten sonra leşleri horgörüyle o ölüm çukurlarından çok uzağa götürülüp atılıyordu.’"[12]

“Pöh!" dedi kral.

“‘Yolculuğumuzu sürdürdük. Sonunda karşımıza yerde değil havada yetişen bitkiler çıktı.[13] Başka bitkiler de gördük; bunlar diğer bitkilerin içinden çıkıyordu.[14] Yine bazıları canlı hayvanların gövdelerinden besleniyordu.[15]

“‘Bazıları yanar gibi ışık saçıyordu.[16] Bazıları ise rahatça ortalıkta geziniyordu.[17] Daha da tuhafı, bazı çiçekler soluk alıp veriyor ve uzuvlarını oynatabiliyordu; üstelik tıpkı insanlar gibi diğer yaratıkları esir

etmeye düşkündüler ve onları belirli görevleri yerine getirene kadar tek başlarına korkunç hücrelere hapsediyorlardı.’”[18] “Saçma!” dedi kral.

“‘Buradan da ayrıldıktan kısa süre sonra karşımıza bir başka diyar çıktı. Buradaki anlar ve kuşlar öyle dahi ve alim matematikçilerdi ki, imparatorluğun bilgelerine her gün geometri bilimi konusunda talimatlar veriyorlardı. Kral çok zor iki problemin çözümü için bir ödül koymuştu. Bunlar hemen çözüldü -birini anlar, diğerini kuşlar çözdü. Ama kral çözümleri gizli tuttu. Anlarla kuşların hemen bulduğu yanıtlara matematikçiler ancak yıllar sonra, büyük çabalar sarf ettikten, araştırmalar yapıp sayısız kitaplar yazdıktan sonra ulaşabildi.’”[19]

“Hadi ordan!” dedi kral.

“‘Bu imparatorluktan yeni ayrılmıştık ki, karşımıza bir yenisi çıktı. Bunun sahillerinde, tepemizde bir buçuk kilometre genişliğinde ve üç yüz altmış kilometre uzunluğunda bir kuş sürüsü uçuyordu. Bu yüzden, dakikada bir buçuk kilometrelik hızla uçmalarına karşın, sürünün tamamının tepemizden geçmesi tam dört saat aldı -bu sürüde milyonlarca kuş vardı.’”[20]

“Hadi canım sen de!” dedi kral.

“‘Bizi çok rahatsız eden bu kuşlardan yeni kurtulmuştuk ki, karşımıza çıkan başka tür bir kuş bizi dehşete düşürdü. Daha önceki yolculuklarımda gördüğümden çok daha büyük bir anka kuşuydu bu. Sarayınızın en büyük kubbesinden bile büyüktü, ey en yüce Halife. Görebildiğimiz kadarıyla bu korkunç kuşun kafası yoktu. Tamamen gövdeden oluşuyordu. Bu gövde son derece şişman ve yuvarlaktı. Yumuşak görünüyordu. Gergin ve parlaktı. Rengarenk şeritlerle bezeliydi. Canavar pençelerinin arasına bir ev almış, yukarılardaki yuvasına götürüyordu. Bu evin içindeki insanları görebiliyorduk. Herhalde kendilerini bekleyen korkunç son karşısında dehşete kapılmışlardı. Kuşu korkutup evi bırakmasını sağlamak için bütün gücümüzle bağırdık. Ama sadece sanki öfkelenmiş gibi soludu ve üstümüze ağır bir torba attı. Bunun içi kum doluydu.’”

“Olmaz öyle şey!" dedi kral.

“‘Bu maceradan hemen sonra karşımıza dev bir kıta çıktı. Dört yüz boynuzlu, gök mavisi bir ineğin sırtında duruyordu.”’[21]

“Buna inanırım işte,” dedi kral. “Bir kitapta böyle bir şey okumuştum.” “‘Bu kıtanın hemen altından (ineğin ayaklarının arasından) geçtikten sonra karşımıza muhteşem bir diyar çıktı, İnsan-hayvan burasının vatanı olduğunu ve orada kendisi gibi yaratıkların yaşadığını söyledi. Bu ona daha çok saygı duymama yol açtı. Hatta ona öylesine horgörülü bir laubalilikle yaklaştığım için utandım. Çünkü insan-hayvanların aslında çok güçlü büyücüler olduğunu anlamıştım. Beyinlerinde kurtlar vardı.[22] Bunlar kıvranıp dururken beyinlerde müthiş hayal ve fikirlerin belirmesine yol açıyordu hiç şüphesiz.’”

“Daha neler!" dedi kral.

“'Büyücülerin arasında çok tuhaf evcil hayvanlar vardı. Örneğin kemikleri demirden, kanı ise kaynar sudan oluşma dev bir at vardı. Saman yerine kara taşlar yiyordu. Yine de öyle güçlüydü ki, bu şehrin en büyük tapınaklarından daha ağır şeyleri, kuşların uçuşundan daha büyük bir hızla taşıyabilirdi.’”[23]

“Saçmalık!” dedi kral.

“‘Orada tüysüz bir tavuk da gördüm. Ama bir deveden daha büyüktü. Et ve kemikten değil, demir ve tuğladan yapılmıştı. Kanı tıpkı atınki gibi (aslında birbirlerine benziyorlardı) kaynar sudandı. Yine tıpkı onun gibi sadece tahta ya da kara taşlar yiyordu. Bu tavuktan her gün yüz civciv çıkıyordu. Civcivler doğduktan sonra haftalarca annelerinin karnında kalıyordu.’”[24] “Zırva!” dedi kral.

“‘Bu ülkenin güçlü büyücülerinden biri pirinç, tahta ve deriden bir insan yaratmış ve ona öyle bir akıl vermişti ki, kimse onu satrançta yenemezdi; büyük Halife Harun El-Raşit’in dışında tabii.[25] Bu büyücülerin yaptığı bir başka şey ise (yine aynı malzemeleri kullanarak), yaratıcısından bile akıllı olan bir mahluktu. Öyle akıllıydı ki, elli bin adamın bir yılda ancak yapabileceği hesaplamaları bir saniyede yapıveriyordu.[26] Ama daha da büyük bir büyücü ne insan, ne de hayvan olan, beyni kurşunla simsiyah bir maddenin karışımından oluşan, parmakları bir saatte Kuran’ın yirmi bin kopyasını yazabilecek kadar hızlı ve becerikli bir şey yaratmıştı. Hem de öyle titizdi ki, bütün kopyalar birbirinin aynı olur, aralarında tek bir fark bile bulunmazdı. Bu yaratık öyle güçlüydü ki, en büyük imparatorlukları bir anda kurabiliyor ya da yıkabiliyordu. Ama bu gücü hem iyilik, hem de kötülük için kullanılabiliyordu.’"

“Gülünç!” dedi kral.

“‘Bu büyücüler diyarında yaşayan bir büyücünün damarlarında semender kanı vardı, çünkü sıcak bir fırının içinde oturup yemeği fırının zemininde pişene kadar çubuk tüttürmekten hiç rahatsız olmuyordu.[27] Bir başkası ise adi metalleri altına dönüştürebiliyordu, hem de bu süreç boyunca onlara hiç bakmadan.[28] Bir başkasının elleri öyle becerikliydi ki, bir teli görünmez hale gelecek kadar inceltebiliyordu.[29] Bir başkasının ise gözleri öyle keskindi ki, saniyede dokuz yüz milyon kez ileri geri gidip gelen elastik bir cismin tüm hareketlerini sayabiliyordu.’”[30]

“Absürd!” dedi kral.

“‘Yine bir başka büyücü, kimsenin görmediği bir sıvıyı kullanarak arkadaşlarının cesetlerinin elini kolunu sallamasını, tekme atmasını, dövüşmesini, hattâ ayağa kalkıp dans etmesini sağlayabiliyordu.[31] Bir başkası sesini öyle güçlendirmişti ki, kendini dünyanın öbür ucundakilere duyurabiliyordu. [32]

Bir başkasının kolu öyle uzundu ki, Şam’da oturup Bağdat’ta ya da başka herhangi bir yerde bir mektup yazabilirdi.[33] Bir başkası istediği zaman şimşek çaktırabiliyor ve onunla oynayabiliyordu. Bir başkası iki yüksek sesten sessizlik çıkarabiliyordu. Bir başkası iki parlak ışıktan karanlık çıkarabiliyordu. [34] Bir başkası sıcak bir fırından buz elde ediyordu.[35] Bir başkası güneşe kendi portresini çizmesini emredince güneş itaat ediyordu. [36] Yine bir başkası güneşin, ayın ve gezegenlerin ağırlıklarını kılı kırk yararak ölçmüş, içlerini araştırmış ve katılık derecelerini hesaplamıştı. Ama aslına bakarsanız o ülkenin halkının büyücülük yetenekleri öyle şaşırtıcıydı ki; çocukları, hattâ en adi kedi köpekleri bile var olmayan ya da ülkenin kuruluşundan yirmi bin yıl önce yok olmuş şeyleri rahatça görebiliyordu. [37]

“Mantıksız!” dedi kral.

“‘O eşsiz, büyük ve bilge büyücülerin karıları ve kızları,’” diye devam etti Şehrazat, kocasının sık sık kabaca sözünü kesmesine aldırmadan - “‘o olağanüstü sihirbazların karıları ve kızları her açıdan mükemmel yetişmişti ve başlarına gelen büyük bir talihsizlik olmasa hem ilginç, hem de güzel olacaklardı. Onları bundan ne yazık ki kocalarının ve babalarının mucizevi

güçleri bile kurtaramıyordu. Talihsizlikler türlü türlüdür -onlarınki ise bir çengelli iğne şeklindeydi.’”

“Bir ne?" dedi kral.

“‘Bir çengelli iğne,’ dedi Şehrazat. “‘Kötülük yapmak için sürekli fırsat kollayan kötü cinlerden biri, o hünerli bayanları bizim kişisel güzellik dediğimiz şeyin, belin hemen altındaki o çıkıntıyla ilişkili olduğuna inandırmıştı. -Güzelliğin bu çıkıntının boyutlarıyla ilişkili olduğuna inanıyorlar. Buna hem uzun süredir inandıkları, hem de o ülkede alt yastıklar sudan ucuz olduğu için, artık oradaki kadınları tek hörgüçlü develerden ayırmak mümkün değil-'”

"Yeter!’’ dedi kral. “Kes artık. Buna dayanamıyorum ve dayanmayacağım da. Yalanlarınla başımı ağrıttın. Şafak da sökmeye başlamış zaten. Ne kadardır evliyiz? Vicdanım yine içimi kemirmeye başladı. Tek hörgüçlü develer ha? Beni aptal mı sandın sen? Haydi kalk bakalım, doğru cellada.”

“Isitsöornot”tan öğrendiğime göre bu sözler Şehrazat'ı hem üzmüş, hem de şaşırtmış. Ama kralın sözünden dönmeyen bir adam olduğunu bildiğinden kaderine razı olmuş. Ama boğazındaki kement tarafından boğulurken en azından daha anlatacak çok şeyi olduğunu ve hayvan kocasının huysuzluğu yüzünden birbirinden ilginç bir sürü macerayı dinleme fırsatını teptiğini düşünerek kendini avutmuş.

Notlar

[1] Tell me now, Is it so or not? = Çabuk söyle, öyle mi değil mi?

[2] En iyi, iyinin düşmanıdır.

[3] Cock: horoz; Neigh: Kişnemek. Poe aynı zamanda Cockneylilere gönderme yapıyor. -ÇN.

[4] Mercan adaları. - POE.

[5] "Teksas'taki evi ilginç doğa manzaralarından biri taşlaşmış bir ormandır. Pasigno Nehri'nin kaynağına yakın bir yerde bulunur. Burada yüzlerce taşlaşmış, dimdik ağaç vardır. Hala büyümekte olan bazı ağaçlar kısmen taşlaşmıştır. Doga filozofları bunu şaşırtıcı bulmuş ve taşlaşma üstüne kuramlarını değiştirmek zorunda kalmışlardır." - Kennedy

Bu anlatı, İlk başla pek inanan çıkmasa da, sonradan tamamen taşlaşmış bir ormanın keşfiyle doğrulanmıştır, Bu orman Chayenne ya da Chienne Nehri'nin Rocky Sıradağları'ndaki Kara Tepeler'de bulunan kaynağının yakınındadır.

Kahire civarındaki taşlaşmış orman gerek coğrafi, gerekse görsel açıdan yeryüzündeki en ilginç manzaralardan biridir. Şehir kapılarının hemen ilerisinde halifelerin mezarları bulunur. Bunun güneyinde, çölden geçip Süveyş'e giden yola yaklaşıp doksan derecelik açıyla ilerlerseniz; kum, çakıl ve denizkabuğu kaplı (sanki deniz daha dün geri çekilmişçesine) alçak ve ıssız bir vadide on beş kilometre kadar gittikten sonra karşınıza bir dizi alçak kum tepesi çıkar. Vadiye paralel duran bu tepelerin ardında inanılmayacak kadar tuhaf ve ıssız bir manzara vardır. Taşlaşmış ağaç parçalarından oluşma çürümüş bir orman göz alabildiğine, kilometrelerce uzanmaktadır. Bu ağaçlara bir atın toynağı çarpınca sanki demire vurulmuş gibi bir ses çıkar. Agaçların rengi koyu kahverengidir, ama şekilleri kusursuzca korunmuştur. Boyları otuz santim ile bir buçuk metre, kalınlıkları ise on beş ila doksan santim arasında değişir. Göz alabildiğine uzanan bu orman öyle sıktır ki, bir Mısır eşeği içinden zor geçebilir. Görünüşü öyle doğaldır ki İskoçya ya da İrlanda'da olsa, kurumuş dev bir bataklık sanılıp pek dikkat çekmcyebilirdi. Dalların çoğu neredeyse kusursuzca korunmuştur. Bazılarının kabuklarındaki kurtyenikleri açıkça görülebilir. En ince damarlar ve ormanın ortasındaki ağaçların tamamı olduğu gibi korunmuştur. Bunlar güçlü büyüteçlerle rahatça incelenebilir. Bu ağaçlar tamamen silislenmiştir; öyle ki camı çizebilir ve mükemmel bir şekilde cilalanabilirler. Asya Dergisi ‘3, s. 359: Üçüncü Dizi - POE.

[6] Kentucky’deki Mamut Mağarası - POE.

[7] İzlanda'da, 1763’te - POE,

[8] "1766'da Hecla Yanardağı faaliyete geçtiğinde, ortalığa öyle zifiri bir karanlık çökmüştü ki, dağdan elli fersahtan daha uzakta olan Glaumba’da insanlar sokakta el yordamıyla yürümek zorunda kalmıştı. 1974’te dört fersah ötedeki, Caserta’daki Vezüv Yanardağı faaliyete geçtiğinde ise, insanlar ancak fenerlerle yürüyebiliyorlardı. 1 Mayıs 1812'de, Sı. Vincent Adası'ndaki bir yanardağdan yayılan volkanik toz ve kum bulutları ortalığı öyle karartmıştı ki, insanlar öğle vakti açık havada, çevrelerindeki ağaçları ya da diğer nesneleri göremiyordu. Hatta İnsan, gözlerinin on beş santim

uzağındaki beyaz bir mendili bile göremiyordu.' - MURRAY, s. 215, Phil, bas, '1. Encyclopaedia of Geography.'- POE.

[9] “1790'da Caraccas'ta, bir deprem sırasında granit toprağın bir bölümü çökmüş ve bir göl oluşmuştu. Bu gölün çapı yedi yüz elli metre, derinliği ise yirmi beş-otuz metre kadardı. Çöken kısım Aripao Ormanı'nın bir bölümüydü ve ağaçlar sualtında aylarca yeşil kalmayı sürdürdü." - MURRAY, s. 221, 'Encyc. of Geog.' — POE.

[10] En sert çelik bile bir kuyumcu borusu sayesinde ince toza dönüştürülebilir. Bu toz havaya serpilince uçuşur. - POE.

[11] Niger bölgesi. Bkz. Simmond'un "Koloni dergisi". - POE.

[12] Myrmeleon -aslan karıncası. "Canavar" terimi büyük ve küçük anormal şeyler için kullanılabilir. "Dev" gibi tanımlar da tamamen görecedir. Aslan karıncasının çukurları adi kırmızı karıncanınkilere kıyasla devdir. Bize ufak gelen bir çakmaktaşı parçası da onlar için bir “kayadır". - POE.

[13] Salepgillerden Epldendron, Fİos Aeris sadece köklerini bir ağaca ya da başka bir nesneye dayayarak büyür. Bunlardan beslenmez -besinini sadece havadan temin eder. - POE.

[14] Parazitler; örneğin muhteşem Rafnesia Amoldi. —POE.

[15] Schouw, bir bitki türü olan Planlat Epizoae'nin canlı hayvanların üstünde yetiştiğini savunur. Fuci ile Algea'da bu türdendir.

Salem, Massachusettslli Bay J. B. Williams, ‘Devlet Enstitüsü”ne Yeni Zelanda'dan bir böcek gelirmiş ve böceği şöyle tarif etmiştir: - “Kesinlikle bir kurt ya da solucan olan ‘Holle’, Rata ağacının dibinde yaşar ve kafasından bir bitki büyür. Bu son derece tuhaf ve sıradışı böcek Rata ve Puriri ağaçlarına çıkar ve tepeden içine girerek ağacı yiye yiye köküne kadar ulaşır. Sonra kökten dışarı çıkar ve ölür ya da uykuya dalar. Kafasındaki bitki çoğalır. Böceğin bedeni çürümeden ya da parçalanmadan kalır. Sağkenki halinden daha serttir. Yerliler bu böcekten dövme boyası yapmakla faydalanır." - POE.

[16] Madenlerde ve doğal mağaralarda yaşayan bir tür sporlu mantar yoğun bir fosforlu ışık saçar. - POE.

[17] Orchis, scabius ve vallisneria. - POE.

[18] "Bu çiçeğin (Aristolochia Clematitis) tüveyci boru şeklindedir, ama üst kısmındaki bir uzuv en alttaki yuvarlak bir keseye bağlıdır. Borunun içi aşağı dönük, hareketsiz tüylerle doludur. Yuvarlak kesenin içinde pistil vardır. Bu pistil sadece bir germen gözesinden, dişicik başından ve onları saran erciklerden oluşur Ama ercikler germen gözesinden bile daha kısa olduğundan poleni dişicik başının üstüne atamaz, çünkü bitki döllenene kadar dimdik durur. Bu yüzden dıştan gelen bir yardım olmazsa bu polenler çiçeğin dibine düşer. Doğa bu kez yardım aracı olarak Tıpula Pennikornis denen küçük bir böceği kullanır. Bu böcek bal ararken tüveyç borusuna girer, buradan aşağı iner ve her tarafı araştırır. Böylece tüm gövdesi polenle kaplanır. Ama tüylerin aşağı dönük olması yüzünden yukarı çıkamaz. Bu tüyler bir fare kapanının telleri gibi aynı noktaya yaklaşır halde durmaktadır. Kapana kısılan böcek içeride sabırsızca dolanmaya, çıkış yolu aramaya başlar. Bu arada dişicik başına defalarca sürtünür. Sonunda dişicik başı döllenmesine yelecek kadar polenle kaplanınca, çiçek eğilmeye başlar ve tüyler geri çekilip borunun duvarına yaslanır. Böylece böcek kaçıp kurtulabilir." - PEDER P. KEITH - "Fizyolojik Botaniğin Sistemi- POE.

[19] Anlar -var olduklarından beri- kovan hücrelerini öyle muntazam, öyle uygun sayılarda ve eğimlerle inşa ederler ki, bu yaratıkların hücrelerini en derin matematiksel ilkelere uygun olarak, mekandan en fazla yararlanacak şekilde yaptıkları kanıtlanmıştır Geçtiğimiz yüzyılın sonunda matematikçiler şu sorun üstünde tanışmaya başlamıştı -"bir yeldegirmeninin kanatları hangi şekilde ve birbirleri ile uskurdan ne kadar uzakta olmalı ki, onlardan en iyi verim alınabilsin?” Bu son derece karmaşık bir meseledir, çünkü olasılıklar sonsuzdur. En ünlü matematikçiler bu meseleyi çözmeye boşuna çabaladı. Binlerce çözüm önerisi getirildi, ama hiçbiri kabul edilir değildi. Sonunda tartışmasız olarak doğru bir yanıt bulununca, aslında bu yanıtın kuşların kanatlarında bulunduğu anlaşıldı -hem de ilk kuşun uçmaya başlamasından beri. - POE.

[20] Frankfurt ile İndiana arasında uçan, bir buçuk kilometre genişliğinde bir güvercin sürüsünü görmüştü. Bu sürünün geçmesi dört saat sürüyordu. Hızı dakikada bir buçuk kilometre olduğundan, boyunun 360 kilometre olduğu anlaşılıyordu. Metrekareye üç güvercin düştüğünü kabul edersek bu 2.230.272.000 güvercin eder. Kanada ve Amerika Gezileri," Lieut. F. Hall. - POE.

[21] “Dünya mavi renkle dört yüz boynuzlu bir ineğin sırtında durur." - Sale’in Kuran Çevirisi - POE. Bu inanış aslında Kuran’dan kaynaklanmaz.

[22] “Entozoea, yani bağırsak kurdu insanların kaslarında ve beyinlerinde sık sık görülmüştür.” - Bkz. Fizyoloji s. 143 - Wyatt. - POE.

[23] Londra ile Exeler arasındaki büyük Batı Demiryolu’nda saatte 71 millik hıza ulaşılmıştı. 90 tonluk bir tren Paddinglon’dan Didcot’a (53 mil) 51 dakikada gitmişti. - POE

[24] Eccaleobion. - POE. ('kuşların yapay ısı kullanılarak kuluçkadan çıkartılması için... buharla ısıtılan bir makine’ (Vamer))

[25] Maelzel’in Satranç Oynayan Otomatı. - POE.

[26] Babbage’in hesap makinesi. - POE.

[27] Chaberi ve ondan sonra yüzlerce kişi. - POE

[28] Elektrotip. - POE

[29] Wollaston teleskoplar için plarinden santimin yedi bin iki yüzde biri kalınlığında bir tel yapmıştı bu tel ancak mikroskopla görülebiliyordu

[30] Newton ağ tabakanın tayfın mor ışığının etkisi altında saniyede 900.000.000 kez titreştiğini kanıtlamıştı. - POE.

[31] Volt pili. - POE. (Buradaki "sıvı" elektrolittir)

[32] Elktro Telgraf bilgileri anında iletir - en azından yeryüzündeki herhangi bir mesafede - POE.

[33] Elktro Telgraf baskı aygıtı. - POE

[34] Basit Doğu Felsefesi deneyleri. İki ışık kaynağından çıkan iki hüzme karanlık bu odada beyaz bir yüzeye yöneltilirse ve uzunlukları arasında 0.00001032 santimlik bir fark varsa, yoğunlukları iki katına çıkar. Aynı etki bu farkın katları için de geçerlidir. 2.5, 3.5 vs lik katlar yoğunluğu sadece bir hüzmedekine eşit olarak arttırılır. Ama 2.5, 3.5 vs'lik katlarda sonuç siyahtır. Mor ışınlarda da uzunluk farkı 0.000628 santim iken aynı etki görülür, Diğer ışınlarda da sonuç aynıdır -mordan kırmızıyla geçişle birlikte sabit artışlarla farklılık gösterir. Sesle yapılan benzer deneyler benzer sonuçlar verir. - POE.

[35] Bir ispirto lambasının içine platin bir erime kabı koyun ve iyice ısıtın. İçine biraz sülfürik asit dökün. Bu asit normal ısıda son derece uçucu

olsa da sıcak bir eritme kabında tek bir damlası bile buharlaşmayacaktır - kendine ait bir atmosferle çevrili olduğundan kenarlara dokunmaz bile. Sonra birkaç damla su dökerseniz asit birden kabın sıcak kenarlarıyla temasa geçer ve sülfürik asit buharına dönüşerek öyle büyük bir hızla uçar ki, suyun ısısını da birlikle görünür ve su bir buz parçası halinde kabın dibine düşer. Tekrar erimesine fırsat vermeden çıkarılırsa, sıcak bu fırının içinden bir buz parçası çıkarılmış olur. - POE.

[36] Fotoğraf. - POE.

[37] Işık saniyede 200.000 mil hızla ilerlese de en yakındaki sabit yıldızın (Sirius'un) bize öyle uzak olduğu tahmin edilmektedir ki, ışınlarının dünyaya ulaşması en az üç sene alır. Sirius'tan daha uzaktaki yıldızlar için bu sürenin 20 -hatta 1000- sene olduğu tahmin ediliyor. Yani 20 ya da 1000 sene önce yok olmuşlarsa bile biz onları bugün hâlâ, 20 ya da 1000 yıl önce yüzeylerinden yola çıkmış ışık sayesinde görebiliriz. Aslında gördüğümüz yıldızlardan çoğunun çoktan yok olmuş olması olanaksız değildir -hatta oldukça mümkündür. [BROADWAY GAZETESİ NOTU.] - POE.

Herschellerin yaşlısı, büyük teleskobu sayesinde gördüğü en hafif nebula ışığının dünyaya ulaşmasının en az 3.000.000 yıl aldığını söyler. Bu durumda Lord Ross'un teleskopuyla görülen bazılarının ulaşması en az 20.000.000 yıl sürmüştür. [GRISWOLD'UN NOTU]

Zıtlık Şeytanı

Frenolojistler insan ruhunun yetilerini ve itkilerini — prima mobiliasını[1]" araştırırken bir eğilimi gözardı etmişlerdir. Bu eğilim son derece güçlü, ilkel ve temel bir şekilde, açıkça var olsa da, etikçiler tarafından da aynı şekilde görmezden gelinmiştir. Mantığın verdiği kendini beğenmişlik yüzünden, bunu hepimiz gözden kaçırdık. Bunun tek sebebi ise inançsızlığımızdı -vahiylere ya da Kabala'ya olan inançsızlığımız. Onu görmezden geliyor, çünkü gereksiz buluyorduk. O itkiye -o eğilime gerek görmüyorduk. Niye gerekli olduğunu kavrayamıyorduk. Bu primum mobilenin[2] niye kendisini açığa vurduğunu anlamıyor, daha doğrusu anlayamıyorduk. İnsanoğlunun geçici ya da ebedi hedeflerine ulaşmasına nasıl yardımcı olabileceğini göremiyorduk. Frenolojinin ve büyük ölçüde tüm metafiziğin â priori yargılar üstüne kurulu olduğu inkar edilemez. Kavrayışlı ya da gözlemci insandan çok kültürlü, mantıklı insanlar hayal kurar -Tanrı'ya emeller atfeder. Böylece Yehova'nın niyetlerini kendince belirleyip tatmin olduktan sonra, bu niyetlerden yola çıkarak sayısız düşünce sistemleri oluştururlar. Örneğin frenolojide, ilk önce Tanrı'nın insanın beslenmesini istediğine karar verdik. Bu çok doğaldı. Sonra insanda bir sindirim organı bulduk. Tanrı bu organı insanı yemek yemeye zorlamakta kullanıyordu. İkinci olarak, Tanrı'nın insanın türünü devam ettirmesini istediğine karar verdik ve hemen bir üreme organı bulduk. Yine aynı şekilde Tanrı'nın insanın savaşçı, idealist, mantıklı, yapıcı olmasını istediğine karar verdik -kısacası her eğilimi, her duyguyu ve her zihinsel yetiyi temsil eden birer organ bulduk. Ve Spurzheimitesçiler insan eylemlerinin prihcipiasını"[3] bu şekilde tanımlarken, ister haklı ister haksız olsunlar, kendilerinden öncekilerin ayak izlerini takip etmiştir. Her şeyi insanın önceden belirlenmiş yazgısından ve Yaratıcı'sının niyetlerinden yola çıkarak belirlemişlerdir.

Oysa bu sınıflandırmaları (sınıflandırma yapmak zorundaysak tabii) Tanrı'nın bize ilişkin niyetleri konusundaki fikirlerimizden değil; insanların sık sık yaptığı ve yapmakta olduğu şeylerden yola çıkarak yapmak daha mantıklı olurdu. Tanrı'yı görebildiğimiz eserlerine bakarak bile anlayamıyorsak, o eserleri yaratan kavranılmaz düşüncelerinden yola çıkarak nasıl anlayabiliriz! Onu yarattığı yaratıklara bakarak anlayamıyorsak, yaratma evrelerine bakarak nasıl anlayabiliriz?

Tümevarım, yani â posteriori, frenolojinin insan eylemlerinin en içsel ve doğal ilkelerinden birinin varlığını kabul etmesini sağlayabilirdi. Bunu, daha iyi bir isim bulamadığımızdan zıtlık olarak adlandırabiliriz. Bu, burada kullandığım anlamıyla güdüsüz bir eylem, sebepsiz bir güdüdür. Onun itkileriyle, anlaşılmaz eylemlerde bulunuruz; veya eğer bu bir çelişki gibi görünüyorsa, şöyle de diyebiliriz: Onun itkileriyle, yapmamamız gereken şeyleri yaparız. Teorik olarak bundan daha mantıksız bir şey olamaz, ama pratikte, bundan daha doğru bir şey yoktur. Bazı insanlar, belirli koşullar altında buna kesinlikle karşı koyamaz. Soluk alıp verdiğimden nasıl eminsem, şundan da öyle eminim: Herhangi bir eylemin yanlış ya da hatalı olduğundan eminsek, bunu bilmek çoğunlukla bizi o eylemi yapmaya zorlar. Bu karşı konulmaz eğilim, sadece hatalı davranmak uğruna hatalı davranmak eğilimi, analiz edilemez ya da gizli öğelere bölünemez. Uç noktada, ilkel, temel bir güdüdür. Biliyorum, yapmamamız gerektiğini düşündüğümüz şeyleri ısrarla yapmamızın sebebinin, frenolojideki kavgacılığın bir başka türü olduğu söylenecek. Ama bu fikrin yanlış olduğunu bir bakışta anlayabiliriz. Frenolojik kavgacılığın temelinde kendini koruma gerekliliği yatar. O, bizi yaralanmaktan korur. İlkeleri varlığımızı korumaya yöneliktir. Böylece onun gelişimine iyi olma arzusu eşlik eder. Yani iyi olma arzusu kavgacılığın herhangi bir türüne eşlik etmek zorundadır, oysa zıtlık dediğim şeyde iyi olma arzusu uyanmamakla kalmaz, tersine son derece güçlü bir düşmanlık duygusu vardır.

Sonuçta yukarıdaki safsataya verilebilecek en iyi yanıt, insanın kendi yüreğine bakmasıdır. Kendi ruhunu açıkça ve tamamen inceleyebilen hiç kimse, bu eğilimin ne kadar güçlü olduğunu inkar edemez. Bu açıkça oradadır. Örneğin, hayatında hiç karşısındaki bir dinleyiciye lafı döndürüp dolaştırarak işkence etmemiş bir insan yoktur. Konuşmacı karşısındakinin canını sıktığının farkındadır. Oysa onu memnun etmek istemektedir. Normalde kısa,özlü ve açık konuşan biridir. Yine kısa ve net konuşmak

arzusundadır. Buna engel olmakta zorlanmaktadır. Konuştuğu kişinin sinirlenmesinden korkar ve bunu önlemek ister, ama yine de lafı uzatırsa onun sinirleneceğini düşünür. Bu tek düşünce yeterli olur. Ani itki artarak isteğe, istek ise dayanılmaz bir arzuya dönüşür (konuşmacı büyük bir pişmanlık ve küçük düşme hissi duysa da, her şeyi göze alır). Böylece o arzuya boyun eğer.

Hemen yapmamız gereken bir iş vardır. Gecikirsek mahvolacağımızı biliriz. Hayatımızın en büyük kriziyle karşı karşıyayızdır ve hemen harekete geçmemiz gerekmektedir. Eneıjiyle dolup taşarız. Hemen işe başlamak isteriz. Alacağımız muhteşem sonuçları düşünmek ruhumuzu alevlendirir. O işi bugün yapmamız gerekmektedir, ama yarına erteleriz. Niye? Bunun, zıtlık yapmak istememizden başka bir sebebi yoktur. Ertesi gün olur. Görevimizi yapma arzumuz daha da güçlenmiştir. Ama aynı zamanda içimizde isimsiz, korkunç, çünkü anlaşılmaz bir geciktirme arzusu da belirmiştir. Bu arzu her an güçlenir. Sonunda artık sadece bir saatimiz kalmıştır. İçimizdeki mücadelenin şiddetiyle titreriz - belirlilik belirsizlikle - madde gölgeyle boğuşmaktadır. Ama işler bu noktaya geldikten sonra kazanan gölge olur -çabalarımız boşunadır. Saat bir matem çam gibi çalar. Bu sesle birlikte, uzun süredir elimizi kolumuzu bağlamış olan hayalet çekip gider. Kaçar -kaybolur. Serbest kalırız. Eski enerjimiz geri döner. Şimdi çalışmaya başlayabiliriz. Heyhat, artık çok geçtir!

Bir uçurumun kenarında dururuz. Uçuruma bakarız -midemiz bulanır, başımız döner. İlk itkimiz geri çekilip tehlikeden uzaklaşmaktır. Ama anlaşılmaz bir şekilde olduğumuz yerde kalırız. Mide bulantımız, baş dönmemiz ve korkumuz yavaşça kaynaşarak isimsiz bir his bulutuna dönüşür. Bu bulut daha da yavaş hareketlerle bir şekle bürünür, tıpkı 1001 Gece Masalları’ndaki şişeden çıkan cin gibi. Ama uçurumun kenarındaki bulutumuzun içinde öyle bir şekil biçimlenir ki, masallardaki cinlerden ya da iblislerden çok daha korkunçtur. Oysa sadece bir fikirdir; o yükseklikten düşerken ne hissedeceğimizi merak ederiz. Ve bu düşüş -ölümün hızla yaklaşması- hayal gücümüzdeki ölüm ve acı imgelerinin en korkuncu ve iğrenci olduğundan -sadece bu yüzden onu şiddetle arzulamaya başlarız. Ve mantığımız uçurum kenarından uzaklaşmamızı şiddetle istediğinden, bu yüzden oraya daha da hevesle yaklaşırız. Bir uçurumun kenarında titreyerek durup atlamak üstüne düşünen insanın içindeki his, hislerin en şeytanice sabırsız olanıdır. Bir an için bile durup düşünmeye çalışmak mahvolmamıza

yol açar; çünkü mantığımız geri çekilmemizde ısrar eder ve bu yüzden bunu yapamayız.Yanımızda bizi kolumuzdan tutup geri çekecek biri yoksa ya da ani bir silkinişle geri çekilemezsek, uçuruma atlar ve ölürüz.

Bu gibi eylemleri incelediğimizde, sebeplerinin sadece ve sadece zıtlık ruhundan kaynaklandığını görürüz. Bunları yapmamızın tek sebebi yapmamamız gerektiğini hissetmemizdir. Bunun ötesinde ya da ardında başka bir anlaşılabilir ilke yoktur: Bu zıtlık hissinin bazen iyi sonuçlar da verdiğini bilmesek, Şeytan'ın tahriki olduğunu düşünebilirdik pekala.

Bütün bunları söylememin sebebi, sorunuzu biraz olsun yanıtlamak istemem: Niye burada olduğumu anlatabilmek -niye bu hücrede, zincire vurulmuş halde idamı beklediğimi biraz olsun açıklayabilmek istedim. Bu uzun açıklamayı yapmasam, beni ya tamamen yanlış anlar, ya da deli olduğumu sanırdınız; tıpkı diğerleri gibi. Ama aslında sadece Zıtlık Şeytanı'nın sayısız kurbanlarından biri olduğumu anlayacaksınız.

Hiç kimse benden daha kararlı davranamazdı. Haftalarca, aylarca o cinayeti nasıl işleyeceğimi düşündüm. Binlerce planı, yakalanma ihtimali olduğu için reddettim. Sonunda, bir Fransızın günlüğünde, Madam Pilau'nun yanlışlıkla zehir sürülmüş bir mum yüzünden ölümden döndüğünü okudum. Bu fikir hemen hoşuma gitti. Kurbanımın yatakta kitap okuma alışkanlığı olduğunu biliyordum. Evinin küçük ve havasız olduğunu da biliyordum. Ama böyle gereksiz ayrıntılarla canınızı sıkmayacağım. Yatak odasındaki şamdana kendi yaptığım bir mumu koydum. Kurbanım ertesi sabah yatağında ölü olarak bulundu ve ölüm nedeninin "Tanrı'nın arzusu" olduğu sonucuna varıldı.

Kurbanın malı mülkü miras olarak bana kaldığından yıllarca rahat yaşadım. Yakalanacağımı bir an olsun düşünmedim. O öldürücü fitilin artıklarını özenle ortadan kaldırmıştım. Beni suçlu, hattâ şüpheli durumuna düşürecek bütün kanıtları yok etmiştim. Ne kadar güvende olduğumu düşününce içimi tarifsiz bir tatmin hissi kaplıyordu. Epey uzun bir süre boyunca bu hissin tadını çıkardım. Bu bana günahımın getirdiği maddi karşılıktan çok daha fazla haz veriyordu. Ama sonunda bu haz giderek azaldı ve aklımdan çıkmayan, bana eziyet eden bir düşünceye dönüştü. Eziyet ediyor, çünkü aklımdan çıkmıyordu. Ondan bir an olsun kurtulamıyordum. Kulaklarımızda, daha doğrusu hafızalarımızda sıradan bir şarkının ya da berbat bir opera ezgisinin çınlayıp durması sıradan bir durumdur. Şarkı ya da ezgi güzel olsa bile, bize verdiği rahatsızlık azalmaz.

Sonunda aynı şekilde, güvenliğim üstüne düşünüp durmaya ve içimden, “Güvendeyim," diye tekrarlamaya başlamıştım.

Bir gün, sokakta gezinirken, bu sözcüğü fısıldamaya başladığımı fark ettim. Kendi kendime hırçınca şöyle diyordum: “Güvendeyim - güvendeyim -evet - aptallık yapıp itiraf etmezsem güvendeyim!”

Bunları duyar duymaz kalbime buz gibi bir soğukluk yayıldı. Bu zıtlık nöbetlerini daha önce de yaşamıştım (onları açıklayamıyordum) ve hiçbirinde onlara doğru dürüst karşı koyamadığımı çok iyi hatırlıyordum. Şimdi ise işlediğim cinayeti itiraf edecek kadar budala olabileceğimi söylemem, sanki öldürdüğüm adamın hayaleti gibi karşıma çıkan ve bana meydan okuyan -beni ölüme davet eden- bir fikirdi.

İlk başta bu kabusu ruhumdan silip atmaya çalıştım. Daha hızlı - daha hızlı yürümeye - en sonunda da koşmaya başladım. Çığlık atmak için çıldırtıcı bir arzu duyuyordum. Peş peşe gelen her düşünce dalgası içimi yeni bir dehşetle dolduruyordu, çünkü içinde bulunduğum durumda düşünmenin ne yazık ki felaketim olacağını çok iyi biliyordum. Daha da hızlandım. Kalabalık caddelerden deli gibi koşarak, sıçrayarak geçiyordum. Sonunda insanlar şüphelenip peşime düştü. İşte o zaman mahvolduğumu hissettim. Dilimi koparıp atabilsem yapardım - ama kulaklarımda sert bir ses çınladı - daha da sert bir el omzumu kavradı. Döndüm -soluk almaya çabaladım. Bir an boğulacak gibi oldum. Kör ve sağır olmuştum, başım dönüyordu. Sonra birden sanki görünmez bir iblis dev avcuyla sırtıma vurdu. İçimde uzun süredir hapsedilmiş olan sır ruhumdan dışarı fırladı.

Son derece açık seçik, ama heyecanla ve tutkulu bir telaşla konuşmuşum. Sanki beni cellada ve cehenneme yollayacak olan o lafları söylerken sözümün kesilmesinden korkar gibiymişim.

Mahkûm edilmeme yetecek kadarını söyledikten sonra düşüp bayılmışım.

Ama gerisini anlatmama gerek var mı? Bugün bu zincirlerin tutsağıyım ve buradayım! Yarın ise zincirsiz olacağım! -Ama nerede?

Notlar

[1] Temel güdüler.

[2] Temel güdü.

[3] İlkeler.

Amontillado Fıçısı

Fortunato'nun binlerce hareketine katlanmışımdır, elimden geldiği kadar; ama şerefimi kıracak sözler söylemeye kalktığını görünce, intikam almaya yemin ettim. Sizler, benim ruhumu bu kadar iyi kavranmış olan sizler, onun karşısına geçip açıkça meydan okumamış olduğumu anlamışsınızdır. Ta sonunda intikam alacaktım; bu kararım kesindi - kesinliği biraz da herhangi bir tehlikeyi göze almak istemememden geliyordu. Sadece cezalandırmak yetmezdi, kendime bir suç yüklemeden cezalandırmalıydım. Bir yanlışın düzeltilmiş sayılması için onu düzeltene bir kötülük gelmemiş olması gerektir. Sonra bir de yanlışı yapan, yanlışı düzeltmekte olanın kendinden intikam aldığını anlamazsa, o yanlış düzeltilmiş sayılmaz.

Şu iyice anlaşılmalıdır ki, ne sözlerimle, ne de hareketlerimle, Fortunato'nun iyi niyetimden şüphelenmesine sebep olacak bir durum yaratmadım. Eskisi gibi yüzüne gülmeye devam ettim, onu nasıl boğazlayacağımı düşünerek gülmekte olduğumun farkına varmadı.

Onun da zayıf bir noktası vardı - bu Fortunato'nun - gerçi öbür bakımlardan saygı beslenecek, belki korkulacak bir adamdı, ama zayıf bir noktası vardı. Şaraptan anladığını söylerdi, gururlanırdı bununla. Gerçekten sanatçı ruhu taşıyan İtalyanlar pek azdır. Çoğu zaman güzel şeyler karşısındaki coşkunlukları gidişe uymak, fırsatları kaçırmamak içindir - bile bile takınırlar o tavırları, İngiltere'den yahut Almanya'dan gelen milyon erleri kandırmak için. Resimler, değerli taşlar alanında Fortunato da, memleketlileri gibi, bir şarlatandı - ama eski şaraplar konusunda Samimiydi. Bu konuda hani ben de ondan pek farklı değildim: İtalyan şarapları üzerine epeyce bilgim vardı, ne zaman fırsatını bulsam, bol bol satın alırdım.

Karanlık bastırmak üzereydi, karnaval mevsiminin çılgınlıklarla dolu akşamlarından biriydi, arkadaşımla karşılaştım. Bana aşırı bir sıcak

kanlılıkla sokuldu, epeyce içmişti. Soytarı kılığındaydı. Her yanını sıkı sıkıya saran, çizgi çizgi, renk renk bir elbise giymişti, kafasındaki koni biçimi şapkada çıngıraklar vardı. Onu gördüğüme pek sevinmiştim, daha önce hiç elini o kadar candan sıktığımı hatırlamıyorum.

“Sevgili Fortunato,” dedim, “ ne büyük talih sana Taslamam. Bugün ne kadar iyi görünüyorsun! Bir fıçı şarap geçti elime, Amontillado diye sürdüler, benim şüphem var doğrusu.” “Nasıl?” dedi. “Amontillado? Bir fıçı? Olamaz! Hem de böyle karnaval ortasında!”

"Benim şüphem var doğrusu,” diye cevap verdim, “ üstelik, sana sormadan, bir Amontillado fıçısına verilecek parayı, tamamı tamamına, ödemek budalalığını da gösterdim. Sen yoktun ortalarda, bir başkasına kaptırırım diye korktum.”

“Amontillado!”

“ Benim şüphem var doğrusu.” “Amontillado!”

"Bu şüpheden kurtulmak istiyorum.” “Amontillado!”

“Senin işin vardır diye, Luchesi’ye gidiyorum. Eğer şaraptan anlayan biri varsa, o da Luchesi’dir. Söyler bana -” "Luchesi, Amontillado’yu Sherry’den bile ayıramaz.”

“ Gene de bazı budalalar onun bu alanda senden aşağı olmadığını söylüyorlar.”

“ Haydi, gidelim.” “Nereye?”

"Sizin mahzene.”

“Dostum, hayır; senin iyiliğinden faydalanmak istemem. İşin olduğu belli.

Luchesi “ Hiçbir işim yok ; haydi, gel.”

“ Dostum, hayır". İşinin olup olmamasını bırak bir yana, bakıyorum da, sen iyice soğuk almışsın. Mahzenlerin rutubeti dayanılacak gibi değil. Duvarlar bütün pamuk pamuk olmuş; güherçile içinde.”

“Olsun, gene de gidelim, haydi. Bir şeyim yok benim. Amontillado! Seni kandırmış olacaklar. Luchesi’ye gelince, o Sherry’yi Amontillado'dan ayıramaz.”

Fortunato bunları söyleyerek koluma yapıştı. Kara ipekten bir maske takıp, bir pelerine iyice sarınarak, onun beni köşküme doğru koşturmasına göz yumdum.

Hizmetçiler evde değildi; karnaval mevsimi şerefine eğlenmek için sıvışmışlardı. Sabah olmadan eve dönmeyeceğimi söylemiştim onlara, sakın bir yere ayrılmayın diye de kesin emirler vermiştim. Bu emirlerin işe yaramayacağını ben daha arkamı döner dönmez, hepsinin birden, ortadan yok olacaklarını biliyordum.

Duvardaki yuvalarından iki meşale çıkarıp birini Fortunato’ya verdim; iç içe odalardan, eğilerek geçip mahzene giden kemerli geçide geldik. Döne döne inen yüksek bir merdivene girerken, ona dikkatli olmasını yalvardım. Sonunda merdivenin altına vardık ve Montresorlerin mezarlarının ıslak toprağı üzerinde yan yana durduk.

Arkadaşımın adımları kararsızdı, şapkasındaki çıngıraklar, o yürüdükçe, çın çın ötüyordu. “Fıçı?” dedi.

"Daha ilerde,” dedim, “ama önce şu mahzenin duvarlarında parıldayan beyaz örgülere bir bak.”

Bana döndü, sarhoşluğun gözyaşlarını damıtmış olan buğulu bakışlarını gözlerimin içine dikti.

“Güherçile mi?” diye sordu, sonunda.

“Güherçile,” diye cevap verdim. “Ne zamandan beri öksürüyorsun böyle?”

“ Öhö! öhö! öhö! - öhö! öhö! öhö! - öhö! öhö! öhö! - öhö! öhö! öhö! - öhö! öhö! öhö !”

Zavallı arkadaşım dakikalarca bir türlü cevap veremedi bana.

“ Bir şey değil,” dedi, sonunda.

"Gel,” dedim, kararını vermiş bir adam tavrı takınmıştım, “ geri dönelim; senin sağlığın çok daha değerli. Zengin, her yerde saygı gören, beğenilen, sevilen bir insansın; mesutsun, ben de öyleydim bir zamanlar. Aranacak, özlenecek bir adamsın. Kendim için olsa aldırmam bile. Geri dönelim; hastalanacaksın, böyle bir şöyle sebep olmak istemem. Hem, Luchesi var -”

“ Yeter,” dedi, “ öksürdüğüme bakma, bir şeyim yok ; öldürmez beni, öyle öksürükle ölmem ben.”

“ Doğru - doğru,” diye cevap verdim, “ inan bana, seni boşu boşuna korkutmak niyetiyle söylemedim bunları; ama gerekli tedbirleri de almalısın. Şu Medoc şarabından çekersek birer tane, rutubete karşı korur bizi.”

Bunu söylerken toprağın üzerine uzunlamasına sıralanmış şişelerden birini alıp boynunu kırıverdim.

"İç,” diyerek, ona uzattım şarabı.

İstekli bir susuzlukla şişeyi dudaklarına götürdü. İçmeden önce durup dostça bir selâm verdi bana, kafasındaki çıngıraklar çın çın öttü.

“ Şerefe,” dedi, "çevremizde son uykusunu uyuyan şu ölülerin şerefine içiyorum.”

“Beni de senin uzun yıllar yaşamana.”

Gene kolumu tuttu, ilerledik.

“Bu mahzen,” dedi, “ ne kadar geniş.”

“Montresorlar,” diye cevap verdim, “ büyük bir aileydi, sayıca da pek çoktular.”

“Armanızı unuttum.”

“Mavi bir tarlada, kocaman, altın rengi bir insan ayağı; ayak kızgın bir yılanı eziyor, yılan dişlerini topuğa geçirmiş.”

“Ya şeref cümleniz?”

“Nemo me impune Ictcessit.”

“Güzel!” dedi.

Şarap gözlerinde parıldadı, çıngıraklar çın çın öttü. Medoc beni de ısıtmıştı. İçleri kemik yığılı duvarlar boyunca, boy boy fıçıların arasından, mezarların ta en iç köşelerine doğru yürüdük. Gene durdum, bu sefer Fortunato’nun kolunu dirseğinin üst yanından kavrayacak kadar ileri gittim.

“ Güherçile!” dedim, “bak, gittikçe artıyor. Tavandan yosun gibi sarkıyor. Irmağın yatağından daha aşağıdayız. Islaklık, damla damla, kemiklerin arasında dolaşıyor. Gel, iş işten geçmeden geri dönelim,

öksürüğün “ Bir şey değil,” dedi, "hadi, yürü. Ama önce, şu Medoc şahabından bir daha içelim.”

Ona bir De Grâve şişesi kırıp uzattım. Bir dikişte boşalttı. Gözleri hırçın bir ışıkla yandı. Güldü, şişeyi havaya fırlatıp, ne olduğunu anlayamadığım, bir hareket yaptı.

Şaşkın şaşkın baktım ona. Hareketi tekrar etti - tuhaf bir şey yapıyordu.

"Anlamıyorsun?” dedi. “ Hayır,” diye cevap verdim.

“Öyleyse sen biraderlerden değilsin.”

“Nasıl?”

“Masonlardan değilsin.”

“Evet, evet, onlardanım,” dedim, “ evet, evet.” “ Sen? Olamaz! Mason?”

"Mason[1] ya,” diye cevap verdim. “ işaretini yap öyleyse,” dedi.

"işte işaretim,” dedim, pelerinimin altından bir mala çıkardım.

“Alay ediyorsun,” diye bağırarak, birkaç (adım geri sıçradı. "Hadi, hadi şu Amontillado’ya gidelim.”

“Öyle olsun,” dedim, malayı pelerinimin altına sokarak ona gene kolumu uzattım. Ağırlığını vererek yaslandı. Amontillado’yu araya araya yolumuza devam ettik. Bir sıra alçak kemerin altından geçtik, aşağı doğru indik, yürüdük, gene aşağı doğru indik, derin bir mahzen odasına geldik, havası pek kötüydü buranın, öyle ki, meşalelerin alevleri bile sindi.

Onun ta öbür ucunda daha dar bir oda vardı. Duvarları, Paris’in büyük mezarlarında olduğu gibi, tavana kadar yükselen, üst üste yığılmış insan kalıntılarıyla örtülüymüş. Gene de öyleydi üç yanı, dördüncü duvardaki kemikler ise yere indirilmiş, bir noktada büyücek bir küme yaparak toprağın üstüne gelişi güzel saçılmıştı. Kemiklerin yerlerinden oynatılmasıyla ortaya çıkmış olan duvarda, bir iç hücre daha gördük, derinliği aşağı yukarı bir buçuk, eni bir, yüksekliği de iki iki buçuk metre kadardı. Başlı başına bir iş için hazırlanmışa benziyordu, duvardaki mezarların tavanlarını tutan iki büyük desteğin arasında bir boşluk gibiydi, arkasını da, gene o mezarları çevreleyen, granit duvarlardan biri kapatmaktaydı.

Fortunato elindeki alevsiz meşaleyi yukarı kaldırarak, oyuğun derinliğini görmeye çalıştı, ama boşuna. Zayıf ışık onun sonunu göstermedi bize. “Yürü,” dedim, “Amontillado bunun içinde. Luchesi’ye gelince “Mankafanın biridir o,” diye sözümü kesti, bu arada adımını da atmıştı, hemen arkasına takıldım. Bir anda oyuğun sonuna varmış, kayayla burun buruna gelmişti, ilerleyemediğini görünce aptalca bir şaşkınlık içinde kalakaldı. Bir an daha geçti geçmedi granite zincirleyiverdim onu. Oyuğun sonundaki düz duvarda, yatay olarak, birbirinden, aşağı yukarı, yetmiş santim uzaklıkta iki demir halka vardı. Bunlardan birine kısa bir zincir, öbürüne de bir asma kilit takılmıştı. Zinciri onun beline dolayıp kilidi vurmak birkaç saniyelik bir işti.

Karşı koyamayacak kadar büyük bir şaşkınlık içindeydi. Anahtarı çekip alarak oyuktan çıktım. "Elini duvara sür de bak,” dedim, “ her yan güherçile içinde, Çok rutubet var doğrusu. Bir kere daha yalvarıyorum geri dönmen için. Hayır mı? Öyleyse seni bırakıp ayrılmam gerek. Ama önce elimden gelen her türlü ihtimamı göstermeliyim.”

"Amontillado!” diye bağırdı ansızın; daha şaşkınlığı geçmemişti.

“ Doğru,” diye cevap verdim, “Amontillado.”

Bu kelimeleri söylerken, biraz önce andığım o kemik yığının içinde çalışmaya başlamıştım. Kemikleri eşeleyip sağa sola fırlattım, altlarından bir miktar harç ile yapı taşı çıktı. Bu maddeleri kullanarak, malamın yardımıyla, oyuğun önüne bir duvar örmeye giriştim.

Duvarın birinci sırasını bitirmiştim ki, Fortunato’nun iyiden iyiye ayılmış olduğunu gördüm. Bunun ilk işareti oyuğun derinliğinden doğru gelen inilti gibi bir sesti. Sarhoş bir adamın iniltisi değildi bu. Sonra uzun bir sessizlik oldu. İkinci sırayı çıktım, üçüncüyü, dördüncüyü çıktım; o sırada zincirin şiddetle sarsıldığını duydum. Bu zincir sesi birkaç dakika devam etti, o arada, ben de işimi bırakıp kemiklerin üstüne oturdum, tadını çıkara çıkara dinledim onu. Sonunda, bu şıkırtı durulunca, malayı tekrar elime alıp, hiç ara vermeden, beşinci, altıncı, yedinci sıraları bitiriverdim. Duvarın yüksekliği göğsümün hizasına yaklaşmıştı. Gene durdum, meşaleyi kaldırıp aralığa tuttum, içerdeki şeklin üzerine birkaç zayıf ışık çizgisi düştü.

Zincire vurulu insan biçiminin boğazından birbiri ardınca fışkıran yüksek, tiz çığlıklar sanki beni geri ittiler. Bir an duraladım - titredim.

Kılıcımı çekip oyuğa doğru bir davrandım, ama birden aklım başıma geldi, kendimi toparladım. Elimi mezarların sağlam taşlarına dayadım, durulmuştum. Yeniden duvara yaklaştım. Onun yaygarasına, bağrışlarına karşılık vermeye başladım. O bağırdı, ben bağırdım -yardım ettim ona- onunkilerden daha uzun süren, daha kuvvetli olan çığlıklar attım. Ben böyle yapınca, yaygaracının sesi kesildi.

Gece yarısı olmuştu, işim sona ermek üzereydi. Sekizinci, dokuzuncu, onuncu sıraları da tamamlamıştım. On birinci, sonuncu sıranın da bir kısmım bitirmiştim; yerine yerleştirip sıvanacak bir tek taş kalmıştı. Onu kaldırmaya çalışıyordum; kaldırıp yarı yarıyla yerine soktum. Ama tam o sırada oyuğun içinden sinsi bir kahkaha yükseldi, saçlarım dimdik oldu. Bunun arkasından insanı andıran bir ses duyuldu, asil Fortunato’nun sesine hiç benzemiyordu. Şunları söyledi:

“ Ha! ha! ha! - he! he! - ne güzel bir şaka doğrusu - eşi bulunmaz bir alay. Köşke gidince kahkahalarla güleceğiz buna - he! he! he! - hem şarap içer, hem güleriz - he! he! he!”

“Amontillado!” dedi.

“He! he! he! - he! he! he! - evet, Amontillado. Ama geç olmuyor mu? Bizi beklemezler mi köşkte, Lady Fortunato ile ötekiler? Hadi gidelim artık.”

“Evet,” dedim, “ hadi gidelim artık.”

“Tanrı aşkına, Montresor!"

“Evet,” dedim, “ Tanrı aşkına!”

Ama bu kelimelere bir cevap gelmesini boşuna bekledim. Sabrım tükendi. Yüksek sesle bağırdım:

“Fortunato!”

Cevap yok. Bir daha bağırdım: “ Fortunato!”

Gene cevap yok. Delikten bir meşale sokup içeri baktım. Buna karşılık sadece çın çın öten çıngırakların sesi geldi. Kalbim sıkışmaya başladı - mezarlardaki rutubet yüzünden, işimi sona erdirmek için acele ediyordum. Son taşı da yerine yerleştirip sıvadım. Yeni duvarın önüne kemiklerden yapılma eski duvarı ördüm. Elli yıldır insan eli dokunmadı onlara. İn pace requiescat!

NOTLAR

[1] Kelime oyunu. “Mason” kelimesinin asıl anlamı “ duvarcı” dır.

Sfenks

Kolera salgını New York'u kasıp kavururken bir akrabamın davetini kabul edip, kendisiyle birlikte Hudson kıyısındaki cottage ornésinde[1] iki hafta kalmayı kabul etmiştim. Burada basit yaz eğlencelerinin hepsiyle meşgul olma olanağımız vardı. Kalabalık şehirden her sabah gelen korkunç haberler olmasa, ormanda yürüyüşe çıkarak, resim yaparak, kayıkla gezerek, balık avlayarak, yüzerek, müzik dinleyerek ve kitap okuyarak hoşça vakit geçirebilirdik. Gün geçmiyordu ki bir tanıdığımızın ölüm haberini almalıyım. Ölü sayısı arttıkça, her gün bir arkadaşımızın kayıp haberini beklemeyi öğrendik. Bir süre sonra yaklaşan bir haberci karşısında titrer olduk Güney'den esen rüzgar bile bir ölüm havasına bürünmüş gibiydi. Ruhum kararmıştı. Başka bir şey konuşamıyor, düşünemiyor, hayal edemiyordum. Akrabam ise benim kadar hassas yapılı değildi. Onun da canı epey sıkkındı, ama yine de beni neşelendirmeye çalışıyordu. Son derece kültürlü bir filozoftu ve hayallere kapılmazdı. Somut dehşetlere karşı yeterince duyarlıydı, ama gölgelerden korkmazdı.

Ama her ne kadar beni düştüğüm bu anormal kasvet havasından kurtarmaya çalışsa da, kütüphanesinde bulduğum bazı kitaplar başarılı olmasını engelliyordu. Bunlar içimde yatan batıl inanç tohumlarını filizlenmeye teşvik eder nitelikteydi. Bu kitapları ondan habersiz okuyordum. Bu yüzden içinde bulunduğum depresyonun devam etmesine anlam veremiyordu.

En ilgimi çeken konulardan biri gelecek alametleriydi. Hayatımın bir döneminde bunların varlığını ciddi ciddi savunmuştum. Bu konuda uzun uzun, hararetle tartışıyorduk. O böyle şeylere inanmanın saçma olduğunu söylüyor, ben ise ani -yani beklenmedik- alametlerin kesinlikle doğru bilgiler taşıdığını ve bunlara saygı gösterilmesi gerektiğini savunuyordum.

Aslında onun küçük kır evine gittikten kısa süre sonra başıma öyle tuhaf ve açıklamasız bir olay gelmişti ki, bunu bir gelecek alameti olarak görmekte kesinlikle haklıydım. Beni tamamen afallatmıştı; öyle ki, arkadaşıma olanları ancak günler sonra anlatabildim.

Son derece sıcak bir günün ikindisinde elimde bir kitapla açık bir pencerenin yanında oturuyordum. Pencereden dışarı bakınca engin bir manzara görüyordum: Nehir kıyıları ve uzaktaki tepe. Tepenin bana en yakın olan yamacı bir heyelan sonucunda ağaçsız kalmıştı. Düşüncelerim uzun zaman önce okuduğum kitaptan komşu şehri kasıp kavuran korkunç salgına dönmüştü. Gözlerimi kitaptan kaldırınca, tepenin çıplak yamacındaki bir şey dikkatimi çekti -korkunç bir canavar zirveden hızla aşağı iniyordu. Kısa sürede tepenin dibine varıp sık ormanda gözden kayboldu. Bu yaratığı ilk gördüğümde kendi akıl sağlığımdan -en azından gözlerimden şüphe ettim. Kendimi deli olmadığıma ya da hayal görmediğime ikna etmem dakikalar aldı. Ama korkarım canavarı tarif ettiğimde (onu açık seçik görmüş ve aşağı inene kadar iyice incelemiştim) okuyucularımı ikna etmem kendimi ikna etmemden bile güç olacak.

Yaratığın boyutlarını yanından geçtiği ağaçlarınkiyle kıyaslayarak tahmin edebilmiştim -birkaç dev ağaç o heyelandan kurtulabilmişti-. Böylece en büyük savaş gemilerimizden bile daha büyük olduğu sonucuna vardım. Savaş gemisi diyorum, çünkü canavar gemiye benziyordu -özellikle de bizim yetmiş dörtlüklerden birine. Hayvanın ağzı on beş yirmi metrelik bir hortumun ucundaydı. Bu hortum bir fil gövdesi kadar kalındı. Hortumun dibinin yakınında sık siyah kıllar başlıyordu -bunlar bir düzine bufalonun postunu kaplayacak kadar boldu. Bu kılların arasından fırlayan, yaban domuzlarınınkine benzer, ama onlardan çok daha büyük iki parlak diş aşağı doğru eğik olarak uzanıyordu. Hortumun iki yanında da, ona paralel olarak, yaklaşık birer metrelik iki çubuk uzanmaktaydı. Prizma şeklindeki bu çubuklar saf kristalden yapılmış gibiydi -batan güneşin ışıklarını muhteşem bir şekilde yansıtıyorlardı. Gövdesi ters duran bir takoz şeklindeydi. Bu gövdeden iki çift kanat çıkıyordu, -kanatların her biri yaklaşık yüz metre uzunluğundaydı- çiftler üst üste duruyordu ve metal pullarla kaplıydılar. Her pulun çapı üç dört metre kadardı. Üst ve alt kanatların birbirlerine sağlam birer zincirle bağlı olduğunu gördüm. Ama o korkunç yaratığın en tuhaf yanı göğsünün neredeyse tamamını kaplayan parlak beyaz bir kurukafa resmiydi. Sanki o kara gövdenin üstüne bir ressam tarafından

çizilmişçesine kusursuzdu. O korkunç hayvana, özellikle de göğsündeki resme dehşetle ve hayretle -mantığımla bastırmayı başaramadığım bir kaygıyla bakarken, hortumunun ucundaki ağzın birden açıldığını gördüm. Ağzından öyle yüksek ve kederli bir ses çıktı ki, sanki bir matem çanı çalıyordu. Yaratık tepenin dibinde gözden kaybolurken bayılıp yere yığıldım.

Kendime gelince önce arkadaşıma görüp duyduklarımı anlatmak istedim tabii. Ama içimde öyle bir tiksinti vardı ki -bunu açıklamam çok zor- bunu yapamadım.

O olaydan üç dört gün sonra bir akşam, arkadaşımla o canavarı görmüş olduğum odada oturuyorduk. Ben yine aynı pencerenin yanındaki aynı koltukta, o ise yakındaki bir kanepede oturuyordu. Yine aynı yerde, aynı vakitte bulunmanın etkisiyle ona gördüklerimi anlattım. Beni sonuna kadar dinledi. Önce kahkahayı bastı. Ama sonra giderek ciddileşti. Sanki artık delirdiğimden şüphesi kalmamış gibiydi. O anda canavarı tekrar gördüm. Korkuyla çığlık atarak arkadaşıma gösterdim. Merakla baktı -ama hiçbir şey görmediğini söyledi. Oysa ben yaratığın tepenin çıplak yamacından indiğini açık seçik görüyordum.

Bunun üzerine paniğe kapıldım. Artık hayal gördüğümden ve bunun ya öleceğimin işareti ya da delilik alameti olduğundan emindim. Koltuğa çökerek ellerimle yüzümü örttüm ve dakikalarca hüngür hüngür ağladım. Gözlerimi tekrar açtığımda yaratık ortadan kaybolmuştu.

Ama arkadaşım sükûnetini az çok korumuştu. Bana gördüğüm yaratığı ayrıntılarıyla tarif etmemi söyledi. Sözümü bitirince dayanılmaz bir yükten kurtulmuşçasına derin derin iç geçirdi. Sonra zalimce bulduğum bir soğukkanlılıkla konuşmaya başladı. Onunla sık sık üstünde tartıştığımız kuramsal felsefenin çeşitli yönlerinden bahsetti. Özellikle bir nokta üstünde ısrarla durduğunu hatırlıyorum: İnsanların yaptıkları incelemelerde yanılmalarının en büyük sebebinin bir nesnenin değerini, yakınlığını yanlış hesaplamaktan dolayı azımsamaları ya da abartmaları olduğunu söyledi. “Mesela,” dedi, “demokrasinin tüm dünyaya yayıldığında nasıl bir etki göstereceğini doğru dürüst tahmin etmek istiyorsak, bu yayılmanın ne zaman gerçekleşebileceğini mutlaka dikkate almalıyız. Oysa bana bu noktayı irdelemeye değer bulmuş tek bir yazar söyleyebilir misin?"

Bir an susup bir kitap dolabına gitti ve eline Doğal Tarih'in basit özetlerinden birini aldı. Sonra kendisiyle yer değiştirmemi istedi -kitabın küçük yazılarını rahat okuyabilmek için. Böylece pencerenin yanındaki koltuğa oturup kitabı açtıktan sonra konuşmasına kaldığı yerden devam etti.

"Canavarı o kadar ayrıntılı anlatmasan, ne olduğunu asla anlayamazdım. Sana bir öğrenci çocuğun Insecta (yani böcek) sınıfından, Lepidoptera takımından, Crepuscularia familyasından Sphinx (yani Sfenks) cinsini nasıl tarif ettiğini okuyayım. İşte, aynen şöyle yazıyor:

'Dört zarlı kanadı küçük, rengarenk metalik pullarla kaplıdır. Ağzı hortum şeklindedir, çünkü çenesi uzundur. Ağzının iki yanında dokunmaya ve tat almaya yarayan kısa kıvrık çıkıntılar bulunur. Alt kanatlarla üst kanatlar birer sert kılla birbirine bağlıdır. Antenleri prizma şeklindedir ve uzun birer çubuğa benzer. Kamı sivridir. Batıl inançlı halk Kurukafa Sfenksi'nden, zaman zaman attığı kederli çığlıklar ve göğsündeki kurukafa resmi yüzünden çok korkar.' "

Kitabı kapadı ve koltukta öne eğildi. Şimdi tam o "canavarı" gördüğüm sırada benim durduğum pozisyondaydı.

"Ah, işte gördüm!" diye haykırdı. "Tepenin yamacına yeniden tırmanıyor. Gerçekten çok ilginç bir yaratık, ama sandığın kadar iri ya da uzakta değil. Aslında uzunluğu bir milim ve gözümden bir buçuk milim uzakta duruyor. Pencere kanadından sarkan bir örümcek ağı ipliğine tutunmuş, titreye titreye yukarı çıkıyor."

Notlar

[1] Küçük villa.

Arnheim Arazisi

Bahçe güzel bir kadın gibiydi
Göğe karşı gözlerini kapamış
Sere serpe uyuyan.
Sanki bulutsuz gökyüzü aşağı inmiş
Işık çiçekleriyle kaplı yuvarlak bir tarlaydı.
İri çiçeklerin dingin yapraklarından damlayan
Parlak çiğ damlaları
Mavi akşam göğünde titreşen yıldızlar gibiydi.

GILES FLETCHER.

Dostum, genç Ellison kadar olağanüstü bir adam yaşamamıştır. O, talihin ona bahşettiği armağanların bolluğu ve sürekliliği bakımından olağanüstü biriydi. Hayatı boyunca refah içinde yaşadı. Refah sözcüğünü sadece maddi rahatlık anlamında da kullanmıyorum. Mutlulukla eşanlamlı kullanıyorum. Bahsettiğim kişi sanki Turgot'nun, Price'ın, Priestley'nin ve Condorcet'nin savlarını çürütmek -mükemmeliyetçilerin hayallerini gerçekleştirmek için doğmuş gibiydi. Ellison'ın kısa yaşamıyla, varlığıyla çürüttüğü bir dogma vardı bence: İnsanın doğasında gizli bir ilkenin, mutluluğunun karşıtının yattığı dogması. Onun kariyerini dikkatle inceleyince şunu anladım ki, insanoğlunun mutsuzluğu genellikle birkaç basit insanlık kanununun çiğnenmesinden kaynaklanmaktadır -biz bir tür olarak henüz keşfetmediğimiz mutluluk öğelerine sahibiz -ve şimdi bile, sosyal koşulların tüm karanlığına ve çılgınlığına karşın, insanın, bireyin bir takım sıradışı ve son derece talihli koşullar altında mutlu olması olanakdışı değildir.

Genç dostum da bu konuda benimle aynı fikirdeydi. Mutluluğunun kesintisiz devam etmesinin başlıca sebebi de bunu planlamasıydı. Aslında Bay Eilison bazen deneyimlerde çok işe yarayan içgüdüsel fikirlere başvurmasa başarının zirvesinden zenginleri bekleyen mutsuzluk uçurumuna düşüverirdi. Ama amacım mutluluk üzerine bir deneme yazmak değil. Arkadaşımın fikirlerini birkaç cümleyle özetleyebilirim. Dört temel mutluluk ilkesi, daha doğrusu koşulu olduğuna inanıyordu. Ona göre bunların başlıcası (ne tuhaftır ki!) açık havada yapılan vücut egzersizleriydi. “Başka şekillerde korunan sağlıktan bahsetmeye bile değmez," derdi. Tilki avcılarının ne büyük hazlar yaşadığından bahseder, çiftçilerin diğer tüm sınıflardan daha mutlu olduğunu söylerdi. İkinci koşulu kadın sevgisiydi. Üçüncüsü ve yerine getirilmesi en zor olanı, hırstan sakınmaktı. Dördüncüsü bir hedefi hiç durmadan takip etmekti; diğer koşullar gerçekleştiğinde, mutluluğun boyutlarını bu hedefin ruhaniliğinin belirlediğine inanırdı.

Daha önce de söylediğim gibi, Eilison, talihin ona bahşettiği armağanların bolluğu ve sürekliliği bakımından olağanüstü biriydi. Zerafet ve dış görünüşte eşsizdi. Öyle zekiydi ki, öğrenmek onun için bir çabadan çok bir içgüdü ve gereklilikti. Ailesi imparatorluğun en tanınmış sülalelerinden biriydi. Eşi dünyanın en güzel ve sadık kadınıydı. Ellison hep çok zengin olmuştu, ama reşit olunca başına öyle bir talih kuşu kondu ki; hem toplumu hayrete düşüren, hem de genellikle talihlilerin karakterlerini derinden etkileyen türdendi.

Bay Ellison’ın reşit oluşundan yüz yıl kadar önce, uzak bir eyalette Bay Seabright Eilison adlı biri ölmüştü. Bu adamın muazzam bir serveti vardı ve yakın akrabaları olmadığından, vasiyetinde servetinin ölümünden sonra yüz yıl boyunca sürekli artırılmasını talep etmişti. Çeşitli yatırım yolları konusunda ayrıntılı talimatlar verdikten sonra, yüz yıl sonra biriken miktarın Ellison soyadını taşıyan en yakın akrabasına verilmesini vasiyet etmişti. Bu vasiyetin iptali için pek çok girişimde bulunulmuştu; ama Bay Ellison her türlü tedbiri önceden aldığından, hiçbiri başarılı olamamıştı. Ancak kıskanç bir hükümet sonunda duruma el koydu ve bu tür vasiyetleri yasaklayan bir kanun çıkardı. Yine de bu kanun genç Ellison’ın yirmibirinci doğumgününde, Seabright’ın varisi olarak dört yüz elli milyon dolarlık bir servete konmasını engellemedi. [1]

Bu büyük mirasın haberi yayılınca, onun nasıl kullanılabileceği konusunda epey fikir ortaya atıldı tabii. Meblağın büyüklüğü ve nakit oluşu, bunu düşünen herkesin başını döndürüyordu. Böylesine büyük bir meblağın sahibinin yapabileceği o kadar çok şey vardı ki. Ülkenin en zengin adamı olarak kendini çağının modası olan aşırılıklara kaptırabilirdi pekala -veya politik entrikalarla uğraşabilirdi - veya bakan olmaya çalışabilirdi - veya asalet ünvanları satın alabilirdi - veya sanat eseri koleksiyonları yapabilirdi - veya yatçıların, sanatçıların, bilimadamlarının hamiliğine soyunabilirdi - veya fakir fukaraya yardım edebilirdi. O inanılmaz servetle bunların ve benzerlerinin her biri pekala yapılabilirdi. Rakamlara başvurulunca bunların da kafa karıştırdığı görüldü. Miras yüzde üçlük faizle bile yılda on üç buçuk milyon; ayda bir milyon yüz yirmi beş bin; günde otuz altı bin dokuz yüz seksen altı; saatte bin beş yüz kırk bir; dakikada yirmi altı dolar faiz getirirdi. Bu, insanların hayal gücünü aşıyordu. Kimse ne hayal edeceğini bilemiyordu. Hattâ Bay Ellison'ın bu mirası aşırı bulup yarısını dağıtacağını -akrabalarını paraya boğacağını söyleyenler bile oldu. Aslında gerçekten de en yakın akrabalarına bu mirasa konmadan önceki muazzam servetini dağıttı.

Ama arkadaşları arasında epey tartışmaya yol açan bir konuda kararını çok önceden vermiş olması beni şaşırtmamıştı. Verdiği karar da pek şaşırtmamıştı. Fakir fukaraya yardım konusunda vicdanını çok önceden rahatlatmıştı. İnsanlığın genel durumunun iyileştirilmesi konusunda ise (ne yazık ki) yapılabilecek pek bir şey olduğuna inanmıyordu. Sonuçta ister istemez kendisine yönelmek zorunda kalmıştı.

En geniş ve en soylu anlamda bir şairdi. Üstelik şair ruhunun gerçek niteliğini, muazzam emellerini, yüce görkemini ve haysiyetini kavramış bir insandı. Bu ruhu tatmin etmenin 'tek olmasa da başlıca' yolunun yeni güzellik formları yaratmak olduğuna inanıyordu. Ya ilk öğrenim yıllarındaki ya da bilincinin niteliklerindeki bir takım tuhaflıklar yüzünden, tüm etik fikirlerinde maddeciydi. Belki de bu önyargı yüzündendir ki; şairin yapabileceği tek olmasa da en doğru şeyin, tamamen fiziksel güzelliğe dayalı yeni ruh halleri uyandırmak olduğuna inanırdı. Bu yüzden ne müzisyen, ne de şair oldu -eğer şairliği alışıldık anlamıyla kullanırsak. Belki de bunlarla uğraşmamasının sebebi hırstan sakınmanın yeryüzündeki mutluluğun temel ilkelerinden biri olduğunu düşünmesiydi. Evet, büyük dahiler hırslı olmak zorundadır, ama en büyük dahiler hırsın da ötesinde

olamaz mı? Belki de bu yüzden Milton’dan çok daha büyük dahiler “sessiz ve payesiz" kalmıştır. Bence dünya insanoğlunun yaratmayı başarabileceği en yüce sanat eserlerini henüz görmemiştir -ve bir takım tesadüfler en yüce zihinleri bu sevimsiz çabaya girmeye zorlamazsa, belki de asla göremeyecektir.

Ellison ne müzisyen, ne de şair oldu; oysa müziği ya da şiiri ondan çok seven yoktu. Farklı koşullar altında yaşasa belki ressam olurdu. Heykeltıraşlık, son derece şiirsel bir sanat dalı olsa da, erimi ve sonuçları açısından oldukça sınırlıydı; bu yüzden koşullar ne olursa olsun, pek ilgisini çekmezdi. Genel anlamıyla şair ruhunun hangi sanat dallarıyla uğraşabileceğinden bahsettim. Ama Ellison en geniş kapsamlı olmasa da en zengin, en gerçek ve en doğal sanat dalının anlaşılmaz bir biçimde şimdiye kadar gözardı edildiğine inanıyordu. Kimse peyzaj mimarlarını şair olarak görmez; oysa arkadaşım açık hava mimarisinin yaratıcı insanlara muazzam olanaklar sağlayabileceğine inanıyordu. Gerçekten de yeni güzellikleri sonsuz biçimlerde yaratmak için en iyi sahaydı bu. Kombinasyona giren öğeler, yeryüzünün sunabildiği en güzelleriydi. Dostum ağaçların biçim ve renklerinin çeşitliğinde, doğanın fiziksel güzelliklerinin en doğal ve enerjik örneklerini buluyordu. Ve bu güzelliği yönlendirmenin ya da odaklamanın -daha doğrusu bakanların algılayabileceği hale getirmenin- hem bir şair olarak yazgısı, hem de Tanrı’nın her insana verdiği şair ruhuna sahip biri olarak görevi olduğuna inanıyor -bunu en iyi olanakları kullanarak, en verimli şekilde çalışarak yerine getirmesi gerektiğini düşünüyordu.

“Bakanlann algılayabileceği hale getirmek.” Bay Ellison bana bu cümlenin ne anlama geldiğini açıklarken, benim için hep bir sır olarak kalmış bir meseleye de açıklık getirmişti: -Doğada taklit edilebilecek böyle eserlerin olmayışından bahsediyorum (buna ancak körcahiller karşı çıkabilir). Örneğin Claude’un tuvalinde ışıldayan cennetlerin benzeri yeryüzünde yoktur. En büyüleyici doğa manzaralarında bile mutlaka bir kusur ya da fazlalık -pek çok fazlalık ve kusur vardır. Bu manzaraların parçaları ayrı ayrı ele alındığında en yetenekli ressamın dehasını bile aşacak kadar kusursuz olsa da, bir araya getirildiklerinde mutlaka kusurlu olur. Kısacası ressam gözüyle baktığımızda, yeryüzündeki doğal manzaraların hiçbirinin “kompozisyonunu" mükemmel bulamayız. Oysa bu o kadar anlaşılmaz bir şeydir ki! Doğayı diğer her konuda mükemmel bulmaya alışmışızdır. Eserlerindeki ayrıntı bolluğundan ürker, onunla boy

ölçüşmekten kaçınırız. Kim bir lalenin renklerini aynen taklit edebileceğini ya da vadi zambaklarını daha güzel hale getirebileceğini iddia edebilir ki? Heykel ya da portre sanatında, doğanın taklit edilmekten çok güzelleştirilmesi ya da idealize edilmesi gerektiğini savunanlar yanılır. Hiçbir tablo ya da heykel; kanlı canlı, soluk alıp veren bir insanın, günlük yolumuzu aydınlatan güzelliğini tam anlamıyla yansıtamaz. Pek çok kez hata yapan Byron, şunları söylerken yanılmamıştır; Onca güzellik gördüm, olgun ve canlıydı da - Onların taş ideallerinin tüm saçmalığından fazla. Bu sav sadece açık hava mimarisi için doğrudur. Zaten bu sahada doğru olduğu hissedilince, her zamanki gibi körlemesine bir genelleme yapılmış, sanatın tüm sahalarında geçerli olduğu farzedilmişti. Hissedilince diyorum; çünkü hisler ne yapmacıklı, ne de abartılıdır. Sanatçının sanatından aldığı his, matematiksel denklemlerinden daha gerçektir. O, gerçek güzelliğin ancak ve ancak maddenin bir takım keyfi şekillerde düzenlenmesiyle elde edilebileceğine sadece inanmakla kalmaz, aynı zamanda bunu şüpheye yer bırakmayacak bir şekilde bilir. Ancak mantığı henüz bunu ifade edebilecek kadar olgunlaşmamıştır. Bunları tamamen incelemek ve ifade edebilmek için, şimdiye kadar eşi benzeri görülmemiş derin bir analiz yapmak gerekir. Yine de içgüdüsel kanılarını bütün kardeşleri de paylaşmaktadır. Diyelim ki, bir “kompozisyon" kusurlu olsun; biçiminde bir kusur olsun; ve bu kusur dünyadaki bütün ressamlara gösterilsin. Hepsi de bu kusuru fark edecektir. Dahası, kusurun düzeltilmesi konusunda hepsi de aynı fikri öne sürecektir.

Tekrarlıyorum: Fiziksel doğa ancak ve ancak açık hava mimarisinde geliştirilebilir. Nasıl geliştirilebileceği ise bir türlü çözemediğim bir gizemdi. Doğanın yeryüzünü insanın güzellik, yücelik ve görsellik anlayışlarını tam anlamıyla tatmin edecek şekilde yarattığına; ama jeolojik değişimlerin -biçim ve renk kümelenmesi değişikliklerinin; ki bunlar resim sanatının özüdür- bu eseri değiştirdiğine inanıyordum. Ancak bu fikir değişimlerin anormal ve amaçsız olduğunu farzetmeyi gerektirdiğinden, etkisini epey yitiriyordu. Ellison ise onların ölüm işaretleri olduğunu öne sürdü. Şöyle açıkladı: - “Diyelim ki, doğanın ilk niyeti insanı yeryüzünde ölümsüz kılmaktı. Dünyayı bu niyetine uygun şekilde, kusursuz olarak tasarladı. Jeolojik değişiklikler ise daha sonra fikrini değiştirip insanoğlunu ölümlü kılmasının sonucudur.

“Bu yüzden," dedi dostum, “peyzajı geliştirmekten bahsederken sadece zihinsel, yani insani bakış açısından bakabiliriz. Yeryüzüne uzaktan, ama

atmosferden çıkmadan baksak, manzarasındaki her değişikliği bir kusur olarak görebiliriz. Yani yakından bakılınca bir gelişme olarak görülen şey, uzaktan bütüne bakıldığında bir kusur olarak görülebilir. Belki de eskiden insan olup ama şimdi gözümüze görünmeyen bir varlık türü vardır ki, uzaktan baktıklarında bizim karmaşamızı düzen -çirkin manzaralarımızı güzel olarak görürler. Belki de Tanrı dünyayı bizden çok yeryüzü meleklerine, ölümle güzelliği iç içe gören meleklere hoş görünecek şekilde düzenlemiştir."

Arkadaşım konuşurken bir yazarın peyzaj mimarisi konusunda yazdıklarından alıntılar yaptı. Bu yazar konuyu oldukça iyi işlemişti:

"Peyzaj mimarisinde iki temel tarz vardır: Doğal ve yapay. Birincisinde amaç manzaranın doğal güzelliğini, onu etrafındaki manzaralarla uyum sağlayacak hale getirerek ortaya çıkarmaktır: Civar arazideki tepelere ya da ovalara uyacak şekilde ağaçlar dikilir; boyut, oran ve renk ilişkileri sıradan gözlemcilerin gözünden kaçsa da, deneyimli doğa alimlerinin fark edeceği şekilde belirlenip değiştirilir. Bu doğal peyzaj mimarisinde amaç özellikle görkemli ya da mucizevi manzaralar yaratmak değil; bütün kusurları ve uyumsuzlukları ortadan kaldırmak -manzaraya sağlıklı bir uyum ve düzen getirmektir. Yapay tarzda ise sonuçlar zevk anlayışlarına göre değişir, tıpkı yapı mimarisinde olduğu gibi. Versailles'daki bazı muhteşem ağaçlı yollar ve kuytu yerler, İtalyan terasları ve çeşitli eski İngiliz tarzları; Gotik ya da İngiliz Elizabeth dönemi yapı mimarisiyle ortak yönlere sahiptir. Her ne kadar yapay peyzaj mimarisi kişisel kaprislere oldukça açık bir saha olsa da, bir bahçeye tamamen sanatsal bir biçim verilmesi güzelliğini oldukça artırır. Bu güzellik hem düzeni ve tasarımıyla göze, hem de zihne kısmen haz verir. Yosun kaplı eski parmaklıklarla çevrili bir bahçe, insanın gözünde hemen orada geçmişte var olmuş güzellikleri canlandırır. Sanatın varlığının en küçük belirtisi bile insan emeğinin ve ilgisinin göstergesidir."

"Şimdiye kadar söylediklerimden," dedi Ellison, "burada bahsedilen doğal güzellik fikrine katılmadığımı anlamışsındır. Doğal güzellik asla yaratılabilecek güzellik kadar muhteşem olamaz. Tabii her şey uygun yeri seçmeye bağlıdır. Uygun boyut, oran ve renk ilişkileri konusunda söylenenler ise, fikrin yetersizliğini örtbas etmek için söylenmiş belirsiz laflardan başka bir şey değil. Burada söylenenler herhangi bir anlama gelebilir ya da hiçbir anlam ifade etmeyebilir; hiçbir şekilde yönlendirici değil. Doğal peyzaj mimarisinde amaç özellikle görkemli ya da mucizevi

manzaralar yaratmak değil, bütün kusurları ve uyumsuzlukları ortadan kaldırmaktır, deniyor -bu fikir ateşli düşler kuran dahiyi değil, çamurlarda yuvarlanan ayaktakımını tatmin edebilir ancak. Bahsedilen o sözümona meziyet, edebiyatta Addison'ı ilahlaştıran aksak zihniyetin bir ürünüdür. Sadece kabahatin yokluğundan ibaret olan erdemi çok daha kolay görürüz, bu yüzden onu kolayca kanun olarak kabul edebiliriz; oysa gerçek erdem, eserleriyle alev alev yanan ve ışık saçan erdem sadece ve sadece sonuçlarıyla değerlendirilebilir. Kanunlar reddediş üstüne kuruludur. Bunların ötesinde ise sanat eleştirmeninin yapabileceği tek şey öneride bulunmaktır. Talimatlar alarak bir 'Cato' inşa edebiliriz; ama kimse bize bir Pantheon'u ya da 'Cehennem'i tasarlamayı öğretemez. Ama bu yapılmıştır. O mucize başarılmıştır. Artık herkes onu takdir eder. Retçi ekolün yaratamadığı için yaratma eylemine dudak büken safsatacıları artık en çok alkışlayanlardır. İlkeye, oluşturulması sırasında dudak büken ağırbaşlı kişiler, olgunlaştığında ya da meyvesini verdiğinde mutlaka güzelliğini övmeye başlarlar.

"Yazarın yapay tarz konusundaki fikirlerine ise," diye devam etti Ellison,"daha az karşı çıkıyorum. Bir bahçeye tamamen sanatsal bir biçim verilmesi güzelliğini oldukça artırır. Bu doğru; insan ilgisinin göstergesi konusunda söyledikleri de. Bu inkar edilemez. Ama daha da fazlası olabilir. Bu ilkeye uygun bir hedef olabilir -öyle bir hedef ki, insanların çoğu buna ulaşmak için gerekli olanaklara sahip olmasa da, bir kez ulaşıldığında bahçelere sadece insan ilgisinin verebileceğinden çok daha derin bir güzellik kazandırabilir. Çok zengin bir şair; her ne kadar sanat, kültür ya da yazarımızın dediği gibi ilgi gibi kavramları sürekli göz önünde tutmak zorunda olsa da, aynı zamanda öyle yeni ve derin güzellikler tasarlayabilir ki, bunlar insanlara ruhsal deneyimler yaşatır. Böyle bir eser yaratmak için ilginin ya da tasarımın tüm olanaklarından alabildiğine faydalanırken, dünyevi sanatın kabalıklarından ya da gerekliliklerinden kendini soyutlar. En ıssız kırlarda -en yaban ve saf doğa manzaralarında- bir yaratıcının sanatı açıkça görülür. Ama bu sanat anlaşılan sadece üstünde düşünmek içindir. Duygunun müthiş gücüne hiçbir açıdan sahip değildir. Şimdi diyelim ki, Tanrı'nın bu tasarımı bir adım ileri götürüldü - diyelim ki, insan sanatı sayesinde içine uyum ve tutarlılık katıldı -ikisi arasında bir köprü haline getirildi:- Mesela hem geniş, hem de hatları keskin bir manzara hayal edelim - güzelliği, ihtişamı ve tuhaflığıyla akla, insana benzeyen, ama ondan daha üstün varlıkların ilgisini, kültürünü ve denetimini getirsin. İşte

böyle bir manzarada ilgi hissi korunurken, aracı ya da ikincil önemde bir faktör gibi sunulur. Bu sanat Tanrı’nın ya da Tanrı'nın bir uzantısının değil, insanoğluyla Tanrı arasında uçuşan meleklerin sanatıdır.”

Ellison muazzam servetini böyle bir vizyon için harcamakla - planlarını gerçekleştirmek için açık havada egzersiz yapmakla - bu planlar için sürekli aynı hedefi göz önünde tutmakla - bu hedefin ruhaniliğiyle - gerçekten hissedebilmek için hırstan sakınmakla - bunun ruhundaki en büyük tutkuyu, güzelliğe karşı duyduğu susuzluğu bir pınar gibi sürekli bastırması, ama asla tamamen dindirememesiyle; hepsinden de öte bir kadını, güzel ve sevgi dolu bir kadını sevmekle ve onun varlığıyla sarmalanmış halde, mor bir cennet atmosferinde yaşamakla; insanoğlunun sıradan sorunlarından uzaklaşabilmeyi, De Stael’in esrik gündüz düşlerindekinden bile daha mutlu bir hayat sürmeyi başarmayı ümit ediyordu ve bunu başardı da.

Size dostumun gerçekleştirdiği bütün mucizeleri anlatabileceğimi sanmıyorum. Anlatmak istiyorum, ama bu öyle zor ki, hevesim kırılıyor; ayrıntılar ile genellemeler arasında bocalıyorum. Belki de en iyisi bu ikisinin aşırı uçlarını birleştirmek olur.

Bay Ellison’ın öncelikle uygun bir yer bulması gerekiyordu elbette. Bu meseleyi düşünmeye başlayınca aklına hemen Pasifik Adaları'nın güzelliği geldi. Aslında Güney denizlerine gitmeye karar vermiş, ama bir gece düşününce bu kararından caymıştı. “İnsanlardan kaçmak istesem,” demişti, “öyle bir yer mükemmel olurdu. Öyle ıssız ve yalıtılmış bir yer ki, gidip gelmesi öyle zor ki, benim için cennet gibi bir yer olurdu. Ama Timon olmadım daha. Yalnızlığın kasvetini değil, huzurunu istiyorum. İstirahatimin ölçüsünü ve süresini belirleyebilmeliyim. Şair ruhların yaptıklarımı görüp paylaşmasını istediğim zamanlar da sık sık olacaktır. Bu yüzden kalabalık bir şehre yakın -aynı zamanda da planlarıma en uygun ortamda bulunan bir yer seçmeliyim."

Ellison böyle uygun bir yer bulabilmek için yıllarca gezdi. Bu arada kendisine eşlik etmeme izin verdi. Benim bayıldığım binlerce yeri o hemen reddetti. Her seferinde de sebeplerini açıklayınca onu haklı buldum. Sonunda karşımıza yüksek bir ova çıktı. Buranın manzarası neredeyse Etna’nınki kadar genişti ve pitoreskliğin tüm öğeleri açısından güzelliği (bu konuda Ellison ile hemfikirdik) o dağınkini aşıyordu.

Ellison bu manzaraya neredeyse bir saat büyülenmiş gibi baktıktan sonra derin derin, hazla iç geçirerek, “Biliyorum,” dedi, “en titiz insanların bile onda dokuzu burayı seçerdi. Bu manzara gerçekten muhteşem, ama ne fazla muhteşem. Şimdiye kadar tanıdığım bütün mimarlar ‘manzara' uğruna binalarını tepe üstlerine yapar. Oysa buradaki hata barizdir. Herhangi bir ruh halindeki ihtişam, önce irkiltir ve heyecanlandırır -ama sonra insanın içini karartır. Arada sırada bakılan bir manzaranın ihtişamlı olması mükemmeldir -ama sürekli bakılacaksa ihtişamdan kötüsü olamaz. Sürekli bakılan manzarada da en kötü ihtişam şekli genişliktir; ve en kötü genişlik şekli uzaklıktır. Bu 'kırlara taşınarak’ tatmin etmeye çalıştığımız inziva hissi ile uyuşmaz. Bir dağın tepesinden baktığımızda kendimizi ister istemez dünyaya yabancı hissederiz. Hayattan bezmiş insanlar uzak manzaralardan vebadan kaçar gibi kaçar."

Ellison’ın beğeneceği bir yer bulmak neredeyse dört yılımızı aldı. Buranın neresi olduğunu söylemek gereksiz tabii. Dostumun yakın zamanda ölümünden sonra Arhneim bazı ziyaretçilere açık hale gelince, bu arazi Fonthill’inkinden bile daha büyük, ancak gizli ve kulaktan kulağa yayılan bir ün kazandı.

Arhneim’e genellikle nehirden gidilirdi. Ziyaretçi şehirden sabah erkenden yola çıkardı. Öğleye doğru dingin ve güzel kıyıların arasından geçerdi. Buralarda sayısız koyun otlar, parlak yeşil çayırlarda beyaz postlarıyla benek benek saçılı dururlardı. Şehir hayatının izleri giderek köy hayatınınkilere dönüşürdü. Sonra bunlar da giderek kaybolur, ziyaretçide uyanan inziva hissi bir yalnızlık bilincine dönüşürdü. Akşam olurken nehir iyice daralır, kıyıları giderek sarplaşırdı. Bu kıyılar daha sık çalılarla kaplı olurdu. Suyun berraklığı artardı. Nehirde binlerce dönemeç olduğundan, parlak yüzeyinin iki yüz metreden ötesi asla görülemezdi. Kayık her an sanki etrafı aşılmaz çalı duvarlarıyla, tepesi ise masmavi bir tavanla kaplı ve döşemesi olmayan büyülü bir çemberin içinde hapsolmuş gibi görünürdü -kazayla suya düşmüş olan dal parçalarına hoş bir zerafetle sürtünerek dengesini bulurdu. Sonra nehir bir koyağa dönüşürdü -aslında bu sözcük tam olarak uygun değil, ama dilimizde o sahnenin en çarpıcı- en belirgin yönünü tarif edecek bir sözcük yok. Aslında sadece kıyılarının yüksekliği ve paralelliği açısından bir koyaktı; diğer açılardansa çok farklıydı. Dar ve derin nehir çukurunun duvarları (berrak su hâlâ aralarından usul usul akardı) otuz, bazen de kırk beş metre yüksekliğe çıkar ve birbirlerine öyle

meyilli dururdu ki, gün ışığını engellerdi. Tepedeki iç içe geçmiş çalılardan sarkan, kuştüyüne benzeyen uzun, sık yosunlar ortalığa kasvetli bir mezar havası verirdi. Dönemeçler giderek sıklaşır ve daha dolambaçlı olurdu. Sık sık da sanki çember şeklindeymiş gibi göründüklerinden, yolcu kısa sürede yön duygusunu tamamen yitirirdi. Dahası, artık hoş bir tuhaflık hissine kapılmış olurdu. Doğa hâlâ etrafında olmasına karşın değişmiş gibi görünürdü: Garip bir simetri, heyecan verici bir bütünlük, büyülü bir uyum içerirdi. Ortalıkta tek bir ölü dal -tek bir kahverengi toprak parçası bile görülmezdi. Kristal gibi berrak su temiz granitlerin ve lekesiz yosunların yanından akardı. Hatları öyle keskindi ki, bakana hem haz verir, hem de şaşırtırdı.

Kayık bu geçitte birkaç saat ilerledikten sonra (bu arada ortalık sürekli kararırdı) birden keskin, beklenmedik bir dönüş yapınca ansızın karşıda yuvarlak ve geçide göre çok geniş bir havza belirirdi. Çapı yaklaşık iki yüz metre genişliğindeydi. Etrafı tek bir nokta -kayığın girdiği yerin tam karşısı- dışında tamamen tepelerle çevriliydi. Bunlar koyağın duvarları kadar yüksek, ama yapı olarak onlardan tamamen farklıydı. Su yüzeyiyle kırk beş derecelik açı yapacak şekilde yükselirlerdi ve baştan aşağı en muhteşem çiçeklerle kaplıydılar -tek bir açık nokta bile görülemezdi. Nefis kokular yayan, dalgalanan o rengarenk denizde yeşil yapraklar seyrekti. Bu havza çok derindi; ama öyle berraktı ki, küçük, beyaz, yuvarlak çakıllarla kaplı dibi rahatça görülürdü -daha doğrusu yükselen tepelerin yansımaları görmezden gelinebildiğinde. Bu tepelerin üstünde ne ağaç, ne de çalı vardı. Bakan kişi zengin, sıcak, renkli, dingin, uyumlu, yumuşak, zarif, haz verici duyumlar alırdı. Kültürün öyle aşırı, öyle mucizevi uçlarını görürdü ki, bu manzara çalışkan, zevk sahibi, muhteşem ve titiz, yepyeni bir peri ırkının eseriymiş gibi gelirdi. Ama o çiçeklerle kaplı yamaçtan yukarı doğru baktıkça, bakışlarını su yüzeyinin keskin çizgisinin üstüne kaydırıp en tepedeki bulutlara doğru çevirdikçe, insanın yakutlardan, safirlerden, opallerden ve altın sarısı damarlı akiklerden oluşma bir çağlayanın gökyüzünden usul usul aktığına inanası gelirdi.

O karanlık koyaktan sonra kendisini birden bu koyda buluveren ziyaretçi hem sevinir, hem de batan güneşi görünce hayretler içinde kalır. Güneşin çoktan battığını sanmıştır, oysa işte, şimdi karşısında durmakta ve tepeler arasındaki bir başka açıklığın ardındaki uçsuz bucaksız görünen bir arazinin ufkunu teşkil etmektedir.

Ziyaretçi bu noktada onu buralara kadar getirmiş olan kayıktan inip fildişi bir kanoya biner. Bu kanonun hem içi, hem de dışı parlak kızıl renkli oryantal armalarla kaplıdır. Kıçı ve burnu sivridir ve suyun çok üstündedir, yani düzgün hatlı olmayan bir hilale benzer. Köy sularının üstünde bir kuğunun vakur zerafetiyle durur. İçi kakım kürküyle kaplıdır. Burada ipek ağacından yapılma kuştüyü gibi bir kısa kürek durur. Ama görünürde bir kürekçi yoktur. Ziyaretçiye keyfini bozmaması -kaderin onu gideceği yere götüreceği söylenir. Kayık uzaklaşıp gözden kaybolur ve ziyaretçi gölün ortasında hareketsiz duran kanonun içinde tek başına kalakalır. Ne yapacağına karar vermeye çalışırken o narin kano hafifçe kımıldar. Yavaşça döner, burnunu güneşe verene dek. Sonra yavaş, ama giderek artan bir hızla ilerlemeye başlar. Halkalar oluşturarak yüzerken, fildişi rengi kenarlarına çarpan suyun sesi yüce bir melodi gibidir -şaşıran ziyaretçi sağına soluna boşuna bakındıktan sonra bu huzur verici, ama hüzünlü şarkının kaynağının ancak bu olabileceğine karar verir.

Kano ilerlemeyi sürdürür. Karşıdaki açık arazinin kapısına yaklaşır. Böylece ziyaretçi içini rahatça görebilmeye başlar. Sağda sık ormanlarla kaplı yüksek sıradağlar uzanmaktadır. Ama nehrin ileri kısımları da tertemizdir. Nehir sularında bolca rastlanan dal ve yapraklardan eser yoktur. Manzaranın sol tarafı daha huzur vericidir ve yapay olduğu daha bellidir. Nehrin bu kıyısı hafifçe yükselmektedir. Bu alanın çimenlerle kaplı yüzeyi kadifeyi andırır. Yeşili öyle parlaktır ki, en saf zümrüdün rengiyle boy ölçüşebilir. Genişliği on ila üç yüz metre arasında değişen bu plato nehir kıyısı ile on beş metrelik bir duvar arasında uzanmaktadır. Bu duvar sayısız kez kıvrılarak, ama hep nehri takip ederek uzakta, batıda gözden kaybolur. Tek bir kaya parçasından, nehrin güney kıyısındaki eskiden girintili çıkıntılı olan tepenin dikine kesilmesiyle oluşmuştur. Ama bu kesme işinden geriye hiçbir iz kalmamıştır. Kesilmiş taşta asırlık renkler vardır. Üstü sık sarmaşıklarla, hanımelleriyle, yabani güllerle ve akasyalarla kaplıdır. Duvarın üst ve alt kenarlarının simetrisi yer yer yükselen dev ağaçlar tarafından bozulur. Bunlar hem platoda, hem de duvarın arkasındaki arazide, ama ona yakın olarak, tek tek ya da küçük gruplar halinde bulunmaktadır. Böylece ağaçların (özellikle de kara ceviz ağaçlarının) uzattığı sarkık dalların uçları suya girer. Arazinin daha öteleri aşılmaz bir çalı duvarıyla gizlenmiştir.

Ziyaretçi bunları kano açık arazinin kapısı dediğim şeye yaklaşırken görür. Ancak iyice yaklaşınca yarığa benzer görünümü kaybolur; solda koydan bir çıkış daha olduğu görülür. Duvar hâlâ nehri takip ederek bu tarafa yönelmiştir. Bu yeni açıklığın pek ilerisi görülemez; çünkü nehir ve duvar sola uzanmayı sürdürerek yaprakların arasında gözden kaybolmaktadır.

Kano büyülü bir şekilde nehrin o dolambaçlı kısmının içine süzülür. O düz arazinin karşısındaki kıyı da ona benzemektedir ve onun da ilerisinde bir duvar vardır. Bu taraftaki, yer yer dağlara dönüşen yüksek tepeler de manzaranın ilerisini gizlemektedir.

Kano usulca, ama biraz artmış bir hızla ilerlemeyi sürdürür. Sonunda gezgin, pek çok küçük dönemeçten geçtikten sonra, karşısında cilalı altından dev bir kapı bulur. Bu kapının üstü hoş resimler ve kıvrımlı süslerle kaplıdır. Artık hızla batmakta olan güneşin son ışınlarını yansıtırken, sanki etrafındaki ormanı alevlere boğmaktadır. Bu kapı o yüksek duvarın içine konulmuştur. Duvar tam bu noktada nehri doksan derecelik açıyla kesmektedir. Ziyaretçi birkaç saniye sonra nehrin geniş bir kavisle sola kıvrıldığını görür. Duvar yine onu takip etmektedir. Bu arada nehirden ayrılan geniş bir kol, hafif dalgacıklarla kapının altından akıp gözden kaybolur. Kano bu kola girip kapıya yaklaşır. Kapının ağır kanatları yavaşça ve hoş bir melodiyle açılır. Kano kapıdan süzülerek geçer ve hızla aşağı inerek etrafı mor dağlarla çevrili geniş bir amfiteatra varır. Bu dağların dibinde, eteklerini çember çizerek turlayan parlak bir nehir vardır. Bu arada Arnheim Cenneti tüm ihtişamıyla gözler önüne serilir. Büyüleyici bir melodi duyulur; tuhaf, tatlı bir koku gelir; uzun ince doğu ağaçlarının - sık çalıların - altın sarısı ve kızıl kuş sürülerinin - kıyıları zambaklarla kaplı göllerin - menekşelerin, lalelerin, sümbüllerin, yumru köklü bitkilerin - birbirini kesen uzun, gümüşi dereciklerin - ve bütün bunların ortasında yükselen; yarı-Gotik, yarı-İslami tarzda mimariyle inşa edilmiş, yüzlerce cumbalı penceresi, minaresi ve sivri kulesi kızıl gün ışığıyla parlayan muazzam yapının görüntüsü bir rüya gibidir. Bu yapıyı sanki türlü türlü peri ve cinler elbirliğiyle inşa etmiştir.

Notlar

[1] Duno benzer bir olay yakın zamanda İngiltere'de yaşandı. Talihli varisin adı Thelluson'du Bu olayı Prens Puckler-Muskau'nun "Geziler" kitabında okudum. Mirasın doksan milyon pound olduğunu söylüyor ve

"Bu para ile ne büyük işler yapılır,” diyor haklı olarak. Prens'in bu düşüncesini, öykümde biraz abartarak da olsa kullandım. Öykümün İlk hali, daha doğrusu başlangıcı -Sue'nün övgüye değer “Juil Erranfinden önce yayımlandı. O da aynı fikri Muskau'nun anlatısından almış olabilir - POE.

Von Kempelen Ve Buluşu

(İlk olarak 14 Nisan 1849'da ne Flag of Our Union'da yayımlanmıştır.

Poe, 1848-1849 yıllarının altına hücumu ile eğlenmekteydi; bu öykünün insanların değerli metallere karşı duyduğu düşkünlük üzerine satirik bir eleştiri olduğu açık.

Poe, öykünün New York Literary World'da yayımlanmasını ve öyküye on dolar ödenmesini istiyor ya da "ne kadar ödeyebilirseniz" diyordu. Ama öykü geri çevrildi ve onun kadar prestijli olmayan ne Flag of Our Union'da on beş dolar karşılığı yayımlandı, ama Poe'nun umduğu etkiyi yaratmadı.)

Silliman's Journal'daki[1] ikinci Kaptan Maury'nin[2] geçenlerde yayımlanan ayrıntılı demeciyle Arago'nun[3] kılı kırk yaran bir özenle hazırlanmış incelemesinden sonra, Von Kempelen'in[4] buluşuyla ilgili olarak birkaç küçük noktaya işaret edeceğim diye, konuyu bilimsel bakış açısından ele almak gibi bir niyetim olduğu varsayılmayacaktır elbette. Amacım, ilkin, onunla ilgili her şey bu günlerde kesinlikle ilgi çektiği için (yıllar önce şahsen az buçuk tanışmak onuruna eriştiğim) Von Kempelen'in kendisi hakkında birkaç söz söylemek, ikinci olarak da, buluşunun sonuçları üzerinde genel hatlarıyla durmak ve birtakım tahminler yürütmekten ibarettir sadece.

Bununla birlikte, sunacağım gelişigüzel gözlemlerime, bu buluşun şüphesiz şaşırtıcı olmakla birlikte tamamen tesadüfe dayandığını öne süren ve böylesi durumlarda hep olduğu gibi gazetelerden edinilmiş genel bir kanı olduğu anlaşılan görüşü kesinlikle reddederek başlamak sanırım yerinde olacaktır.

"Sir Humphrey Davy'nin[5] Günlüğü"ne (Cotte and Munroe, Londra, s. 150) göz atıldığında, sayfa 53 ve 82'den görülecektir ki, bu ünlü kimyager sadece şimdi söz konusu olan fikri düşünmüş olmakla kalmamış, en ufacık

bir araştırmada bulunmasa da girişiminin en azından ilk ipucunu hiç kuşkusuz "Günlük"e borçlu olan (bunu hiç duraksamadan söylüyorum, gerekirse kanıtlayabilirim de) Von Kempelen'in şimdi büyük bir başarıyla ortaya koyduğu benzer analizde, deneysel olarak yabana anlamaz bir ilerleme de sağlamıştı. Biraz teknik bir konu olmakla birlikte, Sir Humphrey'nin denklemlerinden biriyle birlikte "Günlükken iki pasajı aktarmaktan kendimi alıkoyamıyorum.

[Gereken cebir işaretleri elimizde bulunmadığından ve "Günlük" Halk Kütüphanesi'nde bulunabileceğinden, burada Bay Poe'nun el yazmasından küçük bir bölümü atlıyoruz - Yayımcı].

Basın yayın çevrelerinde şimdilerde dolaşmakta olan ve icadı, Brunswick, Maine'den Bay Kıssam diye birine mal eden Courier and Enquirer'daki paragraf, her ne kadar olanaksız olan veya olası gözükmeyen bir şey içermiyorsa da, birçok nedenden bana biraz uyduruk geldi. Ayrıntılara girmeme gerek yok. Paragraf hakkındaki düşüncelerim tamamıyla üslubuyla ilgilidir. Doğru gibi gözükmüyor.

Gerçeklen anlatan kişiler gün, tarih ve olayın geçtiği yer konularında nadiren Bay Kissam kadar titizlik gösterirler. Ayrıca, eğer Bay Kissam yaptığını söylediği buluşu gerçekten söylenilen tarihte -yaklaşık sekiz yıl önce- yapmışsa, nasıl oluyor da, bu buluşun tüm dünyaya olmasa da kendisine sağlayacağı (en ahmak insanın bile anlayacağı) muazzam kârları devşirmek için hemen girişimde bulunmaya kalmışmamış? Bay Kissam'ın yaptığını söylediği buluşu yapan sıradan zeka sahibi herhangi birinin bile bundan sonra, Bay Kissam'ın da kabul ettiği üzere, böyle bebek gibi davranmış olması bana oldukça inanılmaz gözüküyor. Bu arada, kimdir bu Bay Kissam? Ve Courier and Enquirer'daki paragrafın tamamı "laf olsun diye uydurulmuş değil midir? itiraf etmek gerekir ki, şaşılacak kadar ay-oyununa[6] benzer bir havası var. Benim mütevazı görüşüme göre bu yazıya pek güvenilmemelidir, tecrübelerime dayanarak bilim adamlarının kendi alanları dışındaki konularda nasıl kolaylıkla faka bastıklarını bu kadar iyi bilmeseydim, Profesör Draper[7] gibi seçkin bir kimyagerin Bay Kissam'ın (yoksa Bay Quizzem'in mi?)[8] sözde buluşunu bu kadar ciddi bir tonla tartışmasından büyük bir şaşkınlık duyardım.

Ama, biz Sir Humphrey Davy'nin "Günlük"üne dönelim. Bu broşür halkın okuması amacıyla kaleme alınmamıştır; yazarın ölümünden sonra

bile, biraz mürekkep yalamış herkes üsluba şöyle bir göz atar atmaz bunu anlayabilir. Örneğin 13. sayfanın ortalarına yakın bir yerde azot protoksit konusundaki araştırmalarıyla ilgili olarak şunu okuyoruz: "Yarım dakikadan kısa bir sürede, solunum devam ederken, yavaş yavaş azaldı ve yerlerini bütün kaslar üzerinde hafif bir baskıyı andıran bir şeye bıraktılar. "Solunum"un "azalmamış" olduğu, sadece cümlenin son kısmının bağlamından değil, çoğul ekinin kullanılmasından da açıkça anlaşılmaktadır. Cümle, kuşkusuz, şöyle demek istiyordu: "Yarım dakikadan kısa bir sürede, solunum devam ederken, [bu duygular] yavaş yavaş azaldı ve yerlerini bütün kaslar üzerinde hafif bir baskıyı andıran [bir duyguya] bıraktılar. Yüzlerce benzer örnekten böylesine düşüncesizce yayımlanmış olan el yazmalarının, yazarının sadece kendisi için tuttuğu ham notlar olduğu anlaşılabilir; ama broşürün şöyle bir incelenmesi, düşünmesini bilen hemen hemen herkesi, söylediklerimin doğruluğuna ikna edecektir. Gerçek şu ki, Sir Humphrey Davy, bilimsel konularda bir karara varıp bunu ilan edecek dünyada en son insandı. Sadece şarlatanlıktan çok fazla nefret etmekle kalmayıp, deneyci gözükmekten de hastalık derecesinde korkardı; bu yüzden, söz konusu meselede doğru yolda olduğuna yüzde yüz inanıyor olsa bile, en uygulanabilir gösteri için her şeyi hazır etmedikçe, asla bunu açıklamazdı. Şuna gerçekten inanıyorum ki, (ham kurgulamalarla dolu) bu "Günlük"ün yakılması konusundaki isteğinin yerine getirilmediğinden kuşkulansaydı -ki yerine getirilmediği görülmektedir-, son anları çok acıklı olurdu, "istekleri" diyorum, çünkü bu not defterini, "yakılması" talimatını verdiği çeşitli kağıtlara katmak istemişti; sanırım, bundan hiçbir şekilde kuşku duyulamaz. Not defterinin alevlerden kurtulmasının şans mı, şanssızlık mı olduğunu zaman gösterecektir. Atıf yapılan diğer benzeri pasajlarla birlikte yukarıda alıntılanan pasajlar Von Kempelen'e ilk ipucunu vermişti; bundan şu kadarcık olsun kuşku duymuyorum, ama tekrarlıyorum bu önemli (her koşulda önemli) keşfin kendisinin genel olarak insanlığa yararlı mı yoksa zararlı mı olduğu ileride anlaşılacaktır. Von Kempelen ve yakın arkadaşlarının zengin bir hasat kaldıracaklarından bir an olsun kuşkulanmak çılgınlık olurdu. Kendisi bir değer olan daha başka malların yanı sıra, çok sayıda ev, arsa, vs. satın almayı zamanından gerçekleştiremeyecek kadar akılsız olmasalar gerek.

Von Kempelen'in Home Journal'de yayımlanan ve o zamandan beri yaygın bir şekilde kopya edilen kısa açıklamasının çevirisinde, Almanca

aslını Presburg Schnellpost'un son sayılarından aldığını söyleyen çevirmen tarafından bazı yanlışlıklar yapılmış gibi gözükmektedir. "Viele" besbelli ki (çok sık yapıldığı gibi) yanlış kavranmış ve "lieden"sözcüğünün doğru çevirisinin "ısdırap" olması gerekirken çevirmenin "hüzün" olarak çevirmesi, bütün açıklamaya tamamen farklı bir görünüş vermiştir; tabii bunlar daha çok benim kendi tahminim.

Gerçekte ne olduğunu bilemem ama, Von Kempelen hiçbir şekilde, hiç değilse görünüşte, bir "mizantrop"[9] değildir. Onunla tanışıklığım tamamen tesadüfidir ve onu iyi tanıdığımı söylemeye pek hakkım yok; ama, bu kadar büyük bir üne kavuşmuş ya da birkaç güne kadar kavuşacak birini görmüş ve onunla konuşmuş olmak az bir şey olmasa gerek.

The Literary World hiç tereddütsüz (belki de The Home Journal'daki açıklamanın yanıltmasıyla) onun Presburg'un yerlilerinden olduğundan söz ediyor, ama anne ve babasının, sanırım, Presburg kökenli olmasına karşın, kendi ağzından işittiğim için, onun New York Eyaleti'inde, Utica'da doğmuş olduğunu kesinlikle söyleyebilecek durumda olmaktan hoşnutum. Aile, bir şekilde, Maelzel'in otomatik satranç-oyuncusu ile bağlantılıydı [Yanılmıyorsak satranç-oyuncusunun mucidinin adı ya Kempelen ya Von Kempelen ya da buna benzer bir şeydi-Yayımcı]. Von Kempelen kısa boylu, sağlam yapılı, kocaman mavi gözlü, saç ve şakaklanna kırlar düşmüş bir adamdı; kocaman ama hoş bir ağzı, inci gibi dişleri ve sanınm bir Romalı burnu vardı. Ayaklarından biri biraz kusurluydu. Konuşması çok içtenlikliydi, tüm hal ve davranışlarına bonhommie[10] hakimdi. Velhasıl bakışları, konuşması, davranışları bugüne kadar herhangi bir "mizantrop"unkilere pek fazla benzemiyordu. Altı yıl kadar önce bir hafta süreyle birlikte, Providence'de, Rhode Island'da, Earl's Hotel'in konuğu olduk ve onunla bir çok defalar sanırım toplam olarak üç dört saat kadar konuştum. Başlıca konuşma konuları o günün moda konularıydı ve bunlarda bilimsel başarıları konusunda beni kuşkuya sevkedecek hiçbir şey yoktu. New York'a, oradan da Bremen'e gitmek niyetiyle benden önce otelden ayrıldı ve büyük keşfini yaptığı ilk olarak Bremen'de ilan edildi, daha doğrusu bu keşfi yaptığından ilk olarak burada kuşkulanıldı. Bugün artık ölümsüzlüğe ulaşmış bulunan Von Kempelen hakkında bütün bildiklerim bu kadar; ama bu birkaç küçük ayrıntının bile kamuoyunun ilgisini çekeceğini düşündüm. Bu konuda etrafta dolaşan olağanüstü söylentilerin çoğu hiç kuşku yok ki hepten uydurmadır; Alaaddin'in

Lambası öyküsüne ne kadar itibar ediliyorsa bunlara da ancak o kadar itibar edilebilir. Bununla birlikte, Kalifornia'da yapılan keşiflerde olduğu gibi, bu türden vakalarda, açıktır ki, hakikat kurmacadan daha tuhaf olabilir.[11] En azından aşağıdaki anekdotun doğruluğu o kadar iyi kanıtlanmıştır ki, kesin kabul edebiliriz.

Von Kempelen'in, Bremen'de oturduğu süre boyunca, hiçbir zaman hali vakti yerinde olmamıştır ve açması bir miktarı bir araya getirebilmek için akla karayı seçtiği iyi bilinmektedir. Gutshmuth & Co. Müessesesi ile ilgili sahtekarlık büyük bir galeyana yol açtığında, Gasperitch Lane'de[12] geniş mülkler satın almış olması ve bunun için gerekli parayı nereden bulduğu sorulduğunda açıklamayı reddetmesi nedeniyle kuşkular Von Kempelen'e yönelmişti. En sonunda Kempelen tutuklanmış, ancak aleyhinde hiçbir kesin kanıt bulunmaması nedeniyle daha sonra serbest bırakılmıştı. Bununla birlikte bütün hareketleri polisçe yakın takibe alınmış ve sık sık evden ayrılıp, hep aynı yolu tuttuğu ve hemen her seferinde, hırsız argosundaki adıyla "Dondergat"[13] olarak bilinen dar ve dolambaçlı geçitlerin labirentinde peşindekileri adattığı görülmüştü. Nihayet büyük bir sebat göstererek, Kempelen'i Flatzplatz denilen bir vadideki yedi katlı bir evin tavan arasına kadar izlemiş ve tahmin ettikleri gibi onu kalpazanlık işlemlerinin tam ortasında bastırmışlar. Kempelen o kadar büyük bir telaşa kapılmış ki, görevliler, suçluluğundan en ufacık bir şüphe duymamışlar. Ellerine kelepçeyi vurduktan sonra, odasını, daha doğrusu odalannı -çünkü çatı katının tamamını işgal etmiş olduğu görülüyormuş- araştırmışlar.

Onu yakaladıkları çatı katının girişinde, amacı bugüne dek anlaşılamamış birtakım kimyasal cihazlarla dolu on ayağa sekiz ayak boyutlarında bir dolap varmış. Dolabın bir köşesinde, içinde parıldayan ateşiyle küçük bir fırın, ateşin üzerinde de bir çeşit çifte pota -bir boruyla birbirine bağlanmış iki pota- bulunuyormuş. Bu potalardan birisi ergimiş durumdaki kurşunla neredeyse doluymuş; ancak potanın ağzından başlayan borunun deliğine kadar erişmiyormuş kurşunun seviyesi. Diğer potadaysa, görevliler girdiğinde şiddetle buharlaşarak yok olan bir sıvı varmış. Söylediklerine göre, yakalandığını gören Von Kempelen (sonradan asbestli olduğu onaya çıkan eldivenli) elleriyle çifte potayı tutarak içindekileri fayans kaplı zemine dökmüş, işte bundan sonra ellerine kelepçe vurmuşlar ve geri kalan odaların altını üstüne getirmeden önce Kempelen'in üzerini aramışlar; ceket cebinde tam olmasa da neredeyse eşit oranlarda

karıştırılmış antimuan[14] ile bilinmeyen bir madde karışımı dolu olduğu sonradan anlaşılan kağıt bir torbadan başka anormal bir şey çıkmamış. Bilinmeyen maddeyi analiz etme yönündeki bütün çabalar şu ana kadar başarısızlıkla sonuçlandı, ama sonunda analizinin yapılacağından kuşku duyulmamalıdır.

Görevliler, tutukluyla birlikte dolaptan geçerek içerisinde önemli hiçbir şey bulunmayan bir tür ara odaya, oradan da kimyagerin uyku-odasına geçmişler. Bu odada bazı çekmece ve kutuları alt üst ederek aramış ama sadece birkaç önemsiz kağıtla bir miktar altın ve gümüş sikkeden başka bir şey bulamamışlar. En sonunda yatağın altına baktıklarında kapağı dikkatsizce yanıbaşına bırakılmış menteşesi, asma kilit köprüsü, kilidi olmayan, kocaman, deri kaplanmış kaba bir sandık görmüşler.

Bu sandığı yatağın altından çekip çıkarmaya kalkıştıklarında, hepsinin birden (hepsi de güçlü kuvvetli üç kişiymişler) asılmasının bile onu "bir parmak olsun kıpırdamaya" yetmediğini görmüşler.

Buna çok şaşırmışlar; içlerinden biri sürünerek yatağın altına girmiş ve sandığa bir göz attıktan sonra şöyle seslenmiş: "Onu çekememiş olmamızda şaşılacak bir yan yok -çünkü, ağzına kadar eski pirinç parçalarıyla dolu!"

Bu görevli güç almak için ayaklarını duvara dayayıp sandığa abanırken arkadaşlarının da bütün güçleriyle çekmeleri sonucunda, sandık zor bela kayıp yatağın altından çıkmış da içindekileri inceleyebilmişler. Sandığı dolduran ve pirinç olduğu varsayılan malzeme, büyüklüğü bir bezelyeden bir dolara kadar değişen küçük, pürüzsüz parçalarmış; şekilleri, az çok yassı olmalarına karşın düzensizmiş -"daha çok, ergimiş kurşunun soğuması için zemine döküldüğünde aldığı şekillere" benziyormuş. Bu görevlilerden hiçbiri o zaman bu metalin pirinçten başka bir şey olabileceğinden bir an olsun kuşkulanmamış. Onun altın olabileceği fikri asla akıllarından geçmemiş; böylesine çılgınca bir şey nasıl hayal edilebilir ki? Ertesi gün bütün Bremen, onların en küçük bir parçasını bile ceplerine atma zahmetine katlanmaksızın o kadar hor görerek polis karakoluna taşıdıkları pirincin sadece altın değil -gerçek altın- para basmada kullanılan altından çok daha saf altın içerisinde hiç mi hiç alaşım elementi bulunmayan mutlak anlamda saf, el değmemiş gerçek altın olduğunu öğrendiğinde, bu görevlilerin duydukları büyük şaşkınlık kolayca anlaşılabilir. Von Kempelen'in itiraflarının ve serbest bırakılışının ayrıntılarına girmeme gerek yok, çünkü bunlar herkesçe bilinmektedir. Kempelen'in sonunda kadim filozof taşı[15]

hayalini harfi harfine değilse de ruhen ve sahiden gerçekleştirmiş olduğundan hiçbir aklı başında kişi kuşku duyamaz. Arago'nun fikirlerine elbette büyük bir itibar gösterilmektedir; ancak hiç kimse yanılmaz değildir; bu yüzden Akademi'ye verdiği raporda bizmut konusunda söyledikleri cum grano salis[16] karşılanmalıdır. Yalın gerçek şu ki, şu ana kadar yapılan bütün analizler başarısızlıkla sonuçlanmıştır ve Von Kempelen kendi muammasının çözüm yolunu öğrenmemize izin verinceye kadar da, büyük bir olasılıkla bu mesele yıllarca olduğu gibi çözümlenmeden kalacaktır. Şimdilik şu kadarı rahatça söylenebilir: "Saf altın, kurşunla birlikte türü ve ne oranlarda kullanılacağı bilinmeyen daha başka bazı maddelerden istenildiği kadar ve kolaylıkla yapılabilir." Bu buluşun yakın ve uzun vadede doğuracağı sonuçlar konusunda spekülasyonların bini bir para - Kaliforniya'daki son gelişmeler nedeniyle, az çok düşünebilen hemen hiç kimse genel olarak altına olan ilginin artmasıyla bu buluşu ilişkilendirmede duraksamıyor ve bu düşünce kaçınılmaz olarak aklımıza bir başkasını getiriyor- Von Kempelen'in analizinin münasebetsizliğini. Bollaşmasıyla altının değerinin önemli ölçüde düşeceğinin anlaşılması ve onu aramak için o kadar uzaklara gitmeye değip değmeyeceğinin kuşkulu bir hale gelmesi yüzünden birçok insan serüven aramak için Kaliforniya'ya gitmekten vazgeçerse -Von Kempelen'in bu şaşırtıcı buluşunun; imalat amaçları bakımından taşıdığı asli değer (bu değer her neyse) dışında, altının şu anda ya da çok geçmeden (çünkü Von Kempelen'in daha uzun süre sırrını kendisine saklayabileceği sanılmasın) kurşundan daha değerli olmayacağını, değerinin gümüşün değerinin çok altında olacağını bildiren bu buluşun bir yığın laf kalabalığıyla açıklanmasının, şimdi maden bölgesine göç etmeye hazırlanan, özellikle de şu anda orada bulunan insanların zihinleri üzerinde nasıl bir etkisi olur acaba? Buluşun gelecekte doğuracağı sonuçları hususunda bir kestirimde bulunmak elbette ki son derece güçbir şey; ama bir şey kesinlikle ileri sürülebilir: Buluş altı ay önce ilan edilmiş olsaydı, Kaliforniya'ya yerleşme hususunda çok önemli etkileri olurdu.

Avrupa'da daha şimdiden bu buluşun dikkate değer sonuçları görülmeye başladı: Kurşunun fiyatı yüzde iki yüz, gümüşün fiyatı yüzde yirmi beş arttı.

NOTLAR

[1] Benjamin Silliman (1779-1864): Yale Üniversitesi'nde kimya ve doğal tarih profesörü, zamanında dünyanın en önemli bilimsel delgilerinden biri olan The American Journal of Science and Arts'ın kurucusu ve editörü.

[2] Matthew Fontaine Maury (1806-1873): Southern Literary Messenger'ın yazarlarından ve 1842'den itibaren Washington'daki Depot of Charts and Instruments'ın başkanı. Kuzey Atlantik'te esen rüzgarlara ilişkin haritaları sayesinde New York'tan San Fransisco'ya yolculuk 150 günden 133 güne inmiştir.

[3] Francois Arago (1786-1853): Paris Gözlemevi'nin müdürü ve Fransız Bilimler Akademisi'nin sürekli sekreteri, zamanında çok tanınan bir fizikçi ve gökbilimci.

[4] Gerçek Baron Von Kempelen otomatik satranç-oyuncusunu 1769'da icat etmiş, daha sonra bu icat Bavyeralı bir mekanikçi olan Johan Nepomuk Maelzel tarafından Amerika'da sergilenmiştir. Satranç-oyuncusu mekanik bir aletin insanlarla satranç oynayıp onları yenebileceğini göstermek için yapılmıştı. Gerçekte ise bu mekanik alet, içerisine gizlenmiş biri tarafından işletiliyordu. Poe, hileyi açığa vuran bir makale yazmış ve böylece Von Kempelen adı bu oyunla özdeşleşmiştir.

[5] Sir Humphry Davy (1778-1829): Potasyum, sodyum, kalsiyum, baryum, bor, magnezyum ve stronsiyumu ayrıntıları ingiliz kimyager. Klorun elementel niteliğini kanıtlamış ve madenci lambasını icat etmiştir. Simya üzerine bir makalesinin sonunda Isaac D'Israeli şöyle der: "Sir Humphrey Davy bana bu keşfedilmemiş sanatı olanaksız bir şey olarak görmediğini, ancak keşfedilmesinin yararsız olduğunu anlattı" (Curiosities of Literature, 1823).

[6] Poe'nun "Hans Pfaali" ve "Balon Şakası" adlı öykülerinde tartıştığı. Richard Adams Locke'un "Moon Hoax-Ay Şakası"na gönderme yapılıyor.

[7] New York Üniversitesi profesörlerinden ve zamanının önde gelen bilim adamlarından John William Draper, fotoğraf levhasında görüntünün gelişme hızını arttırmak için yaptığı çalışmalarla ünlüdür.

[8] Kıssam, Brunswick'te Maine Medical School'da öğrenci olan George W. Eveleth'in adından üretilmiş bir kelime oyunu. Eveleth uzun süre Poe ile yazışmış ve Prof. Draper ile de görüşmüştür. Daha sonra Eveleth kozmolojik kuramlarını yayımlamaya başladığında, Poe, bunların kendi

"Eureka"sından çalınma olduğunu görmüştür. "Quiz", oyun, hile ya da eşek şakası anlamına gelmektedir. Böylece bu kurmaca isim "Hoaxum" anlamına gelebileceği gibi (Hoax oyun, hile, dolap), "Kıssam" da "kissing up" bir yarar elde etmek için yaltaklanma) anlamına gelebilir. Muhtemelen, Eveleth'in Prof. Draper'la olan ilişkilerine gönderme yapılıyor.

[9] Misanthrope: İnsanlardan kaçan, insanlardan nefret eden veya insanlara güvenmeyen kişi.

[10] Bonbommie (Fr.): iyi huyluluk.

[11] "Tis strange -but true; for truth is always strange; / Stranger than fiction* (Tuhaf - ama gerçek; çünkü gerçek her zaman tuhaftır. / Kurmacadan da tuhaf"); Byron, Don Juan, Kanto XIV, 101.

[12] Johann Christoph F. Gustmuths ve Adam Christian Gaspari: Zamanın tanınmış coğrafya kitabı yazarları.

[13] Hırsız argosundaki ad: Flash Name. Flash, ayrıca ani ışık, parıltı, şimşek anlamına gelir.

Dondergat: "Thunder god" Norveçlilerin şimşek Tanrısı: Thor.

[14] Antimuan elementi eskiden de bilinmekle birlikte, simyanın sözde bilim statüsüne indirgenmesinden çok sonraya, on sekizinci yüzyılın sonlarına kadar yeterince tanımlanamamıştır. Bu element hem metal hem de ametal özellikleri gösterir, hidrojenle birleşerek stibin adında zehirli bir gaz oluşturur. Alaşım yapmada, lastiğin vulkanize edilmesinde ve tıpta kullanılır.

[15] Filozof taşının mutlaka bir taş olması gerekmez, en ufacık zerresi bile büyük miktarlarda başka metalleri altına dönüştürebilen bir maddedir, ilk olarak Çin metinlerinde filozof taşından söz edilmiştir. Hıristiyanlığın başlangıç dönemine ait bir belgede şunları okuyoruz: "Han'daki [imparatorluk sarayı) Sarı Kapı'dan bir bay, Cheng Wei Sarı ve Beyaz sanatını (simya] seviyordu. Wei, (Kral Juainan'ın) yastıgıhdaki'büyük hazineye uygun olarak altın yapmaya çalışıyor ama başaramıyordu. Karısı gelip Wei'yi seyretti. Wei, o sırada şişeyi ısıtmak için ateşi yelpazeliyordu. Şişede civa vardı. Karısı o zaman'bir şey denemek ve sana göstermek istiyorum' dedi. Bunun üzerine bir torbadan bir ilaç aldı ve az bir miktarını [imbiğe] attı. Derhal gümüş oldu. Wei çok şaşırmıştı, şöyle dedi: "Görüyorum ki sen [simya] ilmine vakıfsın. Peki neden daha önce bana

söylemedin?' Karısı yanıtladı:'Ona vakıf olmak için kişinin [uygun] bir kaderi olması gerekir." CWu and Davis, The Ts-an Tung Ch'i of Wei Po-yang", Isis, Cilt XVIII, 2. no. 43, s. 258). Filozof taşı kavramına (Araplar yoluyla) katkıda bulunan Çinliler oldu. Yunanlı simyacılar diğer metalleri kıymetli metallere dönüştürmekten çok, altın yapmakla ilgilendiler. Bununla birlikte "taş olmayan bir taş"ın Pharmakon'u konusunda bazı tartışmalar olduysa da yapılan atıflar, sonradan "taş" denilenden farklıbir şeye yapılıyora benzemektedir.

[16] Cum grano salis (Lat.): İhtiyatla, kuşkuyla.

Mellonta Tauta[1]

(1848 yılı başlarında yazılmış olmakla birlikte, derginin geciktirmesi yüzünden ilk olarak Şubat 1849'da Godey's Lady's Bookla yayımlanmıştır. Poe, öyküyü "A Remarkable Letter" adıyla yeniden yazarak "Eureka"nın sonuna eklemiştir (1848).)

LADY'S BOOK EDİTÖRÜ'NE

Benden daha iyi anlayacağınızı umduğum bir makaleyi derginiz için size göndermekten onur duyuyorum. Nubialı Coğrafyacının gayet iyi tanımladığı, ama bugünlerde transandantalisder ve daima meraklıları dışında pek kimsenin uğramadığı bir deniz olan Mare Tanebra-rum'da bir yıl kadar önce, ağzı sıkı sıkıya mantarla kapatılmış olarak yüzer halde bulduğum bir testi içindeki tuhaf görünüşlü bir el yazmasının (bazen "Toughkeepsie Kahini" de denilen) arkadaşım Martin Van Buren Maviş tarafından) yapılan bir çevirisidir bu.[2]

Saygılarımla, EDGAR A. POE

"TARLAKUŞU" ADLI BALONDA

1 NiSAN 2848[3] Şimdi, sevgili dostum -şimdi, günahlarınız yüzünden uzun ve dedikodu dolu bir mektupla cezalandıracaksınız. Bütün münasebetsizliklerinizi olabildiğince sıkıcı, olabildiğince tutarsız, olabildiğince abuk sabuk ve olabildiğince sudan olmakla cezalandıracağımı size açıkça bildiriyorum.

Burada, hepsi de zevk olsun diye (bazı insanların ne tuhaf bir zevk anlayışı var) seyahata çıkmış bir kaç yüz serseri ile pis bir balona hapsolunmuş durumdayım ve en azından bir aydan önce karaya ayak basma umudum yok. Konuşacak kimse yok. Yapacak bir şey yok. insanın yapacak

bir şeyi olmadığında, dostlarından biriyle mektuplaşmasının zamanı gelmiştir. Bu durumda size bu mektubu yazma nedenimi anlarsınız - benim can sıkıntım ve sizin günahlarınız yüzünden.

Gözlüklerinizi alıp rahatsız edilmeye kendinizi hazırlayınız. Bu iğrenç yolculuk boyunca bize her gün yazmak niyetindeyim. Acaba, ne zaman bir icat insan beynini ziyaret edecek? Sonsuza dek balonun binlerce çeşit rahatsızlığına mahkum muyuz? Kimse daha hızlı bir ilerleme biçimi icat edemeyecek mi? Tırısa gitmenin, benim düşünceme göre, işkenceden pek bir farkı yok. Yeminle söylüyorum, evden ayrıldığımızdan bu yana saatte yüz milden fazla yol almadık.[4] Kuşlar bile -en azından bazıları- bizi geçer. Seni temin ederim ki, şu kadarcık olsun abartmıyorum. Hareketimiz, kuşkusuz, gerçekte olduğundan daha yavaş gözüküyor -bunun nedeni, çevremizde hızımızı hesaplamamıza yarayacak hiçbir nesnenin bulunmaması ve rüzgarla yol alıyor olmamız. Kuşkusuz, bir balonla karşılaştığımızda hızımızı anlama şansına sahip oluyoruz ve o zaman, o kadar da yavaş olmadığımızı görüyoruz. Bu tarzda yolculuğa alışmış olsam da, başımız üzerindeki hava akımı içinden bir balon bizi geçtiğinde başımın dönmesini engelleyemiyorum. Birden üzerimize atılıp pençeleriyle bizi kapıp uzaklara götürecek devasa bir yırtıcı kuş gibi görüyorum onu her zaman. Bu sabah gün doğarken bir tanesi üzerimizden öyle yakın geçti ki, çekme halatı, içinde bulunduğumuz arabanın asılı olduğu ağa basbayağı değerek ciddi şekilde kaygılanmamıza yol açtı. Kaptanımızın söylediğine göre, balonun yapıldığı malzeme beş yüz yıl, bin yıl öncesinin değersiz, vernikli "ipeği" olsaymış mahvolmaktan kesinlikle kurtulamazmışız. Bana açıkladığına göre, bu ipek bir tür toprak kurdunun bağırsaklarından dokunurmuş. Bu kurt, dikkatli bir şekilde kurt -karpuza benzer bir meyve- üzerinde yetiştiriliyor ve yeterince semirince bir değirmende eziliyormuş. Bu şekilde elde edilen hamura bu ham haliyle papirüs deniliyor ve en sonunda "ipek" oluncaya kadar çok çeşidi işlemlerden geçiyormuş. Söylemesi tuhaf ama, kadın elbisesi yapımında kullanılan malzeme olarak bir zamanlar çok takdir ediliyormuş. Balonlar da genellikle bu malzemeden yapılıyormuş. Halk arasında sütleğen tabir edilen, botanikteki adı sütotu olan bir bitkinin tohum kapçıklarında bulunan daha iyi bir malzeme sonradan onun yerini almış. Çok dayanıklı olması nedeniyle bu tür ipeğe silk-buckigham[5] denilmekte ve kauçuk zamk -bugün yaygın olarak kullanılan gütaperkaya[6] bazı bakımlardan benzeyen bir madde- ile

verniklenerek kullanıma hazırlanmaktaymış. Kuşkusuz çok çeşitli mantar türlerinden biri olan bu kauçuğa bazen Indian rubber ya da whist lastiği[7] denirmiş. Bir daha bana asla, benim aslında bir antika meraklısı olduğumu söylemeyiniz.

Çekme haladan diyorduk da, bizim çekme halatımız tam bu sırada, altımızdaki okyanusta kaynaşmakta olan küçük manyetik pervaneli -altı bin tonluk ve her bakımdan utanç verecek ölçüde kalabalık- gemilerden birindeki bir adama çarparak denize düşürdü. Bu küçük gemilerin belirli bir sayıdan fazla yolcu taşımaları yasaklanmalıdır. Adamın, elbette, yeniden gemiye çıkmasına izin verilmedi ve çok geçmeden can yeleğiyle birlikte gözden yitip gitti. Birey diyebir şeyin olabileceğinin varsayılamayacağı aydınlık bir çağda taşıyor olmaktan dostum, büyük bir sevinç duyuyorum. Gerçek insanlığın umursadığı şey kitlelerdir, insanlık deyince aklıma geldi de, bizim ölümsüz Wiggings'imizin Toplumsal Durum, vs. ile ilgili görüşlerinin çağdaşlarının varsaymak eğiliminde oldukları kadar da orijinal olmadıklarını biliyor muydunuz? Aynı fikirlerin, değersiz öteberiler ve kürk[8] satan bir parekendeci dükkanı işletmesinden dolayı, bin yıl kadar önce Furrier[9] adıyla bilinen irlandalı bir filozof tarafından, hemen hemen aynı şekilde dile getirilmiş olduğu konusunda Pundit[10] beni temin etmektedir. Hiç kuşkusuz Pundit'in bildiğini çok iyi bilirsiniz, Hindu Aries Tottle'ın (Pundit'in aktardığı gibi) - "Aynı fikirlerin insanlar arasında bir defa, iki defa ya da birkaç defa değil, hemen hemen sonsuzca yinelenmelerle döne döne ortaya çıktığı" yolundaki derin gözleminin hergün doğrulandığını görmemiz ne muhteşem bir şey!"[11]

2 Nisan- Bugün, yüzer telgraf tellerinin[12] orta bölgesinden sorumlu manyetik kotrayla konuştum. Öğrendiğime göre, bu tür telgraf Horse[13] tarafından ilk defa çalıştırıldığında, telgraf tellerini denizden götürmenin olanaksız olduğu düşünülüyormuş; bugün bu zorluğun nereden kaynaklandığını anlamakta zorlanıyoruz. Dünya dönüyor. Tempora mutantur[14] -Etrüskçe sözler ettiğim için beni bağışlayınız. Atalantik telgrafı olmasaydı ne yapardık? (Pundit Atlantik'in eski sıfat olduğunu söylüyor.) Kotraya birkaç soru sormak için birkaç dakika durduk ve diğer fevkalade haberlerin yanısıra Afrika'da iç savaş çıkmış olduğunu ve bu arada vebanın hem Yurope'da hem de Ayesher'da[15] bir güzel ortalığı kasıp kavurduğunu öğrendik. Felsefenin muhteşem ışığıyla insanlığı aydınlatmasından önce dünyanın Savaş ve Salgınlara felaket gözüyle

bakmış olması gerçekten tuhaf değil midir? Eski tapınaklarda insanlığın başına bu belaların(!) gelmemesi için dualar edildiğini biliyor musunuz? Atalarımızın hangi ilkelere dayanarak böyle hareket ettiklerini anlamak gerçekten zor değil mi? Binlerce bireyin yok olmasının sadece ve sadece kitlenin yararına olduğunu anlayamayacak kadar kör müydüler?

3 Nisan- Balonun en tepe noktasına götüren ip merdivenden yukarı tırmanarak oradan çevreyi seyretmek gerçekten çok ama çok eğlenceli. Aşağıdaki arabadan görülebilen manzara, biliyorsunuz, çok geniş değil - düşey yönde çok az şey görülebiliyor. Ama buraya, balonun tepesindeki yastık ve minderlerle rahat bir tarzda döşenmiş açık piazzaya[16] (bunları yazdığım yere) oturunca, insan her yönde olup bitenleri görebiliyor. Tam şu anda, görüş alanında oldukça büyük bir balon kalabalığı var ve oldukça canlı bir görüntü oluşturuyorlar; havada milyonlarca insan sesinin mırıltısı yankılanıyor. Balon kullanan ilk pilot olduğu varsayılan Yellow ya da Violet[17] (Pundit hangisi olduğunu teyit edecektir), sadece uygun bir hava akımına rastlanıncaya kadar yukarı çıkmak veya aşağı inmekle atmosferde her yönde yol almanın olanaklı olduğunu ileri sürdüğünde, dönemin filozoflarınım(!) böyle bir şeyin olanaksızlığını bildirmeleri yüzünden çağdaşlarının ona pek kulak vermediklerinin, onu yalnızca hüner sahibi bir çılgın olarak gördüklerinin söylendiğini duymuştum. Bu kadar makulbir şeyi eski bilginlerin nasıl olup da anlayamadıkları, şu anda bana oldukça açıklanamaz bir şey olarak gözüküyor. Ama her çağda Sanatın ilerlemesine karşı büyük engeller bilim adamı denilen insanlarca dikilmiştir. Elbette bizim bilim adamlarımız eski dönemlerin bilim adamları kadar dar görüşlü değillerdir: -ah, bu konuda size çok tuhaf bir şey anlatacağım. Metafizikçilerin, Gerçeğe ulaşmanın yalnızca iki olası yolu olduğu şeklindeki tuhaf kuruntudan insanlan kurtarmaya razı olmalarından bu yana ancak bin yıl geçtiğini biliyor musunuz? Gel de inan! Öyle görünüyor ki, çok, çok uzun yıllar önce, Zamanın gecesinde Aries Tottle adında bir Türk (belki de Hindu) filozof yaşıyormuş. Bu şahıs, tümden gelimci ya da a priori araştırma yöntemi denilen bir yöntemi öğretiyor ya da her fırsatta yayıyormuş. Aksiyomlar ya da "kanıt gerektirmeyen gerçekler" dediği noktadan hareketle "mantık" yoluyla gerçeğe ulaşıyormuş.

En büyük öğrencileri Neuclid diye biriyle Cant[18] diye biriymiş. Lakabı "Ettrick Çobanı" olan ve a posteriori ya da tümevarıma dediği tamamen

farklı bir sistem öğütleyen Hog[19] diye biri ortaya çıkıncaya kadar Aries Tottle'ın borusu ötmüş. Hog'un sistemi tamamen Duyulara dayanıyormuş.

Gözlem yapmak, çözümlemek ve gerçekleri -fiyakalı biçimde instantice natures dedikleri- genel yasalar halinde sınıflandırmak şeklinde bir yol tutturmuşmuş. Aries Tottle'ın sistemi tek kelimeyle noumena'ya, Hog'unki phenomena'ya[20] dayanıyormuş. Bu son sistem ilk olarak ileri sürüldüğünde öylesine büyük takdir toplamış ki, Aries Tottle gözden düşmüş; ama sonraları yeniden biraz saygınlık kazanmış ve Gerçeklik alanını daha çağdaş rakibi ile paylaşmasına izin verilmiş. Bilginler artık Aristocu ve Baconcı usullerin bilgiye ulaştırabilecek biricik ana yollar olduğunu ileri sürmekteymişler. "Baconcı"nın Hogcuya eşdeğer olarak icat edilmiş, kulağa daha hoş gelen ve daha ağırbaşlı bir terim olduğunu kuşkusuz biliyorsunuzdur.

Şimdi sevgili dostum, sizi kesinlikle temin ederim ki bu meseleyi olması gerektiği gibi ve büyük bir yetkeyle anlatıyorum; daha bakar bakmaz ne kadar saçma olduğu anlaşılan böylesi bir sanının, gelişimini hemen hemen her zaman içgüdüsel atılımlarla gerçekleştirmiş olan gerçek bilgiyi nasıl engellemiş olduğunu kolayca anlayabilirsiniz. Eski düşünce, araştırmaları sürünmeye mahkum etmiş ve yüzlerce yıl özellikle Hog'a karşı duyulan tutkulu sevgi öylesine büyük olmuştur ki, her türlü düşünceye fiilen son verilmiştir. Hiç kimse, yalnızca kendi Ruhuna borçlu olduğunu hissettiği tek bir gerçeği bile dile getirmeye cesaret edememiştir. Bu gerçeğin kanıtlanabilir türde bir gerçek olup olmadığı da pek fark etmemiştir, çünkü dönemin taş kafalı bilginleri yalnızca bilgiye hangi yoldan ulaşıldığına önem vermişlerdir. Sonuca bakmamışlardır bile. "Araçlara bakalım", diye çığlıklar atmışlardır, "araçlara!" Araçların incelenmesinden sonra bu araçlar ne Aries'in (yani, Ram'in)[21] ne de Hog'un kategorilerinden birine girmemişse, bilginler konu üzerinde daha fazla durmayarak "kuramcı'yı aptal olarak nitelemiş ve artık ne ona ne de gerçeğine ilgi göstermişlerdir.

Şimdi, sürünerek ilerleyen bir sistemle birbiri ardısıra birçok çağdaş sonra gerçeğe büyük ölçüde ulaşılabileceği ileri sürülemez bile, çünkü hayal gücünün bastırılması, eski araştırma biçimlerindeki hiçbir kesinliğin telafi edemeyeceği bir kötülüktü. Bu Jurmainlerin, bu Vrinch, bu Inglitch ve bu Amriccanların[22] (ki bu sonuncuların atalarımız olduğunu yeri gelmişken belirtmeliyim) hatası, elinde tuttuğu bir nesneyi gözüne

yaklaştırdığı ölçüde iyi göreceğini hayal eden ukalanın hatasına çok benzer bir hataydı. Bu kişiler kendilerini ayrıntılarla körleştirmişlerdi. Hogcu bir yol tutturduklarında ulaştıkları "gerçek" hiçbir şekilde her zaman gerçek değildi -öyle gözüktükleri için onların gerçek olduğunu veya gerçek olmaları gerektiğini varsaymanın bir alemi yoktu. Ram'in yolunu izlediklerinde, tuttukları yol koç boynuzu kadar bile düz değildi, çünkü aksiyom olan hiçbir aksiyoma sahip değildiler. Kendi zamanlarında bile bunu göremediklerine göre çok kör olmalıydılar; çünkü, daha kendi zamanlarında bile uzun zamandır "yerleşmiş" aksiyomlar reddedilmişti. Örneğin; "Ex nihilo nihil fit"[23]; "bir cisim, bulunmadığı yerde hareket edemez"; "antipodlar bulunamaz"; "karanlık ışıktan doğamaz" -daha önce tereddütsüz aksiyom kabul edilmiş bütün bu önermeler ve diğer düzinelerce benzer önerme, sözünü ettiğim dönemde bile savunulmaz görülüyordu. O zaman bu insanların "aksiyomların Gerçeğin değişmez temelleri olduğuna inanmakta ayak diremeleri ne büyük bir saçmalık! Ama, en sağlam akıl yürütenlerinin bile ağzından aksiyomlarının genel olarak yararsızlığını, kavranılmazlığını göstermek kolaydır. En sağlam akıl yürüten mantıkları kimde Dur, bir bakayım! Gidip Pundit'e sorayım. Bir dakikada dönerim. *** Hah, işte bulduk! işte yaklaşık olarak bin yıl önce yazılmış ve -yeri gelmişken söyleyeyim- gelişmesini tamamlamamış Amriccancadan başka bir-şey olmayan Inglitchçeye çevrilmiş bir kitap. Pundit bu kitabın bu konudaki, yani Mantık konusundaki eski yapıtların kesinlikle en akıllıcası olduğunu söylüyor. Yazarı (ki döneminde kim olduğu çok merak edilmiştir) Miller ya da Mili diye biriydi ve kayıtlardan Bentham adında bir değirmen atı sahibi olduğunu öğreniyoruz ki, bu belli bir öneme işaret eder.[24] Neyse, biz incelemeye bir göz atalım.

Ah! -"kavranılabilirlik ya da kavranılmazlık" diyor, çok yerinde olarak Bay Mill, "hiçbir durumda kendiliğinden belli gerçeğin bir ölçütü kabul edilemez."[25] Mill'in akıl yürütmesinde yeni olan şey, apaçık belli gerçeği tartışmaya açmayı düşünmesi değil midir? Bizim şaşmamız gereken tek şeyse, Bay Mill'in nasıl olup da bu kadar apaçık ortada olan bir şeyden söz etme ihtiyacı duymuş olmasıdır.

Buraya kadar her şey yolunda -fakat bir başka sayfaya geçelim. Ne görüyoruz "burada? -"Birbiriyle çelişen iki şeyin ikisi de doğru olamaz -yani, doğada bir arada bulunamaz." Burada, Bay Mill demek istiyor ki, örneğin bir ağaç ya bir ağaç olmalı ya da bir ağaç olmayan şey. Pekala, ama

soruyorum ona: Neden? Yanıtı şöyle: -ve asla bundan başka bir-şey olmak iddiasında da değil- "Çünkü, birbiriyle çelişen iki şeyin ikisinin de doğru olmasını kavramak olanaksız." Ama, onun da gösterdiği gibi bu hiç de yanıt sayılmaz; çünkü, daha biraz önce kendisi değil miydi "kavranılabilirlik ya da kavranılmazlık hiçbir durumda kendiliğinden belli gerçeğin bir ölçütdü kabul edilemez" diyen? Burada, bu eskilerin mantıklarının, kendilerinin de gösterdiği gibi, son derece temelsiz, değersiz ve baştan aşağı hayali olduğundan yakınıyor değilim, benim yakınmamın esas nedeni, Hakikate götüren tüm diğer yolları, süzülerek gökyüzüne yükselmekten hoşlandığı kadar hiçbir şeyden hoşlanmayan Ruhu sokmaya cüret ettikleri akla aykırı iki yol -biri sürünme, diğeri emekleme- dışında ona ulaşmanın tüm diğer araçlannı büyük bir tantana ile ve aptalca yasaklamalarıdır.

Ha, bu arada aklıma gelmişken sevgili dostum, bu eski dogmatikler sonunda hakikatlerin en önemlisine ve en yücesine, onların o iki yolundan hangisiyle ulaşıldığına karar vermeye kalksalar, apışıp kalmazlar mıydı sence? Yerçekimi hakikatini kastediyorum. Newton bunu Kepler'e[26] borçluydu. Kepler ortaya koyduğu ve daha ileri gitmek isteyerek Metafizik krallığına girmek zorunda kalacağımız üç yasaya, yani büyük Inglitch matematikçiyi bütün Fiziksel ilkelerin temeline götüren, yasaların yasası bu üç yasaya tahminle ulaştığını kabul etti. Kepler tahmin etti -yani hayal etti. Kepler aslında bir "kuramcıydı" -şimdilerde epeyce kutsallık kazanmış olan bu sözcük, eskiden bir küçümseme sıfatıydı. Ya da, bir şifre çözme uzmanının görülmedik zorlukta bir şifreyi o iki "yoldan" hangisiyle çözdüğünü veya Champollion'un[27] hiyeroglifi çözüm bu sayede insanlığı ebedi ve neredeyse sonsuz sayıda hakikate yöneltirken o iki "yoldan" hangisini kullandığını açıklamaya kalksalar bu yaşlı köstebekler şaşırıp kalmazlar mıydı? Bu konuda son bir söz söyledikten sonra canınızı sıkmaya son vereceğim. Bu hoşgörüşüsüz insanların hakikatin yolları üzerine bitip tükenmez gevezeliklere dalarak bugün bizim böylesine açıkça gördüğümüz anayolu -Tutarlılık yolunu— gözden kaçırmış olmaları tuhaf kaçmıyor mu? Tam tutarlılığın mutlak hakikat olması gerektiği yaşamsal gerçeğini Tanrının eserlerinden çıkaramamış olmaları garip gözükmüyor mu? Bu önermenin son zamanlarda ortaya atılmasından bu yana gelişmemiz nasıl sorunsuz bir seyir izledi! Araştırmalar köstebeklerin ellerinden alınıp bir görev olarak gerçek, sadece gerçek düşünürlerin, ateşli bir hayal gücüne sahip insanlann eline verildi. Bu sonuncular kuram üretirler. Tasavvur edebiliyor musunuz, mümkün olsaydı da şu anda dediklerimi duyacak

olsalardı, atalarımız bu sözlerime nasıl da küçümseyici çığlıklar alırlardı? Dediğim gibi bu insanlar kuram üretirler ve bu kuramlar da yalnızca düzeltilir, basitleştirilir, sistemleştirilir, tutarsızlıklarından arındırılar. Ta ki, tutarlı olduğu için, en vurdumduymazların bile mutlak ve sorgulanamaz bir hakikat olduğunu kabul ettiği mükemmel bir tutarlılık apaçık görülünceye kadar.

4 Nisan- Yeni gaz, güteparkadaki son gelişmelerle birlikte harikalar yaratıyor. Modern balonlarımız nasıl emniyetli, rahat, kolay yönetilebilir ve her bakımdan uygunlar! İşte, muazzam büyüklükte bir tanesi saatte en azından yüz elli mil hızla bize doğru yaklaşıyor, İçinde büyük bir kalabalık olduğu görülüyor -üç, belki de dört yüz yolcu var- yine de nerdeyse bir mil yukarı yükseliyor ve bir hükümdarın küçük gören tavrıyla bize tepeden bakıyor. Yine de saatte yüz mil, hatta iki yüz mil hızla seyahat etmek pek büyütülecek bir şey değil. Kanadaw kıtasını baştan başa kateden demiryolu üzerindeki uçuşumuzu anımsıyor musunuz? -saatte tam üç yüz mil- seyahat diye ben buna derim.

Görülecek bir şey yoktu, ama -kur yapmaktan, bol bol yiyip içmekten ve muhteşem salonlarda dans etmekten başka yapacak bir şey yoktu. Arabalar tam hızla giderken tesadüfen dışardaki nesneler şöyle bir gözümüze çarptığında ne kadar tuhaf bir duygu hissedildiğini anımsıyor musunuz? Her şey eşsiz görünüyordu -ve yekpare bir kütle halinde. Ben kendi adıma, saatte yüz mil hızla yol alan yavaş bir trenden başkasıyla seyahati tercih ettiğimi söyleyemem. Bu trende pencere camları olmasına -hatta onları açmamıza- izin verilirdi ve bir manzarasını neredeyse olduğu gibi görebilirdik. *** Pundit, Kanadaw büyük demiryolu güzergahının dokuz yüz yıl kadar önce çizilmiş olması gerektiğini söylüyor! Aslında, bir yolun gerçek izlerinin -sözü edildiği kadar uzak bir döneme atfedilebilecek izlerin- hâlâ fark edilebildiğini iddia edecek kadar ileri gidiyor Pundit. Yolda yalnızca iki ray izi görülüyordu; oysa bizimkinin, bildiğiniz gibi, on iki rayı var ve üç ya da dört yeni ray da hazırlanmakta. Eski raylar çok zayıftılar ve bugünün anlayışına göre son derece tehlikeli değilse bile oldukça manasızca birbirlerine çok yakın yerleştirilmişlerdi. Yolun şimdiki genişliği -on beş ayak- şöyle böyle güvenli kabul edilmektedir. Ben kendi adıma, Pundit'in ileri sürdüğü gibi, çok uzak dönemlerde şöyle veya böyle bir demiryolu bulunması gerektiğine inanıyorum; benim düşünceme göre, bir dönemde -elbette, en azından yedi yüz yıl önce- Kuzey ve Güney

Kanadaw ülkelerinin birleştirilmiş olmasından daha açık bir şey olamaz; Kanadawlular, o zaman duyulan lüzum üzerine kıtanın bir tarafından öte tarafına giden büyük bir demiryolu inşa etmeye mecbur kalmış olmalıydılar.

5 Nisan- Can sıkıntısından neredeyse kendimi yiyip bitiriyorum. Pundit, balondaki konuşulabilecek tek insan; o zavallıcık da sadece eski şeylerden söz edebiliyor. Bütün gün eski Amriccanların kendi kendilerini yönetmiş olduklarına beni ikna etmeye çabalıyor! Bir masalda okuduğumuz "çayır köpeği"[28] misali güya herkes kendi başına buyruk bir tür konfederasyon halinde yaşıyormuş -bu kadar saçma bir şey duyan olmuş mudur bugüne dek acaba? Dediğine göre, "herkes özgür ve eşit doğar" gibisine, akla gelebilecek en tuhaf fikirle işe başlamışlar -buna da, hem maddi hem manevi dünyada her şeye damgasını vurmuş olan sınıflara ayrılma yasasına rağmen yapmışlar. Herkes, onların dediği gibi söylersek "oy vermiştir" -yani kamu işlerine karışmıştır- ta ki, en sonunda herkesin olan işin hiç kimsenin işi olmadığı ve "Cumhuriyet"in (o saçma şeye böyle bir ad veriyorlardı) tamamen hükümetsiz olduğu anlaşılıncaya kadar. Bununla birlikte, "Cumhuriyeti kuran filozofların kendi kendilerinden duydukları hoşnutluğu ilk sarsan durumun, herkese oy hakkının, hile yapmaktan utanmayacak kadar alçak her partinin, önleme hatta farkına varma olanağı bulunmadan, istenildiği sayıda oy toplayarak entrikalar çevirmesine fırsat verdiğini şaşkınlıkla keşfetmeleri olduğu rivayet edilir. Bu keşfin üzerinde biraz düşünülmesi, alçakların üstünlük sağlamalarının kaçınılmaz olduğu, tek sözcükle, bir cumhuriyet hükümetinin ancak bir alçaklar hükümeti olabileceği sonucunu açıkça ortaya koymuştu. Filozoflar, bu kaçınılmaz kötülükleri önceden düşünemedikleri için aptallıklarından utanarak yeni kuramlar icat etmeye niyetlenirlerken, her şeyi eline alarak ünlü Zeroes'in[29] ve Hello-fagabaluse'un[30] despotluklarının yanında çok hoş ve saygın kalacakları bir despotluk kuran Mob[31] adında biri sorunu kesin bir sonuca bağladı. Bu Mob'un (yeri gelmişken bir yabancı olduğunu da söyleyelim) dünyanın bugüne dek gördüğü en berbat adam olduğu söylenmektedir. Dev gibi bir cüssesi vardı -küstah, yırtıcı, pisti; bir boğanın hiddetine, bir sırtlanın yüreğine ve bir tavus kuşunun beynine sahipti. En sonunda kendi kendisini yiyip bitiren enerjisi yüzünden öldü. Bununla birlikte, ne kadar kötü olursa olsun yine de bir işe yaramış ve insanlığa unutulması imkansız bir ders vermiştir -asla doğal benzetmelere karşı çıkılmaması gereğini.

Cumhuriyetçiliğe gelince -"çayır köpekleri" dışında- dünya yüzünde ona benzetilebilecek hiçbir şey bulunamaz. Çayır köpekleri örneği, en azından demokrasinin hayranlık duyulacak bir hükümet biçimi -köpekler için- olduğunu göstermektedir.

6 Nisan- Dün gece, kaptanın küçük dürbününde yarım derecelik bir yer kaplayan ve puslu bir günde güneşin çıplak göze gözüktüğü gibi gözüken Alpha Lyrae[32] yıldızının çok nefis bir görüntüsü vardı.

Alpha Lyrae, bizim güneşimizden çok büyük olmasına karşın, üzerindeki lekeleri, atmosferi ve daha başka bir çok bakımlardan güneşe oldukça benzemektedir. Pundit'in bana anlattığına göre bu iki küre arasındaki ikili ilişkiden kuşkulanılmaya ancak geçen yüz yılda başlanmış. Bizim sistemimizin göklerdeki aşikar hareketinin (söylemesi tuhaf ama) galaksinin merkezinde bulunan muazzam büyüklükte bir yıldız etrafındaki bir yörünge üzerinde olduğu düşünülüyormuş. Bu yıldızın etrafında ya da Samanyolu'nun (Ülker takımyıldızından Alcyon yıldızı yakınlarında olduğu varsayılan) merkezindeki bütün yıldızlar için ortak olan bu çekim merkezi etrafında bütün bu kürelerin dönmekte olduğu ifade edilmektedir; bizim sistemimiz dönüşünü 117.000.000 yılda tamamlamaktaymış! Bizim, şu anki bilgilerimizle, teleskoplarımızın gelişmişlik derecesiyle vs. böyle bir fikrin dayanağını anlamamız elbette çok zordur. Bu düşünceyi ilk ortaya atanlardan biri Mudler[33] diye biridir. Onun bu çılgın varsayıma başlangıçta sadece benzetme yoluyla ulaşmış olduğunu varsayabiliriz; ancak bir kez bu benzetmeyi yaptıktan sonra düşüncesini geliştirirken, hiç değilse bu benzetmeye sıkı sıkıya sarılmalıydı. Merkezde, gerçekten, büyük bir kürenin olduğu onaya atılmıştı; Mudler buraya kadar tutarlıydı. Ancak merkezdeki küre, dinamik olarak çevresindeki bütün kürelerin toplamından büyük olmalıydı. O zaman özellikle kümenin tam orta bölgesinde -hiç değilse bu kavranılamaz merkez güneşin bulunması gereken yerin çok yakınında- bir yer işgal eden bizim "Öyleyse neden onu göremiyoruz?" sorusunu sormamız gerekirdi. Gökbilimci, belki, tam bu noktada, parlaklığı olmayan cisimler önermesine sığınmış ve burada benzetme düşüncesi birden terk edilmiş olmalıydı. Ama, parlamayan merkez bir kürenin kabul edilmesi durumunda bile, onun etrafında her yönde parıltılı ışıklar saçan sayısız yıldızın nasıl olup da onu görünür hale getirememiş olmasını nasıl açıkladı? Sonuçta hiç kuşku yok ki, tek ileri sürdüğü şey bütün küreler için ortak bir çekim merkeziydi -ama burada da benzetme düşüncesinden

vazgeçilmiş olmalıydı. Bizim sistemimizin ortak bir çekim merkezi etrafında döndüğü doğru olmakla birlikte, sistem bunu, kütlesi sistemin geri kalanının kütlesini dengeleyen maddi bir güneşle ilişki içinde ve bunun bir sonucu olarak yapar. Matematiksel çember sonsuz sayıda düz çizgiden oluşan, bir eğridir; ama bu çember düşüncesi -dünyasal geometri bakımından fiili değil de matematiksel kabul ettiğimiz bu düşünce- yalın gerçekte, sistemimizi benzer sistemlerle birlikte galaksinin merkezindeki bir nokta etrafında dönüyor varsaydığımızda, hiç değilse hayalimizde uğraşmamız gereken Titanik[34] çemberler konusunda göz önünde bulundurmaya hakkımız olan tek fiili kavramdır, insanoğlunun en yaman hayal gücü, böylesine tarifi mümkünsüz bir daireyi kavramak üzere bir tek adım atmaya kalksın hele bir! Bu akıl almaz çemberin çevresi üzerinde sonsuza dek yol alan bir şimşeğin, sonsuza dek hep düz bir çizgi üzerinde yol alacağını söylemek hiç de paradoksal olmayacaktır. Güneşimizin böyle bir çember üzerinde aldığı yolun -böyle bir yörünge üzerinde sistemimizin izlediği yönün- bir milyon yılda bile düz çizgiden insanın algılayabileceği en ufacık bir sapma göstermesi akla bile getirilmemesi gereken bir önermedir; yine de bu eski gökbilimciler -bir noktadan başka bir şey olmayan- kendi kısacık astronomik dönemleri boyunca, nerdeyse hiçlik anlamına gelen iki üç bin yıllık dönemde alınan yolun belli bir kavis oluşturduğuna kesinlikle inandıkları anlaşılıyor. Bu düşüncelerin onlara gerçek durumu -ortak bir çekim merkezi etrafında bizim güneşimizle Alpha Lyrae'nın çiftli dönüşü- göstermemiş olması ne anlaşılmaz bir şey!

7 Nisan- Dün gece astronomik eğlencemize devam ettik. Beş Neptün asteroidi son derece güzel görünüyordu [35] ve aydaki yeni Daphnis[36] Tapınağı'ndaki birkaç üst söve üzerine üzen-gitaşı konulmasını büyük bir ilgiyle seyrettik. Aylılar gibi mini minnacık ve insana çok az benzeyen yaratıkların, bizimkinden çok üstün bir mekanik ustalığa sahip olduklarını düşünmek eğlenceliydi. Bu yaratıkların büyük bir rahatlıkla indirip kaldırdıkları muazzam büyük kütlelerin, aklımızın bize söylediği gibi gerçekte çok hafif olduğunu kavramak da insan için çok zor.

8 Nisan- Evreka! Pundit ihtişamının doruğunda. Kanadawlu bir balon bugün bizimle konuştu ve yakın zamanlara ait bir sürü gazete attı bize; bu gazetelerde Kanadaw ya da daha ziyade Amriccan eski uygarlıklarıyla ilgili son derece ilginç birçok bilgi vardı, işçilerin aylardan beri imparatorun baş zevk bahçesi Paradise'da yeni bir çeşme için zemini hazırlamakta

olduklannı sanırım biliyorsunuzdur. Paradise, öyle gözüküyor ki, anımsanamayacak kadar eski zamanlardan bu yana kelimenin tam anlamıyla bir adaydı -yani kuzey sınırı her zaman (en eski kayıtlara göre de) bir derecik ya da daha doğrusu denizin çok dar bir koluydu.[37] Bu kol bugünkü genişliğine (bir mil) ulaşıncaya kadar yavaş yavaş genişledi. Adanın uzunluğu dokuz mil olup, genişliği oldukça büyük değişiklikler göstermektedir. Adanın bütün yüzeyi (Pundit'in dediğine göre) sekiz yüz yıl kadar önce, bazıları yirmi katlı evlerle yoğun bir şekilde kaplıymış; toprak tam bu yörede (anlaşılmaz bir nedenle) çok değerli kabul ediliyormuş. Ama 2050 yılının feci depremi kenti (bir köy denilemeyecek kadar büyüktü çünkü) öylesine yerle bir etmiş, taş taş üstünde bırakmamıştı ki, bu adada oturanların yaşam tarzları, gelenekleri vs., vs., vs. hakkında az buçuk kurama benzer bir şeyler oluşturmak için en yorulma nedir bilmez eski eser uzmanımız bile bugüne kadar yöreden yeterince (sikke, madalyon ya da yazıt şeklinde) bilgi elde edemedi. Onlar hakkında bugüne dek öğrenebildiklerimizin hepsi bu insanların, Altın Post şövalyelerinden Recorder Riker'in[38] keşfinden sonra Kıtayı istila eden vahşi Knickerbocker[39] kabilesinin bir kolu olduklarından ibaret. Ancak, kesinlikle uygarlıktan uzak değillerdi; kendi tarzlarında çeşitli sanatlar ve hatta bilimler geliştirmişlerdi. Bu kabile insanlarının birçok yakımdan zeki oldukları ama Servet ve Moda adlarıyla tanınan iki mabuta tapınmak için eski Amriccancada "kilise" denilen bir tür pagoda inşa etmeye kafayı fena halde takmış oldukları anlatılır. Denildiğine göre, sonunda adanın onda dokuzu kilise olmuş. Kadınların biçimi de, öyle gözüküyor ki, arka taraflarında belin biraz altındaki bölgenin doğal çıkıntısıyla tuhaf bir şekilde bozulmaya uğramıştı -ancak, son derece anlaşılmaz bir şekilde bu kusur, güzellik olarak değerlendiriliyordu. Bu eşi benzeri bulunmayan kadınlara ait birkaç resim mucize kabilinden bugüne kalmış. Çok tuhaf bir görüntüleri var: Hindi ve hecin devesi arasıbir şeye benziyorlar. İşte eski Knickerbockerlerle ilgili bize kalan birkaç ayrıntı neredeyse bundan ibaret. Bununla birlikte, öyle gözüküyor ki, imparatorun mahçesinin (bildiğiniz gibi adanın tamamını kapsıyordu) orta bölümlerinde kazı yaparken bazı işçiler küp şeklinde ve keski ile şekillendirilmiş yüzlerce kiloluk granit bir blok çıkarmışlardı. Granit blok çok iyi durumdaydı, kendisini toprağa gömen sarsıntıdan pek zarar görmüşe benzemiyordu. Blokun bir yüzünde (düşünsene bir) üstü yazılı -okunabilen bir yazı-kalın bir mermer plaka vardı. Pundit sevinçle kendinden geçmiş durumdadır. Mermer plakanın

sökülmesiyle, içerisinde -kurşundan bir kutu bulunan bir oyuk ortaya çıktı; kutu, çeşitli sikkeler, uzun bir isim listesi, gazeteye benzeyen birçok belge ve eski eser uzmanlarının yoğun ilgisini çekecek daha başka malzemelerle doluydu. Bütün bunların Knickerbocker denilen kabileye ait gerçek Amriccan kalıntıları olduğundan hiç kuşku yoktu. Balonumuza atılan kağıtlar, sikkelerin, el yazmalarının, matbaa yazılarının, vs. vs.'nin tıpkı basımlarıyla dolu. Sizi eğlendirmesi amacıyla, mermer plaka üzerindeki yazıtı kopya ediyorum: - GEORGE WASHINGTON Anısına dikilen Anıtın Bu Temel Taşı İ.S. 1781 Yılında Lord Cornwallis'in Yorktown'da General Washington'a Teslim Oluşunun yıldönümünde New York Kenti Washington Anıtı Cemiyeti'nin Himayesinde 19 EKiM 1847'de uygun törenlerle yerine konmuştur.[40] Bu yazdığım, Pundit'in bizzat yaptığı aslına sadık bir çeviridir, bu yüzden hatalı olması söz konusu olamaz. Böylece, bugüne kalmış birkaç sözcükten birçok önemli bilgi elde etmekteyiz; bunlardan oldukça ilginç sayılabilecek bir gerçek öğreniyoruz: Bin yıl önce, kendinden hoşnut kişiler, -çok yerinde olarak- bizim şimdi yaptığımız gibi, gelecekte bir anıt dikme niyetiyle gerçek anıtlar dikmekten vazgeçmişti; niyetlerinin yüceliğinin kesin bir göstergesi olarak bir temel taşı "tek başına ve yapayalnız"[41] (Büyük Amricccan şairi Benton'un sözlerini aktardığım için beni bağışlayınız) dikkatle yerine yerleştiriliyordu. Bu hayranlık uyandıran yazıttan, ayrıca, söz konusu büyük teslimin nerede, nasıl cereyan ettiğini ve teslim edilen şeyin ne olduğunu da açıkça anlıyoruz. Nerede'nin yanıtı, Yorktown (her nereyse orası); ne'nin yanıtıysa, General Cornwallis (kuşkusuz zengin bir mısır tüccarı).[42] Cornwallis teslim olmuş. Yazıt, neyin teslim oluşunu anıyor? -"Lord Cornwallis'in" -niçin? Vahşiler onun niçin teslim olmasını istemişler, tek sorun bu. Ama, bu vahşilerin kuşkusuz yamyam olduklarını anımsadığımızda, onu sucuk yapmak niyetinde oldukları sonucuna varıyoruz.

Teslimin nasıl olduğuna gelince, hiçbir dil daha açık olamaz. Lord Cornwallis, "Washington Anıt Cemiyeti'nin -kuşkusuz temel taşı koymak için bir hayır kurumu- himayesi altında" (sucuk olmak için) teslim olmuştu. -Aman Allahım! N'oluyor? Ah! Balon patlamış, cumburlop denize düşüyoruz. Bu yüzden, sadece gazetelerin, vs. vs.'nin tıpkıbasımlarının aceleyle gözden geçirilmesi sonucunda, bu günlerde Amriccanlar arasında büyük adam olarak John diye bir demirciyle, Zacchary diye bir terzinin[43] bulunduğunu öğrendiğimi ilave edecek kadar zamanım var.

Yeniden görüşünceye kadar hoşça kalınız. Bu mektubun elinize geçmesinin ya da geçmemesinin pek önemi yok; çünkü tamamen kendi eğlencem için yazdım. Yine de bir şişeye kovup, ağzını kapatarak denize atacağım.

Ebediyen sizin PUNDITA'nız.

NOTLAR

[1] Yunanca olan başlık "Bu şeyler gelecekte cereyan etmektedir" anlamına gelmektedir. Poe, Eureka adlı makalesinde de Yunanca sözcükler kullanır. "Geleceğin korkunç eşiğinde bir an için duruyorum."

[2] Nubialı Coğrafyacı ve Mare Tanebranum için Poe'nun Türkçede Şehra-zat'ın Bin İkinci Gece Masalı başlığı altında yayımlanan öykülerinden "Maelströme Düşüş"ün 5. notuna bakınız.

Adlarla oynayan Poe, Van Buren Mavis'le Poughkeepsie yakınlarında oturan ve 1848 seçimlerinde Free Soil Party tarafından başkan adayı gösterilen Andrew Jackson Davis'i kastetmektedir.

Bazı editörler daha sonra Toughkeepsie'nin başharfini P olarak düzeltmişse de bence Poe bunu bilerek yapmış olmalıdır.

[3] Tarih, "Hans Pfaal" adlı öyküdeki gibi 1 Nisandır. Balonun adı Percy Bys-she Shelley'in (1792-1822) "To a Skylark - Bir Tarlakuşu'na" adlı yapıtına gönderme olabilir. Sözcük, gemiciler arasında, "gökdelen" denilen en yüksek serene çıkıp eğlence olsun diye halattan aşağı kaynak anlamında kullanılır.

[4] İlk motorlu balon Poe'nun bu öyküyü yazmasından dört yıl sonra yapıldı: bu. Henri Giffard'ın icadı olan beş beygir gücünde buharlı bir motordu. Benzinli motor ancak 1860'da ve bu motoru kullanan ilk balon 1872'de Paul Haenlein tarafından yapıldı.

Saatte yüz mil hızla bir ayda 72.000 mil yapılır (bir de o ana kadar alınan yol var). Toprağa ayak basmak için geçilmesi gereken fazla(!) bir mesafe.

[5] J. Silk Buckingham (1786-1855): ingiliz gezgin, gezi kitapları yazarı; özellikle Doğuya yapılan gezileri anlattığı kitaplarında köleciliği ve Güneyi eleştirmiştir. Poe'nun karşısına aldığı yazarlardan.

[6] Güteparka: Uzak Doğu'nun bazı her mevsim yeşil ağaçlarından elde edilen lateks için kullanılan Malaya kökenli sözcük. Güteparka, yapışkanların yanısıra toprak altı ve su altı kablolarının yapımında da kullanılır.

[7] Indian rubber lastiğe genel olarak verilen addır. Rubber of whist, kazananı kesin olarak belirlemek amacıyla kullanılan üç ya da beş oyun kağıdından oluşan set.

[8] Poe, Fourier'nın adını Furrier'e dönüştürürken meslek olarak da ona kürk satıcılığını yakıştırmıştır. (Fur, İngilizcede kürk demektir.)

[9] Francois Marie Charles Fourier (1772-1837): Mevcut toplumsal kurumları eleştirerek bir tür ütopik sosyalizm geliştirmiş olan Fransız filozof.

[10] Pundit: Burada özel ad olarak kullanılan pundit sözcüğü, Sanskritçe, felsefe, hukuk ve din eğitimi görmüş Hindu anlamına gelir. (İngilizcede de bir konuyu bilen kişi, uzman anlamı vardır.)

[11] Aristoteles, Meteorologia I, iii. (Aristoteles İngilizce Aristotle diye yazılır. Poe buradan hareketle Aries Tottle demiş olabilir.)

[12] Telsiz telgraf ancak 1895'te bulunmuştur. O günlerde telgraf telleri okyanus yüzeyinde yüzmektedir. Deniz kabardığında bu kabloların gerilmeye ve basınca nasıl dayandığı açıklanmamıştır. Atlantik'in dibine emniyetli bir şekilde döşenmiş su altı kabloları bile on dokuzuncu yüzyıl sonlarına doğru birçok kereler kopmuştur.

[13] Samuel Morse (1791-1872): ilk telgraf gösterisini 1844'te yaptı. Ancak gerekli alt yapı başkalarınca zaten oluşturulmuştu; bu yüzden, Morse'un telgrafın tek mucidi olduğu savını birçok insan kuşkuyla karşılamaktadır.

[14] "Tempom mutantur, nıs et mutamur in illis". Zaman değişiyor, biz de onunla birlikte değişiyoruz. Etrüskçe değil de Latince olan bu deyişin aslı "Omnia mutantur." Herşey değişir.." şeklindedir (Deliciae Poetarum Germanorum, Vol. I).

[15] Avrupa ve Asya.

[16] Piazza (italyanca): Meydan, piyasa yeri, veranda. Amerika'da evlerdeki balkon.

[17] Charles Green (1785-1870): ilk defa 1821'de George IV'ün tahta çıkması münasebetiyle Green Park'tan balonla havalanmış, 1836'da Great Nassau adlı balonu yaparak on sekiz saatte balonla beş yüz mil katederek Almanya'da Nassau'ya inmiştir.

Ancak ilk havacılar, 1783'te balon yolculuğu yapan Joseph ve Jacques Etienne Montgolfier idiler.

[18] Eucklides (l.Ö. 300): Geometrinin babası kabul edilen Yunanlı. Immanual Kant (1724-1804) Alman metafizikçi. Kant, nesnel gerçekliğin yalnızca bilen zihnin bir yaratısı olduğunu ve duyuların dışında hiçbir şey bulunmadığını, var olsa bile uzayın ve zamanın bilinemeyeceğini ileri sürmüştür. Her ikisi de Aritoteles'in öğrencisi değildi.

[19] Sir Francis Bacon (1561-1626): Ortaçağ skolastizminin bilimlerdeki a priori yöntemine karşılık tüme varıma yöntemi önermiştir. Her durumda, yeterince veriye dayanmayan kuramlardan kaçınarak enine boyuna araştırma yapılmasını savunmuştur. Poe, Bacon'u ("Hog") Selkirshire'da Ettrick ormanında doğan ve çocukluğunda çobanlık yapmış olan şair James Hogg (1772-1835) ile karıştırmaktadır. Hog, İngilizce domuz demektir. Ancak Poe, Bacon (domuz yağı) adı ile oynuyor da olabilir.

[20] Noumenon (çoğulu noumena): Varlığından emin olmadan kabul edilen şey, yalnızca akılla kavranılan şey; esas, öz.

Phenomenon (çoğulu, phenomena): Görüngü, olgu, olay, fenomen, olağanüstü şey.

Phenomenon sözcüğü, Yunanca phainnomenon (phainein: göstermek) sözcüğünden gelir. Anlatıcı, burada Aristo'nun felsefesinin görülmeyen adlandırmalara dayanırken, Bacon'un felsefesinin somut, görülebilir şeylere dayandığını ima etmektedir.

[21] Ram: Koç.

[22] Alman, Fransız, İngiliz, Amerikalı.

[23] Hiçlikten hiçlik doğar. Çok sık alıntılanan bu sözü bilebildiğimiz kadarıyla ilk olarak Yunanlı şair Alcaeus (l.Ö. 580) söylemiştir.

[24] John Stuart Mill (1806-1873): Tüme varıma yöntemin kurallarını formüle eden ve bilginin kaynağı olarak amprizmin önemini vurgulayan İngiliz filozof ve ekonomist. Politik ve toplumsal reformları savunmuş,

kadının eşit temsilini ve kurtuluşunu, işçi örgütlenmesini ve kooperatifçiliği desteklemiştir.

Sözcük olarak "mill" değirmen, "miller" değirmenci demektir. Jeremy Bentham (1748-1832): Yararcılığın kumcusu. Şiirden hoşlanmaz. Her iki yönüyle de Poe her fırsatta alay eder.

[25] Mill'in "System of Logic "inden Kitap II, bölüm 5-7: "Akıl Yürütme Üzerine".

[26] Johannes Kepler (1571-1630): Büyük Alman astronom. Kepler şu üç yasayı formüle etmiştir: 1) Her gezegenin yörüngesi, odaklarından birinde güneş bulunan bir elipstir; 2) Her gezegenin yarıçap vektörü aynı zamanda aralığında elipsin eşit yüzeyini tarar; 3) Gezegenin yörüngesini tamamlaması için gereken sürenin karesi, onun güneşe olan ortalama uzaklığının küpüyle orantılıdır.

Sir Isaac Newton (1642-1727): Yerçekimi yasasını formüle etmiştir. Ancak bu formülasyonu yapması Keplerin çalışmaları sayesinde mümkün olmuştur.

[27] Jean Francois Champollion (1790-1832): Rosetta taşını kullanarak hiyeroglifin şifresini okuyan Fransız Egyptologyst (Mısır uygarlığı uzmanı).

[28] Çayır köpekleri (prairie dogs) toprağın içerisine kazdıkları karmaşık bir ağ oluşturan tünellerde koloniler halinde yaşarlar.

[29] Neron (37-68): Roma imparatoru (54-68).

[30] Elagabalus (205-222): Roma imparatoru (218-222).

[31] Mob: Kalabalık, güruh, ayaktakımı, avam, gösterici kalabalığı, çete.

"Bu durumlarda her zaman kalabalığın yaptığını yapmak en iyisidir." "Ya iki ayrı kalabalık varsa? diye sordu, Bay Snodgras. "Daha büyük olan kalabalıkla birlikte bağır" diye yanıtladı Bay Pickwick."

(Pickwick Papers, Bölüm 13).

[32] Diğer adı Vega. Şilyak takımyıldızında görünür parlaklığı 1,4 olan bir yıldız.

[33] Johann Heinrich Madler (1794-1874): Bir galaksi içerisindeki bütün güneş sistemlerinin ortak bir merkez tarafında döndüklerini ileri süren

Alınan gökbilimci.

[34] Titanlar, Yunan mitolojisinde Uranüs ve Gaea'nın çocukları olan on iki tanrıdır. Cronus, lapetus, Hyperion, Oceanus, Coeus, Creus, Theia, Rhea, Mnemosyne, Phoebe, Tethys ve Themis. Cronus'un liderliğinde babalarını tahttan indirerek Zeus önderliğindeki Olimpos tanrılarınca alt edilinceye kadar evreni yönettiler. Titanların çok büyük boyutlu oldukları kabul edilir.

[35] Çıplak gözle görülemeyen Neptün 1846'da keşfedildi. Gezegenin keşfinden bir ay sonra Triton adlı uydusu bulundu, ama ikinci uydusu Nereid 1949 yılına kadar bulunamadı.

[36] Daphnis, kayalıyla kendisini avutan Chloe adlı bir Naiad'a (su perisine) aşık bir çobandır.

Adının anlamı, defneye-benzer'dir.

[37] Manhattan Adası.

[38] Richard Riker (1773-1842) yolsuzlukla suçlanmış, aynı zamanda da kendisine Fitz-Greene Halleck adlı şairin To the Recorder adlı şiiri ithaf edilmiş olan New York'lıı bir politikacı. Richard Riker'in kamuyu soyması (fleecing) nedeniyle Poe bir kelime oyunu yaparak Jason ve Argonautlar tarafından aranan Altın Post'a (Golden Fleece) gönderme yapmaktadır.

[39] Özellikle, Washington Irving'in History of New York by Diedrich Knickerbocker (1809) adlı eseri yüzünden on dokuzuncu yüzyılın başında hemen hemen "Hollandalı" ile eş anlamda kullanılan bir terim.

[40] Washington D.C.'deki Washington anıtı değil, New York'ta yapılması önerilen ve 1843-1847 yıllarında hakkında epeyce gürültü yapılan, ancak dikilmeyen anıt.

[41] Laurence Sterne'nin Sentimental Journay, 1768 (Hissi Seyahat, Hilmi kita-bevi, 1945, Çev.: Ali Kamil Akyüz) adlı kitabından. Ayrıca, Missourili senatör Thomas Hart Benton (1782-1858) Başkan Jackson'a karşı 1937'deki ünlü konuşmasında kullanmıştır.

[42] Charles Cornwallis (1738-1805): Birlikleri Yorktown'da 1781 yılında Amerikalılarca kesin yenilgiye uğratılan ingiliz general. Bu savaşla bağımsızlık savaşı kesin bir sona ulaşmıştır. Corn, mısır anlamına gelmektedir.

[43] Demirci: Smith. "John Smith", yaygın olarak kullanılan isim. Sokaktaki adam, herhangi biri.

Tersi: Taylor. Zachary Taylor (1784-1850), Amerika'nın on ikinci başkanı.

Aksak Kurbağa

Kral kadar şakaya düşkün birini görmemiştim. Sanki sadece şakalar için yaşardı. Gözüne girmenin en şaşmaz yolu ona iyi bir fıkrayı güzel anlatmaktı. Bu yüzden yedi bakanının hepsi de şakacılıklarıyla tanınırdı. Tümü de krala; eşsiz şakacılar olmanın yanı sıra iriyarı, etli butlu ve yağlı olmaları bakımından da benzerdi. Şaka yapmak mı insanı şişmanlatır, yoksa şişmanlık mı şakacılığı getirir, karar verebilmiş değilim; ama sıska bir şakacının rara avis in terris[1] olduğu kesindir.

Kral ince esprileri pek sevmezdi. Şakaların da, fıkraların da genişinden hoşlanır, bu uğurda çoğu zaman uzunluğa katlanırdı. Aşırı incelikler onu yorardı. Rabelais’in “Gargantua”sını Voltaire’in “Zadig"ine yeğlerdi herhalde ve genelde, söylenen şakalardan çok yapılan şakaları severdi.

Anlattığım olayın geçtiği sıralarda, soytarılık mesleği sarayın dışında da hâlâ yaygındı. Kıtadaki kralların çoğunun “soytarısı” vardı. Bunlar çıngıraklı başlıklar ve rengarenk giysiler giyerdi. Efendilerinin masasından düşen kırıntıları toplamak için, her an komik laflar etmeye hazır olmaları beklenirdi.

Bizim kralımız da “soytarısından” vazgeçmemişti. Aslında soytarılığa ihtiyacı vardı -kendisinin ve yedi bilge bakanının ağırbaşlılıklarını dengelesin diye.

Ama soytarısı sadece bir soytarı değildi. Aynı zamanda hem cüce, hem de topal olması kralın gözünde değerini üç misli artırıyordu. O günlerde saraylardaki soytarıların çoğu cüceydi. Çoğu hükümdar uzun ve yoğun günlerini geçirirken, yanında bir soytarıya ihtiyaç duyardı: Hem şakalarına, hem de görünüşüne gülebileceği bir soytarıya. Ama demin de söylediğim gibi, şakacıların yüzde doksan dokuzu şişman, toparlak ve hantaldır. Bu yüzden kral Aksak Kurbağa’nın(soytarının adı buydu) şahsında bu üç hazineyi de barındırmasından gurur duyardı.

Sanırım "Aksak Kurbağa” soytarıya vaftizinde verilen isim değildi. Yedi bakanın oybirliğiyle, diğer insanlar gibi yürüyemediği için bu ismi taşıması kararlaştırılmıştı. Aksak Kurbağa ancak hızlı hızlı topallayarak -sıçramayla kıvranma arası bir şeydi- yürüyebiliyordu. Bu yürüyüş tarzını görmek kralı hem eğlendiriyor, hem de rahatlatıyordu; çünkü kendisi bütün sarayın da kabul ettiği gibi mükemmel görünüşlü bir adamdı (şiş göbeğiyle çıkık alnını saymazsak tabii).

Ama Aksak Kurbağa, bacaklarının sakatlığından dolayı yollarda ya da evlerde ancak büyük acılar ve sıkıntılar çekerek yürüyebilse de; doğa sanki bacaklarındaki zayıflığı telafi etmek istercesine kollarını güçlendirdiğinden, ağaç, halat gibi şeylere müthiş bir çeviklikle tırmanabiliyordu. Böyle zamanlarda kurbağadan çok bir sincap ya da maymuna benziyordu.

Aksak Kurbağa'nın hangi ülkeden geldiğinden emin değilim. Daha önce kimsenin adını duymadığı, kralımızın sarayından çok uzaklardaki bir barbarlar diyarıydı. Aksak Kurbağa da, ondan biraz daha uzun boylu olan genç kız da (ama vücut hatları mükemmeldi ve harika bir dansçıydı) bir komşu ülkenin muzaffer generali tarafından evlerinden zorla alınmış ve krala armağan olarak gönderilmişti.

Bu koşullar altında, o iki minik tutsak arasında bir yakınlaşma olması şaşırtıcı değildi elbette. Kısa sürede kaynaşıp can dostu oldular. Aksak Kurbağa epey eğlence kaynağı olmasına karşın popüler biri değildi, bu yüzden Trippetta’ya pek yardımı dokunmuyordu. Trippetta ise, güzelliği ve zerafeti sayesinde (cüce olmasına karşın) herkes tarafından sevilip pohpohlanıyordu. Böylece eline Aksak Kurbağa’ya yardım etmek için bol bol fırsat geçiyordu. Bunları asla kaçırmazdı.

Kral günün birinde, büyük bir kutlama niyetine -ne içindi unuttum- bir maskeli balo düzenlemeye karar verdi. Sarayda ne zaman bir eğlence düzenlense Aksak Kurbağa ile Trippetta’nın yardımına mutlaka başvurulurdu. Özellikle Aksak Kurbağa gösteriler düzenlemek ve yeni kostüm fikirleri bulmak konusunda öyle becerikliydi ki, onun yardımı olmadan maskeli balo düzenlenemez gibiydi.

Sonunda balo gecesi geldi. Muhteşem bir balo salonu, Trippetta’nın denetimi altında, bir maskeli baloya olabildiğince güzellik katacak şekilde döşendi. Bütün saray nefesini tutmuş, bekliyordu. Kostüm ve karakterler konusunda herkes kararını vermişti. Çoğu insan hangi role gireceğini bir

hafta, hatta bir ay öncesinden belirlemişti. Aslında bu konuda sadece kral ile yedi bakanı kararsızdı. Niye hâlâ karar vermemişlerdi, bilemiyorum.Belki de şaka yapıyorlardı. Veya daha büyük bir olasılıkla, çok şişman olduklarından seçim yapmaları zorlaşıyordu. Her halükarda zaman ilerliyordu. Nihayet son çare olarak Tripetta ile Aksak Kurbağa'yı çağırttılar.

İki minik dost kralın yanına gittiklerinde, onun oturmuş yedi bakanı ile şarap içtiğini gördüler. Hükümdarın sinirleri tepesinde gibiydi Aksak Kurbağa’nın şarap sevmediğini bilirdi, zira o zavallı topal hemen sarhoş olur, o zaman da neredeyse delirirdi. Delirmek ise hoş bir his değildir. Ama kral şakayı çok sevdiğinden Aksak Kurbağa'ya şarap içmesini ve “eğlenmesini” emretti.

“Buraya gel, Aksak Kurbağa," dedi, soytarıyla dostunun içeri girdiğini görünce. “Al şu dolu kadehi. Burada olmayan dostlarının anısına diple bakalım. (Aksak Kurbağa bunu duyunca iç geçirdi.) Sonra da biraz kafanı çalıştır. Bize güzel karakterler - karakterler yarat — yepyeni - ilginç karakterler. Hep aynı şeylerden sıkıldık. Haydi gel de iç! Şarap kafanı çalıştırır."

Aksak Kurbağa her zamanki gibi kralın sözlerine şakayla karşılık vermeye çalıştı, ama yapamadı. O gün zavallı cücenin doğumgünüydü ve aklına “orada olmayan dostları" gelince gözleri yaşlarla dolmuştu. Kadehi ezilip büzülerek despotun elinden alırken iri gözyaşları şaraba damladı.

“Ah! Ha! Ha! Ha!" diye kahkahayı bastı kral, cüce kadehi gönülsüzce diplerken. “Bak gördün mü? Şarap yaradı. Gözlerin pırıl! pırıl parlamaya başladı!"

Zavallıcık! İri gözleri parlamaktan çok ışıldıyordu, çünkü şarap beynini hemen etkilemişti. Kadehi kaygıyla masaya bırakıp etrafındakilere yarı deli bir ifadeyle baktı. Kralın “şakasının" başarılı olması hepsini eğlendirmiş gibiydi.

“Şimdi biraz da iş konuşalım," dedi başbakan. Çok şişman bir adamdı.

“Evet," dedi kral. “Gel bakalım, Aksak Kurbağa, Bize yardım et. Karakter istiyorum dostum. Karakterlere ihtiyacımız var. Hepimizin ihtiyacı var. - Ha! Ha! Ha!" Şaka yapmıştı, bu yüzden yedi bakan da kahkahasına katıldı.

Aksak Kurbağa da güldü, hafifçe ve dalgınca da olsa.

"Haydi ama, " dedi kral sabırsızca. "Hiçbir önerin yok mu?’

“Yepyeni bir şey bulmaya çalışıyorum," diye karşılık verdi cüce dalgın dalgın, çünkü şarap aklını bulandırmıştı.

“Çalışıyor musun!" diye haykırdı despot öfkeyle. “Ne demek istiyorsun? Ah, anladım. Canın sıkkın ve biraz daha şarap istiyorsun. Al bakalım, iç şunu!" Bir kadehi daha doldurup topala uzattı. Cüce buna bakakaldı. Soluğu kesilmişti.

“İç, dedim!” diye haykırdı canavar. “Yoksa seni-”

Cüce duraksadı. Kral öfkeden mosmor kesildi. Bakanlar sırıttı. Tripetta’nın beti benzi atmıştı. Öne çıkıp hükümdarın önünde diz çöktü ve ona arkadaşının canını bağışlaması için yalvardı.

Despot, kızın bu küstahlığına çok şaşırmıştı. Onu hiç konuşmadan uzun uzun süzdü. Ne söyleyeceğini ya da yapacağını -öfkesini nasıl en iyi ifade edebileceğini bilemez gibiydi. Sonunda onu öfkeyle itip yere düşürdü ve elindeki kadehin içindeki şarabı yüzüne çarptı.

Zavallı kız olabildiğince toparlanıp ayağa kalktı ve içini çekmeye dahi cesaret edemeden masanın ucundaki eski yerine geri döndü.

Yarım dakika boyunca bir ölüm sessizliği oldu. Bu esnada bir yaprak ya da kuştüyü düşse duyulurdu. Sonunda sanki odanın her köşesinden gelen hafif, ama tiz ve uzun bir gıcırtı duyuldu.

Kral öfkeyle cüceye dönüp “Bu - bu - bu sesi niye çıkarıyorsun?” diye sordu.

Cüce epey ayılmış gibiydi. Despotun yüzüne uzun uzun konuşmadan baktıktan sonra, “Ben -ben mi? Nasıl ben çıkarmış olabilirim?" dedi.

“Sanki dışarıdan geldi," dedi bakanlardan biri. “Penceredeki papağan gagasını kafes çubuklarına sürtmüştür herhalde."

“Herhalde,” diye karşılık verdi hükümdar. Bunu duyunca epey rahatlamış gibiydi. “Şu serseri dişlerini gıcırdatıyor gibi gelmişti de.”

Bunun üzerine cüce kahkahayı bastı (kral şakalara bayıldığından kahkaha atanlara kızamazdı). Bu arada iri, sağlam ve son derece iğrenç dişleri meydana çıktı. Sonra kralın istediği kadar şarap içmeye hazır olduğunu söyledi. Bunun üzerine hükümdar yatıştı. Aksak Kurbağa bir

kadehi daha dipledi. Pek etkilenmemiş gibiydi. Hemen balo için yaptığı planları anlatmaya girişti.

“Neden bilmem," dedi, sanki hayatında ağzına şarap koymamışçasına sakin bir sesle, “ama majesteleri o kıza vurup suratına şarap attıktan hemen sonra -majesteleri bunu yaptıktan hemen sonra, papağan pencerenin dışından o tuhaf sesi çıkarırken, aklıma mükemmel bir fikir -vatanımdaki balolarda sık sık oynanan bir oyun geldi. Ama ne yazık ki, bu numara için sekiz kişiye ihtiyaç var ve-"

“Biz? ne güne duruyoruz!” diye gürledi kral. Sonra da bu tesadüfü fark edecek kadar zeki olduğu için kahkahayı bastı. “İşte -ben ve yedi bakanım sekiz kişi ediyoruz. Söylesene! Neymiş bu numara?”

“Biz buna,” diye karşılık verdi topal, “Zincire Vurulmuş Sekiz Orangutan deriz. Doğru dürüst oynanırsa mükemmel bir numaradır.”

“Oynarız tabii,” dedi kral, dikilip tepeden bakarak.

“Numaranın en eğlenceli yanı,” diye devam etti Aksak Kurbağa, “kadınların ödünü koparmasıdır.”

“Harika!” diye kahkahayı bastı kral ve bakanları.

“Sizi orangutan kılığına sokacağım,” diye devam etti cüce. “Maymuna öyle benzeyeceksiniz ki, davetliler sizi hayvan sanacak -hem şaşıracaklar, hem de ödleri kopacak.”

“Mükemmelmiş!" diye haykırdı kral. “Aksak Kurbağa, sen adam olacaksın."

“Zincirlerin sesleri kargaşayı daha da artıracak. Sanki hepiniz birden sahibinizin elinden kaçmışsınız gibi olacak. Majesteleri, herkesin ortasına, bütün o şık, kibar beylerle hanımların ortasına sekiz orangutan kılığında, zincirlerle, vahşi çığlıklar atarak daldığınızda öyle bir kıyamet kopacak ki, aklınız hayaliniz almaz. Ömrünüzde görmediğiniz bir kargaşa olacak bu.”

“Herhalde,” dedi kral. Bunu duyan bakanlar Aksak Kurbağa’nın planını gerçekleştirmek üzere hemen ayaklandı (çok az zamanları kalmıştı).

Aksak Kurbağa onları orangutan kılığına sokmakta zorlanmadı. O zamanlar medeni dünyada bu hayvanlardan pek bulunmazdı. Cücenin yaptığı kostümler yeterince hayvansı ve korkunç olduğundan, gerçek sanılacakları kesindi.

Kral ile bakanlarına önce örgülü dar fanilalar ve paçalı donlar giydirildi. Sonra üstlerine katran sürüldü. Bu aşamada bakanlardan biri kuştüyü kullanılmasını önerdi. Ama cüce hemen karşı çıktı ve orangutan tüyünün en iyi keten ipliğiyle taklit edilebileceğini söyledi. Bu yüzden katrana kalın bir kat keten kumaş yapıştırıldı. Sonra uzun bir zincir bulundu. Bu zincir önce kralın, sonra da diğerlerinin beline teker teker dolanıp bağlandı. Bu iş bittikten sonra, gruptakiler birbirlerinden olabildiğince uzaklaştığında, bir halka oluşturuyorlardı. Aksak Kurbağa her şey doğal görünsün diye, zincirin geri kalanını halkanın ortasından iki kez, çaprazlamasına, dik açıyla geçirdi, tıpkı günümüzde Borneo'da şempanze ve daha büyük maymunları yakalayanların yaptığı gibi.

Balonun düzenleneceği büyük salon yuvarlak ve tavanı çok yüksek bir odaydı. Güneş ışığını sadece tepedeki tek bir pencereden alırdı. Geceleri (ki burası geceleri kullanılmak üzere tasarlanmıştı) içerisi temelde tavan penceresinin ortasından bir zincirle sarkan büyük bir avize tarafından aydınlatılırdı. Bu avize bir ipin yardımıyla indirilip kaldırılabiliyordu tabii. Ama bu ip (çirkin durmasın diye) dışarıdan, çatının üstünden geçirilmişti.

Salonun dekorasyonunu yapma işi Tripetta'ya verilmişti. Ama bazı noktalarda arkadaşı cücenin daha soğukkanlı mantığına başvurmuştu anlaşılan. Avize onun tavsiyesiyle indirilmişti. İçindeki mumların damlaları konukların üstüne damlar, kıyafetlerini mahvederdi (o sıcakta bunu engellemek mümkün değildi). İçerisi tıklım tıklım dolu olacağından salonun ortasından, yani avizenin altından uzak durmalarını söylemek de saçma olurdu. Salonun çeşitli ücra yerlerine ek duvar şamdanları konuldu. Ayrıca duvarda dizili duran ve sütun işlevi gören karyatitlerin her birinin sağ ellerine de hoş kokular yayan birer fener yerleştirildi - bunlardan elli altmış tane vardı.

Sekiz orangutan Aksak Kurbağa'nın tavsiyesi üzerine, ortaya çıkmak için gece yarısına kadar sabırla (salonun dolmasını) beklediler. Ama saat gece yarısını çalmayı bitirir bitirmez hep birlikte koşarak, daha doğrusu yuvarlanarak içeri daldılar -çünkü zincir ayaklarına dolanmıştı.

Davetliler öyle bir paniğe kapıldı ki, kralın içi neşeyle doldu. Tıpkı beklendiği gibi, davetlilerin çoğu o vahşi görünüşlü yaratıkların orangutan değilse bile en azından bir tür hayvan olduğunu sanmıştı. Kadınların çoğu korkudan bayıldı. Kral salona silah sokulmasını yasaklamamış olsaydı, bakanları ile birlikte oracıkta öldürülebilirdi. Kimsenin silahı olmadığından,

herkes kapılara hücum etti, ama kral içeri girer girmez kapıların kilitlenmesini önceden emretmişti. Cücenin tavsiyesi üzerine anahtarları da yanına almıştı.

Kargaşa had safhadayken, her davetli kendi canının derdine düşmüşken -panik içindeki kalabalıktaki itişip kakışmalar gerçekten tehlikeliydi-, normalde avizeyi taşıyan ve avize kaldırılınca yukarı çekilmiş olan zincir yavaşça aşağı inmeye başladı, ta ki sonunda ucundaki kanca döşemenin bir metre üstüne gelene dek.

Bu arada kral ile yedi arkadaşı salonun her tarafında koşturduktan sonra sonunda ortaya geldiler. Zincirin hemen yanındaydılar. Bunun üzerine, peş lerinden hiç ayrılmamış olan cüce, bir yandan onları davetlileri korkutmayı sürdürmeye teşvik ederken, kancayı alıp zincirlerinin ortasındaki, çaprazlamasına, dik açıyla kesişen kısma geçiriverdi. Ve sonra avize zinciri birden, adeta görünmez bir güç tarafından hızla yukarı çekilince, zincir tarafından çekilen orangutanlar birbirlerine yüz yüze yapıştı.

Bu arada davetliler biraz kendilerini toplamıştı. Bütün bunların iyi bir şaka olduğuna karar verip, orangutanların haline gülmeye başladılar.

“Onları bana bırakın!” diye haykırdı cüce, salondaki uğultuyu bastıran tiz bir sesle. “Onları bana bırakın. Onları tanıyorum galiba. Yakından bakarsam çıkaracağıma eminim.”

Sıçrayıp kalabalıktakilerin kafalarına basa basa duvara ulaşmayı başardı. Sonra karyatitlerdeki fenerlerden birini kaparak odanın ortasına geri döndü ve bir maymun çevikliğiyle kralın kafasının üstüne sıçradı. Avize zincirine bir metre kadar tırmandıktan sonra feneri aşağı, orangutanların üstüne tuttu. Bir yandan da hâlâ haykırıyordu, “Kim olduklarını şimdi anlarım!” diye.

Bu arada bütün kalabalık (goriller de dahil olmak üzere) kahkahadan katılırken soytarı aniden tiz bir ıslık çaldı. Bunun üzerine zincir birden üç metre kadar yukarı çekildi. Şaşıran ve debelenen orangutanlar şimdi tavan penceresi ile döşemenin ortasında, havada asılı kalmıştı. Yükselen zinciri bırakmayan Aksak Kurbağa, hâlâ yedi maskeli adamın bir metre üstündeydi. Fenerini de hâlâ (hiçbir şey olmamışçasına) aşağı uzatmayı sürdürüyordu, kim olduklarını anlamak istercesine.

Orangutanların ve Aksak Kurbağa’nın yukarı çekilmesi herkesi o kadar şaşırtmıştı ki, ortalığa bir dakika kadar bir ölüm sessizliği çöktü. Sonra

alçak ve tiz bir gıcırtı duyuldu. Kral Tripetta'nın yüzüne şarap atınca duyulan sesin aynısıydı bu. Ama bu kez sesin nereden geldiği açıkça belliydi. Cücenin sivri dişlerinin arasından çıkıyordu. Ağzından köpükler, gözlerinden alevler saçarken dişlerini gıcırdatıyordu. Kral ile yedi bakanının yukarı dönük yüzlerindeki bakışlara manyakça bir ifadeyle karşılık veriyordu.

"Ah, ha!" dedi öfkeli soytarı sonunda. "Ah ha! Bu insanları şimdi tanıdım!"

Sonra, kralı daha yakından incelemek istermiş gibi yaparak, feneri onun üstündeki keten kumaşa dokundurdu. Kumaş bir anda tutuştu. Yarım dakikadan az bir süre içinde sekiz orangutan onları dehşet içinde ve en küçük yardımı yapmaktan aciz bir şekilde izleyen kalabalığın çığlıkları arasında cayır cayır yanmaya başlamıştı.

Sonunda alevler iyice azınca soytarı daha yukarı tırmanmak zorunda kaldı. O tırmanırken kalabalık yine sustu. Cüce bu fırsatı değerlendirip tekrar konuştu:

"Bu maskeliler kimmiş, şimdi açıkça görüyorum," dedi. "Haşmetli bir kralla yedi bakanı —savunmasız bir kıza vurmaktan çekinmeyen bir kralla bu rezaletin suç ortağı olan yedi bakanı. Ben ise sadece Aksak Kurbağa'yım. Soytarının tekiyim -ve işte son şakamı yapıyorum."

Hem keten, hem de katran son derece yanıcı olduklarından; cüce henüz bu kısa konuşmasını bitirmeden intikamı tamamlanmıştı bile. Sekiz ceset zincirlerinin ucunda sallanıyordu. Pis kokulu, iğrenç, kapkara bir hal almış; birbirlerinden ayırt edilemez hale gelmişlerdi. Cüce fenerini üstlerine attıktan sonra tavana tırmandı ve pencereden geçip gözden kayboldu.

Tripetta'nın salonun çatısında bulunduğu ve arkadaşının öcünü almasına yardım ettiği, sonra da birlikte kendi ülkelerine kaçtıkları söyleniyor: Çünkü ikisini de bir daha gören olmadı.

Notlar

[1] Yeryüzünde az bulunan kuşlardan biri. (Juvenal'den).

Bir Makaleyi X’lemek

Bilgelerin “Doğu’dan geldiği” bilinir ya; işte Bay Touch-and-go Bullet-head de Doğu’dan geldiğine göre, o da bir bilge olmalıydı. Bunun bir başka kanıtı daha var -Bay B. editördü. Tek kusuru sinirliliğiydi. Gerçi insanlar onu dikkafalı olmakla suçlardı, ama bu aslında bir kusuru değil, en güçlü yanıydı. Onun silahıydı -meziyetiydi ve onu bunun tersine ancak Brownson gibi birinin mantığı inandırabilirdi.

Touch-and-go Bullet-head’in bir bilge olduğunu kanıtladım. Hayatında bir tek hata yaptı: Bütün bilgelerin yurdu olan Doğu’dan ayrılıp Batı’ya, ismi Büyük-İskender-o-nopolis gibi bir şey olan bir kasabaya göç etti.

Ama Sezar’ın hakkı Sezar’a. O kasabaya yerleşmeye karar verirken, orada gazete çıkmadığını, bu yüzden kaçınılmaz olarak da hiç editör olmadığını sanmıştı. “Demliği” kurarken hedefi bu alanda tek olmaktı. Oysa Büyük-İskender-o-nopolis’te John Smith (yanlış hatırlamıyorsam) diye birinin yaşadığını ve bu adamın yıllarca “Büyük-İskender-o-nopolis Gazetesi"ni çıkartarak ve editörlüğünü yaparak sessiz sedasız semirmiş olduğunu bilse, eminim ki oraya yerleşmeyi aklından bile geçirmezdi. Yani Bay Bullet-head’in İskender’e -veya kısaca Nopolis’e- yerleşmesinin tek sebebi yanlış bilgilendirilmiş olmasıydı. Ama oraya bir kez yerleşince dikkafalılığı, daha doğrusu azmi yüzünden kalmaya karar verdi. Bunu yaptı da. Dahası, Gazete’nin hemen karşısında bir yer kiralayıp buraya bir matbaa kurdu. Gelişinin üçüncü sabahında da İskenderli’’nin -yani “Nopolis Demliği”nin- ilk sayısını çıkardı. Anımsayabildiğim kadarıyla yeni gazetenin ismi buydu.

Başyazının mükemmel olduğunu itiraf etmeliyim. Aynı zamanda da zehir gibiydi. Bazı konularda özellikle saldırgandı - örneğin “Gazete"nin editörünü yerden yere vurmuştu. Bullet-head’in bazı lafları öyle ateşliydi ki,

John Smith’i o günden sonra hep bir semender olarak gördüm. Derinlik'te o baş yazının her paragrafını harfiyen aktaramam, ama bir tanesi şöyleydi:

“Oh, evet! Oh, anlıyoruz! Oh, kesinlikle! Karşıdaki editör bir dahiymiş demek! - Oh, Tanrım! Oh, ulu Tanrım! - Dünya ne hale gelmiş böyle? Oh tempora! Oh ilham perileri!!”

Klasik tarzda yazılmış bu sert ve acı makale, yumuşak huylu Nopolislilerin arasına bomba gibi düştü. Sokak köşelerinde ateşli gruplar toplanmaya başladı. Herkes soluğunu tutmuş, saygın Smith’in buna vereceği yanıtı merakla bekliyordu. Bu yazı ertesi sabah çıktı. Şöyleydi:

“ ‘Demliğin’ dünkü sayısındaki şu paragrafı alıntılıyoruz: - 'Oh, evet! Oh, anlıyoruz! Oh, kesinlikle! Oh, Tanrım! Oh, ulu Tanrım! - Oh tempora! Oh ilham perileri!’ Herifin neredeyse O’dan başka harf kullandığı yok! Bu da mantığının döngüsel işlemesini açıklıyor. Ne başı var, ne sonu. O serserinin, içinde O harfi geçmeyen tek bir sözcük bile yazabileceğine inanmıyoruz. O’lara olan bu saplantısı neden acaba? Bu arada Down-East’ten buraya apar topar gelmiş. Merak ediyoruz, acaba orada da buradaki kadar ohluyor muydu? 'Oh! Zavallılık bu.’ ”

Bu korkunç imaların Bay Bullet-head’de uyandırdığı öfkeyi anlatamam. Ama onu asıl çileden çıkaran dürüstlüğüne yapılan saldırı değil; üslubuna yapılan saldırıydı. Ne yani! O, Touch-and-go Bullet-head içinde O harfi geçmeyen tek bir sözcük bile yazamazmış, öyle mi! O şımarık velede yanıldığını hemen gösterecekti. Evet, o sümüklüye çok yanıldığını hemen gösterecekti! O, yani Frogpondiumlu Touch-and-go Bullet-head, Bay John Smith’e isterse içinde o değersiz harfi bir kez, tek bir kez bile kullanmadan koca bir paragraf -hattâ makale yazabileceğini gösterecekti. Ama hayır: - Bu John Smith’e taviz vermek olurdu. O, yani Bullet-head, Bay Smith gibilerin lafına kulak asarak üslubunu değiştirecek adam değildi. Böyle bir şey olamazdı! Yaşasın O harfi! O'yu kullanmakta ısrar edecekti. Olabildiğince fazla kullanacaktı.

Büyük Touch-and-go, bu kararı verdikten sonra, “Demliğin’’ ertesi sayısını sadece tek bir makaleye ayırdı. Bu sade, ama kararlı makalede o talihsiz meseleye şöyle değiniyordu:

" ‘Demliğin’ editörü ‘Gazete’nin editörüne şunu söylemekten gurur duymaktadır: Kendisi (‘Demliğin’ editörü) kendi üslubunu yaratıp kullanabilecek kapasitededir ve ona (‘Gazete'nin editörüne), kendisine

(‘Demliğin’ editörüne) yöneltti̇ği eleştirileri nasıl horgördüğünü sergilemek adına, onun (Gazete’nin editörü) için önemli bir makale yazacak ve bu makalede o güzel harfli -sonsuzluk sembolünü- olabildiğince kullanacaktır. Kendisi ('Gazetenin editörü) aşırı duyarlı bir insan olarak o söz konusu harfi iğrenç bulabilir, ama o (‘Demliğin’ editörü) bu harfi kullanmaktan kesinlikle sakınmayacaktır.'Kahrolsun Buckingham!’ ”

Büyük Bullet-head, savurduğu bu korkunç tehdidi gerçekleştirmek için kolları sıvadı. Kalfanın gazeteyi matbaaya gönderme vaktinin geldiği uyarısına “cehenneme gitmesi" karşılığını vererek -dediğim gibi, her şeye kulak tıkayarak, oturup şafağa kadar yazdı. Sonuçta ortaya aşağıdaki benzersiz makale çıktı:

“Ho ho, John, n’apıyorsun? Susmuyorum görüyorsun! Afoni mi oldun? Ademoğullarını uyutuyorsun, afyonluyorsun. Akrobatlıklar yapıyorsun. Kalemşor sanılıyorsun. Oysa okuyucuları sıkıyorsun, biliyor musun? Oturaklı ol, ağustosböceği misin ki cırlıyorsun? Ahtapot musun ki boğuyorsun? Horoz musun ki ötüyorsun? Doğansın sanıyorsan yanılıyorsun. Koyunsun, meliyorsun! Domuzsun, bokböceğisin! Oyun oynama. Fodulluk yapıyorsun. Dogmacısın, formalitecisin; doğruları görmüyorsun. Dobra dobra konuşmuyor, toplumu oyalıyorsun. Doğal davranmıyor, ortalığı bulandırıyorsun. John, saçmalıyorsun. Forsun sökmüyor. Homurtuların hoşa gitmiyor. Abandone oldun, gadrolunanlarca kovuluyorsun. Nopolis’ten defolup gidiyorsun!”

Bu müthiş çalışmadan sonra elbette ki bitkin düşmüş olan büyük Touch and-go artık başka bir şeyle uğraşacak halde değildi. Yazısını bekleyen dizgicisine sakin, ama haşmetli bir edayla teslim ettikten sonra ağır ağır yürüyerek evine gitti ve müthiş bir vakarla yatağa girdi.

Bu arada dizgici hemen üst kattaki matbaaya koştu ve yazıyı “dizme” işine girişti.

İlk iş olarak başlangıçtaki “Ho" sözcüğündeki “H" harfini bulmak için, elini büyük H kutusuna attı ve o harfi bulunca müthiş bir sevince kapıldı. Bu başarısından cesaretlenerek, elini kaygısızca küçük o kutusuna daldırdı. Ama o da nesi? Eline o beklediği harf geçmeyince tarifsiz bir dehşete kapıldı. Parmaklarını o boş kutunun içinde boşuna gezdirirken nasıl bir hayrete ve öfkeye kapıldığını anlatmak olanaksız. O küçük o kutusunun içinde tek bir küçük o bile yoktu. Telaşla büyük O kutusuna bakınca, onun

da boş olduğunu gördü. Artık iyice ödü kopmuştu. İlk tepkisi hemen kalfaya koşmak oldu.“Baksanıza!” dedi soluk soluğa. “O’lar olmadan hiçbi şey dizemem ki “Ne demek istiyorsun?” diye homurdandı kalfa. Geç vakte tutulduğu için sinirliydi.

“Matbaada küçük ve büyük o kalmamış!"

“Ne - ne - kutudakilere ne oldu?”

“Bilmiyorum,” dedi delikanlı. “Ama Gazete'deki iblislerden biri bütün gece etrafta dolandı durdu. Bence hepsini o çalmıştır.”

“Tanrı belasını versin! Kesin o yapmıştır,” dedi kalfa. Öfkeden mosmor kesilmişti. “Bak Bob, sana ne yapacağını söyleyeyim -ilk fırsatta gidip o alçakların bütün i’lerini çalacaksın.”

“Peki, efendim,” diye karşılık verdi Bob, göz kırpıp kaşlarını çatarak. -“Onlara derslerini vericem. İyi ama, bu arada makale n’olucak? Bu gece dizilmesi şart, biliyosunuz. Yoksa başım belaya girer ve-”

“Suyumuz ısınır,” dedi kalfa, derin derin iç geçirip “ısınır”ı vurgulayarak. "Çok mu uzun Bob?"

“Çok uzun sayılmaz efendim.”

“Ah, çok güzel! Elinden geleni yap öyleyse! Mutlaka yarına yetiştirmeliyiz,” dedi kalfa, işine geri dönerek. “O’nun yerine başka bir harf koy. Nasılsa herifin yazdıklarını okuyan yok.”

“Peki, efendim!” dedi Bob ve koşarak matbaaya geri döndü. Bir yandan da kendi kendine, “Çok güzel, onlara göstericem. Günlerini göstericem. Alçaklar sizi! Görün bakalım neler yapabiliyomuşum," diye mırıldanıyordu. Bob sadece on iki yaşında ve bir metre yirmi santim boyunda olmasına karşın, çok kavgacıydı.

Burada anlatılan güçlük matbaalarda sık sık yaşanır. Neden bilmem ama, yaşandığı zaman da eksik harfin yerine mutlaka x harfi kullanılır. Bunun sebebi belki de x’in matbaa kutularında en bol bulunan harf olmasıdır -veya en azından eskiden öyleydi. Matbaacılar artık bu harfi kullanmaya alışmıştır. Bob böyle bir durumda x’ten başka harf kullanmayı günah sayardı.

“Bu makaleyi x’lemem gerekiyo," dedi kendi kendine, yazıyı hayretle okurken. “Ama hayatımda bu kadar fazla o‘lu bi makale görmemiştim."

Ama yazıyı hiç duraksamadan x’ledi. Böylece yazı baskıya x’lenmiş olarak gitti.

Ertesi sabah Nopolisliler “Demlik"te yayımlanan şu tuhaf yazıyı görünce dehşetle irkildi:

"Hx hx, Jxhn, napıyxrsun? Susmuyxrum görüyxrsun! Afxni mi xldun? Ademxğullarını uyutuyxrsun, afyxnluyxrsun. Akrxbatlıklar yapıyxrsun. Kalemşxr sanılıyxrsun. Xysa xkuyucuları sıkıyxrsun, biliyxr musun? Xturaklı xl, ağustxsböceği misin ki cırlıyxrsun? Ahtapxt musun ki bxğuyxrsun? Hxrxz musun ki ötüyxrsun? Dxğansın sanıyxrsan yanılıyxrsun. Kxyunsun, meliyxrsun! Dxmuzsun, bxkböcegisin! Xyun xynama. Fxdulluk yapıyxrsun. Dxgmacısın, fxrmalitecisin; dxğruları görmüyxrsun.Dxbra dxbra kxnuşmuyxr, txplumu xyalıyxrsun. Dxğal davranmıyxr, xrtalığı bulandırıyxrsun. Jxhn, saçmalıyxrsun. Fxrsun sökmüyxr. Hxmurtuların hxşa gitmiyxr.Abandxne xldun, gadrxlunanlarca kxvuluyxrsun. Nxpxlis'ten defxlup gidiyxrsun!”

Bu mistik ve gizemli yazı akıl almaz bir kargaşaya yol açtı. Halkın ilk aklına gelen düşünce, bunun şeytani bir büyü yazısı olduğuydu. Bullet-head’i asmak için güruh halinde evine gittiler. Ama onu hiçbir yerde bulamadılar. Sanki yer yarılmış içine girmişti. Bir daha da onu gören olmadı.

Onu ele geçiremeyen güruhun öfkesi giderek dindi. Sonunda geride sadece bu talihsiz olay hakkında yapılan türlü türlü yorumlar kaldı.

Biri bunun mükemmel bir şaka olduğunu söyledi.

Bir başkası Bullet-head’in hayal gücünün çok kuvvetli olduğunu savundu.

Üçüncüsü onu sadece egzantrik bulduğunu belirtti.

Dördüncüsü, Yankee’nin tek amacının hiddetini ifade etmek olduğuna inanıyordu.

Beşincisi, “Bence gelecek nesillere örnek olmak istedi," dedi.

Herkes Bullet-head’e haksızlık edildiğinde hemfikirdi. Onu hiçbir yerde bulamadıkları için de, bazıları diğerini ipte sallandırmaktan bahsetmeye başladı.

Ama daha yaygın bir kanı, bu olayın basitçe sıradışı ve anlaşılmaz olduğuydu. Kasabanın matematikçisi bile böylesine gizemli bir meseleyi çözemeyeceğini itiraf etmişti. X'in bilinmez bir niceliği temsil ettiğini herkes bilirdi. Ama bu kez ortalıkta bilinmez nicelikte bir X vardı (bunu söylerken gerçekten de haklıydı).

Bob'un ("makaleyi x'ledigini herkesten gizlemişti) söylediklerine ise pek kulak asan olmadı. Oysa bence Bay Bullet-head'in "durmadan XXX birası içtiğini, bu yüzden de doğal olarak hırçınlaştığını ve saldırganlaştığını," söylerken son derece açık ve yiğitçe konuşmuştu.

Deniz Feneri

(Poe'nun üzerinde çalıştığı son öykü. Ölümünden tam 92 yıl sonra Thomas Ollive Mabbott tarafından bulunarak Notes & Queries'de 1942'de yayımlanmıştır)

1 Ocak 1796. Bugün, deniz fenerindeki ilk günüm. Bunu, DeGrât ile anlaştığımız gibi, günlüğüme yazıyorum. Elimden geldiğince düzenli bir şekilde günlük tutmayı sürdüreceğim -ama benim gibi yalnız birine ne olacağını kim söyleyebilir ki? Hastalanabilirim, hatta daha kötüsü de başıma gelebilir. Peki, o zaman ne olacak? Kotra biraz önce gitti -ama artık burada olduğuma göre bunun üzerinde neden durmalı ki, peki ama tamamen güvende miyim? Hayatımda ilk defa tamamen yalnız olduğumu -çünkü, Neptune ne kadar kocaman olursa olsun elbette "arkadaş"tan sayılmazdı- sadece düşünmek bile beni heyecanlandırıyor. Ama Tanrı aşkına, hangi "arkadaş"ta bu zavallı köpekteki bağlılığın yarısını buldum? Böyle bir durumda ben ve "arkadaş"ım -bir yıl bile- birbirimizden aynlmazdık. Beni en fazla şaşırtan, DeGrât'ın beni işe koymakta karşılaştığı güçlük oldu -bölgenin soylularından olan beni! İdare Heyeti, yeteneğimden kuşku duymuş olamazdı. Bu görevi bundan önce de bir kişi yürütmüş -ve genellikle üç kişi tarafından yapılan bu işin üstesinden pekala gelmişti. Yapılacak iş son derece basit, yazılı yönergeler olabildiğince açıktı. Orndoffun bana eşlik etmesinin hiç gereği yoktu. Çekilmez dedikodularıyla -hadi o hiç ağzından düşürmediği lületaşı piposunu bir yana bırakalım- onun yanımda yöremde olması durumunda hiçbir şekilde kitap okuyamazdım. Ayrıca, yalnız olmak istiyorum. Bu sözcüğün kulağa ne kadar soğuk geldiğine şimdiyece hiç dikkat etmemiş olmam ne tuhaf! Bu silindirik duvarlar arasındaki yankının bu kadar acayip olduğunu dünyada hayal edemezdim -ama hayır!- bunlar saçmalıktan başka bir şey değil. Tecrit oluşumun sinirlerimi bozacağına inanıyorum. Bu asla yetmez.

DeGrat'ın kehanetini unutmuş değilim. Şimdi "ne görebileceğimi" görmek için bir koşu fenere tırmanıp etrafı bir güzel tarassut etmeliyim. Görebileceğim şeyi görmek, elbette çok fazla bir şey değil. Sanırım, dalgalar biraz küçülmüş gibi, ama yine de kotranın önünde limana kadar çetin bir yolculuk var. Norland'dan[1] görülebilecek bir mesafeye güç bela yarın öyle üzeri ulaşılabilir -taş çatlasın 190-200 millik bir yol.

2 Ocak. Bu günü, imkanı yok tarif edemeyeceğim bir tür vecd içinde geçirdim. Tek başıma olma tutkum bundan daha iyi ödüllendirilemezdi. Doyurulamazdı demiyorum, çünkü, bugün yaşadığım türden hazlara hiçbir zaman doyacağımı sanmıyorum. Şafağın sökmesinden sonra rüzgar dindi ve öğleden sonra dalga diye bir şey kalmadı. Teleskopla bile okyanusla gökyüzünden ve arasıra ortaya çıkan martılardan başka bir şey görünmüyor.

3 Ocak. Çok sakin bir gün. Akşama doğru deniz cam gibi saydam bir görünüm aldı. Birkaç deniz yosunu göründü; bunun dışında bütün gün hiç ama hiçbir şey -hatta ufacık bir bulut bile görünmedi. Deniz fenerini keşfetme işine giriştim. Çok yüksek bir fener bu -suyun karada yükseldiği alt seviyeden tepesine kadar 160 ayağa yakın yüksekliği olan fenerin bitmez tükenmez basamaklannı tırmandığımda, fazladan basamak tırmanmak zorunda olduğumu görüyorum. Kulenin içinde zeminden zirveye kadar yükseklik en az 180 ayak. Demek ki, denizin çekildiği zaman bile, zemin deniz seviyesinin 20 ayak altında. Bana öyle geliyor ki, tabandaki bu boşluk sağlam taşlarla tamamen doldurulmalıydı. Böylece kule daha güvenli olurdu. Ama neler de düşünüyorum. Böyle bir yapı her koşulda yeterince güvenlidir. Bugüne kadar görülmüş en sert kasırgada bile kendimi emniyette hissetmeliyim -ama denizcilerin, güneybatıdan esen rüzgarlarda Macellan Boğazı'nın batı çıkışı dışında hiçbir yerde görülmedik yükseklikte dalgalara burada rastlandığını söylediklerini duymuştum. Böyle olmakla birlikte, -suyun karada yükseldiği üst seviyeden itibaren 50 ayak yüksekliğe kadar kalınlığı dört ayaktan, hadi olsun bir parmak eksik olan- bu sağlam demir perçinli duvarlara dalgaların ne zararı olabilir ki! Yapının üzerinde durduğu temel bana kireçtaşı gibi gözüküyor.

4 Ocak.

[Poe'nun elyazması burada bitiyor.]

NOTLAR

[1] Norland, genel olarak İskoçya'nın kuzeyi için kullanılıyor olmakla birlikte burada daha genel anlamda kuzey Avrupa ülkelerinden herhangi birinin kuzeyi anlamında kullanılmıştır.

Landor’un Yazlığı

“Arnheim Arazisi”ne Bir Ek

Geçen sene New York’un nehirli ilçelerinden bir ikisinde yaya gezerken, bir akşamüstü yolumu kaybettim. Arazi oldukça engebeliydi. Üstünde yürüdüğüm yol son bir saattir vadilerin etrafından öyle bir şekilde kıvrılmaktaydı ki, geceyi geçirmeyi planladığım o güzelim B-köyünün artık ne tarafta kaldığını bilemiyordum. Hava gün boyunca kapalı olsa da, bunaltıcı bir sıcak olmuştu. Pastırma yazlarındakini andıran bir sis her yeri kaplamış ve elbette kafamı daha da fazla karıştırmıştı. Gerçi pek endişelenmiyordum. Günbatımından, hattâ geceden önce köye varamasam bile, muhtemelen kısa süre sonra Flemenk tarzı küçük bir çiftliğe rastlardım herhalde -yörenin oldukça ıssız olmasına (herhalde güzel görünüşüne karşın toprakları pek verimli olmadığından) rağmen. En kötü ihtimalle sırt çantamı yastık niyetine kullanıp, tazımı da bekçi dikip açıkta yatabilirdim. Bu yüzden pek kaygılanmadan ağır ağır yürümeyi sürdürdüm -Ponto, tüfeğimin yerine geçmişti. Sonunda, ormanın içinde yer yer gördüğüm küçük açıklıkların patika olup olmadığına karar vermeye çalışırken, bunların en geniş olanına dalınca karşımıza bir araba yolu çıktı. Buna şüphe yoktu. Hafif tekerlek izlerini görebiliyordum. Yolun üstü sık çalılarla kaplı olsa da, bunlar bir aracın, hattâ dört tekerlekli bir Virginia dağ arabasının -sanırım türünün en büyük örneğidir- bile geçmesine engel değildi. Ama bu yol ormanın içinden -o seyrek ağaçlar kümesine bu ad verilebilirse tabii- geçmesi ve üstünde tekerlek izleri olması dışında, daha önce gördüğüm hiçbir yola benzemiyordu. Bahsettiğim izler çok hafifti. Yolun yüzeyi sert, ama hoş bir şekilde nemliydi - yeşil Cenova kadifesiyle kaplanmış gibiydi. Bunların çimen olduğu belliydi -ama İngiltere'nin dışında pek rastlanmayan türdendi. Kısa, kalın, düzgün ve parlak renkliydi. Yolda tek bir yaprak ya da ölü dal parçası bile yoktu. Eskiden üstünde olan taşlar iki yanına özenle dizilmişti -atılmamıştı-. Böylece yolun sınırları yarı-belirgin, yarı ihmalci

ve tamamen hoş bir görüntü teşkil edecek bir şekilde belirlenmişti. Aralardaki boşluklardan kır çiçekleri gür öbekler halinde fışkırmıştı.

Bütün bunlara nasıl bir anlam verebileceğimi bilemiyordum elbette. Karşımda bir sanat eseri vardı şüphesiz, ama beni şaşırtan bu değildi. Bütün yollar bir bakıma sanat eseridir. Sanatın böyle uç noktada icra edilmesi de şaşırtıcı değildi. Burada doğal “olanaklar” çerçevesinde -Peyzaj Mimarisi üstüne yazılan kitaplarda dendiği gibi-, az bir emek ve harcamayla yapılabilecek her şey yapılmıştı. Hayır, o çiçekli taşlardan birinin üstüne oturup bu cennet gibi yola hayranlık ve şaşkınlıkla yarım saatten fazla bakmama yol açan şey, bu sanatın boyutundan çok niteliğiydi. Baktıkça bir şeyi giderek daha iyi anlıyordum: Bu yol biçimden çok iyi anlayan titiz bir sanatçının eseriydi. Düzgünlük ve zerafetle, kelimenin tam anlamıyla İtalyanların pittoresco dediği şey arasında bir denge kurmak için her şey yapılmıştı. Düz çizgiler pek azdı ve hiçbiri uzun değildi. Herhangi bir yerde, aynı eğrilik ya da renk en fazla iki defa görülüyordu. Her yerde farklılık, ama uyum vardı. Bu öyle bir “kompozisyondu" ki, en titiz bir eleştirmen bile kusur bulamazdı.

Bu yola girerken sağa sapmıştım; ayağa kalkınca da aynı yönde ilerlemeyi sürdürdüm. Yol öyle kıvrımlıydı ki, hiçbir zaman iki üç adımdan ötesini göremiyordum. Niteliğinde herhangi bir önemli değişiklik olmadı.

Sonunda hafif bir şırıltı işittim -birkaç dakika sonra da, yolun öncekilerden daha keskin bir dönemecini geçince, karşıma hafif bir yokuşun dibindeki bir tür yapı çıktı. Aşağıdaki küçük vadi sisle kaplı olduğundan, hiçbir şeyi doğru dürüst göremiyordum. Ama güneş batmaya başladığından artık hafif bir yel esiyordu ve ben yokuşun başında durmuş bakarken sis yavaşça, halka halka dağıldı.

Manzara parça parça -söylediğim gibi yavaşça- açığa çıkıyordu. Bir yerde bir ağaç, başka bir yerde bir su parıltısı, yine bir başka yerde bir baca tepesi görüyordum. Öyle ki, artık karşımda, bazen “kaybolan resimler” adıyla sergilenen dahice illüzyonlardan birinin olduğunu sanmaya başladım.

Ama sis tamamen dağıldığında, güneş alçak tepelerin ardında kaybolmuş, ardından da sanki güneye doğru hafif bir chassez[1] yapmışçasına tekrar tamamen ortaya çıkmıştı. Vadinin batısındaki bir kanyondan içeri mor ışıklarını yayıyordu. Bu yüzden vadi ve içindeki her şey birdenbire -sanki sihirle- aydınlanıvermişti.

Güneş söylediğim konuma kayarken, ilk coup d’oeilde[2] içimde çocukluğumda iyi bir tiyatro oyununun ya da melodramın son sahnesini izlerken hissettiğim duyguları uyandırdı. Renk cümbüşü bile eksik değildi; çünkü kanyondan içeri turuncu ve mor ışıklar giriyordu; hâlâ tepede asılı duran sis ise -böyle güzel bir sahneden ayrılmak istemez gibiydi- vadinin çimenlerinin parlak yeşilini her şeye yansıtıyordu.

Sis örtüsünün altından baktığım küçük vadi en fazla dört yüz metre uzunluğundaydı. Genişliği ise elli ila yüz elli, belki de iki yüz metre arasında değişiyordu. Kuzey ucu dardı. Güneye doğru giderek, ama düzensizce genişliyordu. En geniş kısmı güney ucuna seksen metre kala olan yerdi. Vadinin etrafındaki yamaçlara tepe denemezdi, kuzeydeki uçları dışında. Burada sarp bir granit kayalık otuz metre kadar yükseliyordu. Vadinin bu kısmı en fazla on beş metre genişliğindeydi. Ama bu kayalığın üstünde yürününce, sağda ve solda daha alçak, daha az eğimli ve daha az kayalık yamaçlar görülüyordu. Kısacası her şey güneye doğru meylediyor ve yumuşuyordu, ama yine de vadinin etrafı yükseltilerle sarılıydı, iki yer dışında. Bunlardan birinden zaten bahsettim. Bu epey kuzeybatıda, güneşin battığı yerdeydi. Söylediğim gibi, güneş ışıkları granit kayalıktaki düz bir doğal yarıktan içeri, vadiye giriyordu. Bu yangın en geniş kısmı, görebildiğim kadarıyla belki on metreydi. Doğal bir boğaz yolu gibi uzanıyor, uzaktaki dağlarla ormanların içinde gözden kayboluyordu. Diğer açıklık vadinin tam güney ucundaydı. Buradaki yamaçlar çok hafifti. Doğu ile batı arasında yaklaşık yüz elli metre boyunca uzanıyorlardı. Bu arazinin ortasında, vadinin tabanıyla aynı hizada olan bir çukur vardı. Sahne her açıdan olduğu gibi bitki örtüsü açısından da, güneye gidildikçe yoğunluğunu yitiriyor ve eğimleniyordu. Kuzeyde - kayalığın tepesinde - uçurumun birkaç adım gerisinde - çok sayıda görkemli karyalar, karacevizler, kestaneler ve yer yer de meşeler vardı. Özellikle kestane ağaçlarından çıkan yan dallar uçurumun kenarından epey ileriye uzanıyordu. Güneye gidilince önce yine aynı ağaçlar görülüyordu, ama boyları giderek kısalıyordu. Sonra karaağaçlar beliriyor ve bunların yerini sasafralar ve akasyalar - ardından ıhlamurlar, erguvanlar, katalpalar ve akçaağaçlar - bunların yerini de daha da zarif ve boylu, türlü türlü ağaçlar alıyordu. Güney yamacı tamamen yabani çalılarla kaplıydı - birkaç gümüşi söğüt ya da beyaz kavak dışında. Vadinin dibinde ise -(şimdiye kadar bahsettiğim tüm bitkilerin sadece tepelerde ya da yamaçlar da bulunduğu unutulmamalı)- üç tane birbirinden ayrı ağaç vardı. Bunların biri boyu ve

biçimi açısından mükemmel bir karaağaçtı. Vadinin güney kapısında nöbet tutar gibiydi. İkincisi ise bir karya idi. Karaağaçtan çok daha büyük ve güzeldi. Gerçi her ikisi de çok güzeldi ya. Kuzeybatı girişiyle ilgilenmeyi üstlenmiş gibiydi; girişin hemen önündeki kayaların arasından yükseliyordu ve zarif gövdesini yaklaşık kırk beş derecelik bir açıyla eğmişti. İçeri dolan güneş ışınlarıyla aydınlanıyordu. Ancak bu ağacın otuz metre kadar doğusunda vadinin gururu ve hayatımda gördüğüm en güzel ağaç vardı - belki Itchiatuckanee'deki selvileri saymazsam. Doğal manolya cinsinden üç gövdeli bir laleağacıydı -Liriodendron Tulipiferum- bu. Üç gövdesi ana gövdeden yerden yaklaşık bir metre yüksekte ayrılıyordu. Öyle hafifçe ayrılmışlardı ki, iki buçuk metre kadar yüksekte, en büyük dalın yapraklandığı yerde aralarındaki mesafe bir metre yirmi santimden fazla değildi. Ortadaki ana ayrık gövdenin boyu otuz beş metreydi. Hiçbir şey o lale ağacının şeklinin ya da parlak yeşil yapraklarının güzelliğiyle boy ölçüşemez. Yapraklarının genişliği on beş santim vardı, ama o muhteşem çiçekler yaprakların güzelliğini tamamen gölgede bırakıyordu. Hayatınızda gördüğünüz en büyük ve en parlak yüzbinlerce lalenin bir araya gelmiş olduğunu bir düşünün! O manzara hakkında ancak böyle bir fikir sahibi olabilirsiniz. O temiz, pütürlü dikey dalların da yüce bir zerafeti vardı. Bunların en büyüğü bir metre yirmi santim çapında, yerden altı metre yüksekteydi. Bu çiçekler diğer ağaçların çok daha az görkemli olsa da onlar kadar güzel çiçeklerine karışıp, vadiye Arap parfümlerininkinden bile daha hoş kokular yayıyordu.

Vadi yoldakiyle aynı türden çimenlerle kaplıydı. Ama bunlar daha da yumuşak, kalın, kadifemsi ve mucizevi bir yeşildi. Bu güzelliğin nasıl elde edilebilmiş olduğunu anlayabilmek güçtü.

Vadinin iki girişi olduğunu söylemiştim. Kuzeybatıdakinden çıkan bir derecik usulca şırıldayarak ve hafifçe köpürerek vadiye doğru akıyordu. O tek başına yükselen karyanın dibindeki kayalara çarptıktan sonra ağacın etrafından akarak biraz kuzeydoğuya yöneliyor, laleağacının altı metre kadar güneyinden geçerek vadinin doğu ile batı uçlarının tam ortasına gelene düz akmayı sürdürüyordu. Burada birkaç kez kıvrıldıktan sonra dik açıyla güneye yöneliyor, kıvrıla kıvrıla aktıktan sonra vadinin en alçak kısmının yakınındaki küçük ve biçimsiz (ama yine de kabaca oval) bir göle karışıyordu. Bu gölcüğün en geniş kısmının çapı belki yüz metreydi. Hiçbir kristal onun suları kadar berrak olamazdı. Netçe görülen dibi parlak beyaz

çakıllarla kaplıydı. Bahsettiğim o zümrüt yeşili çimenlerle kaplı kıyıları o berrak cennetin içine eğimle değil de, yuvarlanarak giriyordu. Bu cennet öyle berraktı, üstündeki her şeyi yer yer öyle kusursuzca yansıtıyordu ki, suyun nerede bitip kıyının nerede başladığını seçebilmek kolay değildi. Bu gölde neredeyse inanılmayacak kadar bol miktarda alabalık ve kırlangıç balığına benzeyen uçan balıklar vardı. Bunlar sanki havada iplerle asılı duruyordu. Gölün kenarında duran hafif bir huş kanonun görüntüsü, en küçük ayrıntısına dek, tertemiz bir aynada yansıyordu sanki. Çiçeklerle kaplı ufak bir adanın üstünde kümese benzeyen küçük, hoş bir yapı vardı. Bu ada gölün kuzey kıyısının yakınında yükseliyordu. Bu kıyıyla arasında ilkel bir köprü uzanıyordu. Köprü tek bir geniş ve kalın laleağacı kerestesinden yapılmıştı. Bir metre yirmi santim uzunluğunda ve yukarı doğru hafifçe kavisliydi. Böylece sallanması engellenmişti. Gölün güney ucundan dereciğin devamı çıkıyordu. Otuz metre kadar kıvrıla kıvrıla aktıktan sonra güney yamacının ortasındaki o “çukurdan" (bundan bahsetmiştim) geçiyor ve ardından otuz metrelik sarp bir kayalıktan dökülerek Hudson Nehri’ne karışıyordu.

Göl derindi -bazı kısımlarda derinliği dokuz metre kadardı—, ama dereciğin derinliği en fazla doksan santim, en geniş yeri ise iki buçuk metreydi. Dibi ve kıyıları gölünkiler gibiydi. Görsel açıdan bir kusuru varsa, o da fazla düzgün görünmesiydi.

Yeşil çimenlikte yer yer göz alıcı çalılar vardı -örneğin ortancalar, adi kartopları ve mis kokulu seringalar; ama en bol miktarda olanlar türlü türlü muhteşem çiçekler açmış sardunyalardı. Bunlar saksılarda büyümesine karşın, saksılar toprağın içine özenle gömülmüş, doğal bir manzara oluşturulmaya çalışılmıştı. Bunların yanı sıra, o kadifemsi çimenlerin üstünde yer yer koyunlar da bulunuyor, bunlar mükemmel bir görüntü teşkil ediyordu. Dev bir köpek bu hayvanların her birine bekçilik eder gibiydi.

Doğu ve batı kayalıkları -bunların üst kısımları az çok sarptı- sarmaşıklarla kaplıydı. Çıplak kayalar çok az yerde görebiliyordu. Kuzey kayalığı da aynı şekilde son derece parlak asmalarla neredeyse tamamen kaplıydı. Bunların bazıları kayalığın dibindeki toprakta, geri kalanları da çıkıntılarda yetişmişti.

Bu küçük arazinin aşağı sınırındaki hafif bir yükseltinin arkasında düz bir taş duvar uzanıyordu. Bu duvar geyiklerin kaçmasını engelleyecek kadar yüksekti. Başka hiçbir yerde çit türünden bir şey görülmüyordu, çünkü

başka hiçbir yerde yapay engellere gerek yoktu. Örneğin sürüden ayrılıp geçitten geçerek vadiden çıkmak isteyen koyunlar birkaç metre ilerledikten sonra karşılarında üstünden şelale akan, buraya gelir gelmez dikkatimi çeken o sarp kayalığı buluyordu. Kısacası, buraya girmenin ya da çıkmanın tek yolu, durduğum yerin birkaç metre aşağısındaki kayalık geçitte bulunan bir kapıdan geçmekti.

Derenin yatağının tamamı boyunca kıvrıla kıvrıla aktığını söylemiştim. Yine dediğim gibi, önce batıdan doğuya, sonra kuzeyden güneye akıyordu. Dere saparken geri dönüyor, neredeyse tamamen bir çember çiziyordu. Böylece bir adaya çok benzeyen bir yarımada oluşmuştu. Bu yarımadanın üstünde bir ev vardı. Bu ev tıpkı Vathek'in cehennemde gördüğü teraslı ev gibi "était d'une architecture inconnue dans les annales de la terre" [3] idi. Yani tout ensembleıyla[4] öyle sıradışı ve uyumlu bir görünüşü vardı ki, bir şiir gibiydi (zaten şiirin soyut tanımını yaparken sıradışılık ve uyumdan daha uygun nitelikler sayamam) -ama tuhaf olduğunu söylemiyorum kesinlikle.

Aslında hiçbir şey o yazlık evden daha yalın -daha sade olamazdı. Böylesine etkileyici görünmesinin sebebi bir resmin içine mükemmel olarak oturtulmasıydı. Ona bakarken sanki ünlü bir peyzaj ressamının fırça darbelerini görebiliyordum.

Vadiyi ilk gördüğümde durduğum yer evi incelemek için iyi bir nokta olmasına karşın, en iyisi değildi. Bu yüzden evi daha sonra -vadinin güney ucundan bakarken gördüğüm şekliyle tarif edeceğim.

Ana bina yaklaşık yedi metre uzunluğunda ve beş metre genişliğindeydi boyutlarının bundan daha büyük olmadığı kesindi. Yerden çatının tepesine dek yüksekliği en fazla beş buçuk metreydi. Batısında bir başka yapı ekliydi ki, tüm boyutlarıyla onun üçte biri kadardı. Cephesi ana binanınkinden iki metre gerideydi. Çatısı da diğerininkinden epey alçaktı tabii. Ana binanın arkasında -tam ortasında değil-, bu iki binaya dik açı yapar halde, oldu ufak üçüncü bir yapı vardı. Batı kanadının üçte biri kadardı. İki büyük bina nın çatıları son derece dikti — uzun, içbükey bir kavisle aşağı iniyorlardı. Uçlarıyla duvarlar arasında en az bir metre yirmi santim vardı, bu yüzden bu kısımları iki sundurma oluşturuyordu. Çatıların bu uç kısımlarının desteğe ihtiyacı yoktu tabii, ama sanki varmış gibi göründüklerinden, sadece köşelere ince ve son derece sade kolonlar konulmuştu. Kuzey kanadının çatısı aslında ana binanınkinin bir devamıydı. Ana bina ile batı

kanadı arasında bir kırmızı, bir siyah dizilmiş, sert Hollanda tuğlalarından yapılma çok uzun ve ince bir dörtgen baca vardı. Bacanın tepesi hafifçe kornişliydi. Çatıların kalkan duvarların üstündeki kısımları da epey dışarı çıkıyordu - ana binanın güneyinde bir metre yirmi santim, kuzeyinde de altmış santim kadar. Ana giriş kapısı ana binanın tam ortasında değil, biraz doğusundaydı -bu cephedeki iki pencere ise batıdaydı. Bu pencereler yere kadar inmese de, normalden çok daha uzun ve dardı. Kapı gibi tek panjurluydular. Camları baklava biçimindeydi, ama oldukça büyüktü. Kapının üst yarısı da camdı. Bunda da baklava şekilli camlar vardı. Bu kısım geceleri sürme bir panjurla kapatılabiliyordu. Batı kanadındaki kapı kalkan duvarındaydı ve oldukça sadeydi. Burada tek bir pencere vardı ve güneye bakıyordu. Kuzey kanadının dış kapısı yoktu ve onun da doğaya bakan tek bir penceresi vardı.

Doğu kalkan duvarının çıplaklığı, üstünde güneyden kuzeye çaprazlamasına yükselen bir merdivenle (korkuluklu) telafi edilmişti. Geniş saçağın altındaki bu basamaklar oldukça yüksekteki tavanarasına açılan bir kapıyla son buluyordu. Burası depo olarak tasarlanmış gibiydi, çünkü sadece kuzeydeki tek bir pencereden ışık alıyordu.

Ana bina ile batı kanadının sundurmalarının döşemeleri yoktu, genelde olduğu gibi; ama kapıların ve tüm pencerelerin önünde, o muhteşem çimenlerin arasına düzensizce gömülmüş büyük ve üstü düz granit taşlar vardı. Bunlar sayesinde en kötü hava koşullarında bile rahatça geçebilmek mümkündü. Yine aynı taştan yapılma küçük, mükemmel yollar -sık döşenmemişlerdi; taşların arasından o kadifemsi çimenler çıkıyordu- beş adım ötedeki berrak bir pınara, yola ya da derenin ardındaki, kuzeydeki bir iki bahçe helasına kadar uzanıyordu. Bu binalar birkaç akasya ile katalpa tarafından tamamen gizlenmişti.

Yazlığın ana kapısının altı adım ilerisinde heybetli bir armut ağacının ölü gövdesi uzanıyordu. Muhteşem asmalarla öyle tamamen kaplıydı ki, türünü anlamak için epey incelemek gerekiyordu. Bu ağacın çeşitli dallarından türlü türlü kafesler sarkıyordu. İnce dallardan yapılmış, tepesi halkalı olan iri bir kafeste bir alaycı kuş; bir başkasında bir sarıasma kuşu; üçüncüsünde ise küstah bir bobolink[5]vardı. Yine üç dört zarif kafeste kanaryalar ötüyordu.

Sundurmanın kolonları yaseminlerle ve hanımelleriyle kaplıydı. Ana bina ile batı kanadının oluşturduğu köşede ise eşsiz renklerle bezeli bir

asma vardı. Dizginsizce önce alçak çatıya, sonra da yüksektekine tırmanmış, bunun sırtında sağa sola ince filizler yayarak ilerlemeyi sürdürmüş, en sonunda da doğudaki kalkan duvarına vararak merdivenden aşağı inmişti.

Evin tamamı, kanatları da dahil olmak üzere, eski Hollanda tarzı büyük ve sivri köşeli tahta kiremitlerle yapılmıştı. Bu kiremitlerle yapılan evlerin alt kısımları tuhaf bir şekilde üstlerinden daha geniş görünür -tıpkı Mısır mimarisinde olduğu gibi. Evin bu son derece hoş görüntüsüne binaların diplerini neredeyse çepeçevre saran, muhteşem çiçeklerle dolu çok sayıda saksı da katkıda bulunuyordu.

Tahta kiremitler donuk griye boyanmıştı ve bu nötr rengin, yazlığı kısmen gölgeleyen lale ağacının parlak yeşil yapraklarıyla nasıl güzel bir uyum sağladığını ressamlar hemen anlayacaktır.

Özellikle, bahsettiğim o taş duvarın yanından bakıldığında binaların çok hoş bir görüntüsü vardı -çünkü güneydoğu köşesi tamamen görülüyor ve böylece aynı anda iki cephe birden gözler önüne seriliyordu. Hem o güzel doğu kalkan duvarı; hem kuzey kanadı ile kümesin çatısının bir kısmı; hem de ana binaların yakınındaki, derenin üstündeki hafif bir köprünün neredeyse yarısı görünüyordu.

Tepenin üstünde fazla kalmadım, ayaklarımın dibindeki sahneyi iyice incelememe karşın. Köye giden yoldan uzaklaşmış olduğum açıktı ve bu nedenle bir yolcu olarak o evin kapısını çalmak için bahanem vardı. Bu yüzden fazla oyalanmadan yürümeye başladım.

Yol kapının ardında doğal bir düz çıkıntının üstünde uzanır gibiydi. Bu çıkıntı kuzeydoğu tepelerinin sırtları boyunca giderek alçalıyordu. Yolu takip ederek en kuzeydeki tepenin dibine geldim. Sonra köprüyü geçip doğu kalkan duvarının etrafından dolanarak ön kapıya ulaştım. Bu arada yolda bahçe helalarını hiç göremediğimi fark etmiştim.

Kalkan duvarın köşesini dönerken köpek sessizce, ama gözlerinden kaplan gibi alevler saçarak üstüme doğru koştu. Ama ona elimi uzatıp arkadaş olmak istediğimi belirttim -hayatımda buna karşı koyabilen bir köpek görmemişimdir. Sadece ağzını kapayıp kuyruğunu sallamakla kalmadı, bana patisini de uzattı. Sonra da Ponto ile arkadaş oldu.

Ortalıkta zil göremeyince değneğimle yan açık kapıya vurdum. Eşikte hemen biri belirdi. Yirmi sekiz yaş civarında, genç bir kadındı bu. Oldukça

zayıf, daha doğrusu ince yapılıydı ve boyu uzuncaydı. Bana anlatılmaz bir ılımlı kararlılıkla yaklaşırken içimden, “İşte bu yapay değil, doğal bir güzellik," dedim. Coşku dolu oluşu bana daha da etkileyici gelmişti. Derin çukurlu gözleri öyle bir romantizmle veya belki de uhrevilikle parlıyordu ki, kalbim ilk kez böylesine derinden etkilenmişti. Neden bilmem ama, kadınların gözlerinde, bazen de dudaklarında beliren bu ifade ilgimi çekmenin tek değilse bile, en kesin yoludur. “Romantizm” -umarım okuyucular bu sözcüğü hangi anlamda kullandığımı anlamışlardır- ile “kadınsılık” iç içedir bence. Sonuçta bir erkeğin kadında gerçekten sevdiği şey de kadınsılığıdır. Annie’nin gözleri (içeriden birinin, “Annie! Hayatım!" diye seslendiğini işittim) “ruhani gri" idi; saçı ise açık kestane rengiydi. Onu ancak bu kadar incelemeye fırsat bulabildim.

Beni son derece nazikçe davet edince içeri girdim. Önce oldukça geniş bir antreden geçtik. Temelde incelemek için geldiğimden, içeri girerken sağımda, evin cephesindekiler gibi bir pencere olduğunu fark ettim. Solda salona açılan bir kapı vardı. Karşımda ise antre boyutlarında küçük bir odaya açılan açık bir kapı gördüm. Burası bir çalışma odası olarak döşenmişti ve kuzeye bakan büyük bir kavisli penceresi vardı.

Salona girince karşımda Bay Landor’u (isminin bu olduğunu öğrenecektim) buldum. Bana oldukça kibar, hattâ candan davrandı, ama o sırada, evde oturanlardan çok, evin kendisinin görünüşüyle ilgileniyordum.

Kuzey kanadının yatak odası olduğunu gördüm; Kapısı salona açılıyordu. Bu kapının batısında dereye bakan tek bir pencere vardı. Salonun batı ucunda bir şömine ile batı kanadına -muhtemelen mutfağa- açılan bir kapı bulunuyordu.

Hiçbir şey titiz yalınlık bakımından salonun mobilyalarıyla boy ölçüşemezdi. Yerde usta işi mükemmel bir halı vardı. Beyaz zemininde küçük, yuvarlak, yeşil figürler görülüyordu. Kar beyazı perdeler ince muslindendi. Keskin, paralel kıvrımları yere -sadece yere uzanıyordu. belki de biraz resmi bir hava veriyorlardı. Duvarlar çok hoş bir Fransız kağıdıyla kaplıydı -gümüşi bir zemin üstüne uçuk yeşil zikzaklı çizgiler bezeliydi. Geniş duvarları sadece Julien’in üç mükemmel a trois crayon[6] taş baskısı süslüyordu. Bunlar çerçevesiz asılmıştı. Bu resimlerden birinde ihtişamlı, daha doğrusu şehvet çağrıştıran bir Doğu sahnesi vardı. İkincisi inanılmayacak kadar canlı bir “karnaval sahnesi” idi. Üçüncüsünde Yunanlı

bir kadının yüzü vardı -hayatımda ilk kez böylesine ilahi ve güzel, ama aynı zamanda da müphem ve baştan çıkarıcı bir ifade görüyordum.

Salonun belli başlı mobilyaları yuvarlak bir masa, birkaç sandalye (büyük bir sallanan koltuk da dahil olmak üzere) ve bir kanepe idi. Bu sade kanepe akçaağaç ve bambudan yapılmıştı. Fildişi rengindeydi ve üstünde seyrek yeşil çizgiler vardı. Sandalyeler ile masa "birbirine uyacak" şekilde tasarlanmıştı; ama aslında içerisinin tamamının "araziyi" biçimlendiren kişi tarafından tasarlandığı belliydi. Bundan daha zarif bir şeyi tasavvur etmek mümkün değildi.

Masada birkaç kitap; bilmediğim marka, uzun ve dörtgen bir kristal parfüm şişesi; İtalyan abajurlu, dibine de ışık veren bir gaz lambası ve parlak çiçeklerle dolu büyük bir vazo vardı. Aslında salonun tüm dekorasyonu sadece rengarenk ve nefis kokulu çiçeklerle yapılmıştı. Parlak sardunyalarla dolu bir vazo şöminenin içini neredeyse tamamen doldurmuştu. Odanın her köşesindeki üçgen birer rafta da o vazonun birer benzeri bulunuyordu. Bunların içlerindeki çiçekler farklıydı, o kadar. Şöminenin üstünde iki daha küçük buket vardı. Açık pencerelerin önünde de küme küme menekşeler duruyordu.

Bu yazıyı yazmaktaki amacım sadece Bay Landor'un evini -gördüğüm şekliyle anlatmaktı.

Notlar

[1] Hızlı bir kayma hareketi -dansta atılan bir adım gibi.

[2] Bakış.

[3] Yeryüzü kayıtlarında bilinmeyen bir mimariye ait.

[4] Genel görünümüyle.

[5] Kuzey Amerika'ya özgü ufak bir ötücü kuş, - ÇN.

[6] Üç ayrı renkli tebeşirle yapılan resim.

Astoria[1]

Bay Irving, yıllarca önce Montreal'de Northwest Kürk Şirketi'nin başlıca ortaklarından bazılarıyla tanışmıştı. Bu, onun tuzakçılarla, avcılarla, Kızılderililerle ve deri ticaretinin tüm maceralı ayrıntılarıyla yakından ilgilenmeye başlamasını sağladı. Kırlarda yaptığı bir geziden döndükten kısa süre sonra New Yorklu arkadaşı Bay John Jacob Astor'la, 1812'de yaya olarak yapmış olduğu bir keşif seferi üstüne konuşmaya başladı. Bu keşif seferinin temel hedefi Kuzey Amerika'nın batısındaki ve kuzeybatısındaki Kızılderililerle sürdürülen kürk ticaretini artırmaktı. Bay Astor, Bay l.'in bu konudaki şevkini görünce, bu keşif seferinin ulusal öneminin halk tarafından anlaşılamamış olmasından duyduğu üzüntüyü dile getirerek; ondan bu seferi yazıya dökmesini istedi. Bay Irving bunu kabul etti. Konuyla ilgili yazılmış olan her şeyi okudu. Sonuçta, ortaya karşımızda duran iki cilt çıktı. Ustaca yazılmış bu eserin mütevazı başlığı; içeriğinin belirsiz ve eksik verilere dayanmasına karşın ne kadar uzun ve ayrıntılı, tatminkâr, anlaşılır ve güzel bir şekilde yazılmış, ne kadar mükemmel bir bütünlüğe kavuşturulmuş olduğunu kesinlikle belli etmemektedir.

Okuyucularımızın Amerika'daki kürk ticareti hakkında genel bir bilgiye sahip olduklarını varsayarak; Bay Irving'in kaba saba Fransız-Kanadalı tacirle yaşadıklarını oldukça canlı bir dille anlattığı bölümden; bu kişinin yanında çalışan neşeli adamlardan ve ona muhtaç olan insanlardan -ruhsatlı tacirlerden, misyonerlerden, gezginlerden ve coureurs de boislardan - İngiliz-Kanadalı kürk tacirinden - “Kuzeybatı" Kürk Şirketi'nin yükselişinden, yapısından ve iç ticaretinden, toplantı ve ziyafet salonundan, gemilerinden, düzenlediği avlardan, çalışanlarının düzenlediği içki alemlerinden ve kırlarda yapılan diğer feodal tarzdaki görkemli şeylerden bahsetmeyeceğiz. Sanırız hükümetimizin ilk dikkatini çeken; İngiliz Mackinaw Şirketi'nin (“Northwest”e rakip olarak kurulmuştu) ana

faaliyetlerini gösterdiği bölgedir. Bu şirketin ana fabrikası Michilimackinac'ta kurulmuştu. Gemilerini Green Koyu, Fox Nehri ve Wisconsin üstünden Mississippi'ye, oradan da bu nehrin kollarına gönderiyordu. Böylece, bizim bölgemizdeki, güney ve batı kıyılarındaki tüm Kızılderililerle yapılan ticareti lekeline almak istiyordu; tıpkı “Northwest" Şirketi’nin kuzey kıyılarında yaptığı gibi. Bu bizi kıskandırdı elbette. Yabancıların yerlilerimiz üstündeki giderek artan etkisine karşı koymak için harekete geçtik. 1796 da, Birleşik Devletler sınırda rekabet edecek ticaret merkezleri kurmak; böylece Kızılderililerin ihtiyaçlarını karşılayarak onları bizim tarafımıza çekip ticareti mümkünse ulusal sınırlar içinde tutmak için ajanlar gönderdi. Bu girişim başarısız oldu. Bunun sebebi kanımızca planlama ve uygulamadaki aksaklıklardı. Böylece bu meseleyle ilgilenilmez oldu; ta ki Bay Astor ortaya çıkıp kişisel olanaklarını kullanarak çaba harcamaya başlayana dek.

John Jacop Astor, Ren Nehri kıyısında, Heidelberg civarındaki Waldorf adlı bir Alman köyünde doğmuştu. Gençken ileride zengin olacağını anlamıştı. Evinden ayrılıp tek başına Londra’ya gitmişti. O sıralar Amerikan Devrimi sona ermek üzereydi. Birleşik Devletler'de bir ağabeyi olduğundan, oraya gitmişti. Ocak 1784’te, Amerikan pazarına uygun az miktarda mal ile birlikte Hampton Roads’a gitti. Yolda hemşehrisi olan bir kürkçüyle tanışmıştı. Bu adamdan kürklere ve kürk ticaretine ilişkin epey bilgi aldı. Sonra bu adamın peşinden New York’a gidip onun tavsiyesi uyarınca deriye yatırım yaptı. Satın aldığı derileri bir gemiye yükleyerek Londra’ya gitti ve bunları orada iyi bir kârla sattı. Aynı sene (1784) New York’a geri döndü. Amacı Birleşik Devletler’e yerleşip deri ticaretini sürdürmekti. Bay Astor’un başlangıçtaki mali imkanları oldukça kısıtlıydı; ama son derece azimli, dürüst ve tutumluydu. “Ayrıca," diyor Bay Irving, “gözünü hep yukarılara dikerdi. Cesur, üretken ve gelişme arzusuyla dolu bir dahiydi. Lehine olabilecek hiçbir ayrıntıyı gözden kaçırmaz; başaracağından hiç kuşku duymazdı." Aynı görüşü Bay Astor’un çok sayıdaki tanışı, arkadaşı ve onu yakından tanıma hazzına erişen dostları da paylaşıyor.

Birleşik Devletler’de kürk ticareti henüz düzenli bir iş kolu haline gelecek kadar organize edilmiş değildi. Bay A. her sene kürk satın almak için Montreal’e gidiyordu. Fakat Kanada’dan sadece İngiltere’yle ticaret yapılabildiğinden kürkleri satın alınca hemen Londra'ya gönderiyordu.

Ancak bu güçlüğün 1795 anlaşmasıyla ortadan kaldırılmasından sonra; Northwest Şirketi'yle anlaşıp malları Montreal'den Birleşik Devletlere göndermeye başladı. Malların bir kısmını oradan Avrupa'nın çeşitli limanlarına ve Çin'deki büyük pazara gönderiyordu.

Bahsettiğimiz o anlaşmayla, İngilizler Göller bölgesinin bizim tarafımızda olan kısmını bize verdiler. Böylece Kanada ile Birleşik Devletler arasındaki kürk ticaretinin yolu açılmış oldu. Bay Astor 1807'de bu belgede büyük ölçüde kendi imkanlarıyla girişimlerde bulundu. Artan serveti sayesinde, artık başlıca Amerikan tacirlerinden biri olmuştu. Fakat Mackinaw Şirleti'nin etkisi çok fazlaydı. Bu yüzden başarılı bir rekabete girmenin yollarını aramaya başladı. Hükümet ülke sınırları içinde kendi vatandaşlarının kürk ticareti yapmasını istediğinin farkındaydı. Bu yüzden hükümete, kendisini desteklerlerse "kürk ticaretinin tamamen Amerikalıların eline geçmesini sağlayacağını" söyledi. Hükümet bu teklifi sıcak karşıladı. Planlarını dinleyip onayladılar. Ama sanırız daha fazla pek bir şey yapmadılar. Yine de hükümetin onayı çok önemliydi. Böylece Bay Astor 1809'da New York Belediye Meclisin'den izin alarak. "Amerikan Kürk Şirketi"ni kurdu. Şirketin sermayesi bir milyon dolardı, ama sonradan iki milyon dolara çıktı. Sermayeyi sağlayan Bay Astor’du. Yönetim kurulu sadece formalite icabı vardı. Aslında bütün işleri Bay Astor, kendi imkanlarıyla, istediği şekilde idare ediyordu.

Burada Boy Irving'in Pasifik Okyanusundaki kürk ticaretine; Kuzeybatı sahilindeki Rus ve Amerikan girişimlerine ve Kaptan Gray'in 1792'de Columbia Nehri'nin ağzını keşfetmesine ilişkin kısa, ama ilginç anlatısını atlıyoruz. Bay Irving daha sonra İngiliz Ordusu'ndan Kaptan Jonathan Carver’dan bahsediyor. Kaptan Carver 1763’te, Kanada’nın Büyük Britanya tarafından ele gelmesinden sonra kıtayı kırk üçüncü ila kırk altıncı kuzey enlem dereceleri arasından geçerek Pasifik kıyılarına ulaşmıştı. Amacı "kıtanın en geniş kısmının uzunluğunu tesbit etmek ve Pasifik kıyılarında hükümetin bir kuzeybatı geçidi bulmak ya da Hudson Koyu ile Pasifik Okyanusu arasında haberleşme imkanı sağlamak amacıyla bir ileri karakol kurabileceği uygun bir yer aramaktı". Bu yolculuğa iki kez çıktı ve ikisinde de başarısız oldu. 1774'te, bir milletvekili olan Richard Whitworth, Kaptan Carver'a katıldı. Bu iki adam zanaatkarlardan ve denizcilerden oluşan elli altmış kişilik bir ekiple Missouri’nin kollarından birinden yukarı çıkmaya, Oregon'un (Columbia) kaynağını bulmaya ve bu nehrin ağzına

kadar İlerlemeye karar verdiler. Burada bir kale kurulacak ve hedefledikleri deniz keşiflerini yapmak için gerekli gemiler inşa edilecekti. İngiliz Hükümeti bu planı onayladı. Tam her şey hazırlanmıştı ki, Amerikan Devrimi başlayınca proje suya düştü.

Sör Alexander Mackenzie'nin keşif seferi meşhurdur. 1793’te kıtayı geçip 52° 20’ 48" enleminde Pasifik Okyanusuna ulaştı. 52° 30’ enleminde güneye akan bir nehirde kısmen ilerledi. Bu nehrin Columbia olduğunu sanmıştı. Birkaç yıl sonra yolculuğunun öyküsünü yayımlattı. Burada Atlantik ile Pasifik Okyanusları arasında bir ticaret yolu açılmasını ve “iç bölgelerde, her iki uçta ve sahil şeritleriyle adalarda yerleşim merkezleri kurulmasını” öneriyordu. Böylece Kuzey Amerika'daki, 48“ kuzey enlemiyle Kuzey Kutbu arasındaki kürk ticaretinin tamamının (Rusların elinde olan bölgedeki ticaretin dışında) ele geçirilebileceğini söylüyordu. Sahil şeridindeki “Amerikalı maceraperestlere" gelince; bunların önemsiz olduğunu savunuyordu. “Düzenli bir ticaret karşısında fazla dayanamaz, hemen yok olurlar," diyordu. Fakat Hudson’s Bay Şirketi ile Northwest Şirketi arasındaki kıskançlık yüzünden, Alexander Mackenzie’nin planı asla uygulanamadı.

Bay Lewis ile Bay Clark, hatırlayacağınız gibi 1804'te başarılı bir girişimde bulundular. Kaptan Carver’ın 1774’te önerdiği yolu takip etmişlerdi. Missouri'nin kaynağına kadar ilerleyip Rocky Dağlarını geçtiler, Columbia'nın kaynağını keşfettiler ve bu nehrin ağzına kadar ilerlediler. Kışı burada geçirdikten sonra, baharda geri dönüş yolculuğuna çıktılar. Raporlarında, kıta boyunca bir haberleşme hattı kurmanın faydalarını vurguluyorlardı. Bu öneri, Bay Astor’a ilham verdi. “Yıllardır güçlü şirketler ve hükümetler tarafından arzulanan, ama sonuca ulaştırılamayan bu büyük girişime kişisel imkanlarıyla el atmaya" karar vermişti.

Planı, üstünde çalıştıkça kusursuzlaştı. Ana hatları şöyleydi: Missouri ile Columbia boyunca, Columbia'nın ağzına dek bir dizi ticaret merkezi kurulacaktı. Ana pazar ise Columbia'nın ağzında yer alacaktı. Bu uzun hattın üstündeki nehir kollarında iç ticaret merkezleri kurulacak, bunlar Kızılderililerle doğrudan kürk ticareti yapacaktı. Ticaret merkezlerindekiler, elde ettikleri kürkleri teslim edip yiyecek ve gereç sağlamak için Columbia'daki ana pazara gidecekti. Ayrıca bu ana pazarda gemiler de inşa edilecek; bu gemilerle Kuzeybatı sahilinde ticaret yapılacaktı. Böylece hem sahildeki, hem de iç böldeki tüm Kızılderili ticaretinin merkezi tek bir nokta

olacaktı. Bay Astor, bu merkezin ihtiyaçlarını karşılamak için her sene bir gemi gönderilmesini öneriyordu. Bu gemi toplanan kürkleri alıp Canton'a götürerek satacak; parasıyla oradan mal alacak ve New York'a geri dönecekti.

Göz önüne alınması gereken bir mesele daha vardı. Gemi Kuzeybatı sahilinde ilerlerken, o bölgede bulunan Rus Kürk Şirketi ile temasa geçecekti mutlaka. Bir rekabeti önlemek için, bu şirketin rızasını almak en iyisiydi. Şirketin ihtiyaçlarını oradan geçen Birleşik Devletler ticaret gemileri karşılıyordu. Bu gemilerin sahipleri, sadece kendi çıkarlarını düşündüklerinden, yerlilere ateşli silahlar satmaktan çekinmiyordu. Bu da çok kötü sonuçlar doğuruyordu. Rus Hükümeti bu yüzden Birleşik Devletler'i ikaz etmiş, ateşli silahların ticaretinin yasaklanmasını istemişti. Ama kanunlara aykırı bir şey yapılmadığından, hükümetimizin eli kolu bağlıydı. Yine de, Rusya'yı gücendirmek istemiyorlardı. Bu yüzden, Bay Astor'un söz konusu ticaretle ilgili her şeyi bildiğini bildiklerinden, bu konuda tavsiye almak üzere ona başvurdular. Bay Astor, ana pazara her yıl gidecek olan geminin Rus yerleşim merkezlerine düzenli olarak uğramasını önerdi. Böylece Rusların ihtiyaçlarını düzenli olarak karşılayacağından; bağımsız tacirler o sahile gelmekten vazgeçecekti. Bay Astor bu planını Başkan Jefferson'a anlattı. Millet Meclisi "plana tam destek verdi ve uygulanması için gerekli her yardımı yapacağını teyit etti".

Bay Irving'in, Bay Astor'un böyle büyük bir projeye başlamasının sebeplerinden bahsederken son derece mantıklı düşünceler ortaya koyduğuna inanıyoruz. "Zaten çoğu insanın düşleyemeyeceği kadar zengin olmuştu," diyor yazarımız. "Ama artık kendisi gibi insanların yolundan gitmek, büyük ticari atılımlarda bulunmak, ülkesini zengin etmek, ıssız yerleri kalabalıklaştırmak ve imparatorluğun sınırlarını genişletmek; böylece şan şöhrete kavuşmak istiyordu. Columbia'nın ağzında kurulacak büyük pazarın büyük bir ticareti başlatacağına inanıyordu. Bu koloni, büyük bir medeniyetin tohumu olacaktı. Amerikan halkının Rocky Dağları'nın ardına, Pasifik sahillerine (tıpkı Atlantik sahillerine olduğu gibi) yayılmasını sağlayacaktı."

Northwest Şirketi'nden birkaç cümleyle bahsedelim. Sör Alexander Mackenzie'nin önerisini kısmen de olsa değerlendiren bu şirket Pasifik sahilinde, Columbia'nın iki derece kadar kuzeyinde birkaç ticaret merkezi kurmuştu bile. Böylece Rus ile Amerikan bölgeleri arasına girmişti. Fakat

Bay Astor ile rekabet etmeleri çok zordu elbette. Deniz yoluyla yiyecek ve malzeme temin etmelerini sağlayacak bir merkezleri yoktu. Bu yüzden ihtiyaç duydukları şeyleri karadan; büyük güçlüklere, sıkıntılara ve masraflara katlanarak temin etmek zorunda kalıyorlardı. Ayrıca kürklerini de aynı yoldan göndermeleri gerekiyordu -çünkü East India Şirketi'nin tekeli, bunları doğrudan Çin'e göndermelerini engelliyordu. Bu yüzden Bay Astor onlardan avantajlıydı. Ama yine de, bir rekabet ortamı her iki tarafa da zarar vereceğinden, Bay A. planlarını Northwest Şirketi'ne açtı ve onlara işbirliği karşılığında kârın üçte birini önerdi. Ancak İngiliz şirketi bu teklifi reddetti. Sanırız bunun sebebi, Columbia ağzına hemen gizlice bir ekip gönderip orada rakiplerinden önce bir yerleşim merkezi kurmaya niyetlenmeleriydi.

Bu arada Bay Astor boş durmadı. Her şeyden önce gerekli yardımcıları bulması gerekiyordu. Bunları Northwest Şirketi'nde çalışmaktan memnun olmayan katipler arasından seçti. Şirkette bir süredir çalıştıkları halde, torpil bulamadıklarından terfi edemeyen adamlardı bunlar. Bay A. bu adamların arasından (çoğu becerikli ve işlerinde deneyimli kişilerdi) Bay Alexander M'Kay'i (Sör Alexander Mackenzie'nin her iki keşif seferine de katılmıştı), Bay Donald M'Kenzie'yi ve Bay Duncan M'Dougal'ı seçti. Bay Astor ayrıca sonradan; New Jerseyli ve son derece değerli bir insan olan Bay Wilson Price Hunt'ı başyardımcısı ve kurulması planlanan yerleşim merkezindeki temsilcisi olarak seçti. Haziran 1810'da, Bay Astor ile bu dört kişi ve "Pasifik Kürk Şirketi"ne katılmaya karar vermiş olan diğer insanlar "bir anlaşma imzaladılar". Bu anlaşmaya göre Bay A. şirketin başkanı olacak ve işleri New York'tan idare edecek; girişimin her türlü masrafını, peşinatın hiçbir zaman dört yüz bin doları aşmaması şartıyla karşılayacaktı. Şirketin yüz hissesi olacaktı. Bay A. elli hisseyi alacak, geri kalanı diğer ortaklarla onların ortakları arasında paylaştırılacaktı. Her yıl Columbia Nehri'nde genel bir toplantı yapılacaktı. Hissedarlar bu toplantıya vekilleri aracılığıyla da katılabileceklerdi. Ortaklık yirmi yıl sürecekti; ama ilk beş yıl içinde, kârlı bulunmazsa sona erdirilebilirdi. Bay A. bu ilk beş yıl boyunca her türlü mali kaybı üstlenmeyi kabul ediyordu. Şirketin bir temsilcisi sürekli ana yerleşim merkezinde kalacaktı. Bu iş için Bay Hunt seçildi.

Bay Astor iki keşif seferi birden başlatmaya karar verdi -biri denizden, diğeri karadan. Birincisi, Columbia'nın ağzında tahkimli bir yerleşim

merkezi kurmak için gereken her şeyi yapacaktı. İkincisi ise, Bay Hurt'ın liderliğinde Missouri'nin yukarısına doğru yola çıkarak Rocky Dağlarını geçip aynı yere gidecekti Bu kara yolculuğu sırasında bir iletişim hattı kurmak ve ticari amaçlı buluşmalar yapmak için en uygun yerler araştırılacaktı. Şimdi, Bay Irving'in anlatısının bu kısa özetinde, bu keşif seferlerinden ilkinden biraz bahsedeceğiz.

İki yüz doksan tonluk, on toplu ve yirmi adamlı "Tonquin" adlı bir gemi bulundu. Birleşik Devletler Donanması'ndan Yüzbaşı Jonathan Thorn, o sıra da izinde olduğundan, geminin kaptanı oldu. Cesur bir adamdı. Trabilus Savaşı'ndaki başarılarıyla ünlüydü. Ortaklardan dördü gemideydi - M'Kay ile M'Dougal (bu kişilerden bahsetmiştik) ve yeni ortaklar olan Bay David Stuart ile Bay Robert Stuart. M'Dougal, Bay Hunt'ın yokluğunda Bay Astor'un temsilciliğini yapacaktı. Ekipte on iki tane de katip vardı. Bunlar şirkete beş yıl hizmet edecek, karşılığında yılda yüz bin dolar alacaklardı. Bu meblağ kendilerine beş yılın sonunda ödenecekti. Ayrıca yılda kırk dolar giyim parası alacaklardı. İleride yüksek mevkilere gelecekleri vaat edilmişti; bu yüzden kendilerini Bay Astor'a adamışlardı. Gemide ayrıca on üç Kanadalı işçi ile çok sayıda zanaatkar vardı. “Tonquin" 8 Eylül 1810'da denize açıldı. Columbia'nın ağzına yaptığı yolculuğu, Bay Irving oldukça eğlenceli bir şekilde anlatıyor. Sözünü sakınmayan, sert bir deniz subayı olan; işle disiplinden başka bir şey düşünmeyen; gemidekilerin çoğunu "işe yaramaz" olarak görüp küçümseyen Thorn'u, gerçek bir sanatçının rahat uslubuyla tasvir ediyor. M'Dougal'ı; Bay Astor'un temsilcisi olduğu için böbürlenen o kurnaz, sürekli telaş içindeki, küstah İskoç ortağı ise çok gülünç bir şekilde, yine aynı rahat üslupla anlatmış. Fakat bu portrelerden her birinin gerçeği yansıttığı belli oluyor. Yolculuk sırasında kaptan ile tayfası, bazen de Bay M'Kay ile Bay M'Dougal arasında ufak tefek meseleler yüzünden tartışmalar çıkıyor.Bu iki bayın, tartışmaları kısa sürse de birbirlerine karşı kaba kuvvete başvurdukları anlaşılıyor. "On beş dakika sonra," diyor Kaptan Thorn, Bay Astor'a yazdığı bir mektupta, "çocuk gibi birbirlerini sevip okşamaya başlıyorlar." "Tonguin" Noel günü Horn Burnu'nu geçip, 11 Şubat'ta Owhyhee'ye ulaştı. Buradan taze yiyecek ve su aldıktan sonra, ayın 28'inde, Sandwich Adası'ndan gelme on iki kişiyi de alarak yola çıktı. 22 Mart'ta Columbia'nın ağzına ulaştı.Nehre giriş yolu ararlarken, kayalara çarpıp parçalanan bir kayığın içinde dokuz kişi öldü, Owhyhee'den yola çıktıktan sonra bir fırtına çıkmıştı. Bu arada ortaklarla

kaptan arasındaki ağız dalaşı sürüyordu. Kaptan ortakların baş kaldırmak için plan kurduklarından şüpheleniyordu.

Columbia'nın ağzından sonraki ilk altmış kilometrelik kısmı tam bir haliçtir. Genişliği dört buçuk ila on buçuk kilometre arasında değişir. Kıyıların da yer yer derin koylar vardır. Sığ kesimleri ve diğer çeşitli engeller, buradan gemiyle geçmeyi oldukça tehlikeli kılar. Nehrin bu geniş kesminden sonra asıl ağzı gelir -buranın genişliği bir kilometreye yakındır. Halicin deniz tarafındaki girişinin güney kıyısında, okyanusa kadar uzanan kumlu bir sahil vardır. Buraya Point Adams denir. Halicin kuzeyinde sarp bir burun olan Disappointment Burnu bulunur. Bu burnun hemen doğusunda Baker Koyu vardır. "Tonquin" işte bu koyda demir attı.

Kaptanla saygıdeğer M'Dougal arasındaki sürtüşme devam ediyordu. Yerleşim merkezi için en uygun yer konusunda tartışıyorlardı. Beş Nisan'da Bay Thorn, artık diğerlerinin sözlerine kulak asmamaya karar vererek, Baker Koyu'na inip çalışmaları başlattı. Ortaklar buna fena halde içerlemişlerdi tabi. Seferi tehlikeye atacak kadar ciddi bir tartışmanın patlak vermesi an meselesi gibi görünüyordu. Ama sonunda bütün bu güçlükler aşıldı. On iki Nisan'da, yerleşim merkezi halicin güney kıyısındaki Point George adı verilen bir arazide kurulmaya başlandı. Burası liman kurmaya elverişli bir yerdi. İki yüz tonluk gemiler sahilin elli metre açığına dek demir atabilirdi. Yeni yerleşim merkezine, şirketin en büyük hissedarının şerefine Astoria adı verildi. Yükün yerleşim merkezi için ayrılmış olan kısmı, epey gecikmeyle indirildikten sonra; "Tonquin" yoluna devam etti. Kuzeye doğru gidecek, çeşitli limanlardan kürk satın alacak ve sonbaharda Astoria'ya geri dönecekti. Bay M'Kay armatör vekili olarak, Bay Lewis ise katip olarak gemide kaldı. Gemi 5 Haziranda denize açıldı. İçinde toplam yirmi üç kişi vardı. Dış koylardan birinde, Kaptan Thorn Lamazee adlı bir Kızılderiliyi çevirmen olarak işe aldı. Lamazee daha önce sahil şeridindeki iki yolculuğa katılmıştı. Gemi bir kaç gün sonra Vancouver Adası'na ulaştı ve Newetee limanında demir attı. Kızılderili buna şiddetle karşı çıktı. Kaptan Thorn'u ada yerlilerinin hainliği konusunda uyardı. Sonuçta çevirmenle gemi katibi dışındaki bütün tayfa acımasızca katledildi. Bay Lewis, ölümcül bir yara aldığını ve arkadaşlarının öldüğünü görünce, gemiyi patlattı ve yüz kadar düşmanıyla birlikte can verdi. Lamazee ise Kızılderililerin arasına karışıp kurtulmayı başardı ve felaketi haber vermek üzere Astori'aya gitti. Bay Irving bu felaketi en heyecan verici ayrıntılarıyla

anlatırken, Yüzbaşı Thorn'un yiğit ve onurlu bir adam olmasına karşın, dikkafalı olduğundan bahseder. Ayrıca aracıların, büyük girişimler planlayan Bay Astor gibi tecrübeli kişilerin talimatlarına uymayıp kendi kafalarına göre hareket etmelerinin ne kadar tehlikeli ve aptalca olduğuna da değinir. Burada bahsedilen felaket, Kaptan'ın Bay A.'un sık sık tekrarladığı bir tavsiyeye uymamasından -yani gemiye bir seferde birkaç taneden fazla Kızılderili almasından dolayı gerçekleşmiştir. Geminin kaybedilmesi, yeni kurulan Astoria'ya ağır bir darbe oldu. Şimdi buraya geri dönelim.

Halicin civarında yaşayan yerliler dört kabileye ayrılmıştı. Bunların en büyüğü Chinooklardı. Şefleri Comcomly adında, tek gözlü bir Kızılderiliydi. Bu kabilelerdekiler hemen her açıdan birbirlerine benziyorlardı. Ortak bir geçmişi paylaştıkları şüphesizdi. Temel besin kaynakları balıktı. Columbia ile yan kolları alabalıkla ve diğer pek çok türden balıkla doludur. Kürk ticareti, az miktarda da olsa, hemen başlatıldı ve sürdürüldü. Kızılderililer arasında yayılan bir söylenti yerleşim merkezindekileri çok rahatsız etti. Columbia kıyılarında otuz beyaz adamın görüldüğü, bunların ikinci ivinti yerinde evler yaptıkları söyleniyordu. Astoria'dakiler bu adamların Bay Astor'un bölgedeki ticareti ele geçirmesini önlemek isteyen Northwest Şirketi tarafından, öncü ekip olarak gönderildiğinden korkuyordu. Böyle bir durumda kanlı olaylar yaşanabilirdi, tıpkı geçmişte rakip şirketler arasında olduğu gibi. Sonunda Kızılderililerin verdiği haberin doğru olduğu anlaşıldı. "Northwest", Columbia'nın bir kuzey kolu olan Spokan Nehri'nde bir ticaret merkezi kurmuştu. Astorialılar, sayıları azalmış olduğundan bir şey yapamazlardı. Ama Spokan'daki ticaret merkezini incelemek için bir ekip gönderilmesine karar verildi. Sekiz kişilik bu ekibe Bay David Stuart önderlik edecekti. Yanlarına az miktarda yiyecek ve gereç alacaklardı. On beş Temmuz'da, tam yola çıkacaklarken, koya içinde dokuz beyaz adam taşıyan, İngiliz bayraklı bir kano girdi. Bunlar rakip şirketin Bay Astor'dan önce davranıp nehrin ağzında bir yerleşim merkezi kurmak için gönderdiği adamlardı. Liderleri Bay David Thompson kendini "Northwest"in bir ortağı olarak tanıttı -ama diğer her konuda oldukça barışçıl davrandı. Fakat sonradan başka kaynaklardan edinilen bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla; dağları olabildiğince hızlı geçerken, yolda karşısına çıkan bütün Kızılderili köylerine İngiliz bayrağıyla girmiş ve "yöreye Northwest Şirketi ve Büyük Britanya Kralı adına el koyduğunu" bildirmiş. Ancak adamlarının çoğunun

onu terk etmesiyle planı başarısızlığa uğramış. Şimdi Astoria’ya gelmesinin sebebi sadece oraya bir göz atmaktı muhtemelen. M'Dougal bu adamlara çok iyi davrandı. Onlara dağlardan yapacakları geri dönüş yolculuğu için yiyecek ve gereçler verdi. Bay David Stuart buna şiddetle karşı çıktı. “Rakiplerinin ziyaretlerinin amacının, onlara iyilik yapmayı gerektirmediğini" düşünüyordu. Thompson’a Bay Astor’a iletmesi için bir mektup verildi.

Yirmi üç Temmuz’da, ekip Spokan bölgesine gitmek üzere yola çıktı ve son derece ilginç bir yolculuktan sonra şirketin iç bölgelerdeki ilk ticaret merkezini kurmayı başardı. Bu merkez Oakinagan’ın Columbia’ya karıştığı yerde bulunan, beş kilometre uzunluğunda ve üç kilometre genişliğindeki bir araziye kuruldu. Bu arada Astoria’nın civarında yaşayan Kızılderililer saldırganca davranmaya başlamıştı. Bu tavır değişikliğinin sebebi kısa süre sonra, “Tonquin"in kaybedildiği haberi gelince anlaşıldı. Yerleşimciler bu haberi Ağustos başında aldılar. Şimdi durumlarının ne kadar tehlikeli olduğunu görüyorlardı. Uygarlıktan uzak bir sahilde, barbar düşmanlarla çevrili bir avuç adamdılar. Bu güç durumdan M’Dougal’ın zekası sayesinde, kısa süreliğine de olsa kurtuldular. Yerlilerin çiçek hastalığından ödü kopuyordu. Bu hastalık aralarında birkaç yıl önce baş göstermiş, bazı kabileleri yok etmişti. Kızılderililer bu hastalığın ya Yüce Ruh tarafından gönderildiğine, ya da beyaz adamlar tarafından getirildiğine inanıyordu. M’Dougal bu ikinci kanıdan faydalanarak, düşman olduklarına inandığı şefleri toplayıp; onlara kuzeydeki kardeşlerinin “Tonquin”e yaptığı alçakça saldırıyı haber aldığını söyledikten sonra, cebinden küçük bir şişe çıkardı. “Evet, sayımız az, ama elimizde güçlü ilaçlar var," dedi. “Bakın! Bu şişenin içinde çiçek hastalığı var. Tıpasını çıkarırsam salgın başlar. Kadın erkek, çoluk çocuk demeden herkesi öbür dünyaya gönderir!” Şefler ürkmüştü. “Büyük Çiçek Hastalığı Şefine"; beyazların en sadık dostu olduklarını, “Tonquin"in tayfasını katleden canilerle hiçbir ilgileri olmadığını, şişeyi açıp suçlularla birlikte masumları da öldürmenin adil olmayacağını söylediler. M’Dougal ikna olmuştu. Mecbur kalmadıkça şişeyi açmayacağını söyledi. Böylece yerleşim merkezine huzur geldi. Büyük bir bina yaptıktan sonra, bir uskunanın iskeletini inşa eltiler. Gemiye "Dolly" adını verdiler. Dolly o sahilden yola çıkan ilk Amerikan gemisi oldu Ama yerimiz dar olduğundan, fazla ayrıntıya giremeyeceğiz. Maceracılar morallerini yüksek tuttular. Bazen yiyecek bulmak için, ekipler halinde “Dolly” ile yola çıkıyorlardı. Bay Hunt'ın gelmesini bekliyorlardı. Böylece

küçük yerleşim merkezi Astoria'da 1811 senesi böyle geçti. Şimdi karadan yapılan sefere gelelim.

Hatırlarsanız bu seferin başında New Jerseyli Bay Wilson Price olacaktı Kendisi oldukça titiz, canayakın ve hoş bir insan olarak tasvir ediliyor. Yaban bölgelere daha önce hiç gitmemiş olmasına karşın, St. Louis'te Kızılderililerle ticaret yapa yapa, sonunda işin inceliklerini öğrenmişti. Yanında şirketin bir başka ortağı olan Bay Donald M'Kenzie de vardı. İç bölgelerde, Northwest Şirketi için on sene çalışmış, Kızılderililerle ilgili her konuda epey tecrübe sahibi olmuştu. 1810 Temmuzunda bu iki adam Montreal'e gitti. Buradan yolculuk için gerekli her şeyi temin edebilirlerdi. Ancak bir takım güçlüklerle karşılaştılar —bunların bazılarına rakipleri sebep olmuştu. Ancak sonunda bir miktar barut, yiyecek ve Kızılderili malları edinmeyi başardılar. Bunları bir gemiye yüklediler ve tayfa kiraladılar. Tayfa çok kötüydü, ama daha iyisini bulma şansları yoktu. Sonunda Montreal Adası'nın bir ucunun yakınındaki St. Ann'den yola çıktılar. Ottawa'dan ve çeşitli küçük göllerle nehirlerden geçtikten sonra, yirmi iki Temmuz'da, Huron ile Michigan göllerinin birleştiği yerde bulunan Mackinaw Adası'ndaki Mackinaw'a vardılar. Buraya daha fazla Kızılderili malı satın almak ve adam bulmak için uğramaları gerekiyordu. Bu işleri halletmeye çalışırlarken, Bay Hunt, Bay Ramsey Crooks ile buluştu. Bay Hunt bu adamı mektupla yolculuğa davet etmişti. İskoçyalı olan Bay Crooks Northwest Şirketi için çalışmış, Missouri boyunda yaşayan çeşitli kabilelerle tehlikeli şartlar altında alışverişte bulunmuş biriydi. Bay Crooks Kızılderililerin -özellikle de Blackfootlarla Siouxların-çok tehlikeli olduğunu ısrarla vurguladı. Bunun üzerine St. Louis'ye gidince ekipteki adamların sayısını altmışa çıkarmaya karar verdiler. Mackinaw'dan ayrılırken otuz kişiydiler. On iki Ağustos'ta yola çıktılar. Kürk tacirlerinin genelde izlediği yolu takip ettiler -Green Koyu'ndan, Fow ve Wisconsin nehirlerinden geçip Prairie du Chien'e, oradan da Mississippi'ye giderek; üç Eylül'de St Louis'ye vardılar. Bay Hunt burada rekabetle karşılaştı. Rakipleri Missouri Kürk Şirketi ve özellikle de şirketin en büyük hissedarı olan Bay Manuel Lisa idi. Kırk bin dolarlık sermayesi olan bu şirkette iki yüz elli kişi çalışıyordu. Amacı nehrin yukarı kısmında ticaret merkezleri kurup ticareti tekeline almaktı. Bay H. rekabet için durumunu sağlamlaştırmaya girişti. Yanına Bay Joseph Miller diye birini aldı. Bu adam eskiden Birleşik Devletler Ordusu'nda subaydı. Ama bir izin talebi reddedilince ordudan ayrılmış, Kızılderililerle ticarete başlamıştı. Şirkete

ortak olarak katıldı. Bilgisi ve tecrübesi yüzünden, Bay Hunt onu değerli bir yardımcı olarak görüyordu. Ayrıca çok sayıda kayıkçı ve avcıyı da işe aldılar, ama bu haftalar sürdü. Bu gecikme ve daha önce Montreal ile Mackinaw'da karşılaştıkları güçlükler; planlarının epey gerisinde kalmalarına yol açmıştı. Bu yüzden Bay H artık bu mevsimde Missouri'de ilerlemeyi sürdüremeyeceklerine karar verdi. Ekip Missouri'nin yukarı kısmına ulaşmadan önce, nehir tamamen geçilmez bir hal alabilirdi. Ama kışı St. Louis'de geçirmek de pahalıya mal olurdu. Bay H. bu yüzden yola olabildiğince devam edip av hayvanlarının bol olduğu bir yer bularak orada ilkbahara kadar kalmaya karar verdi. Yirmi bir Kasım'da yola çıktılar. Ekip üç tekneye paylaştırılmıştı - bunlardan ikisi büyük Schenectady mavnaları, biri ise küçük bir gemiydi. On altı Kasım'da Nodowa'nın ağzına ulaştılar. Yedi yüz kilometreye yakın yol kat etmişlerdi. Buraya kışı geçirmek üzere yerleştiler. Burada Bay Robert M'Lellan, Bay Hunt'ın davetiyle şirkete ortak olarak katıldı. Son derece enerjik, yerinde duramayan, sert mizaçlı bir adamdı. General Wayne'nin komutasında gösterdiği kahramanlıklarla, bir vatansever olarak ünlenmişti. Burada John Day de şirkete katıldı. Virginia'nın balta girmemiş ormanlarından gelme, iriyarı ve çevik bir avcıydı. Bay Hunt ekibin çoğunu Nodowa'da bıraktıktan sonra, daha fazla adam bulmak üzere St. Louis'ye döndü. Yine Missouri Kürk Şirketi'nin kumpaslarıyla karşılaştı. Ama sonunda bir avcı, birkaç işçi ve Pierre Dorion adında Siouxlu bir çevirmen bulmayı başardı. Bunlarla yola çıkarak, büyük güçlüklerden sonra on yedi Nisan'da kampa döndü. Kısa süre sonra da tekrar nehirde yola çıktılar. Şimdi ekipte yaklaşık altmış kişi vardı: Beş ortak, yani Hunt, Crooks, M'Kenzie, Miller ve M'Lellan; bir katip, yani John Reed; kırk Kanadalı işçi ve çok sayıda avcı. Dört tekneyle seyahat ediyorlardı. Bunlardan oldukça büyük olan bir tanesinde iki havantopu ve bunları döndürmeye yarayan bir eksen vardı.

Gezginlerimizin o yaban bölgede yaşadığı tüm maceraları ayrıntılarıyla anlatacak değiliz elbette. Bu ayrıntıları merak edenlere, kitabı okumalarını öneririz. Bildiğimiz kadarıyla, hiçbir gezi kitabında bunlardan daha ilginç maceralar yoktur. Avcılık hayatı bazen türlü türlü hazlarla; bazen de korkunç güçlüklerle -yorgunluk, açlık, susuzluk, korku ve umutsuzlukla- geçer. Bay Hunt her şeye karşın yola ısrarla devam ederek, sonunda yolculuğunu tamamlamayı başardı. İzlediği yolu burada ancak kısaca anlatabiliriz.

Ekibimiz nehirde ilerleyerek, yirmi sekiz Nisan’da Nebraska'nın (Platte’nin) ağzına vardı. Nebraska, Missouri’nin en büyük koludur. Ekibimizin vardığı nokta, nehrin Mississippi ile kesiştiği yerin dokuz yüz kilometre kadar yukarısındaydı. Burada iki gün konaklayıp, dişbudak ağacının sert tahtasından kürek ve direk yaptılar. Bu ağaç nehrin daha yukarısında bulunmaz. İki Mayıs’ta, iki avcı ekipten ayrılıp St. Louis’ye dönmeye karar verdi. Ekip ayın onunda Omaha köyüne ulaştı ve civarında konakladı. Bu köy St. Louis’nin bin üç yüz kilometre kadar yukarısında, nehrin batı kıyısındadır. Burada üç adam ekipten ayrıldı. Ama neyse ki yerlerine üç adam buldular. Bu adamları büyük vaatlerle ikna ettiler. Bay Hunt ayın on beşinde Omaha'dan ayrılıp yola devam etti. Kısa süre sonra, iki beyaz adamın kullandığı bir kanoyla karşılaştılar. Bu adamların maceraperestler olduğu anlaşıldı. Son birkaç senedir Missouri’nin kaynağının yakınında avcılık ve tuzakçılık yapıyorlardı. Adları Jones ve Carson’du. Şimdi St. Louis’ye geri dönüyorlardı. Ama ekiple karşılaşınca bundan memnuniyetle vazgeçerek geriye dönüp tekrar Rocky Dagları’na doğru gitmeye başladılar. Bay Hunt ayın yirmi üçünde özel ulakla bir mektup aldı. Mektup Missouri Kürk Şirketi’nin en büyük hissedarından, St. Louis’de Bay Hunt’ın başına epey dert açmış olan Bay Manuel Lisa’dan geliyordu. Bay Lisa, Bay Hunt’tan üç hafta sonra, kalabalık bir grupla St. Louis’den ayrılmıştı. Oldukça vahşi bir Kızılderili kabilesi olan Siouxların saldırı planları kurduğunu haber alınca, Bay Hunt'a yetişmek için elinden geleni yapmıştı. Nehrin tehlikeli kısmını birlikte geçmelerini istiyordu. Ama Bay H., haklı olarak o İspanyol'dan da Kızılderililer kadar şüpheleniyordu. Bu yüzden teklifini kabul etmedi. Quicourt Nehri’nin bir fersah kadar güneyindeki Poncas köyüne uğrayıp bir miktar kurutulmuş bufalo eti satın aldı. Ayın yirmi üçünün sabahında, Jones ile Carson’un kaçtığı fark edildi. Onların peşine düştüler, ama yakalayamadılar. Ertesi gün nehirde üç beyaz adamın iki kanoyla ilerlediğini gördüler. Bunların Kentuckyli üç avcı -Edward Robinson, John Hoback ve Jacob Rizner- olduğu anlaşıldı. Nehrin yukarısındaki kırlarda yıllarca kalmışlardı. Şimdi evlerine dönüyorlardı. Ama sefere katılmayı ve gerisingeri dönmeyi seve seve kabul ettiler. Bay Hunt, bu adamlardan aldığı bilgiler doğrultusunda, yolunu değiştirmeye karar verdi. Daha önce Bay Lewis ile Bay Clark’ın gittiği yolu takip etmeyi planlamıştı - Missouri’nin çatallandığı yere kadar gidecek, oradan da yürüyerek dağları geçecekti. Ama bunu yaparsa vahşi bir Kızılderili kabilesi olan Blackfeetlerin topraklarından geçmek zorunda

kalacağını öğrendi. Blackfeetler, adamlarından biri Kaptan Lewis tarafından öldürüldüğü için beyazlara düşmandılar. Robinson daha güneyden gitmelerini tavsiye etti. Böylece dağları geçtiklerinde Platte ile Yellowstone nehirlerinin kaynaklarına ulaşacaklardı. Bu yol Lewis ile Clark'ınkinden çok daha elverişliydi. Bay Hunt bu tavsiyeye uymaya; birkaç gün sonra Arickaras köyüne ulaştıklarında Missouri'den ayrılmaya karar verdi. Bir Haziran'da nehrin "büyük dönemecine" vardılar. Burada nehir yuvarlak bir yarımadanın etrafında elli kilometre kadar kıvrılır. Yarımadanın genişliği iki kilometreden fazla değildir. Üç Haziran'da Lisa ekibe yetişti. Bu, ekiptekilerin hiç hoşuna gitmemişti. Görüşmeleri pek dostane geçmedi elbette, ama iki gün boyunca en azından nezaket sınırlarını aşmadılar, Üçüncü gün çıkan bir tanışma az kalsın ciddi boyutlara varacaktı. Ama anlaşmazlık kısmen de olsa çözüldü. Rakip gruplar nehrin farklı yakalarından, birbirlerini göz önünden ayırmadan, ilerlediler. Yirmi Haziran'da; Missouri'nin ağzının altı yüz elli kilometre kadar yukarısındaki, kırk altı ila kırkyedinci kuzey enlem paralelleri arasındaki Arickaras köyüne vardılar. Bay Hunt yolculuğun buraya kadarki kısmı boyunca, hiç değinmediğimiz pek çok güçlükle karşılaşmıştı. Kalabalık Sioux grupları tarafından sık sık tehdit ediliyorlardı. Bir keresinde de, tüm ekip katledilmekten sadece şans eseri kurtulmuştu.

Maceracılarımız Arickara köyünde teknelerini bırakıp kırlardan batıya doğru ilerleyeceklerdi. Kızılderililerden at satın alacaklardı. Ama tüm ekibe yetecek kadar at bulamadılar. Bu güç durumda, Lisa devreye girdi. Tekneleri satın almayı önerdi. Nasılsa artık ekibin işine yaramıyordu. Karşılığında at verecekti. Bu atları nehrin iki yüz yirmi beş kilometre yukarısındaki, Mandan köyleri arasında bulunan, Missourt Kürk Şirketi'ne ait tahkimli bir ticaret merkezinden temin edebilirlerdi. Bir anlaşma yapıldı. Bay Lisa ile Bay Crooks atları getirmek üzere yola çıkıp iki hafta sonra onlarla birlikte geri döndüler. Anladığımız kadarıyla Bay Hunt, Arickara köyünde Edward Rose adlı birini işe aldı.

Bu kişi; ekip Upsarokaların, yani Crow Kızılderililerinin bölgesine vardığında çevirmenlik yapacaktı. Onların arasında uzun süre yaşamıştı. Ekip on sekiz Temmuz'da yola çıktı. Atlarının sayısı yine de yeterli değildi. Seksen iki atları vardı. Bunların çoğu ağır yüklüydü: Kızılderili malları, kunduz kapanları, cephane ve yiyecek içecek taşıyorlardı. Bütün ortaklar atlıydı. Arickara'dan ayrılırlarken; Lisa ve grubundaki tecrübeli adamlar,

kırların sayısız tehlikelerle dolu olduğunu, maceracılarımızın mutlaka öleceklerini söylediler.

Söylediğimiz gibi vahşi ve saldırgan bir kabile olan Blackfeet Kızılderililerinden uzak durmak için, güneybatı yönünde ilerlediler. Missouri'nin yan kollarından ve ufka dek uzanan engin çayırlardan geçtiler. Başlangıçta yavaş ilerliyorlardı. Bay Crooks hastalandığı için, onu iki atın arasına kurdukları bir sedyede taşımak zorunda kaldılar. Ayın yirmi üçünde, Big River adlı küçük bir derenin kıyısında konaklayıp burada günlerce kaldılar. At eksiklerini bir grup Cheyenne Kızılderilisinden satın aldıkları atlarla tamamladılar. Altı Ağustos'ta yola devam ettiler. Kısa süre sonra saldırgan Siouxların bölgesinden çıktılar. Bu arada çevirmen Edward Rose'un bir kumpas planladığı ortaya çıktı. Bu alçak herif, adamlardan bazılarına Crowlar arasında eski dostları olduğunu, ekibin mallarından taşıyabildikleri kadarını çalıp bu Kızılderililere sığınabileceklerini söylemişti. Ama Bay Hunt meseleye el koyup Bay Rose'u gürültü patırtı çıkarmadan kovdu. Bay H. ayın on üçünde yolunu batıya çevirdi. Kısa süre sonra Little Missouri'nin bir çatalına ve Black Dağlarının eteklerine vardılar. Bu uzun sıradağ, Rocky Dağlarının yüz elli kilometre kadar doğusundan başlayarak; Platte Nehri'nin güney çatalıyla Missouri'nın büyük kuzey dönemeci arasında, kuzeydoğu yönünde uzanır. Mıseouri'nin sularını Mississippi ile Arkansas'ınkilerden ayırır. Yolcular burada, Arickaras köyünden üç yüz yetmiş beş kilometre kadar uzakta olduklarını düşünüyorlardı. Bu kez daha ciddi sorunlar baş gösterdi. O engebeli bölgeden geçerken, açlık ve susuzluk çekiyorlardı. Ayrıca bazen ayıların saldırısına uğruyorlardı. Sonunda karşılarına berrak bir dere (Powder Nehri'nin kollarından biri) ve engin çayırlarla çok sayıda bufalo çıktı. Bu dere boyunca yirmi beş kilometre kadar ilerlediler. Ayın on yedisinden beri gördükleri büyük bir dağa doğru yürüyorlardı. Sonunda ayın otuzunda bu dağın eteğine vardıklarında, Rocky Dağları'ndan biri olduğunu anladılar. Arickara'dan yola çıktıklarından beri altı yüz kilometre kat etmişlerdi.

Bir iki gün boyunca dağlarda bir geçit aradılar, ama bulamadılar, Üç Eylül'de batıdan geçmeyi denediler, ama karşılarına çıkan sarp kayalar yüzünden durmak zorunda kaldılar. Ayrıca artık vahşi Upsarokaların bölgesindeydiler. Onları sık sık görüyorlardı. Dostane olan Shoshonilerle Flatheadlerle de karşılaştılar. Binlerce güçlükle boğuşarak, biraz ilerlemeyi başardılar. Ayın dokuzunda Wind Nehri'ne ulaştılar. Bu nehir; yüz yirmi

kilometre uzunluğundaki ve kırk kilometre kadar genişlikteki üç paralel sıradağa ismini verir. “Bunlardan birinin zirvesi," diyor yazarımız, “muhtemelen deniz yüzeyinden dört yüz elli kilometre yüksekliktedir." Bay Hunt Wind Nehri boyunca beş gün ilerledi. Bu nehri defalarca geçtiler. O üç avcı kendisine kırı geçmesini tavsiye etmiş; nehri takip edip dağlardan birini aşarsa Columbia’nın kaynağına ulaşacağını söylemişti. Ama av hayvanlarının azlığı, onu başka bir yol takip etmeye zorladı. Bu kararı verdikleri gün, karlarla kaplı üç dağ zirvesi gördüler. Avcılar bu dağların ardında Columbia’nın çatallarından birinin bulunduğunu söyledi. Bay Hunt bu zirvelere Pilot Knobs adını verdi. Yolcular güneye doğru altmış kilometre daha ilerlediler. Sonunda karşılarına batıya doğru akan bir nehir çıktı. Bu nehrin Colorado’nun bir kolu olduğu anlaşıldı. Nehri akıntı yönünde yirmi beş kilometre kadar takip ettiler. Ayın on sekizinde buradan ayrılıp kuzeybatı yönünde on iki kilometre ilerlediler. Sonunda bunun küçük kollarından birine vardılar. Dağlardan gelen bu kol, bufalo kaynayan yeşil çayırlardan geçiyordu. Burada kamp kurup günlerce kaldılar; çünkü hem adamların, hem de atların biraz dinlenmeye ihtiyacı vardı. Ayın yirmi dördünde yolculuğa devam ettiler. Yirmi üç kilometre sonra, karşılarına on beş metre genişliğinde bir dere çıktı. Bu, Columbia’nın pınar başlarından biriydi. Bu dereyi iki gün boyunca takip ettiler. Dere ileride genişleyip büyük bir nehre dönüşüyordu. Sonra ona başka bir nehir karışıyordu. Bu ikisi birleşince öyle hızlı akıyorlardı ki, Mad Nehri[2] adını almışlardı. Bu nehirde kanolarla rahatça ilerleyip hedeflerine ulaşmayı planlıyorlardı. Ama bu sandıklarından daha zordu.

Ortaklar bir toplantı yaptılar. Şimdiye kadar rehberlik etmiş olan üç avcı, Rocky Dağları’nın batısı konusunda hiçbir şey bilmiyordu. Mad Nehri'nde kanolarla ilerleyebilecekleri şüpheliydi. Böylesine belirsiz bir durumda atlarını terk etmeleri söz konusu olamazdı. Ama yine de oylama sonucunda nehirden ilerlenmesine karar verildi. Kanoların inşasına başlandı. Bu arada, Columbia’nın pınar başlarının kunduz kaynadığının söylendiğini bilen Bay Hunt, seferin ana hedefiyle ilgilenmeye karar verdi. Ekipten dört adam seçti - Alexander Carson, Louis St. Michel, Pierre Detaye ve Pierre Delaunay. Bunlar kırlarda kalıp kapanlarla kunduz avlayacaklardı. Yeterince kürk biriktirince, bunları Columbia’nın ağzındaki merkeze ya da şirket tarafından kurulacak geçici bir merkeze götüreceklerdi. Bu avcılar henüz ayrılmıştı ki, kampa gelen iki Snake Kızılderilisi nehirde kanolarla ilerlemenin olanaksız olduğunu söyledi. Bay

Hunt tarafından gönderilen adamlar da bunu doğruladı. Bu yüzden dört Kasım'da tekrar yola çıktılar. Amaçları civarda, Columbia Nehri'nin bir başka kolunda bulunduğu söylenen, Missouri Kürk Şirketi'ne ait bir ticaret merkezini bulmaktı. Bu merkezi kolayca buldular. Terk edilmişti. Yolcularımız o boş derme çatma binalara memnuniyetle yerleşti. Nehrin bu kısmı yüz metre genişliğindeydi. Hemen kano yapmaya giriştiler. Bu arada kırlara bir başka tuzakçı ekibi gönderildi. Bu ekip Robinson, Rizner, Hoback, Carr ve Bay Joseph Miller'dan oluşuyordu. Hatırlarsanız Bay Miller ortaklardan biriydi -ancak daha tehlikeli ve maceralı bir hayat uğruna, seferdeki payından vazgeçti. Ayın (Kasım'ın) on sekizinde, on beş kano tamamlanmıştı. Ekiptekiler atlarını hâlâ yanlarında olan iki Snake Kızılderilisine emanet edip kanolara binerek yola çıktılar.

Aynı gün içinde nehrin Mad Nehri ile birleştiği yere ulaştılar. Buradan sonra Snake Nehri başlar. Bu nehirde binlerce felaket yaşanmıştır. Sık sık mola vererek, her türden binlerce güçlükle boğuşarak altı yüz kilometre ilerledikten sonra; maceracılarımızın karşısına göz alabildiğine uzanan dik, korkunç şelaleler çıktı. Bunlar, dikine yükselen altmış yetmiş metrelik siyah kayalardan dökülüyorlardı. Buraya "Caldron Linn" adını verdiler. Burada işçilerden biri olan Antoine Clappine girdaba kapılarak gözden kayboldu. Kanolardan üçü kayaların arasına sıkıştı; bir tanesi de, dört kayıkçının tüm silahları ve aletleriyle birlikte akıntıya kapılarak kayboldu.

Şimdi ekibimizin hali gerçekten de içler acısıydı. Bilinmeyen, yaban bir bölgenin ortasında kaybolmuşlardı. Ne tarafa gideceklerini, hedeflerinden ne kadar uzakta olduklarını bilmiyorlardı. Yanlarında onlara tavsiye verebilecek kimse yoktu. Beş günlük yiyecekleri kalmıştı. Açlık tehlikesiyle karşı karşıyaydılar. Bu yüzden bir arada kalmaları, ayrılmalarından daha tehlikeliydi. Yiyeceklerin az bir kısmını paylaştıktan sonra, geri kalanını mallarla birlikte toprağa gömüp sakladılar. Sonra ekip çok sayıda küçük gruba ayrıldı. Bunlar farklı yönlere dağıldılar, Nihai hedefleri Columbia'nın ağzıydı. Oradan hâlâ bin beş yüz kilometre kadar uzaktaydılar, ama bunu o sırada bilmiyorlardı.

Bay Hunt'ın grubu yirmi bir Ocak'ta, neredeyse inanılmaz maceralar yaşadıktan sonra, Columbia Nehri'ne ulaştı. Ulaştığı yer bu nehrin iki büyük kolu olan Lewis ile Clark nehirlerinin biraz aşağısında, Wallah-Wallah Nehri'nin yakınındaydı.Caldron Linn'den ayrıldıktan sonra üç yüz altmış kilometre ilerlemiş; karlarla kaplı kırlardan ve sarp dağlardan geçmişlerdi.

Missouri’deki Arickara köyünden yola çıkalı altı ay oluyordu. Hesaplarına göre, oradan ayrıldıktan sonra iki bin sekiz yüz yirmi kilometre kat etmişlerdi. Ekibin diğer gruplarından birine ve Columbia ağzındaki yerleşimcilere ilişkin bölük pörçük haberler aldılar. Bay Hunt ayın otuz birinde nehirdeki çağlayana ulaştı ve Wish-Ram köyünde konakladı. Burada “Tonquin"dekilerin katledildiğini öğrendiler. Beş Şubat'ta, epey uğraştıktan sonra temin edebildikleri kanolarla Wish-Ram’dan ayrıldılar. Ayın on beşinde, bir burnun etrafından dolandıktan sonra, sonunda uzun süredir ulaşmaya çabaladıkları Astoria’yı gördüler. Karaya indiklerinde onları ilk karşılayanlar arasında bazı eski dostları da vardı. Bunlar Caldron Linn’de onlardan ayrıldıktan sonra, yerleşim merkezine bir ay kadar önce ulaşmışlardı. Bay Crooks ile John Day kırlarda Kızılderililerle kalmışlardı. Daha sonra onlar da geldiler, işçilerden biri olan Carriere’i zorunluluklardan dolayı yanlarına alamamışlardı. Bu adamdan bir daha haber alınamadı. Yine bir işçi olan Jean Baptiste Prevost açlıktan delirince kendini Snake Nehri'ne atıp boğulmuştu. Ekibin bütün grupları bitkinlik, mahrumiyet ve türlü tehlikelerle mücadele etmişti, St. Louis'den beri beş bin altı yüz kilometre yol kat etmişlerdi. Şimdi Bay Astor’a geri dönelim.

Bay Astor Columbia’dan haber almayınca, her şeyin yolunda gittiğini farzetmek zorunda kalmıştı. Bu yüzden “Beaver"[3] adlı, dört yüz doksan tonluk güzel bir gemi hazırlattı. Gemiye; Astoria’ya yiyecek ve gereç sağlayacak, sahil şeridinde ticaret yapacak ve Rus Kürk Şirketi’nin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde mallar yüklendi. Ayrıca yerleşim merkezine gitmek üzere; bir ortak, beş katip, on beş Amerikalı ve altı Kanadalı işçi gemiye bindi. Ortak Bay John Clark Birleşik Devletler doğumluydu. Ama on altı yaşından beri kürk ticareti işindeydi ve yıllarca Northwest Şirketi’nde çalışmıştı. Katiplerin hemen hepsi iyi iş bağlantıları olan, genç Amerikalılardı. Bay Astor, bu destek ekibini Astoria'ya bölgedeki Amerikan etkisini sağlamlaştırmak ve şirketin Amerikan kimliğini netleştirmek için gönderiyordu. Bunu şimdiye kadar bir takım sebeplerden dolayı yapamamıştı.

"Beaver"ın kaptanı Bay Sowle’a; Sandwich Adaları’na gidip "Tonquin'e ne olduğunu öğrenmesi ve mümkünse Astoria’da bir yerleşim merkezinin kurulup kurulmadığını anlaması talimatı verildi. Eğer kurulmuşsa, yerlilerden olabildiğince çoğunu işe alıp yoluna devam edecekti. Columbia’nın ağzına yaklaşırken çok dikkatli olacaktı. Ama eğer her şey

yolundaysa, kargosunun yerleşim merkezine gönderilen kısmını oraya bırakıp, denize açılarak Ruslara tedariklerini vermek üzere New Archangel'a gidecekti. Tedariklerin karşılığında fok derisi aldıktan sonra, Astoria'ya geri dönecek, derileri oraya bırakacak ve ardından son hızla Canton'a gidecekti Kendisine verilen talimatlar bunlardı. Ancak bunların harfiyen uygulanamaması; şirket için büyük para ve prestij kaybına yol açacak ve sonuçta bütün girişimin haşarısız olmasının büyük ölçüde sebebi olacaktı. 'Beaver' on Kasım 1811'de yola çıktı. Sandwich Adaları'ndan on iki yerli aldıktan sonra; dokuz Mayıs 1812'de Columbia'ın ağzına sağ salim vardılar. Geminin gelişi yerleşim merkezine hayat ve canlılık verdi. Ayrıca gemi sayesinde şirketin faaliyet sahasını genişletme imkanı da bularak: iç bölgelerde birkaç çarşı kurdular.

Şimdi ellerindeki malları kara yoluyla Bay Astor'a göndermeleri gerekiyordu. Bunu daha önce de yapmayı denemişler, ama saldırgan Wish-Ram Kızılderilileri tarafından engellenmişlerdi. Bu görev Bay Robert Stuart'a verilmişti. Kendisi, o dağlarda ilk kez bulunmasına karşın bu işin altından kalkabileceğini kanıtlamış biriydi. Yanında iki Kentuckyli (Ben jones ile John Day); iki Kanadalı (Andre Vallar ile Francis Le Clerc); ve Birleşik Devletlerin Atlantik bölgesine geri dönmek isteyen iki ortak (Bay M'Lellan ile Bay Crooks) vardı. Bu ufak gemi yirmi dokuz Haziran da yola çıktı. Bay Irving; o uzun ve tehlikeli yolculuğu ayrıntılarıyla anlatıyor. Tahmin edileceği gibi, Bay Hunt ile arkadaşlarının başına gelenlerden de daha korkunç olaylar yaşadılar. Bunların en kötüleri, Bay Crooks'un hastalanması ile tüm atlarının Upsarokalar tarafından çalınmasıydı. Özellikle bu İkincisi büyük sıkıntılara girmelerine ve epey gecikmelerine yol açtı. Ama grup nihayet otuz Nisan'da, on ay süren tehlikeli bir yolculuktan sonra St. Louis'ye sağ salim varmayı başardı. Bay Stuart; Wind River Dağları'na dek, neredeyse Bay Hunt'ın izlediği yolu takip etmişti. Bu noktadan sonra ise güneydoğuya yönelip Nebraska boyunca, Missouri ile birleştiği yere dek gitmişti.

Sonunda Birleşik Devletler ile İngiltere arasında savaş çıkınca,Bay Astor New York limanının ablukaya alınacağını ve sonbaharda limandan ayrılması gereken yıllık tedarik gemisinin yola çıkmasının gecikeceğini tahmin etti. Bu acil durum karşısında, Canton'daki "Beaver"ın kaptanı Bay Sowle'a bir mektup yazdı. Mektupta ona hemen Columbia ağzındaki yerleşim merkezine, merkezin ihtiyaç duyabileceği şeylerle birlikte

gitmesini ve orada Bay Hunt’ın emrine girmesini söylüyordu. Bu arada, yerleşim merkezinden hala bir haber gelmemişti. Yine de cesareti kırılmayan Bay A., oraya bir gemi daha göndermeye karar verdi. Ancak riskler öyle artmıştı ki, bu gemiyi sigortalatmayı başaramadı. Hızlı gitmesiyle tanınan "Lark" gemisini seçti. Gemi altı Mart 1813’te yola çıktı. İdareyi ikinci kaptanı Bay Northrop ele almıştı. Çünkü kaptanlık teklif edilen subay bu işi kabul etmemişti. Geminin yola çıkmasından iki hafta sonra; Bay A. bir haber aldı. Northwest şirketi İngiliz Hükümeti'ne bir yazı göndermişti. Bu yazıda Astoria’da büyük faaliyetlerin planlandığını; bunların önüne geçilmezse, kürk ticarindeki hakimiyetlerinin sona ereceğini; bu yüzden koloniye askeri bir saldırı yapılması gerektiğini söylemişti.Bunun üzerine, “Phoebe” firkateynine yeni bir yerleşim merkezi kurmak için gerekli insan ve gereçlerin yüklenmesine; firkateynin Northwest şirketine ait silahlı “Isaac Todd" gemisine eşlik etmesine karar verilmişti. Birlikte “Columbia ağzına gidecek, orada bir Amerikan kasabası bulurlarsa ya ele geçirecek, ya da yakıp yıkarak harabelerinin üstüne İngiliz bayrağını dikeceklerdi." Bu mesele hükümetimize bildirilince; Kaptan Crane'in İdaresindeki "Adams" firkateyni Astoria’yı korumakla görevlendirildi. Bunun üzerine Bay A. "Enterprise" gemisini, firkateynle birlikte seyahat etmek üzere ek yiyecek ve gereçlerle doldurdu. Ancak, tam iki gemi de yola çıkmaya hazırken, Ontario Gölü’nde denizcilere İhtiyaç olduğu haberi gelince, "Adams'ın tayfası mecburen oraya gönderildi. Bunun üzerine Bay A. yola yalnız çıkmaya karar verdi. Ama o sırada Hook açıklarında beliren bir İngiliz Donanması New York’u abluka altına aldı. Böylece “Enterprise"ın yola çıkması İmkansız hale geldi. Şimdi “Beaver"a geri dönüyoruz.

Bu gemi, Astoria’ya oraya gönderilmiş yükleri bıraktıktan sonra, dört Ağustos 1812’de New Archangel’a doğru yola çıktı. Oraya önemli bir olay yaşamadan, ayın on dokuzunda vardı. Koloninin yöneticisi olan ayyaş Rus'la -Kont Baranoff diye biriyle- yaptığı uzun görüşmelerden sonra, nihayet Kasım ayında anlaşmaya vardılar. Ancak Bay Hunt’ın getirdiği mallara karşılık fok derisi alması gerekiyordu. Oysa ortada fok derisi yoktu. Bu yüzden Kamçatka Denizi’ndeki St. Paul Adası'nda bulunan, fok avı için kurulmuş bir Rus kasabasına gitmeleri gerekiyordu. Bay Hunt dört Kasım'da buraya gitmek üzere denize açıldı. St. Paul Adası'na ayın otuz birinde varabildi. Oysa kendisine verilen talimatlara göre, bu tarihte Astoria'ya geri dönmüş olması gerekiyordu. Sonra derilerin gemiye

yüklenmesi de epey vakit aldı. Her sandık yolda kaymasın diye özenle yerleştiriliyordu. Üstelik bir gece kopan fırtına ‘Beaver”ı karadan uzaklaştırdı. Adaya on üç Kasım'a kadar geri dönemediler. Bay Hunt sonunda derileri yükleyip denize açıldığında, nereye gideceğinden emin değildi. Gemi son fırtınada epey hasar almıştı. Bu yüzden, o fırtınalı mevsimde Columbia ağzına gitmeye çalışmak pek akıl kârı değildi. Zaten Astoria'ya ulaşmayı başarsa bile, yılın o vaktinde ticaret yapmak da pek mümkün olmayacaktı. Bu yüzden, Bay Hunt ne yazık ki hemen Sandwich Adaları’na gitmeye ve orada New York'tan gelecek olan yıllık gemiyi beklemeye, bununla yerleşim merkezine gitmeye karar verdi. “Beaver" ise Çin’e gidecekti. Bu kararı vermesinde ürkek Kaptan Sowle'un tavsiyelerinin epey etkili olduğunu söylemeliyiz. Woahoo’ya sağ salim ulaştılar. Burada onarılan gemi, bir Ocak 1813’te, Bay Hunt'ı adada bırakarak tekrar denize açıldı.

Kaptan Sowle Canton'da Bay Astor’un savaşı haber veren ve bu haberi Astoria'ya iletmesini söyleyen mektubunu aldı. Bay Astor'a bir yanıt mektubu yazdı. Bu mektupta, bu emirlere uymayacağını, Canton’da bekledikten sonra evine gideceğini söylüyordu. Bu arada Bay Hunt yıllık gemiyi boşuna beklemeyi sürdürüyordu. Sonunda, yirmi Haziran’da Kaptan Smith’in idaresindeki, Çin'den gelen “Albatross" gemisi Sandwich Adaları’na savaş haberini getirdi. Bay H. bu gemiyi kendisini ve yanındaki bir miktar malı Astoria'ya götürmesi için iki bin dolara kiraladı. Astoria'ya yirmi Ağustos'ta vardı. Oradaki durum oldukça kötüydü. Ortaklar Astoria’yı terk etmek üzereydi. Bay Hunt sonunda bu karara boyun eğmek zorunda kaldı. Ama ellerinde satmaları gereken çok sayıda kürk vardı. Bunları taşımak için de bir gemi gerekiyordu. “Albatross" Marquesa’ya gidecek, oradan da Sandwich Adaları'na geri dönecekti. Bu yüzden Bay Hunt’ın ona binmesine ve yolda gemi aramasına karar verildi. Mümkünse bir Ocak’a kadar, yiyecek ve gereçlerle birlikte geri dönecekti. Yirmi altı Agustos’ta yola çıktı ve Marquesa'ya kazasız belasız ulaştı. Buraya kısa süre sonra gelen Komodor Porter; İngiliz firkateyni “Phoebe"nin, “Cherub” ve “Racoon” gambotlarının ve toplu bir yük gemisinin; altı Temmuz’da Rio de Janeiro’dan Columbia ağzına doğru yola çıkmış olduğunu haber verdi. Bay H. Komodor Porter’dan bir balina gemisi satın almaya çalışıp başaramayınca; yirmi üç Kasım’da Sandwich Adaları’na doğru yola çıktı ve yirmi Aralık’ta oraya ulaştı. Orada Kaptan Northrop’u buldu. “Lark” Mart’ın ortalarında sahil açıklarında batmıştı. Bunun üzerine on bin dolara

“Pedler” briğini satın aldılar. Gemi Kaptan N.’un idaresine verildi. Bay H. yirmi iki Ocak 1814’te Astoria’ya doğru yola çıktı. Amacı oradaki malları olabildiğince çabuk alıp civardaki Rus kasabalarına götürmekti. Bay Astor’un “Lark” ile gönderdiği emir buydu. Brik yirmi sekiz Şubat’ta Columbia’da demir attı. Ancak İngilizlerin on iki Aralık'ta kasabayı ele geçirmiş olduğunu öğrendiler. Kasabadakilerin teslim olmasından kısa süre önce M’Dougal ile Northwest Şirketi arasında yapılan uzlaşma görüşmelerinde; Kaptan Thom’un bu saygıdeğer beyefendiden şüphelenmekte ne kadar haklı olduğu ortaya çıkmıştı. Bir süredir gizliden gizliye rakip şirketin ortağı olan bu adam, İngilizlerin gelmesinden kısa süre önce, kasabanın başkanı olmayı fırsat bilerek şirketin mallarını değerlerinin üçte birinden az fiyata satmıştı.

Böylece Bay Astor’un büyük girişimi sona ermiş oldu. Barış imzalanınca, Astoria ile civarı Ghent anlaşması gereğince, status ante bellum ilkesi uyarınca Birleşik Devletler’e verildi. 1815 kışında Parlamento, İngilizlerin sınırlarımız dahilinde ticaret yapmasını yasaklayan bir kanun çıkardı. Bay A. bunu fırsat bilip girişimini tekrar başlatmak istedi. Ama hükümet tarafından korunmadıkça hiçbir şey yapamazdı. Fakat bu konuda çok gevşek davranıldı. Elverişli fırsatlar kaçırıldı. Zamanla İngilizler, Parlamentomuzun koyduğu yasağa karşın kuzeybatı bölgemizdeki tüm deri ticaretini ellerine geçirdiler. Oysa Bay Astor hak ettiği yardımı biraz olsun alsa, bu kârlı ticareti ulusal kanallara yönlendirecek ve New York’u, tıpkı Londra’nın uzun süredir olduğu gibi, bir deri ticareti merkezi haline getirecekti.

Bay Irving’in işini ne kadar ustaca yaptığından bahsetmiştik. Ancak anlatısındaki bir iki tutarsızlık dikkatimizi çekti. M’Lellan, M'Lennon ve M'Lennan isimleri arasında bir karışıklık var gibi görünüyor -yoksa bu üç isimle kastedilen aynı kişi mi? Bay Hunt Missouri’den yukarı seyahat ederken, Büyük Dönemece bir Haziran’da varıyor. Ancak bundan üç gün sonrasının (Lisa’nın ekibe yetiştiği günün) üç Temmuz olduğunu söylüyor. Jones ile Garson sefere Omaha köyünün biraz ilerisinde katılıyor. 1. cildin 187. sayfasında, “ekibe Maha köyünde katılan” (herhalde Omaha demek istiyor) iki adamın kaçtığını ve takip edildiği yazıyor. Ancak 199. sayfada, ekiptekilerle konuşan bir Kızılderili Carson’u görüp tanıyor. Ayrıca “Lark” gemisi New York’tan altı Mart 1813’te yola çıkıyor; ama ayın onunda

Sandwich Adaları’nın civarında olduğunu okuyoruz. Bu hatalar küçük ve önemsiz de olsalar, bir sonraki basımda düzeltilebilirler.

Notlar

[←1] Astoria; Rocky Dagları’nın Ardına Yapılan Bir Geziden Anektodlar". Yazan: Washington Irving. - [18— tarihli Southern Utcrary Messenger'dan.] - POE.

[←2] Deli nehir. - ÇN.

[←3] Kunduz. - ÇN.